

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
BATI SANATI VE ÇAĞDAŞ SANAT PROGRAMI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ (1923–1950) TÜRK RESSAMLARININ
TÜRK RESİM SANATININ GELİŞİMİNE YAZILARI İLE KATKILARI**

Doktora Tezi

Hazırlayan:

20036002 Zehra Canan BAYER

Danışman:

Doç. Dr. Nilüfer ÖNDİN

İSTANBUL–2009

Zehra Canan BAYER tarafından hazırlanan Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Türk Ressamlarının Türk Resim Sanatının Gelişimine Yazıları İle Katkıları adlı bu çalışma jürimizce Doktora Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 20 / 05 / 2009

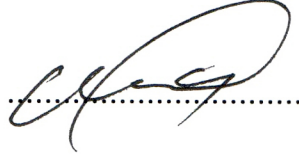
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Zeynep İNANKUR (Tez İzl.Kom.Üy.)

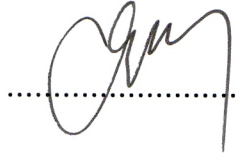
Jüri Üyesi :Prof.Dr.Semra GERMANER

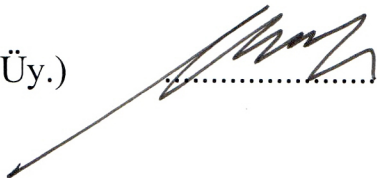
Jüri Üyesi : Doç.Dr.Nilüfer ÖNDİN(Danışman-Tez İzl.Kom.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Muharrem KAYA
(MSGSÜ.Türk Dili ve Edb.-Tez İzl.Kom.Üy.)

Jüri Üyesi :Doç.Dr.Ahmet Kamil GÖREN (İ.Ü.Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	III
ÖZET	V
SUMMARY	VII
RESİMLER LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	XXV
TABLolar LİSTESİ	XXVI
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	1
1.3. Çalışmanın Yöntemi	5
2. CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT POLİTİKASI	7
2.1. Halkevleri	7
2.2. Köy Enstitüleri	11
2.3. Yurt Gezileri	18
2.4. Resim ve Heykel Sergileri	22
2.4.1. Devlet Destekli Sergiler	22
2.4.2. Diğer Sergiler	45
3. 1923-1950 YILLARI ARASINDAKİ YAYIN POLİTİKASI	62
4. RESİM SANATINA KATKILAR: SANATÇI YAYINLARI	72
4.1. Sanat ve Sanatçının Himayesi: Devlet Desteği Etrafında, Görüşler, Öneriler	72
4.2. Resim Sanatında Eğitimin Öneminin Vurgulanması	102
4.2.1. Akademik Eğitim	102
4.2.2. Yurtdışı Eğitimi	119
4.3. Resim Sanatının Tanıtımı	142
4.3.1. Türk Resim Sanatı	142
4.3.1.1. Resmin Yurt Genelinde Tanıtımı ve Yaygınlaştırılması	142

4.3.1.2. Resim Sanatını Kırsal Kesimde Tanıtma Çabaları	181
4.3.1.3. Ressamların Gözüyle Yurt Gezileri-İzlenimler, Anılar, Yorumlar, Tartışmalar, Söyleşiler	186
4.3.1.4. İnkılâp, Zafer ve Birleşik Resim-Heykel Sergilerinden Devlet Resim ve Heykel Sergilerine.	208
4.3.1.5. Ressam Tanıtımları	223
4.3.2. Batı Resim Sanatı	298
4.4. Daimi Sergi Mekânları Gereksinimi	327
4.5. Özgün Türk Resmi Oluşturma Girişimleri	337
4.6. Eleştiri Yazıları	366
4.7. Resim Sanatına Kuramsal Katkıları	384
5. SONUÇ	404
6. EKLER.....	409
7. KAYNAKLAR	761
8. ÖZGEÇMİŞ	798

ÖNSÖZ

Ressam yazıları üzerine bir tez hazırlama fikri, sayın hocam Prof. Dr. Semra Germaner sayesinde oluştu. Hocamın, ressam yazılarına dair daha önce kapsamlı bir çalışma yapılmadığını belirtmesi, beni bu konuya sıcak bakmaya ve bu yönde çalışmaya sevk etti. Heyecanla başladığım çalışmamda ilk adım, dönem belirlemek oldu ve Cumhuriyet'in ilanından 1950'ye kadar geçen 27 yıllık sürecin, Türk resminin gelişimi açısından önemli olması, bununla birlikte sanat yazınının da bu dönemde kayda değer gelişmeler göstermesi dolayısıyla tezimi 1923–1950 yılları arasına tarihlendirmeye karar verdim. Ancak beni düşündüren bir konu vardı; ressam yazılarının yer aldığı dergi ve gazetelerin hepsine ulaşabilecek miydim? Bu konuda bir ön araştırma yaptım ve sanatsal içerikli yazılara yer veren çoğu kaynağa ulaşabileceğimi gördüm.

Özellikle dergiler konusunda sorun yaşamadım. Gazetelerden de 15 sene ve üstünde yayın hayatı olanlara öncelik tanıdım; ayrıca daha kısa ömürlü olan ancak sanat ve resim sanatına dair yazıların bulunduğu gazeteleri de inceledim. Sonuçta ressamın ve dönemin sanat ortamına dair fikir beyan eden yazarların kaleme aldığı pek çok yazıya ulaştım. Tüm yazıların okunup konularına göre tasnifi bittikten sonra, ressamın sanat ile sanatçının himayesini konu alan ve resmin tanıtımı ile yaygınlaştırılmasına yönelik yazılarının Türk resminin gelişimi bağlamında etkili olduğu; dolayısıyla da tez çalışmamı bu konu üzerine odaklamam gerektiği sonucuna vardım. Tez çalışmam bu yönde gelişti. Bu gelişmede, Türkiye'deki sanatsal etkinliklere dair haberler ile yazarların kaleme aldığı yazıların da katkısı oldu.

Son derece kapsamlı ve ciddi bir mesai gerektiren bu çalışmayı yapmaya karar vermemde tezimin danışmanlığını yürüten Sayın Doç. Dr. Nilüfer Öndin etkili olmuştur. Hocamın, bu konudaki yapıcı tutumu ile desteği bana güç ve cesaret verdi. Meslek hayatım boyunca faydalı olacak bu denli

kapsamlı bir konuyu çalışmamda bana destek verdiği, çalışmamın başlangıcından sonuna kadar her konuda yardımcı olduğu, yönlendirmeleriyle vizyonumu geliştirmeme katkıda bulunduğu için danışmanım Sayın Doç. Dr. Nilüfer Öndin'e sonsuz teşekkürler. Çalışmama önerileriyle katkıda bulunan ve destek olan tez komitesi üyeleri Sayın Prof. Dr. Zeynep İnankur ile Sayın Doç. Dr. Muharrem Kaya'ya da teşekkür ederim. Muharrem hocama, kaynakça taramalarındaki yardımlarından ötürü de teşekkür etmek isterim. Bununla birlikte, tez konumu belirlememde önemli katkısı bulunan ve kaynakça konusunda da benden yardımını esirgemeyen Sayın hocam Prof. Dr. Semra Germaner'e de çok teşekkür ediyorum. Ayrıca yardımlarından ve desteğinden ötürü Sayın Doç. Dr. Ahmet Kâmil Gören'e de sonsuz teşekkürler.

Bu çalışmanın oluşmasında, dönemin gazete ve dergilerine ulaşmak en önemli aşamaydı. Bu konuda bana yardımcı olan Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı ile İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) çalışanlarına da teşekkür ederim. Ayrıca tüm çalışmam boyunca bana güç ve cesaret vererek yanımda olan, her türlü imkânı sağlayan eşim Tarkan Bayer, annem Mukadder Hamzaoğlu, babam Mahmut Zeki Hamzaoğlu, ablam Serap Karamete ve yazıları toplayabilmem için gerekli ekipmanı sağlayarak bana yardımcı olan Bozkurt Bayer'e sonsuz teşekkürler. Şeyda Üstünipek'e de desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk ressamlarının, 1923–1950 yılları arasında kaleme aldıkları yazıların, Türk resim sanatının gelişimine ne kerede katkısı bulunduğunu tespit etmek amacıyla hazırlanan bu çalışmada, öncelikle dönemin sanat ortamı irdelenmiş, buna bağlı olarak Cumhuriyet dönemi sanat politikasına, bu kapsamda Halkevleri, Köy Enstitüleri, Yurt Gezileri ile Resim ve Heykel sergilerine değinilmiş; daha sonra da Cumhuriyet dönemi yayın politikası ele alınmıştır. Çalışmanın ana eksenini oluşturan kısımda ise, sanat ve sanatçının himayesi bağlamında devlet desteğini konu alan sanatçı yazılarına, bu yazılar vasıtasıyla dile getirilen önerilerin uygulama bulduğu alanlara, bu kapsamda, akademik ve yurtdışı olmak üzere resim eğitime, resim sanatının yurt genelinde tanıtılıp yaygınlaştırılmasına, Yurt Gezileri'ne, devlet eliyle düzenlenen sergilere ve bu vesileyle daimi sergi mekânları gereksinimine, sanatçıların değerlendirmeleri dâhilinde yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca ressamların, Türk ressamları ve Batı resim sanatına dair verdikleri bilgiler, özgün bir Türk resmi oluşturmaya yönelik görüşleri ve önerileri, resim eleştirisi hakkındaki düşünceleri ile sanat ve resim sanatına dair kuramsal nitelikli yazıları ele alınmıştır.

Elde edilen veriler ışığında, Cumhuriyet dönemi Türk ressamlarının sanat ve sanatçının himayesi bağlamında devletten beklentilerini ve önerilerini dile getirdikleri yazıların dikkate alındığı, buna göre devletin, gerek Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki eğitim koşullarını iyileştirmek, gerekse yurt dışında eğitim olanakları sağlamak bağlamında sanat eğitime önem vererek, Halkevleri ve Köy Enstitüleri'ne resim sanatını yurt genelinde tanıtmak ve yaygınlaştırmak konusunda misyon yükleyerek, Yurt Gezileri'ni organize ederek, sergiler düzenleyerek, sergilerden resim satın alarak, müsabakalar düzenlemek suretiyle kazanan resamlara para ödülü vererek ve sergiler bağlamında ortaya çıkan mekân sorununa çözümler getirerek Türk resmi ile ressamlarına destek olduğu; dolayısıyla da Türk resminin gelişimine

katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ressamların, yazılarında millilik, yerellik ya da ulusallık söylemlerine yer vererek özgün bir Türk resminin meydana gelmesine zemin hazırladıkları, bununla birlikte halkın resim sanatına karşı duyarlılığını arttırmaya, halkı bilgilendirmeye ve bilinçlendirmeye yönelik yazılar kaleme alarak toplumda sanat kültürünün oluşmasına ve sanat yazınının gelişmesine katkı sağladıkları da belirlenmiştir.

Bu çalışmanın oluşturulmasında kaynak olarak, -dönemin dergi ve gazetelerinde yayımlanan ressam yazıları ağırlıklı olmak üzere- sanat ortamı hakkında bilgi içeren yazılar, kitaplar ve kataloglar, belgeler, talimatnameler, öğretim ve hükümet programları, mektuplar, anketler, anılar ile söyleşilerden yararlanılmıştır. Dergi ve gazetelerde yayımlanan ressam yazıları, analiz-sentez yöntemiyle değerlendirilmeye alınmış, özellikle çalışmanın odak noktasını oluşturan “Resim Sanatına Katkılar: Sanatçı Yayınları” bölümü kapsamında bu yazılardan direkt alıntılara yer verilmiştir. Tez metninde kullanılan, dönemin yazarlarına ait yazılarda da yine analiz-sentez yöntemine başvurulmuş ve yer yer bu yazılardan da direkt alıntılar yapılmıştır. Çalışmanın genelinde birincil kaynaklardan faydalanılmış; ancak zaman zaman ikincil kaynaklar da kullanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Cumhuriyet, Devlet, Destek, Himaye, Türk Resmi, Türk Ressamları, Batı Resim Sanatı, Sanat Politikası, Yayın Politikası, Tanıtım, Yaygınlaştırma, Halkevleri, Köy Enstitüleri, Yurt Gezileri, Sergiler, Resim Eğitimi, Akademik Resim Eğitimi, Yurtdışı Resim Eğitimi, Ressam Yazıları, Yayınlar, Dergiler, Gazeteler, Özgün Sanat, Sanat Eleştirisi, Sanat Kültürü, Kuramsal Katkı

SUMMARY

The objective of this work is to determine the contributions of the Turkish artists' articles providing the improvement of Turkish painting in between 1923-1950. According to this objective, firstly the art environment of the period is studied in conjunction with the Republican period art policy and scope of this policy the Public Houses, Village Institutes, Country Tours (Artists' Tours), painting-statue exhibitions discussed as well as the publication policy of the period. At the main part of the work, artists' articles concerning the government support of art and artists, the fields of implementations with suggestions brought up in these articles including academic and oversea art education, the introduction and spread of painting throughout the country, Country Tours (Artists' Tours), the exhibitions organized by the government and the permanent exhibition centre problems mentioned. At this part, the artists' articles about Turkish and European art-artists, visions of creating a genuine Turkish painting, art criticism and theories on painting discussed as well.

Under the light of the findings it is concluded that the artists' articles about suggestions and expectations on supporting Turkish art and artists taken into account by the Turkish government, so that the government improved the conditions of education at the Fine Arts Academy, provided oversea art education, gave mission to the Public Houses and Village Institutes to carry out the introduction and spread of Turkish painting throughout the country, organized Country Tours (Artists' Tours) and exhibitions, bought paintings from the exhibitions, rewarded artists by arranging competitions and solved the permanent exhibition centre problems thus supported the Turkish art and artists, in this sense the articles contributed to the evolvement of Turkish painting. In addition to that Turkish artists provided proper ground for the creation of the genuine Turkish painting by mentioning about nationality and localness in their articles, they also

contributed to enhance consciousness and perception of fine arts among public and creating art culture in Turkey by their articles as well as improving the art literature.

The artists' articles and other articles published in the periodicals and journals between 1923 and 1950 on art referred in this work as well as books, catalogues, documents, regulations, educational programs, letters, inquiries, reminiscences and interviews. The artists' articles are handled with analyse-synthesize method and especially in the "Contributions to the Painting: Artists's Publishings" part which is also the focus of the work, quotations from these articles are used. The same method used for the other articles and quotations from these articles included to the work as well. In this work, primary sources are used in general but sometimes secondary sources are referred as well.

KEY WORDS: Turkish Republic, Government, Support, Turkish Painting, Art Environment, Art Policy, Public Houses, Village Institutes, Country Tours, Artists' Tours, Exhibitions, Publication Policy, Art Education, Academic Art Education, Oversea Art Education, Artists' Articles, Turkish Artists, Western Art, Introducing and Spreading Art, Periodicals, Journals, Genuine Art, Art Criticism, Art Culture, Theoretical Contributions

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No.

2.1.Malik Aksel, Sivas'ta Kale Mahallesi, 1939, Tuval Üzerine Yağlıboya, 45x54 cm.....	687
2.2.Avni Arbaş, Bit Öldüren Kadın, 1951, Tuval Üzerine Yağlıboya, Avni Arbaş Arşivi.....	687
4.1. İnegöl Halkevinde Resim Dersleri, Cumhuriyet Gazetesi, 16 Şubat 1938.....	688
4.2. Jean-Auguste Dominique Ingres, Oedipus ve Sfenks, 1808-1827, Tuval Üzerine Yağlıboya, 189 x 144 cm., Louvre Müzesi, Paris.....	689
4.3. Pablo Picasso, Harlequin, 1915, Tuval Üzerine Yağlıboya, 83.5 x 105.1 cm., MOMA (Museum of Modern Arts: Modern Sanatlar Müzesi), New York.....	689
4.4. Jean-Baptiste Carpeaux, Ugolino ve Oğulları, 1860/61, Saint-Béat Mermeri, h:195,6 cm., Metropolitan Müzesi, New York.....	690
4.5. Ugolino ve Oğulları, Arkadan Görünüş.....	690
4.6. Jean-Baptiste Greuze, Babanın Laneti. Nankör Oğul, 1777, Tuval Üzerine Yağlıboya, 130x162 cm., Louvre Müzesi, Paris.....	690
4.7. Hagesandros, Athenodoros, Polydoros, Laokoon ve Oğulları, M.Ö.175–150 Dolayları, Mermer, h:242 cm., Museo Pio Clementino, Vatikan.....	691
4.8.Leonardo da Vinci, La Giocondo (Mona Lisa), 1502 dolayları, Ahşap Panel Üzerine Yağlıboya, 77 x 53 cm., Louvre Müzesi, Paris.....	691
4.9.Auguste Rodin, Le Penseur (Düşünen Adam), 1902, Mermer, Rodin Müzesi, Paris.....	691
4.10.Jean-Antoine Houdon, Voltaire'in Büstü, 1778, Mermer, h:50.8 cm., Victoria and Albert Museum, Londra.....	692
4.11.Milo Venüsü, M.Ö. 2. Yüzyıl, Mermer, h: 203 cm, Louvre Müzesi, Paris.....	692

4.12.Abidin Dino, Balıkesir Testisi,1939.....	692
4.13.Abidin Dino, Balıkesir Testisi,1939.....	692
4.14.Abidin Dino, Köylü Kızı, 1939.....	693
4.15.Refia Edren, Ordu, Tuval Üzerine Yağlıboya, 32x38 cm., Refia Edren Koleksiyonu.....	693
4.16.Arif Bedii Kaptan, Ulus Gazetesi, 16 İkteşrin (Ekim) 1943.....	694
4.17.Ahmet Bedri, Şişli Etfal Hastanesi Eski Hali, 19. y.y. sonları, Tuval Üzerine Yağlıboya, 53,5x72 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	694
4.18.Salih Molla Aşkî, Yıldız Sarayı Bahçesinden, Tuval Üzerine Yağlıboya, 72,5x91,5 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	694
4.19.Mustafa, Yıldız Sarayı Bahçesi, Tuval Üzerine Yağlıboya, 72,5x91 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	694
4.20.Şeker Ahmet Paşa, Orman, Tuval Üzerine Yağlıboya, 140x181 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	694
4.21.Şeker Ahmet Paşa, Natürmort, 1893, Tuval Üzerine Yağlıboya, 74x102,5 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	695
4.22.Şeker Ahmet Paşa, Natürmort, 1879/80, Tuval Üzerine Yağlıboya, 63x105 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	695
4.23.Hüseyin Zekâi Paşa, Ayasofya Şadırvanı, 1904, Tuval Üzerine Yağlıboya, 89x116 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	695
4.24.Şeker Ahmet Paşa'nın Mercan'daki Atölyesi.....	695
4.25.Şeker Ahmet Paşa, Hisar ve Evler, 1898/99, Tuval Üzerine Yağlıboya, 61,5x47 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	695
4.26.Şeker Ahmet Paşa, Ormanda Ceylan, 1886/87, Tuval Üzerine Yağlıboya, 136,5 x 101 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	696
4.27.Gustave Courbet, Ormanda Ceylan, 1867, Tuval Üzerine Yağlıboya, 111x85 cm., d'Orsay Müzesi, Paris.....	696
4.28.Hüseyin Zekâi Paşa, Cami, Tarihsiz, Tuval Üzerine Yağlıboya, 87x115 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	696

4.29.Hüseyin Zekâi Paşa, Ayasofya Camii Hünkâr Mahfili, 1905/6, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x81 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	696
4.30.Hüseyin Zekâi Paşa, Erenköy'den, 1916, Tuval Üzerine Yağlıboya, 60x80cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	696
4.31.Hüseyin Zekâi Paşa, Mescit, Tarihsiz, Tuval Üzerine Yağlıboya, 75,5x100 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	697
4.32.Süleyman Seyyid, Natürmort, H. 1318. (1902), Tuval Üzerine Yağlıboya, 33x 46 cm., Özel Koleksiyon.....	697
4.33.Süleyman Seyyid, Lale ve Sümbüller, 1900–1901, Tuval Üzerine Yağlıboya, 55x46 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	697
4.34.Süleyman Seyyid, Üzümlü Natürmort, Hicri 1314 (1896), Tuval Üzerine Yağlıboya, 40x30cm., Özel Koleksiyon.....	697
4.35.Hoca Ali Rıza, Ağaçlar Arasında Ağıl, Tarihsiz, Tuval Üzerine Yağlıboya, 75x100 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	697
4.36.Hoca Ali Rıza, Tepedeki Ev, Kâğıt Üzerine Guaj.....	697
4.37.Osman Hamdi, Haremden, 1880, Tuval Üzerine Yağlıboya, 56x116 cm., Erol Kerim Aksoy Koleksiyonu.....	698
4.38.Osman Hamdi, İlahiyatçı, 1907, Tuval Üzerine Yağlıboya, 90x113 cm., Feyyaz Berker Koleksiyonu.....	698
4.39.Osman Hamdi, Silah Taciri, 1908, Tuval Üzerine Yağlıboya, 175x130 cm., Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi.....	698
4.40. Hoca Ali Rıza, Çamlıca Çoban Ayazması, Yağlıboya Etüt.....	699
4.41. Hoca Ali Rıza, Dudulu Yolunda Namazgâh Mescidi, Yağlıboya Etüt...	699
4.42. Hoca Ali Rıza, Haydarpaşa İbrahim Ağa Mahallesi, Yağlıboya Etüt....	699
4.43. Hoca Ali Rıza, Paşabahçe'den, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	699
4.44. Hoca Ali Rıza, Acıbadem Yolunda, Karakalem Etüt.....	699
4.45. Hoca Ali Rıza, Değirmendere'de Asirdîde Bir Aşıyan, Yağlıboya Etüt	699
4.46.Müfide Kadri, Kırdı Kadınlar/Piknik, 1326 (1910), Tuval Üzerine Yağlıboya, 38x55 cm., Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi.....	700

4.47.Ahmet Ziya Akbulut, Beyazıt Eski İmaret Binası, Tuval Üzerine Yağlıboya, 65x90 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	700
4.48.Üsküdarlı Osman, Sümbül Efendi Dergâhı, Tuval Üzerine Yağlıboya, 72,5x92 cm.....	700
4.49.Hoca Ali Rıza, Paşabahçe’de İncir Köyünde Sinan Ağa Çeşmesi, Karakalem Etüt.....	701
4.50.Halil Paşa, Madam X, Kâğıt Üzerine Pastel, 90x65 cm., Özel Koleksiyon.....	702
4.51.Halil Paşa, Portre, Tuval Üzerine Yağlıboya, 114x80 cm., Özel Koleksiyon.....	702
4.52. Halil Paşa, Mısır’dan Peyzaj, 1927, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	702
4.53. Halil Paşa, Salacak, 1934, Karton Üzerine Yağlıboya, 25x45,5 cm., Özel Koleksiyon.....	702
4.54.Şevket Dağ, Cami İçi, Tuval Üzerine Yağlıboya, 72.5x54 cm., Özel Koleksiyon.....	703
4.55.Şevket Dağ, Enteriyör, Tuval Üzerine Yağlıboya, Özel Koleksiyon.....	703
4.56.Şevket Dağ, Yeni Cami, 1339 (1923),Tuval Üzerine Yağlıboya, 65,5 x 46 cm., Özel Koleksiyon.....	703
4.57.Şevket Dağ, Ayasofya Camiinde Son Cemaat Mahalli, 1942, Tuval Üzerine Yağlıboya, 63,5x73 cm., Özel Koleksiyon.....	703
4.58.Şevket Dağ, Rüstem Paşa Camii Mimberi, Tuval Üzerine Yağlıboya, 56x36 cm, Özel Koleksiyon.....	703
4.59.Şevket Dağ, III. Ahmet Çeşmesi, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	703
4.60.Şevket Dağ, Han, Tuval Üzerine Yağlıboya, 64x47 cm., Özel Koleksiyon.....	703
4.61.Sami Yetik, Yıldız Parkı’nda Gezinti, Tuval Üzerine Yağlıboya, 88x35 cm., 1905, Özel Koleksiyon.....	704
4.62.Sami Yetik, Kayalar, Tuval Üzerine Yağlıboya,73x54 cm., Özel Koleksiyon.....	704

4.63.Sami Yetik, Natürmort, 1930, Mukavva Üzerine Yağlıboya, 97x69 cm., Özel Koleksiyon.....	704
4.64.Sami Yetik, Otoportre, Tuval Üzerine Yağlıboya, 51x45 cm., Özel Koleksiyon.....	704
4.65.Sami Yetik, Kazlar, Tuval Üzerine Yağlıboya, 121x100 cm., Özel Koleksiyon.....	704
4.66.Sami Yetik, Koçlar, Tuval Üzerine Yağlıboya, 131x108 cm., Özel Koleksiyon.....	704
4.67.Ali Sami Boyar, 1 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Meclis Binası, Ankara Kalesi, Çift Süren Çifti.....	705
4.68.Ali Sami Boyar, 1 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Eski Başbakanlık Binası.....	705
4.69.Ali Sami Boyar, 5 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Meclis Binası, Ankara Kalesi ve Bozkurt.....	705
4.70.Ali Sami Boyar, 5 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Ankara ve Köprü.....	705
4.71.Ali Sami Boyar, 10 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Ankara Kalesi ve Bozkurt.....	706
4.72.Ali Sami Boyar, 10 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Ankara Kalesi ve Taşköprü.....	706
4.73.Ali Sami Boyar, 50 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Atatürk.....	706
4.74.Ali Sami Boyar, 50 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Afyonkarahisar.....	706
4.75.Ali Sami Boyar, 100 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Atatürk.....	707
4.76.Ali Sami Boyar, 100 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Köprü.....	707
4.77.Ali Sami Boyar, 500 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Atatürk ve Gök Medrese.....	707
4.78.Ali Sami Boyar, 500 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Sivas Manzarası.....	707
4.79.Ali Sami Boyar, 1000 Türk Lirası, 1927, Ön Yüz, Atatürk.....	708
4.80.Ali Sami Boyar, 1000 Türk Lirası, 1927, Arka Yüz, Sakarya Demiryolu	
4.81.Ali Sami Boyar, Cumhuriyet'in İlk Pulları, 1925.....	708
4.82.Ali Sami Boyar, Hisar, Kâğıt Üzerine Suluboya, 38x26 cm., Serra-Orhan Elkorek Koleksiyonu.....	709

4.83.Mehmet Ruhi Arel, Atatürk'ü Karşılama, Tuval Üzerine Yağlıboya, 95,3x118cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	709
4.84.Hüseyin Avni Lifij, Peyzaj, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	709
4.85.Hikmet Onat, Kabataş İskelesinde Mavnalar, 1922, Tuval Üzerine Yağlıboya, 79,5x115cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	709
4.86.Feyhaman Duran, Sanatkâr Dostlar (Soldan Sağa:Sami Yetik, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Şevket Dağ, Hikmet Onat), Hicri 1327 (1911), Tuval Üzerine Yağlıboya, 133x162cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	709
4.87.Feyhaman Duran, Çıplak, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	709
4.88.Feyhaman Duran, Natürmort, 1931, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	709
4.89.Feyhaman Duran, Peyzaj, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	710
4.90.Mehmet Ruhi Arel, Cami İçindeki Muhacirler, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	710
4.91.Mehmet Ruhi Arel, Taş Ocaklarında Çalışan Ameleler, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	710
4.92.Sami Yetik, Topçular, 1928, Duralit Üzerine Yağlıboya, 99x70 cm., Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi.....	710
4.93.Nazmi Ziya, Paris, 1908-1910, Kontrplak Üzerine Yağlıboya, 18x26 cm., Özel Koleksiyon.....	710
4.94.Nazmi Ziya, Lüksemburg Parkı, 1910'lar, Tuval Üzerine Yağlıboya, 53x73 cm., Özel Koleksiyon.....	710
4.95.Nazmi Ziya, Paris, 1908-1910, Kontrplak Üzerine Yağlıboya, 22x31 cm., Özel Koleksiyon.....	710
4.96.Nazmi Ziya, Notre Dame de Paris, 1908-1910'lar, Kontrplak Üzerine Yağlıboya, 24x32 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	710

4.97.Nazmi Ziya, Karacaahmet'ten, 1922, Kontrplak Üzerine Yağlıboya, 24x30 cm, Özel Koleksiyon.....	711
4.98. Antoine Coypel, Démocrite, 1692, 69x57 cm., Louvre Müzesi.....	711
4.99.Nazmi Ziya, Müşir Gazi Mustafa Kemal, 1925, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x150cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	711
4.100.Namık İsmail, Tifüs,1917, Tuval Üzerine Yağlıboya, 130x170 cm, Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi.....	711
4.101.Namık İsmail, Alice Tör, 1931, Mukavva Üzerine Yağlıboya, 53,3x44cm., Özel Koleksiyon.....	711
4.102.Namık İsmail, Krizantemler, Mukavva Üzerine Yağlıboya, 50.x 34.cm., Özel Koleksiyon.....	711
4.103.Namık İsmail, Manolyalar ve Güller, 1925, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x80 cm., İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi.....	712
4.104.Namık İsmail, İspanyol Kadın, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1927, 142x191 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	712
4.105.Namık İsmail, Harman, Hicri 1339 (1923), Tuval Üzerine Yağlıboya, 165 x 200 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	712
4.106.Zeki Kocamemi, Mekkâre Birliği, 1935, Tuval Üzerine Yağlıboya, 123x200 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	712
4.107.Ali Avni Çelebi, Maskeli Balo, 1928, Tuval Üzerine Yağlıboya, 138x186 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	713
4.108.Muhittin Sebati, Natürmort, 1929, Tuval Üzerine Yağlıboya, 62x74 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	713
4.109.Muhittin Sebati, Manzara, Tuval Üzerine Yağlıboya, 25x33 cm., Özel Koleksiyon.....	714
4.110.Cemal Tollu, Çıplak Kadın Etüdü, 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 32x42,5cm., Ahmet Tollu Koleksiyonu.....	714
4.111.Cemal Tollu, Balerin, 1935, Tuval Üzerine Yağlıboya, 65x54 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	715
4.112.Zeki Faik İzer, Uzanan Çıplak, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	715

4.113.Zeki Faik İzer, İnkılâp Yolunda, 1933, Tuval Üzerine Yağlıboya, 176,5x237 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	716
4.114.Arif Bedii Kaptan, Peyzaj, 1936, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	716
4.115.Refik Epikman, Bar, 1928, Tuval Üzerine Yağlıboya, 46x55 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	717
4.116. Refik Epikman, Peyzaj, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi...	717
4.117.Elif Naci, Saklanan Çocuk, Karton Üzerine Yağlıboya, 73x53,5cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	718
4.118.Hamit Görele, Konser, Tuval Üzerine Yağlıboya, 130x162 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	718
4.119.Şefik Bursalı, Konya'dan, 1935, Tuval Üzerine Yağlıboya, 75.5x95,5cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	719
4.120.Mahmut Cûda, Budalı Natürmort, 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 72x56cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	719
4.121.Şeref Akdik, Peyzaj, 1934, Tuval Üzerine Yağlıboya, 50x65 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	720
4.122. Şeref Akdik, Uyuyan Kadın, 1928, Tuval Üzerine Yağlıboya, 38x46 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	720
4.123.Şeref Akdik, Harf İnkılâbı/Millet Mektebi, 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 180x150 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	721
4.124.Halil Dikmen, Cephane Taşıyan Kadınlar, 1933, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	721
4.125.Halil Dikmen, Portre, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	722
4.126.Eren Eyüboğlu, Peyzaj, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	722
4.127.Eşref Üren, Kurtuluş Parkı'ndan, Duralit Üzerine Yağlıboya, 120x128 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	723
4.128.Turgut Zaim, Halı Dokuyan Kadınlar,Tuval Üzerine Yağlıboya, 87,5x74,5cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	723

4.129.Turgut Zaim, Ortaoyunu, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x84,5cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	723
4.130.Malik Aksel, İki Köylü Kızı, 1937, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	724
4.131.Mahmut Cûda, Heykelli Natürmort, 1942, Tuval Üzerine Yağlıboya, 62x47 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	724
4.132.Ali Sermet, Deniz Feneri, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	725
4.133.Muhittin Sebati, Rüya, (1929?), Tuval Üzerine Yağlıboya, 65x81 cm., Özel Koleksiyon.....	725
4.134. Muhittin Sebati, Ankara'dan, Tuval Üzerine Yağlıboya, 45 x 61,5 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	726
4.135.Bedri Rahmi Eyüboğlu, Kız Kaçırma, 1935, Kâğıt Üzerine Guaj, 15x19 cm., Mehmet Hamdi Eyüboğlu Koleksiyonu.....	726
4.136.Bedri Rahmi Eyüboğlu, Primitif, 1931, Kâğıt Üzerine Guaj, 11x8 cm., Mehmet Hamdi Eyüboğlu Koleksiyonu.....	727
4.137.Cemal Tollu, Bursa (Setbaşı), Duralit Üzerine Yağlıboya, 27x40 cm., Yapı Kredi Koleksiyonu.....	727
4.138.Cemal Tollu, Kırmızı Elbiseli Çingene (Çingene Kızı) , 1943, Tuval Üzerine Yağlıboya, 41x33 cm., Ahmet Tollu Koleksiyonu.....	728
4.139.Jan van Eyck, Karanfilli Adam, 1435, Ahşap Üzerine Yağlıboya, 40x31 cm., Staatliche Museen, Berlin.....	728
4.140.William Bliss Baker, Düşmüş Monarşiler, 1886, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	728
4.141.Albert Charpin, Sürünün Dönüşü, 1887, Tuval Üzerine Yağlıboya, 144.8x196,8cm.,Louisiana Eyalet Müzesi.....	729
4.142.Monet, Kavakların Altında Güneş Işığı Etkisi, 1887, Tuval Üzerine Yağlıboya, 74x83 cm., Galeri Staat, Stuttgart, Almanya.....	729
4.143.Paul Signac, Paris La Cité, 1912, Tuval Üzerine Yağlıboya, 60x73cm.....	729
4.144.Paul Gauguin, Barbar Hikâyeleri, 1902, Tuval Üzerine Yağlıboya,	

Folkwang Museum, Essen, Almanya.....	
4.145.Lyonel Feininger, Gaberndorf II, 1924, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	729
4.146.Gino Severini, Ballerina Ossessiva, 1911, Tuval Üzerine Yağlıboya...	729
4.147.Giorgio de Chirico, Filozofun Zaferi, 1914, Tuval Üzerine Yağlıboya,	729
Chicago Sanat Enstitüsü.....	730
4.148.Henri Rousseau, Peder Junier'in At Arabası, 1908, Tuval Üzerine	
Yağlıboya, 97x129 cm., Musée de l'Orangerie, Paris.....	730
4.149.Wassily Kandinsky, Kompozisyon VII, 1913, Tuval Üzerine	
Yağlıboya, Tretyakov Galeri, Moskova.....	730
4.150.Jacques-Louis David, Venüs ve Mars,1824,Tuval Üzerine Yağlıboya,	
308x265 cm., Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Brüksel.....	730
4.151.Antoine-Jean Gros, Aboukir Savaşı 25 Temmuz 1799, 1806, Tuval	
Üzerine Yağlıboya, Versailles Sarayı, Paris.....	730
4.152.Jean-Auguste-Dominique Ingres, Madam Marcotte, 1826, Tuval	
Üzerine Yağlıboya, 93x74 cm., Louvre Müzesi, Paris.....	730
4.153.Théodore Géricault, Deli Kadın, 1824, Tuval Üzerine Yağlıboya,	
72x58 cm., Musée des Beaux-Arts, Lyons, Fransa.....	731
4.154.Eugène Delacroix,1830,Halka Yol Gösteren Özgürlük, Tuval Üzerine	
Yağlıboya, 260x125 cm., Louvre Müzesi, Paris.....	731
4.155.Gustave Courbet, Taş Kırıcıları, 1849, Tuval Üzerine Yağlıboya,	
160x260 cm. II. Dünya Savaşı'nda imha oldu (1945).....	732
4.156.Jean François Millet, Başak Toplayan Kadınlar, 1857, Tuval Üstüne	
Yağlıboya, 83,8x111cm., Musée d'Orsay, Paris.....	732
4.157.Honoré Daumier, Üçüncü Sınıf Vagon, 1862, Tuval Üzerine	
Yağlıboya, 65,4x90,2cm., The Metropolitan Museum of Art, New York.....	732
4.158.Claude Monet, Saman Yığınları (Yaz Sonu), 1890/91, Tuval Üzerine	
Yağlıboya, 60x100cm., The Art Institute of Chicago.....	732
4.159.Camille Pissarro, Eragny'de Günbatımı, 1893, Tuval Üzerine	
Yağlıboya.....	732
4.160.Alfred Sisley, Marly'de Su Baskını, 1876, Tuval Üzerine Yağlıboya,	
50x61cm., Musée des Beaux-Arts, Rouen.....	732

4.161.Armand Guillaumin, Valhubert Meydanı, Paris, 1875, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	733
4.162.Georges Seurat, La Grande Jatte Adasında Bir Pazar Öğleden sonrası, 1885, Tuval Üzerine Yağlıboya, 208x308cm., The Art Institute of Chicago.....	733
4.163.Paul Signac, Avignon'da Papalık Sarayı, 1900, Tuval Üzerine Yağlıboya, 72,5x93,5cm., Musée d'Orsay, Paris.....	733
4.164.Henri-Edmond Cross, Akşamüstü, 1893, Tuval Üzerine Yağlıboya, 116x164cm., Musée d'Orsay, Paris.....	733
4.165.Charles Théophile Angrand, Sokakta Kadın ve Erkek, 1887, Tuval Üzerine Yağlıboya, Musée National d'Art Moderne-Georges Pompidou Centre, Paris.....	733
4.166.Lucie Cousturier, Tiğ İşleyen Kadın, 1908, Tuval Üzerine Yağlıboya, 92x73 cm., Musée d'Orsay, Paris.....	733
4.167.Albert Dubois Pillet, Marne'da Gün Açarırken, 1888, Tuval Üzerine Yağlıboya, 32x46 cm., Musée d'Orsay, Paris.....	734
4.168.Maximilien Luce, Henri Edmond Cross'un Portresi, 1898, 100x81cm., Musée d'Orsay, Paris.....	734
4.169.Henri Matisse, Madame Matisse (Yeşil Çizgi), 1905, Tuval Üzerine Yağlıboya, 40,5x32,5cm., Statens Museum for Kunst, Kopenhag, Danimarka.....	734
4.170.André Derain, Charing Cross Köprüsü, Londra, 1906, Tuval Üzerine Yağlıboya, 80,3x100,3cm., National Gallery of Art, Washington D.C.....	734
4.171.Maurice de Vlaminck, Elma Toplayanlar, 1904, Tuval Üzerine Yağlıboya, 46x55 cm., Özel Koleksiyon.....	734
4.172.Othon Friesz, Ciotat, Fransa, 1906, Tuval Üzerine Yağlıboya, Julian ve Josie Robertson Koleksiyonu, New York.....	734
4.173.Pierre Bonnard, Ambroise Vollard, 1924, Tuval Üzerine Yağlıboya, 96.5x111 cm., Petit Palais, Musée des Beaux-Arts de la Ville Paris.....	735
4.174.Georges Rouault, Hâkimler, 1908, Tuval Üzerine Yağlıboya, 75x104cm., Statens Museum for Kunst, Kopenhag, Danimarka.....	735

4.175.Paul Cézanne, Marsilya Körfezi, L'Estaque'den Bir Görünüm, 1885, Tuval Üzerine Yağlıboya, 80,2x100,6cm., The Art Institute of Chicago.....	735
4.176.Pablo Picasso, Yaşam, 1903, Tuval Üzerine Yağlıboya, 196,5 x 129,2 cm., The Cleveland Museum of Art, Cleveland.....	735
4.177.Pablo Picasso, Soyтары Ailesi, 1905, Tuval Üzerine Yağlıboya, 212,8 x 229,6 cm., National Gallery of Art, Washington D.C.....	735
4.178.Pablo Picasso, Avignon'lu Kadınlar, 1907, Tuval Üzerine Yağlıboya, 244x234 cm., The Museum of Modern Arts, New York.....	735
4.179.Pablo Picasso, Ambroise Vollard'ın Portresi, 1910, Tuval Üzerine Yağlıboya, 92x65 cm., Pushkin Güzel Sanatlar Müzesi, Moskova.....	736
4.180.Pablo Picasso, Bambu Sandalyeli Natürmort, 1911/12, Kolaj (Tuval Üzerine Yağlıboya ve Muşamba), 26,7x35cm., Musée Picasso, Paris.....	736
4.181.Pablo Picasso, Sevgililer, 1923, Tuval Üzerine Yağlıboya, The National Gallery of Art, Washington D.C.....	736
4.182.Pablo Picasso, Çiçekli Kadın, 1932, Tuval Üzerine Yağlıboya, Galerie Beyeler, Basel, İsviçre.....	736
4.183.Pablo Picasso, Guernica, 1937, Tuval Üzerine Yağlıboya, 350x780 cm., Museo del Prado, Madrid.....	737
4.184.Georges Braque, Natürmort, 1925, Tuval Üzerine Yağlıboya, 130x75cm., Musee National d'Art Moderne-Centre Georges Pompidou, Paris.....	737
4.185.Albert Gleizes, Jacques Nayral'ın Portresi, 1911, Tuval Üzerine Yağlıboya, 188,6x140,4cm., Tate Modern, Londra.....	737
4.186.Jean Metzinger, Bisiklet Yarışında, 1912, Tuval Üzerine Yağlıboya, 130,4x97,1 cm., Peggy Guggenheim Museum, Venedik.....	738
4.187.Robert Delaunay, Bleriot'ya Saygı, 1914, Tuval Üzerine Yağlıboya, 194,31x128,27 cm., Kunstmuseum, Basel, İsviçre.....	738
4.188.Juan Gris, Açık Pencere, 1921, Tuval Üzerine Yağlıboya, 65x100 cm., M. Meyer Koleksiyonu, Zürih.....	738
4.189.Louis Marcoussis, Plajda Figürler, 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 66x81,3cm., Saint Louis Art Museum, Missouri.....	738

4.190.Francis Picabia, Genç Kız, 1912 Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x81cm., Özel Koleksiyon.....	738
4.191.Marcel Duchamp, Satranç Oyuncuları, 1911, Tuval Üzerine Yağlıboya, 108x101 cm, The Philadelphia Museum of Art, Philadelphia.....	738
4.192.Amédée Ozenfant, Gitar ve Şişeler, 1920, Tuval Üzerine Yağlıboya, 78,74x99,06 cm., Peggy Guggenheim Museum, Venedik.....	739
4.193.Fernand Léger, Tamirci, 1920, Tuval Üzerine Yağlıboya, 116 x 88,8 cm, National Gallery of Canada, Ottawa, Ontario, Kanada.....	739
4.194.Roger de la Fresnaye, Havanın Zaferi, 1913, Tuval Üzerine Yağlıboya, 235,9x195,9 cm., MOMA (Museum of Modern Art), New York....	739
4.195.André Lhote, İskele, 1913, Tuval Üzerine Yağlıboya, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris.....	739
4.196.Gino Severini, Mavili Dansçı, 1912, Tuval Üzerine Yağlıboya, 61x46cm., Gianni Mattioli Koleksiyonu.....	739
4.197.Carlo Cara, Müdahale Eden Gösteri (Vatansever Tatil, Serbest Kelime Resmi), 1914, Mukavva Üzerine, Suluboya, Mürekkepli Kalem, Mika Tozu ve Tutkallı Kâğıt, 38,5x30 cm., Peggy Guggenheim Museum, Venedik.....	739
4.198.Luigi Russolo, Sisın Katılığı, 1912, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x65 cm., Peggy Guggenheim Museum, Venedik.....	740
4.199.Umberto Boccioni, Futbolcunun Dinamizmi, 1913, Tuval Üzerine Yağlıboya, 193,2x201 cm., MOMA (Museum of Modern Art), New York.....	740
4.200.Enrico Prampolini, Keyfin Geometrisi, 1923, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100x150 cm., Özel Koleksiyon, Lugano.....	740
4.201.Salvador Dali, Hafızanın Devamlılığı, 1931, Tuval Üzerine Yağlıboya, 24.1x33cm., MOMA (Museum of Modern Art), New York.....	741
4.202.André Masson, Zırh, 1925, Tuval Üzerine Yağlıboya, 80,6x54 cm., Peggy Guggenheim Museum, Venedik.....	741
4.203.Yves Tanguy, Bulutlardaki El, 1927, Tuval Üzerine Yağlıboya, 65x 54 cm., Staatsgalerie, Stuttgart.....	741
4.204.Roger de la Fresnaye, Batarya, 1910/11, Tuval Üzerine Yağlıboya,	

130,2x159,4 cm., The Metropolitan Museum of Art, New York.....	742
4.205.Andre Lhote, Nü, 1920, Tuval Üzerine Yağlıboya, 64,77x54cm.....	742
4.206.Andre Lhote, Mimariye Övgü, 1935, Kâğıt Üzerine Yağlıboya, 85,3 x 120,7 cm., Özel Koleksiyon.....	743
4.207.Paul Serusier, Tılsım, 1888, Ahşap Üzerine Yağlıboya, 27x21,5 cm., Musée d'Orsay.....	743
4.208.Sonia Delaunay, Yaz, Dört Mevsim İçin Dekor, 1922, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	743
4.209.Jean Lurçat, Ay Işığında Fener,1927, Tuval Üzerine Yağlıboya, 89x11 cm., Özel Koleksiyon.....	744
4.210.Léopold Survage, Peyzaj, 1925, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	744
4.211.Giorgio de Chirico, Deniz Kenarında Atlar, 1928,Tuval Üzerine Yağlıboya, 73x92 cm.....	745
4.212.Ali Hadi Bara, Havva, 1928, Alçı, 130x73x87 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	745
4.213.Hans Hofmann, Yeşil Şişe, 1921, 45,4x60,64 cm., Museum of Fine Arts, Boston.....	746
4.214.Andre Lhote, Alain Fournier'nin Portresi, 1912, Desen.....	746
4.215.Andre Lhote, Kırmızı Elbiseli Anne'ın Portresi, 1925, Tuval Üzerine Yağlıboya, 35x22 cm., Özel Koleksiyon.....	747
4.216.Andre Lhote, Denizci, 1920/26, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	747
4.217.Ali Avni Çelebi, Nü, 1926, Desen, 79-60 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	748
4.218.Ali Avni Çelebi, Vitrin, 1926, Tuval Üzerine Yağlıboya, 90x73cm, Özel Koleksiyon.....	748
4.219.Ali Avni Çelebi, Silah Arkadaşları, 1932, Muşamba Üzerine Yağlıboya, 150x100 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	749
4.220.Zeki Kocamemi, Portre, Desen, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	749
4.221.Zeki Kocamemi, Natürmort, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	750

4.222.Zeki Kocamemi, Nü, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	750
4.223.Hale Asaf, İsmail Hakkı Oygur Portresi, 1928/29, Tuval Üzerine Yağlıboya, 91x72 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	751
4.224.Hale Asaf, Otoportre, 1928, Tuval Üzerine Yağlıboya, 64x58 cm., Özel Koleksiyon.....	751
4.225.Refik Epikman, Oturan Kadın, 1936, Tuval Üzerine Yağlıboya, 89x69 cm., Ankara Resim ve Heykel Müzesi.....	752
4.226.Nurullah Berk, Tayyareciler, 1933, Tuval Üzerine Yağlıboya, 96x96cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	752
4.227.Nurullah Berk, İskambil Kâğıtlı Natürmort, 1933, Tuval Üzerine Yağlıboya, 64,5x80 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	753
4.228.Zeki Faik İzer, Oturan Çıplak, 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 55x46 cm., Özel Koleksiyon.....	753
4.229.Zeki Faik İzer, Atkılı Kadın, 1933, Tuval Üzerine Yağlıboya, 47x40 cm., Özel Koleksiyon.....	754
4.230.Cemal Tollu, Portre, 1931, Kâğıt Üzerine Füzen, 62,5x46,5 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	754
4.231.Cemal Tollu, Nü, 1931, Kâğıt Üzerine Füzen, 63x43,5 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	755
4.232.Cemal Tollu, Başörtülü Kadın 1932, Tuval üzerine Yağlıboya, 64x49 cm., Ahmet Tollu Koleksiyonu.....	755
4.233.Halil Dikmen, Nü, Desen, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi	756
4.234.Halil Dikmen, Nü, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	756
4.235.Halil Dikmen, Nü, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	756
4.236.Halil Dikmen, Kadın Portresi, Tuval Üzerine Yağlıboya, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	756
4.237.Marcel Gromaire, Uzanan Çıplak, 1934, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	757
4.238.Cemal Tollu, Natürmortlu Çıplak, 1950, Tuval Üzerine Yağlıboya,	

33x46 cm., MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.....	757
4.239.Peter Paul Rubens, Leucippus'un Kızlarının Tecavüzü, 1618, Tuval Üzerine Yağlıboya, 224 x 211 cm, Alte Pinakothek, Münih.....	758
4.240.Martin Fréminet, Avcı Diane, 1550–60, Tuval Üzerine Yağlıboya, Louvre Müzesi.....	758
4.241.Tiziano Vecellio, Diane ve Callisto, 1566, Tuval Üzerine Yağlıboya, 183x200 cm., Kunsthistorisches Museum, Viyana.....	759
4.242.Tiziano Vecellio, Venüs ve Adonis, Tuval Üzerine Yağlıboya, 106,7 x 133,4 cm, The Metropolitan Museum of Art, New York.....	759
4.243.Pierre-Auguste Renoir, Nü, 1870, Tuval Üzerine Yağlıboya, Museu de Arte de Sao Paulo Assis Chateaubriand Sao Paolo, Brezilya.....	760
4.244. Hans von Marées, Diane, Tuval Üzerine Yağlıboya, 95 × 134 cm., Neue Pinakothek, Münih.....	760

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

3.1.İçeriğinde Sanatla İlgili Yazıların Yer Aldığı Osmanlıca-Türkçe Süreli Yayınlar ve Sanat Kitaplarının Yıllara Göre Dağılım Grafiği (1923–1950)...	70
4.1.Oedipus ve Sfenks'in Geometrik Şekillerle Anlatımı	689
4.2.Cemal Nadir Tarafından Çizilen Örnekler	182

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No.
2.1.Yurt Gezileri'ne Katılan Ressamlar ve Gönderildikleri Şehirler	410
2.2.Halkevleri Sergileri (1932–1949).....	413
2.3.Karma Resim ve Heykel Sergileri (1929–1950)	418
2.4.Kişisel Resim ve Heykel Sergileri (1927–1950)	421
3.1.Sanat Yazılarının Yer Aldığı Yayınlar (1831–1950).....	426
3.2.Konularına Göre Yazılar-Sanatçılar (1923–1950)	433
3.3.Konularına Göre Yazılar-Yazarlar (1923–1950)	474
3.4.Sanat Kitapları (1923–1950).....	546

1.GİRİŞ

1.1.Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 1923'ten 1950'ye kadar geçen 27 yıllık süreçte, dönemin gazete sütunlarını ve dergi sayfalarını işgal eden ressam yazılarının, Türk resim sanatının gelişimine ne kerede katkısı bulunduğunu tespit etmektir.

1.2.Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışma, dönem olarak 1923–1950 yılları arasını, içerik olarak ise Cumhuriyet dönemi sanat politikasını, bu kapsamda Halkevleri, Köy Enstitüleri, Yurt Gezileri, devlet destekli ve diğer sergiler olmak üzere resim ve heykel sergilerini, 1923–1950 yılları arasındaki yayın politikasını, resim sanatına katkılar bağlamında sanatçı yazılarını, bu kapsamda sanat ve sanatçının himayesi yönünde devlet desteği etrafındaki görüş ve önerileri, akademik ve yurt dışı olmak üzere resim eğitime verilen önemi, resim sanatının yurt genelinde tanıtımı ve yaygınlaştırılması hakkındaki görüşleri, Yurt Gezilerine dair izlenimleri, anıları, yorumları, tartışmaları ve söyleşileri, devlet eliyle düzenlenen İnkılâp, Zafer, Birleşik Resim ve Heykel ile Devlet Resim ve Heykel sergileri hakkındaki değerlendirmeleri, Türk ressamlarının tanıtımlarını, Batı resmi hakkındaki bilgileri, daimi sergi mekânları gereksinimine dair yorumları, özgün Türk resmi oluşturma konusundaki fikirleri, eleştiri sorunsalını ve sanat ile resme dair kuramsal nitelikli yazıları kapsamaktadır.

Çalışmada öncelikle dönemin sanat ortamı irdelenmiş, buna bağlı olarak Cumhuriyet dönemi sanat politikası, bu kapsamda Halkevleri, Köy Enstitüleri, Yurt Gezileri ile Resim ve Heykel sergilerine değinilmiş; ardından da Cumhuriyet dönemi yayın politikası ele alınmıştır. Halkevleri bölümünde,

kurumun kültürel ve sanatsal etkinliklerini yürüten Güzel Sanatlar Şubesi'nin yükümlülükleri hakkında bilgiler verilmiş; güzel sanatların, halkı eğitmesi yönündeki misyonundan bahsedilmiş, bu misyon dolayısıyla gündeme gelen sanatta nitelik sorunu ele alınmıştır. Bu bölümde kaynak olarak Halkevleriyle ilgili talimatnameler, belgeler, kitaplar, dergi ve gazetelerde yayımlanan devlet büyükleri ile sanatçı görüşlerini içeren yazılardan yararlanılmıştır.

Köy Enstitüleri bölümünde, enstitülerin kuruluş amaçları ile talimatname esaslarına değinildikten sonra, bu kurumlarda resim dersinin ele alınışında uygulanan yöntemler, Yüksek Köy Enstitüsü hakkında genel bilgiler ve burada gerçekleştirilen plastik sanatlar alanındaki faaliyetlerden bahsedilmiştir. Bu bölümde kaynak olarak Enstitülerin kurulmasını sağlayan İsmail Hakkı Tonguç ve enstitü mezunlarına ait kitaplar, talimatnameler, öğretim programları, mektuplar, enstitü öğrencilerinin hazırladığı Köy Enstitüleri dergisi ile basın ve yayında Köy Enstitüleri'ne dair yayımlanan yazılara başvurulmuştur.

Yurt Gezileri bölümünde, gezilerin amacı, içeriği ve Türk resminin gelişimine ne yönde katkıda bulunduğundan bahsedilmiş; ayrıca gezilerde görevlendirilen ressamın ile gönderildikleri iller hakkında bilgi veren bir tablo hazırlanmış ve bu tablo "Ekler" bölümünde sunulmuştur. Kaynak olarak ise Yurt Gezileri ile ilgili en kapsamlı yayın olan ve Milli Reasürans Sanat Galerisi tarafından hazırlanan "Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri (1938–1943)" kataloğuna başvurulmuş; ayrıca geziler hakkında bilgi içeren mektuplar ile süreli yayınlarda çıkan ressamın ve yazarların kaleme aldıkları yazılardan da yararlanılmıştır.

Resim ve Heykel Sergileri bölümünde ise öncelikle devletin desteğiyle gerçekleştirilen sergiler ele alınmış, buna göre Cumhuriyet'in ilanından önceki dönemden başlamak üzere 1950'ye kadar geçen süreçte, Galatasaray Sergileri, Güzel Sanatlar Birliği'nin Ankara Sergileri, Yeni Resim Cemiyeti'nin Sergisi, Halkevleri Sergileri, İnkılâp, Zafer, Birleşik Resim-Heykel, Yurt Gezileri, Devlet Resim ve Heykel Sergileri, Akademi Sergileri ve Türk

ressamlarının yurt dışında katıldığı sergiler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, sergilerle ilgili kitaplar, belgeler, kataloglar, anılar, dönemin dergi ve gazetelerinde yayımlanan ressam yazıları ile yazarlara ait makaleler esas alınarak kaydedilmiştir. Aynı kaynaklar kullanılarak “Diğer Sergiler” bölümü oluşturulmuş, bu bölümde Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu, Yeniler Grubu, 10’lar grubu ile Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti’nin organize ettiği sergilerden, ayrıca grup ve birliklerin sanat anlayışı ile Türk resmine katkılarından da detaylı bir biçimde bahsedilmiştir. Resim ve Heykel Sergileri bölümünde bahsi geçen Halkevleri Sergileri, Karma Resim ve Heykel Sergileri ile Kişisel Sergilerle ilgili kapsamlı birer tablo da hazırlanmış ve bu tablolar “Ekler” bölümünde sunulmuştur.

Cumhuriyet dönemi yayın politikasının ele alındığı bölümde ise Osmanlı döneminden başlamak üzere Türkiye’de yayın alanındaki faaliyetlerden bahsedilmiş; bu faaliyetlerin, Cumhuriyet’in ilanından itibaren gelişmesinde etkili olan devlet politikası hakkında bilgiler verilmiş; ayrıca içeriğinde sanata dair yazıların yer aldığı yayınların, yıllara göre dağılımını gösteren bir grafik hazırlanmıştır. Bu bölümle ilgili, 1923–1950 yılları arasına tarihlenen sanat kitaplarının bir tablosu da oluşturularak “Ekler” bölümünde sunulmuştur. Cumhuriyet dönemi yayın politikası bölümünde kaynakça olarak konuya ilişkin kitaplara ve basın-yayın ile ilgili ressam ve yazarların kaleme aldıkları makalelere başvurulmuştur.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan “Resim Sanatına Katkılar: Sanatçı Yayınları” bölümü ise yedi alt başlık bağlamında geliştirilmiştir. Buna göre 1. alt başlık, “Sanat ve Sanatçının Himayesi: Devlet Desteği Etrafında Görüşler, Öneriler”de ressamların, sanat ve sanatçının himayesi hakkındaki görüşlerine, önerilerine ve bu konuda devletten beklentilerine yer verilmiş; ayrıca himaye konusunda ressamlarla dönemin yazarları arasındaki fikir birliği ile fikir ayrılıklarından bahsedilmiştir.

2. alt başlık, “Resim Sanatında Eğitimin Öneminin Vurgulanması”, kendi içinde “Akademik Eğitim” ve “Yurtdışı Eğitimi” olmak üzere iki bölüme ayrılmış; buna göre ilk bölümde, Güzel Sanatlar Akademisi’ndeki eğitim sistemi hakkındaki bilgilere, değerlendirmelere ve eleştirilere yer verilmiş, Avrupa’dan getirilen uzmanlarla birlikte Akademi’de söz konusu olan Akademi reformundan bahsedilmiştir. Diğer bölümde ise, Türk resminin ve ressamlarının gelişmesinde önemli katkısı bulunan Avrupa konkurlarına dair detaylı bilgiler verilmiş; konkurlarla Avrupa’ya gönderilen ressamların eğitim gördükleri atölye hocalarının sanat anlayışlarına değinilmiştir.

3. alt başlık, “Resim Sanatının Tanıtımı” da kendi içinde “Türk Resim Sanatı” ile “Batı Resim Sanatı” olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, “Resmin Yurt Genelinde Tanıtımı ve Yaygınlaştırılması”, “Resim Sanatını Kırsal Kesimde Tanıtma Çabaları”, “Ressamların Gözüyle Yurt Gezileri-İzlenimler, Anılar, Yorumlar, Tartışmalar, Söyleşiler”, “İnkılâp, Zafer ve Birleşik Resim-Heykel Sergilerinden Devlet Resim ve Heykel Sergilerine” ve “Ressam Tanıtımları” başlıkları altında ele alınmıştır. Buna göre “Resmin Yurt Genelinde Tanıtımı ve Yaygınlaştırılması” başlığı altında Halkevlerinin, resim sanatının yurt çapında tanıtımı ve yaygınlaştırılması yönündeki faaliyetlerine değinilmiş; bu bağlamda Halkevlerinde resim dersleri, resim kursları, sanata dair konferanslar ile Halkevleri Amatör Resim ve Heykel Sergileri hakkında geniş bilgilere ve yorumlara yer verilmiştir. “Resim Sanatını Kırsal Kesimde Tanıtma Çabaları” bölümünde, kırsal kesimde resim sanatının tanıtımının gerekliliği, bu konudaki öneriler, Köy Enstitüleri ve bu kurumlar vasıtasıyla kırsalda resim sanatını tanıtma çabalarından bahsedilmiştir. “Ressamların Gözüyle Yurt Gezileri-İzlenimler, Anılar, Yorumlar, Tartışmalar, Söyleşiler” kısmı, ressamların Yurt Gezileri’ne dair anıları, yorumları, basına yansıyan tartışmaları ve söyleşilerinden alıntılar yapılarak detaylı bir biçimde ele alınmış; Yurt Gezileri’nin Türk resmine ve ressamlarına katkıları konu edilmiştir. “İnkılâp, Zafer ve Birleşik Resim-Heykel Sergilerinden Devlet Resim ve Heykel Sergilerine” bölümünde, söz konusu sergiler hakkında ressamların ve dönemin yazarlarının değerlendirmeleri, bu bağlamda eleştirileri ve

önerilerine yer verilmiştir. Bu bölümün ardından gelen “Resam Tanıtımları” başlığı altında ise ressamın birbirleri hakkındaki görüşleri dâhilinde Türk ressamı tanıtılmıştır. “Resim Sanatının Tanıtımı” alt başlığı kapsamındaki ikinci bölümde ise “Batı Resim Sanatı” konu edilmiş, Batı resminde gelişen akımlar ile Batılı ressamlar hakkında bilgiler verilmiştir.

4. alt başlık, “Daimi Sergi Mekânları Gereksinimi”nde bu sorunun ressamlar tarafından ele alınışı ve devletin bu sorunu çözme yolundaki katkılarından bahsedilmiş, 5. alt başlık, “Özgün Türk Resmi Oluşturma Girişimleri”nde, ressamın eski-yeni (modern) sanat hakkındaki görüşleri ile Türk resminde millîlik, yerellik ve ulusallık söylemlerine yer verilmiş, 6. alt başlık, “Eleştiri Yazıları”nda, Cumhuriyet öncesinden başlamak üzere Türk resmi eleştirisi ve ressamın bu konudaki fikirleri konu edilmiş; 7. ve son alt başlık “Resim Sanatına Kuramsal Katkılar”da ise sanatın anlamı, kaynağı ve amacı, fonksiyonu, sanat-sanatçı-konu bağıntısı, sanat kültürü kapsamında sanat eseri, sanat eserini tümleyen unsurlardan konu, içerik ve form, formu meydana getiren öğelerden kompozisyon, stil (üslup) ve teknik, resim, resmin unsurlarından renk ve çizgi, ışık ve gölge, resim-akıl-bilgi bağıntısı, resim ve kaynaşma, resim ve denklik ile resim ve ifade olmak üzere Cumhuriyet dönemi ressamlarının kaleme aldıkları kuramsal nitelikli yazılar ele alınmıştır.

1.3.Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın oluşturulması yönündeki ilk adım, Milli Kütüphane Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 1923–1999 yılları arasını kapsayan Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası’nı taramak olmuştur. Bununla birlikte, Türk resim sanatı ve ressamı konusunda yapılan yayınlar ile 1923–1950 döneminde Türk resmine dair hazırlanan tezlerin kaynakçalarından da yararlanılmıştır.

Kaynakça taramasının ardından, tespit edilen ressam yazılarına ulaşmak için kütüphane çalışmasına başlanmış ve öncelikle dergiler üzerinde

çalışılmıştır. Daha sonra Cumhuriyet, Ulus, Hakimiyet-i Milliye, Milliyet, Tan, Bugün ve Vatan gibi sütunlarında sanata dair yazılara sıklıkla yer veren gazeteler üzerinde yoğunlaşmış; ayrıca kaynakça taramasında tespit edilen ressam yazılarının yayımlandığı diğer gazeteler de dikkate alınmıştır. Kütüphane çalışması bağlamında incelenen yayınlar, “Ekler” bölümünde tablo halinde sunulmuştur.

Dergi ve gazete taramaları sonucunda ressamların her konuda, diğer sanatçılar ile yazarların ise tez kapsamına giren konularda kaleme aldıkları yazılar toplanmış; bu yazılar, sanatçılar ile yazarlar olmak üzere iki ayrı kategori altında listelenerek “Ekler” bölümünde tablo şeklinde sunulmuştur. Bu yazılardan örnekler de yine “Ekler” bölümünde verilmiştir. Sanatçı yazılarının bulunduğu tabloya, herhangi bir süreli yayında yayımlanmayan ancak derleme kitaplarda yer alan ressam yazıları da dahil edilmiş; ayrıca yazarlara ait tabloda, anketler ve söyleşiler ile anonim yazılara ait künyelere de yer verilmiştir.

Çalışmanın bölümlerinde, kaynakça olarak belgeler, talimatnameler, programlar, kitaplar, kataloglar, mektuplar, anılar ve söyleşilerden yararlanmakla birlikte genellikle dönemin dergi ve gazetelerinde yayımlanan ressamlar ile yazarların kaleme aldıkları yazılara başvurulmuştur. Bu yazılardan faydalanılırken, ressam ve yazarların görüşlerinden yer yer direkt alıntılar yapılmış; ancak genelde bu görüşler kompoze edilerek verilmiştir.

Çalışmanın genelinde kullanılan gerek ressamlar gerekse de dönemin yazarları tarafından kaleme alınan yazılar, -direkt alıntılarının haricinde- analiz-sentez yöntemine başvurularak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda ressam yazılarının Türk resim sanatının gelişimine katkıda bulunduğu tespit edilmiş ve bu tespitteki gerekçeler de çalışmanın sonuç bölümünde belirtilmiştir. Tez içeriği ile ilgili görsel malzeme ise Ekler bölümünde sunulmuştur.

2.CUMHURİYET DÖNEMİ SANAT POLİTİKASI

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte çağdaş uygarlıklar düzeyinde, modern bir Türkiye yaratmayı hedefleyen devlet, bu hedef doğrultusunda sanatın gelişmesine de önem vermiş; bu konuda belirlediği politika uyarınca da sanat eğitiminin koşullarını iyileştirmeye çalışmış, Avrupa konkurlarını düzenleyerek yurt dışına öğrenci göndermiş,¹ Halkevleri, Köy Enstitüleri ve sergiler kanalıyla sanatı halk arasında tanıtmaya, yaygınlaştırmaya, sevdirmeye ve memlekette sanat kültürünün oluşmasını sağlamaya gayret göstermiş, aynı amaç doğrultusunda Türkiye'nin ilk Resim ve Heykel Müzesi'ni kurmuş,² ayrıca sanat hamiliği misyonunu da üstlenmiştir. Memlekette sanatı ve sanatçıyı koruyan bir zümrenin oluşmaması dolayısıyla bu misyonu üstlenen devlet, söz konusu misyon gereğince, düzenlenen sergilerden yapıt satın almış, bu suretle hem sanatçıya destek hem de topluma örnek olmaya çalışmış; bununla birlikte sanatçıları ödüllendirerek, dolayısıyla da motive ederek sanat üretimine katkıda bulunmuştur. Resim sanatında verimi arttırmak, Türk resmini ve ressamını Anadolu'ya kavuşturmak, Anadolu'yu da Türk resmi ve Türk ressamıyla buluşturmak amacıyla Yurt Gezileri'ni de organize eden devletin bu faaliyetleri, 1950 yılından itibaren çok partili düzene geçişle birlikte hız kesmiş, 1923–1950 yılları arasında devlet desteği ile beslenen sanat ortamı, bu tarihten sonra gelişimine kişisel çabalarla devam etmiştir.

2.1.Halkevleri

Sosyal alandaki yenilikleri halka benimsetmenin yanı sıra kültürel ve sanatsal etkinlikleri yürütme görevini de üstlenen Halkevleri; Dil, Edebiyat ve Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, İçtimaî Yardım, Halk Dershaneleri ve

---

¹ Bkz. 4.2.Resim Sanatında Eğitimin Öneminin Vurgulanması Bölümü.

² Bkz. 4.4.Daimi Sergi Mekânları Gereksinimi Bölümü.

Kurslar, Kütüphane ve Neşriyat, Köycüler ile Müze ve Sergi Şubesi olmak üzere dokuz şubeye ayrılmıştır.

C.H.P. Halkevleri Talimatnamesi'nde amaçları belirtilen şubelerden Güzel Sanatlar Şubesi, resim, heykel, mimarî, musiki gibi sahalarla, tezyinî san'atlar (süsleme sanatları) ve sairede san'atkâr veya amatör unsurları bir araya toplamak, genç istidatları (yetenekleri) himaye ile inkişafına (gelişmelerine) çalışmakla görevlidir. Şube, ayrıca mümkün olan yerlerde açacağı kurslarla güzel sanatlar müntesiplerini (ilgililerini) çoğaltmak ve muhitte bedî (güzel) duyuş-anlayış seviyesini yükseltmekle de yükümlüdür.³

Halkevi Müzesi ve Sergiler Grubu olmak üzere iki gruba ayrılan Müze ve Sergi Şubesinin Müze Grubu, ait olduğu halkevi bölgesindeki tarihi eser ve abidelerin korunması konusunda resmî makamları bilgilendirmek ve bu eserlerin korunması amacıyla oluşturulan özel derneklere yardım etmek, Halkevlerinin bulunduğu bölgede resmî müzeler varsa onları zenginleştirmeye çalışmak, eksiklerini tamamlamak, yoksa bunların kurulmasını sağlamakla görevlidir. Güzel sanatlar ile üretim eşyaları ve ürünler olmak üzere ikiye ayrılan Sergiler Grubu'nun güzel sanatlar kısmı ise, gerek halkevi bölgesinde gerekse ülkenin diğer bölgelerinde bulunan ressam, heykeltıraşlar, mimarlar, hattatlar, tezhipçiler ve benzeri sanatçılarla irtibata geçerek -gönderilme masrafları kendilerine ait olmak üzere- bu kişilerin geçici ya da devamlı olarak sergilenmesini istedikleri eserleri, halkevi binasında halka tanıtmak, ayrıca çeşitli kurum ile kuruluşlarda, kulüplerde, gazinolarda, kahvelerde, ticari işletmelerde, millî ve güzel sanatlar zevkini yükseltecek eserlerin yer almasını ve memlekette hakiki sanatın yaygınlık kazanmasını sağlamakla yükümlüdür.⁴

³ ANONİM, "Halkevleri Teşkilâtının Umumî Esasları", 6.

⁴ A.g.k., 6.

İsmet İnönü, Halkevlerinin güzel sanatları yurttta sevdirmeye ve yaygınlaştırma amacının yanı sıra güzel sanatlar vasıtasıyla halkın eğitilmesi misyonunun da bulunduğunu şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Güzel sanatlar, Halkevlerinin belli başlı iştiğal ettiğı (uğraştığı) esaslı bir mevzudur. Halkevleri, vatanda güzel sanatlara muhabbeti (sevgiyi), güzel sanatlardan vatandaşın terbiyesi için, vatandaşın azminin kuvvetlendirilmesi için nasıl istifade edileceğini telkin eden bir toplantı yeridir. Güzel sanatlar, yalnız yüksek bir insan cemiyetinin temeli olan ince ve güzel hisleri terbiye eden vasıta değildir. En sert iradeleri de yetiştirmeğe vasıta başlıca bir münebbih (uyarıcı), başlıca bir yürütücüdür. Çetin bir mücadele hayatında uğraşacak unsurların yüreklerinde kuvvet, neşe, hayat ve azim bulmaları, muvaffak olabilmeleri için, hem başlangıç noktası, hem devam vasıtası, hem neticeye ermenin tesirli tılsımı güzel sanatlardır. Halkevleri, güzel sanatları yalnız kendi cemiyetlerine ruh veren vasıta olarak değil, vatandaşları terbiye eden, onları çalışmağa hırslandıran, onları vatani güzelleştirmek ve çiçeklendirmek için daha çok iştiha (iştiyah) ile teşiz (donatma) eden başlıca bir terbiye vasıtası saymalıdırlar.”⁵

İsmet İnönü'nün başlıca eğitim vasıtası olarak gördüğü güzel sanatların yüklendiğı misyon, üzerinde özenle ve dikkatle durulması gereken zor bir misyondur. Misyonun zorluğu, sanatta nitelik sorunundan kaynaklanmaktadır. Bu sorun, sanatta nicelikten ziyade nitelik üzerine odaklanma gerekliliğini gündeme getirmiştir. Dönemin Maarif Vekili Reşit Galip Bey, Ankara Halkevi'nin açılışı vesilesiyle yaptığı konuşmasında bu konu üzerinde önemle durmuş; ileri gelen illerin eğlence mekânlarında veya bu illerde yaşayan zengin ailelerin evlerinde duvara asılı, atalarımızın ve millî mücadele safhalarının betimlendiğı niteliksiz resimlerden, bu resimlerdeki sanatın adeta işkenceye uğratıldığından, millî zevkimiz ve sanat seviyemizin

⁵ ANONİM, *Halkevleri 1932–1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı*, 36.

bu resimlere bakılarak değerlendirilmesi halinde ağır hükümler karşısında kalınacağına kesin olduğundan bahsetmiştir.⁶

Reşit Galip Bey'in konuşmasında işaret ettiği sanatta nitelik sorunu, 1934–1946 yılları arasında Ankara Halkevi'nin başkanlık görevini yürüten Ferid Celâl Güven tarafından da ele alınmış; Güven, resmin, heykelin, müziğin halka sevdirmesi ile telkin vasıtası olarak kullanılması konusuna dikkat edilmesi üzerinde durmuştur.⁷ Güzel sanatların telkin ve terbiye vasıtası olabilmesini niteliğe bağlayan Güven, sıkıcı bir müziğin, rengi ve çizgisi uyumsuz “bozuk” bir resmin, “çarpık” bir heykelin insanı tedavi etmek yerine hasta ve sinirli bir ruh haline sokabileceğini, dolayısıyla Halkevlerinin güzel sanatlar alanındaki çalışmalarında hassasiyet gösterilmesi ve dikkat edilmesi gerektiğini, ancak bu şekilde başarılı olunacağını belirtirken hem sanatçı yetiştirmek hem de sanatı sevdirmek gibi iki başlı misyonu olan halkevlerinde “gerçek” sanatın oluşturulması icap ettiğini önemle vurgulamıştır.⁸

Halkevlerinde nitelikli sanatın oluşturulmasında 1934 yılından 1950 yılına kadar ne derecede başarılı olunduğunun değerlendirmesini yapan Refik Epikman ise, söze resim birliklerinin birkaç büyük şehrin Halkevi salonlarında sık sık açtıkları sergilerden bahsederek başlamıştır.⁹ Sanatçı, resim olarak sadece kartpostal ve karikatür dergilerindeki resimleri tanıyan ve gerçek anlamda bir resimle karşılaşmamış olan sanatseverlerin bu sergiler vasıtasıyla nitelikli resim görme şansını yakaladıklarını, sanatçılarla temasa geçebildiklerini ve bu durumun kuruma bağlı amatör ressamlar için kısa sürede büyük faydalar sağladığını ifade etmiştir. Epikman ayrıca, Halkevlerinde kurulan resim atölyelerinin de amatör ressamların gelişimine faydası dokunduğunu ve bu faydanın gerçekleşmesinde sanatçıların büyük

⁶ ANONİM, “Halkevleri Niçin Açıldı, Neler Yapacak?...”, 6.

⁷ Ferid Celâl GÜVEN, “Halkevleri ve Güzel Sanatlar”, 14.

⁸ A.g.m., 14.

⁹ Refik EPİKMAN, “Halkevleri ve Halkodalarının XVIII. Yıldönümünde Resim Çalışmalarına Genel Bir Bakış”, 5.

pay sahibi olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, 1940 yılından itibaren düzenlenen Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri vesilesiyle, Halkevlerinin nitelikli resim sanatını yaygınlaştırmak konusundaki faaliyetlerinin, büyük şehirler dâhilinde etkili olduğu görülmüş; öte yandan Anadolu'nun değişik bölgelerine dağılan Halkevlerinde, durumun farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Epikman, büyük şehirlerdeki sanat hareketlerinden uzakta kalan bu merkezlerde, yol gösterini olmayan amatör ressamların resme eli yatkın kişiler tarafından zevksizliğe, gelişigüzel resim yapmaya ve kopyacılığa sürüklendiklerini belirtmiş, bu amatörlerin bilgi ile tekniğini geliştirmek için esaslı tedbirlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰ Buna göre, öğreticisi olmayan Halkevlerinde geçici resim kursları açmak, öğretici ve aydınlatıcı içerikte sanat konuşmaları yapmak, sık sık gezici sergiler düzenlemek, dünyaca ünlü sanat eserlerine ait renkli kopyaları her an göz önünde bulundurmak ve bunlar üzerine çalışmalar yapmak, Epikman'ın önerdiği tedbirler arasında yer almıştır.

Nitelikli sanatın halk arasında yaygınlaştırılması ve sevdirmesi yalnızca büyük şehirler dışında kalan Halkevleri için geçerli bir sorun değil kırsal kesim için de çözüme ulaştırılması gereken bir problem olmuştur. Köy Enstitüleri, bu sorunu eğitim yoluyla çözmeye çalışan kurumlar olarak görev yapmışlardır.

2.2.Köy Enstitüleri

Halkevleri ve Halkodalarının,¹¹ köy gerçeğine uzak kalması dolayısıyla kırsal kesim üzerinde etkili olamayışı, ülke nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan söz konusu kesimin sosyal ve kültürel alanda eğitilmesini sağlayacak Köy Enstitüleri'nin kurulmasını gündeme getirir. Buna göre, 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasayla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak

¹⁰ A.g.m., 5.

¹¹ Halkevlerinin 1940 yılından itibaren köylerde ve bazı kasabalardaki örgütlenme biçimi.

kurulması onaylanan Köy Enstitüleri, sözü geçen yasa uyarınca köy öğretmenleri ve köye faydalı meslek elemanı yetiştirmek üzere tarıma elverişli bulunan yerlerde kurulur (Madde 1).¹² Enstitülere tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş sağlıklı ve yetenekli köy çocukları seçilerek alınır. Öğretim süresi en az beş yıldır (Madde 3). Enstitü yönetici ve öğretmenliğine yüksek okullar ve üniversite fakülteleri, Gazi Eğitim Enstitüsü, Öğretmen Okulu, Ticaret Lisesi ve Orta Ziraat Okulu, Erkek Sanat Okulu ve Kız Enstitüsü, Köy Enstitüleri, İnşaat Usta Okulu ve her türlü teknik meslek okulu çıkışlılar atanır; bunların dışında uzman işçiler, enstitülerde gündelik ya da aylık ücretle “usta öğretici” olarak çalıştırılırlar (Madde 17).

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası, enstitülerin kuruluşundan iki sene sonra “köylerin canlandırılması” işini örgütlemeye yetersiz kalınca, halkın katılımı, enstitü çalışmalarının bu amaca uygun düzenlenmesi, öğretmen ve eğitimcilerin görevleri, yetkileri, öğrenci devam sorunu, köy okullarının araç-gereç vb. donanımı gibi konulara açıklık getiren yeni bir yasa tasarısı kabul edilir.¹³ 19 Haziran 1942 tarihinde 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası olarak onaylanan yeni yasanın 10. maddesindeki köyü canlandırma konusunda, köy öğretmen ve eğitimcilerinin yüklendiği görevler ile yetkiler, hem öğrencileri hem de köy halkını ilgilendirmesi bakımından dikkat çekicidir. Buna göre köy okulu binasının/işliğin yapılışında çalışmak, bu okullara verilen eşyayı en iyi şekilde muhafaza etmek, hayvanlara bakmak, okullara mahsus araziye örnek olabilecek şekilde işlemek ve köy okulu işliğini köylülere faydalı olacak şekilde işletmek, talebelerin eğitim ve öğretim işleriyle ilgili her türlü tedbiri almak ve aldirmek, teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi el birliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak, köy öğretmen ve eğitimcilerinin okul ve kurslarla ilgili görevleri olarak belirlenir. Köy halkının milli kültürünü yükseltmek, köy kültürünün müspet yönlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak, köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik

¹² İsmail Hakkı TONGUÇ, **İlköğretim Kavramı**, 331.

¹³ Pakize TÜRKOĞLU, **Tonguç ve Enstitüleri**, 457.

alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak, okullarda sergiler açmak, panayırın açılmasına yardım etmek, köyde ve yakın muhitlerinde bulunan tarihi eserler ile tabii ve teknik kıymeti haiz eser ve anıtların onarılması ise öğretmen ve eğitimcilerin köy halkını yetiştirmek ile ilgili görevleri arasındadır.

Köy Enstitüleri'nde uygulanan eğitim ve öğretim prensipleri, bu kurumları hayata geçiren dönemin Milli Eğitim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç tarafından belirlenmiştir. Buna göre Köy Enstitüleri'nde uygulanan eğitim ve öğretim, bilgiyi yaşayarak ve işi yaparak öğrenme prensibine dayandırılmıştır. Bu prensibin açılımı görerek, gözlem yaparak, inceleyerek, araştırarak, deneyerek öğrenmek, öğrenilenleri birbiriyle karşılaştırarak ve yerinde kullanarak özgürce iş görmektir.¹⁴

Köy Enstitüleri'ndeki kültür dersleri arasında yer alan Resim-İş, Müzik, El Yazısı, Türkçe ile Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, sanat eğitimi kapsamında verilen, eğitim ortamını ve niteliğini zenginleştirip bu yolla toplum ve bireyin sağlıklı gelişimine olanak tanıyan dersler olarak ele alınır. Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nda her sınıfta haftada bir ders saati olarak yer alan ancak uygulamada sınırsız olan Resim-İş dersinde, öğrenciyi inceleme ve gözlemlerini resim, kroki ve çeşitli gereçlerle ifade etmeye alıştırmak, teknik derslerin konuları arasına girmeyen iş ve resim türlerini öğretmek, öğrencilere ulusal motifleri incelemek ve kullandırmaya alıştırmak, ulusal motifleri yabancı motiflerden ayırmayı benimsetmek, çocuk resim ve işlerinin özelliklerini ve gelişim basamaklarını tanıtmak ve ilkökul resim yöntemlerini öğretmek amaçlanır.¹⁵ Enstitülerdeki Resim-İş dersinde öğrencilere hayali ya da köy düğünü, askere gidiş, yaylaya çıkış, yapı ve tarım çalışmaları, masallar ve tarihi olaylar gibi konuların işlendiği resimler yaptırıldığı gibi, kültür derslerinin konularıyla ilgili şemalar da çizdirilir. Resim çalışmalarında

¹⁴ İsmail Hakkı TONGUÇ, **Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü**, 232–233.

¹⁵ ANONİM, **Köy Enstitüleri Öğretim Programı**, 114.

malzeme olarak kurşun kalem, mürekkep ve boya kullanılır. Enstitülerde aynı zamanda modelaj, kalıp alma, alçı dökme ile ağaç işleri de yapılır.¹⁶

1947 programında Resim ve İş dersleri olarak adı değiştirilen¹⁷ eğitime, yukarıda belirtilen amaçlar korunmak suretiyle öğrencinin estetik zevkini geliştirme, ona sanat değeri taşıyan eserle taşımayanı ayırt edebilme becerisini kazandırma, Türk sanatı ve sanat yapıtlarının özelliklerini tanıtmaya ve sevdirmeye amaçları da eklenmiştir.¹⁸ Bu programda ayrıca bakarak (kopya) resim yapılmasına izin verilmeyeceği ve bu tür çalışmaların niteliksiz olduğunun öğrenciye anlatılması gerekliliği de belirtilmiştir. 1943 programına ek olarak ders konuları arasına ayrıca sanat tarihi, modelli çalışma, baskı ve grafik çalışmaları da eklenmiştir.¹⁹

3238 sayılı Köy Öğretmenleri Yasası,²⁰ 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası'nın, köye gidecek elemanlara yüklediği görevlerin denetçi ve klasik öğretmenlik sınırlarını aşmasıyla, çalışmaları bilimsel ilkelere, inceleme ve araştırmalara dayanan enstitülerin uzman elemanlara, araştırmacılara ve üst düzey yöneticilere ihtiyaç duyması, Yüksek Köy Enstitüleri'nin kurulmasını gerekli kılmıştır.²¹ Buna bağlı olarak 1942–1943 öğretim yılında, Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde Yüksek Köy Enstitüsü kurulmuştur.

Yüksek Köy Enstitüsü Yönetmeliği'nde, köy enstitülerindeki çalışma alanlarına uygun öğretmen ve yönetici yetiştirmek, enstitülerde çalışmakta olan öğretmenlere yetiştirme kursları açmak, köy incelemelerine merkez

¹⁶ A.g.k., 114.

¹⁷ Resim-İş dersi, 1947 programında Resim ve İş olarak ikiye ayrılmıştır. Resim dersi haftanın her günü tüm sınıflara verilmeye devam edilirken, İş dersi 1. ve 5. sınıflardan kaldırılır. Bkz. Yıldız KURTULUŞ, **Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç**, 71.

¹⁸ ANONİM, **Köy Enstitüleri Öğretim Programı**, 155–156.

¹⁹ A.g.k., 160–162.

²⁰ 21 Haziran 1936 tarihinde TBMM'de onaylanan yasa. Yasaya göre köy öğretmenleri, nüfusları öğretmen göndermeye elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, tarım işlerinde öncülük etmek için görevlendirilir. Bkz.(13),TÜRKOĞLU, 128.

²¹ A.g.k., 416.

oluşturmak üzere köy okullarını ve enstitülerini ilgilendiren çeşitli konular üstüne bilimsel araştırmalar yapmak gibi amaçlar belirtilmiştir.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde Güzel Sanatlar²² (Kız-Erkek), Ziraat İşletme Ekonomisi (Kız-Erkek), Yapıcılık (Erkek), Maden İşleri (Erkek), Hayvan Bakımı (Erkek), Tarla ve Bahçe Ziraatı (Erkek), Kümes Hayvancılığı ve Tarım Sanatları (Kız) ile Köy Ev ve El Sanatları (Kız) Kolu olmak üzere sekiz alanda eğitim verilmiş ve öğrenciler, ayrıldıkları kolun haricinde yönetmeliğin 4. maddesinde belirtilen genel kültür ve eğitim bilimlerini kapsayan dersleri almakla da zorunlu tutulmuşlardır.²³

Yüksek bölüm öğrencilerine, güzel sanatlar alanında -köy çocuklarına nitelikli eğitim verilmesini sağlamak amacıyla- araştırmaya yönelik çalışmalar yaptırmak, Yüksek Köy Enstitüsü'nde önemle üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Buna göre bu bölüm öğrencileri, güzel yazı, edebiyat, resim, heykel, müzik ve ulusal oyunları köye getirmenin ve yaygınlaştırmanın yollarını bulmak ile köy çocuklarına müzeler, geçici, gezici ve sürekli sergilerin gösterilmesi konularında araştırmalar yapmakla yükümlü tutulmuşlardır.²⁴ Özellikle Resim ve heykel örneklerinin köye getirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda, Yapı Kolu ile Güzel Sanatlar Kolu öğrencileri işbirliği yapmışlar ve 1942'de, Yüksek Köy Enstitüsü'nde konuk sanat öğretmenliği görevine başlayan²⁵ Nusret Suman önderliğinde Hasanoğlan'ı sanat eserleri ile donatmışlardır. Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinden İsmail Koralay, Temmuz 1945 tarihli Köy Enstitüleri dergisinde yayımlanan "Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Heykel ve Mulaj İşleri" başlıklı yazısında, bu konuyla ilgili detaylı bilgiler vermiş ve şöyle demiştir:

²² Güzel Sanatlar Kolu dersleri arasında Müzik, Temsil (Tiyatro), Uygarlık ve Sanat Tarihi, Ulusal Oyunlar ve Ritmik Cimnastik ile Resim ve Modelaj dersleri yer alır.

²³ Bkz.(13), TÜRKÖĞLU, 418-419.

²⁴ A.g.k., 428.

²⁵ Bedri Rahmi-Sabahattin Rahmi EYÜBOĞLU, **Kardeş Mektupları**, Der. Mehmet Hamdi Eyüboğlu, 180.

“Yirmi beş Ocak ile 20 Şubat arasında Hasanoğlunda Yüksek Köy Enstitüsü Yapıcılık ve Güzel Sanatlar Kolu, II. ve III. sınıfları, dört grup halinde birer hafta Heykel ve Modelaj kursu yaptılar. Bu kursta Güzel Sanatlar Akademisi’nden temin edilen heykel, büst, rölyefler, Enstitüde yerlerine konuldu; bazı büst ve rölyeflerden kopyeler alındı. Rölyeflerin on tanesi Parthenon frizlerinin alçı kopyalarıdır. Bunlardan biri lir çalan kadın, biri Euripides, birisi de Hitit aslanıdır. Heykeller, Venus de Milo, Apollonun başı, Samothrace, bir kadın başı, bir pehlivan büstü ve diğer birkaç küçük parçadır. Hemen hepsi, Yunan heykellerinin alçı kopyalarıdır. Yalnız bir tanesi Roma eseridir. Rölyeflerin sekiz tanesi açık hava tiyatrosuna, ikisi kantine, biri idare binasına, ikisi de iki binanın duvarlarına konmuştur. Mevsim kış olduğu için Samothrace açık hava tiyatrosundaki hakiki yerine konulamamıştır. Kaidesi hazırlanmıştır; ilk fırsatta yerine yerleştirilecektir. Heykeltıraş Nusret Suman’ın Enstitümüze hediye ettiği Cumhuriyet İsmet İnönü’nün, Barbaros, Mithat Paşa, Namık Kemal, Fatih, Mimar Sinan büstleri idare binasının önüne konulmuştur. Bütün bu heykellerin kaideleri kursa devam eden arkadaşlar tarafından yapıldı. Atelye çalışmaları sırasında da heykel, büst, rölyeflerden bazılarının kalıpları alınarak yeniden dökülmüş, böylece alçı dökümcülüğü de öğrenilmiştir. Yeniden dökülenler: bir büyük rölyef, iki Apollon başı, iki lir çalan kadın, dört Roma imparatoru başı (kim olduğu bilinmiyor), dört Euripides rölyefi, on bir İnönü büstüdür. Bütün bunların da kalıplarının alınması ve dökülmesi kursa katılan arkadaşlar tarafından yapılmıştır. Bunlardan başka kursu idare eden hocamız Nusret Suman açık hava tiyatrosu için bir mask, bir enstitülü erkek, bir kız, bir de öğretmen başı yaparak Enstitüye hediye etmiştir. Kendisi ayrıca kantin ve yemekhane duvarlarına da birkaç resim yapmıştır. Önümüzdeki yazı Hasanoğlanın güneyinde, demiryolunun hemen yakınında bir tepeye Tohum Atan Adam Heykeli yapılması düşünülmektedir. Heykelin boyu yirmi beş metre, kaidesi de 22x22 metre genişlik ve on yedi metre yükseklikte olacaktır. Çok büyük olduğu için heykelin her tarafı betonarme olacaktır. Bu maksatla 1/50 ölçeğinde maketi hazırlanmıştır. Heykel, Nusret Suman, kaide de mimar Muallâ Eyüboğlu tarafından yapılmıştır. Kaide içinde kalan boşluk, Köy Enstitüleri Müzesi olarak kullanılacaktır. Heykel de çok büyük olduğu için boş olacak, göğüs, karın kısımlarına

odalar yapılacak, buralara ayaklar içine yapılan merdivenlerle çıkılacaktır.”²⁶

“Tohum Eken Adam” heykelinin gerçekleştirilme aşamasında Nusret Suman’la birlikte, enstitü öğrencilerinden Ekrem Ula, Mustafa Barış, Enver Ötnü, İsmail Koralay ve Abdullah Özkucur da çalışmıştır.²⁷ Öğrenciler, Suman’ın, Özkucur’a tohum eken köylü pozu verdirip plastilinle²⁸ çıkardığı modelin büyüğünü, tel kullanarak iki metre yüksekliğinde yapmışlar ve bunu enstitü girişinde, demiryoluna yakın tepede kurulan kaidenin üstüne yerleştirmişlerdir. Daha sonra modelin üzerine alçı “vurmuşlar” ve “Tohum Eken Adam” heykelini ortaya çıkarmışlardır. Koralay’ın makalesinde belirttiği, heykel kaidesine müze kurma girişimi ise gerçekleşmemiştir.²⁹ Bununla birlikte heykelin ömrü de uzun olmamış; zira yıktırılmıştır. Sabahattin Eyüboğlu, bu konuyla ilgili şunları iletmiştir:

“Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde koskoca bir heykel vardı, tohum saçan bir köylü heykeli. Her sabah ilkin o çıkardı karanlıklardan. Yamacı dönen trenlere merhaba derdi. Köylü çocukları, Hasanoğlan’a pir aşkına gelmiş bir cömert sanatçıyla, Nusret Suman’la birlikte çamura biçim vermesini, kalıp çıkarmasını, beton dökmesini öğrene öğrene yapıvermişlerdi bu heykeli. Yıkanların nasıl elleri vardı yıkmaya o heykeli? Ne hakla? Ne kafayla? O heykeli düşündüm bugün, Tonguç’u anarken. Tohum atanların sembolü, tohum kıranların da sembolü oldu.”³⁰

Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencileri ve çevre halkı, heykellerin yanı sıra çeşitli ressamın ve enstitülerde resim dersi veren sanatçıların gerçekleştirdiği resim örnekleriyle karşılaşma fırsatını da bulmuşlardır.³¹ 10

²⁶ İsmail KOROLAY, “Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Heykel ve Mulaj İşleri”, 408–409.

²⁷ Abdullah ÖZKUCUR, **Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü**, 389–390.

²⁸ Plastilin: Koyu macun kıvamında, kolayca biçimlendirilebilen ve kalıp almak ya da deneme maketi yapmak için kullanılan plastik esaslı bir hamur. Bkz. M. SÖZEN - U. TANYELİ, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 192.

²⁹ Bkz.(27), ÖZKUCUR, 390.

³⁰ Mehmet BAŞARAN, **Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri**, 124.

³¹ Tunç Yalman, 21 Nisan 1946 tarihli Vatan Gazetesi’nde yayımlanan "Köy Enstitüleri: Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Bir Gün" başlıklı makalesinde, Enstitüye yaptığı ziyaret

Nisan 2000 tarihli Radikal gazetesinde yayımlanan “Hasanoğlan’ın Gizli Hazinesi Bulundu” başlıklı habere göre, enstitü müzesinde sergilenen bu yapıtlar, 1946 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nün kapatılmasının ardından kilit altına alınmış, ancak 1997 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir eğitim müzesi kurma amacıyla yapılan taramada, tesadüfen ortaya çıkarılmıştır. Enstitü kapandıktan sonra Hasanoğlan Atatürk Anadolu Öğretmen Lisesi olarak öğretime devam eden okulda bulunan ve Hamit Görele, Nuri İyem, Arif Bedii Kaptan, Alaaddin Koçak, Hikmet Onat, Ramiz, Mehmet Yücetürk gibi sanatçılara ait olan bu yapıtlar, Bakanlık tarafından Ankara’daki 75. Yıl Cumhuriyet Eğitim Müzesi’ne nakledilerek koruma altına alınmıştır.³²

Kırsal kesime devletin eğitim kurumlarından Köy Enstitüleri vasıtasıyla giren sanat, bu kesimde devletle özdeş Cumhuriyet Halk Partisi tarafından düzenlenen Yurt Gezileriyle de yayılma alanı bulmuştur.

2.3.Yurt Gezileri

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 1938–1943 yılları arasında düzenlenen Yurt Gezileri ile 48 ressam, Anadolu iklimini, coğrafyasını, tarihini, kültürünü, folklorunu ve insanını yansıtan resimler gerçekleştirmeleri amacıyla ilk dört sene 10, beşinci sene 14 ve altıncı sene de 11 kişilik gruplar halinde Anadolu’nun birçok iline gönderilmişlerdir (Tablo 2.1.). Cumhuriyet Halk Partisi, bu geziler vasıtasıyla sanatçıları, Anadolu ve insanı ile kaynaştırarak Türk resim sanatının daha gerçekçi ve hayata dair gelişmesini hedeflemiştir;

---

esnasında kantin duvarlarını süsleyen Bedri Rahmi Eyüboğlu’na ait resimlerle karşılaştığından bahsetmiştir.

³² Şubat 2007 tarihinde, müze görevlilerinden Dr. Nurperi Ayengin’le yapılan görüşmede, Hasanoğlan’dan nakledilen tablolar arasında tümü taval üzerine yağlıboya olmak üzere; Hamit Görele’nin bir peyzajı (41x51cm.), Nuri İyem’in 1951 tarihli bir portresi (73x57cm.), Arif Bedii Kaptan’ın 1948 tarihli “Gitar Çalan Kadın”ı (98x70cm.), Alaaddin Koçak’ın “Kırmancı Kadın”ı (64x44cm.), Hikmet Onat’ın 1943 tarihli “İstanbul Görünümü” (53x70cm.), Ramiz’in “Natürmort” (33x49 cm.) ve “Keman Çalan Adam”ı (33x49 cm.) ile Mehmet Yücetürk’ün 1947 tarihli “Harman Yeri” (42x227 cm.) adlı çalışmasının yer aldığı belirtilmiştir.

geziye çıkan ressamalara gönderdiği mektuplarla da bu meselenin, millî bir görev olarak algılanması gerektiğini vurgulamıştır.³³

Bu misyonun bilinciyle yola çıkan ressamalara, ilk gezide bir aylık süre tanınmış; ancak bu sürenin verim almak için yetersiz olduğu, I.Yurt Gezisi'nde Edirne'ye gönderilen Bedri Rahmi Eyüboğlu tarafından şöyle dile getirilmiştir:

“...Sakin Edirne'nin içersinden birdenbire bir nara gibi yükselen ve şehri topraktan, ağaçların arasından çıkartıp göklere çekmeye çalışan Selimiye önünde günlerce durdum. Sinan'ın bu muazzam narası etrafta hiçbir aksi seda bulamadan yapa yalnız göklerde salınıp duruyor. Beynimde herhangi bir motifi yapayalnız ifade etmenin güç olduğu kanaatindeyim. Defteri başka motiflerin yardımı olmadan bir tek parça üzerine çekebilmek için mevzuu çok iyi kavramış olmak onu bir heykeltıraş gibi her tarafından tetkik etmek lazım. Edirne'de bulunduğum müddetçe, değil sadece Sinan'ın şaheserinden, Edirne'nin birçok mimari eserlerinden ayrı ayrı etütler yapmayışıma bu sebebiyet verdi. Tek motifli bir kompozisyon için hiç olmazsa bir ay çalışmak lazım gelecekti. Ağaç, su, gök ve toprak; bu motiflerle düşünmem daha eski olduğu için ve bu dört ana sesle bir ay gibi az bir zaman zarfında daha değişik neticeler alacağımı düşünerek Tuna ve Arda kıyılarında çalıştım”.³⁴

Eyüboğlu'nun işaret ettiği bu sorun, II. Yurt Gezisi'nden önce Cumhuriyet Halk Partisi tarafından tartışılmış; bunun üzerine gezilerin süresi on beş gün uzatılmış ve IV. Yurt Gezisi'nden itibaren de üç aya çıkarılmıştır.³⁵ Öte yandan, V. Yurt Gezisi'yle Çorum'a gönderilen Eyüboğlu, ressamalara tanınan bu sürenin de yetersiz olduğunu, Sabahattin Eyüboğlu'na Çorum'dan gönderdiği mektupta şu cümlelerle aktarmıştır:

³³ ANONİM, “CHP Genel Sekreterliğinin Sanatkârlarımızı Himaye İçin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, 10 Ressamımız Yurt İçine Gönderiliyor”, 4.

³⁴ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Edirne Deyince...”, 220.

³⁵ Nilüfer ÖNDİN, **Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat:1923–1950**, 107–108.

“...İskilip’te bir hafta kaldım. Memlekete girerken aklımı oynatacaktım. Bütün Anadolu anılarını bir araya toplasak bile yine de tasarlayamayacağımız bir memleket. İlk gün Çorum’da çok kaldım. Buraya daha önce niye gelmedim diye içim dağlanarak şehri dolaştım. Bu sarsıntı tam bir hafta sürdü. Önce ayın 15’ine kadar orada kalmaya karar verdim... Ama şehri dolaştıkça öyle on beş günde kendisini verebilecek bir yerde olmadığını daha iyi anladım. Ağabey, resim için bundan daha olağanüstü bir yer düşünemezdim. Tam arayıp da bulamadığım dağlar. Dağlar şehrin içinde, ortasında, nasıl anlatayım tramvay caddesinden geçer gibi. Çöp arabaları yahut mahalle bekçileri gibi şehrin senlisi benlisi olmuşlar. Adım başı yeni bir görüntü, adım başı yeni bir ışığa kavuşan sırtlar, kayalar. Tabak gibi bir dağ parçası. Birkaç dakika sonra korkunç bir çukurun içerisinde kaybolmaya başlıyor. Öteden bir karanlık leke içerisinden dağlar fıskırıyor... Sonra şehir. Dağların yuttuğu şehir. Dere boylarına salkım saçak sıralanan Ortaçağ evleri. Dağ manastırlarından fırlamış siyah elbiseli, ağır başlı, hırçın yüzlü adamlar. Bunların yanında rengârenk köylü demetleri. Ve damdan düşercesine patavatsız bir yağmur, bir sel, bir afet, arkasından mor salkımlı bir sürü bulut ve bütün haşmetiyle Ramazan topu. Davul ve zurna. İskilip’e derhal vurulmamaya imkân yok. Ama bu memlekette öyle şipşak resim yapmaya da olanak yok. Orada en aşağı üç ay kalmak, siyahla ve morla eller ve bedeni ile çevreyi tanımak gerek ve insanları ile bir parça kaynaşmak gerek... Dört-beş resim yaptım. Hele ilk yaptığım iki resim bu memlekette aldığım izlenimlerin büyüklüğü karşısında bana o kadar komik ve sakat geldi ki, ilk günler sanat hayatımın en ümitsiz ve yoksul saatlerini yaşadım. Müthiş bir zaaf içerisinde bunaldım. Resimlerime bakıp bakıp -bu ne perhiz bu ne lahana turşusu- diye aklımı oynatacaktım... Kısacası ağabey dün İskilip’ten kaçtım ama nasıl, çok sevdiğim bir kadından kaçır gibi...”³⁶

Bu koşullar altında, ressamlardan I.Yurt Gezisi’nde 4 resim, II. ve III.’de 6 resim, IV.’de 4 resim ve 1–2 metre uzunluğunda kompozisyon, V. ve VI. Yurt Gezisi’nde de 10 resim ve 1,5–2 metre uzunluğunda kompozisyon getirmeleri istenmiş; ressamlar ise gezilerden, istenen miktardan daha

³⁶ Bkz.(25), EYÜBOĞLU, 181–182.

fazlasıyla geri dönmüşler, buna göre tüm geziler sonucunda gerçekleştirilen resim sayısı 675'i³⁷ bulmuştur.³⁸

Yurt Gezileri resimlerinde doğal güzellikler, kent manzaraları, tarihi yerler ve eserler, abideler, harabeler, köprüler, parklar, caddeler, sokak ve kahve içleri, çarşılar, pazaryerleri, fabrikalar, gündelik yaşamdan kesitler, çalışan insanlar, figürlü manzaralar ve iç mekân görünüşleri, tek başına ya da manzara içinde yer alan natürmortlar, millî kahramanlar, yöresel kıyafetleriyle Anadolu insanı, yöresel oyunlar ve efsaneler konu edilmiş; ancak yoksulluk, açlık ve sefalet gibi kırsal kesimin iç yüzünü yansıtan resimler -bir örnek hariç- yapılmamıştır. Söz konusu örnek, II. Yurt Gezisi'yle Sivas'a giden Malik Aksel'in gerçekleştirdiği "Sivas'ta Kale Mahallesi" adlı resimdir (Resim 2.1). "Köy" olarak da bilinen³⁹ bu resim, harap görünümlü evleri, doğal ortamı içinde yoksulluğu, hüznü, "yazgısını kabullenmiş iç dünyasıyla"⁴⁰ yansıtılan figürleri ile samimi ve gerçekçi bir anlayışta ele alınmıştır. V. Yurt Gezisi'yle Siirt'e gönderilen Avni Arbaş da bu türde resimler yapmış; ancak bu resimleri, geziden yaklaşık on yıl sonra gerçekleştirmiştir. Sanatçı, Mahmut Makal'ın 1950'de kaleme aldığı "Bizim Köy" romanından⁴¹ da esinlenerek ürettiği "Bit Öldüren Kadın" (Resim 2.2), "Köy Öğretmeni ve Talebeleri" gibi Anadolu'nun zor koşullarını ve kırsal kesimin yoksulluğunu yansıttığı bu resimleri, 1953'te Paris Galerie La Roue'daki ilk kişisel sergisinde teşhir etmiştir.⁴²

³⁷ 675 resim, Yurt Gezisi Sergileri'nde yer alan yapıtların sayısıdır. 1939'da Maarif Vekâleti tarafından satın alınan 17 ve 1939-1945 yılları arasında geziler sırasında veya sonrasında yapılan ve Devlet Resim ve Heykel Sergilerine verilen 50 resim dâhil edildiğinde bu sayı 742'ye çıkmaktadır. Sanatçılarda kalan, diğer sergilerde teşhir edilen ve birçok resmin ikiden fazla örneğinin bulunması durumu da hesaba katılırsa bu sayı, 800'e yaklaşmaktadır. Bkz. Murat URAL, "Cumhuriyet'in Romansı: Ressamlar Yurt Gezisi'nde (1938-1943)", 54.

³⁸ Bkz.(35), ÖNDİN, 109.

³⁹ Ahmet Muhip DRANAS, "Resimde Ümanizma, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle", 141.

⁴⁰ Ahmet KÖKSAL, **Ressam, Eğitimci ve Yazar Malik Aksel**, 18.

⁴¹ Mahmut MAKAL, **Bizim Köy**, 17 vd.

⁴² Necmi SÖNMEZ, **Paris Okulu ve Türk Ressamları Paris: 1945-1960** (Sergi Kataloğu), 42.

Yurt Gezileri, Malik Aksel'in deyişiyile, "tam olgun meyvalarını vereceği sırada nazara uğramış"⁴³ ve gezilerde üretilen resimler, 1944 yılında Ankara Sergievi'nde teşhir edildikten sonra "on sene bile sürmeyen bu rüya"⁴⁴ sona ermiştir. Öte yandan bu geziler, bir yandan kırsal kesimin resim sanatı ve ressamlarla karşılaşmasını, diğer yandan da sanatçıların Anadolu iklimini, coğrafyasını, tarihini, kültürünü, folklorunu ve insanını yakından tanımasını sağlamış; Eşref Üren'in belirttiği üzere Yurt Gezilerine katılan ressamlar, bu geziler vasıtasıyla "sanatlarının tam fonksiyonunu bulmuşlar",⁴⁵ ayrıca Türk resmine de konu bereketi gelmiştir.

Yurt Gezileri'nin yanı sıra, devlet desteğiyle gerçekleştirilen resim ve heykel sergileri de sanatın tanıtımı ve yaygınlaştırılmasında etkili olmuştur.

2.4.Resim ve Heykel Sergileri

2.4.1.Devlet Destekli Sergiler

Türkiye'de resim sergileme faaliyetleri, 1845 yılında, Avusturyalı ressam Oedeker'in resimlerinin Çırağan Sarayı'nda Sultan Abdülmecid ve saray erkânına teşhir edilmesiyle başlamıştır.⁴⁶ Halka açık ilk resim sergisi ise 1849 yılında, Harbiye ve Harbiye İdadisi öğrencileri tarafından Harp Okulu'nda gerçekleştirilir. Sivil okullarda, öğrencilerin resim çalışmalarının da dâhil edildiği sergiler düzenlenirken, Guillemet tarafından Beyoğlu'nda açılan "Resim Akademisi" öğrencilerinin 1876 yılında gerçekleştirdikleri sergi, yalnızca resim eğitimi verilen bir okulun sergisi olması bakımından ön plana çıkar.

⁴³ Malik AKSEL, *İstanbul'un Ortası*, 428.

⁴⁴ A.g.k., 428.

⁴⁵ Eşref ÜREN, "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler -17-", 18.

⁴⁶ Mustafa CEZAR, *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*, 125.

Türkiye’de gerçek anlamda ilk resim sergisi ise, 1873 yılında Şeker Ahmet Paşa’nın çabalarıyla düzenlenir. Türk ve yabancı sanatçıların yanı sıra Şeker Ahmet Paşa’nın öğrencileri⁴⁷ ile Tıbbiye ve Galatasaray Sultanisi’nden öğrencilerin de katıldığı Sultanahmet “Sanayi Mektebi”ndeki sergi, Şehzade Yusuf İzzettin, sadrazam, hariciye nazırı, bazı bakanlar, çok sayıda yüksek dereceli memur ve ordu müşiri (mareşal) gibi önemli şahsiyetler tarafından gezilmiş⁴⁸ ve büyük ilgiyle karşılanmıştır. Sergiye gösterilen ilgiden cesaret alan Şeker Ahmet Paşa, 1875 yılında bir sergi daha düzenlemiştir; bu sergiye kendisi de dâhil olmak üzere Ahmed Bedri, Halil Paşa, Osman Hamdi ve Nuri Bey ile 25 yabancı ressam katılmıştır. Sergi hazırlık aşamasındayken devletin yeni açılan Darülfünun (Üniversite) binasının bir salonunu sergiye tahsis etme kararı⁴⁹ saltanat çevresinden önemli kişilerin birinci sergide olduğu gibi bu sergiye de ilgi duyduğunun ve destek verdiğinin göstergesi olmuştur.

1916 yılından başlamak üzere 1951 yılına değin devam eden Galatasaray Sergileri ise devletin, açılış günlerinde üst düzey yöneticileri ile hazır bulunarak, ressamı ödüllendirerek ve yapıt satın alarak desteğini belirgin bir biçimde gösterdiği sergilerdir. İki Osmanlı Ressamlar Cemiyeti tarafından 1916’da Galatasaraylılar Yurdu’nda düzenlenen sergide, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Halil Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa, Ruhi Bey, Feyhaman Duran, Nazmi Ziya ve Arslanyan’a ait resimler, Maarif Vekâleti tarafından ödüllendirilerek “Elvah-ı Nakşiyeye Koleksiyonu’na (Resim Tabloları Koleksiyonu) dâhil edilmiştir.⁵⁰ Maarif Vekâleti, 1917 yılında Galatasaraylılar Yurdu’nda düzenlenen ikinci sergide ise Namık İsmail’in “Tefekkür” adlı resmini ödüllendirmiş, eser “Elvah-ı Nakşiyeye Koleksiyonu”na dâhil edilmiş, ayrıca sergiye emeği geçen şahıslara da “alâmeti mahsussalı (kişiyeye özel)” gümüş Hilâl-i ahmer madalyaları verilmiştir.⁵¹

⁴⁷ Söz konusu öğrenciler, Şeker Ahmet Paşa’nın, Sultanahmet’teki “Sanayi Mektebi”nde resim dersi verdiği öğrencilerdir.

⁴⁸ Bkz.(46), CEZAR, 428, 430.

⁴⁹ A.g.k., 432.

⁵⁰ Ömer Faruk ŞERİFOĞLU, “1914 Kuşağı ve Galatasaray Sergileri”, 24.

⁵¹ A.g.m., 26.

Galatasaraylılar Yurdu'nda düzenlenen ikinci serginin ardından 1917'nin son, 1918'in ilk günlerinde gerçekleştirilen "Savaş Resimleri ve Diğerleri" sergisi, devlet eliyle düzenlenmesi ve aynı zamanda bir müttefik (bağlaşık) ülke başkenti olan Viyana'da sergilenmesi bakımından önem taşımaktadır. Yurt dışında resim sergisi düzenleme fikri, o dönemde Kadıköy Belediye Müdürlüğü görevinde bulunan Celâl Esad'a (Arseven) aittir. Harbiye Nezareti, İstihbarat Dairesi reisi Miralay Seyfi Paşa, propaganda konusundaki makaleleri ile dikkati çeken Celâl Esad'dan, ülke propagandası için neler yapılabileceğini bir rapor halinde hazırlamasını istemiş; Celâl Esad da hazırladığı raporda sadece savaştaki cesareti ve kuvvetiyle tanınan ancak medeniyet ile sanatta geri kalmış bir millet olarak nitelendirilen Türklerin, kültür ve sanat alanındaki kabiliyetlerini ön plana çıkaracak sergileri müttefik ülkelerin başkentlerinde açmanın faydalı olacağını dile getirmiştir.⁵² Celâl Esad'ın hazırladığı raporu olumlu karşılayan Seyfi Paşa, sergide savaş konulu resimlerin de yer alması gerekliliği üzerinde durmuş; ancak bu konuda yapılmış eserler olmadığından ve mevcut tabloların da sınırlı sayıda olması nedeniyle bir atölye kurularak çalışmaya başlanması gündeme gelmiştir. Söz konusu atölye, kısa sürede inşa edilerek Şişli'de, Tatavla sırtlarında faaliyete geçmiş; İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Namık İsmail, Hikmet Onat, Sami Yetik, Ali Sami Boyar, M. Ruhi ve Ali Cemal gibi ressamın burada çalışmaya koyulmuşlardır.⁵³ Çalışmalar esnasında gerek ressamın ihtiyaç duyduğu teçhizat ve modellerin sağlanmasında gerekse de malzeme temininde devletten tam destek alınmış;⁵⁴ sonuçta 100'den fazla yapıt gerçekleştirilmiş, bu yapıtlar -savaş konulu resimlerin haricindeki resimler de dahil olmak üzere-

⁵² Arseven söz konusu raporda ayrıca bu ülkelerin başkentlerinde konserlerin verilmesi gerekliliğinden de söz etmiş; bunun üzerine Mabeyn-i Hümayun'un orkestra şefi Zeki Bey'in yetenekli müzisyenlerden oluşturduğu seksen kişilik orkestra, önce Sofya'da daha sonra da Berlin, Münih ve Viyana'da başarılı konserler vermiştir. Bkz. Celâl Esad ARSEVEN, **Sanat ve Siyaset Hatıralarım**, 126–129.

⁵³ A.g.k., 63. Adı geçen ressamın tablolarının yanı sıra başka ressamın tabloları da sergiye dahil edilmiştir. Sergiye katılan ressamın listesi için Bkz.(50), ŞERİFOĞLU, 29. Ayrıca Şişli Atölyesi hakkında detaylı bilgi için Bkz. Ahmet Kâmil GÖREN, **Türk Resim Sanatında Şişli Atölyesi ve Viyana Sergisi**, 1 vd.

⁵⁴ Resim yapmak için gerekli boya, muşamba vb. malzemeler ülkede hem nadir bulunması hem de çok pahalı olması bakımından devlet tarafından Avrupa'dan getirtilmiştir; ayrıca top, tüfek, çanta, silah vb. teçhizatla ressamın modellik yapacak yeterli sayıda asker de Merkez Komutanlığı tarafından temin edilmiştir. Bkz. Elif Naci, "Türkiyede Resim Hareketleri", 1727.

on gün Galatasaraylılar Yurdu'nda sergilendikten sonra devlet tarafından görevlendirilen Celâl Esad'ın sorumluluğunda Viyana'da teşhir edilmiştir.⁵⁵ Teşhir edilen 142 yapıt, Celâl Esad ve Hikmet Onat'ın çabalarıyla ancak savaş bitiminde ülkeye geri getirilebilmiş ve bu resimlerden elli altısı, Maarif Vekâleti'yle önceden yapılan sözleşme gereğince "Elvah-ı Nakşiyiye Koleksiyonuna" dâhil edilmiştir. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonununun temeli de bu resimlerle oluşturulmuştur.⁵⁶

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti tarafından Galatasaraylılar Yurdu'nda düzenlenen sergiler ise 1919 yılından itibaren Galatasaray Mektebi-Sultanisi'nde gerçekleştirilmiştir. Yeni mekânında "Türk Ressamları Sergisi -Salon 1335" adı ile açılan ilk sergi, sanatçıların himayesi sorununun gündeme getirilmesi bağlamında dikkat çekicidir. Bu konuyla ilgili olarak 25 Temmuz 1919 tarihli Tasvir-i Efkâr ve 26 Temmuz 1919 tarihli Akşam gazetelerinde, ressamın bu sergiyi güç koşullar altında, hiçbir himaye ve maddi destek almadan gerçekleştirdikleri, buna rağmen başarılı ve takdire şayan oldukları ifade edilmektedir.⁵⁷ Öte yandan sergi, -1920 ve 1922'de düzenlenen Galatasaray sergilerinde de olduğu gibi- Şehzade Abdülmecid Efendi'nin himayesinde açılmıştır;⁵⁸ dolayısıyla söz konusu serginin, tamamen himayeden yoksun olarak gerçekleştirilmesi söz konusu değildir.

Galatasaray Sergileri'nin saltanat ve çevresinden gördüğü destek, devletin kültür ve sanat politikasına koşut olarak Cumhuriyet döneminde de devam ettirilir. Söz konusu politika gereğince, sergi açılışlarında devleti temsilen en az bir kişi hazır bulunur, başarılı bulunan ressamın ödüllendirilir ve yapıtları devlet tarafından satın alınır. Devletin sanatı ve sanatçıyı destekleme yönündeki bu tavrı, ilk kez Cumhuriyet'in Birinci Galatasaray Sergisi'nde uygulama alanı bulmuştur. Atatürk'ü temsilen sergi açılışında hazır bulunan Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, birçok güçlüğe ve yokluğa

⁵⁵ Bkz.(52), ARSEVEN, 130.

⁵⁶ Bkz.(50), ŞERİFOĞLU, 28.

⁵⁷ A.g.k., 30.

⁵⁸ A.g.k., 30, 32, 38.

rağmen yılmadan çalışan ressamı takdir eden bir konuşma yaptıktan sonra, Atatürk'ün gönderdiği tebrik mektubunu da davetliler huzurunda okumuştur. Mektupta: “Sanatkârlarımızın mütemadi (aralıksız) ve feyyaz (verimli) mesaisinin daima takdîr-kârı bulunduğumu selâm ve hürmetlerimle beraber cemiyet azasına tebliğ (bildirme) etmenizi rica ederim”⁵⁹ ifadelerini kullanan Atatürk, sergiden hakem heyetinin seçtiği üç tabloyu da kendi adına satın alarak hem sanatçıları resim yapmaya teşvik etmek hem de halkı resim almaya özendirmek bağlamında örnek olmuştur.

Galatasaray Sergileri'ne sağlanan devlet desteği, Cumhuriyet basınına konu olmuş, özellikle ressamlar bu konuyla ilgili farklı fikirler öne sürmüşlerdir. Nazmi Ziya (Güran), 19 Ağustos 1932 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “16 ıncı Resim Sergisi” başlıklı yazısında⁶⁰ halkın sanata duyarsız kalışından bahsederken belediyelerin de beklenen desteği vermemesinden yakınmıştır. Ali Sami (Boyar) ise 23 Ağustos 1932 tarihinde yine aynı gazetede, Nazmi Ziya'ya cevap niteliğinde yayımlanan “İçler Acısı...” başlıklı yazısında⁶¹ belediyelerin bu sergiden yapıt satın almamasını haklı bulduğunu ifade etmiştir. Sergiyi olumsuz yönde eleştiren Ali Sami, belediyelerin iki-üç seneden beri bu sergilerden yapıt almamasını, sergilenen yapıtlardaki nitelik sorununa bağlamakla birlikte, bu kurumun yakın zamana kadar destek olmak amacıyla ressamı maddi yardımda bulunduğunu da işaret etmiştir. Sanatçı, bu konuyla ilgili olarak Belediye Başkanını temsil eden bir görevlinin -aslında layık olan yapıtı satın almak üzere- tahsis edilen üç-dört bin liralık nakdi mükâfatı: “Çocuklar sızıltıya meydan vermeden şunu paylaşın” demek suretiyle belirli isimler arasında paylaştırdığını belirtmektedir.⁶² Elif Naci ise devletle ilişkilerini güçlü tutan bu ressamların, genç sanatçılara çalışmalarını devam ettirebilmek için gerekli yağlıboya ve tuval parasını vermekten kaçındıklarını dile getirerek yardımın dağıtılmasındaki adaletsizliği vurgular.⁶³

⁵⁹ Elif Naci, **On Yılda Resim 1923–1933**, 6–7.

⁶⁰ Nazmi Ziya, “16 ıncı Resim Sergisi”, 3.

⁶¹ Ali Sami, “İçler Acısı...”, 3.

⁶² A.g.m., 3.

⁶³ Bkz.(59), Elif Naci, 9.

1908 yılında Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1921’de Türk Ressamlar Cemiyeti, 1926’da Türk Sanayi-i Nefise Derneği, 1927’de Türk Sanayi-i Nefise Birliği ve 1929’da Güzel Sanatlar Birliği ile özdeşleşen Galatasaray Sergileri, sürekli kendini tekrarlaması ve herhangi bir yenilik getirmemesi nedeniyle gözden düşer. 12 Eylül 1926’da İcra Vekilleri Heyeti tarafından verilen, Sanayi-i Nefise sergilerinin önce Ankara’da açılması kararı ise Galatasaray Sergileri’ni olumsuz yönde etkiler. 1926 kararnamesi gereğince eserlerin önce Ankara’da sergilenmesi ve Ankara izleyicisi tarafından görülüp satın alınması, Galatasaray Sergileri’nin az sayıda eserle gerçekleştirilmesine neden olur. Bu duruma bir de monotonluk ve nitelik tartışmaları eklenince Galatasaray Sergileri kendi kendine açılıp kapanan, az sayıda kişinin rağbet ettiği sergiler olarak ömrünü tamamlar.

Güzel Sanatlar Birliği’nin Ankara Sergileri ise, Eşref Üren’in belirttiğine göre Galatasaray Sergileri’yle “bir karında doğan kardeşlerdir”.⁶⁴ Elif Naci, 1923 yılından itibaren düzenlenmeye başlanan bu sergilerin devletten ve halktan gördüğü ilgi konusunda “On Yılda Resim” adlı kitabında kayda değer bilgiler vermiştir.⁶⁵ Buna göre, 1927’de açılan sergi, 1500 kişi tarafından gezilmiş, Maarif Vekâleti sergiden 2300 liralık, Meclis ise 500 liralık tablo satın almış, ayrıca Dâhiliye Vekâleti ile Ankara Şehremaneti de sergiden tablolar almıştır; ancak Birliğin Ankara Sergileri’nin akıbeti de bir süre sonra Galatasaray Sergileri’yle aynı olmuş, aynı konuları, aynı tabloları karşısında gören Ankaralılar da yavaş yavaş bu sergilere olan ilgilerini yitirmeye başlamışlardır. Eşref Üren, on dokuzuncu Ankara Sergisi’ni konu alan yazısında “...Devlet elinin gezindiği, ressamın fazla satış yapışından belli...” diyerek, sergilenen yapıtların tek alıcısının devlet olduğunu ima etmiştir.⁶⁶

⁶⁴ Eşref ÜREN, “Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi”, 15.

⁶⁵ Bkz.(59), Elif Naci, 19.

⁶⁶ Bkz.(64), ÜREN, 15.

Güzel Sanatlar Birliği Ankara Sergileri'nin açılmaya başlandığı 1923 yılından bir sene sonra, Yeni Resim Cemiyeti⁶⁷ tarafından Matbuat Cemiyeti'nin alt kat salonlarında düzenlenen sergi, Ankara'daki sanat ortamını hareketlendiren önemli faaliyetlerden biri olmuş; Maarif Vekâleti de büyük ilgiyle karşılanan bu sergiden birçok yapıt satın alarak⁶⁸ devletin sanatı destekleme konusundaki kararlılığını sürdürmüştür.

Devletin kendi eliyle ilk sergi düzenleme girişimi ise, 12 Eylül 1926'da Bakanlar Kurulu'nun Ankara'da resmî bir güzel sanatlar sergisi organize etmeye karar vermesi ile söz konusu olmuştur. Buna bağlı olarak hazırlanan kararnamede, sergiye katılan sanatçılardan başarılı olanlara verilecek ödüllere de belirtilmiştir. Buna göre, -yabancılar da dâhil olmak üzere- sanatçıların altın, gümüş ve bronz madalya ile ödüllendirilmesi, aynı zamanda da bir müze oluşturmak için Türk sanatçılardan her sene belli sayıda eser satın alınması uygun görülmüştür.⁶⁹

Sezer Tansuğ, sözü edilen sergilerin 1926 yılından itibaren Ankara'da düzenlendiğine; ancak bu sergilerin söz konusu kararnamenin ön gördüğü esaslar çerçevesinde bir "Devlet Sergisi" niteliğinde ele alınmadığına işaret etmiştir.⁷⁰ Bu nitelikteki sergiler 1939 yılından itibaren Devlet Resim ve Heykel Sergisi adıyla gerçekleştirilir; ancak bu döneme değin, gerek Halkevleri Sergileri, gerekse de İnkılâp ve Birleşik Resim Heykel Sergileri'nde olduğu gibi Devlet desteğisiyle düzenlenen sergiler de mevcuttur.

Yukarıda sözü edilen sergiler arasında başlangıç tarihi açısından ilk sırada yer alan Halkevi Sergileri, 1932 ile 1950 yılları arasında Türkiye'deki sanat ortamını hareketlendiren önemli faaliyetlerden olmuştur. Halkevlerinin

⁶⁷ Yeni Resim Cemiyeti; Mahmut Cûda, Şeref Akdik, Saim Özeren, Refik Epikman, Elif Naci, Muhittin Sebati, Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi tarafından 1923 yılında kurulmuş; bazı üyelerinin 1924 yılında devlet hesabına Avrupa'ya gönderilmeleri nedeniyle de aynı yıl dağılmıştır.

⁶⁸ Bkz.(54), Naci, 1730.

⁶⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 12 Eylül 1926 tarihli ve 4109 sayılı belge.

⁷⁰ Sezer TANSUĞ, **Çağdaş Türk Sanatı**, 163.

dokuz şubesi'nden biri olan Müze ve Sergi Şubesi'nin Sergi Grubu, Güzel Sanatlar Şubesi tarafından düzenlenen bu sergilerde, gerek Halkevi bölgesinde gerekse ülkenin diğer bölgelerinde bulunan ressam, heykeltıraşlar, mimarlar, hattatlar, tezhipçiler ve benzeri sanatçılar, şubeye bağlı amatörler, ilk, orta, lise öğrencileri, yabancı sanatçılar ile birlik, cemiyet ve gruplar yer almış; bunun yanı sıra İnkılâp, Zafer, Birleşik Resim-Heykel, Yurt Gezileri ve Devlet Resim ve Heykel sergileri gibi birçok sergi de –sürekli olmamakla birlikte- bu kurumun çatısı altında gerçekleştirilmiştir (Tablo 2.2.). Ancak, Halkevlerinde düzenlenen sergiler arasında Amatör Resim Sergileri, Türkiye geneline dağılan Halkevlerinde güzel sanatlar adına nelerin yapıldığının gün ışığına çıkması bakımından ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. C.H.P. Genel Sekreteri Dr. A. F. Tuzer, Halkevi Reisliklerine gönderdiği yazıda: “Gayemiz sanat kabiliyeti olan gençlere bu kabiliyetlerinin inkişafında yardımcı olmak ve aynı zamanda halkımızın doğuştan mevcut olan sanat severliğini ve zevkini şuurlu ve aktif hale getirmektir.” diyerek amaçlarını belirttiği Amatör Resim Sergileri'nin, Halkevlerinin birinci planda ele alması gerektiği faaliyetlerden biri olması üzerinde önemle durmuştur.⁷¹ Yazının devamında, C.H.P.'nin güzel sanatlara karşı duyduğu ilgi ile “hemahenk” olarak yürüyecek olan Halkevi resim sergilerinin ve Halkevlerinin güzel sanatlar alanında göstereceği çalışmaların Türk inkılâbının ileriki sanat varlığının zeminini teşkil edeceğini ifade eden Tuzer, bu çalışmaların yalnızca yapılan resimleri toplayarak bir sergi halinde teşhirden ibaret kalmamasını, her Halkevinin muhitindeki resme yetenekli gençleri bularak onlara çalışma olanaklarını da sağlamaya gayret göstermesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir. Bu bağlamda her Halkevi, muhitinde bulunan bir ressamın veya bir resim hocasının resme yetenekli gençleri, haftanın belli bir gününde ya da birkaç gününde çalıştırmasını sağlamak; Halkevinin bulunduğu yerde resme ait sehpa, tuval, boya, fırça ve buna benzer malzemeler yoksa bu malzemeleri Halkevine getirmek ve ücretsiz olarak bu gençlere vererek çalışmalarını mümkün kılmak; Halkevlerine ait binanın bir bölümünü atölye

⁷¹ CHP Genel Sekreterliği, 16.11.1939 tarihli ve 5/1591 sayılı belge.

haline getirme olanaklarını araştırmak, sonuç olarak yeteneği olan gençlere resim yapabilmeleri için her türlü imkânı sağlamakla yükümlü tutulmuştur.⁷²

1948 yılından itibaren eski hızını yitiren ancak gerek amatör gerekse profesyonel olsun Halkevleri çatısı altında düzenlenen tüm sergiler, başlangıcından itibaren Türk resminin halk arasında sevilip yaygınlaştırılmasında büyük rol oynamıştır. Bu sergilerden, Maarif vekili Reşit Galip'in girişimleriyle gerçekleştirilen İnkılâp Sergileri, 1933, 1935 ve 1936 yıllarında Ankara Halkevi bünyesinde düzenlenmiştir.⁷³ İnkılâp Sergileri'nin düzenlenmesindeki amaç, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve devrimler konu edilerek memleket sevgisini güçlendirmek ile toplumsal dönüşüm projelerini halka tanıtmak ve benimsetmektir.⁷⁴ Propaganda niteliği taşıyan ve bir gruba mensup olsun ya da olmasın tüm sanatçıların katılımına açık olan bu sanatsal etkinlik, diğer sergilerde olduğu gibi olumlu ve olumsuz tepkiler almıştır. Örneğin Yaşar Nabi (Nayır), dördüncü İnkılâp Sergisi'yle ilgili yazısında⁷⁵ sanatçıların millî ve realist bir sanata doğru yönelmeye başladıklarını ifade ederek bu konudaki memnuniyetini dile getirirken Burhan Belge, aynı sergi vesilesiyle kaleme aldığı yazısında⁷⁶ sergiye katılan bazı sanatçıların teknik açıdan başarısız olduğunu, bu sanatçıların konuları ele alışını "heyecansız" ve "anlayışsız" bulunduğunu belirtmiştir. "İnkılâp hakkındaki eserlerimizi getirdik diye gelen"⁷⁷ bu sanatçıların sergilere kabul edilmeleri, İnkılâp Sergileri'nin olumsuz yönde eleştirilmesinin en büyük sebebidir. Belge'nin "birkaç artist" olarak nitelendirdiği bu sanatçıların yapıtları, Kültür Bakanlığı tarafından oluşturulan bir kurulun değerlendirilmesine tâbi tutulmuşsa da bu kurul, seçimlerini nitelik açısından değil konu açısından yapmıştır. Dolayısıyla sözü

⁷² A.g.k, 1–2.

⁷³ 1934'teki İnkılâp Sergisi, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde düzenlenmiştir. Bkz. Kaya ÖZSEZGİN, **Cumhuriyet'in 75 Yılında Türk Resmi**, 26.

⁷⁴ Ankara Halkevi'ndeki 30 Ağustos 1935 tarihli Zafer Bayramı Resim Sergisi de aynı amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Zafer Bayramı kutlamaları çerçevesinde düzenlenen sergi, devlet tarafından o zamana değin satın alınan Kurtuluş Savaşı temalı eserler bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Bkz. C. Sait TOLLU, "Güzel Epikler: Zafer Bayramı ve Resim Sergisi", 123.

⁷⁵ Yaşar Nabi, "Düşünüşler: Resimde Realizme Doğru", 2.

⁷⁶ Burhan BELGE, "Yarı Siyasal: İnkılâb ve Sanat", 3.

⁷⁷ A.g.m., 3.

edilen “birkaç artistin” yapıtları, nitelikli olup olmadıklarına bakılmaksızın sadece konularının inkılâba uygun olması sebebiyle sergiye alınmıştır. Söz konusu yapıtların devrimleri yansıtip yansıtmadığı da tartışılan konular arasında yer almış; buna göre Altıok, Ankara Kalesi, fabrika bacaları gibi devrimleri çağrıştıran sembollerin sadece bir köşeye iliştirilmesiyle “inkılâpçı” sanatın yaratılamayacağı, bu yolla ancak kötü bir sembolizmin söz konusu olacağı da dile getirilmiştir.⁷⁸

Ankara Halkevi çatısı altında gerçekleştirilen ve 1936 yılında ömrünü tamamlayan İnkılâp Sergileri’nin yanı sıra aynı mekânda, 1937–1938 yılları arasında Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu ve hiçbir gruba ya da birliğe mensup olmayan sanatçıların bir araya gelmesiyle düzenlenen Birleşik Resim ve Heykel Sergileri de yer almıştır. Kültür Bakanlığı’nın girişimleriyle düzenlenen bu sergilerin birincisinde, açılış konuşmasını yapan Kültür Bakanı Saffet Arıkan, Birleşik Resim ve Heykel Sergileri’nin o zamana kadar olduğu gibi şu ya da bu grubun sergileri değil, birleşmiş Türk ressamlarının; “...millî davanın, en büyük zevk ve yarış kılavuzu bulunduğunu anlamış güzidelerin” sergisi olduğunu ve bundan duyduğu memnuniyeti ifade ederek sözlerine başlamıştır.⁷⁹ Arıkan, bu sergilerden önce gezdikleri sergilerin, realite ve ideoloji bakımından zayıf olduğunu; Birleşik Resim ve Heykel Sergileri’nde ise “inandırıcı” ve “hamleli” yapıtlar görmek konusunda umutlu olduğunu dile getirmiştir.

Nahid Sırrı Örik ise, bu sergi ile ilgili bazı eleştirilerde bulunmuştur. Örik, güzel sanatların desteklenmesinde kendini sorumlu gören başta Maarif Vekâleti olmak üzere bazı vekâlet ve makamların bundan önceki sergilerden her yıl resim satın aldığını, bu resimlerin daha çok devrimleri yansıtan yapıtlar ile manzaralar olduğunu, “...olgun, belki yorgun ve adeta resimleşmiş ressamların, zevk telakkileriyle (anlayışlarıyla) asla mücadeleye girişmeyen rahat, ağır başlı levhalarından” oluşan bu türden yapıtların Birleşik Resim ve

⁷⁸ ANONİM, “Dördüncü İnkılâb Resim Sergisi”, 6.

⁷⁹ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Birinci Birleşik Resim ve Heykel Sergisi”, 15.

Heykel Sergisi'nde de yer aldığını, bu tabloların yine ve sadece devlet tarafından satın alındığına işaret etmiş; sanatçıların yalnızca devletin tercihinine yönelik yapıt gerçekleştirmelerini de eleştirmiştir.⁸⁰ Teşhir edilen resimleri, “hummasız ve ateşsiz” çalışmaların ürünü olarak niteleyen Örik, çarenin yine devlette olduğunu belirtmiş, devletin istediği mevzuları daha önceden ilan ederek olaya adeta bir yarışma niteliği katmasının olumlu sonuçlar doğurabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Birleşik Resim ve Heykel Sergileri, 1939 yılından itibaren yerini Devlet Resim ve Heykel Sergileri'ne bırakmıştır. Çoğu Ankara Sergievi'nde düzenlenen ve adında ilk kez “Devlet” ibaresinin yer aldığı bu etkinlik, sanatseverlerin de takdirini kazanmış; örneğin Ahmet Muhip Dranas, birinci sergiyi, yurttan açılan resmî ya da gayri resmî tüm resim ve heykel sergileri içinde en önemlisi ve en olgunu olarak nitelendirmiştir.⁸¹ Dranas bu önem ve olgunluğu, serginin Batı tarzındaki tertip ve tanzimi, her nesilden yaşayan bütün ressamlarımızı bir araya toplamış olması ile kemiyet (miktar) ve keyfiyetçe zengin olmasının yanı sıra yeni temayülü (eğilimi), bir şuur ve anlayış halinde ortaya koymuş olmasına bağlamıştır.⁸² Yazara göre söz konusu temayül, Avrupa'ya sanat eğitime giden sanatçıların yurda döndüğünde, Türk resmine getirdiği modernizmin, yerini saf halde bir tabiat ve insan aşkına bıraktığı “klasisizma” arzusundan kaynaklanmıştır.⁸³ “Klasisizmaya”; -yazarın belirttiği üzere daha geniş ve mükemmel anlamıyla “ümanizmaya”- karşı olan bu eğilim, üzerinde özenle durulması gereken bir konudur; zira “ümanzima” eğilimiyle “akademizmaya” düşme tehlikesi söz konusudur. Dranas, I. Devlet Resim ve Heykel sergisindeki “acayip ve kadesiz bir ‘modernizmanın’ yerine klasik ruhun hâkim olduğu” resimlerde böyle bir tehlikeye düşülmediğinin altını çizerken, bu sergiyle birlikte Türk resminin geleceği ile ilgili büyük ümitlerin de yeşerdiğini dile getirmiştir. Yazara göre genç sanatçılar, sanatta yaratıcılığın önemli unsurlarından

⁸⁰ Nahid Sırrı, “Bir Okuyucunun Notları: Ankaradaki Resim ve Heykel Sergisi”, 394.

⁸¹ Bkz. (39), DRANAS, 145.

⁸² A.g.m., 145.

⁸³ A.g.m., 141.

dinamizmi kaybetmedikleri sürece modern resmin reçetelerinden istifade ederek “klasisizmaya” doğru yapacakları her hamleyle Türk resminin gelişimini sağlayacaklardır.⁸⁴

V. Sergideki eserlerin büyük çoğunluğunun insan konusu dışında olması ise, Ahmet Muhip Dıranas'ın I. Sergi vesilesi ile bahsettiği “klasisizma” ve dolayısıyla “ümanizma” eğiliminin yavaş yavaş kaybolmaya başladığının bir göstergesi olmuştur. Bu sergide, çoğunlukla natürmort ve peyzaj türünde eserler yer almıştır. Bunun nedeni, ilgili kişilerce bu konulara rağbetin çok olması ve dolayısıyla bu tarzda resimlerin daha çok satın alınmasıdır. Söz konusu resimlerin, “tarafsız ve suya sabuna dokunmayan” eserler olması nedeniyle tercih edildiğine işaret eden Malik Aksel ise bu durumun, Türk resminin gelişimi bağlamında olumsuz neticeler doğuracağına dikkat çekmiştir.⁸⁵

I. Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile aynı yıl düzenlenmeye başlanan Yurt Gezileri Sergileri'nin ilki ise 23 Mart 1939 tarihinde “Birinci Resim Müsabakası Sergisi” adıyla Ankara Halkevi'nde açılmıştır. Serginin adında, “müsabaka” kelimesi geçmesine rağmen, sanatçılar arasında bir derecelendirilme yapılmamış; bununla birlikte sergideki resimlerin 43 tanesi Cumhuriyet Halk Partisi, 25 tanesi ise Kültür Bakanlığı tarafından satın alınmıştır.⁸⁶

“Birinci Resim Müsabakası Sergisi”, ressamların, birinci geziden beklenenin üzerinde resimle döndüklerini göstermektedir; zira Hamit Görele 20 resimle başı çekmek üzere, Cemal Tollu 19, Ali Avni Çelebi 15, Bedri Rahmi Eyüboğlu 12, Sami Yetik ve Feyhaman Duran 10'ar, Saim Özeren 6 ve Mahmut Cûda da 5 resimle sergiye iştirak etmişlerdir. Dolayısıyla Yurt Gezileri, gündelik yaşamda vakit sıkıntısı yüzünden resim yapamama

⁸⁴ A.g.m., 148.

⁸⁵ Malik AKSEL, “Beşinci Devlet Resim Sergisi”, 7.

⁸⁶ Satın alınan eserlerle ilgili Bkz. Refik EPİKMAN, “Yurdu Gezen Türk Ressamları”, 137.

problemini yaşayan ressamilar için sanat üretimi bağlamında büyük fayda sağlamıştır.

II. Yurt Gezisi Sergisi, 31 Ekim 1939'da Ankara Sergievi'nde I. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'yle aynı anda fakat sergiye ayrılan özel bir alanda açılmıştır. Bu sergide, ilkinden farklı olarak derecelendirme ve mükâfat usulü de konmuş; buna göre birinciliği Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nden Cevat Dereli, ikinciliği yine aynı birlikten Refik Epikman, üçüncülüğü ise hiçbir birlik ya da gruba mensup olmayan Malik Aksel kazanmıştır. Geziye katılan 10 ressam, kazandıkları derecelere göre para ödülü almışlardır.⁸⁷ İşçi ve köylülere gönderme yapan, "Harp" ve "Sulh" gibi siyasi nitelikli resimleri ve "Balıkesir Testisi" çeşitlemeleri ile Abidin Dino ise sergiye katılan ressamilar arasında en çok tartışılan isim olmuştur.⁸⁸

31 Ekim 1940'ta yine Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile birlikte Sergievi'nde açılan III. Yurt Gezisi Sergisi'nde, önceki sergilere oranla daha az sayıda resim yer almıştır. Sergideki derecelendirme, CHP jürisi⁸⁹ tarafından yapılmış, buna göre Halil Dikmen birinci, Arif Bedii Kaptan ikinci, Edip Hakkı Köseoğlu ise üçüncü olmuş ve sırasıyla 450, 350, 300 liralık para ödülü almaya hak kazanmışlardır. Ayrıca geziye katılan 7 sanatçıya da 150'şer liralık ödül verilmiştir.⁹⁰

25 Şubat 1942 yılında gerçekleştirilen IV. Yurt Gezisi Sergisi ise Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nden ayrı, bağımsız bir etkinlik olarak Ankara

⁸⁷ Refik EPİKMAN, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tertip Ettiği II inci Yurt Gezisi", 170.

⁸⁸ Abidin Dino, söz konusu testi resimlerini, 1939 yılında gönderildiği Balıkesir'de yapmıştır. Bu çalışmalar, konusu itibariyle İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nurullah Ataç ve Abidin Dino arasında tartışılmıştır. Bkz. İ. H. BALTACIOĞLU, "Abidin Dinoya Açık Mektup", 2; Abidin DİNO, "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'na: Açık Mektup", 17; Nurullah ATAÇ, "Abidin Dino'nun İbrikleri: Bir Mektup, İ.H.Baltacıoğlu'na", 11-12; Abidin DİNO, "Abidin Dino'nun İbrikleri: Bir Açık Mektup Daha", 12; İ. H. BALTACIOĞLU, "Abidin Dino'nun İbrikleri: Nurullah Ataç'a Mektup", 13,17.

⁸⁹ CHP jürisi, İstanbul mebusu Salah Cimcoz, Giresun Mebusu Nafi Atif Kansu, Çoruh Mebusu Ali Rıza Eren, Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Azası Enver Ziya Karal, Güzel Sanatlar Umum Müdürü Suut Kemal Yetkin, Matbuat Umum Müdürlüğü Turizm Müdürü Vedat Nedim Tör, Cevat Dereli ve Turgut Zaim'den oluşmuştur. Bkz.(37), URAL, 47.

⁹⁰ ANONİM, "CHP Genel Sekreterliğinin Güzel Sanatlara Yaptığı Büyük Hizmet", 5.

Sergievi'nde açılmış ve bu sergide, geçen üç sene zarfında gerçekleştirilen resimler de teşhir edilmiştir. Toplamda 393 resmin halkla buluşturulduğu bu sergide; kır ve kent görünüşleri ile tarihi yerleri yansıtan resimler ağırlığını korurken, portre çalışmaları ve üretimle ilgili kompozisyonlar da yer almıştır. Jüri üyeleri,⁹¹ sergiye katılan ressamardan Selim Turan'a birincilik ve 400 lira, Hakkı Anlı'ya ikincilik ve 350 lira, Kemal Zeren'e üçüncülük ve 300 lira, diğer sanatçılara ise 150'şer lira para ödülü verilmesini kararlaştırmıştır.⁹²

19 Mayıs 1943'te gerçekleştirilen V. Yurt Gezisi Sergisi'nde, 166 eser teşhir edilmiş, bu eserler arasında kır ve kent manzaraları yine çoğunluğu oluştururken, tarihi konulu resimlerde belirgin bir azalma olmuş, toplumsal hayatı ve üretimi konu alan resimlerde ise -kompozisyon yapma koşulu nedeniyle- belirgin bir artış gözlenmiştir. Tüm Yurt Gezisi Sergileri içinde tek iç mekân resmi ise bu sergide Refik Epikman'ın "Ev İçi" adlı yapıtıyla yer almıştır.⁹³

Yurt Gezileri Sergileri'nin sonuncusu, Eylül 1944'te "Cumhuriyet Halk Partisi Resim Sergisi" adıyla açılmış ve bu sergide, tüm gezilerde yapılan 675⁹⁴ eser teşhir edilmiştir. Ayrıca, Yurt Gezileri resimlerinin bazıları, aynı yıl Konya, Kadıköy ve Eminönü Halkevlerinde, 1945'te ise İzmir ile Karşıyaka Halkevi'nde sergilenmiştir.

Devletin kültür ve sanat politikasına koşut olarak sanatın tanıtımı ve yaygınlaştırılması doğrultusunda Akademi bünyesinde düzenlenen sergiler de devlet destekli etkinlikler arasında yer almıştır. Buna göre Akademi Sergileri, 1885 yılında öğrencilerin senelik çalışmalarının teşhiriyle başlamış; her ders

⁹¹ Jüri heyeti, CHP Umumî İdare Azasından Maraş Mebusu Hasan Raşit Tankut, İstanbul Mebusu Salah Cimcoz, Çoruh Mebusu Ali Rıza Eren, Ankara Halkevi Reisi İçel Mebusu Ferit Celâl Güven, Maarif Vekâleti Güzel Sanatlar Müdürü Tevfik Ararat, Arif Bedii Kaptan ve Refik Epikman'dan oluşmaktadır. Bkz.(37), URAL, 49.

⁹² ANONİM, "Jüri Heyeti Son Geziye İştirak Eden Ressamlardan Mükâfat Kazananları Dün Tesbit Etti", 3.

⁹³ Bkz.(37), URAL, 51.

⁹⁴ A.g.k., 54.

yılı sonunda tekrarlanmış⁹⁵ ve 1930'lu yıllardan itibaren de ilgiyle izlenmiştir. Öyle ki 24 Haziran 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan “Güzel San’atlar Akademisi Büyük Bir Sergi Açtı” başlıklı habere göre 1936 Haziranı’nda gerçekleştirilen 55. sergi açılışında, İstanbul’da bulunan vekiller, hükümet ve konsoloslukların ileri gelen isimleri, yabancı ve yerli gazeteciler ile seçkin bir halk kitlesi hazır bulunmuştur. Sergiye Mimarî, Resim, Heykel, Umumî ve Şark Tezyinî Sanatlar Şubeleri olmak üzere tüm şubeler katılmıştır.

1940 yılı Ocak ayında düzenlenen Resim Şubesi sergisi ise, Léopold Lévy’nin bu şubede göreve başlamasından sonraki planlı ve metotlu çalışmanın üç senelik ürününü göstermesi bakımından önemlidir. Cemal Tollu’nun, 16 İncikânun (Ocak) 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Akademide Açılan Resim Sergisi” yazısında, “yeni bir Türk san’atının ilk hareketi” olarak kaydettiği bu sergideki eserler, Lévy’nin sanat eğitiminde öngördüğü özgün anlatım dilinin bir göstergesi niteliğindedir. Sergideki her bir eser, sahibinin şahsiyetini yansıtır ve hiç bir eser bir birine benzemez. Bununla birlikte, Lévy’nin desen eğitimi ile ilgi: “göz ve el muvâzî (eşit) olarak gelişmeli; el hiçbir zaman ustalık bakımından gözün tecrübesini aşmamalıdır” kuralı⁹⁶ sergilenen eserlere açıkça yansır. Objenin yorumlanmasındaki özgürlük ise resimlere “şiirsel bir sıcaklık” katar.⁹⁷ İbrahim Çallı ve Hikmet Onat atölyelerinden az sayıda öğrencinin de katıldığı bu sergi, Akademi’nin “büyük sanat zaferi olarak” yankı bulur.⁹⁸

Resim Şubesi sergisinden üç ay sonra (Nisan 1940), Mimarî Şubesi’nin büyük salonunda Heykel Şubesi sergisi açılır. Kültür Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından açılışı yapılan bu sergi, 1937 yılında şube başkanlığına getirilen Belling’in uyguladığı eğitim anlayışının üç senelik göstergesi olması itibariyle önemlidir. Belling, Heykel Şubesine getirdiği modern anlayışla

⁹⁵ Bkz.(46), CEZAR, 439.

⁹⁶ Bu kuralla birlikte, öğrencilerin gördüğünü sadakatle ve gösterişten uzak bir biçimde resmederek realiteyi bire bir ifade edebilme kabiliyetlerini güçlendirmek amaçlanmıştır. Bkz. Léopold LÉVY, “Desen”, 219.

⁹⁷ Peyami SAFA, “Akademinin Talebe Sergisi”, 3.

⁹⁸ A.g.m., 3.

öğrencilerine doğayı kopya etmek yerine onun plastik tercümesini yapmayı, heykeli geometrik bir problem olarak irdelemeyi ve soyutu kavramayı öğretmiştir. Onun öğretileri, sergide aralarında Hüseyin Anka, Zerrin Ark, Hakkı Atamoğlu, Beki Molho, Cemal Sezgin, Kâmil Sonad, Edibe Subay, Türkan Tangör'ün çalışmalarının bulunduğu⁹⁹ elli eserde kendini gösterir.

18 Temmuz 1942'de düzenlenen sene sonu sergisi ise, Akademi'nin altmışıncı yılına denk gelmesi nedeniyle bir tören havasında açılır. Törene Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, Vali Lütfü Kırdar, profesörler, komutanlar, maarif, edebiyat, sanat ve matbuattan önemli isimler katılırlar.¹⁰⁰ Serginin açılış konuşmasını yapan Yücel, kurumun tarihçesinden bahsettikten sonra Cumhuriyet idaresinin güzel sanatlara gösterdiği ilgi ve öneme işaret ederek, Akademi kadrosunun zenginleştirilmesi konusunda sarf edilen gayretlere dikkat çeker ve güzel sanatlar işini hızla ve dikkatle yürütmüş olduklarını dile getirir.¹⁰¹ Tüm şube öğrencileri ile hocalarının eserlerinden oluşan¹⁰² ve Akademi'nin salonlarını dolduran sergiyi gezenler, bu vesileyle 60. yılına giren bu kurumun verimini yakından görme fırsatını bulurlar.

60. yıl sergisi İsmet İnönü tarafından da gezilmiştir. Özellikle Tezyinî Sanatlar ve Seramik kısmının, serginin en kuvvetli eserlerini içerdiğini ifade eden İnönü,¹⁰³ Seramik Atölyesi hocası Vedat Ar'dan seramik endüstrisinin oluşturulması ve geliştirilmesi konusunda bilgi almış; bu konuyla ilgili gerekli tahsisatın sağlanması ve bir fabrikanın kurulması için de Güzel Sanatlar Genel Müdürü Tevfik Ararat ile Vedat Ar'ı görevlendirmiştir.¹⁰⁴ Heykel Şubesi'nin de büyük gelişme kaydettiğini belirten İnönü, Belling'in gerçekleştirdiği kendi heykeli ile ilgili takdirlerini iletmiştir. Mimari Şubesi'ndeki çalışmaları da beğendiğini ifade eden İnönü, "...fakat resim şubesini daha çok

⁹⁹ Rudolf BELLING, "Bir Heykel Sergisi", 24–28.

¹⁰⁰ ANONİM, "Akademinin Bayramı", 3.

¹⁰¹ A.g.m., 3.

¹⁰² Sergilenen eserler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. M. Tevfik ARARAD, "Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında", sayfa numarası belli değil.

¹⁰³ ANONİM, "Millî Şef Güzel San'atlar Akademisini Ziyaret Ettiler", 3.

¹⁰⁴ A.g.m., 3.

çalışır görmek isterdim. Buna gayret ediniz.” diyerek memnuniyetsizliğini dile getirmiştir.¹⁰⁵

60. yıl sergisinden üç sene sonra gerçekleştirilen (1945) süsleme sanatları şubesi öğrenci sergisi ise beklenen ilgiyi görememiştir. Fikret Adil, 28 Eylül 1945 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Süsleme Sanatlar Talebe Sergisi” yazısında, bu ilgisizlik nedeniyle süsleme sanatlarının zamanla yok olacağını dile getirirken bu sanatlarımızın iltifata ihtiyacı olduğunu, bu iltifatı ise endüstriyle ilgili müesseselerin yapması gerektiğini vurgular. Süsleme sanatları ile ilgili müesseseleri, Güzel Sanatlar Akademisi Süsleme Sanatları Şubesi ile temasa geçip istifadeye çağıran Adil, aksi takdirde yabancı ülkelerden model kopya etmeye mecbur kalınacağını ve bu nedenle millî vasfı idrak etmekten uzaklaşılacağını, söz konusu şubenin ise çölde vaaz veren hatiplere döneceğini ifade eder.

Akademi’de düzenlenen Akademi hocalarının, sanatçı cemiyet ve gruplarının, yabancı sanatçıların sergileri ile kişisel sergiler ise sanatseverler tarafından ilgi gören sergiler olmuşlardır. Bu sergiler içinde 28 Ağustos 1936 tarihinde düzenlenen Elli Yıllık Türk Resmî ve Heykeli Sergisi, Türk resmî ve heykelinin elli yılına ışık tutması bakımından dikkat çekicidir. Farklı kuşak ve eğilimlerden sanat eserlerinin yan yana gelmesini sağlayan bu sergi, aynı zamanda Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonunun temelini oluşturması bakımından da büyük önem taşır. Bu sergiden bir sene sonra 17 Ağustos 1937’de düzenlenen Türk heykeltıraşları sergisi ise Türkiye’de sadece heykelden oluşan eserlerin sergilendiği ilk etkinlik olarak karşımıza çıkar. Bu sergide, Zühtü Müridoğlu, Ali Hadi Bara, Nusret Suman, Ratip Aşir Acudoğlu, Nijat Sirel, Mahir Tomruk, Sabiha Bengütaş ve Nermin Sirel gibi çeşitli sanatçıların daha çok büst çalışmaları ve etütlerinden oluşan eserler yer alır.¹⁰⁶

¹⁰⁵ A.g.m., 3.

¹⁰⁶ ANONİM, “Güzel Sanatlar Akademisinde Sergiler”, 4.

Akademi hocalarının karma ve kişisel sergileri de Akademi'de gerçekleştirilen etkinliklerdendir. Türk Tezyini Sanatlar Şubesi profesörlerinin; tezyini sanatlara ömrünü vermiş ve olgunluk çağını aşmış üstatların 17 Ağustos 1937'de düzenlediği karma sergide Ahmet Kâmil Tuğrakeş, İsmail Hakkı ve Necmeddin Efendi'ye ait hat sanatı örnekleri, Vâsıf'ın sedef kakma işleri ile "binbir gece masallarından inen bahçeleri bir cilde sığdıran"¹⁰⁷ Bahaettin'in çalışmaları yer alır. Aynı şube hocaları, 14 Şubat 1948'de toplu bir sergi daha düzenlemişler, sergide Medresetü'l-hattâtinde¹⁰⁸ hoca iken İran'a giderek Şah Pehlevi'nin sarayının tezyinat işleri ile alakadar olan ve daha sonra Akademi kadrosuna dahil edilen İranlı sanatçı Hüseyinzade Tahir'in de yüzlerce eseri teşhir edilmiştir.¹⁰⁹ Eserleri teşhir edilen diğer sanatçılar arasında Necmeddin Efendi, Muhsin Demironat, Emin Barın, Feyzullah Dayıgil, Salih Okyay, hakkâk Yümnü ve Süheyl Ünver de yer almıştır. Sergide, çeşitli üsluplarda hat, tezhip, minyatür, cilt örnekleri, muhtelif devirlere ait ebrûlar ve renkli çini desenlerinden oluşan eserler teşhir edilmiştir.¹¹⁰ Bu sergi, izleyenlere Türk tezyini sanatları hakkında genel bir fikir verme imkânı tanırken, şubenin son usta temsilcilerinin eserlerini bir araya getirmiş olması dolayısıyla da önemlidir.

Akademi çatısı altında düzenlenen, Nazmi Ziya, Mitat Özar, Léopold Lévy, Kenan Temizan ve Emin Barın sergileri, kişisel sergiler olmaları itibarıyla de dikkate değerdir. Nazmi Ziya'nın 35 senelik çalışmalarından oluşan 300 eserlik resim sergisi; ilk Türk heykeltıraşları ve Türk tezyini sanatları hocalarının sergileri ile aynı günde açılır (17 Ağustos 1937). Nazmi Ziya sergisi, izleyenlere bir sanatçının sanat hayatı boyunca gerçekleştirdiği eserlerini bir arada görme imkânını verdiği gibi, zaman içinde sanatının nasıl bir yön aldığını değerlendirme şansını da tanınması bakımından ilktir. Mitat Özar'ın afiş sergisi de, Nazmi Ziya sergisi ile aynı günde açılır. Özar, sergide

¹⁰⁷ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "Münekkit Gözüyle Satırlar", 3.

¹⁰⁸ Hattat yetiştirmek ve geleneksel Türk sanatlarını (hat sanatı, ciltçilik, tezhip, minyatür, çinicilik, hakkâklık, kakmacılık, sedefkârlık ve ebrû) öğretmek için 1914'te İstanbul'da açılan medrese. İlhan AYVERDİ, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 1977.

¹⁰⁹ Fikret ADİL, "Türk Süsleme Sanatları Sergisi Açılıyor", 2.

¹¹⁰ A.g.m., 2.

100 parçaya yakın çalışmasını teşhir eder. Resim Şubesi başına getirilen Lévy ise, göreve geldikten bir sene sonra, 16 Nisan 1938 tarihinde Akademi’de kişisel bir sergi açar. Sergide sanatçının 49 parça yağlıboya tablosu, 40 parça desen, suluboya ve gravürü teşhir edilir.¹¹¹ 1916–1938 yıllarına tarihlenen¹¹² eserler, sanatçının geçirdiği evreleri yansıtır. Peyami Safa, sergi hakkında yaptığı değerlendirmede Lévy’nin sanatı ile ilgili şöyle der:

“Zamanın telakki (görüş) anarşisinden gelen endişeleri derin bir sükûnet ve muvazeneye (denge) kalbetmek (dönüştürmek) muvaffakiyeti. Bunun için de reel nisbetlere adeta klasik bir sadakatle bağlı kaldığı halde renklerde ve kompozisyonlarda istiklal. Her türlü ihmalin ve tereddüdün kirinden kaçan zarif bir sadelik ve kibarlık. Ve nihayet tabiat önünde uzun bir murakabeye (gözlem) dalmış mistik bir ruhun herhangi sert bir tezahürden kaçan durgun, saf, temiz ve şeffaf aksi.”¹¹³

Peyami Safa’nın bu değerlendirmesi, aynı zamanda Lévy’nin sanat eğitiminde nasıl bir yol gözettiğini de yansıtır niteliktedir.

5 Ekim 1943 tarihinde, Akademi’de tezyini sanatlar moda şubesi profesörlüğüne tayin olması sebebiyle Kenan Temizan’ın eserlerinden oluşan kişisel bir sergi daha açılır. Sergide, Berlin Tezyini Sanatlar Akademisi’nde eğitimini tamamlayan (1924) Temizan’ın, Almanya’da bulunduğu süre zarfında gerçekleştirdiği dergi illüstrasyonları, sinema ve duvar afişleri, moda ve duvar tezyinatına ait resimler, çeşitli sanayi müesseselerinin reklâmları ile katalog çalışmalarından oluşan eserleri yer alır.¹¹⁴ Serginin bir köşesi ise Türk tezyini sanatlar bölümünde asistan olan Emin Barın’a ait ciltler ve hat sanatından örnekler ayrılır.

¹¹¹ ANONİM, “Güzel San’atlar Akademisinde, Ressam Leopold Levi Dün Zengin Bir Sergi Açtı”, 1.

¹¹² Peyami SAFA, “Bir Serginin Düşündürdükleri”, 3. Vâ-Nû (Vâlâ Nureddin), 17 Nisan 1938 tarihli Akşam Gazetesi’ndeki “B. Leopold Levinin Sergisinde” başlıklı makalesinde, bu tarihi 1899–1938 olarak vermektedir.

¹¹³ A.g.m., 3.

¹¹⁴ ANONİM, “Kenan Sergisi”, 3.

Akademi'de Güzin Duran da kişisel bir sergi açar. İlk Türk heykeltıraşları, Tezyini Sanatlar, Nazmi Ziya ve Mitat Özar sergileri ile aynı tarihte açılan (17 Ağustos 1937) bu sergide Duran, karagöz motiflerinden oluşan eserlerini teşhir eder.

Akademi'de D Grubu ve 10'lar olmak üzere sanatçı gruplarına ait sergiler de düzenlenir. D grubu burada 1939, 1941, 1943, 1944 ve 1945'te, 10'lar grubu ise 1946 yılında sergi düzenlerler. Ayrıca Türk Ressamları ve Heykeltıraşları Cemiyeti de bu kurumda 1943, 1946 ve 1947 yıllarında sergiler açar. Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu ve hiçbir gruba mensup olmayan sanatçıların eserlerinden oluşan III. Devlet Resim ve Heykel sergisi de Ankara'dan sonra, 21 Ocak 1942 tarihinde Akademi çatısı altında açılır.

Akademi'de yabancı sanatçılara ait sergiler de düzenlenir. Bu sergilerden 11 Temmuz 1930 yılına tarihlenen İsviçreli ressam M. Marcel Amiguet'nin sergisinde Türkiye, Macaristan, Yugoslavya ve Yunanistan manzaralarının yer aldığı 71 yağlıboya tablo ile 24 adet karakalem portre teşhir edilmiştir.¹¹⁵ Akademi'de 17 Şubat 1945 tarihinde, "Devirler Boyu Klasik Avrupa Resmi" adıyla yabancı sanatçılara ait eserlerin kopyalarından oluşan bir sergi daha açılmıştır. Burhan Toprak, serginin düzenlenme amacını şu sözlerle dile getirmiştir:

"Bu sergiyi her şeyden önce talebimizin plastik şaheserlerle doğrudan doğruya, mümkün olmazsa bilvasıta (dolaylı yoldan) alakalarını devam ettirmek ve onlara hudutsuz zaman içinde san'atın biteviye şekil ve çehre değiştirmesine rağmen daima aynı güzellik ve ahenk hudutlarına itaat ettiğini anlatmak ve nihayet tedrisatımızla Giotto'dan bu güne kadar gelen hilesiz sanat arasında tam bir uygunluk olduğunu göstermek gayeleriyle hazırladık."¹¹⁶

¹¹⁵ ANONİM, "İsviçreli Bir Ressam Eserlerini Teşhir Ediyor", 1.

¹¹⁶ ANONİM, "Güzel Sanatlar Akademisinde Dün Güzel Bir Resim Sergisi Açıldı", 2.

Bu sergide İtalyan, Flaman, Hollanda, Fransız, İngiliz ve İspanyol klasiklerinden 45'i kopya, 16'sı imzalı tablo, desen ve gravür olmak üzere 61 adet resim sergilenmiştir.¹¹⁷ Bunların arasında Manet'nin Olympiası'nı Halil Dikmen, Poussin, Tiziano ve Velazquez'i Zeki Faik İzer, Frans Hals'ı Mihri Müşfik, Claude Lorrain'i Selim Meşka, Chardin'i Ali Sami Boyar, Ingres'ı Mitat Özar, Daumier'i Cevat Dereli ve Veronese'in eserlerini de Hamit Görele kopya etmiştir.¹¹⁸

12 Temmuz 1950 tarihinde açılan reproduksiyon ve mulâj sergisi ise, 1948'deki Akademi yangınında yok olan heykellerin yerine Louvre Müzesi'nden getirtilen mulâjlardan¹¹⁹ ve yukarıda sözü geçen klasik kopyaları ile Van Gogh, Matisse, Picasso, Walch, Renoir, Degas, Pissaro, Cezanne, Rouault, Bonnard, Utrillo ve Gaugin gibi sanatçıların yağlı boya reproduksiyonlarından oluşturulmuştur.¹²⁰

Devlet destekli sergiler kapsamına giren Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu, Yeniler Grubu üyeleri ile herhangi bir sanatçı birliği ya da grubuna mensup olmayan sanatçıların yurt dışında toplu olarak katıldığı sergiler de, Türk resminin tanıtımı ve Türkiye'deki sanat ortamını belirleyen farklı eğilimlerin yansıtılması bağlamında, Cumhuriyet döneminin önemli sanat etkinlikleri arasında yer alır. Rus sanatçıların 1932–1935 yılları arasında Türkiye'de açtıkları sergilere¹²¹ karşılık olarak iki ülke arasındaki kültürel ilişkileri güçlendirmek amacıyla 1936 yılında, önce Kiev ve Moskova'da; daha sonra da Bükreş'te sergiler açılır.

¹¹⁷ A.g.m., 2.

¹¹⁸ A.g.m., 2.

¹¹⁹ Getirtilen 174 parça mulâjdan, sergide yer alan 25 tanesi Uzakdoğu, Mısır, Yunan ve Ortaçağ sanatına ilişkindir. Sergideki reproduksiyonların adeti ise 30'dur. Bkz. ANONİM, "Akademide Bir 'Reproduction ve Moulage' Sergisi Açıldı", 2.

¹²⁰ A.g.m., 2.

¹²¹ Rus sanatçıları, 12 Aralık 1932 tarihinde Beyoğlu Kabristan Sokağı'ndaki Genç Hıristiyanlar Cemiyeti salonlarında, Ekim 1934'te İstanbul'da ve Aralık 1934'te Ankara Sergievî'nde, 1935'te ise Ankara Halkevi'nde sergiler düzenlemişlerdir. Bkz. ANONİM, "Rus Ressamları Bir Sergi Açtılar", 1; ANONİM, "Sovyet Ressam ve Heykeltıraşları İstanbul'da Bir Sergi Açacaklar, Eserler Geldi", 2; ANONİM, "Sovyet Ressamlarının Sergisi Çok Rağbet Gördü", 5; Edip Hakkı KÖSEOĞLU, "Rus Resim Sergisi", 87–89; İsmail Hakkı TONGUS, "Sovyet Sanatkârları Resim Sergisi", 444–446.

Rusya ve Romanya'daki sergilerin düzenlenmesini sağlayan heyetin başkanı, Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul milletvekili Salâh Cimcoz, yurda döndükten sonra verdiği demeçte:

”Sergilerimiz umduğumuzun çok daha fevkinde (üstünde) bir muvaffakiyet kazandı. Gerek Sovyet Rusya’da ve gerekse Romanya’da, her iki dost memlekette gördüğümüz alâkadan fevkalâde memnunuz. Sovyet Rusya’da sergilerimizi 30 bin kişi ziyaret etti ve hiç boş kalmadı. Romanya’da da 12 bin kişi eserlerimizi ziyaret etti. Hatta bu eserlerin hemen hepsini satın almak isteyenler oldu. Hükümet de bu isteklilerin başında idi. Fakat biz Cumhuriyet Türkiyesinin kuruluşundan bu tarafa yapılmış olan bu eserleri sahiplerinden alarak götürdüğümüz için satamayacağımızı, ancak Türkiye’ye döndükten sonra sahiplerinden izin alarak satmak değil, fakat hediye edebileceğimizi söyledik. Gerek Ruslarla ve gerekse Rumenlerle yapılan bu temasın çok faydalı neticeler verdiği ve vereceğine kani bulunuyoruz.”¹²²

sözleriyle sergi etkinliklerinin başarısından duyduğu memnuniyeti dile getirir.

Sanatçı birlik ve grup üyelerinin devlet desteğiyle yurt dışında toplu olarak katıldıkları diğer bir sergi, 1937 yılı Ocak ayında, Atina’daki Parnassos salonunda açılır.¹²³ “Türk Resmi ve Neşriyat Sergisi” adı altında düzenlenen sergide, Türk resminin son otuz yılına ışık tutan eserler teşhir edilir.

1946 yılının Kasım ayında, UNESCO’nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu) Paris’te düzenlediği barış konferansı sırasında gerçekleştirilen “Milletlerarası Modern Sanat Sergisi”ne ise Türkiye adına Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu, Yeniler Grubu üyeleri ve herhangi bir birliğe ya da gruba mensup olmayan ressamlar arasından otuz üç sanatçı katılır.¹²⁴ Farklı kuşaklardan ve

¹²² ANONİM, “Ressamlarımızın Bir Muvaffakiyeti”, 2.

¹²³ ANONİM, “Atınada Türk Sergisi”, 15.

¹²⁴ Sergide eserleri yer alan ressamlar: Haşmet Akal, Malik Aksel, A. Hakkı Anlı, Avni Arbaş, Turgut Atalay, Ferruh Başağa, Nurullah Berk, Sabri Berkel, Şefik Bursalı, Mahmut Cûda,

gruptan ressamaların bir ya da ikişer eserle yer aldığı Paris Modern Sanat Müzesi'ndeki bu sergi, Türk resmini ilk kez milletlerarası bir etkinlikte tanıtmaya olanağını sağlar.¹²⁵

1947 sonbaharında, Türk resminin yurt dışında tanıtımı bağlamında İngiltere'de de sergiler düzenlenir. Sergilerin hazırlıklarıyla ilgili Zeki Faik İzer görevlendirilir.¹²⁶ İzer'in belirttiği üzere¹²⁷ bu sergiler UNESCO ve Cernuschi Müzesi sergilerinde teşhir edilen eserlerden oluşturulmuştur. Art Council of Great Britain'in (Büyük Britanya Sanat Konseyi) organizatörlüğünde gerçekleştirilen sergiler, Nottingham'da ve Londra Halkevi'nde açılır.

Modern Türk resmi, 1948 yazında -Milletlerarası sanat birliği Art-Club'un (Sanat Kulübü) daveti üzerine- Torino'da düzenlenen sergide de D Grubu sanatçılarının eserlerinden seçilen 15 tablo ile temsil edilir.¹²⁸ Aynı yılın Ekim ayında, Amsterdam'daki uluslararası sergide ise Türkiye'ye ayrılan kısımda farklı birlik ve gruplara mensup sanatçıların eserleri yer alır. 1949 yılında, Connecticut eyaletinin Stamford şehrinde, 9 Eylül'de açılan sergiye de

---

İbrahim Çallı, Ali Avni Çelebi, Nejat Melih Devrim, Halil Dikmen, Feyhaman Duran, Refik Epikman, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Hamit Görele, Neşet Günal, Nuri İyem, Zeki Faik İzer, Ercüment Kalmık, Arif Bedii Kaptan, Zeki Kocamemi, Fikret Mualla, Hikmet Onat, Cemal Sait Tollu, Selim Turan, Eşref Üren, Mehmet Yüçetürk, Turgut Zaim ve Fahrünnisa Zeyd'dir. Bkz. VÂ-NÛ, "Türk Ressamları Uluslararası Alana Çıkıyor", 3.

¹²⁵ UNESCO sergisi sona ermeden, Paris Belediyesi'nin Uzakdoğu eserlerine tahsis ettiği Cernuschi Müzesi'nde, müze müdürü René Grousset ve Nurullah Berk'in organizasyonu ile Aralık 1946'da "Bugünkü Türk Resmi ve Eski Türkiye" sergisi açılmıştır. Sergide 18. yüzyılda İstanbul'da bulunan Van Mour, Favray gibi Fransız sanatçıların bazı eserleri ile geleneksel Türk el sanatları, modern Türk resmi ve heykeline ilişkin örnekler yer alır. Fikret Adil, 1 Ocak 1947 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "Paris'te Türk Resmi" başlığıyla kaleme aldığı yazısında, UNESCO sergisinde eserleri bulunan bazı ressamalara Cernuschi'deki sergide yer verilmediğini belirterek, bu serginin iddialı olduğunu, özel bir jüriye bulunduğunu belirtmiştir. Özel Jürinin Cernuschi'de eser sergilemesi için seçtiği sanatçılar ise: Hakkı Anlı, Avni Arbaş, Nurullah Berk, Sabri Berkel, Nejat Melih Devrim, Halil Dikmen, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Hamit Görele, Zeki Faik İzer, Arif Bedii Kaptan, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, Cemal Sait Tollu, Eşref Üren, Turgut Zaim ve Fahrünnisa Zeyd'dir. Bkz. J.D., "Paris'te Türk Sanat Hareketleri", 4.

¹²⁶ ANONİM, "İngiltere'de Müzeler ve Türk Eserleri", 3.

¹²⁷ A.g.m., 3.

¹²⁸ Nurullah BERK, "Türk Ressamlığı ve Avrupa", 4.

iştirak eden Türk sanatçıları, Türk sanatını Amerika'da da tanıtmaya olanağını bulurlar.¹²⁹

Devlet destekli sergiler, 1923–1950 yılları arasında sanat ortamını şekillendiren faaliyetler arasında yer alırken, özel girişimler sonucunda gerçekleştirilen sergiler de bu ortamı besleyen etkinlikler olarak karşımıza çıkar.

2.4.2.Diğer Sergiler

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin, 1929–1948 yılları arasında düzenlediği sergiler, sanat ortamını belirleyen önemli etkinlikler arasında yer alır. Birliğin ilk sergisi, 15 Nisan 1929 tarihinde -resmî olarak kurulmasından üç ay önce-¹³⁰ Ankara Etnografya Müzesi'nde, I. Genç Ressamlar Sergisi adıyla açılmıştır. 1923–1926 yılları arasında devlet bursu kazanarak ya da kendi imkânlarıyla, Paris ile Münih'teki özel ve resmî atölyelere devam eden sanatçılardan¹³¹ Ali Avni Çelebi, Ali Münip Karsan, Cevat Dereli, Hale Asaf, Muhittin Sebati, Nurullah Berk, Refik Epikman, Şeref Akdik, Zeki Kocamemi, İvon Karsan ve Sabiha Bengütaş'ın katıldığı bu sergi, Türk resminde yeni bir dönem başlangıcının habercisidir. Sergide, teknik

¹²⁹ ANONİM, "Amerikada Bir Türk Sergisi", 1.

¹³⁰ Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, resmî olarak 15 Temmuz 1929 tarihinde, Refik Epikman, Cevat Dereli, Şeref Akdik, Mahmut Cûda, Nurullah Berk, Hale Asaf, Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi, Muhittin Sebati, Ratip Aşir Acudoğlu ve Fahrettin Arkunlar tarafından kurulmuştur. Bkz. Kıymet GİRAY, **Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği**, 42.

¹³¹ Yurt dışında eğitim gören sanatçılardan, Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi, Münih Hans Hofmann Atölyesi; Ali Münip Karsan, Julian Akademisi Adolphe Déchenaud Atölyesi ile École des Beaux-Arts; Nurullah Berk, École des Beaux-Arts Ernest Laurent Atölyesi ve Julian Akademisi Paul Albert Laurens Atölyesi; Mahmut Cûda, Hans Hofmann Atölyesi, École des Beaux-Arts Lucien Simon Atölyesi ve Julian Akademisi Paul Albert Laurens Atölyesi; Şeref Akdik, Cevat Dereli ve Refik Epikman, Julian Akademisi Paul Albert Laurens Atölyesi; Muhittin Sebati, Julian Akademisi Paul Albert Laurens Atölyesi ve École des arts Décoratifs; Fahrettin Arkunlar, Julian Akademisi ve École des arts Décoratifs; Ratip Aşir Acudoğlu, Julian Akademisi Henry Bouchard ve Paul Landowski Atölyesi; Hale Asaf ise Berlin Güzel Sanatlar Akademisi, Arthur Kampf Atölyesi, Julian Akademisi ve Academie de la Grand Chaumiere'de André Lhote atölyesine devam etmişlerdir. Bkz. Deniz ARTUN, **Paris'ten Modernlik Tercümeleleri Académie Julian'da İmparatorluk ve Cumhuriyet Öğrencileri**, 210–212, 216, 218, 226, 232–234, 283; Kıymet GİRAY, **Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği**, 174.

itibariyle o zamana kadar gerçekleştirilen resimlerden farklı olarak, genç ressamların Paris ve Münih atölyelerinden getirdiği I. Dünya Savaşı sonrası yıllarının özelliklerini; yani Alman Ekspresyonizmini, geç kübist etkileri ve konstrüksiyon eğilimlerini yansıtan¹³² eserler teşhir edilmiştir. Sergiyi izleyen entelektüel kesim ve halk, daha önce 11. Galatasaray Sergisi'nde (1927), Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi'nin yapıtlarında gördüğü yeni resim tarzını, bu defa da yadırgamış, şaşkınlıkla karşılamıştır.¹³³

I. Genç Ressamlar Sergisi, memleket manzaralarından çok, Paris görünümünün sergilenmesi dolayısıyla da tepki almıştır. Mayıs 1928 tarihli Vakıf Gazetesi'nde, konuyla ilgili: "Serginin belli başlı eksiklerinden birisi memleket resim ve görüşlerinin azlığıdır. Mesela memlekete ait 5-6 intibaa mukabil 10 tane Paris'e ait tablo vardır. Bunun sebebini belki gençlerin ekserisinin tahsillerini Paris'te yapmış olmaları teşkil ediyor...." denmektedir; ancak asıl sebep, söz konusu ressamların yakın zamanda yurda dönmelerinden ötürü memleket manzaraları yapmaya fırsat bulamamaları ve sergiye Paris'te yaptıkları resimlerle katılmak zorunda kalmalarıdır.¹³⁴

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, resmî olarak kurulduktan sonraki ilk sergisini 15 Eylül 1929 tarihinde, İstanbul Türk Ocağı'nda açar. Sergiye, birlik üyelerinden Ali Avni Çelebi, Cevat Dereli, Hale Asaf, Mahmut Cûda, Muhittin Sebati, Nurullah Berk, Refik Epikman, Şeref Akdik ve Zeki Kocamemi katılırlar. Ankara'da teşhir edilen eserlerin büyük bir kısmının yer aldığı İstanbul sergisi de ilk sergi gibi halk ve eleştirmenler tarafından yadırganır ve aykırı bulunur; ancak bu durum, birlik sanatçıları daha çok çalışmaya ve yeni sanatı halk arasında sevdirep yaygınlaştırmak için düzenli olarak sergi açmaya sevk eder. Bu bağlamda, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergiler Nizamnamesi adıyla 11 maddelik bir nizamname

¹³² Semra GERMANER, "Cumhuriyet Döneminde Resim Sanatı", 16.

¹³³ Gabriyel, "Ankara'da Resim ve Heykel Sergisi", 488.

¹³⁴ N. BERK-H. GEZER, **50 Yılın Türk Resim ve Heykeli**, 43.

hazırlanır.¹³⁵ Söz konusu nizamnamede, birliğin başlıca faaliyetlerinin yurtiçi ve yurt dışında sanat sergileri açmak olduğu belirtilir ve biri ilkbaharda Ankara’da, diğeri ise sonbaharda İstanbul’da olmak üzere senede iki kez sergi açma kararı alınır (Madde 1); ancak Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, sergi etkinliklerine başladığı tarihten itibaren (1929) özellikle İstanbul’da resim sergilemeye uygun mekân bulma konusunda sorunlar yaşar. Birlik reisi Muhittin Sebati, 1930 yılında hazırladığı senelik raporda: “...heyeti idare, İstanbul şehrinde resim galerisine elverişli bir binanın inşası hususunda Şehremaneti nezdinde bazı teşebusatta bulunmuştur. Muhtelif müracaatlara rağmen, Şehremanetinin parasızlığına binaen, imkânsızlık karşısında kalınmıştır.” diyerek konuyla ilgili çözüm arayışlarının olumsuz sonuçlandığını ifade eder. İmkânsızlıklar nedeniyle 1931 yılındaki sergi İstanbul Moskovit Salonu’nda, 1936’daki sergi ise Turan Barı’nda açılır. Turan Barı’ndaki sergiye katılan sanatçılardan Hamit Görele, bu mekânın seçiminde, “memleket kültürüne karşı acı ve içli bir serzeniş” olduğunu dile getirirken resim sanatına ve resim sergilerine karşı ilgisizliğin de devam ettiğini ifade eder.¹³⁶ Peyami Safa da aynı konulara değinmekle birlikte, sergiyi günde on kişinin gezdiğini, öte yandan bir süre önce Moskova’da açılan Türk ressamları sergisini ise günde 6–7 bin sanatseverin ziyaret ettiğini belirterek iki ülke halkının sanata ilgisindeki uçuruma dikkat çeker.¹³⁷

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, sanatı halk arasında tanıtip yaygınlaştırmak ve halkın güzel sanatlar zevkini yükseltmek amacıyla Ankara ve İstanbul’un dışında Zonguldak, Bursa, Balıkesir, Samsun ve İzmit’te de sergiler düzenlemiştir. Halkevi çatısı altında gerçekleştirilen bu sergilerden ilki, 22 Ocak 1937 tarihinde, “Birinci Büyük Resim Sergisi” adıyla, Zonguldak Halkevi’nde açılır.¹³⁸ Sergiye giriş ücreti alınmaz. Böylece, halkı etkinliğe çekmek ve katılımı arttırmak amaçlanmıştır. Ayrıca sergide en çok beğenilen resmin belirlenmesi için bir yarışma da düzenlenmiş, bu yarışmada

¹³⁵ Bkz.(130), GİRAY, 46.

¹³⁶ Hamid GÖREL, “Turan Barında Resim Sergisi”, 88.

¹³⁷ Peyami SAFA, “Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisinde”, 3.

¹³⁸ Bkz.(130), GİRAY, 56.

halk, jüri tayin edilmiştir. Bu uygulamayla birlikte izleyenlerin hem resimleri daha dikkatle incelemeleri hem de ressamı daha iyi tanımasını sağlanmıştır.

1937 yılında Ankara, Bursa, Balıkesir ve Samsun Halkevlerinde sergiler düzenleyen birlik, Güzel Sanatlar Birliği ile müşterek hareket ederek, Ereğli, Giresun, Trabzon ve Rize Halkevleri başkanlıklarına bir Karadeniz sergisi açmak üzere başvurmuş;¹³⁹ ancak olumlu sonuç alamamıştır. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, 1939 ve 1940 yıllarında Taksim Dağcılık Kulübünde birer sergi daha düzenlemiş, son sergilerini ise -yalnızca resimlerden oluşmak üzere- 1948 yılında Fransız Konsolosluğu'nda açmıştır.

1939 yılı itibarıyla üye sayısı 40'ı bulan¹⁴⁰ Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, Anadolu ve İstanbul'da gerçekleştirdiği sergilerle Türk resminin tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına büyük katkı sağlamış; bununla birlikte, Zonguldak (1937) ve İzmit (1939) Halkevi ile İstanbul (Taksim) Dağcılık Kulübü'ndeki (1940) sergilerde olduğu gibi konferanslar düzenleyerek etkinliklerine bilimsel bir boyut da kazandırmıştır. Buna göre, Mahmut Cûda, Zonguldak Halkevi'nde açılan sergi dolayısıyla verdiği "Modern Sanat ve Bugünkü Türk San'atı" başlıklı konferansında; modern sanatın günün ihtiyaçlarıyla bağlantısından, makineleşme ve plastik sanatlar arasındaki ilişki ile modern sanatın sanatçı üzerindeki etkilerinden bahsetmiş; Türk resim ve heykelinin gelişim sürecine değinmiş, millî sanatın oluşturulması, sanatın halk arasında yaygınlaştırılması ve gelişiminin

¹³⁹ A.g.k., 58.

¹⁴⁰ Ali Avni Çelebi, Arif Bedii Kaptan, Celâl Uzmen, Cemal Tollu, Cevat Dereli, Edip Hakkı Köseoğlu, Ercüment Kalmık, Eşref Üren, Fahrettin Arkunlar, Hadi Bara, Hakkı Anlı, Hale Asaf, Halit Doral, Hamit Görele, İlhami Demirci, İsmail Oygur, Kemal Zeren, Mahmut Cûda, Melahat Ekinci, Mitat Özar, Muhittin Sebati, Muhtar Aykın, Nurettin Ergüven, Nusret Suman, Ratip Aşir Acudoğlu, Refik Epikman, Sabiha Rüştü Bozcalı, Sadık Göktuna, Saim Özeren, Ali Sermet, Seyfi Toray, Sırrı Özbay, Şemsettin Arel, Şeref Akdik, Talat Mazhar Resmor, Turgut Zaim, Zeki Kocamemi ve Ziya Keseroğlu. Bu isimler arasında Muhittin Sebati 1932, Hale Asaf ve Ali Sermet (1938) yılında ölmüşlerdir. Bkz. Mahmut CÛDA, "Müstakil Ressamların 22ci Sergisi Münasebetile", 26.

sağlanması için alınması gereken önlemler üzerinde durmuştur.¹⁴¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İzmit Halkevi sergisindeki, “Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti” başlıklı konferansında, öncelikle insan-kâinat, âlim-kâinat, teknisyen-kâinat, feylesof-kâinat ve artist-kâinat arasındaki ilişkiyi tanımlamış; daha sonra artistik durumun ne olduğunu, artistin kâinatını, ilham kaynağını, cemiyet hayatında güzel sanatların rolünü ve gerekliliğini ele almıştır.¹⁴² Asaf Hâlet Çelebi ise, İstanbul (Taksim) Dağcılık Kulübü sergisindeki (1940), “Yeni Sanat” başlıklı konferansında, modern sanatın yurt çapında yaygınlaştırılmasında Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği’nin düzenlediği sergilerin önemine, sanatta devlet desteğine ve sanatçı sorunlarına değinmiş, “Müstakil Ressamlar” kavramını tanımlamak için Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği’nin isim ve kuruluş amaçları bağlamında esinlendiği Soci  t   des Artistes Ind  pendants’dan s  z etmiştir.¹⁴³ Konuşmasının devamında Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği’nin sanat anlayışı ve 1929’dan 1940 yılına değin geçirdiği değişimden bahsettikten sonra sanatta eski-yeni konusunu da ele alan Çelebi, son olarak sergiye katılan ressamaların yapıtları hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir.¹⁴⁴

Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, düzenlediği sergiler vasıtasıyla modern resim dilini yaygınlaştırmaya çalışırken modern yaşam, çalışma ortamı, kalkınan ve değişen Türkiye gibi modern hayata ilişkin konuları da ele alarak Türk resmine konu çeşitliliği getirmiştir.

1933 Eylülü’nde Abidin (Dino), Cemal Sait (Tollu), Elif Naci, Nurullah Cemal (Berk), Zeki Faik (İzer) ile Zühtü (Müridoğlu) tarafından oluşturulan ve

¹⁴¹ Mahmut CÛDA, “Modern Sanat ve Bugünkü Türk San’atı”, 56–59

¹⁴² İsmail Hakkı BALTACIOğLU, “Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti”, 12–13

¹⁴³ Asaf Hâlet  elebi’nin, konuşmasında Salon des Ind pendants olarak telaffuz ettiği Soci t   des Artistes Ind pendants, 9 Haziran 1884’te Paris’te kurulmuştur. Jürileri ve ödül sistemini reddeden birlik, kiş ve bahar aylarında  ye olan her sanatçının dört eserle katılabileceği birer sergi düzenlemeyi kararlaştırmıştır. Birliğin ilkeleri ve etkinlikleri, tutucu ve geleneksel sanatı temsil eden Salon de Soci t   des artistes Français’nin düzenlediği “Salonlara” karşı tepki oluşturmak üzere tasarlanmıştır. Bkz.(131), ARTUN, 234–235.

¹⁴⁴ Asaf Halet  ELEB , “Yeni Sanat”, 6–7,10; “Yeni Sanat”, 6,11.

Türk plastik sanatlar tarihinin ilk grup etkinliği¹⁴⁵ olan D grubunun, 1933–1951 yılları arasında gerçekleştirdiği sergiler ise, Türkiye’de modern resmin yaygınlaştırılması ve modern eğilimlerin tanıtılması bağlamında Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ile aynı amaçlara hizmet etmiştir.

Grubun ilk sergisi, 8 Ekim 1933’te, Narmanlı Hanı’ndaki Mimoza Şapka mağazasının alt ve üst kat salonlarında açılmış; sergide, Rönesans dönemi ustalarının yapıtlarından kopyaların da yer aldığı 160¹⁴⁶ parça desen, gravürler, sulu boyalar, pasteller ve heykeller teşhir edilmiştir.¹⁴⁷ İlk serginin çoğunlukla desenlerden oluşması, grubun klasisizme karşı tavır almadığının, aksine etkilendiğinin bir göstergesidir. D grubu sanatçıları, akademizme ve “körü körüne” tabiat taklitçiliğine -1914 kuşağı olarak anılan ve çoğu Güzel Sanatlar Akademisi’nde hocalık yapan sanatçıların akademik izlenimciliğine karşı tavır almışlardır. Grubun bu tavrı, Peyami Safa’nın sergi broşüründe yer alan yazısında şu ifadelerle desteklenmiştir:

“D grubu manga değil. Ne sağa çark, ne sola. Ne de Başçavuş. Kendi mihverî altında dönen altı kafa: Altı çift göz ki maddenin içine de, üstüne de bakıyor ve ölü de bile gizlenen canı arıyor. Yeni resim değil bu; Avrupalı, yahut yerli resim değil. Resim. Ne Delacroix, ne Cezanne, ne Manet, ne Monet, ne Pisaro, ne Picasso. Hayır, Abidin, Cemal, Nurullah, Naci, Zeki, Zühtü. Ne ekol, ne akîde (itikât). Ayetleri bir kelime: Resim. Ayna, öküz ve fotoğraf aynı şeyi görürler. Hiçbir insan başka bir insanla aynı şeyi göremez; hatta bir anda gördüğünü başka bir anda bile göremez. Heraclite aynı suda iki defa banyo yapılamıyacağını söylemiyor mu? ....Nazariye yapmıyorum. Bilinen şeyler. D grubunun altı ayrı bakışının olduğunu bir kere daha söylemek istedim. Bu müseddesin (altıgen) dıllarını (kenarlarını) birbirine bağlayan hiçbirşey yok mu? Olacak. ....En tabiilerini

¹⁴⁵ Güzel Sanatlar Birliği, Yeni Resim Cemiyeti ile Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, resmî nitelikli dernek oluşumlarıdır; D grubu ise resmî kimliği olmadan bir araya gelen sanatçılardan meydana gelmiştir, bundan ötürü Türk resim tarihinin ilk sanatçı grubu olma özelliğini taşır.

¹⁴⁶ Sevim İzer arşivinden, Zeki Faik İzer’e ait, “D Grubu Kronolojisi” başlıklı doküman. Bkz. Zeynep Yasa YAMAN, “d grubu 1933–1951”, 12.

¹⁴⁷ Nurullah BERK, “D Grubunun On Yılı”, 77.

alalım. Arkadaşlık. Bir çağdan olmak ve ressam olmak. Hatta bazı estetik bağlar da bulunabilir. Fakat, aman... Söze ve nazariyeye düşmiyelim ve buyrun sergiyi gezelim. Eğer orada bizim görüşümüze tıpatıp uyan bir eser varsa kötüdür. Çünkü aynı şeyi görmek hassası (hassasiyeti) yalnız aynada, fotoğrafta ve öküzdde vardır. Bizim gibi görmeyen dostum D grubunun gözlerinden öperim.”¹⁴⁸

Peyami Safa tarafından övgüyle karşılanan D grubunun ilk sergisi, gerek halk, gerekse basın tarafından “desenlerdeki deformasyon ve stilizasyon nedeniyle”¹⁴⁹ yadırganır, alay konusu olur. Gruba, “Dalavreciler, Düzenbazlar, Dümbelekler, Derbederler, Dalkavuklar, Düztabanlar, Dandiniler, Deliler, Divaneler, Densizler, Dinsizler”¹⁵⁰ gibi sıfatlar yakıştırılır; ancak eleştiriler, D grubu sanatçıları yıldırılmaz ve daha çok çalışmaya sevk eder. Öyle ki grubun ikinci sergisi, ilk sergiden üç ay sonra (19 Ocak 1934) İstanbul (Beyoğlu) Halkevi’nde açılır. Sergilenen eserler teknik olarak, -grup üyelerinin Paris’te devam ettiği atölyelerden- André Lhôte’un kübist ve konstrüksiyona dayalı tarzını yansıtır. İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), sergi vesilesiyle kaleme aldığı yazısında, grup sanatçılarının teknik açıdan selâmete erdiğini ve uluslararası seviyeye ulaştığını belirtir; ancak ele alınan konuların millileştirilmesinin de önemli olduğu üzerinde durur.¹⁵¹ Yazar, sanatkârın sanatı ile yaşayabilmesi için müşteriye ve seyirciye ihtiyaç duyduğunu, bu seyirci ve müşterinin halk olduğunu, dolayısıyla “hoşa gitmek için” halkın anlayabileceği dili kullanmanın lazım geldiğini de sözlerine ekler.¹⁵² İsmail Hakkı’nın bu tavsiyesi, grubun kendi adına yaptığı “Sanat için sanat= D grubu”¹⁵³ tanımı ile örtüşmemektedir. Sanat için sanat yapmayı misyon edinen grup üyeleri, eserlerinde konudan ziyade plastik endişeleri ön plana çıkarma amacındadır. Grubun diğer bir amacı ise, “yaşayan (çağdaş) sanat”ı halka tanıtmaktır. Bunun sergi açmakla gerçekleştirilebileceğine

¹⁴⁸ Peyami SAFA, “Bana Kalırsa-D Grubu Sergisi Münasebetile”, 2.

¹⁴⁹ Elif NACI, “Ben Elif Naci, D Grubunun Çığırkanı...”, 12.

¹⁵⁰ A.g.m., 12.

¹⁵¹ İsmail Hakkı, “Resim, Heykel ve Mimari: D. Grubu Resim Sergisi”, 6.

¹⁵² A.g.m., 6.

¹⁵³ Nurullah Cemal, “Resim, D Grubu”, 5.

inanan grup, sergileme faaliyetlerine devam eder ve üçüncü sergisini Taksim Dağcılık Kulübü'nde (8 Haziran 1934), dördüncü sergisini ise Beyoğlu Galatasaraylılar Cemiyeti'nde (27 Aralık 1934) düzenler. Dördüncü sergide grup üyeleri arasına katılan Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Turgut Zaim'in eserleri de teşhir edilir.¹⁵⁴

Üçüncü serginin, Necip Fazıl Kısakürek ve Nurullah Berk'in konuşmaları; dördüncü serginin, Peyami Safa'nın, D grubunun çalışmalarını, getirdiği yenilikleri ve kültür hayatındaki yerini içeren konferansı; Fransız Tiyatrosu'nda düzenlenen (20 Temmuz 1935) beşinci serginin ise Necip Fazıl Kısakürek'in, "Sanat Hakkında"¹⁵⁵ başlıklı, günün sanatkârının yaşadığı güçlükler ve sanatın mevcut durumunu dile getirdiği konuşması ile açılması, D grubunun "yaşayan (çağdaş) sanat"ı yaygınlaştırma ve tanıtımada entelektüel boyuta ne denli önem verdiğini de göstermektedir.

D grubu altıncı sergisini Ankara'da, Sergievi'nde (1 Şubat 1936) açar. Nurullah Berk'in "Modern Sanat"¹⁵⁶ başlığı altında, sanatın ne olduğunu sorguladığı, sanat eserini meydana getiren öğeleri (tabiat, sanatkâr ve madde) tanımladığı, tabiat ve modern resim arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiği üzerinde durduğu, sanatkâr ile tabiat ilişkisini irdelediği, sanat-konu ilişkisini çözümlendiği ve modern sanatı tarif ettiği konuşmasıyla açılan bu sergi, İstanbul Fransız Tiyatrosu'nda düzenlenen serginin tekrarı niteliğindedir.

Ankara Sergievi'ndeki altıncı sergi dahil olmak üzere, 1933–1936 yılları arasında gerçekleştirilen sergi etkinlikleri, D grubunun, "atılımcı, sanat sorunlarını irdeleyen, "eski"yi beğenmeyen, "yeni"ye temel arayan"¹⁵⁷ dönemini yansıtmaktadır. Bu dönemde André Lhôte öğretisine, dolayısıyla da Cézanne'ın ulaştığı hacim, biçim ve renk anlayışına dayalı yeni bir resim tarzı

¹⁵⁴ ANONİM, "D Grubu Sergisini 40 Kişi Ziyaret Etti!...", 4.

¹⁵⁵ Necip Fazıl KISAKÜREK, "Sanat Hakkında", 50.

¹⁵⁶ Nurullah BERK, "Modern Sanat", 69–70.

¹⁵⁷ Bkz.(146), YAMAN, 22.

geliştirmeyi hedefleyen grup, kübizmin biçim dilini kullanan, sanatta devrimi ve dinamizmi vurgulayan Fütürist (gelecekçi) yaklaşımları benimsemiştir.¹⁵⁸ D grubunun, akademik sanat yanlıları, entelektüel kesim ve halk tarafından yadırganarak eleştirildiği; grup sanatçılarından ise anlaşılamadıklarından dolayı serzenişte bulunduğu bu dönem, 1936 yılında Léopold Lévy'nin Akademi'nin resim bölümü, Rudolf Belling'in ise heykel bölümü başkanlıklarına getirilmeleri ile son bulmuştur. Lévy ve Belling'in gelmesiyle birlikte Akademi'de süre gelen akademik sanat öğretisinin etkisini yitirmesi, yerini Batılı, modern sanat anlayışına dayalı eğitim sistemine bırakması, “yaşayan (çağdaş) sanat” söylemiyle özdeşleşen D grubunun destek görmesini sağlamış; bununla birlikte grup üyelerinden Cemal Tollu, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Zeki Faik İzer de resim bölümü kadrosuna alınmışlardır.¹⁵⁹

Üyelerinin Akademi kadrolarına dahil edilmesi, D grubuna ayrıcalıklı bir konum sağlamış, grup etkinlikleri entelektüel kesim ve halk tarafından ilgi görmeye başlamış, grubun 28 Ocak 1939'da Akademi salonlarında açılan yedinci sergisi, kalabalık bir topluluk tarafından ziyaret edilmiştir. Akademi'deki sergiyle birlikte, 1933–1936 yılları arasındaki “başkaldırı döneminde”¹⁶⁰ yalnızca plastik değerlere ve hacim arayışlarına önem veren grup üyelerinin, bu eğilimlerini yumuşattıkları, eserlerinde entelektüel düşünceyle birlikte “tin”e (ruh) de yer vermeye başladıkları¹⁶¹ ve klasik sanat anlayışına yöneldikleri görülmüştür.

D grubunun “klasiğe dönüş”¹⁶² -Abidin Dino'ya göre “klasisizme gidiş”-¹⁶³ evresinin yansıması olan bu sergi için: “Resimlerin çoğu, kübiğe, çarpığa ve soysuza arkasını dönmüş”¹⁶⁴ değerlendirmesini yapan Peyami

¹⁵⁸ A.g.k., 23.

¹⁵⁹ Cemal Tollu, 25 Ocak 1937; Bedri Rahmi Eyüboğlu, 23 Mart 1937 ve Zeki Faik İzer, 1 Kasım 1937 tarihlerinde Akademi kadrosuna alınmışlardır. Bkz. Mustafa CEZAR, “Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne”, 55–56.

¹⁶⁰ Bkz.(146), YAMAN, 22.

¹⁶¹ A.g.k., 26.

¹⁶² A.g.k., 26.

¹⁶³ Abidin DİNO, “Klasisizme Dönüş: Hayır, Klasisizme Gidiş: Evet”, 7,12.

¹⁶⁴ Peyami SAFA, “D Grubu Sergisi”, 3.

Safa, D grubunun uyandığını, “bu keskin ve ebedî realite âlemine gözlerini açtığını” belirterek grubun yeni bir döneme girdiğini işaret etmiş; Ahmet Muhip Dranas ise, serginin “yeni bir klâsisizmaya, yeni Türk resmine doğru” atılan bir adım olduğunu vurgulayarak alkışlanması gerektiğini dile getirmiştir.¹⁶⁵

Kurucu üyelerinin yanı sıra, gruba yeni katılan Arif Bedii Kaptan, Eren Eyüboğlu, Eşref Üren, Halil Dikmen ve Salih Urallı'nın eserlerinin de teşhir edildiği bu sergiden bir sene sonra (3 Şubat 1940), Beyoğlu Halkevi'nde desen ve yağlıboya etütlerinden oluşan bir sergi açan D grubu, dokuzuncu sergisini 25 Ocak 1941 tarihinde, yine Akademi çatısı altında gerçekleştirmiştir. Fikret Adil, bu sergi dolayısıyla, “d grubu ressamaları artık anlaşılabilir resimler yapıyorlar” tarzındaki yorumlara karşı çıkarak grubun değişim değil, doğal bir gelişim süreci yaşadığını; ressamaların değil seyircinin değiştiğini ve resmin ne demek olduğunu kavramaya başladığını, dolayısıyla D grubunun yapmak istediği resim ihtilalinin başarıya ulaştığını dile getirmiştir.¹⁶⁶ Fikret Adil, “ilk sergileriyle herkesi şaşkırtan grubun klâsisizme döndüğü” yönündeki yorumlara da katılmayarak Mimoza Şapka mağazasındaki ilk serginin klasik desenlerden oluştuğunu hatırlatmış, dolayısıyla grubun başından beri klâsisizmden yana olduğunu ifade etmiştir. Sanatta şeklin ve dış görünüşün, ruh ile idraki aşmaması gerektiğine inanan, tabiatın önünde mütevazı, samimi ve sade olmayı, öz ifadenin ötesine geçen “kolay ve parlak” tekniklerden kaçınmayı öğütleyen, sanatın “en yüksek ve en klasik” ananelerine kavuşmak ve onları yeniden elde etmenin ancak bu kurallara uymak suretiyle mümkün olabileceğini savunan Léopold Lévy ise, bu sergi vesilesiyle yaptığı yorumlarda D grubu sanatçılarının artık formül halini almış yeni ifadelerle fazlasıyla önem verdiklerini anlayarak resim sanatının “hikâyevi taraflarını tamamen bertaraf ettiklerini”, bununla birlikte resmin özünü, ruhunu tatmayı ve ifade etmeyi başarabildiklerini dile getirmiştir.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Ahmed Muhib, “Yedinci D Grubu Sergisi”, 7.

¹⁶⁶ Fikret ADİL, “D Grubu Sergisi ve O Münasebetle”, 130.

¹⁶⁷ Léopold LÉVY, “İki Sergi, Üç Nesil-Bir İbret Dersi”, 3.

D grubu, klasisizmi benimsediği olgunluk evresinde, bir sergi daha düzenlemiştir (23 Ocak 1943). Akademi çatısı altında gerçekleştirilen sergi, Burhan Toprak'ın, Türk resminin doğuşunu, gelişimini, 1914 Kuşağı ile Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğini, D grubunun başlangıcından olgunlaşma devresine kadar geçen sürecini değerlendirdiği "Türkiyede Resmin Talii ve D Grubu"¹⁶⁸ başlıklı konuşmasıyla açılmıştır. Gruba dahil olan Sabri Berkel'in eserlerinin de teşhir edildiği sergide Burhan Toprak, D grubu sanatçılarının olgunluğa ve şahsiyete ulaştıklarını, bununla birlikte klasiğe bağlanma arzusunda olduklarını ve hakiki benliklerini bulduklarını ifade etmiştir.¹⁶⁹

D grubunun Akademi'deki on birinci sergisi (6 Mayıs 1944), Pierre Bonnard'a ithafen açılır. Léopold Lévy, sergi açılışında Bonnard'ın hayatı, resim sanatındaki yeri ve önemi ile ilgili bir konferans verir. Bonnard'a ait bir tablonun yer aldığı sergide, Lévy'nin iki eseri ile gruba dahil olan Fahrünnisa Zeyd, Hakkı Anlı ve Nusret Suman'ın eserleri de teşhir edilir.

D grubu, bu serginin ardından yeni bir döneme girer. Grup, bu dönemde çağın yaşayan sanat akımlarına ilişkin kullandığı "yaşayan sanat" söylemini, bugün hala yaşayan ve gelecekte de yaşayacak olan, yani "klasik sanat" olarak yeniden tanımlar.¹⁷⁰ 1940'ların ikinci yarısından itibaren başlayan ve 1951'e kadar devam eden bu süreçte, grubun yerel bir hava yaratmaya çalıştığı ve bunun için de halk sanatları ile Anadolu kültüründen yararlandığı, bununla birlikte Batı ile Doğu'nun bireşiminden oluşan bir sentez oluşturduğu görülür.¹⁷¹

1951 yılında dağılan ancak 1960 yılında son bir sergi daha düzenleyen D grubu, gerek modern sanatın yurtiçinde yaygınlaştırılmasında gerekse de

¹⁶⁸ Burhan TOPRAK, "Tahminler: Türkiyede Resmin Talii ve D Grubu", 2.

¹⁶⁹ A.g.m., 2.

¹⁷⁰ Bkz.(146), YAMAN, 28.

¹⁷¹ A.g.k., 28,29.

yurt dışında katıldığı toplu sergilerle¹⁷² modern Türk resminin tanıtılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Aynı katkıda pay sahibi olan ve Abidin Dino, Agop Arad, Avni Arbaş, Faruk Morel, Ferruh Başağa, Kemal Sönmezler, Mümtaz Yener, Nuri İyem, Selim Turan, Turgut Atalay ile Yusuf Karaçay'ın bir araya gelmesinden oluşan Yeniler grubu ise, 1941–1951 yılları arasında düzenlediği sergilerle toplumsal gerçekçi sanat anlayışını yaygınlaştırmada etkili olur. Nazmi Ziya, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran ve Hikmet Onat atölyelerinde yetişen ve 1940'ta Akademi'nin yüksek resim bölümünde Léopold Lévy'nin öğrencisi olan¹⁷³ grup üyeleri, Türk resmini, Batı kaynaklı sanat akımlarının etkisinden kurtarmayı amaçlayarak toplumsal sorunlara gönderme yapan ve bu nedenle de içeriği ön planda tutan eserler meydana getirmişlerdir.

Grup, ilk sergisini 10 Mayıs 1941 tarihinde Matbuat Umum Müdürlüğü'nde (Basın Birliği) "Liman Şehri İstanbul"¹⁷⁴ adıyla açmış; Selim Turan, bu serginin çıkış noktasını şu şekilde aktarmıştır:

"Nuri ile Kemal'in ilk fikirleri şöyleydi: '...İlgiyi artırmak için, halkın arasına girer resim yaparsak, bizi çalışırken görenler sergimize de gelir. Onun için İstanbul'un bir mahallesini seçelim. Birlikte oraya gider resimler yaparız.' ...Konuyu seçerken, İstanbul bir liman şehri... Bir mahalle seçeceğimize, limandan başlayalım dedik. Böylece Liman Sergisi adı kendiliğinden ortaya çıktı. Haliç'e gidildi. Balıkpazarı'nda mezat, kahvelerdeki insanlar, balıkçı portreleri, peyzajlar, Haliç'in görünüşü, kayıklar ve Galata Kulesi resimleri."¹⁷⁵

Sergi açılışına İstanbul Valisi Lütfü Kırdar, basın mensupları, üniversite hocaları, sanatseverler ve liman işçileri katılmış; açılışı ise balıkçı Ferman Reis yapmıştır.¹⁷⁶ Nurullah Berk, serginin tek bir konu (liman) etrafında

¹⁷² Bkz. 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

¹⁷³ Bkz. (35), ÖNDİN, 190.

¹⁷⁴ Yeniler grubu, sergilerini "Liman Şehri İstanbul" başlığıyla açtıkları için, "Liman Ressamları" olarak da anılmışlardır.

¹⁷⁵ Erdoğan TANALTAY, **Sanat Ustalarıyla ...Bir Gün (Söyleşiler)**, 136.

¹⁷⁶ Mehmet ÜSTÜNİPEK, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Çağdaş Türk Sanatında Sergiler 1850–1950**, 62.

gerçekleştirilmesinin yeni bir formül olduğuna değinmiş ve grubun bu formülü kullanarak toplumla alakalı, “yerel” bir sanat yapma eğiliminde olduğuna dikkat çekmiştir.¹⁷⁷

Yeniler grubu, ikinci sergisini 1942’de, yine Matbuat Umum Müdürlüğü’nde “kadın” temasının ağırlıklı olduğu¹⁷⁸ eserlerle açmış; üçüncü sergi ise, Eminönü Halkevi’nde (3 Temmuz 1943) düzenlenmiştir. Turgut Atalay, Fethi Karakaş, Nejad Melih Devrim ve Hilmi Ziya Ülken’e ait eserlerin ilgi gördüğü¹⁷⁹ bu sergide, konu itibarıyla tramvay içi, fırın önü, dersane ve bahçe sineması gibi toplumsal yaşamdan kesitleri yansıtan resimler ile natürmort çalışmaları yer almıştır.¹⁸⁰ Sergide Hüseyin Anka ve Faruk Morel’in heykel çalışmaları da teşhir edilmiştir. Grup, bir sonraki sergisini Oygur galerisinde (Mart 1946), manzara, portre ve natürmorttan oluşan eserlerle açmış;¹⁸¹ bir sene sonra, (20 Aralık 1947) Fransız Konsoloslugu salonlarında bir sergi daha düzenlemiştir. Agop Arad, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş, Mümtaz Yener, Nuri İyem ile Turgut Atalay’ın katıldığı sergide, peyzaj, natürmort ve portre türlerinden oluşan yağlıboya, çini mürekkebi ve karakalemle gerçekleştirilmiş desenler, gravürler ve eskiz çalışmaları yer almıştır.¹⁸²

Fransız Konsoloslugu, Yeniler’in 1948–1950 yılları arasındaki üç sergisine daha ev sahipliği yapmış; N. İlhan Berk, bu sergilerden 1948 yılına tarihleneni ile ilgili:

“...İlk Yeniler sergisini ve onu takip eden sergileri hatırlıyorum. O zamanlar bu sanatçılarda hâkim olan endişe, alıştığımız resme karşı adeta bir ayaklanma

¹⁷⁷ Nurullah BERK, “Resim San’atımıza Umumî Bir Bakış 4, Yeni Zümreler”, 2.

¹⁷⁸ Bkz.(73), ÖZSEZGİN, 48.

¹⁷⁹ ANONİM, “Dün Açılan İki Resim Sergisi”, 3.

¹⁸⁰ ANONİM, “Yenilerin Resim Sergisi”, 2.

¹⁸¹ Yeniler grubundan bazı üyelerin ayrılması nedeniyle sergiye, Avni Arbaş, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş, Fuad İzer, Mümtaz Yener, Nuri İyem ve Turgut Atalay katılmıştır. Bkz. Fikret ADİL, “Yediler’in Sergisi”, 2.

¹⁸² Sadun G. SAVCI, “Altı Ressamın Sergisi”, 3.

gibiymi. ...Bu defaki serginin, ilk sergilerdeki gerek mutlak ve yeni olma endişesini ve gerekse sanatın sosyal fonksiyonu meselesini her ne kadar bir tarafa atmışa benzemiyorsa da bu meselelerin artık kendilerince eskimiş gibi görünen bir halleri var.”

yorumunu yaparak son dönemde Yeniler'in Türk resmine herhangi bir yenilik getirmediğini ifade etmiştir.¹⁸³ Berk, ayrıca grup üyelerinden Avni Arbaş, Nejat Melih Devrim ve Selim Turan'ın Paris'te bulunmalarına, diğer üyelerden ise sadece beşinin¹⁸⁴ sergiye iştirak etmiş olmasına değinerek grubun çözülme aşamasında olduğunu da sözlerine eklemiştir. 1949 yılında, Nasip İyem, Şükriye Dikmen, Dimitro Monoyudis ile Pindaros Platonidis'in katılımıyla üye sayısını arttıran grup, 1950'de yedi sanatçı¹⁸⁵ ile faaliyetlerini devam ettirmiş, 1951 yılında ise dağılmıştır.

Mayıs 1946'da bir araya gelen ve Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesi öğrencilerinden Fahrünisa Sönmez, Fikret Otyam, Hulûsi Sarptürk, İvy Stangali, Leyla Gamsız, Mehmet Pesen, Mustafa Esirkuş, Nedim Günsur, Orhan Peker ile Turan Erol tarafından oluşturulan¹⁸⁶ 10'lar grubunun faaliyetleri ise 1952 yılına değin sürmüştür. Grup üyeleri, ilk sergilerini Akademi'nin lokantasında gerçekleştirmişlerdir (13 Mayıs 1946). Burada dört senelik çalışmalarının ürününü sergileyen¹⁸⁷ grup üyelerinin amacı, Anadolu'nun geleneksel nakış motifleri ile Batı sanatının biçim dilinden bir sentez oluşturmak, bir bireşime ulaşmaktır. Grubun, ilk sergisi için hazırladığı afişte, kilim nakışının yanında El Greco'dan bir figüre de yer vermesi bu anlayışı yansıtır niteliktedir. Bununla birlikte 10'lar grubunun Türk tezyini sanatlarıyla temasa geçmesi, klasik desen eğitimi almalarından sonra söz

¹⁸³ N.İ.BERK, "Bir Resim Sergisi", 4.

¹⁸⁴ A.g.m.,4. Söz konusu beş sanatçı, Agop Arad, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş, Nuri İyem ve Turgut Atalay'dır. Sergide ayrıca gruba yeni katılan Azra İnal ve Kemal İncesu da eser teşhir etmiştir.

¹⁸⁵ Bu sanatçılar; Ferruh Başağa, Fuat İzer, Kemal İncesu, Nuri İyem, Turgut Atalay, Dimitro Monoyudis ile Pindaros Platonidis'tir. Bkz. Fikret ÂDİL, "Yenilerin Sergisi", 20.

¹⁸⁶ Bkz. (35), ÖNDİN, 193.

¹⁸⁷ Şevket RADO, "Onlar", 2.

konusu olmuştur.¹⁸⁸ Grup üyeleri, Akademi'deki eğitimlerinin ilk üç senesinde Leonardo ve Dürer gibi Rönesans resminin ustalarına ait eserlerden desenler çizmiş, daha sonra ritim, leke ve renk konusuna eğilmiş; Batı resminin temellerini esaslı bir biçimde öğrendikten sonra Türk tezyini sanatları üzerinde çalışmaya ve onu benimsemeye başlamışlardır.¹⁸⁹

1947 yılında, on sanatçının daha katılımıyla¹⁹⁰ sayısı yirmiye yükselen grubun ikinci sergisi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Beyoğlu Balyoz Sokağı'ndaki atölyesinde, üçüncü sergisi ise 1949'da Beyoğlu Sanat Sevenler Kulübü'nde gerçekleştirilmiştir.¹⁹¹ Mustafa Şekip Tunç'un: "...Ben kendi hesabıma renklerle yıkanmış, aynı zamanda, ateşlenmiş bir renk yangını içine düşmüş gibi oldum."¹⁹² sözleriyle değerlendirdiği sergi, renk unsurunun ön plana çıkmasıyla dikkati çekmiştir. Grubun 1950'deki sergisi ise yine Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinde düzenlenmiş, sergide gruba yeni katılan sanatçılar da eser teşhir etmişlerdir.¹⁹³

Grup üyeleri, etkin oldukları süre zarfında özgün resim anlayışı üzerinde özenle durmuş, doğrudan doğruya resmin kendisi ile ilgilenmişlerdir; dolayısıyla toplumsal sorunları ele almak, grubun sanat anlayışı dışında kalmıştır. Öte yandan, zamanla grup üyelerinden Fikret Otyam'ın, resimle toplumsal sorunları bağdaştırmaya yönelmesi; Mustafa Esirkuş, Ivy Stangali ve Leyla Gamsız'ın ise yöresel konulara eğilim göstermesi söz konusu olmuştur.¹⁹⁴

¹⁸⁸ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "San'at Hareketleri: 10 Lar Grubunun İkinci Resim Sergisi", 2.

¹⁸⁹ A.g.m., 2.

¹⁹⁰ Gruba dahil olan sanatçılar; Antranik Kılıç, Alis Aş, Edith Leitner, Fikret Elpe, İhsan İncesu, Maryam Özadil, Meryem Palavan, Osman Oral, Saynur Kıyıcı, Sedat Barkkuran'dır.

¹⁹¹ M. Şekib TUNÇ, "Onlar'ın Sergisi ", 2.

¹⁹² A.g.m., 2.

¹⁹³ Bu sanatçılar; Adnan Varınca, Aliye Kara, Cafer Yazdıran, Cezmi Çelebioğlu, Gönül Tiner, Hayrullah Tiner, İlkay Uçkaya, Mustafa Erol, Naim Fakihoğlu, Nevin Demiryol, Osman Yenisey, Perihan Ege, Remzi Raşa, Sedat Uslu ve Sema Akdağ'dır.

¹⁹⁴ Bkz.(35), ÖNDİN, 194.

1942 yılında Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin dağılmasının ardından kurulan ve dönemin sanatçı topluluklarına mensup üyelerin bir araya gelmesiyle oluşturulan Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti de sanat ortamında etkin olmuş, sergiler düzenlemiştir. İbrahim Çallı'nın başkanlığını üstlendiği cemiyetin amacı, sanatçıları bir araya toplamak, aralarında dayanışma sağlamak, yurt içinde sanatsal faaliyetleri organize ederek sanatçılara çalışma olanakları hazırlamak ve halka güzel sanatları sevdirmektir.¹⁹⁵

Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti'nin ilk sergisi, 24 Temmuz 1943 tarihinde Akademi'de açılır.¹⁹⁶ İbrahim Çallı'dan Mahmut Cûda'ya kadar çeşitli kuşak ve eğilimden sanatçıyı aynı çatı altında toplayan cemiyetin İkinci sergisi ise İstanbul Dağcılık Kulübü'nde (18 Mart 1944) gerçekleştirilir.¹⁹⁷ Yağlıboya, suluboya, desen ve heykel çalışmalarından örneklerin yer aldığı sergide, akademik ve modern sanat anlayışını yansıtan eserler bir arada yer alır.¹⁹⁸ Cemiyet faaliyetleri, 1945 yılından itibaren Akademi'den yeni mezun olan sanatçılar ya da son sınıfa devam eden öğrenciler tarafından yürütülür;¹⁹⁹ buna bağlı olarak 16 Şubat 1946'da Akademi'de açılan üçüncü sergide, daha çok genç kuşaktan sanatçılara²⁰⁰ ait eserler teşhir edilir. Cemiyetin son sergisi ise Şubat 1947'de, Akademi salonlarında, 20 sanatçının²⁰¹ katılımıyla gerçekleşir.

¹⁹⁵ Bkz.(73), ÖZSEZGİN, 38,41.

¹⁹⁶ ANONİM, "Dün Açılan Resim Sergileri", 2.

¹⁹⁷ Zahir GÜVEMLİ, "İkinci Plâstik Sanatlar Sergisi", 8.

¹⁹⁸ A.g.m., 8.

¹⁹⁹ Muvaffak İhsan GARAN, "Bu Hafta İçinde Açılan İki Mühim Sergi", 5.

²⁰⁰ Söz konusu sanatçılar: Agop Arad, Asuman Yavuzer, Avni Arbaş, Ercüment Kalmık, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş, Fuat İzer, Haşmet Akal, Hulusi Mercan, Kemal Zeren, Mehmet Yüçetürk, Mari Gerekmezyan (Heykeltıraş), Mümtaz Yener, Müreccel Duygu, Nuri İyem, Refia Edren, Ragıp Gökçen, Selim Turan, Turgut Atalay, Türkan Tangör (Heykeltıraş), Türkân Türegün, Zahide Özar, Zerrin Ark (Heykeltıraş) ve Ziya Keseroğlu'dur. Bkz. Fikret ÂDİL, "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi", 3; T.Y., "Haftanın San'at Hâdiseleri", 5.

²⁰¹ Sergiye katılan sanatçılar arasında: Anahit Arkaryan, Asuman Yavuzer, Avni Arbaş, Ferruh Başağa, Fethi Karakaş, Haşmet Akal, Kemal Dalhan, Mehmet Yüçetürk, Mukaddes Erol, Müreccel Duygu, Nihat Pınarlı, Nuri İyem, Saime Diler, Turgut Atalay, Türkân Soydan ve heykeltıraşlardan Hüseyin Gezer, Sadi Çalık, Türkân Tangör, Türkân Türey ile Zerrin Bölükbaşı yer alır. Bkz. Ahmet Vedat, "Akademide Açılan Resim-Heykel Sergisi", 3; (198), ÂDİL, 3; (197), GARAN, 5.

Türk Sanayi-i Nefise Derneği, Türk Sanayi-i Nefise Birliği, Güzel Sanatlar Birliği, Yeni Resim Cemiyeti, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği, D Grubu, Yeniler Grubu, 10'lar Grubu ile Türk Ressamlar ve Heykeltraşlar Cemiyeti'nin sergileri, sanatçıların örgütlenmek suretiyle bir birlik, dernek, grup ya da cemiyet başlığı altında gerçekleştirdiği etkinliklerdir; bununla birlikte sanatçıların herhangi bir birlik, dernek, grup ya da cemiyet altında toplanmadan düzenledikleri karma sergiler de mevcuttur (Tablo 2.3.).²⁰²

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Türk ve yabancı sanatçılar tarafından gerçekleştirilen kişisel sergiler de sanat ortamının belirleyici etkinliklerinden olmuştur. 1927 yılından itibaren artış gösteren bu etkinlikler, 1945 ve sonrasında belirgin bir biçimde hız kazanmıştır (Tablo 2.4.). Ankara ve özellikle İstanbul'da yoğunlaşan kişisel sergiler, Anadolu'nun çeşitli illerinde de düzenlenerek sanatın ülke çapında tanıtımı ile yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmuştur.

---

²⁰² İnkılâp Sergileri, Halkevleri Sergileri (Bkz. Tablo 2.2.), Akademi'de gerçekleştirilen Elli Yıllık Türk Sanatı, Türk Heykeltraşları, Türk Tezyini Sanatları, 60. yıl, Devirler Boyunca Klasik Avrupa Resmi, Reprodüksiyon ve Mulâj sergileri ile öğrenci sergileri, Birleşik Resim ve Heykel Sergileri, Yurt Gezileri Sergileri, Devlet Resim ve Heykel Sergileri ile Türk sanatçıların toplu halde yurt dışında katıldıkları sergiler de karma sergiler kategorisinde olup 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler bölümünde ele alınmıştır.

3.1923–1950 YILLARI ARASINDAKİ YAYIN POLİTİKASI

Türkiye’de yayın faaliyetleri, III. Ahmed döneminde Fransa ile ilişkileri güçlendirmek amacıyla Paris’e elçi olarak gönderilen (1720–1721) Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’nin beraberinde götürdüğü oğlu Sait Mehmed Efendi çabalarıyla söz konusu olmuştur. Paris’te bulunduğu sırada matbaacılık çalışmalarını gören Sait Mehmed Efendi, yurda döndükten sonra bir matbaa kurmak üzere harekete geçmiş; İbrahim Müteferrika’yı yardımcısı tayin etmiş ve bir layiha (tasarı) hazırlayarak İbrahim Müteferrika imzasıyla sadrazama sunmuştur.²⁰³ Söz konusu lahiya kabul edilerek Şeyhülislam Abdullah Efendi tarafından bir fetva, fetvayı takiben de Sait Mehmed Efendi ile İbrahim Müteferrika’ya hitaben bir ferman çıkarılmış ve bu fermanla, kurulacak olan matbaada tefsir, hadis, fıkıh ve kelim kitaplarının basılması emrolunmuştur.²⁰⁴

1726’da kurulan Türkiye’nin ilk matbaasında faaliyetler, 1794’e kadar devam etmiş ve bu süreçte –bazıları ikişer ve üçer ciltlik olmak üzere– 24 adet eser basılmıştır.²⁰⁵ 1798’de kapanan Müteferrika Matbaası’nın yanı sıra Mühendishane Matbaası (1796–1822), Üsküdar Matbaası (1802–1831) ile devletin resmî yayını Takvîm-i Vakayî’yi basmak için kurulan Takvimhane-i Âmire Matbaası (1831–1840) da yayın faaliyetlerinde bulunmuş buna göre 1726–1839 tarihleri arasında yayımlanan eser adedi 500’ü aşmıştır.²⁰⁶

1839–1876 tarihleri arasında ise bu adet artmakla birlikte kültürel gelişime katkı sağlayacak nitelikte bir yayın politikası gözetilmemiş; zira bu dönemde, medreseler ile sıbyan mekteplerine karşın Mühendishane, Harbiye, Bahriye, Tıbbiye mektepleri ile rüşdiyeler (ortaokullar) ve idadiler (liseler) gibi Avrupa’nın eğitim modeline öykünen kurumlar yer almasına

²⁰³ Server R. İSKİT, **Türkiye’de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış**, 18.

²⁰⁴ A.g.k., 19.

²⁰⁵ A.g.k., 30

²⁰⁶ A.g.k., 33-34.

rağmen devlet, zaman zaman medrese zihniyetini desteklemiş, yeni fikirlerin uyanmasını önlemeye çalışmış ve kültürel gelişime yönelik yayın yapmak isteyenleri teşvik etmemiştir.²⁰⁷

1876'dan 1908'e kadar geçen süreçte ise gerek yayın alanındaki gerekse de kültürel alandaki faaliyetler sekteye uğramıştır. Dönemin baskıcı idare sistemi (İstibdat) nedeniyle sansürün dozu artmış ve gittikçe şiddetlenen bir sistemle yayın hayatı, felce uğratılmıştır.²⁰⁸ 1908–1923 döneminin büyük bir bölümü ise istikrarsızlık ve çatışma ile geçmiş, basın özgürlüğü kısa sürmüş, örfi idareler bir biri ardına gelmiştir. Bu döneme tarihlenen kitaplar, gazeteler ve dergilerde İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük olmak üzere siyasî görüşlere yer verilmiş olsa da 1908–1923 arasında, kültür ve yayın politikası bağlamında önemli bir gelişme yaşanmamıştır.²⁰⁹ Bununla birlikte, Cumhuriyet'in ilanından önce yayın hayatına başlayan bazı gazete ve dergilerde, sanata dair yazılar yer almaya başlamıştır. Takvîm-i Vakayi, Ceride-i Havadis, Ruzname-i Ceride-i Havadis, Tercümanı Ahval, Tasvir-i Efkâr, Terakkî, İstanbul, Basiret, Hakâyıku'l-Vakayi, Şark, İstikbal, Sabah, Osmanlı, Tarık, İkdam, Servet, Hilâl, Vakit ve İleri, yabancı dilde yayımlanan Journal de Constantinople, La Turquie ve Levant Herald gazeteleri ile Servet-i Fünun, Malûmat, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi, Türk Yurdu ve Yeni Mecmua dergileri bunlardandır.²¹⁰

Bu yayınlardan 1911–1914 yılları arasında, 18 sayı çıkarılan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi, Türk basın-yayın tarihinin, sanatı kapsamlı bir biçimde ele alan ilk yayını olması açısından diğerlerinden farklı, özel bir yere sahiptir. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti tarafından, “toplumda, sanayi-i nefise, estetik ve özellikle resme karşı duyarlılığın, kültürün, bilincin, bilginin gelişmesini sağlamak ve bu duyarlılığın oluşmasına engel teşkil eden güçlere

²⁰⁷ 1839-1876 arasındaki yayın politikası hakkında detaylı bilgi için Bkz. A.g.k., 34-67.

²⁰⁸ 1876-1908 arasındaki yayın politikası hakkında detaylı bilgi için Bkz. A.g.k., 67-90.

²⁰⁹ 1908-1923 arasındaki yayın politikası hakkında detaylı bilgi için Bkz. A.g.k., 91-104.

²¹⁰ Bkz.(46), CEZAR, 390 vd.

karşı mücadele etmek amacıyla²¹¹ yayımlanan gazetede, resim sanatı, oymacılık (heykel), hakkâklık (gravür), müzecilik, hat (yazı), tezhip (yaldızlama), müzik, mimarlık tarihi, sanat tarihi, sanat felsefesi, estetik, perspektif, anatomi ve Sanayi-i Nefise Mektebi'yle ilgili makalelere, şiirlere, millî hikâyelere ve bestelere, sanatçı sorunlarına, sanat dünyasıyla ilgili haberlere, sanat teknikleri ile sanat eleştirilerine yer verilmiştir.²¹² İlk sayıdan itibaren resim sanatı üzerinde önemle durulan bu yayında, çeşitli yazarların yanı sıra Ahmed Ziya Bey (Akbulut), Hüseyin Avni Bey (Lifij), Kaymakam A. Rıza Bey (Hoca Ali Rıza), Ruhi Bey (Arel) ve Sami Bey (Yetik) gibi dönemin ünlü ressamlarına ait yazılar da yer almıştır.

Cumhuriyet'in ilanından hemen önce ise yayın alanındaki faaliyetleri olumlu yönde etkileyecek önemli bir adım atılmış; buna göre 7 Ekim 1923 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararıyla sansüre son verilmiştir.²¹³ Cumhuriyet'in ilanından 1928'e kadar olan dönemde ise yayın politikasına koşut olarak bazı düzenlemeler gerçekleştirilmiş; buna göre Maarif Vekâleti bünyesinde, Telif ve Tercüme Heyeti ile Millî Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuş, ayrıca Borçlar Kanunu ve Neşir Mukavelesi hazırlanmıştır.²¹⁴ Bununla birlikte, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, 1 Haziran 1926 tarihli kanunla, Mugayiri Edep (ahlâka aykırı) Neşriyat Hakkında Beynelmilel Mukavele kabul ve tasvip edilmiş,²¹⁵ Başvekâlet Müdevvenat Müdürlüğü kurulmuş,²¹⁶ Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu²¹⁷ çıkarılmıştır.²¹⁸

²¹¹ Abdullah Sinan GÜLER, **İkinci Meşrutiyet Ortamında Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi**, 51.

²¹² Gazetenin Türkçeleştirilmiş tüm sayıları için Bkz. Yaprak ZİHNİOĞLU, **Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi (1911–1914)**, 1 vd.

²¹³ Bkz.(203), İSKİT, 105.

²¹⁴ Telif ve Tercüme Heyeti'nin 24 Kânunusani (Ocak) 1925 tarihli talimatnamesi, Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin 28 Mart 1926 tarihli kararnamesi ve 22 Nisan 1926'da kabul edilen Borçlar Kanunu'nun 12. babını teşkil eden "Neşir Mukavelesi" faslı için Bkz. A.g.k., 107-114.

²¹⁵ Söz konusu kanun ve cezai yaptırımları için Bkz. A.g.k., 114-115.

²¹⁶ 1 Haziran 1927 tarihinde kurulan Başvekâlet Müdevvenat Müdürlüğü, kurulduğu tarihten itibaren ve o tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Cumhuriyet hükümeti kanunlarını ayrıca İstibdat ve Meşrutiyet devirlerine ait basımları yarıda kalmış kanunları düsturlara geçirmiş, böylece hem kendi devrinin hem de kendinden önceki devirlerin düsturlarını tamamlamıştır. A.g.k., 115.

²¹⁷ 21 Haziran 1927 tarihinde kabul edilen kanun içeriği için bakınız A.g.k., 115-116.

Yayın hayatını etkileyen en önemli gelişme ise 3 Kasım 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türk harflerinin kabul edilmesiyle söz konusu olmuştur. Yeni harflerin kabulüyle birlikte yurdun dört bir yanında Millet Mektepleri açılmış,²¹⁹ halk eğitimini yaygınlaştırmak amacıyla -özellikle kırsal kesimde yaşayan yetişkinler için- Köy Kıraati, Halk Okuma Kitabı, Millet Mektepleri ile Halk Dershanelerine Mahsus Yurt Bilgisi gibi öğretici nitelikte kitaplar yayımlanmış²²⁰ ve okullarda kurulan okuma odaları, halkın faydalanabileceği birçok kitapla donatılmıştır. Türk harflerinin kabulüyle birlikte dil inkılâbı da gerçekleştirilmiş; buna göre okullarda Farsça ve Arapça dilleri kaldırılmış, Türkçe, yapısı ile bağdaşmayan birçok yabancı kelimedenden arındırılmıştır.

Türk harflerinin kabulü ve dil inkılâbının dışında, yayın hayatını olumlu yönde etkileyen diğer gelişmeler ise Türk tarih inkılâbının yapılması, buna bağlı olarak 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulması –ki 3 Ekim 1935'ten itibaren Türk Tarih Kurumu olarak anılmıştır- ve yayın faaliyetlerinde bulunması,²²¹ 19 Şubat 1932'de Halkevleri'nin açılması, bu kurumun oluşturan dokuz şubeden Kütüphane ve Neşriyat şubesinin dergi,²²² kitap ve broşür²²³ basmaya başlaması ile 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin açılması ve çeşitli yayınlar hazırlamasıdır.²²⁴ Buna göre 1932–1938 yılları arasında Nutuklar, İnkılâp Tarihine dair kitaplar, düsturlar, İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif Vekâleti, Adliye Vekâleti, Hukuk İlmini

²¹⁸ Arap harfleriyle basılan Nutuklar, Tarih Kitapları, Düsturlar, Resmî Salnameler, Hususî Salnameler, Nevsaller ve Almanaklar ile Okul Kitapları hakkında bilgi için bakınız A.g.k., 221-239.

²¹⁹ Millet Mektepleri'ne, 1928–1937 yılları arasında 2.520.779 kişi devam etmiştir. A.g.k., 127.

²²⁰ Firdevs GÜMÜŞOĞLU, **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, 88.

²²¹ Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ile Tarih Kurumu'nun yayınları (1932-1938) hakkında bakınız A.g.k., 242-244.

²²² Halkevleri dergilerinin listesi için Bkz. Nurettin GÜZ, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932–1950)**, 159; Mahmut H. ŞAKİROĞLU, "Halkevleri Dergileri ve Neşriyatı", 131.

²²³ Halkevleri yayınları bibliyografyası için Bkz. Orhan ÖZACUN, **CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası 1932–1951**, 1–140.

²²⁴ Türk Dili Tetkik Kurumu (Türk Dil Kurumu) Yayınları (1932–1938) için Bkz.(203), İSKİT, 244–246.

Yayma Kurumu, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Ziraat Vekâleti yayınları ile Matbuat Umum Müdürlüğü Propaganda yayınları, Türkiye Büyük Millet Meclisi devlet istatistik yıllıkları, özel almanaklar, ansiklopediler ve okul kitaplarının basımı gerçekleştirilmiştir.²²⁵

Tüm bu gelişmelerin sonucunda 1928–1938 yılları arasında 16.046 adet eser basılmış ve bu eserler, konuları dahilinde şöyle ayrılmıştır:²²⁶

Sosyal İlimler	: 6502	Filoloji	: 616
Tatbikî (Uygulamalı) İlimler	: 2837	Güzel Sanatlar	: 379
Edebiyat	: 2629	Umumiyat	: 336
Tarih	: 1496	Dinler	: 250
Nazarî (Teorik) İlimler	: 828	Felsefe	: 173

1939 yılı ve sonrasında da yayın hayatını olumlu yönde etkileyen gelişmeler devam etmiş; buna göre -28 Aralık 1938’de Maarif Vekilliğine getirilen Hasan Âli Yücel’in başkanlığında- 1–2 Mayıs 1939 tarihleri arasında “On Yıllık Neşriyat Sergisi” açılmış ve Birinci Türk Neşriyat Kongresi toplanmıştır.²²⁷ Söz konusu kongre, “memleketin her yerinde, basım ve yayın işlerinin –resmî, hususî– bütün alakalılarıca fikir ve emek katılarak ciddi surette gözden geçirilmesi ve ana prensiplerle devletçe ve fertçe takip edilecek usullerin tesbit olunması” amacıyla düzenlenmiştir.²²⁸

Memleketteki yazarlar, yayıncılar, eğitimciler araştırmacılar, sanatkârlar, milletvekilleri, hâkimler ve bakanlık görevlilerinin bir araya gelmesinden oluşan kongrede şu konuların tartışılması öngörülmüştür:

- 1- Resmî ve hususî neşir teşekküllerinin sermaye ve kuvvetlerini azamî verim temin etmek üzere teksif (yoğunlaştırma) ederek iş

²²⁵ Söz konusu yayınlarla ilgili detaylı bilgi için bakınız A.g.k. 241–320.

²²⁶ Bkz.(203), İSKİT, 204, 207.

²²⁷ Mustafa ÇIKAR, **Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu**, 72.

²²⁸ A.g.k., 72.

birliği etmeleri yollarının araştırılması ve bu esasa göre umumî bir neşriyat programı hazırlanması.

- 2- Dilimize terceme ettirilecek eserlerin, klasikler dahil olarak, en lzumlularının senelere ayrılmış bir planda tesbit edilmesi ve bunların neşri için alakadarlar arasında iş bölümü yapılması.
- 3- Orta tahsil çağındaki gençlik için yazdırılması veya tercemesi lazım gelen eserlerin tesbiti ile bunların neşri için bir program hazırlanması.
- 4- Bir ocuk edebiyatı kütüphanesini kısa zamanda vücuda getirmek için yapılması lazım gelen işler.
- 5- Halk için yapılması lazım olan neşriyat için yıllara ayrılmış bir program vucuda getirilmesi.
- 6- Yazma ve basma eski kitaplarımızdan yeniden neşri icap edenlerinin tesbiti.
- 7- Ansiklopedi ve müracaat lgatleri vücuda getirmek için yapılması lazım gelen hazırlıklar ve işler.
- 8- Memlekette telif ve tercemeyi teşvik edecek mükâfatlar ihdası (hediye verme) ve bunların hangi esaslar dâhilinde verileceğinin tesbiti.
- 9- Hususî neşriyata devletçe yapılan yardımın, daha verimli ve esaslı bir yola konulması.
- 10-Okumayı teşvik etmek ve neşriyatı tanıtmaq için yapılabilecek propaganda.
- 11-Neşriyatın satış ve dağıtma işlerini tanzim için alınması faydalı olacak tedbirler.
- 12-Matbaalarımızda işin verimini arttıracak ve kalitesini yükseltecek tedbirler.
- 13-Edeb mülkiyet hakkına dair olan mevzuatımızın günün ihtiyaçlarına göre tadili lazım gelen cihazlarının tesbiti.

14-Kongreye iştirak edeceklerin kongrenin açılmasından en çok on gün önceye kadar bu mevzularla alakadar olmak üzere yapacakları yazılı teklifler.²²⁹

Hasan Âli Yücel, yayın alanındaki etkinliklerin belirlenmesi bağlamında büyük önem taşıyan bu kongrede:

“Garp kültür ve tefekkür (düşünme) camiasının seçkin bir uzvu olmak dileğinde ve azminde bulunan Cumhuriyetçi Türkiye, medenî dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerini kendi diline çevirmek ve âlemin duyuş ve düşünüşü ile benliğini kuvvetlendirmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet bizi geniş bir tercüme seferberliğine dâvet ediyor.”²³⁰

demek suretiyle Batı’ya ait kültür yayınlarının Türkçe’ye çevrilmesi gerektiğini ve bu gerekliliğin sebeplerini işaret etmiş, ayrıca 19 Mayıs 1940 tarihli Tercüme dergisinin önsözünde:

“Kültür tanışkanlığının fikrî manzarası, her zaman ve her yerde dil ve yazılı eser alışverişi ile olmuştur, bizde de aynı hal vaki oluyor (gerçekleşiyor). Tercüme, zihnî, fikrî ve medenî bir intibak (uyum) olduğuna göre, gün günden daha mütakâmil (olgunlaşmış) bir ‘ana diline nakil’ hareketi bizde de tekevvün (oluşma) etmiştir. Münevverlerimiz (aydınlarımız), kendi aralarında verimli bir birleşme yapamadıkları ve bu işlerde başka memleketlerde büyük müyesseriyeti olan (kolaylıkla yapılan) naşirlerin (yayıncıların) bilgili önyak oluşlarına imkân bulunmadığı için tercüme davamız bir türlü rasyonel bir tertibin zincirini takip edemedi. Hususî teşebbüs ve teşekküllerle vücut bulması temenniye çok layık olan bu büyük kültür davasının Devlet eline intikali, bu sebeplerle bir zaruret olmuştur.”²³¹

diyerek de bu misyonu devletin üstlenmesi icap ettiğinin altını çizmiştir.

²²⁹ A.g.k., 72-73.

²³⁰ A.g.k., 81.

²³¹ Hasan Âli YÜCEL, “Önsöz”, 1.

Yücel'in tercüme eserler vasıtasıyla Batı kültürünü tanıtmak istemesindeki amaç, memlekette hümanizma ruhunun benimsenmesini sağlamak, Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan bir nevi Türk Rönesansı'na, çağdaşlaşma hamlelerine hizmet etmektir.²³² Bu amaç doğrultusunda, Tercüme Bürosu kurulduktan kısa bir süre sonra dünya edebiyatından klasiklerin çevirisine başlanmış ve 1946 yılı sonuna kadar toplam 496 eser Türkçe'ye çevrilmiştir.²³³ Yücel, tercümelemlerin ilk baskılarında yer alan önsözde şunları kaydetmiştir:

“Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas (somut) şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi, zeka ve anlama kudretini, o eserler nisbetinde arttırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır.”²³⁴

Birinci neşriyat kongresinde ansiklopedik yayınların da önemi işaret edilmiş ve devletin bu konuya öncelik vermesi talep edilmiştir.²³⁵ Bunun üzerine Encyclopédie de l'İslam'ın (İslam Ansiklopedisi) tercümesi kararlaştırılmış ve bu görev İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne verilmiştir.²³⁶ 1941 başlarında Ansiklopedi Bürosu kurulmuş, 1942'de Grand Memento Larousse'un çeviri işine girilmiş ancak tamamlanamamış, 1943'ten itibaren İnönü Ansiklopedisi çıkarılmaya başlanmış, 1943–1950 arasında ise Celal Esad Arseven'in hazırladığı “Sanat Ansiklopedisi” yayımlanmıştır. Bununla birlikte İlköğretim, Maarif Vekilliği Tebliğler, Teknik Öğretim, Tercüme, Tarih Vesikaları, Kadın-Ev ve Köy Enstitüleri olmak üzere eğitim ve kültürün kapsamına giren birçok dergi yayın hayatına başlamıştır.

²³² Bkz.(227), ÇIKAR, 82.

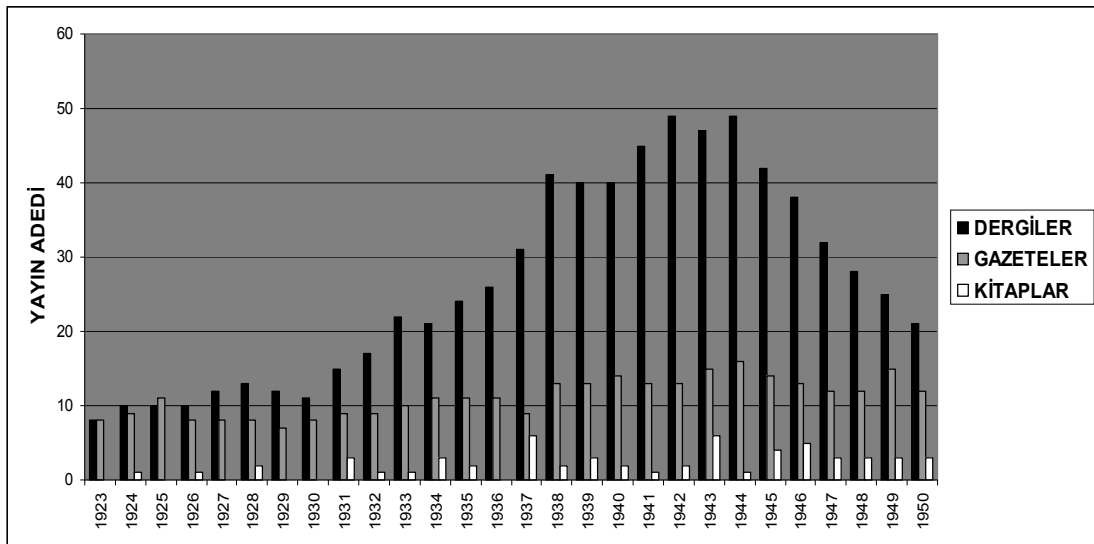
²³³ A.g.k., 82–83.

²³⁴ Hasan Âli YÜCEL, “Klâsiklere Birinci Önsöz”, 12.

²³⁵ Bkz.(227), ÇIKAR, 85.

²³⁶ 1940'tan itibaren bazı değişiklikler yapılmak suretiyle fasiküller halinde çıkarılmaya başlanan ansiklopedi, tümü 13 ciltten oluşmak üzere 1988'de tamamlanmıştır. A.g.k., 86.

1923'ten 1950'ye kadar geçen 27 yıllık süreçte, yukarıda bahsedilen yayınların dışında pek çok süreli yayın çıkarılmış, bunlar arasında, içeriğinde sanata dair yazılara yer verilenler olmuş (Tablo 3.1.) ve bu yayınlarda, dönemin sanatçıları ile yazarları, sanatsal nitelikteki birçok yazıya imza atmışlardır (Tablo 3.2.–3.3.). Ayrıca bu dönemde sanatla ilgili kitapların yayımlanması da söz konusu olmuştur (Tablo 3.4.). 1923–1950 arasında sanat yazılarına yer veren dergiler ve gazeteler ile sanat konusunda basılan kitapların yıllara göre dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 3.1.İçeriğinde Sanatla İlgili Yazıların Yer Aldığı Osmanlıca-Türkçe Süreli Yayınlar ve Sanat Kitaplarının Yıllara Göre Dağılımı (1923–1950)

Grafikten de anlaşıldığı üzere 1923–1950 döneminde en çok dergilerin yayımlanması söz konusu olmuş, gazeteler ise ikinci sırada yer almıştır. Bununla birlikte dergiler ve gazetelerde yer alan sanat yazıları, özellikle de ressamlar tarafından kaleme alınanlar, gerek sanat yazınının gerekse Türk resminin gelişimine önemli katkıda bulunmuştur. Ressamlar, bu yazılarında sanat ve sanatçının himayesi etrafındaki görüş ve önerilerine yer vererek sanatta devlet desteğinin gerekliliğini vurgulamış, Akademik resim eğitiminden bahsederek değerlendirmelerde bulunmuş, Türk ve Batı resmini tanıtmaya yönelik bilgiler vermiş, daimi sergi mekânları gereksinimi üzerinde durmuş, özgün bir Türk resmi oluşturma bağlamında fikir üretmiş, sanat

eleştirisi meselesine değinmiş ve resim sanatına kuramsal düzeyde katkı sağlamaya yönelik yorumlar yapmıştır.

4.RESİM SANATINA KATKILAR: SANATÇI YAYINLARI

4.1.Sanat ve Sanatçının Himayesi: Devlet Desteği Etrafında Görüşler, Öneriler

Muhittin Sebati, 30 Temmuz 1931 tarihli Vakit gazetesinde, elli senelik süreçte, Türkiye’de güzel sanatlar adına kayda değer bir gelişmenin yaşanmadığını belirtirken, memlekete devlet eliyle kuvvetli bir sanat aşısı yapmanın elzem olduğunu ve başlangıç olarak da bir resim galerisi ile millî bir resim müzesi kurmanın gerektiğini dile getirmiştir.²³⁷ Güzel Sanatlar Akademisi müdürü ve Akademi Meclisi²³⁸ başkanı Namık İsmail tarafından 3 Ağustos 1933’te Maarif Vekâletine sunulan raporda ise, güzel sanatlarla ilgili mevcut durumun: “henüz millî olmaktan uzak, millî varlıkla alâkası sun’i, şarkın ve garbın muhtelif tesirleri altında mektebini tesbit edememiş ve salikleri (takipçileri) bezgin, velhasıl umumiyet itibarile veçhesini (yönünü) tesbit etmemiş başıboş, bakımsız bir anarşi manzarası arzetymekte” olduğu ifade edilmiş ve memlekette güzel sanatlar hayatında görülen “hastalıklar”dan bahsedilmiştir.²³⁹ Bu “hastalıklar”, raporda beş madde altında toplanmış; buna göre ilk maddede, devletin güzel sanatları geliştirme ve yaygınlaştırmada sadece sanatçı yetiştirmekle yetindiği, öte yandan “en mükemmel, saik (sevkedenden) ve büyük mali fedakârlıklarla yetiştirilen” genç sanatçıların, mezun olduktan sonra muallâkta (boşlukta) ve işsiz kaldığı, bundan ötürü de devletin

²³⁷ Muhittin Sebati, “Güzel San’at Aşısı Lâzım”, 4.

²³⁸ Güzel Sanatlar Akademisi Meclisi, güzel sanatların gelişmesine yönelik projeler hazırlamak, sanat müsabakalarının şartlarını tespit etmek ve devletin sanatla ilgili işlerine danışmanlık yapmak üzere 1933’te kurulmuştur. Üyeleri ise -kuruluş yılı itibariyle- başkan Namık İsmail olmak üzere, ressamlardan Nazmi Ziya (meclis ikinci başkanı), İbrahim Çallı, Feyhaman (Duran) ve Hikmet (Onat) (meclis umumî kâtibi); heykeltıraşlardan Mahir (Tomruk) ve Ali Hadi (Bara); tezyini sanatlarından, Philipp Ginther, Mithat (Özar), Edip Hakkı (Köseoğlu), Vedat (Ar) ve Zeki (Kocamemi); mimarlardan, E. Egli, Arif Hikmet (Holtay), Ömer Sedat (Eldem), Semih Rüstem; öğretim görevlilerinden, Mustafa Şekip (Tunç), İsmail Hakkı (Baltacioğlu), Celal Esad (Arseven), Ahmet Hamdi (Tanpınar); sanat teşekküllerinden mimar Samih, Sami (Yetik), Cevad (Dereli), Nijat (Sirel), İhsan (Özsoy) ve İsmail Hakkı (Altınbezer) ile hukukçulardan Ahmet Sarı (Derin)’dir. Bkz. ANONİM, “Güzel San’atlar İçin Mühim Kararlar Verildi”, 6; Namık İsmail, “Güzel San’atların Memleketimizde İnkişafına Dair Proje ve Kanun Lâhiyaları Esbabı Mucibe Raporu”, 252–257.

²³⁹ A.g.m., 252-257

doktorları vazifeye davet ettiği gibi sanatçıları da iş yoluna sevk etmesi gerektiği dile getirilmiştir.

İkinci maddede, esasen kısıtlı olan faaliyet sahasının yabancı sanatçılar tarafından işgal edilmesi üzerinde durulmuş; Türkiye’de yapılacak her türlü bina, heykel, resim ve tezyini işlerde yalnızca Türk sanatçıların görevlendirilmesi ve bu konuda kanuni hükümlerin tespit edilmesinin elzem olduğu vurgulanmıştır.

Ehliyetsiz sanatçıların hiçbir kontrole tâbi olmadan eser yapmalarına izin verilmesi ise, üçüncü maddenin içeriğini oluşturmuştur. Paris ve Berlin sokaklarındaki mektup kutuları ile elektrik direklerinin yapımı için bile sanatçılar arasında müsabaka düzenlendiği belirtilen raporda, Edirne’de dikilecek Gazi heykelinin “tıpkı bir duvar inşaa ettirilir gibi” gazetelerde ilan edilmesi eleştirilmiş; bununla birlikte, sinemalar ve bazı ticari müesseselerin, en güzeli değil de en ucuzunu yaptırmak adına sanatçı geçinen ehliyetsiz kişilere ilan, afiş ve çeşitli resimler yaptırmakta olduğunun da altı çizilmiştir. Bu durumun halkın güzel sanatlar zevkini tahrip ettiği, bu tahribatı önlemek için ihtisas gerektiren işlerin bir düzen altına alınması, kayıt ve şarta tâbi tutulması, bunun için de her medeni ülkede olduğu gibi bir güzel sanatlar şurasının teşkili gerekli görülmüştür.

Dördüncü madde, millî hayatta sanatçılara düşen önemli vazifeler olduğu halde, sanatçıların bu konuda atıl (işlemeyen) kalması ile ilgilidir. Raporda, sanatçıları bu ataletten (tembellik), cemiyet hayatında vazifesiz kalmaktan, öğretmenlikle ve devletin her sene sergilerde verdiği “sadaka” ile geçinen “parazit bir mahlûk” olmaktan kurtarmak için, onlara millî hayata ilişkin önemli vazifeler vermenin gerekli olduğu ifade edilmiştir. O dönemde sanatçıların millî hayata dair üstlenebilecekleri en önemli vazife, Atatürk ilke ve inkılâplarını ülke çapında yaygınlaştırmaya yönelik eserler meydana getirmektir. Raporda, bu konuyla ilgili olarak -özellikle de okuma-yazma bilmeyen kesim için- etkisi söz ve yazıdan çok daha kuvvetli olan resim ile

heykele başvurulması ön görülmüştür. Dolayısıyla, henüz bir-iki şehrin sınırlarını aşmamış, kırsal kesimde ise “hiç” işlenmemiş inkılâbın yerleştirmek istediği fikirleri yaymak görevinin ressam ve heykeltıraşlara verilmesi uygun bulunmuştur. Bununla birlikte, ressam ve heykeltıraşların çalışma alanlarını genişletmek, sanatçıların cemiyet hayatında faydalı birer birey olduklarını hissettirmek de amaçlanmıştır.

Beşinci ve son madde, güzel sanatlara ilişkin hareket ve tezahürün (ortaya çıkma) sadece bir-iki şehirle sınırlı kalması ve memleketin içlerine kadar ulaşamaması ile ilgilidir. Güzel sanatlar adına gerçekleştirilen faaliyetlerin senede bir kez İstanbul’da, bir kez de Ankara’da açılan sergilerle sınırlı kaldığı; öte yandan memleketin diğer şehirlerinde bir yağlıboya tablo bile görmemiş olanların sayısının %70’i geçtiği belirtilen raporda, bu şartlar altında güzel sanatların kendine muhit bulamayışının tabii olduğu, bu muhiti yaratmak için ise memleketin her köşesinde devlet tarafından yaptırılan binalara sanat eserleri koymanın uygun bir çözüm olacağı savunulmuştur.

Raporda, yukarıdaki değerlendirmelerden yola çıkarak güzel sanatların ıslahı (iyileştirme) ile inkişafına (gelişim) dair bazı esaslar belirlenmiş ve bu esaslar şu şekilde sıralanmıştır: 1) Umumî, hususî ve mülhak (eklenmiş) bütçeler tahsisatı ile yapılan binalarla satın alınacak vapurlarda, millî tarihimize, inkılâbımıza ve yahut inşaa edilecek binalarla satın alınacak vapurların inşaa ve istimal (kullanım) maksadına uygun duvar resimleri ve sanat eserleri koymak. Bu eserleri keşifnamelere ve müteahhitlerin taahhüdüne ithal ederek müsabaka ile Türk san’atkârlarına yaptırmak. 2) Asılları inkılâp müzemizin nüvesini (esas) teşkil etmek ve teksir (çoğaltma) edilerek mekteplere, kışlalara, köylere tevzî (dağıtma) edilmek üzere tarihimize, millî mefahirimize (övünç), inkılâbımıza, millî mücadelemize ait tablolar yaptırmak. 3) Halkın, gençliğin, köylünün, ilmî, teknik, içtimaî, siyasî, askerî, ziraî ilâahir (vb.) terbiyesine hadim (hizmet) teksir (çoğaltma) edilmiş levhalar yaptırmak. 4) Türkiye’de yapılacak, hususî ve resmî bina ve abidelerle bilumum güzel san’atlar işlerinin heyeti vekile kararı olmadıkça

yalnız ihtisas şeraitini (şartlar) haiz (sahip) Türk san'atkârlarına yaptırılması. Doktorluk, avukatlık gibi mesleklerin kanunen mevcut hukukunun san'atkârlara da teşmili (kapsama). 5) Güzel san'atlar işlerini tanzim, tedvir (yönetme) ve devletin güzel san'atlara taalluk (ilgili) eden bütün işlerinde bir müşavir olmak üzere resmen bir güzel san'atlar şurası teşkili.

Bu esaslarla, Türkiye'de güzel sanatların ıslahı (iyileştirme) ve inkişafı (gelişim) için devletin, hem sanatı hem de sanatçıyı himaye etmesinin gerekli olduğuna dikkat çekilmiş; bununla birlikte sadece sanata destek vermenin yeterli olacağı yönünde görüş öne sürenler olmuştur. Örneğin Yaşar Nabi (Nayır), 15 I.Kânun (Aralık) 1933'te Varlık dergisinde yayımlanan "Sanatın Himayesi Meselesi" başlıklı yazısında,²⁴⁰ devletin doğrudan doğruya sanatı desteklemesinin sanatçı için daha faydalı olacağını belirtmiştir. Önceleri; "Sanat mücerret (soyut) bir şey olduğuna ve vücut bulması için de onu yaratacak olan sanatkârların teşvik edilmesi lâzım geldiğine göre himayesi lâzım olan sanatkâr değil midir?" düşüncesinden yola çıkarak sanatçının desteklenmesi gerektiğini ve yalnız sanatı ile meşgul olmak şartıyla bir devlet memuru gibi maaşla istihdam (çalıştırma) edilmesi taraftarı olduğunu dile getiren yazar: "Yalnız şimdi düşünüyorum. İlk bakışta çok cazip görünen bu nazariye tatbikat sahasında acaba beklediğimiz parlak neticeleri verebilecek mi?" diyerek bu konuda endişeleri olduğunu ifade etmiş ve: "Bir sanatkârdan muayyen (belirli) saatler zarfında çalışması ve muayyen miktarda eser vücade getirmesi istenebilecek mi? ...Sonra, muayyen zaman zarfında kendisinden beklenen eseri veremiyen sanatkâra karşı ne ceza tatbik edilecektir? Böyleleri vazifelerinden azil (göreve son verme) mi edilecekler?" demek suretiyle bu endişelerini dile getirmiştir.

Yazısında, "sanatçıların teşvik ve rağbete karşı hassas" olduğunu ve rekabet hislerinin sanatçılarda, tüccarlarda olduğundan daha fazla geliştiğini de dile getiren yazar, sanatkârlığın maaşlı memur şeklini alması halinde

²⁴⁰ Yaşar Nabi, "Musahabe: "Sanatın Himayesi Meselesi", 161.

teşvik ve rekabetin ortadan kalkacağını, sanatta verim ile niteliğin düşeceğini, dolayısıyla sanatçıyı değil de doğrudan doğruya sanatı desteklemenin faydalı olacağını savunmuştur. Yaşar Nabi'ye göre sanatı destekleme esasının en doğru tatbik şekli ise, sanat eserlerinin “yüksek” bir jüri heyeti vasıtasıyla takdir edildikten sonra devlet tarafından satın alınarak çoğaltılmasıdır. Sanatın her türü için ayrı ayrı ve “zengin” mükâfatlar tesis etmek ise, yazarın önerdiği diğer bir yöntemdir. Bu yöntem, kazanan sanatçıyı memnun ve teşvik etmenin yanı sıra halkın takdir edilmiş eserleri görmesine de olanak tanıyacak, satın alması için ilgi uyandıracak, dolayısıyla memlekette sanat hayatının hareket kazanmasına, canlanmasına vesile olacaktır.

Burhan Asaf (Belge) ise, 18 İkinci Teşrin (Kasım) 1934'te yayımlanan Hakimiyeti Milliye gazetesindeki “Güzel Sanatlar İşi” başlıklı yazısında, devlet desteği ile ilgili farklı bir konuya değinmiş; buna göre, o güne kadar Maarif Vekâletinin yürüttüğü güzel sanatlar davasının, bir müdürlüğün ya da bir genel müdürlüğün²⁴¹ başaramayacağı kadar geniş ve çeşitli olduğunu belirterek Türkiye'nin kültürel ve güzel sanatlarla ilgili işlerini “gerektiği gibi hem yaratmak, hem yaymak hem de ulusal yaşamın daima ön planında tutmak için” bu vekâlete bağlı bir müsteşarlık kurmanın gerekliliğini işaret etmiştir. Burhan Asaf'la görüş birliğinde olan Hamit Necdet (Görel) ise, 12 Kânunuevvel (Aralık) 1934 tarihli Akşam gazetesindeki “Güzel Sanatlar” başlıklı yazısında, konuyla ilgili olarak sanatçıların hükümete teklifte bulduklarını bildirmiştir. Sanatçı, Fransa, Almanya ve İtalya'yı örnek vererek bu ülkelerde maarif nezaretine bağlı müsteşarlıklar olduğunu, Fransa'daki müsteşarlığın güzel sanatlar akademisi, resim ve heykel sergileri, müzeler, tarihî ve sanat değeri olan yapılar, abideler ve galeriler ile ilgilendiğini, Fransız sanatının yaygınlık kazanması ile ilgili işleri yürüttüğünü belirtmiştir. Bu müsteşarlık, son buhranda zarar gören ressamın eserlerini, büyük ve gezici sergiler halinde çeşitli şehirlere gönderip bu eserlerin

²⁴¹ Burhan Asaf'ın bahsettiği genel müdürlük, 1 Haziran 1933 tarihli ve 2287 sayılı kanunun 1.maddesi uyarınca kurulan Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'dür. Bkz. <http://www.guzelsanatlar.gov.tr>

satılmasına da önyak olmuş; ayrıca yabancı ülkelerde düzenlediği sergiler ve konferanslarla, Fransız sanat ve kültürünün yurtdışındaki propagandasını yapmıştır. Hamit Necdet, böyle bir müsteşarlığın Türkiye’de kurulmasını özlemle dilediklerini belirtmiş ve bu müsteşarlıktan sanat kımıldanışlarını kollamasını, güzel sanatları halk yığınlarına yaymasını, memlekette resim, heykel ve müzik sevgisini uyandırmasını, Cumhuriyetin ve değişimin propagandasını üzerine almasını beklediklerini ifade etmiştir.²⁴²

1 Şubat 1937’de Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümü şefi olarak göreve başlayan²⁴³ Léopold Lévy ise, devlet desteğiyle ilgili görüşlerini dile getirdiği röportajda,²⁴⁴ bir sanat müzesi ile sanatseverler cemiyeti kurmanın, sergiler ve galeriler açmanın, konferanslar düzenlemenin ve sanatsal içerikli yayınlar hazırlamanın gerekliliği üzerinde durmuş; ancak bu tedbirlerin sanatçıyı himaye etmek için yeterli olmadığını da sözlerine eklemiştir. Bunun için, sanatçıyı anlayacak, sevecek ve eserlerini satın alacak bir muhit yaratmanın lazım geldiğini vurgulayan Lévy, “Sanatın devletleştirilmesine taraftar mısınız?” sorusuna ise:

“Devletleştirme prensipi, tam manasi ile tatbik edilirse, bazı sanatkârların şahsiyet ve temayülleri (eğilim) ile uygun olmıyan mecburiyetler ihdas (ortaya çıkarma) edebilir. Fakat, devletleştirmeyi nisbî (göreceli) manada alırsak, bütün bu tasarladığımız tedbirler sanatın devletleştirilmesi –daha doğrusu devletin himayesi altına alınması– değil de nedir?...”²⁴⁵

cevabını vererek konu hakkındaki düşüncelerini belirtmiştir.

²⁴² Kurulması beklenen müsteşarlık, 1935 yazında, Kültür Bakanlığı bünyesinde, Güzel Sanatlar Direktörlüğü olarak kurulmuştur. Bkz. Sadri ERTEM, “İşaretler: Güzel San’atlar Direktörlüğü”, 3.

²⁴³ Bkz.(159), CEZAR, 55.

²⁴⁴ ANONİM, “Sanat Hayatımızın Tekâmülü: Leopold Levy ile Bir Mülakat”, 3.

²⁴⁵ A.g.m., 3.

Röportajında, Güzel Sanatlar Akademisi olarak ihtiyaçların, imkânların ve muhitin icap ettirdiği tedbirleri²⁴⁶ almaya çalıştıklarını ifade eden sanatçı, dönemin Akademi müdürü Burhan Toprak'la birlikte ressamların himayesine yönelik bir teklif de hazırlamış ve bu teklifi Kültür Bakanlığı'na²⁴⁷ sunmuştur.

Söz konusu teklifin içeriği, dönemin dergi ve gazetelerinde farklı şekillerde yer almıştır. Örneğin, 3 Mart 1937 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Resamlara Nasıl Yardım Edilecek?” başlıklı haberde, Maarif Vekâleti'nin,²⁴⁸ üç ayda bir açılması düşünülen resim sergilerinden, -geçimlerini sadece resim yaparak sağlayan resamlardan olmak şartıyla- başarılı görülen sanatçılara ait tablolar satın alacağı ve bu tablolara adam başına 180 lira vereceği belirtilmiştir. Salih Urallı ise, Ar dergisindeki “Resamlar ve Aylık Meselesi” başlıklı yazısında²⁴⁹ bu konuyla ilgili etrafta bir rivayetin²⁵⁰ dolaştığını; ancak bu rivayetin doğruluk payı olmadığını, zira meseleyi takip ettiğini ve yetkili kişilerle görüşerek konunun esasını öğrendiğini ifade etmiştir. Buna göre: Seçilecek yirmi beş ila otuz ressama her üç ayda bir 180 lira ücret verilecek, bu ressamlar başka bir işte çalışmayacaklar, üç sene sonra meydana getirilen eserlerden büyük bir sergi açılacak, devletin buradan seçeceği veya satın alacağı eserlerle resim müzeleri kurulacak, bu sayede hem ressamlar himaye edilecek hem de resim müzelerinin kurulması sağlanarak halkın his ve zevk seviyesi yükseltilmiş olacaktır.²⁵¹

²⁴⁶ A.g.m.,3. Güzel Sanatlar Akademisi'nin ıslahına yönelik tedbirler için Bkz. 4.2.1.Akademik Eğitim Bölümü.

²⁴⁷ 4 Mayıs 1920'de kurulan Maarif Vekâleti'nin adı, 1935'te değiştirilerek Kültür Bakanlığı olmuş, 1941–1946 yılları arasında Maarif Vekilliği olarak anılmış, 1946'da ise Milli Eğitim Bakanlığı olmuştur. Bkz. Kemal GÜÇLÜOL, “Millî Eğitimde Teşkilatlanma”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, 150.

²⁴⁸ O tarihte Kültür Bakanlığı olarak anılmaktadır., A.g.m.,150.

²⁴⁹ Salih N. URALLI, “Resamlar ve Aylık Meselesi”, 7.

²⁵⁰ Söz konusu rivayet şöyledir: Seçilen otuz ressama üç sene boyunca her üç ayda bir verilecek 180 liralık mesai ücreti sisteminden vazgeçilerek, bunun yerine tüm ressamlardan mesleklerinden başka hiçbir işle meşgul olmamak şartıyla üç ay çalışmaları istenecek, sonra ressamlar eserlerini jüriye arz edecekler, jüri de bu eserler içinde en başarılı olanını seçecek, başarılı bulunan eser sahibine ise üç aylık emeğinin karşılığı olarak 180 lira verilecektir. Diğer ressamlar ise yine resim yapmaktan başka hiçbir işle meşgul olmadan, üç ay sonra 180 lira kazanmak ihtimali ile çalışmaya devam edeceklerdir. A.g.m., 7.

²⁵¹ A.g.m., 7.

Lévy'nin, ressamaların himayesine yönelik olarak Kültür Bakanlığı'na sunduğu bu teklifi, tepkiyle karşılayanlar olmuştur. Örneğin Elif Naci, 7 Mayıs 1937 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Ressamlara Aylık" başlıklı yazısında:

"...Şimdi isteniyor ki ayda 60 lira gibi gayet cüz'i bir para ile ressam atölyesine kapatılsın ve resme çalışması temin edilsin. Sonra bu ressamaların yaptığı işler, üç ayda bir sergi halinde yan yana getirilsin, anlayışlı, bitaraf bir jürinin seçeceği resimler hükûmet tarafından satın alınsın. Görülüyor ki bu, Türkiye'de ressamın değil, resmin himayesi demektir. Yoksa boğaz tokluğuna çalıştırılacak olan ressamın refahı mevzuubahs değildir. İşte mütehassıs Lévy'nin Kültür Bakanlığına yaptığı teklif budur."²⁵²

demek suretiyle teklifin, ressamaları himayeden uzak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Elif Naci, söz konusu teklifle ilgili olarak ressamaların hürriyeti meselesi üzerinde de önemle durulması gerektiğini; zira ressamaların yapacakları işlerde, jüriye eser beğendirebilmek için sanatlarından ödün vermek zorunda kalabileceklerini belirtmiş, bunu önlemek için ise resim seçiminde, sanattan başka bir gayenin aranmamasının ve jürinin sadece ressamlardan oluşturulması gerektiğinin altını çizmiştir.

Lévy'nin teklifine tepki gösterenlerden Vedat Nedim Tör ise, Ar dergisinin 1937'de düzenlediği "Plastik Sanatlar ve Türkiye" anketine verdiği cevaplarda, sanatçıların himayesini lüzumsuz gördüğünü ifade etmiştir.²⁵³ Türkiye'de, -ankette işaret edildiği üzere- sanat değil de sanatçı buhranı olduğunu dile getiren yazar, sanatçıların acizliklerini "derhal" memlekete ve muhite yüklemek istediklerini, sanatlarını anlamıyorlar diye muhitlerini yadırgadıklarını, "takdir olunmuyoruz" diyerek "kısırlıklarını" maruz göstermeye çalıştıklarını; öte yandan, "kuvvetli ve orijinal" bir sanat eserinin

²⁵² Elif NACI, "San'ata Dair: Ressamlara Aylık", 3.

²⁵³ ANONİM, "Plastik Sanatlar ve Türkiye, Cevabı Veren Vedat Nedim Tör", 9-10.

Hotanto'da²⁵⁴ dahi doğsa uluslararası plana çıkmayı başarabileceğini, Türk resmi ile heykelinde “kuvvetli ve orijinal” eserlerin mevcut olmayışını ise “revaçsızlık” ve “anarşi” ile ilişkilendirmenin kendini aldatmakla bir olduğunu belirtmiştir.

Avrupa'dan yeni dönen ya da okulundan yeni mezun olan hemen her sanatçının ağzında alaycı bir şikâyet olduğunu; ancak bu sanatçılardan eser verme konusunda randıman alınamadığını ileri süren Tör, oysa memleketin, güzel sanatların her sahasını icrada türlü olanaklar sunduğunu, tabiatının bakir ve insanının henüz bir muadele (denklem) olduğunu, dolayısıyla Türkiye'den, “orijinal ve kuvvetli” bir bestekârın, romancının, ressamın çıkmasına hiçbir engel olmadığını, “içimizdeki kabahati dışımızda aramayalım” diyerek de bu noktada Türk sanatçıları kusurlu bulduğunu dile getirmiştir.

Tör, Türkiye'deki birçok sanatçının meseleyi sadece maddi bir dava gibi gördüğünü, bu sanatçıların, devletin kendilerini bol miktarda aylığa bağlaması halinde sorunlarının çözüleceğine inandığını, oysa genellikle Türk sanatçılarının veriminin refaha kavuştukça azaldığını işaret etmiştir.²⁵⁵ Geçim sıkıntısının, sanatçıları teşvik edeceğini savunan yazar, bu düşüncesini desteklemek için, uluslararası tanınmış sanatçıların hayatlarını örnek göstermiş ve sanatın ızdırap ile mücadelenin meyvesi olduğunu ileri sürmüştür. “Tek partili rejimlerde kabul olunan ideolojik prensipler dâhilinde sanatkârın yaratma hürriyetini tahdit (sınırlama) etmek, hiçbir akıllı devlet adamının aklından geçmemiştir ve temenni edelim ki bundan sonra da geçmesin” diyerek sanatın devletleştirilmesine karşı olduğunu belirten Tör, sanatın devletleştirilmesinden maksat, sanat eserini ve sanatçıyı himaye ise, bunu devletin, Güzel Sanatlar Akademisi'nin kapılarını her sanat aşığına

²⁵⁴ Güney Batı Afrika'da Orange Irmağı'nın kuzeyinde yaşayan, Koikoiler olarak da bilinen bir zenci kavmi. Bkz. Richard P. STEVENS, “South West Africa”, **Encyclopedia Americana**, 331.

²⁵⁵ Vedat Nedim Tör, bu sanatçılara örnek olarak Yakup Kadri, Ruşen Eşref ve Namık İsmail'i vermektedir.

bedava açmak suretiyle ve Avrupa'ya öğrenci göndererek yaptığını; bununla birlikte sanatı desteklemek adına yapılabilecek en faydalı işin ise -ehillerine vermek suretiyle- güzel sanatların her sahasında mükâfatlar ihdas etmek (ortaya koymak) olduğunu da sözlerine eklemiştir.²⁵⁶

Tör'ün, sanatçıların himayesiyle ilgili olumsuz görüşleri, ressamlar arasında büyük tepkiyle karşılanmış; Peyami Safa, konuyla ilgili olarak 15 Haziran 1937 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Refah San'atkârı Öldürür Mü?" başlıklı yazısında, Tör'ün bu soruya, "askerî bir kat'iyetle", "öldürür" cevabını verdiğini; ancak bu cevabın refah içinde olmayan sanatçılar arasında "kara haber ürpermesi gibi nahoş bir tesir" uyandırdığını belirtmiştir. Bu tesire maruz kalanlardan Mahmut Cûda, 19 Haziran 1937 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki "San'atkâr Nasıl ve Hangi Şartlar Altında Yetişir?" yazısında: "...bilhassa Tör'ün içini boşaltmasından sonra göz çıkarttığını söylemek isterim" diyerek tepkisini dile getirmiş ve yazarın aksine, Türkiye'de sanat buhranından dolayı sanatçı buhranı olduğunu iddia etmiştir. Halka sanat terbiyesi verme çarelerini ihmal etmelerinin, "revaçsızlık" ile "ölçü anarşisi"ne neden olduğunu bildiren Cûda, bu durumu düzeltmek ve memlekette plastik sanatların gelişmesini sağlamak için sanatın devletleştirilmesi gerektiğini önemle vurgulamış; devlet desteği sayesinde gelişimin kısa sürede gerçekleşebileceğini de sözlerine eklemiştir.

Cemal Tollu ise, Tör'ün "Plastik Sanatlar ve Türkiye" anketine verdiği cevaplara karşılık olarak kaleme aldığı ve Ar dergisinde yayımlanan "Bir Anket Münasebetile" başlıklı yazısında,²⁵⁷ resim dilini beynelmilel (uluslararası) kabul eden ve resmin herkes tarafından anlaşılması gerektiğini savunan Tör'e katılmadığını belirtmiş ve Cézanne'ı örnek göstererek sanatçının ancak son yıllarda anlaşılabilmesine dikkat çekmiştir. Türkiye'de resim sanatının yeni olmasından dolayı ressamların eleştirilere maruz kaldığını ifade eden Tollu, kıymetleri tüm dünyada onaylanan sanatçıların

²⁵⁶ Bkz.(253), ANONİM, 10.

²⁵⁷ Cemal TOLLU, "Bir Anket Münasebetile", 2.

dahi memleketimizde eleştiriyile karşılanabileceğini, örneğin İstanbul'da Van Gogh'un bir sergisi açılması halinde, "bu büyük adamın" eserlerinin bile anlaşılmayarak hücumu uğrayabileceğini ifade etmiştir.

"Kuvvetli" ve "orijinal" bir eserin Hotanto'da, tesadüfen resim kültürü almış insanlar bulunması halinde takdir edileceğini işaret eden Tollu, bu tarz eserlerin fabrikadan ya da okuldan "derhal" ortaya çıkmadığını, bunun için "istidadını (yeteneğini) birçok bilgilerle teçhiz eden (donatan)" sanatçının kendi sahasında, uzun yıllar boyunca çalışması gerektiğini belirtmiştir. Öte yandan, devletin ressam ve heykeltıraşlara iş vermesi halinde, bu süreyi kısaltmanın mümkün olabileceğini ifade eden Tollu, sanatçıların verilen görevden yüzlerinin akıyla çıkacaklarını da sözlerine eklemiştir.

Devletin esasen sanatçıları himaye ettiğini de belirten Tollu, bu himayenin bir program dâhilinde olmaması nedeniyle kısıtlı ve yetersiz kaldığını öne sürmüştü; sanatçı, çoğu ressamın, resim öğretmeni ya da memur olduğunu, aldıkları aylığın altmış lirayı geçmediğini, bu aylığın herhangi bir zenginin şoförüne verdiği maaşın yarısı ettiğini, dolayısıyla bu yaşam koşullarında sanat icra edebilmek için maddi vasıtalara ihtiyaç duyulduğunu kaydetmiş ve: "Bu kadar az para ile ve bugünkü hayat şartlarına göre nasıl yaşandığını Vedat Nedim Tör bilseydi, hükûmetin yardımını ressamlarımıza çok görmezdi" diyerek yazara tepkisini dile getirmiştir.

Tollu, Tör'ün refaha kavuştuktan sonra çalışmayan ressamlardan Namık İsmail'i örnek göstermesine de karşı çıkarak Namık İsmail'in ressam olmadan önce de zengin olduğunu ve "belki de" bu refah sayesinde başarıya kavuştuğunu, sanatı ihmal etmesinin ise refahtan ziyade idare adamı²⁵⁸ olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Sanatın ızdırap ile mücadelenin meyvesi olduğunu ileri süren Tör'ün, bu konuda da yanıldığını kaydeden Tollu, Michelangelo'nun refah içinde olmasına rağmen muztarip (acı çeken)

²⁵⁸ Namık İsmail'in 1927-1935 yılları arasındaki Güzel Sanatlar Akademisi müdürlüğü görevinden bahsedilmektedir.

olduğunu, ayrıca bu savın doğru olması halinde Rafael ve Leonardo gibi sanatçıların da verimsiz olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Sanatın devletleştirilmesi konusunda; “Tek partili rejimlerde kabul olunan ideolojik prensipler dâhilinde sanatkârın yaratma hürriyetini tahdit (sınırlama) etmek, hiçbir akıllı devlet adamının aklından geçmemiştir ve temenni edelim ki bundan sonra da geçmesin”²⁵⁹ diyen Tör’e: “Sanatın devlet himayesine girmesi, sanatkârın yaratma hürriyetini tahdit etmek değildir ve sanatkârın yaratma hürriyetine dokunmadan sanatı korumak her akıllı devlet adamının vazifesidir” demek suretiyle cevap veren Tollu, Türkiye Cumhuriyeti’nin azmi ve iradesinin, Ankara’nın kısır toprağını bile yeşerttiğini, kıraç tepeleri zümrüt gibi ormana çeviren Atatürk’ün kurduğu bu cumhuriyetin, bünyesindeki sanatçıları da kolaylıkla verimli kılabileceğini ve bu büyük kültür işini ancak devletin başarabileceğini de sözlerine eklemiştir. İhsan Cemal Karaburçak ise, bu konudaki görüşlerini, Dâhiliye Vekili ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Şükrü Kaya’ya hitaben kaleme aldığı açık mektubunda şöyle dile getirmiştir.

“Türkiyede sanat buhranı var mıdır? Resim ve heykeltraşlığın bizdeki revaçsızlığından kim mesuldür? Ar mecmuasının, tebaruz (ortaya çıkmak) etdirilmesine yardım etmekle yaptığı ilk hizmet bizce bu olmuştur. Bu mecmuanın plastik sanatlar hakkında açtığı anketle âbideler mes’elesi hakkındaki suallerine verilen cevaplar da gün gibi göstermiştir ki sanat sahasında ister buhran deyiniz, ister başka bir isim veriniz büyük bir çalkanma, kaynaşma, hatta -bilmem tabir caiz (uygun) görülür mü-bocalama mevcuttur. Bu kaynaşmaya, bir “istihale (değişme) olduğunun münakaşa edilebileceğini teslim etmekle beraber, hiç bir zaman “hamle“ diyemeyiz. Tarih, Cumhuriyet rejiminin bütün sahalardaki başarılarını emsalsiz bir “elan (şu anda)” olarak kaydedecektir. Sultanlar rejiminde kaybedilen zamanı pek az bir zamanda telâfiye mecbur olan Cumhuriyet rejimi, hiçbir sahada hiçbir işin diğerinden daha az ehemmiyetli olmadığını pek tabii olarak görmüş ve işte bu suretle de

²⁵⁹ Bkz.(253), ANONİM, 10.

baş döndürücü süratler yurdu olan Amerikanın yine baş döndürücü icraat rekorunu kırmış olan şimdiki Reisinin dahi hayranlığını celbedecek bir hızla her sahada birden faaliyete geçmiştir. Bunun içindir ki on sene gibi milletler tarihinde bir dakikayı bile ifade etmeyecek derecede küçük olan bir zaman zarfında bütün bu sahalarda başarılan işler en menfi (olumsuz) ruhların bile teslim edeceği kadar muazzam iken, yalnız sanat sahasında, bir “istihale” ismini vermekte bile tereddüt ettiğimiz, bu “hamle”sizlik sebeplerinin mes’ul ve selâhiyattar (yetkili) devlet adamları tarafından araştırılması zamanının artık geldiğine kani (inanmış) bulunuyoruz.”²⁶⁰

Türkiye’de sanatsal faaliyetlerin eksikliği ile resim sanatının geri kalma nedenleri, Bedri Rahmi Eyüboğlu tarafından kaleme alınan ve Ağustos-Eylül 1937 tarihli Ar dergisinde yayımlanan, “Röprodüksiyon Müzeleri” başlıklı yazıya da konu olmuştur.²⁶¹ Yazısına Trabzon’daki öğrencilik yıllarından bahsederek başlayan Eyüboğlu, o dönemde, Beethoven, Chopin ve Wagner gibi dünyaca ünlü sanatçıları dinleme şansını bulduklarını, bunun gramofon ve plak satan mağazaların sayesinde mümkün olduğunu, edebiyat konusunda da “fakir” olmadıklarını, zira Anadolu’nun en ücra köşesinde dahi okuyabilecek bir kitap bulunabildiğini, “kazara” resme ilgi duyanların ise, bu ilgilerini terbiye edecek imkânlardan mahrum kaldıklarını, çok az sayıda resim gördüklerini, dolayısıyla da memlekette resim zevkinin, Batı müziği ve edebiyatıyla karşılaştırılmayacak kadar geri kaldığını ifade etmiştir.

Sanatçı, müziğe ilgi duyanların “iyi-kötü” bir plak koleksiyonu, edebiyatçıların da “oldukça” geniş bir kütüphane ile karşılaşma şansları bulunduğunu, resim meraklılarının başvurabileceği tek kaynağın ise kartpostallar olduğunu; ancak bu kaynağın, resme ilgi duyanları çıkmaza sürüklediğini belirtmiştir. Kartpostallar için “dünyanın en aşağılık ve en bayağı resimleri” nitelmesini yapan Eyüboğlu, bu kartpostallarda Leonardo veya Tiziano gibi dünyaca ünlü sanatçılara rastlamanın olanaksızlığına değinmiş,

²⁶⁰ İhsan Cemal KARABURÇAK, “Açık Mektup: B. Şükrü Kaya’ya”, 1.

²⁶¹ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Röprodüksiyon Müzeleri”, 18–19.

“artist kartları” adı altında memleketin dört bir yanına dağılan, “sinema yıldızlarının fotoğraflarıyla bir kat daha bayağılaşan” bu kartlardan başka resim yüzü görmenin, kendisi dahil hemen hemen hiç bir arkadaşına nasip olmadığını da kaydetmiştir. Resim dünyalarının, okul kitaplarındaki “derme-çatma” fotoğraflarla, “manâsız” kartpostallardan ibaret olduğunu belirten sanatçı, Türkiye’deki resim “zevksizliğinin” ve “iştahsızlığının”, kartpostallardan kaynaklandığının da altını ısrarla çizmiştir.

Eyüboğlu’nun, Türkiye’de resim zevkinin “kök salabilmesi” için önerdiği yol, kendi deyişiyile “tek çare” ise, memleketin her köşesine mümkün olduğu kadar fazla resim dağıtmak, halkın olabildiğince nitelikli resimle karşılaşmasını sağlamaktır. Bunun için özellikle resme yabancı olan Anadolu’nun her tarafında müzeler açmayı öneren sanatçı, bu müzelere değerleri tüm dünya tarafından tanınmış eserlerin büyük boyutta ve özenle alınmış renkli-renksiz baskılarının konmasını önermiştir. 40x60 boyutlarındaki baskılardan oluşan zengin bir röprodüksiyon müzesi kurmanın, “avuç içi kadar” bir Greco satın almaktan daha ucuza mal olacağını dile getiren sanatçı, bu baskıları ilkokullara, üniversitelere ve halkevlerine yayararak “gözleri” terbiye etmenin de faydalı olacağını sözlerine eklemiştir.

Karaelmas dergisinde yayımlanan “Modern San’at ve Bugünkü Türk San’atı” başlıklı yazısında: “Akademi bulunan şehirlerde san’at tarihinin bütün şaheserlerini gösteren orijinal veyahutta kopye müzeleri tesis” etmeyi önererek Eyüboğlu’yla aynı noktaya temas eden Mahmut Cûda, sanatı ve sanata yeteneği olanları geliştirmek, halka güzel sanatlar terbiyesi vermek, bu maksatla zemin ve muhit hazırlamak için, ayrıca büyük illerde birer akademi açmanın, memlekete yabancı profesörler getirtmenin, Avrupa’ya öğrenci göndermenin, Türk sanatçıların eserleriyle galeriler açmanın, lise eğitiminde sanat tarihine de yer vermenin, resim derslerini daha çok önemsemenin, halk için resim ve heykel dersaneleri açmanın, dergi, kitap ve konferanslarla sanat propagandası yapmanın, sık sık sergiler ve gezici sergiler açmanın, estet ile eleştirmen yetiştirmenin ve özellikle hayata atılan

genç sanatçılara çalışma imkânları hazırlayarak onları himaye etmenin de gerekli olduğunu dile getirmiştir.²⁶² Cûda: “Pek muazzam faydalarını gördüğümüz ve görmekte olduğumuz etatizmin (devletçilik) san’ata da teşmilini (yayma), inkişafı (gelişim) için icabeden tedbirlerin bir an evvel alınmasını millî san’at ve san’atkârlarımız namına candan temenni ederim” demek suretiyle de devletten destek beklediğini açık bir biçimde ifade etmiştir.²⁶³

Türkiye’de plastik sanatların gelişmesi için devlet desteğinin gerekli olduğunu savunanlardan Turgut Zaim ise, konuyla ilgili görüşlerini 1938 yılında Ar dergisinin düzenlediği anketteki: “Türkiyede plastik sanatların inkişafı için ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapta dile getirmiştir.²⁶⁴ Zaim, Türkiye’de plastik sanatların gelişmesi için yapılması gerekenlerin başında, maddi yardımların geldiğini belirtirken bu yardımların “büyük ölçüde” olması gerektiğinin altını çizmiş ve Léopold Lévy’nin bir yıl önce, ressamların himayesi için Kültür Bakanlığı’na yaptığı teklife gönderme yaparak resamlara 60 liralık aylığı kâfi görmesini eleştirmiştir. Ancak Lévy’nin bu değerlendirmesinin, Türkiye’ye yeni gelmesi ve memleketteki geçim şartlarını kavrayamamasından kaynaklandığını da belirtmiştir. Zaim: “Sanatkârın açlık ve sefalet içinde şaheserler yaratacağını ileri süren snop ve romantik kafaların artık 20 nci asırda boruları ötemez. Kafanın çalışması için midenin dolu olması lazımdır.” diyerek sanatçılara, en az ve vergileri de kesildikten sonra 150 liralık maaşın bağlanması gerektiğini belirtmiş; öte yandan maaş bağlanan “faraza (diyelim ki)” 50 sanatçıdan da şaheserler beklenmemesini, bu sanatçılardan bir ya da ikisinin verimli olmasının dahi memleket için büyük kazanç olacağını sözlerine eklemiştir.

Zaim’in bu görüşleri, Nahid Sırrı (Örik) tarafından tepkiyle karşılanmış ve yazar, Varlık dergisinde yayımlanan “Resamların Himayesi Hakkında Bir

²⁶² Bkz.(141), CÛDA, 58.

²⁶³ A.g.k., 59.

²⁶⁴ ANONİM, “Ar’ın Sanat Anketi: I, Turgut Zaim’in Düşünceleri”, 10.

Proje Etrafında” başlıklı yazısında tepkisini dile getirmiştir.²⁶⁵ Nahid Sırrı, “Vergiler çıktıktan sonra 50 sanatkâra asgarî (en az) 150 şer lira aylık bağlanmasını istemek de hesabı fazla geniş tutmak değil midir?” diyerek bu meblağın abartılı olduğuna dikkat çekmiş; ayrıca Zaim’in, 150’şer lira maaş alan her sanatçıdan şaheserler beklememek gerektiğini belirtmesini de doğru bulmadığını ifade etmiştir.

Malik Aksel de Zaim’in görüşlerine katılmayanlardandır. Ar dergisinin düzenlediği ankette, ressamalara maaş bağlanması taraftarı olmadığını dile getiren sanatçı, yalnızca yaşlı ve emektar ressamalara maaş bağlanabileceğini, genç ressamların ise, meydana getirdikleri eserler karşılığında ödüllendirmeleri gerektiğini belirtmiştir.²⁶⁶ Bununla birlikte sanatçı, Türkiye’de plastik sanatların gelişmesi için, resim ve heykel müzelerini çoğaltmanın, her vilayette birçok resim galerileri açmanın, ünlü ressamların resimlerinden kopyalar çıkarmanın, resim galerilerinde bu kopyalara yer vermenin, resim sanatına dair eski Türk eserlerini bir araya getiren bir müze kurmanın, bu sayede kitap ciltleri arasında kalan Türk minyatürlerini herkesin görebilmesini sağlayarak halkın güzel sanatlar zevkini yükseltmenin lazım geldiğini de sözlerine eklemiştir.

Ar’ın anketinde, sanatçıyı toplum içinde “tufeyli (asalak)” bırakmayarak ona bir fonksiyon vermek icap ettiğini, bunun için de sanatçıdan önce toplumun kültürünü yükseltmek gerektiğini belirten Zühtü Müridoğlu da, bu konuda devletin üzerine düşen görevin, vilayetlerde müzeler kurmak ve liselerde sanat derslerini daha ciddi bir şekilde tatbik ettirmek olduğunu ifade ederek devletten beklentilerini dile getirmiştir.²⁶⁷

Sanatın ve sanatçının himayesine yönelik beklentiler ile öneriler, Nurullah Berk’in 9 Şubat 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan

²⁶⁵ Nahid Sırrı, “Resamaların Himayesi Hakkında Bir Proje Etrafında”, 626.

²⁶⁶ ANONİM, “Ar’ın Sanat Anketi: II, Malik Aksel’in Düşünceleri”, 10.

²⁶⁷ ANONİM, “Ar’ın Sanat Anketi, Zühtü Müridoğlu’nun Fikirleri”, 19.

“Güzel San’atlar Meselesi” başlıklı makalesinde de ele alınmıştır. Yazısında, ressamlık ile heykeltıraşlığın Türkiye’de “emekleme” devresini çoktan geçtiğini; ancak gündelik hayata henüz giremediğini belirten Berk, bu durumun sanatçı, devlet ile halk olmak üzere üç başlı bir problemten kaynaklandığını ve bu problemin nasıl çözülmesi gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Söze, “işin başı ve muammanın (bilmece) anahtarı” olduğunu ifade ettiği sanatçıyla başlayan Berk, sanatçıların rahatı, huzuru, mutluluğu ve üretimini temin için, hayat şartlarıyla meşgul olmak gerektiğinin altını çizmiş; sanatçıyla meşgul olacak, yani onun hayat şartlarını daha uygun hale getirecek tek kuvvetin ise devlet olduğunu işaret etmiştir. Sanatta devletçilik sistemini savunmadığını dile getiren; ancak “en liberal ve en az totaliter” ülkelerde dahi sanatın korunması ve gelişmesi için organizasyonlar yapıldığını belirten Berk, bir rejim veya bir ideoloji propagandası vasıtası kabul etsin ya da etmesin, “serbest ilhamı” ile “entelektüel istiklaline” saygı gösterebilir ya da göstermesin, her devletin, güzel sanatların gelişmesini önemli görevlerden biri olarak kabul ettiğine dikkat çekmiştir. Berk, sanat eserinin hitap ettiği ve onayı ile hayranlığının sanatçıları için büyük bir mükâfat olduğunu belirttiği halkın ise eğitilmesi gerektiğini öngörmüş; öğrenmenin önce, alkışın ise sonra geldiğini vurgulamıştır.

Türkiye’nin, plastik sanatlarda gelenekten “tamamıyla” yoksun olduğunu dile getiren Berk, her faaliyetin bir geleneğe dayanarak kök salabildiğini, dolayısıyla memleketin resim ile heykel geleneğini oluşturacak sağlam sanat eserlerine ihtiyacı olduğunu, bunu sağlamak için ise devletin, sanatçıları yalnız bırakmayacağını, hem onlara yardım edeceğini hem de halka sanat kültürü aşılacak için yapılması lazım geleni ihmal etmeyeceğini de sözlerine eklemiştir.

Yeni Adam dergisinin Haziran 1939 tarihinden itibaren başlattığı ankette ise, Eren Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fahri Arkunlar, Mahmut Cûda, Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Léopold Lévy ve Abidin Dino, “Türkiye’de milletlerarası kalitede ressam yetiştirmek için bütün iktidar elinizde olsa ne

yaparsınız?” sorusuna verdiği cevaplarla ne tür önlemlerin alınmasını öngördüklerini dile getirmişlerdir. Eren Eyüboğlu, bu soruyu: “Memleketimiz bütün sanat sahalarında olduğu gibi her bakımdan kemale erdiği zaman büyük ressam yetiştirecek olan hava da kendiliğinden doğmuş olacaktır” diyerek cevaplarırken,²⁶⁸ Bedri Rahmi Eyüboğlu: “Avrupa müzelerini, derhal Anadolu’ya taşırsın, yurdumu en ufak bir köyüne kadar her bakımdan refaha ve mükemmele kavuşturur ve beklerdim” cümlesiyle yanıtlamıştır.²⁶⁹ Fahri Arkunlar’ın cevabı ise: “Nice kıymetler vardır ki bunları devamlı mesaiye kavuşturduktan sonra aralarında bugün olmazsa yarın büyük bir sanatkâr çıkacağına şüphe edilemez... Binaenaleyh (bundan dolayı) enerjilerini hariçteki işlerde sarf mecburiyetinde kalan ressamların mesleklerinde çalışmalarını temin ederdim”²⁷⁰ olmuştur.

Anketi yanıtlayanlardan Mahmut Cûda:

“Böyle bir iktidar beni çıldırtmaz da kafam salim kalırsa pek çok şeyler yapardım. Başlıcalarını kısaca ve izahsız yazayım: Evvelâ Akademiyi her sene müsabaka ile muntazaman ve mebzulen (bol bol) Avrupa’ya talebe gönderirdim, muayyen (belirli) bir nizam (düzen) dahilinde ve bir ödeme şekline mukabil (karşılık) sanatkârlara maddî istiklallerini temin ederdim. Üçte bir nisbetinde ilmî salâhiyetler (yetkiler), üçte iki nisbetinde doğrudan doğruya sanatkârların seçecekleri mümessillerle (temsilcilerle) bir heyet kurar ve memleketin umumî sanat işlerini onlara havale ederdim. Yine aynı nispet ve intihab (seçme) şekli dahilinde her sene değişmek üzere bir jüri kurardım. Neşriyat, konferans, sergileri yurt iç ve dışında gezdirmek gibi mütemadi (sürekli) sanat programlarıyla meşgul olacak bir büro tesis ederdim. Her vilayette, resim ve heykel gece dersaneleri açardım. Avrupa’ya gönderilen talebelerden üçer kopye getirmelerini şart koyduğum gibi ayrı olarak kopistler gönderir, her vilayette mümkün olursa orijinâl eserlerden, olmazsa, kopye ve

²⁶⁸ ANONİM, “Resim Anketimiz”, 13.

²⁶⁹ A.g.m., 13.

²⁷⁰ A.g.m., 14.

reprodüksiyonlardan müteşekkil (oluşan) müzeler açardım. Ayrıca, sergi salonları inşa ettirdim.”²⁷¹

demek suretiyle düşüncelerini aktarırken Cemal Tollu, öncelikle Güzel Sanatlar Akademisi'yle ilgili öneriler sunmuştur.²⁷² Akademi'nin yüksek sanat okulu haline getirilmesini öneren sanatçı, Akademi çatısı altında ve hazırlık sınıfı mahiyetinde, üç sınıftan oluşan bir lisenin kurulması gerektiğini belirtmiş; öğrencilerin burada mimarlık, ressamlık ya da heykeltıraşlıkla ilgili hazırlık eğitimi aldıktan sonra, Akademi'nin yüksek bölümüne devam ederek eğitimlerini tamamlamalarını uygun gördüğünü, bu şekilde yetişen gençlerin, mezun olduktan sonra görev alacakları bir vilayet lisesinde, kıymetli ve kuvvetli birer unsur olacaklarını ifade etmiştir. Akademi'ye ortaokul mezunlarını da kabul ederek herhangi bir nedenden ötürü liseyi bitirememiş yetenekli gençleri de eğitmek gerektiğini dile getiren sanatçı, Akademi'nin hem öğretmen hem de sanatçı olmak üzere iki türlü sanat unsuru yetiştirmekle “iktifa (yetinme)” etmesi icap ettiğini, bu unsurları en uygun şekilde kullanarak daha verimli bir hale getirmenin ise devletin bu işlerle alakalı kurumlarının vazifesi olduğunu kaydetmiştir.

Türkiye'de milletlerarası kalitede ressam yetiştirmek için bütün iktidarın elinde olması halinde, Akademi'yi yukarıda öngördüğü şekilde yenileyeceğini belirten Tollu, Anadolu'daki yetenekli fakat fakir öğrencilere, imkânlar dahilinde ders verdikten sonra, mezun olanlardan bir kaçına, başarılarının derecesine göre 3–10 sene Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde çalışma olanağı tanıyabileceğini bildirmiş; bununla birlikte Avrupa'da bulunan her Türk ressamına, senede birer şaheser kopya ettirerek -az masrafla- bir “Kopye Eserler Müzesi” oluşturmanın mümkün olacağını da sözlerine eklemiştir.

Zeki Faik İzer ise, liselerde sanat tarihi derslerinin okutulmasını, Avrupa'ya öğrenci ve ressam gönderilmesini, çeşitli illerde kopya ve orijinal

²⁷¹ A.g.m., 20.

²⁷² ANONİM, “Resim Anketimiz”, 10–11.

resimlerden oluşan müzelerin kurulmasını, buralarda birçok sergilerin düzenlemesini ve sanata ilişkin çok sayıda yayın hazırlamasını öngörürken; zenginleri, otomobil ve büyük apartman sahiplerini, her sene belirli miktarda eser satın almaya mecbur etmek gerektiğini de kaydetmiştir.²⁷³ Abidin Dino ise, Lévy'nin: "Beklemek lazımdır" yanıtına karşın: "Mevcut olan beynelmilel (uluslararası) sanatkârları şimdiden korumaya çalışırdım" ifadesini kullanmıştır.²⁷⁴

Sanatın ve sanatçının himayesi etrafında görüşler ve öneriler tartışılırken Nurullah Berk, 8 Ekim 1943 tarihli Büyük Doğu dergisinde yayımlanan "Sanat Dünyamızda Tezad" başlıklı yazısında²⁷⁵ bir tezadın varlığını işaret etmiştir. "Bir hal, beni hayretler içinde bırakıyor" cümlesiyle söze başlayan sanatçı, güzel sanatlarla ilgili konferansların, konuşmaların, söylev ve demeçlerin "alıp yürüdüğünü", resimden, heykelden, sanattan, estetikten bahseden yazarların, düşünürlerin, eleştirmenlerin bir kürsüden inip ötekine çıktığını, mecmuaların hepsinin başlığında "sanat", "plastik sanatlar" kelimelerinin kullanıldığını, sanatın, çeşitli yazarların ana konusu olduğunu, her biri bir ideolojiyi, bir eğilimi savunup yaymaya çalışan yüzlerce binlerce makalenin kaleme alındığını, klasik ya da modern sanatın tüm meselelerini, en girift davalarını ele alan sayısız yazar bulunduğunu, sanat için sanat, öz sanat, sağ, sol, orta sanat, millî sanat, folklorik sanat, toplumsal sanat, konulu veya konusuz sanat, hepsinin var olduğunu ve makale, fıkra, broşür ile kitap halinde basılarak yayımlandığını, sonuç olarak sanatın her tarafta söylendiğini ve tartışıldığını dile getirmiş; ancak bunca çabaya rağmen sanat eseri üretilmediğinin altını çizmiştir. Tüm bu "ihtiraslı edebiyatın" bir son bulması gerektiğini belirten sanatçı, halkın ilgisinin bu şekilde çekilemeyeceğini, harfler, kelimeler ve "ölü mevhumlardan (gerçekte olmayıp var sayılan)" ibaret görünen sanat dünyasını, kayda değer örneklerle dayanan olgular haline getirmenin lazım geldiğini, bunun da her Türk şehrinde bir resim ve heykel

²⁷³ A.g.m., 11.

²⁷⁴ ANONİM, "Resim Anketimiz", 12-13.

²⁷⁵ Nurullah BERK, "Amelî Davalarımız: Sanat Dünyamızda Tezad", 3.

müzesi kurmak, başlıca illerde içeriği sıklıkla değişen birer galeri açmak, liselere sanat tarihi derslerini bir an önce koymak ve okullarda birer röprodüksiyon müzesi oluşturmakla başarılabileceğini sözlerine eklemiştir.

Cemal Tollu ise 22 Nisan 1944 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan “Varlığımızı Tanıtmalıyız” başlıklı yazısında, Türk ressam ve heykeltıraşlarına iş olanakları sağlamanın elzem olduğunu, sanatın bu sayede ülke çapında yaygınlaştırılıp geliştirilebileceğini belirtmiş; bununla birlikte Türk sanatını diğer ülkelerde de tanıtmak gerektiğinin altını çizmiştir. Tollu, Avrupa ülkelerinin, sanat ve kültür varlıklarını yalnız kendi ülkelerinde değil, diğer ülkelerde de tanıtmak için metotlu çalışmalar yürüttüğünü, Türk sanatının ise Osmanlı devletinin “düşkünlük” döneminin doğurduğu güven eksikliği ve kendini diğerlerinden aşağı görme hastalığının devam etmesinden ötürü yurt dışında yeterince tanıtılmadığını, oysa Rusya’da ve bazı Balkan şehirlerinde Türk ressamlarının eserlerinden oluşan sergilerin²⁷⁶ olumlu etkiler bıraktığını ve “bu çığırda yürümek lazımdı” diyerek yurtdışında sergiler düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türk sanatını, yurt dışında tanıtmak için büyük sanat şehirleri ile temas imkânları yaratmayı öngören sanatçı, “demirin döğüle döğüle işe yarar bir hal alması gibi hırpalanmaktan, mahcup olmaktan korkmadan” atılım yapmak gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Türk resminin gelişmesi, yurt içinde ve uluslararası platformlarda tanınması için yapılması gerekenler, Turgut Zaim, Eşref Üren ile Cemal Bingöl tarafından, Şinasi Özden’in gerçekleştirdiği söyleşide de tartışılmıştır.²⁷⁷ Buna göre Zaim, sanatın propaganda ile “aşıldığını”, tanıtıldığını ve yayıldığını belirtmiş; dolayısıyla propagandanın ön planda olması gerektiğini ifade etmiş ve propaganda yapmak için de geniş bir teşkilatın kurulmasını öngörmüştür. Üren, “Milletlerarası şöhret gökten inmez” diyerek Fransa’yı örnek göstermiş ve burada genç ressamların eserlerinin

²⁷⁶ Sanatçı, 1936 yılında Kiev, Moskova ve Bükreş’te, 1937’de ise Atina’da açılan sergilerden bahsetmektedir. Detaylı bilgi için Bkz. 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

²⁷⁷ Şinasi ÖZDEN, “Üç Ressam Konuşuyor”, 10.

bastırılarak dünyanın dört köşesine dağıtıldığını işaret etmiş; ayrıca “genç” Türk resminin gelişmesinde tüm olanakları nasıl Cumhuriyet Halk Partisi hazırlamışsa, devam ettirmesi gerekenin de yine Parti olduğunu vurgulamıştır. Bingöl ise sanatçıyı koruma ve tanıtma ile sanat terbiyesini yükseltme amacıyla oluşturulan kurumların, ressamların yapması gereken işleri, uzman olmayanların eline vermemeleri gerektiğinin altını çizmiştir.

Abidin Elderoğlu da sanatın ve sanatçının himayesi etrafında düşünceler üretmiş ve öneriler sunmuştur. 30 Haziran 1945'te, Fikirler dergisinde yayımlanan “San’atçının Durumu” başlıklı yazısında,²⁷⁸ genç ve yetenekli sanatçıların yoksul kalma endişelerini gidererek onları himaye etmenin lazım geldiğini ifade eden sanatçı, bunun için bir mahal (bölge) ya da müesseseye her yıl harcamak üzere belli miktarda para bağlanmasının, bu parayla, her yıl ve arada sırada açılan sergilerden nitelikli eserler buldukça -“değerile”- satın alınmasının, satın alınan eserlerin ise, serginin açıldığı yerdeki müzeye ya da devletin müzesine verilmesinin icap ettiğini dile getirmiştir. Sanatçı ayrıca, sergilerden eser seçme işini, eserlerin değerini gereğince belirleyecek vicdan ve insaf sahibi kişilerden oluşan bir jüriye havale etmenin doğru olacağını kaydetmiştir. “Otoriter, ilmî otoritesi kuvvetli bir jüri heyeti ve müze... İşte mesele budur. Ve eğer sanatkâr sızlanıyorsa ızdırabı eminim ki yalnız budur...” diyen Elderoğlu, sanatçıların maddi ihtiyaçlarını teminde, devletin yardım etmesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Sanatın ve sanatçının himayesi bağlamında devlet desteğini öngörenlerden Ali Karsan ise, 1946'da Arkitekt dergisinde yayımlanan “Resamların Derdi” başlıklı yazısında,²⁷⁹ Türk ressamlarının Cumhuriyet döneminde gördükleri yardımı, hemen hiç bir dönemde görmediklerini belirtmiş; ancak II. Dünya Savaşı'nın ressamları hırpaladığını, resim yapmak için malzeme bulmakta zorlandıklarını, bulduklarının ise pahalı olduğunu, bu

²⁷⁸ Abidin ELDER, “San’atçının Durumu”, 10–11.

²⁷⁹ Ali KARSAN, “Resamların Derdi”, 138–139.

yüzden birçok ressamın malzemeyi kendileri yapamaya çalıştığını ifade etmiştir. Oysa ki ressamların bu işlerle uğraşmayarak yalnızca sanatlarını düşünmelerinin icap ettiğini, buna rağmen savaş nedeniyle “dişlerini sıktıklarını” ve iğneden ipliğe her ihtiyacın pahalalanmasına karşın, tablo fiyatlarını sabit tutarak önceleri 100 liraya sattıkları bir resmi, yine yüz liraya sattıklarını, bunu başarabilmekle de kendilerini bahtiyar (mutlu) saydıklarını dile getirmiştir. Ressamların, yemek için yaşamak değil de yaşamak için yemek mücadelesi verdiklerini bildiren sanatçı, devlet desteğiyle ilgili olarak da resmî dairelerin, Atatürk’ün ve İsmet İnönü’nün güzel sanatların himayesiyle ilgili direktifleri doğrultusunda hareket ederek ressamların gerçekleştirdiği eserlerin hemen hepsini satın aldıklarını ve almakta olduklarını; ancak ressamların bu satışlardan memnun kalmadıklarını dile getirmiş ve bunun nedenlerini de şu sözlerle açıklamıştır:

“Esasen bu resim satışları ile de sanatın pek öyle ilerleyeceğini ümit etmek de hatadır zannındayım. Resim sergilerinden alınan resimler daha ziyade devlet müzesine gitmelidir. Herhangi bir vekâletin alacağı herhangi bir çiçek veya manzara resmi ne o vekâletin işine yarar ne de sanat işçisine bir ilerleme kaydettirebilir. Bizdeki resim satışları âdeta Yeniçeriler zamanında dağıtılan ulûfeye benziyor. Kapanın elinde kalır tertibi. Buna en canlı misal verdiği neticedir. Güzel Ankaramızda birçok dairelerde yağlıboya resimler var ki duvara yabancı kalıyorlar. İnsan onları oradan kaldırmak istiyor. Resmin asılacağı yer ile mevzuu arasında bir münasebet olması lazım gelir. Sonra yine resmin asılacağı yer ile eşya arasında bir ahenk vücuda gelmesi şarttır. Halbuki sorarım size, duvarlarda gördüğünüz resimler bu şerait (şartlar) altında mıdır? Aynı resimler resim galerilerinde bulunsalar hem daha iyi görünürler ve hem de sanat zevkini ilerletmek bakımından daha münasip olurdu. Acaba bu neden böyle oluyor? Çünkü yardım esaslı düşünülüyor da ondan.”²⁸⁰

Esaslı bir yardımın, yine devlet desteğiyle söz konusu olabileceğini ifade eden Karsan, bunun için, devletin resmî binalarında “kendi öz

²⁸⁰ A.g.m., 139.

evlatlarına” iş vermesi gerektiğini, bu binaları yapan mimarların ise projelerinde resamlara, heykeltıraşlara, kısaca sanat erbaplarına belirli ölçüde yer ayırmasının icap ettiğini belirtmiştir.

Karsan, Arkitekt dergisinin bir sonraki sayısında yayımlanan “Ressamların Dertleri” başlıklı yazısında²⁸¹ ise devletin sanatı ve sanatçıyı himaye etmek üzere, İstanbul’da bir devlet atölyesi de açabileceğini, ayrıca yapılmakta olan İstanbul planında, Ankara’daki vakıf apartmanları ya da Lalelideki tayyare cemiyeti binaları gibi, sanatçılara mahsus, atölyeli bir-iki binaya yer verebileceğini, parası olup da kendi atölyesini kurmak isteyenlere ise şehrin uygun bir yerinde, “arı kovanı” tabir edilen binalar çevresinde, bahçeli bir mahallenin de ayrılabilceğini ifade etmiştir.

Karsan’ın yukarıda belirttiği üzere, mimarlar ile ressam ve heykeltıraşlar arasında olması gereken işbirliği, diğer sanatçılar tarafından da konu edilmiş ve mimarlar, bu konuyla ilgili duyarsız kalmaları nedeniyle eleştirilmiştir. Şevket Rado, 8 Aralık 1947’de, Akşam gazetesinde yayımlanan “Ressamlar, Devlet Binalarına Resim Girmemesinden Şikâyetçi” başlıklı yazısında, Bedri Rahmi Eyüboğlu ile Hamit Görele’nin konuyla ilgili eleştirilerine yer vermiş ve sanatçıların görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Hiç bir mimar, üzerine aldığı inşaatta ressama yer vermeyi asla düşünmüyor. Eğer mimarlar bize bu imkânı verselerdi, yapacakları binaların, bilhassa devlet inşaatının muhtelif köşelerini resimle güzelleştirmeyi planlarının esaslı unsurları arasında saysalardı resim dünyamızda muhakkak ki çok büyük bir gelişme olurdu. Ressamlar şimdiye kadar büyük ölçüdeki eserler üzerinde çalışmak fırsatını bulamamışlar, küçük küçük çerçeveler içinde kalmaya mahkûm olmuşlardır. Biz Güzel Sanatlar akademisinde mimarlarla aynı çatı altında okuyoruz. Aynı senelerde diplomalarımızı beraberce alıyoruz. Ayrılış o ayrılış. Hâlbuki hayatta bizi birleştirecek

²⁸¹ Ali KARSAN, “Ressamların Dertleri”, 156–157.

imkânlar vardır. Ressam, heykeltıraş, dekoratör ve mimar daima beraber çalışan sanatkârlardır.”²⁸²

Eyüboğlu ve Görele, Türkiye’de devlet inşaatlarına milyonlar döküldüğünü kaydederek bu milyonluk binalar içine yine milyonluk mobilyalar konulduğunu; ancak bu binalara tek bir resmin bile girmediğini, devletin ise bu noktada sanatçılara destek vermesi gerektiğini belirtmiş ve devlet inşaatlarına maliyetin yüzde ikisi oranında resim girmesini mecbur kılacak kanunun bir an önce yürürlüğe girmesini ümit ettiklerini ifade etmişlerdir. Ressamları kurtaracak, önlerine geniş ufuklar açacak ve yeni nesiller arasında resme daha çok heves uyandıracak tek yolun bu kanunun çıkması olduğunu dile getiren sanatçılar, bu sayede toplumsal hayatta yeri olmayan resmin, ilk kez hayata dâhil olacağını da altını çizmişlerdir.

Celâl Esad Arseven de devlet tarafından yaptırılan binalarda ressam ile heykeltıraşlara iş imkânı verilmesi konusuna değinmiş ve görüşlerini, 30 Mayıs 1948 tarihli Akşam gazetesinde yayımlanan “Devlet ve Sanatkâr” başlıklı yazısında dile getirmiştir. Arseven, sanatın ve sanatçının bir toplumda ne denli gerekli birer unsur olduğunu idrak eden Cumhuriyet hükümetinin, maddi güçlükler içinde olsa dahi sanata gereken önemi verdiğini, bunun için Güzel Sanatlar Akademisi’ni kurduğunu, her sene devlet sergileri düzenleyerek bu sergilerden eserler satın aldığını ve İnönü Armağanlarını organize etmek suretiyle para mükâfatı verdiğini belirtmiş; ancak bu teşviklerin yeterli olmadığını da ifade etmiştir. Güzel Sanatlar Akademisi’nde yetişen ve ellerine birer ressam ya da heykeltıraş diploması verilen sanatçıların, toplum içinde üzerlerine düşen görevi yapabilmeleri için önce yaşayabilmelerinin gerektiğini vurgulayan Arseven, ressam, heykeltıraş ve tezyini sanat ressamlarının ne büyük sıkıntılar içinde yaşamlarını sürdürdüklerini herkesin bildiğini ifade etmiştir. Bu durumu düzeltmek için, devlet tarafından yaptırılan binalarda, sanatçılara inşa bedelinin yüzde beşi

²⁸²Şevket RADO, “Ressamlar Arasında: Ressamlar Devlet Binalarına Resim Girmemesinden Şikâyetçi”, 3.

oranında duvar resmi ve heykel sipariş etmenin kararlaştırılmasına rağmen bir türlü uygulamaya geçilmediğini bildiren sanatçı, oysa devletin 20 milyonluk Türk milleti arasında, gerçek sanatçı olarak çıkabilecek 20 kişiyi beslemekte zorlanmayacağını ve bu konuda devletin sarf edeceği meblağın nüfus başına on lirayı geçmeyeceğini belirtmiştir. Arseven, Türkiye’de sanatın gelişmesi ve büyük sanatçıların yetişebilmesi için yapılması gerekenleri ise şöyle sıralamıştır:

“Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki Saray nakkaşhanesi gibi bir müessese kurmak. Sanatkârlar arasında yapılacak bir seçim ve bir jüri intihabiyle (seçimiyle) oraya memleketin en mümtaz (seçkin) sanatkârlarından on ressam, on heykeltıraş ve on tezyinatçı almak ve bunlara “Devlet sanatkârı” unvanını vererek kendilerine refahla yaşayabilecek miktarda kaydı hayat şartıyla bir aylık bağlamak.”²⁸³

Devletin, vereceği bu aylık karşılığında sanatçılardan her sene belirli miktarda eser isteyebileceğini ve bu eserleri müzelere koyabileceği gibi yaptırdığı binaların süslemesinde de kullanabileceğini belirten Arseven, memlekette sanat talep edilinceye dek bu şekilde, yani geçim kaygısı duymadan çalışan sanatçılar arasından dünya çapında bir-iki sanatçının ortaya çıkabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Türkiye’de sanatın gelişmesi ve aynı zamanda sanatçıların himayesi bağlamında fikir öne sürenlerden Abidin Elderoğlu ise, görüşlerini, Zeki Faik İzer’e hitaben yazdığı ve Ocak 1949’da Fikirler dergisinde yayımlanan açık mektubunda dile getirmiştir.²⁸⁴ Mektubuna, “Güzel Sanatlar Akademisine müdür olmanızı hararetle tebrik ederim” diyerek başlayan Elderoğlu, aralarından bir sanatçının otorite kazanmasının, Türk sanatında yeni gelişmelere vesile olacağını ifade etmiş ve bunu bir kazanç olarak nitelendirmiştir. Türk sanatının 25 senelik bilançosunu yapan sanatçı, bu

²⁸³ Celal Esad ARSEVEN, “Devlet ve Sanatkâr”, 3.

²⁸⁴ Abidin ELDEROĞLU, “Sayın Zeki Faik İzer’e Açık Mektup”, 16–18.

süreçte sanat ile sanatçılar adına devamlı bir gelişmenin sağlanamadığını; ancak gelecekte ümitli olduğunu, sanat alanında yeni “olgunluklar” ve gelişmeler için önlemler alınacağına inandığını bildirmiştir.

Akademi’de eğitim gören çoğu gencin, mezun olduktan sonra geçimlerini sağlayabilmek için ek işlerde çalışmak zorunda kalmalarına değinen sanatçı, bu gençler arasında öğretmenlik yaparak faydalı olmak isteyenlerin ise ideallerini gerçekleştirecek müesseseler bulamadıklarını belirtmiş; bunun için büyük ve gelişmiş illerin merkezlerinde resim okulları açmak icap ettiğini, genç ve yetişkin sanatçıların da ortaokullar yerine buralarda öğretmenlik yapmak üzere yerleştirilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bu merkezlerde, resme meraklı ortaokul ve lise talebelerinin devam edebilecekleri akşam kursları açmanın da elzem olduğunu belirten Elderoğlu, bu hazırlıklardan geçen genç yeteneklerin, Akademi ve Gazi Terbiye Enstitüsü resim bölümüne alınmasını önermiş; böylece resim ve heykelle uğraşmak üzere yetişenlerin bir geleceğe sahip olabileceklerini de sözlerine eklemiştir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu ise, ressamların himayesi ile ilgili Nisan 1949 tarihli Yaşayan Sanat dergisinde yayımlanan, “İş İstiyoruz” başlıklı yazısında:

“Yarım asırdan beri Akademi çatısı altında yetiştikleri halde mimarlarımızın yüzde doksan beşinde resim sevgisi kök salamamıştır. Devlet onlara yüzlerce metrekareyi binlerce metreküpü emniyet eder de onlar bizden bir metrekareyi esirgerler. Senelerden beri durmadan onlardan iş isteriz, bize hep “kendisi muhtacı himmet (yardım) bir dede” türküsünü söylerler.”²⁸⁵

demek suretiyle mimarların imkanları olmasına rağmen, resamlara destek verme konusunda kayıtsız kalmalarına değinmiş ve ressamların, mimarlardan değil de doğrudan doğruya devletten iş istediklerinin altını çizerek devlet eliyle

²⁸⁵ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “İş İstiyoruz”, 49–50.

yapılan inşaatlarda; örneğin okullarda, hastanelerde, büyük halk topluluklarının uğrak yeri olan resmî binaların duvarlarında resamlara geniş panolar ayrılmasını talep ettiklerini dile getirmiştir.²⁸⁶

Ressamların ve sanatın himayesi, Nurullah Berk'in 23 Aralık 1949 tarihli Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan "Sanat Dâvamızın Ana Hatları" başlıklı makalesinde de ele alınmış ve sanatçı:

"Bugün ressam, -bu tabirler de hoş görülsün- müşterisiz ve işsizdir. Değil Akademiden yeni çıkmış coşkun ve taze mizaçlı genç, Türk resmini temsil eden, kusurları ve meziyetleriyle (üstünlük) sanat tarihimize mal olmuş yetişkin ressamlar bile atölyelerinin dört duvarı arasında cemiyetle alışverişsiz yaşıyorlar. Yılda bir iki tablo alıcısı çıkar, Devlet bir eser satın alır, beş on yılda bir, bir resmî daire pano, duvar süslemesi sipariş eder. Ve ressamımız, halkın, aydınların, basın ve profesyonel entelektüellerin derin kayıtsızlığı içinde, para ve sanat kaygılarıyla haşır neşir, nankör bir ömür sürer."²⁸⁷

demek suretiyle ressamların mevcut durumu hakkında genel bir değerlendirmede bulunduktan sonra, himayeleri ile ilgili yapılması gerekenleri sıralamıştır. Berk, öncelikle yapımı tamamlanmış ya da yapılacak resmî binalarda, resamlara da görev verilmesi konusuna değinerek bina yapımı için ayrılan masrafların yüzde biri, hatta yarısının duvar resimlerine, alçak ve yüksek kabartmalara ayrılmasının icap ettiğini belirtmiş; böylece, "milletin malı olan eserlerde", sanatçıların da mimar, müteahhit, usta, dülger, hatta kum ve toprak taşıyan işçi kadar emek ve kazanç sahibi olabileceklerini belirtmiştir.

Ressamların ve sanatın himayesi için, illerde ve halkevlerinde küçük resim galerileri, hareketli merkezlerde de atölyelerin açılması gerektiğini bildiren sanatçı, her ilin yıllık bütçesinden belli miktarda para ayırmak suretiyle, eser satın alarak resim koleksiyonları oluşturulabileceğini, bu

²⁸⁶ A.g.m., 49-50.

²⁸⁷ Nurullah BERK, "Sanat Dâvamızın Ana Hatları", 4.

koleksiyonların da her sene alınacak yeni eserlerle zenginleştirilebileceğini ifade etmiş; atölye açma işinin ise Halkevlerinin başlıca vazifelerinden biri olduğunu dile getirmiştir.

Gerek resmî binalarda resamlara iş olanakları tanınması, gerekse de resim galerileri ile atölyelerinin açılması konusunun epeydir süre geldiğini, ancak bu konularda herhangi bir gelişmenin söz konusu olmadığını vurgulayan Berk, sanatı ve sanatçıyı himayede, sanat müzelerinin de başlı başına önem taşıdığını, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi dışında, başta Ankara olmak üzere Bursa ve İzmir gibi büyük merkezlerde de sanat müzeleri açmanın elzem olduğunu vurgulamıştır.

Himaye konusunda akla gelen çarelerden bir diğerinin de seçkin sanatçıların maaşa bağlanması olduğunu belirten Berk, on iki yıl önce Léopold Lévy'nin gündeme getirdiği bu teklifin, "Kontratla sanat olur mu?" diyen "romantikler" ve "bozguncular" tarafından engellenmeye çalışıldığını, ancak halen galerisi olmayan ve eser satışı belli bir düzene oturmamış Türkiye'de, devletin seçkin sanatçıları kontratla kendine bağlamasının her iki taraf için de faydalı olacağını ifade etmiştir. Buna göre, bir yandan maddi imkânsızlıklar yüzünden büyük boyutta tablo yapamayan ressamın sorunu çözülecek diğer yandan sanatçıların devlet için yapacağı millî konulu resimlerle de müzeler ve galeriler kurulacaktır.

Bu tedbirler sayesinde, ressamın toplum içinde faal olarak çalışma imkânı bulabileceğini, bir yandan sanatçı himaye edilirken diğer yandan halkın sanat konusunda eğitilmesi yolunda adımların atılacağını bildiren Berk, memleket içinde dolaştırılacak gezici sergiler ve konferansların da bu anlamda faydalı olacağını sözlerine eklemiştir.

İhsan Cemal Karaburçak ise, 7 Temmuz 1950 tarihli Ulus gazetesindeki "Sanat Anlayışı" başlıklı yazısında, ressamın himayesi ile ilgili olarak devlet desteğinin şart olduğunu ancak bunun dışında toplumsal

desteğin de sağlanması gerektiğinin altını çizmiş, bu desteğin sağlanması için ise sanat kültürü yüksek, yeni bir nesil yetiştirmenin icap ettiğini belirtmiştir. Bu konuda alınması gereken tedbirleri, “okulda” ve “okul dışında” olmak üzere iki kısımda toplayan sanatçı, okulda alınması gereken tedbirler arasında, -eğitim sistemindeki birliğin sağlanması ilkesine bağlı olarak- resim öğretmenlerinin faydalanabilecekleri bir rehber kitabın hazırlanmasını, resim eğitiminde gerekli olan röprodüksiyonların temin edilmesini, öğretmenlerin bilgilerini devamlı surette yenilemelerinin, arttırmalarının ve zamanın sanatsal faaliyetlerinden haberdar olmalarının sağlanmasını, bunun için resim tarihini konu alan mevcut kaynakların tüm resim öğretmenlerinin kullanımına hazır olmasını ve öğretmenlere, vazifelerinin yalnızca öğrencilere resim yaptırmak değil, resim kültürünü ve resim sevgisini aşılacak olduğunun hatırlatılmasını öngören sanatçı, ortaokul ve liselerde sanat tarihi derslerinin, üniversitelerde ise genel kültür kurlarının açılmasına ihtiyaç olduğunu bildirmiştir. Bununla birlikte, memleketin her yanında, hem öğretmeni hem de öğrenciyi aydınlatmak için projeksiyonlu konferansların düzenlenmesi gerektiğini de belirten sanatçı, sözü edilen tüm bu tedbirlerin başarıyla yürütülebilmesi için, plastik sanatlarla ilgilenmek üzere Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı müfettişlerin görevlendirilmesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Karaburçak, okul dışında alınması gereken tedbirler arasında ise Ankara'dan başlamak üzere sırasıyla diğer şehirlerde birer galeri açmayı, dost ülkelerde yapılacak teşebbüslerle, dünyaca ünlü büyük üstatların eserlerinden birkaçını -müzelerde sergilemek üzere- satın almayı ve devlete ait ya da devlet sermayesinin hâkim olduğu banka, postane, demiryolu ve tiyatro gibi kurumlarda, resim sanatından örneklerle geniş yer vermeyi sıralamıştır. Bununla birlikte, Devlet Resim ve Heykel sergilerinde teşhir edilen resimlerden “iyilerini”, her yıl 25'lik gruplar halinde, memleketin çeşitli köşelerinde birer hafta sergilemeyi de öneren sanatçı, faydası ve niteliği Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tasdik edilen özel sergilerin de devlet taşıtları ile ücretsiz olarak taşınmasının ve devlete ait binalarda kira alınmadan sergilenmesini sağlamanın da gerektiğini bildirmiştir.

Yukarıda bahsettiği tedbirlerin alınması halinde, toplumun resim anlayışının ve sanat kültürünün geliyeceğini belirten Karaburçak, bu sayede, özel tiyatrolar, sinema ve bankaların da bünyelerinde sanat eserlerine yer vereceklerini, yeni nesil zenginlerin ise on binlerce lira harcayarak dekore ettirdikleri evlerine -mimarların da önerisiyle- birkaç yüz lira daha sarf ederek tablo satın almaktan çekinmeyeceklerini dile getirmiş; böylece yeni nesil sanatçıların, devlet himayesine daha az bel bağlayarak yaşayabilmelerinin mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Sanatın ve sanatçının himayesi bağlamında, devlet desteği etrafındaki görüşler ve öneriler, yukarıda ele alınan yazılarla ifade bulurken, Türkiye’de resim sanatının gelişmesinin bağlı olduğu etmenlerden resim eğitimi de üzerinde önemle durulan ve tartışılan konular arasında yer almıştır.

4.2.Resim Sanatında Eğitimin Öneminin Vurgulanması

4.2.1.Akademik Eğitim

Türkiye’de güzel sanatların, buna bağlı olarak da resim sanatının gelişmesine yönelik atılan en önemli adımlardan biri, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi’nin açılması (3 Mart 1883) olmuştur. Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi’nin kurulmasına öncülük eden ve mektebin müdürlük görevini üstlenen Osman Hamdi Bey, Türkiye’nin bu ilk resmî akademisinde, figür ağırlıklı resim eğitimi gözetmiş; bundan ötürüdür ki bu iş için Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa, Süleyman Seyyid, Hoca Ali Rıza gibi dönemin ünlü ancak resimlerinde figüre hemen hemen hiç yer vermeyen; yer verdikleri zaman ise bunu akademik tarzda yapmayan ressamlar yerine Avrupa’dan getirtilen Salvator Valeri ile Warnia Zarzecki’yi görevlendirmiştir. Her iki sanatçı da figür ağırlıklı akademik öğretiyi tecrübe etmelerinden ötürü bu göreve tayin edilmişlerdir. Öte yandan figüre dayalı eğitim anlayışının Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi’nde uygulanmaya başlamasıyla birlikte, toplumdaki geleneksel ve tutucu zihniyet nedeniyle bazı sorunlar yaşanmış; bu sorunlar, o dönemde

mektepte öğrenci olan Hikmet Onat tarafından yıllar sonra şu şekilde dile getirilmiştir:

“... o devirde resme çalışmanın çok zor bir iş olduğunu belirtmem gerekir. Ne erkek, ne kadın çıplak model yoktu; en çirkin erkek modeller bile soyunmak istemezlerdi. Çevre, resim ve heykel öğreten mektebimizi ahlâksızlık, dinsizlik ile suçlandırıyordu. Anlattılar ki biz yazılmadan önce birkaç yobaz mektebi basmış, heykelleri kırmış, antik kopyaların bellerine peştamal bağlamışlar.... Modellerimiz birtakım sarıklı, sakallı, pos bıyıklı hamallardı. Sadece portre ve büst yapabiliyorduk. Bir gün geldi ki hamal resmi yapmaktan bıktık, giyimli de olsa bir kadın model bulmaya karar verdik. Çingene mahallesinden getirttiğimiz bir kıza oyun oynar poz verdiğimizden sonra henüz çalışmaya başlamıştık ki müdür Osman Hamdi Bey bizi çağırttı. ‘Siz deli misiniz çocuklar, nerede sanıyorsunuz kendinizi?’ diye bağırdı. ‘Burası Türkiye, böyle şeyleri kaldırmaz. Hemen kovunuz o çingeneyi. Yakında inşallah Avrupa’ya gideceksiniz, orada bol bol kadın, çıplak kadın resmi yaparsınız.’ ”²⁸⁸

Osman Hamdi Bey’in öngördüğü gibi Hikmet (Onat), İbrahim Çallı, Nazmi Ziya (Güran), İbrahim Feyhaman (Duran), Namık İsmail (Yeğenoğlu), Hüseyin Avni Lifij, Mehmet Ruhi (Arel), Ali Sami (Boyar) ile Mehmed Sami (Yetik) –kimi kendi olanaklarıyla kimi de devlet bursuyla- 1910–1914 yılları arasında Paris’te, Ecole des Beaux Arts ile Académie Julian atölyelerinde eğitim görmüşler, burada bol bol figür ve nü etüt etme imkânı bulmuşlardır.²⁸⁹ Adı geçen ressamlardan İbrahim Çallı, Hikmet (Onat), Nazmi Ziya (Güran), İbrahim Feyhaman (Duran) ile Namık İsmail (Yeğenoğlu), savaş nedeniyle yurda döndükten sonra zaman içinde (sırasıyla 1914, 1915, 1918, 1927, 1927) Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi Resim Şubesi kadrosuna dâhil edilmişler, böylece resim eğitiminde Türk ressamlarının dönemi başlamıştır.

²⁸⁸ N. BERK-K. ÖZSEZGİN, **Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, 18.

²⁸⁹ Söz konusu kuşağın Avrupa eğitimi ile ilgili detaylar için Bkz.(131), ARTUN, 156–157.

Resim Şubesi'nin söz konusu hocaları –ki Namık İsmail aynı zamanda Akademi müdürüdür- Mehmed Sami (Yetik) tarafından, 16 Teşrinievel (Ekim) 1932 tarihli Milliyet gazetesindeki “San’at Yolunda Birleşen Fikirler” başlıklı makalede “Revolutionnaire’ler (devrimciler)” olarak tanımlanmıştır.²⁹⁰ Sanatçı, Birinci Dünya Savaşı'nın söz konusu olduğu dönemde, memlekette: “biri etliye sütlüye karışmayan müçtenip (sakınan) amatörler sınıfı, biri Fransanın feyizli (verimli) muhitinden aldığı san’at heyecanları ile memleketin irfan (biliş-anlayış) sahasında bir varlığın meydana çıkarılmasını isteyenler”; yani biri “Conservateur (muhafazakâr)” diğeri ise sanatta inkılâbı öngören “Revolutionnaire (devrimci)”ler olmak üzere iki sanatçı sınıfının var olduğunu belirtmiştir. Mehmed Sami (Yetik), Osman Hamdi'nin ölümüyle birlikte Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğüne getirilen Halil Edhem'in, mektebi eski ellerden²⁹¹ kurtararak Revolutionnaire’ler diye tanımladığı Hikmet (Onat), İbrahim (Çallı) ve İbrahim Feyhaman (Duran)'a²⁹² “tevdî (teslim)” ettiğini, böylece “genç istidatları (yetenekleri), senelerce sa'bülmürur (güçlkle geçilen) patikalarda dolaştırarak gayretlerini inkisara uğratan (kıran) sanat rehberleri yerine en doğru terakki (ilerleme) şerhalarını (kısımlarını) gösteren kıymetli rehberlerin” göreve geldiklerini ve bu suretle de memleketteki sanat hayatının birkaç sene içinde doğru yolu bulduğunu, resim sanatının ise “muhitte ehemmiyetli bir rağbet kazandığını” ifade etmiştir.

Mehmed Sami (Yetik)'in sözünü ettiği “Revolutionnaire”lerden, 1927 Haziranı'nda Nazmi Ziya (Güran)'ın yerine Akademi müdürlüğüne getirilen²⁹³ Namık İsmail, göreve geldiği tarihten itibaren Akademi'yi günün şartları

²⁹⁰ M. Sami, “San’at Yolunda Birleşen Fikirler”, 5.

²⁹¹ Sanatçı, Sanayi-i Nefise Mektebi kurulduğunda göreve başlayan, Resim Şubesi yağlıboya öğretmeni Salvator Valeri ile karakalem resim öğretmeni Warnia-Zarzecki'den bahsetmektedir. Her iki sanatçı da 1915'te mektepteki görevlerinden ayrılmışlardır. Bkz.(159), CEZAR, 54.

²⁹² İbrahim Feyhaman (Duran), 2 Aralık 1919 tarihinde, İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Usul-ü Tersim (desen) öğretmenliğine başlamış; Sanayi-i Nefise Mektebi'ne ise 1 Haziran 1927'de tayin edilmiştir. A.g.k., 55. Dolayısıyla Sami Yetik'in, görev süresi Şubat 1910-Nisan 1917 yıllarına tarihlenen Halil Edhem'in, mektebi teslim ettiği sanatçılara İbrahim Feyhaman (Duran)'ı da dahil etmesi, çelişkili bir durumdur. Bu durumda Yetik, sanatçının Sanayi-i Nefise Mektebi yönetiminde söz sahibi olduğunu kastetmiş olmalıdır.

²⁹³ A.g.k., 55.

dâhilinde yenilemeye çalışmış; sanatçı önce, Fındıklı'daki mevcut binanın onarımını yaptırmış, Akademi'nin yeni atölyelere, gerekli araç-gereç ile kitaplara sahip olmasını sağlamış ve ardından tüm bölümlerin düzenlenmesi işine girişmiştir.²⁹⁴ Bununla birlikte 1929 yılı itibariyle: "Bu akademi, bilâistisna (istisnasız) bütün Balkanlar'daki akademilerden gerek tesisat, gerek tedrisat itibarile çok daha eyidir. Hatta vesaiti (araçlar) Avrupa'nın bir iki akademisi müstesna olmak üzere birçoğundan daha yeni ve fennî tesisatı haizdir (sahiptir)."²⁹⁵ diyen Namık İsmail'e karşın, Akademi'nin mevcut durumuyla ilgili olumsuz yönde eleştiri yapan sanatçılar olmuş; bu sanatçılardan Elif Naci, 29 Kânunusani (Ocak) 1931 tarihli Resimli Uyanış (Servetifünun) dergisinde yayımlanan "Akademi" başlıklı yazısında şu sözleri sarf etmiştir:

"Atelye arkadaşlarımdan Muhittin Sebatinin 'Görüş'te, 'Plâstik San'atlar ve Akademi' hakkında kıymetli özlü bir makalesi var.²⁹⁶ ...Muhittin Sebati, bir vakitler mabet gibi içinde ibadet edercesine çalıştığımız bu müessesenin halinden feci ve meş'um (uğursuz) haberler veriyor. Bugün atelyeleri boş bırakıp tenis oynamağa, kürek çekmeğe koşup giden akademi talebesi hakkındaki kısımları okurken bu çatı altında etüt yaptığım seneleri hatırladım. Ekserisini bugün müstakil ressam ve heykeltıraşlar teşkil eden o zamanki Akademi talebesinin mahrumiyetlerini, aşklarını, araştırmalarını, günün en erken saatinden en geç saatine kadar atelyeye kapanıp hummalı bir faaliyetle çalışmalarını hatırladım... Bir vakitler içinde kendi paramızla model tutup çalıştığımız bu yuvada, şimdi yastık, abajur boyandığını, tenis oynandığını dans edildiğini duyunca içim sızladı... Ne hazin şey. Boğazın sularına karşı pencereleri açılan bu geniş atelyede her gün değişen müteaddit (birçok) modeller karşısında, zengin ve bol vesait (araçlar) içinde san'ate dirsek vuran efendiler: Önünüzde dünün sersefil yıkılan bedmest (kendini bilmeyecek derecede sarhoş) münevverlerine (entelektüellerine) gözlerinizi yumup yarının görünmiyen ufuklarının parlaklığını görebilmek... başınızı öte tarafa çeviriniz ve koşunuz!"²⁹⁷

²⁹⁴ Bkz.(35), ÖNDİN, 149.

²⁹⁵ ANONİM, "Güzel San'atlar Akademisi", 2.

²⁹⁶ Muhittin Sebati, "Plâstik San'atlar ve Akademi", 116.

²⁹⁷ Elif Naci, "Akademi", 135.

Nurullah Cemal (Berk) ise 15 Teşrinievvel (Ekim) 1931 tarihli Artist dergisindeki “Türkiyede Müstakiller” başlığı ile yayımlanan yazısında, Akademi’yi ve resim bölümündeki mevcut kadroları değerlendirmeye almış; buna göre sanatçı, Akademi’nin, adeta halkın sanata karşı olan bilgisizliği ile duyarsızlığını beslemekten zevk aldığını, bu durumun da Akademi kadrolarındaki “üstat geçinenlerin feci hareketlerinden” kaynaklandığını ifade etmiştir.²⁹⁸ Akademi hocalarının, öğrencileri yetiştirmekten aciz ve sanatçı şahsiyetinden yoksun olduklarını dile getiren Nurullah Cemal (Berk), Akademi’nin o dönemde genç yetenekleri “öldüren” bir kurumdan ibaret olduğunu belirtmiş; senede bir kez açılan ve memleketteki sanat hareketlerini göstermekten ziyade birer “ticaretgâh” olarak nitelediği Galatasaray sergilerine katılan bu sanatçıların, ezberledikleri formüllerin dışına çıkmayarak sergilere on beş gün ya da bir ay önce hazırlandıklarını, sergi açıldıktan sonra da bu “basmakalıp” eserleri bir an önce satmaktan başka bir gaye taşımadıklarını, memlekette sanat anlayışını yükseltmek ve bir plastik sanat cereyanını oluşturmak için ise tek bir temel taşı dahi koymadıklarını kaydetmiş, bu sanatçıların, sanatı tekel altına alarak “katletmekle” meşgul olduklarını da sözlerine eklemiştir.

Ali Sami (Boyar) da Akademi’deki eğitim sistemini eleştiren görüşler beyan etmiş ve bu yüzden Namık İsmail’le uzun soluklu tartışmalar yaşamıştır. Bir ara Güzel Sanatlar Birliği’nin de dâhil olduğu bu tartışmalar, Cumhuriyet gazetesi sütunlarında 1931 Kasım’ından 1932 Martı’na değin sürmüştür. Tartışmayı başlatan, Ali Sami (Boyar)’ın 14 Teşrinisani (Kasım) 1931 tarihli “Resim Mektebimiz ve Ressamlığımız Ne Halde?” yazısı olmuş; buna göre sanatçı, “atölyelerinin ve sair edevatının ikmalî (tamamlanması) için” çok büyük fedakârlıklar yapılan Akademi’nin resim bölümüne, az sayıda öğrencinin kaydolduğunu, bu öğrencilerden birkaçının hazırlık sınıfından atölyelere geçebildiğini, bu yüzden resim bölümündeki hocaların, atölyelerine öğrenci bulmakta zorlandığını ve “hakikî manâsı adam yetiştirme yurdu”

²⁹⁸ Nurullah Cemal, “Türkiyede Müstakiller”, 4.

olduğunu belirttiği okulun, “maatteessüf (yazık ki)” vazifesini yerine getiremediğini kaydetmiştir.²⁹⁹ Ali Sami (Boyar), öğrencilerin Akademi’den mezun olduktan sonra geçim sıkıntısı çekmeleri nedeniyle resim bölümüne talebin az olduğunu belirtmiş; bu durumu düzeltmek için ise bölümde uygulanan köhne metotların bırakılıp amelî (uygulamaya dayanan) ve ilmî öğrenci yetiştirilmeye başlanması gerektiğini ifade etmiştir. Sanatçı, Akademi’de dekoratif ve endüstriyel sanatlara, eau forte (ofort),³⁰⁰ gravür, “ilancılık” ve matbuat (matbaada basılmış) ressamlığına yer verilmesi halinde, bu eğitimi alan öğrencilerin değil Türkiye’de, dünyanın her yanında hayatını kazanabileceğini savunmuş, ayrıca bu yolla ülkenin sanayideki gelişimine de katkı sağlanacağını sözlerine eklemiştir. Modernizmi mektepsizlik, “modernistleri” ise resim ilminin aleyhindeki kişiler olarak nitelendiren Ali Sami (Boyar), yazısının devamında Akademi yönetimini, bünyesinde modern sanata eğilimli hocalara yer vermesi nedeniyle de eleştirmiş; “ülkede güzel sanatlar duygusunu yükseltmekle görevli olan” kurumun, bu bağlamda hayal kırıklığı yarattığını belirterek hata üstüne hata yapıldığını dile getirmiştir.

Akademi hakkındaki bu eleştirilere, 14 Kânunusani (Ocak) 1932 tarihli Cumhuriyet gazetesinde cevap veren Namık İsmail ise, Ali Sami (Boyar)’ın düşüncelerini “müphem (belirsiz), mugalâtalı (yanıltıcı), kaçamak, samimiyetsiz ve gayri ilmî” bulduğunu belirterek dört senedir Akademi’ye uğramayan sanatçının, okul hakkında verdiği bilgilerin doğruları yansıtmadığını ifade etmiştir.³⁰¹ Namık İsmail, öncelikle Akademi’deki tedrisat konusuna değinerek tedrisat programının, her şubenin öğretim görevlilerinden oluşan şube meclisleri ve bu meclislerin üyelerinden meydana gelen Akademi Muallimler Meclisi tarafından tartışılıp tespit edildiğini ve ancak Maarif

²⁹⁹ Ali Sami, “Resim Mektebimiz ve Ressamlığımız Ne Halde?”, 3.

³⁰⁰ Bakır ya da çinko levha kullanılarak yapılan kazı resim tekniği. Bu teknikte, öncelikle bakır ya da çinko levha üzerine güçlü bir vernik katmanı sürülür. Basılması istenen resim, bu vernikli yüzeye kazınır ve levha aside batırılır. Asit, kazılmış, dolayısıyla da verniği kalkmış kısımlarda oyuklar oluşturur. Levha üzerine sürülen mürekkep oyuklara dolar ve levhanın kağıda basılması sonucunda istenen resim ortaya çıkar. Bkz.(28), SÖZEN-TANYELİ, 176.

³⁰¹ Namık İsmail, “Resim Mektebimiz ve Ressamlarımız Ne Halde? Akademi Müdürü Namık İsmail Bey, Ressam Ali Sami Beye Cevap Veriyor, Münakaşa Hararet Kesbediyor”, 4.

Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti tarafından incelenip onaylandıktan sonra yürürlüğe girdiğini; dolayısıyla Akademi'nin tedris programı ve idari konularıyla ilgili öneriler ve şikâyetlerin Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti'ne yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Namık İsmail, yazısının devamında Ali Sami (Boyar)'ı, Akademi tedrisatının gevşek olduğu yönündeki eleştirilerinin “gizli bir maksada matuf (yönelik) ya da bir cehlin tezahürü” olmayıp samimi bir sanat endişesinden kaynaklandığını ispat etmeye, yüzeysel bıraktığı noktaları izaha ve neden yalan yanlış bilgi vermeye yöneldiğini açıklamaya davet ettikten sonra, tedrisatın gevşekliği konusuna da değinerek eskiden bunun doğru olduğunu, eskiden atölyelerde öğrenci bulunmadığını, öğretmenlerin ise okula sadece maaş almak için uğradıklarını; ancak bu durumun değiştiğini, öğrencilerin derslere ve atölyelere düzenli olarak devam ettiklerini, hocaların ise işlerini aksatmadan yaptıklarını ifade etmiştir.

Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)'ın: “Akademi vazifesini ifa (yapma) edemiyor. Günden güne rağbet azalıyor.” şeklindeki görüşlerinin dayanaksızlığına işaret ettikten sonra, sanatçının “mütereddi (soysuzlaşmış)” olarak nitelendirdiği modern sanat eğitiminin Akademi'de yer almasının söz konusu olmadığını belirtmiş ve Akademi'deki sanat eğitiminin klasik sanat eğitimi olduğunu kaydetmiştir. Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)'ın, Akademililerin mezun olduktan sonra iş bulamadıkları yönündeki eleştirilerine ise “Akademi san'ât mı tedris eder, yoksa hayat kazanmak yollarını mı öğretir?” diyerek cevap vermiştir.

Ali Sami (Boyar)'ın, “Rüzgâr esiyor, değirmen dönüyor, fakat bir dirhem un alınamıyor”³⁰² sözüne; “Bu değirmen eskiden ne verirdi ve şimdi ne veriyor? Biz kaniiz (inanıyoruz) ki gerek mimar, gerek ressam ve gerek heykeltıraş kısımlarının yeni mezunları eski mezunlardan bir kaç misli daha

³⁰² Ali Sami, "Resim Mektebimiz ve Ressamlığımız Ne Halde? ...Rüzgâr Esiyor, Değirmen Dönüyor, Fakat Bir Dirhem Un Alınamıyor! Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye...", 4.

mücehhez (donanımlı)'dır." şeklinde karşılık veren Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)'ı ilmî olması şartıyla bu konularda tartışmaya davet etmiştir.³⁰³ Bu daveti kabul ederek tartışmayı devam ettiren Ali Sami (Boyar), Akademi'nin resim şubesine rağbet olmadığı konusuna ısrarla değinmiş, Namık İsmail'i, bu konudaki: "Akademi bir sinema mıdır? Rağbetin kıymeti olduğu yer ticarî müesseselerdir."³⁰⁴ görüşü nedeniyle tartışmanın en can alıcı noktasını "gürültüye getirmekle" suçlamıştır.³⁰⁵ Ali Sami (Boyar), bir güzel sanatlar okulunda, ilim ve sanat faydalı bir biçimde öğretildiği takdirde, mezunların okulda öğrendikleriyle dışarıda hayatını kazanabileceğini, başarının ancak bu şekilde ölçülebileceğini, resim ve mimarî şubelerinin de amacının bu olması gerektiğini, işte bu noktada, Akademi'nin başarısız olduğunu ve görevini yerine getiremediğini ifade etmiştir.³⁰⁶ Sanatçı: "...Mektebinizin resim şubesi banka kâtabi, tüccar, tiyatro aktörü, ayak kavafı,³⁰⁷ gazeteci, komisyoncu, daha yüz türlü san'at erbabı yetiştiriyor da ressam yetiştiremiyor. Memurluk, muallimlik müstesna, Akademi'nin resim şubesini ikmal (tamamlamak) etmiş de san'atile maişetini (geçim) temin etmiş kaç kişi gösterebilirsiniz?" diyerek resim bölümü mezunlarının sanatları ile geçimlerini sağlayamadıklarını, geçinmek için başka işler yapmak zorunda kaldıklarını ve bu durumun da Akademi'nin ressam yetiştirememesinden kaynaklandığını yinelemiştir.³⁰⁸

Ali Sami (Boyar), Akademi'deki atölye sayısının çokluğunu da eleştirmiş, Paris Güzel Sanatlar Okulu resim bölümünde asgarî (en az) iki-üç bin talebe bulunduğunu, buna rağmen okulda iki adet resim atölyesi olduğunu, bizdeki Akademi'de ise 30-40 öğrencinin okuduğunu ve dört resim atölyesinin bu öğrenciler için fazla olduğunu belirtmiştir.³⁰⁹ Akademi'de bu atölyelerden başka hazırlık sınıfının da yer aldığını bildiren sanatçı, çoğunlukla misafir öğrencilerden oluşan bu sınıfın, atölyelere öğrenci

³⁰³ Bkz.(301), Namık İsmail, 4.

³⁰⁴ A.g.m.,4.

³⁰⁵ Ali Sami, "Resim, Ressamlık ve Akademi Münakaşası, Ali Sami Beyin Cevabı", 4.

³⁰⁶ A.g.m., 4.

³⁰⁷ Düşük nitelikli ayakkabı yapan ve satan kimse.

³⁰⁸ A.g.m., 4.

³⁰⁹ A.g.m., 4.

yetiştirmekle yükümlü olduğunu; ancak söz konusu atölyelerin, daimi öğrenciye ihtiyacı olması nedeniyle, öğrencilerin hazırlık sınıfında kuvvetli bir temel oluşturmalarına yeterli zaman tanınmadığını ve “Akademi’deki çürük eğitimin” de bu safhada başladığını dile getirmiştir. Berlin, Paris ve Roma’daki Güzel Sanatlar Akademilerine girmek isteyen öğrencilerin, mezun oldukları okullarda iyi bir sanat eğitimi aldıklarını, dolayısıyla Akademinin hazırlık sınıfına yetişmiş olarak geldiklerini belirten sanatçı, Türkiye’de böyle bir durum söz konusu olmadığı için bu ülkelerdeki hazırlık sınıfında uygulanan programın, Akademi’deki hazırlık sınıfına adapte edilmesinin doğru olmadığını belirtmiş; hazırlık sınıfının, atölyelere kuvvetli öğrenci yetiştirmesi gerekliliği üzerinde önemle duran Ali Sami (Boyar), bunun için dört atölyeden ikisinin hazırlık sınıfına dahil edilmesini önermiştir.³¹⁰

Resim bölümünde, öğrencilere eskiz konusu olarak mitolojik konuların verilmesini de eleştiren sanatçı, bu konuların artık modasının geçtiğini, bunun yerine Millî tarihimize uygun konuların çalışılması gerektiğini, bu vesile ile öğrencilerin Millî tarihlerini okumaya ve öğrenmeye mecbur kalacaklarını, ülke için faydalı konular düşünmeye alacaklarını, Türk ekolünün ancak bu şekilde doğabileceğini ve Türk sanatının ancak bu şekilde “Millîleşeceğini” de sözlerine eklemiştir.³¹¹

Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)’ın eleştirilerine 18 Şubat 1932 tarihli Cumhuriyet gazetesinde cevap verirken öncelikle, Akademi’nin hiçbir zaman öğrencilerine para kazanmanın yollarını öğretmeyeceğini, bu kurumda sadece sanat öğretileceğini bir kez daha belirtmiştir.³¹² Sanatçının en iyisinin, en çok para kazananı olmadığını ifade eden Namık İsmail, tıpkı güzel sanatların diğer alanlarına mensup sanatçıları olduğu gibi, Akademi resim bölümü mezunları arasında da yalnızca sanatları ile geçinenlerin nadir olduğunu; ancak bu durumun dünyanın her yerinde yaşandığını, Viyana’da ressamlar

³¹⁰ A.g.m., 4.

³¹¹ A.g.m., 4.

³¹² Namık İsmail, “Resamlık ve Akademi Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabı”, 6.

için yardım toplandığını, resmin en çok rağbet gördüğü Fransa'da bile ressamların aç kaldıkları için yapıtlarını yiyecekle takas ettiklerini, dolayısıyla iyi bir sanat eğitimi ve başarılı bir sanatçı olmakla, para kazanmanın bağlantılı olmadığını dile getirmiştir.

Ali Sami (Boyar)'ın sözünü ettiği hazırlık sınıfının –programda galeri atölyesi olarak geçmektedir- resim bölümü programında yer almadığını belirten Namık İsmail, resmin sene ya da sınıfla öğretilen bir ilim olmadığını, yeteneğe tâbi olduğunu, bir gencin bu bölümü muhtelif müsabakaları kazanmak suretiyle iki senede; bir diğerinin ise on yıl gibi uzun bir sürede bitirebilmesinin mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)'ın adedini fazla bulduğu dört atölyenin ise bir sınıf ya da derece taksimatı için değil, muhtelif hocaların muhtelif sistemlerinin müsabakalarda karşılaşmasından hasıl olacak (ortaya çıkacak) atölye rekabetinin oluşturulması için var olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Akademideki resim bölümü ders programının Fransa'daki okullardan alındığını ve tüm öğretim görevlilerinin Fransa'da öğrenim gördüğünü belirten Namık İsmail, sanat eğitiminde herhangi bir kusur görülseydi bu duruma Ali Sami (Boyar)'dan önce “tüm görevlerini ve şereflerini eğitime adanmış” eğitimcilerin müdahale edeceğini ve buna göre gerekli değişimlerin yapılacağını belirterek Akademi'deki sanat eğitiminin böyle bir müdahaleye gerek kalmayacak kadar nitelikli olduğuna dikkat çekmiştir.

Ali Sami (Boyar)'ın: “Mektep mevcudundan erkam (rakamlar) ile söz ettiğiniz halde resim atölyelerindeki talebelerin mevcudunu zikretmiyorsunuz.”³¹³ sözüne karşılık, galeri atölyesi dahil olmak üzere beş atölyeye dağılan senelik öğrenci mevcudunun 96 aslî, 65 misafir ve müdavim öğrenci olmak üzere 161 kişiden oluştuğunu belirten Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)'ın bahsettiği eskiz dersleri ile ilgili de eskizlerin sınıflarda değil

³¹³ Bkz.(305), Ali Sami, 4.

atölyelerde; ders olarak değil müsabaka şeklinde yaptırıldığını ifade etmiştir.³¹⁴

Eskiz konularının mitolojiden alınmasını eleştiren Ali Sami (Boyar)'a, Akademi'de okutulan mitoloji dersinin uygulamasını yaptırmak için bu konuların seçildiğini, ayrıca resim öğreniminin çıplak insan vücudu üzerinde yapılması gerektiğini ve bunun için de klasik mevzuların seçilmesinin her yerde bir kural olduğunu bildiren Namık İsmail, eskizlerin Türk tarihinden konular seçilerek yapılması halinde Türk ekolünün doğacağına ve Türk sanatının millîleşeceğine inanmanın bir hata olduğunu da belirtmiştir.³¹⁵

Ali Sami (Boyar)'ın, “soytarı, dessay (entrikacı) bir acıbe (tuhaf)” olarak nitelendirdiği modern resmin ve “Avrupalı tavgılar ve papalciler” olarak adlandırdığı temsilcilerinin, Akademi'de desteklendiğine ilişkin görüşlerine³¹⁶ karşın, modern resmin temsilcilerinden Cezanne ve Matisse gibi ressam yetiştirmenin Akademi'nin ideali olduğunu belirten Namık İsmail, bunu yapabilmek için öğrencilere akademik değil “hakikî klasik” eğitim vermeye çalıştıklarını, öğrenci resimlerinin ise bu konuda şahitlik yapabileceğini bildirmiştir.³¹⁷

Namık İsmail, gazete sütunlarına yansıyan bu tartışmalardan sonra, ders programında yenilikler yapmak üzere çalışmalar başlatmış (1933) ve bunun sonucunda Tezyini Sanatlar, Resim, Heykel ve Mimarlık Şubelerine ait talimatnameler revize edilerek yeni haliyle yürürlüğe girmiştir (1934).³¹⁸ Ayrıca sanatçı, Türkiye'de güzel sanatların gelişmesi hakkında hazırladığı raporda, Akademi'de yetişen genç sanatçıların, mezun olduktan sonra işsiz kalmaları

³¹⁴ Namık İsmail, "Akademi ve Ressamlık Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabı, 4.

³¹⁵ A.g.m., 4.

³¹⁶ Ali Sami, "Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye... Ressamlık ve Akademi Münakaşası", 4.

³¹⁷ Bkz.(312), Namık İsmail, 4.

³¹⁸ 1934 tarihinde, yürürlüğe giren Tezyini Sanatlar, Resim, Heykel ve Mimarlık Şubelerine ait talimatnameler için Bkz. ANONİM, **Güzel Sanatlar Akademisi Tezyinat Şubesi Talimatnamesi**, 3 vd.; ANONİM, **Güzel Sanatlar Akademisi Resim ve Heykel Şubesi Talimatnamesi**, 3 vd.; ANONİM, **Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarî Şubesi Talimatnamesi**, 3 vd..

konusuna da değinerek devletten, bu sanatçıları iş kollarına sevk etmesi yönünde talepte bulunmuş ve sanatçıların himayesi için öneriler sunmuştur.³¹⁹

Namık İsmail'in müdürlüğü sırasında başlayan Akademi'nin ıslahına yönelik çalışmalar, 30 Ağustos 1935 tarihinde ölümünün ardından yerine geçen Burhan Toprak tarafından devam ettirilmiş; Toprak, özellikle eğitimci kadrosu üzerinde durarak Osman Hamdi döneminden sonra ikinci kez Akademi'de yabancı hocaların çoğunluk oluşturmasına ortam hazırlamıştır. Bu oluşumun gerçekleşmesindeki pay sahiplerinden dönemin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, 16 İkincitreşrin (Kasım) 1936 tarihli Akşam gazetesinde yer alan "Sanatkârın İztırabı" başlıklı yazısında, konuyla ilgili şunları kaydetmiştir:

"...İnkılâpçı Türk Devleti, sanat adamlarına kayıtsız kalmamıştır. Fakat bu alâka, henüz teşkilatlanmış değildir. Genç arkadaşlarımla yüksek istidatlarını duyan ve onlara gelişme imkânları hazırlamaya çalışan büyüklerin devrinde yaşadıklarını hatırlatırım. Maarif Vekâleti, Fransa ve Almanyadan plâstik sanatlar için hakikaten değerli büyük mütehassıslar getiriyor... Hükümetimiz bu dava ile yakından ilgilidir. Yabancı otoritelerin doğrudan doğruya millî bir varlık yaratmalarını beklemiyoruz. Elbette Türk sesi Türk müzisyeninin, Türk tablosu Türk ressamının, Türk abidesi, Türk heykeltraşının eseri olacaktır. Fakat yeni Türk cemiyetinin sanat kabiliyetlerini normal çalışma yoluna koymak için bu otoritelerin şahsi bilgi ve yüksek melekelerinden faydalanmakta büyük kazancımız olacağı şüphesizdir. Bütün bunların gayesi taklidden yaratma safhasına geçebilmemizdir..."

Yücel'in belirttiğine göre yabancı uzmanlara, Türk sanatının kopyacılıktan kurtulması, yaratıcılık safhasına geçebilmesi ve buna bağlı olarak millîleşebilmesi için ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla yurt dışından getirtilen uzmanlardan³²⁰ Léopold Lévy, resim şubesi

³¹⁹ Bkz. 4.1. Sanat ve Sanatçının Himayesi: Devlet Desteği Etrafında Görüşler, Öneriler Bölümü.

³²⁰ Yurt dışından getirtilen uzmanlar arasında Bruno Taut, (Mimarlık Şubesi-1936), Taut'un 1938'de ölümünden sonra Robert Vorhölzer (1939-1941), Rudolf Belling (Heykel Şubesi,

şefliğiyle görevlendirilmiştir (1937–1949). Lévy'nin göreve başlamasıyla birlikte, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Sait Tollu ve Sabri Fettah Berkel Akademi kadrolarına dâhil edilmiş; Berkel, gravür atölyesi öğretmenliğini, Eyüboğlu ile Tollu ise Lévy'nin yardımcılığını üstlenmiş, bu göreve, Lévy'den önce Akademi'de bulunan³²¹ Zeki Kocamemi de dâhil edilmiştir.³²² Bununla birlikte, 1938'de Ali Avni Çelebi, 1939'da Cevat Dereli ve 1947'de Nurullah Cemal Berk de resim bölümü kadrosuna alınmışlardır.³²³ Sonuçta, tümü Avrupa'da sanat eğitimi alan bu ressamalara, Akademi çatısı altında görev verilmesiyle, Burhan Toprak'ın öngördüğü reformun gerçekleşmesi mümkün olmuş ve resim bölümü, geleneksel yapısından kurtularak modern deneyimlerin gerçekleştirildiği yeni bir çehreye sahip olmuştur.³²⁴

Yeni çehresine kavuşan resim bölümünde Lévy'nin öncelikle ele aldığı konu, tedrisat (öğretim) olmuştur. Buna göre sanatçı, şubeye yeni başlayan öğrenciler ile eskileri birbirinden ayırmış, gerek yeni başlayanlara mahsus galeri kısmında gerekse çıplak model ile çalışılan atölyelerde, A ve B olmak üzere iki kısım oluşturmuştur.³²⁵ Müsabakaların öğrenciye şahsiyetini unutturabileceğini, beğendirmek ve kazanmak hırsı ile yanlış yola sürükleyebileceğini belirten Lévy, bu konu ile ilgili de değişiklikler yaparak yarışmalara yalnızca yetişmiş öğrencilerin girmesi kuralını getirmiştir.³²⁶

Eğitim anlayışı bakımından, öğrencilerine özgün olmayı, yani yapaylıktan kurtulmayı ve benliklerini bulmayı aşılamanın³²⁷ Lévy, bunu sağlamak için, üzerinde önemle durduğu desen derslerinde, göz ile elin eşit olarak gelişmesine dikkat edilmesini ve elin, ustalık bakımından gözün

---

1937–1954) ve Mari Louis Sue (Tezyini Sanatlar Şubesi, 1939–1943) da yer almıştır. Bkz.(159), CEZAR, 58, 67, 71,72.

³²¹ Bkz. 4.2.2.Yurtdışı Eğitimi Bölümü.

³²² Bkz.(159), CEZAR, 30.

³²³ A.g.k., 55-56.

³²⁴ İbrahim Çallı, Feyhaman Duran ve Hikmet Onat ise resim şubesindeki atölyelerinde eğitim vermeye devam etmişlerdir.

³²⁵ Bkz.(244), ANONİM, 2.

³²⁶ A.g.m., 2.

³²⁷ Léopold LÉVY, "Siyah ve Beyaz", 31.

tecrübesini hiçbir zaman aşmamasına özen gösterilmesini öğütlemiştir.³²⁸ Bununla birlikte, “füzen ve hoş gölgeler yaratan estompun³²⁹ sevimli ve yalancı cazibesini mümkün mertebe bertaraf etmek (ortadan kaldırmak) için”, desenleri karakalemle yapmayı öngören sanatçı, desen dersinde, gördüğüne sadık kalmayı, onu “aşkla ve şevkle” ifade etmeyi sabırlı ve titiz bir çalışma sonucunda başaran öğrencinin de sonunda kendi lisanını bulacağını ifade etmiştir.³³⁰

Nurullah Cemal Berk, 4 Ağustos 1942 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan “Akademi Sergisinde Resim Kolu” başlıklı yazısında, yağlıboya atölyelerinin de desen eğitimi ile paralel anlayışta yürütüldüğünü ifade etmiş; buna göre bu atölyelerde, “boyamak hadisesinin çeşitli renk tüpleri kullanmak olmadığı öğretilerek objenin çoğu kez büründüğü gelip geçici parlaklıkları ve yansımaları görmezden gelip öz kıymet ahenklerinin aranması” üzerinde durulduğunu belirtmiştir. Sanatçı, bu prensipler doğrultusunda uygulanan resim eğitiminde amacın, öğrenciye bir sistem göstermekten ziyade bir “ruh haleti” aşılacak ve sanatın “şu veya bu reçete, şu veya bu formül değil, bir iklim ve ahlak meselesi” olduğunu göstermek olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Bu anlayış, modern sanat taraftarlarınınca destek görülürken, Akademi’nin Akademik sanat öğretmekle yükümlü olduğunu savunanlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Akademik sanat eğitimini savunan kesimden Refik Halid Karay, 24 Mayıs 1947 tarihli Akşam gazetesinde yayımlanan “Akademide Resim Şubesi” başlık makalesinde, modern sanatın dünyadaki akademilere girmediği halde Akademi’de baş tacı edilmesinden şikâyet etmiş ve devletin, Akademi’de modern ve henüz klasikleşmemiş sanat anlayışını desteklememesi gerektiğini ifade etmiştir.

³²⁸ Bu kurala göre öğrencilerin, gördüğünü sadakatle ve gösterişten uzak bir biçimde resmederek realiteyi bire bir ifade edebilme kabiliyetlerini güçlendirmeleri amaçlanmıştır. Bkz.(96), LÉVY, 219.

³²⁹ Kara kalemle yapılmış resimlerde gölgeleri veya pastel boyayı dağıtmak için kullanılan kâğıt veya deriden yapılmış ucu sivri kalem. Bkz.(108), AYVERDİ, 882.

³³⁰ Bkz.(96), LÉVY, 219.

Hamit Necdet Görele ise, 12 Haziran 1947 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan “Türk Resmi, İrtica” başlık yazısında, Başbakan Recep Peker’e kadar giderek Lévy’nin görevine son verilmesini talep edenler olduğunu belirtmiş; modernizmin zaferine düşmanlıkla bakan ve onu çekemeyen kesimlerin irticâî (gerici) hareketi olarak nitelendirdiği bu tarz çabaların bir sonuca varmayacağını, ayrıca görevine son verilmesi istenen Lévy’nin, bizzat devlet tarafından resim şubesi başkanlığına getirildiğini de hatırlatmıştır.

Görele ayrıca, Akademik eğitim pratiğinin Paris Güzel Sanatlar Okulu’nda (Ecolé des Beaux-Arts) tatbik edildiğini, ancak bu kurumun uzun süredir “büyük” ressam yetiştiremediğini dile getirmiş; Fransız konsolosluğunda düzenlenen kitap resimleri sergisi için İstanbul’da bulunan Dragnés’in: “Fransız güzel sanatlar mektebi gelenek tesiri altında ölü bir sanatı tedris etmekte ve genç sanatkârları bir sanat ölümüne götürmektedir.” sözlerine dikkat çekerek Akademik sanat eğitiminin çağa uygun bir uygulama olmadığını da sözlerine eklemiştir.

Görele’nin şahitliğine başvurduğu Dragnés, İstanbul’da bulunduğu süre zarfında Akademi’yi gezme imkânı bulmuş ve buradaki resim eğitimi üzerine değerlendirmeler de yapmıştır.³³¹ Dragnés, Lévy’nin öğrencileri Akademi’de kökleşen alışkanlıklardan kurtardığını, her birine tam bir serbestlik içinde çalışma imkânı vererek kendilerine has vasıtaları ve özellikleri araştırma olanağı tanıdığını, bundan ötürü de tebrik edilmesi gerektiğini ifade etmiş ve bu eğitim anlayışının Fransa’da iftihar vesilesi olacağını sözlerine eklemiştir. Öte yandan, Refik Halid Karay, 15 Temmuz 1947’de Akşam gazetesinde yayımlanan “Çallı Ne Diyor?” başlıklı yazısında, Akademi’deki eğitim anlayışını beğenmediğini belirten Çallı’nın görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Biz, hiç bir memlekette icadedilmemiş payeyi keşfettik, Avrupalı bir ressamı Akademiye mütehassis olarak getirdik. Bu zat, şimdi orada modern sanat tedris ediyor.

³³¹ KAMBER, “Fransız Resimli Kitapları Sergisi Görülecek Bir Sergidir”, 2.

Kendisi mektepçi olmadığı için bizim mektebimizi bütün milletlerin gittiği yoldan ayırdı. Halbuki her memlekette güzel sanatlar akademisi aynı tiptir, tahsil sistemi birdir. Güzel Sanatlar mektebine mücerret (soyut) sanat duygusu girmez. Orada sanat değil sanatın icapları tedris edilir.”³³²

Çallı, Lévy’i, modern sanat eğitimi vermek ve bu yüzden de Akademi’yi başka ülkelerin gittiği yoldan ayırmakla suçlarken, Cemal Sait Tollu, 31 Mayıs 1947 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Akademik-Klasik-Modern Dedikoduları” başlıklı yazısında, resim şubesinin yalnız Lévy’den ibaret olmadığını, galeri atölyesi dışındaki yedi atölyeden üçünün, otuz beş senelik hocalar tarafından yürütüldüğünün ve bu hocaların kanaatleri ile prensiplerine her zaman saygı gösterildiğinin altını çizmiştir. Sanatçı ayrıca, bir senelik galeri eğitimini bitiren öğrencilerin, yeni kadroyu “fazla” modern bulmaları halinde, “otuz beş senedir yöntemlerini değiştirmeksizin klasik ya da akademik usullerle eğitim veren eski hocaları” serbestçe tercih edilebileceklerini belirtmiştir. Bu sayede, Akademi’deki geleneğin de bozulmadığını ifade eden sanatçı, okulun son yıllarda büyük gelişme gösterdiğini işaret ederek bu gelişimi, Akademi’yi ziyaretinde şeref defterine yazdığı: “Akademi’ye her gelişimde daha ziyade zevkle, ümitle ve sevinçle çıkarım. Güzel Sanatlar Akademimizi çok severim.” satırlarıyla İsmet İnönü’nün de takdir ettiğini dile getirmiştir.³³³

Nurullah Cemal Berk, resim bölümüne modern bir eğitim anlayışı getiren Lévy’nin, 1949 yılında görevinden ayrılarak Fransa’ya dönmesi vesilesiyle kaleme aldığı ve 6 Aralık 1949 tarihli Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan “Resim Sanatına Hizmeti Geçen Bir Üstat, Léopold Lévy” başlıklı

³³² Refik Halid KARAY, “Çallı Ne Diyor?”, 3.

³³³ 2 Ağustos 1942 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki, “Millî Şef Güzel San’atlar Akademisini Ziyaret Ettiler” başlıklı habere göre İsmet İnönü, Akademi’de açılan sergiyi gezdikten sonra Burhan Toprak’a en çok Seramik ve Tezyini Sanatlar bölümlerine ait eserleri beğendiğini, Heykel bölümünün büyük gelişme kaydettiğini, Mimari kısmının da ayrı bir hususiyeti ve çalışma tarzı olduğunu ifade etmiştir. İnönü, resim kısmı için ise: “...Fakat resim şubesini daha çok çalışır görmek isterdim. Buna gayret ediniz.” diyerek hoşnutsuzluğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla İnönü’nün takdir ettiği bölümler Seramik, Tezyini Sanatlar, Heykel ve Mimari bölümleridir; Resim Bölümü ise bu bölümler içinde yer almaz.

makalesinde, sanatçının aslında on iki yıl boyunca tam anlamıyla klasik bir çalışma tarzı uyguladığını ifade etmiştir. Lévy'nin, günün sanat anlayışına uygun ileri hamleleri desteklemekle beraber tabiatın “sıkı” tahlilini, gösterişten uzak işçilik titizliğini ve Avrupa'daki yeni ekollere körü körüne uymaktan kaçınmayı tavsiye ettiğini bildiren Berk, sanatçının kübizmin en parlak ve “kazançlı” dönemlerinde dahi tabiata sadık kalarak realizmden ayrılmadığını ifade ederek tedrisatının, ancak yapıcı olarak nitelendirilebileceğini de sözlerine eklemiştir.

Gerek öğretim kadrosunda Lévy gibi Batılı ve modern görüşlü uzmanlara yer vererek, gerek yeni şube ve atölyeler açarak, gerekse de mevcut bölümlerde yaptığı yeniliklerle –ki bu yeniliklere Namık İsmail döneminde Mimarlık şubesi hariç lise derecesinde olan diğer şubelerin, orta ve yüksek dereceli olarak düzenlenmesi de dâhildir- Akademi'yi çağdaş bir eğitim kurumu haline getiren Burhan Toprak, 1 Nisan 1948'de, Akademi'nin büyük bir bölümünün yanmasından bir süre sonra görevinden ayrılmış (Temmuz 1948); yerine Zeki Faik İzer getirilmiştir. İzer, kütüphane koleksiyonunun, öğrencilerin uzun yıllardır meydana getirdiği eserlerin, ünlü tablo kopyalarının ve pek çok projenin yok olduğu yangından sonra bir enkaz haline gelen Akademi'yi yeniden canlandırma çabaları doğrultusunda özellikle kütüphanenin yeniden oluşturulması ve zenginleştirilmesi için çalışmış; bununla birlikte yangında yok olan heykellerin yerine yenilerini koyabilmek amacıyla Louvre Müzesi mulâj atölyesine 174 parça alçı heykel kopyası sipariş etmiş, ayrıca Van Gogh, Matisse, Picasso, Walch, Renoir, Degas, Pissaro, Cezanne, Rouault, Bonnard, Utrillo ve Gauguin gibi birçok ünlü sanatçının yağlı boya reproduksiyonlarını da Akademi bünyesine kazandırmıştır.³³⁴ İzer'in müdürlüğü döneminde, resim şubesinde bir kompozisyon atölyesi de açılmış, bu atölyede duvar halıcılığı, mozaik ve vitray gibi işbirliği esasına dayalı çalışmalar gerçekleştirilmiştir.³³⁵

³³⁴ Bkz.(119), ANONİM, 2.

³³⁵ H.R.U., “Güzel Sanatlar Akademisinde 3 Saat:2, 174 Heykel Paristen Yola Çıkarılıyor”, 4.

Tüm bu veriler ışığında, Akademi'nin kuruluşundan 1937'ye³³⁶ kadar olan süreçte resim eğitiminin akademik olduğu, yani yeniliğin yadsındığı ve geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalındığı, bu tarihten sonra ise modern eğilimler ile yöntemlere de yer verilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bu durumun, belirtilen tarihteki Akademi reformu ile devlet bursu ya da kendi imkânlarıyla 1922'den itibaren yurt dışındaki çeşitli resim atölyelerine devam eden ve dönemin çağdaş akımlarını tanıma fırsatını bulan sanatçıların, Akademi kadrolarına dâhil olmasıyla alakası vardır. Dolayısıyla yurt dışı eğitimi, Resim Şubesi'ndeki eğitim anlayışını etkileyen önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.2.Yurt Dışı Eğitimi

Resim eğitimi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesine, Cumhuriyet'in ilanından önce başlanmış; buna göre, 1835–1892 yılları arasında, Mühendishane-i Berri-i Hümâyun, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, Mekteb-i Tıbbiye ve Mekteb-i Bahriye mezunları arasından seçilen asker ressam, ³³⁷ resim öğrenimi görmek üzere Paris'e yollanmış ve 1868 yılına kadar sanat eğitiminde tek adres olan³³⁸ École des Beaux Arts'da (Güzel Sanatlar Akademisi) resim eğitimi almışlardır. ³³⁹

Sanayi-i Nefise Mektebi'nden resim eğitimi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesine ise 1892 yılında başlanmış;³⁴⁰ bu alanda Paris'e gönderilen ve École des Beaux Arts'da okuması öngörülen ilk ressam, Galip Bey

³³⁶ 1937, Akademi reformunun başladığı ve Lévy'nin Resim Şubesi başkanlığına getirildiği yıldır.

³³⁷ T. EROL-G.RENDA, **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**, 78.

³³⁸ École des Beaux Arts'ın, Paris'te sanat eğitimi veren tek merkez olması, 1868 yılında Académie Julian'ın açılmasıyla son bulmuştur. Bu tarihten sonra, Paris'te özel akademilerin açılmasına devam edilmiş ve 1870'te Académie Colarossi, 1904'te Académie de la Grande Chaumière, 1907'de La Palette à Montparnasse ve 1908'de de Académie Ranson açılmıştır. Bkz.(131), ARTUN, 97–98.

³³⁹ Bu dönemle ilgili ayrıntılı bilgi için, A.g.k., 34–35, 44–45, 52–53, 58–66, 130–134.

³⁴⁰ Halil EDHEM, **Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu**, 84.

olmuştur.³⁴¹ Galip Bey Paris'e gittiğinde, École des Beaux Arts'a hazırlık amacıyla Julian Akademisi'ne yazılmış ve Jean Paul Laurens ile Benjamin Constant'ın atölyelerine devam etmiştir.³⁴² Galip Bey'in ardından, Mehmet Ruhi (Arel) ve Çallı İbrahim 1909'da, Hikmet (Onat) ise 1910'da, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde açılan Avrupa konkurlarını³⁴³ kazanarak Paris'e, resim eğitimine gönderilmişler ve Maarif Nezareti'nin verdiği resmî bir mektupla École des Beaux Arts'da atölyesi bulunan Fernand-Anne Piestre Cormon'un derslerini takip etme izni almışlardır.³⁴⁴ Ancak, Mehmet Ruhi (Arel), Çallı İbrahim ve Hikmet (Onat), Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte, eğitimlerini yarım bırakarak Paris'te bulunan diğer Türk ressamlarıyla³⁴⁵ yurda dönmek zorunda kalmışlar ve savaş nedeniyle Avrupa konkurlarına da 1924 yılına değin ara verilmiştir. Öte yandan, 1924'ten önce resim eğitimi için Avrupa'ya giden ressamlar da olmuştur. Bu resamlardan Ali Avni (Çelebi),

³⁴¹ Galip Bey'le birlikte, İhsan Bey (Özsoy) de Paris'e heykeltıraşlık öğrenimi için gönderilmiş ve Osman Hamdi Bey'in tavsiyesi üzerine Gustave Deloye'nin özel atölyesine kaydolmuş; ancak bir süre sonra oradan ayrılarak École des Beaux Arts'daki Émile Arthur Soldi ve Gabriel Jules Thomas'nın atölyelerine devam etmiştir. Bkz.(134), BERK-GEZER, 28.

³⁴² Deniz Artun, **Paris'ten Modernlik Tercümeleleri Académie Julian'da İmparatorluk ve Cumhuriyet Öğrencileri** başlıklı kitabının 148. sayfasında, Galip Bey'in École des Beaux Arts'ın derslerini hiç bir zaman izleyemediğini, bunun nedeninin ise 9 Ekim 1893 tarihinde Beaux Arts hocalarından Jean Léon Gérôme'un Sanayi-i Nefise Mektebi müdürü Osman Hamdi Bey'e yazdığı mektupta açıklandığını bildirmiş ve buna göre söz konusu mektupta: "Sevgili Hamdi, ziyaretime gelen Mösyö Galib Efendi, bana kartvizitini verip École des Beaux Arts'da benim atölyeme girmek istediğini ifade etti. Eğer bu iş benim yetkim dahilinde olsaydı seve seve yapardım. Ne yazık ki otuz yaşını geçmiş gençlerin atölyelere alınmasını engelleyen bir yönetmelik var..." cümlesiyle Galip Bey'in otuz yaşını aşmasından ötürü École des Beaux Arts'a kabul edilmediği bildirilmiştir. Oysa 1872 doğumlu Galip Bey, 1893 yılında 21 yaşındadır. Dolayısıyla sanatçının, École des Beaux Arts'a kabul edilmeme nedeni yaşıyla ilgili olamaz.

³⁴³ Avrupa konkurlarının ilki, 1909 yılında Maarif Nezareti tarafından düzenlenmiştir. Maarif Nezareti'nin, Avrupa'ya gönderilecek burslu öğrenciler konusunda padişahın yanı sıra karar verme yetkisine sahip olması, 1892'de Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Avrupa'ya öğrenci göndermesi ile başlayan kurumsallaşmanın ardından devletleşmeye de basamak oluşturmuştur. Bkz.(131), ARTUN, 158.

³⁴⁴ 1863 yılından itibaren yabancı öğrencilerin, École des Beaux Arts'a kayıt yaptırmaları sona ermiştir. Bununla birlikte, yabancı öğrencilerin kayıt yaptırmadan, misafir öğrenci olarak dersleri izlemesine izin verilmiştir. Ancak misafir de olsalar, öğrencilerden dersleri izleyebilmek için resmî bir mektup ya da saygın sanatçıların imzalarının yer aldığı bir referans mektubu getirerek Akademi müdüründen izin almaları şartı aranmıştır. A.g.k., 52,161.

³⁴⁵ Bu dönemde, Ali Sami (Boyar), Hüseyin Avni Lifij, Feyhaman (Duran), Mehmed Sami (Yetik), Namık İsmail (Yeğenoğlu) ve Nazmi Ziya (Güran) da resim eğitimi almak üzere Paris'te bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için A.g.k., 156-187,283. Ayrıca Ali Sami (Boyar) için Bkz. Bedi N. ŞEHİSUVAROĞLU, **Ressam Ali Sami Boyar, A Well Known Turkish Painter** 42; Hüseyin Avni Lifij için Bkz. Ahmet Kâmil GÖREN, **Avni Lifij**, 24.

1922 yılında kendi imkânlarıyla önce Münih'e gitmiş ve burada akademinin imtihanını kazanarak bir sene eğitim almış; ancak intibak edememesi sebebiyle akademiden ayrılarak Berlin Akademisi'ne devam etmiş, buraya da uyum sağlayamayarak Hans Hofmann'ın 1915'te Münih'te kurduğu "Schule für Bildenes Kunst"³⁴⁶ isimli güzel sanatlar akademisine kaydolmuştur.³⁴⁷ Ali Avni Çelebi, bu dönemle ilgili olarak:

"... Hans Hoffmann'ın özel akademisine girdim. Ben o zaman 19 yaşlarında idim. Akademide, atelyede 50 yaşında talebeler var. Bunlar yetişmiş ressamlar... Amerikalı, Polonyalı, Fransız, İngiliz... Garip bir topluluk. Ben de bunlar arasına katıldım. Hoffmann, insan olarak ender yetişen bir kimse. Bu akademiye çok yüksek ücret ödeniyordu. Önce bunu vererek girebildim. Fakat çok sarsıldım. Sonra da ödeyemedim. Fakat hoca hiçbir zaman bir talepte bulunmadı. Beni çok sevdi. Akademi içinde her türlü çalışma imkânı sağladı. Ayrılacağım zaman da 'yanımda kal' diye teklif etti."³⁴⁸

dedikten sonra; "Kısmen yetişmiş öğrencilere devlet yardım ediyordu. Sonra da bizleri kadrosuna almıştı. Bu bakımdan mecburi hizmetim vardı. Dönmek zorundaydım (1927)." sözleriyle kendi imkânları dâhilinde gittiği Almanya'da, bir süre sonra (1923) devlet himayesi gördüğünü de ifade etmiştir.³⁴⁹ Ahmet Zeki (Kocamemi) de 1923 yılında Türk Ocağı hesabına Almanya'ya gönderilmiş, Ali Avni (Çelebi) gibi Hofmann akademisine girmiş; burada bir buçuk yıl çalıştıktan sonra Maarif Vekâleti hesabına öğrenimine devam etmiştir.³⁵⁰

Ali Avni Çelebi, Ahmet Zeki Kocamemi ile birlikte dört yıl boyunca derslerini izlediği ve Alman Ekspresyonizmi'nin beyin takımına dâhil ettiği³⁵¹ Hofmann'la ilgili olarak:

³⁴⁶ <http://www.hanshofmann.org>

³⁴⁷ Bkz.(175),TANALTAY, 21.

³⁴⁸ A.g.k., 21.

³⁴⁹ A.g.k., 21.

³⁵⁰ Sermet, "Zeki Kocamemi", 13.

³⁵¹ Erhan KARAESMEN, "Atelyelerin İçinden-3, Ali Avni Çelebi", 27.

“... Kendisi centilmen, çok da kuvvetli, kudretli bir kimseydi. Yalnız onun pentürünü biraz yadırgadım... Hırçın tuşları vardı... Tezat halinde, kontrastlı olarak. ‘Hayat bunu icap ettiriyor. Çünkü hayat, bundan ibarettir derdi.’ Müzikte de vardı bu... Çizgilerin ahengi, boyaların ahengi, satırların ahengi, inşai, karakteri, atmosferi. Bütün bunları göz önüne alır, eserini öylece kompoze ederdi. Pentür, konstrüksiyon üzerine eklenmeli... Tıpkı şöyle: Fizikman bir kimse güzel olur. Bir de makyaj yapılır... Makyajı pentürdür... Fizikman konstrüksiyonunun yerinde olması lazım. Hoffmann, Picasso ve Matisse’in arkadaşıydı. Onlarla beraber çalışmıştı. Tabii, resimlerinde kendi ayrı şahsiyeti vardı.”³⁵²

bilgilerini vermiş; öğrencilerine, plastik özelliklerin yanı sıra psikolojik özellikleri de dikkate almayı öğütleyen, buna bağlı olarak iç dünyayı etkili bir biçimde yansıtabilmek için çizgi ile rengin olanaklarından yararlanmanın gerektiğini belirten ve anlatımı güçlendirip duygusallık yaratmak için de biçim deformasyonu ile coşkulu renk kullanımını öneren³⁵³ Hofmann’ın, Kübizm, Ekspresyonizm ve Konstrüktivizm’e dayalı bir eğitim anlayışı gözettiğini de ifade etmiştir.³⁵⁴ Bedri Rahmi Eyüboğlu ise, 10 Temmuz 1944 tarihli Biz ve Dünya gazetesindeki “Ali Çelebi-İleri, Geri” başlıklı yazısında, Ali Avni Çelebi’nin bu eğitim anlayışıyla şekillenen sanat görüşünü şu cümlelerle aktarmıştır:

“...İyi bir resimde Çelebi tek bir kıymet arar. Şekiller ileri gidip geliyorsa işler yolunda demektir. Yok eğer bütün şekiller elbirliği yapıp hep aynı hizada duruyorlarsa o resimde iş yoktur. Bu ileri geri bahsinde o kadar ileri gitmiştir ki, İleri adı ile çıkan bir gazetenin afişlerini görünce muhakkak: ‘Yalnız ileri! Ne manâsızlık! İleri-geri demek lazım. Başka türlü hacmi ve hareketi temin etmek mümkün müdür?’ diye acı acı gülmüştür... Velhasıl Ali Çelebi, gerek yeryüzünde gerek gökyüzünde, gerek

³⁵² Bkz.(175),TANALTAY, 21–22.

³⁵³ Gönül GÜLTEKİN, **Ali Çelebi**, 33–34.

³⁵⁴ 7 Eylül 1977’de sanatçı ile Almanya’daki sanat eğitimi üzerine yapılan görüşme. A.g.k., 55.

resimlerde ileri geri giden her şeye vurgundur. Bilhassa resimde ileri geri giden bütün alçak dağları kendisi yaratmış kadar benimser.”

Refik Epikman ise, Şubat 1942 tarihli Çığır dergisindeki ”Türk Resim Sanatına Toplu Bir Bakış” başlıklı yazısında, Münih’teki eğitimlerinin ardından yurda dönen Ali Avni Çelebi ve Ahmet Zeki Kocamemi’nin, Hofmann atölyesinin etkisi altında yaptıkları resimlerle, memlekete Kübizmi getirdiklerini ve Türk resminde çığır açtıklarını belirterek bu ressamların Türk resminin modernleşme evresindeki önemini vurgulamıştır.³⁵⁵

Ali Avni Çelebi ve Ahmet Zeki Kocamemi’nin Almanya’da bulunduğu dönemde, Avrupa konkurlarının tekrar düzenlenmesi de gündeme gelmiş ve bunda, Türkiye’deki eğitim sisteminin eksiklerini gidermek, bu sistemi Batılı, modern bir yapıya dönüştürmek amacıyla yurt dışından getirilen Dewey, Buyse, Kühne ve Malche gibi uzmanların hazırladıkları raporlar etkili olmuştur. 1923 yılından itibaren eğitim hareketleri ve yenilik projelerinde danışman olarak ya da doğrudan doğruya görevlendirilen bu uzmanlardan özellikle Dewey ile Kühne, hazırladıkları raporlarda köklü bir reform için mesleki eğitimin önemi ile yurt dışına öğrenci ve öğretmen gönderilmesi üzerinde titizlikle durmuşlardır.³⁵⁶

Sonuçta uzman görüşleri dikkate alınarak -daha önceden 5 Eylül 1923 tarihli hükümet programında da belirtildiği gibi-³⁵⁷ yetenekli ancak maddi imkânı bulunmayan öğrencilerin, branşlarında uzmanlaşmaları için yurt dışına gönderilmelerine karar verilmiş ve 1924’te Maarif Vekâleti tarafından açılan

³⁵⁵ Refik EPİKMAN, ”Türk Resim Sanatına Toplu Bir Bakış”, 46.

³⁵⁶ Kansu ŞARMAN, **Türk Promethe’ler Cumhuriyet’in Öğrencileri Avrupa’da (1925–1945)**, 16.

³⁵⁷ 5 Eylül 1923 tarihli hükümet programında Avrupa’ya öğrenci gönderilmesiyle ilgili ifadeler şu şekilde yer almaktadır:”... Millî güzidelerin yetiştirilmesi için istidat (yetenek) ve kabiliyeti tebarüz eden (görülen) ve ailesinin kudret-i maliyesi (mali gücü) müsait olmayan gençler, orta ve yüksek mekteplerde, suret-i mahsusada (özellikle) himaye ve muavenete (yardım) mazhar (erişmek) olacakları gibi, ihtisas peyda etmeleri (uzmanlaşmaları) için Avrupa’daki irfan (kültür) merkezlerine de gönderileceklerdir.” Bkz. İsmail ARAR, **Hükümet Programları 1920–1965**, 22–23.

Avrupa konkuruyla yurt dışında çeşitli alanlarda³⁵⁸ öğrenim görecek isimler belirlenmiştir.³⁵⁹ Öte yandan, ilk etapta, resim alanında Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi düşünülmediği için bu isimler arasında ressamlar yer almamıştır. Bunun üzerine Güzel Sanatlar Akademisi öğrencileri, öncelikle Akademi'ye, netice alamayınca da Maarif Vekâleti'ne başvurmuşlar ve sonuçta Avrupa'ya gönderilecek öğrenci kafilesine Cevad (Dereli), Mahmut Celalettin (Cûda),³⁶⁰ Muhittin Sebati, Refik Fazıl (Epikman) ile Şeref Kâmil (Akdik) de dâhil olmuşlardır. Mahmut Cûda, bu olayla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

“... Maarif Avrupa müsabakaları ilân etti. Yalnız sanat talebesi yollanmıyordu. Bu unutulmuşun verdiği iğbirarla (gücenmeyle) mektebe koştuk. Bize de müsabaka açtırılmasını rica ettik. Aldığımız hay hay cevabiyle döndük. Diğer müsabakalar başladı. Bir kısmı da bitti. Biz elân (hâlâ) bekliyorduk. Arkadaşlardan Hamit Görel'in ikazı üzerine doğrudan doğruya Vekâlete bir telgraf çektik. Aynı zamanda Darülfünun'a da başvurduk. O zaman Emin (rektör) bulunan İsmail Hakkı Baltacıoğlu bizimle alâkalandı. Bu suretle, beş arkadaş Avrupa'ya gitmek ve dört yıl daha çalışmak imkânını buldular.”³⁶¹

Böylece, son anda burslu öğrenciler kafilesine dâhil olan ressamlar, Ocak 1925'te İstanbul'dan yola çıkmış ve on gün süren deniz yolculuğunun ardından Marsilya'ya, oradan da trenle Paris'e ulaşmışlardır. Öğrenim görecekları okulu kendileri belirleyecek olan sanatçılar, öncelikle Paris'te École des Beaux Arts'ın (Güzel Sanatlar Akademisi) sınavına girmiş; ancak sınavı sadece Mahmut Celâlettin (Cûda) kazanabilmiştir.³⁶² Sanatçı, École

³⁵⁸ Bu alanlar bilim, teknik ve siyaset olarak belirlenmiştir.

³⁵⁹ Bkz.(356), ŞARMAN, 24–25.

³⁶⁰ Mahmut Celalettin (Cûda), 1923 yılında kendi olanaklarıyla Münih'e gitmiş, orada Ali Avni (Çelebi) ve Ahmet Zeki (Kocamemi) ile birlikte bir buçuk yıl Hans Hofmann güzel sanatlar akademisine devam etmiş, ardından da İstanbul'a, İbrahim Çallı atölyesine dönmüştür. A.g.k., 102.

³⁶¹ Mahmut CÛDA, “Ressam Saim Özeren”, 9. Ayrıca Bkz. Mahmut CÛDA, **Kılavuz'un Böylesi**, 50.

³⁶² Bkz.(356), ŞARMAN, 103. Cûda, sınavı kazansa dahi, École des Beaux Arts yönetiminin 1863'te aldığı karar gereğince, okula özel bir izin kâğıdı vermek kaydıyla, misafir öğrenci olarak devam edebilmiştir. Sanatçının kütüphaneden faydalanması ile akademi galerilerinde desen yapmasına olanak tanıyan ve 25 Ekim 1926'dan 30 Temmuz 1927'ye kadar geçerli olan izin belgesi için Bkz. Kıymet GİRAY, **Cumhuriyet'in İlk Ressamları**, 153. Sanatçı

des Beaux Arts'da, Lucien Simon atölyesini tercih etmiş, diğer ressamalar ise, özel bir okul olan Académie Julian'daki Paul Albert Laurens'in atölyesine kaydolmuşlardır.³⁶³ Mahmut Celâlettin Cûda, kendisi ve arkadaşlarının Paris'teki erken dönemleri ile ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“... Kendimizi Paris'te buluyoruz. Bilgi ve görgü düzeyimiz, ya da kendi adıma konuşayım, çocukluğunun bir bölümü taşrada geçmiş Osmanlı genci olarak bilgi ve görgü düzeyim öylesine düşüktü ki sokaklardaki ışıklar, şık giyimli insanlar, alabildiğine gözümüzü kamaştırıyordu. Daha önce kısa bir süre için gidip geldiğim Münih'te de böyle olmuştu. 1926'da bir gün Paris Operası'na gittim. Samson Dalila³⁶⁴ oynuyor. Hayatımda ilk kez opera görüyorum. 100 kişilik bir orkestranın olabileceğini hayal dahi edemiyorum. Paris Operası'nın görkemli kubbesi, ışıldayan avizeler üzerime yıkılacak gibi oluyor. Şık tuvaletleriyle, pırıldayan mücevherleriyle güzel kadınlar. Hepsi hayal âlemini zorluyor. Rüya gibi geliyor... Diyeceğim şu ki, ilk batı temasında, dış görünüş unsurlarıyla çok ezildik, büzüldük. Ya resimde. Louvre'da ya da Münih Pinakotek'te o dev boyutlu Rembrandtları, Rubensleri, Velazquezleri, Tizianoları gördüğümde ufalıp, küçülüp toz oluyordum. Hemen resmi de, o diyarları da bırakıp Türkiye'ye kaçmayı kaç kez düşündüm. Ama Cumhuriyet Türkiyesine bir misyon borcumuz olduğunu da düşünürdük. Biraz rahatlardık.”³⁶⁵

---

ayrıca, École des Beaux Arts'ın dışında, 1925'te Julian Akademisi'ne de dört ay devam etmiştir. Bkz.(131), ARTUN, 211.

³⁶³ Muhittin Sebati, ayrıca École des arts Décoratifs'deki heykel bölümüne ve André Lhote atölyesine de gitmiştir. Cumhuriyet'in ilanının ardından, Paris'e giden Ali Münip (Karsan) da -kendi imkânlarıyla- Académie Julian'a devam etmiş; ancak daha sonra devlet bursu alarak École des Beaux Arts'a geçmiştir. Bkz. Necla ARSLAN, “Karsan, Ali”, 926–927. Aynı dönemde, Hasan Vecih (Bereketoğlu), Nurullah Cemal (Berk), Seyfeddin Hüsnü (Toray) ve Ali Hasan (Sözel) de Académie Julian'da kendi olanaklarıyla öğrenim görmüşlerdir. Bkz. (131), ARTUN, 214, 216, 217.

³⁶⁴ Samson et Dalila, Charles-Camille Saint-Saëns'in (1835–1921) yazdığı, ilk kez 2 Şubat 1877'de sahnelenen üç perdelik bir operadır ve Eski Ahit'in “Hâkimler” bölümünün 16. babında anlatılan öyküden uyarlanmıştır. Bkz. [http://en.wikipedia.org/wiki/Samson_and_Delilah_\(opera\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Samson_and_Delilah_(opera)).

³⁶⁵ Erhan KARAESMEN, “Atelyelerin İçinden–2, Mahmut Cûda”, 33–34.

Bu misyonla hareket eden sanatçılardan, kopyayı ve kopyacılığı sevmediğini belirten³⁶⁶ Mahmut Celâlettin Cûda, École des Beaux Arts'daki Lucien Simon atölyesini de bu özelliğinden dolayı seçmiştir. Eğitim anlayışı, belirli pozlardaki antik heykeller ya da canlı modellerden çalışmayı öngören, yeniliği yadsıyan ve geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalan, bir başka deyişle akademizmin³⁶⁷ hâkim olduğu Ecolé des Beaux Arts'daki diğer atölyelerin aksine Lucien Simon atölyesinde, okulun tutucu karakterine, “sönük ve yorucu tarzına” karşın serbestlik vardır ve bu atölyenin öğrencileri, istedikleri yolu özgürce, “haricin lüzumsuz hatta muzir (zararlı) tesirlerinden uzaklaşarak” bulurlar.”³⁶⁸

Cevad Dereli, Muhittin Sebati, Refik Fazıl Epikman ile Şeref Kâmil Akdik'in, atölyesine devam ettiği Paul Albert Laurens ise akademik geleneklere bağlıdır ve desene dayalı eğitim anlayışını öngörerek “Çizgi sanatın namusudur.” diyen Jean Auguste Dominique Ingres'ı idealize etmektedir.³⁶⁹ Nurullah Cemal Berk, Muhittin Sebati'yi kaleme aldığı makalesinde, o dönemde Académie Julian ve Paul Albert Laurens atölyesine devam eden ressamların karşılaştıkları ortamı şu şekilde tarif etmektedir:

“Muhittin Sebati, arkadaşları gibi Julian Akademisinin iskolâstik (skolâstik), ölü ve gûya an'anaye (geleneğe) dayanan tedris usulü ile karşılaşınca uzun müddet bocalamıştı. Tashihe (düzeltmeye) gelen Paul-Albert Laurens, klasik desen göstermek iddiasıyla figürlerin etrafını çerçevesiyen muhayyel (hayali) çizgi üzerinde ısrar eder, içyapıya bakmadan dış hatlara takılır, resmi “espri” bakımından değil, haricî görünüşü üzerinden muhakeme ederdi.”³⁷⁰

³⁶⁶ A.g.m., 34.

³⁶⁷ Akademizm, her türlü yeni atılımı yadsıyarak, değişmez olduğu varsayılan, onaylanmış, standartlaşmış ilke ve kurallara uygun çalışmak anlamındadır. Bkz. (28) SÖZEN- TANYELİ, 14–15. Ayrıca, “Akademik Sanat” için Bkz. Zeynep İNANKUR, **19. Yüzyıl Avrupasında Heykel ve Resim Sanatı**, 51–52.

³⁶⁸ Z.F., “Bir Mülâhaza”, 6.

³⁶⁹ Bkz.(131), ARTUN, 205.

³⁷⁰ Nurullah BERK, “Muhittin Sebati”, 67.

Bununla birlikte, sanatçıların Paul Albert Laurens atölyesiyle kendilerini sınırlamadıkları, Paris'teki çağdaş sanat ortamından da beslenmeyi bildikleri, galeri ve müzeleri gezdikleri, durmaksızın çalıştıkları ve hatta Almanya'ya giderek buradaki sanat çalışmalarını da izleme fırsatı buldukları, Şeref Akdik'in şu sözleriyle aktarılmıştır:

“Paris'te girip çıkmadığımız yer kalmamıştır. Sergilere yetişemedik. Galeri ve müzelere iyi yetiştik. Akademideki çalışmalarımız muntazamdı. Arada peyzajlar da yapıyorduk... Durmamacasına çalıştık. Kurdösuar'larda (Cours de Soir: akşam kursları) sayısı çoktan unutulmuş krokiler çizdim. Arkadaşlarım da öyle. Hakikaten çok çalışıp resimler yaptım... Tatillerde Almanya'ya, Münih'e gittik. Orada Ali Çelebi ve Zeki Kocamemi'yi bulduk. Müze ve galerileri gördüm. Bu arada Belçika'ya iki kere gittim. Belçikalı bir aile ile tanıştım. Louvre'dan kopya istediler. Portre yapmamı istediler, bunları yaptım. Brüksel'i gezdim, burasının da bende tesir bıraktığını söylemek lazım.”³⁷¹

Cevad Dereli, Mahmut Celâlettin Cûda, Muhittin Sebatî, Refik Fazıl Epikman ile Şeref Kamil Akdik'in Avrupa'ya gönderildiği yıl (1925), Akademi'de bir konkur daha açılmış ve bu konkur neticesinde Mithat (Özar) “Kazazede Balıkçılar” adlı yağlıboya tablosuyla birinci olmuştur.³⁷² 8 Eylül 1925 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan haberde, sanatçının Paris'teki Güzel Sanatlar Akademisi'ne (Ecolé des Beaux Arts) üç yıl boyunca devam edeceği bildirilmiştir.³⁷³ Aynı haberde, “...İmtihanların resim zümresine (grubuna), biri hanım olmak üzere on beş kişi dâhil olmuştur...” denmektedir. Söz konusu kişi, 1923–1924 yılları arasında kendi imkânlarıyla Berlin Güzel

³⁷¹ Bkz.(362), GİRAY, 49.

³⁷² ANONİM, “Sanayi-i Nefise Talebesinden Üçü Avrupa'ya Gönderiliyor”, 2.

³⁷³ A.g.m., 2. Haberde ayrıca, Fahri'nin (Arkunlar) Tezyini Sanatlar, Ratip Aşir'in (Acudoğlu) ise Heykeltıraşlık alanında yapılan sınavlarda başarılı olduğu ve Mithat (Özar) ile birlikte Avrupa'ya gönderilecekleri belirtilmiştir. Buna göre, Fahri (Arkunlar), Paris'te Académie Julian'a devam etmiş; ayrıca, aynı yıllarda orada bulunan ve Académie de la Grande Chaumière öğrencilerinden burslu seramik sanatçısı İsmail Hakkı (Oygar) ile birlikte École des Arts Décoratifs'in derslerine katılmıştır. Sanatçı daha sonra, Almanya'da, Leipzig Akademisi'nde eğitim görmüştür. Bkz.(131), ARTUN, 218. Ratip Aşir (Acudoğlu) ise, Académie Julian'da Henri Bouchard ve Paul Landowski ile çalışmıştır. Bkz.(70), TANSUĞ, 387.

Sanatlar Akademisi'nde, Arthur Kampf atölyesinde öğrenim gören ve 1924 yılının Nisan ayında Türkiye'ye dönerek Sanayi-i Nefise Mektebi'ne giren, 1925 yılında mezun olduktan sonra da devlet bursuyla 1926'da Almanya'ya gönderilen Hale Asaf'tır.³⁷⁴ Sanatçı, burada bir süreliğine Lovis Corinth atölyesine devam etmiş; oradan da 1927'de, Paris'e giderek Académie de la Grande Chaumiere'de André Lhôte'un öğrencisi olmuştur.³⁷⁵

Cevad Dereli, Hale Asaf, Mahmut Celâlettin Cûda, Muhittin Sebati, Refik Fazıl Epikman ve Şeref Kâmil Akdik'in Avrupa serüveni, 1928'de yurda çağırılmalarıyla³⁷⁶ son bulmuş; Ağustos 1928'de Türkiye'ye dönen³⁷⁷ sanatçılar, devlet hesabına yurt dışına gönderilenlerin zorunlu hizmet yükümlülüğü gereğince İstanbul ve Anadolu'daki okullara tayin olmuşlardır.³⁷⁸

³⁷⁴ Burcu PELVANOĞLU, **Hale Asaf Türk Resim Sanatında Bir Dönüm Noktası**, 74–83.

³⁷⁵ Rahatsızlığı nedeniyle Corinth atölyesindeki eğitimine ara veren Hale Asaf'ın daha sonra buraya devam edip etmediği hakkında herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. A.g.k., 79.

³⁷⁶ Sanatçıların yurda çağırıldığı 29 Ocak 1928 tarihli resmî belge ve yurda dönme çağrısına tepki göstererek kaleme aldıkları mektup metni için Bkz.(362), GİRAY, 24–25.

³⁷⁷ ANONİM, "Genç Ressam ve Heykeltraşlarımız Dün Geldi", 1. Yurda dönen sanatçılar arasında İsmail Hakkı Oyar ve Ratip Aşir Acudoğlu da yer almaktadır.

³⁷⁸ Cumhuriyet burslularından Muhittin Sebati, 1928'de Ankara Erkek Lisesi ve 1931'de de Eyüp Orta Okulu'nda resim öğretmenliği yapmıştır. Şeref Kâmil (Akdik), önce Sivas Lisesi'ne resim öğretmeni olarak atanmış; ancak 27 Ekim 1928'de İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) ve Fuat (Köprülü) aracılığıyla, 1929'da adı "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" olarak değiştirilen Ankara Orta Muallim Mektebi'ne tayin olmuştur. 1932'de İstanbul Erkek Muallim Mektebi, 1933'te Kadıköy Erkek Lisesi, 1934'te Haydarpaşa Lisesi ve 1948'de İstanbul Öğretmen Okulu'nda görev alan sanatçı, 1951–1964 yılları arasında da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi resim galerisinde öğretmenlik yapmıştır. Cevat (Dereli), 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi Nazmi Ziya (Güran) atölyesinde yardımcı öğretmenlik yapmış, buradan 1932'de ayrılarak 1939'a kadar İstanbul Tıp Fakültesi'nde desinatör olarak çalışmıştır. 1939'da tekrar Akademi'de, Çallı atölyesinde çalışmaya başlamış, Çallı'nın 1947'de emekli olması ile birlikte atölye öğretmenliğine atanmış ve burada 1967'de emekli oluncaya dek çalışmıştır. Refik Fazıl (Epikman) da 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne yardımcı öğretmen olarak atanmış, 1931'de askerlik nedeniyle buradan ayrılmış, 1933'te Ankara Atatürk Lisesi'nde resim öğretmenliği, 1939'da da Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü resim bölümünde atölye öğretmenliği yapmış ve 1966'da da buradan emekli olmuştur. Mahmut Celalettin (Cûda) da Cevat (Dereli) ve Refik Fazıl (Epikman) gibi yurda döndüğünde, Güzel Sanatlar Akademisi'nde (Namık İsmail atölyesinde) yardımcı öğretmenlik yapmış, 1929'da ise, İstanbul'a döndüğünde Bursa Kız Öğretmen Okulu'na atanan Hale Asaf'la yer değiştirmiştir. Aynı yıl bir süreliğine Kırklareli Ortaokulu'nda çalıştıktan sonra 1935'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü'nde kartograf olarak görev almış, 1969'da da buradaki görevinden emekli olmuştur. Hale Asaf Akademi'deki görevinden 1931 sonlarında ayrılarak 1938'e dek çalışmalarını sürdürdüğü Paris'e gitmiştir. Ali Münip (Karsan), 1932'de Kırşehir Orta Okulu'na resim öğretmeni olarak atanmış, 1934'te İzmir Kız Sanat Enstitüsü ve Ticaret Okulu'nda çalışmış; aynı yıl öğretmenlikten istifa ederek Paris'e gitmiş, iki yıl sonra yurda dönerek Selçuk Kız Enstitüsü'nde görev almış, buradan da 1938 yılında istifa ederek serbest çalışmaya başlamıştır. Mithat (Özar) ise, 1932–1940 yılları

5 Eylül 1923 tarihli hükümet programında³⁷⁹ ve 8 Ocak 1925 tarihli Vatan gazetesinin baş sayfasında yayımlanan “Avrupa’ya Tahsile Gidecek Gençlerimiz” başlıklı haberde de ifade edildiği üzere bu sanatçılar, Maarif Vekâleti tarafından, yurda döndüklerinde öğretmenlik yapmak üzere Avrupa’ya gönderilmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu sanatçılar, bir yandan kendilerini geliştirme fırsatını bulurken, diğer yandan da Cumhuriyet’in kültür politikasına koşut olarak “millî güzideleri” çağa uygun bir biçimde yetiştirme misyonunu da üstlenmişlerdir. Ancak, yurda döndükten hemen sonra Güzel Sanatlar Akademisi’nde yardımcı öğretmenlik görevine başlayan Cevat (Dereli), Mahmut Celalettin (Cûda) ve Refik Fazıl (Epikman), üstlendikleri misyonu gerçekleştirmede zorlanmışlar; zira “yeni” (modern) resmi Türkiye’ye getiren ve Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği’nin diğer üyeleriyle ülke çapında yaygınlaştırmaya çalışan bu sanatçılar, Akademi’de hâkim olan 1914 kuşağı ressamlarının tepkisini çekmiş ve sonuçta okuldaki görevlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Mahmut Celalettin Cûda bu dönemi şu sözlerle aktarmıştır:

“1928’de Fransa’dan dönünce Cevat Dereli, Refik Epikman ve ben Akademi’de görevlendirildik. Ancak görevlendirilmemiz Akademi yöneticilerinin onayı ile değil, okul dışındaki arkadaşların oyları ile gerçekleşti. Dolayısıyla çevremizde güç solunabilen kekremsi (buruk) bir hava oluştu. Aradan geçen iki yılın sonucunda ben Akademi’yi bıraktım. Üçüncü yılın bitiminde Cevat ile Refik’i açığa çıkardılar. Aralarında bir de Hadi Bara vardı. Zavallının tek suçu biz Müstakiller’e katılmış olmaktı. Ne ise ki çabuk aklını toparlayıp Müstakiller’den cayınca

---

arasında Akademi’nin grafik bölümünde görev almıştır. Cumhuriyet hükümeti, 1927’de İstanbul’a dönen sanatçılardan Ali Avni (Çelebi) ve Ahmet Zeki (Kocamemi)’ye de öğretmenlik görevi vermiş; buna göre Ali Avni (Çelebi), 1927’de Konya Kız Öğretmen Okulu’nda, 1931’de kısa süreliğine Güzel Sanatlar Akademisi’nde, 1934’te İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nde desinatör olarak, 1938–1968 arasında da Güzel Sanatlar Akademisi’nde görev almış ve buradan emekli olmuştur. Ahmet Zeki (Kocamemi) ise, 1927–1928 yılları arasında Trabzon Lisesi’nde resim öğretmenliği yapmış, 1930’da Güzel Sanatlar Akademisi İçmimarlık bölümünde Prof. Ginther’in asistanı olmuş, 1933’te içmimarî ve mobilya öğretmenliğine, 1936’da resim atölyesi yardımcı öğretmenliğine atanmış, 1959 yılında ölene değin burada çalışmıştır. Bkz. Halenur KÂTİPOĞLU, **Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri Kataloğu, 1938–1943** sanatçı biyografileri, 76, 105, 116, 138, 158, 161; (159), CEZAR, 54–56,58; (362), GİRAY, 50–51, 83, 116, 130, 153–154.

³⁷⁹ Bkz.(357), ARAR, 22–23.

görevine dönebildi. Sonra Cevat da onu kovaladı... Refik Epikman, genç ressamların giriştiği bu çetin savaşımında ilk zılgıtı yiyenlerden biri oldu. Görevinden atıldı...”³⁸⁰

1928’de Paris’in renkli sanat ortamından dönen ve hemen ardından kendini bir Anadolu şehrinde bulan resamlardan Hale Asaf ise, değil çağdaş eğitim anlayışı gereğince üzerine düşen misyonu gerçekleştirmek, topluma kendini kabul ettirmek açısından dâhi güçlük çekmiştir. Mahmut Cûda, sanatçının bu dönemiyle ilgili, Bursa’daki tutucu dünya görüşüne uyum sağlamakta güçlük çektiğini, narin yapısı, batılı tavrı, giyimi, görünümü ve konuşmasıyla Bursa’nın kapalı yaşamı içinde yadırgandığını, hatta bir gün çorapçılar çarşısında resim yapmaya çalışırken etrafını saran kalabalık yüzünden korkarak bayıldığını, resim sanatının varlığından habersiz bu yerde, bir kadının sokakta resim yapmaya kalkışmasının bir türlü anlamadığını, bu nedenle de sanatçının soyutlanarak yalnız bırakıldığını bildirmiştir.³⁸¹

Devlet bursuyla Almanya’ya gönderilen ve 1927’de İstanbul’a döndüğünde Konya Öğretmen Okulu’na atanan Ali Avni Çelebi de gittiği yerde Hale Asaf gibi umduğunu bulamamıştır. Sanatçı, bu dönemiyle ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Hiçbir zaman aklımdan geçmezdi öğretmen olacağım. Bekledim. Devletin vereceği tarihî amaçlı resimler olsun, onları tesbit edelim, yaşatalım istiyordum. Beni kız muallim mektebine tayin ettiler. Düşünün ki siz yüksek matematik okumuşsunuz ve bu konuda Avrupa’da doktora yapmışsınız. Dönüşte bir okula aritmetik dersi vermek üzere vazifelendirilmişsiniz. Aynı şey bu, sonuçta ne ben çocuklara uyabildim ne onlar beni anladı. İstifa ettim.”³⁸²

Cumhuriyet burslularından Ahmet Zeki Kocamemi’nin bir yıl boyunca görev aldığı Trabzon Lisesi’ndeki idealist çabalarının sonucu ise, o dönemde

³⁸⁰ Bkz.(362), GİRAY, 130.

³⁸¹ 4 Temmuz 1983’te Mahmut Cûda ile yapılan görüşme. Bkz.(130), GİRAY, 176.

³⁸² 3 Ocak 1988’de, Ali Avni Çelebi ile yapılan görüşme. A.g.k., 92.

aynı lisede öğrenci olan Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun satırlarına şu şekilde yansımıştır:

“...Kanımız kaynamıştı bu sessiz, sedasız resim öğretmenine. Sınıfta adı ressama çıkmışların işlerini hiç mi hiç tutmadı öğretmenimiz. Dönmüyor kardeşim, dönmüyor, diyordu bu resimleri incelerken. Öğretmenimizin “dönmüyorlar”la neyi kastettiğini kavramak kolay değildi. Bununla hacımı, içi dolu biçimleri, bir çeşit heykel anlayışını ve o günler Avrupa’da kök salan kübizmi tanımlamak istiyordu. Bu anlayışın kesin bir örneğini ders yılı sonunda, son sınıf öğrencilerinin başarıyla sahneye koydukları Eşber piyesi dekorlarıyla belirtti... Fakat ne biz, ne öğretmenlerimiz, ne piyesi seyretmeye gelen velilerimiz ve şehrin ileri gelenleri, bu dekordaki resim bilgisinin yüzde birini değerlendirecek ölçülere sahiptik.”³⁸³

1923 yılında kendi olanaklarıyla Almanya’ya giden ve bir süre Heinemann’ın atölyesinde çalıştıktan sonra Paris Académie Julian’daki Paul Albert Laurens atölyesinde eğitimine devam eden, buradan aldığı özel bir izinle –imtihani da kazanarak- École des Beaux Arts’da Ernest Laurent atölyesinde okumaya başlayan ve bu dönemde devlet bursu da alan³⁸⁴ Ali Münip (Karsan) ise, yurda çağrılmasının ardından, yukarıdaki sanatçılarla benzer deneyimler yaşamıştır. Karsan, o dönemi şu sözlerle yansıtmıştır:

“Namık İsmail beni Akademi’ye fresk hocası olarak almak istediğini ve tayinimi beklememi söyledi. ‘Beklerim’ dedim. Bu esnada iş buldukça tabela, afiş, fresk çalışmaları yaptım. Sonra askerliğimi yaptım. Tayini hala bekliyoruz... Yok... Sonunda mecburi hizmetim dolayısıyla beni Kırşehir Ortaokulu’na resim öğretmeni olarak gönderdiler...”³⁸⁵

³⁸³ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Öğretmenim ve Arkadaşım Zeki Kocamemi”, 9.

³⁸⁴ Ali Münip (Karsan), Mahmut Celalettin (Cûda)’nın Paris’e bir talebe müfettişinin (Zeki Mesut) geldiğini haber vermesi üzerine müracaatta bulunmuş ve müfettiş, sanatçının École des Beaux Arts’da okuduğunu öğrenince ona burs verilmesini sağlamış; ancak sanatçının bursu kısa sürmüştür. Maarif Vekâleti’nden gelen bir mektupta, uzun zamandır Avrupa’da kaldığı ve yerine başka burslu öğrencilerin gönderileceği belirtilen sanatçı, bunun üzerine yurda dönmek zorunda kalmıştır. Bkz.(175), TANALTAY, 113.

³⁸⁵ A.g.k., 112.

Yukarıdaki veriler ışığında, yurda döner dönmez Anadolu'ya gönderilen ressamın hayal kırıklığı yaşadıkları anlaşılmaktadır. Muhittin Sebati, Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan “Güzel San’atlar Akademisinde Bu Seneki Avrupa Konkuru” başlıklı yazısında, sanatçıların bu konudaki duygularına tercüman olmuş ve şunları söylemiştir:

“Dört beş senedenberi Güzel San’atlar Akademisinde her sene arkadaşlar arasında temayüz eden (dikkati çeken) genç artistlerden bir ressam, bir heykeltıraş ve bir mimar, ecnebî memleketlerde tetkik ve tahsil ile inkişaf (gelişme) etmeleri düşüncesile Avrupaya gönderilmektedir. Bu musip (doğru) ve kıymetli düşünce genç istidatlar (yetenekler) için büyük bir takı zaferdir. Gençleri bu takı zafere kadar getiren yol, maalesef, evvelce onun altından ümit ve hayallerle geçenlerin biraz sonra düştükleri yol kadar haraptır. Bu vadide çalışan gençlerin rüyasını teşkil eden bu muhteşem takı zaferin her iki tarafındaki yolun çiçeksiz ve vahşi oluşu onları müphem (belirsiz) bir gururla ve esrarengiz bir korku ve sevinçle titretiyor. Yeni gideceklerin dudaklarındaki tebessüm Avrupadan dönenlerin vaziyeti karşısında derhal donuyor. Bütün hayatı sıkıntı ile geçen san’atkârlar, kendilerine bu kısa ve tatlı rüyalı geçidi hazırlayan Maarif Vekâletine pek ziyade müteşekkir ve minnettardır. Ancak avdetlerinde (dönüşlerinde) istedikleri suretle mesleklerinde çalışmamak yüzünden müteessirdirler (üzgündürler).³⁸⁶

Cumhuriyet’in ilk burslu sanatçılarının 1928’de yurda dönmelerinin ardından, Avrupa konkuruyla Paris’e gönderilen Edip Hakkı (Köseoğlu), Halil Haşim (Dikmen), Hamit Necdet (Görelle) ile Zeki Faik (İzer) de bir öncekiler gibi Paris’in renkli sanat ortamını yaşamak, çağdaş sanat hakkında bilgi ve görgü sahibi olmak fırsatını yakalamışlardır.³⁸⁷ Halil Haşim (Dikmen) ve Hamit Necdet (Görelle), Paris’te buldukları süre zarfında, önce Académie

³⁸⁶ Muhittin Sebati, “Güzel San’atlar Akademisinde Bu Seneki Avrupa Konkuru”, 847.

³⁸⁷ Bu dönemde Avrupa konkuru kazanarak yurt dışına gönderilenler arasında Sedat Hakkı (Eldem), Ali Hadi (Bara) ve Zühtü (Müridoğlu) da bulunmaktadır. Bkz.(131), ARTUN,250. Ayrıca Abidin (Elderoğlu) da, Türk Maarif Cemiyeti bursuyla 1930–1932 yılları arasında Paris’te, önce Académie Julian’daki Paul Albert Laurens ve daha sonra da André Lhôte atölyelerinde öğrenim görmüştür. Bkz. Ozan SAĞDIÇ, “Âbidin Elderoğlu’nun Yaşamı (1901–1974)”, 32–33.

Julian'daki Paul Albert Laurens, daha sonra da Andre Lhôte atölyelerinde, Edip Hakkı (Köseoğlu), École d'arts et Metiers (Uygulamalı Sanatlar Okulu) ile André Lhôte atölyesinde çalışmışlar, Zeki Faik (İzer) ise André Lhôte ile Émile Othon Friesz'in öğrencisi olmuştur.³⁸⁸ Bu sanatçılardan Hamit Necdet (Görel), Temmuz 1938'de Ar dergisinde yayımlanan "Jülian Akademisi" başlıklı yazısında, Paris'e gittiğinde karşılaştığı ortam ve ilk tercihi olan Paul Albert Laurens hakkında bilgiler vermiştir.³⁸⁹ Bu bilgilere göre, sanatçı, Paris'e gittiğinde devam edeceği akademi konusunda kararsızlık yaşamış; ancak sonra, çoğu Türk ressamının tercih ettiği Académie Julian'daki Paul Albert Laurens atölyesinde karar kılmıştır. Öte yandan, önceleri heyecanla derslerini takip ettiği Laurens'in, akademik sanat anlayışına yönelik bir eğitim sistemini dayatması, sürekli olarak Ingres'ı yüceltmesi ve öğrencilerine de bunu empoze etmesi, bir süre sonra Hamit Necdet (Görel)'nin atölye seçimindeki kararını sorgulamasına neden olmuş; yaptığı bir resmi eleştiren Laurens'le yaşadığı tartışma ise akademideki eğitimine son noktayı koymuştur. Sanatçının Académie Julian'dan ayrılarak André Lhôte atölyesine gitmesine sebep olan tartışma şu şekilde cereyan etmiştir:

"...Bir gün yine hocamız geldi... Sıra bana gelmişti... O hafta biraz serbest çalıştığım ve oldukça efor sarfettiğim eserime mübhem mübhem (belirsiz) baktı... –Böyle nasıl yapıyorsunuz! Sevmiyorum sevmiyorum, dedi; baksanıza fırçanızın izleri ve hatta numarası belli oluyor! İçimden hocada nelere takılıyor diyordum. Gayri ihtiyari isyan ettim. Bu hal sanki Cezanne'de, Van Gogh'da, Manet'de, Monet'de yokmu idi? dayanamadım cevap verdim. –İtiraz ettiğiniz şey Renoir'in, Cezanne'nin resimlerinde belli değilmi? Bütün Jüliyan akademisi susmuştu. Herkesde hayret ve dudaklarda fısıltılar.. Bir aralık etrafıma göz gezdirince büyük bir kabahat işlediğimin farkına varmıştım. Hocam, Cézanne kelimesini boş ve manasız bir mefhum (kavram) gibi tekrarlıyordu. Son kuvvetlerimi de topladım. Zaten olan olmuştu... Cézanne'ı beğenmiyormusunuz? dedim, arkamdan iki kuvvetli el önlüğümün ucundan şiddetle çektiler. Ne bileyim.

³⁸⁸ Bkz.(131), ARTUN, 251.

³⁸⁹ Hamit GÖREL, "Jülian Akademisi", 5–6.

Hocamız Cézanne'ı hiç sevmezmiş.. Hele Cézanneciliğin dünyayı sardığı ve eserleri büyük müzeleri birbirine düşürecek bir devirde hocamızın bu Ingres'den ziyade Ingresciliğini bir türlü anlamadım... Ertesi gün boya kutumu, resimlerimi toplayınca... jüliyan talebelerini Enkr prestîşkârlığı ile baş başa bırakıp atölyeden çıktım. Bir mabede ve yeni bir dine girer gibi temiz heyecanlarla girdiğim bu binadan şimdi bir hapisaneden kaçır gibi kaçıyordum. Oh.. Ne iyi.. artık hüriyete ve hüriyetime kavuşmuştum ve bir hapisane kaçkını gibi Dragon sokağını uçar gibi yürüdüm.³⁹⁰

Sanatçı, bu olaydan sonra, Cezanne, Matisse, Bonnard ve Derain'in takipçilerine katılarak André Lhôte'un atölyesine devam etmiştir.

Lhôte atölyesini tercih edenlerden Zeki Faik İzer ise Paris'e gitmeden önce, İstanbul'dayken bu atölyede çalışma kararı almış; bu kararı almasında abone olduğu ve çağdaş sanat hakkında bilgi edindiği, Lhôte'u da tanıma fırsatı bulduğu Art Vivant dergisi ile Muhittin Sebati etkili olmuştur.³⁹¹ 1928'de Lhôte atölyesinde çalışmaya başlayan sanatçı, aynı zamanda Paris École d'arts et Metiers'de (Endüstriyel Uygulamalı Sanatlar Okulu) Prof. Maret'nin yanında, altı ay boyunca duvar resmi, fresk ve seramik eğitimi de almıştır.³⁹² Sanatçının Lhôte atölyesinin yanı sıra bu okula da devam etmesi, Maarif Vekâleti'nin programı gereğince ve bu gereklilik, Paris'te resim eğitimi alan tüm sanatçılar için geçerlidir.³⁹³

Zeki Faik (İzer), 1934 yılınının 29 Ocak, 4 ve 11 Haziran tarihlerinde Yeni Adam dergisinde yayımlanan sırasıyla, "André Lhote"³⁹⁴ ile "Montparnasse'ın İçi ve Dışı"³⁹⁵ başlıklı makalelerinde, Lhôte'un sanat

³⁹⁰ A.g.m., 6.

³⁹¹ Gül İREPOĞLU, **Zeki Faik İzer**, 18–19.

³⁹² A.g.k., 19.

³⁹³ Maarif Vekâleti'nin bu kararı almasında, dönemin akademi müdürü Namık İsmail etkili olmuştur. Sanatçı, ressamların para kazanmasına faydası dokunacak ek bir beceriye daha sahip olmaları gerektiğini Vekâlet'e kabul ettirmiş; bunun üzerine Paris'e resim tahsili için gönderilen öğrencilerin duvar resmi, fresk ve seramik üzerine de tecrübe edinmeleri zorunlu kılınmıştır A.g.k., 19.

³⁹⁴ Zeki Faik, "André Lhote", 6.

³⁹⁵ Zeki Faik, "Montparnasse'ın İçi ve Dışı", 6–7; "Montparnasse'ın İçi ve Dışı", 6.

anlayışı ve atölyedeki eğitim sistemi hakkında bilgiler vermiştir. Buna göre Zeki Faik (İzer), Lhôte'u, "Picasso-Matisse ekolünü en geniş ruh ve manasıyla anlatan" bir sanatçı olarak nitelemiş;³⁹⁶ Cezanne ve Seurat'dan sonra teoriye "fazlasıyla" bağlanan ressamlar arasında göstermiştir.³⁹⁷ Lhôte'un teoriye bağlılığının resimlerine de yansıdığını belirten Zeki Faik (İzer), sanatçının aynı zamanda çağdaş ressamların analizini de yaptığını ve hangisinin şahsında neleri aramak lazım geldiğinden bahsettiğini de dile getirmiştir.³⁹⁸ Zeki Faik (İzer), 1926'dan itibaren Hale Asaf, Cemal Sait (Tollu), Hamit Necdet (Görel), Halil Haşim (Dikmen) ve Nurullah Cemal (Berk) gibi sanatçıların etüt yaptığı Lhôte ve atölyesi hakkında şunları da aktarmıştır:

"...Lhote atelyesinde garip görünen fakat bugünün isteğiyle gayet tabî olan resimler yapılır, belki ilk bakışta da (mazi) ile olan alâkayı kırmış gibi durur. Buna rağmen, tedrisat klâsik, hem de bir iki kavmin değil, bütün dünyanın klâsik sanatıdır! Baş ve saç sakal renginin bu atelyelerde manası yoktur. Kırk sekiz yaşındaki üstadın ellibeşlik talebeleri, gençlerle yanyana çalışır. Senelerce yolunu bulamamış istidat, bir gün gelir velût (verimli) bir taşkınlıkla kendini gösterir. Ne hoca dehasından emin, ne de talebesi muvaffakiyetsizliğinden kırılmış değildir. Hepsini birleştiren cephe yirminci asır sanatıdır... André Lhote atelyesi, resmin müşterek dili ile konuşan, biri birine yabancı milletleri yaklaştırır, hepsini aynı meşakkat (zorluk) ve aynı feragatla (özveriyle) çalıştırır..."³⁹⁹

"Atelyenin duvarlarının bir kısmı beynelmilel eski ressamalara tahsis edilmiştir. Modelin sanatkâra verdiği heyecana göre bu şaheserlerden biri tercih edilir ve izleri üzerinde yürünür."⁴⁰⁰ diyen Zeki Faik (İzer), Lhôte'un öğrencilerini klasik ressamlardan faydalanmaya yönlendirdiğini işaret etmiş; bu yönlendirmeyi, öğrencilerinin gördüklerini körü körüne taklit etmemeleri için

³⁹⁶ A.g.m., 6-7.

³⁹⁷ Bkz.(394), Zeki Faik, 6.

³⁹⁸ Bkz.(391), İREPOĞLU, 20.

³⁹⁹ Bkz.(394), Zeki Faik, 7.

⁴⁰⁰ A.g.m., 6.

yaptığını da ifade etmiştir. Sanatçı, bu görüşünü desteklemek üzere atölyede şahit olduğu bir olayı dile getirmiş ve şunları söylemiştir:

“Birgün Lhote, bir türlü lâf anlamıyan bir talebesine sordu: —Modele niçin bu kadar ısrarla bakıyorsunuz? Model aradıklarınızın hepsini size veremez! Onu, kendiniz bulup çıkaracaksınız. Fakat bunun için de tükenmez bir sermayeniz olmalı değil mi? İşte divara astığımız eserler sizin arayışınızı kolaylaştırmaya yarar. İstifade ediniz...”⁴⁰¹

Zeki Faik (İzer), yeni sanat ruhunun Lhôte’un bu tavsiyesiyle oluşabileceğini ifade ederken, “tabiat, tabiat diye kafasını patlatan adamın, -kafası, eseri ve tabiat-”⁴⁰² formülünü esas alması gerektiğini belirtmiş ve hocasının görüşlerinden bir diğerini ise şu cümlelerle aktarmıştır:

“Tabiata baktığınız vakit, anî bir intibainiz (izleniminiz) olur. Ben buna ‘yıldırım darbesi’ diyorum. Onu yakalayıp kaybetmemeğe uğraşmalı. Cézanne’nin dehası oradadır ki bu ilk intibain safiyetini aynı eser üzerinde aylarca uzatabiliyor...”⁴⁰³

Zeki Faik (İzer), Lhôte’un fikirlerine önem vermekle birlikte eğitim sisteminde bazı eksikliklerin de olduğu kanısına varmış; “yumuşaklık”, “özgürlük” ve “renklerde şiirsellik”⁴⁰⁴ olarak tanımladığı bu eksiklikleri gidermek için ise bir süreliğine Émile Othon Friesz atölyesine de devam etmiştir.

Zeki Faik (İzer) ile diğer ressamın öğrenimlerini sürdürdükleri dönemde, yurt dışına gönderilecek öğrencilerle ilgili bir kanun da çıkarılmış (1929); bu kanunun hazırlığı ise 1927 yılında başlamıştır. Buna göre, Milli Eğitim bakanı Mustafa Necati, 3 Şubat 1927’de İstanbul gazetecilerine verdiği

⁴⁰¹ A.g.m., 6.

⁴⁰² A.g.m., 6.

⁴⁰³ A.g.m., 6.

⁴⁰⁴ Bkz.(391), İREPOĞLU, 21.

demeçte, Avrupa'ya öğrenci göndermenin başlı başına bir sorun olduğunu dile getirmiş ve bu sorunu çözmek üzere oradaki öğrencilere, diğer ulus öğrencilerinin durumlarını incelediğini, müfettişler ile elçiliklerden de detaylı bilgiler aldığını belirtmiştir.⁴⁰⁵ “Avrupa'ya öğrenci gönderme sorununu daha düzgün bir biçimde yönetmek zorunda olduklarını” ifade eden Mustafa Necati, özel idarelerin, belediyelerin, Maarif Vekâleti ile diğer bakanlıkların yurt dışına gönderdiği öğrencilerin sayıca çok olduğunu ve öğrencilerin bu fırsattan daha fazla yararlanabilmeleri için belli bir yöntem dâhilinde sıkı bir düzene tâbi tutulmaları gerektiğini bildirmiştir. Avrupa'daki öğrencileri bizzat görmesinin, bu konudaki önlemlerin hızlı bir biçimde alınmasını sağladığını dile getiren Mustafa Necati, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 22 Nisan 1928 tarihli oturumunda yaptığı konuşmada ise gelişmeleri şu şekilde aktarmıştır:

“...Her alanda uzman öğretmenler gerektiriyoruz. Bizim için Avrupa'ya geniş oranda öğrenci göndermek ve gelenlerden en büyük oranda yararlanmak yaşamsal bir zorunluluktur. Gönderdiğimiz öğrencilerin hakkıyla yararlanması için en kesin önlemleri aldık. Gittikleri kurumları yönetenlerle sürekli yazışma ve ilişkide bulunarak öğrencilerimizin oradaki çalışmalarını yakından izliyoruz...”⁴⁰⁶

Mustafa Necati'nin söz ettiği önlemler, 1929 yılında daha da geliştirilmiş ve 8 Nisan 1929 tarihli, 1416 sayılı “Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun” başlığı altında yasalaştırılmıştır.⁴⁰⁷ Bu kanun gereğince Avrupa'ya öğrenci gönderme kurallarına dair bazı maddeler şu şekilde belirlenmiştir: Umumî ve mülhak bütçe ile idare olunan devlet devairi (daireleri) ve inhisar idarelerinin (Tekel teşkilâtı), vilayetlerin, belediyelerin, ticaret odalarının ve mukavelenameleri mucibince (gereğince) talebe göndermeğe mecbur olan şirketlerin tahsil için ecnebi memleketlere

⁴⁰⁵ M. Rauf İNAN, **Mustafa Necati Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları**, 125.

⁴⁰⁶ A.g.k., 175.

⁴⁰⁷ Söz konusu kanunun tam metni için Bkz.(356), ŞARMAN, 399–404. Paris'te devlet bursuyla bulunan resim öğrencilerinin, öğleden sonra École d'arts et Metiers'de duvar resmi, fresk ve seramik çalışma zorunlulukları da bu kanunun yaptırımlarındandır.

gönderecekleri talebe, Maarif Vekâleti'nce müsabaka ile seçilir (Madde 1–2). Bu makamlar, göndermek istedikleri talebenin adedini, ihtisas zümresini (uzmanlık alanını) ve bu talebede aradıkları evsafı (nitelikleri) ve okutmak istedikleri memleketleri ve takip etmesini arzu eyledikleri tahsil planının esaslı cihetlerini (yönlerini) her sene Nisan nihayetine kadar Maarif Vekâleti'ne bildirirler. Maarif Vekâleti de o sene, ecnebi memleketlere gönderilecek talebenin evsafını, tahsil şartlarını, alakadar tedris müesseselerine tebliğ (bildirme) ve gazetelerle ilan eder (Madde 2). Sene sonu imtihanlarını müteakip (takiben) tedris müesseselerinin muallim veya müderris meclisleri toplanarak o seneki mezunlarla başkaca daha yüksek müesseseden mezun olmamış evvelki seneler mezunlarından gerek malumat, gerek zekâ ve seciye (karakter) itibariyle aranan evsafı haiz (sahip) olanları müsabakaya girmek üzere namzet (aday) olarak ayırırlar... (Madde 3). İmtihan sualleri, Maarif Vekâleti'nce tayin edilecek mütehasıslardan mürekkep bir komisyon tarafından tertip olunur... (Madde 5). İmtihanların yapılacağı tarih, müessese ve merkez, her sene Maarif Vekâleti tarafından tayin ve en az on beş gün evvel ilan olunur (Madde 6). İmtihanlar Maarif Vekâleti tarafından her merkezde teşkil edilecek heyetler huzurunda yapılır... (Madde 7). Elyevm (halen) tahsilde bulunan ve bundan böyle gönderilecek olan her talebeye, Maarif Vekâleti'nce tahsil şartlarını gösteren etraflı bir plan verilir... (Madde 9). Müsabakada kazanan ve gönderilmeleri kararlaştırılan talebeden bu kanun ile kendilerine tahmil olunan (yüklenen) mecburiyetleri ifa (yerine getirme) edeceklerine dair Maarif Vekâleti'nce birer taahhütname alınır ve bu taahhütnamelerin tasdikli birer sureti alakadar makamlara verilir (Madde 10).⁴⁰⁸ Maarif Vekâleti, ecnebi memleketlerde bulunan talebenin daimi ve muntazam bir surette teftiş ve murakabesi (denetlemesi) vazifesi ile mükellef olmak üzere azami dört Maarif müfettişinden ve Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne mensup bir müfettişten mürekkep bir teftiş heyeti bulundurur...(Madde 14).⁴⁰⁹ Müfettişler, buldukları şehirlerdeki okulları

⁴⁰⁸ Söz konusu taahhütname örneği için bakınız A.g.k., 27.

⁴⁰⁹ A.g.k., 399-402.

araştırarak öğrencileri, seçecekleri okul ile hocalar konusunda bilgilendirmek ve yönlendirmekle de sorumlu tutulmuşlardır.⁴¹⁰

1928'de Avrupa konkuruyla Paris'e gönderilen ve 1931–1933 yılları arasında yurda dönerek yukarıdaki kanununun 10. maddesi gereğince İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli illerinde görevlendirilen⁴¹¹ Edip Hakkı (Köseoğlu), Halil Haşim (Dikmen), Hamit Necdet (Görel) ile Zeki Faik (İzer)'in ardından Avrupa'ya öğrenci gönderilmesine ara verilmiştir. 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu bu kesinti, 1947 yılında sona ermiş ve aynı yıl, Güzel Sanatlar Akademisi'nden, bölümlerini dereceyle bitiren dört mezun, Paris'te öğrenim görmeye hak kazanmıştır.⁴¹² Bu mezunlardan resim alanında öğrenim gören Neşet Günal, Paris'e gidişinden (1948) başlayarak orada geçirdiği süreci, Fernand Léger atölyesini ve üzerindeki etkilerini şu cümlelerle aktarmıştır:

“Akademideki altıncı yılımda mezuniyet imtihanına girdim. Rahatlıkla mezun olabilirdim. Fakat sonradan vazgeçtim. Ertesi yıl mezun oldum. Bu sırada Avrupa sınavı açılmıştı... Resimden tek aday olarak ben girdim ve kazandım... Gidebilmek için tam iki yıl bekledik... Avrupa'da kendi kendimi yetiştirmek zorundaydım. Olayları yeniden değerlendirmek, geriye dönük bir eleştiri yapmak, 'Ben neyim?.. Kimim?.. Neye yetenekliyim?...

⁴¹⁰ Bkz. (131), ARTUN, 265.

⁴¹¹ Bu sanatçılardan Edip Hakkı Köseoğlu, 1932–1967 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar bölümünde görev almış; Halil Haşim Dikmen önce Kayseri Lisesi daha sonra da Galatasaray Lisesi'nde resim öğretmenliği, 1937–1947 yılları arasında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde müdürlük ve 1949–1951 arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim galerisi öğretmenliği yapmıştır. 1933'te yurda dönen Hamit Necdet Görel, 1934'te Konya Öğretmen Okulu, 1937'de Cibali ve Beykoz Ortaokulu, sonra da Ankara Gazi Lisesi'nde, 1939'da da Beyoğlu Erkek Ortaokulu'nda görev yapmış; Zeki Faik İzer ise 1932'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümüne tayin olmuş, iki ay sonra bu görevinden istifa ederek İstanbul'a dönmüş ve askerliğini yaptıktan sonra da 1937'de Güzel Sanatlar Akademisi fotoğraf atölyesine atanmıştır. 1940'a kadar burada çalışan sanatçı, 1940–1950 arasında Akademi'de afiş öğretmenliği, 1948'de Güzel Sanatlar Akademisi müdürlüğü görevlerinde bulunmuş; 1955–1970 yılları arasında da resim atölyesi öğretmenliği yapmıştır. Bkz.(159), CEZAR, 55, 56, 59; (378), KÂTİPOĞLU, 119, 150, 154, 164.

⁴¹² Neşet Günal'ın haricinde yurt dışında öğrenim görmeye hak kazananlardan kostüm alanında Sadi Öziş ile dekor alanında Refik Eren André Lhôte atölyesine, İlhan Koman ise Académie Julian'a devam etmiştir. Ayrıca, 1948'de hükümet, kısa sürelerle öğretmenleri de Avrupa'ya “bilgi ve görgü” seyahatlerine yollamaya başlamıştır. Bkz.(131), ARTUN, 269–270.

Ne öğrenmişim ve neler yapabilirim?’ sorularına yanıt verme çabaları içersindeydim. Bütün müzeler... Ustalar... Herkes gibi ben de önce Lhote’a gittim. Fakat Lhote’un prensipleri, beni pek sarmadı... Sınırlı, belli ilkelere bağlı bir eğitim yöntemi sıktı beni. Onun öğrettiklerini uygulayınca, Lhote’a beğendiriyordunuz ve ‘güzel’ resim oluyordu. Ama bana çok şematik geliyordu... Yapmacık ve belli heyecanlardan uzak, kuru geliyordu. Sevmedim ve benimsemedim. Fakat Lhote’un çok bilgili bir hoca olduğunu, eleştirilerinde gördüm. Resim dünyasını ve resmin büyük ustalarını çok iyi analiz ederdi. Sonra Léger’ye geçtim. Onu kendime daha yakın buldum... Özellikle o anıtsal figürleri beni etkiliyordu. Naturmort’larından daha çok figürlerine yatkındım... Léger, Lhote’un aksine hiç de hocalık yapar eğilimlerde değildi. Eleştirileri kısa ve özdü. Sık sık kullandığı belli sözcükler vardı. Biraz gidip geldikten sonra, eleştirilerinin yönünün ve atelyesinin havasını görür ve anlardınız. Aslını söylemek gerekirse orada Léger yapılırdı... Eleştirilerinde tavrının pek olumlu olduğu söylenemezdi. Ama kendi estetiği doğrultusundaki işler karşısında daha çok heyecan duyardı. Atelyeyi süsleyen bütün elemanlarda Léger esprisini sezerdiniz. Çiçekler, yapraklar, ağaç dalları, modeller, hatta modellerin pozu, mekanik elemanlar, bisikletler... Bir süre de orada çalıştım. Ama bu, disipline girme ve bir şeyler öğrenme çabası ile oldu. Léger’in, daha sonra karısı olan Madam Nadia ve bazı eleştirmenlerle birlikte yaptığım işlerin Léger olup olmadığı konusundaki bir tartışmasını hatırlıyorum. Sonunda Léger: ‘Hayır. Léger taklidi değil... Güçlü bir deseni var... Bizim plâstik konsepsiyonumuzla yeni oluşumlar ortaya çıkarıyor.’ demişti. Hareket noktası şuydu: Léger estetiği daha çok transformasyona dayanır. Benim gerçekleştirdiğim figürlerde ise deformasyon ön plândaydı. Ama bence, işlerime Léger formları da yansiyordu. Léger’i taklit etmiyordum ama Léger estetiği doğrultusunda işler ortaya koyuyordum. Bir taraftan da Ecole des Beaux-Art’da fresk-duvar resmi çalışmaları yapıyordum... Özetle söylemek gerekirse, Léger beni yönlendirdi... Léger beni güçlendirdi. Léger desen ağırlıklı geleneğimi, benim sanatçı sorumluluğuma yöneltti diyebilirim. Benim için örnek bir usta oldu. Ama hiçbir zaman ben, Léger’i biçimsel planda sanatımın sorumluluğuna katmadım...⁴¹³

⁴¹³ Bkz.(175), TANALTAY, 142-144.

1924–1950 döneminde, Avrupa konkuruyla resim alanında uzmanlaşmaya gönderilen son öğrenci Neşet Günal olmuştur.⁴¹⁴ Nurullah Cemal Berk, bu dönemin ilk altı yılını değerlendirirken:

“Şimdi andığım yıllar içinde -1924–1930- Paris’te bulunan genç sanatkârlar, bir kısmı Julian Akademisine, bir kısmı Güzel Sanatlar Mektebine dağılarak devamlı, fakat herhalde istikametsiz çalışmalara koyulmuşlardı. Garp ile ilk temasın doğurduğu şaşkınlıkla hemen hiçbirimiz doğru yolu derhal seçmek ve iyiyi kötüden ayırmak kudretini gösteremedik. Müzelerdeki klâsik eserlerle bazı sergilerde görülen akademik, formülleşmiş sanat arasındaki farkı seçebilmek ve modern sanatın müfrit (aşırı) görünüşleri arkasındaki klâsik esasları sezme, ancak uzun çalışma yıllarının bir neticesi olabilirdi. Tahsil devremizin bu kısa parçası içinde temin edebileceğimiz en büyük istifade, mizacımıza uygun bir tarz, bir üslup kazanmış olmaktan ziyade umumî görgümüzü arttırmak ve müstakbel çalışmalarımıza bir temel atmış olmak oldu.”⁴¹⁵

demek suretiyle, yurt dışı eğitimine gönderilen genç sanatçıların ilk etapta yaşadıkları bocalamayı dile getirmiş ve yaptıkları seçimlerin bir ekol oluşturmaktan çok, bilgi ve görgü edinmelerine faydası dokunduğunu ifade etmiştir. Öte yandan bu bilgi ve görgüyle yurda dönen sanatçılar, Türk resminde yeni bir dönemin başlamasına vesile olmuş, Türkiye’de modern resmin temelleri, bu sanatçılar sayesinde atılmıştır. Elif Naci, Avrupa’dan dönen bu ressamın, sanat ortamında yarattığı etkiyi, 21 Mayıs 1929 tarihli Vakit gazetesinde yayımlanan “Kasırga” başlıklı yazısında şu sözlerle dile getirmiştir:

“Türkiyenin san’at aleminde fırtınalar başladı. Yazılıyor, söyleniyor, bağrılıyor, çağrılıyor, büyük bir hareket var. Bugün Arzın şişkin ve gebe karnından büyük bir nesil

⁴¹⁴ Sanatçı, 1954 yılında ülkeye döndüğünde, Güzel Sanatlar Akademisi’nde asistan olarak görevlendirilmiş; 1963’te tekrar Paris’e giderek Fransız hükümetinin bursuyla vitray ve duvar halısı teknikleri konusunda çalışmış, 1983’te de Akademi’den emekli olmuştur. Bkz.(70), TANSUĞ, 381.

⁴¹⁵ Nurullah BERK, “Hale Asaf”, 96.

doğuyor. Topraklar çatlıyor ve vaveylası (vaveyla: çığlık) kulaklarda uğultu yapan bu sesler, yeni, canlı, büyük bir hayatîyetin göğsünü kabarttığını genç zinde adalelerin gerindiğini görüyoruz... Türkiyede genç bir nesil rüştünü ispata kalktı. Sergiler açılıyor, kapanıyor, kapanıyor, açılıyor... On seneden beri eline kalem, fırça almamış muhterem beyaz saçlıların karşısında bugün bu cesur ve genç kahramanlar bir saf halinde. Hepsi de yüklü, hepsi de mücehhez (donanımlı). İşittik ki bu muhterem beyaz saçlılar, düne “yoktu!”, yarına “gelmez!” demişler. Buna kızmamalı, zira saçlar beyazlanırken düne ait her şey zayıflayan hafızalarda silinir, ileriye ait her şey zayıflayan miyop gözlerde görünmez olur. Bu hılkatin (yaratılışın) ezeli nizamıdır. On senedir esneyen san’at âlemimizdeki bu yeni inkılap ordusunun ayak seslerine kulak vererek tatlı bir hulyanın mestisi içinde bayram yapıyorum.”⁴¹⁶

4.3.Resim Sanatının Tanıtımı

4.3.1.Türk Resim Sanatı

4.3.1.1.Resmin Yurt Genelinde Tanıtımı ve Yaygınlaştırılması

Resim sanatının yurt genelinde yaygınlık kazanabilmesi için, halk yığınlarına tanıtılıp sevdirmesini öngören Cumhuriyet hükümeti, bu bağlamda sosyal alandaki yenilikleri halka benimsetmenin yanı sıra kültürel ve sanatsal etkinlikleri yürütme misyonunu da yüklediği Halkevlerini görevlendirmiş; Halkevleri de bu görevi, Güzel Sanatlar Şubesi ile Müze ve Sergiler Şubesi olmak üzere iki koldan yürütmüştür.

Güzel Sanatlar Şubesi, -güzel sanatların diğer kollarında olduğu gibi- resim alanında da sanatkâr veya amatör unsurları bir araya toplamak, genç yetenekleri himaye ederek gelişmelerini sağlamak, mümkün olan yerlerde kurslar açarak resme ilgi duyan sanatseverleri çoğaltmak ve halkevi çevresinde güzel sanatlara değgin duyuş-anlayış seviyesini yükseltmek için

⁴¹⁶ Elif Naci, “Kasırga”, 3.

çalışmış; Müze ve Sergiler Şubesi'nin Güzel Sanatlar kısmı ise, gerek halkevi bölgesinde gerekse ülkenin diğer bölgelerinde bulunan heykeltıraşlar, mimarlar, hattatlar, tezhipçiler ve benzeri sanatçılarla olduğu gibi ressamlarla da irtibata geçerek -gönderilme masrafları kendilerine ait olmak üzere- bu sanatçıların geçici ya da devamlı olarak sergilenmesini istedikleri eserleri halkevi binasında halka tanıtmaya, ayrıca çeşitli kurum ve kuruluşlarda, kulüplerde, gazinolarda, kahvelerde, ticari işletmelerde, millî ve güzel sanatlar zevkini yükseltecek eserlerin yer almasını ve memlekette hakiki sanatın yaygınlık kazanmasını sağlamaya gayret göstermiştir.

Halkevlerinin resim sanatını tanıtmaya ve yaygınlaştırma yönündeki çalışmaları, yalnızca İstanbul ve Ankara Halkevlerinde değil, yurt geneline dağılan diğer Halkevlerinde de önemle ele alınmış; örneğin 16 Şubat 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki "İnegöl Halkevinde Resim Dersleri" başlıklı haberde, İnegöl Halkevi'nin halkın resim terbiyesine "çok" önem verdiği, buradaki faaliyetler arasında resim derslerinin başta geldiği, bu derslere 30'u aşkın kişinin devam ettiği, bunlar arasında ilkokul öğretmenlerinin de yer aldığı, derslerin ise Esad Subaşı tarafından yürütüldüğü kaydedilmiştir (Resim 4.1).

Kenan Özbek de Şubat 1939'da, Uludağ dergisinde yayımlanan "Resim" başlıklı yazısında, Ankara dışında İzmir, Mersin, Balıkesir, Manisa, Samsun, Adana, Zonguldak, Trabzon ve Erzurum'da resim alanında faaliyetlerin gerçekleştirildiğini, bununla birlikte Bursa Halkevi'nde de tüm amatörlerin kullanımına açık ve çalışmalarını kolaylaştıran vasıtalara sahip bir resim atölyesinin yer aldığını, buraya yazılanların sayısının da 100'ü bulunduğunu belirtmiştir.⁴¹⁷ Celâl Uzmen ise aynı derginin, Şubat 1942 tarihli ve "Güzel Sanat'larda Resim" başlıklı yazısında, Bursa Halkevi'nin kurulduğu günden itibaren (24 Haziran 1932) güzel sanatlara "büyük" önem verdiğini, ilk iş olarak bir atölye açıldığını, burada birçok "heveskârın" Kenan Özbek

⁴¹⁷ Kenan ÖZBEL, "Resim", 50.

tarafından yetiştirildiğini, bu “heveskârlardan” bazılarının Güzel Sanatlar Akademisi’nde öğrenim görmekte olduğunu, birkaçının ise Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü resim kısmında okuduğunu kaydetmiştir.⁴¹⁸

Ankara Halkevi resim atölyesinde ise haftada 4 gün canlı modelden füzen ve boya ile çalışmalar yapılmış;⁴¹⁹ kayıtlara göre burada, 1936 yılının ilk yarısı itibariyle 27, ikinci yarısında da 18 öğrenci eğitim görmüştür.⁴²⁰ Fikret Âdil’in 12 Aralık 1945 tarihindeki Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Kadıköy Halkevi Sergisi” başlıklı yazısında ise, resim atölyesi Şeref Kâmil Akdik tarafından yürütülen Kadıköy Halkevinin, diğerleri arasında “en iyi çalışan” Halkevi olduğu ifade edilmiştir.

Halkevlerinde, sanatseverlerin sayısını arttırmak maksadıyla resim kursları da düzenlenmiştir. Buna göre 1939’da, 231 halkevinde 7 adet resim ve heykel kursu açılmış, bu kurslara 267 kursiyer devam etmiş,⁴²¹ 1944–1945 yılları arasında da deneme mahiyetinde resim kurslarının açılması söz konusu olmuştur.⁴²² Refik Epikman, Mart 1948 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Halkevleri, Amatör Resim Sergileri” başlıklı yazısında, bu kursların genç yetenekleri meydana çıkarıp onları geliştirecek imkânları yaratmada ne denli gerekli olduğunu vurgulamış ve şunları söylemiştir:

“...vaktiyle amatörler için düşünülmüş, hatta ufak ölçüde açılmış olan geçici resim kurslarını yeniden canlandırmak... Gerçekten amatörün bilgisi ve tekniğini yükselterek görüş ufuklarını genişleten bu kursların, daha o zamandan, iyi sanatçı unsurların yetişmesine büyük yardımı olmuştur. Büyük şehirlerimizin halkevleri hariç, fakat sanat hareketlerinin nisbeten daha az görüldüğü bölgelerdeki halkevlerinde yılda iki defa iki ay süren

⁴¹⁸ Celâl UZMEN, “Güzel San’atlarda Resim”, 13.

⁴¹⁹ ANONİM, **Ankara Halkevi: Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 300.000 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı, 1935–1936**, 12.

⁴²⁰ ANONİM, **Ankara Halkevi: Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 384.793 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı**, 21–22.

⁴²¹ Kemal ÜNAL, “Millî Şef ve Halkevleri”, 387.

⁴²² ANONİM, “Halkevleri Günü Töreninde Başbakanımız Saracoğlu'nun Söylevi”, Sayfa numarası belirtilmemiştir.

kurslarla değerli sanatçılarımızın nezareti altında amatörlerin yetiştirilmesine eğer devam edilmiş olsaydı bugün öğretmeniyle beraber çalışan halkevi atelyeleri etrafında ufak bir sanat çevresinin doğduğunu görecektik.”⁴²³

Epikman aynı yazıda, Halkevlerinde -halkın resim zevkini geliştirmek amacıyla- öğretici mahiyette sanat konuşmalarının, yani konferansların düzenlenmesi gerektiğinin de altını çizmiştir.⁴²⁴ Esasen bu nitelikteki konferanslar, 1933’ten itibaren Halkevleri salonlarında gerçekleştirilmiştir. Buna göre Nazmi Ziya, İstanbul Halkevi’nde Hoca Ali Rıza’yla ilgili bir konferans vermiştir (Mart 1933).⁴²⁵

Elif Naci ise Eminönü Halkevi’nde, “Türkiyede Resim Hareketleri”ni içeren bir konuşma yapmış;⁴²⁶ konuşmasında, 1875 yılından 1933’e kadar Türkiye’de düzenlenen sergilerle ilgili bilgi vermiş ve Türk resminin mevcut durumu hakkında değerlendirmede bulunmuştur (Kasım 1934). Buna göre, “... eski minyatürlerin mütekâmil (gelişen) bir devamı olabileceğine inanmış olduğum için diyorum ki bugün Türk karakterini taşıyan bir resmimiz yoktur.” diyen sanatçı, bu durumun, Avrupa’ya resim öğrenimine gönderilen ressamların, Batılı sanatçıların etkisi altında kalmalarından ve memlekete döndüklerinde de bu etki ile resim yapmalarından kaynaklandığını belirtmiş; bu ressamlarla birlikte Türkiye’deki sanat âleminde önce Eugene Delacroix ile Fernand Cormon, sonra da Paul Cézanne, Othon Friesz, Fernand Léger, Andre Lhôte, Henri Matisse ve Pablo Picasso modası oluştuğunu kaydetmiştir. Mona Lisa’nın gülümsemesini görmek için Louvre Müzesi’ne kadar gidenleri, Topkapı Sarayı’na, Nakkaş Osman’ın minyatürlerini incelemeye davet eden sanatçı, yakınımızdaki şaheserleri ihmal etmememiz gerektiğini ve onları iyice anlamak arzusuyla, kendimizi “biraz” yormanın Türk resmi için en güzel yol olacağını da sözlerine eklemiştir.

⁴²³ Refik EPİKMAN, “Halkevleri, Amatör Resim Sergileri”, 19.

⁴²⁴ A.g.m., 19-20.

⁴²⁵ ANONİM, “Halkevinde Resim Sergisi ve Konferansı”, 1.

⁴²⁶ Bkz.(54), Elif Naci, 1726–1736.

Ocak 1936'da Malik Aksel de bir konferans vermiş; Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilen bu konferansta sanatçı, Türk minyatürleri ve eski Türk ressamlarıyla ilgili bilgi aktarmıştır.⁴²⁷ Mahmut Cûda ise bir yıl sonra, Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nin Zonguldak Halkevi'nde açılan sergisi dolayısıyla "Modern Sanat ve Bugünkü Türk San'atı" başlıklı bir konuşma yapmış (Ocak 1937);⁴²⁸ aynı yılın Mart ayında ise yine Birliğin Bursa Halkevi'nde düzenlediği sergi vesilesiyle "Modern Sanat" başlıklı bir konferans vermiştir. Konferansta, yeryüzünde her gün yüzlerce serginin açıldığını, yüz binlerce meraklının bu sergilere koştuğunu, estetlerin, teşhir edilen eserler ile sanatçılar hakkında "iddialı" makaleler ve kitaplar yazdığını, sanatseverler, sanat tacirleri ile müzelerin "büyük bir hırsla" resim-heykel topladıklarını, boya, tuval, kâğıt, kalem, fırça gibi sanat malzemesi yapan fabrikaların işlediğini, bir taraftan da genç yetenekler yetiştirmek, sanata taze bir hayat vermek için tedbirlerin alındığını, bunun için okulların açıldığını ve gençlerin sanata teşvik edildiğini belirten sanatçı, sanatın, malzemesi, tekniği, ilmi ve felsefesiyle insanoğlunun başlıca faaliyet sahalarından biri olduğunu kaydetmiştir.⁴²⁹

Konuşmasının devamında, insanoğlunun her dönemde olduğu gibi 20. yüzyılda da sanata ihtiyaç duyduğuna değinen Cûda, zira şiir ile müziğin, insanı yorucu ve üzücü hayatından çekip alarak heyecanlarla dolu bir dünyaya sevk ettiğini, hislerine ve ruhuna haz verdiğini, bununla birlikte plastik sanatların da insanı şekillerden, çizgilerden, renklere ve bunların ahenklerinden meydana gelen bin türlü güzellikle sararak varlığına huzur kattığını dile getirmiştir. "Biz insanlar, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra ve ebediyen plastik sanatların ihtiyacını hissedeceğiz, bu sanatların bize arz ettikleri (sundukları) güzellikleri görmek için hassasiyetimizi daima, fazlasıyla muhafaza edeceğiz." diyen sanatçı, öte yandan dünyanın her an değişen, değiştirilen maddi yüzü ile birlikte hislerimizin, fikirlerimizin ve

⁴²⁷ ANONİM, "Halkevinde Konferans", 5.

⁴²⁸ Bkz.(141), CÛDA, 56–59. Konferans içeriğiyle ilgili bilgi için Bkz. 2.4.2. Diğer Sergiler Bölümü.

⁴²⁹ Mahmut CÛDA, "Modern Sanat", 13.

yaşayışımızın da değiştiğini, değişmekte olduğunu bu nedenle, değil 100 sene, 25 sene önceki insanlarla dahi aramızda büyük ve derin farkların bulunduğunu, 20. yüzyıl insanının ne bu insanlar gibi duyduğunu ne de onlar gibi düşündüğünü belirtmiştir. Buna bağlı olarak Cûda, çeliğin insanlara makineleşmenin yolunu açtığından, makineleşmenin ise bir asır içinde medeniyetin seyrini, dolayısıyla ihtiyaçlarını, sakıncalarını ve geleneklerini, fikirlerini, kısaca “her şeyini” değiştirdiğinden, makineleşmeyle birlikte etrafımızı geometrik şekillerin sardığından, öyle ki insanın her zaman, her yerde geometrinin hâkim olduğu “şeyleri” aradığından, onları görmekten haz duyduğundan, ancak bu şekilde huzur bulduğundan, “esasen zekâmızın saf bir yaratışı olan” geometrinin, yavaş yavaş plastik zevklerimize de hâkim olduğundan bahsetmiş; bununla birlikte plastik sanatların, 20. yüzyıl insanını hoşnut edebilmesi için zamanın ihtiyaçlarını dikkate alması gerektiğini ifade etmiştir.

Modern insanın, Korint sütunu yerine bir silindir, girift oyma ve kabartmalarla süslü mobilyalar ile binalar yerine düz ve temiz satırlar, küpler görmekten memnun olduğunu, sanattan, sade, saf ve geometrik olmasını bekleyerek sanatçıları da tabiat kopyacılığından, konunun esaretinden kurtardığını belirten sanatçı, “Bugünkü bizden ve ihtiyaçlarımızdan” doğan modern sanatın, bundan böyle “lirik ihtiyaçlarımızı” temin etmekten başka bir amacı olmadığını, sanatçının ise taklitçilik ve konunun sınırlayıcılığından kurtularak özgürlüğüne kavuştuğunu sözlerine eklemiştir.

Modernizmin, makine devrinin hızından dolayı sabrını yitiren insanlığa, tüm ayrıntıları yok ederek sadece teknik ve estetikten ibaret bir sanat sunduğunu belirten sanatçı, bu sanatın “Sardanapa’ın Ölümü”, “Napolyon’un Rusya Seferi” gibi hikâyeler dinlemeye, İsa’nın çarmıha gerilişi gibi ahlaki ve dini dersler almaya ve gelişigüzel şekiller ile ağaçlar, dağlar, insanlar görmeye alışanlar tarafından küçümsendiğini, oysa modern sanatın teknik ile estetik bakımından Empresyonizmle, Klasisizmle, Mısır heykeli ve zenci masklarıyla ortak özelliklere sahip olduğunu, her devrin, her ekolün damgasını taşıyarak

insan ruhuna huzur ve aynı zamanda heyecan ile haz verdiğini de ifade etmiştir.

Cûda, bu değerlendirmelerinin ardından, sanatın her dönemde ortak ve genel özellikler taşıdığını somut olarak göstermek üzere iki örnek seçmiş; ilk olarak Jean- Auguste Dominique Ingres'ın, "Oedipus ve Sfenks" adlı yapıtını ele almıştır (Resim 4.2). Öncelikle bir yapıtın, teknik ve estetik çözümlenmesini yaparken çizgiler, hacimler, hareketler, tonlar ile bu öğelerin genel uyumunu aramak lazım geldiğini vurgulayan sanatçı, bu görüşten yola çıkarak söz konusu yapıtın modern sanatla ilgili geometrik sistemini oluşturmuştur (Şekil 4.1). Bu sistemin beş-altı dörtgenden meydana geldiğini işaret eden Cûda, resmi güzel gösteren unsurun konunun cazibesinden değil, teknik ve estetik vasıtalarından biri olan geometrik sisteminden kaynaklandığını, bunun bozulması halinde ise –konu aynı kalsa da– uyum ve dengenin kaybolacağını, resmin kıymetinin de "sıfıra ineceğini" belirtmiştir. Sanatçı, Pablo Picasso'nun, bir oyuncuyu resmettiği yapıtını (Resim 4.3) da diğer örnek olarak göstermiş ve bu yapıtla Ingres'ın yapıtı karşılaştırıldığında ikisinin de benzer bir geometri üzerine kurulduğunu işaret etmiştir.

Konuşmasının sonunda modern sanat eğilimlerini üçe ayıran sanatçı, buna göre -teknik ve estetik olmayan ayrıntıları kaldırmak şartıyla- güzelliğe geometrik bir şekil vererek Klasisizme gidişi birinci yol, güzelliğin kurallarını yeniden aramak üzere Primitiflere dönüşü ikinci yol, eserleri, müzeleri ve okullarıyla his ile fikirlerimize hükmeden maziyi silerek ileriye doğru yapılacak hamleyi ise üçüncü yol olarak belirlemiştir.

Elif Naci ise Eminönü Halkevi'nde verdiği konferansta (1938) farklı bir konuya değinmiş ve halk ile resim arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir.⁴³⁰ Konuşmasında halk ile resmi, birbirini "hiç" tanımayan, birbiri ile "hiç" konuşmayan iki yolcu olarak tarif eden sanatçı, bu ikilinin anlaşamadıklarını ifade etmiş ve bu durumun, dillerinin ayrı olmasından kaynaklandığını

⁴³⁰ Elif NACI, "Halk ve Resim", 6.

belirtmiştir. Sanatın kendine özgü bir dili olduğunu, konuştuğunu, bu dili bilmeyenlerin ise onun söylemek ile anlatmak istediklerini anlayamadığını bildiren Elif Naci, resmin ise -“lisani umumî” olmasına rağmen- sanatçının elinde bambaşka bir anlam ifade eden kompozisyona akort edilmesi halinde, halkın kulaklarını sağır edebileceğini dile getirmiştir.

Bilim dilinin kendine özgü tabirleri ve temele dayanan esasları olduğu gibi, resmin de kendine has bir tekniği, bir ifade tarzı, bir iddiası ve kamusu (sözlüğü) bulunduğunu belirten sanatçı, halkın, sanat terbiyesinden yoksun olması dolayısıyla bunlara yabancı olduğunu, bu nedenle resim konusunda “daima” cahil ve kayıtsız kaldığını, tabiata “tıpatıp” benzemeyen resimler gördüğünde omuz silktiğini, ressamın arkasından ise dudak büktüğünü ifade etmiştir. Sanatçı, oysa 19. yüzyıldan itibaren insanoğlunun tabiat hayranlığından vazgeçtiğini, sanayinin gelişmesiyle birlikte dikkati kendine çevirdiğini, “sırça (serçe) parmağını manivela yaparak” kâinatın tüm varlıklarını bir vuruşta altüst edebilme gücünü kendinde gördüğünü ve zekâsı ile hislerine duyduğu hayranlıkla bu yepyeni âlem içinde yepyeni bir sanat yarattığını belirtmiştir. Bugünkü (modern) sanatın bu koşullar altında doğduğunu, kübizmin de bu iç âlemde yaşanan ihtilalin eseri olduğunu ifade eden Elif Naci, 20. yüzyıl sanatçısının, tabiat karşısında tapınma derecesine varan “dünyâ” insandan bambaşka bir anlayışa sahip olması ile birlikte, sanatı tabiatın yansıması olmaktan kurtardığını, ona deneysel ve bileşime dayalı bir çeşni verdiğini kaydetmiştir. Türkiye’de de bu anlayış doğrultusunda oluşturulan sanat eserlerinin ne olduğunu anlamak ve bu resimlere nasıl bakmak gerektiğini “heceleyebilmek” için hiç değilse alfabesini öğrenmenin lazım geldiğini belirten sanatçı, bu amaç doğrultusunda icap ederse Millet mektebi gibi kursların açılmasını öngörmüştür. “Daha ileri giderek bu kurslara devam etmeyenlerden cezai nakdiler (para cezası) alınmasını isteyeceğim geliyor” diyen sanatçı, konuşmasının sonunda resmin tehlikede olmasından ziyade halkın korkunç bir geleceğe yuvarlanmakta olmasından dolayı endişe duyduğunu belirtmiş ve Türk milletinin resim sanatını anlama konusundaki

noksanlığının, muhtemelen Dünya'daki diğer milletlerde söz konusu olmadığını da sözlerine eklemiştir.

Halkevlerinde konferans veren isimler arasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu da yer almış; Baltacıoğlu, Müstakil Ressamlar ve heykeltıraşlar Birliği'nin 1939'da İzmit Halkevi'nde düzenlediği sergi vesilesiyle "Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti" başlıklı bir konuşma yapmıştır.⁴³¹ Diğer bir konferans, Karşıyaka Halkevi'nde, Celâl Uzel tarafından verilmiş; sanatçı 7 Nisan 1941 tarihli bu konferansta, "Sanatta plastik olmak ne demektir? Plastik sanatların edebiyat ile alâka ve münasebeti nedir? Niçin mermer resim olmaz ve şiir niçin boyalar ve renklerle anlatılamaz? Bir senfoni plastik ifadeye niçin giremez? Plastik sanatların güzelliği nereden gelir?" sorularını yanıtlamıştır.⁴³² Buna göre, "Bir tablo, mevzuu (konusu) her ne olursa olsun bir renk âlemidir; manasından evvel kendimizi boyaların cazibesine kaptırırız. Bir heykel, ne türlü bir ifade taşırsa taşırsın bir gövde ve kütle ahenginden ibarettir ve bizi kendisine çeken bu ahengin güzelliğidir." diyen sanatçı, bir tabloda ve bir heykelde tabiatta bulamadığımız kıymetleri sezdiğimizizi, gerçek hayatta eşi ve benzeri olduğunu bilsek dahi bu tablo ile heykeli gerçek hayattaki benzerlerinden daha üstün ve daha güzel bulduğumuzu, bu durumun ise sanatçının kendi içinde bulunduğu, kendi hayalinde yaşattığı dünyayı eserine yansıtmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

Plastik sanatların edebiyatla olan ilişkisi hakkında yaptığı değerlendirmede, bir tabloyu izlerken duyulan heyecanla, edebî bir eseri okurken duyulan heyecan arasında derin bir fark olduğunu ifade eden sanatçı, edebiyatın insanı coşturduğunu, hatta ağlattığını; ancak bir tablo ya da bir heykelin karşısında –bir istisna hariç- ağlandığına şahit olunmadığını dile getirmiştir. Uzel, Jean-Baptiste Carpeaux'nun, "Ugolino ve Oğulları" adlı

⁴³¹ Bkz.(142), BALTACIOĞLU, 12–13. Konferans içeriğiyle ilgili bilgi için Bkz. 2.4.2. Diğer Sergiler bölümü.

⁴³² Celâl UZEL, "Plastik Sanatlar", 3–5.

yapıtıyla⁴³³ (Resim 4.4–4.5) bağlantılı olduğunu belirttiği bu istisnai durumu, şu satırlarla aktarmış:

“... Açlıkla ölüme mahkûm edilen Ügolen, çocuklarını yememek için parmaklarile ağzını çekip yırtar. Karponun bu müheyyiç (heyecan verici) eseri, onu ilk defa görmeye gelen Borkezi heyecandan bayıltmış olabilir. Fakat heykeltıraşlık tarihinde bu hadise bir istisna teşkil ettiği gibi Prensesin ruhen hasta bulunduğunu da bize hatırlatır.”⁴³⁴

buna göre, plastik sanatlardan duyulan zevk ve heyecanın tamamen başka bir zevk ve heyecan olduğunu, bu heyecanın hayranlık ve aynı zamanda bir tür takdir hissiyle karıştığını, içimizden gelen “çarpıntının” bundan kaynaklandığını, sonuçta bir tablo ya da heykelin güzelliğinin, özellikle plastiğin kendi güzelliğiyle ilgili olduğunu, bu güzelliği ise şekillerin uyumunda, gövde ve kütlelerin dengesi ile renklerin armonisinde aramanın gerektiğini belirtmiştir.

Plastik sanatlar ve edebiyat arasındaki ilişki konusuna devam eden Uzel, insanların çoğu zaman bir tablodan bir masal, bir edebiyat ürünü olmasını beklediklerini, 18. yüzyıl Romantik akımının temsilcilerinden Jean-Baptiste Greuze’a ait “Baba Laneti” adlı yapıtın ise bu beklentiyi karşılayan yapıtlardan biri olduğunu işaret etmiştir (Resim 4.6). Aynı konunun, bir edebiyat eserinde daha “güzel” ifade edilebileceğini bildiren sanatçı, resmin bu ifadeyi vermeye kalkışmasıyla, konunun etkisini kaybettirmenin yanı sıra plastik kıymetlerin de ölümüne sebep olduğunu ve edebiyat yapmaya yeltenen resmin, “esas rolünün” dışına çıktığını ifade etmiştir.

⁴³³ Carpeaux, “Ugolino ve Oğulları” adlı yapıtını, Dante’nin “İlahi Komedyası”ndaki “Inferno (Cehennem)” bölümünün, 33. kıt’asından esinlenerek 1860–1861 yılları arasında gerçekleştirmiştir. Sanatçı, esere göre 1208’de tutuklanarak oğulları ve torunları ile birlikte Pisa kulesine hapsedilen ve orada açlığa mahkûm edilen Pisa’lı Kont Ugolino della Gherardesca’nın, açlıktan oğullarını ve çocuklarını yememek için mücadele verirken çocukların, kendilerini yemesi için kontu yalvardıkları anı yansıtmıştır. Bkz. http://www.metmuseum.org/TOAH/hd/carp/ho_67.250.htm

⁴³⁴ Bkz.(432), UZEL, 3.

Uzel, sanat tarihinde, ünlü eserler arasında yer alan ve “plastik değerlerini edebiyata feda eden” birçok yapıtın bulunduğunu, Vergilius’un “Aeneas” adlı destanında anlatılan hikâyeden yola çıkarak gerçekleştirilen Laokoon ve Oğulları’nın⁴³⁵ (Resim 4.7) bu eserlerin başında geldiğini, söz konusu hikâyenin Vergilius’un mısralarında yüksek bir ifade gücüne ulaştığını; ancak şiiri nesre dönüştürmek isteyen heykeltıraşın, aynı güçle bu ifadeyi veremediğini dile getirmiş ve bunun nedenini şu satırlarla açıklamıştır:

“Virgile’in eserinde rahip, müthiş surette feryad eder, yüzü en korkunç bir şekilde takallüs (kasılma) etmiştir. Ve yılan makaraya sarılan bir ip gibi vücuduna dolanmıştır. Fakat heykeltıraş bunu bu şekilde gösteremezdi. Gösterirse ortaya bir garibe koymuş olurdu. Plastik ifadeye, yani form ahengine nisbeten yer vermiş olmak için yılanın halkalarından birkaçını çözdü ve bu suretle göğüs adalelerinin güzelliğini kurtarmış oldu. Ağzı son haddine kadar açamaz ve yüzü en çirkin bir şekilde takallüs (kasılma) ettiremezdi. Zira şiirde çok müheyyiç (heyecan verici) olan bu hareket heykelde, mermer üzerinde tahammül edilemez bir manzara, bir garabet husule getirirdi. Ağzı yarım açmağa ve feryadın ilk anını tesbite mecbur oldu. Evet, Laocoon işçilik bakımından iyi bir eserdir. Bize naklettiği hadise ise onun edebî tasvirinden daha sönüktür. Çünkü bu iş mermer işi değildir. Plastik ifade burada yerine edebî hikâyeye terk etmiştir.”

Uzel, resim ile edebiyat arasındaki farktan bahsederken bir portrenin, her şeyden önce plastik özelliklere sahip olduğunu, yani çizgi, renk ve şekil arasındaki uyumdan doğduğunu, bu uyum içerisinde, “plastik öğeler arasına karışan bir iç âlem, bir ruh ifadesi” bulunduğunu, Leonardo da Vinci’nin “La Giaconda (Mona Lîsa)”, Auguste Rodin’in “Le Penseur (Düşünen Adam)” ile

⁴³⁵ Laokoon ve Oğulları, Vergilius’un, “Aeneas” adlı destanında anlatılan Laokoon ve Oğulları hikâyesinin en can alıcı anının betimlendiği bir heykel grubudur. Hikâyeye göre, Troyalı rahip Laokoon, içinde Yunan askerlerinin bulunduğu tahta atı (Troya Atı) kente almamaları için Troya halkını uyarmış; kenti yerle bir etme tasarılarının engellendiğini gören tanrılar ise denizden iki büyük yılanı rahibin ve oğullarının üzerine salmış, yılanlar hem rahibi, hem de iki oğlunu boğarak öldürmüşlerdir. Bkz. E.H. GOMBRICH, **Sanatın Öyküsü**, 111.

Jean-Antoine Houdon'un "Voltaire"inin ise bu duruma örnek teşkil eden yapıtlar olduğunu işaret etmiştir (Resim 4.8, 4.9, 4.10).

Sanatçı, konuyla ilgili Wilhelm Fredrich Hegel'in söylemlerine de yer vermiş; buna göre Hegel'in, sanatı, madde içinde yaşatılan ruh olarak –ki Hegel, bundan "Geist (Tin)" olarak bahseder–⁴³⁶ tanımladığını ve şekil ile içeriği, birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirdiğini kaydetmiştir. Uzel, güzel sanatları ifade güçleri derecesine göre sıralayan Hegel'in, bu bağlamda maddeye "en çok" bağlı kalan mimaride, ruhun güçlkle sezilebildiğini, şiirde bunun tam aksinin söz konusu olduğunu, fonetik sanatların şekilden çok ruha, plastik sanatların ise ruhtan ziyade şekle bağlı kaldığını işaret ettiğini belirtmiştir.

Konuşmasının devamında "Niçin mermer resim olmaz?" sorusunu cevaplayan Uzel, buna göre resim ile heykelin farklı disiplinler olduğunu, heykeltıraşın üç boyutlu, ressamın ise iki boyutlu çalıştığını, üçüncü boyutu yansıtmak isteyen ressamın hile yapmak durumunda kaldığını, heykelde başlıca güzellik unsurunun, anatomik oranlardaki uyumla ölçüldüğünü ve heykelin kullanılan malzemeler itibariyle yalnızca canlıları betimlemeye müsait olduğunu belirtmiştir. "Bir manzaranın mermerle ifadesi kadar çirkin bir şey olamaz" diyen sanatçı, alçak kabartmalarla karıştırılan "küçük peyzaj kırıntılarının" sadece fon ve ayrıntı olduğunu, bununla birlikte heykele ait bir kompozisyonun resme, resim tekniğine uygun hareketlerin ise heykele yakışmadığını, Phidias'ı takip eden Yunan sanatı, tüm Roma sanatı ile 18. yüzyıl Fransız Romantik sanatı gibi "décadence (gerileme)" devri sanatlarının bu hataya düştüklerini ve dolayısıyla bu dönemde oluşturulan yapıtların plastik sayılmadıklarını bildirmiştir. Öte yandan, resimle heykelin, heykelle edebiyatın sınırlarının başarıyla belirlendiği dönemlerin ve yapıtların da bulunduğunu dile getiren sanatçı, Mısır heykelleri ile Milo Venüsü'nün (Resim 4.11) bu konuda örnek teşkil ettiğini kaydetmiştir.

⁴³⁶ Nejat BOZKURT, **Sanat ve Estetik Kuramları**, 141.

Uzel konuşmasında, resimde güzelliği “öldüren” sebeplerin de varlığını işaret etmiş ve buna göre, bir resmin plastik olmaması halinde güzelliğini yitireceğini bildirmiştir. Bir ressamın, bütünü bırakarak ayrıntılara takılmasının, tabiata daha çok yaklaşmasına neden olacağını, bu durumun ise resme plastik kıymetlerini kaybettireceğini ifade eden sanatçı, 19. yüzyılda tabiata tamamıyla sadık kalarak resim yapan sanatçıların –ki burada Jacques-Louis David’in adını vermektedir– devrinin geçtiğini, bunların hiçbirinin Diego Velázquez ve Rembrandt’la karşılaştırılmayacağını; zira Velázquez ve Rembrandt’ın yapıtlarında, plastik sanatların gereği olarak ruh ve mananın başarıyla verildiğini dile getirmiştir.

“Bir senfoni plastik ifadeye niçin giremez?” sorusunu ise, “Nasıl ki müzik, bir manzaranın renk ve ışık oyunları ile ufka doğru derinlik kazanmasını göstermekte kifayetsiz kalıyorsa, resim de bir fırtınanın kulaklarımızı dolduran uğultusunu ifade etmekte yetersiz kalır” ifadeleriyle yanıtlayan Uzel, resimden müziğin, müzikten de resmin vazifesini beklememek gerektiğini bildirmiş; aksini yapmanın ise Plutarque’ın dediği gibi “kapıyı balta ile açmak ve odunu anahtarla yarmakla” bir olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Konferanslar dizisine, IV. Yurt Gezisi vesilesiyle 1941 Ağustosunda Ordu’da bulunan Refia Edren’in, Ordu Halkevi’ndeki “Resim Nedir?” başlıklı konuşması ile Léopold Lévy’nin 1941’de Beyoğlu Halkevi’nde verdiği “Desen” konulu konuşması da dâhil olmuş;⁴³⁷ Edren konuşmasında, genel olarak resim anlayışları ve kendi resim anlayışı hakkında bilgi verirken⁴³⁸ Lévy de sanat eserinde güzellik kavramından, bu kavramın idrakinden ve bunun için izlenecek yoldan –ki bu konuda Lévy, tabiatın önünde duyulan öz hislerden bahsetmektedir– sanatın en önemli özelliğinden –özün ve gerçeğin ifadesi olarak tanımlamaktadır– plastik sanatlar ile mimarî arasındaki bağdan,

⁴³⁷ Bkz.(96), LÉVY, 216–220.

⁴³⁸ Murat Ural’ın sanatçıyla 17 Ağustos 1998’de yaptığı görüşmeden. Bkz. **Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri 1938–1943** (Sergi Kataloğu), 130.

“yapaylıktan tamamıyla sıyrılmış olan” desenin, kişiyi sevk ettiği yoldan –ki bu yolun, kişiyi öz benliğini bulmaya götürdüğünü ifade etmektedir– sanat öğretiminde klasik ve modern eserlerden faydalanma gereğinden, desenin ifade vasıtalarından –bu vasıtaları, çizgiler, siyah ve beyaz olarak tanımlar– gördüğünü tercüme etmekten, buna bağlı olarak seçim yapmaktan, seçimdeki keyfiyetin “asaleti ile inceliğini” sağlamaktan, Güzel Sanatlar Akademisi’nde uygulayacağı öğretim metodundan⁴³⁹ ve Paris’te Académie Scandinave’daki –mevcut öğretim anlayışının gelişmesine vesile olan– bir anısından bahsetmiştir.

Halkevlerinde gerçekleştirilen konferanslar, 1942’de hız kazanmış; buna göre Ankara Halkevinde, 1942 yılı itibariyle güzel sanatları konu olan 16 konferans düzenlenmiştir.⁴⁴⁰ Bu konferanslar dizisinde ilk sırayı, “Sanatın Menşei (kökeni)” başlığıyla Suut Kemal Yetkin’in almış, ardından da Sabahattin Eyüboğlu, “Sanatın Tekâmülü (gelişimi)”, Bedri Rahmi Eyüboğlu, “Resim Sanatı” ve “Resim Nedir?”, Mazhar Şevket İpşir, “Resmin Tarihçesi”, Nurullah Cemal Berk, “Bugünkü Resim”, Léopold Lévy, “Resim Sanatı Hakkında Hasbıhal (sohbet) ve Hatıralar”, Arif Bedii Kaptan, “Resimde Peyzaj Sanatı”, Refik Fazıl Epikman, “Türk Resim Sanatı”, Nusret Suman, “Heykel Nedir?”, Zühtü Müridoğlu, “Bugünkü Heykel”, Celal Esad Arseven, “Mimari ve Tekâmülü (gelişimi)”, Mari Louis Sue, “Tezyini Sanatlar”, Tahsin Öz, “Türk Tezyini Sanatları”, Sedat Hakkı Eldem, “Türk Mimarisi” ve Mustafa Şekip Tunç, “Cemiyette Sanatın Rolü” başlıklı konferanslar vermişlerdir.⁴⁴¹

⁴³⁹ Bkz. 4.2.1.Akademik Eğitim Bölümü.

⁴⁴⁰ ANONİM, “Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Hakkında 16 Konferans Hazırladı”, 2.

⁴⁴¹ A.g.m., 2. Konferans metinleri için Bkz. ANONİM, “Güzel Sanatlar Konusu Üzerindeki Konferansların Birincisi Dün Halkevi’nde Verildi. İlk Konferansı B. Suut Kemal Yetkin Verdi”, 1,4; ANONİM, “Ankara Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansları, İkinci Konferansı Dün Sabahattin Eyüboğlu Verdi”, 2; ANONİM, “Ankara Halkevinde Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun (Resim Nedir?) Konulu Konferansı”, 2; ANONİM, “Halkevinde Arif Kaptan’ın Verdiği Konferans”, 2; ANONİM, “Refik Epikman’ın (Türk Resim Sanatı) Konusu Üzerinde Konferansı”, 2; ANONİM, “Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansı, Heykel Nedir?”, 2; ANONİM, “Ankara Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansı, Prof. Şekip Tunc’un Güzel Bir Konferansı ile Sona Erdi”, 1, 5.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, 10 Mart 1942’de gerçekleştirdiği “Resim Sanatı” başlıklı konferansında, resim sanatı üzerine detaylı bilgiler aktarmıştır.⁴⁴² Buna göre memlekette “düz bir yüzey üzerine renkler veya çizgilerle yapılan birçok elişine kısaca resim dendiğini” belirten sanatçı, “resim” kelimesine “çok” değişik, bazen de birbiri ile ilgisi olmayan birçok anlam yüklediğini, bununla birlikte “resmin”, Fransızların “peinture” kelimesi ile özetlenebileceğini; ancak “peinture” yerine yağlıboya denmemesi gerektiğini zira Fransızca kökenli bu kelimenin zamanla eriştiği geniş anlamı, “yağlıboya resim” deyiminin karşılayamayacağını ifade etmiştir. Sanatçı Türkiye’de “resim” denince akla neyin geldiğini de izah etmiş ve şöyle demiştir:

“Memleketimizde ta eski taş basması kitaplarda yer alan minyatür bozması çizgilerden tutun da bugün okul kitaplarında boyuna gördüğümüz fotoğraf bozması ve karikatür azmanı çizgilere de resim denir. Bize İran’dan gelmiş ve çok sınırlı bir topluluğa seslenmiş olmasına karşılık birçok eski el yazması kitabımızı süsleyen minyatürlere de bugün kısaca resim diyoruz. Bugün gazete ve dergilerimizde görülen karikatürlere, hikâye kahramanları hakkında bilgi vermeye çalışan çizgilere, ya da sırf dergi sahifelerini süslemeye çalışan birçok siyah-beyaz türe resim diyoruz. Duvarlarımızda ve vitrinlerimizde yer alan ve çeşitli vesilelerle önümüze çıkan birçok afiş örneklerine ve nihayet boyanmış fotoğraflara, kartpostallara da resim diyoruz. Bütün burada saydığım resim işleri ile uğraşanlara da ressam deyip geçiyoruz.”⁴⁴³

Eyüboğlu bu değerlendirmenin ardından, Türkiye’de “resim” kelimesine çeşitli anlamlar yüklenmesindeki nedenleri ele almış ve bu nedenleri üç madde halinde sıralamıştır. Buna göre birinci maddede, “gerçek” anlamda resim sanatının Batı’dan Türkiye’ye 50–60 yıl önce girdiğini belirten sanatçı, bundan önce memlekette tüm alanlarında yetkinliğe erişmiş süsleme sanatlarının var olduğunu, bunların arasında resmin olanakları ve amacıyla

⁴⁴² Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Resim Sanatı”, 57–68.

⁴⁴³ A.g.k., 57-58.

ilgilenmediği halde, araçlarıyla “yakın akrabalık” kuran kitap süslemeleri, minyatürler ile düz yüzeyler üzerine işlenen nakışların çeşitli türlerinin bulunduğunu, Türkiye’ye Batıdan gelen resmi “ilk kez tutanların” ise bunlar olduğunu bildirmiştir. İkinci maddede, “gerçek” resmin Türkiye’ye girmesiyle fotoğrafçılık sanatının memlekette yaygınlık kazanmasının hemen hemen aynı zamana denk geldiğini işaret etmiş; üçüncü maddede ise “gerçek” ressamların, Cumhuriyet öncesinde parmakla gösterilecek kadar az olduğunu, resim sanatının birkaç heveslinin çabasıyla yalnızca İstanbul’da tutunabildiğini, öte yandan resme “hayal meyal” benzedikleri halde bu sanatla ilişkisi olmayan dergi, gazete ve okul kitaplarındaki çizgilerin, resimlerin, ilan ve afişlerin fotoğrafçılıkla matbaanın “el ele vermesi” nedeniyle tüm yurttan geniş bir yayılma alanı bulduğunu kaydetmiştir. Memlekette, gerçek anlamda resmi meslek edinen ve yaşam tarzlarını bu sanatın gereğince belirleyen az sayıda kişinin olduğunu belirten sanatçı, öte yandan ülkedeki hemen hemen tüm okullarda, karikatür yapmaya özenenlerin, karakalemle fotoğraf büyütenlerin, yastık üzerine nakış çizenlerin sayısının hatırı sayılır bir topluluk oluşturduğunu, “resim” kelimesinin de daha çok bu kişilerin çabası ile “dilimizin köşesine bucağına” girdiğini ve bu kelimeyi onların elinden alarak “gerçek” resmin buyruğuna vermenin ise bir hayli güç olduğunu dile getirmiştir.

Son 50 yıl içinde, Avrupa’da da “resim” kelimesinden çıkarılan anlamın bulanıklaştığını, resim geleneğinin Avrupa’da 20. yüzyıl içerisinde kaybolmaya yüz tutması ile birlikte resmin, özellikle süsleme sanatları ile karıştırıldığını belirten Eyüboğlu, ancak yine de Avrupa’da süsleme sanatları ile uğraşanlara dekoratör dendiğini, ünlü karikatüristlerden Dupont’a ya da afiş sanatçısı Cassandra’ya ise ressam dendiğine şahit olmadığını kaydetmiştir.

Eyüboğlu, resim sanatının, ona genç yaşta gönül veren ve “çok iyi” bir eğitim aldıktan sonra tüm ömrünü aşk ile feda edenlerin sayesinde olgunluk çağına eriştiğini, resmin bu “büyük âşıkların elinde yüzyıllarca işlendikten

sonra en büyük zekâların, en büyük tutkuların ve yeteneklerin at oynatabilecekleri bir meydan” haline geldiğini, insan beyninin sınırları hakkında fikir edinebilmek için ise bu meydanda “at oynatanlardan” Leonardo’nun, Raphael’in, Greco’nun, Dürer’in ve Holbein’in eserlerini incelemenin yeterli olduğunu bildirmiş; bu denli büyük zekâları “kana kana” tatmin edebilmesi için bu sanatın “gerçekten de çok karmaşık, çok heyecanlı ve yükseltici aşamalar” göstermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Konuşmasına, fotoğraf sanatı ile resim sanatı arasındaki farklılığa işaret ederek devam eden sanatçı, buna göre fotoğrafın son yıllarda renk denemelerine girmesi ve doğaya yakın renkleri bulmasına rağmen, resmin elde ettiği “muhteşem” sonuca varamadığını belirtmiş ve fotoğrafın, doğayı düz bir satıh üzerinde tıpkı bir ayna gibi yansıtmayı başarsa dahi -resim sanatının yüzünü ağartacak nitelikte olması şartıyla -“güzel” bir tabloyla yan yana konduğunda, tablonun daha çok takdir göreceğini iddia etmiştir. Öte yandan, “resim sanatının yüzünü ağartacak nitelikteki” yapıtlara son dönemlerde sık rastlanmadığını ifade eden Eyüboğlu, son elli yıl içerisinde ressamların doğayı yadsıyarak resim yaptıklarını, dolayısıyla da bu yapıtlar karşısında “elinin geldiği, dilinin döndüğü kadar” doğayı yansıtmaya çalışan fotoğrafın daha namuslu ve daha dürüst görüldüğünü belirtmiştir.

“Yunus’un, ‘Bana seni gerek seni’ deyişindeki imanla, ressama da doğanın gerçeği gerek.” diyen sanatçı, resim sanatının kendine özgü değerlerini anlatmaya koyulmuş; buna göre resim sanatını, diğer güzel sanatlar arasında doğaya en yakın ve onunla “en senli benli” sanat olarak nitelendirmiştir. Bu anlamda heykelin, ona en çok yaklaşan ve “kardeş muamelesi gören” sanat dalı olduğunu ifade eden Eyüboğlu, heykel sanatında konunun, çoğu zaman insan bedeni ile sınırlandığını; resimde ise konunun sınırsız olduğunu, “ışığın parmağının değdiği her yerde ressama konu icat ettiğini” belirterek bu iki sanat arasındaki farklılığa da işaret etmiştir. Öte yandan sanatçı, resmin son yıllarda doğadan uzaklaştığına, bu zaman zarfında ressamların mümkün olduğunca doğayı taklit etmekten

kaçındıklarına, hatta ona bir sözlük gibi ara sıra başvurduklarına dair bir kanı oluştuğunu, bu kanının özellikle son 50 yıl içinde Fransa'da türeyen birçok çalışma tarzına rehberlik ettiğini ve sonuçta resmin tümüyle doğadan uzaklaştığını ifade etmiş; oysa doğayı incelemekten vazgeçerek ona sırtına dönen ressamların ellerindeki en geniş olanakları kaybettiklerini dile getirmiştir. Bu sanatçıların sanki Oscar Wilde'ın: "Sanatçı doğayı değil, doğa sanatçıyı kopya eder" sözünü benimseyerek hareket ettiklerini, eserlerinde bu anlayışı yansıtmaya çalıştıklarını, müzeler ve sanat eserlerinin bu kişilerin gözünde doğanın yerini aldığını, ona ait tüm bilgileri bu eserlerden toplamaya çalıştıklarını belirten sanatçı, bu kişilerin müzelerdeki eserlerin gerçek değeri hakkında hiçbir fikri olmadıklarını ve resim sanatını da "kardeş sanatlarla karıştırarak özellikle süsleme sanatlarına eklediklerini" kaydetmiştir. Doğa sevgisine ve incelemesine dayanmayan resim sanatının, karşılığı olmayan bir kâğıt parçası gibi kalp (sahte) kalmak zorunda olduğunu ifade eden sanatçı, son senelerin sanat borsalarında bu kalp paraların değişik türlerine "tomar tomar" rastlandığını ve hiçbir dönemde son yıllarda görüldüğü kadar "kötü resim" –ki sanatçı "kötü resim" derken, "karışık, bozuk, yapısına aykırı birçok öğeyi içermeye yeltenen, hepsini birbirine karıştıran ve çürüten" resimden bahsettiğini dile getirmiştir– yapılmadığını, son 50 yılın resim tarihine bakanların ise resim sanatı ile süsleme sanatlarını birbirinden ayırt edemediğini kaydetmiştir. Bu durumun, "yüzyılların imbiğinden süzülen nakış geometrisinin" dokunulacağı, görüleceği ve işitileceği yerde stilize edilerek "yağlıboya onuruna kavuşturulmasından" kaynaklandığını belirten sanatçı, ortaya çıkan yapıtın da devekuşu gibi ne deve, ne de kuş, ne süsleme ne de resim olduğunu ifade etmiştir.

Süsleme sanatına ait "iyi" bir eserin, bir bakışta en son ayrıntısına kadar nesi var nesi yok her şeyi teslim edebilmesi gerektiğini vurgulayan sanatçı, "gerçek" resmin ise, gözü doyurmak, göze güzel görünen renkler ve biçimleri birbiri arkasına sıralamak gibi özelliklerinin yanı sıra bir doğa parçasını ayrıntılarıyla yansıtmaya endişesi de taşıması icap ettiğini belirtmiştir.

Bununla birlikte “iyi” bir resmin bazen ilk bakışta, izleyici tarafından algılanamayabileceğini de kaydeden sanatçı şöyle demiştir:

“Örneğin, gayet hafif bir renk, kolay kolay seçilmeyecek nüanslarına bürünmüştür. Burada artık ne renk ne de biçimler yüksek sesle konuşur. Burada ancak sanatçı, çok büyük bir zevkle ya da bir dikkatle izlenince kavranabilecek bir sesle konuşur. Konuşur fakat acep ne söyler? Bu ne bir masal, ne bir hikâyedir. Size sadece doğanın bütün bağrından seçtiği bir parçayı tanımlar. Bu belki de sizin her gün görmüş olduğunuz bir ağaç veya meyvedir. Fakat bizim her gün görmüş olduğumuz eşya ressamın eline düşünce onu birdenbire tanımamıza imkân yoktur. Doğa, ancak ressamın karşısında çırılçıplak soyunur. Ancak ona en mahrem ve en güzel taraflarını gösterir ve yalnız onun için en güzel elbiselerini giyer. Şurası su götürmez ki tekkeyi bekleyen çorbayı içer. Doğayı, öğelerinden bıkmadan ayırt eden ressamı bu ziyafetteki payında bize de hisse çıkardığı için severiz. ...Eğer ressam, etrafına yalnız gözleri ile bağlı olsa idi, bize oradan bir aynanın dibinde unutulmuş birkaç ölü yansımadan başka bir şey getiremez ve büyük bir coşku aşılayamazdı. Eğer ressamın doğa karşısındaki çabası, yalnız kuru kuruya bir incelemeye ve çözümlenmeye dayansaydı, bize oradan getire getire ya bir harita ya da bir anatomi dersi getirebilirdi. Corot'nun şu peyzajına bakın, fotoğraf ne denli yetkin olursa olsun, henüz bu tabloların gerçek değeri üzerinde esaslı bir fikir vermediği halde, bu resimde bile gözü aşan seslere, kokulara, deriye hitap etmek isteyen bir ürperme, bir kıvılcıma, bir fısıltı sezilmektedir. Van Gogh'un şu tarlasına bakınız. Burada güneş, yalnız gözleri kamaştıran bir ışıktan ibaret değildir. Bu güneşi, insanın derisinde duymamasına, bu tarladan yükselen ot ve toprak kokusunu hayal meyal olsun hissetmemesine imkân yoktur. Dürer'in elinden çıkan şu resimde doğanın yalnız gözle incelendiği ileri sürülemez. Bu hayvanın sırtında, onun avuçlarının sıcak teması var.”⁴⁴⁴

Eyüboğlu, bu sözlerinin bazı ressamlar tarafından edebiyat yapmakla bir tutulacağını belirterek bu ressamların, resmin, “yalnızca düz bir yüzey üzerinde girinti ve çıkıntılara tutunan renkten ve çizgiden medet umduğunu”

⁴⁴⁴ A.g.k., 65-67.

ileri süreceklerini; “Müsaade et de tarlanın, toprağın kokusundan bize şair bahsetsin. Rüzgârın kımıldattığı yaprakları, müzisyen duysun... biz ressamlar doğanın sadece göze görünen yanını inceleyelim ve bunları anlatalım” diyeceklerini belirtmiş; öte yandan her an hayatın akışına, kımıldanışına, ürpermesine tanık olan ressamın, aşık olduğunda sevgilisinin yalnız gözlerine ve saçlarına, yürüyüşüne, nefes alışına, konuşmasına değil, topyekûn her şeyine aşık olduğunu, dolayısıyla da resmini yaptığı doğa parçasında sadece girinti ve çıkıntı uyumunu gözetmeyeceğini sözlerine eklemiştir.

Eyüboğlu, bu konuşmasının ardından, bir konferans daha vermiş; “Resim Nedir?” başlıklı bu konferansına: “ışığa kavuşan her şeyi büyük bir aşk ile incelemek ve bu aşkı renkler ve çizgiler aracılığı ile insanlara aşlamak sanatı” demek suretiyle resmi tarif ederek başlamıştır.⁴⁴⁵ Bu tarifte geçen “ışığa kavuşan her şey” ibaresini, resim sanatındaki konu çeşitliliğini işaret etmek için kullandığını belirten sanatçı, güzel sanatların diğer dallarına nazaran resimde konunun sonsuz denebilecek kadar çok olduğunu bildirmiş; “ışığın parmağı nereye deymiş ise” orada ressama bir konu gösterdiğini, resim sanatının ışıkla başlayıp, ışıkla bittiğini, ışığın bittiği yerde resmin tüm olanaklarının da bittiğini, öte yandan ışığın bittiği yerde şiir, müzik ve romanın yollarına devam etiklerini, hatta çok uzaklara dahi gidebildiklerini, “resmin en yakın kardeşi olan” heykelin de karanlıkta tamamıyla “kayıplara karışmadığını” ifade etmiştir.

Resim sanatının, eşyanın görünen yanı ile ilgisi olması gerektiğini, eşyanın görünen yanı dururken onun içinde olup biteni düşünmenin resmin olanaklarını aşmak demek olduğunu belirten sanatçı, esasen doğanın resme bahsettiği konu bolluğu nedeniyle ressamların, eşyanın dışını bitirip içini merak etmeye vakitleri kalmadığını, örneğin insan gövdesini ele alan bir ressamın, bu konu üzerinde dört-beş yüzyıl oyalanacak kadar konu bulabildiğini kaydetmiştir. Ressamın elinde “hallaç pamuğu gibi atılan” insan

⁴⁴⁵ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Resim Nedir?”, 69–86.

gövdesinin, anatomi masası üzerine uzatıldığını, kesilip biçildiğini; ancak tüm bu “didikleme”, sadece insan gövdesinin gözle görünen tarafları konusunda bilgi edinmek için başvurulduğunu bildiren sanatçı, bununla birlikte insan gövdesini en ince ayrıntısına varıncaya kadar inceleme tutkusunun, bir ara ressamı gözle görünenden ziyade görünmeyene “sapladığını” ve birçok ressamın işi “allameliğe dökerek cânım insan gövdesini bir kemik ya da bir kas torbasına çevirdiğini” de işaret etmiştir.

Resim sanatını, güzel sanatların diğer kollarıyla kıyaslayan sanatçı, başka sanat kollarının hiçbirinin payına bu denli güneş, bu denli gökyüzü ve bu denli dünya nimeti düşmediğini, buna göre ışığın, ressamı, ressamın üzerinde çalıştığı konuyu ve yapıtını tek bir vücut halinde yoğurduğunu, “sıcak bir kan gibi her an damarlarında aynı zamanda dolaştığını”, insanla doğanın birbirine bu denli ısınması, karışması ve bir sanat eserinde eş zamanlı olarak görünmesinin ise resim sanatının belirgin özelliklerinden biri olduğunu belirtmiş; varını yoğunu doğaya borçlu olan diğer sanatlarda bu yakınlığı ve sıcaklığı bulmanın mümkün olmadığını, gerek şiirde, gerekse de müzikte sanat eseri ile konu arasında büyük bir boşluğun bulunduğunu kaydetmiştir.

“Doğa aşkı” konusundan da bahseden sanatçı, öncelikle “âşık olmak” edimi üzerinde durmuş; bu bağlamda François de la Rochefoucauld'nun, “Aşktan söz edildiğini işitmemiş olsalardı, acaba kaç kişi âşık olurdu?” sözünden yola çıkarak aşkın kitaplardan öğrenilebileceğini, zira aşkı konu alan kitapları okuyanlarla, âşıkların sayısının ve türünün arttığını, ancak aşkın, kitaplardan önce de var olduğunu, zira Âdem'in Havva'ya âşık olması için ne Fuzuli'den bir mısra okuduğunu ne de Shakespeare'den esinlendiğini, resim sanatındaki doğa aşkının ise genel anlamdaki “aşk” gibi her zaman ve her yerde mevcut olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte sanatçı, “Fakat niçin doğanın çıldırması serildiği yerlerin hepsinde resim sanatı alıp yürümemiş? Söz gelimi niçin bizim topraklarımızda resim sanatı gelişmemiş ve bize mimaride bir Sinan, musikide bir İtri, şiirde bir Yunus bağışlayan bu memleket niçin resim sanatına arkasını dönmüş?” diyerek Türkiye'de resim

sanatının gelişemediğinden dem vürmüş ve bu durumun, memleket insanında doğa aşkı olmayışından değil, bu insanlara resmin günah olduğunun empoze edilmesinden kaynaklandığını dile getirmiştir.

Eyüboğlu, sanata gönül verenlerin, “yüzyılların görüp geçirdiğini ve birçok kuşağın paha biçilmez denemeleri ile derslerini” aktaran sanat eserlerinden faydalanabilmeleri için aracı bir güce ihtiyaç duyduklarından da bahsetmiş; “ustanın ta kendisi” olarak tanımladığı bu gücün eksikliği halinde ise “sanat âşıklarının” –ki Eyüboğlu bu kişileri çırak olarak adlandırmaktadır– sanata ne kadar âşık olurlarsa olsunlar “bu büyük şöleden” payına düşeni seçemeyeceklerini ve bunca nimetin ortasında yitip gideceklerini ifade etmiştir. Buna bağlı olarak usta-çırak geleneğinin önemini işaret eden sanatçı, Rönesans İtalyası’nda resme ilgi duyanların, çocuk denecek yaşta yetenekli bir ustanın yanına çırak verilerek bu usta sayesinde en doğru, en sağlam yola koyulduklarını, sanat hayatlarının uzun ve bereketli sürmesini ise bu geleneğe borçlu olduklarını bildirmiş; usta-çırak geleneğinin sona ermesiyle birlikte “sanat âşıkları” ile sanat eserleri arasındaki kaynaşmayı sağlayan, eskiden adına usta, modern zamanlarda ise profesör denen kişinin de ortadan kaybolduğunu ifade etmiştir. Söz konusu kişiyi, Avrupa’nın değişik sanat merkezlerinde aradığını kaydeden Eyüboğlu, kendisi dışında binlerce sanat meraklısının da o kişiyi aradığını, ancak bulamadığını, “ustanın” sırta kadem bastığını, işin ilginç yönünün ise “ustanın” sırta kadem bastığı günden sonra olanakların gözle görülür biçimde arttığını, zira 1933’te Paris’te 45.000 ressam bulunduğunu kaydetmiştir. “Çırak” olarak anılan bu sanatseverlerin kendilerine göre ustalar edindiğini, öte yandan bu ustaların ağız-dili olmadığını, bu dilsiz ustaların müzelerin bizlere tanıttığı şaheserlerden ibaret olduğunu belirten sanatçı, bu şaheserlerden bir şeyler öğrenmek için çırpınan, çabalayan “sanat âşıklarının” durumunun ise yürekleri parçaladığını, zira her salonu resim meraklılarına başka maceralar vaat eden bir müzede yalnız başına en sağlam resim anlayışını bulup sezmenin gerçekten de çok az kişiye nasip olabileceğini, bu yüzden Corot, Cézanne, Renoir, Rubens, Rembrandt ve Bonnard’ın takdire şayan sanatçıları olduklarını kaydetmiştir.

“Usta-çırak” geleneğinin yok olması nedeniyle sanat eserlerinden hissesine düşen payı alamayan sanatçıların, doğrudan doğruya doğaya yöneldiklerini belirten Eyüboğlu, buna bağlı olarak 19. yüzyıl sonlarına doğru ressamların atölye pencere ve kapılarını güneşe açtıklarını, Corot’unun şehir civarı ile banliyölere, Monet, Pissaro, Cézanne, ve Van Gogh’un ise dağlara, bayırlara çıktıklarını, burada sehpalarını kurarak ustası kaybolunca anlamını da yitiren loş atölyelerine tamamen sırtlarını döndüklerini, doğanın rehberliğinde çalışan ressamların, bu sayede müzelerdeki sanat eserlerinden de bir şeyler almaya başladıklarını; ancak bunun sanatçı yaşını başını aldıktan sonra mümkün olduğunu, dolayısıyla Leonardo’nun çırağına 15 yaşında verdiği bir sırrı, 20. yüzyıl ressamının ancak saçları ağarırken öğrenebildiğini bildirmiştir.

Doğa ile ilgisini kesip sürekli üstat eserlerinin çevresinde dönüp duran resamlara atıfta bulunarak bu ressamların içinde en namuslularının dahi ışığın çevresinde dönen ve sonunda düşen kelebekler gibi yanıp gittiklerini belirten Eyüboğlu, hiçbir zaman doğanın tadına varamayan bu ressamların, inceledikleri tablolarındaki herhangi bir cismi yalnız renk ve biçim oylumu olarak tanımladıklarını, oysa onların tatlı bir kırmızı deyip geçtiklerinin olağanüstü bir kadın sırtı; kıvrak bir çizgi diye işaret ettikleri “şeyin” ise bir kumaşın alçakgönüllüce kıvrımlarından ibaret olduğunu kaydetmiştir.

“Usta-çırak” geleneğinin yok olmasıyla kararsızlığa düşen ressamın, fotoğrafın icadıyla yolunun kesilmeye, ekmeğinin elinden alınmaya başladığını ve resim sanatını topluma sınıksız bağlayan birçok pratik işi fotoğrafın görmesiyle birlikte ressam ile toplum arasındaki bağın da çözülmeye yüz tuttuğunu bildiren sanatçı, öte yandan fotoğraf sanatının resim sanatına faydasının da dokunduğunu, zira fotoğraf sayesinde resmin dünya çapında yaygınlık kazandığını, dünya müzelerindeki şaheserlerin fotoğraf sayesinde çok uzaklarda seyirciler edinmeye başladığını, birçok değerli tabloya ait renkli ya da renksiz baskıların milyonlarca nüsha halinde dünyaya dağılmasının ve diri diri müzelerin boş salonlarına gömülen birçok sanat

eserinin gün ışığı kavuşmasının doğrudan doğruya fotoğrafla ilgisi olduğunu işaret etmiştir.

Eyüboğlu'nun resim sanatını ayrıntılarıyla ele aldığı bu konferansın ardından, Arif Bedii Kaptan da Ankara Halkevi'nde bir konuşma yapmış; 23 Mart 1942 tarihinde gerçekleştirdiği bu konuşmada sanatçı, peyzaj resmi hakkında bilgiler vermiştir.⁴⁴⁶ Buna göre, 19. yüzyılın ilk yarısında ressamın boya kutusunu alarak açık havaya çıkmasıyla realist bir dönemin başladığını belirten sanatçı, bu dönemle birlikte peyzaj resminin ışığı, gölgesi, ağaçları ve gökyüzüyle, içinde yaşadığımız dünya ve tabiata daha çok yaklaştığını, manzara resmi yapan ressamların tabiatı kopya etmekten ziyade onun karşısında kendi tecrübeleriyle baş başa kalarak çalıştıklarını, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Claude Monet ile söz konusu olan Empresyonizmin, peyzaj sanatında yepyeni bir dönemin başlamasına vesile olduğunu kaydetmiştir. Empresyonizmle birlikte paletlerde koyu renklerin terk edildiğini, onların yerini gök kuşağının yedi renginin aldığını, buna göre sarı, kırmızı, turuncu, yeşil, mavi, lacivert ve morla çalışan ressamların peyzajlarında da sarı ve turuncu güneşler ile mavi ve mor gölgelerin görüldüğünü, ancak bir süre sonra kimyevi nedenler sonucu tablodaki parlak renklerin solması –ya da kararmasıyla– ressamların başka bir yöntem aramaya başladıklarını bildiren sanatçı, bu yöntemin, Seurat'ın bulduğu "noktalama" yöntemi olduğunu ifade etmiştir. Başlangıçta, Empresyonistlerle birlikte bu yöntemi uygulayan Cézanne'ın, tabiat karşısında eşyanın rengi ile birlikte yapısını da incelemeye başladığını ve bunun üzerine bir sistem oluşturduğunu kaydeden sanatçı, kübizmin bu sistemden doğduğunu, bununla birlikte Cézanne'ın tabiat karşısındaki araştırmalarının, resim sanatını sistemli, sistemli olduğu kadar da soyut bir hale getirdiğini belirtmiştir.

Romantik peyzajcılarının rengine fırça ile şiir yazdıkları, Empresyonistlerin ise içinde kuşlar gibi ötüştükleri tabiatın, Cézanne'ın

⁴⁴⁶ Konferansın tam metni, 20 Haziran 1943 tarihli Ulus Gazetesi'nde, "Peyzajın Geçmişi" başlığıyla yayımlanmıştır.

ölümünden sonra Picasso ve Braque'ın elinde geometrinin makası ile kesilip biçildiğini ifade eden sanatçı, kübizmle birlikte konunun, ölçü ve geometri içinde kaybolduğunu, Empresyonizmin külfetsiz bir beste gibi uçup gidici tekniğine karşı, kübizmin bir tepki olarak doğması ne denli yerinde ise eşyayı özgürlüğünden soyutlayarak yalnızca plastik değerleri aramanın ve vasıtayı sonuç saymanın da o denli yanlış olduğunu belirtmiştir. Zamanla, yalnız kurallarla dolu bir gramer kitabı gibi görünen bu resimlerin de sanat eseri olarak değerlendirilmemeye başlandığını, bir sanat eserinde tabiat ve duyguların da pay sahibi olması gerektiğinin anlaşıldığını dile getiren sanatçı, artık aşırı eğilimlerden uzak, tabiatın ilham alan, geleneğe sırt çevirmeyen, aydınlık, renkli bir Klasisizmin doğduğunu, buna bağlı olarak da hisli ve mütevazı peyzajların görüldüğünü ifade etmiş ve sözlerini şöyle tamamlamıştır:

“Bana kalırsa insan unsuru, klasik tablolarla olduğu gibi yarın peyzajda, hem ön planda rol alacaktır. O zaman peyzaj, figürlerle dolu ve bir konuyu anlatan kompozisyonların, görüp geçirmiş maceraperest bir malzemesi olacaktır. Bununla birlikte Empresyonizmle bizim dünyamızın atmosferine, kübizmle şuurlu bir form anlayışına kavuşan peyzaj, resim sanatında daima sevilen bir mevzu olacak, yarının bu modern klasik kompozisyonlarına bir renk ve ışık senfonisi getirecektir.”⁴⁴⁷

Arif Bedii Kaptan'ın Ankara Halkevi'ndeki konferansının ardından 28 Mart 1942'de Refik Epikman da bir konuşma yapmış ve konuşmasında, Türk resmini Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet olmak üzere üç döneme ayırarak bu dönemler hakkında detaylı bilgiler vermiştir.⁴⁴⁸ Buna göre sanatçı, Tanzimat döneminde Türkiye'ye gelen yabancı ressam, Mühendishane ve Harbiye'de resim eğitimi, asker ressamın Avrupa'daki resim tahsili, bu

⁴⁴⁷ Arif KAPTAN, “Peyzajın Geçmişi”, 6.

⁴⁴⁸ Refik Epikman'ın, Şubat 1942'de Çığır dergisinde yayımlanan “Türk Resim Sanatına Toplu Bir Bakış” adlı makalesinin, 29 Mart 1942'de, Ulus Gazetesi'nde yayımlanan “Refik Epikman'ın (Türk Resim Sanatı) Konusu Üzerinde Konferansı” başlıklı haberle aynı bilgileri yansıttığı anlaşılmaktadır; dolayısıyla konferansın tam metni için Bkz.(355), EPİKMAN, 37–49.

ressamların Türk resim sanatının gelişmesindeki yeri ve önemi, Osman Hamdi Bey, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşu, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve yayın organı Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi ile dönem sergileri; Meşrutiyet döneminde, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenim gören ve Avrupa tahsiline gönderilen ressamların yurda döndüklerinde gerçekleştirdiği faaliyetler ve Cumhuriyet döneminde de Avrupa'da resim öğrenimi gören ressamlar ve bu ressamların Türk resmine katkıları, Resim Heykel Müzesi'nin açılışı, Müzede yer alan tabloların dönemselleştirilmesi, heykelde gelişmeler ve Yurt Gezileri üzerinde durmuştur.

Halkevlerinde gerçekleştirilen konferanslar arasında 1943 yılında, Ankara'da İngiliz Büyükelçiliği Basın Müsteşarlığı görevinde bulunan Leigh Ashton'ın İngiliz resim sanatı konulu konuşması da yer almış;⁴⁴⁹ ayrıca Nurullah Berk de Nisan 1945'te, Beyoğlu Halkevi'nde, İngiliz resim ve ressamlarını konu alan iki ayrı konuşma gerçekleştirmiştir.⁴⁵⁰

Resim dersleri, resim kursları ve resmi konu alan konferansların yanı sıra resim sanatını geniş halk kitleleri arasında, özellikle de Anadolu'da tanıtarak yaygınlaştırmak ve memlekette resim sevgisini uyandırmak için 1932–1950 yılları arasında Halkevleri bünyesinde, gerek halkevi bölgesinde gerekse ülkenin diğer bölgelerinde bulunan resamlara, şubeye bağlı amatörlere, ilk, orta, lise öğrencilerine, yabancı sanatçılar ile birlik, cemiyet ve gruplara ait sergiler düzenlenmiş; bunun yanı sıra İnkılâp, Zafer, Birleşik Resim-Heykel, Yurt Gezileri ve Devlet Resim Heykel sergileri de –sürekli olmamakla birlikte– bu kurumun çatısı altında gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 2.2.).

⁴⁴⁹ ANONİM, “İngiliz Resim Sanatı Hakkında M. Leigh Ashtor'un Dün Halkevinde Verdiği Konferans”, 2.

⁴⁵⁰ Nurullah BERK, “İngiliz Resim Sanatı”, 18–24.

Bu sergiler arasında, 1936 yılından itibaren yaygınlık kazanan ve şubeye bağlı amatörlerin eserlerinden oluşan Amatör Resim Sergileri,⁴⁵¹ Halkevleri çatısı altında gerçekleştirilen çalışmaların niteliğini yansıtmaya açısından ayna vazifesi görmüş; buna bağlı olarak Türkiye genelindeki Halkevlerinin resim alanında yürüttüğü faaliyetlerde, aksayan yönlerin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, dönemin basın ve yayınına konu olmuş; örneğin Bedri Rahmi Eyüboğlu, 6 Temmuz 1936 tarihli Tan gazetesinde yayımlanan “Anadolu’da Resim” başlıklı makalesinde, Edremit Halkevi’nde düzenlenen amatör resim sergisiyle ilgili şunları söylemiştir:

“Dünkü Tan’ın dördüncü sayfasında gözüme bir resim ilişti. Edremit Halkevi’nde açılan resim sergisinden bir köşe. Duvara asılı resimler arasında çıplak vücutları görünce kendi kendime takdirle: —Yaşasın Edremitliler! Demek canlı model poze ettirip tabiattan etüdler yapıyorlar, demeye kalmadı “çıplak” etüdlere birinin meşhur Fransız ressamlarından Engr’dan (Ingres) kopya edilmiş olduğunun farkına vardım. Varmaz olaydım. Çünkü bu resim beni öteki resimlerden de soğuttu. Onların da kartpostallardan kopye edilmiş olmaları ihtimali baş gösterdi. Gerçi hepimiz kartpostalları kopye ederek ve bu kopyelerin altına oldukça masum bir eda ile

⁴⁵¹ Amatör Resim Sergileri, 1939 yılından itibaren bir talimatnameye bağlanmış; söz konusu talimatnamede her Halkevinin, Şubat ayı içinde amatörlerin eserlerinden oluşan bir resim sergisi açması öngörülmüştür. Halkevlerinin bulunduğu mahaldeki tüm amatörler için açık olan bu sergilerde, teşhir edilecek resimlerin konusu serbest bırakılmış; ancak bu resimlerin kartpostaldan ya da orijinal eserlerden kopya edilmemesi ve doğrudan doğruya tabiattan esinlenerek yapılması şartı aranmıştır. Gerçekleştirilen resimlerden teşhir edilmeye layık olanları, Halkevi reisi ve güzel sanatlar komitesi reisi başkanlığı altında üç veya beş kişiden oluşan bir jürinin tespit etmesi uygun görülmüş ve söz konusu jüride, bir resim ya da resim öğretmeninin, bunların olmaması halinde ise bir edebiyat ya da estetik öğretmenin bulunması kararlaştırılmıştır. Talimatnamede, teşhir edilen resimler arasında dereceye girenlerin, -ait olduğu Halkevi uygun gördüğü ve bütçesinin elverdiği takdirde- para ile ödüllendirileceği de belirtilmiştir. Talimatname gereğince, Halkevleri amatör resim sergilerinde dereceye giren resimlerin, Ankara Halkevi salonunda, “Halkevleri Umumî Resim Sergisi”nde teşhir edilmesi öngörülmüş; her yıl Mayıs ayında gerçekleştirilmesine karar verilen bu sergide, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci dereceleri kazananlara, aldığı dereceye göre para ödülü verilmesine karar verilmiştir. Ödül almaya hak kazanan eserlerin ise Parti’ye hediye edilmesi şartı konmuştur. Bkz. CHP 1. Büro, 16.11.1939 tarih ve 490 01 4 21 60 sayılı belge. Halkevleri Umumî Resim Sergileri, 1940 yılından itibaren Halkevleri amatör fotoğrafçıların katıldığı Fotoğraf Sergileriyle birlikte açılmıştır. Refik Epikman, Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergilerinin: “Sanat zevk ve anlayışını yurt ölçüsünde yaymak ve sanatı bir zümrenin malı olmaktan çıkarıp halk tabakalarına götürerek onun gelişmesi için muhtaç imkânları ve kültürü hazırlamak” amacıyla gerçekleştirildiğini bildirmiştir. Bkz.(9), EPİKMAN, 5.

imzalarımızı atarak resme başladık. Bizim de müzelerimiz beş kuruşluk kartpostal albümleriydi. Ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin ilk işi bizim bütün resim terbiyemizi almaya çalıştığımız bu kötü kartpostalları yırtıp atmak oldu. Bu yüzden Edremit Halkevi'nde resim teşhir edenlere: Kartpostallardan kopye edilen resimleri teşhir etmek ayıptır. Kartpostallara bakılarak yapılan resimlerin hiçbir kıymeti yoktur. Modeliniz tabiat olmalıdır, demeye dilim varmıyor. Çünkü böyle birkaç satırla Anadolu'ya müzeliş eden kartpostalların kapısını kapamak imkânsızdır.”⁴⁵²

Eyüboğlu, yazısında kopyacılık sorununun eğitim yolu ile çözülebileceğini ifade etmiş; buna göre her ilde güzel sanatların ne demek olduğunu anlatan okulların açılmasını önermiş ve resim zevkinin kartpostallar yerine tabiattan alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Turgut Zaim ise 3 Mart 1938 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Halkevi Resim ve Heykel Sergisi” başlıklı yazısında, Ankara Halkevi güzel sanatlar şubesinin düzenlediği resim ve heykel sergisi hakkında yorumlar yapmış; buna göre profesyonel ressamın da eser teşhir ettiği serginin, önceki sergilere kıyasla gelişme gösterdiğini; ancak Halkevi sergilerinin mükemmel olabilmesi için jürinin daha seçici davranması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁵³ Resme başlayan her gencin, -“kötü” de olsa- eserlerinin sergide yer almasını arzu ettiğini bildiren sanatçı, jürinin bu gençlere henüz sergide eser teşhir edebilecek seviyeye gelmediklerini izah etmesi icap ettiğini ve bunun Halkın “göz terbiyesi” için gerekli olduğunu ifade etmiş; Halkevlerinin en başta gelen görevlerinden birinin sanat terbiyesi vermek olması nedeniyle bu kurum altında az ama nitelikli eserlerin teşhir edilmesi lazım geldiğini önemle vurgulamıştır. Bununla birlikte Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilen sanatsal faaliyetlerin halkı ve sanatçıları sevindirecek mahiyette olduğunu kaydeden sanatçı, gençleri toplayarak onlara çalışma zemini hazırlayan bu kurumda, ressam ve heykeltıraşlara ayrılmış “güzel” bir atölye bulunduğunu,

⁴⁵² Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Anadolu'da Resim”, 4.

⁴⁵³ Turgut ZAIM, “Halkevi Resim ve Heykel Sergisi”, 7.

modelden çalışma imkânı olduğunu, bunun yanı sıra, boya, fırça ve tuval gibi pahalı malzemelerin de amatör sanatçılara bol miktarda sağlandığını belirtmiş; bu koşullar altında gerçekleştirilen sergideki eserlere gelince, bu eserlerden bazılarının samimi duygularla yapıldığını ve özgün nitelikler taşıdığını ancak bazılarının ise samimiyetsiz olduğunu ve taklide dayandığını belirterek bu tür eserlerin nitelik açısından halkı kötü yönde etkilediğini de sözlerine eklemiştir.

Ankara Halkevi'nin, 1940 yılı Ocak ayından itibaren düzenlemeye başladığı Amatör Resim ve Fotoğraf Müsabakalarını⁴⁵⁴ takiben açılan Ankara Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri ise Eşref Üren tarafından eleştirilmiş; buna göre sanatçı, 16 Şubat 1943 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan "Ankara Halkevi'nin Dördüncü Amatör Resim Sergisi" başlıklı yazısında, resim sergileri ile fotoğraf sergilerinin "boy ölçüşür gibi" bir arada düzenlenmesini doğru bulmadığını bildirmiştir.⁴⁵⁵ Sanatçı bu görüşünün dayanağını şu sözlerle açıklamıştır:

"İnsan zekâsı ve insan eli bütün uğraşmalarına, didinmelerine rağmen fotoğrafa insan gözünün görüşünü, sezişini, mükemmelliğini verdirememiş, ona tabiatın çizgilerini, renklerini ve havasını plastik mânada bir türlü doğru dürüst zaptettirememiştir. Ortada objektifin yenilgisi durup dururken halka her yıl resimle fotoğrafın maçıını

⁴⁵⁴ Yalnızca Ankara'daki amatör ressam ve fotoğrafçıların katılabileceği bu yarışma ile ilgili talimatname, 23 Aralık 1940 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanmış; buna göre her yılın Ocak ayında açılması öngörülen Ankara Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Müsabakaları'nda, jürinin derecelendirme yapmasının ardından ilk üçe giren resimlerlerin tespit edilerek para ile ödüllendirilmesi öngörülmüş ve ilk üçe giren resimler ile sergilenmeye layık görülen eserlerin, Halkevi salonunda 15 gün süreyle teşhir edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca müsabakayı kazanan eserlerin "Halkevleri Umumî Resim Sergisi"ne de iştirak etmesi uygun görülmüştür. Jürinin belirlediği üç sanatçıya verdiği ödülün miktarı, birinciye 75, ikinciye 45, üçüncüye ise 30 Lira olarak belirlenmiştir. Bkz. ANONİM, "Ankara Halkevi Resim-Fotoğraf Müsabakaları, Müsabakalar II. Kânun Ayı İçinde Yapılacak", 4. Zamanla müsabakalarda dağıtılan ödüllerin meblağında artış olmuş; buna göre 1945 yılında birinciye 100, ikinciye 75, üçüncüye ise 50 Lira ödül verilmiştir. Bkz. ANONİM, "Ankara Halkevinde Resim ve Fotoğraf Müsabakası", 2. Bununla birlikte, 25 II. Kânun (Ocak) 1941 tarihi Ulus gazetesindeki "Ankara Halkevinde Resim, Heykel, Fotoğraf Amatörleri Müsabakası" olarak yer alan haberde müsabakalara, heykel alanında da katılımın olduğu belirtilmiştir. Bkz. ANONİM, "Ankara Halkevinde Resim, Heykel, Fotoğraf Amatörleri Müsabakası", 1,5.

⁴⁵⁵ Eşref ÜREN, "Ankara Halkevi'nin Dördüncü Amatör Resim Sergisi", 15-16.

seyrettirmekte bir fayda ummuyoruz. Çünkü elimizde resim zevkini, anlayışını fotoğraftan almış bir çoğunluk vardır. Bunlar bir resmin iyiliğini fotoğraftan uzaklaştığı nispette değil, fotoğraflaşmakta gösterdiği duygusuz ve kör başarıyla ölçerler ve işin fenası bu türlü resimlere klasik damgasının hiç düşünülmeden vurulmasıdır... Halkevi Amatör Resim Sergisine ne vakit gitsem, seyircilerin horoz meraklıları gibi resimle fotoğrafı döğüştürdüklerini görürüm ve daima da zavallı resim, kan revan içinde yerlere serilmiştir... En iyisi ve işin kestirmesi 'resimle fotoğrafı karşılaştırmak hastalığının' önüne geçmek için ayrı ayrı sergiler açmak gerektir."

Gün geçtikçe Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilen amatör resim sergilerinin "temiz ve duru manâsını" kaybettiğini belirten Üren, 1942 yılındaki sergi ile ilgili yapılan bir yoruma da dikkat çekmiş; söz konusu yorumda, bir gün, Anadolu'nun en ücra köşesinden gelen bir gencin, hayranlık uyandıran resimlerini gözler önüne sereceğinden ve bu resimlerin de özlenen ve beklenen Türk resmini yansıtacağından bahsedildiğini belirtmiştir. Bu tarz yorumların, resim sanatının "yükü bilgisini, çetin işçiliğini ve ağır tekniğini inkâr edenler" tarafından yapıldığını bildiren sanatçı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, amatör sergilerini, yaptığı resimlerle etrafına kötü örnek olan tahsilsiz ve alaylı ressamın türemesi için açmadığını dile getirmiştir. Genç yeteneklerin, "normal" bir resim öğrenimi görmediği takdirde ziyan olacaklarını belirten Üren, zira yurdun dört köşesinden dört yıl boyunca Ankara'ya gönderilen eserlerin, belli bir bilgi ve görgü dahilinde yapılmadığını ifade etmiş ve bu yüzden sergideki ödülleri de genellikle Güzel Sanatlar Akademisi ya da Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinin "haklı" olarak aldığını sözlerini eklemiştir.⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ Ahmet Muhip Dranas da büyük şehirlerdeki Halkevleri ile Anadolu'nun uzak şehirlerindeki Halkevlerinde yürütülen resim çalışmalarının nitelik açısından farklılık gösterdiğine işaret etmiş ve Ankara Halkevi'nde düzenlenen Halkevleri Amatör Resim Sergilerinde ortaya çıkan bu durumla ilgili Cumhuriyet Halk Partisi'nin isabetli bir karar alarak mükâfatları A ile B olmak üzere iki kategoride vermeyi uygun gördüğünü bildirmiştir. Bkz. Muhip DIRANAS, **Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri**, 26–27.

Üren, 16 Nisan 1943 tarihinde, Ülkü dergisinde yayımlanan “Halkevleri IV. Resim ve Fotoğraf Sergisi” başlıklı yazısında ise: “Bütün Halkevlerimiz, şöyle bir kollarını sıvayıp işlerine bir parça daha hız verseler, Ankara Halkevi'nin mermer salonunu sanat eserleriyle nerede ise çatır çatır çatlatacaklar” demek suretiyle sergiyle ilgili hoşnutsuzluğunu dile getirmiş; bununla birlikte sergi talimatnamesine uymayan bazı kopya resimlerin de bağlı oldukları Halkevleri tarafından mükâfatlandırılarak bu sergiye gönderildiğini işaret etmiştir.⁴⁵⁷ “Halkevleri sergilerinde kartpostal azmanlarına, fotoğraftan büyütülmüş resimlere yer yoktur, sanırız.” diyen sanatçı, resmin, usta-çırak işi olduğunun unutulmaması gerektiğini, amatörlerin daha “özlü” ve daha olgun eserler verebilmeleri için ise resim bilgilerini çoğaltmak ile tekniklerini geliştirmenin icap ettiğini, bunun da Halkevlerinin ressamalara görev vermesiyle sağlanabileceğini belirtmiş; ressamların yaz aylarında yurttaki Halkevlerine dağılarak resim işlerini düzenleyebileceklerini, resme yeni başlayanlar ile yanlış yolda yürüyenlere doğru yolu gösterebileceklerini kaydetmiştir.

Refik Epikman ise Mart 1947'de, Ülkü dergisinde yayımlanan “Ankara Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi” başlıklı yazısında, Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergilerinin, halkın sanat zevkini geliştirmek ve güzel sanatlara karşı gösterdikleri sevgi ile ilgiyi arttırmak konusunda “büyük” fayda sağladığını belirtmiş; bu denli önemli bir amaca hizmet eden sergilerden gerektiği derecede verim almak için sergilere katılan sanat heveslilerinin bilgilerini arttırma ve vizyonlarını genişletme çarelerini aramanın lazım geldiğini ifade etmiştir.⁴⁵⁸ Bir amatörün yaptığı resimde, mutlak surette sanatsal bir başarı aramanın aşırı bir istek olduğunu belirten sanatçı, öte yandan toplumun sanat eğitimi söz konusu olduğu için bu amatörler “güzel ve iyi resmi” teşvik etmek gerektiğini ve dolayısıyla amatör bir ressamın, topluma faydalı olabilmesi yolunda ona emek harcanması gerektiğinin de altını çizmiştir. Buna bağlı olarak Halkevleri Amatör Resim sergilerini

⁴⁵⁷ Eşref ÜREN, “Halkevleri IV. Resim ve Fotoğraf Sergisi”, 12,14.

⁴⁵⁸ Refik EPİKMAN, “Ankara Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi”, 18.

besleyen sanatseverler için resim atölyelerinin kurulması gerektiğini bildiren sanatçı, ayrıca bu kişilerin güzel sanatlara karşı duydukları sevginin bilgi ve teknikle kuvvetlendirilmek suretiyle şuurlu bir hale getirilmesinin de icap ettiğini, gözünü yeni yeni tabiata çevirmiş olan bu genç yeteneklerin, göz zevkini geliştirmek için ise dikkatlerini her şeyden önce güzele, sağlama ve doğruya yöneltmenin lazım geldiğini ifade etmiştir.

Yurt ölçüsünde önemi olan bu konunun ele alınmasında birçok zorlukla karşılaşıldığını bildiren sanatçı, öncelikle Halkevlerine faydası olabilecek resim öğretmenleri yetiştirmek gerektiğini kaydetmiş; bu bağlamda Halkevleri çatısı altında nitelikli eğitimden geçen genç yeteneklerin, sanat akademisi ile müzesi bulunan ve sık sık sergilerin düzenlendiği şehirlerde açılacak atölyelerde, uzman ressamlar eşliğinde eğitilebileceğini dile getirmiştir. Bununla birlikte sanat konferansları ile gezici sanat sergileri düzenlemenin de faydalı olacağına değinen sanatçı, küçük bir mekân içinde dahi olsa dünyaca ünlü resimlerin renkli baskılarını bir araya getirerek teşhir etmenin, amatör sanatçılar ve sanatseverlerin hem sanat zevkini geliştireceğini hem de bilgi ve gayretlerini arttıracaklarını da sözlerine eklemiştir.

Epikman, Mart 1948'de Ülkü dergisinde yayımlanan "Halkevleri Amatör Resim Sergileri" başlıklı yazısında da Halkevleri Amatör Resim Sergilerinde eser teşhir eden gençlerin, gelişmelerini sağlamak ve çalışmalarını bilinçli bir hale getirmek için esaslı tedbirler alınması gerektiğini yinelemiştir;⁴⁵⁹ bununla birlikte sanat sevgisini geliştirmek ve arttırmak amacıyla birçok kez ele alınan tedbirlerin geçici olduğunu, bazılarının ise temenni olmaktan ileriye gidemediğini belirten sanatçı, buna rağmen elinden tutan ve yol göstereni olmayan amatörlerin her sene bir arpa boyu da olsa yol kat ettiğini ifade etmiştir. İlk dönemlerde kartpostaldan büyütme, karikatür gazetelerinden alınma resimler, fotoğraftan yapılmış karakalem başlar ve röprodüksiyon kopyalarından ibaret olan amatör resim sergilerindeki taklitçiliğin, zaman

⁴⁵⁹ Bkz.(423), EPIKMAN, 18–20.

geçtikçe azaldığını ve bu durumun amatörler için bir ilerleme olduğunu kaydeden sanatçı, öte yandan bazı Halkevlerinin Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisine sadece kataloğa girebilmek için “ulu orta yapılmış” kopya resimler gönderdiğini de kaydetmiştir.

Sanatçı, Mart 1950 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Halkevleri ve Halkodalarının XVIII. Yıldönümünde Resim Çalışmalarına Genel Bir Bakış” başlıklı yazısında ise, Halkevlerinin resim alanındaki faaliyetlerinin 16 yıllık değerlendirmesini yapmış ve şunları dile getirmiştir:

“Bu geçen 16 yıl içinde Halkevleri resim çalışmalarında verimli yıllar kadar duraklama devreleri de göze çarpar. Önceleri resim birliklerinin birkaç büyük şehrimizin Halkevi salonlarında sık sık açtıkları resim sergileri, bu kültür müesseselerinin resim şubelerine bağlı amatörler, çok faydalı bir okul olmuştu. Resim namına Kartpostal, Karikatür mecmualarındaki resimleri görmüş ve hiçbir eserle karşı karşıya gelmemiş olan bu istidatlar, içinde iyi resim teşhir edilen bu sergileri görmek ve hem de sanatçı ile temasa gelmek suretiyle, az zamanda çok faydalar sağlamışlardır. ...Halkevlerinin resim atölyelerinin kurulması ve bu atölyelere devam eden amatörlerin yetişmesinde değerli sanatçılarımızın emeği büyük olmuştur. Gerçekten çok canlı sanat hareketlerinin görüldüğü, son birkaç yıl içindeki Amatör resim ve fotoğraf sergileri, harcanan gayretlerin ne kadar yerinde olduğunu, bize göstermiştir. ...Fakat, büyük şehirlerimizin sanat hareketlerinden kolaylıkla faydalanma imkanları bulan bahtiyar Halkevleri yanında, bu gibi sanat gösterilerinden uzak, Anadolunun değişik bölgelerine dağılmış çok sayıda başka Halkevleri vardır ki üzerlerinde dikkatle durulmaya değer, sanat adı altında buralarda yapılan işler, değersiz ve aynı zamanda da yanlış bir istikamette yürümektedir. Yol göstereni ve elinden tutanı bulunmayan, bu kendi kendine resim yapan hevesliler, tesadüfen orada bulundurduğu, resme eli yatkın kişiler tarafından, zevksizliğe, gelişigüzel resim yapmaya ve kopyacılığa sürüklenmektedirler. Bu gibi Halkevlerinin önceleri açmış olduğu Amatör resim ve heykel sergilerinde, kopya resimler çoğunlukla yer alırken, sonraki sergilerde bu gibi resimlerin yavaş yavaş azalmaya başladığı görülmüştür. Bu kötü geleneğin

zamanla da olsa, sanat için ne kadar zararlı olabileceğinin anlaşılması, amatörün anlayışında meydana gelen önemli değişikliği anlatır. Bununla beraber, onun bilgi ve tekniğini yükseltmek hususunda daha esaslı tedbirler almak zoru vardır. Öğreticisi olmadığını bildiğimiz bazı Halkevlerimiz için geçici resim kursları açmak düşünülebilir. ...Bunların yanında öğretici ve aydınlatıcı mahiyette sanat konuşmalarının, sık sık dolaştırılacak gezici sergilerin ve hususile dünyaca tanınmış örnek eserlerden renkli kopyaların her an göz önünde bulundurulması, resim çalışmalarile birlikte... tahakkuk ettirilmesi (gerçekleştirilmesi) çok lüzumlu işler arasında gelmelidir. Sanat zevk ve anlayışını, sevgisini, halk tabakalarının ruhuna sindirmek için, kestirme yol da budur.”⁴⁶⁰

Yazısının sonunda, Halkevleri güzel sanatlar şubesinin, 16 yılın ardından, daha verimli bir hale getirilmesi gerektiğini de belirten sanatçı, mevcut durgunluğu, ilerisi için atılacak adımlara hazırlık olarak nitelendirmiş ve her zamankinden daha ümitli olduğunu ifade ederek sözlerini nihayetlendirmiştir.

Halkevlerinde düzenlenen sergiler arasında, birlik ve grupların gerçekleştirdiği sergiler de resim sanatının tanıtımı ile yaygınlaştırılmasında önemli yer tutmuş; bu sergilerden Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin, 1939 Nisanı'nda İzmit Halkevi'nde açtığı sergi ise sanat çevrelerinde büyük yankı uyandırmıştır. Serginin bu denli dikkat çekmesine, İzmit müddeiumumîsinin (savcısının), teşhir edilen tablolar arasında müstehcen olduğunu iddia ettiği on adet nü çalışmasını, halkın ar ve namus duygularını incittiği gerekçesiyle kaldırması neden olmuştur.⁴⁶¹ Bu olayı takiben İzmit'te toplanan ehli-vukuf (bilirkişi), söz konusu eserlerden altısının müstehcen olduğu yönünde rapor vermiş, bunun üzerine, tablo sahipleri hakkında kanuni işlem başlatılmış; ancak raporu hazırlayanların⁴⁶² sanat

⁴⁶⁰ Bkz.(9), EPİKMAN, 5.

⁴⁶¹ ANONİM, “Müstehcen Tablolar Geldi”, 1.

⁴⁶² Bu kişilerin, maliyede muhasebe müdürlüğü görevini yürüten Şevki Bey, fotoğrafçı Salih Zeki ve Noter Salih Zeki olduğu belirtilmektedir. A.g.m., 4.

alanında uzmanlığı olmadığı yönünde yapılan itirazlar sonucu, tabloların İstanbul mahkemeleri tarafından belirlenecek uzman bir kadroya tetkik ettirilmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine, İstanbul'daki davaya memur edilen Sultanahmet birinci sulh ceza mahkemesi hâkimi Reşid Nomer, Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden Feyhaman Duran, Hadi Bara, Zeki Faik İzer, Resim ve Heykel Müzesi Müdürü Halil Dikmen, Mustafa Şekip Tunç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Hilmi Ziya Ülken'den meydana gelen uzman bir kadro oluşturmuş; bu kadro da söz konusu tabloların -sanat eseri olmaları sebebiyle- müstehcen sayılmadıkları yönünde karar vermiştir.⁴⁶³

Cumhuriyet döneminde, sanat alanında gerçekleştirilen sansür uygulamalarının ilk örneklerinden biri olarak değerlendirilebilecek bu olay, dönemin basınında geniş yer almıştır. Buna göre, olayın hukukî açıdan ele alındığı “İzmitteki Hadise” başlıklı makalede, İzmit müddeiumumîsinin söz konusu tabloları müstehcen kabul ederek teşhirden indirmesinin yasal bir dayanağı olmadığı ifade edilmiş,⁴⁶⁴ zira bir resim hakkında takibatta bulunabilmek için, Türk Ceza Kanunu'nun 426. maddesine göre⁴⁶⁵ o resmin müstehcen ve hayâsızca yapılmış olması gerektiği belirtilmiştir. Bu noktada, müstehcen kavramının neyi ifade ettiği yönünde fikir beyan edenler olmuş; örneğin İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Türk Ceza Kanunu'nda “nâsın (halkın) âr ve hayâ hislerini rencide eden şey” olarak tarif edilen⁴⁶⁶ bu kavramı, “hayvanî, bahî (pornografik), şehvî (erotik) ve kaba olan” sözleriyle tanımlamıştır.⁴⁶⁷ “Hayvanca” olan tüm fikir, duygu ve hareketi müstehcen olarak addeden Baltacıoğlu, sanat eseri, “sanat eseri oldukça müstehcen olamaz; çünkü sanat eseri, ham tabiatın bir ideal hesabına beşerileştirilmesi demektir. Mevzu ister çıplak olsun, ister kapalı, ister ahlâk olsun, ister ahlâksızlık olsun, bir sanat eseri olduğu için mutlaka idealleştirilmiştir, müstehcen olamaz.”⁴⁶⁸ demek suretiyle sanatta müstehcenlik kavramının, çıplaklıkla

⁴⁶³ ANONİM, “Müstehcen Tablolar Tetkik Edildi”, 2.

⁴⁶⁴ Safaeddin KARANAKÇI, “İzmitteki Hadise”, 3.

⁴⁶⁵ Ş. ŞANAL-S. AYDINÖZ, **Notlu ve İçtihatlı Türk Ceza Kanunu**, 489.

⁴⁶⁶ İsmail Hakkı BALTACIOĞLU, “Müstehcen Nedir”, 2.

⁴⁶⁷ A.g.m., 2.

⁴⁶⁸ A.g.m., 2.

ilişkilendirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Baltacıoğlu, sanat eserinin ancak “kendinden vazgeçmesi, güzellik ve ideallikten ibaret olan öz tabiatını kaybetmesi, soysuzlaşması” halinde müstehcen sayılabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Peyami Safa ise sanatta müstehcen meselesinin üç bin sene önce “halledildiğini”, heykelde ve resimde çıplağı müstehcen kabul eden tek bir medeniyetin bile kalmadığını, İzmit olayının ise yalnızca bir sanat meselesi değil memleket meselesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁴⁶⁹ İzmit’teki olayda, hem Türk sanatının gelişimini engellemeye yönelik, hem de plastik sanatlarda çıplağın teşhirini yasaklamayan Türk kanunlarına karşı bir tavır olduğunu ifade eden Safa, bu olayın aslında Batı kültürünü ve medeniyetini benimseyen Türk inkılâbının öz prensiplerine karşı düzenlendiğini de dile getirmiştir.

25 Nisan 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Sanatkârlarımız Düşüncelerini Anlatıyorlar” başlıklı yazıda ise konuyla ilgili sanatçı görüşlerine yer verilmiştir.⁴⁷⁰ Buna göre Elif Naci, sanatta ahlâk aramanın, abesle iştigal olduğunu belirtmiş; “sanat eserlerindeki her türlü açığa çıkma istihcanla (şehvetle) hiç bir alakası olmadığını söylemek, dünyanın yuvarlaklığını ısrarla ispata kalkışmak gibidir.”⁴⁷¹ demiş ve “Fidyas’ın anadan doğma çıplaklarının ilkokul tarih kitaplarına çekinmeden konduğu bir sırada, İzmit’te çıplak tablolara müstehcen damgasını vuran ehli vakıfın nasıl nefes aldığı” hayretle karşıladığını da sözlerine eklemiştir. Müstehcen olduğu iddia edilen tablo sahiplerinden Ercüment Kalmık:

“Müstehcen diye indirilen resimler arasında benim de bir eserim var: Çıplak bir kadın resmi... Böyle bir resmi teşhir ederken hiçbir vakit müstehcen addedilebileceğini hatırıma getirmemişim. Çünkü san’atta çıplak asırlardan beri san’atkârların etüd mevzuu olmuştur ve cemiyet

⁴⁶⁹ Peyami SAFA, “San’at Değil, Memleket Meselesi”, 3.

⁴⁷⁰ ANONİM, “Sanatkârlarımız Düşüncelerini Anlatıyorlar”, 8.

⁴⁷¹ A.g.m., 8.

içinde layık olduğu kıymeti iktisab (kazanma) etmiştir. Ben de bu resmi yaparken karşımdaki modelin bir çıplak olduğunu hiçbir vakit düşünmedim. Onu sadece renk ve şekil olarak gördüm. Binaenaleyh (dolayısıyla) müstehcen addedilmesindeki manayı anlayamıyorum. Kadınların çarşafı, erkeklerin sarıkla gezdiği devirlerde bile bu kabil (bu tür) eserler memleketimizdeki sergilerde yer almıştır.”⁴⁷²

demek suretiyle düşüncelerini aktarırken Nejat Sirel de müstehcen kelimesi ile güzel sanatlar sergisinin yan yana getirilmesine razı olmadığını, yalnızca şehvani hislerle değil sanat eseri olması dolayısıyla bakıldığında, pornografik bir sanat eserinin bile müstehcen sayılmayacağını ifade etmiştir.⁴⁷³ Sirel, birkaç adamın, çıplak bir heykele veya resme bakarak “zevki bedii” (güzel sanatlar zevki) duyacak yerde hayvanî hisler duymasının bünyelerinden kaynaklandığını belirtmiş; dolayısıyla kabahatin kendilerine ait olduğunu, yani müstehcenliğin içlerinde barındığını kaydetmiştir. Söz konusu resimlerin ve heykellerin, manasız bir şikâyet yüzünden sergiden çıkartılmasını “acıklı bir hadise” olarak nitelendiren sanatçı, İzmit’teki ehli-vukufun, İstanbul ve Ankara’ya gelmeleri halinde “...halimiz harabdır. Ne müze kalır, ne Akademi” diyerek adı geçen şahıslara karşı tepkisini de dile getirmiştir.⁴⁷⁴

Nurullah Berk ise, konuyla ilgili görüşlerine, 1 Temmuz 1939 tarihli Yenigün dergisinde yayımlanan “Sanatta Ahlâk Meselesi” başlıklı yazısında yer vermiştir.⁴⁷⁵ Buna göre, İzmit’teki olayın her devirde ve her memlekette zaman zaman baş gösterdiğini belirten sanatçı, sanat ve ahlak meselesinin, çok eskiden beri yalnızca tutucu kafaları değil aynı zamanda düşünürleri de meşgul ettiğini ve birbirine zıt kuramların ortaya atılmasına sebep olduğunu bildirmiştir.

⁴⁷² A.g.m., 8.

⁴⁷³ A.g.m., 8.

⁴⁷⁴ A.g.m., 8.

⁴⁷⁵ Nurullah BERK, “Sanatta Ahlâk Meselesi”, 18–19,33.

Berk, güzel sanatlara “en yüksek” değerin verildiği 15. yüzyıl İtalyası’nda bile Girolamo Savonarola⁴⁷⁶ adlı bir rahibin, çıplak tasvirlerle, hatta güzel yüzlü ve vücutlu Meryem resimlerine karşı savaş ilan ettiğini, bu rahibin 1497’de Floransa’daki meydanlardan birinde (Piazza della Signoria: Senyörler Meydanı) yüzlerce değerli tablo, heykel ve kitabı yaktırdığını, “sanatı, ahlâkî ve dini bir güç olarak ele alan” Tolstoy’un ise Michelangelo ve Raphael gibi dahî ressamı, tahrik edici bulması sebebiyle reddettiğini kaydetmiş ve taraftarları arasında “büyük” sanatçıların da bulunduğu estetikçilerin, “ahlâkî sanat prensibi” hakkındaki görüşlerine yer vererek şunları aktarmıştır:

“Estetikçiler –ve şükür ki bunlar ekseriyettir- şu noktada birleşiyorlar: “İyi” ve “güzel”, ayrı ayrı mevhumlardır. Sanatkârın rolü, hatta vazifesi, mahiyeti ne olursa olsun “güzeli” yaratmaktır. Artist ne bir ahlâk vaizi (öğüt veren), ne de her hangi bir ideolojinin propagandacıdır. Sanat ancak kendisi için ve kendi ilhamî havasından beslenerek meyve verebilir. Sanatkâr muayyen bir ideolojinin hizmetine girince eseri, hakiki sanatın muhtaç olduğu istiklali ve “haspiliği” (nedensiz olma durumunu) kaybeder. Sanat her şeyden evvel, bütün ahlâkî nizam (düzen) ve kuruluşların dışında müstakil bünyeli bir faaliyettir.”⁴⁷⁷

Bu görüşlerin, sanat eserinin mutlak surette ahlâka aykırı olması anlamına gelmediğini ifade eden sanatçı, müstehcen, yani gizlenmesi ve saklanması icap eden duyguları tahrik eden bir eserin, esasen “tabii ve yüksek” bir ilhamın neticesi olamayacağını belirtmiş; her “hakiki” eserin, serbest ve “şehevî” dahi olsa, ortaya çıkmaktan utanmayan samimi bir duygunun ifadesi olduğunu, insana özgü niteliği bulunduğunu, bundan ötürü de ihtirası ve genelgeçer ahlâk mevhumuna uygun düşmeyen his ve görüşleri yansıtılabileceğini kaydetmiştir. Bununla birlikte “o esere” ait bir sanat değeri, üslup, şekil, renk, düzen, derinlik ve heyecanın bulunduğunu vurgulayan

⁴⁷⁶ Girolamo Savonarola, 1494–1498 yılları arasında, Floransa’da liderlik pozisyonunda bulunan Dominikan bir rahiptir. Bkz. <http://en.wikipedia.org/wiki/Savonarola>.

⁴⁷⁷ Bkz.(475), BERK, 19.

Berk, içerik ne olursa olsun, eseri “temiz ve yüksek” yapanın bu vasıflar olduğunu da bildirmiştir.

Sanat tarihinin yaprakları arasında, çıplak insan vücudunun diğer konulara oranla daha fazla yer kapladığını işaret eden sanatçı, Antik Yunan’da vücut güzelliğinin ve güzellik çerçevesi içinde çıplaklığın bir kült, bir ibadet şekli olarak anlamlandırıldığını, eşsiz heykel sanatının en karakteristik özelliğinin bu olduğunu, Antik Roma’da da Yunan mirasının etkisiyle çıplak vücudun tasviri üzerinde önemle durulduğunu, Ortaçağ dönemindeki duraklamanın ardından Rönesans’ta, Venüs’ün doğumu tasvirleriyle çıplak vücudun İtalyan sanatına geri döndüğünü, modern dönemde ise Rodin’in şehveti ifade etme cesareti gösterdiğini, Mailol ile Despiau gibi sanatçıların da Antik Yunan heykeltıraşlığı geleneğine bağlanarak kadın vücudunu ifade ettiklerini kaydetmiştir.

Çıplak bir kadını veya ihtiraslı bir sahneyi tasvir eden eserin değil; sıradan, “özsüz”, teknik olarak hatalı, şekilleri ve renkleri “çirkin” bir eserin ahlâksız ya da müstehcen olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirten sanatçı, bu tarz eserlerin, sanattan anlayanların zevkini “hırpaladığını”, hassasiyetini “tırmaladığını”, anlamayanları ise “kötü” bir sanat zevkine, yanlış bir anlayışa sevk ettiğini işaret etmiş; sıradan olan her şey gibi bu eserlerin de “amoral (ahlak dışı)” addedilerek yok edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Öte yandan sanatçı, “ilhamı berrak”, samimi, özgün, tekniği mükemmel, olağanüstü renk ve şekil dünyasına sahip eserlerin, konusu ne olursa olsun insanlık için bir kazanç ve dolayısıyla da ahlâkî olduğunu sözlerine eklemiştir.

Resim dersleri, resim kursları, resmi konu alan konferanslar ile sergilerin yanı sıra Halkevleri tarafından çıkarılan bazı dergilerde (Bkz. Tablo 3.1.) güzel sanatları konu alan yazılar da yayımlanmış (Bkz. Tablo 3.2.–3.3.); bu yazılar vasıtasıyla, halkın sanat konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine de katkıda bulunulmuştur.

4.3.1.2. Resim Sanatını Kırsal Kesimde Tanıtma Çabaları

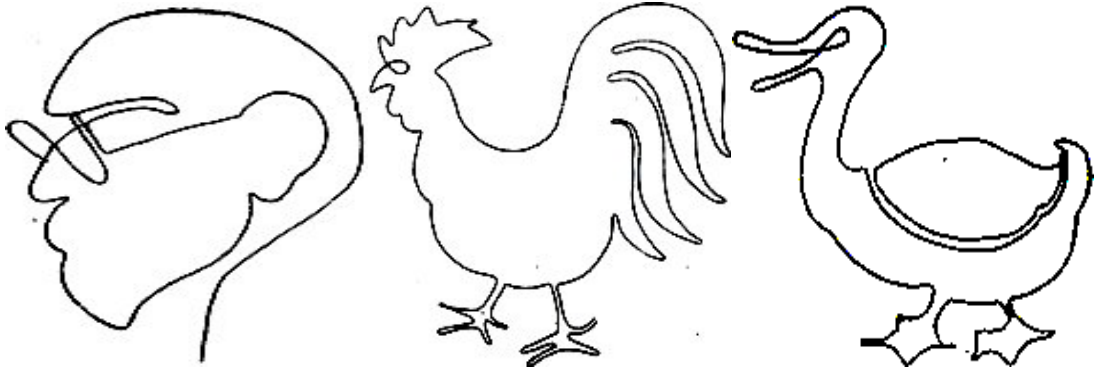
Ali Sami Boyar, Ocak 1934 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Köy Mekteplerinde Resim Dersleri” başlıklı makalesinde, “Her memlekette, köylülerin resim görgüsü ve resimden anlayışı, şehirlilerden daha azdır. Fakat esefle biliriz ki bizim köylerimizde bu anlayışsızlık, hiçbir milletin köylüsüne benzetilemeyecek kadar acıklıdır.” demek suretiyle Türkiye kırsalında yaşayan nüfusun, resim bilgisi ile görgüsünden yoksun olduğunu ifade etmiş ve bu durumun, “taassubun (bağnazlığın) ve ihmalin senelerden beri katmerlediği görgüsüzlükten” kaynaklandığını bildirmiştir.⁴⁷⁸ Ellerine ne bir resimli gazete, ne de renkli bir resim geçen “köylülerin”, “insan resmi olan eve, melekler giremez zihniyetiyle” kibrit kutuları üzerindeki resimleri dahi kazıdıklarını belirten sanatçı, bu durumun bir an önce düzeltilmesi gerektiğini; bunun da en kısa yoldan, köy okullarında resim derslerine önem vererek ve vilayet, kaza ile nahiyelerde küçük çaplı birer resim müzesi açarak sağlanabileceğini dile getirmiştir.

Köyde, işlenmemiş birçok yeteneğin olabileceğini işaret eden sanatçı, bu yetenekleri işlemek için köy okullarında uygulanması lazım gelen metotlardan bahsetmiş; buna göre işe, öğrencilere resim göstermek, resimleri tanıtmak ve resim sevgisini uyandırmakla başlamak gerektiğini, bunun da sıkıcı bir ders gibi değil, eğlenceli bir oyun gibi yapılması icap ettiğini ifade etmiştir. Resim derslerinde görsel olarak kullanılan örneklerin -ki bundan, okul kitaplarındaki resimler kastedilmektedir- “millî inkılâbımız” ile toplumsal ve ekonomik hayat şartlarına uygun, çocukların anlayabileceği, sevebileceği türde resimler olması lüzumunu işaret eden sanatçı, öğrencilerin bu resimler vasıtasıyla şekilleri, manzaraları ve hayata dair sahneleri resim olarak görmeleri ve tanımalarının, hatta akıllarının erdiğince açıklamayı da öğrenmelerinin gerekliliği üzerinde durmuştur. Bundan sonra, öğrencilerin eline kâğıt-kalem verilerek ikinci aşamaya geçilebileceğini bildiren sanatçı, bu

⁴⁷⁸ Ali Sami, “Köy Mekteplerinde Resim Dersleri”, 463.

aşamada, öğrencilere bir süreliğine gösterilen basit bir şeklin, bir süre sonra göz önünden kaldırılarak hatırdaki kaldığı kadarıyla çizdirmenin ve öğrencilerin hayal gücünü geliştirecek bu çalışmayı, istenen sonuç elde edilinceye kadar sürdürmenin gerektiğini işaret etmiştir. Çalışmalar sonucunda ortaya çıkan resimlerin, öğrencilerin arasında eleştirilmesini sağlayarak tartışma ve eleştiri kabiliyetlerini geliştirmenin de mümkün olabileceğini ifade eden sanatçı, birinci ve ikinci aşamayı geçen öğrencilere, ara sıra öğretmenin belirleyeceği konular çerçevesinde –ki bu konular, çocukların görgüsü ve bilgisi dâhilinde olmalıdır– hayalden resim yaptırmanın da faydası dokunacağını kaydetmiştir.

Köy çocuklarına, basitten başlamak suretiyle çömlekçi çamurundan heykelcikler ile örnekte görüldüğü üzere (Şekil 4.2) kolay bükülebilen ince bakır tellerden bazı şekillerin de yaptırılabilmesini belirten sanatçı –ki bu fikrin Cemal Nadir Güler’e ait olduğunu ifade etmiştir- bu şekillerden “güzel” olanlarını, öğrencilerin daima görebileceği yerlere asmanın da yararlı olacağını kaydetmiştir.

(Şekil 4.2) Cemal Nadir Tarafından Çizilen Örnekler. Ali Sami, “Köy Mekteplerinde Resim Dersleri”, Ülkü Dergisi, İkinci Kânun (Ocak) 1934, s.464–465.

Sanatçı, çocuklara bazı şekilleri mukavvadan yaptırmanın ve yaptıkları bu şekilleri karakalemle resmettirmenin de ileride modelden çalışmak konusunda fayda sağlayacağını belirttikten sonra:

“Medeniyet yapımının en faydalı vasıtalarından biri olan resim bilgisini ve resim sevgisini köylülere aşılama için

her şeyden evvel köy mekteplerinde resim derslerine ehemmiyet verilmesi lazımdır. Bu ehemmiyeti, muvaffakiyet haline getirecek ne program, ne kitap, ne makedir. Bu iş, bu iş için yetiştirilmiş muallimle olur.”⁴⁷⁹

demek suretiyle köy okullarında, resim öğretmenlerinin varlığına ihtiyaç duyulduğunu da sözlerine eklemiştir. Bununla birlikte köy çocuklarına resim öğretme işi, Milli Eğitim Genel Müdürü (1935–1946) İsmail Hakkı Tonguç tarafından hayata geçirilen ve 17 Nisan 1940 tarihinde, köy öğretmeni ile köye faydalı meslek elemanı yetiştirmek üzere kurulan Köy Enstitüleri’nde ve özellikle de 1942–1943 öğretim yılında açılan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nde sistemli bir şekilde ele alınmıştır.⁴⁸⁰

Milli Eğitim Genel Müdürlüğü yanında resim-elîşi öğretmenliği ve sanat eğitimciliği vasıfları bulunan Tonguç:

“...Güzel resimler bulunan bir okulda çocuklar onlara bakmasını öğrenir, bu yolla güzelliği, uygarlığı keşfedebilir... Güzel bir resme bakmak ve onu incelemeye koyulmak, çocuğun kendiliğinden giriştiği bir iştir. Bu alandaki etkinlik, çocukların görüşlerini keskinleştirmeye ve onların güzel ve çirkinini birbirinden ayırabilecek duruma gelmelerine yarar... Çocuğun eline bir kurşun kalem verip resim yaptırmadan önce, çevreyi iyi düzenlemekten, güzelleştirmekten başlama-lıdır işe.”⁴⁸¹

demek suretiyle okullarda, nitelikli resimlerin yer alması gerektiğini işaret etmiş ve buna bağlı olarak Köy Enstitüleri’nde de bu tür resimlerin bulunması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Bu konuda Tonguç’a, Sabahattin Eyüboğlu⁴⁸² yardım etmiş ve Bedri Rahmi Eyüboğlu’yla irtibata geçilerek

⁴⁷⁹ A.g.m., 466.

⁴⁸⁰ Köy Enstitüleri ve bu kurumun çatısı altında uygulanan resim eğitimiyle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. 2.2.Köy Enstitüleri bölümü.

⁴⁸¹ Bkz.(13), TÜRKOĞLU, 298.

⁴⁸² Sabahattin Eyüboğlu, 1943–1944 öğretim yılı itibariyle Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nde Dil ve Edebiyat dersleri vermeye başlamıştır. Bkz. Rıza DÖNMEZ, “Hasanoğlan Köy Enstitüsünün Kısa Tarihçesi”, 27.

sanatçıdan, Hasanoğlan Köy Enstitüsü Yönetim Binası'ndaki iki büyük panoya resim yapması istenmiştir.⁴⁸³ Sabahattin Eyüboğlu aracılığıyla bu talebini bildiren Tonguç, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun söz konusu resimleri yapabilmesi için enstitüleri görmesi icap ettiğini ve sanatçının İstanbul civarındaki iki enstitüyü ziyaret edebileceğini, bunun için kendisine yol parası da verilebileceğini belirtmiştir.⁴⁸⁴

Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu bu kurumda görev alması için ikna da etmeye çalışmış ve bunun için kaleme aldığı mektubunda şu satırlara yer vermiştir:

“Canım kardeşim, Muallayı (Mualla Eyüboğlu),⁴⁸⁵ Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün yüksek kısmına yerleştirip geldim. Olgun ve pürüzsüz bir sevinç içindeyim. Bu mektubum belki senin hayatını da büsbütün değiştirecek. Beni hiçbir peşin hükme kapılmadan dinle... Eren'in, senin ve Mehmet'in Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne yerleşmenizi teklif ediyorum. Müsbet (olumlu) esbab-ı mücibe (gerekçe): Sana ve Eren'e ayrı ayrı iş. Maaşınızdan gayri güzel bir ev ve Enstitüden yemek. Mehmet'e büyümek için temiz bir tabiat, bol gıda, doktor, hoca, eğlence. Sanatınız için vakit, vasıta, huzur... Benim teklifimle konulan sanat şubesinde dersler şimdilik bütün güzel sanatları içine almakta ve klasik mahiyetteki eserlerin projeksiyon, reproduksiyon ve kitaplar vasıtasıyla yapılacak takdim ve tahlillerine münhasır (özel) bulunmaktadır. İnşasına başlanmış olan müzeyi doldurmak, tamamen gelecek arkadaşların elinde olacaktır. Bu hususta İsmail Hakkı Bey'in arkadaşlara verdiği yetki ve para geniş, süratli ve kesindir. Bu iş için bir sanatkâr arkadaşın Avrupa'ya gönderilmesi mukadderdir (takdir edilmiş). Gelecek olan kim ise. Mesele Enstitülerin sanat terbiyesini üzerine alacak olan öğretmenlerin yetiştirilmesidir. Henüz bu iş için Hasanoğlan'da kimse yoktur. Bu sahada sarf edilecek en küçük gayretten hemen büyük neticeler alınacaktır... Bu işi kabul ettiğin takdirde kazancın şimdiden tahmin edilemeyecek kadar çoktur. Acaba neler kaybedeceksin?

⁴⁸³ Bkz.(25), EYÜBOĞLU, 167–168.

⁴⁸⁴ A.g.k., 168. Söz konusu panoların yapıldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

⁴⁸⁵ Yüksek Mimar Mualla Eyüboğlu, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kurulduğundan itibaren buradaki Yapı Kolunda görev almıştır. Bkz.(482), DÖNMEZ, 27.

İlk akla gelen şunlar: İstanbul, Levi, Akademi, arkadaşlar... Bunlar, senin için ileride tekrar bulunması mümkün şeylerdir sanıyorum. Kaldı ki bunlardan alacağın şeylerin çoğunu belki şimdiye kadar almışsındır...”⁴⁸⁶

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Hasanoğlan’da çalışmaya ikna olmamıştır; ancak eserleri, Köy Enstitüsü duvarlarında yer almıştır.⁴⁸⁷ Bununla ilgili olarak sanatçı, Eren Eyüboğlu’na gönderdiği 22 Ekim 1943 tarihli mektupta, Enstitü müdürü Tonguç’un, 1400 Lira karşılığında 24 tuvalini aldığından söz etmektedir.⁴⁸⁸ 19 ve 22 Aralık 1945 tarihli mektuplarındaki: “...Bugün Tonguç, benim iki figürümü Enstitüler için ayırdı... Tonguç’un ayırdığı iki figür (Bursa figürleri), henüz ağabeyimin bürosunda duruyor. Bunlara ben, üç yüz elli lira fiyat koymuştum. Ağabeyim, bu fiyatları çok buldu. İki yüz elli liraya vereceğim.” ifadelerinden ise sanatçının, Enstitülere iki resmini daha vereceği anlaşılmaktadır.⁴⁸⁹

Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun dışında Nusret Suman’ın da Yüksek Köy Enstitüsü kantin ve yemekhane duvarlarında birkaç resmi yer almış;⁴⁹⁰ ayrıca Hamit Görele, Nuri İyem, Arif Bedii Kaptan, Alaaddin Koçak, Hikmet Onat, Ramiz ve Mehmet Yücetürk’e ait resimler de Enstitü duvarlarını süslemiştir.⁴⁹¹ Bu resimler vasıtasıyla nitelikli eser görme şansını yakalayan Köy Enstitüsü öğrencileri, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nde sanat tarihi dersleri veren Malik Aksel ile resim derslerine giren Ferit Apa sayesinde de resim sanatı konusunda bilgilendirilmiş ve bilinçlendirilmişlerdir.⁴⁹²

Tüm bu bilgiler ışığında, resim sanatının kırsal kesimde tanıtılması ve sevdirmesi yönündeki çabaların Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nde

⁴⁸⁶ Bkz.(25), EYÜBOĞLU,184–186.

⁴⁸⁷ Bkz.(31), Tunç Yalman’ın verdiği bilgi.

⁴⁸⁸ EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi-Eren, **Aşk Mektupları 1937–1950**, Haz. Mehmet Hamdi Eyüboğlu, 156, 159.

⁴⁸⁹ A.g.k., 178-179.

⁴⁹⁰ Bkz.(26), KOROLAY, 408.

⁴⁹¹ Bkz.(32) nolu dipnot içeriği.

⁴⁹² Bkz.(482), DÖNMEZ, 27.

yoğunlaştığı görülmektedir. Öte yandan yurt çapına dağılan diğer enstitülerde, bu denli yoğun çabaların gerçekleştirildiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

4.3.1.3.Ressamların Gözüyle Yurt Gezileri-İzlenimler, Anılar, Yorumlar, Tartışmalar, Söyleşiler

4 Temmuz 1938 tarihli İnsan dergisindeki “Resim Havadisleri” yazısında, Cumhuriyet Halk Partisi’nin, ressamı Anadolu’nun çeşitli şehirlerine göndereceği ve bu şehirlerde çalışmalarını temin edeceğini bildiren Bedri Rahmi Eyüboğlu:

“Dünyanın en güzel bir memleketi olan İstanbul’da toplanmış olmalarına rağmen hepsi için için yanık Anadolu peyzajlarına hasret çeken ressamlarımız arasında bu haberin ne büyük bir sevinç dalgası halinde dolaştığını tasavvur edemezsiniz. Birkaç ay yalnız Anadolu ve boya kokusuyla kol kola, Anadolu’nun sevgili köşelerinden birisine çekilmek ve çalışmak!.. İstanbul banliyölerinde kırıntılarıyla geçindiğimiz Anadolu dağlarına kavuşmak!.. Anadolu’nun bazen bir şelale bolluğu ve cömertliğiyle dökülen, bazen kör bir kuyu kadar kısır ve kasvetli peyzajıyla hiç olmazsa yalnız birkaç ay, yalnız meslek endişeleriyle baş başa kalabilmek!..”⁴⁹³

demek suretiyle coşkusunu dile getirmiş ve Yurt Gezileri vesilesiyle Anadolu’ya bir parça resim ile “resmimize” de bir parça Anadolu’nun gireceğini ifade etmiştir.

I.Yurt Gezisi’yle Edirne’ye gönderilen sanatçı, geziden döndükten sonra kaleme aldığı ve 16 Ekim 1938 tarihli Bugün gazetesinde yayımlanan “Ressamlarımızın Seyahati” başlıklı yazısında ise I. Yurt Gezisi’nin Türk resmi ile ressamı açısından sonuçlarına değinmiş ve buna göre 1938 Eylülü’nün

⁴⁹³ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Resim Havadisleri”, 375–376.

“resim dünyamızın en bereketli hasadına şahit” olduğunu, Anadolu’nun çeşitli illerine gönderilen ressamaların, bir ay boyunca resimden başka hiçbir şey düşünmeden çalışarak birçok sebepten ötürü –ki bunlar vakitsizlik ve maddi sıkıntılardır– bir senede ortaya koyabildikleri eserleri bir aya sığdırdıklarını belirtmiş, devletin Türk resmine yaptığı bu “en güzel” yardım vesilesiyle, “genç resim fidanından, bizi doyuracak kadar meyve” beklenebileceğini de sözlerine eklemiştir.⁴⁹⁴ Eyüboğlu, Edirne gezisi hakkında ise Haziran 1939 tarihli La Turquie Kémaliste dergisinde şu bilgilere yer vermiştir:

“Edirne’de, İstanbul’a hiç benzemeyen bir yönü gösterecek renk ve çizgileri bulmakta çok zorlandım. Irmak kenarlarındaki söğütleri olmasa, Edirne İstanbul’un aynısı olacaktı. Çoğunlukla Tunca ve Arda ırmakları kenarında çalıştım. Söğüt ve kavakların gümüş yaprakları üzerinden bakarken, Corot ve Fransa’daki başka yerler geldi aklıma. Mimar Sinan’ın başyapıtı Selimiye Camisi ve hala sapasağlam yerinde duran eski köprüler, eski Türk seramiklerinde de rastlanan Edirne’ye özgü o zümrüt mavisi gökyüzüyle birlikte daha da belirgin ve güzel görünüyor. Edirne’ye özgü o söğütleri istediğim gibi yorumlayamadığıma eminim ama gökteki o mavi tonu tuvale doğru olarak geçirmeyi başardıysam kendimi mutlu sayacağım.”⁴⁹⁵

1938’deki I. Yurt Gezisi’yle Trabzon’a gönderilen Mahmut Cûda da aynı derginin aynı sayısında Trabzon izlenimlerini aktarmış ve şöyle demiştir:

“Geminin bir yanında, koyu mavi denizle göğün mavisi arasında, yeşilin sonsuz tonlarından oluşan bir kıyı şeridi üzerine beyaz evleriyle inci gibi dağılmış köyler... Öte yandan sonsuzluk, bitmek bilmez bir deniz... Serin rüzgâr fısıltıyla, ‘Ağır bir ritimle dans eden bu beyaz tepeli ipeksi dalgaların ötesinde, gök nerede başlar, nerede biter?’ diye sorarken çevredeki büyüleyici güzellik insanı sarsıyor. Daha sonra kıyıya yaklaştıkça, Trabzon denize atılmış bir çelenge benziyor. Büyük dağların eteklerine

⁴⁹⁴ Sanatçı, her hangi bir dergi ya da gazetede yayımlanmayan ancak arşivinde yer alan Eylül 1938 tarihli “Edirne Deyince...” başlıklı yazısında ise bir aylık süreyle ilgili sıkıntı yaşadığını ve bu sürenin verim almak için yeterli olmadığını ifade etmiştir. Bkz.(34), EYÜBOĞLU, 220.

⁴⁹⁵ ANONİM, “Young Artists’ Tour (Genç Ressamların Gezisi)”, 21.

kurulan Trabzon'un gerçekten etkileyici bir görünümü var. Görkemli güzelliği, rengârenk evlerinin suya yansıyan değişik tonlarıyla doğadaki renkler arasındaki uyumdan kaynaklanıyor. Biraz daha yukarıda ve yılan gibi kıvrılan gümüş rengi kıyı şeridinin ötesinde, zümrüt tepeleri koyu yeşil çam ormanlarıyla kaplı Zafanos yükseliyor. Trabzon ve çevresi, Doğa'nın son derece büyüleyici, son derece güzel olduğu bir düşler ve duygular diyarı."⁴⁹⁶

Cûda, bu düşler ve duygular diyarında geçirdiği bir gününü de satırlara dökmüş ve Mayıs-Haziran 1939 tarihli Arkitekt dergisindeki "Ressamlar Taze Bir Gayretle Çalışıyorlar" yazısında, bu deneyimini şu sözlerle yansıtmıştır:

"Trabzon'da iken bir sabah peyzaj yapmak için sokağa çıktım. Gecenin karanlığından henüz kurtulmakta olan nemli ve şeffaf renklerin ruhuma verdiği coşkunlukla yürüyordum. Henüz yarım saat olmamıştı. Bulduğum mevzuların birbirinden cazip güzellikleri karşısında şaşkına dönmüştüm. İnsan azlık ve yoklukta kanaatkâr, çokluk ve bollukta ise müşkülpesent oluyor, tereddüde düşüyor. Nihayet vaktimin boş geçeceği endişesile bir yerde karar verebildim. Sehpamı açarak çalışmaya başladım. Biraz sonra da sabah namazından çıkanların bir kısmı etrafımı sardı. Tabiî, sorgular da başladı. Seyircilerin tecessüsleri (anlama merakı) o kadar saf ve sevimliydi ki onlara memnuniyetle cevap veriyor bir yandan da çalışıyordum. Böylece, idrakimin (anlayışımın), gözümle kulağımdan aldığım aykırı ihsaslar (duyumlar) arasında yapmaya başladığı canbaz raksı bir saat kadar sürdü, güneşin yükselerek mevzuunun efesini değiştirmesile sona erdi..."⁴⁹⁷

I. Yurt Gezisi'yle Gaziantep'e gönderilen Feyhaman Duran da Haziran 1939 tarihli La Turquie Kémaliste dergisinde izlenimlerini aktarmış; buna göre Antep çevresinde onu en çok etkileyen görünümün, "berrak mavi gökyüzü, dingin bir ortam, kurak steplerde sanki büyülü bir biçimde yetişmiş gri zeytin ve fıstık ağaçları, kırsal alanlarda parlak renklerden yapılmış yerel giysileriyle

⁴⁹⁶ A.g.m., 22.

⁴⁹⁷ Mahmut CÛDA, "Ressamlar Taze Bir Gayretle Çalışıyorlar", 135.

kimi tarlada çalışan, kimi kuyudan su çeken genç kadın ve erkek köylüler” olduğunu belirtmiştir.⁴⁹⁸

Refik Epikman ise Güzel Sanatlar dergisinde yayımlanan “Yurdu Gezen Türk Ressamları” yazısında, I.Yurt Gezisi’ni değerlendirmiş ve buna göre, sanatçıları “hayal çerçevesinden tabiata, çeşitli hayat şartları içerisine, tek kelime ile Anadolu’nun ta kendisine” ulaştıran bu gezinin, Türk plastik sanatlarında bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹⁹ Yurt Gezileri’nin, Anadolu ile tanışıp kaynaşma fırsatını bulan ressamlardaki “samimi” görüş ve zevklerin, renk ve form halinde doğmasında etkili olduğunu bildiren sanatçı, bunun “Birinci Resim Müsabakası Sergisi’nde”⁵⁰⁰ de görülebileceğini işaret etmiş; ressamların, sosyal bir devrim niteliğindeki bu ve buna benzer sanatsal faaliyetlerde, kendi paylarına düşen vazifeyi başarabilecek güçte olduklarını da söz konusu sergide teşhir ettikleri eserlerle gösterdiklerini dile getirmiştir. Epikman, sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Partinin bu yolda yüzde yüz hürriyetle sanatkârı tabiatle ve inkılâbın yarattığı yeni hayatla karşı karşıya koyması, sanatkârın ruhunda yaşıyan plastik imkânları zengin renklerle ve hislerle haricileştirmiştir. Sanatkâr, kanaat ve düşüncelerinde samimiyetini muhafaza ettiği yani inandığı ve bunları realize etmek heyecanını ve kudretini taşıdığı zaman eserini verecektir; bu ise ancak tabiatle temastan doğabilir, aksi takdirde teknik mükemmeliyetini haiz (sahip) bir sanatkâr da olsa onun yüksek bir eser yaratmasına imkân yoktur. Halk Partisi’nin istikbalde yeni bir Türk sanatının doğmasına öncülük eden bu pek yerinde hareketini memleket sanatı namına sevinçle, hayranlıkla karşılarız.”⁵⁰¹

Sanatçı, Kasım 1939 tarihli Ülkü dergisindeki “San’at Hayatımızda Yeni Bir Çığır” yazısıyla da Cumhuriyet Halk Partisi’nin organize ettiği bu sanat

⁴⁹⁸ Bkz.(495), ANONİM, 19.

⁴⁹⁹ Bkz.(86), EPİKMAN, 131.

⁵⁰⁰ Birinci Resim Müsabakası Sergisi hakkında detaylı bilgi için Bkz. 2.4.1. Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

⁵⁰¹ Bkz.(86) EPİKMAN, 131.

hareketinin önemine değinmiş ve I. Yurt Gezisi vesilesiyle düzenlenen “Birinci Resim Müsabakası Sergisi”ni işaret ederek bu serginin, alışagelmış sergiler ve diğer sanat hareketlerinde görülen tekdüze manzaranın dışında, memlekete yeni bir ruh ile hava kattığını, sergide teşhir edilen eserlerin ise gerek nitelik gerekse nicelik açısından, ressamların da toplum içinde bir fonksiyonu bulunduğunun ve “faal rolü” olduğunun açıkça görüldüğünü ifade etmiştir.⁵⁰²

Epikman, sanatçılara memleketi tanıtan, halka ise güzel sanatları sevdiren Yurt Gezileri’nde direktif ya da propagandaya yer verilmediğinin altını çizmiş, ressamların bu “davada”, kendi his ve inançları doğrultusunda tamamıyla özgür ve “yüzde yüz” gerçeğe karşı karşıya bırakıldığını, onların da hiçbir telkin ile direktife bağlı kalmaksızın doğruyu, samimi olanı ve gerçeği, kendi teknik ve olanaklarıyla ifade etmekten başka bir gaye taşımadıklarını bildirmiş, fikir ve sanatta gelişmenin esasını teşkil eden özgür iradenin, bu davada yer almasını ise Türk sanatının mesafe kaydetmesi açısından önemli bir kazanç olarak addetmiştir.⁵⁰³

Epikman, 15 Ağustos–30 Eylül 1939’da gerçekleştirilen II. Yurt Gezisi dolayısıyla kaleme aldığı ve Güzel Sanatlar dergisinde “Cumhuriyet Halk Partisi’nin Tertip Ettiği II inci Yurt Gezisi” başlığıyla yayımlanan yazısında da Parti’nin organize ettiği bu gezilerin “mazisi pek yeni olmasına rağmen şimdiden verimli ve istikbal için ümitbahş (ümit veren) neticeler” verdiğini ifade etmiş; Türk sanatçılarına şerefli ve mesuliyetli bir vazifeyi başarma imkânını tanıyan bu gezilerin, hakiki Türk sanatının yaratılması davasında başlangıç noktası teşkil ettiğini ve Türk sanatının “orijinalitesi, hususiyeti ve karakteri bakımından da pek yerinde düşünülmüş” bir teşebbüs olduğunu bildirmiştir.⁵⁰⁴

⁵⁰² Refik EPIKMAN, “San’at Hayatımızda Yeni Bir Çığır”, 258.

⁵⁰³ A.g.m., 259.

⁵⁰⁴ Bkz.(87), EPIKMAN, 170.

Aynı yazıda, II. Yurt Gezisi sergisiyle⁵⁰⁵ ilgili de yorum yapan Epikman, şunları dile getirmiştir:

“Yurt gezileri sergisi, her sene daha mütakâmil (olgun) bir hal arz etmekte ve müsbet (olumlu) neticeler vermektedir. Memleket atmosferini, alışkanlıkla elde edilen tonlar yerine araştırma mahsulü (ürünü), muhitin telkin ettiği renk ve hava, hususi yaşayış tarzları. İşte mutata (alışılmış) sergilerde bulamadığımız fakat görünmesini arzu ettiğimiz yeni bir hayat ve canlılık. Hiç şüphesiz ki yorucu fakat değerli bir mesai. Mevzu cihetinden de sergide bir yenilik ve değişiklik görünmektedir. Yurdun muhtelif köşeleri, tarihî hususiyeti haiz (saip) parçalar, mahallî kılık ve kıyafetler, eşyalar, muhit değiştiği karakter ve tip farkları, eserlerde sanatkârın duyarak, hissederek ve teknik bir mükemmeliyetle bütün bu hususiyetleri ifadesi tam bir sarahatle (açıklıkla) görünmektedir.”⁵⁰⁶

II. Yurt Gezisi sergisi, Balıkesir’e gönderilen Abidin Dino’nun burada gerçekleştirdiği “Balıkesir Testisi” çeşitlemeleri (Resim 4.12–4.13) ile dikkat çekmiş; bu resimler, Dino ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu’yla, Nurullah Ataç arasında, dergi ve gazete sayfalarına yansıyan tartışmaların da konusunu oluşturmuştur. Buna göre, tartışmayı başlatan Baltacıoğlu, 23 İkinciteşrin (Kasım) 1939 tarihli Servetifünun Uyanış dergisindeki “Abidin Dinoya Açık Mektub” yazısında şunları dile getirmiştir:

“Abidin; Balıkesir’de bulunduğum zaman, Halkevi salonunda teşhir ettiğin ibrik tablolarını seyretmiştim. O zaman da sana söylemiştim: ateşle oynama, elin yanar sonra! İbriklerini Ankara Sergisi’nde görenlerin çoğu şaşakalmışlar. Şimdi herkesin dilinden: bu apteshane ibrikleri de ne? Sözü düşmüyor. A çocuk, sende de kabahat var ya, apteshane ibriklerinden başka bir şey bulamadın mı, resmini yapacak? Sen de benim gibi kaçığın birisin. Dayanamıyorum, itiraf ediyorum. Ben de zaman zaman çömlেকcilerden ibrik, kavanoz gibi şeyler

⁵⁰⁵ Sergi hakkında ek bilgi için Bkz. 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

⁵⁰⁶ Bkz.(87), EPIKMAN, 170.

alır, geçer karşısına saatlerce bakarım. Hiç şüphe yok ki, bunlar estetik dehâmızın cisimlenmiş cevherleridir. Daha ileri gideyim mi? İşte, gittim bile: eski şadırvanlar, cami kubbeleri, o ölmez anıtlarımız hep bu ibrik, kapı mandalı, kaşık sapı gibi basit ihtiyaç eşyasının karnından çıkmıştır! Ama Abidin Dino, Türk estetiğinin bu gibi mahrem sırlarını, biz yalnız kendi aramızda konuşuruz, ülema ve ukalâların meclisinde açmıya cesaret edemeyiz! Halbuki sen nasıl olur da, bu ibrikleri yafta yapıp asarsın? Hiç sıkılmıyor musun? Hiç utanmıyor musun, Abidin Dino?... “San’atta hayâ yok mu” diyorsun? Pek alâ! Var savaş! ama sana bir öğüt vereceğim; önce bir hekime gidip kalbini, ciğerini iyice muayene ettir. Bakalım, bu işde benim kadar dayanıklı olabilecek misin? Hâ... bir diyeceğim daha kaldı sana... Senin çömlüklerin hayli kalabalıktır. Oturduğun evde tavan arası da olmayacak. İstersen birkaç tanesini bana gönder, yayılmasına yardım için yeni bir yer keşfettim; yüzde doksan dokuz iskonta ile satın alıyor; bir istirhamname yaz da, oraya gönderelim; hamal parası olsun çıkar. Abidin Dino, Allah sana akıl, bana da biraz iz’an (anlayış) versin, olur mu?”⁵⁰⁷

Dino ise Baltacıoğlu’na, 1 Birincikânun (Aralık) 1939 tarihli Yeni Ses dergisinde yayımlanan “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’na: Açık Mektup” yazısıyla cevap vermiş ve şöyle demiştir:

“Hocam ‘Uyanış’ mecmuası vasıtasıyla bana gönderdiğin açık mektubu okudum. Maarif sergisine giden ibrikler hakkındaki iltifatını ve takdirini (paylamanı) çerçevelettim. Ve muska gibi yatağımın başına astım, belki şifa bulurum veya büsbütün işi azdırırım. “Yeni Adam”da Karagöz’e ait yazılarını okudum. Karagöz canlansın, Karagöz’e ihtiyacımız var diyorsun, o kadar doğru şeyler söylüyorsun ki bu işte haksız telakki edileceğin muhakkak. Bu kadar mantıkî, bu kadar sarıh (açık), bu kadar elzem bir işten ne diye bahsedersin? Dünyada söylenecek boş laf mı kalmadı? Anadolu’da Karagöz’ün çok derde deva olacağını ne diye hatırlatırsın, sanki Frenk kelimesi bol, “havacıva”ya ait ilmî bir yazı yazamaz mıydın?... Bu ne iletir a hocam, neden hep faydeli şeylerden, halis (saf) şeylerden, güzel şeylerden bahseder durursun?... Hocam, Boğaz’da bol balık var,

⁵⁰⁷ Bkz.(88), BALTACIOĞLU, 2.

Boğaz'da bol sandal bol fener var, bir ateşböceği içtimaina (toplantısına) gider gibi sen de oltalarını, takımlarını hazırla; çık balığa.. Toriğin çifti elli kuruşa satılıyor. Mehtap kuvvetiyle berrak suyun dibine oltanı sarkıt, kulaç kulaç sarkıt, çek papelleri. Ne diye Karagöz'den bahsedersin?... Bre hocam, oldu olacak işi toptan söyle; pencereye çıkıp haykır: –Anadolu'da sanat açlığı var! Köy sinema istiyor, tiyatro istiyor, Karagöz istiyor, resim istiyor, şarkı istiyor, istiyor oğlu istiyor!... Bizim ne istediğimizi de biliyorsun; bu sanatların temelini atmak... Bir zarf kâğıt alıp Avrupa'dan bir sinema sanatı, bir tiyatro sanatı, bir Karagöz sanatı, bir resim sanatı ısmarlamak acaba mümkün mü? Eğer mümkünse boşuna bu işleri düşünme düşünme efkârlanmayalım. Eğer böyle bir sipariş mümkünse hazırlap bir sanata konarız. Ben doğrusu böyle bir mucizeye inanmıyorum. Hazırlap sanat hazmedilemez bir gıda olsa gerek. Hazırlap bir sanat, kafası kesilmiş vücuda bir kukla başı eklemekten başka bir şey olabilir mi? Kurulacak sinema, tiyatro, Karagöz, resim vs.'de hitap edeceğimiz insanların sanat anlayışına hitap edilmezse, onların sanatları esas tutulmazsa bu karışıklık nereye varacak?... Sen söyle hocam, sen benden daha cesursun... Yaz yazacağını, ben de ibriklerimi çizeyim, kim bilir atılan fikir tohumları üniversite bahçesindeki diktiğin ağaçlar gibi tutar, dal yaprak verir...”⁵⁰⁸

Nurullah Ataç da Baltacıoğlu'nun, Dino'ya yazdığı açık mektuba gönderme yaparak bu tartışmaya dâhil olmuş ve fikirlerini 25 Birincikânun (Aralık) 1939 tarihli Haber gazetesinde yer alan “Bir Mektup, İ.H. Baltacıoğlu'na” başlıklı yazısında ifade etmiştir. Ataç, söze Baltacıoğlu'nun haksız olduğunu işaret etmekle başlamış ve ardından konuyu Dino'nun ibrik resimlerine getirmiştir. Bu resimleri, Baltacıoğlu'nun ve kendisinin anlayabileceğini, ancak halkın bu resimleri idrak edebilmesi için en az kendisi kadar donanımlı olması gerektiğini belirten Ataç, herkesten soyut sanatı sevmesini ve anlamasını beklemenin ise mümkün olmadığını ifade etmiştir. Dino'nun ve modern sanatın kabahatinin bu olduğunu işaret eden yazar, modern sanatın sürekli olarak soyuta yönelmesi nedeniyle halk tarafından kavranamadığını, bunun ise modern sanat temsilcileri arasında kızgınlığa yol

⁵⁰⁸ Bkz.(88), DİNO, 17.

açtığıını belirtmiş; eskiden soyuta yaklaşan ressamaların, yalnızca aydın kesime hitap ettiklerini söylediklerini ve kalabalık tarafından sevilip beğenilmeyi önemsemediklerini, oysa Dino gibi sanatçıların bu şekilde davranmadığını, bu sanatçıların halka karışmak ve halkın ilgisini çekmek istediklerini, sonra da “kalkıp” sadece bu işlerle yakından meşgul olanların anlayabileceği ve tahammül edebileceği türden eser verdiklerini kaydetmiştir. Sanatın, aydın kesim ile büyük kütlenin (halkın) ilgisini çekebileceğinin ve heyecanlandırabileceğinin muhtemel (olası) olduğunu bildiren Ataç, öte yandan bunun, soyuta yönelerek ya da ibrik resimleri yaparak mümkün olamayacağını da altını çizmiştir.

Ataç, edebiyattan örnek göstererek “Yazık Oldu Süleyman Efendiye”nin⁵⁰⁹ de Dino’nun ibrik resimleri kadar tepki aldığını kaydetmiş, dolayısıyla Orhan Veli Kanık ile Dino’nun yanlış yolda yürüdüklerini; bu iki sanatçının, etrafı sarsmak ve yıkmak konusunda ise doğru yolda olduklarını ifade etmiştir. Modern sanatın büyük kütleden ayrılmasına ve değerli sanatkârların soyut sanat peşinde bocalamalarına üzüldüğünü belirten Ataç, söylemleriyle de bunu ifade etmek istediğini ve suçun Dino’da ya da modern sanatta değil, ölçsüz ve itikatsız (inançsız) zamanda olduğunu da sözlerine eklemiştir.

⁵⁰⁹ “Yazık Oldu Süleyman Efendiye”, Orhan Veli Kanık’ın, Süleyman Efendi’nin ölümünü konu alan Kitabe-i Seng-i Mezar (Mezar Taşı Yazısı) şiirinin, “Hiçbir şeyden çekmedi dünyada Nasırdan çektiği kadar; Hatta çirkin yaratıldığından bile O kadar müteessir değildi; Kundurası vurmadiği zamanlarda Anmazdı ama Allah’ın adını, Günahkâr da sayılmazdı. Yazık oldu Süleyman Efendi’ye.” dizelerinden oluşan ilk kıtasıdır. Yazarın bu esere atıfta bulunması, eserin, sanat çevrelerinde modern resim gibi tepki alan Garip akımının örnekleri arasında yer almasındandır. Akımın öncüleri, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday ile Oktay Rifat Horozcu’dur. Bu üç şairin 1937’de başlattığı Garip akımının temelinde, “Cumhuriyet’in topluma kazandırmak istediği kültürel değerlerin, öngördüğü ilkelerin büyük payı vardır. Buna bağlı olarak halka yönelme, batılılaşma, bilimsel düşünceyi kılavuz edinme, Garip şiirinin alt yapısını oluşturur. Bu yüzden Garip şiiri, nesnel gerçekliğe ve doğallığa dayalıdır. Bu akımın temsilcileri, şiirlerini ölçüye, uyağa ve anlamsal söz sanatlarına aldırmadan, dahası bunlardan kaçarak kururlar. Garip hareketi, başından itibaren toplumun özellikle orta ve alt katmanlarını önemser. Sıradan insanların yaşayışlarını konu eder. Esas olarak, toplumun temel yapısına eleştirel yaklaşır ve bunu yaparken de halkın konuştuğu gündelik dili esas alır. Bkz. Hidayet KARAKUŞ, “Garip Akımı/Toplumcu Gerçekçiliği Sürdürenler”, 223.

Dino, Ataç'ın mektubuna, 30 Birincikânun (Aralık) 1939 tarihli Haber gazetesinde yayımlanan "Bir Açık Mektup Daha" başlıklı yazısıyla cevap vermiş ve şöyle demiştir:

"...‘Sanatın münevver zümreyi (aydın kesime) de, büyük kütleyi de alakadar etmesinin, ikisini de heyecana getirmesinin kabil (mümkün) olduğunu biliyorum; fakat bu, mücerrede (soyuta) gitmek, ibrik resimleri yapmakla olmaz.’ Son cümlesi müstesna (hariç), satırlarına tamamiyle taraftarım. Gelgelelim ibriklere; belki dikkat etmişsindir; resmini yaptığım ibrikler köylünün hayatına girmiş nesnelerdir... Tarlada susayınca ibrikten su içer, ölülerini o ibrikten akan su ile yıkar, velhasıl (kısacası) ibrik köylünün yegâne (tek) çocukluk ve ihtiyarlık arkadaşıdır. Böyle olmasa onu kendi eliyle şekillendirmez, cilâlamaz, süslemezdi. Köylü her testiye başka renklerle süsler, onu satın almadan evvel gelin seçer gibi düşünür, kısacası köylü için testiler mücerretten (soyuttan) başka her şeydir... Benim o testileri yaparken mücerret olduğumu keza (aynı biçimde) zannetmiyorum. Testileri köylülere gösterdim, hiçbiri onları hindiye benzetmedi, ‘biçimi güzel’ dediler, galiba resimleri beğendiler. Tevazua (alçakgönüllülüğe) ihtiyaç hissetmiyo-rum. Çünkü güzel olan model olarak seçtiğim testilerdi. Demek istiyorum ki, köylü ile resimlerin arasında bir ilişki yok. Bu işin ötesi, testi ile sanat tarihi arasında bazı münasebetler (ilişkiler) kuran İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun görüş tarzı meselesidir ki onunla da bir ilişğim yok. Bana öyle geliyor ki, (belki aldaniyorum) son resimlerimde ne köylüyü, işçiyi ne de hakikî münevveri rahatsız edecek bir şeyler mevcut. Yine belki aldaniyorum ama köylünün intibaları (izlenimleri) beni teşvik eder mahiyette... Acaba şikâyetçi olanlar, ne köylü ile temasta, ne de bir sanat kültürüne malik (sahip) olanlar mı? Acaba neden testiden maada (başka) yüzü kaşı yerinde çizdiğim köylü kızından (Resim 4.14), köylüden, işçiden bahis yok?... Kusurlarım pek çok, fakat bu sefer mücerret benden uzaktı..."

Ataç'a bir cevap da Yeni Adam dergisinde yayımlanan "Nurullah Ataç'a Mektup" başlıklı yazısıyla Baltacıoğlu'ndan gelmiştir.⁵¹⁰ Buna göre Baltacıoğlu, Dino'nun ibrik resimlerinin güzelliğini, halk gibi düşünebilmesi

⁵¹⁰ Bkz.(88), BALTACIOĞLU, 13,17.

nedeniyle anlayabildiğini belirtmiş ve bu şekilde düşünemeyenlerin de söz konusu resimleri anlayamadığını ifade etmiştir. Ataç'ın, ibrik resimlerini kastederek: "Onlarla büyük kütleye resim hazzını vermek kabil mi?" sözüne gönderme yapan Baltacıoğlu, Ataç'ı bu konuda ters konuştuğu için uyarılmış ve söz konusu ibriklerin, büyük kitlenin dünya görüşünden birer parça olduklarını, büyük kitlenin içinde yer aldıklarını işaret etmiştir. Mücerret sanatı yalnız kendisinin değil, tüm halkın anladığını bildiren Baltacıoğlu, her Türk mimarî eserinin bir soyutlama olduğunu, bununla birlikte yine bu türden olan her dekorasyonun, her stilizasyonun, her güzel yazının ve her süslemenin de birer soyutlamaya karşılık geldiğini; Ataç'ın ise resimle nakşı, bilim ile bilinci, tabiat ile sanatı birbirine karıştırdığını kaydetmiştir. Ataç'ın daha da ileri giderek tabloda Fenerbahçe ile Kız Kulesi aramasına ve bulamayınca da kızmasına tahammül edemeyeceğini belirten Baltacıoğlu, Ataç'ın eksikliğinin zekâsı, genel kültürü ya da muhakemesinden değil, plastik kültürünün yetersizliğinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Baltacıoğlu, yazarın eleştirmekte haklı olabileceği bir soyut sanat bulunduğunu; ancak birinin tokat yemesi lazım diye Dino'nun yanağının seçilmemesi gerektiğini de vurgulamıştır.

İbrik resimlerinin soyut olmadığına altını çizen Baltacıoğlu, bu noktada Ataç'ın söz konusu ibrikleri, dünya gözüyle görüp görmediğini de merak ettiğini ifade etmiş; zira yazarın bu konuda sabıkalı olduğunu, "Demokrasi ve Sanat" adlı eserini okumadan eleştirdiğini ve bu konuda başarılı da olduğunu kaydetmiştir. "İbrik meselesi hiç de senin anladığın gibi değil, Dino'nun ibrikleri birer sentezdir." diyen Baltacıoğlu, söz konusu resimlerin "halk resimleri gibi saf, hem realist, hem de idealist, sürrealist sentezler, Lâle Devri'nin Lâleri gibi sentezler" olduğunu belirtmiş ve bu ibriklerin karnından cami kubbeleri, minare kaideleri ve köprü kemerleri gibi özgün hacimlerin çıktığını da sözlerine eklemiştir.

II. Yurt Gezisi'ne Dino'nun ibrik resimleri damgasını vururken III. Yurt Gezisi'yle Yozgat'a gönderilen Eşref Üren de geziyle ilgili anılarında, dikkat

çeken noktalara temas etmiştir.⁵¹¹ Sanatçı, öncelikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin “güzel ve emsalsiz” bir teşebbüsü olduğunu belirttiği Yurt Gezileri'nde, “ressamlar, sanatlarının tam fonksiyonunu buldular” demek suretiyle gezilerin ressamlar açısından önemini ifade etmiş ve “o zamana değin bu kadar fırçanın ve paletin, yurt güzelliklerine açılmış rengin yayılım ateşi görülmüş şey değildi.” sözleriyle de gezilerle ilgili duygularını dile getirmiştir. Üren daha sonra, 1940'taki depremin ardından gittiği Yozgat'ta, ilk zamanlarda açık hava çalışmasına adapte olamadığını –ki bunun, bir yıl boyunca sadece atölye çalışması yapmasından kaynaklandığını kaydetmiştir– dolayısıyla pek de doyurucu eskizler gerçekleştiremediğini belirtmiş ve başına gelen bir olay sebebiyle de şehirden 10 gün önce ayrılmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Söz konusu olay şu şekilde cereyan etmiştir:

“Yozgat'a varışımın ilk günlerinde kurstaydı resim öğretmenini Cemal Bingöl, eski talebem... Bir müddet sonra... planör kursundan dönmüştü Ankara'dan Yozgat'a. Orada, on parmağında on marifet bulunan genç bir subayla da tanışmıştım... resim yapıyordu o günün Arslan Bey'i ve bugünün de Arslan Gündaş'ı. Cemal ile de çok iyi anlaşıyorlardı... Ben de bu sarsıntılı toprakların peyzajını yapmaya çalışıyordum... Sivas lisesinden tanıdığım Kenan Bey de (Kenan Akyüz) Edebiyat hocasıydı orada. Bu suretle ben, eski talebem Cemal Bingöl, Arslan Bey tam bir kuvarted (quarted:dörtlü) teşkil etmiştik.. Yalnız bir olay benim onbeş gün evvel Yozgat'tan ayrılmama sebep olmuştu. Cemal Bingöl, Yozgat Lisesi Orta kısım öğrencilerinin resimlerini bana göstermiye kalktı, bir öğleden sonra. Güneş batmış, gölgeler kaplamıştı odayı, ancak o vakit bu uzun seyirden kendimizi alıkoyabilmiştik... Hayranlığım, heyecanım sınırsızdı... Şimdi ismini iyi hatırlıyorum, Yozgat Belediye Reisi Muharrem Beyi... Cemal ile ve çocuk resimleriyle bir gün önce bu halveti (gözlerden uzak toplanma) duymuş olan Belediye reisi resimler hakkında fikrimi sordu, o resimlerin bir kısmıyla Cemal okulda bir sergi açmış ve bunlardan bir şey anlamadıklarını bana söylemişti.. Gözlerimin içine bakıyordu benden bir cevap almak için. Bu kendi tanısının tamamen aksini, şaşırvermişti benden

⁵¹¹ Bkz.(45), ÜREN, 18.

öğrenince... Çocuk resimlerinin Ankara'ya gönderilerek sergilenmesini söyleyince hayreti dehşete inkılâb etmişti (dönüşmüştü). Zannedirim Vilâyet ve Belediyenin yardımıyla bindiğim kamyonun üstündeki resim denkleriyle Ankara yoluna bir on gün çalışmayı kısaltarak revan olmuştuk (yola koyulmuştuk)... Burada bir Maarif Vekâleti Müfettişinin garabetiyle ressam Cemal Bingöl'ün azizliğini, geçemiyeceğim kaydetmeden..."⁵¹²

Yurt Gezileri'yle, 1939'da Zonguldak'a gönderilen Sabiha Rüştü Bozcalı, 1940'ta Aydın'a ve 1943'te Bilecik'e yollanan Melahat Ekinci ile 1941'de Ordu'ya giden⁵¹³ Refia Edren ise bu tür sorunlar yaşamamışlardır. Sanatçılar, bu şehirlerde gerçekleştirdikleri çalışmalarla hem kadın ressamların nazik yapısı nedeniyle doğaya çıkmadan, salonunda ya da bahçesinde çiçek resimleri yaparak sanat icra etmelerinin doğru olduğu zihniyetini⁵¹⁴ yıkmışlar hem de gittikleri yerlere uyum sağlamakta güçlük çekmemiş ve gezilerden birçok resimle geri dönmüşlerdir.⁵¹⁵ Bu sanatçılar arasında IV. Yurt Gezisi'yle Ordu'ya gönderilen Edren, 17 Ağustos 1998'de Murat Ural'la yaptığı söyleşide, Yurt Gezisi deneyimiyle ilgili şunları söylemiştir:

"... Resim malzemelerimi hazırladım ve vapurla Samsun'a gittim. Beni çok iyi karşıladılar. Vali ile görüştüm. Bana çok iltifatlar etti... Sonra yine vapurla Ordu'ya gittim. Ordu'da da yine ilgi ile karşılandım. Mahalli gazeteler gelişimi haber yaptı. Vali ve Halkevi yöneticileri ile görüştüm... Halk da çok iyi karşıladı. Kimse

⁵¹² A.g.m., 18. Eşref Üren'in bahsettiği Yozgat Lisesi öğrencilerinin resimleri Ekim 1940'ta ve Ağustos 1942'de Ankara Sergievi'nde, 28 Kasım 1940'ta Eminönü Halkevi'nde, Mayıs 1943'te ise Londra Halkevi'nde teşhir edilmiştir. Bkz. Arif KAPTAN, "Sanat Âleminde: Ankara'da Yozgat Lisesinin Resim Sergisi", 6; Baki Süha, "Güzel Sanatlar: Yozgatlı Küçük Sanatkârlar", 4; Lütfi AY, "Memleketimizde Sanat Hareketleri: Yozgat Lisesi Talebesinin Sergisi", 19; ANONİM, "Londra Halkevinde, Yozgat Ortaokulunun Resim Sergisi", 5.

⁵¹³ Refia Edren'e kurada Van çıkmıştır. Kendisi ile yapılan bir röportajda bu habere çok sevindiği ve gönülden gitmek istediği; ancak Akademi müdürü Burhan Toprak'ın Doğu'ya tek başına bir kızın gitmesinin uygun olmayacağı konusundaki itirazları sonucunda kurada Ordu'yu çeken Kemal Zeren'le yer değiştirdiği belirtilmektedir. Bkz.(37), URAL, 130.

⁵¹⁴ Refik, "Çiçek Ressamlığı", 295–296.

⁵¹⁵ Zonguldak'a giden Sabiha Rüştü Bozcalı, burayla ilgili 9 adet resim yapmış; Melahat Ekinci Aydın'dan 6, Bilecik'ten 10 resimle, Refia Edren ise Ordu'dan 9 resimle dönmüştür. Bkz. İ.BERK–L.ÇALIKOĞLU vd. **Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri 1938–1943** (Sergi Kataloğu), 102, 129, 132.

genç bir kızın yalnız başına resim yapmak için şehirlerine gelmesini yadırgamamıştı. Çok rahat çalıştım... Bir köye gittim. Köyde çok güzel bir toplantı oldu. Güzel oyunlar oynadılar. Ressam olmamı yadırgamamış-lardı. Doğrusu Ordu'nun doğası beni çok etkilemedi. Çünkü İstanbul'da Heybeliada'da kalıyorduk. Deniz, ağaçlar, yaklaşık aynı ortamı veriyordu. Ama tabii insanlar daha farklıydı. Ordu'da yirmi kadar resim yaptım. Sonra Halkevi bir sergi düzenledi... Bu arada Halkevi yöneticileri resim konusunda bir konferans vermemi rica ettiler. "Resim Nedir?" diye bir konferans verdim. Çok kişi gelmişti. Genel olarak resim anlayışları hakkında bilgi verdim kendi resim anlayışımı anlattım. Sergideki resimlerden birinde bir kumsal görüntüsü yapmıştım. Ancak kumlar kırmızıydı (Resim 4.15). Sorular kısmına geçince bana 'neden kumları kırmızı yaptınız, kumlar kırmızı değil' diye bir gazete muhabiri sordu. Ben de güneşin ışığına göre kumların pembe göründüğünü benim de bundan etkilenecek bu resmi yaptığımı, kumları da böyle hissettiğim için farklı boyadığımı açıkladım. Resmin gerçeği tıpkısını yapmak olmadığını belirttim. Sergi üç gün sürdü. Sonra ben Ünye'ye gittim. Orada da çalışmalar yaptım."⁵¹⁶

Edren'in Aksine, aynı yıl Muğla'ya gönderilen Selim Turan ise çeşitli sorunlarla karşılaşmış ve Dilek Şener'le 21 Ocak 1994'te yaptığı görüşmede bu konu hakkında şu bilgileri vermiştir:

"...Muğla'ya gittiğimde Valiliğe başvurabileceğim yazılıydı. Jandarmaların beni casus sanarak çevirdikleri oldu... Hatta İzmir'den Aydın'a giderken trende bir şeyler çizmeye çalışıyordum. Biri geldi: Kimsin? Buraları biliyor musun? Diye sorular sordu... Aydın'a gelince Muğla'ya gitmek için bir otobüse bindim. Sabaha karşı Muğla'ya vardığımda ilk önce kaymakamı görüp çevrede rahatça dolaşmamı ve çalışmamı sağlayacak yazıyı aldım. Sonra Köyceğiz'e geçtim. Köyceğiz'e geldiğimde elimde boyaları görerek beni yabancıya benzettiler. Bir adam beni alıp karakola götürdü. Dedim ki: 'İşte Muğla Kaymakamı'ndan kâğıdım var' Adam bana dedi ki: 'Ben okuma yazma bilmem' O zaman Valiye telefon etmesini istedim. Bunun üzerine beni bıraktılar. O yüzden en az

⁵¹⁶ Bkz.(37), URAL, 130.

Köyceğiz’de kaldım. Halkevi bizi bir para veriyordu; fakat Bodrum’da Cevat Şakir’i buldum ve orada onunla birlikte üç aydan fazla kaldım. Bodrum’da süngerci tekneleriyle Marmaris’e, Datça’ya, Fethiye’ye gidip resimler yapıp yeniden geri dönüyordum...”⁵¹⁷

Turan Erol’un aktardığına göre⁵¹⁸ Arif Bedii Kaptan Kastamonu’da, Cemal Tollu Burdur’da ve Eşref Üren de Ağrı’da, Selim Turan’la benzer problemler yaşamış; -muhtemelen II. Dünya Savaşı yılları olması sebebiyle- bu sanatçılar, casus zannedilerek karakol karakol sürüklenmekten bir hayli sıkıntı çekmiş, Eşref Üren’i halk karakol önünde linç etmeye çalışmış, Cemal Tollu tartaklanmış, Arif Kaptan ise Kastamonu’da Türk olduğunu anlatana kadar epeyce ter dökmüştür.”

1942’de Siirt’e gönderilen Avni Arbaş ile 1943’te Bingöl’e gönderilen Cemal Bingöl ise gittikleri yerlerde resim yapmak konusunda bir hayli zorluk çekmişler; Arbaş, Siirt’teki deneyimlerini aktarırken şunları söylemiştir:

“...Siirt’teyken resim yapmak için köylere gitmek istedim. Vasıta yoktu. Valiye gittim. Vali, yazar Haluk Nihat Bey’di. Durumu anlattım. Vali, ‘vasıta yok, zaten sizi de tek başınıza yollayamayız’ dedi. Beni iki atlı jandarmanın nezaretinde gönderebileceğini söyledi. Ata binip binmediğimi sordu. Bindiğimi söyledim. Eğer ata binemesem köye gidemeyecektim. Jandarmalarla birlikte at sırtında köy gezisine çıktım. Tillo ve Arapacı köylerinden çok etkilenmişim. Tillo köyü kayaların üstündeydi. Arapacı köyüne ise Botan Çayı geçilerek gidilebiliyordu. Ama halk, jandarmadan çekiniyordu. Uzaktan köye yaklaşıyoruz. İnsanlar görünüyor. Ama onlar bizi görünce bakıyoruz ortada kimse kalmamış. Köye gidince jandarmalar muhtar buluyor. Ben anlatıyorum:‘Ben ressamım, resim yapamaya geldim’ diye. Ressam diye bir şey bilmiyor tabii. Mühendis sanıyorlar beni. İlk istedikleri okul oluyor. Köylü tedirgindi.

⁵¹⁷ Bkz.(515), BERK-ÇALIKOĞLU vd., 189.

⁵¹⁸ Turan EROL, **Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu**, 81.

O durumda nasıl resim yaparsınız? Zor oldu. Bu gerçekleri yansıtabilmek çok zordu.”⁵¹⁹

Bingöl ise Bingöl’de yaşadığı deneyimlerini kaleme almış ve resim yapmak için verdiği mücadeleyi şu satırlarla yansıtmıştır:

“Vilayet, vesait olmadığı cihetle bendenizi üç defa vilayet otomobiliyle görülmeye değer yerlere götürüleceğini vaat etti ve hazırlanmamı tavsiye etti. Her defasında günlerce ve hiçbir iş yapmadan bekledim. Sonunda gene hiçbir şey çıkmadı. Resim yapma işi fotoğrafla bir tutulduğu için zaman saniyeyle ölçülüyor. Bilhassa işin acı ve tuhaf tarafı burası. İki model gönderildi, bunlar da çeyrek saatten fazla yanımda kalmadılar. Bundan sonra model tedariki sırf şahsi teşebbüslerimle mümkün oldu. Getirdiğim modellere karne ile aldığım ekmeğimi veriyor, yemeklerimi, han paralarını ve yövniyelerimi kendi cebimden ödüyordum. Neticede modeller kaçıyor ve ben sarf ettiğim para ile kalıyordum. Bu işin yüksek gayesini orada kimseye anlatamamış olmanın verdiği azapla ne kadar kıvrandığımı ben bilirim. Öyle sanıyorum ki oraya tatilini geçirmek için giden bir talebe her halde daha çok ilgi görür...”⁵²⁰

Yurt Gezileri, kimi sanatçılar için zorlu geçse de genelde ressamlar arasında coşkuyla ve heyecanla karşılanmış; ayrıca sanatçıların vizyonlarının genişlemesine de katkıda bulunmuştur. Malik Aksel, IV. Yurt Gezisi vesilesiyle kaleme aldığı ve 1 Nisan 1942 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Memleket Resimleri” başlıklı yazısında bu konuya değinerek gezilerden önce İstanbul’un çeşitli yerlerini betimleyen ressamların konu bulmakta zorlandığını, bununla birlikte İstanbul resimlerinde, eskisi gibi yeni renkler, çizgiler ve tatların yer almadığını, cami silüetlerini, fıstık ağaçlarını, köhne sokakları yansıtan bu resimlerin, tıpkı bir şablon gibi tekrarlanıp zevk vermekten ziyade usanç vermeye başladığını, bu resimlerden usanan halkın ressamlardan yeni ve taze görünümler beklediğini, Cumhuriyet Halk Partisi’nin ise ressamların

⁵¹⁹ Murat URAL, **Avni Abraş**, 21–23.

⁵²⁰ Bkz.(515), BERK-ÇALIKOĞLU vd., 100.

imdadına koşarak düzenlediği Yurt Gezileri ile Türk resminde yeni bir çığır açtığını kaydetmiştir.⁵²¹ Parti'nin, sanatçıları -yurdun en uzak köşeleri dâhil olmak üzere- Anadolu'ya göndererek onlara buralardaki güzellikleri resmetme imkânı tanıdığını bildiren sanatçı, bu vesileyle “Çamlıca'dan, Kurbağalıdere'den ve Boğaziçi'nden çıkmayan ressamların, yeni renk ve ışık dünyalarına doğru” ilerlemelerini sağlayıp bu güzellikleri tatmak ve tattırmak olanağını yarattığını da dile getirmiştir.

Malik Aksel, yazısının devamında IV. Yurt Gezisi Sergisi'yle ilgili de değerlendirmelerde bulunmuş; buna göre bu serginin, yurdun muhtelif köşelerini bir arada göstermesi bakımından diğer sergilerden ayrı bir kıymet taşıdığını ifade etmiştir.⁵²² Aksel, dört senelik çalışmanın ürünü olan memleket resimlerinin bir araya toplandığı bu sergide, her yurttaşın anılarını canlandıran resimler bulunduğunu, bu resimlerde yalnızca doğduğu yeri değil, evini, tarlasını, bağını ve bahçesini de gördüğünü, bu nedenden ötürü de serginin halk arasında yakın ilgiyle karşılandığını ifade etmiş; sergilenen eserlerde ilk kez tüm memleketin, en uzak köşeleriyle, dağlarıyla, ovalarıyla, renkleri ve havasıyla, tipleri ve kostümleriyle, tarihi, adetleri ve görenekleriyle yaşadığını dile getiren sanatçı, bu eserler arasında yer alan Halil Dikmen'in “Fındık Toplayan Kadınlar”, Edip Hakkı Köseoğlu'nun “Seyhan'da Pamuk Tarlaları”, Zeki Faik İzer'in “Eskişehir Şeker Fabrikası”, Sabiha Rüştü Bozcalı'nın “Zonguldak Elektrik Fabrikası” ile “Karabük Demir ve Çelik Fabrikası” gibi resimlerinin ise yalnız sanat bakımından değil, yurt ekonomisi bakımından da önemli olduğunu sözlerine eklemiştir.⁵²³

⁵²¹ M.A., “Memleket Resimleri”, 10.

⁵²² A.g.m., 11.

⁵²³ Malik Aksel'in yurt ekonomisi bakımından önemine işaret ettiği iş ve üretim resimlerine 1938'de Antalya'ya gönderilen Cemal Tollu'nun “Liman ve Un Fabrikası”, aynı yıl Rize'ye gönderilen Zeki Kocamemi'nin “Çay Ziraati” ile “Küçük Ziraat”; 1939'da Eskişehir'e gönderilen Zeki Faik İzer'in “Şeker Fabrikası İçeri”, “Şeker Fabrikası Makine Dairesi”, “Tuğla Fabrikası”, aynı yıl Zonguldak'a gönderilen Sabiha Rüştü Bozcalı'nın “Kozlu Elektrik Santrali”, “Somikok Fabrikası”; 1940'ta Samsun'a gönderilen Elif Naci'nin “Tütün Tarlası”; 1941'de Manisa'ya gönderilen Salih Urallı'nın “Üzüm Toplayanlar”, aynı yıl Muğla'ya gönderilen Selim Turan'ın “Tütüncüler”; 1942'de Niğde'ye gönderilen Celal Uzel'in “Halı Dokuyanlar”, aynı yıl Burdur'a gönderilen Cemal Tollu'nun “Kendir Söken Kadınlar”, “Tefenni'de Mısır Tarlası”, Gümüşhane'ye gönderilen Cevat Dereli'nin “Elma Toplayanlar”, Kocaeli'ne gönderilen Şefik

IV. Yurt Gezisi, Nusret Suman tarafından da değerlendirilmiş; buna göre sanatçı, 1 Nisan 1942 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Resim Sergisi Dolayısıyla” yazısında, gezilerin Türk resmine ve ressamlarına sağladığı katkılardan şu şekilde bahsetmiştir:

“...Birkaç sene içinde meydana gelen eserler ressamlarımızın, bu çok yerinde teşebbüsün geniş mânasını ve ehemmiyetini anladıklarını göstermektedir. Öyle zannediyorum ki memleketimizde şimdiye kadar ressamları ilgilendirecek ve onların tam verimlerini meydana koyacak böyle bir hareket ilk defa oluyor. Bu seyahatlarla hem ressamlar memleketlerini, hem de memleket ressamlarını yakından tanıyacaklardır. Bundan başka bu geziler ressamlarımızın senenin yalnız birkaç ayını olsun tam bir ressam gibi yaşamalarına imkân verecektir. Hemen bütün ressamlarımızın geçinmek zorule resimden başka mesleklerle de meşgul olma mecbur olduklarını bildiğimden bu iki, üç aylık hürriyetin onlar için ne ifade ettiğini pek iyi anlayabilirim.”⁵²⁴

Suman, yazısının devamında Ankara Sergievi’nde açılan IV. Yurt Gezisi Sergisi’nin, sanatçıların bu gezileri boşuna yapmadıklarının bir göstergesi olduğunu kaydetmiş ve bu sergiyle, -imkân verildiği takdirde- sanatçıların birçok eser verebileceklerinin belli olduğunu da altını çizmiştir. Bununla birlikte “küçük” bir eleştiride bulunacağını bildiren Suman, bir sanatçının çok etüt yapmasının, ancak sayıca fazla eser yapmak için uğraşmamasının icap ettiğini işaret etmiş; zira etüt yapmakla eser ortaya koymanın farklı işler olduğunu dile getirmiştir. Etüt yapan bir ressamın, kendini tatmin etmeyen bir etüdü ortadan kaldıracabileceğini, bu etüdün onun için çalışma olarak kalacağını; öte yandan eser yapmaya karar veren bir sanatçının, henüz eserini tamamlamadan ona hayranlıkla bakacağını, kusurlarını görmezden geleceğini, IV. Yurt Gezisi sergisinde de sahibinin

---

Bursalı’nın “Üzüm Toplayanlar”; 1943’te Ağrı’ya gönderilen Eşref Üren’in ise “Buğday Yıkayan Kadınlar” adlı resimleri de dâhildir. Bkz.(515), BERK-ÇALIKOĞLU vd., 102, 104, 116, 154, 161, 168, 180, 188, 190, 191, 192.

⁵²⁴ Nusret SUMAN, “Resim Sergisi Dolayısıyla”, 14.

hoşuna gitmeyen, fakat “Bu da bulunsun!” diye teşhir edilen “pek çok” tablonun yer aldığını belirtmiştir. Ressamlardan, sayıca fazla değil, şahsiyetlerini ortaya koyan türde resim yapmalarının beklendiğini işaret eden Suman, “...maksat yalnız mahallî kıyafetleri, âbideleri bir müzeci gözile tesbit olsaydı bu iş için ressam değil, fotoğrafçı göndermek daha doğru olurdu” demek suretiyle ressamların üstlendikleri vazifenin önemini ve niteliğini de vurgulamıştır.⁵²⁵ Yurt Gezileri’nin, memleketin yüzünü ağartacak bir olgunluğa erişebilmesi için ressamların sırayla değil, seçilerek gönderilmesi gerektiğinin de altını çizen sanatçı, buna göre başarılı olan ressamları tekrar tekrar göndermenin, “ressam olduklarını yalnız menfaat temin eden işlerde hatırlayarak bu kafiye katılmaya uğraşanları” göndermekten daha doğru olacağını da sözlerine eklemiştir.

Suman’ın önerdiği gibi ikinci kez seçilerek Çorum’a gönderilen (1942) Bedri Rahmi Eyüboğlu ise Nisan 1944 tarihli Hepbutopraktan dergisindeki “Ressamlarımızın Gezilerine ve Çoruma Dair” başlıklı yazısında, Yurt Gezileri hakkında genel bir değerlendirmede bulunmuş ve Çorum’la ilgili izlenimlerine yer vermiştir.⁵²⁶ Buna göre, memlekette resim sanatının “boy atıp gelişebilmesi için” sarf edilen gayretlerden ressamları en çok, Cumhuriyet Halk Partisi’nin düzenlediği Yurt Gezileri’nin sevindirdiğini belirten sanatçı, bu gezilerin, memlekette kendini “lüzumsuz lüks bir eşya gibi görmeye başlayan” resamlara bir işe yaramak fırsatını vermesi dolayısıyla da memnun edici olduğunu ifade etmiştir. Eyüboğlu, Batı’daki resim sanatının en güçlü çağına, devletin sanatçılara gösterdiği ilgi ile duyduğu güven sayesinde ulaştığını kaydetmiş; İtalyan Rönesansı’nın böyle bir ortamda doğduğunu, Mimar Sinan’ın da sırtını “dağlar kadar kudretli bir alaka ve itimada dayadıktan sonra gök gürültüsü gibi” mimariler gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Sanatçı, Yurt Gezileri’ne çıkan ressamların “cömert verimleri” karşısında düşünürken, “her gönülde bir aslan yatar” sözünü hatırladığını belirtmiş; aynı zamanda her gönülde bir “güç kaynağının” varlığına inandığını, meselenin ise bu kaynağa

⁵²⁵ A.g.m., 14.

⁵²⁶ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Ressamlarımızın Yurt Gezilerine ve Çoruma Dair”, 32–33.

“mükemmel bir mecra (yön)” bulmak ve onu gün ile güneşe kavuşturmak olduğunun da altını çizmiştir.

Devlet sergilerine iki-üç eserle katılan ressamın, iki aylık bir Yurt Gezisi'nden 20–25 eserle geri döndüklerini, bu gezilerin, ressamın gerçek verimlerini ve kimliklerini tanıtmada büyük katkı sağladığını dile getiren sanatçı, V.Yurt Gezisi'yle gönderildiği Çorum izlenimlerini ise şu sözlerle aktarmıştır:

“...Çorumda ve kasabalarında üç ay dolaşım. Osmancık'tan başka bütün kasabaları gördüm. Gezdiğim kasabalar arasında bilhassa İskilip'e hayran oldum. Ressamlar için İskilip'ten daha zengin bir memleket tasavvur edemiyorum... İskilip'i, çevreliyen dağları ve bu dağlar arasından fıskıran tabiatın kasabaya verdiği hususiyeti anlatmak güçtür. Bunu anlayabilmek için oraya bir değil, yüz ressam gitse azdır. Çorum'da gördüğüm en harikulade şeylerden birisi de Amasya yolu üzerindeki Bizans'tan kalma Beki (Beke-Figani) kaplıcasıdır. Tesadüf, bana bu kaplıcayı bütün zenginliği ile gösterdi... Üç aylık Çorum seyahati, bana müzelerde ve salonlarda hayran olduğum Türk tezyinî sanatlarını, dağda, bayırda, Pazar yerlerinde yaşarken görmek fırsatını verdi. Bütün bunları gücüm yettiği kadar fırçayla anlatmağa çalışım...”⁵²⁷

VI. ve son Yurt Gezisi'yle Çanakkale'ye gönderilen Arif Bedii Kaptan ise buradaki izlenimleri ile deneyimini, 16 İkteşrin (Ekim) 1943 tarihli Ulus Gazetesinde yayımlanan “Bir Sanat Eseri ve Kayıkçı” başlık yazısında kaleme almış ve şunları aktarmıştır:

“...Çanakkale şehri içinde bir ressam için enteresan olabilecek hiçbir motif hususiyeti yoktu. Buraya ayak bastığım gün çalışmağa başlamadan önce, her tarafı dolaşım resmini yapacağım mevzuları peylemek (gözüne

⁵²⁷ Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Çorum izlenimleri ve buradaki çalışmaları için ayrıca Bkz. 2.3. Yurt Gezileri Bölümü; Bkz.(488), EYÜBOĞLU, 107–113, 117–123, 130–133, 140–148, 150–151.

kestirmek) istedim. Sahilden içeriye doğru on dakikalık bir yol derinliğindeki en eski mahallesi, bana Karagümrük taraflarındaki boyasız, eski ahşap evli sokakları hatırlattı. Şehrin çarşı yolu üzerinde mescitten büyük olmayan iki camisi var. Fakat, bunlar; küçücük kubbeleri, minareleriyle bir kilise kulesini andıran kırmızı saat kulesi yanında, pek çelimsiz kalıyor. Şehre denizden bakınca bu gri ve mavi badanalı taş binalar ve bu kırmızı kule karşısında insan kendini küçük bir İtalyan limanında sanıyor. Resim yapmak için icap eden makamlardan izin almak uzun sürmedi. Bir sabah boya kutumu sırtıma vurup çarşı yolunda yürümeye başlayınca birkaç günden beri kim ve neyin nesi olduğumu merak edip beni (yabancı) diye şüpheli şüpheli süzen esnaf, bir acayip mahlûk görmüş gibi birer birer dükkânlarından dışarı fırladılar. Omuzumdaki kutu onlara benden daha esrarlı görünüyordu (Resim 4.16). Kendimi tanıtmak, kim olduğumu ve oraya ne yapmak için geldiğimi bu meraklı kafilesine anlatmak için hüviyet cüzdanımı çerçeveleyip boynuma asamazdım. Halkın çoğunluğu ressam olduğumu anlıyordu. Bir kısmı için bu basit tahta kutu; içinde fotoğraf objektifleri, türlü türlü otomatik makinaları olan sinema makinası gibi bir şeydi. Fakat: tentesine (burada pul, sigara, içki, kırtasiye, meyve satılır) diye sermayesinin listesini yazmış bir bakkal dükkânını yapmak için kutumu açınca etrafımı saran çocuklar hayretten dona kaldılar. Üç ayak üstüne basan bu tahta kutu, boya tüpleri, fırçaları, üstüne boyalar sıkılmış paletiyle çocuklar için bir eğlence mevzuu oluyordu. Burada, etrafımı saran kalabalık arasında kendimi, leke çıkarıcı sabun, yahut cam kesen âlet satan bir işporta satıcısından farklı bulmuyordum... Sokak sokak dolaşım resim yaptıkça, bir hafta içinde şüpheli adam vaziyetinden tamamıyla kurtulmuştum. Şehrin göbeğindeki kırmızı saat kulesi kadar beni de herkes tanıyordu. Çanakkale'nin tam karşısında, dik bir yokuş üstüne inşa edilmiş Kilitbahar kalesi uzaktan yürek şeklinde görünür. Bu mıntıkanın en güzel en şairane yeri de burasıdır... Kilitbahar; bu şirin kasaba artık benim açık hava atelyem olmuştu. Köyün muhtarından, sahildeki çalışkan kayıkçılara kadar hepsiyle kırk yıllık ahbap olmuştum. Burada beni hayrete düşüren şey; bu adamların resme karşı gösterdikleri ilgi ve sevgi oldu..."

Cumhuriyet ressamlarının Yurt Gezileri serüveni, 1943 Eylülünde VI. geziyle nihayetlendikten sonra, gezilerde gerçekleştirilen 675⁵²⁸ eser, Ankara Sergievi'nde toplu halde teşhir edilmiş (Eylül 1944) ve "koca bir yurt, boylu boyunca" izleyenlerin önüne serilmiştir.⁵²⁹ Yurt Gezileri resimleri, bu sergiden sonra, Ankara Atatürk Lisesi konferans salonunun bitişiğindeki odaya taşınmış; burada üst üste yığılmış ve bazıları yer bulmak amacıyla çerçevelerinden çıkarılmıştır.⁵³⁰ Bir süre sonra, Halk Partisi genel sekreteri Tahsin Banguoğlu, bu eserleri 150.000 liraya Maarif Vekilliği'ne satmak istemiş, bunun üzerine üç kişilik bir komisyon kurulmuş, resimler temizlenmiş ve listesi yapılmıştır; ancak istenen para bulunamayınca Evkaf (Vakıflar) apartmanı içinde, tatbikat sahnesinin üzerindeki küçük odaya "tıka basa" yığılmış, bir kısmı ise tiyatronun koridorlarına konmuştur. Tiyatro idaresi, bir süre sonra resimlerin bulunduğu odayı aksesuar odası yapmak üzere boşaltmış ve resimler, Ankara Halkevi'nin çatı katına taşınmıştır. Burada, çatıdan akan yağmur sularına maruz kalan eserler, tanınmaz hale gelmiştir. Memleketin tümünü, renkleri ve çizgileriyle yansıtan Yurt Gezisi resimleri, daha sonra oradan oraya taşınmış; önceleri gösterilen tüm iyi niyete rağmen sonradan kaderleriyle baş başa bırakılmış, kapanın elinde kalmış, çoğu da kaybolmuştur.⁵³¹ Eşref Üren, 1974 Haziranı'nda, Kemalist Ülkü dergisinde yayımlanan "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler -26-" başlıklı yazısında, kaybolan resimler arasında kendi tablolarının olduğundan bahsetmiş ve ismini vermekten çekindiğini ifade ettiği bir bakanlığın, vaktiyle satın aldığı ancak miadını doldurmuş addettiği nice tabloyu yakmak suretiyle demirbaştan düştüğünü belirtmiştir.⁵³² Üren, "Siyasî ve keyfi mülahazalar (düşünceler) galip gelip" seyahatler terk edilince, Yurt Gezileri'nin ürünleri olan tabloların –Harita Genel Müdürlüğü'ndekiler hariç– "çarçur edildiğini",

⁵²⁸ Bkz.(37), URAL, 54.

⁵²⁹ Arif KAPTAN, "Yurt Gezisi Resim Sergisine Dair", 6.

⁵³⁰ Bkz.(43), AKSEL, 429.

⁵³¹ A.g.k., 429-430.

⁵³² Eşref ÜREN, "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler -26-", 20.

bununla birlikte ressamların da mücadele edecek güçlerinin kalmayıp fonksiyonlarını yitirdiğini de sözlerine eklemiştir.⁵³³

4.3.1.4. İnkılâp, Zafer ve Birleşik Resim-Heykel Sergilerinden Devlet Resim ve Heykel Sergilerine

Memlekette resim sanatını tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla gerek devlet desteği gerekse özel teşebbüsler vasıtasıyla birçok sergi düzenlenmiş;⁵³⁴ devlet eliyle gerçekleştirilen İnkılâp, Zafer, Birleşik Resim ve Heykel ile Devlet Resim ve Heykel Sergileri de bu etkinlikler kapsamında yer almıştır.

Devlet eliyle gerçekleştirilen sergiler, diğer sergiler gibi Cumhuriyet dönemi yazarları ile ressamlarının yazılarına konu olmuş ve olumlu ya da olumsuz yönleriyle eleştirilmiştir. Buna göre Cemal Sait Tollu, Ekim 1935'te, Zafer Bayramı sergisiyle ilgili kaleme aldığı ve Ülkü dergisinde "Zafer Bayramı ve Resim Sergisi" başlığıyla yayımlanan yazısında:

"Bu serginin ilk hedefi, kahramanlarımızı ve hayatlarını, Atatürk'ün önderliğiyle yapılan büyük inkılâbları canlı olarak göz önünde bulundurmak suretile ulusal duyguları, memleket sevgisini kuvvetlendirmek, belki her türlü zevklerin üstünde bulunan zafer neşesini halka tekrar tattırmaktır.⁵³⁵

⁵³³ Eşref ÜREN, "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler -27-", 23.

⁵³⁴ Bkz. 2.4. Resim ve Heykel Sergileri Bölümü.

⁵³⁵ Bkz.(74), TOLLU, 123–125. Zafer Bayramı Sergisi'nde teşhir edilen resimler, Kurtuluş Savaşı'yla ilgili olup devlet tarafından daha önce satın alınan ve bu sergi vesilesiyle bir araya getirilmiş eserlerdir. Sergide şu sanatçılar ve eserleri yer almaktadır: Arif Bedii, "Utkudan Sonra; Avni, "Yaralı Asker"; Bedia, "Atatürk"; Cemal, "Atlı"; Cevat, "Hücum", "Şefler"; Emel Cimcoz, "Atatürke Saygı"; Eşref, "30 Ağustos'tan Dönüş"; Etem, "Çay Önünde Resmî Geçit"; Fuat, "Savaşta Atatürk"; Hakkı, "Demirciler"; Hakkı Edip, "Gzi Cephede"; Halil, "Cephane Taşıyan Kadınlar", "Ordugâh"; Hamit, "Başkumandan Harbi"; Hayri Çizel, "Ana Gayreti", "Yiğidin Babası", "Taarruz"; Hikmet, "30 Ağustos Sabahı"; Hulûsi, "Niçin Geldiniz"; İbrahim Çallı, "Zeybeklerin Gidişi", "Akıncıların Hareketi", "Yasak"; Kerim, "Kılıç Döven Ankaralılar", "Cephe Gerisi", "Savaşta Bir Çalışma Odası"; Malik, "Vicdan", "30 Ağustos Bayramı"; Mahmut, "Giderlerken"; Mehmet, "Vatanın Kurtuluşu"; Mihri, "Başkumandan Atatürk"; Muhtar, "Hedefiniz Akdeniz"; Namık İsmail, "Vatan İsterse", "Barış Günleri"; Ömer, "Atatürk"; Ömer Adil, "Baba Sözü"; Ruhî, "Göçmenler", "Savaşta Gece", "30 Ağustos Şarkısı"; Sabri, "Sakaryayı Geçiş"; Salâhaddin, "İlk Ateş", "Adatepe", "Tınaztepe", I. Dünya Savaşında

demek suretiyle serginin düzenlenme amacını belirtmiş daha sonra da sergiyle ilgili değerlendirmelerine geçmiştir. Serginin halk tarafından rağbet gördüğünü kaydeden sanatçı, teşhir edilen resimlerin, Türk inkılâbının büyüklüğüyle boy ölçüşebilecek kadar sanatsal değer taşımaları dâhi bu eserler karşısında ulusal bir gururla göğsü kabaranların ve heyecanını saklayamayanların olduğunu ifade etmiştir.

Zafer Bayramı resim sergisini gerçekleştirmenin, sanatçılar açısından İstiklal Savaşı kadar zor bir görev olduğunu dile getiren sanatçı, zira Türk ordusunun on dört günde akıl almaz kahramanlıklar göstererek zafere ulaşması gibi Türk sanatçılarının da birçok güçlüğü aşarak kısıtlı imkânlar dâhilinde ve kısa zamanda bu sergiyi açtıklarını, bununla birlikte geniş ufuklu Anadolu yaylalarında barut ve ölüm kokusu içinde çarpışanların heyecanını yansıtarak izleyenleri her an yeni bir zaferle değişen yeni bir sahneye taşımayı başardıklarını kaydetmiştir.

Plastik açıdan değerlendirmelerde de bulunan Tollu, istisnalar haricinde sergide desen ve renk zaafının göze çarptığını, resimlerde, klasik tablolar da görülen geniş, sağlam ve hareketli desenlerin yer almadığını, bol miktarda her renkten kullanılması nedeniyle tabloların resimsel değerinin azaldığını, bu durumun ise fazla rengin renksizliği doğuracağını düşünmeyenlerden kaynaklandığını bildirmiş; ancak tüm bunların Ankara Halkevi'ndeki serginin değerini düşürmediğini de işaret etmiştir.

Sergide Çallı İbrahim'in ön plana çıktığını belirten sanatçı, gençlerin de yetenekli olduklarını; ancak gelişme kaydedebilmeleri için devletin, kültürel ve sanatsal faaliyetlere daha çok önem vermesi gerektiğini ifade etmiş, bununla birlikte Ankara'da büyük boyutlu bir müze ve sergi binası yapılmasının, sergilerden satın alınan eserlerin bu binanın bir bölümünde daimi olarak teşhir

---

yaptığı resimlerin koleksiyonu; Sami, "İlk Ateş", "İlk Karşı Duranlar", "Bombacılar", "Yaralılar", "Akdenize Doğru"; Sürürî, "Mustafa Kemal'in Sesi", "Dumlupınar"; Vecih, "Cepheye Yardım". Bkz. ANONİM, "Ankarada Açılan Zafer Sanat Sergisinde", 1-2.

edilmesinin ve bu suretle de halka resim zevki ve sanat terbiyesi aşılanmasının elzem olduğunu sözlerine eklemiştir.

Tollu, yazısında 1933 yılında Ankara Halkevi'nde açılan birinci İnkılâp sergisinden de bahsetmiş; sergiye katılan ressamların, yalnız savaşı ve askerleri konu alan tablolar yapmaları nedeniyle insafsızca eleştirildiklerini, söz konusu serginin millî nitelikli olmadığını kendisinin de kabul ettiğini, ancak genç Türkiye'nin sanat geçmişi ile memlekette sanata verilen değer göz önüne alındığında bu eserleri küçümsemek gerektiğini, bir resim müzesinden, teşvik ve himayeden yoksun olan sanatçılardan daha tatminkâr eserler beklemenin ise doğru olmadığını ifade etmiştir. Ressamları, yalnız savaşı ve askerleri konu alan yapıtlar ortaya koyuyorlar diye eleştirmenin yanlış bir tutum olduğunu belirten sanatçı, zira Atatürk'ün, inkılâplarına memleketi kurtarmakla başladığını, Anadolu insanının da onun arkasından giderek her cephede inanılmaz başarılar gösterdiğini, dolayısıyla sanatçıların Kurtuluş Savaşı'ndan ilham almalarının da kınanmaması gerektiğini kaydetmiştir.

İnkılâp sergileri düzenlendiği sürece eleştiriler de devam etmiş; buna göre Burhan Belge, dördüncü İnkılâp sergisi vesilesiyle kaleme aldığı ve 14 Sontęşrin (Kasım) 1936 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan "İnkılâb ve Sanat" başlıklı makalesiyle dikkatleri üzerine çekmiştir. "Bu seneki inkılâb sergisini gezdikten sonra bir yandan "İnkılâb" ve bir yandan "sanat"ın bu kadar hazin ve seviyesiz tefsirlere (yorumlara) uğramasına üzüldük" sözleriyle yazısına başlayan Belge, Türk ressamlarının, İnkılâbın manasına eremediklerini, zira -teknik olarak da zayıf olan- resimlerinin bir kenarına "altı ok" ya da "ay yıldız" sembolleri ilişitirerek veya Atatürk'ün herhangi bir fotoğrafından bakarak yaptığı portresini, oklar ya da şimşekler arasına yerleştirerek inkılâba hizmet ettikleri yanılgısına düştüklerini, öte yandan alıcı da bulan bu ilham ve sanat "fukarası" resimlerin yanı sıra "az çok iyi" nitelikli resimlerin de bulunduğunu; ancak genelde hiçbir serginin, halka İnkılâbı anlatmada ve sevdirmede başarılı olamadığını, "İnkılâb için sanat parolasının"

ise ressamıları “şahsiyetsizleştirmekten” başka bir işe yaramadığını ifade etmiştir.

Sanatçıdan, “daha ilk ağızda” sanatının sosyal ve millî olmasını, davaya, yani inkılâba tahsis edilmesini istediklerini belirten Belge, böylece artistik özellikler kadar konunun da değer kazanma imkânı bulunduğunu; ancak sanatçıların teknikte zayıf olduğu kadar konuda da anlayışsız ve heyecansız olduklarını, dolayısıyla ne inkılâba ne de sanata hizmet edildiğini, tüm İnkılâp sergilerinin bu nedenden ötürü “İnkılâp hakkındaki eserlerimizi getirdik” diye gelen birkaç ressamı Cumhuriyet Bayramı yüzü suyu hürmetine bir dış kirası dağıtma mahiyetini aldığını ve bu durumun gerek İnkılâp gerekse sanat açısından tehlike oluşturduğunu ifade etmiştir.

“Bu Türk milleti, bir yeni hayat yaşamağa başlamamış mıdır? Memleketin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel çehresi her gün biraz daha değişmemekte midir? Türk kadını ve Türk insanı bugün bundan yirmi yıl önceki gibi mi yaşıyor? Heyecanları, ihtirasları, ıstıabları değişmemiş ve büsbütün başka türlü olmamış mıdır? Türkiyeye bugünkü damgasını vuran yel değirmeni midir, yoksa her tarafta gördüğümüz umran (bayındırlık) mı? Sahnede ki Türk kadını eskiden var mı idi? Meyhane peykesinde (sederinde) sızmış pos bıyık ile kötü bir barın masasına gençliğini gömen farfara (konuşkan) delikanlı aynı hatayı işlemekle beraber ayrı tipler değil midir? Sokak başındaki simitçi ile beton köprünün demirlerini bağlayan adamlar hep bu toprağın üzerinde bitmiş olmakla beraber aynı insan fasilesinin (familyasının) nebatı (bitkisi) mıdırlar?”

sorularıyla aslında İnkılâp sanatının ne denli kapsamlı bir biçimde ele alınabileceğini ifade eden Belge, bu başarılamadığı için hatadan dönülmesi gerektiğini, sanat eserinden yalnızca artistik olması şartı aramanın daha faydalı olacağını, bu surette eserin inkılâpçı olma şansının da kendiliğinden doğacağını, dolayısıyla sanatı belli bir süre için özgür bırakmak gerektiğini sözlerine eklemiştir.

Burhan Belge'nin bu görüşleri, İhsan Cemal Karaburçak tarafından 20 Sontesrin (Kasım) 1936 tarihli Ulus gazetesinde karşılık bulmuş; sanatçı, söz konusu gazetede yayımlanan "İnkılâb Sergisi Münasebetiyle Burhan Belge'ye" başlıklı yazısında, yazarla hem fikir olduğu noktalar kadar olmadığı noktalar hakkında da fikir beyan etmiştir. Buna göre Karaburçak, "İnkılâb ve sanat telakkilerinin (görüşlerinin) yalnız bu seneki sergide değil, bundan evvelki sergilerde de gözüktüğü kadar hazin ve tabiriniz veçhile (ifade ettiğiniz gibi) seviyesiz tefsirlere (yorumlara) uğramış ve daha doğru olarak uğratılmış olduğunda ben de sizinle mutabıkım (hem fikirim)." diyerek Belge'yle hem fikir olduğunu belirtmiş; ancak "suçu" tamamen sanatçıların sırtına yüklemesi bakımından yazara katılmadığını ifade etmiştir.

Belge'nin eleştirisini yeterli ve gerektiği kadar cesaretli bulmadığını bildiren sanatçı, İnkılâp sergilerindeki "hazin" manzaranın, sanatçıların İnkılâp ve sanat konusunu kavrayamamalarından değil, sanatın millî ve sosyal olduğu unutulmuş mutlak surette İnkılâbı yansıtan eserlerle dolu bir sergi oluşturma isteğinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Bununla birlikte dünyanın her yerinde "iyi ve kötü" sanatçıların bulunduğunu belirten sanatçı, "kötüleri" sergi kapısından çevirmenin ve sanat ile teknik bakımından başarılı eserleri sergiye dâhil etmenin jüriye ait bir sorumluluk olduğunu; ancak memlekette bu nitelikte bir jüri bulunmadığını zira jüri üyelerinin bir yapıt hakkında hüküm vermeden önce görüş öne sürebilmeleri için derin bir sanat kültürüne sahip olmaları gerektiğinin altını çizmiştir. Buna bağlı olarak jüri sorununun esaslı bir biçimde ele alınmasını öneren sanatçı, ressamı da ısmarlama resim yapmaktan, yani "gülünç olmaya sevk etmekten" kurtarmak gerektiğini de vurgulamıştır.

"İnkılâp çocuğunun", "millî rengi" bulunan bir sanat eseri yaptığında konusu ne olursa olsun bu eserin İnkılâp eseri sayılacağını kaydeden Karaburçak, Türk sanatçısının gücüne ve kabiliyetine hükmettiği gün "en büyük" inkılâp konularına da temas edeceğini; ancak teknik konuda gelişmesini tamamlamamış ise bunun mümkün olamayacağını, böyle bir

sanatçıyı hazır olmadığı halde inkılâp konusunda büyük boyutta kompozisyonlar yapmaya yöneltmenin, “behemehal (ne olursa olsun) böyle resimler getireceksin, aksi takdirde teşvik edilmezsin, boya parasını da bulamazsın!” demenin de doğru bir davranış olmadığını belirtmiştir.

Karaburçak, Belge'nin sanatı özgür bırakmak fikrine katıldığını; ancak özgürlüğün, konu bazında olması gerektiğini belirtirken bir yandan da sanatçının mevcut durumu ile halkın sanata karşı ilgisizliğinin devamına izin verilmemesini, bu işin bir rejim, bir parti işi gibi acil olarak ele alınmasının icap ettiğini de sözlerine eklemiştir.

Refik Epikman ise Nisan 1940 tarihinde, Ülkü dergisinde yayımlanan “Türkiye’de Resim ve Heykel Sergileri” başlıklı yazısında, İnkılâp Sergileri'nin, Türk ressamlarını ilk kez bir fikir ve ideal altında topladığını; ancak bu fikir ve idealin ressamlar tarafından anlaşılmadığını belirtmiş; ressamların inkılâpla ilgili düşüncelerini, yapıtlarında teknik alandaki yetenekleriyle yansıtmaları gerekirken çoğunun bunu gerçekleştirememeleri ve -sergi jürisi olmaması dolayısıyla- uzaktan yakından sanatla alakası olsun olmasın her yollanan resmin sergiye dahil edilmesi nedeniyle İnkılâp sergilerinin, günden güne “aleyhte bir cereyan olarak muhite telkin edildiğini” ifade etmiştir.⁵³⁶

İnkılâp Sergileri'nde nitelikli resimlerin de yer aldığını belirten Epikman, bu resimlerin ya küçük ve tekniğe odaklı ya da devrimlerle dolaylı yoldan alakalı olmaları sebebiyle karanlık ve ücra köşelere asıldıklarını, bundan ötürü ziyaretçilerden gereken ilgiyi göremediklerini; ne sanata ne de İnkılâba hizmet eden tabloların ise sayı olarak fazla, ebat açısından da diğerlerinden büyük olmaları nedeniyle bu sergilerin talep gören ve satın alınan yapıtları olduklarını işaret etmiştir. Bu yapıtları gerçekleştiren ressamların, Türk resminde bir kıymet anarşisinin doğmasına sebep olduğunu bildiren sanatçı, bu ressamlar yüzünden “...halkın san'at terbiyesi için muzır (zararlı),

⁵³⁶ Refik EPİKMAN, “Türkiye’de Resim ve Heykel Sergileri”, 145–146.

demagojik mâhiyette, fikir, teknik ve samimiyetten uzak boya ve tuval teşhir edilen bir meşher (sergi yeri) halini alan⁵³⁷ İnkılap Sergileri'nin, resim sanatında “yeni ve geleneği pek eski olmayan” bir millet için tehlikeli bir çığır açtığını, öte yandan bu sergilerin, dünyaca bilinen hakikatlerin bir kez daha zihinlere yerleşmesine vesile olduğunu belirterek bu konuda şunları söylemiştir: “...eğer san'atkârın, cemiyet içinde bir fonksiyonu olmazsa, meslekî bilgi ve tekniğe malik (sahip) değilse, samimiyetten uzaksa, o san'atkârın güzel bir sanat vücûde getirmesine imkân yoktur.”

1937'de İnkılâp sergilerinin yerini alan Birleşik Resim ve Heykel Sergileri de ressamlar tarafından yorumlanmış; buna göre Nurullah Berk, Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu ile hiçbir gruba ya da birliğe mensup olmayan sanatçıların katıldığı bu sergilerin birincisiyle ilgili, 15 Temmuz 1937 tarihli Varlık dergisinde yayımlanan “Bir Resim Sergisi Münasebetiyle I” yazısını kaleme almıştır.⁵³⁸ Yazısında, Güzel Sanatlar Birliği, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ile D Grubu üyelerinin bir çatı altında birleşerek açtığı bu sergide, Türk plastik sanatlarının modern öncesi ve modern dönem yapıtlarıyla temsil edildiğini bildiren sanatçı, teşhir edilen bu yapıtlarla birlikte, Türk resminin bir panorama gibi Halkevi duvarlarını kapladığını ifade etmiştir. Öte yandan söz konusu serginin, Türk plastik sanatlarını tam manasıyla temsil edecek zenginlikte olmadığını da kaydeden Berk, “geçen neslin en parlak mümessili, ekol şefi olarak” kabul edilen İbrahim Çallı'nın, sergiye birkaç poşadla⁵³⁹ katıldığını, Feyhaman Duran, Hikmet Onat ve Sami Yetik gibi ressamların ise uzun yıllardır tekrar ede geldikleri sergi resimlerini göndermekle yetindiklerini bildirmiş; sergide, D grubunun en “güçlü” temsilcilerinden Zeki Faik İzer'in yokluğuna da işaret eden sanatçı, grubun da sergide mütevazı bir varlık gösterdiğinin altını çizmiştir. I. Birleşik Resim ve Heykel Sergisi'nin, tüm bu eksiklere rağmen Türk plastik sanatlarına dair çeşitli eğilimleri yansıtan bir

⁵³⁷ A,g,m., 145.

⁵³⁸ Nurullah BERK, “Bir Resim Sergisi Münasebetiyle I”, 388–390.

⁵³⁹ Poşat, dış mekânda, yağlıboya kullanmak suretiyle yapılan küçük resim eskizi anlamına gelmektedir.

karakter taşıdığını dile getiren Berk, söz konusu sergiye, bu eğilimler nedeniyle “eski” ile “yeni” nesil ressamaları arasında yaşanan kuşak çatışmasının sonu gibi bakmanın mümkün olduğunu ve bunu dilediğini de sözlerine eklemiştir.

Sanatçı, II. Birleşik Resim ve Heykel Sergisi dolayısıyla kaleme aldığı ve 4 Temmuz 1938 tarihli Ulus gazetesinde yer alan “Sergiden Sonra” başlıklı yazısında ise Birleşik Resim ve Heykel Sergileri’ni olumsuz yönde etkileyen önemli bir konuya değinmiş ve şöyle demiştir:

“Birleşik sergi, ressamaların tesanüdü (dayanışması) bakımından büyük bir meseleyi halletmekle beraber, sergilerin insicam (düzgünlük) ve kıymeti noktainazarından (bakış açısı) yeni müşkiller ihdas (ortaya çıkarma) etti. Sanat kıymetleri olmadıkları için birlikler tarafından kabul edilmeyenler, amatörler, talebeler, ‘Pazar günü ressamaları’, fırçayı yeni ele alanlar muhtelit (karma) bir tezahürün (görünme) doğurduğu karışıklık ve anarşiden istifade ederek sergilere sokuldular ve bunların ahenk ve kıymetine hanel (bozma) verdiler. Güzel bir eser, yanında bulunan çirkin bir işe, kendi güzelliğinin ışığını vermez; fakat çirkin bir eser yanındaki güzel eserleri derhal kirletirir. Büyük sanatkârların umumî sergilerde eser teşhir etmekten kaçınmaları bu sebebe dayanır. İtiraf edelim ki bizim birleşik sergilerde tam bir insicamsızlık ve ahenksizlik var. Kendilerine ayrı ayrı yerler gösterildiği için muhtelif cereyanların bir çatı altında toplanmalarını normal görebiliriz. Fakat sanat kıymeti bakımından birbirine bu derece aykırı, birbiriyle bu derece düşman eserlerin aynı tezahüre iştirak etmesini prensip itibariyle hiç de temenni etmeyiz.”⁵⁴⁰

Amatör ve sanat kurallarından habersiz öğrenciler, “Pazar günü ressamaları”, “dilettante (amatörler, hevesliler)” ya da sadece ekonomik beklentilerden dolayı eser teşhir eden “sanat esnafının”, Türk plastik sanatlarının temsil edildiği ve “yüksek bir hava taşınması lazım gelen” Birleşik Resim ve Heykel Sergileri’ne katılamamaları gerektiğini belirten sanatçı, zira

⁵⁴⁰ Nurullah BERK, “Sergiden Sonra”, 5.

bu sergilerde sanatın ve sanatçıların; dolayısıyla da “millî kültür onurunun” mevzubahis olduğunu belirtmiştir.

II. Birleşik Resim ve Heykel Sergisi ile birlikte denetim mevzuunun önem kazandığını ifade eden Berk, bu konuyla ilgili olarak öncelikle seçkin sanatçılardan oluşan bir kabul jürisi oluşturulması gerektiğini, bu jüri sayesinde sergiye iştirak etmek isteyen “tufeylilerin (asalakların)” elenebileceğini, ayrıca bir sergi komitesine de ihtiyaç duyulduğunu; zira “insanlık ve sanat haysiyetleri kıt olan bazı kimselerin”, tablolarını satmak için öteye beriye başvurduklarını, hatta yalvarıp yakardıklarını, bunun da “hakiki” sanatçılar için küçük düşürücü bir durum olduğunu dile getirmiştir. Kendisine ve memleketine haksızlık eden, daima yükselmeyi amaçlayan ve sanat kaygısını tüm menfaatlere tercih eden ressamların şanını da lekeleyen bu tür sanatçıları hırpalamaktan çekinmemek gerektiğini bildiren Berk, henüz kıymet ölçüleri bulunmayan muhitin, “iyi” sanatı “kötü” sanattan ayırt edebilmesi için ise gerekli önlemlerin bir an önce alınması ve “hiç olmazsa” senelik sergilerin bayağılıktan kurtarılması icap ettiğini de sözlerine eklemiştir.

İki yıl süren Birleşik Resim ve Heykel Sergileri'nin yerine 1939'dan itibaren düzenlenmeye başlanan ve adında ilk kez “devlet” ibaresi bulunan Devlet Resim ve Heykel Sergileri de ressam yazılarına konu olmuştur. Malik Aksel, 1941 yılında gerçekleştirilen III. Sergiyi bir ay boyunca gözlemledikten sonra, izlenimlerini yazı dizisi halinde kaleme almış ve bu yazılar, Ülkü dergisinde “Resim Sergisinde Otuz Gün” başlığıyla yayımlanmıştır.⁵⁴¹ Sanatçı, bu yazı dizisinde, jüri heyetinin kimlerden oluştuğu, ödüllerin nasıl dağıtılacağı, sanatın himayesi ve devlet desteği, eski sanat-yeni (modern) sanat, millî sanat, estetik ve güzellik mevhumu ile sanatçının tanımı gibi serginin hazırlık aşamasından itibaren ressamlar arasında tartışılan konulara

⁵⁴¹ Malik AKSEL, "Resim Sergisinde Otuz Gün", 8–11; "Resim Sergisinde Otuz Gün", 8–11; "Resim Sergisinde Otuz Gün", 9–11; "Resim Sergisinde Otuz Gün", 4–5; "Resim Sergisinde Otuz Gün", 16–17; "Resim Sergisinde Otuz Gün", 17–18; "Resim Sergisinde Otuz Gün", 21–23. Sanatçı bu yazılarını, kitap halinde de yayımlamıştır. Bkz. Malik AKSEL, **Sanat Hayatı, Resim Sergisinde Otuz Gün**, 1 vd.

yer vermiş; sanatın himayesi konusunda geçen konuşmaları da şu sözlerle aktarmıştır:

“... köhne bir masa etrafında dağınık tablolar gibi gene gelişi güzel dizilen ressamın da birbirlerine söz bırakmadan münakaşa ediyorlar... Bir saatten fazla süren bu münakaşanın mevzuu şu idi: sanat nasıl himaye edilir? Ressamların birçoğu sanatın yeteri kadar himaye görmediğinden şikâyet ediyor, bununla beraber himayenin nasıl olması lâzım geldiği hakkında birinin görüşü öbürününkine uymuyordu. İçlerinden bir tanesi... kısa boylu bir ressam, bu mütalâalara (görüşlere) iştirak etmiyor, hatta himaye sözüne bile taraftar bulunmuyor, biteviye (tekdüze) sinirli hareketlerle “neden? niçin? ihtiyaç mı var?” diye yumruğunu masaya vurarak cevap veriyor, hırçın ve kısık bir sesle bu yoldaki bütün söylenilenlere itiraz ediyordu. Bir aralık oturduğu yerden doğrularak konferans vermeye hazırlanan bir hatip tavrıyla: –Arkadaşlar, dedi; bence himaye sanatın asilliğiyle uzlaşması kabil (mümkün) olmıyan bir zihniyettir. Bendeniz sanatkârı yardıma muhtaç, Darülaceze sakinleri halinde görmeye tahammül edemiyorum... Sanatkâr, takdirden bile müstağni (kayıtsız) kalmalıdır... Bir artistin vazifesi eser vermek; ondan ötesini düşünmek, mükâfat beklemek, alkış ummak bence daha kibar bir manâda parsa (sadaka) toplamaktan farklı bir şey değildir. Bunu şiddetle reddeden, bu himayeyi doğru bulmıyan zümreler ve sergiler vardır. Halbuki biz buna senelerden beri maalesef tenezzül ediyoruz... Maksadım yanlış anlaşılmasın; sanatkâr tabiatile eserinin karşılığını bekler, resmini şüphesiz satar; fakat onurunu, gururunu hiçbir zaman, asla...”⁵⁴²

Aksel, tartışmaya dahil olan “ufak tefek, pepeme (kekeme) ressamın” görüşlerini ise şu satırlarla yansıtmıştır:

“... Hayalî adında bir şair varmış. Bütün şiirlerini, açıklık, sefillik, yokluk içinde yazmış... talih ona güler yüz göstermiş, az çok bir servete, refaha kavuşmuş; bundan sonra ne vakit eline kalem kâğıt alıp şiir yazmaya kalkmışsa ilham perisi yanına uğramaz olmuş... Nihayet

⁵⁴² A.g.m., 8.

bir gün, elinde kalem, saatlarca düşündükten sonra şu mısraı yazabilmiş: Hayalî'nin Hayalî'ye hayal olmuş sözleri.”⁵⁴³

Sanatçı, uzun boylu, bol saçlı bir ressamın da tartışmaya katılarak bu görüşlere karşı çıktığını belirtmiş ve iki ressam arasında yaşanan tartışmayı da şu sözlerle kaleme almıştır:

“Uzun boylu, bol saçlı ressam: – Ben de seni bir şey söyleyecek sanıyordum. Yavan yavan bunu mu yumurtlıyacaktın? Şair başka, ressam başka... Şair, eline kalemi kâğıdı aldımı bitti. Ama ressam öyle mi? Bütün avadanlıkları (araç-gereçlerini) kuracak, atelyesi olacak, çeşit çeşit, genç, ihtiyar, dişi, erkek modelleri bulunacak. Rubens'in serveti olmasaydı, yüzlerce tombul modelleri bulunmasaydı Rubens meydana çıkar mıydı? Ondokuzuncu asra kadar ressamlar hep bol, güzel, çıplak modellerle çalışmışlar; hep modelden resim yapmışlar, sonra züğürtlük, himayesizlik yakalarına yapışınca model masrafından kurtulmak için işi ezbere, çiçeğe, manzaraya döktüler. Bu asırdaki kadar hiçbir devirde çiçek, manzara resmi yapılmış mıdır? Niçin? Çünkü bedava... Ufak tefek pepeme ressam: – A... eskiden boyuna nü yapıyordu. Şimdi artık vazgeçti. İş çiçeğe, manzaraya döktü. Birkaç sene evvel bir portre teşhir etmiş. İşittiğime göre karısı: “Bir daha benim müsaadem olmadan hiçbir kadın resmi yapmıyacaksın. Hele öyle çırıl çıplak şeyler hiç istemem...” demiş. İşte bugün bugün hep çiçek, hep çiçek. Kabahat kimde? Ressamda mı? Sergi çiçekle, manzarayla dolu. Bu acaba senin söylediğin sebepten mi ileri geliyor?... Modelsizlik değil, kadın kıskançlığı... Bol saçlı ressam: –Susturun şunu yahu! Akli ermez, her şeye karışır. Kendine kazaklık mı konduracak nedir?... Şunun bunun karısını, kızını işe ne diye karıştırıyorsun? Biz burada ilmî konuşuyoruz... Bazı münevverler (aydınlar), ressamı, çöldeki ‘târik-i dünya’lar⁵⁴⁴ gibi kendi ‘inzivagâh’larında⁵⁴⁵ şaheserler verecek bir “ucube (acayip)” halinde tahayyül (hayal) ederler. Ondan sanat namına, cemiyet namına feragat (hakkından vazgeçme) ve fedakârlıklar beklerler. Bu bir

⁵⁴³ A.g.m., 9.

⁵⁴⁴ Dünya işlerinden ve nimetlerinden elini eteğini çeken, bir köşeye çekilip münzevi (topluluktan kaçan) olarak oturan kimse. Bkz.(108), AYVERDİ, 3035.

⁵⁴⁵ Bir kişinin inzivaya (köşeye) çekildiği yer. A.g.k., 1423.

tarafli fedakârlığın sanat lehine olacağı kanaatindeler. Dünya nimetleri hep kendileri için... Sanatkâr, yalnız eser vermek, onları külfetsizce takdim etmek mecburiyetindedir, daha doğrusu evet, sanatkâr denen soytarı, onları eğlendirmekle mükelleftir. İcap ederse karnına taş basacak, nefsinin her türlü nimetlerden mahrum edecek, çünkü para yahut karın tokluğu hisleri fikirleri zaafa uğratmış. Safdilleri (safları) kandırmak için ne güzel formül!...”⁵⁴⁶

III. Devlet Resim ve Heykel Sergisi bu tartışmalara sahne olurken Bedri Rahmi Eyüboğlu da Aralık 1941 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi” başlıklı yazısında, sergide büyük boyutlu tabloların olmamasını, ressamların bu sergiye geçen senelere oranla daha az, heykeltıraşların ise “devede kulak kabilinden” eserle katılmalarını eleştirmiş; bununla birlikte mevcut birliklerden herhangi birine bağlı olmayan sanatçılar arasında yeni ve kuvvetli imzaların yer aldığını da işaret etmiştir.⁵⁴⁷ Sanatçı, I. ile II. Devlet Resim ve Heykel Sergileri’nde büyük boyutlu resimlerin teşhir edildiğini; ancak çoğu İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nde bulunan İnkılâp konulu bu tabloların, ne ressamların ne de müzenin yüzünü güldürecek nitelikte olduğunu, bu tarzda resimlerde başarı sağlayabilmek için ise bol vaktin, sanatçının muşambasını rahat rahat gereceği ışığı müsait bir atölyenin, boyaların, uzun bir süre için günlük ekmeğinin, model ve kostümün sağlanması gerektiğinin altını çizmiştir. Başarılı olmak için bunların da yeterli olmadığını vurgulayan Eyüboğlu, sanatçının resminde yer almasını istediği dağları, bayırları ve birçok teferruatı yerinde görmesinin icap ettiğini, ayrıca köylere giderek kağrı ve öküz etütleri yapması ile kırsal kesim insanını toprağında tanıması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁴⁸

Eyüboğlu, I., II. ve III. Devlet Resim ve Heykel Sergileri’nde dikkat çeken, heykel sanatı örneklerinin sayıca azlığı konusuna da değinerek bu husustan Nusret Suman, Zühtü Müridoğlu, Hâdi Bara, Ratip Aşir Acudoğu ile

⁵⁴⁶ Bkz.(541), AKSEL, 9.

⁵⁴⁷ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi”, 12.

⁵⁴⁸ A.g.m., 12.

Kenan Yontu'un sorumlu olduğunu dile getirmiş; resim yapmaya haftada sadece bir kaç saatini ayırabilen Arif Kaptan'ın dâhi sergiye beş-altı eserle iştirak ettiğini, öte yandan bütün gününü sanatına ayırabilme imkânı bulunan Hâdi Bara, Nusret Suman ve Zühtü Müridoğlu'nun on beş günde hazırladıkları iki etütle sergiye katıldıklarını belirterek bu sanatçıları eleştirmiştir. Ancak Eyüboğlu, bu durumun, adı geçen sanatçıların tüm vakitlerini âbide yapma işine ayırmalarından kaynaklandığını da kaydetmiştir. Sanatçı, bir noktaya daha işaret ederek her sene açılan sergilerde resim alanında yeni yeteneklerin ortaya çıktığını, heykel alanında ise bu tarzda yeteneklerin türemediğini de belirtmiştir.⁵⁴⁹

V. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde ise daha önce II. sergide yaşanan bir durum söz konusu olmuş; buna göre bazı ressam ve heykeltıraşlar, sergiye iştirak etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Malik Aksel, bu konuyla ilgili olarak Aralık 1943 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan "Beşinci Devlet Resim Sergisi" yazısında, II. sergiye katılmama kararı alan Güzel Sanatlar Birliği üyeleri gibi V. sergiye katılmak istemeyen sanatçıların bulunduğunu ve bu sanatçılardan belli başlılarının Akademi'nin "eski" üstatları olduğunu belirtmiştir.⁵⁵⁰ Aksel, bu sanatçıların iki-üç nesilden beri yetiştirdikleri öğrencileri ile bir arada bulunmaktan haz duydıklarını; ancak resim mükâfatını onlarla paylaşmak için hiçbir arzu duymadıklarını, sanat gururlarının bunun üstünde olduğunu dolayısıyla da müsabakaya katılmayacaklarını ifade ettiklerini kaydederek konuya açıklık getirmiştir.

Bu kararın, ertesini ve ondan sonraki yıllarda düzenlenen Devlet Resim ve Heykel Sergileri'ne herhangi bir etkisi olmamış; Hamit Görele'nin 14 Aralık 1945 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan "VII nci Devlet Resim ve Heykel Sergisi" başlıklı yazısında belirttiği üzere Devlet Resim ve Heykel Sergileri, her izleyenin üzerinde ittifakla (anlaşmayla) durduğu "bir sanat rekoru" halini

⁵⁴⁹ A.g.m., 16.

⁵⁵⁰ Bkz.(85), AKSEL, 7.

gelmiştir.⁵⁵¹ Görele, her sene, nicelik ve nitelik açısından geçen yılların rekorunu kıran bu sanat hamlesi, “bu memleket sesi ve sözü ile rengin zafer gibi açıldığı bu renk bayramı karşısında”, yalnız hayret ve takdirle değil, dikkat ve ilgiyle durulması gerektiğini belirtmiş; bununla birlikte bu verimli gelişmenin aynı hız ve tempoda devam edeceğinin de altını çizmiştir.

Öte yandan, bu sanat selinin, boşuna akıp gitmemesi için acilen bir sanat siyasetinin oluşturulması gerektiğini işarete eden sanatçı, sergi mekânıyla ilgili sorunların olduğuna da değinmiş ve Ankara Sergievi binasının resim sergileri için uygun koşullara sahip olmadığını dile getirmiştir. Plastik sanatların sonuçta bir ışık meselesi olduğunu kaydeden sanatçı, bir şaheseri, “kötü” ışık alan bir salonda öldürmenin, herhangi bir tabloyu ise ideal ışığa sahip bir galeride yepyeni bir hayata kavuşturmanın mümkün olduğunu belirttikten sonra, Sergievi’nin ısıtma probleminden de bahsederek “bu muazzam frijiderin (buzdolabının)” sadece ressamı ile resimleri değil, izleyenleri de dondurduğunu, kışın, sobasız ve kalorifersiz böyle bir sergi salonunda yirmi dakikadan fazla kalmanın ise ihtimal dâhilinde olmadığını, dolayısıyla devletin bu konuda sanatçılara destek vermesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.

Görele, VIII. Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile ilgili kaleme aldığı Ocak 1947 tarihli Çığır dergisinde yayımlanan “Bir Sanat Hadisesi” başlıklı yazısında da mekân sorununa değinmiş ve 500 eserin bu defa Ankara Üniversitesi’nin alt kat salonunda, kantin vazifesini ancak görebilen dar bir alanda sergilendiğini kaydetmiştir.⁵⁵² “Galeri derdimiz yirmi yılı buldu.” diyen sanatçı, VIII. Sergiden itibaren yürürlüğe giren değişiklikleri de bildirmiş; buna göre mükâfat usulünün kaldırıldığını, böylece çoğu kez jüriyi teşkil eden ressamın kendilerine oy vererek mükâfat kazanmaları gibi bir sakıncanın da önüne geçildiğini ifade etmiştir. Üç ressam arasında paylaşılan birincilik, ikincilik ve üçüncülük mükâfatı yerine, jürinin en çok oyunu toplayan eserlerin,

⁵⁵¹ Hamit GÖRELE, "VII nci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", 4.

⁵⁵² Hâmit GÖRELE, "Bir Sanat Hadisesi", 9.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından satın alınıp Resim ve Heykel müzesine konmasına karar verildiğini dile getiren Görele, bu suretle müzenin beslenmesinin de sağlandığını belirtmiştir. Jüri konusunda da değişikliklerin söz konusu olduğunu işaret eden sanatçı, buna göre uzmanlık esas alınarak resim alanında ressam, heykelde ise heykeltıraşlardan oluşan jürilerin toplandığını kaydetmiştir.

Kemal Zeren ise 7 Şubat 1948 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan "9. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde 2" başlıklı yazısında, Devlet Resim ve Heykel Sergileri'nde gözlemediği bir eksikliğe işaret etmiş; buna göre söz konusu sergilerde gravür, desen, sulu boya, pastel gibi çalışmalar ile büyük boyutlu kompozisyonlar ve dekoratif panoların bulunmadığını belirtmiştir. Sergide büyük boyutlu eserlerin yer almayışının, ressamın maddi sorunlar yaşamamasıyla ilgili olduğunu ifade eden Zeren, bu sergilerde resim satışının da yetersiz olduğunu belirtmiş ve sözlerini şu cümlelerle tamamlamıştır:

"Devlet sergisi şimdiki gibi bir Bakanlığın sergisi olmaktan çıkıp da bütün Bakanlıkların eşit bir alaka ve iştiraklerini üzerinde toplayan bir sanat mevzuu, bir Devlet mevzuu olduğu gün; kültür sahasında dünya çapında muvaffakiyet (başarı) göstermeğe muktedir (gücü yeten) olduğumuz bu en kuvvetli cephemizi de lakaydimizle heba etmemiş olacağız."

Refik Epikman ise Ocak 1949 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan "X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi" yazısında, Devlet Resim ve Heykel sergilerinin gün geçtikçe daha da olumlu sonuçlar verdiğini ifade etmiş; ancak sergide, "modern bir anlayış içinde renkleri ahenkli bir şekilde düzenleyen, inşacı bir zihniyetle formları eserine koyan, tabiatı ince bir araştırmadan geçirerek en güzel bir ifade tarzına varan, bir kelime ile şuurla çalışan" sanatçıların eserlerinin yanına basmakalıp eserlerin konduğunu belirtmiş, bu karmaşanın da izleyenlerin zihnini bulandırdığına dikkat çekmiştir.⁵⁵³ Sergiye

⁵⁵³ Refik EPİKMAN, "X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi", 22.

sanat terbiyelerini geliştirmek ve Türk sanatının aldığı mesafeyi görmek amacıyla gelenler için bu durumun düzeltilmesi gerektiğini işaret eden Epikman, buna göre, teşhir edilecek eserlerin sanat eğilimlerine göre ayrılması gerektiğinin de altını çizmiştir.

Cumhuriyet dönemi ressamaları, Türk ressamlarının tanıtımına yönelik yazılar da kaleme almışlar, -“primitifler” ya da “iptidailer” olarak da adlandırılan, Türk resminin ilk yağlıboya ressamaları dâhil olmak üzere- Türk resim sanatına katkıda bulunan pek çok ressam hakkında bilgi vererek kayda değer değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

4.3.1.5.Ressam Tanıtımları

Nurullah Berk, Nisan 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Cumhuriyet’in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I” başlıklı yazısında, Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonunu tanıtırken “primitifler” olarak kategorize ettiği sanatçılara dair bilgiler vermiş ve şunları aktarmıştır:

“... birinci resim salonu, ilk ressamlarımıza tahsis edilmiştir. Burada belki iptidaî bir idrâk fakat büyük bir tabiat saygısı ve renk hassasiyeti ile ‘nakşedilmiş’ bazıları imzasız, bazıları da imzalı olduğu halde sanatkârı hakkında hemen hemen hiç malumatımız olmıyan tablolar vardır. Bunların arasında Ahmet Bedri (1871-?) imzalı manzara (Resim 4.17) garp ressamaları arasında pek beğendiğimiz Utrillo’nun resimleri kadar ince renkli, tonları birbirinden pek belirsiz bir şekilde ayrılmakla beraber çok güzel bir ahenk gösteren tablodur. Aynı salonda iki saf ve temiz eser: Salih Molla Aşkî (1864–1925) ve Mustafa’nın (1840–1895) eserleri (Resim 4.18–4.19).”⁵⁵⁴

Berk, 1 Ağustos 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Resim San’atımıza Umumî Bir Bakış -2- Asker Ressamlar” başlıklı yazısında

⁵⁵⁴ Nurullah BERK, "Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I", 10.

ise aynı sanatçılardan “iptidailer, 19 uncu asır başlangıcından ortalarına kadar giden devre” olarak bahsetmiş ve şöyle demiştir:

“...ilk devreye aid eserler hakkındaki malûmatımız henüz pek sathidir. Resim ve heykel müzesindeki eserlerden şu intibai alıyoruz: Garb tekniğine henüz alışmaya başlayan Türk ressamı ‘iptidaî’ vasfını haklı gösteren bir safiyetle işe koyulmuşlardı. Bunların hiç biri profesyonel san’atkâr değildi. Çoğu, hatta hemen hepsi, ‘Mektebi Harbiyei Şahanedan’ veya ‘Mühendishanei Berri Hümayun’dan çıkma askerlerdi.”⁵⁵⁵

Refik Epikman da Birinciteşrin (Ekim) 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Resim ve Heykel Galerisi” yazısında, söz konusu sanatçılara ait resimlerin: “...iptidaî olmakla beraber büyük bir tabiat sevgisi ve renk hassasiyeti” taşıdığını belirtmiş; bunlar arasında Ahmet Bedri, Salih Molla Aşkî ve Mustafa’ya ait “saf ve temiz” eserlerin göze çarptığını da sözlerine eklemiştir.⁵⁵⁶ Sanatçı, 6 Haziran 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Türkiye’de Resim Sanatının Doğuşu” başlıklı yazısında ise “primitifler” hakkında ayrıca şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Ondokuzuncu yüz yılın ortalarında, halk içinden çıkmış, figürden ziyade manzara resmi yapan ressamı rastlarız. Bugüne kadar isim ve resimlerini tanımadığımız bu ressamı -Ahmet Bedri-Mustafa Bahri-Molla Aşkî-Cemal (1836-1898)- büyük bir sabır ve devamlı bir çalışmanın örneklerini resimlerinde göstermişlerdir. Her türlü tesirden uzak bir teknik, bu ressamıların tabiatı ifade tarzına başlı başına bir hususiyet vermiştir. Bu hususiyet; tabiatı aldıkları intibaları, her türlü tesirlerden uzak kalmış olan icra tarzlarının icaplarına yakışır tarzda anlatmış olmalarından doğar.”⁵⁵⁷

“Primitifler” konusunda kapsamlı bir değerlendirme ise Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun II. Teşrin (Kasım) 1943 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan

⁵⁵⁵ Nurullah BERK, “Resim San’atımıza Umumî Bir Bakış -2- Asker Ressamı”, 2.

⁵⁵⁶ Refik EPİKMAN, “Resim ve Heykel Galerisi”, 6-7.

⁵⁵⁷ Refik EPİKMAN, “Türkiye’de Resim Sanatının Doğuşu”, 5.

“Adsız Sanatçılarımız” yazısında yer almaktadır. Resim ve Heykel Müzesi açılıncaya kadar, “Anadolu’nun her köşesinde, İstanbul’un en kuytu kahvelerinde” duvara asılan yağlıboya, suluboya, karakalem ve cam üstüne yağlıboya ile yapılmış imzasız resimleri, Türk resminin “primitifleri” olarak kabul ettiğini belirten sanatçı, müzenin ilk üç salonunu dolduran resimleri gördüğünde herkes gibi kendisinin de şaşırıldığını kaydederek:

“Memleketimizde resim olarak Güzel Sanatlar Akademisi muallimlerinin ve onların arkadaşlarının eserlerinden maada (başka) bir şey görmediğimiz için bir aralık resmin bize onlarla geldiğini hükmetmiştik. Onların hemen hemen hepsi Avrupa’da tahsil görmüşlerdi. Eserlerinde Türk tezyinî sanatlarında resmin yerini tutan minyatürlerden en ufak bir tesir yoktu. Halbuki yeni müze bize resim olarak yalnız minyatür gören fakat her nasılsa yağlıboyanın tadını alan ve kendi başlarına resim yapan sanatkârlar tanıttı. Bunlar yaptıkları resimleri saraya takdim eden ve bilâ istisna (istisnasız) hepsi de eserlerini isimlerinin sonlarına ‘kulları’ ilave ederek imzalayan, o zamana kadar isimlerini bir kere olsun işitmediğimiz sanatçılardı. ...şurası muhakkak ki bunlar eğer bugün yaşasalardı eserlerinde görülen samimiyet, safiyet ve aşk sayesinde memleketimizde değilse bile Avrupanın sayılı sanat merkezlerinde tutunabilirler ve kendilerine şöhret ve servet temin ederlerdi.”⁵⁵⁸

demiş; söz konusu sanatçılara ait resimlerdeki ilk izlenimin tabiat sevgisinden önce “işçiliğe” verilen önem olduğunu belirterek “namuslu ve zevkli ellerden çıkan bu işçiliğin”, eserlerin çoğunda mevcut bulunduğunu, bu “işçilik” endişesinin ve ışık-gölgeden bağımsız oluşun, resimleri şark minyatürlerine yaklaştırdığını ifade etmiştir. Konusu ne olursa olsun, objelerin nötr bir ışık altında resmedildiğini bildiren sanatçı, konunun her tarafını aynı derecede aydınlık ya da koyu olarak betimleyen “primitiflerin” resimlerinde, “...ne bize Nazmi Ziya’nın arayışlarıyla gelen empresyonistlerin güneşi, ne de bir resmi muhtelif parçalara bölen ve resim sanatına sayılı kıymetlerden birisini veren

⁵⁵⁸ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Adsız Sanatçılarımız”, 6–7.

Rembrandt veya Greko'nun ışık gölgesi'nin bulunduğunu, bu sanatçılara ait resimlerde, doğrudan doğruya şekil veya "nakışın" var olduğunu kaydetmiştir.

"Primitiflerin", resimlerini en ufak ayrıntıya inerek "sabır ve sevgiyle" gerçekleştirdiklerini belirten Eyüboğlu, onlara yol gösterecek ne bir müze ne de "fırçalarını adım adım takip eden" hocalara sahip olduklarını, bu sanatçıların, zanaat aşkını doğrudan doğruya Türk tezyinî sanatlarını "özen sabır ve sükûndan" aldıklarını ifade etmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Bizim primitiflerimiz şüphesiz ki bu 'kulları' diye imza atan ressamlardır. Onlar da İtalyan, Alman ve Fransız primitifler gibi resmi bütün imkânlarıyla değil daha ziyade tezyinî bakımdan mütalea (etüt) etmişlerdir. Bütün primitiflerde olduğu gibi onlarda dört başı mamur bir desen endişesi yoktur. Mümkün olduğu kadar düz satırlar ve nakış hâkimdir. Eşyayı yerinden kaldırmak, evirip çevirmek, onu bambaşka bir zaviyeden (bakış açısı) tetkik etmek ve bambaşka bir ışık içerisinde yeniden sahneye koymak gibi endişeleri yoktur. Cisimlerin muhtelif hareketlerini sezerek onlardan değişik ahenkler elde etmek yerine daha ziyade şark minyatürlerine hususiyet veren sabit yahut aynı istikamete sıralanan parçaların ritmi tercih olunmuştur. Bu yüzden bizim primitiflerimizde de ağaçlar muhkemce (sağlamca) oldukları yere çivilenmişlerdir. Evler, insanlar, ağaçlar, kuşlar, hiçbir şey kımıldamak, yer değiştirmek niyetinde değillerdir. Bu yüzden desen anlayışları mümkün olduğu kadar basittir. Çünkü asıl resim sanatında desen, lüzumundan fazla hareketli cisimleri durdurarak mütalea etmek ve mütemadiyen (sürekli) duran cisimlerde de bir hareket sezmek endişesi vardır. Bizim primitiflerimizde göze çarpan en mühim hususiyet insan vücudunun yokluğu ve olduğu yerlerde gayet zavallı kalmış olmalarıdır. Resimlerin yüzde doksanını manzaralar teşkil etmektedir. Ve bu manzaralardaki sokaklar ekseriya bomboştur. Ağaç, ev, dağ etütlerinde garp primitiflerine yaklaştıkları halde insan motifi üzerinde tamamen yaya kalmışlardır. Hâlbuki insan vücudu, garp primitiflerinin elinde öteki mevzular kadar büyük bir soğukkanlılık ve maharetle işlenmiştir."⁵⁵⁹

⁵⁵⁹ A.g.m., 7.

1923–1950 yılları arasına tarihlenen ressam yazılarında, Türk resim sanatının “primitiflerine” dair yukarıda aktarılan değerlendirmelere yer verilirken bu sanatçılarla, -“orta devre”-⁵⁶⁰ ya da 1914 dönemi sanatçıları arasında köprü oluşturan⁵⁶¹ Şeker Ahmet Paşa (1841–1907), Hüseyin Zekâî Paşa (1860–1919), Osman Hamdi Bey (1842–1910), Hoca Ali Rıza (1864–1939), Süleyman Seyyid (1842–1913) ve Ahmet Ziya Akbulut (1869–1938) gibi –Osman Hamdi hariç- asker ressam kuşağına dahil sanatçılardan da bahsedilmiştir. Buna göre Nurullah Berk, Nisan 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Cumhuriyet’in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I” başlıklı yazısında, Mekteb-i Tıbbiye çıkışlı Şeker Ahmet Paşa’yı, Batı tekniği ile çalışan ressamların ilk ustası ve Türk resim tarihinde büyük bir kudret olarak tanıtırken sanatçı hakkında şu yorumları yapmıştır:

“ ...birinci salondan çıkarak ikincisine girdiğimiz zaman Şeker Ahmet paşanın eserlerine tahsis edilmiş olan duvar, bize, mevcudiyetinden uzun zaman haberdar olmadığımız ve birdenbire keşfettiğimiz bir hazinenin hayranlık ve hayretini veriyor. Şeker Ahmet paşanın şaheseri, hiç şüphesiz ki bu duvarın merkezini teşkil eden büyük manzaradır (Resim 4.20). Koyu yeşil bir senfoni. Kökleri, çizgi inşasının pek sarıh (açık) bir idraki ile ikisi sola meyleden, birisi ise tam kaimeyi muhafaza eden (dik duran) üç ağacın bütün tabloyu kaplayan tatlı gölgesi altında ormanda kestiği odunları eşeğine yüklemiş bir köylü yürüyor. Fırça istikametleri –ki bazan nokta nokta beneklenmiştir– yumuşak, mevzua uygun, bilgisi tamam bir ressamın işi. Bu eserin sağ ve solundaki natürmortlarda (Resim 4.21–4.22), Şeker Ahmet paşada pek bariz bir hususiyet gördüm: Tekniğini, icra tarzını, mevzua göre değiştirmek. Büyüklere has olan bu hususiyet, garp klâsiklerine yaklaşan bir tertip ve renk zenginliği taşıyan natürmortlarda ve ‘Ayasofya şadırvanında’⁵⁶² pek barizdir (Resim 4.23). Bu son levhaya bakarken gayri ihtiyari Decamps’ı hatırladım. Türkiyeye gelerek Türk manzaralarını tablolarında

⁵⁶⁰ Bkz.(554), BERK, 10; Bkz.(556), EPİKMAN, 6.

⁵⁶¹ Bkz.(558), EYÜBOĞLU, 7.

⁵⁶² Nurullah Berk’in, Şeker Ahmet Paşa’ya ait olduğunu belirttiği bu resim, Hüseyin Zekâî Paşa’nın bir eseridir. 1904 tarihli söz konusu eser, 1937 yılında Resim ve Heykel Müzesi’nin açılmasıyla birlikte müzede teşhir edilmiştir. Bkz. Z. Canan HAMZAOĞLU, **Asker Ressam Hüseyin Zekai Paşa ve Eserleri**, 104–106.

canlandırmış olan bu ressamın bu derece güzel bir eserini gördüğümü hatırlamıyorum.”⁵⁶³

Berk, 9 Ağustos 1940 tarihli Yeni Mecmua dergisinde yayımlanan “Büyük Bir Türk Ressamı Şeker Ahmet PŞ” yazısında ise sanatçının yaşamına ve kariyerine dair bilgiler vermiş;⁵⁶⁴ buna göre Şeker Ahmet Paşa'nın 1847'de Üsküdar'da doğduğunu, babasının Ali Efendi olduğunu, 1856'da Harbiye Mektebine girdiğini ve buradan pekiyi dereceyle diploma aldığını, 18 yaşında iken bu okulda resim öğretmeni olarak görevlendirildiğini, daha sonra Abdülaziz'in emriyle devlet hesabına Paris'e gönderildiğini, burada bir süre Gustave Boulanger'ın atölyesinde çalıştığını, sonradan Ecolé des Beaux Arts'da (Paris Güzel Sanatlar Okulu) eğitimini sürdürdüğünü, bu dönemde Türkiye'ye pek çok eserini gönderdiği gibi 1869 ve 1870 yıllarında Paris'in senelik sergilerine katıldığını, diplomasını aldıktan sonra okul yönetiminin, başarısından ötürü sanatçıyı üç aylığına İtalya'ya gönderdiğini, İstanbul'a dönmesinin ardından yüzbaşı rütbesi alarak Tıbbiye Mektebi'ne resim öğretmeni olarak atandığını, ancak şehrin birçok askeri ve sivil okullarında da resim dersleri verdiğini, 1873 yılında Sanayi Mektebi'nde kendi eserlerinden oluşan ilk resim sergisini açtığını, 1874'te Darülfünun binasında ikinci bir sergi daha düzenleyerek halka, Batılı tarzda yapılmış yağlıboya tablonun ne demek olduğunu gösterdiğini, duhuliyeye ile girilen serginin biletlerini, bir tarafı Türkçe, diğer tarafı ise Fransızca olarak hazırlattığını, sergiyle aynı yıl Abdülaziz'in yaveri (emir subayı) olduğunu, kolağalığına (yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan rütbe) terfi ettiğini, Abdülaziz'in, Dolmabahçe Sarayı'na konmak üzere yurt dışından satın alınacak tabloların seçiminde onu görevlendirdiğini ve buna bağlı olarak sanatçının mübayaaya

⁵⁶³ Bkz.(554), BERK, 11.

⁵⁶⁴ Nurullah Berk'in söz konusu yazısında verdiği bilgilerde bazı hatalar bulunmaktadır. Buna göre Şeker Ahmet Paşa, 1847'de değil 1841 yılında doğmuştur. Sanatçı, 1855 yılında Harbiye'ye değil, Mekteb-i Tıbbiye'ye girmiş ve 18 yaşında iken de burada resim öğretmeni değil, resim öğretmen yardımcısı olmuştur. 1874'te değil 1873'te yaver olmuş; ayrıca aynı yıl kolağası, 1876'da değil 1875'te binbaşı, 1879 değil 1880'de miralay, 1885'te değil 1884'te mirliva ve 1891'de değil 1890'da ferik olmuştur. Bkz. Şerif Abdülkadirzade Hüseyin Haşim, “Ressam Şeker Ahmed Ali Paşa”, 17–19. 1873'teki sergide ise yalnızca sanatçıya ait değil Türk ve Gayrimüslim ressamalara ait eserler de teşhir edilmiştir. Darülfünun'daki sergi ise 1874'te değil, 1875'te gerçekleştirilmiştir. Bkz. (46), CEZAR, 429–430, 432.

(satın almaya) getirildiğini, bu suretle Adolphe Yvon, Gustave Boulanger ve Jean-Leon Gérôme gibi Avrupalı ressamların⁵⁶⁵ eserlerini Türkiye'ye getirttiğini belirtmiş; öte yandan sanatçının yaver olduktan sonra resim yapmaya vakit bulamadığını, saraydaki görevinin tüm zamanını aldığını, zira saraya gelen yabancı misafirleri ve sefirleri karşılayarak gezdirdiğini, “artık ormanlarda dolaşmak ve pek sevdiği büyük ağaçların resmini” yapmak için zamanının olmadığını, şöhreti tüm Türkiye'ye, hatta yurt dışına dahi yayılan, 1876'da binbaşı, 1879'da kaymakam, 1880'de miralay (albay), 1885'de mirliva (tuğgeneral), 1891'de ise ferik (korgeneral) olan ve 60'tan fazla yerli ve yabancı nişanı (madalyası) bulunan sanatçının 1906'da hayata gözlerini yumduğunu kaydetmiş ve Şeker Ahmet Paşa'nın sanatçı kişiliği hakkında şunları dile getirmiştir:

“Mercandaki büyük konağında kendisine bir atelye tanzim etmişti (Resim 4.24). Tatil günlerini bu atelyede, büyük natürmortlar yapmakla geçirirdi. Kavunlar, karpuzlar, elmalar ve armutlar, kayısılar ve şeftalileri sepetlere kor, yeşil dallar üzerinde dağıtır, masaların üzerinde serpiştirirdi. Büyük ağaçlar resmetmekteki maharetini yemişlere dökmüş ve bunları taze renkleri, olgunlukları, hayatîyetleri ile tasvir etmişti... Şeker Ahmet paşa bize, Türk ressamlığının en olgun eserlerini bırakmıştır. O bilhassa, altlarında serin gölgeler dolaşan asırlık ağaçları severdi. Geniş kütüklerin arasından sızan sabah güneşini, yüklü dalların nemli yeşilliğini resmederdi. Bazen ağaçların altında bir geyik yahut bir karaca koştururdu. Yahut resim ve heykel müzesindeki büyük 'Orman' (Bkz. Resim 4.20) tablosunda yaptığı gibi kuru odun yüklü eşeğine güden bir köylüyü buraya alır, bu suretle kocaman ağaçların azametini bir kat daha arttırırdı. Son zamanlarda büyük 'natürmortlar' vücuda getirdi. Çiçekler ve bilhassa yemişlerin renkli ve olgun hayatîyetini maharetle ifade ederdi. Sepetlerin içine yerleştirdiği yahut yeşil dalların, mermer masaların üzerine serpiştirdiği envai (çeşitli) yemişlerin hoş ve ahenkli lekeleri onu uzun müddet meşgul etti. Ağır, sabırlı, teenni ile dolu (acele etmeden) çalışması ile en temiz, en hâkim renk kıymetlerini yan yana koyarak

⁵⁶⁵ Washington, Van Marc, Huguët, Harpignies, Daubigny ve Schraye de bu resamlara dâhildir. Bkz. (46), CEZAR, 153.

bugün hayranlığımızı uyandıran eserler vücuda getirmiştir.”⁵⁶⁶

Eşref Üren ise 1 Eylül 1942’de Ülkü dergisinde yayımlanan “Şeker Ahmet Paşa” yazısında, sanatçının Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi’nde öğretmen olarak görevlendirilmeyişine dikkat çekmiş ve bu konuda şunları dile getirmiştir:

“...kendimize, yerli kıymetlerimize inanmayıştın kötü itiyadı (sakınca), Sanayi Nefise Mektebimizin Paşa’dan faydalanmasına engel olmuştur. O zamanlar Avrupa’dan getirttiğimiz resim ustalarının resimlerine bugün göz ucuyla bakmaya katlanamıyoruz da Zekâi ve Şeker Ahmet paşaların, Seyit Bey’in resimlerine bakmaya doyamıyoruz. Muhitimizin, kendinden olanları küçümsemesinin zararlarını çok çektik. Bu Avrupa’dan getirilen resim ustaları bize öz sanatı sunmadıktan başka, cemiyetimizi de maskaraya çevirmişlerdi. Bazı Türk ressamalarını da bu yolda yürümeğe heveslendirmişlerdir. Halbuki Şeker Ahmet Paşa’yı bir natürmort karşısında, bir Chardin zekasıyla çalışırken, Seyit Bey’i beyaz eşeğine binmiş, güneş altında Alemdağı yolunda peyzaj yapmaya giderken görürüz.”⁵⁶⁷

Yazısına, Türkiye’de açılan ilk resim sergisini Şeker Ahmet Paşa’nın düzenlediğini belirterek devam eden Üren, bir rivayete göre bu sergide sanatçının Paris’te gerçekleştirdiği etütleri de teşhir ettiğini belirtmiş; sanatçının ressam kişiliğine dair ise şu yorumları yapmıştır:

“Paşa’nın sanat tarafına gelince, biz onda birbirine pek benzemiyen iki ayrı, sevimli bir yüz buluyoruz. Bir kale peyzajında (Resim 4.25) tabiata büyük bir saflıkla, korkaklıkla bağlantısı var ki insana ister istemez, Henri Rousseau’yu hatırlatır. Ormanda bir geyiği var ki (Resim 4.26) Courbet’yi düşündürür (Resim 4.27). Yalnız ondan daha az usta, daha az realist ve daha az malûmat taslayıcıdır. Tablonun umumî renk uygunluğu da gene

⁵⁶⁶ Nurullah BERK, “Büyük Bir Türk Ressamı Şeker Ahmet PŞ”, 9,17.

⁵⁶⁷ Eşref ÜREN, “Şeker Ahmet Paşa”, 14–16.

Courbet'yi hatırlatır. Loş ormanların zümrüt yeşiline öyle bir dalışı var ki gönüle ferahlık verir. Şimdi gözümün önüne bir natürmortu geliyor: göbek tarafı buğulanmış, kütür kütür bir karpuz dilimi... (Bkz. Resim 4.22) Plâstik unsurlara zerre kadar zarar vermeden karpuzun edebiyatını yapmak bu kadar olur. Paşa'da tâ Rönesans'tan başlayarak Chardin'e kadar süren 'koyu fon üstünde açık motif' geleneği görülür. Yemişler karanlıklardan apansız fırlayıverirler, gözlerimizin önüne şaşırtıcı aydınlıklariyle serpilirler. Paşa'nın sanatı, bir kelebek iştahı ile müzelerin renk bahçelerinde beslenmiştir. Benliğini belirtmekte bilhassa daha büyüklerin, daha eskilerin tesiri vardır. Seyit Bey'de olduğu gibi, Şeker Ahmet Paşa'da da zaman zaman görülen zaaf,⁵⁶⁸ bizzat bünyeden gelen bir şey değil, anlayışsız bir muhitin isteklerine zoraki bir boyun eğiştir.⁵⁶⁹

Bedri Rahmi Eyüboğlu da II. Teşrin (Kasım) 1943 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan "Adsız Sanatçılarımız" yazısında, Şeker Ahmet Paşa'nın, üzerinde durulması gereken mühim bir şahsiyet olduğunu kaydetmiş; uzun seneler Paris'te kalmasına rağmen "bize oradan en ufak bir müze kokusu" getirmeyerek "şark işlerine" bağlı kaldığını belirttiği sanatçının, Paris'ten "sadece daha yumuşak bir fırça" ile döndüğünü, ona "primitifler" arasında en önemli konumu sağlayan özelliğinin ise renk konusunda "tutumlu" davranması olduğunu ve "üç-dört renk ile işlediği iki küçük peyzajın", Resim ve Heykel Müzesi'nin yanı sıra dünya müzelerinin yüzünü güldürecek iki hazine sıfatını taşıdığını ifade ederek sanatçının Türk resim sanatı tarihi içindeki önemini vurgulamıştır.⁵⁷⁰

Şeker Ahmet Paşa gibi asker ressamı kuşağına dâhil olan Mekteb-i Harbiye çıkışlı Hüseyin Zekâi Paşa'yı ise Nurullah Berk, Nisan 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan "Cumhuriyet'in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I" yazısında, Türk resminin üstatlarından biri olarak tanımlamıştır.⁵⁷¹

⁵⁶⁸ Sanatçının figürlü resimleri kastedilmektedir.

⁵⁶⁹ Bkz.(567), ÜREN, 15.

⁵⁷⁰ Bkz.(558), EYÜBOĞLU, 7.

⁵⁷¹ Bkz.(554), BERK, 11.

Sanatçının, Resim ve Heykel Müzesi'nde yer alan "Cami" adlı resminin (Resim 4.28) her bakımdan hayranlık uyandırdığını, bu resmin, titizlik, itina, "kuvvetli bir artizanlık", konunun betimlenmesinde azamî bir dikkat ile "renk hamurunun, çok tatlı ve çok ahenkli" bir şekilde kullanılarak yapıldığını ifade eden Berk, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

"Diğer eski ressamlarımızda olduğu gibi, Zekâyi paşada da bu sadakat, bu doğruluk, hiçbir zaman tabiatın bayağı bir kopyasına düşmemektir. Bizim entelektüel endişelerimizden her halde pek uzak yaşamış olan bu ressamlar, gayri ihtiyarî, belki de gayri iradî olarak elzem olan 'transpozisyonu (transposé: ters-yüz etme)' buluyor ve tablonun mücerret (soyut) ihtiyaçlarını anlıyorlardı."⁵⁷²

Berk, Resim ve Heykel Müzesi'nde yer alan Zekâi Paşa'ya ait "Ayasofya Camii Hünkâr Mahfilî" ile "Erenköy'den Manzara" adlı resimlerde (Resim 4.29–4.30) farklı tekniklerde yapılmış iki "olgun" eser gördüğünü kaydederek Zekâi Paşa'nın manzara resimlerinde, Fransız manzara ressamlarının etkisi olduğunun altını da çizmiştir.⁵⁷³ Cemal Tollu ise, 24 Mayıs 1946 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan "San'at Âleminde: Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı" yazısında Hüseyin Zekâi Paşa'ya dair şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Meşrutiyet devrinin ilk on yılını yaşamış olan Zekâi Paşanın, Erenköy sırtlarından yapılmış bir eseri (Bkz. Resim 4.30) bizde empresyonizmin ilk ve en güzel bir örneğidir. İstanbul resim ve heykel müzesinde gördüğümüz cami resimlerinde (Bkz. Resim 4.28-Resim 4.29) girift teferruatı büyük bir sadelik ve vuzuh içinde ifade etmiş olması, Türk resim sanatının kurucularından olan Hüseyin Zekâi Paşanın teknik olgunluğunu isbat eder."⁵⁷⁴

⁵⁷² A.g.m., 11.

⁵⁷³ Bkz.(555), BERK, 2.

⁵⁷⁴ Cemal TOLLU, "San'at Âleminde: Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı", 5.

Asker ressamı kuşağından Mekteb-i Harbiye çıkışlı Süleyman Seyyid ise Nurullah Berk tarafından kuvvetli bir natürcü ressamı olarak nitelendirilmiştir.⁵⁷⁵ Bununla birlikte sanatçının diğer resim türlerine dair eserler gerçekleştirdiği, Sami Yetik'in, 1940 tarihli Güzel Sanatlar dergisinde yayımlanan "Süleyman Seyit Bey (Miralay)" başlıklı yazısında belirtilmiş ve sanatçıya dair etraflı bilgiler verilmiştir.⁵⁷⁶ Buna göre Yetik, 1258 (1842) yılında dünyaya gelen sanatçının, 6 Kasım 1857 tarihinde Paris'te açılan⁵⁷⁷ Mekteb-i Osmanî'nin⁵⁷⁸ ilk öğrencilerinden biri olduğunu işaret ederek söze başlamış; daha sonra Paris'te Alexandre Cabanel'in École des Beaux-Arts'daki atölyesine devam eden sanatçının, resim sanatının "sermest (sarhoş) bir filozofu halinde" İstanbul'a döndüğünü, yurda döndükten sonra Mekteb-i Harbiye'de, Şeker Ahmet Paşa ile birlikte resim öğretmenini olarak görevlendirildiğini; ancak Şeker Ahmet Paşa ile yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle bu görevden istifa ettiğini bildirmiştir. Öte yandan Süleyman Seyyid'in Orman ve Maadin Mektebi'nde Fransızca ile Mahmudiye Rüşdiyesi'nde lisan ve resim öğretmenliği, Mülkiye Mektebi'nin kurulduğu ilk dönemde ise ders nazırlığı (vekilliği) yaptığını kaydeden Yetik, sanatçının askeri okullarda 46 sene kadar süren eğitimlik görevinin sanatçıya dair şevk ve gayretle dolu ayrı bir tarihçe olduğunun altını çizmiştir.

Süleyman Seyyid'i, "Watteau gibi kararında sabit, Corot gibi teklifsiz, Harpignies kadar çalışkan" bir kişilik olarak niteleyen Yetik, yazısında Hoca Ali Rıza ile birlikte sanatçıyı ziyaretlerine de değinmiş ve şu notları aktarmıştır:

⁵⁷⁵ Bkz.(554), BERK, 12.

⁵⁷⁶ Sami YETİK, "Süleyman Seyit Bey (Miralay)", 57–59.

⁵⁷⁷ Bkz.(131), ARTUN, 36.

⁵⁷⁸ Mekteb-i Osmanî, Osmanlı devleti tarafından Paris'e eğitim almak üzere gönderilen öğrencilerin, yaşama ve çalışma prensiplerini düzenlemek amacıyla kurulmuştur. Söz konusu öğrencilerin bir araya getirilerek öğrenimlerini gözetim altında sürdürecekleri bu okul, 6 Kasım 1857 Cumartesi günü, Violet Sokağı 53 numaradaki bahçeli bir bina içinde açılmıştır. 1860 tarihli tutanakta, okulun amacı, "askerî ve sivil vazifelere öğrenci yetiştirmekten başka Erkân-ı Harb subaylarına, mühendislere ve yönetici devlet adamlarına sahip olmak" şeklinde belirtilmiştir. Okulda başta dil olmak üzere, matematik, fen bilimleri, tarih, coğrafya, edebiyat ve resim dersleri verilmiş; üç senelik eğitimin ardından öğrenciler, yetenekleri doğrultusunda Paris'in başlıca okullarına yerleştirilmişlerdir. Okul 1876 yılında kapatılmıştır. A.g.k., 36.

“Üsküdar’ın Nuh Kuyusu civarında büyükçe ahşap bir evde oturduğu seneler 1318’de (1902) bir yaz günü, üstat merhum Ali Rıza ile birlikte ziyaretine gitmiştik... Seyit Bey o sabah erkenden kendi tabiriyle –filezof– namını verdiği merkebine binerek Alemdağı civarındaki Çoban ayazmasına gitmiş orada evvelce tasarladığı ve pek beğendiği bir köşeyi etüd etmiş... Cabanel’in talebesi olduğunu işittiğim bu üstadı ben o gün tamamiyle Fransızların meşhur peyizajist (Harpinyi: Harpignies)’sine benzetmiştim. Duvarları dolduran etüdlere, bütün artistik eşyalar ortasında cevval nazarları (hareketli bakışları), biraz anemik (kansız) çehresini çerçeveleyen uzun beyaz sakalı ile Seyit Bey tam bir Türk Harpinyisi idi. Üstat bize Çoban ayazması etüdünde yeşil renklerin tabiatteki rollerini anlatırken Bay Ali Rizaya Ebülhayır⁵⁷⁹ diye hitap ederek gözlerinin zâfından şikâyet ediyordu. Seyit Beyin intihap ettiği (seçtiği) mevzu, şairane bir mevzu idi. Faktör gayet pişkin bir faktördü. Üstat bu eserinde (Henri Biva) gibi yeşillerin derecelerini ayıran mahir (becerikli) fırçasıyla ormanın zümrüdîn derinliklerindeki uzak tonları pek güzel görebilmiş ve kendine mahsus sade bir üslûbun sihirli tuşlarıyla resmi tamamlamıştı. Yamaçlardan sarkan böğürtlen dallarının ziyaya (ışığa) temas eden kısımları, yerlerin rutubetli hali, bu kimsesizlik içinde uyuyan köşeye billûrî (duru) sesiyle daimî bir neşide (şiir) söyliyene suyun dökülüşü fevkalâde idi. Bu küçük etüd tabiatin nihayetsiz manzumelerinden (şiirlerinden) intihab edilmiş (seçilmiş) güzel bir mısradı.”⁵⁸⁰

Yetik, özellikle Üsküdar’ın, sanatçı için konu ve güzellik kaynağı olduğunu işaret ederek sanatçının bu bölgedeki “süjeleri, dünyanın hiçbir tarafında bulunamayacak kadar zengin ve mütenevvi (çeşitli) olduğunu söylemekten, Üsküdar’ı methetmekten” ayrı bir neşe duyduğunu da ifade etmiştir. Sanatçının, Fuzulî’nin “itibarı vatan istidadı zata tesir etmez” kaygısı olmadan ve muhitin de alakasızlığından usanmadan hayal ve sanat âlemi içinde bir ömür sürdüğünü belirten Yetik, ressamlığın “yüksek bir meslek olduğunu” zamanın ileri gelenlerine ispat için, yemek salonlarına iştah açıcı resimler yaptığını ve “geçmiş maaşlarını kurtarmak amacıyla” hediye edilecek

⁵⁷⁹ Sami Yetik, bu ismin Hoca Ali Rıza’ya, Süleyman Seyit tarafından, her isteyen kişiye bir resim hediye etmesinden ötürü verildiğini belirtmektedir. Bkz.(576), YETİK, 57.

⁵⁸⁰ A.g.m., 57.

türde natürmortlar gerçekleştirdiğini de belirtmiştir (Resim 4.32–4.34). “Bugün bedestenlerde, şurada burada kendini gösteren Seyit imzalı resimler, o devirlerde ihtiyaç maksadıyla yapılmış resimler olsa gerektir.” diyen Yetik, bu resimlerden “Leylaklar”ı da sanatçıya ait bilinen ünlü eserler arasında gösterir (Bkz. Resim 4.33).

Yetik, sanatçının Tıbbiye’de öğretmen olduğu sıralarda öğrencileri tarafından “Metrologiste” ismiyle anıldığından da bahsetmiş; bu konuyu şu sözlerle açıklamıştır:

“Ona bu ismi verdiren menazırda (perspektifte) Léonardo da Vinci’den fazla bir taassup (bağnazlık) gösteriştir. Eşyanın görünüşlerinde gayet geometrik bir kaide tatbik eder, daire münhanilerinin (eğrilerinin) menazırî vaziyetlerini mutlak usulü fennîsi dahilinde (bilimsel olarak) çizilmesine çok ehemmiyet verirdi. Menazır dersini talebe çizgilerinde bu kadar ileri götürüşü hocaya metroljist lâkabını kazandırmıştır. Bu menazır mübalağası (abartısı) onun natürmort eserlerinin bazılarında kendini gösterir.”⁵⁸¹

Süleyman Seyyid’in Türk mekteplerinin en bilgili resim öğretmenlerinden biri olduğunu belirten Yetik, aynı zamanda sanatçının dönemine göre Türk ressamlarının en değerlilerinden biri olduğunu da kaydetmiş; realist olduğunu ifade ettiği sanatçının, tüm eserlerinin, gerçekçi bir görüşle doğadan alınarak doğa karşısında bitirildiğini, “tabiat denilen sanat kamusunu (sözlüğünü)” önemle incelediğinin ise renklerdeki tazelik ile çizgilerindeki samimiyetten anlaşıldığını bildirmiştir. “Fırça şarlatanı” olmadığını belirttiği sanatçının, görüşünün ise “fotoğrafik” olmaktan ziyade, eşyanın, atmosfer tarafından kuşatıldığını ayırt edebilecek derecede “nüfuzlu” bir görüş olduğunu da ifade etmiştir.

⁵⁸¹ A.g.m., 59.

Yetik, sanatçının “Fenni Menazır (Manzara İlmi)” başlıklı bir eser hazırladığı ancak bu eseri yayımlatmadan öldüğü bilgisini vermiş; ayrıca Fransa’dan yurda döndüğünde Serasker Hüseyin Avni Paşa’ya, Baltacı Mehmet Paşa’nın Prut Savaşı’nı tasvir eden bir eserini de verdiğini; ancak bu eserin ortadan kaybolduğunu da kaydetmiştir. 1 Haziran 1943 tarihli Ülkü dergisinde “Ressam Süleyman Seyit” başlıklı makalesi yayımlanan Eşref Üren ise, sanatçının vaktiyle “İkbal” ile “Osmanlı” gazetelerinde tercümanlık ve yazarlık yaptığını belirterek ressamlığın yanı sıra yazarlık yönünün olduğunu da işaret etmiştir.⁵⁸²

Asker ressamlar kuşağına dâhil Mekteb-i Harbiye çıkışlı Hoca Ali Rıza ise Nurullah Berk tarafından, Nisan 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Cumhuriyet’in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I” başlıklı yazıda, Resim ve Heykel müzesinde yer alan bir peyzajı (Resim 4.35) dolayısıyla Türk resminin Corot’su olarak nitelendirilmiştir.⁵⁸³ Sanatçı, Berk tarafından şu cümlelerle tanımlanmıştır:

“Teşpihte (benzetmede) hata olmaz, Ali Rıza’da da büyük Fransız ressamını karakterize eden evsafı (nitelikler) görüyoruz: Aynı tabiat hayranlığı, gördüğünü tasvirde aynı titizlik ve aynı safiyet ve görüş temizliği. Ağaçların ve kayalıkların strüktürünü etüt ede ede tabii manzaraların adeta jeolojik yapısını bellemiş olan Ali Rıza Bey, fırçasını besmele ile eline alan bu müslüman, bazı levhalarında, eski Hollandalıların inşa kudretine yaklaşıyor.”⁵⁸⁴

Cemal Tollu ise 24 Mayıs 1946 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan “Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı” yazısında, Hoca Ali Rıza’yla ilgili olarak, eski Üsküdar’ın en güzel köşelerini resmettiğini, Harbiye’deki eğitiminden sonra İstanbul’daki askerî ve sivil okullarda resim öğretmenliği yaptığı gibi Sanayi-i Nefise Mektebi dışındaki yetenekli gençleri de

⁵⁸² Eşref ÜREN, “Ressamlarımız: Ressam Süleyman Seyit”, 7.

⁵⁸³ Bkz.(554), BERK, 12.

⁵⁸⁴ A.g.m., 12.

yetiştirdiğini bundan dolayı da Türk sanatına büyük hizmeti dokunduğunu belirtmiş; sanatçıya ait (basılı desenlerin) okullarda örnek olarak kullanıldığını, çoğu ressamın “resim zevkini” bu desenlerden aldığını, bundan ötürü de sanatçıya “hoca” lakabının takılmasının yerinde olduğunu sözlerine eklemiştir.⁵⁸⁵

Sanatçı, 15 Ağustos 1933 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Sergi Münasebetile: Ressam Ali Rıza B. ve Eserleri” yazısında ise Galatasaray sergisinde, eserleri diğer sanatçılardan ayrı, özel bir odada teşhir edilen Hoca Ali Rıza’ya dair etraflı bilgiler aktarmıştır.⁵⁸⁶ Sanatçının, Ahmet Süheyl Bey’in (Ünver) yayımladığı “İstanbul ve Boğaziçi Ressamı Ali Rıza Bey” başlıklı kitabını referans göstererek verdiği bilgilere göre Hoca Ali Rıza, 1857’de Üsküdar’da doğmuştur. Babası, süvari binbaşılarından Mehmet Rüştü Bey’dir. Hoca Ali Rıza’nın resme olan yetenek ve aşkı, küçük yaşta iken kitaplarının kenarlarına yaptığı ve ölümüne dek de yapmaya devam ettiği karlamalardan belli olmaktadır. Harbiye’deki ilk hocası Nuri Paşa’dır; bununla birlikte Süleyman Seyyid ve Mösyö Guès’den de resim dersleri almıştır. 1882’de, mezun olduğu Harbiye mektebine resim öğretmeni yardımcısı olarak girmiş ve buradaki görevine ara vermeksizin 47 yıl devam etmiştir.

Cemal Sait (Tollu), yazısının devamında Hoca Ali Rıza’nın, üzerinde bıraktığı etkilerden bahsetmiş ve şunları demiştir:

“İnsan bazen evinde her zaman kullandığı bir eşyayı bir gün yeni görüyormuş gibi hayret ve şaşkınlıkla seyrederken ona bu kadar uzun zaman yabancı kalışına esef (üzüntü) eder, hayranlığını gizleyemez. Ali Rıza Beyin eserleri bende bu hissi doğurdu. İlk resim zevkini merhumun (rahmetlinin) matbu (basılmış) modellerinden almama rağmen onu bu kadar iyi anlamamıştım. Birkaç sene Avrupa müzelerini gördükten sonra bu güzel peyzajlar karşısında hayran kalıyorum. İstanbulu belki onun kadar kimse hissetmemiş ve adiliğe düşmeden onu

⁵⁸⁵ Bkz.(574), TOLLU, 5.

⁵⁸⁶ Cemal Sait, “Sergi Münasebetile: Ressam Ali Rıza B. ve Eserleri”, 5.

ifadeye muvaffak olamamıştır. Eserlerinde bilgiden ziyade his hâkimdir. Her ne kadar bu resimlerde Avrupa tesiri yok değilse de her halde istihfaf (küçümseme) edilemeyecek bir şahsiyet vardır. (Corot) yı hatırlatan peyzajları bil hassa ağaç formlarını modle tarzı, desenlerindeki kıvraklık şayanı, hayret derecede güzeldir. Her tablonun başka bir ahenkte olduğunu görüyoruz. İtiyadın ve bilginin icap ettirdiği tekerrürler (tekrarlar) yok. Bunun sırrını samimiyet ve hassasiyetinde, tabiati sadıkane tetkik edişinde aramalı. Bir resmi bitirmek için aynı yere, aynı saatte birçok defalar gidip çalıştığı âşikârdır. Böyle uzun bir tetkik neticesi olan küçük kıt'adaki eserlerde renkleri yorgun değil, bilakis tazeliğini saklıyor. Desenlerinde bile renkli tesirini yapan pentür kıymeti görüyoruz. Hele bir kaya üzerinde ağaçlarla çevrilmiş bir kulübesi var ki oranın serinliği bile hissediliyor (Resim 4.36). Kompozisyon fikri varmıştı bilmem, fakat şu muhakkak ki, tuvalini iyi ankadre etmek (encadrement: çerçevelemek) isteyen bir endişe var ve sevki tabii (içgüdü) ile bunu birçok eserlerinde muvaffakiyetle temin edebilmiştir. Yanlış anlaşılabilir bir empresyonizmden gelen fırça oyunları yerine gözü yormıyan, zevkle bakılan renkler, tatlı bir ahenk var ki, Ali Rıza Beyin resimlerinde en çok beğenilen cihet (yön) bu oldu.”⁵⁸⁷

Cemal Tollu, Mekteb-i Harbiye çıkışlı ressamlardan Ahmet Ziya Akbulut'tan ise 24 Mayıs 1946 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan “Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı” yazısında bahsetmiş ve sanatçının, ressamdan ziyade bir bilgin olduğunu⁵⁸⁸ ifade ederek söze başlamıştır.⁵⁸⁹ Ahmet Ziya Akbulut'u, döneminin “en samimi ressamı” olarak nitelendiren Tollu, sanatçının sanatını ve şahsiyetini saf ve gayretli bir talebe gibi çalışarak ortaya koyduğunu, ahlakını ve mizacını yansıtan tarzda eserler meydana getirdiğini, eserlerinin hilesiz, gösterişsiz, kendinden emin, sağlam, kat'i formlar ve tonlarla ifade edilmiş hisli yapıtlar olduğunu dile getirerek hayranlık uyandırdığını belirtmiştir.

⁵⁸⁷ A.g.m., 5.

⁵⁸⁸ Cemal Tollu, Ahmet Ziya Akbulut'u perspektif hocası olması ve resimlerinde de katı bir perspektif uygulaması dolayısıyla “bilgin” olarak nitelemektedir.

⁵⁸⁹ Bkz.(574), TOLLU, 5.

Nurullah Berk ise, Nisan 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Cumhuriyet’in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I” başlıklı yazısında: “İtiraf edeyim ki biz menazır (perspektif) hocamız Ahmet Ziyayı yalnız bir menazırcı olarak telâkki (kabul) ederdik...” dedikten sonra, öğrencileri olarak sanatçının resim de yaptığını duyduklarını; ancak çalışmalarının mahiyetini bilmediklerini ve öğrenmeye de çalışmadıklarını ifade etmiştir.⁵⁹⁰ Ahmet Ziya Akbulut gibi dönemin diğer sanatçılarına da atıfta bulunarak bu ressamların “ne mütevazı ve ne büyük sanatçılar olduklarını”, öyle ki “çala fırça resim yapmanın muteber (saygın) olduğu bir zamanda” sanatçı kimliklerini gizleyerek ressamlıklarını öne sürmediklerini belirten Berk, önceleri Ahmet Ziya Akbulut’un tablolarında gösterdiği takdire şayan soyluluğu kısırlık olarak gördüklerini, ancak bu disipline, bu klasisizme dönmek için “bugün” çırpındıklarını ve yaktıkları putlara tekrar tapınmaya başladıklarını, sanatın büyüklüğünü idrak etmiş olan bu mütevazı ve “eserleri kadar tertemiz” resamlara da hayran olunması gerektiğini sözlerine eklemiştir.

Osman Hamdi ise gerek yönetici, gerek arkeolog gerekse de ressam kişiliği ile ressam yazılarına konu olmuş; sanatçının Türkiye’de arkeolojinin ve resim sanatının gelişmesinde üstlendiği rol üzerinde durulmuştur. Buna göre Cemal Bingöl, Sonkânun (Ocak) 1937 tarihli Ar dergisinde “Kıymetlerimizin Bilânçosu: Osman Hamdi” başlığıyla kaleme aldığı yazısında, Osman Hamdi’nin babasıyla birlikte Sırbistan ve Viyana’ya gittiğinden (1858), buralardaki müzeleri gezerek sanat eserlerini görme fırsatı bulduğundan ve bu eserlerin, sanatçının içindeki sanat aşkını körüklediğinden, öyle ki hukuk tahsili için gittiği Paris’te (1860) bu eğitimin yanı sıra sanat tarihi, arkeoloji ve resim üzerine de çalıştığından, École des Beaux Arts’da⁵⁹¹ ve özel atölyelerde resim etütleri gerçekleştirdiğinden, İstanbul’a dönmesinin (1869) ardından Midhat Paşa’nın maiyetinde, “Vilâyet Umur-u Ecnebiye Müdürlüğü”

⁵⁹⁰ Bkz.(554), BERK, 12.

⁵⁹¹ Osman Hamdi, École des Beaux Arts’da Gérôme ve Boulanger atölyelerine devam etmiştir. Bkz.(46), CEZAR, 209. Deniz Artun ise Osman Hamdi’nin, École des Beaux Arts’da Gérôme ve Pils’in atölyelerine devam ettiği belirtmektedir. Bkz.(131), ARTUN, 53, 54.

göreviyle⁵⁹² Bağdat'a gittiğinden, orada kaldığı iki sene zarfında pek çok eser gerçekleştirdiğinden, Viyana Sergisi'ne de sergi komiseri olarak tayin edildiğinden (1873) bahsetmiştir.⁵⁹³

Bingöl, Uluslararası Paris Sergisi'nde madalya (1867), Roma Sergisi'nde şeref diploması, Berlin'deki Güzel Sanatlar Sergisinde iftihar madalyası (1891), Kolombiya ve Münih'teki sergilerden de madalyalar alan (1893, 1909) Osman Hamdi'nin, bir süre sonra memuriyetten ayrılarak resim yapmaya başladığını (1880), bununla birlikte Âsar-ı Atıka (Eski Eserler) Müzesi müdürlüğüne getirildiğini, müzenin başına geçer geçmez eski eserlerin dışarıya çıkarılmasını önlemek için Âsar-ı Atıka Nizamnamesi'ni hazırlattığını ve bu nizamnamenin yürürlüğe girmesini sağladığını (1884), Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılmasına önyak olduğunu (1883), arkeolojik kazılar gerçekleştirdiğini de kaydetmiştir.⁵⁹⁴

Bingöl, 1 Şubat 1942 tarihli Notlar dergisinde yayımlanan "Osman Hamdi ve Sanatı" başlıklı yazısında ise öncelikle Mühendishane-i Berri Hümayun'un ders programlarına resim derslerinin eklenmesi ile söze başlamış; buna göre, bu dönemde tüm gözlerin Batı'ya çevrildiğini, her tarafta kontrol edilmeyen bir taklitçiliğin hüküm sürdüğünü, "Avrupa'da iktidar mevkiinde bulunan ve henüz foyası meydana çıkmamış olan akademizmin basit ve sahte anlayışının" Mühendishane'de kıymetli sayılarak benimsendiğini, Mühendishane'deki resim dersinin, ölçülü, hesaplı ve nesneliği icap ettiren "iş resmi" olarak değerlendirilerek bu tür resmin, akademizmin prensiplerine uygun görüldüğünü ve resmin bundan ibaret sanıldığını, bu suretle de ilk ressamları yetiştiren Mühendishane'nin, sanatçıların yanı sıra halka da yanlış ve batıl bir resim anlayışı aşıladığını belirtmiştir.⁵⁹⁵

⁵⁹² Bağdat valiliğinin yabancılarla ilişkilerini ve yazışmalarını yürütme görevi. Bkz.(46), CEZAR, 212.

⁵⁹³ Cemal BİNGÖL, "Kıymetlerimizin Bilançosu: Osman Hamdi", 8-9.

⁵⁹⁴ A.g.m., 8-9.

⁵⁹⁵ Cemal BİNGÖL, "Osman Hamdi ve Sanatı", 4-6.

Bingöl daha sonra, Türkiye'ye gelen ya da getirilen yabancı ressamlar konusuna değinmiş, bu sanatçıların tekniklerinin “soysuz bir akademizm çerçevesini” aşmadığını ifade etmiş ve söz konusu sanatçıları “Tam bir turist zihniyeti taşıyanlar, şahsi zevklerini tatmin için çalışanlar ile saray artıklarıyla beslenen sanat bezirgânları (tüccarları)” olmak üzere üçe ayırarak bu ressamların zevksiz ve kültürsüz olduklarını, muhite ise resim sanatının, renkli bir fotoğraftan ibaret hissini uyandırdıklarını kaydetmiştir. Osman Hamdi ve ondan önce Avrupa'da eğitim görmüş sanatçıların da resim bilgilerinin akademizmin temelleri üzerine kurulduğunu, dolayısıyla söz konusu sanatçıların resim alanındaki faaliyetlerinin de bu yanlış zihniyetin kökleşmesine neden olduğunu ifade eden Bingöl, Akademi'nin kuruluşunun ardından burada hocalık yapan yabancı ressamların bu zihniyeti metotlu bir şekilde yaygınlaştırdığını ve kendileri gibi “kısa görüşlü” birçok amatör ressam yetiştirdiklerinin altını çizmiştir. Sanatçı, tüm bu nedenlerden ötürü, minyatür sanatından bağımsız ve gerçek anlamda “primitifler” olarak adlandırılmayı hak eden “Bektaşî sanatçılarımıza” dair “primitif ekolün” de enginleşerek klasikleşme şansının oluşmadığını bildirmiştir.

Bingöl, akademik alanda “Türk primitiflerini” temsil eden Osman Hamdi ile ilgili olarak ise şu saptamaları yapmıştır:

“Osman Hamdi, akademikti. Eserlerinde tabiatı taklit için sarfedilmiş enerji, bunun en açık delilidir. Onun eserlerindeki safiyet, tazelik ve renklerin parlaklığı havadan hüküm vermeğe alışmış kimselere klâsik damgasını bastırarak kadar kuvvetli bir otorite taşırlar. Günlerce işlendiği halde eserlerinde yorgunluğun hissedilmemesini de o uzun etüt yılları ile imanlı mesaisinin kazandırdığı tecrübe ve maharete borçludur. Gölge, ışık ve renk kompozisyonları, çizgi armonisi dolayısıyla tabiatı stilize veya deforme etmek olduğundan bütün diğer akademiklerde olduğu gibi, onda da aramamak lâzımdır. Osman Hamdi, sadece tablosuna koyacağı materyeli bir araya getirirken bir tertip düşünür, tablosundaki muvazene de (denge de) buradaki isabet dercesine göre şu veya bu şekilde tecelli ederdi. Resimlerinde direksiyonlar aynı satıh üzerinde

bulduğundan formların birbirleriyle olan münasebet ve ahenkli bağlanışlarını gösteremezler. Figürlerdeki teatral pozlara rağmen tabloda umumî bir hareketsizliğin hüküm sürmesinde başlıca âmil (etken) de işte bu statik hareketin bulunmayışıdır. Osman Hamdi, kütlelerin birbirine nazaran kıymetlerini de aramazdı. Sadece eşyanın derecesini tebarüz (belirme) ettirmeye itina eder, bunda da cidden muvaffak olurdu. Dünya müzelerinde yer almış, zamanında birçok taraftar bulmuş olan eserleri arasında soyunun binbir çiçekten rengini almış Çini ve minyatürleri kadar zarif renkli resimleri az değildir.. Harem Dairesi, kitap okuyan âlim vesaire gibi (Resim 4.37–4.38). Onun bu ihtişamı taşıyan eserlerine bakınız. Onlarda ya gölge ışığın objektif olarak kopya edilmek inadile renklerin siyahlaştırıldığını göreceksiniz, veyahutta fazla işlemeye elverişli olmayacak kadar küçük çapta olan resimlerinde büyük renk satırlarını düz olarak vurduktan sonra detayların (Karelerle büyütülmüş resimlerde olduğu gibi) bir takım empresyonist fırça tuşlarıyla yapılması dolayısıyla meydana gelen teknik ayrılığına şahit olacaksınız. Osman Hamdi, birçok portre ve peyzaj yaptı. Fakat daha çok memleketin dahilî mevzularını işlemekten hoşlandığını eserlerinden anlıyoruz... Osman Hamdi'nin küçük resimleri onun üvey çocuklarıdır. Onun hakkında öz evlatları demek olan nisbeten büyük kompozisyonlarıyla hüküm vermek icap eder. Bazan ikisinin aynı elden çıktığına insan inanmak bile istemez. Çünkü ikincilerde birincilerin aksine olarak insana pes dedirten bir ustalık ve işçilik vardır. Osman Hamdi'nin bütün kıymeti de buradadır ve bundan ibarettir.”⁵⁹⁶

Bingöl, Osman Hamdi'yi kaleme aldığı ve 16 Nisan 1944 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Ölümünün 34. Yıldönümünde: Osman Hamdi” başlıklı yazısında ise sanatçının Namık İsmail tarafından “Türkiye'nin Phidias'ı” olarak nitelendirildiğine, Eşref Üren'in de sanatçıyı Delacroix'ya benzettiğine dikkat çekerek bu görüşlerin, Osman Hamdi'nin Türk sanat tarihindeki değerli yerini belirtmek bağlamında birbirini desteklediğini; zira Phidias'ın, onun sanatındaki “kudretli başarıyı”, Delacroix'nın ise bir ekolün tek temsilcisi olduğunu

⁵⁹⁶ A.g.m., 5-6.

gösterdiğini ifade etmiş ve Osman Hamdi'yi, "Avrupa'nın en azılı akademik ressamlarıyla boy ölçüşebilecek biricik sanatçımız" olarak kaydetmiştir.⁵⁹⁷

Nurullah Berk ise Nisan 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan "Cumhuriyet'in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I" başlıklı yazısında, Osman Hamdi'ye dair değerlendirmelerini yaparken sanatçıyı, Şeker Ahmet Paşa ve Hüseyin Zekâi Paşa ile karşılaştırmış; buna göre Berk, Şeker Ahmet ve Hüseyin Zekâi'nin eserlerini görmeden önce Osman Hamdi'yi, "eski" Türk ressamlarının en kudretlisi olarak tanıdığını ancak adı geçen sanatçıları tanıdıktan sonra Osman Hamdi'nin diğerlerine göre herhangi bir üstünlük taşımadığını fark ettiğini ifade etmiştir.⁵⁹⁸ Osman Hamdi'yi, özellikle renk kullanımı açısından Şeker Ahmet ve Hüseyin Zekâi'nin olgunluğundan uzak bulunduğunu işaret eden Berk, sanatçının yapıtlarında rengin, boya olarak kaldığını belirtmiştir. Bu ince farkı, sanatseverlerin ve sanat uzmanlarının anlayabileceğini kaydeden sanatçı, tüpten çıkan boyanın kıymet ve şeffaflığının, resim sanatında hiçbir özellik taşımadığını, tüpten çıkan renkleri "hallihamur (kaynaştırma)" ederek bu renkleri eserin "yüksek ahenk ihtiyacına" uydurmak gerektiğini, Osman Hamdi'nin eserlerinin ise birer çini kadar "taze ve parlak" olduğunu ancak bu eserlerde genelde bir ahenksizlik görüldüğünü, sanatçının eserlerindeki en önemli eksikliğin ise bu olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, Osman Hamdi'nin büyük figürleri yan yana koymada ve tüm objeleri, özellikle de kumaş ve kumaş kıvrımlarını başarıyla işlemede hassasiyet gösterdiğini, "Silah Taciri" adlı yapıtının (Resim 4.39) bu bakımdan takdire şayan olduğunu, bu yapıtta ise Osman Hamdi'nin hocası Gérôme'un etkilerinin görüldüğünü işaret etmiştir.

Türk resim sanatının "primitifleri" ile -"orta devre"⁵⁹⁹ ya da 1914 dönemi sanatçıları arasında köprü oluşturan⁶⁰⁰ Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa, Osman Hamdi Bey, Hoca Ali Rıza, Süleyman Seyyid ve Ahmet

⁵⁹⁷ Cemal BİNGÖL, "Ölümünün 34. Yıldönümünde: Osman Hamdi", 6.

⁵⁹⁸ Bkz.(554), BERK, 12.

⁵⁹⁹ Bkz.(554), BERK, 10; Bkz.(518), EPİKMAN, 6.

⁶⁰⁰ Bkz.(558), EYÜBOĞLU, 7.

Ziya Akbulut gibi –Osman Hamdi hariç- asker ressamı kuşağına dahil sanatçılarla ilgili genel değerlendirmelerin yapıldığı yazılar da kaleme alınmış; bu yazılardan Nurullah Berk'in, 1 Ağustos 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış -2- Asker Ressamlar” yazısında şu satırlara yer verilmiştir:

“19 uncu asrın ortalarına doğru tablolarında görülen iptidailik yavaş yavaş kaybolmaya ve yerine daha mükemmel (olgunlaşmış) bir icra tarzı kaim (var) olmaya başlamıştı. Şeker Ahmed, Hüseyin Zekâi Paşalar, Osman Hamdi Beyler, sonraları Halil Paşa, Hoca Ali Rıza Bey, Türk resmine yeni bir devre açtılar. Bu zümrenin de hemen hepsi asker, yüksek rütbeli “ümera (subaylar)” idi... Şeker Ahmet Paşada Courbet'in, Zekâi Paşa'da Fransız manzara ressamının ve Hamdi Beyde Gerôme'un tesirleri aşikârdır. Fakat Kapalıçarşıdaki antikacı dükkânlarını, büyük levhalarına naklederek “şark resmi” yapan Osman Hamdi'yi istisna edersek, bu ressamlar zehirlenmemiş ve temiz kalmış hislerle temiz ve saf bir Türk resminin temelini kurmuşlardır. Süleyman Seyidin çiçeklerinde, Ahmet Ziya'nın bir menazirci titizliğiyle resmedilmiş sokaklarına bakarken bugünkü san'atı hazırlayan ressamın temiz ve dürüst bir işçiliğe ehemmiyet verdiklerini anlıyoruz. Bu san'atkârlar, imkânlarla iddiaları arasında muvazeneyi (dengeyi) bulabilmiş, sahip oldukları malzemeyi aşmayan mütevazı eserlerle iktifa etmesini (yetinmesini) bilmişlerdi. Gelip geçici kıymetlere ehemmiyet vermedikleri ve samimiyeti her şeyden üstün tuttıkları için onları, Avrupa san'atı ölçüsünde olmasa bile bizim ölçümüzde klasik diye anabiliriz. Askeri terbiyenin verdiği tevazu (alçakgönüllülük) ve disiplin ruhunun san'at plânında bir tezahürü (göstergesi) olarak da kabul edebileceğimiz güzel ve temiz iş gayretine bu devre san'atkârlarında olanca belagatile (açıklığıyla) şahid oluyoruz... El maharetinin varisleri olan eski Türk ressamlarında zanaat kaygusunu görüyoruz. Osman Hamdi'nin Resim ve Heykel Müzesindeki “Silah Taciri” adlı eseri (Bkz. Resim 4.39) önünde san'atkârın teknik imkânlarını teslim etmek mecburiyetindeyiz. O ve diğer arkadaşları, sedef kakma bir masayı, müzeyyen (bezenmiş) bir silahı, kırışıklı bir yüzü, kıvrımları bol bir elbiseyi resmetmekte usta idiler. Loş bir cami içi, çizgileri ufka yaklaştıkça daralan bir sokak, köpüklü bir deniz onları ürkütmezdi. İncecik

fırçalarile işe koyulurlar, didinir, yorulur, mukaddes (kutsal) işi başarırlardı. Bilgilerine imanları da yardım ederdi.”⁶⁰¹

Asker ressamı kuşağından Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa, Süleyman Seyyid Bey ve Hoca Ali Rıza, Malik Aksel'in 15 Temmuz 1949 tarihli Şadırvan dergisinde yayımlanan “Resamlar Şehri: Üsküdar” yazısında da konu edilmiş; bu sanatçılarla birlikte Üsküdar'da yaşamış olan Üsküdarlı Cevad, Üsküdarlı Osman, Osman Asaf Bey, Müfide Kadri, Halil Paşa ve Ahmet Ziya (Akbulut) hakkında da bilgiler verilmiştir.⁶⁰² Malik Aksel, yazısına eski İstanbul'un resim bakımından iki ayrı yüzü olduğunu belirtmekle başlamış; bu yüzlerden birini Avrupalı ressamın yapmış olduğu resimlerde, diğerini ise Türk ressamının eserlerinde görebileceğimizi bildirmiştir. Bu iki görüş arasında büyük farklar olduğunu belirten sanatçı, Batılı ressamın gerçekleştirdiği İstanbul resimlerinde belirli konuların işlendiğini, buna göre Frenklerin, “Eski Pazar” dedikleri Kapalıçarşı ve Bedesten içinin, “rengârenk poturlu”,⁶⁰³ şalvarlı, sarıklı, cepkenli⁶⁰⁴ insanların, kumaş ve eşya yığınlarının, harem hayatının, kafes arkasında sürmeli gözlü, halhallı, hizmetli, çıplak, beyaz esirelerin, bunları koruyan eli yatağanlı,⁶⁰⁵ büyük kavuklu akağaların,⁶⁰⁶ yarı çıplak, abanoz (koyu siyah) vücutlu haremağalarının, kadınlar hamamı ile kıvrak, edalı (işveli) tombul vücutların, Batılı ressamın bitmez tükenmez ilham kaynağı olduğunu, bu konulara hayal ürünü sahneler de eklenerek “isterik, şehvi tavırlar da verildiğini” kaydetmiştir.

Aksel, Batılı ressamı arasında, nispeten realist olan sanatçının ise ahşap evler arasında köpeklerle dolu daracık sokakları, yangınları ve tulumbacıları, çeşme başında “kırbalı⁶⁰⁷ sakaları⁶⁰⁸”, şerbetçileri, macuncuları,

⁶⁰¹ Bkz.(555), BERK, 2.

⁶⁰² Malik AKSEL, “Resamlar Şehri: Üsküdar”, 8–9.

⁶⁰³ Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir tür pantolon. Bkz. <http://tdkterim.gov.tr>

⁶⁰⁴ Kolları yırtmaçlı ve uzun, işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisi. A.g.k.

⁶⁰⁵ Namlusu kavisli, iki yanı da kesici, bir tür uzun savaş bıçağı. A.g.k.

⁶⁰⁶ Zenci olmayan ve yaratılıştan erkeklikten yoksun bulunan haremağası. A.g.k.

⁶⁰⁷ Sakaların içinde su taşıdıkları ağız dar, altı geniş, deriden yapılmış kap, su kabı. A.g.k.

⁶⁰⁸ Evlere, çeşmeden su taşımaya iş edinmiş olan kimse. A.g.k.

su muhallebicilerini, Yeni Cami berberlerini, manda arabalarıyla gezintiye çıkanları, Göküsu'da kayık sefalarını, Kâğıthane'de çingenelerin fal bakmasını, oyunları, mesireleri (gezi yerleri), kahveleri, Mevlevî ayinlerini, Rufaileri,⁶⁰⁹ Galata rıhtımını ve balıkçıları resmettiklerini belirtmiştir.

Türk ressamlarının ise Anadolu sahilinin ıssız köşelerini resmettiklerini bildiren Aksel, bu ressamlar arasında ne Beyazıt meydanı, ne de Fatih gibi dönemin kalabalık semtlerini betimleyenlerin yer aldığını, tüm bu sanatçıların gözlerini, Anadolu yakasının sessiz ve sakin köşelerine çevirdiklerini ve buraları realist bir biçimde resmetme endişesinde olduklarını belirtmiştir. Batılı ressamların, İstanbul'daki toplumsal hayatı abartılı ve görmek istedikleri gibi resmettiklerini bildiren sanatçı, Türk ressamlarının ise buna önem vermediklerini, toplumsal hayatı resimlemeyi ihmal etmekle birlikte yerel renk ile üslubu, nüanssız ve yapaylıktan uzak bir şekilde betimlemeye çalıştıklarını, bununla birlikte samimi bir pentür havası yarattıklarını ifade etmiştir. Konuyu bu ressamların Üsküdarlı oluşuna getiren Aksel, Üsküdar'ın adeta bir dönem ressamlar diyarı olduğuna dikkat çekmiş, incir ağaçları arasında, çatlak duvarları yan yatmış ahşap evleri ve bostan kuyuları ile bir kısım ressamların eserlerinde yaşamakta olduğunu, mahrumiyetine ve bakımsızlığına rağmen toz toprak içinde kalmış gizli bir güzelliğinin bulunduğunu, bu güzelliği yalnızca bir devir Türk ressamlarının görebildiğini ve anlayabildiğini, bu ressamların bir resim tarzı yarattığını, bu tarzın, Avrupalı ressamların tersine şatafatsız, samimi ve içli bir Türk peyzajının oluşmasını sağladığını kaydetmiştir.

Aksel, Türk resmine “açık kobalt mavi havalı aydınlık resimler” getiren, millî pentüre Üsküdar'ın gösterişten uzak, samimi havasını katan, eski İstanbul'un melankolik manzarasını renk ve çizgi ile bizlere tattıran Üsküdarlı ressamlar arasında öncelikle Hoca Ali Rıza, Süleyman Seyyid, Şeker Ahmet Paşa ve Hüseyin Zekâi Paşa'yı saymış ve buna bağlı olarak Türk resminin

⁶⁰⁹ Rufailik tarikatından olan kimse. Rufailik: Ahmed Rifai'nin kurduğu Sünni bir tarikat. A.g.k.

Üsküdar'dan doğduğunu söylemenin de yanlış ya da abartılı olmayacağını kaydetmiştir. “Bu büyük isimlerden sonra Üsküdarlı Cevad, Üsküdarlı Osman, guaş resimleriyle tanınmış Doğancıardan Osman Asaf'ı” da unutmamak gerektiğinin altını çizen sanatçı, Üsküdarlı ressamın, figür ve portreyle uğraşmadıklarını, çarşı-pazar gibi kalabalık yerlere ilgi göstermediklerini, Türk sanatı açısından önemli olan büyük abideleri dahi tuvale geçirmediklerini, buna karşın “gösterişsiz, alçakgönüllü ve samimi” köşeleri, tabiattan kesitleri ele aldıklarını, kırlara açıldıklarını, çeşmeleri, namazgâhları, bağdadi,⁶¹⁰ aşu boyalı eski evleri, hünnap ve çitlembik ağaçlarının gölgesindeki küçük mescitleri, fıstık ağaçlarının arasından görünen Boğaz'ı resmettiklerini, Çamlıca'yı ise başlı başına bir konu olara ele aldıklarını kaydetmiştir.

Bu sanat görüşü ile anlayışını yarım asır devam ettiren ve resmi seven bir topluluğun oluşmasına katkıda bulunan Üsküdarlı ressamın, güneşli ve açık havalarda Nuhkuyusu, Değirmendere, Merdivenköyü, Nakkaştepe, Dudullu ve Gebze'de çalıştıklarını, buralardaki, harman yerlerini, köhne çınarları, çeşme başlarını, küçük ahşap evler arasındaki asma çardaklarını, yosunlu damları, kenar mahallelerden sonra çoban kulübelerini, mısır tarlalarını ve su değirmenlerini resimlediklerini belirten Aksel, yazısının devamında bu sanatçılara dair kısa bilgiler vermiş ve şunları kaydetmiştir:

“Seyit Bey için Çamlıca'nın, Kısıklı, Kayışdağı, Alemdağı'nın hiçbir köşesi yabancı değildi. Merkebine boya ve eşyasını kor, beğendiği yere pöstekisini (postunu) serer, üzerine bağdaş kurar, böylece resme başlardı. Senelerce Avrupa'da kalan bu ressamın babayaniliği (alçak gönüllülüğü), hoşgörülüğü her tarafta kendisine hürmet ve saygı telkin ettirirdi. Bu ressamın çoğu Avrupa'da okudukları halde oradaki meslekdaşları gibi ne bohem hayata iltifat (ilgi) etmişler ne de sanatı bir gösteriş olarak kabul etmişlerdir. Bu nesil içinde kuvvetli resamlardan Üsküdarlı Zekâ Paşa'nın Erenköyünden Kayışdağı'na bir bakış resmi (Bkz. Resim 4.30) sanat tarihimizin en kıymetli eserlerinden biridir. Ona en güzel eserleri vaadeden bu doğduğu şehirdir. Evi ise bir müze

⁶¹⁰ Ağaç direkler üzerine çakılmış çitalara sıva vurularak yapılan duvar veya tavan. A.g.k.

halinde idi. İstanbula gelen yabancı ressamlar dahi burayı ziyaret ederlerdi. Üsküdarlı Şeker Ahmet Paşa'nın da çeşitli manzaraları bu şehre aittir. İnce ince işlenen bu resimler Üsküdar ekolünün en önemli özelliklerini belirtirler. Üsküdarlı Hoca Ali Rıza, bugün yaşlı ressamlarımızın hemen hepsinin, daha doğrusu bir çağın hocasıdır. Sayıca pek çok eserler yapmış, uzun zaman Türk sanatını kendi üslûbu tesiri altında bırakmıştır. Eserlerinden birkaçının adları şunlardır: Çamlıca'da Çoban Ayazması (Resim 4.40), Dudullu köyünde namazgâh (Resim 4.41), Bağlarbaşı, Haydarpaşa'da İbrahim Ağa mahallesi (Resim 4.42), Paşabahçe'den bir köşe (Resim 4.43), Beykoz çayırı, Nuhkuyusu, Selimiye'de Çiçekçi kahvesi, Acıbadem yolunda Kızlarağası çeşmesi (Resim 4.44), Değirmenderede asirdîde (asırlık) bir aşıyan... (Resim 4.45) Bu resimlerde figürler hemen hemen yok denecek şekildedir. Burada tabiata sadakat, ince ve sabırlı bir çalışma, açık mavi ve yeşil renkler, berrak bir hava görünür ki bunlar o devir bütün Türk ressamlarının müşterek özelliği idi. Hamdi Bey'in büyük figürlü resimleri müstesna (hariç) bütün Türk ressamları Üsküdar ekolünün tesiri altında idiler. Bununla beraber o devrin yegâne Üsküdar'lı olmayan bu büyük ressamının pek çok etüdü Üsküdar'a ve gene oraya yakın Gebze'ye aittir. Tarihi evlerin bulunduğu Çoban Mustafa Paşa Camii civarından türlü resimler meydana getirmiş ve nihayet burada Sultanhisarı'nı o derece beğenmiştir ki mezarının dahi aynı yere yapılmasını vasiyet etmiştir. Hamdi Bey'in talebesi ve ilk kadın ressam Müfide Kadri ki bir zamanlar Münih'de açılan bir sergiden altın madalya almıştır. Bu münzevi (çekingen) Türk ressam kızın eserlerinin çoğu Çamlıca'ya aittir. (Resim 4.46) Bugün bunların nerelerde olduğu bilinmemekle beraber mezarı Karacaahmed'dedir ki taşının üzerinde paleti ve fırçaları görünmektedir. Halil Paşa da Üsküdar'ı severdi. Eserlerinde onu yaşatırdı. Anadolu sahilleri, Çengelköy onun en duygulu, içli resimlerini yaşatmıştır. Üsküdar'lı Menazırcı Ahmet Ziya Akbulut'un menazıra (perspektife) ait değerli kitapları olduğu gibi Beyazıt imaretinin (ne yazık ki bundan bir müddet evvel yıktırılmıştır) resmini yapmıştır (Resim 4.47). İstanbul'un bu orijinal sivil mîmarisi bu ressamın eseriyle tarihe geçme fırsatı bulacaktır. Gene Üsküdarlı Abdi Bey'in resim dersleri kitabı resim (tedrisatına) ait yazılan ilk kitaptır. Üsküdar'lı Osman'ın (Sünbülefendi) resmi bu tarzın en güzel örneklerinden biridir (Resim 4.48). Bir zamanlar Nâbizade Nâzım ile başlayan

resimlerin altına şiir yazma usulü bu ressamalara da ulaşmış, buna benzer tecrübelerle girişilmiş. Ezcümle (kısaca) Ali Rıza'nın Paşabahçe'de İncir köyünde Sinan Ağa Çeşmesi altında şöyle bir şairane nesre rastlanıyor ki resimle edebiyatın kolkola götürülmek istendiğine işarettir: 'Zemzeme-i revaniyle sahibine bir kaside-i şükran terennüm eden çeşme'⁶¹¹ (Resim 4.49). İlk sanat mecmuası olan "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası"nı Üsküdar'lı Osman Asaf adında bir ressam çıkarmıştır ki guaş resimleriyle, panolarıyla tanınmıştır. Bu ressamın resim sanatı kadar fikir hayatımızda da önemli rolleri vardır."⁶¹²

Nurullah Berk'in Nisan 1938 tarihli Ar dergisindeki "Cumhuriyet'in Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I" ile Refik Epikman'ın Birinciteşrin (Ekim) 1938 tarihli Ar dergisindeki "Resim ve Heykel Galerisi" yazılarında,⁶¹³ "orta devre" sanatçıları olarak andıkları Halil Paşa (1857–1939), Ali Sami Boyar (1880–1967), Şevket Dağ (1876–1944), Hüseyin Avni Lifij (1889–1927), Nazmi Ziya (1881–1937), Ruhî Arel (1880–1931), İbrahim Çallı (1882–1960), Namık İsmail (1890–1935), Feyhaman Duran (1886–1970) ile Hikmet Onat'a (1885–1977) dair bilgi içeren yazılar da kaleme alınmıştır.

Refik Epikman, söz konusu sanatçılardan Mühendishane-i Berri-i Hümayun çıkışlı Halil Paşa'nın: "itinalı, dürüst, çok defa (ekzeküsyon) icra mükemmeliyetine erişen şayanı dikkat" eserler meydana getirdiğini ifade ederken⁶¹⁴ Nurullah Berk, ressamın, Hüseyin Zekâi Paşa'nın tarz ve anlayışında manzara resimleri gerçekleştirdiğini belirtmiş,⁶¹⁵ Arif Kaptan ise Mayıs 1940 tarihli Güzel Sanatlar dergisindeki "General Halil" yazısında, sanatçıya dair etraflı değerlendirmelerde bulunmuş ve Halil Paşa'nın sanatını iki ayrı dönemde irdelemiştir.⁶¹⁶ "Birinci devrede onun gençliğinde yaptığı ve henüz Avrupa tesirleri taşıyan resimlerini görecektir; diğer devresinde ise

⁶¹¹ Akışının nağmesiyle, sahibine şükranla şakıyan çeşme.

⁶¹² Bkz.(602), AKSEL, 8–9.

⁶¹³ Bkz.(554),BERK, 10; Bkz.(556), EPİKMAN, 2,8.

⁶¹⁴ Bkz.(556), EPİKMAN,8.

⁶¹⁵ Nurullah BERK, "Resim ve Heykel Müzesi II", 12.

⁶¹⁶ Arif KAPTAN, "General Halil", 59–62.

empresyonizma cereyanlarını yalnız renkte ve mahallî atmosferde kabul edebilen Mısır'daki faaliyetini⁶¹⁷ bulabileceğiz.” diyen sanatçı, ilk dönemde Halil Paşa'yı daha titiz, daha kişisel ve daha samimi gördüğünü belirtmiş; özellikle portrelerinde Süleyman Seyyid'deki desen anlayışına yakın bir olgunluk gösterdiğini kaydetmiştir. Sanatçı, Halil Paşa'nın Avrupa'da bulunduğu yıllarda⁶¹⁸ kendini geliştirmesini sağlayacak kaynakları seçemediğinin de altını çizerek bundan dolayı eserlerinde görülen tesirlerin: “o devredeki hakikî pentür endişelerinin ortaya koyduğu aramaların tezahürü (belirtisi) değil, Avrupa'da mühim bir ekseriyetin tâbi olduğu, kabiliyeti hiç değiştirmeyen muayyen ve fotoğrafik bir üslubun tekerrürü olarak” kaldığını vurgulamıştır.

Halil Paşa'nın, birinci dönemine ait bir eseri Kızıltoprak'taki bir evde tesadüfen gördüğünü bildiren sanatçı, “Göksu'da Sabah” adlı büyük boyuttaki bu peyzajın gri tonları ile Zekâi Paşa'daki ahenk anlayışına yaklaştığını ve onun kadar hassas olmasa dahi bu eserde, aynı ısrarı ve sevgiyi bulmanın mümkün olduğunu ifade etmiş; kadın portrelerinde ise “biraz kuru olmasına rağmen” nispeten daha içli daha bariz bir hassasiyet gösterdiğini kaydetmiştir. (Resim 4.50–4.51).

Sanatçı, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde Türk resim tarihinin “uç ana direğini” temsil ettiğini belirttiği Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa ve Süleyman Seyyid'in eserlerinin yanında, Halil Paşa'nın ikinci döneminde, “renkte atmosferci ve desende objektif” bir anlayış ile gerçekleştirdiği eserleri bir dekadans (çöküş-gerileme) olarak nitelendirmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

⁶¹⁷ Halil Paşa, hayatının son yıllarında Abbas Hilmi Paşa'nın konuğu olarak Mısır'a gitmiş ve burada birçok eser gerçekleştirmiştir. Bkz.(70),TANSUĞ, 367.

⁶¹⁸ Halil Paşa, Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan mezun olduktan sonra (1873), Abdülaziz'in yaverliğine verilmiş, bir süre sonra resim çalışmalarını sürdürmek üzere padişahın buyruğuyla Paris'e gönderilmiş ve École des Beaux Arts'da Gérôme'un atölyesine devam etmiştir (1880–1888). A.g.k., 367; Bkz.(131), ARTUN, 60–62.

“Bilhassa Mısır’da yaptığı eserlerde daimî bir tekerrür ve peyizajlarının renklerinde (masmavi seması, her yerde ve her eşya üzerinde altın sarısı güneşleri, toprağın, duvarın, insanların üstünde dolaşan mor mor gölgeleriyle) çok sıcak bir iklimin atmosferini yaşatmak isteyen bir iddia görülür (Resim 4.52). Mısırın lokal renklerini pek güzel ifade edebilmesi her nekadar bir muvaffakiyet (başarı) sayılabilirse de; resim sanatı hiçbir zaman bir hatırayı yadettirmek, yahut bir memleketin karakteristik köşelerini tersim etmekle (resmetmekle) iktifa edemeyeceği (yetinemeyeceği) için biz burada General Halil’den kompozisyonlarında ve renk ahenklerinde değişik, tahlilî ve inşacı bir desen anlayışı ile daha mütenevvî (çeşitli), daha arayışlı eserler bekliyebilirdik. General Halil’in eserlerindeki işçilik (bilhassa birinci devresinde) eskilerimize has olan bir kudreti taşır. Büyük bir dikkat ve sabırla işlediği tablolarında her eşya en küçük teferruatına kadar hakkını alır. Yalnız yaşlandıkça bu işçilik kıymetlerini bir empresyonizma temayülünün silip götürdüğüne şahit oluyoruz. Fakat her şeye rağmen eserlerinde kendisine mahsus bir üslûp göze çarpıyor. İstanbulun mütemadiyen (sürekli) değişen atmosferi içinde onun çalışma tarzı biraz daha değişik, daha arayışlı ve mütereddidir (kararsızdır). Yalnız; Mısır’daki faaliyetinden sonra oranın ağır ve sabit havasına, altın sarısı güneşine, sıcak yeşillerine karşı duyduğu incizabı (ilgiyi) ömrünün nihayetine kadar hemen bütün eserlerinde söküp atmadığı bir itiyat (alışkanlık) olarak tekrar etti. Kalamış koyundan, Boğazdan, İstanbulun diğer muhtelif semtlerinden yaptığı peyizajları o tarihten sonra bize hep Mısır’ı hatırlatmıştır (Resim 4.53).”

Nurullah Berk ise, 18 Birinciteşrin (Ekim) 1940 tarihinde Yeni Mecmua dergisinde yayımlanan “Ressam Halil Paşa” yazısında, Halil Paşa’nın erken dönemlerinde genellikle portre resmi yapmasına rağmen daha çok manzara ressamı olarak tanındığını belirtmiş ve resme ilk heves ettiği yıllarda gittiği sergilerde Halil Paşa’nın Boğaziçi sahillerini büyük bir hayranlıkla izlediğini ifade ederek sanatçıya dair şunları aktarmıştır:

“O, sakin kıyıların ressamı idi. Durgun akşam denizlerinde, zeytinyağı gibi ağır, sanki ağıdalı gibi duran denize, yuvarlak harelerinde, kâh gökyüzünü, kâh sahilin

koyu yeşilliklerini akseder. Halil Paşa, işte bu denizlerin, bu sahillerin ressamı idi. Çengelköyü'nün kırmızı yalıları, yeşilimsi kiremitli köhne evleri yahut güneşin kemirdiği plajlar, çakıl taşları üzerinde oynayan çocuklar, beyaz kotralar ve yelkenliler tablolarının belli başlı mevzuları idi. Denizi severdi, hep deniz tasvir etmek isterdi.”⁶¹⁹

24 Mayıs 1946 tarihli Vatan gazetesinde yer alan “Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı” başlıklı yazısında ise Cemal Tollu, Halil Paşa'nın Meşrutiyet dönemi ressamlarının önde gelenlerinden biri olduğunu, sanatçının önceleri Akademik tarzda çalıştığını ancak sonradan Empresyonizmin etkisi altında kalarak parlak renkli ve ışıklı manzaralar yapmaya başladığını kaydetmiştir.⁶²⁰ “20 sene sonra tekrar Paris'e gittiğim zaman Fransa'da resim sanatının gerilemiş olduğunu gördüm” diyen sanatçının, sanat bakımından “en mesut” dönemde Fransa'da uzun yıllar kalmasına ve “yüksek” kabiliyetine rağmen devrinin “büyüklüğünü” anlayamadığını ifade eden Tollu, Manet, Renoir ve Cézanne gibi “sanat peygamberlerinin” açtığı yolun güzelliğini de göremediğini belirtmiş; bununla birlikte Halil Paşa'ya ait portrelerde onun nefretle andığı Manet'nin etkilerinin bulunduğunu ve bu eserlerinin en güzel eserleri arasında yer aldığını da sözlerine eklemiştir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu ise Temmuz 1937 tarihinde Ar dergisinde yayımlanan “General Halil'in Ankara Halkevinde İkinci Resim Sergisi” yazısında, öncelikle sergi hakkında genel bir bilgi vermiş; buna göre sergide, çeşitli konulardan, özellikle de İstanbul manzaralarından oluşan 60 adet resmin bulunduğunu, bu manzaralar arasında Kahire'ye ait resimlerinin de yer aldığını kaydetmiştir.⁶²¹ Sergi esnasında sanatçıyla bir de söyleşi yapan Eyüboğlu, Halil Paşa'nın değerlendirmelerini onun ağzından şu cümlelerle aktarmıştır:

⁶¹⁹ Nurullah BERK, “Ressam Halil Paşa”, 7–8.

⁶²⁰ Bkz.(574), TOLLU, 5.

⁶²¹ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “General Halil'in Ankara Halkevinde İkinci Resim Sergisi”, 5–6.

“Mühendishane-i Berri-i Hümayunda bulunduğum sırada hocalarım, Binbaşı Hacı Mahmud ve mülazım (teğmen) Ahmed beyler idiler. Hüsnü Yusuf (1817–1861) da daha evvel aynı mektepte hocalık ediyordu. Resimlerinden yalnız Ayasofyasını hatırlarım. O zamanlar hep basma resimlerden kopye ediliyordu. Sonra ben Fransa'ya tahsile gidip geldikten sonra Kuleli Mektep idadisi (lisesi) muallimi iken Harbiye mektebine, meclisi maariften (Tâlim Terbiye Başkanlığı) arkadaşım Sait bey (Süleyman Seyyid) ile beni çağırıldılar. Biz talebeye evvela tabak, çanak, çömlek, desti gibi şeyleri, aslından meşk ettirdikten (çalıştırdıktan) sonra da bir takım eşkâli hendesiyeyi (geometrik şekilleri) ve nihayet tahtadan değirmen, çeşme gibi modelleri talebe önüne koyarak çizgi temrinlerini (alıştırmalarını) yaptırıldı, ilerde gözleri tabiata alışmağa başladığı zaman, tabiatı manazır (perspektif) bakımından doğru olarak çizdirmeğe çalışıldık. Diğer resim hocalarından molla Nuri Paşa [Osman Nuri Paşa,(1839–1906)] vesaire, ‘biz öyle çanak çömlek ile resim yapıldığını bilmiyoruz, basma resimlerden kopya lazımdır.’ diyorlardı. Birgün merkebe binmiş bir köylü resmi yaptım. Bunu Beyoğlunda bir mağazada teşhir ettim. Bu sırada Nuri Paşa bu resmi görünce derhal padişaha beni jurnal (ihbar) etti. Türkü kıyafetsiz bir halde eşeğe bindirip Beyoğlunda teşhir ediyor demiş. Padişah da asabileşerek derhal resmin saraya getirilmesini irade eylemiş, jurnalde dükkân ismi yanlış verildiğinden bir başka dükkânda bir kervan resmi bulunur, bunda da eşek ve köylü resimleri olduğundan resmin sahibini araştırırlar. Bunu yapan İtalyan olduğundan 30 lira verilerek resim alınır ve bir daha böyle resimler yapmaması ihtar edilir. Ben de bu suretle yakamı sürgünden kurtarmış bulundum.”⁶²²

Söyleşinin devamında Paris, Viyana, Yunanistan ve Mısır'da sergilere katıldığını belirten Halil Paşa, İstanbul'da, Galatasaray sergisinden çok daha önce Harbiye Mektebi'nde bir sergi açtığından; 1936'daki Viyana sergisinde ise altın madalya⁶²³ kazandığından bahsetmiştir. Her konuda resim yaptığını

⁶²² A.g.m., 5-6.

⁶²³ Halil Paşa bu madalyayı, 1936'daki Uluslararası Viyana sergisinde teşhir edilen ve Paris'te bulunduğu yıllara tarihlenen (1880–1888) “Madam X” adlı portresiyle (Resim 4.50) almıştır. Bkz.(70), TANSUĞ, 367.

ve bunlar arasında çok sayıda kadın portresi yer aldığını da bildiren sanatçı, modern resim konusunda ise şunları söylemiştir:

“Hiçbir fikrim yoktur ve bir ümidim de yoktur. Ben Pariste iken (Manet) isminde bir ressam Impresiyonist resimler yapardı. Çizgisi zayıf olduğundan her şeyi renk ile göstermeğe çalışırdı. Daha sonra bu tarz resimler, büsbütün mübalagalı (abartılı) bir şekil aldı. Âdeta bütün Paris'te moda oldu. Pariste bir sergide mavi domuz sürülerini gösteren bir resim gördüm ki köylüler bile buna gülüyordu. Fransa'da eskiden çok kuvvetli ressam vardı. Fakat on beş sene evvel Parise gidişimde resmin berbat bir hale geldiğini, zayıf boyalar, çizgisiz renkler ve zayıf desenler gördüm. Bunlar hep (Manet)nin tesirine olmuştu. Bundan çok müteessir oldum (üzüldüm). Mamafih (bununla birlikte) şimdi Fransa'da tekrar yeni klasik üstadlar yetişmeğe başladı. Ne ise çok şükür.”⁶²⁴

Nurullah Berk ise Mayıs 1938 tarihli Ar dergisindeki “Resim ve Heykel Müzesi II” yazısında, müze koleksiyonunda eserleri yer alan ve Halil Paşa'nın yanı sıra diğer bir “orta devre” sanatçısı olarak andığı Şevket Dağ'ın, cami içlerini resmettiğini, “cami loşluklarını, yarı karanlıkta çini parıltılarını, parmaklıkları pencerelerden süzülerek kırmızı halılara yer yer ışıklar serpen mabed ziyasını, mermerleri sararmış sütunları ve oymalı tahtaları” etüd ederek “sadık bir tercüme” ile betimlediğini ifade etmiştir (Resim 4.54–4.55).⁶²⁵

Sami Yetik ise 1944 tarihli Arkitekt dergisinde yayımlanan “Resam Şevket Dağ” başlıklı makalesinde, sanatçının iç mekân ressamlığında kuvvetli fırçası ile sendelemen yürüyerek ilerlediğini, şöhretin zirvesine ulaşarak ismini Türk resim sanatı muhitinden Batı sanatı muhitine kadar duyurduğunu ve sanat tarihine mal olduğunu belirtmiş; yazısının devamında da sanatçının yaşamına dair genel bilgiler vermiştir.⁶²⁶ Buna göre sanatçının, 1290 (1874)'te

⁶²⁴ Bkz.(621), EYÜBOĞLU, 6.

⁶²⁵ Bkz.(615), BERK, 12.

⁶²⁶ Sami YETİK, “Resam Şevket Dağ”, 130.

İstanbul'da doğduğunu, eğitimini bu şehirde yaptığını,⁶²⁷ Evkaf Nezareti'nde⁶²⁸ kâtip (yazıcı) iken Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdiğini, buradan 1897'de diploma alarak mezun olduğunu, bu sırada Yeni Cami'de yaptığı resimlerini fikir almak üzere Osman Hamdi'ye gösterdiğini ve teşvik gördüğünü, ilk eserlerinden Yeni Cami'ye ait bir tablosunun Sanayi-i Nefise Mektebi'nin müsabaka salonunda teşhir edildiğini ve mektebi ziyarete gelen bir Amerikalı'nın bu tabloyu beğenerek yüksek bir bedele satın aldığını bildirmiştir. 1324 (1908) yılına kadar Evkaf Nezareti'ndeki görevine devam eden sanatçının, bu tarihten sonra Mahmudiye Rüşdiyesi'nde resim öğretmenliğine başlayarak kendisini tamamen hocalığa⁶²⁹ ve resim yapmaya adanmış olduğunu kaydeden Yetik, Şevket Dağ'ın sanatına dair ise şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“İlk eserlerinde ufak tefek manazırî (perspektif) hatalar görülmüş ise de bilahare (sonradan) Şevketin tabloları tekâmül etti (gelişti). Şevket Dağ ekseriya Millî mimarimizin şaheserleri olan cami, medrese ve hanların enteriyörlerini (iç mekânlarını) resmetmekten zevk alıyordu. Tablolarında ekseriya figürlere tesadüf edilmez, nadiren koyduğu figürler ise tablosundaki binanın mikyas (ölçü) ve azametini ifade için konulmuş birer motiftir. Şevket Dağ sanatta merhale merhale (aşama aşama) terakkiler (gelişmeler) gösteren bir ressamdır. Tablolarını iki hatta üç devreye ayırmak ve bu surette tahlil etmek doğru olur. Yaptığı ilk eserlerinde renkleri gri ve muzlimdir (karanlıktır). İkinci devre, meşrutiyetten sonraki eserlerini yaptığı zamana tesadüf eder ki en kıymetli tablolarını bu sırada vermiştir. O sırada Bulgar Kralı Ferdinand tarafından bir nişanla taltif (ödüllendirilme) edilmiştir. Atina ve Münih sergilerine gönderdiği tabloları, keza bu devir içine tesadüf eder ki altın ve gümüş madalyalar almıştır. Şevket Dağ, abidelerimizin mimarî azametini karşı ruhunda büyük bir meclubiyet (tutku) his

⁶²⁷ Şevket Dağ, ilköğrenimini Hacı Ferhat Okulu'nda, orta öğrenimini ise Dar-ül Muallimin'de (İstanbul Öğretmen Okulu) tamamlamıştır. Bkz. <http://tr.wikipedia.org>

⁶²⁸ Osmanlı Devleti'nde vakıfların idaresini, vakıflarla ilgili hususları yürütmekle görevli bakanlık. 1921'de adı, Evkaf Vekâleti olmuş; 1924'te ise Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. Bkz.(108), AYVERDİ, 898.

⁶²⁹ Şevket Dağ, Mahmudiye Rüşdiyesi'nin dışında, sırasıyla Galata, Nişantaşı, Aksaray, Feriköy, Koca Reşit Paşa ve Kadıköy Numune Okulları ile Vefa, Nişantaşı ve Galatasaray Lisesi'nde de çalışmıştır. Bkz. <http://tr.wikipedia.org>

etmekte idi. Üçüncü devri, mebus seçildikten⁶³⁰ sonraki eserlerine aittir.”⁶³¹

Yetik, sanatçıya ait “sayılı” olarak addettiği eserleri ise şöyle sıralamıştır: Yeni Cami’den çeşitli görünümler (Resim 4.56), Ayasofya’dan son cemaat yeri ile küp motifi (Resim 4.57) -ki bu tabloların Musevi bir tüccar tarafından 1000 liraya satın alındığını ve Mecit Efendi Müzesi’nde bulunduğunu belirtmektedir- Birçok cami ve türbe kapısı, Rüstem Paşa Camii mimberi (Resim 4.58), Süleymaniye Camii, Ankara’da Hacı Bayram Camii, Konya’da Sırçalı Medrese, Valide Hanı, Çuhacı Hanı, Sokullu ve Hekim Ali Paşa Camileri, Sultan Selim Türbesi, Sultan Ahmet Çeşmesi (Resim 4.59), Topkapı Sarayı’ndan birçok görünümler ile daha pek çok tarihî ve mimarî abideler (Resim 4.60).

Cemal Tollu ise, 27 Temmuz 1944 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan “Şevket Dağ ve Türk Resmi” yazısında, sanatçının Osmanlı Ressamlar Cemiyeti’nin kurucu üyelerinden olduğunu ve cemiyetin idarî heyetinde görev aldığını belirtmiştir.⁶³² Sanatçının, Cumhuriyet’in ilanından sonra Güzel Sanatlar Birliği adını alan bu cemiyetin başında bulunarak meslektaşlarına ve Türk ressamlığına büyük hizmeti dokunduğunu kaydeden Tollu, Meşrutiyet döneminde yetişen resamlardan Halil Paşa, Ahmet Ziya Akbulut ve Hoca Ali Rıza ile birlikte Şevket Dağ’ın da hem Meşrutiyetten önceki dönemi hem de Cumhuriyet’i idrak ettiğini, bu nedenle üç sanat neslini birbirine bağlayan değerli unsurlardan biri olduğunu işaret etmiştir.

Şevket Dağ’ı resmi sevdirmek, yaymak, gençleri teşvik etmek ve yetiştirmek bakımından Hoca Ali Rıza’ya benzettiğini dile getiren Tollu, onun bir resim öğretmeni olarak özellikle İstanbul Muallim Mektebi’nin resme yetenekli gençlerini yetiştirmek için büyük çaba gösterdiğini ve öğrencileri

⁶³⁰ Şevket Dağ, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 5. devresinde (1 Mart 1935 - 27 Aralık 1938) Konya, 6. (3 Nisan 1939 - 15 Aralık 1943) ve 7. (8 Mart 1944 - 14 Haziran 1946) devrelerinde de Siirt milletvekili olarak görev yapmıştır. A.g.k.

⁶³¹ Bkz.(626), YETİK, 120.

⁶³² Cemal TOLLU, “Şevket Dağ ve Türk Resmi”, 2.

arasında ilkokul öğretmenliğini bırakarak kendini tamamen resim yapmaya adayanların pek çok olduğunun altını çizmiş, sanatına dair ise şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Hassasiyeti ve çalışkanlığıyla muayyen (belirli) mevzuları resmetmekte mahirane (becerikli) fırça kullanırdı. Fakat hakikî bir klasisizmi ve empresyonizmi iyi anlamış olmasından şüphe etmemek mümkün değildir. Ahmet Haşim, eski bir hoca ve fikir adamı olan bir zattan bahsederken ‘Onun zengin bir kütüphanesi vardır. Fakat Viktor Hügo’ya kadar gelir dayanır, daha öteye geçmemiştir.’ derdi. Şevket Dağ da yarım asırlık sanat hayatı içinde ilk hocası olan Valeri’nin Akademik tesirinden kurtulabilmiş, kendinden daha genç bir neslin Avrupadan getirdikleri empresyonizm cereyanına katılmış ve oracıkta kalmıştı. Bilhassa son yarım asır içinde, ilerleyen hayatla beraber sanatın da hayırlı veya zararlı merhalelerden (evrelerden) geçtiğini, zaruri olan bu değişmelerden payımıza düşen dersi almak mecburiyetinde olduğumuzu anlamamıştı. Bu mahdut (sınırlı) bilginin sanatını ve memleketini seven Şevket Dağın ruhunda uyandırdığı endişeler, onun gençliğe âdeta düşman kesilmesine sebep olmuştu. O, gençlerin fena bir çıkmaza girdiklerini ve bunun da Türk sanat hayatında fena tesirler yaratacağına inanmış ve bu yüzden salâhiyetli (yetkili) makamları işgal edenlere varıncaya kadar, herkese, her fırsatta genç neslin düştüğü dalâleti! (sapkınlığı) anlatmağa çalışmıştı. Hele Güzel Sanatlar Akademisinin akıbetinden çok endişe duyardı. Bununla beraber birkaç sene evvel Akademide açılan bir talebe sergisinde ilk sınıf talebelerinin yaptıkları son derece samimi ve büyük bir itina ve titizlikle çizilmiş desenleri görmekle geniş bir nefes alarak ‘İşte Akademiden istediğim bu idi. Fena bir yolda çalıştığını zannederek çok üzülüyordum. Bu desenleri görerek ferahladım. Biz talebe iken Valeri bize böyle desenler yaptırırdı’ demişti. Bu sözlerdeki safiyete ve memleket hesabına duyulan üzüntüye hayran olmamak mümkün değildir. Fakat o gene aldanıyordu. Oradaki desenlerin Valeri zamanındaki telâkki (anlayış) ile hiçbir münasebeti yoktu. Aramızda çok büyük bir duygu ve düşünce farkı bulunduğunu görememişti...”⁶³³

⁶³³ A.g.m., 2.

Şevket Dağ ile aynı dönemin sanatçılarından Mekteb-i Harbiye çıkışlı Sami Yetik'i (1878–1945) ise 1945 tarihli Arkitekt dergisinde yayımlanan “Ressam Sami Yetik” yazısıyla Ali Karsan kaleme almış ve sanatçıyla ilgili genel bilgiler vererek sanatı hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.⁶³⁴ Karsan'ın verdiği bilgilere göre sanatçı, 1878 yılında İstanbul'da doğmuştur. Resim aşkı, Çemberlitaş'ta kırtasiye dükkânı bulunan Naci Efendi'nin vitrininde gördüğü Hoca Ali Rıza'ya ait bir manzara resmi ile başlamış, Mekteb-i Harbiye'de okurken hayranı olduğu bu hocadan resim dersi almış⁶³⁵ ve ilk eserlerini onun etkisi altında kalarak gerçekleştirmiştir (Resim 4.61–4.62).

1898'de Harbiye'den mezun olan sanatçı, Eyüp Askerî Baytar Rüştüyesi'nde resim öğretmenliğine başlamış; bu dönemde Sanayi-i Nefise Mektebi'ne de devam ederek 1906 yılında birincilikle diploma almıştır. 1910 yılında, kendi imkânlarıyla⁶³⁶ Paris'e gitmiş ve Académie Julian'da, Jean-Paul Laurens'in atölyesine devam etmiştir (1910–1911). Yurda döndükten sonra, Balkan Savaşı'na katılmış (1912),⁶³⁷ Birinci Dünya Savaşı'nda da boğazların savunmasında görev almıştır. Uzun süreler Kuleli Lisesi'nde, Mekteb-i Harbiye'de resim öğretmenliği yapan sanatçı, 1933'te binbaşılıktan emekli olmuştur. Resim çalışmalarını Fatih Kıztaşı'ndaki evinin atölyesinde gerçekleştiren sanatçı, 1924 yılında tekrar Paris'e giderek Namık İsmail ve Ahmet Haşim ile birlikte savaş sonrası sanat cereyanlarını yakından gözlemlemiştir. Karsan yazısında, ressama dair şu bilgileri de vermiştir:

“Kendisinin en büyük meziyeti imanlı bir ressam olmasındandır. Doğru veya yanlış, inancına dört elle sarılmış ve sonuna kadar aynı yolda yürümüştür. Memleketimizde ilk san'at teşkilini (Osmanlı Ressamlar

⁶³⁴ Ali KARSAN, “Ressam Sami Yetik”, 67–68.

⁶³⁵ Sami Yetik, Mekteb-i Harbiye'de iken Hoca Ali Rıza'nın yanı sıra Osman Nuri Paşa'dan da resim dersi almıştır. Bkz.(70), TANSUĞ, 372.

⁶³⁶ Deniz Artun, sanatçının Mahmud Şevket Paşa'dan burs alarak Paris'e gittiğini belirtmektedir. Bkz.(131), ARTUN, 157.

⁶³⁷ Sanatçı, Balkan Savaşı'nda Bulgarlara esir düşerek bir süre esir kalmıştır. Bkz.(70), TANSUĞ, 372.

Cemiyeti) kuranlar arasındadır ve kurduğu cemiyette büyük bir feragati nefis ile (özveriyle) çalışmıştır. Tab'an (kişilik olarak) asabi ve sert olmasına rağmen altun gibi bir kalbi vardı... Bütün ömrünce fırçası ve kalemi ile faal bir hayat geçiren Sami, son senelerde ressamlarımız namı altında iki ciltlik bir eser hazırlamıştır. Birinci cildi çıkan kitabın ikincisi basılmak üzeredir. Resmin her şubesinde, (natüromort, portre, kompozisyon) aynı kıratatta (nitelik) çalışmıştır (Resim 4.63–4.66).⁶³⁸

Sami Yetik gibi asker ressam kuşağından olan Mekteb-i Bahriye çıkışlı Ali Sami Boyar (1880–1967) ise Nurullah Berk'in Mayıs 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan "Resim ve Heykel Müzesi II" başlıklı yazısında, Türk resim tarihinin "orta devre" sanatçıları arasında anılmış ve Galatasaray sergilerinde teşhir ettiği büyük harp resimleriyle tanındığı ifade edilmiştir.⁶³⁹ Cemal Tollu ise, 14 Haziran 1946 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan "Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı II" başlıklı yazısında, sanatçının özellikle kâğıt para⁶⁴⁰ (Resim 4.67–4.80) ve pul resimleri⁶⁴¹ (Resim 4.81) yapmakta eşsiz olduğuna değinirken suluboya (Resim 4.82) ve gravürlerinin

⁶³⁸ Bkz.(634), KARSAN, 68.

⁶³⁹ Bkz.(615), BERK, 12.

⁶⁴⁰ Cemal Tollu'nun bahsettiği kâğıt paralar, 1927 yılında basılan Cumhuriyet'in ilk banknotlarıdır (1.Emisyon). Bade Gürleyen'in, Türk Nümismatik Derneği Başkanı Cem Mahruki ile yaptığı ve 12 Aralık 2007 tarihli Milliyet gazetesinde yayımlanan röportaja göre söz konusu paralar, 1927 yılında, İngiltere'de, Thomas de la Rue şirketi tarafından basılmıştır. 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1000'lik banknotlar halinde basılan Cumhuriyet'in ilk kâğıt paraları, Ali Sami Boyar tarafından resimlenmiştir. Buna göre, zeytuni yeşil renkli 1 liranın ön yüzündeki madalyonda Meclis Binası, Ankara Kalesi ve çift süren bir çifti; arka yüzünde Eski Başbakanlık Binası; koyu mavi renkli 5 liranın ön yüzünde Meclis Binası, Ankara Kalesi ve Bozkurt, arka yüzünde Ankara ve Köprü; eflatun renkli 10 liranın ön yüzünde Ankara Kalesi ve Bozkurt, arka yüzünde Ankara Kalesi ve Taşköprü; kahverengi ve zeytuni yeşil renkli 50 liranın ön yüzünde Atatürk, arka yüzünde Afyonkarahisar; zeytuni yeşil renkli 100 liranın ön yüzünde Atatürk, arka yüzünde Köprü; kahverengi ve sarı renkli 500 liranın ön yüzünde Atatürk ve Gök Medrese, arka yüzünde Sivas Manzarası; koyu mavi renkli 1000 liranın ön yüzünde ise Atatürk, arka yüzünde de Sakarya Demiryolu yer almaktadır. Bkz. www.turknumismatik.org.tr Ayrıca Bkz. Âdil ÖNER, "Ressam Sami Boyar'ın Hal Tercümesi", 14.

⁶⁴¹ 1925 yılında, Cumhuriyet'in ilk pullarını resimleyecek sanatçıyı tespit etmek üzere bir müsabaka yapılmış ve bu müsabakayı Ali Sami (Boyar) kazanmıştır. Pullar, Londra'daki Bradberry Wilkinson Şirketi tarafından imal edilmiş ve imalatı, Dâhiliye Vekâleti tarafından Londra'ya gönderilen Ali Sami (Boyar) denetlemiştir. ANONİM, "İlk Cumhuriyet Pullarının İmalatına Başlanıyor, Ressam Ali Sami Bey, Bu Sabah Londra'ya Gidecektir.", 1. Haber metni ve Türkçe çevirisi için Bkz. 6.Ekler Bölümü, 9.2.Yazı Örnekleri.

de kitap süsleme sanatı bakımından değerli addedilebileceğini kaydetmiştir.⁶⁴²

Meşrutiyet dönemi ressamı, Berk ve Epikman'ın belirttiği üzere⁶⁴³ “orta devre” sanatçıları ya da 1914 kuşağı olarak anılan ve Osmanlı Ressamlar Cemiyeti⁶⁴⁴ üyeleri arasında yer alan Ruhi Arel, Nazmi Ziya, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Hüseyin Avni Lifij ve Namık İsmail, yukarıda da işaret edildiği gibi ressamların tanıtıma yönelik yazılarına konu olmuş; bu sanatçılara dair detaylı bilgiler içeren yazılar kaleme alınmıştır.

Nurullah Berk, Mayıs 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Resim ve Heykel Müzesi II” yazısında, söz konusu ressamlardan Mekteb-i Bahriye çıkışlı Ruhi Arel'in “Atatürk'ü Karşılama” (Resim 4.83) adlı eserini referans göstererek sanatçıyı bir halk sanatkârı olarak nitelemiş ve yazısının devamında da yukarıda adı geçen sanatçılardan tek tek bahsetmiştir. Buna göre, Hüseyin Avni Lifij'in “titrek ve şiirli” sanatını sevdiğini, onun aristokrat ruhlu bir ressam olduğunu ve küçük çerçevelere sıkıştırdığı tabiat görünümünde (Resim 4.84), doğunun tüm melankolisini yansıttığını kaydeden Berk, Nazmi Ziya'nın ise Empresyonist paleti⁶⁴⁵ benimseyerek tüm hayatı boyunca resimlerinde güneş ve güneşin âlemini yansıttığını, manzara ressamı olmasından dolayı eserlerinde sarı, yeşil ve maviden oluşan

⁶⁴² Cemal TOLLU, “Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı II”, 3.

⁶⁴³ Bkz.(615), BERK, 12–13; Bkz.(556), EPİKMAN, 8.

⁶⁴⁴ Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, II. Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra (1909), Sami (Yetik), Şevket (Dağ), Hikmet (Onat), İbrahim (Çallı), Ağâh Bey, Ruhi (Arel), Kâzım Bey, Ahmed İzzet, Ahmet Ziya (Akbulut) ve Mesrur İzzet tarafından kurulmuş; bir süre sonra cemiyete Feyhaman (Duran), Hüseyin Avni (Lifij), Murtaza, Midhat Rebi, Tomas Efendi, Müfide Kadri ile Rifat da katılmıştır. Cemiyetin üye sayısı, 20. yüzyıl başlarında Paris'e sanat eğitimi için giden, 1914'te ise I. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle yurda dönmek zorunda kalan sanatçıların [Nazmi Ziya, Namık İsmail, Ali Sami (Boyar)] katılımıyla artmıştır. Bkz. Abdullah Sinan GÜLER, “Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve Naşir-i Efkârı, Ehl-i Hıref'den Özgür Ressamlar Örgütüne”, XI.

⁶⁴⁵ Sanatçı, Empresyonistlerin resimlerinde kullandıkları saf prizma renklerini (kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert, mor) kasetmektedir. Empresyonistler, eserlerinde gün ışığı renklerini yansıtmak için saf prizma renklerini kullanmışlar ve ışıklı etkiyi, bu renkleri palette karıştırmadan, küçük tuşlar halinde yan yana koyarak vermişlerdir. Işık ve renk Empresyonist resmin başlıca öğeleri olmuştur. Bkz.(367), İNANKUR, 67.

kombinasyonların hâkim olduğunu, öte yandan “güneşli tabiati sadakatle etüd etmek isteyen” her ressamın karşısına çıkan tehlikenin, onun da karşısına çıkarak eserlerini “bozduğunu” belirtmiş; “Fazla renk, gri eksikliği ve fazla tatlı renkler. Nazmi Ziyânın herhalde pek beğendiği Signac’ın da söylediği gibi, güneşli havada ağaçların gökyüzü ve deniz üzerine rast gelen tarafları tabiatla bile büyük bir ahenksizlik vücuda getirmektedir. Cisimlerin renklerini, sarı bir buğu altında boğan güneş, manzara ressamlarının en büyük düşmanıdır.” demek suretiyle de bu görüşüne açıklık getirmiştir.

Berk, “orta devrenin” belli başlı sanatkârlarından biri olduğunu belirttiği İbrahim Çallı’nın ise “fırçasının kolaylığı, veludluğu (verimi), ateşli bir hayatiyet taşıyan sanatı, geniş idraki ve ebedî gençliği” ile sanatkârlığın tüm özelliklerini üzerinde topladığını belirtmiş; onda ne kadar kusur aransa, ne kadar da bulursa taşıdığı kıvılcımı inkâr etmenin imkânsız olduğunu ifade ederek bu kıvılcımın, sanatçıyı Türk plastik sanatlarının ismi hiç sönmeyecek büyük simalarından biri ve yüzlerce eserin yaratıcısı yaptığını kaydetmiştir.

Yazısına Namık İsmail’le devam eden Berk, sanatçının Resim ve Heykel Müzesi’ndeki eserlerini işaret ederek büyük boyutta illüstrasyonlar yapan “fantezist” bir çehre gösterdiğini ifade etmiş; genç yaşta sönen bu kabiliyetin, yaşasa idi yüzeyselliğinden vazgeçerek daha “endişeli” eserler yapıp yapamayacağını sorgulamıştır. Bu soruya “zannetmiyorum” cevabını veren Berk, sanatçının bir amatör gibi resim yaptığını söyleyenler olduğunu, sanat yapmak için de öncelikle sanata iman etmek gerektiğini vurgulamıştır.

Hikmet Onat’ı ise “Türk resmine yeni renkler ve şekiller getiren sanatçı” olarak tanıtan Berk, Onat’ın sakin sulara akseden mavnalarını (Resim 4.85), sandallarını, yelkenlilerini işaret ederek sanata esaslı ve kişisel bir yardımda bulunduğunu kaydetmiş; kendinden önce, görülmemişi sezdiğini, yapılmamış yaptığını, “hiç olmazsa bir renk, bir çizgi, bir his, bir endişe ile sanat oyununda kendi kozunu” oynadığını kaydetmiştir.

Hikmet Onat'ın Türk resmine sandalların akislerini getirdiği gibi, Feyhaman Duran 'ın da portreyi getirdiğini (Resim 4.86) dile getiren Berk, aynı zamanda sanatçının Resim ve Heykel Müzesi'ndeki "Çıplak"ını (Resim 4.87) da "pek olgun ve her cihetten hürmete layık, kuvvetli bir eser" olarak nitelendirmiş; Duran'ın müzedeki, natürmortu ve küçük boyutlu bir peyzajıyla (Resim 4.88–4.89) da Türk resminin üstadları arasındaki yerini aldığını sözlerine eklemiştir.

Berk, orta devre" olarak adlandırdığı sanatçıların Türk resmine katkılarında ve bir önceki dönem ressamı ile aralarındaki farktan da bahsederek yazısını şöyle tamamlamıştır:

"...Çallı İbrahim ve arkadaşları memlekete, yeni bir resim mefumu (kavramı) getirmişlerdir. Onların bizde oynadıkları rol, empresyonistlerin garb san'atındaki rollerine muadil (eş değer) sayılabilir. Zekâyî, Şeker Ahmed paşaların ve diğer ilk devre san'atkârlarımızın an'anevi (geleneksel) işçiliği, akademik paleti yerine, dağılmış ekspresyonist diyebileceğim formlar, havanın ihtizazlarına (titreşimlerine) karşı hassas, temiz ve parlak bir renk görüşü getirdiler. Bu itibarla bugünkü san'atımızı onlar hazırladılar. Bu tarihî ve pek mühim noktayı bilhassa kaydetmek isterim."⁶⁴⁶

Cemal Tollu da 14 Haziran 1946 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan "Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı II" başlıklı yazısında, Ruhi Arel, Nazmi Ziya, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Hüseyin Avni Lifij ve Namık İsmail hakkında genel bilgiler vermiş; ayrıca Mehmet Ali Laga, Ömer Adil ile Mihri Müşvik'i de bu dönem ressamı arasında anmıştır.⁶⁴⁷ Tollu, bu sanatçıları arasında öncelikle Nazmi Ziya'dan bahsederek sanatçının Empresyonizmin getirdiği güneşe âşık olduğunu, resme dair kıymetleri bu güneşe feda ettiğini, daima mücadele halinde iki ayrı anlayışı yansıtan eserler gerçekleştirdiğini, bu eserlerden bazılarında başarılı olduğunu, öte yandan

⁶⁴⁶Bkz.(615), BERK, 13.

⁶⁴⁷Bkz.(642), TOLLU, 3.

bazılarının “çiğ renkleri” dolayısıyla izleyenlerde “fena” tesirler bıraktığını kaydetmiş; eski eserlerinin ise çağdaşı Fransız Empresyonistleri ayarında olgun ve zarif bir pentür kalitesine sahip olduğunu ifade etmiştir.

Tollu, Ruhi Arel'i (1880–1931) ise Meşrutiyet döneminin en dinamik ve en mütefekkir (düşünür) ressamlarından biri olarak nitelemiş; sanatçının, 'An'anatı (gelenekler) millie ve diniyeye muvafık (uygun) resimler yapmak istiyorum' dediğini belirterek “Cami İçindeki Muhacirler”, “Taş Ocaklarında Çalışan Ameleler” (Resim 4.90–4.91) ve “Atatürk'ü Karşılama” (Bkz. Resim 4.82) adlı resimleri ile yabancı tesirlerden uzak, samimi ve millî bir halk ressamı olduğunun altını çizmiştir.

Tollu, Namık İsmail ile ilgili olarak ise Alman Empresyonizminin temsilcilerinden Lovis Corinth ve Max Lieberman'ın etkisi altında kaldığını belirtmiştir. Bu etkiyle, kalın boya tabakalarını tuval yüzeyine “cömertçe” dağıtan ve kendisinden beklenmeyen tarzda melankolik konular seçen sanatçının, Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlük görevine (1927–1935) başlamasıyla birlikte, daha çok idare adamı kişiliği ile ön plana çıktığını ifade etmiştir.

Yazısına İbrahim Çallı ile devam eden Tollu, Denizli'nin Çal ilçesinden İstanbul'a gelen sanatçının, Şeker Ahmet Paşa'nın yardımı ve teşviki ile⁶⁴⁸

⁶⁴⁸ İbrahim Çallı, Viyana Otelinde (İstanbul) kâtiplik yaparken Şeker Ahmet Paşa ile karşılaşmasını ve Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girmesine vesile olan diyalogunu şu şekilde aktarır: “Gündüzcü iken, tam da öğle yemeğini tezgâh arkasında yiyerken, içeriye tıknazca, giyimi kuşamı dikkatli bir gülümseme girdi: -Vakt-i şerifler hayrolsun delikanlı... Bir şey soracağım. Sirkeci Garı'na inen son trende Nemçe'li bir dostum olacaktı... Bu tarihte sizin otele inecekti. Öyle bir ecnebi geldi mi ki? –Hayır efendim. Ama son tren bir saat sonra. İsterseniz lütfen istirahat buyurunuz. Kahveyi nasıl içiyorduk efendim? -...Zahmet olmazsa sade ...Kahveci çırağı az sonra yeni yunmuş teraziyile kahveyi ve suyu getirdi... Bir ara arkamda duran iki tabloya dikkat kesilen kibar giyimli efendi merak içinde ayağa kalktı: –Acaba bu çalışmaların sahibini tanıyor musunuz? –Evet efendim, ikisi de bendeniz fakire aittir. Adam bu sefer bir bana bir tablolara baktı: -Vesüphanallah, dedi. Otel resepsiyonunda orijinal ve seviyeli iki eser. Yapan da bir kâtip. Sonra kahve yerine oturup kahvesine daldı. –Peki evladım, mektep medrese vaziyetleri? –Lise mezunuyum efendim. –Ama olmaz ki! Kendini köreltmeğe ve saklamaya hakkın yok. Bak ne söyleyeceğim, Sanayi-i Nefise'ye girmek ister misin? 'Evet' dersen sana arka çıkarım. Benim adım Ahmet, 'Şeker Ahmet Paşa' diyenler de oluyor. Seni ufalar bu hareketsizlik. Hâlbuki sanat, hürriyeti özler. Hürriyet, tek başınalık,

Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdiğini (1906), mezuniyetinden sonra sanat eğitimi için Avrupa'ya gönderildiğini⁶⁴⁹ (1909), döndüğünde (1914) Sanayi-i Nefise Mektebi'nde göreve başladığını ve Cumhuriyet devrinde yetişen ilk ressam neslinin hocası olması dolayısıyla seçkin bir yere sahip olduğunu kaydetmiştir.

Tollu, Harbiye Mektebi'nde yetiştiğini, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde resim eğitimi aldığını ve Académie Julian'daki Jean Paul Laurens'in atölyesine devam ettiğini⁶⁵⁰ belirttiği Sami Yetik'in büyük boyuttaki askerlikle ilgili resimleriyle (Resim 4.92) Galatasaray sergilerinde dikkat çektiğini ayrıca yazarlık yönünün de olduğunu; Bahriye ile Sanayi-i Nefise Mekteplerini bitiren ve Paris'te Cormon'un École des Beaux-Arts'daki atölyesine devam eden⁶⁵¹ Hikmet Onat'ın ise Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki hocalığıyla (1915–1949) yeni nesillerin yetiştirilmesinde İbrahim Çallı kadar etkili olduğunu belirtmiştir.

Sadrazam Said Halim'in kardeşi Abbas Halim Paşa tarafından Paris'e resim öğrenimine gönderilen,⁶⁵² École des Beaux-Arts'da Cormon, Académie Julian'da ise önce François Schommer ile Jean Paul Gervais (1912), sonra da Jean Paul Laurens ile Paul Albert Laurens atölyelerine devam eden (1913–1914),⁶⁵³ yurda döndükten sonra İnas Sanayi-i Nefise Mektebi (1919–

---

karışansızlık... Ama yanında yol yordam da bulunacak, ihmale gelmez. Ki o da mekteplerde kazanılır. –Gerçi bendenizin de niyeti oydu. Bir kapı aralanırsa sayenizde, duacınız olurum pašam. –Yo yo, vazife telakki ederim... Sanayi-i Nefise, iki aya kalmaz açılır. Müdür Osman Hamdi Bey'le iyi tanışırız. Şimdi ben sana iki satır yazacağım, yarından tezi yok Hamdi Beyefendi'ye ulaştıracaksın... İsteği üzerine Paşa'ya bir kâğıt uzattım. O da tezgâha yanaşarak bir şeyler yazdı ve mührünü çıkarıp, hohlayıp en dibine bastı...1906'da başladım Sanayi-i Nefise Mektebi'ne. Osman Hamdi Bey, ilk yıl beni Salvatore Valeri'ye, ikinci yıl Ömer Adil Bey'e, son sene de Warnia Zarzecki'nin atölyesine teslim etti..." Gürbüz AZAK, **Bir Ülkeye Resmi Sevdiren Deha Çallı**, 35, 38–39, 43.

⁶⁴⁹İbrahim Çallı, 1909'da düzenlenen Avrupa konkurunu kazanarak Paris'e gönderilmiş; burada Cormon'un École des Beaux-Arts'daki atölyesine devam etmiştir. Bkz.(131), ARTUN, 160.

⁶⁵⁰Sami Yetik, Académie Julian'daki Jean Paul Laurens'in atölyesine, Mahmud Şevket Paşa'dan aldığı bursla devam etmiştir (1910–1911). Bkz.(131), ARTUN, 157.

⁶⁵¹Hikmet Onat, 1910 yılında açılan Akademi konkurunu kazanarak Paris'e gönderilmiştir. A.g.k.,160. Sanatçı, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından hemen önce yurda dönmüştür. A.g.k., 160.

⁶⁵²A.g.k., 157.

⁶⁵³A.g.k., 283.

1927) ve Sanayi-i Nefise Mektebi'nde (1927–1951) görev yapan⁶⁵⁴ Feyhaman Duran'ın da pek çok kadın ve erkek ressam ile resim öğretmeni yetiştirdiğini bildiren Tollu, Şehzade Abdülmecid'in desteği ile Paris'e gönderilen,⁶⁵⁵ burada École des Beaux-Arts'daki Cormon atölyesine devam eden⁶⁵⁶ Hüseyin Avni Lifij'i ise yalnızca romantik bir ressam olarak tanımlamıştır. Tollu, yazısını şu değerlendirmelerle sonlandırmıştır:

“Gösterebildiğimiz şu birkaç misalden de anlaşılacağı üzere, bu sanatkârların kimi bize yeni renkler ve şekiller, kimi portre ressamlığı ve figürlü kompozisyonlar getirmişlerdir. Zaten bizce Meşrutiyet devrinin, evvelki devirden ayrıldığı tarafı ve yeniliği daha ziyade bu noktada aramak lazımdır. Yani çeşitli mevzular, palette ve fırçada biraz serbestlik. Bu renk ve fırça hürriyeti, eskilerde sevdiğimiz, ibadet eder gibi, saygı ve temkinle resim yapmak an'anesini (geleneğini) bozduğundan, Türk resmine zararlı olacak bir çığır açmış gibi telakki etmek (kabul etmek) mümkün olmakla beraber, yeni imkânları bu sarsıntılara borçluyuz. Bu devrin sanatkârlarının iktidar bakımından evvelkilerden üstün olduğunu iddia edemesek de ahlak ve düşünce bakımından apayrıdır. Meşrutiyet devrinin tefekkür (düşünme) ve siyaset âleminde en çok göze çarpan (milliyet) ve (hürriyet) duyguları, tabiatile o devrin ressamında da görülüyor. Artık sanatkâr, eserinin bir köşesindeki imzasının üstüne (kulları) tübirini koymayı düşünmez. Evvelkiler, natürmort, cami ve Yıldız bahçesi dışında pek az mevzu bulurken, Meşrutiyet devrinin ressamları büyük kompozisyonlara girişiyor, çeşitli manzara ve portreleri emprenist⁶⁵⁷ bir telakki (anlayış) ile meydana getiriyordu.”⁶⁵⁸

Yukarıda adı geçen ressamlardan Nazmi Ziya'ya dair monografi türünde yazılar yayımlanmış; bu yazılar sırasıyla, Nurullah Berk, Melek Celâl (Sofu) ve Arif Kaptan tarafından kaleme alınmıştır.

⁶⁵⁴ Bkz.(159), CEZAR, 55.

⁶⁵⁵ Bkz.(131), ARTUN, 157.

⁶⁵⁶ A.g.k., 160.

⁶⁵⁷ Sanatçı Empresyonist demek istiyor olmalıdır.

⁶⁵⁸ Bkz.(642), TOLLU, 3.

Nurullah Berk, sanatçının ölümü üzerine kaleme aldığı 26 Eylül 1937 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Nazmi Ziya 1882–1937” başlıklı yazısında, sanatçının yaşamı boyunca durmadan, dinlenmeden büyük bir sanat aşkı ve hırsı ile çalıştığını belirtmiş; meydana getirdiği eserlerle saygı duyulmaya değer bir sanatçı olduğunu kaydetmiştir.⁶⁵⁹

Ressamı, ölmeden bir-iki hafta önce Güzel Sanatlar Akademisi'nde gerçekleştireceği serginin hazırlığını yaparken ziyaret eden Berk, sanatçının iki atölyenin duvarını boydan boya kaplayan üç yüzden fazla tablosu ile belki de ilk kez sessiz bir konuşma yaptığını, bu resimlerin, ona kim bilir hangi üzüntüleri, hangi didinmeleri, hangi derin ve bitirici ızdırapları, nihayet, hangi şevk ve coşkuları hatırlattığını, duvarları, güneşin bin bir aksi ve bin bir rengi çarpmış kadar şenlendiren bu resimler karşısında sanatçının, yalnızca “gerçek” sanatçılara nasip olan ulvî bir endişe duyduğunu ifade etmiş; Türk sanat tarihinde ölmez bir iz bıraktığını belirttiği sanatçıya dair şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Empresyonist görüş ve icra edişinin varisi olarak Nazmi Ziya, ‘ışık’ mefhumunu (kavramını) -yani güneşi- baş kaygı olarak kabul etmişti. Bu kaygı hemen hemen bütün eserinde besbellidir: Eşyaya vuran güneş şuaını (ışınını), cıvıltısını, güneşin tabiatte uyandırdığı binbir ışık ve binbir gölge oyunlarını terceme etmek istedi ve çok defa etti. Bilhassa öğle güneşi tesirlerini ifadede muvaffak olurdu. Geniş, kalın ağaç kümelerinin arasından sızarak çimenlere, sarı veya kırmızı topraklara vuran şuaların, nemli sabahların ve pembe akşamların ressamı idi. Tabloları, mavi, turuncu ve sarı, yeşil ahenkleri içinde, derin bir tabiat hayranlığının saf fakat olgun tezahürleri idi. Çalakiyi (gelişigüzel, çabuk hareket) ve sahte marifeti ‘virtuosite’yi (virtüözlük) sevmezdi. Fırça darbelerinin, çok kerre iktidarsızlığı gizlemek isteyen yalancı ustalığın düşmanı olan bu ressam, renklerini azar azar, bir mozayikçinin ciddi bir işçilik ihtimamı (özeni) ile yan yana kordu. Son günlere kadar Akademide görülen üç yüz şeffaf ve temiz resim, işte bu aşkın, bu sabrın ve bu sanat endişesinin neticesi idi. Biz, bir kudretli sanatkâr ve

⁶⁵⁹ Nurullah BERK, “Nazmi Ziya 1882–1937”, 2.

bir insan kaybettik. Fakat o, güneşten çalınmış küçük murabbalar (kareler), mustatiller (dikdörtgenler) olan eserleri ile ebediliğini çoktan temin etmişti (sağlamıştı).⁶⁶⁰

Melek Celâl ise 1937 tarihli Arkitekt dergisinde yayımlanan “Ressam Nazmi Ziya” başlıklı yazısında Nazmi Ziya’yı, “medenî ve münevver (aydın) bir yurddaş, çalışkan ve hayatını san’ata vakfetmiş (adamış) bir ressam, memleketimizin güzel sanatlar muhiti içinde uzun tecrübeler görmüş bir idare adamı”⁶⁶¹ olarak tanımlamış; daha sonra sanatçının Akdemideki sergisine değinerek Akademi’nin ikinci salonunu dolduran irili ufaklı yüzlerce eser karşısında, tüm varlığını sanata adayan bu “derin” üstada duyduğu saygıyı dile getirmiştir.⁶⁶²

Nazmi Ziya’ya dair en kapsamlı bilgiyi ve değerlendirmeyi yapan Arif Kaptan ise Haziran 1942 tarihli Güzel Sanatlar dergisinde yayımlanan “Nazmi Ziya” başlıklı yazısına şu sözlerle başlar:

“Sabahın beşi... Eski konaklardan kalma büyük bir bahçe kapısı yavaşça kapanır. Gittikçe uzaklaşan ayak sesleriyle, kaldırımlarda kasketli bir gölge sürüklenir. Sabahın sislerini yırtmağa çalışan çelimsiz sokak lâmbaları altında bir pipo dumanı fark edersiniz. O zaman: boya kutusunu omuzuna vurmuş, uzun boylu, iri yapılı bir adamın, ara sıra eski bir şarkıyı mırıldanarak yürüdüğünü görürsünüz. İşte bu Nazmi Ziya’dır. İstanbul sokaklarında horoz seslerine karışan ilk adımlar onun, vapur iskelelerinde demir kapılardan geçen ilk yolcu odur...”⁶⁶³

Nazmi Ziya’yı 1924 yılında, resme başladığı sırada tanıdığını, Süleymaniye’de, planı kendisine ait evinin atölyesinde gördüğü anı ise hiç

⁶⁶⁰ A.g.m., 2.

⁶⁶¹ Sanatçının, 1918–1921 ile 1925–1927 dönemlerinde, Sanayi-i Nefise Mektebi’nde yaptığı müdürlük görevi kastedilmektedir.

⁶⁶² Melek Celâl, “Ressam Nazmi Ziya”, 257.

⁶⁶³ Arif KAPTAN, “Nazmi Ziya”, 92.

unutmadığını belirten Arif Kaptan, “İstanbul sokaklarının hemen her gün önünden geçtiğimiz sebilleri sabahın ilk ışıklarıyla öpüştüren, Çamlıca sırtlarını kırmızı topraklarıyla, yemyeşil ağaç kümeleri üstüne güneşi bir koku gibi serpen bu büyük ressamın” resimleri karşısında, ilk izleniminin hayranlık olduğunu ifade etmiştir.

Nazmi Ziya'nın, kendisine verdiği ilk dersin, tabiat sevgisi olduğunu işaret eden Arif Kaptan, tabiattan başka bir öğretici olmadığına inanan bu “hassas adamın”, tüm sanat hayatı boyunca tesir altında kalmaktan korkarak yaşadığını, tesir ile taklit arasındaki farkı tahlil eden uzun münakaşalarına ve bu konudaki titizliğine rağmen, farkında olmadan Pissaro ve Sisley'in yolunda şahsiyetini aramaya koyulduğunu belirtmiştir.

“Sabahleyin erken kalkıp gecenin, gündüz olmak için geçirdiği istihaleye (değişime) şahit olmayanlar yeryüzünde hiçbir şeyi görmemişlerdir.” diyen sanatçının Türk resminde, Empresyonizmin tek temsilcisi olduğunu belirten Arif Kaptan, hocasıyla birlikte çıktığı sabah çalışmalarını şöyle aktarmıştır:

“...hocamla ekseriya bu sabah çıkışlarında beraber olurduk. Onun sanat sevgisi o derece büyüktü ki; bazan bana kıvrılan bir yolun ucunda, yemyeşil söğütlerin arasından pembe bir duvar göstererek, küçük bir çocuk neşesiyle zıp zıp sıçrar, sonra elinde tuttuğu boş tuvali, hayalinde bu mevzu ile doldurmuş da tatmin olmamış gibi: Kaptan; derdi, hiçbir ressam tabiattan daha büyük ve kudretli değildir. Hayranlık duyduğu mevzulardan bazen çok güzel bir kadından kaçır gibi, öyle kaçışları vardı ki; ilk zamanlarda bunun sebebini anlamamış ve ona mevzuunu bu kadar sevdiği halde neden çalışmadığını sormuştum. Derin bir vecde (coşkuya) kapılarak: ‘Allah o kadar güzel yapmış ki; bana artık ilave edecek bir şey kalmıyor’ demişti.”⁶⁶⁴

⁶⁶⁴ A.g.m., 92.

Sanatçının, hayran kalmasına rağmen bazı konuları resmetmeyişinin, yetersizlikten değil o konudaki teknik güçlükleri önceden sezmesinden kaynaklandığını belirten Arif Kaptan, onun, her heyecan duyduğu güzellik karşısında “usta bir hekim gibi” kendi güç ve yeteneğinin nabzını tutmasını bildiğini, hemen her ressam gibi tecrübelerine dayanarak seçeceği konuları alışkanlıklarının dışında aramaya yeltenmediğini kaydetmiş ve sanat eserlerini iki dönemde incelemenin gerektiğini işaret ederek şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Nazmi Ziya'nın eserlerine, iki devreye ayırarak bakmak lazımdır. Birinci safhada: Empresyonizm tesirleriyle kırılık ve ağaçlık manzaralarını intihab ederek (seçerek) mevzularına ekseriya sabah ve akşam efeleri içinde çalışmayı tercih eder. Bu resimlerde, eşyanın hakikî rengi yoktur. Güneşin o saatteki sıklığı (yükü) altında bütün renkler erir. Boya haline gelen bir güneş ziyası (ışığı), tuvalin her köşesinde sarı ışıklar halinde dolaşır. Bu güneş oyunları, eşyanın formunu silip süpürür. Gölge ekseriya mordur ve ışıklar büyük masları (kütleleri) delik deşik eder.”⁶⁶⁵

1913'te yurda dönen⁶⁶⁶ Nazmi Ziya'nın, Paris'te Cormon'un atölyesine devam etmesine, dolayısıyla da akademik eğitim almasına rağmen, “kuru” bir tabiat taklidine ve birtakım konvansiyonlara (anlaşmalara) bağlı tek bir yola yönelmediğini, aksine kişiliğiyle örtüşen Empresyonizmin serbest yolunu seçtiğini kaydeden Arif Kaptan, Cormon'un da sanatçının açık havaya karşı büyük bir sevgi duyduğunu fark ederek onu, daha çok peyzaj yapmaya yönelttiğini belirtmiş; ancak Cormon'un yanında atölye mesaisinden de “istifadeye azmeden” sanatçının, burada canlı modelden de uzun uzadıya etüdler yaptığını bildirmiştir.

⁶⁶⁵ A.g.m., 92.

⁶⁶⁶ Nazmi Ziya, ailesinin olanaklarıyla, sanat eğitimi almak üzere Paris'e gitmiş (1909), Académie Julian'da Marcel André Baschet, Henri Royer ile Jean Paul Laurens atölyelerine devam etmiş, burada 1 ay kaldıktan sonra École des Beaux-Arts'a geçerek Cormon'un derslerini takip etmiştir. Bkz.(131), ARTUN, 157, 165, 283.

Nazmi Ziya'nın Paris'te bulunduğu süre zarfında Paris sokaklarında, park köşelerinde, Sen nehri kıyılarında ve banliyölerde küçük poşatlar ve etütler yaptığını (Resim 4.93–4.95), burada gerçekleştirdiği eserler arasında ise “Notre dame de Paris” adlı tablosunun en başarılı eseri olduğunu (Resim 4.96) ifade eden Arif Kaptan, sanatçının Paris'te yaptığı eserlerde yerel karakter ve atmosferin göze çarptığını, güneşi ifadeye olan düşkünlüğünün başlamasından önceki bu dönemde, ışık ve gölgelerin, tuvallerini birtakım parçalara ayırmadığını, belirgin bir form endişesi sezilmemekle birlikte güneşlerinin her yerde “sapsarı” olmadığını, eşyaların formlarının da o derece kaybolmadığını belirtmiş; sanatçıdaki renk uyumunun ise genellikle güneşin belirli saatlerdeki durumuna ve atmosfere bağlı olduğu için birbirinden farklı olduğunu kaydetmiştir. Arif Kaptan, sanatçının Paris'ten döndükten sonra gelişen sanat anlayışı ve eserlerinin karakteristik özelliklerini ise şu satırlarda dile getirmiştir:

“...Fakat Paris'ten döndükten sonra, İstanbul'un masmavi kubbesine uzanan ve cayır cayır yanan bir güneş iptilâsiyle (düşkünlüğüyle) Nazmi Ziya, çalışmalarının ikinci devresine girmiş oluyor. Bu resimlerinde, güneşi her yerde ve her eşya üstünde, bütün parlaklığıyla ifade etmek isteyen bir iddia görüyoruz. Güneş, Nazmi Ziya için artık kendisiyle tabiatın bütün motifleri arasına giren ve hemen her eserinde elle tutulacak hale gelen bir ifade vasıtası olmuştur. Göz kamaştırıcı ışıklarında, tabiatın buğusu duyulan bu resimlerde her şey güneş yahut da güneşten bir parça gibidir. Yalnız, empresyonistler için güneş, bir mesele halini aldığı ve eşyanın rengini ve formunu muhafaza etmekle neoklasisizme doğru bir adım atıldığı halde, bu endişelere kapılarını kapıyacak kadar gönlünü güneşe kaptıran Nazmi Ziya'da ışıklar, artık renk değil, sadece bizim bildiğimiz ve gördüğümüz güneştir.”⁶⁶⁷

1922'de, Karacaahmet'den gerçekleştirdiği bir peyzajın (Resim 4.97), ikinci dönemine ait karakteristik eserlerinden biri olduğunu işaret eden Arif Kaptan, sanatçının konu seçiminde genellikle belirli motiflere olan sevgisi ve

⁶⁶⁷ A.g.m., 93.

iştahının etkili olduğunu, Karacaahmet'i resimlemeyi de “ön planda kırık kandiliyle ebedi inzivayı temsil eden bir mezarla, uzakta servilerin sislerini yırtan güneş huzmesinden aldığı ilham” nedeniyle tercih ettiğini ifade etmiştir.

Nazmi Ziya'nın, gençlik dönemine ait resimlerinin ise konu olarak çeşitlilik gösterdiğini işaret eden Arif Kaptan, sanatçıyı bazen İstanbul sokaklarının tozlu ve rutubetli sabahlarını hatırlatan “kapanık” peyzajlar önünde, bazen Çamlıca sırtlarında, bazen de ucu Marmara ufuklarına uzanan açık kır manzaraları karşısında bulmanın mümkün olduğunu, bununla birlikte hangi konuda olursa olsun aydınlık resim yapmayı amaçlayan sanatçının, cazibesine kapıldığı motifleri dahi güneş tesirlerini gerektiği gibi ifade edebilmek için ihmal edebildiğini, bundan ötürüdür ki uzun süre akvarel (suluboya) yaptığını kaydetmiştir.

Arif Kaptan, yazısının devamında, sanatçının yaşantısına dair bazı bilgilere de yer vermiştir. Buna göre Nazmi Ziya, ilköğrenimini Şemsilmaarif'te, orta ve lise öğrenimini de Vefa Lisesi'nde yapmış; 1901'de Mülkiye Mektebi'nden (Siyasal Bilgiler) mezun olmuştur. Sanatçının resim merakı, 1902'de Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girmeden önce Hoca Ali Rıza ile başlamış; ilk tabiat aşkını ve hiç kimsenin etkisi altında kalmamayı ondan öğrenmiştir. Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki eğitiminin sonlarına doğru, akademik çalışmalardan ve baskılardan usanmış, tepkisini ise resimlerini, tuvalinin tersine yaparak göstermiştir. Bu olay, dönemin müdürü Osman Hamdi Bey ile hocası Valeri'yi çok kızdırmış, sanatçıya Empresyonist damgası vurularak 1907'deki mezuniyet sınavında sınıfta bırakılmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nden 1908'de mezun olan sanatçı, aynı yıl Paris'e gitmiş ve Hoca Ali Rıza'dan aldığı “tabiattan başka hoca yoktur” öğüdünü, Cormon'dan da duyarak çalışmalarını sürdürmüştür. Resim müzelerini, “içerisine bazı fevkalbeşer (insanüstü) kuvvetleri toplıyarak hayret uyandıran birer meşher (teşhir yeri)” gibi görmesine rağmen, “sevgiden çok korku ilham eden” Louvre Müzesi'nde iki ay çalışmış ve Antoine Coypel'den (1661–1722) de bir Démocrite başı (Resim 4.98) kopya etmiştir.

Arif Kaptan, sanatçının Paris'te kaldığı süreçte dikkatini çeken ressamlar arasında Corot, Renoir, Pissarro ve Sisley'in yer aldığını belirtirmiş; ancak etki altında kalma korkusu yüzünden hayranlık duyduğu bu sanatçıların eserlerini esaslı bir biçimde tetkik edemediğini, sanatın “devirden devire intikal ederek (geçerek) mevcuda yeni bir şey ilave etmek olduğunu” unutan sanatçının, takip ettiği yolun ekolünü oluşturan ressamalara ilgisiz kaldığını, bundan ötürü de ömrünün uzun bir dönemini daha önceden keşfedileni keşfetmeye çalışmakla boşa harcadığını kaydetmiştir. Nazmi Ziya'nın, Paris'in göbeğinde, resim alanındaki ihtilallere ilgisiz kalmasını ve Cormon gibi akademik bir hocanın eline düşmesini talihsizlik olarak niteleyen Arif Kaptan, sanatçının Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine yurda dönmesinin ardından, “hilkatin (yaratılışın) kendine bahşettiği sanat meziyetleriyle (nitelikleriyle)” noksanlarını bir dereceye kadar telafi etmek imkânını bulduğunu ve Türk resmine uzun müddet Avrupa'dan sızamayan yeni resmin içeriğinden yoksun bir halde kişiliğini aramaya koyulduğunu belirtmiştir.

Nazmi Ziya'nın, 1927 yılında eşinden ayrıldıktan sonra yaşadığı yalnızlık duygusunun sanatını da etkilediğini belirten Arif Kaptan, güneş ve güneşli kırların ressamı olan sanatçıyı, bu tarihten sonra bazen kapalı ve bulanık havaların bazen de garip bir biçimde kıvrılıp bükülmüş bulutlu göklerin ressamı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Portre (Resim 4.99) ve çıplaklarında ise desen anlayışı olarak tabiatı ifade biçimine, serbest ve kendine has üslubuna yabancı bir tutum sergilediğini, renk konusunda ise peyzajlarındaki uyum ve olgunluk ile tezyini kıymetlere verdiği önemi tekrarlamadığını belirten Arif Kaptan, sanatçının bazen her sınıfa hitap ettiğini düşündüğü kompozisyonlar yapmak suretiyle popüler eserler de vermeye çalıştığını; ancak bu resimlerde Nazmi Ziya'nın alışlagelmiş tarzının söz konusu olmadığını, “Harf İnkılâbı” tablosunun bu tarz resimlerine örnek teşkil ettiğini de sözlerine eklemiştir.

Nazmi Ziya ile aynı dönemin ressamlarından olan Namık İsmail hakkında ise Elif Naci, Şubat 1933 tarihli Yeni Türk dergisinde yayımlanan

“Namık İsmail San’ati, Şahsiyeti, Eserleri ve Hayatı” başlıklı yazısında detaylı bilgiler vermiş, sanatçının yaşantısına dair verileri, Namık İsmail’in ağzından şöyle aktarmıştır:

“1308’de (1892) Samsun’da doğdum. Bir yaşında İstanbul’a geldim. Pederim, Tophane-i Âmire vezne kalem müdürü Hacı İsmail Bey’dir. Beşiktaş’ta Hamidiye Rüşdiyesini ikincilikle bitirdim. Sonra Fransız Saint-Pulcherie mektebine girdim. İlk tahsilimi orada yaptım. Buradan Saint Benoit’ya naklettim. Üç sene Saint Benoit’da okudum. Harp ilan edildi. Yanmış olan Galatasaray Mektebi yeniden açılacaktı. Tevfik Fikret Bey’in müdürlüğü zamanında babam beni Galatasaray’a verdi. Galatasaray’ın ikinci sınıfından beşinci sınıfına kadar okudum. Bakaloryaya⁶⁶⁸ girdim. Kazanamadım. Onun üzerine babam beni Paris’e, resim tahsiline gönderdi. 1912’de Hamidiye Rüşdiyesinde hocam Arslanyan Efendi idi. Resme çok merakım vardı. Sınıfın en iyi resim yapan talebesi ben değildim. Yalnız merakım çoktu. Arslanyan Efendi, birkaç benim gibi meraklı talebeye ayrıca yağlıboya gösterdi. Saint Benoit’da iken de resim muallimimiz Mösyö Andres’den hususî resim dersi alırdım. Mösyö Andres, Paris Akademisinden mezundu. Paris’te harbe kadar, 1914’e kadar kaldım. Tatili geçirmek için İstanbul’a geldim, seferberlik ilân edildi. İhtiyat zabiti (yedek subay) olarak Kafkas cephesinde bulunuyordum. Altı ay mezuniyetle İstanbul’a geliyorum. Ben bu iznimi İstanbul’da geçirmek üzere iken harp resimleri yaptırmak üzere karargâhı umumî bir teşebbüste bulunuyor. Beni Celal East Beyle beraber karargâha aldılar ve işe memur edildik. Çallı, Sami, Hikmet, Nazmi, Avni Lifij ve diğer arkadaşlar da Şişli’de karargâh tarafından yaptırılan atelyede bir sene kadar çalıştılar. Ressamların emrine top, tüfek, malzemî harbiye, model olan askerler vesaire verdiler. Elhasıl (kısacası) birçok resimler hazırlandı. İşte bu resimler Viyana ve Berlin’de teşhir edilecekti. Bunların teşhirine Celal Esat Bey memur edilmişti. Bir de beraberinde ressam bulunsun dediler. Celal Esat Beyle beraber Berlin’e gittik. Karargâhı umumî bir renkli albüm yapılmasını istedi. Fabrikaların tatil olması dolayısıyla bu albümün ihzarı (hazırlanması) için bir sene beklemek

⁶⁶⁸ Eğitim sistemimizde 1869–1935 yılları arasında, liseyi bitirdikten sonra girilip yüksek öğrenime devam hakkını sağlayan sınava verilen isim. Sonradan “Olgunluk İmtihanı” adını almıştır. Bkz.(108), AYVERDİ, 264.

lazım geliyordu. Sergi, bu albüm yüzünden tehir edildi. Altı ay sonra mütareke (ateşkes) oldu. Elhasıl, Berlinde iki sene kadar kaldım. İşte bu müddet zarfında Kormith'in (Lovis Corinth) atelyesine devam ettim. Almanyadan avdetimde (dönüşümde) Gazi Osman Paşa mektebine resim muallimi oldum. Gazi Osman Paşa mektebinde altı ay kadar kaldım, evlendim ve İtalya'ya gitmek üzere izin istedim, vermediler. İstifa ettim, İtalyaya gittim. Bir sene İtalyada kaldım. İtalyayı şimalden (kuzey) cenuba (güney) kadar gezdim. San'at eserlerini gördüm. İstanbula döndüm. O zaman gazetecilik de yaptım. İleri gazetesinde bir müddet ressam, sonra da tahrir (yazma) müdürü olarak çalıştım. Sanayi Nefise müdür muavini olunca gazetecilikten çekildim. Müdür muavinliğinde bir sene kadar kaldım. İstifa ettim. Yaz sonu idi, Parise gittim, bir sene kadar da Pariste kaldım, çalıştım. İşte o zaman bir müsabaka açılmıştı. Müsabakaya girdim ve kazandım. Dezanşanteyi (Désechanté) illüstre ettim. Memlekete döndüğüm zaman Maarif Vekâleti, beni resim tedrisatını teftiş için müfettiş tayin etti. Sonra da işte, Akademiye müdür oldum.”⁶⁶⁹

Elif Naci, Namık İsmail'den aktardığı bu bilgilerin haricinde sanatçının sanat anlayışı, kişiliği ve eserleri hakkında da yorumlarda bulunmuş ve sanatçıyı savaş yıllarında süvari subayı iken tanıdığını işaret ederek söze başlamıştır. Sanatçının, ilk kez “Savaş Resimleri ve Diğerleri” sergisindeki⁶⁷⁰ eserleriyle⁶⁷¹ dikkatini çektiğini belirten Elif Naci, onun, bu eserlere verdiği isimler ile seçtiği konuların, şairane ve o zamana dek diğer ressamlar tarafından ilgi gösterilmeyen nitelikte olduğunu, gerek şiirsel ve hayal ürünü, gerekse de keskin hatlara sahip olması nedeniyle bu eserlerin, üzerinde büyük bir etki bıraktığını ifade etmiştir.

Resimlerinde kullandığı renklerin melankolik, Lâle devrindeki mehtaplı bir îş ü nûş (yiyip içme, zevk-i sefa) âlemini betimlediği eserinde dahi “mahsun” olduğunu belirten Elif Naci, sanatçının “Lale Devri'nde” isimli

⁶⁶⁹ Elif Naci, “Namık İsmail San'ati, Şahsiyeti, Eserleri ve Hayatı”, 415–419.

⁶⁷⁰ Bkz. 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

⁶⁷¹ Söz konusu eserler şunlardır: Akşam Güneşi, Bir Tane Daha!, Girdab-ı Zafer, Erzurum'da Tortum Deresi, İhraç, Asker Etüdü, Orman Etüdü, Çerkez Köylüsü (4 adet), Esir Kazak, Erzurum'da Bir Sabah, Orman, Tifüs, Nedim Zamanı. Bkz.(50), ŞERİFOĞLU, 29.

eseriyle birlikte “Tifüs” (Resim 4.100) ve “Tefekkür” adlı diğer eserlerini de kalın konturlu, tonları abartılı, renkleri karanlık ve kompozisyonu “mağmum” (gamlı) olarak nitelemiştir. Sanatçıya ait berrak resimlerin ise bu dönemden sonraya tarihlendiğini belirten Elif Naci, pembe tonlardaki portrelerinin, kırmızı krizantemlerinin, beyaz zambaklarının ve manolyalarının(4.101–4.103) bu dönemin ardından yapıldığını kaydetmiştir. Bu yeni dönemle birlikte, sanatçının eserleri üzerinde senelerce dolaşan hailevî (korku ve dehşet veren) bulutların dağıldığını, gölge ile “şiir yapma” hevesinin kalktığını ve birden güneş açtığını ifade eden Elif Naci, birinci döneme ait eserlerin konu açısından “hisli” ancak teknik açıdan zayıf; ikinci dönem eserlerinin ise teknik itibarıyla olgun olduğunu belirtmiş; Namık İsmail’in de bu durumun farkında olduğunu işaret ederek sanatçının bu konudaki izahını şöyle aktarmıştır:

“Girdab-ı Zafer, Tifüs, Lale Devri, Şirin, Hezeyan, Tefekkür gibi resimleri ben, Paris’ten döndükten sonra yaptım. Bunlarda his kuvvetlidir. Bunun sebebi: Gençtim. Çok okuyordum. O zaman hayattan alıcı vaziyetinde idim. Çok gördüm, fakat hiç çalışmadım. Yani dimağım (bilincim), elimden ileride idi. Bu resimlerde teknik zayıftı. Teknik zayıf olduğu için şiir ve hayal tarafına kaçmışım.”⁶⁷²

Namık İsmail’in ikinci dönem resimlerinde, Almanya’da bir süreliğine atölyesine devam ettiği Corinth’in etkisi olduğunu işaret eden Elif Naci, sanatçının da bu etkiyi kabul ettiğini belirtmiş ve Almanya’daki çalışmalarına dair verdiği bilgileri şöyle aktarmıştır:

“Pazardan maada (başka) her gün sabah saat sekizde Korientin atelyesinde bulunur, öğleye kadar çalışırdım. Öğle yemeğini tramvayda yiyerek Kaiser Fredrich müzesine gider ve beşe kadar orada kopya yapardım. Beşten yediye kadar akşam atelyesinde krokiye çalışırdım... Resim hakkında ne öğrendimse onu bu zamana medyunum (borçluyum).”⁶⁷³

⁶⁷² Bkz.(669), Elif Naci, 415.

⁶⁷³ A.g.m., 416.

Elif Naci, Namık İsmail'in belirli eserleri üzerinde durarak bazı değerlendirmelerde de bulunmuş; buna göre "Tifüs" adlı tablosunun (Bkz. Resim 4.100) büyük bir afet olduğunu ifade etmiştir. Sanatçının, Kafkas cephesinde tifüse yakalanmasının ardından büyük bir korku tesiriyle gerçekleştirmiş olacağını düşündüğü bu resmin, kompozisyon açısından "hiç de iyi" olmadığını vurgulayan Elif Naci, "İspanyol Kadını" adlı resminin (Resim 4.104) ise Namık İsmail'e ait "en kötü" resim olduğunu kaydetmiştir. Sanatçının "İstirahat" tablosunu renk ve etüd kıymeti açısından "güzel", kompozisyon olarak ise "fena" olarak niteleyen Elif Naci, "Hezeyan"ın, primitiflere yaklaşan bir yönü olmakla birlikte Hint minyatürlerini andırdığını, ayrıca Namık İsmail'in en başarılı yapıtı olduğunu, portrelerinde "expression tonalité (renk ifadesi)", ışık-gölge, hacim ve kompozisyonun yer almadığını, bazı pastel portrelerinin azap verdiğini, "Harman"ın (Resim 4.105) ise kuvvetli çalışmaları arasında değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

"Primitifler" ve Meşrutiyet dönemi ressamlarının yanı sıra Nurullah Berk'in "genç sanatkârlar", Refik Epikman'ın ise "modern devre" sanatçıları olarak tanımladığı⁶⁷⁴ Cumhuriyet dönemi sanatçıları da ressam yazılarına konu olmuş; bu sanatçılara dair genel değerlendirmeler yapılmakla birlikte monografi türündeki yazılar da kaleme alınmıştır. Buna göre Epikman, 1. Teşrin (Ekim) 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan "Resim ve Heykel Galerisi" yazısında, "modern devre"ye dahil ettiği ressamı şöyle sıralamıştır: Hamit Görel (1894–1980), Ali Avni Çelebi (1904–1993), Refik Epikman (1902–1974), Zeki Kocamemi (1900–1959), Zeki Faik İzer (1905–1988), Arif Bedii Kaptan (1906–1979), Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911–1975), Cemal Tollu (1899–1968), Turgut Zaim (1906–1974), Malik Aksel (1901–1987), Elif Naci (1898–1987), Şefik Bursalı (1903–1990), Seyfi Toray (1900–1975), Nurullah Berk (1906–1981), Salih Urallı (1908–1984), Eşref Üren (1897–1984), Mahmut Cûda (1904–1987), Halil Dikmen (1906–1965), Şeref Akdik (1899–1972), Eren Eyüboğlu (1913–1988), Nurettin Ergüven (1905–

⁶⁷⁴ Nurullah BERK, "Resim ve Heykel Müzesi III", 12–15; Bkz.(536), EPİKMAN, 6–9.

1979), Sabri Berkel (1907–1993), Muhtar Aykın (1911–1976), Kemal Zeren (1901–1977), Fahri Arkunlar (1901–1971), Cevat Coşkun Dereli (1900–1989), Ali Sermet Gökerman (1903–1938), Hale Asaf (1905–1938), Muhittin Sebati (1902–1935).

Nurullah Berk ise 6 Haziran 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Resim ve Heykel Müzesi III” yazısında “genç sanatkârlar” olarak adlandırdığı grubu “Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar”, “D Grubu” ve “Serbest sanatçılar” olmak üzere üçe ayırmıştır. Birinci gruba dâhil ressamardan Ali Avni Çelebi ile Zeki Kocamemi’nin, Türk resmine “şekil araştırmalarında ilk endişeleri” getirdiğini belirten Berk, bu iki sanatçının büyük boyutlu yapıtları ve sanat anlayışı bakımından birbirine yakın olmakla beraber “ruh” itibariyle birbirlerinden ayrıldıklarını, Kocamemi’nin şairane, Çelebi’nin ise analitik olduğunu, eserini yapmaya başlamadan önce zihninde tamamladığını ifade etmiştir. Kocamemi’nin Resim ve Heykel Müzesi’ndeki “Asker Kafilesi (Mekkâre Birliği)”, Çelebi’nin ise aynı yerdeki “Balo (Maskeli Balo)” adlı eserlerinin (Resim 4.106–4.107), sanatçıların eğilimlerini aksettiren birer manifesto niteliği taşıdığını bildiren Berk, bu resimlerde plânın, renkten ziyade çizgi karşıtlıkları ve deformasyonlar ile ele alındığını, cisimlerde de “inşa”ya öncelik verildiğini kaydetmiştir. Berk, Kocamemi ile Çelebi’nin eserleriyle aynı mekândaki Muhittin Sebati’ye ait, “kararmış renklerin, grilerin içinde dolaşan ve tek kuvvetli bir ahenge yer vermeyen” natürmort ve manzaralarda ise (4.108–4.109) ölüm kokusunun dolaştığını, genç yaşta ölen sanatçının (33) gerçekleştirdiği heykel ve tablolarında, tüm ömrü boyunca süren bir melankolinin hâkim olduğunu belirtmiştir. Müzede eserleri yer alan diğer bir sanatçı Cemal Tollu’nun, ilk dönem resimleri ile son dönemde gerçekleştirdiği resimler (Resim 4.110–4.111) arasında belirgin farkların olduğunu işaret eden Berk, ilk dönem resimlerindeki inşacı endişenin yerini “daha tatlı ve daha munis” tarza bıraktığını, sanatçının tüm resimlerinde mevcut olan “doluluk ve insicamın (tutarlılık)” ise renklerin tablonun her yerinde zenginlik ve olgunluklarını muhafaza edişlerinden kaynaklandığını kaydetmiştir. Beş sene içerisinde (1933–1938) kendini tanıtarak ressamların ön safhına geçtiğini

belirttiği Bedri Rahmi'nin ise kübistlerden, Matisse ve Dufy'den sonra yaygınlık kazanan derinliksiz, tek boyutlu tablo anlayışını en güzel şekilde aksettirdiğini ifade eden Berk, Eyüboğlu'nun sanat anlayışını, çeşitli renk lekelerinin birbirleriyle olan uyumu ile kaynaşması olarak tanımlamıştır. “Bir zamanlar kendisine, Türkiye'nin Picasso'su dedirtecek kadar değişik ve binbir tesir altında” resim yaptığını belirttiği Zeki Faik İzer için ise Avrupa'ya son gidişinde Batı sanatını etkisi altına alan klasisizm cereyanına kapılarak geleneksel konulara yöneldiğini, Resim ve Heykel Müzesi'ndeki iki resminin de (Resim 4.112–4.113) bu konuda delil olarak gösterilebileceğini kaydeden Berk, bununla birlikte sanatçıdaki “bilginlik ve fırçasındaki pişkinliğin, ilerisi için kâfi bir garanti olduğunu” da belirtmiştir. Berk, yazısının devamında sanatçıların eserlerine yönelik değerlendirmelerde bulunarak şunları dile getirmiştir:

“Denizcilikten ressamlığa dönen yahut yükselen Arif Bedii'nin macerası, müzedeki tablolarının (Resim 4.114) muvaffakiyeti ile bir kat daha merakâver (düşündürücü) oluyor. Bilhassa yeşillerde pek güzel tecelli eden (beliren) ahenkler, belki biraz fazla bir “virtüozizm (ustalık)” fakat inkişaf etmiş (gelişmiş) bir plastik hassasiyet. On altıncı salonda Refik Epikman'ın iki küçük eseri, “Dans (Bar)” (Resim 4.115) ve bir de “Çamlar”. İkisi de epeyi eski olmakla beraber terkip (birleşme) kuvvetini muhafaza ediyor. Resmini dercettiğimiz (aldığımız) manzara da inşacı bir anlayışın mahsulüdür (Resim 4.116). Epikman'ın hemen hemen her eserinde tecelli eden ciddilik, biraz daha icra yumuşaklığına kavuştuğu zaman pek olgun eserler vermesine yardım edecektir. Elif Naci'nin iki enteriyörü. Biri kırmızı, diğeri çok güzel yeşil bir ahenkte. (Resim 4.117) İlk zamanlar renk ifratına (taşkınlığına) giden, hatta garbde hâlâ bir ekol tesisine çalışan ‘müzikalist’ler gibi yalnız renklerle, herhangi bir mantiki şekilden kurulmuş renk benekleri ile resimler yapmaya çalışmış olan Elif Naci, yavaş yavaş etrafına bakarak gerçekle temas etmeğe başladı. Paletinde görünmeğe başlayan gri renkler, eserlerine daha büyük bir ahenk verdi. Kalite itibarile birbirinden çok farklı eserler vücuda getiren Hamit Görel'in “Müzik (Konser)” (Resim 4.118) adlı kompozisyonu, biraz daha himmet (gayret) ile bir üstad eseri olabilirdi. Hamit'te, güzel bir

renk imtizacını (uyumunu) derhal kâfi görüveren bir kanaat fikri olmasa idi, mesela bu kompozisyonun sağ tarafındaki iki figürünü biraz daha işleyebilirdi... Küçük çocuğun piyano önünde yaptığı renk lekesi, erkek figürlerin fon ile imtizacı her bakımdan mükemmel. Şefik Bursalı'nın Konya'dan iki büyük manzarası (Resim 4.119) ve İstanbul'dan bir sokağı. Ahenklerin biraz fazla sarıya mütemayil (eğilimli) olmasından başka kusurları yok. Mahmut Cûda'nın çok ince işlenmiş bir natürmortu (Resim 4.120). Şeref Akdik'in tabiat formlarına sadık portreleri ve manzaraları (Resim 4.121). "Yatan Kadın"da (Resim 4.122) çok güzel griler ve sarılar görünüyor. En büyük eserleri "İnkılâp Salon"unda görüyoruz... Şeref Akdik'in büyük bir tablosu (Resim 4.123), bilhassa esvab (giysi) etüt ve kıvrımlarında muvaffak. Halil Dikmen, "Cephane Taşıyan Kadınlar"ı (Resim 4.124) ile yeni bir yol tutuyor. Eski klasiklerden, bilhassa Rönesans'dan mülhem (esinlenmiş) bir terkiib (birleşim) tarzı ve görüş içinde, pek mahdut bir klavye içinde dolaşan renk ahenkleri ile yeni bir klasisizme dönüş. Tablo şemaları ile iktifa (yetinme) etmiyerek formları, imkân nisbetinde etüd etmek ve bu ciddi kaygının şekil alması için renk oyunlarından kaçınmak esaslı bir yoldur. Halil Dikmen'in bu büyük eserini renksiz bulacak iken, onbeşinci salondaki bir taslağı ve bir portresini (Resim 4.125) hatırlayarak, böyle bir hükümden kaçınabiliriz. Bilhassa portrede ilerlemiş bir şekil görme kudreti yanında pek güzel bir renk ahengine şahid oluyoruz. Renk ile şeklin, imtizacı (kaynaşması) hemen hemen imkansız iki antagonist (düşman) unsur olduğunu da unutmayalım... Hale Asaf ve Eren Eyüboğlu... Halenin, sanatinde kadın olmasına mukabil (karşın), Eren titreklikten ve zariflikten pek uzak. Müzedeki manzara (Resim 4.126) inşacı kaygılarla doludur. Eşref Üren şark minyatürlerini andıran küçük bir kompozisyonda (Resim 4.127) şiir yapıyor fakat ressamlık hassalarından hiç birini kaybetmiyor. Turgut Zaim, "Halı Dokuyan Kadınlarında", "Orta Oyununda" (Resim 4.128-4.129) yalnız kendisine has ve her türlü tesirden uzak kaliteler gösteriyor... Turgut Zaim'de, kendi hamuruyla yoğrulmak hassası (özelliği) var... Malik Aksel, ekseriya Gaugin'i hatırlatan bir görüş ile köylü tipleri ve halk hayatından sahneler resmediyor. Kendine has gri, yeşilimtrak renkleri var. Bazı kere çok nadir renk ahenkleri meydana getiriyor. Müzedeki "İki Köylü Kızı" (Resim 4.130) bu bakımdan şayanı dikkattir."⁶⁷⁵

⁶⁷⁵ Bkz.(674), BERK, 13,15.

Berk'in yukarıda, "Türk resmine şekil araştırmalarında ilk endişeleri" getiren ressamlardan biri olduğunu işaret ettiği Zeki Kocamemi, Ali Sermet'in (Gökerman) 9 1.Kânun (Aralık) 1937 tarihli Yeni Adam dergisindeki "Zeki Kocamemi" yazısına da konu olmuş; buna göre Ali Sermet, Kocamemi'yi Türk sanat tarihinde ilk esaslı hamleyi ve devrimi yaratan ressamlardan biri olarak niteleyerek sanat anlayışına dair de şunları kaydetmiştir:

"Akademi'de kendi atelyesinde talebe yetiştirmekle meşgul olan Zeki, mütevazı, yaygarasız, edebiyatsız mesaisiyle kıymetli eserler yaratmaktadır. Resimlerinde, derinlik, plâstik tesir ve üç dimansiyonlu (boyutlu) desenin üzerinde birbirine kenetli iki dimansiyonluk boyası, form kontrastları, dinamik ve statik hareketlerin büyük bir rythme'le (ritim) kompoze edildiği görülür. Hiçbirşey tesadüfe bırakılmamış, her hareket, her form, bir müvazene (denge) ve maksat dâhilinde terkip edilmiştir."⁶⁷⁶

Bedri Rahmi Eyüboğlu ise 3. Devlet Resim ve Heykel Sergisi dolayısıyla kaleme aldığı ve II. Kânun (Ocak) 1942 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan "Resim Sergisi Münasebetile: Zeki Kocamemi" yazısında, Kocamemi'yi ele almış; buna göre sanatçının, resim dünyasına Hofmann'ın anahtarı⁶⁷⁷ ile girdiğini, ancak son üç-dört sene içinde (1938–1942) bu dünyada daha nice kapalı kapıların varlığına şahit olduğunu ve bu kapıların Hofmann'ın anahtarıyla açılıp kapanan kapılar olmadığını fark etmesiyle birlikte de gayet sağlam bir temel üstüne yeni yapılar kurmaya başladığını belirtmiş, "eğer büyük parçaların zevkine vardığı kadar teferruatı da hor görmez, onların da musikisini kavrar, resmin yalnız hacim endişesinden ibaret olmadığını resimleriyle gösterirse" kendisinden çok önemli başarılar beklenebileceğini de dile getirmiştir.⁶⁷⁸

⁶⁷⁶ Bkz.(350), Sermet, 13.

⁶⁷⁷ Hofmann'ın sanat anlayışıyla ilgili Bkz. 4.2.2.Yurtdışı Eğitimi bölümü.

⁶⁷⁸ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "Resim Sergisi Münasebetile: Zeki Kocamemi", 14.

Eyüboğlu, 12 Haziran 1944 tarihli Biz ve Dünya’da yayımlanan “Zeki Kocamemi” başlıklı yazısında ise sanatçının marangozluk yönünü değinmiş; hayatını resim öğretmenliği ve resimle kazanamaması dolayısıyla ek iş olarak yaptığı marangozlukta da “mükemmelliğe” ulaştığının altını çizmiştir.⁶⁷⁹ Eyüboğlu, yazısının devamında sanatçıya dair şu detayları vermiştir:

“Kocamemi büyük laflardan hiç hoşlanmaz. Tanıdığım insanların en mütevazılarından biridir. Fakat bu tevazu içinde dünyanın en büyük gururu ve vakarı (ağırbaşlılığı) saklıdır. ‘Yumuşak huylu atın çiftesi pektir’ sözünü söyleyen kimse herhalde Kocamemi soyundan bir vatandaştan yaman bir çifte yemiş olmalıdır. Kocamemi dilinden çok eline güvenir. Resim muallimliğini de diliyle değil eliyle yapar. Resim kitaplarından başka kitap açtığını görmek hiçbir kula nasip olmamıştır. Ressamlardan hocası Hofman’ı, Cézanne’ı, Dürer’i çok sever... Kocamemi her nevi konferanslardan, allamelerden (çok bilgililerden), estetikten ve köstetikten nefret eder. Buna mukabil (karşın) el şakasına bayılır.⁶⁸⁰

Eyüboğlu ayrıca, 10 Temmuz 1944 tarihli Biz ve Dünya gazetesinde “Ali Çelebi-İleri, Geri” başlıklı makalesiyle Ali Avni Çelebi’yi anlatmış;⁶⁸¹ buna göre Zeki Kocamemi deyince akla Ali Çelebi’nin geldiğini, ikisinin birbirlerine hiç benzemedikleri halde birbirlerini tamamlayan davranışlarının olduğunu, Çelebi’nin, hocası Hofmann’ı fethetmekle birlikte tavla zarlarını da fethettiğini, eskiden resimden arta kalan zamanlarında tavla oynadığını, son zamanlarda ise tavladan vakit kaldığında resim yaptığını, bu nedenle kendisine “kısır Ali” dendiğini, gayet az konuşan sanatçının, resimden, yalnızca nasihat vermek için bahsettiğini, hacmi ve hareketi sağlamak için resimde ileri-geri giden kıymetleri önemseydiğini, insanları ancak beş yaşına kadar sevmeye layık bulduğunu, yani çocukları çok sevdiğini, ancak, Cevat Dereli, oğlu Cevat Dursun, Cevat Memduh, fincan ve şehir içinde her türlü kahveyi de sevdiğini kaydetmiştir.

⁶⁷⁹ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Zeki Kocamemi”, 3.

⁶⁸⁰ A.g.m., 3.

⁶⁸¹ Ayrıca Bkz. 4.2.2. Yurt Dışı Eğitimi Bölümü.

Eyüboğlu, 26 Haziran 1944 tarihli Biz ve Dünya gazetesinde, Cevat Dereli'yi de ele almış; "Cevat Dereli" başlıklı bu yazıda, sanatçının İstanbul'un tanınan avcılarından biri olduğunu öğrendikten sonra onu hep kuşa benzettiğini, tetikte, ürkek bir üveyiği andıran çizgilerinin ve hareketlerinin olduğunu, yalnızca avcılığın edebiyatı ile değil yeşilbaşlı ördekleriyle de geçindiğini kaydetmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir:

"Cevat çalışırken hiç boya ziyan etmez, nohut kadar bir beyaz boya parçasıyla Karadeniz'i Akdeniz'e çevirebilir. Boyaları iliklerine kadar içirmek için o kadar çok fırça sürer ki fırçaların ucu, bu yüzden hep gedik kalır. Suluboyadan ve sudan hoşlanmaz. Yalnız Çallı İbrahim'in içtiği sudan hazeder. Bu suyun tuhaf bir sihiri vardır. Cevat, ondan içer içmez Çallılaşıır. Onun gibi konuşmaya, onun gibi kımıldamaya başlar. Arada ufak bir fark vardır: Cevat'ın bu hali, Çallı'dan çekilmiş bir filmin gayet yavaş, rölanti çevrilmişini hatırlatır. Yani tam Edip Hakkı'nın aksine. Edip de aynı filmin gayet çabuk çevrilmişidir. Cevat dereli her nevi resim sergileri tertip ve tanzim işlerinde ihtisas yapmıştır. Düzgün tablo asmayı, ambalaj işlerini, İlhami Demirci'yi, martıların halinden, uçuşlarından, ertesi günkü havanın nasıl olacağını kestirmeyi, Bozlakları,⁶⁸² her nevi av malzemesini, bilhassa saçmayı ve bekârlığı çok sever."

Eyüboğlu'nun yazılarına konu alan bir başka ressam da Mahmut Cûda'dır. Sanatçı, 1. Kânun 1941 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan "Sergi Dolayısıyla: Mahmud Cuda" yazısında, Üçüncü Devlet Resim ve Heykel sergisinde birçok izleyicinin takdirle seyrettiği iki resmin de Cûda'ya ait olduğunu belirterek sanatçının katıldığı tüm sergilerde eserleri önünde meraklı bir kalabalığın toplandığını ve bu kalabalığın: "–Şu kumaş büklümlerindeki işçiliğe bak. En ufak kıvrımların nakışlarını ve gölgelerini tesbit etmiş, aşk olsun. Bak, işte resim buna derler. Her şeyi yerli yerinde. Bu, ötekiler gibi baştan savma değil. Fırçasının değdiği bütün eşyayı tetkik etmiş."

⁶⁸² 1. Orta ve Güney Anadolu'nun birçok bölgesinde bir türkü ezgisi. 2. Bu ezgiyle söylenen, konusu acıklı türkü. www.tdk.gov.tr

sözleriyle Cûda'yı takdir ettiğini ifade etmiştir.⁶⁸³ Sanatçının eserlerini, fotoğrafa benzediği, bazen de fotoğraftan daha iyi ve daha doğru gördüğü için beğenenlerin de bulunduğunu işaret eden Eyüboğlu, eserlerini takdir edenler arasında mükemmel bir işçi olduğu hükmüne varanların yanılmadıklarını, Cûda'nın genç nesil sanatçılar içinde işçiliğe en çok önem verenler arasında yer aldığını; ancak sanatçıda işçilikten başka bir yeteneğin söz konusu olmadığını ifade etmiştir. “Zevk ve heyecanın, sanatkâra yeteceğine büyük bir kalabalığın iman ettiği bir devirde, Mahmud'un yalnız işçiliğe ehemmiyet vermesi hakikaten üzerinde durulmağa değer.” diyen Eyüboğlu, asıl resmin zevk, heyecan ve işçiliğin bir araya gelmesinden oluştuğunu, Cûda'nın, “büyük ressamların” eserlerini daha dikkatle incelemesi halinde, bu eserlerde işçilikten başka yetenekleri de görebileceğini belirtmiş; ayrıca sanatçıda “birbirini tutan renkleri” arama endişesi bulunmadığını, bir heykeltıraş gibi eşyanın girinti ve çıkıntılarını tespit etmeye uğraşırken gördüğü renkleri olduğu gibi kopya etmekten çekinmediğini, bundan ötürü resimlerinde her şeyin ayrı bir renge “çaldığını”, her parçanın başka başka renklere bürünerek resmin içinde özgürlüğünü ilan ettiğini belirtmiştir.

Eyüboğlu, Cûda'nın renk konusundaki kayıtsızlığını, bir resimle örneklendirmiş; 1942 tarihli ve bugün İstanbul Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonunda bulunan “Heykelli Natürmort” isimli bu eser (Resim 4.131) hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“...masadan sarkan kumaşın üzerinde gayet berrak kırmızılar, maviler ve sarılar vardı. Masa ve kitaplar solgun ve bulanık gri kahverengi içerisindeydi. Heykel; ne masanın ne de kumaşın renklerine uymuş, onlara tamamıyla arkasını çevirmiş bambaşka bir telden çalıyor. Masanın önündeki kâse ve kitaplar da bambaşka bir yeşil ahengine girmeğe çabalıyorlardı, yani bu eserden insanın aklında bir tek renk kalmasına imkân yoktu. Çünkü orada bütün renkler vardı. Hâlbuki onbeş yirmi senedir, resme ibadet edercesine büyük bir aşkla çalışan Mahmut Cûda'nın, bu basit fakat basit olduğu

⁶⁸³ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Sergi Dolayısıyla: Mahmud Cuda”, 13–14.

kadar mühim renk meselesini çok daha evvel kavraması lâzımdı.”⁶⁸⁴

Bu saptamalarının ardından, Cûda'nın resimleri hakkında genel bir değerlendirme yapan Eyüboğlu, şunları kaydetmiştir:

“Şimdiye kadar sergilerde gördüğümüz resimlerinde gayet zevksiz renklere bulanmış olmasına rağmen, Mahmud'un şekli kendine mal etmek için büyük bir gayret sarfettiği anlaşılıyor. Sabırlı bir işçilik, bu bakımdan ona yardım ediyor. Mahmut, âdeta usta bir çömlekçi gibi toprağı kolaylıkla yuğuruyor. İyi kötü oraya bir çömlek koyuyor. Fakat sonra tutup bu çömleğe rengârenk alaca bulaca boyalar sürüyor. Bir an için Mahmud'un elinden çıkan destileri boyanmamış farz ederek onların şekli ve biçimi üzerinde duralım. Mahmut, tabiatı olduğu gibi kabul ediyor. Gözünün gördüğü kadarını görüyor ve gördüğünü tesbit ediyor. Üzerinde günlerce durduğu mevzuun hangi tarafını daha çok sevdiğini, daha iyi kavradığını anlamak imkânsız. Onun gözleri eşya üzerinde gayet soğukkanlı dolaşüyor. Renklerde olduğu gibi, girinti-çıkıntı ve nakış cilvelerinden hangisini daha çok sevdiğini ve bunlar içerisinde bize ilk önce hangisini sunmak istediğini kavriyamıyoruz. Onun resimlerinde meyvalar, masa, heykel, kitaplar, hep aynı hızla kabarıyor, hep bir ağızdan konuşuyorlar.”

Zeki Kocamemi, Ali Avni Çelebi ve Mahmut Cûda gibi Cumhuriyet'in ilk ressamı arasında anılan Cevat Dereli'yi ise Fuat İzer, 16 Mart 1939 tarihli Yeni Adam dergisinde yayımlanan yazısında konu almış; buna göre bir halk ressamı olduğunu belirttiği Dereli'nin naif olarak nitelendirdiği resimlerinde, Türkiye'yi tanıyan ve bir Türk gibi gören duyguların var olduğundan bahsetmiştir.⁶⁸⁵ Dereli'nin, “renk renk balıkçı kayıklarının dinlendiği ve balık pullarının yaldızladığı ağaç dallarına gerilmiş ağları, Üsküdar'ın çakıllı sahillerini” çok yakından tanıdığını belirten İzer, dar sokakların kafesli ve kerpiç duvarlı evlerinin, onun resimlerinde sevimli bir hal aldığını, “senelerce

⁶⁸⁴ A.g.m., 14.

⁶⁸⁵ Fuat İZER, Başlıksız, 9.

sahillerdeki kayıkların altını yalayan dalgalarda oynaşan renkleri seyreden” ressamın, Üsküdar’ın sessiz evleri ile servi ağaçlarının gölgelerini üzerine düşürdüğü camilerin ruhuna girdiğini ifade etmiştir. Dereli’nin desenini “saf”, renklerini de iptidai olarak niteleyen İzer, öte yandan bu renklerin denizin mavisinde, ağaçların yeşilliğinde, evlerin pembe ile sarı duvarlarında ve mavi göklerde, hisli bir armoniyle birbirine kaynaşarak saf bir atmosfer yarattığını da sözlerine eklemiştir.

İzer, 9 Mart 1939 tarihli Yeni Adam dergisinde yayımlanan “Ali Sermet” başlıklı yazısında ise Ali Sermet’i (Gökerman) tanıtmıştır.⁶⁸⁶ 1903 doğumlu ressamın sanata olan sevgisi ve ilgisi neticesinde 1923’te Sanayi-i Nefise Mektebi’ne girdiğini, burada geçirdiği birkaç yıl içinde okulun en çalışkan ve kuvvetli talebeleri arasına girdiğini, 1929’da açılan Avrupa konkurunu birincilikle kazanarak Maarif Vekâleti hesabına Almanya’ya gittiğini, burada Hofmann atölyesine devam ettiğini, Almanya’da kaldığı sürece birçok eser gerçekleştirdiğini, bu eserlerin en iyilerini ise orada bırakarak ya da satarak 1934’te yurda döndüğünü kaydetmiştir. Ali Sermet’in resim anlayışını “tamamıyla kübist” olarak nitelendiren İzer, onun resimlerinde tabiatın, hendesei (geometrik) bir sentez şeklinde temsil edildiğini, derinlik, plastik etki ve üç boyutlu desenin üzerinde birbirine kenetli iki boyutlu boyanın, form karşıtlıkları, dinamik ve statik hareketlerin geniş bir ritim ile kompoze edildiğini ifade etmiştir. “Endişeli ve çok titiz” olduğunu belirttiği sanatçının, hiçbir resminde tesadüfe yer vermediğini belirten İzer, özellikle kompozisyonlarının “kuvvetli” olduğunu”, bu kompozisyonlarda her hareketin, her formun bir muvazene (denge) ve maksat dâhilinde düzenlendiğini (Resim 4.132), natürmortlarının, muvazenenin, çizginin, renk ile ahengin, tertip ve terkinin (bileşim) felsefesini taşıdığını, son senelerde çalıştığı tablolarında kompoze ettiği müzik aletleri ve diğer objeleri ise “taze” bir ritim ile canlandırarak sembolize ettiğini de sözlerine eklemiştir.

⁶⁸⁶ Fuat İZER, “Ali Sermet”, 8.

Cumhuriyet'in ilk ressamaları arasında yer alan Muhittin Sebati'yi ise Nurullah Berk kaleme almıştır. Berk, 1940 tarihli Güzel Sanatlar dergisinde yayımlanan "Muhittin Sebati" başlıklı yazısında, öncelikle sanatçının kişiliğine dair bilgiler vermiş ve şunları aktarmıştır:

"...şahsındaki bu bariz taraf (hüzün ve ızdırap), onunla iyi barışan aşırı bir hislilik, bir romantizmle beraber zaman zaman köpüren, taşan bir asabiyet, hatta bir hırçınlıkla karışırdı. Kendisine ait olan her şeyde mariz (hastalıklı) bir titizliği, bir müşkülpesentliği (zor beğenirliği), bir kıskançlığı vardı ki bu, basit görenlere, onun geçimsiz, ahlaksız ve hasetçi bir insan olduğu kanaatini verirdi. Son derece temizdi. Bu temizlik, esvapları (giysileri), gömleği, ayakkaplarından istilosuna (dolmakalemine), altın köstekli saatine, sehпасına veya boya kutusuna kadar şumullenirdi (yayılırdı). Yabancı ellerin kendisine ait olan hiçbir şeye değmesine bile müsaade etmek istemezdi. O, mektep atelyelerinin dağınık, çapaçul (pasaklı), laübalı, çok kere zoraki külhanbeyi havası içinde dürüst ve temiz bir kalem efendisi karakterini canlandırırđı. Belki bu hareketler ona, bir müddet çalıştığı belediye dairesinde sinmişti... Sevgilerinde mariz (hastalıklı) bir bağlılık, antipatilerinde ısrarlı, devamlı, gevşemez bir kin beslerdi. Onu anlıyan, ruhu üzerine eğilen hemen hiç kimse olmadığından, ana baba şevkatinden mahrum olmuş olan bu çocuk, hiç kimseye kendini açmaz, vermez ve huyunun menfi (olumsuz) taraflarını bir zırh gibi nankör dünyaya karşı kullanmak mecburiyetinde kalırdı."⁶⁸⁷

Berk, bu kişilik tahlilinin ardından sanatçının Paris'teki dönemine (1924–1928) değinmiş; buna göre sanatçının Académie Julian'da Paul Albert Laurens atölyesine devam ettiğini, buradaki "iskolastik, gûya an'aneye dayanan tedris usulü ile karşılaşınca" uzun bir süre bocaladığını, ancak sonradan "akademizmden hakikî klasikliğe giderek" sanatın büyük üstadlarını sevmeyi öğrendiğini, özellikle Raphael, Michelangelo ve Tintoretto'yu sevdiğini, bu ressamların röprodüksiyonlarını satın alarak kopyalar yaptığını kaydetmiştir. Sanatçının, ressamlık yönünün yanı sıra heykeltıraşlığa da yatkın olduğunu belirten Berk, resimlerinde genellikle görülen edebî, hatta

⁶⁸⁷ Bkz.(370), BERK, 64.

marazî (hastalıklı) şiirselliği, heykel çalışmalarında tamamen bir tarafa bıraktığını, bu çalışmalarda tam bir “sıhhat ve görüş isabetine” ulaştığını dile getirmiştir.

Yazısının devamında Muhittin Sebati'nin, 1928'de yurda dönüşünden sonraki devresini ele alan Berk, sanatçının bu devrede gerçekleştirdiği ve “Rüya” adını verdiği resminden (Resim 4.133) bahsederek sanat anlayışına dair ipuçları vermiş ve şunları kaydetmiştir:

“–Bakınız, dedi. Dün bu resmi bitirdim. Adı ‘rüya’... Bugünkü ‘surréaliste’ ressamların hiç şüphesiz kuvvetli bir eser telakki edecekleri bu tablonun zihnimde kalan çizgileri, renkleri canlıdır: Yeşile bakan koyu mavi bir denizin üzerinde bir sürü adacıklar. Durgun suların, havuzların sathında yeşeren, narin eller gibi açılan nebatlara benzeyen adacıklar. Her biri acayip çiçekler ve kavağa benzeyen gümüş dallı, titrek ağaçlar barındırıyor. Gökyüzünün safran renkli bulutlarına kadar yükselen bu ağaçların ince dallarına garip kuşlar konmuş. Tablonun ortasında bir adacıktan diğer bir adacığa atlar, daha doğrusu uçar vaziyetinde, uzun kırmızı saçlı çıplak bir kadın, efsanevî bir mahlûk... Rüya... fakat bu tabloya ne lüzum vardı? Sebati zaten, kısacık ömrünün her dakikasında rüya içinde yaşamadı mı? O, içinde idi. Her yaptığı resimde, velev (isterse) en fanî, en realist mevzua dokunsun, bu rüyadan bir nebze vardı.”⁶⁸⁸

Muhittin Sebati'nin Ankara devresine ait birkaç peyzajının (Resim 4.134), Resim ve Heykel Müzesi'nde teşhir edildiğini belirten Berk, sanatçının, bu eserlerinde yalnızca rüyasını değil, hastalıklı melankolisini de yansıttığını, Roger de la Fresnaye gibi hayatının son dönemlerinde, çizgilerinde ve kullandığı renklerde hüznü ve ölüm hissini ifade ettiğini bildirmiştir.

Berk'in, Haziran 1942'de, Güzel Sanatlar dergisinde yayımlanan diğer bir yazısı da Hale Asaf'a dairdir. “Hale Asaf” başlıklı bu yazıda Berk,

⁶⁸⁸ A.g.m., 68.

sanatçının mensubu bulunduğu Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin, Ankara Etnografya Müzesi'nde açtığı ilk sergideki⁶⁸⁹ (1929) eserlerini,⁶⁹⁰ karakteristik olarak göstermiş ve bu eserlerden yola çıkarak Hale Asaf'ın sanat anlayışına dair değerlendirmelerde bulunmuştur.⁶⁹¹ Berk, genellikle kadın ressamaların eserlerinde görülen “kusur ve meziyetlerin”, Hale Asaf'ın sergideki resimlerinde de görüldüğünü işaret ederek şunları aktarmıştır:

“Kâinatı tefsir (yorum) ve şekil araştırışında tefekkür (düşünce) azlığı, buna mukabil (karşılık) tabii bir zarafet, bir renk tazeliği, ruhtan kopan bir fıskırış. Hale, tabiat muvacehesinde (yüzleşmesinde) seyrettiği eşya ve insanlar karşısında kararını vererek, hissini emrettiğini mefkûresinin (idealinin) süzgecinden geçirmezdi. Basit, adeta şema halinde bir desenle iktifa ederek (yetinerek) bir sarıyı, bir moru, bir maviyi taptaze, çiçeklerden sızma bir usare (öz su) imişler gibi tuvalin üzerine öyle bir koyuşu vardı ki aramak endişesiyle paletlerini kirleten bizler için bu, gıptaya değer bir meziyetti. Bence sanatkârın elde edebileceği en kıymetli hassa –uzun bir araştırma yahut Hale'de olduğu gibi bir sevkîtabii (içgüdü) neticesi olsun– karar verme kudretidir. Tabiatın o girift, teferruatlı, çok kere birbirine zıt unsurlu manzarası –kaos'u diyeceğim– karşısında, lüzumluyu seçebilmek ve yalnız onu muşambaya geçirmek öz sanatkâra has bir kalitedir. Hale, bilhassa manzaraların karşısında, yerin, göğün, denizin, ağaçların ve evlerin kıymetlerini hemen tesbit eder. Ve geniş fırça darbeleriyle muşambaya geçirdiği bu kıymetleri, bir daha üzerlerine hiç el sürmemek suretiyle, olan parlaklık ve şeffaflıkları içinde muhafaza eder.”⁶⁹²

Yazısının devamında sanatçının, “klasik sanatın eski tezahürlerine (görünüşlerine)” dair pek fazla alaka göstermediğini belirten Berk, genç sanatçıların çoğunda olduğu gibi Hale Asaf'ın da klasik sanatın yalnızca

⁶⁸⁹ Bkz. 2.4.2. Diğer Sergiler Bölümü.

⁶⁹⁰ Hale Asaf'ın bu sergide teşhir ettiği eserleri şunlardır: Genç Kız Portresi, Genç Adam Portresi, Yaşlı Adam Portresi, Bursa ve iki adet Peyzaj. Bkz.(374), PELVANOĞLU, 187.

⁶⁹¹ Bkz.(415), BERK, 96–99.

⁶⁹² A.g.m., 96-97.

skolâstik yönüne ilgi duyduğunu, klasik eserleri ise “fazla sıkıcı” bulduğunu, Louvre’dan ziyade Montparnasse’ın ya da La Boétie sokağının hususi galerilerine gittiğini, modern sanat akımlarını takip ettiğini, inkılâpçı ressamın eserlerinden hoşlandığını, valörlerden ziyade düz renk alanlarına olan eğilimi dolayısıyla Henri Matisse’e karşı hayranlık beslediğini, bununla birlikte Türk çinilerini hatırlatan mavi ve yeşilleri, tatlı sarıları, çizdiği şekillerin arabeskî ve tezyinî zarafeti ile Türk plastik dehasını pürüzsüz bir şekilde aksettirdiğini de sözlerine eklemiştir.

Türk resmine, modern eğilimleri getiren ilk ressamlar topluluğundan (Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği) Zeki Kocamemi, Ali Avni Çelebi, Mahmut Cûda, Cevat Dereli, Ali Sermet (Gökerman), Muhittin Sebati ve Hale Asaf’a dair kaleme alınan yazıların yanı sıra modernizmin memlekette yaygınlık kazanmasına katkıda bulunan diğer bir grubun, d grubunun üyeleri hakkında da makaleler yazılmış; bu makalelerden 17 Mayıs 1944 tarihinde Vatan gazetesinde yayımlanan ve Bedri Rahmi Eyüboğlu tarafından kaleme alınan “D Grubunun İçyüzü, Ressamlar Alemimizde 14 Sima” başlıklı yazıda, gruba mensup olan ressamlarla ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

“...Eşrefin yüzünde daima güneşe bakan bir çocuk yüzünün kamaşmasını bulabilirsiniz. Kendi halinde, gayet sakin, sessiz sedasız bir insandır. Tevazu (alçak gönüllülük) onun üstünde güzel yaraşmış bir elbise, bir ziynet eşyası değildir. Yeşil yaprağın rengi ne kadar kendiliğinden ise onun tevazuu da o kadar içinden gelir. Güzel konuşur, güzel dinler. Olduğundan fazla görünmemeyi ve Bonard’ı çok sever. Eseri kendisine benzer. Resimden başka bütün dünya işlerinde beceriksizdir. Arif Kaptan, sahiden kaptandır. Bundan on beş sene kadar evvel denizden ayrılmış. Denizin rengini, denizin kendine tercih etmiştir. Fakat ne de olsa on beş senelik denizciliğinden üstüne başına, kaşına gözüne müthiş bir kum ve deniz kokusu ve rengi sinmiştir. Bazen durup dururken denizciliği ve gemiciliği tutar. Eğer o aralık karşısında bir telefon direği varsa derhal tepesine tırmanır... Gözlerine büyük bir deniz feneri kadar güvenir... Utriyyo’yu (Utrillo), ballandırarak konuşmayı, methedilmeyi olduğu kadar meth etmeyi de çok sever.

Sabri Fettaah, grubun en çok şakaya dayanan azasıdır. Çok renkli giyinmeyi itiyat (alışkanlık) etmiş olması, ona çok renkli şakalara ve nüktelere mal olur. Çalışma tarzı hiç kimseye benzemez. Uzun uzadıya ölçer biçer. Çalışırken kendi kendine konuşur. Birden bire bir nara atar: -Heeey Mori- der. Ressam olacağıma keşke saksığan olsaydım... Tenkit bahsinde pek hoştur. Ona göre iyi ve kötü resim yoktur. Her eser, hem çok iyidir ve hem çok kötüdür. Her tablo hem çok güzeldir, hem çok çirkin. Resimlerini yapmak için ne kadar zaman sarfederse onları çerçevelemek için bir o kadar uğraşır. Cam çerçeve, paspartu, Mari Luiz bahsinde akılları durduracak kadar müşkülpeşenttir (güç beğenir). O kadar ki bazı desenlerini çerçeveleyen camları ve mukavvaları temizlerken en ufak bir lekeye tahammül edemediği için resimlerini bile silip süpürmeğe razıdır. Boleroyu, her akşam saat 5 ten 7 ye kadar Beyoğlundaki kibar bir gazinoda oturmayı, Leopold Levy'yi çok sever. ...Cemal Tollu, Paris'e, hacca gider gibi gider. Sümer, Akad heykellerini, heykel yapmağı, koroyu (Corot), renuvarı (Renoir) çok sever. İnsanlardan daha ziyade dağlardan ve ağaçlardan hoşlanır. Hakkı Anlı, ...Resim muşambalarından maada (başka) elini değdirdiği mücevher taş kesilir. Bunun acısını boya tüplerinden çıkarır... Sezanı (Cezanne) ve Salih Urallıyı çok sever. Nüzhet Ayetullahın resimlerinden pek hoşlanmadığını belli eder. Bizim elimizde zembereği kırık bir gramofon gibi sessiz duran Salih Urallı, onun yanında bülbül kesilir. Zeki Faik İzer, ...Bazan müthiş kalender, bazan da sonuna kadar etiket ve nezakettir. İhtiyarlıkla çocukluk arasında karar verememiş bir hali vardır... Çocuk Zeki Faik resim yapar, ihtiyar Zeki Faik kaşlarını çatarak tenkit eder... Zeki Faik, resimden anlamadığı halde resim hakkında ileri geri laf edenleri müşgöl bir duruma sokmağa bayılır. Onlara ufak tefek sualler sorar. Mesela ömründe seyahat etmemiş olduğu halde büyük üstadlardan söz açan bir biçareyi makineli tüfek ateşine alır: -Louvre müzesine kaç defa gittiniz? Hangi sene, hangi ay, hangi gün, hangi saatte orasını gezdiniz? Hangi kitapları okudunuz? Hangi sergileri gezdiniz diye birbiri arkasından adamcağızı pişman ve perişan eder. Andre Lot'un (Lothe) hocalığını ve Montparnasse'ı çok sever.... Elif Naci, muallimlikten, muavinlikten, müdürlükten, gazetecilikten, muharrirlikten (yazarlıktan) geri kalan vakitlerini D grubunun propagandasına tahsis eder, hele grubun ilk sergileri yalnız onun himmetile (gayretiyle) açılmış demektir. Gazetede canı sıkıldığı bir gün kalemi

alır ve bir haber yazar: ‘D grubu bu ayın son çarşambası Şipşak salonlarında bir sergi açacaktır. Sergide 55 i müteceviz (aşan) eser teşhir olunacaktır.’ Havadis gazetede çıkar. Arkadaşlar birbirimize ve nihayet Elif Naciye sorarız.... –Vallahi bilmem, gazete yazıyorsa doğrudur der! ve sergi ilan olduğu gün açılır... Onu ancak sergiden sergiye gördüğümüz için sık sık sergiler tertip ederiz. Hangi ressamlardan hoşlandığını kestirmek güçtür. Buna mukabil (karşın), Ahmet Haşimi, Ahmet Rasimi çok sever. Eren Eyüboğlu, Sezanı (Cezanne) vangoku (Van Gogh) çok sever. Nurullah Berk, ... Fena dinler, güzel konuşur, iyi yazar, iyi okur. ...Paris’i lüzumundan fazla sever. ...Fikret Adile, Heybeliadağa bayılır. Fahrünnisa Zeid, ...kâh burada, kâh Irakta, kâh Pariste, kâh Viyanadadır... Resimle anlatamadığı şeyleri yazı ile yazı ile anlatamadıklarını çizgi ile anlatır. Bröygeliyi (Bruegel) çok sever. Salih Urallı, sık sık ressam Hakkı ile dolaşmasa ressam olduğunu kestirmek biraz güçtür. Üstüne başına bir damla boya ve yağ lekesi bulaştığı görülmemiştir... Resim yapmaktan daha ziyade resim konuşmayı, Ahmet Hakkıyı, Sezanı (Cezanne) güzel kıravatları ve Burhan Toprağı çok sever. 14 üncü aza (Bedri Rahmi), bir elinde dolmakalem, öteki elinde fırça ile dolaştığı için elleri daima boya içerisinde. Resimden yorulunca yazı yazmağa başlar. Kendisini resamlara sorarsınız: –Resamlığı şöyle böyle ama iyi şiir yazar derler. Muharrirlere (yazarlara) sorarsınız: –Muharrirliği şöyle böyle ama iyi resim yapar derler... El Grekoya, Rus romanlarına, halk türkülerine bayılır. Gündüzleri resim yaptığı, geceleri yazı yazdığı söylenir. Bunlardan hangisini daha çok sevdiğini kestirmek güçtür...”⁶⁹³

Yukarıdaki satırların yazarı Eyüboğlu da sanatçı yazılarına konu olmuş, örneğin Abidin Dino, 16 Aralık 1938 tarihli Ses dergisinde yayımlanan “Bedri Rahmi ve Sanat Şahsiyeti” başlıklı yazısında Eyüboğlu’nu şu satırlarla anlatmıştır:

“Bedri Rahmi –maazallah– cehenneme gitse, cehennem bile sevicecek bir tarafını bulur. Bedri Rahmi, dünyayı sevdirmek için doğmuştur. Bedri Rahmi taze, düzgün, renkli olan her şeyi sever. Resim yaptığı vakit

⁶⁹³ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “D Grubunun İçyüzü, Ressamlar Alemimizde 14 Sima”, 5.

şekilleri okşar. Şiir yazdığı vakit kelimeleri okşar. Sevmediğini okşamaz, ısırır. Bedri Rahmi, ressam veya şairden fazla Bedri Rahmi'dir. Bedri Rahmi'nin ilk defa resimlerini gördüğüm vakit çocukken emdiğim horozşekerlerini hatırladım. Resimleri bana horozşekeri kadar sade ve sakin göründü. Fakat bu bir tuzaktı. Papatya tarlasından daha az tehlikeli zannedilen şekiller, insanın kafasına girince bir daha çıkmıyorlar... O hafta kafamda kat kat kalyonlar, bir tabur denizkızı, boynu uzun beygirler (beygirlerin gözü badem) ve daha neler. O gün, bugün bir tabur denizkızı kafamın içinde yüzer ve badem gözlü beygir, nadiren rüyamda gördüğüm ve sevdiğim insanlarla gelir, dolaşır gider... (Resim 4.135) Bedri'nin çizdiği kırmızı yüzlü bir mahlûk vardır ki kafamda Galata Kulesi kadar yer tutuyor... (Resim 4.136) Bedri'nin çizdiği denizkızları ile şimdiye kadar iyi geçindim. Onlar benim için birer eski arkadaş. Bedri Rahmi'nin bütün resimlerinde, nabızı hissedilen bir kalabalığın, hatta bir şehrin veya memleketin mevcudiyeti var. Ağaçları, kahveleri, bulutları, adımları ile kuvvet kaynıyor. Bu kuvvetin ne istediği, Bedri'nin resimlerinde henüz meçhul. Bedri, resimlerinde ve şiirlerinde pek çok soru soruyor: –Yarab! Niçin bu dünyaya diri gelinir, acaba niçin cennete diri girilmez? Bedri Rahmi, masallardaki delikanlılar gibi cennetin peşinde. Resimleriyle hatta o taraflardan müjdelere veriyor. Yazılılarıyla havadisler getiriyor: –Cennetten müjde verenler; bahar yoldadır, yoldadır...” Bedri Rahmi'nin yazılarında deniz vardır, hissedilir: –Biz ölen ağaçları yontup gemilerimize direk yaparız... Bedri Rahmi'nin resimlerinde ısrarla davet edilen şekiller vardır. Onlar da birtakım şeyler söylüyorlar. –Niçin biz bir defa doğuyoruz? Bedri, masasındaki uzun boyunlu (çizdiği beygirlerin boynuna benzer) bir sürahiye acımış olacak ki onu mütemadiyen çizmiş ve renklemiştir. Kapalı Çarşıdan satın aldığı ve bir yetim kadar koruduğu pembe sürahi, şimdi bin sürahi oldu. Bedri Rahmi'nin yaratmadaki bu bolluğu, ilahlarla senli benli konuşmasını izah eder. İlahlarla pazarlık bile ediyor: –Kusura bakma idare etmez, bir avuç toprak nemize yetmez. Hatta ilahlara kafa tutuyor: –Bu ne menem iştir ki! Bedri, sürahiyi tek bir nüzha halinde yaratan ilahlara karşı geldi, ilacını da buldu. Sürahilere bile haklarını veren Bedri Rahmi'nin resimlerine bakarak: –Bahar yoldadır, yoldadır diyorum.⁶⁹⁴

⁶⁹⁴ Abidin DİNO, “Bedri Rahmi ve Sanat Şahsiyeti”, 5.

D grubu ressamlarından Zeki Faik İzer'e dair yazılar da kaleme alınmış; örneğin Zühtü Müridoğlu, 27 Haziran 1936 tarihli Ağaç dergisinde yayımlanan "Zeki ve Klâsisizma" başlıklı yazısında İzer'in Klasisizme yönelişinden bahsetmiştir. "Bütün arzusu, Rönesansın devlerini görmektir..." diyen Müridoğlu, sanatçının önce Venediğe daha sonra da Paris'e gittiğini (1934), Louvre müzesinde hummalı çalışmalar yaptığını, Tiziano'nun yapıtlarından kopyalar gerçekleştirdiğini, akademizm değil de 20. yüzyılın "Klasisizmasını" yaptığını ve ilk gidişinde (1928–1932) Paris'ten rengi anlayarak dönen sanatçının, ikinci gidişinde (1934–1936) ise buradan formu idrak ederek döndüğünü kaydetmiştir.⁶⁹⁵

Cemal Tollu ise, 12 Aralık 1945 tarihli Vatan gazetesinde yayımlanan "Ressam Zeki Faik İzer" yazısında, sanatçıyı, "tabiatı görüş ve anlatışında şairane, realizasyonunda ise tamamen ressamca" olarak nitelemiştir.⁶⁹⁶ Müzelerde "en güç tabloları" kopya etmekle resme başlayan, hocalarının ve kitapların öğrettiği "en girift" teoriler ve estetik endişelerle yoğrulan, zaman zaman çok sevdiği ressamların tesirinde kolaylıkla ve farkına varmadan kalan sanatçının, birkaç senedir Türk resminin "karanlığa düştüğü" fikriyle üzüntüye kapıldığını ifade eden Tollu, İzer'in bu endişesinden suluboya ve beyaz kâğıtla kurtulmayı başardığını, bu hafif ve iddiasız maddelerin, sanatçının elinde "sevimli ve munis" bir ifade aracına dönüştüğünü de sözlerine eklemiştir.

Cemal Tollu ise Zühtü Müridoğlu'nun İstanbul dergisindeki "C.Tollu" yazına konu olmuştur.⁶⁹⁷ Müridoğlu, sert ifadeli, tok sözlü ve özellikle inatçı denecek kadar azimli olduğunu belirttiği sanatçının, bu özelliklerinin resimlerine de yansıdığını ifade etmiş; Eşref Üren'den sonra kendi kendini yaratan ressamların en başında geldiğini işaret ettiği Tollu'nun sanat yolculuğu hakkında şu bilgileri aktarmıştır:

⁶⁹⁵ Zühtü MÜRİDOĞLU, "Zeki ve Klâsisizma", 13.

⁶⁹⁶ Cemal TOLLU, "Ressam Zeki Faik İzer", 4.

⁶⁹⁷ Zühtü MÜRİTOĞLU, "C.Tollu", 6–7.

“On sekiz, on dokuz yaşlarında ‘Sanayii Nefise Mektebi Âlisi’ne giren Cemal, İstiklal Harbinin başlamasıyla bu pek sevdiği sanat ve idealini bırakarak gönüllü olarak diğer bir ideale, vatanın müdafaası idealine koşmuş, yedek süvari subayı olarak da İzmir’e ilk giren kıtalardan birinin başında bulunmuştur. ...dokuz yüz yirmi beş senesinde tekrar sanat idealine dönen Cemal, birkaç senelik muntazam çalışmadan sonra, müzesiz, muhitsiz bir akademi tahsilinin kâfi bir sanat anlayışı veremeyeceğini anlamış; idealini daha geniş bir şekilde tahakkuk ettirebilmenin (gerçekleştirebilmenin) ancak müzelerde, galerilerde, eski ve yeni birçok üstatların eserleriyle karşı karşıya kalmakla mümkün olacağına kani olmuştu (inanmıştı). Büyük bir sanat şehrine gidebilmek için evvela daha asgari bir masrafla yaşanabilir küçük bir şehre giderek ve orada iktisat ederek bu maddi imkânları elde etmenin tesadüfe bağlanmaktan⁶⁹⁸ daha doğru olacağını düşündü ve bir hocalık alarak küçük şehirlerden birine gitti.⁶⁹⁹ Yine bitmek tükenmek bitmeyen sıkıntılar devri başlamıştı. Fakat o, azim ve gayretiyle her şeyi yenmiş ve bir sabah Marsilyaya giden bir vapurla, idealini geniş bir surette tahakkuk ettirecek (gerçekleştirecek) olan ufuklara doğru yollanmıştı. Bundan sonra Cemal, bu kısa devirli etüd seyahatlarını, uzun mahrumiyet yıllarıyla satın ala ala birçok defa tekrarlardı. Paris’te ve Münih’te, Lothot (Lothe), Grommoir (Gromaire), Hofmman (Hofmann), Gimond, Despiau gibi yeni sanatın, birçok ressam ve heykeltıraşın atölyelerinde çalışmasını, senelerce nostaljisini çektiği müzelerde binlerce üstat eserlerini doya doya seyrederek susuzluğunu gidermesini, her seyahattan sonra tekrar yeniden başladığı çilelerle ödüyordu... Sanatkârı besleyen bu görmek ve çalışmak senelerini beşerüstü bir gayretle elde eden Cemal’in, bu küçük şehirlerde en büyük zevki etrafına öz bir sanat havasını verebilmek ve kısa seyahatlarından aldığı intibalarını bu taze ve bakir peyzajlar üzerinde tatbik etmek teşkil ediyordu...”

Mürtoğlu, yazısının devamında, Tollu’nun “büyük bir ruh kaynaşmasının ve ani bir fıskırmanın sanatkârı” olmadığını belirterek Zeki

⁶⁹⁸ Akademi’de düzenlenen Avrupa konkurları kastedilmektedir.

⁶⁹⁹ Cemal Tollu’nun resim öğretmenliği sınavını kazanarak gittiği şehir Elazığ’dır. Ayrıca sanatçı, Erzincan’daki askerî okulda da öğretmenlik yapmıştır (1931–1933). Bkz. Kaya ÖZSEZGİN, “Uyanışın Bilinçli Modernizmi”, 12–13.

Faik İzer, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Eşref Üren’de doğuştan gelen ani heyecanları yaşamadığını, renk ve formun şiirine kapılmadığını, tersine düşünce, mantık ve azmin sanatkârı olduğunu, ondaki heyecanın, titiz bir çalışma ve mantıkla ortaya çıktığını kaydetmiştir.

Sanatçının, resmi daha çok heykel gibi gördüğünü belirten Mürtoğlu, onda zaman zaman heykele karşı kuvvetli bir arzunun baş gösterdiğini, bunun sonucunda genellikle çamurun cazibesinin, rengin ve ışığın göz alıcılığına galip geldiğini, Avrupa’dayken, zamanının büyük bir bölümünü Gimond ve Despiau’nun yanında heykel etütleri yaparak geçirmesinin ise “ağır başlı” bir sanata meylettiğinin göstergesi olduğunu, heykele karşı olan bağının da sanatının gelişmesine katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Resmi “ağır başlı tarafından alan” sanatçının, eserlerinin her türlü fanteziden ve göz alıcılıktan uzak olduğunu belirten Mürtoğlu, onun, bu eserlerde tabiatın özünü bulmayı başardığını, Manisa civarından, Bursa (Resim 4.137) ve İçerenköyden yaptığı peyzajlar ile kırmızı elbiseli kadın portresinin (Resim 4.138) de bu eserler arasında yer aldığını kaydetmiştir

Ressam tanıtlarına konu olan diğer bir sanatçı da Abidin Dino’dur. Zahir Güvemli, 19 Eylül 1940 tarihli Yeni Adam dergisinde yayımlanan “Abidin Dino” başlıklı makalesinde, İstanbul’a gelişinin, Asaf Halet Çelebi’ye uzun bir kudümiye⁷⁰⁰ yazdırttığını ifade ettiği sanatçıyı, saçı uzun, akli kısa bir genç, ya da onun deyiimiyle “genj” olarak tanımlamıştır.⁷⁰¹ Sanatkârlığının “su götürmez” olduğunu dile getiren Güvemli, yazısında daha çok Dino’nun aklının kısalığını ispata çalışacağını belirtmiş ve şunları aktarmıştır:

⁷⁰⁰ Padişah ya da devlet büyüklerinin bir yerden, özellikle bir seferden gelmesi vesilesi ile yazılan kaside. Bkz.(108), AYVERDİ, 1778.

⁷⁰¹ Zahir GÜVEMLİ, “Abidin Dino”, 11.

“Birgün Çamlıca’da bir evde Lessage’ın Guavera’dan aşırıldığı Topal Şeytan nam eseri⁷⁰² okuyordum. Ruhum, Asmodée⁷⁰³ ile o kadar hembezmi ülfet (kaynaşmış) bir haldeydi ki baktığım pencerelerin perdeleri şeffaflaşıyor, parmağımı uzattığım damlar siliniyordu. Maçka taraflarını seyrederken adını Dumas Fils’in⁷⁰⁴ meşhur eserinin yarısından almış⁷⁰⁵ bir apartman dikkatime çarptı. Pencerelerinden birinde bir genj oturmada ve rüyada imiş gibi elini alnına götürmüş, güpe gündüz ve dürbünsüz, Marmara ufuklarını gözetliyor, arasına odanın ortasına yayılmış yüzlerce, binlerce kâğıttan boş veya üzerine bir iki kelime karalanmış herhangi birini alıyor, bir harf, bir hece veya kelimeler yazarak yine odanın ortasına fırlatıyor. Bu kâğıtlar toplanacak, sıralanacak ve Yedi Tepe’yi⁷⁰⁶ teşkil edecek. Bir ikisine beraber bakalım: “Fareler... afyonlu fareler...”, “Nerede karıncanın pabucu?...”, “Yedi Tepe, yedi fırça, yedi renk...”, “diş fırçasıyla pasta yedi Zifiri Sait...”. ve genj, mütemadiyen (sürekli) söyleniyor: “Nerede korsanlar? Gemi geliyor mu çocuklar (odada yalnızdır)? Hani gemiler?...”. Bu genj, Rusça ile Fransızca’yı ana dilinden çok iyi bilen ve konuşan Abidin Dino’dur. Sakın odanızda, Abidin varken, kahve telveli fincan, kibrit çöpü, su, çivit, misvak gibi şeyler bulundurmayın... iki saniyede beyaz duvarlarınız birtakım parmaklarla, el etütleriyle dolar: Abidin, dünyanın en iyi elcisidir. Abidin’e patronlukla garsonluk aynı zamanda teklif edilse ikincisini tercih eder. Böyle adamda akıl bulunur mu? Hiç kıra çıkar mısınız? İstanbul’un popüler güzelliklerini aradınız mı? Eğer, Babiâli’den bir brig (buick) içinde arkadaşlarıyla Abidin’i, Necip Fazıl’ı, arkalarında sıska ve mağrur Rossinante’yi ağız köpürmüş bir halde görürseniz şaşmayın... Bir saat sonra plastik bir hayretle ağızlar açık, Sulukule’de “Çingene dansları” seyredecekler... Abidin Dino, Anadolu’ya resim yapmaya gönderilmişti. Bazı gazeteler, onun orada tersim ettiği (resmettiği) apteshane ibriklerini sanat ve sergi için tahkiramiz (hakaretle karışık) telakki (kabul) ettiler. Bereket versin birkaç dostu bunu fırsat bilerek Abidin’in deliliğini bir daha ilan ile işde kast olmadığını tekrarladılar. Abidin de ibrikleriyle D Grubu’nun bilmem kaçınıcı sergisini hazırladı. Abidin demek ibrik demektir.

⁷⁰² Alain-Réne Lesage’ın, Türkçe’ye “Topal Şeytan” olarak çevrilen “Le Diable Boiteux” adlı romanı (1707). Bkz. <http://fr.wikipedia.org>

⁷⁰³ “Le Diable Boiteux” romanına adını veren topal şeytan.

⁷⁰⁴ Fransız yazar Alexandre Dumas’nın oğlu. Bkz. <http://tr.wikipedia.org>

⁷⁰⁵ La Dame aux camélias (Kamelyalı Kadın). A.g.k.

⁷⁰⁶ Yedi Tepe dergisi.

“İyidir, iyi...” sözünün söylendiği yerden Abidin geçmiştir...”⁷⁰⁷

Ressam yazılarına konu olan diğer bir ressam Sabri Fettah Berkel'dir. Arif Dino, 21 İllkânun (Aralık) 1935 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Ressam Sabri Fettah, Klasisizmde Yeniliği Meczedden Bir Artist” başlıklı makalesinde, “şekillere riayet (uymak), mücessemiyet (üç boyutluluk), satih (yüzey) ifadeleri ve çizgi ahenginin güçlü olduğunu belirttiği Berkel'in, gelmiş geçmiş Türk ressamları arasında en kuvvetlisi olduğunu ifade etmiş; bu söylemenin açılımını ise şöyle yapmıştır:

“...çünkü kültürü, Rönesans ananesine merbut (bağlı) olmakla beraber, yeni resim tarzlarını klâsik bir muhafazakârlıkla mezceden (harmanlayan) bir kabiliyeti vardır. Van Gogh'un 'sanat sade renkle ifade olunmaz. Siyah beyazla da pek âlâ ifade olunabilir.' cümlesini, ressam Sabri, eserleriyle ispat etmeye çalışmış gibidir. Biliyoruz ki bazı yeni ressamalarda şekil, renge hâkimdir (Misal Dören:Derain) ve diğer bazılarında da renk şekle hakimdir (Misal Matis:Matisse). Ressam Sabri, rengi şekle yardımcı olarak kabul ediyor, bu hususta Rönesans ananelerine sadık kalmakla beraber müfrit (aşırı) bir adsecilikten (adese:mercek)⁷⁰⁸ de çok uzak bulunuyor. Bence bu bir meziyettir; çünkü adsicilik mücerred (üç boyutlu) olarak ele alındığı zaman kendi başına bir sanat değeri taşımaz; fotoğraf bunun en güzel misalidir. Sanatkârın elbetteki kendine has bir görüşü, bir ifade tarzı olmak lazım gelir. Ressam Sabri Fettah, eserlerinde sert ve keskin hatları seviyor. Realiteyi realiteden de üstün göstermeye muvaffak olan bir görüş kabiliyetine sahiptir. Taşkınıklara kapılmamasına rağmen sanat telakkisi (anlayışı) modern diye vasıflandırılabilir... İtalya'dan, memleketimize olgun bir kabiliyetle dönmüş olan Sabri Fettah'tan, Türk sanatı hesabına çok şeyler bekleyebiliriz.”⁷⁰⁹

⁷⁰⁷ Bkz.(701), GÜVEMLİ, 11.

⁷⁰⁸ Arif Dino, burada tabiat taklitçiliğinden bahsediyor olmalıdır.

⁷⁰⁹ Arif DİNO, “Ressam Sabri Fettah, Klasisizmde Yeniliği Meczedden Bir Artist”, 4.

Arif Dino'nun kaleme aldığı diğer bir ressam Ahmet Hakkı Anlı'dır. Dino, 24 Kânunusani (Ocak) 1935 tarihli Yeni Adam dergisinde yayımlanan "Bir Genç Ressam Ahmed Hakkı" yazısında, "Onun en büyük hususiyetlerinden biri kendi kendisini yetiştirmiş olmasıdır." dediği sanatçının, "tabiat ile ışık ve renk içinde yüzen" İstanbul'u hoca olarak kabul ettiğini, modern sanatı renksiz baskılardan tanıdığını, bundan ötürü de modernlerin "kuyrukçusu" olmadığını ifade etmiş; öte yandan yeni sanat hareketlerini takipten ve Avrupa'da sanat eğitimi alan arkadaşları ile irtibata geçmekten de geri kalmadığını kaydetmiştir. Modern sanat eğilimlerini "sünger gibi çeken" bir kafaya sahip olduğunu belirttiği sanatçının, göz ve kafa bilgilerini İstanbul'da tatmin etmeye çalıştığını, gelecekte de "damgasız ve tamamen yerli bir ressam olduğu için" kendisiyle övünç duyulacağını ifade eden Dino, Anlı'nın ayrıca iyi bir hoca olduğunun da altını çizmiştir.⁷¹⁰

Cumhuriyet dönemi ressamı, 1923–1950 yılları arasında Türk resmi ve ressamlarının yanı sıra Batı resim sanatına dair de pek çok yazı kale almışlar, bu yazılarda akımlar, modern ve soyut sanat ile ressamlar hakkında kayda değer bilgiler vermişlerdir.

4.3.2. Batı Resim Sanatı

Batı resminde 19. yüzyıldan başlamak üzere peşi sıra gelişen akımlar, Cumhuriyet dönemi ressam yazılarına konu olmuş; bu yazılarda, Realizm'den Klasisizme kadar pek çok akım hakkında genel ya da kapsamlı bilgiler verilmiştir. Örneğin Malik Aksel, Mayıs-Haziran 1936 tarihli Çığır dergisinde yayımlanan "Resimde Muhtelif Yollar" başlıklı yazısında, Realizm (Gerçekçilik), Naturalizm (Doğacılık), Empresyonizm (İzlenimcilik), Pointilizm (Noktacılık), Neo-Empresyonizm (Yeni-İzlenimcilik), Ekspresyonizm (Dışavurumculuk), Kübizm, Fütürizm (Gelecekçilik), Dadaizm, İnfantilizm

⁷¹⁰ Ahmet Hakkı Anlı, 1932'de Güzel Sanatlar Akademisi, Namık İsmail atölyesinden mezun olduktan sonra, İstanbul Kız Lisesi'nde resim öğretmenliğine başlamış, daha sonra Amerikan Kız Koleji, Çatalca Ortaokulu ve İstanbul Erkek Lisesi başta olmak üzere birçok okulda öğretmenlik yapmıştır. Bkz.(378), KATIÖPOĞLU, 88.

(Naiflik), Absolutizm (Saltçılık) ile Klasisizm'e dair genel açıklamalarda bulunmuştur.⁷¹¹ Buna göre Aksel, Realist bir ressamın, eserinde tabiatı en ince ayrıntısına kadar betimlemeyi amaçladığını, örneğin bir ağacı resmederken onun tüm yapraklarını, dallarını, gözün görebileceği birçok kısımlarını tetkik ederek belirgin bir biçimde tasvir ettiğini belirtmiş; bununla birlikte Realist anlayışa göre gerçekleştirilmiş resimler hakkında da yorum yaparak bu tarz eserlerde, bir "kuruluk ve cansızlığın" söz konusu olduğunu, hareket ve duyguların ifade edilmediğini kaydetmiştir.

Realist tarzda yapılmış bir resme, Jan van Eyck'ın (1395–1441) "Karanfilli Adam" adlı eserini (Resim 4.139) örnek gösteren Aksel, yazısına Naturalizmle devam ederek, bu akımla birlikte resim sanatında bir adım daha ileriye gidildiğini, akım mensuplarının ışık ile maddenin görünüşüne önem vermeye başladıklarını, örneğin bir ağacı resmederken onun küteselliğini de betimleme endişesi taşıdıklarını ifade etmiştir (Resim 4.140–141).

Empresyonizmde ise bir ağacın, tümüyle obje olmaktan çıkarılarak renk ahengine dönüştürüldüğünü, asıl amacın, ağacı ışık ve havanın durumuna göre ifade etmek olduğunu, Empresyonist bir resimde, yaprakların ve dalların "bir atmosfer içinde yüzer gibi" gösterildiğini belirten Aksel, Empresyonizmi tabiatın göreceli bir şekilde taklidi olarak tanımlamış; akımın teknik özellikleri ile ilgili de şunları aktarmıştır:

"Boyalar, her kısma ufak ufak ve birbirinden ayrı olarak sürülür ve fırça darbeleri vazihen (belirgin olarak) gösterilir. Kâh virgöl, kâh küçük düz darbelerle resim, taze renk ve ışık âlemi içinde bitirilir. Bu meslekte tabiate en yakın ve en uygun renkleri görebiliriz. Onun için renklerde realizmi meydana getiren, impressionismedir de denebilir. Bu teknikte sathın tamamile renklerle kapatılması icab etmez. Boyalar sürüldüğü gibi bırakılır ve tashih (düzeltme) edilmez. Renkler ve ışıklar içinde sert çizgiler vazihen (belirgin) gösterilmez."⁷¹²

⁷¹¹ Malik AKSEL, "Resimde Muhtelif Yollar", 128–130.

⁷¹² A.g.m., 128.

Tabiatın en başarılı taklidinin Empresyonizm ile yapılabileceğini ifade eden Aksel, Claude Monet'nin (1840–1926), “Kavakların Altında Güneş Işığı Etkisi” adlı resmini de Empresyonist tarzda yapılan resimlere örnek göstermiştir (Resim 4.142).

Yazısında, Pointilizm ve Neo-Empresyonizmi, belirli boyutlardaki renkleri mozaik gibi yan yana dizmek suretiyle resim yapma usulü olarak tanımlayan Aksel, buna göre havayı, suyu ve cisimleri aydınlık bir atmosfer içinde “dans eder gibi” betimlemenin mümkün olduğunu, Pointilist ve Neo-Empresyonist tarzda yapılan resimlerde, renklerin Empresyonist resimlerdekenden daha berrak ve şeffaf görüldüğünü, tuvale ayrı ayrı konan renk tuşlarını gözün tamamladığını ve renklerin gözde titreşimli bir algılama yarattığını ifade etmiş; örnek olarak da Paul Signac'ın (1863–1935) “Paris La Cité (Paris Şehri)” (Resim 4.143) adlı resmini göstermiştir.

Pointilizmin ve Neo-Empresyonizmin, tabiatı gösterişli ve renkli bir biçimde yansıtanın en son noktası olduğunu vurgulayan Aksel, öte yandan bu tarzda -teknik imkânsızlıklar nedeniyle- duygunun ifade edilemediğini işaret etmiş; Ekspresyonizmde ise durumun tam tersi olduğunu kaydetmiştir. Ekspresyonizmin, her şeyden önce duyguların ifadesini kolaylaştırdığını belirten sanatçı, bu tarzda, form ile konturun önem kazandığını, Ekspresyonist resmin hatıra ve hafızaya dayandığını, yani Ekspresyonist ressamın tabiatı gördüğünü kopya yöntemiyle değil hafızasında kalanıyla resmettiğini, tasvirde abartının söz konusu olduğunu, resimlerin geniş yüzeyleri ve uzun hatlarıyla anıtsal etkiler bıraktığını, tabiatındaki renklerin Ekspresyonist ressamın zevk ve duygularına göre değiştirilebildiğini, hüzün, melankoli ve acının, Ekspresyonist resimlerde kuvvetli bir biçimde ifade edildiğini, objeden ziyade süjenin önem kazandığını, hayalin, ritmik ve kuvvetli bir form anlayışıyla yansıtıldığını belirtmiş; Ekspresyonist tarzda yapılan resimlere örnek olarak da Paul Gauguin'in (1848–1903) “Barbar Hikâyeleri” adlı yapıtını (Resim 4.144) vermiştir. Aksel, Ekspresyonizmin taşkın hali ve

geometrik görünümü olarak tanımladığı Kübizm hakkında ise şunları aktarmıştır:

“Kubisimede (Kübizmde) kübist, tasvir etmek istediği muayyen (belirli) formları üçer, dörder köşeli satırlara (yüzeyle) ayırarak izah eder. Burada üçüncü bû'dun (boyutun) önemi yoktur. Bir portrede yüze bakıldığı zaman yanlarda ve arkada tamamile görünmeyen kısımlar öne veya sağa sola hendesî (geometrik) bir şekilde konabilir ve herhangi bir cisim toplu olarak değil de ayrı ayrı parçalar halinde de tahlil edilebilir. Böyle bir resmi seyreden, bir sayfa üzerinde yazıları sıra ile okur gibi resmi de öylece parça parça takip etmesi lâzımdır.”⁷¹³

Lyonel Feininger'i (1871–1956), Kübizmin temsilcileri arasında gösteren Aksel (Resim 4.145), Fütürizmi ise bir hatırayı, bir çağrışımı ifade etmek, gözün gördüğü ve akılda kalan olayları aynı anda, bir yüzeyde toplu bir biçimde betimlemek olarak tanımlamış; bu öğeleri birbirine bağlayan unsurun ise ritim olduğunu işaret ederek Fütürist tarzda yapılmış resimlere Gino Severini'nin (1883–1966) “Ballerina Ossessiva” adlı yapıtını (Resim 4.146) örnek vermiştir. Aksel, Dadaizm'le ilgili ise şunları aktarmıştır:

“Dadaisme, son asrın kendisinden en çok bahsettiren mesleklerinden biridir. Dadaistler, her şeyden evvel, resimlerde şaka ve istihzayı (ince alayı) hâkim kılmışlardır. Böyle bir ressam yalnız bir sathı boyamaz. Yaptığı resim üzerine mesela biz gazete parçası, bir etiket, ekme dilimi, saç demeti, tahta, teneke, tel gibi şeyler ilave eder. Dadaist sanatkar, bu muhtelif (çeşitli) vasıtalarla bir ahenk meydana çıkarmak ve hatır ve hafızada kalan heyecan ve hissiyatı sembolik bir şekilde birer işaretle ifade ve izah etmek ister. Dadaist, bir gazete resmi yapmadansa onu oraya yapıştırmayı daha muvafık (uygun) bulur.”⁷¹⁴

⁷¹³ A.g.m., 129.

⁷¹⁴ A.g.m., 129.

Giorgio de Chirico'nun (1888–1978) natürmortlarını (Resim 4.147) Dadaist resme örnek gösteren Aksel, “İnfantilizmi”, bir başka deyişle naifliği de Dadaizmin karşıtı olarak tanımlamıştır. “Bu meslek, hoşnudiyet ve çocukcasına memnuniyeti izhar (belirtme) ve tasvire çalışır.” diyen sanatçı, naif tarzda resim yapanların, akademizmi ve resmin kurallarını önemsemediğini, her konuya bir bayram sahnesi ya da bir tiyatro oyunu havası verdiğini, naif resmin de bir yetişkinin, tabiatı çocuk gözüyle betimlemesinden başka bir şey olmadığını ifade etmiş; bu akımın, “Dilettanttisme”, yani amatörlüğe yol açtığını kaydederek naif sanatçılara Henri Rousseau’yu (1844–1910), naif resme ise Rousseau’nun “Peder Junier’in At Arabası” adlı yapıtını (Resim 4.148) örnek göstermiştir.

Aksel, “İnfantilizmin” ardından, yine klasik resmin kurallarını alt üst eden bir akımın ortaya çıktığını, “Absolutisme (Saltçılık)” olarak adlandırılan bu akım temsilcilerinin, resmi tabiatan tamamıyla kopararak “resim resim içindir” söylemini getirdiklerini, resmi soyut olarak ele aldıklarını; ancak “kökü tabiata varmayan” bu akımın da sanat tarihine yalnızca birkaç isim hediye etmekle kaldığını, Wassily Kandinsky’nin (1866–1944) ise bu akımın temsilcilerinden biri olduğunu kaydetmiştir (Resim 4.149).

Aksel, Klasisizme de değinerek akımın, ressamı yeniden tabiata ve hayata bağladığını, sanatçıların yeniden tabiatan ilham almaya başladıklarını; ancak bu durumun da ne kadar süreceğinin belli olmadığını vurgulamış ve sözlerine son vermiştir.

Nurullah Berk de 1939 tarihli Güzel Sanatlar dergisinde yayımlanan “Modern Sanat, Mektep ve Meslekler” başlıklı yazısında, Neoklasisizm’den Kübizme kadar, Batı resmini etkisi altına alan akımlara dair genel bilgiler vermiştir.⁷¹⁵ Modern sanatın, 19. yüzyılda birbirini peşi sıra takip eden akımların, kendinden önceki sanat cereyanına bir tepki silsilesinden başka bir şey olmadığını belirten Berk, dolayısıyla modern sanatı anlamak için

⁷¹⁵ Nurullah BERK, “Modern Sanat, Mektep ve Meslekler”, 107–116.

Neoklasisizmi irdelemek gerektiğini ifade etmiş ve Louis David'den (1748–1825) bahsederek söze başlamıştır. David'in Antik Yunan medeniyetine ve özellikle heykeltıraşlık sanatına karşı hayranlık beslediğini kaydeden Berk, sanatçının eserlerinde Atina'nın havasını canlandırmaya çalıştığını, Yunan heykeltıraşların eserlerini, çıplak ya da yarı çıplak figürler halinde resim planına naklettiğini, konu olarak Yunan hayatından hikâyeleri, zaferleri ve mitolojiyi seçtiğini (Resim 4.150), bununla birlikte kendisini de çevresine bir "ekol" olarak empoze ettiğini, ışık-gölge, renk, hareket ve ifadeden ziyade "kontura" önem verdiğini, bu görüşünde de bir tablonun güzelliğinde, başlıca unsurun "kontur" olduğunu vurgulayan Johann Winckelmann'ın⁷¹⁶ etkili olduğunu bildirmiştir.

"David ekolüne", bir süre sonra Baron Gros (Antoine-Jean Gros) (1771–1835), Dominique Ingres (1780–1867) ve özellikle Théodore Géricault'nun (1791–1824) tepki göstermeye başladıklarını ifade eden Berk, bu ekol temsilcilerinin heyecansız ve eklektik tablolarına karşın Gros'nun, resim sanatına, Napolyon'un zaferlerini tasvir eden büyük boyutlu kompozisyonlarıyla (Resim 4.151) şiddetli ışık-gölge oyunlarını, "pişkin" ve ifadeli renklerle "hareketlerin hayatîyetini" getirdiğini, Raphael ile klasik Yunan sanatına hayran olan ve "çizgi resmin namusudur" diyen Ingres'ın, yaşayan ve şöhretli kadınları da resmetmeye başladığını (Resim 4.152), Géricault'nun ise antikite kaynaklı klasisizmi tamamen "kırarak" "ateşli" işçiliği, dinamizmi ve hareketli mizacı ile Romantizm akımını hazırladığını, yeni bir görüş ve hissedişin haberciliğini yaptığını dile getirmiştir (Resim 4.153).

Romantik akımın ise, resimde Eugène Delacroix (1798–1863) ile "dâhisini" bulduğunu kaydeden Berk, Dante Alighieri,⁷¹⁷ William Shakespeare,⁷¹⁸ Lord Byron⁷¹⁹ ve Johann Wolfgang von Goethe'nin⁷²⁰

⁷¹⁶1717–1768 yılları arasında yaşamış, Alman sanat tarihçisi ve arkeolog. <http://en.wikipedia.org/wiki/Winckelmann>

⁷¹⁷1265–1321 yılları arasında yaşamış, Floransalı şair, "Divina Commedia (İlahî Komedi)"nin yazarı. Bkz.<http://en.wikipedia.org>

⁷¹⁸1564–1616 yılları arasında yaşamış, İngiliz şair ve oyun yazarı. <http://en.wikipedia.org>

hayranı olan, “firçası lava ve mizacı her dakika feveranda bir volkana benzetilen bu lirik ressamın”, zengin bir palet kullanması ve klasiklerin aksine rengin atmosferdeki titreşimlerini tetkik etmesi itibariyle Empresyonizmin yolunu açtığını, rengi ön planda tutan akımların temel taşı olduğunu belirtmiştir (Resim 4.154). “Fakat Romantizm, her şeyden evvel Realizm demektir. Çünkü ruhu, maddî dünyaya hâkim kılıyor ve kâinatı, ruhî ihtiyaçların perdesi arkasından seyrediyordu.” diyen Berk, 1830’dan itibaren Romantizme karşı da tepkilerin oluştuğunu, Saint-Simon (Claude Henri de Rouvroy)⁷²¹ ve Auguste Comte⁷²² gibi düşünürlerin, sanatçılara daha realist, muhit ile alakalı toplumsal endişeler beslemeyi tavsiye ettiklerini, Frédéric de La Mennais’ın⁷²³ “Esquisse d'une Philosophie (Bir Felsefe Denemesi)” adlı eserinde de ressamları, toplumun ruhuna nüfuz ederek orada yaşayan hayatı tetkik etmeye davet ettiğini belirtmiştir. Berk, böylelikle “Realizmin şefi” olarak nitelendirdiği Gustave Courbet (1819–1877) ile Jean-Francois Millet (1814–1875) ve Honore Daumier’e (1808–1879) de sanat sahasının açıldığını, “Resimler melekleri tasvir ediyorlar, acaba hangisi bir melek görmüş? Ben ancak gözümün gördüğünü yaparım” diyen Courbet’in, sosyalist görüşü benimseyerek kendisini “halk ressamı” ilan ettiğini kaydetmiştir (Resim 4.155). Berk, ayrıca kırsal kesimin “acı ve çıplak” hayatını tasvir eden Millet’yi ve döneminin toplumsal hayatını hicveden Daumier’i de Realizmin başlıca üstatları arasında konumlandırmıştır (Resim 4.156–157).

Berk, David’in Neoklasisizmini, Delacroix’nın Romantizmini ve Courbet’in Realizmini, Empresyonizmden önceki sanat ortamını karakterize eden üç akım olarak işaret ettikten sonra Empresyonizm’e dair bilgiler vermiş; öncelikle bu akımın, modern dönemin “plastik kazançlarına” yol açan

⁷¹⁹1788–1824 yılları arasında yaşamış, İngiliz şair ve Romantik akımın edebiyattaki öncülerinden. Bkz.<http://en.wikipedia.org>

⁷²⁰1749–1832 yılları arasında yaşamış, Alman yazar. Eserleri, şiir, drama, teoloji, filozofi, hümanizm ve bilim alanlarına yayılmıştır. Bkz.<http://en.wikipedia.org>

⁷²¹Saint-Simon (Claude Henri de Rouvroy), 1760–1825 yılları arasında yaşamış, Fransız, Ütopik Sosyalist düşünür. Bkz.<http://en.wikipedia.org>

⁷²²Auguste Comte, 1798–1857 yılları arasında yaşamış, Sosyolojinin kurucularından, Fransız filozof. Bkz. <http://en.wikipedia.org>

⁷²³Frédéric de La Mennais, 1782–1854 yılları arasında yaşamış, Fransız rahip, felsefe ve politika yazarı. Bkz. <http://en.wikipedia.org>

ilk hamle, ilk ihtilal olduğunu kaydetmiştir. Empresyonizmin her şeyden önce teknik açıdan bir ihtilal, bir yenilenme olduğunu işaret eden Berk, bu akımın, yukarıda bahsettiği akımlardan farklı olarak hiçbir ideolojiye, hiçbir felsefeye dayanmadığını ve yeni bir renk görüşü oluşturmaktan başka bir amaca hizmet etmediğini dile getirmiş; Empresyonizmin ve aynı zamanda da modern sanatın “babası” olarak nitelendirdiği Claude Monet (1840–1926) ve arkadaşlarının, “klasik paleti” karakterize eden siyahı, açık-koyu kahveleri, “muhtelif kıymet ve perdedeki” renkleri, tamamıyla paletten çıkararak güneş ışığındaki yedi ana rengi (mor, koyu mavi, açık mavi, yeşil, kırmızı, sarı, turuncu) esas aldıklarını bildirmiştir.

Berk, atölyelerin yapay ışığından kaçarak tabiata çıkan, gökyüzünün, suyun, ağaçların her an değişen görünümünü tercüme eden ve tablolarında azamî “temizlik” ve şeffaflık görüntüsü vermeyi amaçlayan Empresyonistlerin, teknikleri hakkında da bilgi vermiş; örneğin akım temsilcilerinden Claude Monet (1840–1926), Camille Pissarro (1830–1903), Alfred Sisley (1839–1899) ve Armand Guillaumin’nin (1841–1927), renkleri palet üzerinde hemen hemen hiç karıştırmadan, virgül şeklindeki tuşlarla tuvale sürdüklerini, iki ya da daha çok renkten oluşan kısımları ise renk tuşlarını birbirlerine çok yakın yerleştirerek gerçekleştirdiklerini, böylece tabloya uzaktan bakıldığında gözün, renkleri kendiliğinden birleştirmesini sağladıklarını belirtmiştir (Resim 4.158–161). Bununla birlikte Empresyonizmin bir süre sonra yeni bir yön tuttuğunu ifade eden Berk, bu yönü belirleyen ismin ise Georges Seurat (1859–1891) olduğunu, sanatçının kendi icadı olan bir prensiple Empresyonizmin rasyonel şeklini, Neo-Empresyonizmi geliştirdiğini, Paul Signac (1863–1935), Henri Edmond Cross (1856–1910), Charles Angrand (1854–1926), Lucie Cousturier (1870–1925), Dubois Pillet (1846–1890) ve Maximilien Luce’nin (1858–1941) de akımın temsilcileri arasında yer aldıklarını kaydetmiştir (Resim 4.162–168).

Georges Seurat’nın, -desen ve çizgiden tamamıyla yoksun olan, kompozisyon kurallarına uymayan, şekilleri dağıtan, eriten, parçalayan ve

geometriyi dışlayan- Empresyonizmin renk anlayışını, mümkün olduğunca daha titiz bir biçimde uygulamak, bu anlayışı çizgi, hacim, kompozisyon ve geometrik yapı ile harmanlamak amacını güttüğünü belirten Berk, buna göre Seurat ve diğer Neo-Empresyonistlerin, Empresyonist ressamların “az-çok” geniş virgüller şeklinde tabloya sürdükleri renkleri, birbirinden bağımsız renk noktaları olarak uyguladıklarını kaydetmiş; Pointilizm, yani noktacılık olarak adlandırılan teknikle yapılan resimlerin de yakından birer mozaik gibi göründüklerini, uzaktan bakıldığında ise bu resimlerdeki renk noktalarının birbirine etki ederek kaynaştıklarını ifade etmiştir.

Neo-Empresyonizmle ikinci aşamasına varan Empresyonizmin, renk anlayışı bakımından başka bir akımın doğmasına da vesile olduğunu ifade eden Berk, renkte anarşi; Fovizm olarak ortaya çıkan bu akım ve temsilcileri hakkında ise şöyle demiştir:

“1900 senesine doğru Henri Matisse (1869–1954), André Derain (1880–1954), Vlaminck (1876–1958), Othon Friesz (1879–1949), Pierre Bonnard (1867–1947) ve Georges Rouault (1871–1958) ve diğer bazı ressamların dâhil oldukları bu zümreye ‘Fouves’ yani ‘yırtıcı hayvanlar’ adı takılmıştı. Bu isim pek yerinde idi. Fovlar, hissin ve renk anlayışının inzibatsız (disiplinsiz), zaptüratsız (ele avuca sığmayan), taşkın ve coşkun tezahürlerini (görünümlerini), asabî, ekspresyonist bir desen, çiğ, pek az karışmış renkler ve sinirli, şehvî, çalâk (çevik) bir teknikle muşambaya döküyorlardı. Fovlar, tabiat karşısında anî, adeta hayvanî reflekslerini en yüksek lirizmüne varmış bir şekil ve renk taşkınlığı ile ifade ederek sanat tarihinde ilk defa olarak rengin bizatihi kıymet ve şehvetini ispat ettiler (Resim 4.169–174).”⁷²⁴

Fovistlere dair verdiği bilgilerin ardından yazısına, “Yeni bir nizama doğru: Paul Cézanne” başlığıyla devam eden Berk, bu bölümde Cézanne’ı (1839–1906) ele almış; sanatçının modern sanatın belki de en önemli ressamı olduğunu işaret ettikten sonra üslubuna dair bilgiler vermiştir. Buna

⁷²⁴ A.g.m., 111.

göre Berk, Cézanne'ın Empresyonistlerin berrak ve şeffaf renk anlayışlarını kabul etmekle birlikte paletin renklerini “daha değişik bir perdeye çıkardığını”, hayatı boyunca tek bir kaygı beslediğini, bunun da renklerin soğukluğu, sıcaklığı ve modülasyonları (geçişleri) ile hacmi gösterme endişesi olduğunu, bir yandan Empresyonizmin “dağınıklığı”, diğer yandan da Fovların “sarhoşluğundan” kurtulmayı amaçladığını, “eskilerin” hacim olgunluğuna varmak istediğini; ancak hacmi, siyah ve beyaz kıymetlerle değil renk “incelikleri” ile ifade etme gayesi güttüğünü, bunun için de gayet “ağır” ve zor bir teknik benimsediğini ve nihayet, “her şey mahruta (koni), üstüvaneye (silindir), küreye varır” söylemiyle Kübizmi hazırladığını, bununla birlikte geometrik düşünme yetisine de vesile olduğunu kaydetmiştir (Resim 4.175).

Yazısının son bölümünde, “geometrik düzen ve soyut ülkü” olarak adlandırdığı Kübizmi ele alan Berk, “XXnci asrın başlangıcını karakterize eden şey makinedir” diyerek söze başlamış ve modernizmle birlikte toplumsal hayatta söz konusu olan dönüşümleri, şu cümlelerle aktarmıştır:

“Romantik rüya can çekişiyor. İnsan daha fennî ve çok daha az hisli görünmektedir. Muhtelif sporlar yapmakta, finans, endüstri ve havacılıktan bahsetmektedir. Saçlarını kesmiş olan kadın, kendisini rahatsız eden uzun etekler giymemekte, dans ederken modası geçmiş kıyitmalar yapmamakta, otomobil, tayyare kullanmakta, avukatlık ve doktorluk yapmaktadır. Modernizm, bütün hareketlerimize girmiştir. Eski insanlar, çok az bir zamanda imal edilmiş bir arabanın, ata takılmadan baş döndürücü bir süratle tahrik edilebileceğine inanmıya her halde tereddüt ederlerdi. Hâlbuki şimdi Paris ile New York arasında konuşuluyor. Cenubi (güney) Amerika veya Şimal (kuzey) kutbuna ait bir manzarayı, Londra'da verilmiş bir konseri, bulunduğumuz yerden görebiliyor ve dinliyebiliyoruz. Bir gecede Bahrimuhiti (okyanusu) aşarak yenedünyaya gitmek kabildir”⁷²⁵

---

⁷²⁵ A.g.m., 111.

Tüm bu gelişmelerin, sanatçıların hayal gücünü etkilediğini belirten Berk, bu gelişmelerle birlikte doğan Kübizmin ise modern dönemin en büyük ve en kapsamlı sanat hareketi olduğunu kaydetmiştir. Cézanne'ın son yıllarında benimsediği geometrik bakış açısının, Kübist sanatçıların elinde bir din, bir dogma kesinliğine ulaştığını ifade eden Berk, Kübizmin temsili bir dünya görüşü yerine inşacı bir dünya görüşü getirdiğini, resim sanatının başlıca ifade vasıtalarından hava perspektifini, ışık-gölge ve renk titreşimlerini, hakiki şekillere “az-çok” uygunluğu reddettiğini, bunun yerine tabiatı, geometrik açıdan gösteren soyut bir sentez kurmayı amaçladığını belirtmiştir.

İnsanlar ile objeleri, “hikayevî, tasvirî ve hissî” karakterinden tamamen soyutlayan, yalnızca geometrik ve hacimsel değerlere önem veren, canlı ya da cansız tüm cisimleri birer plastik unsur olarak kabul eden Kübizmin, resim sanatında metafizik bir dünya kurmayı amaçladığını kaydeden sanatçı, bu akımda “renk tatlılığı ve sevimliliği”nin söz konusu olmadığını, rengin de kübik şekillerin rasyonel, matematik karakterine uyum sağlayarak siyahlar, griler, toprak renkleri, ağır yeşil ve maviler senfonisi içinde dolaştığını bildirmiştir.

Berk, Kübizmin sanat dışı bir yönü de olduğunu işaret etmiş; buna göre, tabiat ile ilişkisini tamamıyla koparan, renk ve çizgi anlayışı itibariyle materyalist felsefenin⁷²⁶ bir yansıması olarak değerlendirilebilecek bu akımın, edebiyattan ve herhangi bir şehvî etkiden uzak, yalnızca geometrinin kıymet ve şiirselliğine dayandığını, kütleler ile temasını temin eden tüm unsurlarından arınıncı metafizik içerikten başka bir nitelik taşımadığını, plastik sanat eserinde her şeyden önce aranan ve renk ile çizgilerin senfonisi arkasına sinen sanatçı mizacından, görüşünden, hisleri ve manevi dünyasından arınıp soyut mantık sahasında kalarak hisliliği tamamen saf dışı bıraktığını, bundan ötürü de sanat-dışı bir niteliği olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte

⁷²⁶ Materyalizm: Dünyada, yalnızca maddenin varlığını kabul eden, Tanrı, ruh vb. manevi kavramları ret ve inkâr eden felsefi görüş, maddecilik, özdekçilik. Bkz. www.tdk.gov.tr

Kübizmin, dogmatik ve tutucu karakterinin zaman içinde beşerileşmeye başladığına dikkat çeken Berk, kübizmin izole edilmiş dünyasından çıkarak bir plastik görüş, bir sanat idrakine dönüştüğünü ve tüm resim âlemine, süsleme sanatlarına, tiyatroya ve mimariye yeni bakış açıları getirdiğini de kaydetmiştir.

Kübizmi “icat eden” Pablo Picasso’nun (1881–1973), bir sanat dâhisi mi yoksa akıllara durgunluk veren bir cambaz mı olduğunun henüz anlaşılmadığını ifade eden Berk, on altı yaşında, hiçbir resim eğitimi almadan şaheserler meydana getirdiğini işaret ettiği (Resim 4.176–183) sanatçının, kübizmin dogmatik savunma ve temsilini arkadaşlarına bıraktığını,⁷²⁷ bunlar arasında yer alan Georges Braque (1882–1963), Albert Gleizes (1881–1953), Jean Metzinger (1883–1956), Robert Delaunay (1885–1941), Juan Gris (1887–1927), Louis Marcoussis (1883–1941), Francis Picabia (1879–1953), Marcel Duchamp (1887–1968), Amédée Ozenfant (1886–1966) ve Fernand Léger’in (1881–1955) ise Picasso’nun çoktan terk ettiği görüşü devam ettirip “yumuşatarak” uluslararası bir meslek haline getirdiklerini belirtmiştir (Resim 4.184–193). Berk, Roger de la Fresnaye (1885–1925) ve André Lhote’un (1885–1962) ise Kübizmin kat’i soyutluğunu “gerçek şekillere uydurarak” (Resim 4.194–195) Kübist dininden bir görüş çıkardıklarını da sözlerine eklemiştir.

Berk, Kübizmin geçirdiği evreler hakkında da detaylı yazılar kaleme almış; örneğin 1 Şubat 1935 tarihli Varlık dergisinde yayımlanan “Kübizm Nedir?” başlıklı yazısında Kübist akımın ilk dönemlerine ait eserlerin ortak yönlerini şu cümlelerle aktarmıştır:

“Kübizm mektebinin ilk eserleri, hendesi (geometrik) şekillerin birbirile rabitalarını, mücerret (soyut) çizgilerin müvazeneli (dengeli) oyunlarını gösterirler. Bunlarda başlıca iki mühim unsur, bir taraftan ‘style’ yani üslub,

⁷²⁷ Nurullah Berk, Kübistlerin, Eflatun, Descartes ve Kant’tan ilham aldıklarını söylediklerini belirtmektedir. A.g.m., 113.

ahenk, diğ er taraftan sentez idi. Kùbizmin birinci devresinde hâkim olan bu kaygularla ressam lar, yontulmamış, incelmemiş, birbirlerinden dü z ve ç iğ renklerle ayrı lan mü cerret (soyut) cisimler yapıyorlardı. Ve tabiatı hemen hemen hiç kopya etmiyorlardı. Bir ağ acın, bir yüz ün, her hangi bir cismin mantıkî şek li onlar için ehemmiyetsizdi. Tablo her şey den evvel, satıhların ve renklerin bir mü vazenesinden (dengesinden) baş ka bir şey değ ildi. Bu neticeye varmak için aş ırı bir şek ilde hareket ediyor, mü cerret (soyut) şek iller kullanıyor ve tabloyu adeta metafizik bir sahaya döküyorlardı. Gerçi bazı kere kùbist resimlerde, hakiki hayattan alınmış şek illere rasgeliniyordu; fakat bu şek iller, beş erî (insana dair) kıymet olarak değ il, plastik unsur olarak rol alıyordu.⁷²⁸

Berk, Kùbizmin ilk evresinin bir süre bu şek ilde devam ettikten sonra, Picasso tarafından farklı bir yöne, daha “canlı” bir mecraya doğ ru sevk edildiğini, sanatçının soyut ve geometrik şek illerin az da olsa dış ına çıkarak tabiata bakmaya başladığını, tabiata dair parçaları “dekompoze” ederek, “yani şek illerini bedii (güzel) bir maksatla değ iş tirerek” resimlerine dâhil ettiğini, kendisiyle birlikte Braque’ın da eserlerinde, gitar, mandolin, şişe, meyve, pipo gibi eş yaların görüldüğ ünü, bu objelerin özelliikle tezyinî ve plastik oldukları için tercih edildiklerini, Kùbizmin de yavaş yavaş, daha insana dair bir ifade almaya yüz tuttuğ unu kaydetmiştir.

Kùbizmin baş langıçtaki “kat’i soyutluğ unu” kaybetmesini, yaygınlaş ması ile geliş mesine bağ layan Berk, Kùbist ressam ların çoğ almasıyla birlikte bu akımın, her ressam elinde baş ka bir şek le büründüğ ünü belirtmiş ; bununla birlikte mecburen repertuarının da geniş lediğini, beş erî olduğunu, örneğ in André Lhote, Robert Delaunay, Roger de la Fresnaye ile Juan Gris’nin, Picasso’nun baş langıçtaki kat’iliklerini değ iş tirerek kùbizmi, bir finalite olarak değ il, bir felsefe olarak kullandıklarını ifade etmiştir.

⁷²⁸ Nurullah BERK, “Kùbizm Nedir?”, 218.

Berk, Fütürizme dair de bir yazı kaleme almış; 4 İkkânun (Aralık) 1937 tarihli Ulus gazetesi ekinde, "Modern İtalyan Sanatı: Fütürizm" başlığıyla yayımlanan söz konusu yazıda, öncelikle İtalyan sanatının ustalarına değinerek Fra Angelico (1395–1455), Fra Filippo Lippi (1406–1469), Sandro Botticelli (1445–1510), Michelangelo Buonarroti (1475–1564), Leonardo da Vinci (1452–1519), Raphael Sanzio (1483–1520), Filippo Brunelleschi (1377–1446) ve Donato Bramante (1444–1514) gibi sanatçıların binlerce şaheser meydana getirdiklerini, "büyük" ve klasik İtalyan sanatının en verimli döneminin 15. yüzyıl başlarından 18. yüzyıla kadar devam ettiğini, bundan sonra ise İtalyan sanatının düşüşe geçtiğini, öte yandan İspanya, Hollanda, İngiltere, Belçika ve özellikle Fransa'nın plastik sanatlarında bir yükseliş yaşandığını kaydetmiştir.⁷²⁹ 1912'de ise İtalyan sanatında "kalkınmanın" başladığını işaret eden Berk, bu dönemde İtalya'da "en aşırı ve en modernist" sanat hareketinin, Fütürizmin doğduğunu, akımın isim babası Filippo Marinetti'nin (1876–1944) de bu yeni akımla birlikte İtalyan sanatının "uyuşmuş vücutunu kırbaçlayarak" ona yeni ufuklar, yollar ve olanaklar açtığını belirtmiştir.

Fütüristlerin, müzelerin yıkılmasını, geçmişte gerçekleştirilen tüm sanat eserlerinin de yakılmasını öngördüklerini kaydeden Berk, bu sanatçıların hızdan, "yeri fetheden" trenden ve otomobilden, "havayı fetheden" uçaktan, makineden ve fabrikalardan ilham aldıklarını, şekilleri "kırarak", dağıtarak, parçalayarak yeni ve ihtilalci bir sanat yarattıklarını ifade etmiş; Fütürist sanatçılardan Gino Severini (1883–1966), Carlo Carrà (1881–1966), Luigi Russolo (1885–1947), Umberto Boccioni (1882–1916) ve Enrico Prampolini'nin (1894–1956), "genç" İtalyan sanatının temellerini atan fedailer olduklarının da altını çizmiştir (Resim 4.196–4.200).

Berk, Sürrealizm'e dair de bilgiler vermiştir. Buna göre sanatçı, Nisan 1940 tarihli Yeni Türk dergisinde yayımlanan "Modern San'at" başlıklı

⁷²⁹ Nurullah BERK, "Modern İtalyan Sanatı: Fütürizm", 4.

yazısında, bu akımın modern sanatın son hareketi olduğunu belirtmiş ve resim ile heykel alanında olduğu gibi edebiyatta da kendini gösterdiğini bildirmiştir.⁷³⁰ Kübistlerin geometri ile matematik konusundaki kararlılıklarına ve ölçülü dünyalarına karşın Sürrealistlerin realiteden uzak olduklarını dile getiren Berk, ilk Sürrealist eserlerin 1926'da Paris'te ortaya çıkmaya başladığını işaret etmiş; akımın sözcülüğünü yapan Andre Breton'un⁷³¹ söylemlerini ise şöyle aktarmıştır:

“İnsanda en büyük rol oynayan tahteşsuurdur (bilinçaltı). İradenin altında gizlenen arzular, ümitler, hayaller, rüyalar. Aldığımız terbiye, ahlakî kayıtlar, içtimaî (toplumsal) mecburiyetler, bizi muayyen (belirli) bir kalıba sokarlar. Bu mecburiyetlerin tesiri ile biz çok kere, birer kukla, birer 'otomat' gibi hareket ederiz. Kendi kendimizde ve içimizde yaşayanı unuturuz. Hâlbuki içimizde, tahteşsuurumuzda bambaşka bir âlem yaşar. Geriye itilmiş ve zorla susturulmuş hissî ve şehvanî arzularımız, hayata ait temenni veya ideallerimiz, tatmin edemediğimiz ihtiraslar, ruhumuzun derinliklerinden gelen türlü hisler, bunların hepsi iç âlemimiz, tahteşsuurumuzdur.”⁷³²

Sigmund Freud'un (1856–1939) psikanalize dair teorilerinin de Sürrealistlere sonsuz bir kaynak oluşturduğunu ifade eden Berk, bu teorileri hatırlamanın, Sürrealizmi kavramak açısından faydalı olacağını belirtmiş ve şunları aktarmıştır:

“Ruhیاتçı diyor ki: Psikanaliz, tahteşsuurun (bilinçaltının) araştırılmasıdır. Psikanaliz, insanın psikolojik hayatının unsurlarını tahlil eder. İnsan varlığının özünün tahteşsuur olduğunu gösterir. Muayyen (belirli) bir dakikada, kendi hakkımda düşündüğüm zaman, benliğimde bazı psikolojik hadiseler keşfediyorum. Temasın ilham ettiği hisler, canlanan hatıralar, bazı heyecanlar, arzular, bu hadiseler şimdiki şuurumdadırlar. Onları bütün

⁷³⁰ Nurullah BERK, “Modern San'at”, 180.

⁷³¹ 1896–1966 yılları arasında yaşamış, Sürrealist Manifesto'yu hazırlayan (1924) yazar, şair ve teorisyen. Bkz. <http://en.wikipedia.org>

⁷³² A.g.m., 180.

olgunluklarile hatırlayabilir ve hissedebilirim. Fakat bende daha birçok haletler (durumlar) mevcuttur ki şimdi hatırlayamam ve hissedemem. Çünkü onlar tahteşuurumda yatıyorlar. Benliğimde uyanmaları için bu uyanmaya müsait bir vaziyetin ortaya çıkması lazımdır. Durup dururken aklıma niçin Napoleon yahut Çin diyarı geldi. Bunlar, herhangi ufak bir hadisenin yahut onlara yabancı gibi görünen en ehemmiyetsiz bir sözün uyandırdığı hatıralardır. Demek ki onlar, tahteşuurumda uyanmaya hazırdırlar.”⁷³³

Freud’un yukarıda işaret ettiği, insanoğlunun içinde yaşayan “garip rüyavî dünyadan” yola çıkarak ruhun esrarlarını tasvir etmek isteyen bir sanat zümresinin oluştuğunu belirten Berk, bu zümrenin resim alanındaki temsilcilerinin –ki sanatçı burada Salvador Dali (1904–1989), André Masson (1896–1987) ve Yves Tanguy’un (1900–1955) isimlerini zikretmektedir– geniş hayal güçleri ile yeni ufukların açılmasına vesile olduklarını ifade etmiş (Resim 4.201–203); bununla birlikte Sürrealist resimlere değinerek bu resimlerde hiçbir ögenin soyut olmadığını, aksine resimde yer alan objelerin aslına uygun bir biçimde betimlendiğini, ancak bu objelerin içinde buldukları atmosferde ve birbirleri ile olan ilişkilerinde gerçek dışı bir özellik taşıdıklarını, rüyalardaki gibi, Sürrealist eserlerde de en basit eşyanın, birden bire harikulade bir mahiyet aldığını, bunun da gerçek ve mantıkî yaşayıştan, gerçek dışı efsanevi bir plana geçişin esrarlı bir neticesi olduğunu sözlerine eklemiştir.

Berk, 29 Eylül 1941 tarihli Yedigün dergisinde yayımlanan “Modası Geçen Sanat” başlıklı yazısında ise Modern sanat akımlarının devrinin kapandığını belirterek bu sonu hazırlayan etkenlere değinmiştir.⁷³⁴ Buna göre sanatın “aşırı ve acayip” görünümünün 1918’den itibaren başladığını kaydeden Berk, milletleri kökünden sarsan, varlıklarını tehdit eden ve tüm ahlakî ile toplumsal değerlerini yıkan savaştan sonra, garip bir hırsın dünyayı sardığını, kazananlarla yenilenlerin, hayattan mümkün olduğunca zevk alma

⁷³³ A.g.m., 181.

⁷³⁴ Nurullah BERK, “Modası Geçen Sanat”, 8–9.

hırsına kapıldıklarını, bu suretle savaş yıllarında çekilen acıların unutulacağını ümit edildiğini, her ne olursa olsun mevcut beşerî değerleri yıkarak yeni hisler, yeni görüşler, yeni heyecanlar bulma arzusunun zevk ve eğlence hırsına dahil olarak insanları tehlikeli yollara sürüklediğini ifade etmiştir.

1918'den itibaren türeyen “hastalıklı ve soysuzlaşmış” tiplerin, sanat sahasını “at cambazhanelerinin kumlu pisti sanarak” türlü numaralara giriştiklerini, bilinçaltının sadık bir yansıması olduğu bahanesi ile sanatın, bu yozlaşmış insanların elinde, “tüm deliliklerin, tüm garipliklerin kaynaştığı cehennemî bir dünyaya” dönüştüğünü işaret eden Berk; savaştan sonra ortaya çıkan Kübizmin ve Fütürizmin tüm bu aykırılıklara zemin hazırladığını, doğal şekilleri karelere, dikdörtgenlere ve kürelere dönüştüren Kübistlerin, geometrik tarzları ile “anarşist ve ihtilalcilere” başarının anahtarını sunduklarını kaydetmiştir. Dadaizm, Orfizm, Post-Senkronizm, Taşizm, Pürizm ve daha yüzlerce “garip” ismi olan akımların bu vesile ile doğduğunu dile getiren Berk, bununla birlikte sanatı inkâr eden bir sürü “sanatkârın” da tahta parçaları, ipler ve halatlar, renkli kâğıtlar, tavuk tüyleri, horozibikleri, balonlar ve çakıl taşları ile “oynamaya” başladığını, heyecanlarını, yalnızca birtakım esrarengiz, daha doğrusu öyle görünen şekillerle ifade etmek iddiası taşıyan bu “soyutluk” taraftarlarının, noktalar, serpantin (yılankavi) çizgiler ve muşamba üzerine yapıştırdıkları türlü türlü maddelerle eser yaptıklarını belirtmiştir. Tüm bunların, sanata yeni bir ideoloji bulmak ve yeni bir estetik yaratmak endişesiyle işlenen cinayetler olduğunu ifade eden sanatçı, bu “delice” hamlelerin sanat dünyasına sadece geçici heyecanlar getirdiğini, bununla birlikte yüzlerce genç sanatçıyı “gerçek, temiz, dürüst ve samimi” sanat yolundan alı koyduğunu bildirmiş; öte yandan beşerî olmadıkları için tüm bu tecrübelerin modasının geçtiğini, “küstah bir şarlatanlığın ifadeleri” olarak gördüğü bu dönem ürünlerini toplayarak bir “dehşetler müzesi” kurmanın şart olduğunu dile getirmiş ve sanatın, “ucuzcuların” elinden kurtulup eski payesine (rütbesine) erişmesi, yani insanın en asil, en derin, en temiz duygularının maskesi olması dileğiyle yazısını sonlandırmıştır.

Modern Sanat akımları, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Mart 1938 tarihli Ar dergisinde yayımlanan "Yeniler ve Yeni Resim" başlıklı yazısında da ele alınmıştır.⁷³⁵ Eyüboğlu, "yeniler" derken, başta Paul Cézanne (1839–1906) olmak üzere, Vincent Van Gogh (1853–1890), Georges Seurat (1859–1891), Paul Gauguin (1848–1903), Pablo Picasso (1881–1973), Henri Matisse (1869–1954), André Derain (1880–1954) ve Jules Pascin'i (1885–1930) kastettiğinin altını çizerek söze başlamış ve bu sanatçıların, resmi gökten yere indirdiğini işaret ederek sözlerine devam etmiştir. Eyüboğlu, "yenilerin" genellikle içinden çıkılmaz bir muamma olarak değerlendirildiklerini belirtmiş; ancak bu ressamaların, yapıtlarında aslında anlaşılması zor sanat eserlerini, her şeyden önce "sadelik" ve "samimiyete" önem vererek herkesin anlayabileceği bir lisana çevirdiklerini kaydetmiştir.

"Yenilerin", ışığı ve dekorları bir fotoğraf atölyesi gibi özenle düzenlenmiş loş atölyelerden çıkarak her parçası belli başlı bir dünyayı yansıtan açık ve sonsuz tabiata kavuştuklarını, bundan sonra da her gün yeni motifler üzerinde çalıştıklarını; ancak bu ressamaların yapıtlarında, "eskilerin" belirli motifler üzerinde çalışarak eriştikleri ustalığa rastlanamadığını ifade eden Eyüboğlu; bu sanatçıların resimlerinde, ilk bakışta seyirciyi şaşkırtanın da bu ustalığın eksikliği olduğunu, her konuyu tüm ayrıntılarıyla görmeye alışan seyircinin, yalnızca özü arayan ressamın, konusunu birkaç çizgi veya birkaç renkle ifade etmesini yadırgadığını dile getirmiştir.

"Eskilerin", herhangi bir konu üzerinde çalışmaya başlamadan önce, gerek ustalarından öğrendikleri, gerekse de kendi araştırmaları sonucunda edindikleri bilgilerin yardımıyla, gerçekleştirecekleri "işin" yarısından çoğunu zihinlerinde oluşturduklarını ve "fırçalarının ucuna gelecek kadar" hazırladıklarını ifade eden Eyüboğlu, anatomi ve perspektif bilgilerinin seyirciyi "pes" dedirtecek kadar ustalıklı olduğunu işaret ettiği bu ressamaların aksine, her gün tabiat karşısında yeni bir dünya keşfeden, her gün yeni bir

⁷³⁵ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "Yeniler ve Yeni Resim", 6–9.

duygulanımla ürperen “yenilerin”, yapıtlarını anatomi ve perspektife dair bilgilerle zihinlerinde önceden şekillendirmenin işe yaramayacağını düşündüklerini ve “evdeki hesabın çarşıya uymayacağını” kestirdiklerini kaydetmiştir.

“Yenilerin”, tabiat karşısına, “gören göz kılavuz, duyan yürek pertavsız (büyüteç) istemez” anlayışıyla; bir âlim, bir usta gibi değil de her zaman “bir çocuk ruhu kadar pürnisan” çıktığını vurgulayan Eyüboğlu, “yeni” resmin seyirciye bir muamma gibi görünmesinin bu ruh hali ile yapılmış olmasından kaynaklandığını, “–Allah Allah! Bunu ben de yaparım, benim beş yaşındaki çocuğum da yapar–” gibi hükümlerin de bu özelliğinden dolayı verildiğini belirtmiştir.

Eyüboğlu, modern sanatçının, eserinde sadeliğe, saflığa ve temizliğe ulaşabilmek için geçirdiği aşamanın ve sıkıntıların seyirci tarafından önemsenmediğine, seyircinin sanatı sevebilmek için hiçbir sıkıntıya katlanmak mecburiyetinde olduğunu düşünmediğine işaret ettikten sonra, Cézanne’ın dâhi, çağdaşları tarafından layık olduğu ilgiyi göremediğini, hakkında ciltler dolusu eser yazılan, birkaç eserinin de Louvre’u “şerefliendirdiği” bu sanatçının, hâlâ lâyük olduğu seyirci kitlesine ulaşamadığını belirtmiş; hâlihazırda ise “klasikler” ile “yeniler” arasında köprü konumunda bulunan Camille Corot (1796–1875), Édouard Manet (1832–1883) ve Claude Monet (1840–1926) gibi sanatçıların kavranabildiğini kaydetmiştir.

Yazısının devamında, seyircinin resme ve güzel sanatların diğer dallarına dair tavrına yer veren Eyüboğlu şu noktaları işaret etmiştir:

“Herhangi bir tablodan, acıklı veya şen, muhakkak bir hikâye dinlemek, bir fazilet veya bir din dersi almaya, bir şiir dinlemeye alışık olan seyirci, resimde bütün bunların bulunmamasına tahammül edemiyor. Gariptir! Musikiden bunların hiçbirisini beklemeyenler de mesela muhakkak herhangi bir melodinin muhakkak gurup şemsi (güneşi) veya ay ışığını, ne bileyim, yağmur tanelerinin tasvirini

aramıyor, musikiden ele avuca sığar neticeler çıkarmadan onu seviyor, mütemadiyen yalan söyleyen edibi (edebiyatçıyı), ağzı açık dinlerken ona, kurduğu şehirlerin planını, yarattığı insanların, hüviyet ve varakalarını (belgelerini) sormuyor da bütün bunları ressamdan istemeğe kalkıyor. Musikişinas (müzisyen) hoşuna giden notaları arka arkaya sıralıyor, şair, beğendiği kelimelerden kafiyeler ve masallar yontuyor, romancı kahramanlarını birer iskambil kâğıdı gibi oynuyor, fakat bütün sermayesi çizgi ve renk olan ressam, onları tabiat karşısındaki ahenge muvazi (paralel) bir şekilde istediği gibi sıralayınca: –Eyvah, deli saçmalarına bakın, diye kıyametler kopuyor. Resme bir tiyatro sahnesi seyredencesine bakan seyirci, resimdeki insanların dile gelip konuşamadıklarını veya hiç olmazsa herhangi bir jest ve mimikle içindikilerini ifade etmediklerini görünce şaşırıyor, ressamı her zaman edebiyat şevkiyle kontrol etmeye alışan seyirci, edebiyatla alakasını kestikten sonra ressamı ne ile ve nasıl kontrol edeceğim diye kızıyor. Bu sefer de: Tabiat, tabiat deyip duran ressamın tabiatı ne dereceye kadar doğru görebildiğini ölçebilmek için ondan, yaptığı resimlerin, muhakkak modelin aynısı olmasını istiyor. Tabiat karşısında yalnız renk ve çizgi ahengi aradığını iddia eden ressama, bunu modelsiz de yapabileceğini, beyhude (boş) yere model beklemekte mana olmadığını ileri sürüyor. –Mademki çizgi için çizgi, renk için renk yapacaksınız, ara yerde bu model, bu tabiat diye çırpındığınız şey ne oluyor? diye soruyor.”⁷³⁶

Seyircinin bu sorusuna, keskin birkaç çizgi ile cevap veren bir karikatürün mevcut olduğunu belirten Eyüboğlu, karikatürde “eskilerin” cadı kadar çirkin bir modele bakarak ortaya bir Venüs çıkarmaları, “yenilerin” ise Venüs kadar güzel bir modeli poze ettirerek cadıdan çirkin bir yaratık resmetmeleriyle alay edildiğini, dolayısıyla söz konusu karikatürün, tabiatın, ne “eskilerde” ne de “yenilerde” rolünü değiştirmedeğinin mükemmel bir örneği olduğunu kaydetmiştir. Bununla birlikte, “yenilerin, muhakkak güzel bir kadın vücudu karşısında ortaya yedi başlı bir ejder çıkarmadıklarına sizi temin edebilirim!” diyerek sözlerine devam eden Eyüboğlu, “yeni resmin babası” olarak kabul edilen Cézanne’a poz veren modellerin, onun elinden çıktıkları

⁷³⁶ A.g.m., 7.

sıkıntının meşhur olduğunu, modellerine birer elma sükûnetinde poz vermelerini şart koşan sanatçının, günlerce ve aylarca aynı model üzerinde ısrarla çalıştığını ve bu çalışmalar sonucunda da ressamın, ortaya garibeler çıkardığını kimsenin iddia edemeyeceğini vurgulamıştır.

Eyüboğlu, yazısının devamında “yeni resim” denince akla gelenin, Cézanne ile onun yolunda gidenlerin değil, Cézanne’ın arayışlarından birine saplanan Picasso’nun, ortaya çıkmalarına vesile olduğu Dadaistler, Fütüristler ve Sürrealistelerin olduğunu işaret etmiş; “yeni resme” kötü bir şöhret kazandırdığını ifade ettiği bu akımların ise ileride ancak birer virgöl kadar yer tutacaklarını kaydetmiştir. “Kübizm azmanları” olarak adlandırdığı bu akımların, dünyayı bir nezle mikrobü gibi dolaşarak “kolay olan her şey gibi” belirli bir zaman dilimi içinde moda haline geldiğini belirten sanatçı; bununla birlikte söz konusu akımların, kadın şapkaları modası kadar yaşadktan sonra, sona ermek üzere olduklarının da altını çizmiştir.

Eyüboğlu, Picasso’nun, “Cézanne’ın arayışlarından birine saplanarak” Kübizmi bulduğunu belirttikten sonra bu konu hakkında şunları söylemiştir:

“Resim, tabiata muvazi (paralel) giden bir ahenk olmalıdır, diyerek resmin tabiatın aynısı olmadığını, fakat her zaman onunla yakından bir alakası olacağını söyleyen Sezandan nasıl olup da kübizmin türediğini anlayabilmemiz için Sezanın, Dekart’tan mülhem olduğu (esinlendiği) bir noktayı işaret etmek lazım. Sezan, Dekart ölçüsü ve tabiatta her cismin nihayet hendesî (geometrik) şekillere, mesela kürelere, üstüvanelere (silindirlere), ehramlara (konilere) irca (indirgenme) edilebileceğine inanmış ve bunu resme tatbik etmiştir. Onun, sırf ana müşküllerin ahengini bulmamasına ve lüzumsuz birçok teferruattan kaçınmasına yarayan bu hendeseyi (geometriyi) bir gün Pikaso adlı bir İspanyol ressamı alıyor ve Sezan’da tabiatın hendesesi kadar gizli kalan bu hendeseyi, “Kübizm” namı altında istihşar (istişare: danışma) ediyoruz. Sezanın ister bir insan kafasında, ister bir elmada olsun nihayet bir küre modole ettiğini, bir gül veya bir ağaç gövdesini bir üstüvaneye irca ettiğini sezen Pikaso, ‘Ben yalnız küreler,

üstüvaneler, mikkaplar (Mikâp: küpler) ve ehramlarla Sezanın tabiat karşısında bulduğu ahengi yapabilirim' diyor ve bu hendesi şekillerle mücerret (soyut) resimler yapmağa başlıyor. Gerçi tabiatla hiçbir alakası olmadığı halde bu resimlerin, Sezanı andıran bazı tarafları vardır. Fakat Sezan'daki tabiat yüzünü koymadan, bu kılçıklı hendesenin yenir yutulur bir tarafı olmadığını anlayan ve bu sevdadan ilk önce vazgeçen bizzat Pikaso olmuştur."⁷³⁷

Henüz 14 yaşında iken mükemmel portreler yapabilen, klasikleri ve müzeleri küçük yaşta "hazmedebilen" Picasso'nun, zeki ve hassas bir ressam olması dolayısıyla birçok aramaya ve denemeye giriştiğini, öte yandan onun için "mükemmel bir macera ve plastik bir eğlence" olan bu aramalara ve denemelere, diğer ressamların saplanıp kaldıklarını bildiren Eyüboğlu, Picasso'nun ardından giderek uzun süredir emekleme evresinde bulunan bu ressamların da zaman içinde çıkmaza düştüklerinin farkına vardıklarını ve bir kısmının, geriye dönerek tabiata kavuştuklarını kaydetmiştir.

Eyüboğlu, "Picasso'nun ardından giden sanatçıların düştüğü çıkmazlar" olarak tanımladığı Dadaizm ve Sürrealizm'le ilgili de şu değerlendirmeleri yapmıştır:

"Burada size bu çıkmazlardan birisi olan ve ilk bakışta henüz resimden edebî tarafını söküp atmıyanların hoşuna giden dadaizmin, sürrealizmin birer krokisini çizeceğim. Dadaist ressam, bir kedi resmi yapmak için sehbasının başına geliyor ve başlıyor karşısında uyuyan kedinin resmini çizmeğe. Fakat kâfir şeytan, o aralık, sanatkârın aklına dün akşam rüyasında gördüğü bir şeyi, mesela pabuçlarının uçup gittiğini getiriyor. Şeytanlarla arası pek iyi olan dadaist ressam, derhal aklına gelen şeyi çizmekte tereddüt etmiyor, sonra yine uyuyan kedi resmine devam ederken bu sefer aklına fare ve tedaî (çağırışım) ile farenin veba mikrobunu taşıdığı geliyor. Fareyi de çiziyor, veba mikrobunu temsil eden kuru kafayı da. Sürrealistlere gelince onların da garip birer fikri sabit halinde resimlerinde tekerrür eden çizgiler ve

⁷³⁷ A.g.m., 8.

şekiller görüyoruz, bunlardan bir tanesi mesela pergel ile çizilen dairelere âşık, bütün resimlerinde boy boy ve iç içe daireler ve daireler görürsünüz, bu dairelerin kendisince münasip (uygun) olan bazı yerlerinde bazı helezonlar. Ve seyircilere saklı küfürler savurtan daha buna benzer bir sürü kaprisler.”⁷³⁸

“Yeni” resim dendiği zaman, bu “türevler ve azmanlar”a ait karalamaların akla gelmemesi gerektiğini işaret eden Eyüboğlu, bu kişilerin yenilik yapmak adına kendinden önce gelenleri inkâr ettiklerini, onlara hiçbirşey borçlu olmadıklarını ve onlardan hiçbirine benzemediklerini ilan ettiklerini, bununla birlikte “yeni resmin üzerine titrediği” alçak gönüllülük, sadelik ve saflığı da çiğnediklerini ifade etmiştir.

Eyüboğlu, “yeni resmin”, hiçbir zaman sağduyuyu “çiğnemediğini” ve “eskiyi” yadsımadığını, örneğin “Michelangelo’lar ve Raphael’ler” gibi adını resim sanatı tarihine altın harflerle yazdıran Cézanne’ın, klasiklerin, sadelik, saflık ve tazelik hissi veren resimlerinin önünde saygıyla eğildiğini, onlara çok şey borçlu olduğunu ise hiçbir zaman inkâr etmediğini belirtmiş, bununla birlikte “yeni ressamın”, yaban kavimlerin güzel sanat örneklerine bakarak onlardan “gerçek” bir sanat heyecanı almasını da bildiğini ifade etmiş ve geleceğin sanatçısı ile ilgili şu yorumu yapmıştır:

“Fakat makinenin korkunç hamlesine mukabil (karşın), sanatkârın paletinden birkaç renk eksilecek veya fazlalaşacak, şair belki birkaç kelimeyi kullanmaktan vazgeçecek, romancı belki o zamana kadar bir kitapta beş kahraman öldürüyorsa, dört tanesini sağ bırakacak, velhasıl sanatkâr ezeli derdini binbir imbikten süzdürüp binbir çarkta biledikten sonra günlerden bir gün karşısında yine mavi gökleri, aynı bulutları bulacak ve sizi temin edebiliriz ki beyaz bulutlara çirkin demeye dili varmayacak! Gökleri Âdem babamızın sevdiğinden daha fazla ve bulutları Havva anamızdan daha çok sevmeyecek.”⁷³⁹

⁷³⁸ A.g.m., 8.

⁷³⁹ A.g.m., 9.

Cumhuriyet dönemi ressamlarından Eşref Üren de Empresyonizm, Kübizm, Ekspresyonizm, Fovizm ve Sürrealizm'e dair yazılar kaleme almış,⁷⁴⁰ bununla birlikte Neo-Kübizm, Neo-Traditionnisme (Yeni-Gelenekçilik), Orfizm ve Onirizm'le ilgili bilgiler de aktarmıştır. Üren, 18 Temmuz 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan "Resmin Dili, Neokübizm" başlıklı yazısında, resmin, çağlar boyunca inasanoğlunun değişen duygu ve düşüncelerinin kılığına girdiğini, buna göre, bir zamanlar tabiatın kopyası, sonra ifadesi, tesiri ve tefsiri (yorumu) olduğunu, daha sonra eşya formlarının geometrik gözü olarak nitelendirilmeye başlandığını, son zamanlarda da Fernand Léger (1881–1955) ile Amédée Ozenfant'ın (1886–1966) "aşırı" sanat anlayışıyla Cézanne'ı geride bıraktığını belirtmiş; Léger ve Ozenfant'ın resmi, makinenin dişlileri arasına attıklarını ve makineden formlar yaratmaya kalktıklarını ifade etmiştir.⁷⁴¹ Üren, öte yandan iki "elebaşı" ressamın, tabiata saygı adına bu gidişata karşı koyduklarını ve Kübizmi, bir "düşünce sanatı yapma iddiasını" değiştirerek onun yerine Neo-Kübizmi –ki sanatçı, buna Realist Kübizm de denebileceğini kaydetmektedir– getirmek istediklerini belirtmiş; bu iki ressamdan birinin Roger de la Fresnaye (1885–1925), diğerinin ise Türk ressamlarının yakından tanıdıkları André Lhote (1885–1962) olduğunu bildirmiştir. Fresnaye'nin yapısının deha ile yoğrulduğunu kaydeden Üren, sanatçının formlarını, insanı hayrete düşüren bir stilizasyonla "çiçeklendirdiğini", 1910'da yaptığı "Batarya" adlı tablosunda (Resim 4.204) tabiatı sadeleştirmenin son sınırlarına vardığını, "Havanın Zaferi" adlı yapıtında ise (Bkz. Resim 4.194) bir şaheser gerçekleştirdiğini, onun resimlerinden hayat ve hava "fışkırdığını", desen çalışmalarında ise tüm resim çağlarının çizgi anlayışının görüldüğünü işaret etmiş; Lhote hakkında ise şunları aktarmıştır:

"Lhote'a gelince, o, ressam, tenkidci, teorici ve konferansçıdır. 1911'de Cézanne'ın nazariyelerini (kuramlarını) inceleyerek onu bize yeniden keşfettiriyor.

⁷⁴⁰ Eşref ÜREN, "Resmin Dili, Impresyonistler", 5; "Resmin Dili, Kübizm", 5–6; "Resmin Dili, Ekspresyonizm", 5; "Resmin Dili, Fauvizm", 5.

⁷⁴¹ Eşref ÜREN, "Resmin Dili, Neokübizm", 5.

Klasik anlayışla yapılmış çıplakları (Resim 4.205–206) pek meşhurdur. Mücerredi (soyutu) abstraction (soyutlama) tabiatıyla uzlaştırmada ustadır. Passagelarin (geçişlerin), tabloya atmosfer vermedeki rolünü ilk belirtenlerdendir. İlk önce Apolinare, Vouzeles, Ary, Gide ve ressam Maurice Denis'nin gözüne çarpıyor. O, tabiatın, dünyamızın benzerliğini, hiçbir vakit feda etmemiştir. Zaten Kübizmden de ayrılmasına bu sebeptir. Onun, Barok çizgili Aphroditeleri Rubens'de olduğu gibi hayatla kımıldarlar. Kendisini, müzede Rubens ve Delacroix'dan kopyeler yaparak yetiştirmiştir. 14 Temmuz ve bilhassa 'Escabe' ressamı diye anılmasına sebep olan 'iskele' eseri (Bkz. Resim 4.195) ölmez bir şeydir.”⁷⁴²

Fresnaye ve Lhote'un sanatının, “tabiata saygı” kelimesiyle anlatılabileceğini belirten Üren, bu iki ressamın, formları, karakterlerini bozmayacak şekilde geometrikleştirerek yepyeni bir dünyanın kapılarını araladıklarını kaydetmiş; 15 Ağustos 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Resmin Dili, Yeni Gelenekçilik (Néo-traditionnisme)” başlıklı yazısında ise 1880 sonlarında Batı resminin durumunu değerlendirerek şöyle bir tablo çizmiştir:

“1888'deyiz. Akademizmin sert kabuğu içinde gelişen civcivler, kendilerini kaplıyan karanlık dünyayı kırıp kanad çırpışlarıyla ortaya atılacaklardır. Gaugin'in mukaddes kitabının sayfaları ağır ağır, birer birer dönmekte, gözlerin önüne bütün iklimlerin, bütün mevsimleriyle renkli, ışıklı bahçeleri serilmektedir. Kafalarda, 'Sanatta her vasıta iyidir. Sürekli güzelliği sağlayabilmek için tabiatı bozmamalı ve yüksek bir deformationa (deformasyona) kadar götürecektir transposition (transposé: ters-yüz etme) kıymetini belirtmelidir. Canlıların ve eşyaların iç düşünceleri, renkle ve formla, el ile tutulurcasına maddeleştirilmelidir.' fikirleri, doktrinleri (öğretileri) zonklamaktadır.”⁷⁴³

“20. yüzyıl öncesinin karanlığında uyuklayan resim geleneğinin kıpırdandığı, gerindiği ve uyanmakta olduğu” bu dönemde, Paul Serusier'in

⁷⁴² A.g.m., 5.

⁷⁴³ Eşref ÜREN, “Resmin Dili, Yeni Gelenekçilik (Néo-traditionnisme)”, 5.

(1864–1927), Pont Aven'deki yolculuğundan, “başında azizlerin halesi, bir elinde Gauguin'in mukaddes kitabı”, öteki elinde de onun öğütleriyle dolu bir resimle (Resim 4.207) döndüğünü belirten Üren, sanatçının, etrafında toplanan birkaç Académie Julianlı'yla birlikte –ki sanatçı burada Edouard Vuillard (1868–1940), Pierre Bonnard (1867–1947), Maurice Denis (1870–1943), Paul Ranson (1864–1909), Ker Xavier Roussel'i (1867–1944) zikretmektedir– yeni bir kuramı, kütlelerin denklemini ve yapılışını ileri sürdüğünü kaydetmiş; bu kurama göre, bir tablonun, yalnızca bir izlenim olmaktan kurtarılarak “göze haddini bildireceğinin”, akıl ve hissin isteklerine boyun eğeceğinin belirtildiğini, bununla birlikte resmin, “bir iç halinin, kendinden geçişin aklî bir inanışla bir cezbe (kendinden geçme) haline girişidir.” dendiğini bildirmiştir. Üren, resim sanatının bu “dervişlerine”, İbranice'de ateş ve imanla dolu anlamına gelen “Nabiler” adının verildiğini, bununla birlikte Nabilerin, sağlam temeller üzerinde geleneğin yükselişini görmek isteyen sembolistler olduklarını da sözlerine eklemiştir.

Sanatçı, Ulus gazetesinde yayımlanan 6 Senteşrin (Kasım) 1943 tarihli “Resmin Dili, Orfizim” başlıklı yazısında ise Orfizim'e dair şunları kaydetmiştir:

“Guillaume Apollinaire'in⁷⁴⁴ yeni resim mezheplerine isim babalığı etmekte tabii çok açıktır. “L'Orphisme” de onun fikir çocuklarından biridir. Orphisme, öyle bir doktrindir (öğretidir) ki onda saf, duru renklerin saltanatı pırıl pırıl ışıldar. Cubisme bir desen araştırmasıydı, Orphisme ise bir renk ve ahenk araştırması olmuştur. Kübistlerin tablolarında tarafsız (neutre) tonlar hâkimdir. Onlar rengi, sadece duyguya bağlı, ehemmiyetsiz bir eleman olarak mütalea (mütalaa: görüş) ediyorlardı. Orphisme ise parlak, gürlüyen, patlıyan apaçık tonların ta kendisidir.”⁷⁴⁵

Orfizmin 1885 yılında, Paris doğumlu Robert Delaunay (1885–1941) tarafından temsil edildiğini işeret eden Üren, sanatçının önceleri Pointilizme

⁷⁴⁴ 1880–1918 yılları arasında yaşamış, İtalyan şair, yazar ve sanat eleştirmeni. Bkz. <http://en.wikipedia.org>

⁷⁴⁵ Eşref ÜREN, “Resmin Dili, Orfizim”, 5.

(Noktacılık) ilgi duyduğunu belirtmiş, 1910'lara doğru Kübizme yöneldiğini, bu esnada Apollinaire'nin Orfizm olarak adlandırdığı, renklerin yan yana gelişlerinden oluşan zıtlığı araştırdığını, buradan da bir sıçrama yaparak hareket ile hızı, resimde ifade etme araştırmalarına koyulduğunu kaydetmiştir (Bkz. Resim 4.187) Delaunay'ı, bu yolda eşi Sonia Delaunay'ın (1885–1979) takip ettiğini, onun da resimde cesur denemelere girdiğini, Simultanizmin, onu doğal olarak dekoratif sanatlara götürdüğünü (Resim 4.208), bu çalışmalarının izlerinin ise 1920–1930 yılları arasında dünya modası üzerinde “tüm şiddetiyle” görüldüğünü sözlerine eklemiştir.

Üren, 20 Senteşrin (Kasım) 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Resmin Dili, Onirizm ve Sürrealizm” başlıklı yazısında ise Onirizmin ne olduğuna dair şu bilgileri vermiştir:

“Onirizm, tamamiyle mantığa, akla dayanan bir resim anlayışından, bir doktrinden (öğretiden) doğmuştur. Yapısı, bu kadar hesaba ve kitaba uymakla beraber kendisini kuruluktan ve kavrukluktan kurtarmanın yollarını, rüyalarımızın ve ruh hallerimizin ta içlerine kadar dalarak onları ifade etmekte bulmuştur. Mantığın iç âleminde yaptığı araştırmalarla ilgili olan Onirizm kelimesi, Yunan dilinden ve kökünden gelmektedir. Renkli ve zengin dekorlu rüyalarımızın korkularını, sevinçlerini, hazlarını ve acılarını tanımak, ruh hallerimizin grift ve çapraşık, bazan aydınlık ve bazan karanlık dehlizlerinde pervasızca dolaşmak, resim sanatını Sürrealizme götürmüştür. Onirizm'den sonra Sürrealizm, bir neticedir.”⁷⁴⁶

Onirizmin başlıca temsilcilerinin Jean Lurçat (1892–1966), Léopold Survage (1879–1968), Salvador Dali (1904–1989), Jean Viollier (1896–1985) ve Pierre Roy (1880–1950) olduğunu belirten Üren, Lurçat'nın, yalnızca rüyalarda görülebilen, “acayip bir ay ışığı altında, çıplak, bir parça sert ve gümüştünlüklerin” yer yer belirdiği peyzajlar gerçekleştirdiğini (Resim 4.209), Survage'ın, bir mimar gibi “yapıcı”, aynı zamanda da hisleri yakalayan

⁷⁴⁶ Eşref ÜREN, “Resmin Dili, Onirizm ve Sürrealizm”, 6.

bir ressam olduğunu, sanatı “dekoratif bir genişlikle” rahata kavuşturduğunu (Resim 4.210) ifade etmiş; bununla birlikte yukarıdaki isimlere, “arslan yeleli, sert başlı atların şahlandığı mitolojik deniz kenarlarının eşsiz ressamı” Giorgio de Chirico’yu (1888–1978) da dâhil etmenin mümkün olduğunu (Resim 4.211), Chirico’yla birlikte Gino Severini (1883–1966), Massimo Campigli (1895–1971), Mario Tozzi (1895–1979), André Mason (1896–1987), Joan Miró (1893–1983) ve André Breton’un (1896–1966) da Sürrealizmin bayrağı altında büyük bir inanç ve sevgiyle toplandıklarını kaydetmiştir.

Cumhuriyet dönemi ressamı, Batı resminin temsilcilerine yönelik bilgi içeren yazılar da kaleme almışlar; bu yazılarda Gentile Bellini (1429–1507),⁷⁴⁷ Leonardo da Vinci (1452–1519),⁷⁴⁸ Michelangelo Buonarroti (1475–1564),⁷⁴⁹ Raphael Sanzio (1483–1520),⁷⁵⁰ Tiziano Vecelli (1488–1576),⁷⁵¹ El Greco (1541–1614),⁷⁵² Peter Paul Rubens (1577–1640),⁷⁵³ Rembrandt van Rijn (1606–1669)⁷⁵⁴ ve Jan Vermeer (1632–1675)⁷⁵⁵ gibi 19. yüzyıl öncesinde aktif olan sanatçılarla birlikte, Baron Gros (Antoine-Jean Gros) (1771–1835),⁷⁵⁶ Jean Auguste Dominique Ingres (1780–1867),⁷⁵⁷ Jean-Louis Ernest Meissonier (1815–1891),⁷⁵⁸ Paul Cézanne (1839–1906),⁷⁵⁹ Pierre-Auguste Renoir (1841–1919),⁷⁶⁰ Vincent Van Gogh (1853–1890),⁷⁶¹ Georges Seurat

⁷⁴⁷ Nurullah BERK, “Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini”, 2.

⁷⁴⁸ Nurullah BERK, “Leonard de Vinci”, 6–8; “Sanat Tarihinin En Büyük Aşk Macerası”, 3–4, 12.

⁷⁴⁹ Nurullah BERK, “Michel Ange ve Sixtine Kilisesinin Tavanı”, 6–9; “İztirap ve Kin Kaynağı: Mikel-Anj”, 11–12.

⁷⁵⁰ Z.F. (Zeki Faik), “Rafael”, 6; Celâl UZEL, “Rafael”, 7–9.

⁷⁵¹ Refik EPİKMAN, “Tiziano Vecelli (1477–1567)”, 5–6.

⁷⁵² Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Greco ve Allahsız San'atkârlar”; “Minyatürler Cennetinden Greco'ya”, 89–91.

⁷⁵³ Refik EPİKMAN, “Pierre Paul Rubens (1577–1640)”, 5–6; “Rübens'in İki Eserinin Tahlili”, 5–6.

⁷⁵⁴ Refik EPİKMAN, “Rembrandt Van Rijn (1606–1669)”, 19–20; Celâl UZEL, “Rambrandt”, 3–4.

⁷⁵⁵ Mehmet YÜCETÜRK, “Vermeer”, 37–42.

⁷⁵⁶ Arif DİNO, “Baron Gros, Paris'te Petit Palais'de Açılan Sergi Münasebetiyle”, 8–9, 13.

⁷⁵⁷ Zeki Faik, “Bir Satış Münasebeti”, 6.

⁷⁵⁸ Refik EPİKMAN, “Nasıl Çalışıyorlar”, 8.

⁷⁵⁹ A.g.m., 7; Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Yukule-le ve Cézanne”, 5–6; Zahir GÜVEMLİ, “Cézanne'in Şüphesi”, 7.

⁷⁶⁰ Zeki Faik, “Renoir”, 6; Fikret MUALLA, “Pierre-Auguste Renoir (1841–1919)”, 14–15, 28; Cemal TOLLU, “Renoir”, 15–17.

(1859–1891),⁷⁶² Lucien Simon (1861–1945),⁷⁶³ Paul Sérusier (1864–1927),⁷⁶⁴ Pierre Bonnard (1867–1947),⁷⁶⁵ Henri Matisse (1869–1954),⁷⁶⁶ Georges Henri Rouault (1871–1958),⁷⁶⁷ Maurice de Vlaminck (1876–1958),⁷⁶⁸ Kees Van Dongen (1877–1968),⁷⁶⁹ André Derain (1880–1954),⁷⁷⁰ Pablo Picasso (1881–1973),⁷⁷¹ Max Pechstein (1881–1955),⁷⁷² Fernand Léger (1881–1955),⁷⁷³ Léopold Lévy (1882–1966),⁷⁷⁴ Maurice Utrillo (1883–1955),⁷⁷⁵ Amedeo Modigliani (1884–1920),⁷⁷⁶ Jules Pascin (1885–1930),⁷⁷⁷ André Lhote (1885–1962),⁷⁷⁸ Leonard Tsuguharu Foujita (1886–1968),⁷⁷⁹ Marc Chagall (1887–1985),⁷⁸⁰ Frans Masareel (1889–1972),⁷⁸¹ Moise Kisling (1891–1953),⁷⁸² Marcel Amiguet (1891–1958)⁷⁸³ ile Marcel Gromaire (1892–1971)⁷⁸⁴ gibi 19. ve 20. yüzyıllarda faaliyet gösteren ressamlar da konu edilmiştir.

⁷⁶¹ Bedri Rahmi, "Van Gogh ve Van Dongen", 7.

⁷⁶² Zeki Faik, "Seurat ve Arkadaşları", 6.

⁷⁶³ Bkz.(368), Z.F. (Zeki Faik), 6.

⁷⁶⁴ Arif Bedii KAPTAN, "Sérusier Sergisi", 1.

⁷⁶⁵ Bedri EYÜBOĞLU, "P.Bonnard'a Selâm", 83–85; "Bonnard D Grubunda",3.

⁷⁶⁶ Bkz.(758), EPİKMAN, 9; Zeki Faik, "Henri Matisse", 6; Zahir GÜVEMLİ, "Henri Matisse", 7; Cemal Sait, "Henri Matisse", 10–11.

⁷⁶⁷ Bkz.(758), EPİKMAN, 9.

⁷⁶⁸ A.g.m., 8.

⁷⁶⁹ Bkz.(761), Bedri Rahmi, 7; Bkz.(758), EPİKMAN, 8.

⁷⁷⁰ Bkz.(758), EPİKMAN, 8.

⁷⁷¹ Nurullah BERK, "Picasso İle Konuşma", 9,11; Abidin ELDEROĞLU, "Picasso ve Soyut Sanata Dair", 26–23; Bkz.(758), EPİKMAN, 8; Zahir GÜVEMLİ, "Picasso Meselesi", 7,11; Cemal Sait, "Balbo Picasso, Kübizmin Mucidi", 7,12.

⁷⁷² Fikret MUALLA, "Max Pechstein", 48–50.

⁷⁷³ Bkz.(758), EPİKMAN, 9; Cemal Sait, "Fernand Léger", 7.

⁷⁷⁴ Nurullah BERK, "Resim Sanatına Hizmeti Geçen Bir Üstat, Léopold Lévy", 4; Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "Léopold Lévy Profesör",4; Cemal TOLLU, "Son Sergisi Münasebetiyle: Leopold-Lévy'nin Şahsiyeti, Eserleri", 5,9.

⁷⁷⁵ Arif Bedii, "Maurice Utrillo V.", 17; "Maurice Utrillo", 18–19; Bkz.(758), EPİKMAN, 8; Elif NACİ, "Derbeder Sanat'kârlar", 14.

⁷⁷⁶ Bedri Rahmi, "Modigliani", 12; Elif NACİ, A.g.m., 14.

⁷⁷⁷ Elif NACİ, A.g.m., 14.

⁷⁷⁸ Bkz.(394), Zeki Faik, 6.

⁷⁷⁹ Bkz.(758), EPİKMAN, 9.

⁷⁸⁰ A.g.m. 9; Bkz.(775), NACİ, 14; Cemal Sait, "Chagall, Bu Original Artistin Kim Olduğunu Cemal Sait'in Bu Güçlü Yazısı Bize Anlatıyor", 7.

⁷⁸¹ Bedri Rahmi, "Masereel Yurt Hatıraları", 7.

⁷⁸² Bkz.(775), NACİ, 14; Bkz.(758), EPİKMAN, 8.

⁷⁸³ Elif Naci, "M. Marsel", 107.

⁷⁸⁴ Cemal TOLLU, "Marcel Gromaire", 83.

Cumhuriyet dönemi ressamaları, yazılarında, Türk resminin tanıtılıp yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla daimi sergi mekânlarına duyulan gereksinimden de bahsetmişler ve Türk resminin gelişmesi bağlamında büyük önem taşıyan bu ihtiyacın, bir an önce karşılanması gerektiğini işaret eden yazılar kaleme almışlardır.

4.4.Daimi Sergi Mekânları Gereksinimi

Cumhuriyet'in ilanından 1950'ye kadar olan dönemde, gerek devlet desteği, gerek devlet eli, gerekse de özel teşebbüslerle düzenlenen resim sergilerinde, sanatçıların yaşadığı en önemli sorun, mekân sorunu olmuş ve bu konu, ressamlar tarafından dönemin dergi ve gazetelerinde dile getirilmiştir. Mekân sorunuyla ilgili görüş öne sürenlerden Muhittin Sebati, düşüncelerine 14 Teşrinisani (Kasım) 1929 tarihli Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Ne Yapmak İstiyor ve Memleketinden Ne Bekliyor?" yazısında yer vermiş ve söze şöyle başlamıştır:

"Muhterem İstanbul Halkına ve Belediyesine: Türk plastik san'atının inkişafı (gelişmesi) için yarım asra yakın bir zaman evvel bir asarı atika (eski eserler) müzesi ve bir de onun yanı başında yetişmesi arzu edilen genç Türk san'atkârlarına ilk istikameti (yönü) vermek düşüncesiyle şimdi Akademi denilen senayii nefise mektebi inşa edilmişti. Bu mektepten o zamandan beri, eyi kötü çalışanlar yetiştiği halde ne gariptir ki ne bu san'at heveskârları ne de okumuş ve mütefekkir (düşünür) geçinen kimseler millî veya ecnebi san'at eserlerinin asılıp teşhirine yarar bir galeri yaptırmak lüzumunu hissetmemişlerdir."⁷⁸⁵

Böyle bir galerinin, bir milletin "seviye ve fikrî terbiyesini" gösteren en büyük okul ile mabet olduğunu bildiren sanatçı, her uygar şehirde belediye, hükümet ve halk tarafından yaptırılmış birçok sanat sarayları ve galerilerinin

⁷⁸⁵ Muhittin Sebati, "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Ne Yapmak İstiyor ve Memleketinden Ne Bekliyor?", 811.

bulunduğunu, buna göre yalnız Paris'te, hükümetin ve belediyenin resim ve heykel teşhirine özel, 15'i aşkın sarayından başka halkın açtığı 50 tane daimi resim galerisinin daha yer aldığını kaydetmiştir. Sanatçı, Türkiye'de ise bu konuya kayıtsız kalındığını işaret ederek özellikle 15–20 seneden beri açılan resim sergilerinin yegâne eleştirmenleri olan gazetecilerin, bu önemli eksikliği bir kez bile dile getirmediklerini, bunun ise resim sergilerinin birer ticaret sergileri olarak algılanmasından, bu sergilerde “yarı eğitilmiş” marangozlar ile demirci ustalarının yaptığı iyi-kötü işler gibi belirli kalitede resimler ve zevkini servetine borçlu kimselerin duvarlarına asacağı cinsten çerçevelerin satıldığına inanılmasından kaynaklandığını ifade etmiştir.

Uygun koşullara sahip bir sergileme mekânı bulunmaması nedeniyle, Türkiye'de güzel sanatlar sergisi açmak için Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'ne başvuran birkaç yabancı sanatçının da geri çevrildiğini bildiren Muhittin Sebati, resim sergilerinin 15 senedir, Galatasaray Lisesi'nin loş atölyesinde, Türk Ocağı'nda ve herhangi bir kulübün pencere dolu salonlarında açıldığını belirtmiş⁷⁸⁶ ve bu konuya çözüm getirmek amacıyla Birlik olarak bir komisyon oluşturmak üzere harekete geçtiklerini kaydetmiştir. Galeri ve resim sergisi binası vazifesini görebilecek mütevazı ve modern bir yapı meydana getirmek için, hayırsever kişilerden oluşturulacak bu komisyonun, başta Gazi Mustafa Kemal ile tüm vekâletlerin, İstanbul vilayetinin, Şehremanetinin (Belediyenin) ve Evkaf (Vakıflar) müdüriyetinin maddi yardımlarını rica edeceğini bildiren sanatçı, bu suretle memleketin ve Birliğin her şeyden önce ihtiyacı olan galeriye hiçbir bütçeyi sarsmadan sahip olunacağını; böylece Türk resminin gelişmesine engel olan en büyük engelin de aşılabileceğini sözlerine eklemiştir.

Muhittin Sebati ve dolayısıyla da Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin çabalarına rağmen Mimar Sinan galerisi olarak adlandırılması planlanan bu galeri hayata geçirilememiş; ancak resim sergileri, 1932 yılının

⁷⁸⁶ Cumhuriyet'in ilanından 1950'ye kadar, Türkiye çapında düzenlenen sergilere ev sahipliği yapan mekanlarla ilgili olarak Bkz. (Tablo 2.2, 2.3, 2.4).

Şubat ayında açılan Ankara Halkevi ile birlikte yeni bir mekâna kavuşmuştur. Bununla birlikte ülke çapında açılan diğer Halkevleri de 1932–1949 yılları arasında, pek çok sergiye ev sahipliği yapmıştır (Bkz. Tablo 2.2.).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ressamalara sağladığı bu desteğe, 25 Ekim 1938'de bir yenisi daha eklenmiş ve bu tarihte Belediyeler Bankası'nın zemin katındaki salonda, Ankara Halkevi daimi resim galerisi açılmıştır.⁷⁸⁷ Açılıştaki konuşan Parti yönetim kurulu üyesi ve Erzurum milletvekili Nâfi Atuf Kansu, Cumhuriyet Halk Partisi olarak güzel sanatları daima teşvik etmeyi ve sanatçılara elden gelen desteği vermeyi amaçladıklarını bildirmiş; Ankara Halkevi'nin bu amaç doğrultusunda pek çok faaliyette bulunduğunu, bu faaliyetlere bir yenisini daha ekleyerek daimî bir galeri açtığını, bu sayede sanat eserleriyle her zaman ve her fırsatta karşılaşmanın mümkün hale geldiğini, bu vesileyle sanatkârları teşvik etme fırsatının da doğduğunu, ayrıca bu galeride düzenlenecek sergilerle halkın sanat alanındaki gelişmelerden haberdar olacağını ve cemiyette sanat zevki ve bilincinin uyanacağını ifade etmiştir.⁷⁸⁸

Cemal Tollu ise, Haziran 1941 tarihli Çığır dergisinde yayımlanan "Ankara Halkevi Resim Galerisi" yazısında, öncelikle Ankara Halkevi'ne bu değerli girişimi dolayısıyla şükran duyduğunu ifade etmiş; ancak galeriyle ilgili üzerinde durulmayan bir "müsamaha (hoşgörü) yüzünden, memlekette çok fena bir çığırın açıldığını" da kaydetmiştir.⁷⁸⁹ Buna göre, Ankara Halkevi galerisine resim veren sanatçılardan çoğunun, halkın hoşuna gitmek, halkın aradığı ve halkın satın alabileceği tarzda resim yapmak endişesine düştüğünü belirten sanatçı, bu türdeki resim sergilerinin, her şeyden önce halkın sanat zevkini "iyi" bir yola sevk etmek ile bu zevki geliştirmek amacını gütmesi gerektiğini işaret etmiş; zira her sınıftan halkın, tabiatı birebir yansıtan eserler sevdiğini ancak ressamların tabiat resmi yaparken bayağılıktan ve hikâyeden

⁷⁸⁷ Belediyeler Bankası, salonu Ankara Halkevi'ne para almadan tahsis etmiştir. Bkz. ANONİM, "Ankara Halkevi'nin Resim Galerisi", 267.

⁷⁸⁸ ANONİM, "Halkevi Daimî Resim Galerisi Dün Açıldı", 8.

⁷⁸⁹ Cemal TOLLU, "Ankara Halkevi Resim Galerisi", 175.

kaçınması gerektiğini, bunun yerine tabiatın resimsel ve asil taraflarını dikkate alarak resimlerini bu bağlamda yapmalarının icap ettiğini dile getirmiştir.

Sanatçıların, “ufak” memuriyetlerde çalıştıklarını ve ancak açıklıktan ölmeyecek kadar para kazandıklarını ifade eden Tollu, buna rağmen fedakârlığı biraz daha ileri götürerek nitelikli sanat eserleri meydana getirmeye ve bu eserleri satmaktan ziyade halka ciddi bir sanat zevki aşılama gayret göstermek gerektiğini belirtmiş; buna bağlı olarak Halkevleri galeri ile sergilerinde teşhir edilecek eserlerin de uzman bir jüriye seçtirilmesini önermiştir.

Refik Epikman ise 13 Mayıs 1945 tarihli Ulus gazetesinde yer alan “Beklediğimiz Bir Sergi” başlıklı yazısında, Ankara Halkevi galerisinin, Türkiye’deki sanat ortamının gelişimi ile halkın sanat terbiyesi açısından önem taşıyan ve ressamlar tarafından da özlemle beklenen bir sergiye ev sahipliği yaptığını duyurmuş; klasik ressamların röprodüksiyonlarından oluşan⁷⁹⁰ bu sergi ve önemi hakkında ise şu yorumları yapmıştır.

“Ankara halkevinin resim ve heykel galerisinde, yurttan ilk defa açtığı, ‘klâsik ressamlar, renkli reproduksiyon sergisi’ milletlerarası değer taşıyan eserlerin renkli baskı örneklerini halkımızın zevkine sunmakla çok yerinde bir iş görmüştür. Sade bir şekilde hazırlanmış olan sergi broşüründen de anlaşıldığı gibi bu küçük galeriye tam beş yüz yıllık Avrupa sanatının özünü sıkıştırmıştır. XIII üncü yüzyıldan XVII inci yüzyıl sonuna kadar süren devre içindeki sanat mekteplerinin başta gelen sanatçıları, İtalyan rönesansından başlayarak sıra ile sergide yerlerini almışlardır. Bütün bir insanlığın malı olan bu ölmez eserlerden sık sık sergiler yapmak suretiyle halkımızın göz terbiyesini sağlamak, sanat kültürü bakımından yapılacak işlerin başında gelir. Yurdumuzun sanat gelişmesinde bir başlangıç olacak olan bu gibi

⁷⁹⁰ Sanatçı, bu röprodüksiyonların adları ve kimlere ait olduklarına dair herhangi bir bilgiye yer vermemektedir. Bununla birlikte Halkevi galerisinde sergilenen bu resimlerin, Şubat’ta, Güzel Sanatlar Akademisi’nde açılan “Devirler Boyu Klasik Avrupa Resmi” sergisindeki eserler olması muhtemeldir. Bkz. 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

sergilerin, başka milletlerin sanat hayatında da önemli faydaları olmuştur. Bugün halkla sanatçı arasında hala mevcut olan geniş ayrılığın sebepleri araştırılacak olursa, bunun, temel sanat bilgisini sağlayacak ana eserlerin halka tanıtılmamış olmasından ileri geldiği anlaşılır. Uzun yıllar boyunca halkla sanatçı arasında bir anlaşmazlık konusu olarak kalan resim, ancak yüzyıllar boyunca gelişen sanat dünyasının bu klasik eserleri vasıtasıyla iyice anlaşılabilir. Bu gibi sergilerin, öz sanat davamızın gerçekleşmesine büyük ölçüde yardım edeceği şüphesizdir.”⁷⁹¹

Ankara Halkevi mermer salonu ile Ankara Halkevi galerisi, Başkent'teki sergilerin çoğuna ev sahipliği yaparken, 1934'te tamamlanan Sergievi,⁷⁹² sınaî, ticarî ve ziraî sergileri ile birlikte güzel sanatlara dair sergilere de mekân olmuş; buna göre Devlet Resim ve Heykel Sergileri (1939–1947), Yurt Gezileri Sergileri (Ekim 1939, 2. Sergi –1944), D Grubu Sergisi (Şubat 1936, 6. Sergi), Güzel Sanatlar Birliği Sergileri (1939–1940), Yozgat Lisesi Öğrenci Sergileri (1940,1942), İtalyan Gravürleri Sergisi (1938) ile Modern Alman Sanatı ve Tezyini Sanatları Sergisi (1938) gibi sergiler de bu mekân çatısı altında düzenlenmiştir.

Sergievi'nde, plastik sanatlar sergilerinin gerçekleştirilmesine olanak tanınması, çoğu ressam tarafından sevinçle karşılanmış, örneğin Bedri Rahmi Eyübüoğlu, D Grubu olarak resimlerini geniş ve ışıklı bir binada teşhir edebilme imkânından duydukları coşkuyu 14 Şubat 1936 tarihli Tan gazetesinde yayımlanan “Zarf ve Mazruf (zarf içine konan)” başlıklı yazısında şu sözlerle dile getirmiştir:

⁷⁹¹ Refik EPİKMAN, “Beklediğimiz Bir Sergi”, 5.

⁷⁹² Sergievi'nin gerçekleştirilmesine Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ön ayak olmuş, Cumhuriyet hükümeti ile çeşitli müesseseler de bu girişime destek vermişler, buna göre binanın yapımı için Cumhuriyet Hükümeti 130.000, İş Bankası 20.000, Ziraat Bankası 20.000, Sanayi ve Maadin Bankası 20.000, Cumhuriyet Merkez Bankası 10.000, Emlak ve Eytam Bankası 10.000, Osmanlı Bankası 5.000, Alpulu Şeker Fabrikası 5.000, Adapazarı Bankası 2.000, Aslan Çimento Fabrikası 2.000 ve Türk Çimento Fabrikası da 2.000 lira yardımda bulunmuştur. Bkz. ANONİM, “Sergi Binası, Muhtelif Müesseselerin Yardımları”, 1.

“...Şimdiye kadar grubun doğuşunu ve sergilerini ancak gazetelerden öğrenen Ankara, bu sefer ona en güzel binalarından birisi olan Sergi Evi’nde ışık ve temizlik hissi dolu kocaman bir salon verdi. ...Şu muhakkak ki bu resim sergisi Türkiye’de şimdiye kadar açılan resim sergilerinin en sergiye benzeyeni oldu. ...Şimdiye kadar... grubun bütün resim sergileri daima loş salonlarda ve... kolaylıkla halk tarafından bulunamayan ufacık yerlerde açılırdı. Hâlbuki grubun Ankara’daki son sergisi, bol ışığa, geniş dümdüz ve tertemiz duvarlara hasret çeken resimlerinin bütün iştihalarını (arzularını) Sergi Evi’nde tatmin etti... Ve biz grubun ışıklı salona hasret çeken çocukları, ilk defa olarak seyircilerle birlikte kendi resimlerimizi cömert bir ışık ve mesafe içerisinde seyrettik.”

Bununla birlikte Sergievi’nin koşullarından memnun kalmayan ressamlar da olmuştur. Örneğin Hamit Görele, 14 Aralık 1945 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “VII nci Devlet Resim ve Heykel Sergisi” başlıklı yazısında, bu konuya değinmiş ve devletten yardım dileğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bu yıl sanayi sergilerinin sarayındayız. Uçakla ve motörle burun buruna... Neredeyse motör ve kanad tablolarımızın çerçevesine dayanacaktı... Bu yılki sergimizi uçak ve motör sergisiyle yan yana açmakla uçak ve motör çağının ressamı olduğumuzu da unutmamaklığımız lazım geldiğini hatırladık... Fakat Türk resim ve heykelinin bu göçmenlikten ve göçebelikten kurtulup kendi evine kavuşacağı günü hasretle bekliyoruz. Futbol için stadyum ne ise resim ve heykel için de galeri odur... Plastik sanat nihayet bir ışık meselesidir... Bir sergi salonu ılık bir ısı da ister. Oysaki kocaman bir buzdolabında gibiyiz... Bilmem ki istemesini mi bilmiyoruz, söylemesini mi beceremiyoruz. Üçüncü bir ihtimali aklımıza bile getirmedi. Çünkü devletimiz gerek başkentimiz Ankara’da gerek ikinci bir kültür başkentimiz olan İstanbul’da, dünyanın bu dar ekonomi şartları içinde bile milyonlarca liralık kültür müesseseleri inşası peşindedir. Hiç sanmıyoruz ki iyice anlatabilsek, hükümetimiz yüz bin lirayı böyle bir kültür işinden esirgesin...”⁷⁹³

⁷⁹³ Bkz.(551), GÖRELE, 4.

Görelle, her ne kadar şikâyet etse de Sergievi, resim sanatı örneklerinin, daha önce olmadığı kadar geniş ve ışıklı bir mekânda teşhir edilmesine olanak sağlamış; ancak yapının 1946'da, Ankara Devlet Opera ve Tiyatro Binası'na dönüştürülmesine karar verilmesiyle⁷⁹⁴ birlikte bu imkândan da mahrum kalmıştır.

Ankara'da olduğu gibi İstanbul'daki ressamalar da resim sergilemeye müsait bir mekânın özlemini duymuşlar ve bu konuda devletten destek beklemişlerdir. Nurullah Berk, Mayıs-Haziran 1936 tarihli Çığır dergisinde yayımlanan "Arımıza Dair Bir İki Not" yazısında, bu meseleye değinmiş ve Türkiye'de galeri ve resim heykel müzesi açılmasını gerekli kılan etkenleri de dile getirmiştir.⁷⁹⁵ Buna göre sanatçı, himaye meselesinin yalnızca sanatçılar için değil, sanatçıyla halkın kaynaşması ve bu kaynaşma neticesinde plastik sanatların memlekette sevilmesi için de gerekli olduğunu belirtmiş; öte yandan güzel sanatları himaye bağlamında verilen desteğin, yakın zamana kadar yalnızca sanatçılardan eser satın almaktan ibaret olduğunu kaydetmiştir. Bir takım tedbirler, hatta "ilk görüşte sun'i hissini verecek" vasıtalarla, plastik sanatları yayma mücadelesine girme vaktinin geldiğini işaret eden sanatçı, her şeyin sokaktan geçen "adamlar" kaim (var) olduğunu, bu "adam" resmi ve heykeli sevmedikçe memlekette ressamlık ile heykeltıraşlığın kök salamayacağını ve yabancı bir "matağ (matah: mal, eşya)" gibi sürüklenip gideceğini bildirmiştir. Sokaktan geçen "adamlar", eserlerle dolu müzeler ve galeriler görmedikçe sanat terbiyesinden ebediyen mahrum kalacağını belirten Berk, Türkiye'de hiçbir özel kuruluş veya sanat cemiyetinin galeri ve müze inşasını üzerine almadığını, dolayısıyla da plastik sanatların gelişmesi için elzem olan bu işin, ancak devlet desteğiyle gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir.

Berk, plastik sanatlara tahsis edilecek müze ve daimi sergi galerilerinin, yalnızca halkın sanat terbiyesi için değil, aynı zamanda eserlerin

⁷⁹⁴ Hikmet Münir, "Sergievi Binası Niçin Tiyatro Oluyor?", 5,7.

⁷⁹⁵ Nurullah BERK, "Arımıza Dair Bir İki Not", 135.

korunması için de gerekli olduğunu belirtmiş ve Ekim 1936 tarihli Varlık dergisinde yer alan “Üstadların Eserleri” yazısında bu konuyla ilgili görüşlerini dile getirmiştir.⁷⁹⁶ Buna göre sanatçı, devletin her sene ve yıllardan beri başlıca sergilerden eser satın aldığını, bu eserleri kültür kurumları ile çeşitli kurumlara dağıttığını, öte yandan Türkiye’nin yetiştirdiği ölü ya da hayatta olan sanatçılara ait bu eserlerin, karanlık koridorlarda asılı durmakta olduğunu, duvara asılmayan eserlerin ise ambar, depo, tavan arası, bodrum gibi ışık almayan, hurda ile dolu yerlerde, moloz yığınları ile toz-toprakla kardeş, üst üste ve kalın bir küf tabakası altında çürüdüklerini kaydetmiştir. Söylediklerinin abartılı olmadığını ifade eden Berk, bu eserler arasında Hüseyin Avni Lifij, Ruhi (Arel) ile Namık İsmail gibi Türk resminin dâhilerine ait resimlerin de yer aldığını, adı geçen ressamın eserlerinin, moloz dolu çatı aralarından çıktığını gözleriyle gördüğünü belirtmiş ve “Ya bu memleket sanat ve fikir adamlarını tanır, onları takdir eder; o halde bu eserlerin bu bedbaht (talihsiz) hali neden? Yahut tanımaz, onlara lâkayit (kayıtsız) ve biganedir (ilgisizdir); o halde bu törenlere bu nutuklara ne lüzum var?” demek suretiyle de devlet himayesinin aksayan yönlerini dile getirmiştir.

Bununla birlikte Berk ile diğer sanatçıların özlemle beklediği haber, 1937 yılında gelmiş ve Mustafa Kemal Atatürk’ün direktifleriyle, Türk ressam ve heykeltıraşlarının 50 yılda gerçekleştirdikleri eserler bir araya getirilerek Dolmabahçe Sarayı’nın veliaht dairesinde, Türkiye’nin ilk resim ve heykel müzesi kurulmuştur (20 Eylül 1937). Berk, Temmuz 1937 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Güzel Sanatlar Müzesi” yazısında, sanatçıların bu konudaki duygularına tercüman olmuş ve coşkusunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Güzel sanatlar müzesi! Kulaklarımızda sihirli bir cümle halinde öten bu üç kelimenin nasıl bir manâ taşıdığını, ne gibi bir kıymet ihtiva ettiğini (içerdiğini) belki ancak sanatkârlar bilirler. Böyle bir müzenin açılması, onların davasında aşılmiş bir merhale, kazanılmış bir muzafferiyet (zafer) olmakla kalmıyor. Sırf memleket

⁷⁹⁶ Nurullah BERK, “Üstadların Eserleri”, 87.

kültürünün inkişafı (gelişimi) için senelerden beri göttükleri bu davanın muvaffakiyetli (başarılı) bir neticeye varması ile duyulan dezenterese (desinteressante: ilgi çekmeyen) memnuniyet yanında bir de sanatkârın şahsî hazzını kayıtlı etmek lâzımdır. Kendi eserini, 'mabet' den başka bir şey olmayan bir müzenin duvarında asılı görmek, sanatkâra, bütün bu ömrünü yemiş olsalar bile, ıztıraplarını, meşakkatlerini, acılarını unutturur. Endişelerin ve acıların en büyüğü olan sanat endişesini ve sanat ıztırabını duymuş olan, günlerini, ömrünü, bu ıztırabın hizmetine vermiş olan artist için, eserini müzede görmekten büyük bir bahtiyarlık mevzubahs (söz konusu) olamaz. Bu bahtiyarlık o kadar derindir ki, onu idrak eden sanatkâr, 'hayatını yaşamak' hakkını kesbetmiş (kazanmış) olanların derin sevinci ile doludur.⁷⁹⁷

Yazısında, Resim ve Heykel Müzesi'nin açılmasının, halk ile sanatçı arasındaki derin uçurumun doldurulması konusunda ilk ve çok önemli bir adım olduğunu da kaydeden Berk, sanatçılar olarak bunu tüm varlıklarıyla alkışladıklarını ve Müze'nin kurulmasını sağlayan Cumhuriyet hükümetine minnet duyduklarını belirtmiş; bu günlerin herkes için bayram günleri olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Berk, Resim ve Heykel Müzesi'nin kurulması dolayısıyla kaleme aldığı ve 25 Eylül 1937 tarihli Ulus gazetesinde yer alan "Güzel Sanatlar Müzesi" başlıklı yazısında ise Müze'nin açılmasının, sanatçıları etkileyen diğer bir yönüne daha işaret etmiş; buna göre, devlet tarafından sergilerden satın alınan eserlerin oraya buraya dağılmaktan kurtulacağını, bu eserlerin artık Müze'nin çatısı altında toplanacağını, bu emniyetle, sanatçılarda da daha çok çalışma ve daha mükemmel resim yapma hissinin uyanacağını belirtmiş; sanatçıların "müze duvarlarının tehlikeli boy ölçüşmesinde elbette küçük düşmek istemeyeceklerini" de ifade etmiştir.

⁷⁹⁷ Nurullah BERK, "Güzel Sanatlar Müzesi", 1.

Berk, Resim ve Heykel Müzesi'ni ve burada sergilenen eserleri tanıtıcı mahiyette yazılar kaleme alırken,⁷⁹⁸ Mart 1938 tarihli Heray dergisinde yayımlanan "Güzel Sanatlar Galerisi ve Bir Temenni" başlıklı yazısında, müzeye rağbeti sağlamak için alınması gereken önlemlerden de bahsetmiştir.⁷⁹⁹ Bu konuda Paris'ten örnekler veren sanatçı, Louvre Müzesi'nin yeni baştan tanzim edildiğini, tablo ve heykellerin konuş şekillerinin değiştirildiğini, özellikle Mısır ile Yunan heykellerinin bulunduğu bölüme elektrik tertibatı çekilerek bu bölümün, haftanın belli gecelerinde ziyarete açıldığını; Lüksemburg Petit Palais ve Jeu de Paume gibi müze ve galerilerde ise ünlü sanatçılara ait sergilerin düzenlendiğini, halkı bu sanat merkezlerine çekecek birçok yayın ile propaganda yapmaktan da geri kalmadığını dile getirmiştir.

Sanatçı, Resim ve Heykel Müzesi'nin "turist sürülerinden başka hiçbir ayak gezintisine şahit olmayan" ölü bir mekân olmaması için ise burada, resim, heykel, tezyini sanat sergileri, ölü ve hayatta olan sanatçılara ait retrospektif (geriye dönük) sergiler düzenlemek gerektiğini, özellikle halkı galeriyi gezmeye davet eden yayın ve afiş hazırlamak ile reklam ve propaganda yapmanın da elzem olduğunu işaret etmiştir.

Berk, 29 Haziran 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Müzeler" başlıklı yazısında ise, Resim ve Heykel Müzesi'ne ilgi çekebilmek için burada konferansların düzenlenmesini ve haftada bir gün giriş ücreti alınmamasını da önermiştir.

Resim ve Heykel Müzesi, 1939 yılında II. Dünya savaşı nedeniyle kapatılmış ve müze koleksiyonu Anadolu'ya gönderilmiştir.⁸⁰⁰ Halil Dikmen, 1949'da Radyo dergisinde yayımlanan, "Resim ve Heykel Müzesi" yazısında,

⁷⁹⁸ Bkz.(554), BERK, 10–12; Nurullah BERK, "Resim ve Heykel Müzesi II", 12–13; "Resim ve Heykel Müzesi III", 12–15.

⁷⁹⁹ Nurullah BERK, "Güzel Sanatlar Galerisi ve Bir Temenni", 111–114.

⁸⁰⁰ H. ERSEL-A. KUYAŞ vd., **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923–1940**, 283.

noksanların tamamlanamamasından dolayı müzenin kapalı olduğunu bildirmiş ve müze 1951 yılına kadar kapalı kalmıştır.

4.5.Özgün Türk Resmi Oluşturma Girişimleri

Türkiye’de özgün bir resim sanatı oluşmadığı düşüncesi, Galatasaray Sergileri’ne yöneltilen eleştiriler bağlamında söz konusu olmaya başlamıştır.⁸⁰¹ Elif Naci, On Yılda Resim adlı kitabında, Temmuz 1924’te açılan 6. Galatasaray sergisinin diğerlerinden farklı olduğuna değinmiş; buna göre sergiyi organize eden Türk Ressamlar Cemiyeti sanatçılarının, aynı yıl sergi düzenleyen “Yeni Resim Cemiyeti”⁸⁰² sanatçılarından ibret almak suretiyle gayrete geldiklerini kaydetmiştir.⁸⁰³ “...Gençlerden dersi ibret alan bu kabile, artık postekilere uzanmış çıplakları, çini vazolara yerleştirilmiş krizantemleri bırakmışlar da biraz millî mevzulara rağbet göstermişlerdi.” diyen sanatçı, örnek olarak İbrahim Çallı’nın “Yunan Userasının Millet Meclisi Önünden Geçiş”, “Afyonkarahisar’na Akıncılar” ve “Alaşehirde Zeybekler” adlı eserleri ile Sami Yetik’in “Anadolu Harbinde Topçular”, “Cephane Nakliyatı” ve “Kağrı Arabası (Akşam Güneşi)” resimlerini göstermiş, “millî konularıyla etrafa meydan okumak isteyen” bu serginin, millî bir çeşni ile diğerlerinden ayrıldığını ifade etmiştir. Öte yandan, bir sene sonraki Galatasaray sergisinin, daha önceki sergilerin kopyası niteliğinde olması dolayısıyla açılır açılmaz ağır eleştirilere maruz kaldığını işaret eden sanatçı, özellikle sergiyi gezen Frankfurter Zeitung gazetesi yazarlarından⁸⁰⁴ Dr. Bouch’un, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan eleştirilerine dikkat çekmiş ve Bouch’un, söz konusu sergide teşhir edilen resimlerin “Türk’e has” özellikler taşımadığını ifade ettiğini kaydetmiştir. Elif Naci, Bouch’un eleştirileri ile ilgili satırları şöyle aktarmıştır:

⁸⁰¹ Bkz.(35), ÖNDİN, 178.

⁸⁰² Bkz. 2.4.1. Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

⁸⁰³ Bkz.(59), Elif Naci, 10.

⁸⁰⁴ Bkz.(50), ŞERİFOĞLU, 50.

“Ressamda aradığım orijinalite, ressamın şahsına makur kalmamalıdır. Temsil ettiği milletin orijinalitesinin ifadesi olmalıdır. Teknik lisanı sanattır. Ressamın hususiyeti ve asliyeti o kadar bariz olmalı ki o eseri sanata dünyanın öbür ucunda da tesadüf edilse müessirinin (eser sahibinin) bir Türk olduğu anlaşılabilirdir. Bu asliyet, mahallî çeşme veya kubbe resimlerini yapmış olmakla temayüz (seçkinleşme) ettirilemez. Zira mahallî şekilleri, bir yabancı ressam da yapabilir... Bir kademe daha yukarı çıkarsak enteresan levhalara tesadüf ederiz. Bu levhaların musavvirleri (tasvir edenleri) teknikte birer üstattırlar. Fakat çoğunda ressam, o koca levhanın bir köşeciğinde olsun ruhunu darbetmemiş. Bakınız büyük kıt’a ile bir muharebe levhası var. Şu çocuğa meme veren lohusa kadına, şu küçük kıt’ada çinileri renklerle gösteren cami içerisine bakınız! Bu misal olarak saydığım ve hoşuma gitmedikleri için musavvirlerinin ismini öğrenmediğim bu levhalar merkezî bir kompozisyon fikrinden mahrumdurlar... Aşağıda ismini ifşa edeceğim (açığa çıkarma) tek bir müstesna olmak üzere serginin zikre şayan levhalarını yapmış ressamlar, Avrupada yetişmiş ressamlardır. Yani Avrupada bulunmuş, teshil etmiş veyahut Avrupa ekolünden isteyerek veya istemiyerek müteessir (etkilenmiş) olmuşlardır. Bu ressamlar Avrupada maalesef yalnız resim tahsil etmemişler, Türk motiflerini Avrupalı gözüyle görmeği de öğrenmişlerdir. Bunun içindir ki sergide gördüğüm en kuvvetli Türk ressamı, bir talebedir.”⁸⁰⁵

Bouch’un sözünü ettiği Türk ressamı, Eşref Üren’dir. Sergiye poşadlarla katılan ressamın özgün bir bakış açısına sahip olduğunu ifade eden Bouch, onun eserlerinde Türkiye ile Türk insanının özünü gördüğünü kaydederek sanatçıyı, Türk sanatına yolunu ve hedefini gösteren bir üstat olarak nitelemiştir. Bununla birlikte, Bouch’un eleştirileri karşılıksız kalmamış ve Nazmi Ziya, Ağustos 1925 tarihli İkdam gazetesinde yayımlanan “İki Sual” başlıklı makalesinde, öncelikle Cumhuriyet gazetesinin, Türk sanatının, bir Avrupalı tarafından aşağılanmasına ve hor görülmesine nasıl aracılık ettiğini sorgulamış; sonrasında ise Türk olarak büyümüş ve en az yirmi beş sene

⁸⁰⁵ Bkz.(59), Elif Naci, 14–15.

eğitim görmüş Türk ressamlarının anlayamadığı Türk ruh ve hissini, üç buçuk ay içerisinde Bouch'un nasıl anlayabildiğinin yanıtını aramıştır.

1922–1924 yılları arasında gerek kendi imkânları gerekse devlet bursuyla Avrupa'ya sanat eğitime giden,⁸⁰⁶ burada çeşitli atölyelerde⁸⁰⁷ çalıştıktan sonra 1927–1928 yıllarında yurda dönen ve bir süre sonra da (1929) Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'ni kuran sanatçıların, Türk resmine getirdiği modern eğilimler ise özgün resim oluşturma konusundaki tartışmaları alevlendirmiş; buna göre söz konusu sanatçılar, hemen her kesimin tepkisine maruz kalmışlardır. Tepkisini yazılarıyla dile getirenler arasında Elif Naci, önceleri birlik üyelerinin yurda dönüşlerini sevinçle karşılamış, hatta bu dönüşün, 14 Ağustos 1928 tarihli Milliyet gazetesinde baş sayfa haberi olarak yayımlanmasını sağlamış,⁸⁰⁸ 21 Mayıs 1929 tarihli Vakit gazetesinde yayımlanan “Kasırga” başlıklı yazısında da:

“Türkiyenin san'at âleminde fırtınalar başladı. Yazılıyor, söyleniyor, bağrılıyor, çağrılıyor, büyük bir hareket var. Bugün arzın şişkin ve gebe karnından büyük bir nesil doğuyor. Topraklar çatlıyor ve vaveylalas (vaveyla: çığlık) kulaklarda uğultu yapan bu sesler, yeni, canlı, büyük bir hayatîyetin göğsünü kabarttığını genç zinde adalelerin gerindiğini görüyoruz... Türkiyede genç bir nesil rüştnü ispata kalktı. Sergiler açılıyor, kapanıyor, kapanıyor, açılıyor... On seneden beri eline kalem, fırça almamış muhterem beyaz saçlıların karşısında bugün bu cesur ve genç kahramanlar bir saf halinde. Hepsi de yüklü, hepsi de mücehhez (donanımlı). İşittik ki bu muhterem beyaz saçlılar, düne “yoktu!”, yarına “gelmez!” demişler. Buna kızmamalı, zira saçlar beyazlanırken düne ait her şey zayıflayan hafızalarda silinir, ileriye ait her şey zayıflayan miyop gözlerde görünmez olur. Bu hılkatin (yaradılışın) ezelf nizamıdır. On senedir esneyen san'at âlemimizdeki bu yeni inkılâp ordusunun ayak seslerine kulak vererek tatlı bir hulyanın mestisi içinde bayram yapıyorum.”⁸⁰⁹

⁸⁰⁶ Bkz. 4.2.2. Yurtdışı Eğitimi Bölümü.

⁸⁰⁷ Bkz. 4.2.2. Yurtdışı Eğitimi Bölümü.

⁸⁰⁸ Bkz.(374), PELVANOĞLU, 37.

⁸⁰⁹ Bkz.(416), Elif Naci, 3.

demek suretiyle coşkusu dile getirmiştir. Ancak sanatçı, bu yazısından yaklaşık bir yıl sonra, 9 Nisan 1930 tarihli Milliyet gazetesinde yayımlanan ve Güzel Sanatlar Birliği'ni konu alan "Haydi Hayırlısı!" başlıklı yazısında, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyelerinin, kendilerini diğer genç resamlardan ayırmalarını eleştirerek şunları belirtmiştir:

"Hakkını ve haddini bilen gençliğin bu makul ve pek müdebbirane (tedbirli) bulduğum teşebbüslerinden mütevellit (dolayı) sevincimi ilan ederken bu teşekkülün haricinde kalmak inadında ısrar eden beş on dostumun ayrılıklarından mütevellit teessürümü de kaydetmeden geçemeyeceğim. Onlar arkadaşları ile beraber yürürken kendilerini müstakil addetmiyorlarmış... Her türlü rabitalarını inkâr edip müstakil olduklarını iddia edenler bana: (Sende mi Brütüs?) diyecekler. (Sezar dostumdu, Fakat Romayı daha çok seviyorum) diyen Brütüs'ü daima beğenirim."⁸¹⁰

Sanatçı, 2 Teşrinievvel (Ekim) 1930 tarihli Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan "Yenilik" başlıklı yazısında ise "eski-yeni" sanata dair düşüncelerine yer vermiş ve bu düşüncelerini şu sözlerle aktarmıştır:

"San'at, kalın ve büyük adımlarla yürüyor. Bu bir yürüyüş değil bir koşuştur. Uçsuz, bucaksız senelerden beri devrinin rüzgârına tâbi bir fııldak gibi mihverinde (ekseninde) döne döne başı dönen san'at, bugün azgın bir hızla nihayeti görünmez mesafeleri adımlıyor. Koşuyor. Namludan çıkan bir kurşun sür'atile... İnkılâbın tadını alan insan, yıldızlı gecelerde dirseğini penceresine dayayan, kollarını âşıkının boynuna dolayan uzun saçlı şair efendinin edebiyatını dinlememek için kulaklarını tıkamış, ipekli yastığına yaslanan, karanfil kokusuna meftun (tutkun) yelpazeli küçük hanımı boyayan kocaman kıravatlı ressamın, marifetini görmemek için gözlerini yummuştur. San'at geniş ve büyük adımlarla yürüyor. Bugünün genç san'atkârı, Yunan san'atile, Yunan san'atının hortlamış bir evladı olan Rönesans'ın

⁸¹⁰ Elif Naci, "Haydi Hayırlısı!", 4.

ardında kalan ilk insanın, en iptidai (ilkel) san'atın şevk ve samimiyetine gönül verdi. Bu günün genç san'atkârı, coşkun ve çıplak hislerinin samimiyetine smokin giydirmek istemiyor. Elinde mezur, bir terzi gibi hislerine kostüm biçmek isteyen dünün alık san'atkârı, bu ucubeye benzettiği yenilik karşısında "Teknik, teknik" diye hezeyan edip (saçmalayıp) duruyor. Şımarık bir bey baba terbiyesi ile büyümüş ve her nasılsa san'at yapmak tenezzülünde bulunmuş küçük beyler, güzeli hâlâ yorgan kıvrımları arasında araya dursunlar. İnkılabın tadını alan, hürriyetine kavuşan, heyecanın özengilerini zaptedemeyen genç, bir şövalye gibi atını mahmuzluyor. Bu bir atlayış, bir koşuş, bir fırlayıştır. Ne güzel... Zaten genç adama yakışan şey de coşkunluktur. Hissediyorum ki eski san'at, başından fesini çıkarmamış bir kabadayı gibi kaşlarını çattı. Adam sen de ne beis (zarar) var? Kervanın kulakları tıkalıdır."

Sanatçının bu sözlerinden -"Kasırga" başlıklı yazısında da olduğu gibi-⁸¹¹ yeni (modern) sanatı ve "genç temsilcilerini", Türk resmine yeni bir soluk getirecekleri düşüncesiyle heyecanla karşıladığı anlaşılmaktadır. Öte yandan sanatçının yukarıdaki yazısından yaklaşık dört ay sonra kaleme aldığı ve 27 Şubat 1931 tarihli Milliyet gazetesinde "Müstakillerin Sergisi" başlığıyla yayımlanan makalesinde, bu heyecanının yerini olumsuz düşüncelere bıraktığı görülmektedir; zira beklentisinin aksine "genç ressamlar", özgün bir Türk resmi oluşturamamışlardır. Elif Naci, bu konudaki fikirlerini söz konusu yazıda şöyle dile getirmiştir:

"Türk resmi, güneşten rengi solmuş bir entari gibi. Dünküler de, bugünküler de Avrupalı hocaların derslerini iyi ezberlemiş çocuklar gibi onu tekrarlayıp duruyorlar. Garbın rüzgârı ile insan, sergilerimizde üşüyor. Empresyonizmi Türkiye hudutlarından içeri sokanlarla, son resim cereyanlarını memleketimize getirenler hep aynı yoldan geldiler. Aynı işi yaptılar. Beri taraftan Türk resmi, nezaketi humka (ahmaklığa) vardiyan bir ev sahibi gibi bu kozmopolit misafirlerini hüsnü kabul (iyi karşılama) etmekte berdevamdır (devam etmektedir). Müstakil ressam ve heykeltıraşların sergisindeyim. Bir

⁸¹¹ Bkz. (416), Elif Naci, 3.

vakitler, kendileri ile atölye arkadaşlığı yapmak şerefini daima taşıdığım, bu hepsinin ayrı ayrı kudret ve istidatlarına (yeteneklerine) inandığım san'atkarların arasındayım. Onlar ki düne ait ne varsa hepsini inkâr ettiler... Resimlerini seyrediyorum... Caz bandın sesi sinmiş Moskovitin alacalı duvarlarında asılı çeşit çeşit, rengârenk resimler. Hepsi başka bir masal, başka bir hikâyeyi söylüyor. Ortada Hadi'nin Havva aleyhisselamı, kolunu alnına dayamış, serginin bu asrî (çağdaş) tuvaletinden utanmış görünüyor (Resim 4.212)... Ama arkadaşları onu beğenmemişler ve üst salona tutup fırlatıvermişler. Bir vakitler Galatasaray sergisinde kendi resimlerinin uğradığı gadrin (haksızlığın) intikamını almak için gibi... Şunları söyleyip lafımı bitirmek isterim. Resmin eskisi, yenisi, klasiği, modernî olmaz. San'at daima ve her devirde birdir. El verir ki mahallî (yerel) olsun, el verir ki samimi olsun. Bizim müstakil arkadaşların sergide teşhir ettikleri resimler, Fransızca, Almanca, İtalyanca konuşuyorlar. Vatandaş, Türkçe konuşalım!"⁸¹²

Elif Naci, yazısında işaret ettiği resimde yerellik, bir başka deyişle millîlik ya da ulusallık sorununu, kısa bir süre sonra, 6 Mart 1931 tarihli Milliyet gazetesindeki "Millî San'at" yazısında, şu sözleriyle tekrar vurgulamıştır:

"Eseri san'at için, millî olmak zarurî bir neticedir... Mevzua gelince: Mevzu, hisleri felce uğramış san'atkârların uğrağıdır... San'atın dili vardır. San'at konuşur efendim. Muhatap olduğumuz san'at, evvela mensup olduğu milletin damgasını taşıyın. Yani samimi olsun. İşte bundan sonra beynelmilel olur. Yoksa ders aldığı hocalar nasıl boyamışlar, nasıl duymuşlar, nasıl ifade etmişlerse öyle yapmak, en halis manasile taklittir."⁸¹³

Elif Naci'nin, son iki yazısında da vurguladığı konu, sanatta özgünlük meselesidir. Sanatçı, Türk resmine modernizmi getiren Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyelerinin, Avrupa'da eğitim aldıkları sanatçıları taklit ettiklerini, dolayısıyla da özgün bir Türk resmi oluşturamadıklarını ifade

⁸¹² Elif Naci, "Müstakillerin Sergisi", 4.

⁸¹³ Elif Naci, "Millî San'at", 4.

etmektedir. Oysa söz konusu sanatçılar, Avrupa’da eğitim aldıkları hocalarını taklit etmemişler; ancak onlardan etkilenmişlerdir. Örneğin Ali Avni Çelebi ve Zeki Kocamemi, atölyesinde eğitim gördükleri Hans Hofmann’ın, Alman Ekspresyonizmi ile geç Kubist etkileri yansıtan tarzından (Resim 4.213), Hale Asaf da Paris’te atölyesine devam ettiği André Lhote’un geç Kubist eğilimler gösteren, konstrüksiyona dayalı üslubundan (Bkz. Resim 4.205, Resim 4.214–216) etkilenmiş ve bu etkiler, söz konusu sanatçıların birlik sergilerinde teşhir ettikleri eserlere yansımıştır (Bkz. Resim 4.106–107; Resim 4.217–224). Aynı sergilerde, Refik Epikman ile Hamit Görele’nin de konstrüksiyon endişelerine dayanan resim anlayışından etkilendikleri görülür (Bkz. Resim 4.115–116, 4.118; Resim 4.225).⁸¹⁴ D grubu sanatçıları arasında da Lhote atölyesine devam edenler ve onun tarzından etkilenenler olmuştur. Örneğin Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Cemal Tollu ve Halil Dikmen’in gerçekleştirdikleri erken dönem⁸¹⁵ resimlerinde bu etkiyi görmek mümkündür (Resim 4.226–236). Cemal Tollu’da ayrıca Marcel Gromaire etkileri de söz konusudur (Resim 4.237–238).

Nurullah Berk 22 Ağustos 1929 tarihli Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan “Hakikî San’ata Doğru” yazısında, yukarıda da değinildiği gibi, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’nin Türk resmine taklidi değil, “hakikî sanatı” getirdiğini savunmuştur.⁸¹⁶ Berk, Güzel Sanatlar Birliği’nin, -kendi ifadesiyle “sahte sanat” temsilcilerinin- Galatasaray’da açtığı 13. sergiye değinerek söze başlamış; buna göre sergiyi düzenleyenlerin, tüm kabiliyetlerini göstermelerine rağmen “mecalsiz” ve “iktidarsız” kaldıklarını belirtmiştir. Hayatın, hareketle var olduğunu, ilerlemeyen ve gelişmeyen her cismin olduğu yerde kalacağını ya da yok olacağını dile getiren Berk, sanat için de aynı durumun söz konusu olduğunu; biçim değiştirmeyen, dolayısıyla da sürekli ileri gitmeyen sanat ya da sanatçının yozlaşmaya ve yok olmaya

⁸¹⁴ Refik Epikman, aslında Académie Julian’daki Paul Albert Laurens atölyesinde, akademik tarzda eğitim almıştır; ancak dönemin Parisi’nde söz konusu olan modern eğilimler, sanatçıyı etkilemiş ve geç kubist etkili, konstrüksiyona dayalı eserler yapmaya sevk etmiştir.

⁸¹⁵ Bu dönem, 1933–1936 yılları arasını kapsamaktadır.

⁸¹⁶ Nurullah Cemal, "Hakikî San'ata Doğru", 616.

mahkûm kalacağını işaret etmiştir. Sanatın, sanatçının hayatı boyunca sürdürmesi gereken “hissî ve fikrî” bir arayış olduğunu ifade eden Berk, bu arayış sonunda sanat eserine ulaşılabileceğini, bu nedendir ki bir sanatçının ya da bir grubun eser yaratıp bir ülkenin fikir hayatında kuvvetli bir uzuv olabilmesi için, “güçlü” bir ideal doğrultusunda sürekli olarak çalışması ve ilerlemesi gerektiğini kaydetmiş; sözü yine 13. Galatasaray sergisine getirerek bu sergide bu tarz bir çalışmanın ve ilerlemenin görülmediğini, aksine bir çöküşün yaşandığını vurgulamıştır.

Galatasaray sergilerinde senelerden beri aynı tarzda eserlerin teşhir edildiğinin altını çizen Berk, Türk ressamlarının bu sergilerdeki resimlerde görülen fırça oyunlarından daha derin ve daha “yüksek” vasıflara sahip olmaları gerektiğini, bu özelliklerin ise genç kuşak sanatçılarda bulunduğunu kaydetmiştir. Ghirlandaio’dan Cézanne’a kadar olan dönemde, hatta ondan sonra da sanatçıların iki önemli kurala dikkat ettiklerini belirten Berk, bu kurallardan birinin çalışmak, diğerinin de samimiyet olduğunu işaret etmiş; yeni nesil Türk ressamlarının bu kurallara uyduklarını, eserlerinde yüzeysel gösterilere yer vermeyen bu sanatçıların, böylece “gerçek sanatın” özüne doğru ilerlediklerini ve bir sanatçının sahip olması gereken “arayışta olma” özelliğini bünyelerinde taşımaları sebebiyle de ileride dahî gücüne erişeceklerini bildirmiştir. Bununla birlikte Berk, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’nin ikinci sergisi vesilesiyle kaleme aldığı ve "Genç Ressamlar Sergisi" başlığıyla 19 Eylül 1929 tarihli Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan yazısında, resim ve heykelin Türkiye’ye Batı’dan ithal edildiğini, bundan ötürü de birkaç sene Batı’nın etkisi altında kalmanın doğal olduğunu ifade etmiş; ancak yeni neslin Batı’dan ithal ettiği sanatın, André Lhote, Antoine Bourdelle ve Ernest Laurent’in “sağlam ve samimi” sanatı olduğunu da sözlerine eklemiştir.⁸¹⁷

⁸¹⁷ Nurullah Cemal, "Genç Ressamlar Sergisi", 688.

Türk resmine yeni (modern) eğilimler getiren sanatçıların, yani Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyelerinin Batılı sanatçılardan etkilenmelerini, taklitçilik olarak niteleyen ve özgün, dolayısıyla da millî bir Türk resmi oluşturamadıkları gerekçesiyle eleştiren Elif Naci ise, tutum değiştirerek Aralık 1931 tarihli Muhit dergisinde yayımlanan “Müstakillerin Sergisi” yazısında, birliği destekler nitelikte ifadeler kullanmış ve şunları dile getirmiştir:

“Bugünün san’atkârı; hayat şeraitinin (şartlarının) değişmesinden, ömrü-tabiinin kılmasından mütevellit (dolayı) bir zaruretle (zorunlulukla) muhtasar (kısaltılmış olan) ve veciz (kısaca ve etkili söz) söylemeye, ifadesine kuvvet ve metanet (sağlamlık) vermeye mecburdur. Bu ızdırarın (zorunluluğun) sevkiyle bittabi eseri-san’at, dünün sabur (çok sabırlı) ve mütehammil (dayanıklı) san’atkârının samur fırçası ile işlediği düzgünlü eserlerinden mühim farklarla ayrılacaktır. Bugünün san’atkârı, kendisine yeni bir tarzı ifade arıyor. Her gün değişen bu araştırmalar karşısında basit ve iptidai (ilkel) bir dikkatin daima menfî (olumsuz) tenkitleriyle karşılaşılıyor. San’at atlıyor. Dünün san’at anlayışının üstünden, müzelerin damlarından dev adımlarıyla atlayarak ilerliyor. Ve bu seyahatte kendisine refakat eden münevver (aydın) bir kitleden başka artık onun dilinden anlıyan kalmamıştır. İşte müstakiller, yarının ufkuna müntehi (erişen) olan bu yolun yolcularıdır. Kimi bir Garp üstadının irşadı (yol göstericiliği) aydınlığında, kimi Şark havasının samimî ve berrak temizliğinde işleyolar, boyayolar. Bu eserler elbette ki olduğu yerden bir karış bile kıpırdamayanlar için bir şey söylemezler. Genç san’atkarlar, o kadar çok yürümüşler, o kadar çok ilerlemişlerdir ki yerinde sayanlar için uzaktan birer nokta halinde görünürler. Yıldızlar gibi...”⁸¹⁸

Elif Naci, “genç sanatçıları” ve modern sanatı desteklemeye yönelik yazılar kaleme almaya devam etmiş; buna göre 9 Temmuz 1932 tarihli Servetifünun dergisinde yayımlanan “Vazifeye Davet” başlıklı yazısında sanatçılara çağrıda bulunarak şunları kaydetmiştir:

⁸¹⁸ Elif Naci, “Müstakillerin Sergisi”, 29, 75.

“Ey faziletkâr (erdemli) ve san’atkâr arkadaşlar. Ey ilmin, faziletin, san’atın necip (soylu) yolcuları, sizi davet ediyorum. Yolumuzun üstünde vahşi ve yabancı unsurlara tesadüf ediyoruz. Yolumuzun kalabalıklığı içinde yol çantamızdan gıdamızı aşırarak isteyen sahtekârlar, dolandırıcılar, küfürbazlar, ahlâksızlar var. Bunları siz de görüyor, işidiyor ve susuyorsunuz. Sizin sükûtunuz kadar korkunç şey tasavvur etmiyorum. Bu sükût kadar öğrendiğim şey yok. Kulaklarımızın dibinde, gözlerimizin önünde san’at namına işlenen cürümler bana bir vızılı gibi gelebilir. Fakat bu sükût. Bu sizin sükûtunuz... Bu hakkın, faziletin, ilmin sükûtu. Müthiş! Belki öğreniyorsunuz. Belki ehemmiyet vermeyorsunuz. Fakat müthiş! Yarının nesline karşı mesul (sorumlu) vaziyette olduğunuzu hatırlatmak, sizi vazifeye davet etmek başkalarından beklenebilirdi. Fakat ben söyleyeyim. Ne zarar var. Bu kayıtsızlıktan, vazifeye atlarken de etiket seremoni lazım değil a! Geliniz ilminizin, fazlınızın (erdeminizin) ışığıyla bu simsiyah kararar yolumuzu aydınlatınız. Bir kibrit çakınız. Vallah bu karanlıkta yolumuzu şaşıracağız. Yolumuzun saf ve masum yolcuları namına söyleyeyim. Bir tarafda adi yazıcıların, kara cahillerin, mendeburların istilasına uğrayan ilim sanat müesseseleri, çatır çatır temellerinden ayrılarak yıkılıyor. Parça parça dökülüyor. Bir enkaz yığını haline gelen şu manzaradan ürüyor musunuz? Kadeh karşısında yapılan nüktelerden sonra beri tarafta yapılacak çok daha mühim ve asil vazifelerimiz olduğunu düşünmüyor musunuz. Cehlin ve vukufsuzluğun (bilgisizliğin) dile geldiği bu devrede sizin sükûtunuzu, bu feci korkunçluğu, bana haile engiz (trajik) geliyor. Yolumuzun üstünde san’at ve fikir yavrularını boğarak tagaddi eden (beslenen) bu rezillerin cinayetleri karşısında susmayın. Kıymetleri heceleme isteyen, mektep sıralarında emekleyen yarının nesli, sizden neler bekliyor? Onlara biraz ışık, biraz nur göndermek sizin değilse kimin vazifesidir. Her önüne rasgelen, her ağzına geleni söyleyor. İlim namına, san’at namına söyleyor. Bu cüretleri susturacak ilmin, san’atın jandarma kuvvetleri var mı? İsmine hürmet edilen tanınmış ve tanınmamış arkadaşlar, dile geliniz. Dilinizin kilitlerini açınız, söyleyiniz. Bize, ilim, irfan (sezme), fikir, fazilet, san’at ve medar (dayanak) lazım. Bu melun (lanetli) telkinler altında yarına adımlarını atmaya hazırlanan genç arkadaşlara acıyınız. Onlar ki bugün işlenen cürümlerden (suçlardan), günahlardan hiçbir zaman mesul değillerdir. Onlar günahsız ve masumdurlar. Biraz ayılınız,

gözlüklerinizi takınız ve bu kargaları tepemizden koğunuz. Ey ilmin, faziletin, san'atın necip yolcuları! Sizi davet ediyorum. Vazifeye çağırıyorum. Bu davete icabet (kabul etme) isabettir.”⁸¹⁹

Elif Naci'yi böyle bir yazı kaleme almaya sevkeden, genç ressamı ve sanat anlayışlarını desteklemek yerine kösteklemeye çalışanlardır. Özellikle Ali Sami (Boyar), 1931 Kasım'ından 1932 Martı'na kadar Cumhuriyet gazetesinde Güzel Sanatlar Akademisi'ne dair Namık İsmail ile girdiği uzun soluklu tartışmalarda,⁸²⁰ yeni (modern) resmi eleştirmiş ve Akademi yönetimini de bu tarz resmi bünyesine kabul ettiği gerekçesiyle yermiştir. Sanatçı, 14 Teşrinisani (Kasım) 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Resim Mektebimiz -ve- Ressamlığımız Ne Halde?" başlıklı yazısında bu konuyla ilgili şunları dile getirmiştir:

“...İşittiğimize göre akademide armoderne taraftar olan muallimler⁸²¹ varmış, eğer bu hakikatse ona pek acınır! Armodern yani fotorizm (fütürizm), kübizm, modernizm gibi hergün yeni bir izemle meydana çıkan meslekin giremeyeceği bir kapı varsa o da mekteptir. Modernizm, mektepsizlik demektir. Modernistler, mektebin ve resim ilminin aleyhinde olan insanlardır. Onlar için herkes ressamdır. Herkesin elinden çıkan iş, bir san'at eseridir. Böyle bir meslek, mektepçilikle nasıl telif (uzlaştırma) olabilir? Eğer bu hakikatse resim sanatlarına rağbetin azalmasının sebebini uzaklarda aramamalıdır. Mektebin haricinde birtakım gençlerin Müstakil ressamlar namı altında çalıştıklarını ve modern resimler yaptıklarını işitiyorum. Bunlara hiçbir diyeceğim yoktur... Fakat benim bu husustaki kanaatimi soran olursa düşüncelerimi samimiyetle söylemeğe mecburum. Bazı kimseler armodernin Avrupada taammüm etmiş (yayılmış) bir sanat olduğuna zahip oluyorlar (inanıyorlar). Ve onu da Aynştayen (Einstein) nazariyesi (kuramı) gibi anlayamadıkları mühim bir hakikat zannediyorlar.

⁸¹⁹ Elif Naci, "Vazifeye Davet", 86.

⁸²⁰ Bkz. 4.2.1.Akademik Eğitim Bölümü.

⁸²¹ Sanatçı, yurt dışındaki eğitimlerinden döndükten sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir süreliğine asistan olarak çalışan; ancak sonradan bu görevlerinden ayrılmak durumunda kalan Mahmut Cûda, Refik Epikman ve Cevat Dereli'yi kastetmektedir. Bkz. 4.2.2.Yurt Dışı Eğitimi Bölümü.

Mamafih (bununla birlikte) şurası iyi anlaşılmalıdır ki armoderne taraftar olmadığım için resim sanatında on altıncı asır ressamlığının bu gün de tatbikini istediğim zannolunmasın, benim müdafaa ettiğim meslek yirminci asır ressamlığıdır. Yani elyevm (bugün) Fransa'da, İtalya'da, Almanya'da, İngiltere'de, hatta Amerika'da beğenilen ve sevilen san'at. Bunun haricinde kalan modernizm, Avrupa'da bir kısım mahrumların uydurdukları bir ucubedir. Gaye, halkın garabet (gariplik) ve tecessüsünü (merakını) üzerlerine celbetmek (kendine çekmek), yaptıkları şeyin etrafında dedikoduyu tahrik ve idare ederek halka (bunda bir şey var ama biz anlayamıyoruz) dedirtmektir... Kendi iddalarına kalırsa san'atta hakikat arıyorlarmış. Bence aradıkları, çalışmadan, yorulmadan para kazanmaktır... Memleketimizde çok şükür öyle bilmediklere şeye para verecek ne zengin ne de fıkhara vardır. Bu işlere vakitlerini ve nakitlerini sarfeden gençler, Avrupa'dan gelen mecmualara, resimlere aldanarak onu istifadeli bir şey zannediyorlar. Bana kalırsa boşuna sarfedilen her gayret vatan için zayıftır (kayıptır). Bahusus (özellikle) memleketin muhtaç olduğu gençlik kuvveti olursa!...⁸²²

Ali Sami, Türk milletine özgü bir resim sanatı oluşturmaya yönelik fikirlerini ise 7 Kânunusani (Ocak) 1932 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Ressamlara Hitap! Uyanınız Arkadaşlar!" başlıklı yazısında paylaşmıştır.⁸²³ Buna göre sanatçı, İnkılâp ressamının da bir asker gibi çalışması gerektiğini, askerinin topu tüfeği varsa, ressamın da fırçası olduğunu, "gerçeklere iman eden" bu fırça yardımıyla, "safsataya sapan" Avrupalı resamlara üstünlük sağlanabileceğini kaydetmiş ve Türk ressamlarını, Türk tarihini tüm gerçekliğiyle betimlemeye davet etmiştir. "Şimdiye kadar mesleğimizle, memleketimize faydeli hiçbir şey yapamadık. Unutma ki her şeyin fevkinde (üstünde) milliyetin ve mevcudiyetin vardır." diyen sanatçı, Türk tarihinin, bu mevcudiyetin temeli olduğunu işaret etmiş ve millî sanatı oluşturmak için de bu temelden daha engin ve zengin bir çalışma sahası bulunmadığının altını çizmiştir. Türk tarihini resimleyerek memleketin

⁸²² Bkz.(299), Ali Sami, 3-4.

⁸²³ Ali Sami, "Ressamlara Hitap! Uyanınız Arkadaşlar!", 2.

ressamlardan beklediği vazifenin yerine getirileceğini kaydeden sanatçı sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Size hitap ediyorum ressam arkadaşlar, silâh başına! Evvela kitaplara, sonra fırçaya sarılınız. Bilmem biliyor musunuz, beynelmilel spor muhadeneti (dostluğu) ve spor teşekkülleri olduğu gibi bir de ressamlık muhadeneti vardır. Bütün dünya milletleri birbirleriyle müşterek sergiler yaparlar. Bunlar bir milletin kültürünü diğer milletlere tanıtmak için çok canlı vasıtalarıdır. Biz henüz böyle tek bir sergi bile yapamadık. Uzaklara gitmeyelim komşumuz Balkan milletlerinden birinin yarın böyle bir davetini alırsak onların karşısına ne ile çıkacağız. Bütün millet çalışıyor, çabalıyor, biz uyuyoruz. Esrarkeşler, afyon tiryakileri gibi uyuyoruz. İnsaf ediniz de uyanınız arkadaşlar.”⁸²⁴

Ali Sami, Haziran 1933 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Sanat Varlığımızda Resmin Yeri” başlıklı yazısında da millî sanata duyulan ihtiyaçtan bahsetmiş ve millî sanatı oluşturmak için alınması gereken önlemlere değinmiştir.⁸²⁵ Buna göre sanatçı, Meşrutiyet ve onu takip eden Cumhuriyet devrinde her türlü bağnazlığın ortadan kalktığını; ancak memlekette resim zevkinin gelişmesi gerekirken böyle bir gelişmenin yaşanmadığını ifade etmiştir. Aydın kesimin, zevkine hitap eden resimler görememekten şikâyet ettiğini bildiren sanatçı, gençlerin ise içlerindeki resim sevgisini ne ile tatmin edeceklerini bilemediklerinden Hollywood kartpostallarına ve sinema afişlerine “sarıldıklarını”, halkın da “kaldırım ressamlarının” elinden çıkan taş baskı zırlı resimlerini, Türk kumandanlarına ait “yanlış” yapılmış ve baskısı niteliksiz resimleri, Kurtuluş Savaşı’ını konu eden “zevksiz karalamaları” satın alarak evlerine ve kahvelerine astıklarını kaydetmiştir. Halkın sanat zevkinin ve resim sevgisinin bu tür resimler yüzünden yozlaşması dolayısıyla “millî bir halk ressamlığına” her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulduğunu vurgulayan sanatçı, bunun için millî destanlar okunup millî övünceler tespit edilerek, inkılâbı tarihe

⁸²⁴ A.g.m.,2.

⁸²⁵ Ali Sami, “Sanat Varlığımızda Resmin Yeri”, 399.

nakledecek resimlerin yapılması lazım geldiğini, müzeleri, galerileri, okulları ve haftalık dergilerin sayfalarını bu tür resimlerle süslemek gerektiğini, fotoğrafçı vitrinlerine bu resimlerin büyük boyutlardaki kopyalarını koymanın icap ettiğini, hatta Avrupa’da açılan sergilerde de bu resimleri teşhir etmenin doğru olacağını dile getirmiştir.

Millî sanata dair yazılarına devam eden Ali Sami, İkinciteşrin (Kasım) 1933 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Türk İnkılâbının Beklediği Sanat” başlıklı yazısında ise, millî sanatı, bir memleketin sanat zevkini geliştirmede en güvenilir ve en uygun yol addederken,⁸²⁶ Temmuz 1934’te yine Ülkü dergisinde çıkan “Güzel Sanatları İnkılâba Nasıl Maledebiliriz?” yazısında sanatta tekâmüle (gelişime), özgünlüğe ve millîliğe ulaşma koşullarını şöyle aktarmıştır:

“Sanat tarlamızın hırçın ve hassas bir bahçivani olmalıyız. Toprağa attığımız tohum, hasat zamanında mahsul vermiyorsa derhal sebebini araştırmalıyız. Tembelliğe, himmetsizliğe (çalışmamaya) mazeret uydurmamalıyız. Tekâmül dediğimiz şey, mevhum kerametler (olağanüstü olaylar), mukaddes (kutsal) ilhamlar gibi gökten inmez ve gönüllere doğmaz. Tekâmül, istikbal (gelecek) yolcularına katılmakla ve o gidişe ayak uydurmakla elde edilir. Bu katılış muhiti, muhit de tekâmülü kurar. Sanatta aradığımız şahsiyete ve millîleşmeye gelince; o mahsul de tekâmüle varan (gelişen) zümrede, yani hakkiyle nadas edilmiş bir tarlada yetişirse kıymet ölçülerine girebilir. Çorak muhitte yetişen varlıkların, ömrü viranede (yıkıntıda) biten baldırandan⁸²⁷ fazla olamaz. Sözümler hulasası, inkılâp sanatı, inkılâp ruhiyatı, inkılâp ülküsünü hazmetmiş bir sanat muhitinde doğabilir. En mühim işlerimizden biri de böyle bir sanat muhiti kurmağa çalışmaktır.”⁸²⁸

⁸²⁶ Ali Sami, "Türk İnkılâbının Beklediği Sanat", 306.

⁸²⁷ Nemli yerlerde yetişen, tohumları hekimlikte ve eczacılıkta kullanılan maydanoz cinsinden zehirli bir bitki, ağu otu. Bkz.(108), AYVERDİ, 271.

⁸²⁸ Ali Sami, "Güzel Sanatları İnkılâba Nasıl Maledebiliriz?", 361.

Ali Sami, İkinciteşrin (Kasım) 1934 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Yaratıcı Artist ve Sanatta Muvazene” başlıklı yazısında ise sanatta özgünlükle doğrudan ilintili olan “yaratıcılık” kavramına değinmiş ve buna göre sanatın “manevî kudreti” olarak nitelendirdiği yaratıcılığı: “Sanatkârın hayalinde yaşayan âlemin konuştuğu muhtelif dilleri tercüme ederek anlaşılır bir hale getirmektir. Yani, şahsî bir intibai (izlenimi) sanat lisanıyla neşrederek herkesin zevkle, hislerini ve duygularını kabartarak anlayacağı bir şekle sokmak demektir.” sözleriyle tanımlamıştır.⁸²⁹ Bu tanımda, “tercüme ederek anlaşılır hale getirmek”, “herkesin zevkle, hislerini ve duygularını kabartarak anlayacağı bir şekle sokmak” ibareleri dikkat çekmektedir. Ali Sami, bu sözlerle, sanat ürününün yaratılması aşamasında herkesçe anlaşılabilirliğine de önem verilmesi gerektiğini vurgulamakta; dolayısıyla yeni (modern) sanat meselesine de gönderme yapmaktadır. Yazısında, bu meseleye dair düşüncelerine yer veren sanatçı, öncelikle, Türkiye’de “pek yeni” doğduğunu belirttiği sanat duygularını “kurban vermemek için”, modernizmin “yanlış” yorumlanmasını engellemek gerektiğini ifade etmiş; buna göre bazı (yeni) sanatçıların, “ilimde ve fende standarizasyon (standartlaşma) arandığı halde sanatta bunu aramak felakettir. Sanatte rutin, inhitat (çökme-gerileme) demektir. San’at, yaratıcı ve orijinal olmak için her şeyden evvel serbestlik ister.” dediğini, bu söylemlerin hepsinin doğru olduğunu, ancak modern resmi benimseyen bazı sanatçıların, -“coşkun ümitlerle”- bu söylemlerin yalnızca işlerine gelen taraflarını dikkate aldıklarını, teknik konusunu ise önemsemediklerini, hatta bazılarının da tekniği tamamen inkâr ettiklerini kaydetmiştir. “Bu nasıl olur, şimdiye kadar hiç bir sanat eseri, tekniğe hâkim olmaksızın meydana getirilebilmiş midir?” sözleriyle tepkisini dile getiren Ali Sami, tekniğin, sanatın ifade vasıtası olduğunu belirtmiş; yazı öğrenmeden şiir yazılamayacağı gibi, teknik olmadan da hayallerin, heyecanın ve en ince buluşların, “bu kubbenin boşluğunda gömülüp kalan birçok emeller ve duygular gibi” heba olup gideceğini bildirmiştir.

⁸²⁹ Ali Sami, “Yaratıcı Artist ve Sanatta Muvazene”, 215–217.

“Sizin teknik dediğiniz şey, benim elimi kolumu bağıyor, onu düşündükçe ellerim titriyor, şaşırıyorum, serbest hareketime mâni oluyor.” diyenlerin, tekniğe hâkim olmayı henüz başaramadıklarını, öyle ki bu kişilerin elinde tekniğin bir düşmana bile dönüşebildiğini, bununla birlikte: “İşte ben, tüm akademik bilgilere hâkim oldum, teknik benim elimde evire çevire kullanabileceğim bir âlet haline geldi, ilmî malumatım da az değildir. Büyük ustaların sanat hakkında yazdıkları tüm kitapları okudum, hatta ezberledim, fakat gene orijinal bir şey yaratmıyorum.” diyenlerin ise bir öncekiler gibi, sanatta denge sağlayamayan, yaratıcı kabiliyetten de nasibini alamamış kimseler olduklarını kaydetmiştir. Bu iki örnekle, sanatın ne teknikten, fikirden ve histen, ne de iradeden; ancak tüm bunların sentezinden doğduğunu ifade eden Ali Sami, bu unsurların herhangi birinin noksanlığı halinde tüm emeklerin boşa gideceğini; zira bir sanatçının söz konusu unsurları özgün bir biçimde sentezleyememesi ve kendine bir “sanat dengesi” temin edememesi halinde “yıkılacağını” belirtmiştir.

Ali Sami'nin hemen her yazısında yeni (modern) sanata dair olumsuz söylemlerde bulunması ve bu söylemlerine, 1935'te Rus ressamı tarafından Güzel Sanatlar Akademisi'nde düzenlenen sergiyi tenkit vesilesiyle bir yenisini daha eklemesi, Hamit Necdet Görele'yi harekete geçirmiş; buna göre sanatçı 21 Şubat 1935 tarihli Kurun gazetesinde yayımlanan “Modernizm Davası ve Bay Ali Sami Boyar, Genç Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ile Eskiler Arasında Bir Münakaşa” yazısında şunları dile getirmiştir:

“Akademide açılan Rus ressamlarının eserleri hakkında Sami Boyar imzalı bir yazı okuduk.⁸³⁰ Bay Boyar tabloları beğeniyor, her tablo önünde ibadete varıyor. Fikir ve zevk serbestliğine saygı duyarız. Bu sergide de beğenilen ve beğenilmeyen eserler vardır. Fakat yazının sonuna doğru, Sami Boyarın birden bire taassubu (bağnazlığı) kabarıyor ve bizlere çatıyor: “Ben o çarpık çurpuk, meczup (deli) oyuncağı modernistliğin aleyhinde bir ressamım!” diyor. Eğer Bay Boyarın meczup oyuncağı modernizmden

⁸³⁰ Söz konusu yazı, Ocak 1935'te Akşam gazetesinde yayımlanmıştır.

maksadı, resimdeki Déformation (deformasyon) ise Greco aceminin biri, Domier (Daumier) beceriksiz ve âciz, Cézanne'ın eserleri birer çocuk oyuncağı, (haydi biraz daha gayret), Picasso deli saçması, Derain ne yaptığını bilmiyen bir avanak, Matisse'in desenleri herze (zevzeklik-pislik), Raoult'un (Rouault) pentürü bir umacı (öcü) ve Gromaire bir budala, son yüzyıl Fransasının bütün sanatkârları birer şarlatan ve eserleri (meczip oyuncağı!) şeyler... İki ihtimal var: Ya bütün san'at evreni resimden anlamıyor ve modernizm san'ata bir çarpıklık çurpukluk getirmiştir de bunu kimse ayırd edemiyor ve Bay Sami çok anlak (zeki) bir zattır da biz Türk ressamları onun değerini bir türlü anlayamadık ve anlayamayacağız. Yahud da yeni resim san'atının, ruhları ve acunu (dünyayı) saran ateşi içinde, Bay Sami Boyar bu işi anlamamaktadır... Eğer bu resimler hakikaten güzelse, eğer Rus ressamları cidden muvaffak olmuşlarsa size, bu resimlerle bize karşı övünmek değil, otuz senedir ressam geçindiğiniz halde böylelerini yapamadığınız için bu eserler önünde susmak düşer... Eğer bu tablolar, akademizmin şaheserleri ise ve böyle tabloları şimdiye kadar yapamamışsanız bunda bizim kabahatimiz nedir, modernizmin bu işte kusuru nedir? 25 senedir akademi profesörlüğü edenler oradadır. Yarım yüz yıldır akademizm bataklığı içinde bocalıyanlar yanınızdadır. Ve yine 25 yıldır klasik geçinen ve klasizmi öğrendiklerini zan ve tevehhüm (kuruntuya düşme) eden fakat realitede doğru dürüst bir akademizmi bile beceremedikleri bu sergideki eserler karşısında büsbütün anlaşılan akademi hocaları buradadırlar. Mademki o çarpuk çurpuk dediğiniz yeni san'atın aleyhinde bir ressammışsınız da neden şimdiye kadar bu sergideki eserlere benzer ölçülü, biçimli bir eser yapmadınız ve daha doğrusu yapamadınız? Ben o çarpuk çurpuk modernistliğin aleyhinde bir ressamım demekle evvela modern resim yapmadığınız ve yapamadığınız anlaşılıyor... Eğer şimdi de (Ben Empresyonist bir ressamım!) diye tutturursanız buna müsaadenizle inanmayız. Umarım ki natüralizm, romantizm, kübizm, fütürizm, pürizm, sürrealizm yaptığınız iddiasına kalkışmazsınız. Yalnız alelade bir tabiat kopyacılığından bir adım ileri atamamışların, yahud yüksek perdelerden (ben modernistliğin aleyhinde bir ressamım diye böbürlenenenlerin) resim san'at alanında hangi eser, hangi

ferman ve beratlarla başımıza birer şeyhülislam kesilmelerini anlayamıyoruz.”⁸³¹

Yazısının devamında, Türk resminin eleştirmenleri kimliğiyle ortaya çıkanlara modern resim anlayışının varlığını işaret eden Görele, Türkiye’de bu anlayışın meşalesini taşıyanların kendileri, yani Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği sanatçıları olduğunu, bu yeni ruh, yeni anlayış ve yeni ifade ediş karşısında, genç Türk ressamlığına modernizmi haram sayıp “kara ve kuru fetvalarla” ona karşı gelmek isteyenlerin ise modernizmi algılamada geri kaldıklarını kaydetmiş; akademik ile klasik resmi birbirinden ayırt edemeyen, klasik olarak nitelendirilebilecek tek bir eseri dahi bulunmayan, buna karşın “Türk değişiminin sanat kurumunu” ellerinde tutan bu kesimden hesap sorma zamanının da geldiğini bildirmiştir. Görele, ayrıca Akademi resim şubesinin iflasına sebep olduklarını belirttiği “eskilerin”, bu sorumluluğu göz göre göre “masum” modernizmin üstüne atmak istemelerine izin vermeyeceklerini, ayrıca yeni (modern) sanata dil uzatmalarına da engel olacaklarını sözlerini eklemiştir.

Türk resminde yenilik (modernlik), özgünlük ve millîliğe dair fikirler, gazete ile dergi sütunlarını işgal etmeye devam ederken Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği’nde bazı gelişmeler yaşanmış; buna göre Elif Naci ile Nurullah Berk, 1932 yılı sonunda gerçekleştirilen birlik genel kurul toplantısında alınan kararla üyelikten uzaklaştırılmışlardır.⁸³² Bu olaydan yaklaşık bir yıl sonra, 1933 Eylülü’nde D grubunun kurucu üyeleri arasına katılarak yollarına devam eden sanatçılar, Elif Naci’nin, 1 Şubat 1934 tarihli Varlık dergisinde yayımlanan “San’at Âleminde Dolandırıcılık” başlıklı

⁸³¹ Hâmid Nejedet GÖREL, “Modernizm Davası ve Bay Ali Sami Boyar, Genç Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ile Eskiler Arasında Bir Münakaşa”, 10,17.

⁸³² Söz konusu toplantıda Nurullah Berk ve Elif Naci, ressamların çalışma alanlarının iyileştirilmesine yönelik Maarif Vekâleti ile Akademi Müdürlüğü’ne gönderilen mektuplara bir son verilerek yalnızca resim yapmak ve sergi düzenlemekle ilgilenmeyi önermiş; asıl meselenin iyi çalışma koşulları sağlamak olduğunu, aksi halde sanatçıların gelişmelerinin söz konusu olamayacağını savunan Mahmut Cûda ve taraftarları ise bu fikre karşı çıkmışlardır. Nurullah Berk ve Elif Naci’nin birlikten gönderilmelerine sebep, bu anlaşmazlık olmuştur. Bkz.(130), GİRAY, 196.

yazısında olduğu gibi modern sanat ve özgünlük meselesine dair söylemlerini sürdürmüşlerdir. Buna göre Elif Naci, söz konusu yazısında Türk resmine modernizmi getiren öncülerini, yani Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyelerini, özgün olmamakla, bir başka deyişle kopyacılıkla suçlayarak ağır eleştirilerde bulunmuş ve şunları söylemiştir:

“San’at namına bir sürü hezeyanlar (saçmalama) işledikten sonra, anlaşılmamış olmayı kendisine müdafaa kalkanı yaparak halkı teçhil eden (bilgisizliğini yüzüne vuran) o küstahlardan bahsetmek istiyorum ki son asır zarfında bu nevi mahlûkların en çok ürediği ve türediği saha resim âlemidir. Sahte ve sahicisi, her memlekette ve her devirde, her meslekte her san’atta vardır. Fakat resim hepsinden fazla, san’atın her şubesinden ziyade suistimale uğramıştır. Bilhassa bizim memlekette. Eğri, büğrü, sarsak çizgilerle eserini modern san’at diye yutturmak isteyen beceriksiz ve acemi ressam, asrın muvazenesizliğinden (dengesizliğinden) doğan gayri meşru bir velettir. Lokanta duvarlarında birbirine geçmiş müsellesleri (üçgenleri) pembe ile tirşeye (yeşil-mavi) boyayarak asrın zevkini tamim (genelleme) ettiğine kani olan (inanın), tekniğinin kusurlarını çapraşık ve uydurma nazariyelerle örtbas etmek isteyen, yalan yanlış işittiklerini kendisi dahi inanmaksızın ve anlamaksızın benimsemek ve tekrarlamak sevdasına düşen bu bir sürü haylazlar, günün san’at varlığında ufunetlenmiş (irinli) birer çiban gibidirler. Hele bizim memlekette genç ve taze olan resimden halkın nefretini celbedecek (kendine çekecek) kadar ileri gitmiş; memleketin san’at ve kültür hayatına zarar vermiş bu muzir (zararlı) sahtekârlar linç edilseler yeridir. Haniya çocukların uydurma bir dilleri vardır: Seka, meka, mügü gibi ki buna kendi aralarında kuşdili derler. Bu lisan, başkalarının anlamaması için konuşulur. “Lisanı umumî” denilen resmi, halkın anlayamayacağı dilden konuşturan bu hafifmeşrep (ahlaksız) delikanlıların tabloları, çocukların uydurdukları bu maskaralıktan farksızdır. Ne demek istedikleri ve niçin böyle ivicaçlı (çarpık) konuştukları kendilerince dahi malum olmayan bir sebepten dolayı onlar bu sahtelikle karşımıza dikilirler ve: –Cahiller, eçheller (çok cahil), bu şaheserleri anlamıyorsunuz ha, medeniyette üç asır geridesiniz! ittihamiyle (suçlamasıyla) size kafa tutmağa, çıkışmağa kalkışırlar. Güzel şey, anlaşılan şeydir. Bilmece san’at eseri değildir. Heyecanı ifade için dile

gelmiş her renk, her ses, her kelime, manası en kolay, en sade, en anlaşılabilir şekilde olanıdır. Bilinmiyen, anlaşılmiyan ölüdür ve çirkindir. Modern san'at düşmanı, geri kafalı, mürteci (gerici), muhafazakâr adamlara mücadele açmış ve bu yoldaki cidalimde (savaşımında) eskileri gücendirecek kadar da ileri gitmiş bir insanım. Burada mevzubahsettiğim şeyin “sahtelik” olduğunu anlamak lazımdır. Modern san'at, hatları çarpıtmak, külüstür bir teknik demek değıldir. Modern san'at, kompozisyon, ahenk ve ifadenin en vecizine (kısa ve etkili söz) derler. Sözlerine ‘sanattan anlamak için kültüre ihtiyaç yoktur’ manasını verenler de söylemek istediğim şeyden gafil (habersiz) olanlardır. Anlamak biraz teknik ve vukuf (bilme) demektir. Sözde san'atkârların, ‘san'at yapıyorum’ diye zırvalamaları, kof nazariyeleriyle (kuramlarıyla) kulaklarını doldurmuş oldukları münevver (aydın) gençlerimizin de teçhil edilmek (yüzlenmek) korkusuyla bunları anlar gibi görünmeleri güldürecek kadar feci, ağlatacak kadar komiktir. Resmin, bizim memlekette hayata girememesinin sebebi de işte böyle sahte ve ekleme oluşunun neticesidir. Şeytan bazan öyle muziplikler yapıyor ki: insanın, Monparnas atölyelerinden gelen sahte, yalancı matalara, Bektaşî kahvelerindeki iki gözü iki çeşme ‘ah minelaşk’ların’ samimiyetini tercih edeceği geliyor.”⁸³³

Nurullah Berk ise birinci Birleşik Resim ve Heykel Sergisi vesilesiyle kaleme aldığı 15 Temmuz 1937 tarihli Varlık dergisindeki “Bir Resim Sergisi Münasebetiyle I” başlıklı yazısında, Türk plastik sanatlarının “pek genç” ve geçmişinin de gözle görülecek, elle tutulacak yakınlıkta olduğuna dikkat çekmiş; Elif Naci'nin Teşrinisani (Kasım) 1934 tarihli Yeni Türk dergisinde yayımlanan “Türkiyede Resim Hareketleri I” yazısındaki: “Türk resminin, eski minyatürlerin mütekâmil (gelişmiş) bir devamı olabileceğine inanmış olduğum için diyorum ki bugün Türk karakterini taşıyan bir resmimiz yoktur... Bir Türk resmi tekevün (oluşma) edememiştir. Bizim resim dünyamız, Garp sanatkârlarının tesiri altında kalmıştır...”⁸³⁴ söylemini ise hem doğru hem de

⁸³³ Elif Naci, “San'at Âleminde Dolandırıcılık”, 224.

⁸³⁴ Bkz.(54), Elif Naci, 1735.

yanlış bulunduğunu; zira yeni doğmuş addedilebilecek bir ifade şeklinde özgünlük ve millîlik gibi özellikler aramanın çelişkili olduğunu kaydetmiştir.⁸³⁵

Bir sanat dalının millî olabilmesi için o sanat dalına ait teknik ve malzemenin, aynı millet tarafından yüzyıllar boyunca kullanılmış olması gerektiğini belirten sanatçı, Türk sanatında da millî unsurların varlığını işaret etmiş, bu unsurları Göksu, Beykoz veya Anadolu'nun diğer köşelerinde yapılan testilerde, küplerde, özellikle de Kütahya çinilerinde görmenin mümkün olduğunu, öte yandan Osman Hamdi'nin Türkiye'ye getirmiş olduğu, malzemesi, tekniği ve bakış açısı itibariyle Batı'ya özgü olan resim sanatından millî bir karakter taşımasını beklemenin de acele verilmiş bir hüküm olacağını kaydetmiştir. "Millî renk, millî mevzuların terennümü (ifadesi) ile elde edilemez." diyen Berk, özgün ve dolayısıyla da millî sanatın, her şeyden önce bir stil, bir üslup meselesi olduğuna dikkat çekmiş, üslubun ise kazanılmadığını ya da öğrenilmediğini, zira sanatçının bilinçaltından geldiğini, kalbe, tarife ve tasnife (sınıflamaya) sığmayan bir kuvvet olduğunu belirtmiştir.

Özgün Türk resmi oluşturma mücadelesinde Batı resminin tesiri altında kalmanın kaçınılmaz olduğunu, 1 Kânunusani (Ocak) 1938 tarihli Heray dergisinde yayımlanan "Türk Sanatında Yabancı Tesirler" başlıklı yazısında yineleyen Berk, resim sergilerinde, resimden anlayan ya da anlamayanların ağzından sık sık "Yabancı tesir, garp tesirleri!" sözlerinin işitildiğini, esasen Osman Hamdi'den itibaren birbirini takip eden sanaçı gruplarından her birinin, dönemin şartlarına göre Batı resmi ve Batı üstatlarının tesiri altında kaldıklarını ifade etmiş ve "tesir" kelimesinin üstünde durarak şu açıklamaları yapmıştır:

"Tesir meselesinde en mühim noktalara işaret edelim: Tesiri, anane (gelenek) yaratır. Tesir, asırların evladıdır. Manevî plânda hislerin, müfekkirelerin (düşünme yetisi) nesilden nesle, milletten millete intikali (geçışı), maddî planda, tekniğin, materyalin, kullanılan maddeleri kullanış

⁸³⁵ Bkz.(538), BERK, 389.

tarzlarının cemiyetlerden cemiyetlere devredilmesi. Tesirin her şeyden evvel ananeye dayandığını göz önünde tutarak, ananesi olmıyan Türk ressamlığının –daha doğrusu garp teknik ve icra edişli Türk ressamlığının– kendisine bir istinat (dayanak) noktası araması kadar tabii bir şey olamaz. Minyatürün çok ayrı görüş ve malzemesini bıraktıktan sonra garp pentürüne dönen Türk azdı. Çünkü her yeni malzeme ile derhal orijinal bir sanat yaratamazdı. Çünkü her yeni malzeme, her yeni bir tekniği, her yeni teknik de bambaşka bir görüş, bir ‘vision’ istilzam eder (gerektirir). Kısaca Türk resim tarihinde ve şimdiki Türk heykeltıraşlığında görülen ecnebî tesirleri, yeni malzemenin doğurduğu endişelerden, bu malzeme ile görüşü mezcetmek (harmanlamak) konusundaki gayretlerden başka bir şey değildir. Bu müşğül gayeye varmak için elbet ki Türk sanatkârı, eline aldığı yeni aletlerin ananesi nerede ise oraya dönecek, bu aletleri en iyi kullanmış olanların tesiri altında kalacak idi. Yoktan hiçbirşeyin var olamayacağı tabii olduğu kadar, ananesini kırarak yeni bir istikamet almak mecburiyetinde olan Türk plastik sanatının bir istinat noktası aramak mecburiyetinde olması tabiidir. Yabancı ananelerin dersine dayanarak kendi ananesini ve kendi benliğini kurmakta olan Türk ressamlığı ve heykeltıraşlığı şimdi, temellerini bina etmektedir. Bizim neslimizin bu bakımdan feda edilmiş bir nesil olması bizi, bizden sonra gelecek olanlara en müsait zemini hazırlamak vazifesinden alıkoymamalıdır.”⁸³⁶

Berk, özgün ve millî sanata dair görüşlerine, 23 Mart 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Millî San'at Nedir?” başlıklı yazısında da yer vermiş ve öncelikle sergilerde: “Millî mevzu yok! Millî ruh terennüm (ifade) edilmiyor!” diyen kesimin millî sanat anlayışına değinmiştir.⁸³⁷ Buna göre, söz konusu kesimin, düşünme, idrak, kavrayış, teknik ve işçilik bakımından millîlik aramaktan uzak olduğunu belirten sanatçı, bu kesimden bazılarının millî sanat addettikleri resimlerde, köy ve köylü, tarla ve sapan, kağnı ve inek gibi seyircilere: “Bunlar Türktür. Bu sahne Türkiyede geçer.” dedirtecek mizansenler ve aksesuarlar görmek istediklerini, bazılarının ise tablolarında, fabrika, traktör ve modern bina aradıklarını kaydetmiş; bir

⁸³⁶ Nurullah BERK, “Türk Sanatında Yabancı Tesirler”, 123–124.

⁸³⁷ Nurullah BERK, “Millî San'at Nedir?”, 5.

zamanlar Galatasaray sergilerinde, cami, servi, tekke, şadırvan resimleriyle Lale Devri konulu tablolar görmeyi bekleyen estetler ile bahsi geçen kesim arasında ise hiçbir fark bulunmadığını işaret ederek her ikisinin de resimlerde dekor, kostüm ve hikâyeden başka bir unsur gözetmediklerini ileri sürmüştür.

Türkiye’de 1928–1930 yılları arasında sanatsal faaliyetlerde bulunan yeni nesil ressamın ise Avrupa’daki eğitimlerinin etkisiyle çizginin, rengin, şeklin ve bireşimin sınırlarını keşfetmeye daldıklarını, millî konulardan ise tamamıyla koptuklarını işaret eden Berk, bu ressamın son on sene içinde üç-dört ağaç veya bir su kenarı, bir figür, bir çıplak, masanın üzerine konmuş bir vazo ile üç dört elmadan oluşan resimler gerçekleştirdiklerini, bu konuları da çizgileri ve renkleri düzenlemeye olanak tanımaları dolayısıyla seçtiklerini kaydetmiştir. Konuyu cansız bir kıymet olarak niteleyen Berk, onu, ele alan hissin, görüşün, idrakin, teknik ve işçiliğin canlandırdığını, tek başına, aciz ve şahsiyetsiz bir görüşün elinde ise esere hiçbir karakter katamayacağını bildirmiş; dolayısıyla bir sanat eserinin konuyla “yüksek” olamayacağı gibi, millî de olamayacağını, millîliğin, hissedişte, idrakte, teknikte, tek kelime ile üslupta bulunduğunu vurgulamış ve sözlerini şu cümlelerle sonlandırmıştır:

“Millî bir edebiyat yaratabilir miyiz? gibi şayanı hayret (hayret uyandıran) suallerle karşılaşırken, plastik san’atlarda millîlik aramanın çocukluk olacağını düşünmekle kendimizi haklı görürüz. Millîliğin ne mevzuda, ne kostümde ne dekor ve mizansende bulunmadığını pek iyi anlamış olan Türk ressamı, elindeki yeni malzemeye alışmağa çalışarak san’at problemini, binbir zaviyesinden (bakış açısı) tetkik ediyor. Türk ressamı biliyor ki çizgiyi, rengi, şekli kavramadan bir stil yaratılmaz. Biliyor ki millî san’at yapmak, her şeyden evvel öz san’at yapmağa bağlıdır. Burada kelimeler ve manaları, namütenahi (sonsuz) akseden karşılıklı aynalar gibi garib bir oyun oynuyorlar: Öz san’at, yani her türlü mevzudan sıyrılarak sırf plastik kıymetlere ehemmiyet veren san’at ayrı, millî san’at, mahalli san’at da ayrı değildir. Bir san’at, öz oldukça millîleşir, mücerred (soyut) kıymetlere inandıkça kendisini, yani mahalliliğini bulur.

Demek ki bir tabloda şalvar ve potur,⁸³⁸ köy evi, kağrı ve öküz arayanlar, plastik kıymetlerden anlamıyanlar, zevk almıyanlarmış. Bilseniz bunlar ne kadar, ama ne kadar çoktur!”⁸³⁹

Saip Tuna da 5 Şubat 1941 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Millî Sanat” başlıklı yazısında, özgün bir Türk resmi oluşturulmasıyla ilgili düşüncelerini aktarmış,⁸⁴⁰ buna göre Cumhuriyet Halk Partisi tarafından düzenlenen Yurt Gezileri (1938–1943) sayesinde, atölyesine kapanıp arkasını memleket gerçeklerine çeviren ve orada yabancı kitaplar ile broşürleri karıştırmak suretiyle Batılı sanatçıları taklit ederek bayağı kopyalar yapan ressamın bu durumdan kurtulduğunu, bu geziler vesilesiyle söz konusu ressamın, yurdun gerçeklerini göreceğini, Anadolu’nun “derinden çarpan kalbini” dinleyerek onun acıları ile sevincine tüm kalbiyle iştirak edeceğini, böylece samimi ve özgün bir Türk sanatı yaratacağını kaydetmiştir. Yurt Gezileri’nde reel ve hayata dair resimler gerçekleştirme imkânı bulacak ressamlar sayesinde, Türk resminin, uluslararası platformlarda da tüm “hayatiyetiyle” temsil edilebileceğini ifade eden sanatçı, ancak bu noktada “iyi” eserle “kötü” eseri birbirinden ayırmak gerektiğinin altını çizmiş; bu suretle sanatçıların “ıstıfaya (ayıklanma)” tâbi olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Türk sanatçılarının, Batı’nın “acayıpliklerini” değil, dehası ile “hayatî kabiliyetlerini” benimsemesinin icap ettiğini ve bir gün Batı’nın “yorgun bileğinden düşecek medeniyet meşalesini” alarak daha da yükseklere çıkartabilmek için çok çalışmasının lazım geldiğini ifade eden Tuna, Türk resminde bir Rönesans yapmak mecburiyetinde olduğunu da altını çizmiştir.

Kozmopolit bir sanatın söz konusu olamayacağını ifade eden sanatçı, dünyaca ünlü sanatkârlar bulunmasına rağmen sanatın hiçbir zaman

⁸³⁸ Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir tür pantolon. Bkz. www.tdk.gov.tr

⁸³⁹ A.g.m., 5.

⁸⁴⁰ Saip TUNA, “Millî Sanat”, 4.

uluslararası addedilemeyeceğini, sanatçıların “büyüklüğünün” de özgün olmalarından kaynaklandığını, özgün olmak için ise milletin ruhuna işlemenin ve karakteristik olmanın gerektiğini bildirmiş; ölümsüz Türk milletinin, sanatının da ölümsüzlüğe hitap etmesi için karakterli olması icap ettiğini sözlerine eklemiştir.

Nurullah Berk ise 23 Ağustos 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, “Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış 5, Klasisizme Doğru” başlıklı yazısında, Tuna'nın “ölümsüz sanat” nitelemesine özdeş olarak “klasik sanat” ibaresini kullanmış ve hâlihazırda kemale eremediğini işaret ettiği Türk resmini, bir an önce klasisizme ulaştırmak gerektiğini işaret etmiştir. Berk, öncelikle Türk resminin genel durumu hakkında bir değerlendirme yaparak şöyle bir profil çizmiştir:

“Türk resmi hakikî bir karakter taşır mı? Ayar ve ölçüsünü bulmak mümkün müdür? Nesillerin değişen zihniyeti ve memleketin sahne olduğu muhtelif içtimai (toplumsal) inkılâblara rağmen, devam eden ve hâkim olan bizatihî (kendiliğinden) bir hassası (özelliği) var mıdır? Bu sorgulara müsbet (olumlu) bir cevap vermenin imkânı yok kanaatindeyim. Cevherini, meziyetlerini inkâr etmemekle beraber Türk ressamlığı kâh kendi kabuğuna çekilerek, kâhsa garbın ezici tesirine uyararak umumî insicamdan (düzgünlük-tutarlılık) mahrum ve biraz dağınık, parçalanmış bir mevcudiyet gösterdi. Çallı İbrahim nesli, Şeker Ahmed Paşa neslinin, saf, temiz ve hayli mahallî, millî endişelerini devam ve tekâmül (gelişim) ettirmedi. Asker ressamların, büyük bir sabır ve imanla, iptidai (ilkel) fakat tertemiz bir malzeme ile inşa ettikleri temelin üzerine parlak, cazip fakat bu malzeme ile organik bir alakası olmıyan duvarlar yükseldi (1860–1914). Sonra yeni zümreler de ayrı ayrı endişelerle, temelin üzerine çıkarılması lazım gelen binayı unuttular. Harb sonrası Avrupası'nın kâh taşkın, kâh mütereddi (kararsız), her halde pek cazip araştırmalarına ayak uydurdular ve bunu yapmakla Türk sanatına yeni bir kan aşılacaklarını sandılar. Münih akademilerinin skolâstik zihniyeti, Paris atölyelerinin mücerred (soyut) endişeleri, genç Türk ressamlarının mizacı üzerine tesir ederek pek çoğunu yanlışa yönlendirdi. Bu hakikati göz önünde tutarsak,

Türk resminin şimdiye kadar hiçbir istikrar devresi görmemiş olduğu, demek ki hakikî bir klasik devreye sahip olmadığı neticesine varırız... Klasiklik bir formül, bir reçete yahud fotoğrafik bir dünya görüşü olmayıp bir ruh, bir bünye... bir metafizik olduğuna göre, bu hassaları kendinde toplıyan bir san'at zümresini henüz idrak etmediğimiz gün gibi aşikar olur.”⁸⁴¹

Yazısına, “klasik eserin” özelliklerinden bahsederek devam eden Berk; öncelikle resimde “klasik” kelimesinin ve “klasisizmin” yanlış anlaşıldığına değinmiş; buna göre söz konusu kelimenin, tabiata sadakat ve realizm; “klasisizmin” ise geçmişe dönmek ve geçmişte yaşamış ressamı kopya etmek olarak algılandığını kaydetmiştir. Oysa klasik eser denince, beşerî olan, inşa ile ahenk kuralarını taşıyan ve gelip geçici tepkilerden uzak duran eser anlaşılması gerektiğini ifade eden sanatçı, bu tür bir eserin aynı zamanda fikir olgunluğu ve icra kabiliyetini de bünyesinde barındırdığını ve klasik bir eserin şekil itibari ile değil, içerik ve icrası dolayısıyla klasik addedilebileceğini işaret etmiştir.

Türk resminde “klasikleşme endişesine”, başlangıçta soyut, ancak giderek kesinleşen bir irade ile D grubunun ön ayak olduğunu bildiren sanatçı, genç neslin –ki Berk, burada Yeniler grubu üyelerini kastetmektedir– klasik sanata varmak yolunda büyük gayret sarf ettiğinin de altını çizmiştir.

Resimde hümanist eğilime de taraftar olduğunu ifade eden Berk, tabloda yeniden insan resmetmenin zamanının geldiğini, bir asra yakındır buna kayıtsız kalındığını ve yalnızca renk, çizgi, hacim, oran ile uyum endişelerine konsantre olunduğunu, bu değerlerin ortaya çıkma sebeplerinin ise unutulduğunu kaydetmiş; modern resimler göz önüne alındığında düşünen, ağlayan veya gülen tek bir insan yüzünün bulunmadığını, oysa insanı, onun acılarını, sevinçlerini ve yaşantılarını sanattan başka ifade edebilecek daha başka bir vasıta olmadığını, bu nedenledir ki insana dairliğin,

⁸⁴¹ Nurullah BERK, “Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış 5, Klasisizme Doğru”, 2.

mahallî, millî veya herhangi bir ideolojik sanat kavramından önemli olduğunu belirtmiştir.

Sonuçta iki unsur üzerinde durulması gerektiğine dikkat çeken Berk, bu unsurları idrak ve icra mükemmeliyeti ile beşerîlik olarak belirlemiş ve bu zorlu “davada”, klasiklerin teknik olgunluğuna varmak bir yana ancak bu olgunluğa yaklaşılabileceğini kaydetmiştir.

Nurullah Berk, millîlik ve yerellikten ziyade klasisizme gitmenin yollarını tarif ederken, Zühtü Müridoğlu da 15 Birincikânun (Aralık) 1943 tarihli İstanbul dergisinde yayımlanan "Millî Sanat İçin" başlıklı yazısında, sanat ortamını meşgul etmeye devam eden millî sanat sorunsalını ele almıştır.⁸⁴² Buna göre Müritoğlu, herkesin millî bir Türk sanatı temennisinde bulunduğunu; ancak hiç kimsenin, bunun sadece şekil, renk, konu, hatta kişisel görüşlerle oluşturulamayacağını düşünmediğini kaydetmiştir. Millî bir sanatın doğması, büyümesi ve yaşaması için öncelikle gündelik hayata girmesi, yani her yerde halkın karşısına çıkarak benliğine işlemesi gerektiğini işaret eden sanatçı, bir Türk halısı, Türk minyatürü ve Türk çinisinin, Türk halkının ihtiyaçlarına cevap vermesi dolayısıyla mevcut olduğunu, dolayısıyla millî sanatın, sanatkâra, millî renk, konu ve şekil aramasını tavsiye etmekle gerçekleştirilemeyeceğini belirtmiş ve millî sanatın, yalnızca topluma mal edilerek yapılabileceğini işaret etmiştir. Müritoğlu, millî sanatın topluma nasıl mal edileceği ile ilgili de şu saptamalarda bulunmuştur:

“Son senelerde memleketi, baştan aşağı istilâya başlayan garbın fabrika mimarisinden, büro ve hastane eşyasından kurtarıp mimarimize, eşyamıza, kendi yaşayışımıza uygun bir şekil vererek heykel ve resimle işbirliği yaptırdığımız zaman millî san’atımız kendiliğinden doğacaktır. Mimarın, dekoratörün siparişlerini yetiştirmek için hergün bir saniyesini boş bulamadan çalışan san’atkar, yerli renge, yerli şekle, yerli mevzua çabucak alışacak, onu hissedecek, onun içinde

⁸⁴² Zühtü MÜRİTOĞLU, "Millî Sanat İçin", 6–7.

yaşayacaktır. Nihayet bunları yapan Türk san'atkarı olacağına göre, gayet tabii Türk gibi görece Türk gibi hissedecektir.”⁸⁴³

Özgün bir Türk resmi oluşturma, bir başka deyişle Türk resmine millî bir karakter kazandırma yönündeki düşüncelerini kaleme alan ressamlardan Arif Kaptan ise 8 Nisan 1949 tarihli Şadırvan dergisindeki, “Millî Karaktere Doğru...” başlıklı yazısında, Türk ressamını millî karaktere ulaştıracak kaynakların, süsleme sanatları kapsamına giren, kilim, minyatür, çini, yazma kumaş ve hat olduğunu belirtmiş; kurulacak bir süsleme sanatları müzesinin ise ressamlar için bu kaynakları analiz edebilecekleri bir laboratuvar fonksiyonu taşıyacağını kaydetmiştir.⁸⁴⁴

Türk resminde, süsleme sanatı örneklerinden faydalandığını; ancak bunun yıllarca alelade bir biçimde yapıldığını ifade eden sanatçı, örneğin resim sergilerinin çoğunda, yazmaları bir çiçek vazosunun altında, kilimleri resimlerin fonunda, çinileri ise cami içi resimlerinde gördüğünü; ancak resimlerde bu eşyalara yer vermekle millî karaktere ulaşılamayacağını, bunu sağlamak, Türk resmini yeni ufuklara kavuşturmak için ise şöyle bir yol izlemek gerektiğini belirtmiştir:

“Şimdiye kadar yapılanı tekrar etmemek için, öyle sanıyorum ki bir çiniyi, önce çinilik hüviyetinden ayırmalı. Onun yüz yıllar pahasına olgunlaşan çizgi güzelliklerinden, renk ve motiflerinin özelliklerinden faydalanmayı aramalı. Bu kilimde, minyatürde, ötekilerde de böyle. Bunları incelemek, unsurlarını bir malzeme olarak ele alıp sonra bütün bu güzellikleri, karakterlerini bozmadan plastik resmimizin içine katabilmek, öyle sanıyorum ki resim sanatimize özel bir çeşni sağlayacaktır. Mücerret (soyut) bir anlayış içinde yapılmış olan süsleyici sanat eserlerimizin bize vereceği imkânlarla belki de plastik sanatımız, daha mücerret bir sanat telakkisine (anlayışına) yaklaşacaktır. Fakat bu yolda, millî karakterimizi sağlayabilirsek, gittikçe

⁸⁴³ A.g.m., 7.

⁸⁴⁴ Arif KAPTAN, “Millî Karaktere Doğru...”, 5.

mücerretleşen bugünkü resim anlayışı içinde bu gidiş, belki de bize vakit kaybettirmemiş olacak ve resim sanatımıza millî karakter verebildiğimiz nisbette milletlerarası büyük sanatçılar yetişecektir.”⁸⁴⁵

Bununla birlikte Nurullah Berk’in 9 Ocak 1950 tarihli Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan “Türk Resmi ve Memleket” yazısında, resimde millî karaktere ulaşma sorununun devam ettiği ve özgün Türk resmi oluşturma yönündeki çabaların gündemde olduğu anlaşılmaktadır. Berk, söz konusu yazısında konuyla ilgili şunları işaret etmektedir:

“Bugün Türk resminde kaydedilecek mühim hareketlerden biri de son yirmi yıl içinde pek kuvvetle kendini gösteren Avrupa tesirlerinin yavaş yavaş ortadan kalkmasıdır. Bu hareket, bu tempo ile geliştiği takdirde, üç beş yıldan evvel, Meksika’nın başardığı bir millî resim ekolünün bizde de doğması ile neticelenebilir. Türk ressamı bugün, minyatürün, çininin, halı, kilim ve türlü tezyini motiflerin yeter bir kaynak olduğuna inanmış görünüyor. Batıdan alınan büyük dersler yanında, öz kaynakların verdiği hız, bambaşka bir eda (tavır), bir bekâret, bir tazelikle kendilerini ressama empoze ediyor. Üstelik millî hayatın –manzaraları, kıyafetleri, evleri, çarşı ve pazariyle– ressama durmadan teklif ettiği ve henüz dokunulmamış, ele alınmamış, eser haline gelmemiş sahneleri var...”

Nurullah Berk’in yazısından da anlaşıldığı üzere, özgün Türk resmi oluşturmaya dair çabalar, öz kaynaklara yöneliş ile yeni bir rotaya girecek; bu yönelişle birlikte de Türk resminde soyut eğilimlerin söz konusu olduğu yeni bir dönem başlayacaktır.

---

⁸⁴⁵ A.g.m., 5.

4.6.Eleştiri Yazıları

Türk resminde eleştiriye dair ilk örnekler, Şeker Ahmet Paşa'nın 1875'te organize ettiği resim sergisi⁸⁴⁶ vesilesiyle, La Turquie gazetesinin 4–5 Ağustos 1875 tarihli nüshalarında yayımlanan yazılarla karşımıza çıkmaktadır.⁸⁴⁷ Dönemin sanata dair diğer yazılarında da olduğu gibi⁸⁴⁸ azınlıklar tarafından kaleme alınan bu örneklerde, sergiye katılan ressamilar ile eserleri, serginin durumu, sanatçıların çalışma tarzları ve güzel sanatlar hakkında bilgiler verilmiş; yorumlar yapılmıştır.⁸⁴⁹ Müslüman yazarlar tarafından kaleme alınan eleştiri yazıları ise 1880–1881 yıllarında düzenlenen Elifba Kulübü (A.B.C. Kulübü) sergileriyle söz konusu olur. Bu yazılarda da sergiye katılan ressamilar ile teşhir ettikleri eserlere dair tanıtıcı nitelikte bilgilere ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Abdullah Kâmil'in, 5 Cumadelevvel 1298 (5 Nisan 1881) tarihli Osmanlı gazetesinde yayımlanan "Bir Sanayi-i Nefise Sergisi" başlıklı yazısı da bu türde olup dönemin eleştiri ölçütlerini yansıtmaya bağlamında kayda değerdir. Buna göre yazar, sergiye katılan ressamiları ele aldığı bölümde, sırasıyla Osman Hamdi Bey ile Ahmet Ali Paşa'ya (Şeker Ahmet Paşa) ait bazı eserleri şu şekilde değerlendirmiştir:

"Yine müşârünileyhin (adı geçenin) 169 numroda... levhası, ocak başında oturup tavla oynayan iki zeybek ile bir de çubuğunu içerek bunların oyunlarını seyr eden diyer bir zeybek resimlerini havidir (kapsamaktadır). Bunlardan oyunu kazanan, hasmına nazar-ı mağruriyetle (kibirli bakışlarla) bakmakta ve hasımı ise pek muzdarip (acı çekmekte) görünmektedir. Oyunu gaip ettiğini (kaybettiğini) elbette tasdik etmelidir. Zeybeklerin resimleri, hakikaten gayet güzel bir küçük eser-i âli (üstün eser) olup bunun hiçbir noksanı görülmemekte ve belki musavvirinin (tasvir edenin) zekây-ı âlisinin (üstün zekâsının) ziyadeliğine (fazlalığına) delil olmaktadır.... 87 ve 88 numrolu levhalarda Ahmed Ali Bey'in iki güzel resimlerini gördük, bu iştiha verici (iştah açıcı) resimlerin

⁸⁴⁶ Bkz. 2.4.1.Devlet Destekli Sergiler Bölümü.

⁸⁴⁷ İpek Aksüğüre DUBEN, **Türk Resmi ve Eleştirisi:1900–1950**, 156.

⁸⁴⁸ A.g.k., 157.

⁸⁴⁹ Bkz. (46), CEZAR, 433–435.

manzarası pek nefistir. Hele renkleri nazar-ı dikkati celbedecek (sevk edecek) kadar müessir (etkili) olup bunların sûret-i tersimi (resmediliş tarzları) gayet müdekkikane (dikkatle incelenerek) yapılmış ve taramalar nazara letafet (hoşluk) bahş edecek bir maharetle (ustalıkla) yapılmıştır. Bu resimlerden bir siyah üzüm ve şeftali ve ananas ile muhat (çevrilmiş) bir İzmir kavunu irae (gösterme) ediyor. Diğeri bir yemek salonu tezyini için ihzar olunmuş (hazırlanmış) iki karpuz olup biri siyah çekirdeklerle beraber gül gibi kırmızı renkte olan lübbünü (içini) irae edecek (gösterecek) veçhile (yönüyle) kat' olunmuş (kesilmiş) diğeri dahi beyaz üzüm ve armutların arasında zümrüt gibi olan kabuğu ile görülmekte bulunmuştur.”⁸⁵⁰

Abdullah Kamil'in bu değerlendirmeleri, Süleyman Bey tarafından kaleme alınan ve 3 Cumadelahir 1298 (3 Mayıs 1881) tarihli Osmanlı gazetesinde yayımlanan “Sanayi-i Nefise Sergisi” başlıklı yazıda eleştirilmiş; buna göre sanatçıyı aşırı derecede övmeye yönelik yazıların, ona yardımcı olmayacağı gibi halk arasında da yazara karşı bir güvensizlik oluşturabileceği kaydedilmiştir.⁸⁵¹

1873–1900 yılları arası söz konusu olduğunda, resim eleştirisine dair yazılar, Abdullah Kâmil örneğindeki gibi ele alınmış ve bu yazılarda ölçüt olarak “letafet (hoşluk) ve nefaset (nefislik), teknik mükemmellik, aslına benzemek, renkte zenginlik ve parlaklık ile manzaranın çekici ve hoş olması” gibi değerler aranmıştır.⁸⁵² Aynı durum, 1900–1915 yılları arasında da devam etmiştir; zira sergiler, dönemin yayın organlarında ya haber ve duyuru niteliğinde ya da -yukarıda belirtilen ölçütler dâhilinde- sanatçıyı ve eserlerini tanıtacak şekilde ele alınmıştır. Dolayısıyla, “eleştiri yaparken, bir sanat yapıtını tüm boyutlarıyla inceleyerek değerlendirmeye varma amacı”, daha geniş anlamıyla, “bir sanat eleştirisinde ölçüt sayılan sanat felsefesi ve estetik bilgisi, çağının koşullarına, eleştirilen yapıtın sanatçısının özelliklerine ve özellikle o sanat dalının kendi iç gelişimine nesnel bir duyarlılıkla yaklaşmayı

⁸⁵⁰ A.g.k., 525.

⁸⁵¹ A.g.k., 527-529.

⁸⁵² Bkz.(847), DUBEN, 161.

gerektiren eleştirel bakış açısı”, söz konusu dönem yazılarında gözetilmemiştir.⁸⁵³

1915’ten Cumhuriyet’in ilanına kadar olan dönemde de resim sanatına dair eleştirilerin niteliğinde değişiklik olmamış ve söz konusu dönem eleştirileri ile eleştirmenleri, Esin Dal’ın saptamalarına göre⁸⁵⁴ şu şekilde kategorize olmuştur:

1-Sergi açılmadan önce duyuru yapanlar ve sergilenecek yapıtlar hakkında abartılı derecede olumlu değerlendirmelerde bulunanlar.

2-Sergi açıldıktan sonra duyurusunu yapıp sergilenen yapıtları yine abartılı derecede olumlu değerlendirenler.

3-Serginin bir bölümünü olumlu bulup diğer bölümünü olumsuz bulanlar.

4-Nadir olmakla birlikte, sergilenen yapıtların tümünü olumsuz bulanlar.

5-Edebiyatçılar tarafından yazılan ve edebiyat eleştirisiyle plastik sanatlar eleştirisinin bir tutulduğu ya da karıştırıldığı değerlendirmeler.

6-Darülfunun’da felsefe ve psikoloji dersleri veren kişilerin, genellikle felsefeye yönelik yaptıkları değerlendirmeler.

7-Yapıtları sergilenen sanatçıların, kendi sergilerine yönelik değerlendirmeleri.

1915–1923 yılları arasındaki eleştiri yazılarında -yine Esin Dal’ın saptamalarına göre- şu terimler kullanılmıştır:

“Tercih ettiğim, daha kemalli, kısmen muvaffak olmuş, fena değil, kuvvetli, güzel, iyi, maharetli, disiplini yok, yarım eser, çok usta, beğeniyorum, portrede kuvvetli, iyi bulmuyorum, eserlerindeki tesiri beğenmiyorum, çok renksiz, tercih ettiklerim parça parça değil, renkli

⁸⁵³ Esin DAL, “1915–1923 Yılları Türkiye’sinde Plastik Sanatlar Eleştirisi”, 115.

⁸⁵⁴ A.g.k., 116.

buluyorum, dekoratif buluyorum, bu nedenle çok ağır, çok yeknesak, çok kuru.”⁸⁵⁵

Cumhuriyet’in ilanından 1937’ye kadar geçen süreçte kaleme alınan eleştiri yazıları da benzer nitelikler göstermiştir. “Şiirsel güzellik, renkleri duyarlı kullanmak, teknik mükemmellik” gibi önceki dönemlerde dikkate alınan ölçütler, bu dönem eleştiri yazılarında da söz konusu olmaya devam etmiş ve “çok güzel, mahirane, muvaffak” gibi sözler, eleştiri dilini oluşturmayı sürdürmüştür.⁸⁵⁶ Bununla birlikte “konunun güzelliği” ile “resimsel güzellik” kavramları da bir tutulmuş, resmin başarısı ise -bu kavramlar bağlamında- “doğru” seçilmiş olması ile ilişkilendirilmiştir.⁸⁵⁷

1937–1950 yılları arasındaki eleştiri dilinde ise: “güzel, muvaffak, yeknesak (tekdüze), ferah taze, canlı gibi, renkler koyu, yeşili güzel, ışık ve gölge iyi taksim edilmiş, renk ahengi” gibi terimler rağbet görmüştür. İpek Aksüğür Duben’in belirttiği üzere⁸⁵⁸ bu dönem eleştirisine, yeni kavramlar da dâhil olmuş; buna göre üsluptan bahsederken, klasik, realist, romantik ve modern nitelermelerine başvurulmuştur. Renk ölçütlerini, renk ahengi, ışık ve gölgenin dengeli dağılımı ile koyu ve açık lekelerin armonisi oluşturmuştur. “Desen kuvvetli mi?” sorusu önem kazanmış, bu sorudan da “Gerçeğe benzemiş mi?” anlamı türetilmiştir. Tüm kategoriler için başarı ölçütü, “resmin güzel bir duygu” yaratması olmuştur. Öte yandan, yapıtlar arasında üslubun getirdiği anlam ve amaç farkları sorun olarak görülmemiş; ayrıca eleştirilerde, sanatçıyı, önceki kuşaklarla karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirme anlayışı da gelişmemiştir.⁸⁵⁹ Bununla birlikte Ali Sermet Gökerman, Hamit Görele, Refik Epikman, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fuat İzer ile Nurullah Berk gibi ressamlar, yazılarında teknik ve yapısal sorunlara dikkat çekerek ve “ritim, hız, dinamik ve statik hareketler, tesadüf, tercih, muvazene (denge), maksat

⁸⁵⁵ A.g.k., 116.

⁸⁵⁶ Bkz.(847), DUBEN, 182.

⁸⁵⁷ A.g.k., 182.

⁸⁵⁸ A.g.k., 194.

⁸⁵⁹ A.g.k., 195-196.

dâhilinde terkip (birleşim), şekil kontrastları, üç buutlu (boyutlu) desen, iki buutlu (boyutlu) boya” gibi kavramları da eleştiri diline angaje ederek Türk resmi eleştirisine katkıda bulunmuşlardır.⁸⁶⁰ Ahmet Muhip Dranas, Peyami Safa, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar ile Sabahattin Eyüboğlu gibi yazarlar ise 1940’larda, eleştiriye tarihsel ve kültürel bir perspektif getirmeye çalışmışlardır.⁸⁶¹

Eleştirinin, Türk resminin önemli sorunlarından biri olduğu ise Cumhuriyet dönemi ressamı tarafından kaleme alınmış; buna göre Nurullah Berk, 22 Ağustos 1929 tarihli Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan “Hakikî San’ata Doğru” başlıklı yazısında konuyla ilgili düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

“Yeni açılan onüçüncü Galatasaray resim sergisi münasebetile bizde resim âleminin vaziyeti hakkında bazı hakikatleri söylemek, memleketimizde bu san’atın terakkisi (gelişmesi) için ne kadar uzak bile olsa, bir adım atmış olmak demektir. Bu hakikatlerin söylenmesini, senelerden beri münekkit (eleştirmen) geçinenlerden bekledik, halkı tenvir edip (aydınlatıp) onun safdiliğine (saflığı) oynayanları doğru yola sevkedeceklerini umduk. Sükût ve şakşak, cehil (bilgisizlik) ve ataletten (tembellikten) başka birşey göremedik. Bu biganelik (ilgisizlik), bu tarafgirlik (kayırma) yalnız san’ata karşı değil, memlekete karşı da bir lakaydi idi ve hâlâ da öyledir. Çünkü bu memleketin halkı resimde, heykeltıraşide, iyiyi fenadan tefrik (ayırt etme) ve iyiyi sevmesi için münekkitlerin nasihatlarına muhtaçtır. Bu münekkitler ise gaflet (aymazlık) ve cehalet içinde yaşayarak birlikte rakı içtikleri ressam arkadaşlarının eserlerine şaheser diyerek senelerden beri el şakırdattılar. Onların müsamaha ve tarafgirlikleri ile bir avuç insanın ortaya çıkardığı sahte san’at, sanki bir zehir gibi halkın damarına işleyip dimağlara (zihinlere) yerleşti. Öyle bir yerleşti ki bu zihniyeti oradan söküp atmak için seneler ve şu âciz makale gibi iki bin yazı daha lâzım.”⁸⁶²

⁸⁶⁰ A.g.k., 198-200.

⁸⁶¹ A.g.k., 200-201.

⁸⁶² Bkz.(816), BERK, 616.

Berk'in yazısından da anlaşıldığı üzere, Türk halkının plastik sanatlar konusunda bilgilenmesi, bilinçlenmesi ve nitelikli sanat eseri ile niteliksiz birbirinden ayırt edebilmesi için gerekli olan eleştirmen kitlesi, fonksiyonunu doğru olarak yerine getirememekte, yani objektif olamamakta dolayısıyla da halkın resim zevki ve görgüsünü yanlış yönlendirmektedir. Bu durumu tersine çevirmek için sanata dair objektif değerlendirmeler yapan eleştirmenlere ve eleştiri yazılarına ihtiyaç vardır; ancak Elif Naci', 1 Kânunusani (Ocak) 1931 tarihli Resimli Uyanış dergisinde yayımlanan "Küfür" başlıklı yazısında:

"...İki büyük kuvvet tanırdık. Bunlar çarpışırken asaletine yakışan vakar (ağırbaşlılık) ile konuşurlardı. Bugün kılıç, zaferden zafere atlarken üslubuna hezeyan (saçmalama) karışan kalem, artık mevkiini başka kuvvetlere, yeni tanıdığımız acayip, mendebur (sünepe) kuvvetlere terk etti. Bu yeni kuvvetler: tokat, sille, tekme, yumruk, küfür, şirretlik, edepsizlik..."⁸⁶³

demek suretiyle eleştirilerde objektiflik bir yana, eleştiri adına niteliksiz saldırıların yapıldığını ifade etmiştir. Görüş bildirirken, adeta boks maçına hazırlanır gibi temkinli olmak gerektiğini işaret eden sanatçı, eser teşhir eden ya da kazara münakaşaya giren bir ressamın, hemen harekete geçen "eli sopalı izbandutlar" tarafından, "dinini, imanını, avradını" hedef alan küfürlere maruz kaldığını kaydetmiştir. Sanat eleştirilerine yer veren gazete ve dergi sütunlarının kötü niyetli kişilerin yangın yerine, sanat yuvasının ise tulumbacı koğuşuna döndüğünü dile getiren Elif Naci, "hadsiz hesapsız" küfürlü her gün yeni bir sanat eserinin hırpalandığını, her gün bir sanatçının namusu ile oynandığını ve sanatçının da "ürkek bir piyade gibi", evladını bağrına basan bir anne şefkatiyle eserlerini kucaklayarak bu savaş alanını terk ettiğini bildirmiştir.⁸⁶⁴

Sanat eleştirisi sorunu, Berk tarafından, Güzel Sanatlar Akademisi'nde açılan D grubu sergisi (1939) vesilesiyle de kaleme alınmış; buna göre

⁸⁶³ Elif Naci, "Küfür", 70.

⁸⁶⁴ A.g.m., 70.

sanatçı, 23 Şubat 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Tenkide Dair” başlıklı yazısında bu sorunun hâlihazırda çözüme ulaştırılmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Yedinci resim heykel sergimiz hakkında muhtelif gazete ve mecmualarda çıkmış olan yazı ve tenkidleri bir araya toplıyarak serginin vermiş olduğu umumî tesir hakkında bir fikir edinmek istemiştım... Muvaffak olamadım. Ve bir kere daha kanaat getirdim ki bizde tenkid denilen şey, henüz teşekkül etmediği gibi münekkid de hayalimizde şekillendiremediğimiz ender değil, na mevcut bir hayvandır. ...bu iddiayı san’at ve fikir hayatımızın bütün sahalarına teşmil (yayma) edebiliriz. Ne edebiyatta, ne müzikte, ne tiyatroda ve –bilhassa- ne de plastik san’atlarda tam, bilgili ve şuurlu bir kelime ile fennî bir tenkid teessüs (ortaya çıkma) edememiştir. Demek ki bu sahalarda kıymet ölçülerimiz yoktur. Anarşi hüküm sürmekte, keyfî mütalaalardan (görüşlerden) başka bir miyara (ölçüte) tesadüf olunmamaktadır.”⁸⁶⁵

Sanat eleştirmenleri ve sanat eleştirisi eksikliğinin, toplumda plastik sanatların kök salmasını geciktirdiği gibi sanatçıları da olumsuz yönde etkilediğini belirten Berk, memleketteki en aydın tabakanın dâhi sanat konusunda şaşılacak derecede bilgisiz olduğunu kaydetmiş ve önemli bir yazarın, “Kanonika’nın tekniği, Mikelanj’inki kadar kuvvetlidir.” demesine, ünlü bir entelektüelin ise duvarında asılı duran Cézanne röprodüksiyonuna bakarak ‘siz mi yaptınız’ diye sormasına şahid olduğu gün”, Türk ressamı ve heykeltıraşının kimsesizliğini daha iyi kavradığını ifade etmiştir.

Beş-on yıl öncesine kadar, sanat eleştirilerinde, “filanca fırçasına gerçekten hâkim” ya da “filancanın renk ahenkleri pek ruh okşayıcı” gibi basmakalıp ifadelere rastlandığını belirten Berk, bu durumun zamanla değiştiğini, yazarların repertuarlarının geliştiğini, ancak bunun da eleştiriye iyi ezberlenmiş birtakım formüller şeklinde yansıdığını, dolayısıyla Türk sanatının, Canonica ile Michelangelo arasındaki farkları sezebilen ve bir

⁸⁶⁵ Nurullah BERK, “Tenkide Dair”,

röprodüksiyonu orijinalinden ayırabilen düşünörlere acilen ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır.

Berk, İkinci Kânun (Ocak) 1941’de, Yücel dergisinde yayımlanan “Sanat Mevzuunun Nankörlüğü” başlıklı yazısında ise:

“Bizde ay geçmez ki gündelik gazetelerde olduğu kadar fikir mecmualarında yüzlerce sanat yazısı çıkmasın. Entelektüellik vasfını kendilerine meslek edinmiş bazı muharrirler (yazarlar), sanat ve güzel sanatların muhtelif kolları hakkında muhtelif sütunlar dolusu yazı yazarlar ve elbetteki bütün okuyucular değilse bile mühim bir kitle, bu muharrirlerin o yazılarını okur. Bu hal, yıllar ve yıllardan beri devam ettiği halde plastik sanatlar neden memleketimizde bir türlü kök salamıyor? Neden halk hâlâ onlara yabancıdır? Neden sanat eseri satılamıyor? Neden duvarlarımıza tablo, köşelerimize heykel yerleştiremiyoruz?”⁸⁶⁶

demek suretiyle sanat üzerine birçok yazı kaleme alınmasına rağmen, bu yazıların Türkiye’de plastik sanatların yaygınlaşmasında neden etkili olmadığını sorgulamıştır. Yazısının devamında bu durumun, sanat hakkında yazılan ve konuşulanların somut bir örneğe dayandırılmamasından kaynaklandığını işaret eden Berk, memlekette yılda beş sanat sergisi açıldığını, buna karşın bin sanat yazısının kaleme alındığını, aslında bunun tam tersi olması gerektiğini, sanatı yaygınlaştırmak bağlamında halk üzerinde etkili olabilmek için sanat faaliyetlerinin bol, yazılacak ve söyleneceklerin ise az ve öz olması icap ettiğini ifade etmiştir. Yılda ik-üç “önemli sergi” dahi açılmayan, tek bir müzeden başka hiçbir koleksiyon ve galeriye sahip olmayan bir ülkede, sanattan bahsetmenin çoğu kez “gülünç bir cambazlık” olduğunu işaret eden Berk, yazarların örneklerini, halkın görmediği “garip sanat âleminde” seçtiklerini, hatta sanat eleştirmenleri arasında tek bir Avrupa müzesi dahi görenlerin bulunmama ihtimalinin yüksek olduğunu, bu

⁸⁶⁶ Nurullah BERK, “Sanat Mevzuunun Nankörlüğü”, 72–73.

durumda da sanat yazılarının gülünç tekerlemelerden başka bir özellik taşımadığını ve sütunların boş yere doldurduğunu dile getirmiştir.

Berk, sanat eleştirisi yazarların, genellikle yazılarını gazete ve dergilere para ile satan kimseler olduğunu, bu yazarların güncel konularda makale yazma sıkıntısına düştükleri vakit, bir-iki kitap karıştırmak suretiyle sanat yazıları kaleme aldıklarını, oysa bu durumun Türk plastik sanatlarını yurt genelinde yaygınlaştırmada etkili olmaktan çok problem teşkil ettiğini, bununla birlikte sanatı, Türk toplumunun “mühim bir mekanizması” haline getirmek için her Türk şehrinde müzeler, galeriler kurmak ve sergiler açmak gerektiğini, devlet binalarının resimlerle ve heykellerle süslenmesinin icap ettiğini, okullarda sanat tarihin okutulması lazım geldiğini, ancak o zaman sanat kelimesinin, mevcut soyut anlamından çıkarak realitenin ta kendisi olacağını vurgulamıştır. Bu şekilde sanat eleştirmenlerinin de halkın gözü önünde bulunan örneklere dayanarak yazılarını kaleme alabileceklerini ve karşılaştırma yapma imkânını bulabileceklerini belirten Berk, aksi takdirde sanat mevzularının, sanat hakkında yazılan ve çizilenlerin gerçeğe alakası olmayacağını altını çizmiştir.

Bu görüşlerine, “Plastik sanat eseri ile temastan ne kadar mahrum bulunursak bulunalım, sanatı bahis mevzuu yapmak bile bir nevi hazırlanış değil midir?” ya da “ Okuyucu kitlelerinde, yani halkın mühim bir ekseriyetinde sanat alakası uyandırmak elden ele dolaşan yazı ile mümkün olamaz mı?” diyerek karşı çıkanların da olabileceğini bildiren sanatçı; bu soruların olumlu olarak yanıtlanabileceğini ancak söylemlerinde aslında şunu ifade etmek istediğini kaydetmiştir:

“Esasen mantıksız bularak red eylediğim şey, sanat yazısından, sanat bahsinden ziyade bizde umumiyetle kabul edilen yoldur. Yılda iki sergi ve mahdut (sınırlı) eserli bir resim ve heykel müzesinden başka bir realiteye istinat (dayanma) edemeyen güzel sanatlar edebiyatımız, mahiyeti ve özü itibarıyla ancak ve ancak terbiyevî olabilir. “Vulgarisation (vulgarizasyon: halka yayma)”

kelimesine başka bir mukabil (karşın) istîâh bulamıyorum. Sanat mevzuunu intihap eden (seçen) Türk mütefekkir (düşünür) ve münekkidi (eleştirmeni), hangi zümreye intihap ederek (seçerek), tahlil, tenkit, mukayese yapabilir ve mevzuun felsefesine girişebilir? Sanat ile yakından meşgul olanların adedi, hem de bunları en mümtaz (seçkin) zümreden seçmek şartıyla, yirmiyi bulmaz. O halde büyük kitleye, yani orta kültürlü okuyucu kitlesine hitap etmek gerek. Esasen davamızın kazanılması, bu kitlenin sanat meselesi ile ülfet (kaynaşma) peyda (belli) etmesine bağlı değil midir? Dâvâ basittir. Ve basit olduğu için çok güçtür. Basit, fakat geniş çapta tedbirlere, basit fakat şümüllü (kapsamlı) icraata (çalışmalara) muhtaçtır. Güzel sanatlara ait neşriyatı, konferansları, propaganda faaliyetini bu tedbirlerin, bu icraatın gölgesinde doğup büyüyecek unsurlar olarak görmekteyim.”⁸⁶⁷

Berk, sanat eleştirisine ve eleştirmenlerine duyulan ihtiyaca dair yazılarını sürdürmüş; buna göre 29 Temmuz 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış 1: Tenkid İhtiyacına Dair” başlıklı makalesinde, bir değil, belki de on eleştirmene ihtiyaç duyulduğunu ifade ederek söze başlamıştır.⁸⁶⁸ Bir eleştirmenin, sadece şu veya bu heykel ile tablo ya da şu veya bu sergi hakkında “iyi” ve “fena” gibi görüş bildirmenin yanı sıra sanat topluluklarını, akımlarını, okullarını, bunların birbirlerine karşı tepkilerini ve nihayet ne halkın ne de sanatçının genellikle sezemediği geniş anlamı –ki geniş anlam derken, sanat eserinin, duygu ve tekniğin dışında toplumsal bir ürün olduğu ve bir milletin “nabzı ile kalbini gösterdiği” kastedilmektedir– kavramak ve halkı bu konuda bilgilendirmek gibi misyonlara da sahip olması gerektiğini işaret eden sanatçı, öte yandan memlekette hiçbir yazarda ya da sanat eleştirmeninde böyle bir misyon anlayışının bulunmadığını, hatta eleştirmenlerden “Neredeyiz?, Nereye gidiyoruz?” gibi soruların dahi cevabının alınamadığını, bu durumun ise plastik sanatlar alanında tam bir boşluk yarattığını vurgulamıştır. Son zamanlarda adeta bir “snobizm (züppelik)” halini gelen sanat yazarlığının, kişisel görüş ve yanlı hükümler dolayısıyla bu boşluğu dolduracak nitelikte

⁸⁶⁷ A.g.m., 73.

⁸⁶⁸ Nurullah BERK, “Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış 1: Tenkid İhtiyacına Dair”, 2.

olmadığını ifade eden Berk, sanat yazarlarının şu veya bu tezin savunmasını yapmak, herhangi bir ideolojiyi yaymak, filanca ressamı dâhi ilan etmek gibi dedikodu çerçevesinden dışarıya çıkamayan “sıfıra yakın” işler yapmakla meşgul olduklarını belirtmiş ve bu yazarlardan bazılarının ideolojilerini savunurken, sanatı da bu kalıba sokmak istediklerini, Türk sanatı hakkında tetkik ve tahlilden kaçınarak direktifler vermeye ve hayali istikametler tayin etmeye kalkıştıklarını, oysa zaman ve mekân birliği içinde toplumsal anlam ve ağırlık taşıyan bir eleştiriye, hatta millî sanat felsefesinin temelinde her zaman ihtiyaç duyulduğunun altını çizmiştir. Berk, yazısını sanat eleştirmenliğinin bir milletin sanatının gelişmesinde ne denli önemli bir unsur olduğunu işaret eden şu sözlerle tamamlamıştır:

“San’atkâr ile halk arasında mutavassıt (aracı) rolünü ifa eden (yapan) sanat münekkidi, kütleleri aydınlatmak ve belki yadırgayacakları şeyi anlatmak, izah etmek bakımından pek mühim bir unsurdur. Türk san’atkârlarının eserleri, cemiyet içinde bunca yıldan beri sun’i bir hayat yaşadı, içtimai (toplumsal) çerçevenin içine bir türlü giremedi ise bunun sebeplerinden biri de her halde san’at edebiyatının kısırlığı, sıhhatsızlığıdır. İlk bakışta ehemmiyetsiz gibi görünen, birden bire göze çarpmayan bir cihet, münekkid ve tenkid ihtiyacı, belki de problemin ta kendisidir. Sathî bir görüşle edebî tarzların bir şubesi gibi görünen san’at tenkidi hakikatte, plastik san’at eserlerinden ayrılamaz ve tefrik (ayırt) edilemez tamamlayıcı bir unsurdur. San’at eserinin kendi kendine konuştuğu, hiçbir izah ve tefsire (yorum) muhtaç olmadığı kanaati yanlıştır. Hissî ve fikrî idrakimizin en ince, en muğlâk (karışık) mekanizmasına hitab eden san’at eseri bin bir tefsire (yorum) yol açabilecek mahiyettedir. Türk ressamlığına tahsis edilecek birkaç makalenin başında san’at bibliyografyamızın fakirliğine, münekkid ve tenkid ihtiyacına işaret ederken, mevzuun dışına çıkmadığımı, bilakis en hassas noktalarından birine temas ettiğimi zannediyorum.”⁸⁶⁹

Türk resminde eleştiri sorununa değinen diğer bir sanatçı da Bedri Rahmi Eyüboğlu’dur. Eyüboğlu, 18 Teşrinisani (Kasım) 1941 tarihli Ulus

⁸⁶⁹ A.g.m.,2.

gazetesinde yayımlanan “Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle” başlıklı yazısında öncelikle Türkiye’de resim eleştirisinin nasıl yapıldığına kısaca değinmiş; daha sonra da eleştirmen-ressam ilişkisinden bahsetmiştir.⁸⁷⁰ Sanatçı, şunları kaydetmiştir:

“Yüzlerce sanatkârın, yüzlerce eserini bir çırpıda teşhir eden bir sanat sergisi hakkında yazı yazmağa kalkmak çok güç ve nazik bir iştir. Memleketimizde açılan sergiler hakkında şimdiye kadar bir tek doğru dürüst yazı görmek nasip olmadı. Bu mevzua dair yazılan yazıların bel kemiğini teşkil eden cümlelerden birkaçı: ‘-Veli’nin meyvaları çok muvaffak!, Ali’nin natürmortu çok fena!, Hasan’ın kompozisyonu dehşet!, Hüseyin’in çıplak kadını tuhaf!’ Sanatkârın ismiyle eserinin mevzuunu zikrettikten sonra, cümlelerin sonuna hoş, latif (güzel), âlâ (pek iyi), mükemmel gibi sıfatlar ilavesiyle yazılmış yüzlerce yazı gördük. Sizi temin ederim ki iyi hazırlanmış bir sergi kataloğu, bu nevi yazılardan çok daha öğretici ve faydalı şeylerdir. Hiç değilse size sanatkârın nüfus kâğıdından birkaç yaprak öğretir.... Bizde resim sergilerinde gördükleri eserlerin adları sonuna bir münasip sıfat bulduktan sonra sütunlarca yazı yazan bu zevat (kişiler), sanatkârlardan bahsetmiş olduğundan memnun, vazifesini yapmış bir vatandaş gururuyla, sanatkârların meclisine girdiği zaman hiç de tahmin ettiği şekilde karşılanmaz. Sanatkârlar, haklı olarak bu adamcağızı çatık kaşla karşılar ve sorarlar: ‘-Ali’nin natürmortu için kötü, Veli’nin meyvaları için güzel buyurmuşsunuz. Fakat bir parça zahmet edip bunların niçin kötü veya niçin güzel olduğunu anlatmamışsınız.’ Resmî, harikulade diye tavsif (nitelendirme) olunmasına rağmen bir başkası sorar: ‘-Benim kompozisyonun neresi harikulade çok merak ettim!’ Bir öteki, bunalmaya başlayan biçareyi maytaba alır: ‘-Hasan’ın çıplak kadını tuhaf, Hüseyin’in mandaları bir hoş, ötekinin manzaraları çok şirin, berikinin etütleri pek cici, bu ne biçim tenkit iki gözüm! Vallahi Mahmutpaşa’daki işportacılar en aşağılık malları müşteriye takdim ederken sizden çok daha ağırbaşlı cümleler sıralar, çok daha etraflı sözler bulurlar.’ Bu sözler karşısında resim sergisi hakkında yazı yazdığına çoktan pişman olan zat, ne yapacağını, bunlardan hangisine cevap yetiştireceğini şaşırılmış bir vaziyette soğuk soğuk terlemeğe başlar. Eğer akli başında bir zat

⁸⁷⁰ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, “Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle”, 5.

ise ekseriya şöyle bir cevapla kendisini kurtarır: ‘–Hakkınız var fakat ben bütün bunları izah etmeğe kalkarsam gazeteyi iki üç gün, ilan sayfalarına varana kadar sizin sergiye tahsis etmemiz icap eder. Hâlbuki buna imkân yok. Sergiden hiç bahsetmemeğe gönlüm razı olmadı...’ der, böylece sanatkârları bir parça avutmuş ve öldürücü alayları önlemiş olur. Fakat bu çapta bir yazı yazdığı halde, sanatkârlardan böyle bir muameleye maruz kalan bir başkası: ‘–Lanet olsun. Size de eserlerinize de, serginize de. Bir daha ayak basanın.’ diyerek bir küfür savurur ve bir daha resimden ve ressamdan bahsetmemek üzere çıkar gider.”⁸⁷¹

Eyüboğlu yazısının devamında, hayatını resme adanmış sanatçıları yakından tanıyanların, onların endişelerini, çalışma tarzlarını yakından takip edenlerin, herhangi bir eseri tek bir kelime ile nitellemelerine imkân olmadığını belirtmiş; bir roman hakkında fikir yürütebilmek için o romanı okumanın gerektiğini, bir tablo hakkında söz söyleyebilmek için ise onun önünde uzun uzadıya durmanın, sanatçısının endişeleriyle yakından alakadar olmanın ve onun dünyasına girmenin icap ettiğini; aksi halde bir sergiden alınan izlenimlerin, yolda ya da tramvayda, yüzünü birkaç saniye görme imakını bulduğumuz bir yolcu hakkında edinilen yüzeysel bir izlenimden öteye geçemeyeceğini kaydetmiştir.

Türkiye’de, resim eleştirisi konusundaki bu sorunların, Avrupa’da da yaşandığını belirten sanatçı, ancak orada sanatçıların hayatlarını ve sanatlarını detaylı bir biçimde yansıtan ve nitelikli fotoğraflarla süslü kitapların bulunduğunu kaydetmiş; oysa Türkiye’de böyle bir durumun hemen hemen söz konusu olmadığını, Namık Kemal’den birkaç kitapla bahsediliyor diye üzülen edebiyatçılara, en az onun kadar değerli olan Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekâi Paşa, Süleyman Seyyid ve Ahmet Ziya Akbulut gibi sanatçıları hatırlatmak istediğini, öyle ki Resim ve Heykel Müzesi’nde birkaç eserle olsa dahi kendilerinden sonra yetişen ressamı fersah fersah aşan bu

---

⁸⁷¹ A.g.m., 5.

sanatçıların da yukarıda belirtilen türde eleştirilerden başka eleştiri yüzü görmediklerini vurgulamıştır.

Arif Bedii Kaptan da Türk resminde eleştiri sorununu gündeme getiren ressamlardır. Sanatçı, 28 I. Teşrin (Ekim) 1941 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Güzel Sanatlar: Resim Sanatında Tenkit ve Münekkit” başlıklı yazısında, sergiler vesilesiyle kaleme alınan yazıların ne halkın resim kültürünün gelişmesine katkıda bulunduğunu ne de ressamları tatmin ettiğini ifade etmiştir.⁸⁷² Resim sanatının propagandasını yapacak, eseri bilinçli bir şekilde tahlil edecek ve bu alanda kıymet ölçüleri oluşturacak eleştirmenlere ihtiyaç duyulduğunu belirten sanatçı, güzel sanatların hangi alanında olursa olsun bir eleştirmenden tarafsız olmasının beklendiğini, bununla birlikte sanatta birçok cepheler, birçok yollar olması nedeniyle eleştirmenlerin, sanatçıları özgürlüklerine mani olmadan ve eğilimlerini göz önünde bulundurularak eleştirmeleri icap ettiğini dile getirmiştir.

Resim konusunda senelerdir kaleme alınan yazıların, hep aynı kalıplar içinde sıkışıp kaldığını ifade eden sanatçı, Türkiye’de edebiyatçı ve ressam olmak üzere iki tür sanat eleştirmeni bulunduğunu, edebiyatçıların eleştiri yaparken teknik analizlere yer vermeyerek “edebî fanteziler ve tasvirler içinde çalkalanıp durduğunu”, ressamların da birçok sanat terimini ardı sıra dizerek yalnızca ressamların anlayabileceği dilden konuştuğunu, halkın ise her iki tarafı da anlayamadığını kaydetmiştir. Resim eleştirisinde geçen terimlerin, etraflıca açıklandıktan sonra kullanılması gerektiğini bildiren sanatçı, aksi takdirde sanat kavramı içine türlü türlü kavramların dâhil olacağını, bunun da karışıklık yaratacağını ifade etmiştir. “Şekil ve nisbet güzelliği, çizgi armonisi, kompozisyon, ışık gölge gibi kelimelerin manâlarını, bana kalırsa mürekkep yalamış olanlardan çok, boya yalamış olanlar verebiliyor.” diyen sanatçı, buna rağmen bu değerler dikkate alınarak yapılan eleştirilere henüz rastlanmadığını, dergilerde ve gazetelerde yer alan eleştiri yazılarında

⁸⁷² Arif KAPTAN, “Güzel Sanatlar: Resim Sanatında Tenkit ve Münekkit”, 5.

genellikle:“–Falancanın çok kuvvetli bir natürmortu var. Falancanın kadın portresi çok canlıydı. Bu sene iki zayıf peyzajla sergiye iştirak etmiş. Çalışma tarzı pek serbest.” gibi ifadeler kullanıldığını, bu gibi yazıların ise ancak, “mânâsı karnında kalmış şair sözleri” olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir.

“İdeal resim münekkidi, hakikî sanatkârın, muayyen (belirli) kalıplara tıklıp kendi kendini tekrar etmekten çekineceğini ve mütemadiyen arayacağını bilir.” diyerek sözlerine devam eden sanatçı, eleştirmenlerin bu konuyu dikkate almaları gerektiğini, aksi takdirde sanat eğilimlerinde değişim yaşayan ressamların, eleştirmenler tarafından yanlış yorumlanabileceğini, bunun da resamlara zarar vereceğini ifade etmiş ve eleştirinin nasıl yapılması gerektiğine dair şunları kaydetmiştir:

“Münekkidin sanatkârda arayacağı ilk şey yürüdüğü yoldur. Sanatta aramayı, mevzu değiştirmek sanan nice ressamlar vardır ki bütün ömürlerinde malum olan bilgilerle kendilerini tekrar etmişlerdir. Yapılan tenkitlerde, arayanın elbet bir gün sanatın uçsuz bucaksız sırlarından bir şeyler sezmiye ve onu şahsiyetine mal etmiye muvaffak olacağı düşünölmeli ve bu tip ressamın eserleri hakkında söylenecek sözler ulu orta ve yorulmadan savrulmuş kerametler (sözler) olmamalıdır. Güzelse niçin güzel? Çirkinse niçin çirkin, niçin kuvvetli resim? gibi bir sürü ‘niçin’lere cevap verebilen yazılar özlüdür ve halkın da sanatkarın da beklediği tenkit şekli budur.”⁸⁷³

Ali Karsan da, Haziran 1945 tarihli Arkitekt dergisinde yayımlanan “Resim Tenkitleri Hakkında” başlıklı yazısında resim eleştirisi konusuna değinerek “Resammlar, resim eleştirisi yapmalı mıdır?” sorusunun yanıtını vermiştir.⁸⁷⁴ Buna göre sanatçı, bir ressamın ya arama devresinde olduğunu, ya da kendine iyi kötü bir yol çizdiğini ve bu yolda yürüdüğünü belirtmiş; arama devresindekilerin eleştirilerine itibar etmemek gerektiğini; zira bu aşamadaki ressamların fikirlerinin değışken olduğunu, sanatlarının farklı

⁸⁷³ A.g.m., 6.

⁸⁷⁴ Ali KARSAN, “Resim Tenkitleri Hakkında”, 122.

eğilimler gösterdiğini, bugün beyaz dediklerine, yarın siyah ya da esmer diyebileceklerini, kendilerine bir yol çizen ressamın ise sabit fikirli olduklarını, kendi çizdikleri yoldan başkasını beğenmeyeceklerini ve doğru bulmayacaklarını, ayrıca sanatçıların, duyguların etkisiyle hareket ettiğini, arkadaşları söz konusu olduğunda objektif davranmadıklarını, bu durumun resim jürilerinde de açıkça görüldüğünü kaydetmiştir. Söz konusu ressamın, körlerle fil hikâyesi misali tavır aldıklarını bildiren Karsan, yazısında bu hikâyeye yer vererek şunları aktarmıştır:

“Padişahın birisi, anadan doğma ve hiç kimseden filin tarifini istememiş körleri toplamış ve onlara, ortaya fil isminde bir hayvan koyacağını ve kendilerine de az bir müddet bu hayvanı istedikleri gibi yoklayabilmelerine müsaade edeceğini ve bu müddetten sonra hangisi fili iyi tarif ederse, ona bilmem ne kadar ihsanda (bağışta) bulunacağını vadedmiş. Körler vakit geçirmeden hemen file saldırmışlar. Kimi ayağını, kimi kuyruğunu, kimisi de hortumunu eline geçirmiş, başlamışlar iyice yoklamaya. Müddet bitince sıra ile padişahın karşısında fili tarife başlamışlar. Hortumuna göre tarif edeni, ayağını ele geçiren tenkit etmiş, ayak tarafını anlatanı kuyruğu yoklayanı cerhetmiş (fikrini çürütmüş), hülâsa (kısaca) orada, padişahın önünde başlamışlar doğru, yalan diye kavga etmiye. Hakikatte ise aralarındaki davada hepsi ayrı ayrı haklı, fakat hiçbirisi de... fili açık gözle etrafıca görmüş tetkik etmiş vaziyette değil.”⁸⁷⁵

Ressamların sanat anlayışının da buna benzer olduğunu belirten Karsan, sanatı hangi tarafından görürlerse oradan tuttıklarını, dolayısıyla ressamın resim eleştirisi yapmamaları gerektiğini, bunun yerine arkadaşlık, dostluk bilmeyerek, hatır saymayarak sadece sanat adına ve o kaygıyla hareket eden kişilerin bu misyonu üstlenmelerinin icap ettiğini ifade etmiştir.

Malik Aksel de 1 Temmuz 1946 tarihli Ülkü dergisinde yayımlanan “Sanat ve Tenkitçi” başlıklı yazısında sanat eleştirisi sorununa değinmiştir.⁸⁷⁶

⁸⁷⁵ A.g.m., 122.

⁸⁷⁶ Malik AKSEL, “Sanat ve Tenkitçi”, 7-8.

Eskiden herkes için anlaşılması kolay bir dil olduğunu işaret ettiği resmin, artık ressamı arasında dâhi anlaşamadığını belirterek söze başlayan Aksel, resimden ne arandığını ve ne istendiğini açıkça anlatabilen ya da algılayabilen kimsenin kalmadığını, tuhaf olanın ise literatür bolluğuna rağmen seyircinin resim sanatı karşısında hiçbir dönemde olmadığı kadar kararsızlığa düştüğünü kaydetmiştir. Literatürün bolluğu ve eleştiri yazılarına karşın, bir ressamın beğendiği bir eseri diğerinin kötülediğine, birinin güzel dediğine ise diğerinin fena diyebildiğine dikkat çeken Aksel, bunun sebebini türlü şekillerde açıklayanlar bulunduğunu, ancak bu açıklamaların da inandırıcı olmadığını ifade etmiş; bu durumda sanatın belirli bir görüşü anlatmadığını ve kesin bir tarifinin de yapılamayacağını dile getirmiştir.

Bireyselliğin, sanatta güzellik hükümlerini altüst edecek kadar özgünlüğe yer verdiğini ve 20. yüzyılın sembolü ilan edildiğini belirten sanatçı, bu nedenden ötürü bazı entelektüellerin, beğenmedikleri eserleri beğeniyor gibi gözükmeye çalıştıklarını, karışık, anlaşılmaz ve geleneklerin dışına çıkan her eserin hiç olmazsa ileride güzel görünebileceği ihtimalini öne sürdüklerini, sanatçıların ise tabiattan uzaklaşmak için türlü vasıtalarla başvurduklarını ve resmi simgesel bir dil olarak kabul ettiklerini bildirmiş; ancak bu durumun, daha doğrusu bu resim tarzının, dünya gerçekliği ile mantığa ters düştüğünü ifade etmiştir. Bununla birlikte ilerleme meraklılarının, her şeye olduğu gibi buna da sıkı sıkıya sarıldıklarını, bu vesile ile yenilikleri övdüklerini, geleneğe bağlı olanı yerdiklerini işaret eden Aksel, özellikle Türk edebiyatçıları arasında bu tarzda eleştirmenlerin çoğaldığını ve bu kişilerin edebiyatta yapamadıklarını resimde yapmaya başladıklarını, yani ressamı kategorize ettiklerini, onlar hakkında kesin hükümler vermede kendilerini otorite gördüklerini, Yesari'lere, Yunus Emre'lere, İtri'ler ile alaturka saz semailerine hayran olan bazı yazarların, edebiyattan ziyade resimde aşırı ve "züppe" fikirler ile eserlerin bedava propagandacılığını üstlendiklerini belirtmiştir. Çocuk resimlerindeki bilgisizlik ve beceriksizlikten kaynaklanan her şeyi ifade etme cesaretinin, söz konusu yazarların eleştirilerinde de mevcut olduğunu bildiren sanatçı, bu yazarların kullandıkları kelimelerin, sanat eserini anlatmak

bir yana “küçültmekten” başka bir işe yaramadığını, bu eleştirilerde gönül alma ve kayırmanın da göze çarptığını, hele son zamanlarda “sanatkâr ihracı”, “atom sanatkâr çocuklar” modasının alıp yürüdüğünü, ancak bu modanın da hızla sona erdiğini, resimde bu türlü yazıların her şeyden önce samimiyetten uzak bir tabiat anlayışına yol açtığı için büyük bir hazımsızlık yaptığını kaydetmiştir.

Aksel, fırçanın kalem gibi olmadığını, eğildiğini, büküldüğünü, nazlı ve yumuşak tutulması gerektiğini, bu yüzden kalemin her zaman fırçaya hükmettiğini, onun, fırça gibi zayıf, her renge, her şekle girecek bir araç olmadığını, bundan ötürüdür ki çoğu ressamın, fırçanın yanı sıra kalem de tutmaya başladığını ya da kuvvetli kalemlerin gölgesine sığınmak istediğini ve her yazarın, sanata, kalemini kuvvetli tutabildiği ölçüde hükmedebileceğini belirtmiştir. Bazı ressamların gazete ve dergi sahiplerinin dostluğunu kazanmak ve onları eserlerinin propagandacısı yapabilmek için resim yapmak yerine önce muhit yapmayı tercih ettiklerini kaydeden sanatçı, bazı genç şairler, yazarlar ile aydınların ise muhit edinme endişesiyle hareket ederek devrin sanatına uydukları zannına kapıldıklarını, hatta daha da ileri giderek hiçbir bilgi ile tecrübeye dayanmayan ve yalnızca yetersizliklerinden almış oldukları kuvvetle “B... en büyük ressamımızdır.” ya da “C... ayarında bir ressam Avrupa’da bile azdır...” gibi abartılı hükümlerle dolu yazılar yazmaya kalkıştıklarını, ancak bu hükümleri neye dayanarak verdiklerini açıklayamadıklarını dile getirmiştir. Aksel söz konusu kitlenin, resimleri bir sanatçı gözüyle değil de bir edebiyatçı gözüyle bakarak türlü benzetmelerle anlatmaya koyulduklarını, bunun ise sanatın tahammül edemeyeceği türden bir suniliğin son haddi olduğunu ifade etmiştir.

Eşref Üren ise 1 Mayıs 1950 tarihli “Sanat ve Tenkit” başlıklı yazısında eleştiri sorununa dair şunları dile getirmiştir:

“Dün olduğu gibi bugün de resmi yalnız bakmakla, gözle anlamıya çalışmak çıkar yol değil, boşuna bir gayrettir.

Sanat eseri, akıl ile duygunun birleşmesinden doğar. O, sadece aptal bir objektif olarak kalmış bir gözle ne denli yorumlanabilir? Akıl ile göz arasındaki yollar, bilgisizlik molozlarından temizlenmemiş, tıkalı kalmışlarsa anlayışa elbette geçit vermiyeceklerdir. Gözler, o vakit kafaya açılmış boş ve manasız iki deliktir, o kadar. Belki pek uzun bir göz terbiyesi diyetine giren bir kimsenin zevksizliği zevke, anlayışsızlığı anlayışa çevirebilirse de bu, yolu uzatır. Sanat aşının tadı, tenkitçinin ektiği bir çimdik tuz ve biberdir. Seyircinin damağına, pişirilip kotarılan bu nesne eğer o elden geçmemişse yavan gelmektedir. Sanatçının sisli kıyılarına, tenkit köprüsünden daha kolaycacık varılabiliyor. Batı illerindeki tenkit bolluğunu, bu faydalı arabuluculukta aramak doğru olur. Kısa yol da budur. Batının tanıdığı sanatçılarımız yok değil, biz daha tanımıyoruz onları. Öyle resim sergileri açılmıştır ki, ressam fırçadan kaleme sarılmamışsa bir tek yazı da çıkmamıştır... Sanatçının sayısız dertleri yetmiyormuş gibi bir de onu, tenkitçisini bulamamanın acısı dağıyor. Onlar çok geciktiler. Nerede kaldılar dersiniz?”⁸⁷⁷

Cumhuriyet dönemi ressamları, Türk resminde eleştiri sorununa dair çözüm ararken sanatın ve resim sanatının kapsamına giren konularda kuramsal nitelikli yazılar da kaleme almışlardır.

4.7.Resim Sanatına Kuramsal Katkılar

Cumhuriyet dönemi ressamları sanatın anlamı, kaynağı ve amacı, fonksiyonu, sanat-sanatçı-konu bağıntısı, sanat kültürü kapsamında sanat eseri, sanat eserini tümleyen unsurlardan konu, içerik ve form, formu meydana getiren öğelerden kompozisyon, stil (üslup) ve teknik, resim, resmin unsurlarından renk ve çizgi, ışık ve gölge, resim-akıl-bilgi bağıntısı, resim ve kaynaşma, resim ve denklik ile resim ve ifade olmak üzere Türk resmine kuramsal bağlamda katkı sağlamaya yönelik yazılar kaleme almışlardır.

⁸⁷⁷ Eşref ÜREN, “Sanat ve Tenkit”, 11.

Buna göre, sanatın ne olduğu sorunsalı, Celâl Esad Arseven tarafından 1 Birincikânun (Aralık) 1934 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Öz Türkçe ile Ar Üzerinde Konuşmalar, Ar Nedir?” başlıklı yazında irdelenmiş ve sanat şöyle tanımlanmıştır:

“Bakınız ar nedir söyleyeyim. Seve seve yapılan ve karşısında tanızganarak (hayranlıkla) tat duyulan birçok neseler (şeyler) vardır ki hiçbir yararlığı yoktur. Bir halının üzerindeki bezemeler, çiçekler, bir dokuma üzerindeki bezensel dallar, yapraklar, çizevler (şekiller), bir kahve fincanı üzerindeki süsler neye yarar. Bunlar o nesnelere daha mı dayanıklı yapar. Fincanın üstündeki bedizler (resimler) porselenin kırılmamasına mı yardım eder? Hayır. Bir caminin mermer direkleri, tepesindeki oyma başlıkların neye yararı vardır? Bu taşlar hiç oyulmadan, süslenmeden düz olarak konulmuş olsaydı daha sağlam olmaz mıydı? Çiçek bedizleriyle süslenmiş bir tabak içinde yemek yemek düz bir tabakta yenilen yemekten daha mı çok karın doyurur? Hem süslü tabak, paraca daha artamlı (pahalı) değil midir bunu neden öbürüne değiştiriyoruz? Diyeceksiniz ki güzeldir de ondan. İşte bütün iş burada. Güzelden tat almamızda, tadık (zevk) duymamızdadır. Para vererek bir bağlam (demet) gül veya çiçek alıyoruz, onu bir kavanoz içinde odamızın en gözönü bir yerine koyuyoruz. Bu çiçek karnımızı mı doyuruyor, özüşümüzü (vücudumuzu) mü ısıtıyor? Hayır... O çiçeklerin, bezeklerin (süslerin) renkleri, çizevleri (şekilleri) gözümüze, tinimize (ruhumuza) bir azık (gıda) oluyor, bize bir tadık (zevk) veriyor ki... yemişin tadından daha çok. İşte halının çiçekleri, neselerin (şeylerin) süsleri, o mermer direklerin oymaları, çiçeklerin renkleri ve çizevleri (şekilleri), varlığın güzel bir görünümünü gösteren bir tablo, sözün kısası bakmaktan hoşlandığımız ancak özdeksel (maddi) bir yararlığı olmıyan bütün bu neselerin (şeylerin) üzerimize bıraktığı izlere ar (sanat) diyoruz.”⁸⁷⁸

Sanatın bir fayda beklemeden hayranlık duyulan ve sevilen güzelliklere dendiğini belirten Arseven, para da getirmediyini, öte yandan verdiği zevk ve sevincin parayla satın alınamayacağını kaydetmiş; bununla birlikte sanatın,

⁸⁷⁸ Celâl Esad ARSEVEN, “Öz Türkçe ile Ar Üzerinde Konuşmalar, Ar Nedir?”, 3.

yaşamda karşılaşılan sıkıntıları, güçlükleri unutturduğunu, insana yaşama sevinci aşıladığını ve teselli ettiğini ifade etmiştir.

“Geniş bir denizin üstünden batan, güneşin bulutlara çarpan kızılıkları, suya vuran yankılarını görünce: ‘–Ah bakınız ne güzel’ der ve içimizde bir hoşlanma duyarız. Kocaman bir dağın bayırlarında, ilk yaz yellerile titreyen papatyaların size verdiği esrime (heyecan) kaynağını yokladınız mı? Kayalar arasında akan suların, eğilmiş söğüd dallarının neden hoşunuza gittiğini araştırdınız mı? Neden ay ışıklı geceler dışarıya çıkmak, ayın deniz üstündeki gümüşlü çarpıntılarına saatlerce bakmak istersiniz? Bir yaz gecesi, biraz otlar üzerine arka üstü yatıp ta gökteki yıldızlara bakarken ne duyarsınız?... Varlığın yüceliği önünde tanızgan tanızgan (hayran, hayran) düşünürsünüz... Bunların yer adamına ne yararlığı var? Onu aramazsınız. Salt bakar, bakarsınız. Tanızgar (hayran) kalırsınız.”⁸⁷⁹

diyen sanatçı, bu suretle sanat alanına girildiğini, güzellikler karşısında duyulan bu heyecanların ve kalp çarpıntılarının ise yalnızca sanat duygusundan kaynaklandığını belirtmiştir.

Sanatın ne olduğu sorunsalının yanı sıra sanatın doğuşu ve amacı hakkında da fikirler üretilmiş; buna göre Zühtü Müridoğlu, 8 Nisan 1936 tarihli Kültür Haftası dergisindeki “Sanatın Mevzuu ve Maksadı” başlıklı yazısında,⁸⁸⁰ sanatın başlangıcını oyuna, büyüye, dine ve tabiatı taklit arzusuna bağlayanların yer aldığını; ancak tarih öncesinde gerçekleştirilen sanat eserlerinden çoğunun Rönesans dönemindekiler kadar mükemmel olduğunu, zira bu eserlerin desen ve hareket açısından özenli göründüklerini dolayısıyla büyü ya da oyun amacıyla değil de sanat eseri yaratma kaygısıyla yapıldıklarını; ayrıca yaban kavimlere ait tahtadan oyulmuş heykellerin de aynı kaygıyla gerçekleştirildiğinin araştırmacılar tarafından tespit edilmiş bulunduğunu kaydetmiştir. Bununla birlikte Müridoğlu, insanoğlunun kendini ve etrafını içgüdüsel olarak süsleme eğiliminde olduğunu, yaban kavimlerin dahi

⁸⁷⁹ A.g.m., 3.

⁸⁸⁰ Heykeltraş Zühtü, “Sanatın Mevzuu ve Maksadı”, 246.

yüzlerini boyamak veya çizmek suretiyle kendilerine özgü bir süsleme anlayışı geliştirdiklerini işaret etmiş; etrafımızı güzel görmek isteğinin yemek ve içmek kadar kuvvetli bir ihtiyaç haline geldiğini belirten sanatçı; dolayısıyla başlangıcından beri sanatın en önemli ve tek amacının güzellik yaratmak endişesi olduğunu altını çizmiştir.

Nurullah Berk ise 26 Ağustos 1939 tarihli Yenigün dergisindeki yazısında, sanatın ne işe yaradığını irdelemiştir.⁸⁸¹ Buna göre Berk, insanın hüznü ve sıkıntılı anlarında yardımına koşan “en büyük” teselli kaynağının sanat sevgisi olduğunu belirtmiş; sanatçının yaratma kabiliyeti sayesinde hayatın tekdüzeliğinden kurtulduğu gibi sanatseverin de güzel sanatlara duyduğu sevgi dolayısıyla teselli bulduğunu ve güç kaynağına ulaştığını ifade etmiştir. “Bir kitabın derinliğine dalabilen, bir bestenin sedaları (sesleri) arasında benliğini untabilen, bir heykelin, bir tablonun şekil ve renk âlaminden zevk duymasını bilen insan, hiçbir zaman bedbaht (mutsuz) olamaz.” diyen sanatçı, sanat kültürüne sahip ya da sadece sanatı tadan, seven insanın, içinde yaşattığı şekil, renk, şiir ve müzik kıymetleri sayesinde maddi dünyaya bambaşka bir âlem kattığını, bunun da “estetik âlemi” olduğunu işaret etmiştir. Sanat eserinin, kişiliğe, zekâyâ ve duygulara hitap etmesi dolayısıyla “yükseltici bir kuvvet” olduğunu dile getiren Berk; öte yandan ne fen, ne felsefe, ne de pozitif ilimlerin, insana hayatın tekdüzeliğini ve acılarını unutturabileceğini, bireylerin “kaçış yolunu” ise onu “ideal âleme” ulaştıran sanat sevgisinde bulabileceklerini kaydetmiştir. Sanat sevgisinin iyiye, doğruya ve güzele yaklaştırma özelliği nedeniyle insanın “ferdi değerlerini” de arttırdığını ifade eden Berk, bu bağlamda sanatın sosyal bakımdan da uzlaştırıcı ve yakınlaştırıcı bir unsur olduğunu belirtmiş; millî karakter taşımakla birlikte, tek uluslararası lisan olma özelliği nedeniyle de dünyadaki insanları aynı sevgi ile birleştirebilecek yegâne kuvvet olduğunu altını çizmiştir.

⁸⁸¹ Nurullah BERK, “Sanat Ne İşe Yarar”, 18, 31.

Elif Naci ise 6 Teşrinisani (Kasım) 1930 tarihli Resimli Uyanış dergisindeki “San'at:Mevzu” başlıklı yazısında sanat-sanatçı ve konu bağıntısını irdelemiş ve şunları aktarmıştır:

“Heyecanı tükenmiş, ruhunu sahte ve bayat bir meta gibi avucunda tutanlar, mevzuun kapısını çalarlar. Mevzu, hisleri felce uğramış san'atkârların uğrağıdır. Onlar buraya gelip misafir kalırlar, oradan uzak ve bir daha avdet (dönüş) edilmeyen seyahate çıkarlar. Sanatın hudut haricine attığı gündən beri mevzu, bu misafirhaneyi işletiyor. İşte burası, hisleri kötürüm olmuşların bedava yiyip içtikleri bir imarethanedir. His, bulunduğu yere sığmayıp kalem çatlatan aşkın bir buhar dalgası gibi, içinde namütenahi (sonsuz) heyecanların fırtınası dolaşan san'atkârın ruhunda açılan oluktan boşalır. San'at, bu fırtınaların şimşekten dilidir. Etrafımızda, bir tünelden geçen ve etrafı görmiyen uğultulu bir lokomotif gibi aksiseda (yankı) yapan nefesler var. Ray üzerinde gıcirtılı sesler çıkan bu tekerlekler, sınırlarımızın üstünden geçiyor, istirap veriyor. Mevzu, ‘Bir lokma ekmek isteyen aç midenin sesi.’ Gecenin karanlığına yüzünü gömmüş, etrafında ellerile bir şeyler arıyan ve kalbinin üstünde büyük bir tabut taşıyan gecenin mücrim (suçlu) mahlûkunu tanır mısınız? O, bir türbedar gibi güneş doğuncuya kadar esrarlı gecenin koynunda uykulıyan arzı (yeryüzünü) beklemiştir. Önünde mürekkebi kurumuş bir hokka, elinde boyaları taş kesilmiş bir palet, koltuğunda telleri kopmuş bir saz. Hislerinin zulmetinde (karanlığında) etrafını aydınlatmak isteyen bir fener gibi mantığını elinde tutan karanlıklar kahramanı bekler ki güneş doğsun, karanlıklar erisin de bir mevzu bulsun. Bir mevzu... Çöle ninni söyleyen deve çamları, yuvasında boğulmuş bir baykuş yavrusu, sarı gözlü sevgilinin tabancasından çıkan kurşun, kar üstünde uluya uluya koşan sırtlanlar, oyuncaklarını kıran afacan çocuğun tepinişi, saçlarını yolan mecnun (çılgın), kafesinde Şopenin (Chopin) bestelerini şakırdayan kanarya, gözleri oyulmuş bir âmâ çocuk, bir demet pırasa... O bir şey istiyor! Bir mevzu... Mevzu, san'atkârın dışında değil içindedir. Ruhundaki taşkın hislerle paletindeki raş'eli (titreşimli) renklerin kucaklaştığını görmek istediğimiz büyük san'atkarın beşiğini sallayan anneye söyleyelim, bu üç heceli kelimeyi büyük yavrunun kulağına fısıldasın.”⁸⁸²

⁸⁸² Elif Naci, “San'at: Mevzu”, 362.

Elif Naci bu sözlerle, konunun, sanatın vazgeçilmezlerinden biri olduğunu vurgulamıştır; zira sanatçı bu yazıyı, Türk resmine nüfuz eden modern eğilimler nedeniyle konstrüksiyon endişelerinin ön plana çıkarıldığı, konunun ise yadsındığı dönemde kaleme almıştır.

Nurettin Ergüven'in ise 1937 tarihli Ar dergisinde yayımlanan yazılarıyla sanat kültürünün ana hatlarını çizmiştir. Ergüven, Haziran 1937 tarihli ilk yazısında, mündericat (konu), muhteva (içerik) ile form (biçim) olmak üzere sanat eserini üç ana unsurun belirlediğinden bahsetmiş ve bir sanat eserini analiz ederken de bu üç unsuru dikkate almak gerektiğinin altını çizmiştir.⁸⁸³ Sanatçı, konuyu -bir peyzaj söz konusu olduğunda- betimlenen tabiatın coğrafi ve jeolojik hali, içeriği, tabiat karşısında duyulan ve ifade edilen estetik heyecan, formu ise içeriği ifade etmenin bir tarzı veya türü, bir başka deyişle çizgi ve renkler aracılığıyla objeye ya da süjeye plastik bir kıymet verme, sanatkârene bir biçimde şekillendirme olarak tanımlamıştır. Ressamın bu üç unsurdan birine, bazen de diğerine odaklandığını ifade eden sanatçı, bu durumun yalnızca yaratma anında değil seyretme esnasında da söz konusu olduğunu vurgulamış; bununla birlikte bir eserde konunun, form ve içeriğe nazaran daha az dikkate alındığını kaydetmiştir.

Konuyu oluşturan objenin, ilim ve fennin de gözlem ile analizine girebileceğini belirten Ergüven, örneğin bir çiçeğin hem botanik ilminde kullanıldığını hem de plastik sanatlarda tercih edilen motiflerden biri olduğunu, ancak bitkilere dair bir kitaptaki çiçek resmi ile bir ressam tarafından yapılan çiçek resminin arasında farklar bulunduğunu, bu farkın ise tarz ve türden kaynaklandığını kaydetmiştir. Buna göre sanatçı, bilimde objektif görüşün, ilmî ve fennî idrakın hâkim olduğunu; ancak resim sanatında “dış gerçekliğin” başka türlü kabul edilerek estetik, duygu, ibda (yaratma) ve sanatkârene şekillendirmeden meydana gelen “diğer kuvvetler” vasıtasıyla farklı bir şekilde sunulduğunu dile getirmiştir.

⁸⁸³ Nurettin ERGÜVEN, “Sanat Kültürünün Ana Hatları”, 13–14.

Bir sanat eserini “güçlü” kılan unsurun form olduğunu belirten Ergüven, sanatçının dikkatini formun özüne yoğunlaştırması icap ettiğini, konu ile içeriğin ise ikinci planda olduğunu; ancak bu iki unsurun, aynı zamanda eserin özüne ulaşmada adeta bir “merdiven” vazifesi gördüğü için hiçbir zaman ihmal edilmemesi gerektiğini kaydetmiş; yine de konu ile içeriğin, başarının “dış kabuğunu” teşkil ettiğini, gerçek kıymetin ise formun özünde olduğunu işaret etmiştir.

Yazısının devamında formu, kompozisyon, stil ve teknik olmak üzere üç kısma ayıran Ergüven, kompozisyonu, eserdeki çeşitli kısımların bağıntısından oluşan bütün, stili, doğal formların plastik forma dönüştürülmesi, ifadeyi veren şekil ve şahsiyetin forma verdiği özellik, tekniği ise malzemeyi kullanma tarzı olarak tanımlamıştır. Ergüven, bu üç unsurdan ikisini Rubens’in “Leucippus’un Kızlarının Tecavüzü” adlı tablosu (Resim 4.239) üzerinde örneklendirmiş; buna göre figürlerin birbirleriyle ilişkisinin bütününe kompozisyon, fügürlerin, hatta her uzvun veya ayrıntının biçimlendirilmesindeki özgünlüğü ise stil olarak kaydetmiştir.

Sanatçı, Temmuz 1937 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Sanat Kültürünün Ana Hatları II, Kompozisyon” başlıklı yazısında ise kompozisyonu, kapalı, açık, meyilli ve lokal olmak üzere dörde ayırmıştır.⁸⁸⁴ Kapalı kompozisyonda, “muhtelif (çeşitli) parçaların umumî heyeti (tamamı), mükemmel ve müttehit (birleşik) bir gül teşkil eder. Gerek tabloda, gerekse heykel blokunda ve mimari eserlerde bir satıh (yüzey) veya hacim ilavesi kabil (mümkün) değildir.” diyen sanatçı, bu kompozisyon türünde genişletme, daraltma, eksiltme ya da eşitleme yapmanın söz konusu olmadığını işaret etmiş ve örnek olarak da Martin Fréminet’nin, “Avcı Diane” adlı eserini göstermiştir (Resim 4.240).

⁸⁸⁴ Nurettin ERGÜVEN, “Sanat Kültürünün Ana Hatları II, Kompozisyon”, 9.

Açık kompozisyonda ise, “parça” ve figürler arasındaki bağı “gayet gevşek” olduğunun altını çizen sanatçı, bu türün izleyicide ekleme, tamamlama ve devam isteği uyandırdığını, modern resimde fazlasıyla tercih edildiğini, Empresyonistler ile Realistlerin, özellikle de Courbet’in bu kompozisyon şeklini çoğunlukla kullandığını kaydetmiş ve “Bu eserlerde kompozisyon, güya tabiattan bir parça öylece kesilip konmuş gibi görünür. Bu terkipler (birleşimler) her cepheden ilaveler yaparak tahdid (sınırlama) hatta ikmal (bütünleme) edilebilir fikrini telkin eder. Açık kompozisyonun en karakteristik ciheti (yönü), mütehavvil (değişken) ve cevval (çabuk ve kesin) oluşudur.” demek suretiyle bu kompozisyon türünü, Tiziano’nun “Diane ve Callisto” adlı yapıtıyla (Resim. 4.241.) örneklendirmiştir.

“Kapalı kompozisyonda sükûnet ve ulviyetin (yüceliğin) ihtişamlı tesiri, açık kompozisyonda ise tabiatın ihmalkâr serpilişi, dinamik cevvaliyeti (çabukluğu) ve hava ile ışığın lakayit akışı vardır.” diyen Ergüven, resim ve heykelde, “kuvvetin taşkınlığını, azametle akışını” meyilli kompozisyonla yansıtmanın mümkün olduğunu, bu türün özellikle tarihî olayları, coşkun görünüşleri betimlemek için uygun düşüğünü ve Tiziano’ya ait “Venüs ve Adonis” adlı yapıtın da bu türe (Resim 4.242) örnek teşkil ettiğini belirtmiştir. Sanatçı, lokal kompozisyonda ise resimdeki herhangi bir objenin ön plana çıkarılarak geride kalanların ikinci plana atıldığını ve adeta silik bırakıldığını bildirerek bu türü de Renoir’ın bir nü çalışması (Resim 4.243) ile örneklendirmiştir.

Ergüven, formu oluşturduğunu belirttiği diğer unsurlardan stil ile tekniği ise Ağustos-Eylül 1937 tarihli Ar dergisinde yayımlanan “Sanat Kültürünün Ana Hatları” yazısında ele almış; buna göre stili:

“Bir eserde teferruatı (ayrıntıyı), plastik bakımdan formlaştırma hususiyeti (özelligi) demektir. Mesela: Bir kompozisyonda; figürleri ve onun da teferruatını (ayrıntısını) şekillendirme veya bir çiçek natürmortunda; çiçekler, yapraklar ilah... gibi (sanatkarın tabii modelden

lüzum görerek seçip aldığı) detaylarda muhtevayı (içeriği) ifadeye verdiği şekil, yani şahsiyetin forma verdiği hususiyettir.”⁸⁸⁵

demek suretiyle tanımlamıştır. Bir sanatçının stili dendiğinde, doğal şekilleri, yalnızca o sanatçıya dair ve başkaları tarafından tekrarlanamayacak “sanatkârane” bir biçimde şekillendirme özgünlüğünün anlaşılması gerektiğini ifade eden Ergüven, bunu deformasyon karakteri olarak da adlandırmanın mümkün olduğunu kaydetmiştir.

Sanatçının, tek bir “plastik karakteri” (özgün) olması icap ettiğine dikkat çeken Ergüven, bu kalıptan çıktığı gün kötü bir taklitçi sıfatıyla anılmaya mahkûm kalacağını dile getirmiş; bu vesile ile de “doğal form” ve “artistik form” arasındaki ilişkiyi irdelemeye koyulmuştur. Buna göre tabiatın taklid edilmesi meselesine değinerek sözlerine devam eden Ergüven, sanatın, tabiatın “anlamsız bir tekrarı” olmadığına fikir birliğine varıldığını bildirmiş; “yoksa renkli veya renksiz fotoğrafların, desen ve pentürün yerini tutması lazım gelirdi.” diyen sanatçı, tabiatı körü körüne taklit etme ve kopyasını yapmaya yeltenme gibi “gülünç sevdalardan” kurtulmak gerektiğini işaret ederek Amédée Ozenfant’ın: “tabiata bakmak, tabiatı kopya etmek değildir.” sözünü hatırlatmıştır. Tabiatı nesnel bir biçimde kopyaya çalışmanın, yalnızca teknik açıdan bir yetenek gerektirdiğini, bununla birlikte elde edilen neticenin plastik anlayışla “hiçbir” alakasının bulunmadığını ifade eden Ergüven; oysa sanatın: “kainat görüşünün, dünya telakkisinin (görüşünün), forma kalbolmuş (dönüştürülmüş) küllünden (bütününden) mütekevvin (oluşan) hissin hükmü, tasavvur (hayal etme) ve verilmiş ahenge göre arz (sunma) ve ifadesi” olduğunun altını çizmiştir.

Sanatçının, tabiatı Realistlerin yanlış inancı doğrultusunda taklitle, ya da Empresyonistlerin anın etkisini tespit için başvurduğu birtakım reçetelerle değil, sonsuz ve değişmez analizlerle ifade etmesi gerektiğini vurgulayan

⁸⁸⁵ Nurettin ERGÜVEN, “Sanat Kültürünün Ana Hatları”, 9–11.

Ergüven, öte yandan sanatın tabiatla olan sıkı bağıını tümüyle ortadan kaldırmanın da soyut bir fanteziye yönelmek, “serseri ve özgür” bir plastik anlayışa öykünmek gibi sonuçlar doğurabileceğini; oysa stilin, zihnin soyut bir ürünü olmadığını ve olamayacağını, özünün realitede, tümlenme fonksiyonunun da “derin âlemde” bulunduğunu işaret ettiği bu unsura hâkimiyetin, doğal formları analiz etme ve onlara uyum sağlamayla mümkün olduğunu ifade etmiştir. Ergüven, zira dünyaca ünlü sanatçıların da tabiatı derinden derine tetkik ettiklerini ve doğal şekilleri yadsımadıklarını, bu şekilleri sanatları dâhilinde bir güvence olarak kabul ettiklerini kaydetmiştir.

Ergüven, her sanat eserinde; doğal formu ortaya koyma, sağlamlaştırma ve şahsiyeti esere nüfuz ettirme endişesi olmak üzere üç esaslı özellik bulunduğunu belirtmiş; özellikle üçüncü özelliğin, yani şahsiyetin hâkimiyetinin, bir başka deyişle özgünlüğün, 20. yüzyıl sanatında önemli bir yer tuttuğunun altını çizmiştir. Her seçkin sanatçının, kendine özgü bir “plastik şekillendirme” özelliği ile mantıklı bir stili olduğunu işaret eden Ergüven, stili, de tabii stil “(tabiata yaklaşan)”, ifade stili-ekspresif stil “(tabiattan uzaklaşan)” ve idealize etme stili olmak üzere üçe ayırmış; tabii, “(natüralist veya realist)” stilde, objenin dış gerçeklikteki olağan şekliyle çalışıldığını, ifade stilinde ise tabii formun, istençli ya da istençli olmayan, hatta yarı şuurlu bir biçimde ele alındığını ve başkalaştırıldığını, bu başkalaştırmanın derecesinin de sanatçının yeteneği ile deformasyon arzusuna bağlı olduğunu ifade etmiştir.

İfade stili ya da ekspresif (dışavurumcu) stilde, -özellikle desen ve pentür söz konusu olduğunda- hayrete varacak derecede tabii formdan uzaklaşıldığını belirten sanatçı, bu durumun Van Gogh’un eserlerinde görülebileceğini kaydetmiş; tabiattan tamamıyla uzaklaşılması halinde ise, dekoratif stile varılacağını ve kompozisyonda dekoratif formun oluşacağını belirtmiştir.

Ergüven, “sanatta idealleştirme”, bir başka deyişle “idealize etme stilinde” ise tabiattaki mükemmellikleri ve güzellikleri bir araya toplayarak ideal

bir şekil yaratmanın söz konusu olduğunu, bu tarz eserlerin kompozisyonlarında, uyum ile alçakgönüllülüğün doruklarına varan mükemmel bir güzelliğin toplu ifadesinin yansıtıldığını ifade etmiştir. Sanatçı, özellikle Antik Yunan sanatından geldiğini işaret ettiği bu tarzın, daima denge ve mükemmeliyet yoluyla nihai güzelliğe ulaşmayı amaçlayan Hans von Marées'nin (1837–1887) resimlerinde görüldüğünü bildirmiştir (Resim 4.244).

Formu meydana getiren unsurlardan tekniğin ise “büyük ehemmiyeti” olmadığını belirten Ergüven, sanat eserindeki “gerçek” öğelerin kompozisyon ve stil olduğunu kaydederek yazısını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Yalnız malzemeyi tercih ve tefrik (ayırt etme) az çok bir mana ifade eder. Fihakika (gerçekten), sanatkâr mesela ağaçtan bir heykele istediği üslubu verebilir. Ağaç, taş, bronz veya suluboya, yağlıboya stili diye bir şey yoktur. Fakat şu veya bu sanat hedefi, materialde inhimak (düşkünlük-kapılma) ve meylinin ihtiyacını tatmine daha kolay imkân bulur. Mesela: Taşbaskı ifadesi, ağaçbaskısı tesirinden farklıdır. ‘Sanatın sırrı, kuvveti, kendisine lâzım olan materialı bulur.’ gibi iddialar da pek ehemmiyetli ve sarih (açık) mana ifade etmez. Ekseri, stil umumî manalarda dahi kullanılır. Mesela bir devrin üslubundan bahsedilir –gotik stili, barok stili gibi– Ekol ile stili birbirine karıştırmamalı... Stil, şahsiyete, karaktere (seciye), mizaca (temperament) ilah... bağlıdır. Şahsiyetin teşekkülünde devrin, cemiyetin, kültürün ilah... rolü aşikâr olduğu için mefhumda bu vuzuhsuzluk (belirsizlik) mübah (sakıncası olmayan) gibi görünüyor. Teknik, muhteva (içerik) ve formu plastik zaviyeden (açıdan) vücudlandırmak için malzemeyi kullanma bilgi ve iktidarındır. Teknik kelimesinin mefhumu bazen sadece ‘ilim’ manasında kullanılır. ‘Filan sanatkâr, iyi bir teknikçidir!’ demekle hislerden uzak fakat renk kanunlarını, rüyet (görüş) kanunlarını ilah... bihakkın (hakkıyla) bilerek çalıştığı kastedilir.”⁸⁸⁶

Ergüven, sanat kültürünün ana hatlarını konu, içerik ve form, formu oluşturan unsurlardan kompozisyon, stil ve teknik bağlamında bu şekilde ele

⁸⁸⁶ A.g.m., 10-11.

alırken Nurallah Berk de 4 Nisan 1936 tarihli Ağaç dergisinde yayımlanan yazısında “Resim Nedir?” sorunsalını tartışmıştır.⁸⁸⁷ Buna göre Berk, resmi “taklidî ve temsili sanatlar manzumesine” dâhil ederek maddeye ve objeye en çok itibar eden sanat ilan etmiş; bununla birlikte resmin hiçbir şey ifade etmediğini, hiçbir şey anlatmadığını kaydetmiştir. “Tabiatı yeniden bina eden bir zekâ ve bir hassasiyet” olduğunu işaret ettiği resmin, bir olay ya da bir duyguyu, bir halden başka bir hale geçişi yansıtabilecek bir teknik gerektirdiğini belirten Berk, resme ait tek bir “finalite ve metafizik” bulunduğunu, bunun da: “çizgilerin ve renklerin sonsuz kombinezonu (düzenlemesi), şekillerin ve cisimlerin sonsuz tağyiri (başkalaştırması) ile plastik sentezlerin envainı (türlerini) kurarak, çizgi ve rengin, ışığın, gölgenin ve şeklin dimağda (zihinde) uyandıracığı entelektüel hazzı” temin etmek olduğunu dile getirmiştir.

Berk, resim sanatının “tesir vasıtalarını” ise çizgi ve renk olmak üzere ikiye ayırmıştır.⁸⁸⁸ Çizgiyi, eşyaları sınırlandırmak, birbirinden ayırmak için resmedilen hat (kontur), siyah ve beyazın çeşitli “perdeleri”; rengi de güneş ışığını oluşturan yedi esas rengin sonsuz düzenlemeleri olarak tanımlayan sanatçı, bu iki unsuru, resim sanatının dayanakları ilan etmiş, bununla birlikte sanatın derinliği, lirizmi ve tüm etkilerinin çizgi ile rengin ustaca dengelenmesi ve bir araya getirilmesiyle sağlandığını ifade etmiştir.

Çizgi ile rengin, tüm “émotif (duygusal) imkânları” barındırdığını işaret eden sanatçı, bu iki unsurun zihinde uyandırdığı tepkiler hakkında şunları iletmiştir:

“Düz hatlar, sükûn röflekesi (refleksi) uyandırır... Kaim (dikey) hat ve ufkî (yatay) hat tabiat hadisesinin baş sembolüdür (deniz, toprak, ağaç, insan). Bu iki hattın birleşmesinden çıkan zaviyei kaime (dik açı), mükemmelliğin sembolüdür. Düz hatlar (dikey-yatay),

⁸⁸⁷ Nurullah BERK, “Resim Nedir I?”, 10–11.

⁸⁸⁸ Nurullah BERK, “Resim Nedir II?”, 10.

dimağda (zihinde) statik (durağan) röfleksi uyandıran başlıca iki unsurdur. Münhani (eğri) hatlar, hareket röfleksi uyandırır ve inhinaların (eğrilmelerin-bükülmelerin) çokluğu, bu hareket hissini uyandırır. Hatların dağılması, kargaşalık, karışıklık mefhumu (kavramı) ile birleşir. Bütün bunlar, hatlar karşısında reaksiyonlar, fizyolojiktir ve ressamın kullandığı çizgi, bu hatların, muayyen (belirli) bir reaksiyon uyandırmak maksadile terkibidir (birleştirilmesidir). Renklerin hassasamız (duygularımız) üzerindeki tesiri daha umumîdir. Daha doğrusu, çizgi hassasiyeti daha ziyade, kültürle dimağların (zihinlerin) ve terbiye edilmiş gözlerin harcıdır. Hâlbuki renk, adeseye (merceğe) çarpan besbelli kıymeti ile bizde şiddetli reaksiyonlar uyandırır. Renk nazariyesi (kuramı) malumdur. Spektroskop, altından geçen güneş şuaı (ışını) ile yedi renge ayrılır: Mor, koyu mavi, açık mavi, yeşil, sarı, turuncu, kırmızı. Bunlardan mor, koyu mavi, açık mavi, yeşil, soğuk renkler kategorisine, turuncu, sarı ve kırmızı sıcak renkler kategorisine dâhildir. ...bunlar da tıpkı çizgiler gibi, statik ve dinamik, hareketli ve hareketsiz sınıflara ayrılabilir. Mesela kırmızı, turuncu, mor renkleri, sükûn röfleksi uyandırmazlar. Bu his sarıda, mavide, yeşilde, mündemiçtir (içkindir). Umumiyetle sıcak renkleri dinamik, soğukları statiktir.”⁸⁸⁹

Çizgi ile renk biresiminin, resimde gözetilecek başlıca unsur olduğunu vurgulayan Berk, resimde betimlenecek herhangi bir sahne, aktarılacak herhangi bir duygunun, bu biresimin yanında ikinci planda kaldığını belirtmiş; şekil ve renk mükemmeliyetinin de “hakikat-tabiat varlığından” hemen hemen ayrı, soyut bir “güzellik dünyasına” karşılık geldiğini, ressamın karakterini ise betimlediği konuda ya da bu konuyu seçmede gösterdiği eğilimde değil, renk ve çizgilerle vereceği biresimde aramak gerektiğinin altını çizmiştir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu da III. Devlet Resim ve Heykel Sergisi vesilesiyle Mahmut Cûda'ya dair kaleme aldığı yazıda,⁸⁹⁰ renk konusuna değinmiş; buna göre Cûda'nın, resimlerinde “muhtelif kuvvetlerdeki” tüm renklere kapısını sonuna kadar açtığını, onlar arasında bir tercih, bir biresim

⁸⁸⁹ A.g.m., 10-11.

⁸⁹⁰ Bkz.(683), EYÜBOĞLU, 13-14.

yapmayı düşünmediğini dile getirmiştir. “En büyük üstatların” eserlerinde, şekil meselesi ile birlikte renk meselesinin de işin başında hallolduğunu, yani ressamın, eserini hangi renklerin hâkimiyeti altında yapacağını resme başlamadan önce tespit ettiğini kaydeden Eyüboğlu, buna göre, resmin mavi, yeşil ya da kırmızının baskınlığına büründüğünü, tabloya dahil edilen diğer renkleri ise baskın olan rengin idare ettiğini ve bu rengin bazen iki renkten de oluşabildiğini işaret etmiştir. Bir resimden, insanın aklında ya tek bir renk ya da iki rengin çarpışması kalabileceğini, şaheserler arasında tüm renkleri bir araya toplayan ve tüm renk “çarpışmalarını” bir çırpıda deneyen eserlerin bulunmadığını, en “kuvvetli” resimlerde dahi bir ya da iki rengin baskınlığının söz konusu olduğunu ifade eden sanatçı, ancak tüm bunlardan resmin iki renkle yapılmasının şart koşulduğunun anlaşılması gerektiğini, bir rengin sayısız çeşitleri olduğunu, zira bir kırmızının, “-hepsine kendi damgasını vurmak şartıyla-“ arkasına tüm renkleri takabileceğini belirtmiştir. Eyüboğlu, renk konusundaki saptamalarına şu sözlerle devam etmiştir:

“Ressamın seçtiği kırmızı, bir kiremit kırmızısıdır diyelim. Onun kullanacağı yeşil, muhakkak kiremit kırmızısının yeşili olacaktır. Sarı, gene kiremit kırmızısı sarısı, moru, pembesi vs. hep aynı kırmızı ailesine bağlı renklendir. Resimde renk ahengini doğuran budur. En ufak bir yabancı rengin girmesiyle tablonun bütün keyfinin bozulması, başka türlü izah edilemez. Yalnız bir tek rengin açık veya koyu farklarıyla yapılan resimlerin de muhakkak güzel olacağı iddia edilemez, fakat hiç olmazsa alaca bulaca renklere bulanmış resim kadar gözü rahatsız etmez ve renkten ziyade şekil üzerinde duran ressamlar ekseriya bir rengin açık ve koyu iki çeşidiyle resim yaparlar; onların artık renk zenginliği iddiası yoktur. Nitekim Mikelanj’ın resimlerinde yalnız bir heykeltıraş endişesi hâkimdir. Renk bakımından Mikelanj, hakikaten fakirdir. Renk bakımından fakir olmak ayıp değildir. Yeter ki bu fakirliği gölgede bırakacak bir şekil veya nakış güzelliği olsun. Şekil üzerinde titiz olan, yani tabiatı tetkik ve tahlil ettikten sonra onun özünü kavramakla kalmayıp ona kendi zevkini, kendi güzellik anlayışını katarak tekrar yoğurabilen büyük ressamlar vardır. Şekli bu kadar kendine mal eden Rembrandt veya

Rubens gibi çok büyük sanatkârların birçok eserleri hemen hemen bir tek renk içerisinde tenefüs eder.”⁸⁹¹

Renk konusunu ele alan sanatçılardan Eşref Üren ise 6 Haziran 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Resmin Dili, Renkler” başlıklı yazısında, “her rengin, fizik kanunlarının kendisine en iyi eş diye seçtiği tamamlayıcı bir renkle evlenerek büyük düşünüyü yapacağını” kaydetmiştir.⁸⁹² Renklerin bir içki misali olduğunu belirten Üren, “fena bir yaradılışa çatmadıkça suç işlemediklerini”, onlarla bir senfoni olduğu kadar bir kakofoninin (ses uyumsuzluğu) de meydana getirilebildiğini, bununla birlikte renklerin, insanın sevgisine ve her sevgide saklı sanatına karşılık geldiğini, onları, 16. yüzyılın “renk ilahları” Venedikli ressam gibi formları büyük bir sevinçle okşarken sevdiğimizi bu nedenle de hacimlerin, “empresyonist ışık ürperişleri içinde eriyip yenişini” hoş gördüğümüzü dile getirmiştir.

Üren, 16 Mayıs 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Resmin Dili, Düz Resim-Kabarık Resim” başlıklı yazısında ise ışık-gölge konusuna değinmiş ve şunları aktarmıştır:

“Resim sanatı oldum olası iki büyük anlayış yolu üstünde yürür. Bunlardan biri düz-plat resim, diğeri kabarık-gölge-ışık resimdir. Bu iki temayül (eğilim), mağara devri resminde de görülüyor. Hafızamın müzeye açılan penceresinden bakıyorum. İçerisinin alacakaranlığında ölmezlerin eserleri güçlkle seçilebiliyor. Minyatürler, düz ve yuvarlak çizgilerinin desen (desen) ritmi ve kıvraklığıyla su gibi akıyorlar. Renkler, onların duruluğunu bozaram korkusuyla usulca dolaşıyorlar. Yemyeşil, perspektifsiz bahçeler, insanı satıh (yüzey) güzelliğinin ülkesine götürüyorlar. Primitifler, aynı dekoratif çizgi sevgisi içindeler. Açık renklere damlattıkları azıcık koyulukla hafif bir formu ve perspektifle kaçıcı mesafeyi yakalamışlar. Düz resmin aydınlık alanından kabarık resmin galerisine dalıyorum. Bir ressamın büyüklüğünü, formdaki başarısı ile ölçen Leonardolarla karşı karşıyayım. Burada modéle

⁸⁹¹ A.g.m., 13-14.

⁸⁹² Eşref ÜREN, “Resmin Dili, Renkler”, 5. Sanatçı, turuncunun tamamlayıcı renginin mavi, yeşilinkinin kırmızı, sarınıninkinin de mor olduğunu işaret etmiştir.

(hacimlendirme) dediğimiz gölge-ışıklarla yuğrularak mayası kabartılmış vücutların manâlı hendesesi (geometrisi) son haddine varmıştır. Gölge-ışıkları bir parça daha azıtınca, bambaşka bir güzelliğin huzuruna çıkılıyor. Ürperen havada, altın ışıklarla koyu gölgeler cenk (savaş) halindedir. Formlar karanlıklarından apansız çıkıvermektedirler. Bu bir Rembrandt'tır. Yüzyılları geçiyorum. Camgöbeği açık bir gökün altında güneşle cayır cayır yanan sararmış bir ekin tarlasının modulation (modülasyon) çalkantısı ve barok kıvrıntılarında acı çeken Van Gogh gözüküyor. Bu ne kadar koyuluklarından sıyrılmış, apaydın ve düz bir Rembrandt'tır. Şimdi bütün dünya ressamlarının alinyazıları olan bu iki yoldan birine saptıklarını görür gibi oluyorum.”⁸⁹³

Üren, 9 Mayıs 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan “Resmin Dili, Göz ve Akıl” başlıklı yazısında ise resim ile akıl-bilgi arasında bir bağıntının bulunduğunu, resmin, duyguların yanı sıra aklın ve bilginin de bir ürünü olduğunu belirtmiş; yüzyıllar önce Leonardo'nun da bu “zorlu sanatın” yalnızca göz ve duygu ile başarılamayacağını, akıl ile bilginin de gerekliliğini ispat ettiğini bildirmiştir.⁸⁹⁴ Resmin, dili dolayısıyla, herkese hitap edemediğini ifade eden Üren, resimle yalnızca “bilgi ile çakan bir zekânın pırıltısında” konuşulabileceğini, bilginin önünü aydınlatmadığı bir gözün ise bir sanat eseri karşısında tekelci davranacağını, eşyayı, objektifinin alışık olduğu şekiller, formlar ve renkler içinde görmek isteyeceğini, bu söz konusu olmayınca da sinirleneceğini, “tabiatın bittiği yerden” asıl sanatın başlayışına kızacağını, bununla birlikte kübist bir eserde, kompozisyonu oluşturan unsurların klasikler, hatta ondan öncekilerde olduğu gibi altın kesime⁸⁹⁵ dayandığının farkına da varamayacağını bildirmiştir. Bir Rembrandt'tan bir Van Gogh'un, bir Rubens'ten bir Renoir'ın, bir Greco ve Poussin'dan bir Cézanne'in çıkışını, gözün daima inkâr, aklın ise daima kabul ettiğini işaret eden Üren, yüzyıllar

⁸⁹³ Eşref ÜREN, “Resmin Dili, Düz Resim-Kabarık Resim”, 5.

⁸⁹⁴ Eşref Üren, “Resmin Dili, Göz ve Akıl”, 5–6.

⁸⁹⁵ Altın kesim, altın bölüm ya da altın oran, Antik Yunan'da tapınak inşa edilirken başvurulan ve o çağdan beri iki uzunluk arasında en doğru bağıntıyı verdiği kabul edilen aritmetik orandır. Bir C doğrusunun, A ve B gibi, eşit olmayan iki parçaya bölündüğünde $A/B=B/C$ oranının sağlanması. Doğan HASOL, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 34.

boyunca resim sanatını tekdüzelikten kurtaranın, değişmezliğin cehenneminden, değişikliğin cennetine ulaştırmanın da akıl olduğunu sözlerine eklemiştir.

Üren'in 23 Mayıs 1943 tarihli Ulus gazetesinde resme dair ele aldığı diğer bir konu ise "resimde kaynaşma" meselesidir.⁸⁹⁶ Üren, öncelikle sanatı sürekli bir iç kaynaşmanın ses, söz ve şekil halinde dışa vurumu olarak tanımlamış ve her "iyi" sanat eserinde bu kaynaşmanın nefes alışının duyulduğunu kaydetmiştir. Sanatçı, resimdeki kaynaşmaları, objeleri ve şekilleri resmin arka planına bağlayan "sihirli köprüler" olarak nitelemiş, bu köprülerin resmi bütünselliğe ve klasik sadeliğe kavuşturduğunu, "tabiatın gereksiz detaylarını, ışık-gölgenin ekranında eritenlerin" de bu köprüler olduğunu işaret etmiştir.

Resim sanatında, "az araçla çok şey yapılması" gerektiğini vurgulayan sanatçı, bunun da kaynaşmayla sağlanabileceğini, kaynaşmanın "el sürmediği" bir tabloda ise konuyla fonun birbirine küstüğünü, aralarına "geçimsizliğin kara kedisinin" girdiğini ve bir eserin ölümü demek olan ayrılık-gayrılık ile ikiliğin baş gösterdiğini kaydetmiştir. Üren, "iyi" bir ressamın, eserindeki fon ile konu arasında geçen gizli dramı sezabildiğini, zira hiçbir form ve figürün dört bir yanıyla fondan kopuk olamayacağını, onları bağlayan, sevgi ile saran bir hava, bir ışık ve bir gölgenin buna daima engel olacağını, Klasisizm ile Akademizmin de tam bu noktada birbirlerinden ayrıldıklarını, zira gözle görülen her varlığın, ancak kaynaşma ile aydınlıktan yarım tona, yarım tondan karanlığa geçtiğini ve boşlukta dönerek mimarisine kavuştuğunu belirtmiştir.

Üren, resimde denklik konusuna da değinmiş; buna göre 30 Mayıs 1943 tarihli Ulus gazetesinde yayımlanan yazısında şunları aktarmıştır:

⁸⁹⁶ Eşref ÜREN, "Resmin Dili, Resimde Kaynaşma", 5.

“Bir tablo sağlığını, kendisini meydana getiren kompozisyondaki denklik yapısının sağlamlığı ve dayanıklılığı ile koruyabilir. Benzerler ve paraleller bunu en iyi peyliyen (sağlıyan) ve destekliyen vasıtalar, resmin kolu, kanadıdır. Eskiler ve yenilerin bir kısmı, hayretimizin kilidini, benzerlerin ve paralellerin anahtarıyla açmayı pek iyi bilmişlerdir. Bize figürlerin nispetini de veren paraleller, tabloda bulunan motiflerin istikametlerini arayışı ve ritimleri içinde başka bir yerde başka bir çizgi üzerinde kendilerini tekrar edişidir. Benzerlere gelince şekil benzeyişinin karşılıksız bırakılmamasıdır. Bir koyun sürüsündeki birçok çizgilerin, gökteki bulutların yuvarlaklıklarını hatırlatışları gibi. Eflatun: ‘Sanattan, ölçüyü, denklığı sayıyı atarsak orada kalan şey bir eliştir.’ sözleriyle bu noktalara dokunur. Her ne kadar bugünün ressamı ölçüp biçmeye, matematiğe bu kadar bağlı ve istekli görünmüyorsa da Cézanne’da olduğu gibi bunu empirik (deneye dayalı) bir şekilde yapmıyor değil. ‘Bir tabloya çalışırken hiçbir şeyi ihmal etmem’ diyen Poussin’dan bahsederken Renoir: ‘Onda öyle bir ölçü ve denklik vardır ki zekâma ne Tiziano’nun eşsiz sıcaklığını ne de Veronése’in parıltılarını aratıyor.’ demekle, denkliğin önemini ne güzel belirtir.”⁸⁹⁷

Nurullah Berk ise 1942 tarihli Yücel dergisinde yayımlanan yazısında, resimde ifade konusunu ele almıştır.⁸⁹⁸ Buna göre sanatçı, “...resim sanatının adeta zirvesini, daha doğrusu tacını, güçlüğü ve nazikliği bakımından pek zor erişilen noktasını” teşkil ettiğini belirttiği ifadenin, zamanında tüm klasik ressamın esaslı endişelerinden biri olduğunu kaydetmiş; 20. yüzyıl sanatında tamamıyla yadsınan ancak insan dramını tasvir etmek iddiasıyla yapılan her eserde bulunmasını öngördüğü bu unsurdan, şu sözlerle bahsetmiştir:

“Bir veya birkaç insanı, muayyen (belirli) bir sahne etrafında toplayarak onlara bir nevi sessiz ve hareketsiz oyun oynatan sanatkar, bu insanlara oynadıkları oyun, iştirak ettikleri sahnenin manâsına göre ifadeler vermek mecburiyetindedir. İfade ise yalnız yüz çizgilerinin, şu

⁸⁹⁷ Eşref ÜREN, “Resmin Dili, Resimde Denklik”, 5.

⁸⁹⁸ Nurullah BERK, “Resim Sanatında İfade”, 206–207.

veya bu istikametteki hareketlerine değil, aynı zamanda bütün vücudun, gövdenin, bacakların, kolların ve bilhassa ellerin alacağı istikametlere de bağlıdır. Neşeli bir mevzu içinde yer alan şahıslarla, dramatik bir sahnenin kahramanları olan şahısların tabloyu tahdit eden (sınırlayan) dört çizgi içinde kaplayacakları yer bambaşkadır. Neşe ve dram demekle meseleyi çok sadeleştiriyoruz. Hâlbuki iki kutub olan bu iki ifadenin arasında yeis (üzüntü), şüphe, ümid, istihza (ince alay) ve buna benzer ve ince farklarla ayrılan birçok ifadeler mevcuttur. Her birinin insan yüzünde doğurduğu izler, insan vücuduna verdiği tavır ve hareketler de bambaşkadır.”⁸⁹⁹

Sanatçıların eskiden şemalar, krokiler, “derin” etütler ve modeller üzerinde çalışmak suretiyle bu tavır ve hareketleri incelediklerini, eserlerindeki figürlere de psikolojik açıdan mümkün olduğunca doğru ifadeler vermeye gayret gösterdiklerini belirten Berk, Mısır heykelinin “plastik hareketsizliğinden” sonra Yunanlıların, heykellere yüz ifadesinden ziyade “tavır ve hareket ifadesi” kazandırmaya çalıştıklarını, Romalıların ifade kaygısını daha kuvvetli hissettiklerini, ancak form mükemmelliği açısından Yunanlılar’ı geçemediklerini bildirmiş; resim sanatında ise Alman ve Fransız sanatçıların, dini duyguları “fevkaalede” yansıtan figürler resmettiklerini kaydetmiştir.

Berk, Ortaçağ ressamlarının, katedrallerin mimari ile tek vücut heykellerinde görüldüğü gibi donuk ve “yaşamayan” resimler gerçekleştirdiklerini, bununla birlikte resimde ifade endişesinin tam manasıyla Giotto ile söz konusu olduğunu, bu endişenin Leonardo ile olgunluğa eriştiğini, Michelangelo’nun resimlerinde “daha az” yer tuttuğunu, modern sanatta ise unutulduğunu kaydetmiştir. Modern sanatta ifadeye yer verilmeyişini, insanın ölü, cansız bir unsur olarak ele alınması, çizgi-renk düzenlemeleri bağlamında bir ağaç, ev, dağ, küp, örtü ve bir duvar ne ise o nitelikte kabul edilmesi, bir başka deyişle mekânda yer kaplayan bir hacim, bir

⁸⁹⁹ Nurullah BERK, “Resim Sanatında İfade”, 206.

plastik unsur farzedilmesiyle ilişkilendiren sanatçı, bununla birlikte, sanat hareketlerindeki gel-gitler dolayısıyla, ebedi kıymetlere yeniden yer verme endişesinin söz konusu olduğunu ve bu endişe bağlamında “insan dramını ihya etme düşüncesinin” ön plana çıktığını, her şeyi geometrik düzenlemelere dönüştüren kübizmin yavaş yavaş “yumuşamaya”, insan figürünün yeniden resme girmeye başladığını, bu figürlerin ise tebessüm ettiğini, şüphe ettiğini, ağladığını ya da acı çektiğini bildirmiştir. İfadeyi, sanat eserinin “halesi”, ona ruh verenin ise son nefes olduğunu kaydeden Berk, bir sanat eserinde ifadenin yerini ve manasını bulabilmesi için o sanat eserinin bireşimi, düzeni, deseni, rengi, ışığı ve gölgesi ile “yani tekniğin en çetin şartları içinde” tam anlamıyla oluşturulması gerektiğinin de altını çizerek sözlerini bitirmiştir.

5.SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, çağdaş uygarlıklar düzeyinde, yeni ve modern bir Türkiye kurmayı misyon edinen Cumhuriyet hükümeti, toplumsal ve kültürel alanda gerçekleştirdiği reformların yanında -diğer sanat dallarında olduğu gibi- resim sanatının, memlekette tanıtılması ve yaygınlaştırılmasına da katkıda bulunmuş; bu katkının sağlanmasında, devletin kültür politikasının yanı sıra dönemin ressamı tarafından kaleme alınan ve sanatta devlet himayesini öngören yazıların da etkisi olmuştur. Cumhuriyet dönemi ressamı, 1930'lu yıllardan itibaren, dergi ve gazetelerde yayımlanmaya başlanan bu yazılarda, halkın resim sanatı konusunda bilgilendirilmesi, resme karşı duyuş ve anlayış seviyesinin yükseltilmesi, resim sevgisi ile zevkinin şuurulu ve aktif bir hale gelmesi, bununla birlikte bir sanat muhitinin oluşması bağlamında, resmi tanıtma ve yaygınlaştırmanın ele alınması gereken önemli bir sorun olduğuna değinmişler ve bu konuda kısa sürede yol alabilmek için devlet desteğinin elzem olduğuna işaret etmişlerdir.

Ressamı, yazılarında resim sanatının halk yığınlarına tanıtılması ve halk arasında yaygınlaştırılması yönünde, halk için resim dersaneleri ve kurslarının açılmasını, resim sanatını konu alan konferansların düzenlenmesini, halkın nitelikli sanat eserleri ile karşılaşmasının sağlanmasını, bunun için Türk ressamlarının eserleri ile dünyaca ünlü ressamıa ait röprodüksiyonların teşhir edildiği sergilerin ve ayrıca gezici sergilerin düzenlenmesini, resim ve heykel müzeleri ile röprodüksiyon müzelerinin kurulmasını, galeriler ile sergi salonlarının açılmasını, resim sanatını tanıtıcı mahiyette yayınların hazırlanmasını ve tüm bu işlerin sistemli ve programlı biçimde yürütülmesi için güzel sanatlar müsteşarlığı kurulmasını önermişlerdir.

Cumhuriyet hükümeti, ressamıların bu önerilerine duyarsız kalmamış; buna göre 1935 yılında Kültür Bakanlığı bünyesinde Güzel Sanatlar

Direktörlüğü kurmuş, ayrıca Halkevleri Güzel Sanatlar Şubesi'ni, resim sanatının geniş halk kitleleri arasında tanıtılıp yaygınlaştırılması bağlamında görevlendirmiştir. Buna göre Halkevleri bünyesinde resim atölyeleri açılarak amatörlerin buralarda çalışmaları sağlanmış, yine amatörler için resim kursları açılmış, sanatı ve resim sanatını konu alan konferanslar düzenlenmiş, gerek halkevi bölgesinde gerekse ülkenin diğer bölgelerinde bulunan resamlara, şubeye bağlı amatörler, ilk, orta, lise öğrencilerine, yabancı sanatçılar ile birlik, cemiyet ve gruplara ait sergiler açılmış, İnkılâp, Zafer, Birleşik Resim-Heykel, Yurt Gezileri ve Devlet Resim Heykel sergilerine yer verilmiş, klasik resamlara ait bir röprodüksiyon sergisi organize edilmiş, Ankara Halkevi daimi resim galerisi açılmış ve Halkevleri dergilerinde sanat ile resim sanatını konu alan yazılar yayımlanmıştır. Bunun haricinde devlet eliyle Zafer Bayramı Sergisi, İnkılâp, Birleşik Resim-Heykel, Yurt Gezileri ile Devlet Resim ve Heykel Sergileri düzenlenmiş, Sergievi'nde resim sergilerinin düzenlenmesine olanak tanınmış, Resim ve Heykel Müzesi kurulmuş, Güzel Sanatlar Dergisi yayımlanmış ve resmî binalarda, sergilerden satın alınan eserlere yer verilmiştir. Cumhuriyet hükümeti, Türk resmi ve kültürünün yurt dışında tanıtılması amacıyla, Türk ressamlarının yurt dışında organize edilen sergilere katılmalarına da önayak olmuştur.

Ressam yazılarında, Türk resminin gelişmesi yönünde devletin resim eğitimi konusuna da eğilmesi gerektiğinin altı çizilmiş; buna göre Avrupa'ya düzenli olarak öğrenci gönderilmesi, Güzel Sanatlar Akademisi'nin çağdaş bir eğitim kurumu niteliğine haiz olabilmesi için Avrupa'dan sanat alanında uzman profesörler getirtilmesi, Akademi'ye yüksek sanat okulu kimliği kazandırılması, liselerde ve özellikle de kırsal kesimdeki okullarda resim derslerinin önemle ele alınması, ayrıca sanat tarihi derslerine de yer verilmesi önerilmiştir. Cumhuriyet hükümeti ise tüm bu önerileri dikkate alarak Maarif Vekâleti kanalıyla hayata geçirmiş; buna göre Cumhuriyet'ten önce ve sonra düzenlenen, ancak II. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrayan Avrupa konkurlarının, savaş sonrasında da açılması sağlanmış, bu suretle konkuru kazanan öğrencilere Avrupa'daki sanat ortamından beslenmeleri ve sanat

bilgisi ile kültürlerini geliştirmeleri imkânı tanınmış, 1936–1948 yılları arasında -Güzel Sanatlar Akademisi müdürlüğü görevinde bulunan Burhan Toprak döneminde- Akademi reformu yapılmış, buna göre Avrupa'dan sanat alanında uzman profesörler getirilmiş ve Akademi'nin çağdaş bir eğitim kurumu niteliği kazanması sağlanmış, Resim, Heykel ile Tezyini Sanatlar Şubeleri'nin yüksek kısımları açılmış, Köy Enstitüleri'nde ise kültür dersleri arasında resme de yer verilmiş, sanat tarihi okutulmuş, Hasanoğlan'da kurulan Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğrenciler, resim ve sanat tarihi konularında Malik Aksel ile Ferit Apa gibi sanatçılardan dersler almışlar, ayrıca Bedri Rahmi Eyuboğlu, Nusret Suman, Hamit Görele, Nuri İyem, Arif Bedii Kaptan, Alaaddin Koçak, Hikmet Onat, Ramiz ve Mehmet Yücetürk'e ait eserlere de gerek Hasanoğlan Enstitüsü Binası'nda gerekse de Enstitü'nün müzesinde yer verilerek öğrencilerin ve halkın nitelikli sanat eserleriyle karşılaşmalarına katkıda bulunulmuştur.

Ressamlar yazılarında, yaşam standartlarını yükseltebilmek, dolayısıyla da resim üretimi konusunda verimli olabilmek için devlet himayesine ihtiyaç duyduklarını, devletten görev beklediklerini ve iş istediklerini de dile getirmişlerdir. Cumhuriyet hükümeti ise Cumhuriyet'in ilanından itibaren, resim sergilerinden yapıt satın alarak, kendi eliyle açtığı sergilerde dereceye giren resamlara para ödülü vererek, Ankara Garı ve Radyo Evi'nde yer alması planlanan sanat eserlerinin tespiti için müsabaka düzenleyip kazanan sanatçıları mükâfatlandırarak, ayrıca "Cumhuriyet Halk Partisi Mükâfatını" düzenleyerek resamlara maddi açıdan destek olma konusunda duyarlı davranmıştır. Bununla birlikte Zafer Bayramı, İnkılâp, Birleşik-Resim Heykel ile Devlet Resim ve Heykel sergilerini düzenleyerek resamları çalışmaya ve üretmeye de sevk eden devlet, ressamların yazılarında önemle altını çizdiği "programlı himaye" konusunu da dikkate almış; buna göre 1938'den başlamak üzere 6 yıl boyunca devam eden Yurt Gezileri'ni organize etmiştir. Yurt Gezileri, bir yandan Anadolu'ya resim, diğer yandan da resme Anadolu'yu getirmiş; bir başka deyişle Ankara ile İstanbul gibi büyük şehirlerdeki sanatsal faaliyetlerden uzakta kalan halkın ressamları

ve resim sanatını yakından tanınmasına; ressamaların ise alışılmış konuların dışında Anadolu iklimini, coğrafyasını, tarihini, kültürünü, folklorunu ve insanlarını yansıtan resimler yapmalarına, resimde konu bereketi yaşanmasına katkıda bulunmuştur.

Tüm bu verilerden, devletin, ressamaların yazıları ile ilettikleri taleplerine duyarlı davranarak Türk resminin gelişimine büyük oranda katkı sağladığı sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte 1923'ten 1950'ye kadar geçen 27 yıllık süreçte, Türk resminin ve ressamalarının tek hmsinin devlet olduğu da ulaşılan diğer bir sonuçtur. Neden yalnızca devlet bu misyonu üstlenmiştir? Çünkü bu zaman zarfında, devletin haricinde resmi ve ressamaları koruyan bir zümre oluşmamıştır. Ressamlar, resim sanatını himaye ve talep eden bir zümrenin oluşması için çaba sarf etmişler, buna bağlı olarak toplumu resim sanatı konusunda bilgilendirmeye, bilinçlendirmeye, toplumun duyuş ve anlayışının gelişmesini sağlamaya yönelik yazılar kaleme almışlardır; ancak yukarıda da belirtildiği üzere bu yöndeki gayretler beklenen etkiyi vermemiş ve Türk resmi ile ressamaları 27 yıllık süreçte, sadece devlet tarafından himaye edilmiştir. Yalnız bu noktada, Ahmet anakılı'nın ismini zikretmek gerekmektedir; çünkü Çanakçılı, 27 yıllık bu süreçte, ressamaları ve resim sanatını himaye için -1945 yılındaki Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nden başlayarak beş sene zarfında verilmek üzere- para dl koyan ve bu bağlamda resamlara maddi yönde destek olan tek isimdir.

şunu da belirtmek gerekir ki Cumhuriyet dönemi Türk ressamaları, kaleme aldıkları yazılarla yalnızca devlet desteğini sağlayarak Türk resminin gelişmesine katkıda bulunmamışlar; aynı zamanda yazılarında millîlik, yerellik ya da ulusallık söylemlerine yer vermek suretiyle özgün bir Türk resminin oluşmasına da zemin hazırlamışlardır.

Sanata dair yazılarıyla sanat yazınının oluşmasını ve gelişmesini sağlayan Türk ressamaları, ayrıca sanatın anlamı, kaynağı ve amacı, fonksiyonu, sanat-sanatçı-konu bağıntısı, sanat eseri, sanat eserini tümleyen

unsurlardan konu, içerik ve form, formu meydana getiren öğelerden kompozisyon, stil (üslup) ve teknik, resim, resmin unsurlarından renk ve çizgi, ışık ve gölge, resim-akıl-bilgi bağıntısı, resim ve kaynaşma, resim ve denklik ile resim ve ifade olmak üzere kuramsal nitelikli yazılar da kaleme alarak topluma sanat kültürü aşılama yönünde katkıda bulunmuşlardır.

6.EKLER

Ek-1. Tablo 2.1. Yurt Gezileri'ne Katılan Ressamlar ve Gönderildikleri Şehirler

Ek-2. Tablo 2.2. Halkevleri Sergileri (1932-1949)

Ek-3. Tablo 2.3. Karma Resim ve Heykel Sergileri (1929-1950)

Ek-4. Tablo 2.4. Kişisel Resim ve Heykel Sergileri (1927-1950)

Ek-5. Tablo 3.1. Sanat Yazılarının Yer Aldığı Yayınlar (1831-1950)

Ek-6. Tablo 3.2. Konularına Göre Yazılar-Sanatçılar (1923-1950)

Ek-7. Tablo 3.3. Konularına Göre Yazılar-Yazarlar (1923-1950)

Ek-8. Tablo 3.4. Sanat Kitapları (1923-1950)

Ek-9.1. Yazı Örnekleri Listesi

Ek-9.2. Yazı Örnekleri

Ek-10. Resimler

7.KAYNAKLAR

7.1.Kitaplar

AKIN, Galip (1998), **Tonguç'un Kır Çiçekleri**, 1. Baskı, Güldiken Yayınları, Ankara.

AKSEL, Malik (1943), **Sanat Hayatı, Resim Sergisinde Otuz Gün**, Alaattin Kırıl Basımevi, Ankara.

AKSEL, Malik (1971), **Sanat ve Folklor**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

AKSEL, Malik (1977), **İstanbul'un Ortası**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ANONİM (1932), **C.H.F. Kâtibi Umumiliği: C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

ANONİM (1934a), **Güzel Sanatlar Akademisi Tezyinat Şubesi Talimatnamesi**, Hakkâk Hilmi Matbaası, İstanbul.

ANONİM (1934b), **Güzel Sanatlar Akademisi Resim ve Heykel Şubesi Talimatnamesi**, Hakkâk Hilmi Matbaası, İstanbul.

ANONİM (1934c), **Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarî Şubesi Talimatnamesi**, Hakkâk Hilmi Matbaası, İstanbul.

ANONİM (1935), **Halkevleri 1932–1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, C.H.P. Katibi Umumiliği, Ankara.

ANONİM (1936), **Ankara Halkevi: Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 300.000 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı, 1935–1936**, Ulus Basımevi, Ankara.

ANONİM (1937), **Ankara Halkevi: Ankara Halkevi Bir Yıl İçinde 384.793 Yurddaşı Çatısı Altında Topladı**, Ulus Basımevi, Ankara.

ANONİM (1943), **Köy Enstitüleri Öğretim Programı**, Maarif Matbaası, Ankara.

ANONİM (1947), **Köy Enstitüleri Öğretim Programı**, Maarif Matbaası, Ankara.

ANONİM (1950), **Genç Ressamlarımız, 10 Lar Gurubu**, 10 Lar Gurubu Yayını, Tan Matbaası, İstanbul.

ANONİM (1998), **Türk Yurdu (1.,2. Seri Türkçeleştirilmiş Baskı)**, Türk Ocakları/TUTİBAY Yayınevi, İstanbul.

ANONİM (2005), **Köy Enstitüleri Dergisi I-VIII, 1945–1947**, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.

ARAR, İsmail (1968), **Hükümet Programları 1920–1965**, Burçak Yayınevi, İstanbul.

ARSEVEN, Celâl Esad (1993), **Sanat ve Siyaset Hatıralarım**, 1. Baskı, Haz. Ekrem Işın, İletişim Yayınları, İstanbul.

ARTUN, Deniz (2007), **Paris'ten Modernlik Tercümeleleri Académie Julian'da İmparatorluk ve Cumhuriyet Öğrencileri**, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

ATAÖV, Türkkaya (1980), **Eşref Üren**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

AYVAZOĞLU, Beşir (2008), **Peyami, Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı**, 3. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.

AYVERDİ, İlhan (2005), **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Birinci Baskı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

AZAK, Gürbüz (2005), **Bir Ülkeye Resmi Sevdiren Deha Çallı**, Evreca Publishing, İstanbul.

AZCAN, İbrahim (2003), **Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi**, 1. Baskı, Serander Yayınları, Trabzon.

BALTACIOĞLU, Tuna (1998), **Yeni Adam Günleri**, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

BAŞARAN, M. (1974), **Tonguç Yolu**, Varlık Yayınları, İstanbul.

BAŞARAN, Mehmet (2001), **Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri**, 1. Basım, Papirüs Yayınevi, İstanbul.

BAYRAK, M. Orhan (1994), **Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831–1993)**, Birinci Basım, Küll Yayınları, İstanbul.

BERK, İ.–ÇALIKOĞLU, L. vd. (1998), **Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri 1938–1943** (Sergi Kataloğu), 1.Baskı, Milli Reasürans Yayınları, İstanbul.

BERK, Nurullah (1943), **Sanat Konuşmaları**, Ülkü Basımevi, A.B. Neşriyatı, İstanbul.

BERK, Nurullah (1964), **Resim Bilgisi**, Varlık Yayınları, İstanbul.

BERK, N.–GEZER, H. (1973), **50 Yılın Türk Resim ve Heykeli**, İkinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

BERK, N.–ÖZSEZGİN, K. (1983), **Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, T.İ.B., Ankara.

BOZKURT, Nejat (2004), **Sanat ve Estetik Kuramları**, 4. Basım, Asa Kitapevi, Bursa.

CEZAR, Mustafa (1995), **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi**, 2.Baskı, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, Birinci Cilt, İstanbul.

CÛDA, Mahmut (1973), **Kılavuz'un Böylesi**, Yaylacık Matbaası, İstanbul.

ÇIKAR, Mustafa (1997), **Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Birinci Baskı, Ankara.

DIRANAS, Muhip (1941), **Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri**, Cumhuriyet Halk Partisi Neşriyatı, Ankara.

DİNO, Abidin (2000), **Kültür, Sanat ve Politika Üstüne Yazılar**, Der. Turgut Çeviker, İkinci Basım, Adam Yayınları, İstanbul.

DUBEN, İpek Aksüğü (1983), **Türk Resmi ve Eleştirisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EDHEM, Halil (1970), **Elvah-ı Nakşiyeye Koleksiyonu**, Birinci Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul.

ELİBAL, Gültekin (1973), **Atatürk ve Resim-Heykel**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Elif Naci (1933), **On Yılda Resim 1923–1933**, Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş., İstanbul.

ELVAN, Nihal (Haz.) (2006), **d grubu 1933–1951**, (Sergi Kataloğu), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ERBAY, F.-M. (2006), **Cumhuriyet Dönemi (1923–1938) Atatürk'ün Sanat Politikası**, Birinci Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul.

ERBİL, D.-BÜYÜKİŞLEYEN, Z. vd. (1984), **A. Âbidin Elderoğlu**, Birinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ERDUR, Korkut (Haz.) (2006), **Zühtü Müridoğlu Resim Heykel: Bütün Bir Yaşam**, (Sergi Kataloğu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

EROL, Turan (1982), **Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğu**, Cem Yayınevi, İstanbul.

EROL, T.-RENDA, G. (1981), **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi I**, Tıglat Yayınları, İstanbul.

ERSEL, H.-KUYAŞ, A. vd. (2005), **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923–1940**, Ed. Bedirhan Toprak, Beşinci Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

EYUBOĞLU, Bedri Rahmi (2002), **Gece Yarısı**, Der. Mehmet Hamdi Eyüboğu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYUBOĞLU, Bedri Rahmi (2003), **Kiraz Ayı**, Haz. Mürşit Balabanlılar, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYUBOĞLU, Bedri Rahmi-Sabahattin Rahmi (2003), **Kardeş Mektupları**, Der. Mehmet Hamdi Eyüboğu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2004), **Dost Dost**, Der. Mehmet Hamdi Eyüboğu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2005a), **İnsan Kokusu**, Ed. Levent Cinemre, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2005b), **Resme Başlarken**, Der. Mehmet Eyüboğu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi-Eren (2006), **Aşk Mektupları 1937–1950**, Haz. Mehmet Hamdi Eyüboğu, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

FIRAT, Hasan (Haz.) (2005), **Cemal Tollu: Retrospektif**, (Sergi Kataloğu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

GEZGİN, Ahmet Öner (Ed.) (2003a), **Akademi'ye Tanıklık 1, Güzel Sanatlar Akademisi'ne Bakışlar... Resim ve Heykel**, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.

GEZGİN, Ahmet Öner (Ed.) (2003b), **Akademi'ye Tanıklık 3, Güzel Sanatlar Akademisi'ne Bakışlar... Dekoratif Sanatlar**, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.

GİRAY, Kıymet (1997), **Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği**, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:64, İstanbul.

GİRAY, Kıymet (2004), **Cumhuriyet'in İlk Ressamları**, (Sergi Kataloğu), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

GOMBRICH, E.H. (1999), **Sanatın Öyküsü**, İkinci Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.

GÖREN, Ahmet Kâmil (1997), **Türk Resim Sanatında Şişli Atölyesi ve Viyana Sergisi**, Şişli Belediyesi Resim ve Heykel Müzeleri Derneği, İstanbul.

GÖREN, Ahmet Kâmil (2001), **Avni Lifij**, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

GÜLER, Abdullah Sinan (1994), **İkinci Meşrutiyet Ortamında Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜLTEKİN, Gönül (1984), **Ali Çelebi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

GÜMÜŞOĞLU, Firdevs (2005), **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

GÜNYOL, Vedat (1986), **Sanat ve Edebiyat Dergileri**, Alan Yayıncılık, İstanbul.

GÜZ, Nurettin (1995), **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri (1932–1950)**, Kariyer Matbaacılık, Ankara.

HAMZAOĞLU, Z. Canan (1994), **Asker Ressam Hüseyin Zekâi Paşa ve Eserleri**, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul.

HASOL, Doğan (1990), **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Dördüncü Baskı, Yem Yayın, İstanbul.

İNAN, M. Rauf (1980), **Mustafa Necati, Kişiliği, Ulusal Eğitime Bakışı, Konuşma ve Anıları**, Birinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

İNANKUR, Zeynep (1997), **19. Yüzyıl Avrupasında Heykel ve Resim Sanatı**, Birinci Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

İREPOĞLU, Gül (1986), **Feyhaman Duran**, TİFDRUK Matbaacılık Sanayi A.Ş., İstanbul.

İREPOĞLU, Gül (2005), **Zeki Faik İzer**, 1. Baskı, Ed. Filiz Özdem, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

İSKİT, Server R. (2000), **Türkiye’de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

JANSON, H.W.-ANTHONY F. (1998), **History of Art**, Thames And Hudson, Londra.

KEPENEK, Mehmet (2001a), **Basında Köy Enstitüleri 1936–1944**, Cilt I, Birinci Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.

KEPENEK, Mehmet (2001b), **Basında Köy Enstitüleri 1944–1949**, Cilt II, Birinci Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.

KONUĞ, Neval (2004), **Arkitekt 1931–2003 Kaynakçası**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

KÖKSAL, Ahmet (1988), **Ressam, Eğitimci ve Yazar Malik Aksel**, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları 3, İstanbul.

KURTULUŞ, Yıldız (2001) **Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç**, Güldiken Yayınları, Ankara.

KUT, Dursun (2000), **60 Yılda Basında Köy Enstitüleri 1940–2000**, 1. Baskı, Güldiken Yayınları, Ankara.

LHOTE, André (2000), **Sanatta Değişmeyen Plastik Değerler**, Çev. Kaya Özsezgin, 1. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.

MAKAL, Mahmut (1987), **Bizim Köy**, 12. Baskı, Başak Basın Yayın, Ankara.

MAKAL, Mahmut (1997), **Köy Enstitüleri ve Ötesi**, 3. Baskı, Güldiken Yayınları, Ankara.

MÜLAYİM, Selçuk (1983), **Sanat Tarihi Metodu**, Anadolu Sanat Yayınları:1, İstanbul.

MÜLAYİM, Selçuk (1999), **Yüzyıl’ın (1900–1999) Kültür ve Sanat Kronolojisi**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

NACİ, Elif (1981), **Anılardan Damlalar**, Karacan Yayınları, İstanbul.

ÖNDİN, Nilüfer (2003), **Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat, 1923–1950**, İnsancıl Yayınları, İstanbul.

ÖZACUN, Orhan (2001), **CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası 1931–1951**, Kitap Matbaacılık, İstanbul.

ÖZKUCUR, Abdullah (1990), **Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü**, Selvi Yayınları, Ankara.

ÖZSEZGİN, Kaya (Tarihsiz), **Cumhuriyet'in 75 Yılında Türk Resmi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, S.-HACİİSMAİLOĞLU, M. A. vd. (2006), **Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu, Süreli Yayınlar**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.

PELVANOĞLU, Burcu (2007), **Hale Asaf Türk Resim Sanatında Bir Dönüm Noktası**, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

RONA, Zeynep (1992), **Namık İsmail**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

SÖZEN, M. - TANYELİ, U. (1992), **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

ŞANAL, Ş.-AYDINÖZ, S. (1979), **Notlu ve İçtihatlı Türk Ceza Kanunu**, Yaylacık Matbaası, İstanbul.

ŞARMAN, Kansu (2005), **Türk Promethe'ler Cumhuriyet'in Öğrencileri Avrupa'da (1925–1945)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ŞEHSUVAROĞLU, Bedi, N. (1959), **Ressam Ali Sami Boyar, A Well Known Turkish Painter**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

ŞERİFOĞLU, Ömer Faruk (Haz.) (2003), **Resim Tarihimizden: Galatasaray Sergileri: 1916–1951** (Sergi Kataloğu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ŞERİFOĞLU, Ömer Faruk (2008), **Bedri Rahmi Eyüboğlu Yaşasın Renk! 1911–1975**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

TANALTAY, Erdoğan (1989), **Sanat Ustalarıyla ...Bir Gün (Söyleşiler)**, Sanat Çevresi Aylık Sanat Dergisi, Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2000), **Yaşadığım Gibi**, Haz. Birol Emil, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2004), **Mücevherlerin Sırrı, Derlenmemiş Yazılar, Anket ve Röportajlar**, Haz. İlyas Dirin, Turgay Anar, Şaban Özdemir, 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

TANSUĞ, Sezer (1991), **Çağdaş Türk Sanatı**, İkinci Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.

TONGUÇ, İsmail Hakkı (1946), **İlköğretim Kavramı**, 1.Cilt, Remzi Kitapevi, İstanbul.

TONGUÇ, İsmail Hakkı (1952), **Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü**, Bir Yayınevi, İstanbul.

TONGUÇ, İsmail Hakkı (1999), **Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları (1936–1946)**, Haz. Engin Tonguç, 3. Baskı, Güldiken Yayınları, Ankara.

TUNCER, Hüseyin (1993), **Türk Yurdu Bibliyografyası**, Akademi Kitapevi, İzmir.

TUT, Barış (Haz.) (2000), **Paris Okulu ve Türk Ressamları Paris: 1945-1960** (Sergi Kataloğu), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

TÜRKOĞLU, Pakize (2004), **Tonguç ve Enstitüleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

URAL, Murat (1998), **Avni Arbaş**, Milli Reasürans Sanat Galerisi Yayınları, İstanbul.

ÜSTÜNİPEK, Mehmet (2007), **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Çağdaş Türk Sanatında Sergiler 1850–1950**, Artes Yayınları:3, İstanbul.

YEŞİLKAYA, Neşe G. (2003), **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

ZİHNİOĞLU, Yaprak (2007), **Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi (1911–1914)**, Kitap Yayınevi, İstanbul.

7.2.Makaleler

ÂDİL, Fikret (1941), “D Grubu Sergisi ve O Münasebetle”, **Yücel**, 72, Şubat:131–133.

ÂDİL, Fikret (28 Eylül 1945), “Süsleme Sanatlar Talebe Sergisi” **Cumhuriyet Gazetesi**.

ÂDİL, Fikret (12 Aralık 1945), "Kadıköy Halkevi Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ÂDİL, Fikret (20 Mart 1946), "Yediler'in Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ÂDİL, Fikret (1 Ocak 1947), "Paris'te Türk Resmi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ÂDİL, Fikret (25 Şubat 1947), "Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ÂDİL, Fikret (13 Şubat 1948), "Türk Süsleme Sanatları Sergisi Açılıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ÂDİL, Fikret (1950), "Yeniler'in Sergisi", **Yeditepe**, 5, 1 Haziran:20.

Ahmed Muhib (6 Şubat 1939), "Yedinci D Grubu Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ahmet Vedat (23 Şubat 1947), "Akademide Açılan Resim-Heykel Sergisi", **En Son Dakika**.

AKSEL, Malik (1936), "Resimde Muhtelif Yollar", **Çığır**, 38–39, Mayıs-Haziran: 128–130.

AKSEL, Malik (1942a), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 8, İkinci Kânun (Ocak): 8–11.

AKSEL, Malik (1942b), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 9, 1 Şubat: 8–11.

AKSEL, Malik (1942c), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 10, 16 Şubat: 9–11.

AKSEL, Malik (1942d), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 12, 16 Mart: 4–5.

AKSEL, Malik (1942e), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 13, 1 Nisan: 16–17.

AKSEL, Malik (1942f), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 14, 16 Nisan: 17–18.

AKSEL, Malik (1942g), "Resim Sergisinde Otuz Gün", **Ülkü (Yeni Seri)**, 15, 1 Mayıs: 21–23.

AKSEL, Malik (1943), "Beşinci Devlet Resim Sergisi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 53, I. Kânun (Aralık): 7–10.

AKSEL, Malik (1946), "Sanat ve Tenkitçi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 115, 1 Temmuz: 7–8.

AKSEL, Malik (1949), "Ressamlar Şehri: Üsküdar", **Şadırvan**, 16, 15 Temmuz: 8–9.

Ali Sami [14 Teşrinisani (Kasım) 1931], "Resim Mektebimiz ve Ressamlığımız Ne Halde?", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ali Sami [7 Kânunusani (Ocak) 1932], "Ressamlara Hitap! Uyanınız Arkadaşlar!", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ali Sami [10 Kânunusani (Ocak) 1932], "Resim Mektebimiz ve Ressamlığımız Ne Halde? ...Rüzgâr Esiyor, Değirmen Dönüyor, Fakat Bir Dirhem Un Alınamıyor! Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye...", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ali Sami [28 Kânunusani (Ocak) 1932], "Resim, Ressamlık ve Akademi Münakaşası, Ali Sami Beyin Cevabı", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ali Sami (2 Şubat 1932), "Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye... Ressamlık ve Akademi Münakaşası", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ali Sami (23 Ağustos 1932), "İçler Acısı...", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Ali Sami (1933a), "Sanat Varlığımızda Resmin Yeri", **Ülkü**, 5, Haziran:396–398.

Ali Sami (1933b), "Türk İnkılâbının Beklediği Sanat", **Ülkü**, 10, İkinci teşrin (Kasım): 302–306.

Ali Sami (1934a), "Köy Mekteplerinde Resim Dersleri", **Ülkü**, 12, İkinci Kânun (Ocak): 463–466.

Ali Sami (1934b), "Güzel Sanatları İnkılâba Nasıl Maledebiliriz?", **Ülkü**, 17, Temmuz:359–361.

Ali Sami (1934c), "Yaratıcı Artist ve Sanatta Muvazene", **Ülkü**, 21, İkinci Teşrin (Kasım):215–217.

ANDAY, Melih Cevdet (1946), "Sanat ve Fikir Hareketleri: Ankara'da Resim Sergileri", **Varlık**, 317, Aralık:14.

ANDAY, Melih Cevdet (1947), "Sanat ve Fikir Hareketleri: Yeni Bir Sergi", **Varlık**, 318, 1 Ocak: 14.

ANDAY, Melih Cevdet (1948), "Sanat ve Fikir Hareketleri: Bir Resim Sergisi", **Varlık**, 331, 1 Şubat: 14.

ANONİM (8 Ocak 1925), "Avrupa'ya Tahsile Gidecek Gençlerimiz", **Vatan Gazetesi**.

ANONİM (8 Eylül 1925), "Sanayi-i Nefise Talebesinden Üçü Avrupa'ya Gönderiliyor", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (14 Ağustos 1928), "Genç Ressam ve Heykeltıraşlarımız Dün Geldi", **Milliyet Gazetesi**.

ANONİM (29 Mayıs 1929), "Güzel San'atlar Akademisi", **Vakit Gazetesi**.

ANONİM (12 Temmuz 1930), "İsviçreli Bir Ressam Eserlerini Teşhir Ediyor", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (20 Birinci Kânun [Aralık] 1931), "Halkevleri Teşkiyat, İdare ve Mesai Talimatnamesi", **Hakimiyeti Milliye Gazetesi**.

ANONİM (14 Şubat 1932), "Halkevleri Teşkilâtının Umumî Esasları", **Vakit Gazetesi**.

ANONİM (16 Şubat 1932), "Halkevleri Teşkilâtının Umumî Esasları", **Vakit Gazetesi**.

ANONİM (21 Şubat 1932), "Halkevleri Niçin Açıldı, Neler Yapacak?...", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (13 Kânunuevvel [Aralık] 1932), "Rus Ressamları Bir Sergi Açtılar", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (24 Mart 1933), "Halkevinde Resim Sergisi ve Konferansı", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (16 Nisan 1933), "Güzel San'atlar İçin Mühim Kararlar Verildi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (30 Nisan 1933), "Sergi Binası, Muhtelif Müesseselerin Yardımları", **Hakimiyeti Milliye Gazetesi**.

ANONİM (26 Teşrinievvel [Ekim] 1934), "Sovyet Ressam ve Heykeltıraşları İstanbul'da Bir Sergi Açacaklar, Eserler Geldi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (29 Kânunuevvel [Aralık] 1934), "Sovyet Ressamlarının Sergisi Çok Rağbet Gördü", **Akşam Gazetesi**.

ANONİM (1935), “D Grubu Sergisini 40 Kişi Ziyaret Etti!...”, **Yeni Adam**, 55, 17 Kânunusani (Ocak):4-6.

ANONİM (2 Eylül 1935), “Ankarada Açılan Zafer Sanat Sergisinde”, **Kurun Gazetesi**.

ANONİM (7 Sonkânun [Ocak] 1936), “Halkevinde Konferans”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (16 Mart 1936), “Ressamlarımızın Bir Muvaffakiyeti”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (24 Haziran 1936), “Güzel San’atlar Akademisi Büyük Bir Sergi Açtı”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (1936), “Kısa Sanat Haberleri”, **Yeni Adam**, 146, 17 Birinciteşrin (Ekim): 13.

ANONİM (1937a), “Dördüncü İnkılâb Resim Sergisi, **Ar**, 1, Sonkânun (Ocak): 5–6.

ANONİM (1937b), “Plastik Sanatlar ve Türkiye, Cevabı Veren Hasan Âli Yücel”, **Ar**, 2, Şubat:2–3.

ANONİM (1937c), “Atinada Türk Sergisi”, **Ar**, 2, Şubat:15.

ANONİM (1937d), “Sanat Hayatımızın Tekâmülü: Leopold Levy ile Bir Mülakat”, **Ar**, 3, Mart:2–3.

ANONİM (3 Mart 1937), “Ressamlara Nasıl Yardım Edilecek?”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (1937e), “Plastik Sanatlar ve Türkiye, Cevabı Veren Vedat Nedim Tör”, **Ar**, 4, Nisan:9–10.

ANONİM (1937f), “Güzel Sanatlar Akademisinde Sergiler”, **Ar**, 8–9, Ağustos-Eylül:4–6.

ANONİM (9 Aralık 1937), “Sovyet Rusyada Sanat Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (1938a), “Ar’ın Sanat Anketi: I, Turgut Zaim’in Düşünceleri”, **Ar**, 1, İkinci Kânun (Ocak): 10–11.

ANONİM (1938b), “Ar’ın Sanat Anketi: II, Malik Aksel’in Düşünceleri”, **Ar**, 2, Şubat: 10–11,20.

ANONİM (16 Şubat 1938), “İnegöl Halkevinde Resim Dersleri”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (1938c), “Ar’ın Sanat Anketi, Zühtü Müridoğlu’nun Fikirleri”, **Ar**, 4, Nisan:19.

ANONİM (17 Nisan 1938), “Güzel San’atlar Akademisinde, Ressam Leopold Levi, Dün Zengin Bir Sergi Açtı”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (26 Ekim 1938), “Halkevi Daimî Resim Galerisi Dün Açıldı”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (1938d), “Ankara Halkevi’nin Resim Galerisi”, **Ülkü**, 69, İkinciteşrin (Kasım): 267.

ANONİM (25 Nisan 1939), “Sanatkârlarımız Düşüncelerini Anlatıyorlar”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (27 Nisan 1939), “Müstehcen Tablolar Geldi”, **İkdam Gazetesi**.

ANONİM (28 Nisan 1939), “Müstehcen Tablolar Tetkik Edildi”, **İkdam Gazetesi**.

ANONİM (1939a), “Young Artists’ Tour (Genç Ressamların Gezisi)”, **La Turquie Kémaliste**, 31, Juin (Haziran):17–22.

ANONİM (1939b), “Resim Anketimiz”, **Yeni Adam**, 231, 1 Haziran:12–14,20.

ANONİM (1939c), “Resim Anketimiz”, **Yeni Adam**, 232, 8 Haziran:10–11.

ANONİM (1939d), “Resim Anketimiz”, **Yeni Adam**, 233, 15 Haziran:12–13.

ANONİM (25 Şubat 1940), “Müsbet Rakamlarla Halkevleri Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (1940), “Halkevleri Birinci Resim ve Fotoğraf Sergisi”, **Ülkü**, 89, Temmuz: 385–386.

ANONİM [28 İkinciteşrin (Kasım) 1940], “CHP Genel Sekreterliğinin Güzel Sanatlara Yaptığı Büyük Hizmet”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM [23 I.Kânun (Aralık) 1940], “Ankara Halkevi Resim-Fotoğraf Müsabakaları, Müsabakalar II. Kânun Ayı İçinde Yapılacak”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM [25 II. Kânun (Ocak) 1941], “Ankara Halkevinde Resim, Heykel, Fotoğraf Amatörleri Müsabakası”, **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (6 Şubat 1941), "Ankara Halkevinde Köycülük, Güzel Sanatlar ve Spor Şubeleri Senelik Toplantılarını Yaptılar", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (29 Haziran 1941), "CHP Genel Sekreterliğinin Sanatkârlarımızı Himaye İçin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, 10 Ressamımız Yurt İçine Gönderiliyor", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (26 Eylül 1941), "C.H.P.nin Güzel Bir Kararı, Güzel Sanatları İlerletmek İçin Büyük Bir Sanat Mükâfatı Konuyor, Yedi Koldan Her Biri İçin Mükâfat 2500 Liradır ve 5 Yılda Bir Devredecektir", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (14 Şubat 1942), "Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Hakkında 16 Konferans Hazırladı", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (26 Şubat 1942), "Güzel Sanatlar Konusu Üzerindeki Konferansların Birincisi Dün Halkevi'nde Verildi. İlk Konferansı B. Suut Kemal Yetkin Verdi", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (1 Mart 1942), "Ankara Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansları, İkinci Konferansı Dün Sabahattin Eyüboğlu Verdi", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (4 Mart 1942), "Jüri Heyeti Son Sergiye İştirak Eden Ressamlardan Mükâfat Kazananları Dün Tesbit Etti", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (12 Mart 1942), "Ankara Halkevinde Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun (Resim Nedir?) Konulu Konferansı", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (25 Mart 1942), "Halkevinde Arif Kaptan'ın Verdiği Konferans", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (29 Mart 1942), "Refik Epikman'ın (Türk Resim Sanatı) Konusu Üzerinde Konferansı", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (5 Nisan 1942), "Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansı, Heykel Nedir?", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (1 Mayıs 1942), "Ankara Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansı, Prof. Şekip Tunc'un Güzel Bir Konferansı ile Sona Erdi", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (19 Temmuz 1942), "Akademinin Bayramı", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (2 Ağustos 1942), "Millî Şef Güzel San'atlar Akademisini Ziyaret Etiler", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (20 Mart 1943), "İngiliz Resim Sanatı Hakkında M. Leigh Ashtor'un Dün Halkevinde Verdiği Konferans", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (4 Temmuz 1943), "Dün Açılan İki Resim Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (4 Temmuz 1943), "Yenilerin Resim Sergisi", **Vatan Gazetesi**.

ANONİM (10 Temmuz 1943), "Londra Halkevinde, Yozgat Ortaokulunun Resim Sergisi", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (25 Temmuz 1943), "Dün Açılan Resim Sergileri", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM [6 I.Teşrin (Ekim) 1943], "Kenan Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (1944–1945), "Halkevleri Günü Töreninde Başbakanımız Saracoğlu'nun Söylevi", **Doğu Büyük Ülkü Gazetesi**, 25–27, Aralık-Ocak: Sayfa numarası belli değil.

ANONİM (22 Ocak 1945), "Ankara Halkevinde Resim ve Fotoğraf Müsabakası", **Ulus Gazetesi**.

ANONİM (18 Şubat 1945), "Güzel Sanatlar Akademisinde Dün Güzel Bir Resim Sergisi Açıldı", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ANONİM (8 Ağustos 1947), "İngiltere'de Müzeler ve Türk Eserleri", **Akşam Gazetesi**.

ANONİM (16 Kasım 1949), "Amerikada Bir Türk Sergisi", **Vatan Gazetesi**.

ANONİM (13 Temmuz 1950), "Akademide Bir 'Reproduction ve Moulage' Sergisi Açıldı", **Yeni İstanbul Gazetesi**.

ANONİM (10 Nisan 2000), "Hasanoğlan'ın Gizli Hazinesi Bulundu", **Radikal Gazetesi**.

ARARAD, M. Tevfik (1942), "Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında", **Ülkü (Yeni Seri)**, 24, 16 Eylül: Sayfa numarası belli değil.

Arif Bedii (1937a), "Maurice Utrillo V.", **Ar**, 8–9, Ağustos-Eylül:17.

Arif Bedii (1937b), "Maurice Utrillo", **Ar**, 10, Birinci Teşrin (Ekim):18–19.

ARSEVEN, Celâl Esad [1 Birincikânun (Aralık) 1934], "Öz Türkçe ile Ar Üzerinde Konuşmalar, Ar Nedir?", **Cumhuriyet Gazetesi**.

ARSEVEN, Celâl Esad (30 Mayıs 1948), "Devlet ve Sanatkâr", **Akşam Gazetesi**.

ARSLAN, Necla (1998), "Karsan, Ali", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt 2, Yem Yayınları, İstanbul.

ATAÇ, Nurullah (25 Birincikânun [Aralık] 1939), "Bir Mektup İ.H. Baltacıoğlu'na", **Haber Gazetesi**.

ATAÇ, Nurullah (1940), "Abidin Dino'nun İbrikleri: Bir Mektup, İ.H. Baltacıoğlu'na", **Yeni Adam**, 264, 18 İkincikânun (Ocak):11–12.

AY, Lütfi (1940), "Memleketimizde Sanat Hareketleri: Yozgat Lisesi Talebesinin Sergisi", **Servetifünun Uyanış**, 2310, 28 İkinciteşrin (Kasım):19.

Baki Süha (18 Ağustos 1942), "Güzel Sanatlar: Yozgatlı Küçük Sanatkârlar", **Ulus Gazetesi**.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı (1939a), "Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti", **Yeni Adam**, 226, 27 Nisan:12–13.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı (1939b), "Müstehcen Nedir", **Yeni Adam**, 228, 11 Mayıs: 2.

BALTACIOĞLU, İ. H. (1939c), "Abidin Dinoya Açık Mektup", **Servetifünun Uyanış**, 2257–572, 23 İkinciteşrin (Kasım): 2.

BALTACIOĞLU, İ. H. (1940), "Abidin Dino'nun İbrikleri: Nurullah Ataç'a Mektup", **Yeni Adam**, 264, 18 İkincikânun (Ocak): 13,17.

Bedri Rahmi (1934a), "Masereel Yurt Hatıraları", **Yeni Adam**, 37, 13 Eylül:7.

Bedri Rahmi (1934b), "Van Gogh ve Van Dongen", 39, **Yeni Adam**, 27 Eylül:7.

Bedri Rahmi (1937), "Modigliani", **Ar**, 12, Birinci kanun:12.

BELGE, Burhan (14 Sontışrin [Kasım] 1936), "Yarı-Siyasal: İnkılâb ve Sanat", **Ulus Gazetesi**.

BELLING, Rudolf (1942), "Bir Heykel Sergisi", **Güzel Sanatlar**, 4, Haziran: 24–28.

BERK, N.İ. (21 Ekim 1948), "Bir Resim Sergisi", **Vatan Gazetesi**.

BERK, Nurullah (1929), "Hakikî San'ata Doğru", **Resimli Uyanış**, 1723/38, 22 Ağustos:616–618.

BERK, Nurullah (1935a), "Sovyet Sanati ve Devletleşme", **Yeni Adam**, 10, 17 Kânunusani (Ocak): 55.

BERK, Nurullah Cemal (1935b), "Kübizm Nedir?", **Varlık**, 38, 1 Şubat:218–219.

BERK, Nurullah (1936a), "Modern Sanat", **Çığır**, 35, Şubat: 69–70.

BERK, Nurullah Cemal (1936b), "Resim Nedir? I", **Ağaç**, 4, 4 Nisan:10–11.

BERK, Nurullah Cemal (1936c), "Resim Nedir? II", **Ağaç**, 5, 11 Nisan:10–11.

BERK, Nurullah (1936d), "Ar'ımıza Dair Bir İki Not", **Çığır**, 38–39, Mayıs-Haziran:135.

BERK, Nurullah (1936e), "Üstadların Eserleri", **Varlık**, 78, 1 1. Teşrin (Ekim): 86–87.

BERK, Nurullah (1937a), "Michel Ange ve Sixtine Kilisesinin Tavanı", **Ar**, 2, Şubat:6–9.

BERK, Nurullah (1937b), "Güzel Sanatlar Müzesi", **Ar**, 8–9, Temmuz: 1–2.

BERK, Nurullah (1937c), "Bir Resim Sergisi Münasebetiyle I", **Varlık**, 97, 15 Temmuz: 388–390.

BERK, Nurullah (25 Eylül 1937), "Güzel Sanatlar Müzesi", **Ulus Gazetesi**.

BERK, Nurullah (26 Eylül 1937), "Nazmi Ziya 1882–1937", **Ulus Gazetesi**.

BERK, Nurullah (18 Kasım 1937), "Sanat ve Devlet", **Ulus Gazetesi**.

BERK, Nurullah (1937d), "Modern İtalyan Sanatı: Fütürizm", **Ulus Sanat İlavesi**, 4, 4 İkkânun (Aralık): 4,11.

BERK, Nurullah (1938a), "Türk Sanatında Yabancı Tesirler", **Heray**, 5, 1 Kânunusani (Ocak):123–124.

BERK, Nurullah (1938b), "Güzel Sanatlar Galerisi ve Bir Temenni", **Heray**, 7, Mart: 111–114.

BERK, Nurullah (1938c), "Leonard de Vinci", **Ar**, 4, Nisan: 6–8.

BERK, Nurullah (1938d), "Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I", **Ar**, 4, Nisan: 10–12.

BERK, Nurullah (1938e), "Resim ve Heykel Müzesi II", **Ar**, 5, Mayıs: 12–13.

BERK, Nurullah (1938f), "Resim ve Heykel Müzesi III", **Ar**, 6, Haziran:12–15.

- BERK, Nurullah (4 Temmuz 1938), "Sergiden Sonra", **Ulus Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (9 Şubat 1939), "Güzel San'atlar Meselesi", **Cumhuriyet Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (23 Şubat 1939), "Tenkide Dair", **Cumhuriyet Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (23 Mart 1939), "Millî San'at Nedir?", **Cumhuriyet Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (29 Haziran 1939), "Müzeler", **Cumhuriyet Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (1939a), "Sanatta Ahlâk Meselesi", **Yenigün**, 17, 1 Temmuz: 18–19, 33.
- BERK Nurullah (1939b), "Sanat Ne İşe Yarar", **Yenigün**, 25, 26 Ağustos:18, 31.
- BERK, Nurullah (1939c), "İztirap ve Kin Kaynağı: Mikel-Anj", **Yedigün**, 338, 29 Ağustos: 11–12.
- BERK, Nurullah (1939d), "Modern Sanat, Mektep ve Meslekler", **Güzel Sanatlar**, 1, 107–116.
- BERK, Nurullah (1940a), "Sanat Tarihinin En Büyük Aşk Macerası", **Yeni Mecmua**, 47, 22 Mart: 3–4, 12.
- BERK, Nurullah (1940b), "Modern San'at", **Yeni Türk**, 88, Nisan:176–182.
- BERK, Nurullah (1940c), "Muhittin Sebati", **Güzel Sanatlar**, 2, 63–70.
- BERK, Nurullah (1940d), "Büyük Bir Türk Ressamı Şeker Ahmet PŞ", **Yeni Mecmua**, 67, 9 Ağustos:9,17.
- BERK, Nurullah (1940e), "Ressam Halil Paşa", **Yeni Mecmua**, 77, 18 1.Teşrin (Ekim):7–8.
- BERK, Nurullah (1941), "Sanat Mevzuunun Nankörlüğü", **Yücel**, 71, İkinci Kânun (Ocak):72–73.
- BERK, Nurullah (29 Temmuz 1941), "Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış 1:Tenkid İhtiyacına Dair", **Cumhuriyet Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (1 Ağustos 1941), "Resim San'atımıza Umumî Bir Bakış -2- Asker Ressamlar", **Cumhuriyet Gazetesi**.
- BERK, Nurullah (20 Ağustos 1941), "Resim San'atımıza Umumi Bir Bakış 4: Yeni Zümreler", **Cumhuriyet Gazetesi**.

BERK, Nurullah (23 Ağustos 1941), “Resim San’atımıza Umumi Bir Bakış 5: Klasisizme Doğru”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

BERK, Nurullah (1941), “Modası Geçen Sanat”, **Yedigün**, 447, 29 Eylül: 8–9.

BERK, Nurullah (1942a), “Resim Sanatında İfade”, **Yücel**, 83, 206–207.

BERK, Nurullah (1942b), “Hale Asaf”, **Güzel Sanatlar**, 4, Haziran: 96–99.

BERK, Nurullah (15 Temmuz 1942), “Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

BERK, Nurullah (4 Ağustos 1942), “Akademi Sergisinde Resim Kolu”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

BERK, Nurullah (1943a), “D Grubunun On Yılı”, **Sanat Konuşmaları**, 76–92, Ülkü Basımevi, A.B. Neşriyatı, İstanbul.

BERK, Nurullah (1943b), “Amelî Davalarımız: Sanat Dünyamızda Tezad”, **Büyük Doğu**, 4, 8 İkteşrin (Ekim): 3.

BERK, Nurullah (1945), “İngiliz Resim Sanatı”, **Geçit Review**, 5, Mayıs:18–24.

BERK, Nurullah (6 Aralık 1949), “Sanat Hayatı: Resim Sanatına Hizmeti Geçen Bir Üstat, Léopold Lévy”, **Yeni İstanbul Gazetesi**.

BERK, Nurullah (23 Aralık 1949), “Sanat Hayatı: Sanat Dâvamızın Ana Hatları”, **Yeni İstanbul Gazetesi**.

BERK, Nurullah (2 Ocak 1950), “Türk Ressamlığı ve Avrupa”, **Yeni İstanbul Gazetesi**.

BERK, Nurullah (1 Mayıs 1950), “Picasso İle Konuşma”, **Yeditepe**, 3, 1 Mayıs: 9,11.

BİNGÖL, Cemal (1937), “Kıymetlerimizin Bilânçosu: Osman Hamdi”, **Ar**, 1, Sonkânun (Ocak):8–9.

BİNGÖL, Cemal (1942), “Osman Hamdi ve Sanatı”, **Notlar**, 3, 1 Şubat:4–6.

BİNGÖL, Cemal (1944), “Ölümünün 34. Yıldönümünde: Osman Hamdi”, **Ülkü (Yeni Seri)**, 62, 16 Nisan: 6–7.

Burhan Asaf [18 İkinci Teşrin (Kasım) 1934], “Yarı-Siyasî: Güzel Sanatlar İşî”, **Hâkimiyeti Milliye Gazetesi**.

Cemal Sait (15 Ağustos 1933), "Sergi Münasebetile: Ressam Ali Rıza B. ve Eserleri", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Cemal Sait (1934a), "Balbo Picasso, Kübizmin Mucidi", **Yeni Adam**, 31, 30 Temmuz:7,12.

Cemal Sait (1934b), "Fernand Léger", **Yeni Adam**, 43, 25 Birinci Teşrin (Ekim):7.

Cemal Sait (1934c), "Chagall, Bu Original Artistin Kim Olduğunu Cemal Sait'in Bu Güçlü Yazısı Bize Anlatıyor", **Yeni Adam**, 49, 6 Birinci Kânun (Aralık):7.

Cemal Sait (1935), "Henri Matisse", **Yeni Adam**, 75, 6 Haziran:10–11.

CEZAR, Mustafa (1983), "Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne", **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl**, Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi, İstanbul.

CÛDA, Mahmut (19 Haziran 1937), "Bir Anket Dolayısıyla, San'atkâr Nasıl ve Hangi Şartlar Altında Yetişir?", **Cumhuriyet Gazetesi**.

CÛDA, Mahmut (1937), "Modern Sanat", **Ar**, 10, Birinci Teşrin (Ekim): 13–15.

CÛDA, Mahmut (1938), "Modern Sanat ve Bugünkü Türk San'atı", **Karaelmas**, 1, 13 Nisan: 56–59.

CÛDA, Mahmut (1939a), "Müstakil Ressamların 22ci Sergisi Münasebetile", **Arkitekt**, 1–2, 23–27.

CÛDA, Mahmut (1939b), "Ressamlar Taze Bir Gayretle Çalışıyorlar", **Arkitekt**, 5–6, 135.

CÛDA, Mahmut (1940), "Ressam Saim Özeren", **Yeni Adam**, 274, 28 Mart:9.

ÇELEBİ, Asaf Halet (1940a), "Yeni Sanat", **Yeni Adam**, 310, 5 Birincikânun Aralık: 6–7,10.

ÇELEBİ, Asaf Halet (1940b), "Yeni Sanat", **Yeni Adam**, 311, 12 Birincikânun (Aralık): 6,11.

DAL, Esin (1980), "1915–1923 Yılları Türkiyesi'nde Plastik Sanatlar Eleştirisi", **Bedrettin Cömert'e Armağan**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Beşeri Bilimler Dergisi Özel Sayı, Ankara.

DİKMEN, Halil (1949), "Resim Tarihimizin Kısa Bir Hülâsası", **Yaşayan Sanat**, 8, Ağustos: 118.

- DİNO, Abidin (1938), "Bedri Rahmi ve Sanat Şahsiyeti", **Ses**, 5, 16 Aralık:5.
- DİNO, Abidin (1939), "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'na: Açık Mektup", **Yeni Ses**, 2, 1 Birincikânun (Aralık): 17.
- DİNO, Abidin (1940a), "Abidin Dino'nun İbrikleri: Bir Açık Mektup Daha", **Yeni Adam**, 264, 18 İkincikânun (Ocak): 12.
- DİNO, Abidin (1940b), "Klasisizme Dönüş: Hayır, Klasisizme Gidiş: Evet", **Yeni Yol**, 1, 30 Ağustos: 7,12.
- DİNO, Arif [21 İkkânun (Aralık) 1935], "Ressam Sabri Fettah, Klasisizmde Yeniliği Mezceden Bir Artist", **Ulus Gazetesi**.
- DİNO, Arif (1936), "Baron Gros, Paris'te Petit Palais'de Açılan Sergi Münasebetiyle", **Yeni Adam**, 132, 9 Temmuz: 8–9, 13.
- DÖNMEZ, Rıza (1945), "Hasanoğlan Köy Enstitüsünün Kısa Tarihçesi", **Köy Enstitüleri Dergisi**, 1, Ocak: 21–29.
- DRANAS, Ahmet Muhip (1940), "Resimde Ümanizma, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle", **Güzel Sanatlar**, 2, Mayıs: 131–154.
- ELDER, Abidin (1945), "San'atçının Durumu", **Fikirler**, 296–297, 30 Haziran: 10–11.
- ELDEROğLU, Abidin (1947), "Picasso ve Soyut Sanata Dair", **Fikirler (Yeni Seri)**, 5, Kasım:26–23.
- ELDEROğLU, Abidin (1949), "Sayın Zeki Faik İzer'e Açık Mektup", **Fikirler (Yeni Seri)**, 19, Ocak: 16–18.
- Elif Naci (21 Mayıs 1929), "Kasırğa", **Vakit Gazetesi**.
- Elif Naci (9 Nisan 1930), "Haydi Hayırlısı!", **Milliyet Gazetesi**.
- Elif Naci (1930a), "M. Marsel", **Resimli Uyanış**, 1770/85, 17 Temmuz: 107.
- Elif Naci (1930b), "San'at: Mevzu", **Resimli Uyanış**, 6 Teşrinisani (Kasım): 362.
- Elif Naci (1931a), "Küfür", **Resimli Uyanış**, 1794/109, 1 K. Sani (Ocak):70.
- Elif Naci (1931b), "Akademi", **Resimli Uyanış (Servetifünun)**, 29 Kânunusani (Ocak): 135.
- Elif Naci (27 Şubat 1931), "Müstakillerin Sergisi", **Milliyet Gazetesi**.

Elif Naci (6 Mart 1931), "Millî Sanat", **Milliyet Gazetesi**.

Elif Naci (1931c), "Müstakillerin Sergisi", **Muhit**, 38, Kânunuevvel (Aralık): 29,75.

Elif Naci (1932), "Vazifeye Davet", Resimli Uyanış, **Servetifünun**, 1811/136, 9 Temmuz:86.

Elif Naci (1933), "Namık İsmail San'ati, Şahsiyeti, Eserleri ve Hayatı", **Yeni Türk**, 5, Şubat:415–419.

Elif Naci (1934a), "San'at Âleminde Dolandırıcılık", **Varlık**, 14, 1 Şubat:224.

Elif Naci (1934b), "Türkiye'de Resim Hareketleri", **Yeni Türk Mecmuası**, 27, Teşrinisani (Kasım): 1726–1736.

EPIKMAN, Refik (1938a), "Rembrand Van Ryn (1606–1669)", **Ar**, 19, Temmuz:19–20.

EPIKMAN, Refik (1938b), "Nasıl Çalışıyorlar", **Ar**, 20–21, Ağustos-Eylül:7–9.

EPIKMAN Refik (1938c), "Resim ve Heykel Galerisi", **Ar**, 22, Birinci Teşrin:6–9.

EPIKMAN, Refik (1939a), "Yurdu Gezen Türk Ressamları", **Güzel Sanatlar**, 1, İlk Teşrin (Ekim):131–137.

EPIKMAN, Refik (1939b), "San'at Hayatımızda Yeni Bir Çığır", **Ülkü**, 81, İkinci Teşrin (Kasım): 258–259.

EPIKMAN, Refik (1940a), "Türkiye'de Resim ve Heykel Sergileri", **Ülkü**, 86, Nisan: 145–146.

EPIKMAN, Refik (1940b), "Cumhuriyet Halk Partisinin Tertip Ettiği İkinci Yurt Gezisi", **Güzel Sanatlar**, 2, Mayıs: 170.

EPIKMAN, Refik (1942), "Türk Resim Sanatına Toplu Bir Bakış", **Çığır**, 111, Şubat: 37–48.

EPIKMAN, Refik (16 Mayıs 1943), "Pierre Paul Rubens (1577–1640)", **Ulus Gazetesi**.

EPIKMAN, Refik (23 Mayıs 1943), "Rübens'in İki Eserinin Tahlili", **Ulus Gazetesi**.

EPIKMAN, Refik (6 Haziran 1943), "Türkiye'de Resim Sanatının Doğuşu", **Ulus Gazetesi**.

EPIKMAN, Refik [(27 Sontęşrin (Kasım 1943)], "Tiziano Vecelli (1477–1567)", **Ulus Gazetesi**.

EPIKMAN, Refik (13 Mayıs 1945), "Beklediğimiz Bir Sergi", **Ulus Gazetesi**.

EPIKMAN, Refik (1947), "Ankara Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi", **Ülkü (3. Seri)**, 3, Mart: 18–20.

EPIKMAN, Refik (1948), "Halkevleri, Amatör Resim Sergileri", **Ülkü (3. Seri)**, 15, Mart: 18–20.

EPIKMAN, Refik (1949), "X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi", **Ülkü (3. Seri)**, 25, Ocak: 22–25.

EPIKMAN, Refik (1950), "Halkevleri ve Halkodalarının XVIII. Yıldönümünde Resim Çalışmalarına Genel Bir Bakış", **Ülkü (3. Seri)**, 39, Mart: 5–6.

ERBİL, Devrim (1967–1974), "İstanbul Resim ve Heykel Müzesi", **Akademi**, 7–8, 40–56.

ERGÜVEN, Nurettin (1937a), "Sanat Kültürünün Ana Hatları", **Ar**, 6, Haziran:13–14.

ERGÜVEN, Nurettin (1937b), "Sanat Kültürünün Ana Hatları II, Kompozisyon", **Ar**, 7, Temmuz:9–10.

ERGÜVEN, Nurettin (1937c), "Sanat Kültürünün Ana Hatları", **Ar**, 8–9, Ağustos-Eylül:9–10.

ERGÜVEN, Nurettin (1937d), "Ankara Garı İçin Dekor Müsabakası", **Ar**, 12, Birincikânun (Aralık):10–11.

ERTEM, Sadri (6 Temmuz 1935), "İşaretler: Güzel San'atlar Direktörlüğü", **Kurun Gazetesi**.

EYÜBOğLU, Bedri Rahmi, (5 Kasım 1935), "Greco ve Allahsız San'atkârlar", **Tan Gazetesi**.

EYÜBOğLU, Bedri Rahmi (14 şubat 1936), "Zarf ve Mazruf", **Tan Gazetesi**.

EYÜBOğLU, Bedri Rahmi (1936), "Yukule-le ve Cézanne", **Ağaç**, 12, 20 Haziran:5–6.

EYÜBOğLU, Bedri Rahmi (6 Temmuz 1936), "Anadolu'da Resim", **Tan Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1937a), "Birinci Birleşik Resim ve Heykel Sergisi", **Ar**, 6, Haziran: 15–16.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1937b), "General Halil'in Ankara Halkevinde İkinci Resim Sergisi", **Ar**, 7, Temmuz: 5–6.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1937c), "Röprodüksiyon Müzeleri", **Ar**, 8–9, Ağustos-Eylül: 18–19.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (11 Ağustos 1937), "Münekkit Gözüyle Satırlar", **Tan Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi, (1938a), "Yeniler ve Yeni Resim", **Ar**, 3, Mart:6–9.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1938b), "Resim Havadisleri", **İnsan**, 4, 15 Temmuz: 375–376.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (16 Ekim 1938), "Ressamlarımızın Seyahati", **Bugün Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1940), "Minyatürler Cennetinden Greco'ya", **Güzel Sanatlar**, 2, Mayıs:89–91.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi [18 Teşrinisani (Kasım) 1941], "Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle", **Ulus Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1941), "Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 5, Birinci Kânun (Aralık): 12–16.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1941), "Sergi Dolayısıyla: Mahmud Cuda", **Ülkü (Yeni Seri)**, 6, Birinci Kânun (Aralık): 13–14.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1942), "Resim Sergisi Münasebetile: Zeki Kocamemi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 7, II. Kânun (Ocak): 14.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (18 Temmuz 1942), "Léopold Lévy Profesör", **Tan Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1943), "Adsız Sanatçılarımız", **Ülkü (Yeni Seri)**, 52, 16 II. Teşrin (Kasım): 5–7.

EYÜBOĞLU, Bedri (1944a), "P.Bonnard'a Selâm", **Arkitekt**, 3/4, Şubat: 83–85.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1944b), "Ressamlarımızın Yurt Gezilerine ve Çoruma Dair", **Hepbutopraktan**, 3, Nisan: 32–36.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (17 Mayıs 1944), "D Grubunun İçyüzü, Ressamlar Alemimizde 14 Sima", **Vatan Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (22 Mayıs 1944), "Bonnard "D" Grubunda", **Biz ve Dünya**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (12 Haziran 1944), "Zeki Kocamemi", **Biz ve Dünya**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (10 Temmuz 1944), "Ali Çelebi - İleri, Geri", **Biz ve Dünya**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (20 Kasım 1947), "San'at Hareketleri: 10 Lar Grubunun İkinci Resim Sergisi", **Vatan Gazetesi**.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1949), "İş İstiyoruz", **Yaşayan Sanat**, Nisan: 49–50.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1977), "Öğretmenim ve Arkadaşım Zeki Kocamemi", **Zeki Kocamemi (Katalog)**, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2003), "Edirne Deyince...", **Kiraz Ayı**, Haz. Mürşit Balabanlılar, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2004), "Yurt Gezileri ve Çorum'a Dair", **Dost Dost**, Der. Mehmet Hamdi Eyüboğlu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2005a), "Resim Sanatı", **Resme Başlarken**, Der. Mehmet Eyüboğlu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2005b), "Resim Nedir?", **Resme Başlarken**, Der. Mehmet Eyüboğlu, Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

GABRİYEL (1929), "Ankara'da Resim ve Heykel Sergisi", **Hayat**, 129, 16 Mayıs: 487–488.

GARAN, Muvaffak İhsan (19 Şubat 1947), "Bu Hafta İçinde Açılan İki Mühim Sergi", **Vatan Gazetesi**.

GERMANER, Semra (1999), "Cumhuriyet Döneminde Resim Sanatı", **Cumhuriyet'in Renkleri, Biçimleri**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

GÖREL, Hâmid Nejdî (21 Şubat 1935), "Modernizm Davası ve Bay Ali Sami Boyar, Genç Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği ile Eskiler Arasında Bir Münakaşa", **Kurun Gazetesi**.

GÖREL, Hamid (1936), "Turan Barında Resim Sergisi", **Arkitekt**, 3, 88–93.

GÖREL, Hamit (1938), "Jülian Akademisi", **Ar**, 19, Temmuz: 5–6.

GÖRELE, Hamit (14 Aralık 1945), "VII nci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", **Ulus Gazetesi**.

GÖRELE, Hamit (1947), "Bir Sanat Hadisesi", **Çığır**, 170, Ocak: 9–13.

GÖRELE, Hamit (12 Haziran 1947), "Türk Resmi, İrtica", **Vatan Gazetesi**.

GÜÇLÜOL, Kemal (1983), "Millî Eğitimde Teşkilatlanma", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, MEB Yayınları:91, İstanbul.

GÜLER, Abdullah Sinan (2007), "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve Naşir-i Efkârı, Ehl-i Hıref'den Özgir Ressamlar Örgütüne", **Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi**, Kitap Yayınevi LTD., İstanbul.

GÜVEMLİ, Zahir (1940), "Abidin Dino", **Yeni Adam**, 299, 19 Eylül:11.

GÜVEMLİ, Zahir (1944), "İkinci Plâstik Sanatlar Sergisi", **Yeni Adam**, 484, 6 Nisan: 8,11.

GÜVEMLİ, Zahir (1946a), "Cézanne'ın Şüphesi", **Yeni Adam**, 589, 11 Nisan:7.

GÜVEMLİ, Zahir (1946b), "Picasso Meselesi", **Yeni Adam**, 594, 16 Mayıs:7,11.

GÜVEMLİ, Zahir (1946c), "Henri Matisse", **Yeni Adam**, 606, 8 Ağustos:7.

GÜVEN, Ferid Celâl (1939), "Halkevleri ve Güzel Sanatlar", **Ülkü**, 73, Mart: 14.

H.R.U., (15 Aralık 1949), "Güzel Sanatlar Akademisinde 3 Saat:2, 174 Heykel Paristen Yola Çıkarılıyor", **En Son Dakika**.

Hamid Nejdî (12 Kânunuevvel [Aralık] 1934), "Bir İzah, Güzel Sanatlar", **Akşam Gazetesi**.

Heykeltraş Zühtü (1936), "Sanatın Mevzuu ve Maksadı", **Kültür Haftası**, 13, 8 Nisan:246.

Hikmet Münir (6 Ekim 1946), "Sergievi Binası Niçin Tiyatro Oluyor?", **Ulus Gazetesi**.

İsmail Hakkı (1934), "Resim, Heykel ve Mimari: D. Grupu Resim Sergisi", **Yeni Adam**, 6, 5 Şubat: 6.

İZER, Fuat (1939a), Ali Sermet, **Yeni Adam**, 219, 9 Mart:8.

İZER, Fuat (1939b), Başlıksız, **Yeni Adam**, 220, 16 Mart:9.

J.D. (12 Ocak 1947), "Pariste Türk Sanat Hareketleri", **Akşam Gazetesi**.

KAMBER (18 Mayıs 1947), "Fransız Resimli Kitapları Sergisi Görülecek Bir Sergidir", **Akşam Gazetesi**.

KAPTAN, Arif (1940), "General Halil", **Güzel Sanatlar**, 2, Mayıs:59–62.

KAPTAN, Arif (14 Birinciteşrin [Ekim] 1940), "Sanat Âleminde: Ankara'da Yozgat Lisesinin Resim Sergisi", **Ulus Gazetesi**.

KAPTAN, Arif [28 I.Teşrin (Ekim) 1941], Resim Sanatında Tenkit ve Münekkit", **Ulus Gazetesi**.

KAPTAN, Arif (1942), "Nazmi Ziya", **Güzel Sanatlar**, 4, Haziran:92–95.

KAPTAN, Arif (20 Haziran 1943), "Peyzajın Geçmişi", **Ulus Gazetesi**.

KAPTAN, Arif (16 İlkteşrin [Ekim] 1943), "Güzel Sanatlar: Bir Sanat Eseri ve Kayıkçı", **Ulus Gazetesi**.

KAPTAN, Arif (1944), "Yurt Gezisi Resim Sergisine Dair", **İstanbul**, 21, 1 İlkteşrin (Ekim): 6–7.

KAPTAN, Arif Bedii (1947), "Sérusier Sergisi", **Sanat ve Edebiyat**, 33–34, 6 Eylül:1.

KAPTAN, Arif (1949), "Millî Karaktere Doğru...", **Şadırvan**, 2, 8 Nisan:5.

KARABURÇAK, İhsan Cemal [20 Sonteşrin (Kasım) 1936], "İnkılâb Sergisi Münasebetiyle Burhan Belge'ye", **Ulus Gazetesi**.

KARABURÇAK, İhsan Cemal (1937), "Açık Mektup: B. Şükrü Kaya'ya", **Ar**, 7, Temmuz: 1.

KARABURÇAK, İhsan Cemal (1 Mayıs 1950), "Devlet Resim Sergisi Dolayısıyla: Sanat Anlayışı", **Ulus Gazetesi**.

KARABURÇAK, İhsan Cemal (7 Temmuz 1950), "Resme Dair: Sanat Anlayışı", **Ulus Gazetesi**.

KARAESMEN, Erhan (1981a), "Atelyelerin İçinden-2, Mahmut Cûda", **Gösteri**, 10, Eylül: 32-35.

KARAESMEN, Erhan (1981b), "Atelyelerin İçinden-3, Ali Avni Çelebi", **Gösteri**, 11, Ekim: 26-29.

KARAKUŞ, Hidayet (1998), "Garip Akımı/Toplumcu Gerçekçiliği Sürdürenler", **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara.

KARANAKÇI, Safaeddin (3 Mayıs 1939), "İzmitteki Hadise", **Cumhuriyet Gazetesi**.

KARAY, Refik Halid (24 Mayıs 1947), "Akademide Resim Şubesi", **Akşam Gazetesi**.

KARAY, Refik Halid (15 Temmuz 1947), "Çallı Ne Diyor?", **Akşam Gazetesi**.

KARSAN, Ali (1945a), "Ressam Sami Yetik", **Arkitekt**, 3-4, 67-68.

KARSAN, Ali (1945b), "Resim Tenkitleri Hakkında", **Arkitekt**, 6, 122.

KARSAN, Ali (1946a), "Ressamların Derdi", **Arkitekt**, 5-6, 138-139.

KARSAN, Ali (1946b), "Ressamların Dertleri", **Arkitekt**, 7-8, 156-157.

KISAKÜRKEK, Necip Fazıl (1935), "Sanat Hakkında", **Varlık**, 52, 1 Eylül:50-52.

KOROLAY, İsmail (1945), "Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Heykel ve Mulaj İşleri", **Köy Enstitüleri Dergisi**, 3, Temmuz: 408-409.

KÖSEOĞLU, Edip Hakkı (1935), "Rus Resim Sergisi", **Arkitekt**, 7-8, 87-89.

LÉVY, Léopold (1940), "Siyah ve Beyaz", **Güzel Sanatlar**, 2, 27-32.

LÉVY, Léopold (1941), "Desen", **Arkitekt**, 9-10, 216-220.

LÉVY, Leopold (14 Şubat 1941), "İki Sergi, Üç Nesil-Bir İbret Dersi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

LİFİJ, H. Avni (1927a), "Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri I", **Türk Yurdu**, 26, Şubat:152-157.

LİFİJ, H. Avni (1927b), "Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri II", **Türk Yurdu**, 27, Mart:228–232.

LİFİJ, Avni (1927c), "Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri III", **Türk Yurdu**, 29, Mayıs:454–463.

M.A. (1942), "Memleket Resimleri", **Ülkü (Yeni Seri)**, 13, 1 Nisan:10–14.

M. Sami (16 Teşrinievvel [Ekim] 1932), "San'at Yolunda Birleşen Fikirler", **Milliyet Gazetesi**.

Melek Celâl (1937), "Ressam Nazmi Ziya", **Arkitekt**, 9, 257–260.

MUALLA, Fikret (1936a), "Pierre-Auguste Renoir (1841–1919)", **Gündüz**, 1, 15 Nisan:14–15, 28.

MUALLA, Fikret (1936b), "Max Pechstein", **Gündüz**, 2, 15 Mayıs:48–50.

Muhittin Sebati (1929a), "Müstekil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Ne Yapmak İstiyor ve Memleketinden Ne Bekliyor?", **Resimli Uyanış**, 1735/50, 14 Teşrinisani (Kasım): 811.

Muhittin Sebati (1929b), "Güzel San'atlar Akademisinde Bu Seneki Avrupa Konkuru", **Resimli Uyanış**, 1737–52, 28 Teşrinisani (Kasım): 846–847.

Muhittin Sebati (1930), "Plâstik San'atlar ve Akademi", **Görüş**, 2, Eylül: 116.

Muhittin Sebati (30 Temmuz 1931), "San'at Âleminde: Güzel San'at Aşısı Lâzım", **Vakit Gazetesi**.

MÜRİDOĞLU, Zühtü (1936), "Zeki ve Klâsisizma", **Ağaç**, 13, 27 Haziran:13.

MÜRİDOĞLU, Zühtü (1943), "Millî Sanat İçin", **İstanbul**, 2, 15 Aralık:6–7.

MÜRİTOĞLU, Zühtü (1946), "C.Tollu", **İstanbul**, 54, 15 Şubat: 6–7

NACİ, Elif (1936), "Derbeder Sanat'kârlar", **Kültür Haftası**, 1, 15 İkinci Kânun (Ocak):14

NACİ, Elif (7 Mayıs 1937), "San'ata Dair: Ressamlara Aylık", **Cumhuriyet Gazetesi**.

NACİ, Elif (1938), "Halk ve Resim", **Ar**, 6, Haziran:6.

NACİ, Elif (1983), "Ben Elif Naci, D Grubunun Çığırtkanı", **Sanat Çevresi**, 60, Ekim: 12–15.

Nahid Sırrı (1937), "Bir Okuyucunun Notları, Ankara'daki Resim ve Heykel Sergisi", **Ülkü**, 53, Temmuz: 394–396.

Nahid Sırrı (1938), "Ressamların Himayesi Hakkında Bir Proje Etrafında", **Varlık**, 112, 1 Mart:626.

Namık İsmail (14 Kânunusani [Ocak] 1932), "Resim Mektebimiz ve Ressamlarımız Ne Halde?" Akademi Müdürü Namık İsmail Bey, Ressam Ali Sami Beye Cevap Veriyor, Münakaşa Hararet Kesbediyor", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Namık İsmail (15 Kânunusani [Ocak] 1932), "Resim Mektebi ve Ressamlık Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabından Yeni Bir Parça.. -Resim Şubesinin Mektubu", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Namık İsmail (18 Şubat 1932), "Ressamlık ve Akademi Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabı", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Namık İsmail (23 Şubat 1932), "Akademi ve Ressamlık Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabı ", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Namık İsmail (1933), "Güzel San'atların Memleketimizde İnkişafına Dair Proje ve Kanun Lâhiyaları Esbabı Mucibe Raporu", **Arkitekt**, 7, 252–257.

Nazmi Ziya (19 Ağustos 1932), "16ıncı Resim Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

Nurullah Cemal (1929a), "Hakikî San'ata Doğru", **Resimli Uyanış**, 1723/38, 22 Ağustos: 616–618.

Nurullah Cemal (1929b), "Genç Ressamlar Sergisi", **Resimli Uyanış**, 1727/42, 19 Eylül: 687–688.

Nurullah Cemal (1931), "Türkiyede Müstakiller", **Artist**, 5, 15 Teşrinievvel (Ekim): 4.

Nurullah Cemal [5 I.Teşrin (Ekim) 1933], "Resim, D Grubu", **Vakit Gazetesi**.

ÖNER, Âdil (1959), "Ressam Sami Boyar'ın Hal Tercümesi", **Ressam Ali Sami Boyar, A Well Known Turkish Painter**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

ÖZBEL, Kenan (1939), "Resim", **Uludağ**, 20, Şubat: 47–50.

ÖZDEN, Şinasi (1944), "Üç Ressam Konuşuyor", **İstanbul**, 22, 15 İkteşrin (Ekim): 9–10.

ÖZSEZGİN, Kaya (2005), “Uyanışın Bilinçli Modernizmi”, **Cemal Tollu: Retrospektif (Sergi Kataloğu)**, Yapı Kredi Yayınları.

RADO, Şevket (29 Mayıs 1946), “Onlar”, **Akşam Gazetesi**.

RADO, Şevket (8 Aralık 1947), “Ressamlar Arasında: Ressamlar Devlet Binalarına Resim Girmemesinden Şikâyetçi”, **Akşam Gazetesi**.

Refik [1330 (1914)], “Çiçek Ressamlığı”, **Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi**, 18, 1 Temmuz: 295–309.

SAFA, Peyami [9 Teşrinievvel (Ekim) 1933], “Bana Kalırsa-D Grubu Sergisi Münasebetile”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAFA, Peyami (14 Mayıs 1936), “Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisinde”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAFA, Peyami (15 Haziran 1937), “Refah San’atkârı Öldürür Mü?”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAFA, Peyami (19 Nisan 1938), “Bir Serginin Düşündürdükleri”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAFA, Peyami [29 İkincikânun (Ocak) 1939], “D Grubu Sergisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAFA, Peyami (28 Nisan 1939), “San’at Değil, Memleket Meselesi”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAFA, Peyami [17 İkincikânun (Ocak) 1940], “Akademinin Talebe Sergisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**.

SAĞDIÇ, Ozan (1984), “Âbidin Elderoğlu’nun Yaşamı (1901–1974)”, **Âbidin Elderoğlu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

SAVCI, Sadun G. (21 Aralık 1947), “Altı Ressamın Sergisi”, **Vatan Gazetesi**.

Sermet (1937), “Zeki Kocamemi”, **Yeni Adam**, 206, 9 Birincikânun (Aralık): 13.

SÖNMEZ, Necmi (2000), “Türk Ressamları ve Paris Okulu”, **Paris Okulu ve Türk Ressamları Paris: 1945- 1960** (Sergi Kataloğu), Haz. Barış TUT, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

STEVENS, Richard P. (1977), "South West Africa", **Encyclopedia Americana**, International Edition, Volume:25, Americana Corp., New York, U.S.A.

SUMAN, Nusret (1942), "Resim Sergisi Dolayısıyla", **Ülkü**, 13, 1 Nisan: 14.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H. (1996), "Halkevleri Dergileri ve Neşriyatı", **Kebikeç**, 3, Nisan:131.

Şerif Abdülkadirzade Hüseyin Haşim [1327 (1911)], "Ressam Şeker Ahmed Ali Paşa", **Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi**, 3, 1 Mart:17–19.

ŞERİFOĞLU, Ömer Faruk (2003), "1914 Kuşığı ve Galatasaray Sergileri", **Resim Tarihimizden: Galatasaray Sergileri: 1916–1951** (Sergi Kataloğu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

T.Y. (20 Şubat 1946), "Haftanın San'at Hâdiseleri", **Vatan Gazetesi**.

TOLLU, C. Sait (1935), "Güzel Epikler: Zafer Bayramı ve Resim Sergisi", **Ülkü**, 32, Birinciteşrin (Ekim): 123–125.

TOLLU, Cemal (1937), "Bir Anket Münasebetile", **Ar**, 6, Haziran:1–2.

TOLLU, Cemal Sait [16 İkincikânun (Ocak) 1940], "Akademide Açılan Resim Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (1941), "Ankara Halkevi Resim Galerisi", **Çığır**, 103, Haziran: 175–177.

TOLLU, Cemal (22 Nisan 1944), "Sanat Âleminde, Varlığımızı Tanıtmalıyız", **Vatan Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (27 Temmuz 1944), "Şevket Dağ ve Türk Resmi", **Vatan Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (1945), "Renoir", **Ar**, 3, 12 Mayıs:15–17.

TOLLU, Cemal (12 Aralık 1945), "Ressam Zeki Faik İzer", **Vatan Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (24 Mayıs 1946), "San'at Âleminde: Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı", **Vatan Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (14 Haziran 1946) "Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı II", **Vatan Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (31 Mayıs 1947), "Akademik-Klasik-Modern Dedikoduları", **Cumhuriyet Gazetesi**.

TOLLU, Cemal (20 Temmuz 1947), "Son Sergisi Münasebetiyle: Leopold-Levy'nin Şahsiyeti, Eserleri", **Ulus Gazetesi**.

TOLLU, Cemal Sait (1947), "Galatasaray Resim Sergisi" **Varlık**, 326, Eylül: 13.

TOLLU, Cemal (1949), "Marcel Gromaire", **Yaşayan Sanat**, 6, Haziran:83.

TONGUS, İsmail Hakkı (1935), "Sovyet Sanatkârları Resim Sergisi", **Ülkü**, 24, Şubat: 444–446.

TOPRAK, Burhan [25 İkincikânun (Ocak) 1943], "Tahminler: Türkiyede Resmin Talii ve D Grubu", **Cumhuriyet Gazetesi**.

TUNA, Sahip (5 Şubat 1941), "Millî Sanat", **Ulus Gazetesi**.

TUNÇ, M. Şekib (25 Mayıs 1949), "Onlar'ın Sergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**.

URAL, Murat (1998), "Cumhuriyet'in Romansı: Ressamlar Yurt Gezisinde 1938–1943", **Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri 1938–1943** (Sergi Kataloğu), 1.Baskı, Milli Reasürans Yayınları, İstanbul.

URALLI, Salih N. (1937), "Ressamlar ve Aylık Meselesi", **Ar**, 3, Mart: 7.

UZEL, Celâl (1937a), "Rafael", **Fikirler**, 159, 15 İkinci Teşrin (Kasım):7–9.

UZEL, Celâl (1937b), "Rambrant", **Fikirler**, 161, 15 Birinci Kânun (Aralık): 3–4.

UZEL, Celâl (1941), "Plastik Sanatlar", **Fikirler**, 215, 1 Nisan: 3–5.

UZMEN, Celal (1942), "Güzel San'atlarda Resim", **Uludağ**, 44, Şubat: 13–14.

ÜNAL, Kemal (1940), "Millî Şef ve Halkevleri", **Ülkü**, 83, 387.

ÜREN, Eşref (1942a), "Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 18, 16 Haziran: 15.

ÜREN, Eşref (1942b), "Şeker Ahmet Paşa", **Ülkü (Yeni Seri)**, 21, 1 Ağustos: 14–16.

ÜREN, Eşref (1943a), "Ankara Halkevi'nin Dördüncü Amatör Resim Sergisi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 34, 16 Şubat: 15–16.

ÜREN, Eşref (1943b), "Halkevleri IV. Resim ve Fotoğraf Sergisi", **Ülkü (Yeni Seri)**, 38, 16 Nisan: 12–14.

- ÜREN, Eşref (9 Mayıs 1943), "Resmin Dili, Göz ve Akıl", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (16 Mayıs 1943), "Resmin Dili, Düz Resim-Kabarık Resim", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (23 Mayıs 1943), "Resmin Dili, Resimde Kaynaşma", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (30 Mayıs 1943), "Resmin Dili, Resimde Denklik", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (1943c), "Ressamlarımız: Ressam Süleyman Seyit", **Ülkü (Yeni Seri)**, 41, 1 Haziran:6–8.
- ÜREN, Eşref (8 Haziran 1943), "Resmin Dili, Renkler", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (20 Haziran 1943), "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, İmpressiyoniste'ler", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (27 Haziran 1943), "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Kübizm", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (28 Haziran 1943), "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Ekspresyonizm", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (18 Temmuz 1943), "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Neokübizm", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (8 Ağustos 1943), "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Fauvizm", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (15 Ağustos 1943), "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Yeni Gelenekçilik (Néo-traditionnisme)", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref [6 Senteşrin (Kasım) 1943], "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Orfizm", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref [20 Senteşrin (Kasım) 1943], "Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Onirizm ve Sürrealizm", **Ulus Gazetesi**.
- ÜREN, Eşref (1950), "Sanat ve Tenkit", **Yeditepe**, 3, 1 Mayıs:11.
- ÜREN, Eşref (1973), "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler 17", **Kemalist Ülkü**, 57, Temmuz: 18.
- ÜREN, Eşref (1974a), "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler 26", **Kemalist Ülkü**, 68, Haziran: 20.

ÜREN, Eşref (1974b), "Bir Gecede Verilen Karardan Enstantaneler 27", **Kemalist Ülkü**, 69, Temmuz: 23.

YÂ-NÛ (17 Nisan 1938), "B. Leopold Levinin Sergisinde", **Akşam Gazetesi**.

YÂ-NÛ (2 Kasım 1946), "Türk Ressamları Uluslararası Alana Çıkıyor", **Akşam Gazetesi**.

Y.N. [2 İkinci Teşrin (Kasım) 1934], "İkinci İnkılâp Resim Sergisi", **Hâkimiyeti Milliye Gazetesi**.

YALMAN, Tunç (21 Nisan 1946), "Köy Enstitüleri: Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Bir Gün", **Vatan Gazetesi**.

YAMAN, Zeynep Yasa (2002), "d Grubu 1933–1951", **d Grubu 1933–1951**, Haz. Nihal Elvan, (Sergi Kataloğu), İstanbul.

Yaşar Nabi (1933), "Musahabe: Sanatın Himayesi Meselesi", **Varlık**, 11, 15 I.Kânun (Aralık): 161.

Yaşar Nabi [9 Sonteshrin (Kasım) 1936], "Düşünüşler: Resimde Realizme Doğru", **Ulus Gazetesi**.

YETİK, Sami (1940), "Süleyman Seyit Bey (Miralay)", **Güzel Sanatlar**, 2, 57–59.

YETİK, Sami (1944), "Ressam Sami Yetik", **Arkitekt**, 5–6, 129–130.

YÜCEL, Hasan Âli (16 İkinciteşrin (Kasım) 1936), "Sanatkârın İztırabı", **Akşam Gazetesi**.

YÜCEL, Hasan Âli (1940), "Önsöz", **Tercüme**, 1, 19 Mayıs:1.

YÜCEL, Hasan Âli (1961), "Klâsiklere Birinci Önsöz", **Tercüme**, 75–76, Temmuz-Aralık:12.

YÜCETÜRK, Mehmet (1947), "Vermeer", **Abant**, 13, Ocak-Şubat: 37–42.

Z.F. (Zeki Faik) (1934a), "Bir Mülâhaza", **Yeni Adam**, 2, 8 Kânunusani (Ocak): 6.

Z.F. (Zeki Faik) (1934b), "Resim, Heykel ve Mimari: Rafael", 14, **Yeni Adam**, 2 Nisan:6

ZÂİM, Turgut (3 Mart 1938), "Halkevi Resim ve Heykel Sergisi", **Ulus Gazetesi**.

Zeki Faik (1934a), "Seurat ve Arkadaşları", **Yeni Adam**, 4, 22 Kânunusani (Ocak): 6.

Zeki Faik (1934b), "André Lhote", **Yeni Adam**, 5, 29 Kânunusani (Ocak): 6.

Zeki Faik (1934c), "Henri Matisse", **Yeni Adam**, 11, 12 Mart: 6.

Zeki Faik (1934d), "Renoir", **Yeni Adam**, 13, 26 Mart:6.

Zeki Faik (1934e), "Montparnasse'ın İçi ve Dışı", **Yeni Adam**, 23, 4 Haziran: 6–7.

Zeki Faik (1934f), "Montparnasse'ın İçi ve Dışı", **Yeni Adam**, 24, 11 Haziran: 6.

Zeki Faik (1934g), "Bir Satış Münasebetile", **Yeni Adam**, 1, 1 Kânunusani (Ocak): 6.

ZEREN, Kemal (7 Şubat 1948), "9. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde 2", **Vatan Gazetesi**.

ZEYTİNOĞLU, Emre (2003), "Sanayi-i Nefise'den Günümüze...", Ed. Ahmet Öner Gezgin, **Akademi'ye Tanıklık 1, Güzel Sanatlar Akademisi'ne Bakışlar...**, Resim ve Heykel, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.

7.3.Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 12 Eylül 1926 tarihli ve 4109 sayılı belge.

CHP Genel Sekreterliği, 16.11.1939 tarihli ve 5/1591 sayılı belge.

CHP 1. Büro, 16.11.1939 tarih ve 490 01 4 21 60 sayılı belge

7.4.İnternet

[http://en.wikipedia.org/wiki/Samson_and_Delilah_\(opera\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Samson_and_Delilah_(opera))

<http://en.wikipedia.org/wiki/Savonarola>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Winckelmann>

<http://flickr.com>

<http://fr.wikipedia.org>

<http://kutuphane.isam.org.tr/2001arama.htm>

<http://makale.mkutup.gov.tr/cgi-bin/WebObjects/CumMak>

<http://tdkterim.gov.tr>

<http://tr.wikipedia.org>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/Venus_de_Milo_Louvre_Ma399_n4.jpg

<http://www.guzelsanatlar.gov.tr>

<http://www.hanshofmann.org>

<http://www.kutuphane.istanbul.edu.tr/>

<http://www.library.boun.edu.tr/>

<http://www.louvre.fr>

http://www.metmuseum.org/TOAH/hd/carp/ho_67.250.htm

<http://www.msgsu.edu.tr/msu/pages/370.aspx>

<http://www.sozluk.net/>

<http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/index.htm>

www.turknumismatik.org.tr

<http://www.ykykultur.com.tr/>

https://www.yazmalar.gov.tr/sureli_yayinlar

8.ÖZGEÇMİŞ

Zehra Canan Bayer, 11 Haziran 1971 tarihinde Trabzon'da doğdu. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra, orta öğrenimine İstanbul'da, Kadıköy Kız Lisesi'nde devam etti. Liseyi, İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı, Semiha Şakir Özel Deneme Lisesi'nde okudu. 1990 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'ne girdi ve bu bölümden 1994'te dereceyle mezun oldu. Aynı yıl, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi programında yüksek lisans eğitimine başladı ve 1996'da "İstanbul'da Yabancı Bir Mimar: William James Smith" adlı tezini tamamlayarak buradan mezun oldu. 2003 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat programında doktora öğrenimine başladı ve "Cumhuriyet Dönemi (1923–1950) Türk Ressamlarının Türk Resim Sanatının Gelişimine Yazıları İle Katkıları" adlı tez çalışmasını hazırladı. Bayer'in Sanatsal Mozaik ile Türkiye'de Sanat dergilerinde ayrıca www.lebriz.com sitesinde makaleleri yayımlandı.

Ek-1. Tablo 2.1. Yurt Gezileri'ne Katılan Ressamlar ve Gönderildikleri Şehirler

I.YURT GEZİSİ (1-30 EYLÜL 1938)	ALİ AVNİ ÇELEBİ (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	MALATYA/ARAPKİR
	BEDRİ RAHMİ EYÜBOLU (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	EDİRNE
	CEMAL TOLLU (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	ANTALYA
	FEYHAMAN DURAN (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	GAZİANTEP
	HAMİT GÖRELE (Ortaokul Resim Öğretmeni)	ERZURUM
	HİKMET ONAT (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	BURSA
	MAHMUT CÜDA (İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Kartografı)	TRABZON
	SAİM ÖZEREN (Lise Resim Öğretmeni)	KONYA
	SAMİ YETİK (Serbest Ressam)	İZMİR
	ZEKİ KOCAMEMİ (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	RİZE
II. YURT GEZİSİ (15 AĞUSTOS-30 EYLÜL 1939)	ABİDİN DİNO (Serbest Ressam)	BALIKESİR
	ALİ KARSAN (Serbest Ressam)	BOLU
	AYETULLAH SÜMER (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	AFYON
	CEVAT DERELİ (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	SİNOP
	MALİK AKSEL (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Öğretmeni)	SİVAS
	REFİK EPİKMAN (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Öğretmeni)	HATAY
	SABİHA BOZCALI (Serbest Ressam)	ZONGULDAK
	SEYFİ TORAY (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	DİYARBAKIR
	TURGUT ZAİM (Devlet Operası Dekoratörü)	KAYSERİ
	ZEKİ FAİK İZER (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	ESKİŞEHİR
III. YURT GEZİSİ (15 AĞUSTOS-30 EYLÜL 1940)	ARİF BEDİİ KAPTAN (Serbest Ressam)	KASTAMONU
	EDİP HAKKI KÖSEOĞLU (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	SEYHAN

	ELİF NACİ (Türk İslam Eserleri Müzesi Müdür Yardımcısı)	SAMSUN
	EŞREF ÜREN (Lise Resim Öğretmeni)	YOZGAT
	HALİL DİKMEN (İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürü)	GİRESUN
	MELAHAT EKİNCİ (Serbest Ressam)	AYDIN
	NURETTİN ERGÜVEN (Serbest Ressam)	İSPARTA
	NURULLAH BERK (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	AMASYA
	SAİP TUNA (Resim Öğretmeni)	MARAŞ
	ŞEREF AKDİK (Lise Öğretmeni)	İÇEL
IV. YURT GEZİSİ (1 TEMMUZ–30 Eylül 1941)	ALİ RIZA BAYEZİT (Serbest Ressam)	ELAZIĞ
	FAHRİ ARKUNLAR (Ortaokul Resim Öğretmeni)	ARTVİN(ÇORUH)
	HAKKI ANLI (Ortaokul Resim Öğretmeni)	KÜTAHYA
	KEMAL ZEREN (Ortaokul Resim Öğretmeni)	VAN
	NUSRET KARACA (Ortaokul Resim Öğretmeni)	URFA
	REFİA EDREN (Serbest Ressam)	ORDU
	SADIK GÖKTUNA (Serbest Ressam)	TOKAT
	SALİH URALLI (Lise Resim Öğretmeni)	MANİSA
	SAMİ LİM (Devlet Demiryolları Dekoratörü)	KARS
	SELİM TURAN (Güzel Sanatlar Akademisi Öğrencisi)	MUĞLA
V.YURT GEZİSİ (1 TEMMUZ–30 Eylül 1942)	ABİDİN ELDEROĞLU (Lise Resim Öğretmeni)	MUŞ
	ALİ AVNİ ÇELEBİ (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	BİLECİK
	AVNİ ARBAŞ (Güzel Sanatlar Akademisi Öğrencisi)	SIİRT
	BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	ÇORUM
	CELAL UZEL (Enstitü Resim İş Öğretmeni)	NİĞDE
	CEMAL TOLLU (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	BURDUR

	CEVAT DERELİ (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	GÜMÜŞHANE
	HAMİT GÖRELE (Ortaokul Resim Öğretmeni)	ÇANKIRI
	İBRAHİM ÇALLI (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	İSTANBUL
	İLHAMİ DEMİRCİ (Enstitü Resim Öğretmeni)	MARDİN
	MALİK AKSEL (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Öğretmeni)	DENİZLİ
	REFİK EPİKMAN (Gazi Terbiye Enstitüsü Resim-İş Öğretmeni)	ANKARA
	ŞEFİK BURSALI (Güzel Sanatlar Akademisi Asistanı)	İZMİT
	TURGUT ZAIM (Devlet Operası Dekoratörü)	KIRŞEHİR
VI. YURT GEZİSİ (1 Temmuz–30 Eylül 1943)	ARİF BEDİİ KAPTAN (Serbest Ressam)	ÇANAKKALE
	CEMAL BİNGÖL (Resim Öğretmeni)	BİNGÖL
	EŞREF ÜREN (Lise Resim Öğretmeni)	AĞRI
	HALİL DİKMEN (İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürü)	ERZURUM/HASANKALE
	HULUSİ MERCAN (Serbest Ressam)	TUNCELİ
	MAHMUT CÛDA (İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Kartografı)	BİTLİS
	MELAHAT EKİNCİ (Serbest Ressam)	BİLECİK
	NURULLAH BERK (Güzel Sanatlar Akademisi Öğretmeni)	TEKİRDAĞ
	SAİM ÖZEREN (Ortaokul Resim Öğretmeni)	HAKKÂRİ
	SAİP TUNA (Resim Öğretmeni)	KIRKLARELİ
	ŞEREF AKDİK (Lise Resim Öğretmeni)	ERZİNCAN

Ek-2. Tablo 2.2. Halkevleri Sergileri (1932-1949)

1932	Ankara Halkevi	Cevat Dereli Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Macar Ressamlar Sergisi
	Ankara Halkevi	Mlle Diplaracov Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Şeref Akdik Sergisi
	Denizli Halkevi	Abidin Elderoğlu Sergisi
	İstanbul Halkevi	Zühtü Müridoğlu Sergisi
1933	Ankara Halkevi	Ahmet Bey Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Birliği Sergisi
	Ankara Halkevi	İnkılâp Sergisi (1)
	Ankara Halkevi	Kerim E. Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Binbaşı Salahattin Bey Resim Sergisi
	İstanbul Halkevi	Hoca Ali Rıza Sergisi
1934	Ankara Halkevi	Etha Rihter Resim ve Heykel Sergisi
	Ankara Halkevi	Malik Aksel ve Gazi Terbiye Enstitüsü Öğrencileri Sergisi
	Ankara Halkevi	Refik Epikman ve Nusret Suman Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	D Grubu Sergisi
	Elâziz Halkevi	İlkokul Öğrencileri Elişleri ve Resim Sergisi
1935	Ankara Halkevi	Hamit Görele Sergisi
	Ankara Halkevi	İnkılâp Sergisi (3)
	Ankara Halkevi	Zafer Resimleri Sergisi
	Balıkesir Halkevi	Sırrı Bey'in Resim Sergisi
	Edirne Halkevi	Edirneli Ressamlar Sergisi
1936	Ankara Halkevi	İnkılâp Sergisi (4)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (1)
	Ankara Halkevi	Ahmed Uzel Resim Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Namık İsmail Sergisi
	Bursa Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Edremit Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Eminönü Halkevi	Kırşehir Ortaokul Öğrencileri Resim ve Yazı Sergisi
	Eminönü Halkevi	Turgut Cansever Sergisi
	Kadıköy Halkevi	Amatör Heykeltıraşlar Sergisi
Kadıköy Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi	
1937	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (2)
	Ankara Halkevi	Birleşik Resim ve Heykel Sergisi (1)
	Ankara Halkevi	Esad Subaşı Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Halil Paşa Sergileri
	Balıkesir Halkevi	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi

	Bursa Halkevi	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi
	Samsun Halkevi	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi
	Şişli Halkevi	Turgut Atalay Sergisi
	Zonguldak Halkevi	Birinci Büyük Resim Sergisi
1938	Ankara Halkevi	Birleşik Resim ve Heykel Sergisi (2)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (3)
	Ankara Halkevi	Halil Paşa Sergisi
	Ankara Halkevi	Ivanof'un Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Türk Ressamları ve Heykeltıraşları Cemiyeti Sergisi
	Eminönü Halkevi	Eren Eyüboğlu Sergisi
	İnegöl Halkevi	Esad Subaşı ve Amatör Ressamlar Sergisi
	Yozgat Halkevi	Yozgat Lisesi Öğrencileri Resim Sergisi
1939	Ankara Halkevi	I. Resim Müsabakası (Yurt Gezisi) Sergisi
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (4)
	Ankara Halkevi	Ali Cemal Benim ve Öğrencileri Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Hakkı Anlı Sergisi
	Ankara Halkevi	Halil Paşa Sergisi
	Bakırköy Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	İzmit Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi
	İzmit Halkevi	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi
	Nazilli Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
1940	Ankara Halkevi	Amatör Resim, Heykel ve Fotoğraf Sergisi (1)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (5)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (1)
	Ankara Halkevi	Karikatür Sergisi
	Ankara Halkevi	Salih'in Resim Sergisi
	Beşiktaş Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	D Grubu Sergisi
	Eminönü Halkevi	Yozgat Lisesi Ortaokul Öğrencileri Resim Sergisi
	Kadıköy Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi
	Zonguldak Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi
1941	Adana Halkevi	Amatör Ressamlar Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (6)
	Ankara Halkevi	Amatör Resim, Heykel ve Fotoğraf Sergisi (2)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (2)
	Ankara Halkevi Galerisi	Güzel Sanatlar Birliği Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Talebe Resim Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Karikatür Sergisi
	Eminönü Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Eminönü Halkevi	Bergama Ortaokulu Öğrencileri Resim Sergisi

	Eminönü Halkevi	Ercüment Kalmık Sergisi
	Ordu Halkevi	Refia Edren Sergisi
1942	Ankara Halkevi Galerisi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (3)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (7)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (3)
	Ankara Halkevi	Yurt Gezileri Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Sanat Ayı Desen Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Figür Sergisi
	Eminönü Halkevi	İngiliz Maarif Binaları, Fotoğraf Sergisi
	Eminönü Halkevi	Refia Edren Resim Sergisi
	Kütahya Halkevi	Hakkı Anlı Sergisi
	Üsküdar Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
1943	Ankara Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (4)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (4)
	Ankara Halkevi	İngiliz Resim ve Grafik Sanatı Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (8)
	Beyoğlu Halkevi	Mustafa Şekip Tunç Resim Sergisi
	Bursa Halkevi	Cemal Tollu Sergisi
	Eminönü Halkevi	Yeniler Grubu Sergisi
	İzmir Halkevi	İzmirli Ressamlar Sergisi
	Kadıköy Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Kadıköy Halkevi	İngiliz Fen Sergisi
	Kadıköy Halkevi	Nazmi Ziya Sergisi
	Londra Halkevi	Yozgat Ortaokul Öğrencileri Resim Sergisi
	Üsküdar Halkevi	1914 Kuşağı Sergisi
1944	Ankara Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (5)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (9)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (5.)
	Anlra Halkevi	İngiliz Mimari Sergisi
	Eminönü Halkevi	İngiliz Resim Sergisi
	Eminönü Halkevi	İngiliz Mimari Sergisi
	Eminönü Halkevi	İstanbul Abideleri Resim Sergisi
	Eminönü Halkevi	Kumkapı Ortaokulu Öğrencileri Resim Sergisi
	Eminönü Halkevi	Yurt Gezileri Resimlerinden Seçki
	Kadıköy Halkevi	Yurt Gezileri Resimlerinden Seçki
	Konya Halkevi	Yurt Gezileri Resimlerinden Seçki
	Şişli Halkevi	Nişantaşı Ortaokulu Öğrencileri Resim Sergisi
1945	Akhisar Halkevi	Celâl Tutant Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Amerikan Sanatı ve Mimarisi Sergisi
	Ankara Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (6)

	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (10)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (6)
	Ankara Halkevi	Hasan Kavruk Resim Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Klasik Ressamlardan Renkli Röprodüksiyonlar Sergisi
	Balıkesir Halkevi	Savaştepe Köy Enstitüsü Resim-İş ve Dekoratif Yazı Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Akademi Öğrencileri Resim Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Karağümrük Ortaokulu Öğrencileri Resim Sergisi
	İzmir Halkevi	Ege Ressamları Resim Sergisi
	İzmir Halkevi	Fahrelnissa Zeid Sergisi
	Kadıköy Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Karşıyaka Halkevi	Yurt Gezileri Resimlerinden Seçki
	Sarıyer Halkevi	S.Nuri İleri Karikatür Sergisi
	Siirt Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
1946	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Birliği Sergisi
	Ankara Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (7)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (7)
	Ankara Halkevi	Numan Pura Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Arif Bedii Kaptan Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Bedri Rahmi Eyüboğlu Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Eren Eyüboğlu Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (11)
	Ankara Halkevi Galerisi	Hasan Kavruk Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Akademi Öğrencileri Resim Sergisi
	Eminönü Halkevi	Adnan Onbaşıoğlu Resim Sergisi
	Eminönü Halkevi	Hüseyin Mayadağ Karikatür Sergisi
	İzmir Halkevi	Fahrelnissa Zeid Sergisi
	Kadıköy Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
1947	Adana Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Afyon Halkevi	Amatör Ressamlar Sergisi
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (12)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (8)
	Ankara Halkevi	Hüseyin Tahirzade Resim Sergisi
	Ankara Halkevi	İngiliz Şehircilik Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Abidin Dino Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (8)
	Ankara Halkevi Galerisi	Ankara Kız Lisesi Öğrencileri Resim Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Bn. Konstante Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Celâl Uzel Resim Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Eren Eyüboğlu Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Eşref Üren Sergisi
	Ankara Halkevi Galerisi	Ömer Hatiboğlu Sergisi

	Ankara Halkevi Galerisi	Salih Erimez Resim Sergisi
	Beyoğlu Halkevi	Ruhi Bey Resim Sergisi
	Eminönü Halkevi	Elif Naci Sergisi
	İzmir Halkevi	Tilkilik Kız Ortaokulu Öğrencileri Resim Sergisi
	Karşıyaka Halkevi	İzmir Ressamlar Cemiyeti Sergisi
	Şişli Halkevi	Turgut Atalay Sergisi
	Taksim Halkevi	Rıza Tangör Resim Sergisi
1948	Ankara Halkevi	Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (9)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (13)
	Ankara Halkevi	Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi (9)
	Ankara Halkevi	Devlet Resim ve Heykel Sergisi (9)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Birliği Sergisi
	Ankara Halkevi	M. Ragnar Alyre Resim Sergisi
	Nevşehir Halkevi	Ortaokul Öğrencileri Sergisi
1949	Ankara Halkevi	Devlet Resim ve Heykel Sergisi (10)
	Ankara Halkevi	Güzel Sanatlar Şubesi Sergisi (14)
	Mersin Halkevi	Nuri Abaç Sergisi
	Şişli Halkevi	Ayetullah Sümer Sergisi

Ek-3. Tablo 2.3. Karma Resim ve Heykel Sergileri (1929-1950)

Tarih	Sanatçılar	Yer
1929	Kemal (Zeren) Bey, Ragıp Bey, Sırrı Bey, Numan (Pura) Bey, Abidin Abbas Bey, Seniha Hanım, Fakise Hanım, Muallim Ahter Hanım	Balıkesir Evkaf Binası
1932	Macar Ressamlar- Rudnay Gyula, Zajti Ferencin, Brenner Nandor, Gaal Fereno	Ankara Halkevi
	Macar Ressamlar- Rudnay Gyula, Zajti Ferencin, Brenner Nandor, Gaal Fereno	Galatasaray Lisesi
	Rus Ressamlar	Beyoğlu Kabristan Sokağı, Genç Hıristiyanlar Cemiyeti
1934	Malik Aksel ve Gazi Terbiye Enstitüsü Öğrencileri Sergisi	Ankara Halkevi
	Refik Epikman, Nusret Suman	Ankara Halkevi
	Rus Ressamlar	Ankara Sergievi
1935	Ahmed (Doğuer), Namık İsmail, Nazmi Ziya, Nüzhet Ayetullah (Sümer), Sami (Yetik)	Sümerbank Yerli Malları Pazarı Beyoğlu Şubesi
	Melek Celâl (Sofu), İhab Hulûsi (Görey)	Beyoğlu, Mısır Apartmanı
	Rus Ressamlar- Riajski, Vodkin, Kuprin, Gerasimof, Samdohvalof, Brodski, Bogorodski, Vilyams, Saryan, Deyneka, Musina, Edimof, Lebedeva, Çayko	Güzel Sanatlar Akademisi
1936	Şevket Dağ, Saip Mualla	Ankara Ulusal Artırma ve Ekonomi Kurumu
1938	İtalyan Gravür Sanatçıları- Antonio Carbonati, Santa Lucas, G.Haas Priverio	Ankara Sergievi
	Çağdaş Fransız Ressamlar- Bonnard, Derain, Dufy, Lévy, Matisse, Picasso, Utrillo	Beyoğlu, Salâhattin Refik'in Dekorasyon Mağazası
1939	Abidin Dino, Arif Bedii Kaptan, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Tollu, Elif Naci, Ercüment Kalmık, Eren Eyüboğlu, Halil Dikmen, Hamit Görele, Kemal Zeren, Nurullah Berk, Nusret Suman, Şeref Akdik, Zeki Faik İzer, Zühtü Müridoğlu	Taksim Resim ve Heykel Galerisi
	Çağdaş Fransız Ressamlar- Alfred Courmes, Cavaillés, Chapelain Midy, Chériane, Jean Lasne, Oudot, Pauline Peugniez, Planson, Valentine Prox	Beyoğlu Anadolu Hanı
1942	Ankaralı Ressamlar- Arif Bedii Kaptan, Ercüment Kalmık, Esat Subaşı, Eşref Üren, Kenan Özbel, Nurettin Ergüven, Saip Tuna, Tacettin Tantuğ, Turgut Zaim	Ankara Sergievi

1943	Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu	Ankara, Yenişehir Kutlu Kahvehanesi
	Çağdaş İngiliz Ressamlar	Ankara Halkevi
1944	Emekli Subaylar-Ali Rıza Beyazıt, Sadık Göktuna, Şerif Renkgörür	Ankara, Yenişehir Orduevi
	Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu	Beyoğlu Narmanlı Yurdu
	Çağdaş İngiliz Ressamlar	Eminönü Halkevi
1945	Emekli Subaylar-Adil Doğançay, Ali Rıza Beyazıt, Cevat Karsan, Pertev Boyar, Sadık Göktuna, Sami Yetik, Şerif Renkgörür	Ankara, Yenişehir Orduevi
	Devirler Boyu Klasik Avrupa Resmi	Güzel Sanatlar Akademisi
	Devirler Boyu Klasik Avrupa Resmi	Ankara Halkevi
	Devirler Boyu Klasik Avrupa Resmi	Beyoğlu Oygur Galerisi
1946	Emekli Subaylar-Adil Doğançay, Ali Rıza Beyazıt, Ali Rıza Toroslu, Ali Sami Boyar, Cevat Karsan, Hoca Ali Rıza, İhsan Çanakkaleli, Mehmet Ali Laga, Mustafa Bengi, Nazmi Çekli, Pertev Boyar, Sadık Göktuna, Sami Yetik, Seyfi Soysalan, Sırrı Pak, Şerif Renkgörür	Ankara, Yenişehir Orduevi
	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu, Türk Ressam ve Heykeltıraşlar Cemiyeti Sanatçıları	Ankara Devrim İlkokulu
	UNESCO Sergisine Katılan Sanatçıları- A. Hakkı Anlı, Ali Avni Çelebi, Arif Bedii Kaptan, Avni Arbaş, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Sait Tollu, Ercüment Kalmık, Eren Eyüboğlu, Eşref Üren, Fahrünnisa Zeyd, Ferruh Başağa, Feyhaman Duran, Fikret Mualla, Halil Dikmen, Hamit Görele, Haşmet Akal, Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Mahmut Cüda, Malik Aksel, Mehmet Yüçetürk, Nejat Melih Devrim, Neşet Günal, Nuri İyem, Nurullah Berk, Refik Epikman, Sabri Berkel, Selim Turan, Şefik Bursalı, Turgut Atalay, Turgut Zaim, Zeki Faik İzer, Zeki Kocamemi	Beyoğlu, Dekorasyon Mağazası
1947	Emekli Subaylar- Adil Doğançay, Ali Rıza Beyazıt, Ali Rıza Toroslu, Ali Sami Boyar, Avni Savaşkurt, Aziz Özel, Besim Tümer, Cemil Uçman, Cevat Göktuna, Cevat Karasan, Ekrem Akal, Enver Demokan, Hüsnü Tengüz, İhsan Çanakkaleli, Kemal Oğuz, Mehmet Ali Laga, Mustafa Bengi, Naim Uludoğan, Nazmi Çeki, Necmettin Selem, Niyazi Tozeker, Nurettin Akal, Osman Veysi Tümsoy, Pertev Boyar, Ragıp, Sadık Göktuna, Selami Barutçu, Seyfi Soysalar, Şemsettin Egemen, Şemsettin Sayol, Şerif Renkgörür, Yusuf Kenan, Sam, Yetik	Ankara, Yenişehir Orduevi
	Akademi Profesörleri-Ali Avni Çelebi, Ayetullah Sümer, Cemal Tollu, Cevat Dereli, Edip Hakkı Köseoğlu, Feyhaman Duran, Halil Dikmen, Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Sabri Berkel, Seyfi Toray, Şefik Bursalı, Zeki Faik İzer, Zeki Kocamemi	Beyoğlu İstiklal Caddesi, 22 numaralı Mağaza
	Ferruh Başağa, Fethi Karakaş	Beyoğlu Oygur Galerisi
	Refia Edren, Tatiana Gregoriades	Union Français

1948	Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu	Beyoğlu Balyoz Sokağı, 25 nolu Atölyelerinde
	Çağdaş Amerikan Ressamları	Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu
1949	Kadın Ressamlar-Asuman Yavuzer, Azra İnal, Bihterin Hotinli, Celile Hanım, Emel Ersin, Emel Korutürk, Eren Eyüboğlu, Fahrünnisa Sönmez, Fahrünnisa Zeyd, Fikret Elpe, Frumet Tektaş, Güzin Duran, Hale Asaf, Harika Hanım, Hasna Humbaracı, Leyla Gamsız, Maryanı Özacıyan, Melek Celâl Sofu, Melike Şasa, Mihri Müşfik, Mukaddes Erol, Mübeccel Özsever, Nazmiye Moralıoğlu, Nihal Nigizberk, Nur İzer, Refia Çıray, Sabiha Rüştü Bozcalı, Sevim Madra, Şükriye Dikmen, Tatyana Gregoriadis, Vahide Birgen, Zahide Özar	İstanbul Sanat Dostları Cemiyeti Galerisi
	Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Tollu, Edip Hakkı Köseoğlu, Elif Naci, Ercüment Kalmık, Eren Eyüboğlu, Fuad İzer, Hakkı Anlı, Halil Dikmen, Hamit Görele, İlhami Demirci, Kemal Zeren, Sabri Berkel, Şefik Bursalı, Şeref Akdik, Zahide Özar, Zeki Faik İzer, Ziya Keseroğlu	İstanbul Sanat Dostları Cemiyeti Galerisi
	Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu	Beyoğlu Balyoz Sokağı, 25 nolu Atölyelerinde
	Nimet Danişmend, Celile Danişmend	Beyoğlu Fransız Konsolosluğu
	Aziz Tarzî, Kemal Yükselengil	Beyoğlu Fransız Konsolosluğu
	Aziz Tarzî, Kemal Yükselengil	İstanbul Sanat Dostları Cemiyeti Galerisi
1950	Ali Sözel, Arif Bedii Kaptan, Ayetullah Sümer, Cemal Tollu, Elif Naci, Ercüment Kalmık, Eşref Üren, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Malik Aksel, Refik Epikman, Şeref Akdik	Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
	İ.Barry, Nermin Farukî, Nusret Suman	İstanbul Sanat Dostları Cemiyeti Galerisi
	Azra İnal, Fethi Karakaş	Beyoğlu Fransız Konsolosluğu
	Fethi Karakaş, Agop Arad	Beyoğlu Fransız Konsolosluğu

Ek-4. Tablo 2.4. Kişisel Resim ve Heykel Sergileri (1927-1950)

Tarih	Sanatçı	Yer	Tür
1927	Saim Özeren	Erzurum	Resim
1928	Cemal Tollu	Elazığ Türk Ocağı	Resim
1929	Arif Uygur	Elazığ	Resim
	M.Veniberg	Ankara Palas	Resim
1930	Elif Naci	Güzel Sanatlar Birliği (Alay Köşkü)	Resim
	Halit Mustafa	İstanbul Türk Ocağı	Resim
	M. Amiguet	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Resim
	Sadi Bey	Güzel Sanatlar Birliği (Alay Köşkü)	Resim
1931	Ahmet Bey	Darülbedayi İstirahat Salonunda	Resim
1932	Abidin Elderoğlu	Denizli Halkevi	Resim
	Ahmet (Zeki Kocamemi)	İstanbul Darülbedayi	Resim
	Ali Çelebi	İstanbul Beyoğlu Glorya Sineması Girişi	Resim
	Cevat Dereli	Ankara Halkevi	Resim
	Cevdet Bey	İstanbul Sabah Fotoğrafhanesi Üst Katı	Resim
	Mel. Thalia Diplaraku	Galatasaray Lisesi	Resim
	Mlle Diplaracov	Ankara Halkevi	Resim
	Ömer	Beyoğlu'nda 98 no'lu Apartman	Resim-Afiş
	Saip Mualla	Beyoğlu Aero Kulübü	Resim
	Şeref Akdik	Ankara Halkevi	Resim
	Üsküdarlı Cevat Bey	İstanbul Taksim'de Atölye de Möbl	Resim
	Zühtü Müridoğlu	İstanbul Alay Köşkü	Heykel
1933	Ahmet Bey	Ankara Halkevi	Resim
	Hamit Görele	Galatasaray Lisesi	Resim
	Hoca Ali Rıza	İstanbul Halkevi	Retrospektif
	Kerim E.	Ankara Halkevi	Resim
	Binbaşı Salahattin Bey	Ankara Halkevi	Resim
1934	A.Sırrı Bey	İstanbul Alay Köşkü	Resim
	Etha Rihter	Ankara Halkevi	Resim-Heykel
	Fikret Mualla	Beyoğlu Kapps Kütüphanesinde	Resim
	Suzan Adil	İstanbul Sebah ve Jualye Fotoğrafhanesi	Resim
1935	Abidin Elderoğlu	İzmir	Resim
	Arif Bedii Kaptan	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Resim

	Sabri Berkel	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Resim
	Sırrı	Balıkesir Halkevi	Resim
	Sırrı Sümer	Ankara Sergievi	Resim
1936	Ahmed Uzel	Ankara Halkevi	Resim
	Halil Paşa	Ankara	Resim
	Namık İsmail	Beyoğlu Halkevi	Resim
	Turgut Cansever	Eminönü Halkevi	Resim
1937	Esad Subaşı	Ankara Halkevi	Resim
	Güzin Duran	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Resim
	Halil Paşa	Ankara Halkevi	Resim
	Mitat Özar	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Afiş
	Nazmi Ziya	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Resim
	Turgut Atalay	Şişli Halkevi	Resim
1938	Eren Eyüboğlu	Eminönü Halkevi	Resim
	Ivanof	Ankara Halkevi	Resim
	Léopold Lévy	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	Resim
	Turgut Cansever	Eminönü Halkevi	Resim
1939	Hakkı Anlı	Ankara Halkevi	Resim
	Halil Paşa	Ankara Halkevi	Resim
	Sadık Durusal	Edirne Kaleiçi Mıntıka Binası	Resim
	Şeref Akdik	Taksim Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Turgut Atalay	İstanbul	Resim
1940	Ayetullah Sümer	İstiklal Caddesi'ndeki Atölyesi	Resim
1941	Ercüment Kalmık	Eminönü Halkevi	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Ankara Yenişehir'de Eski Kutlu Pastanesi	Resim
	Refia Edren	Ordu Halkevi	Resim
1942	Hakkı Anlı	Kütahya Halkevi	Resim
	Refia Edren	Eminönü Halkevi	Resim
1943	Cemal Tollu	Bursa Halkevi	Resim
	Kemal Zeren	Beyoğlu Basın Birliği Binası	Resim
	Kenan Temizan	İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi	İllüstrasyon
	Mustafa Şekip Tunç	Beyoğlu Halkevi	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Yenişehir, Eski Kutlu Pastanesi Salonu	Resim
	Nazmi Ziya	Kadıköy Halkevi	Resim

	Sami Lim	Yenişehir, Eski Kutlu Pastanesi Salonu	Resim
1944	Abidin Elderoğu	İzmir	Resim
	Nejat Melih Devrim	Taksim Belediye Gazinosu Salonu	Resim
1945	Afif Tektaş	Kendi Evi	Resim
	Arif Bedii Kaptan	Bursa	Resim
	Celâl Tutant	Akhisar Halkevi	Resim
	Celâl Esad Arseven	Ankara Sergievi	Resim
	Fahrelnissa Zeid	Maçka Ralli Apartmanı	Resim
	Fahrelnissa Zeid	İzmir Halkevi	Resim
	Faruk Alpkurt	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Faruk Alpkurt	Beyoğlu G.E.N. Kitapevi	Resim
	Ferruh Başağa	Beyoğlu G.E.N. Kitapevi	Resim
	Frumet Tektaş	Beyoğlu Filarmonik Derneği	Resim
	Haluk Tanju	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Hasan Kavruk	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Marie-Louis Süe	Beyoğlu	Resim-Mimari Dekorasyon
	Naci Kalmukoğlu	Beyoğlu G.E.N. Kitapevi	Resim
	Rami Uluer	Ankara Sergievi	Resim-Heykel
	Sabri Berkel	İstanbul Saka Selim Çıkmazı Kısmet Han	Resim
	Zeki Faik İzer	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Zeki Kocamemi	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
1946	Abidin Elderoğlu	İzmir	Resim
	Adnan Onbaşıoğlu	Eminönü Halkevi	Resim
	Ali Sami Boyar	Ankara Orduevi	Resim
	Arif Bedii Kaptan	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Cemal Tollu	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Eren Eyüboğlu	İstiklal Caddesi'nde Bir Mekân	Resim
	Eren Eyüboğlu	Beyoğlu Filarmonik Derneği	Resim
	Eren Eyüboğlu	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Fahrelnissa Zeid	Maçka Ralli Apartmanı	Resim
	Ferruh Başağa	Beyoğlu Sanat Dostları Cemiyeti	Resim
	Hakkı Anlı	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Haluk Tanju	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Hamit Görele	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Hamit Görele	İstiklal Caddesi Üzerinde Kendi Atölyesinde	Resim
	Hasan Kavruk	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Ankara Yenişehir Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 4 Numaralı Bina	Resim

	Naci Kalmukoğlu	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Numan Pura	Ankara Halkevi	Resim
	Nuri İyem	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Pertev Boyar	Ankara Orduevi	Resim
	Sabiha Rüştü Bozcalı	Beyoğlu Filarmonik Derneği	Resim
	Selma Emiroğlu	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim-Karikatür
	Zahide Özar	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Zahide Özar	Ankara Kültür Kitabevi	Resim
	Zeki Faik İzer	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Zeki Kocamemi	Beyoğlu Altıncı Daire Karşısındaki Mobilya Mağazası	Resim
1947	Abidin Dino	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Abidin Elderoğlu	İzmir	Resim
	B. Harilaos Ksantopulos	Tünel Hidiviyal Palas	Resim
	Bn. Konstante	Ankara Halkevi Galerisi	Resim
	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Beyoğlu Balyoz Sokağı'nda Kendi Atölyesi	Resim
	Celal Uzel	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Cemal Tollu	Beyoğlu İsmail Oygur Galerisi	Resim
	Dragnes	Fransız Konsolosluğu	İllüstrasyon
	Elif Naci	Eminönü Halkevi	Resim
	Ercüment Kalmık	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Eren Eyüboğlu	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Eşref Üren	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Hüseyin Tahirzade	Ankara Halkevi	Minyatür-Tezhip-Halı
	Kemal Zeren	Adana	Resim
	Léopold Lévy	Fransız Konsolosluğu	Resim
	Münevver Gürkan	Tünel'de Mobilya Mağazası	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Beyoğlu Beler Oteli	Resim
	Naci Kalmukoğlu	Ankara Yenişehir Gazi Mustafa Kemal Bulvarı 4 Numaralı Bina	Resim
	Nuri İyem	Beyoğlu Ada Mobilya Mağazası	Resim
	Ömer Hatiboğlu	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Ruhi Arel	Beyoğlu Halkevi	Resim
	Rıza Tangör	Beyoğlu Halkevi	Resim
	Salih Erimez	Ankara Halkevi Resim ve Heykel Galerisi	Resim
	Turgut Atalay	Şişli Halkevi	Resim
	Zeki Kocamemi	Bedri Rahmi Eyüboğlu Atölyesi	Resim
1948	Abidin Elderoğlu	Fransız Konsolosluğu	Resim

	Abidin Elderoğlu	Milli Eğitim Bakanlığı Eski Binası	Resim
	Behçet Gürcan	Ankara Devrim İlkokulu	Resim
	Cemal Bingöl	Ankara Devrim İlkokulu	Resim
	Cemal Tollu	Fransız Konsolosluğu	Resim
	Hamit Görele	Fransız Konsolosluğu	Resim
	İbrahim Safi	İstanbul	Resim
	Kenan zbel	Ankara	Resim
	M. Ragnar Alyre	Ankara Halkevi	Resim
	Pertev Boyar	Ankara Orduevi	Resim
	Sabiha Bengütaş	Ankara'da Kendi Evi	Resim-Heykel
	Turgut Atalay	Ankara Sanatsevenler Derneği	Resim
	Zeki Faik İzer	Fransız Konsolosluğu	Resim
1949	Ahmet Uzelli	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Arif Bedii Kaptan	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Asuman Yavuzer	Fransız Konsolosluğu	Resim
	Ayetullah Sümer	şişli Halkevi	Resim
	Hakkı Anlı	Fransız Konsolosluğu	Resim
	İhsan Cemal Karaburçak	Ankara Karpiç Lokantası	Resim
	Leman Tantuğ	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Leyla Gamsız	Fransız Konsolosluğu	Resim
	Nuri Abaç	Mersin Halkevi	Resim
1950	Avni Arbaş	Beyoğlu Sanat Dostları Cemiyeti Galerisi	Resim
	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Fransız Konsolosluğu	Resim
	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Esat Arer	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Hasan Kaptan	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Hasan Kaptan	Beyoğlu Kız Sanat Okulu	Resim
	Haşmet Akal	Beyoğlu Sanat Dostları Cemiyeti	Resim
	İhsan Cemal Karaburçak	Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi	Resim
	Sevin Madra	Fransız Konsolosluğu	Resim

Ek-5. Tablo 3.1. Sanat Yazılarının Yer Aldığı Yayınlar (1831-1950)

YAYIN ADI	YAYIN ARALIĞI	YAYIN TÜRÜ
19 MAYIS	1935-1950	SAMSUN HALKEVİ DERGİSİ
ABANT	1944-1947	BOLU HALKEVİ DERGİSİ
AÇIKSÖZ	1936	GAZETE
ADIMLAR	1943-1944	EDEBİ DERGİ
AĞAÇ	1936	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
AİLE	1947-1952	EDEBİ DERGİ
AKADEMİ FİKİR HAREKETLERİ	1933-1940	KÜLTÜR DERGİSİ
AKADEMİ FİKİR HAREKETLERİ	1946	FİKİR DERGİSİ
AKBABA	1922-1977	SİYASİ VE MİZAHİ DERGİ
AKŞAM	1918-1958	GAZETE
AMAÇ	1946	EDEBİYAT, SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ
ANADOLU	1911-1944	GAZETE
ANIT	1949-1950	ARKEOLOJİ, FOLKLOR, TARİH DERGİSİ
ANKARA	1945-1946	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	1942-	DİL VE TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ DERGİSİ
AR	1937-1944	RESİM, HEYKEL, DEKORASYON VE ARKEOLOJİ DERGİSİ
ARAMAK, GÜZELİ, İYİYİ, GERÇEĞİ	1939-1940	EDEBİYAT DERGİSİ
ARKİTEKT	1931-	MİMARLIK, ŞEHİRCİLİK VE SÜSLEME SANATLARI DERGİSİ
ARTİST	1931	SANAT VE SİNEMA MECMUASI
ARTS	1946	SANAT DERGİSİ
AYDABİR	1935-1936	EDEBİ DERGİ
AYDINLIK	1921-1925	İÇTİMAİ (TOPLUMSAL), TERBİYEVİ VE EDEBİ DERGİ
AYLIK ANSİKLOPEDİ	1944-1949	ANSİKLOPEDİ
BAĞ	1941-1942	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
BAKIRKÖY	1947-1949	BAKIRKÖY HALKEVİ DERGİSİ
BASİRET	1869-1908	GAZETE
BEŞ SANAT	1950-1953	EDEBİYAT VE SANAT DERGİSİ
BİZ VE DÜNYA	1944	GAZETE
BOZOK	1938	YOZGAT HALKEVİ DERGİSİ

BUGÜN	1938	GAZETE
BÜYÜK DOĞU	1943-1967	SİYASİ VE EDEBİ DERGİ
CERİDE-İ HAVADİS	1840-1864	GAZETE
CUMHURİYET	1924-	GAZETE
ÇİĞ	1941-1942	EDEBİYAT, SANAT VE FİKİR DERGİSİ
ÇİĞİR	1933-1948	İLİM, FİKİR VE SANAT DERGİSİ
ÇINARALTI	1941-1944	TÜRKÇÜ FİKİR VE SANAT DERGİSİ
ÇORUMLU	1938-1943	ÇORUM HALKEVİ DERGİSİ
DAMLA	1942-1958	EDEBİ VE İLMİ DERGİ
DEĞİRMEN	1942-1944	FİKİR, SANAT VE AHLAK DERGİSİ
DERGÂH	1937-1939	İLİM VE SANAT DERGİSİ
DOĞU	1942-1950	BÜYÜK ÜLKÜ DERGİSİ
DOĞU	1933-1934	FİKİR VE GENÇLİK DERGİSİ
DÜŞÜNCE	1938	İLİM VE SANAT DERGİSİ
EN SON DAKİKA	1939-1953	GAZETE
EDİRNE	1940	EDİRNE HALKEVİ DERGİSİ
ERCİYES	1938-1950	KAYSERİ HALKEVİ DERGİSİ
ESER	1947	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
FİKİRLER	1932-1947	İZMİR HALKEVİ DERGİSİ (1932'YE KADAR FİKİRLER DERGİSİ)
FİKİRLER	1927-1932	KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ (1932'DEN SONRA HALKEVİ DERGİSİ)
FRANCE ILLUSTRATION		İLLÜSTRASYON DERGİSİ
GAZİANTEP	1938	GAZETE
GECE POSTASI	1943-1964	GAZETE
GEÇİT REVIEW	1945	EDEBİYAT VE SANAT DERGİSİ
GEDİZ	1937-1945	MANİSA HALKEVİ DERGİSİ
GENÇLİK	1938-1940	GAZETE
GENÇLİK	1942	SİYASİ, İLMİ VE EDEBİ DERGİ
GÖRÜŞ	1930-1932	EDEBİYAT, SANAT, TENKİT VE BİBLİYOGRAFYA DERGİSİ
GÖRÜŞLER	1937-1945	ADANA HALKEVİ DERGİSİ (1945'TEN SONRA ÇUKUROVA DERGİSİ)
GÜN	1945	KÜLTÜR VE AKTÜALİTE DERGİSİ
GÜNDÜZ	1936-1940	SANAT VE FİKİR DERGİSİ
GÜNEŞ	1927	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ

GÜZEL SANATLAR	1939-1949	GÜZEL SANATLAR DERGİSİ
HABER	1931-1946	GAZETE
HAFTA	1934-1936	HAFTALIK MAGAZİN DERGİSİ
HAKAYIKU'L VAKAYİ	1870-1873	GAZETE
HAKİMİYETİ MİLLİYE	1920-1934	GAZETE
HAMLE	1940	EDEBİYAT, SANAT, FİKİR VE İLİM DERGİSİ
HAREKET	1939-1948	FİKİR, AHLAK VE SANAT DERGİSİ
HARMAN	1943-1946	DERLEME EDEBİYAT DERGİSİ
HAYAT	1926-1929	İLİM, FELSEFE VE SANAT DERGİSİ
HEP BU TOPRAKTAN	1943-1945	EDEBİ DERGİ
HERAY	1937-1938	SİYASET, İLİM VE SANAT DERGİSİ
HERGÜN	1948-1979	GAZETE
HİLAL	1909	GAZETE
HİSAR	1950	FİKİR, SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
HÜR FİKİRLER	1947	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
İCTİHAD	1904-1928	İLMİ, EDEBİ VE İKTİSADİ DERGİ
İÇEL	1938-1946	MERSİN HALKEVİ DERGİSİ
İKDAM	1896-1928	GAZETE
İLERİ	1920-1924	GAZETE
İNAN	1937-1944	TRABZON HALKEVİ DERGİSİ
İNANÇ	1937-1946	DENİZLİ HALKEVİ DERGİSİ
İNGİLİZ FİLOLOJİ DERGİSİ	1944-1953	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ
İNSAN	1938-1941	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
İNSAN VE DÜNYA	1948	SANAT, FİKİR VE İLİM DERGİSİ
İSLAM-TÜRK ANSİKLOPEDİSİ	1941-1948	İLMİ DERGİ
İSTANBUL	1868	GAZETE
İSTANBUL	1943-1948	EMİNÖNÜ HALKEVİ DERGİSİ
İSTANBUL BELEDİYE MECMUASI	1924-1942	BELEDİYECİLİK DERGİSİ
İSTİKBAL	1875-1877	GAZETE
İŞTE	1944	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
JOURNAL DE CONSTANTINOPLE		GAZETE
KADRO	1932-1935	FİKRİ DERGİ

KALEM	1938-1939	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
KARAEMLAS	1938-1946	ZONGULDAK HALKEVİ DERGİSİ
KAYNAK	1933-1947	BALIKESİR HALKEVİ DERGİSİ
KIRKPINAR	1934	İLMİ, İÇTİMAİ (TOPLUMSAL) VE EDEBİ DERGİ
KONYA	1936-1950	KONYA HALKEVİ DERGİSİ
KOVAN	1943-1946	FİKİR, SANAT VE OLAY DERGİSİ
KÖY ENSTİTÜLERİ DERGİSİ	1945-1947	KÖY ENSTİTÜLERİ DERGİSİ
KURUN	1933-1936	GAZETE
KÜLTÜR HAFTASI	1936	EDEBİ DERGİ
LA RÉPUBLIQUE		GAZETE
LA TURQUIE		GAZETE
LA TURQUIE KEMALISTE	1934-1948	KEMALİST TÜRKİYE-KÜLTÜR DERGİSİ
L'AKCHAM		GAZETE
LE MILLIETT		GAZETE
LES ANNALES de TURQUIE	1938	POLİTİK, EDEBİ VE EKONOMİK DERGİ
LES NOUVELLES HEBDOMADAIRES		GAZETE
LEVENT HERALD	1877-1878	GAZETE
L'ILLUSTRATION de TURQUIE	1935-1938	TÜRK İLLÜSTRASYONU DERGİSİ
MALUMAT	1893-1903	EDEBİ FENNİ DERGİ
MARMARA	1936-1937	EDEBİ VE İÇTİMAİ (TOPLUMSAL) DERGİ
MESLEK	1925	GAZETE
MEŞALE	1928	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
MİLLET	1942-1944	İLİM, FİKİR VE SANAT DERGİSİ
MİLLÎ MECMUA	1923-1932	İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ VE FENNİ DERGİ
MİLLİYET	1926-1935	GAZETE
MİLLİYET	1950-	GAZETE
MİMAR	1931-1934	MİMARLIK DERGİSİ
MİMARLIK	1944-1948	YAPI SANATI, ŞEHİRCİLİK VE GÜZEL SANATLAR DERGİSİ
MUHİT	1928-1933	RESİMLİ AİLE DERGİSİ
NİLÜFER	1945-1950	İŞ, SANAT, TARİH VE YOLCU DERGİSİ
NOTLAR	1941-1942	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
OLUŞ	1939	FİKİR VE SANAT DERGİSİ

OSMANLI	1880-1885	GAZETE
OSMANLI RESSAMLAR CEMİYETİ GAZETESİ	1911-1914	GÜZEL SANATLAR DERGİSİ
PAZAR	1939	GAZETE
PERDE VE SAHNE	1941-1945	SİNEMA VE TİYATRO DERGİSİ
PINARBAŞI	1948-1949	KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ
RADYO	1941-1949	RADYO DERGİSİ
RESİMLİ AY	1924-1938	RESİMLİ AYLİK DERGİ
RESİMLİ ŞARK (EVRENSEL AY)	1931-1935	İÇTİMAİ (TOPLUMSAL) DERGİ
RÖVÜ REVIEW	1943-1944	KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ
RUZNAME-İ CERİDE-İ HAVADİS	1860-1864	GAZETE
SABAH	1876	GAZETE
SANAT VE EDEBİYAT	1941-1942	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
SEÇİLMİŞ HİKÂYELER DERGİSİ	1947-1957	EDEBİ ÖYKÜ DERGİSİ
SERVET	1898-1904	GAZETE
SERVET-İ FÜNUN	1891-1944	FENNÎ, EDEBÎ, SANAT VE FİKİR DERGİSİ
SES	1938-1939	SANAT, EDEBİYAT VE SOSYOLOJİ DERGİSİ
SON HABER	1949	GAZETE
SON POSTA	1930-1962	GAZETE
SON SAAT	1946-1956	GAZETE
SON TELGRAF	1937-1959	GAZETE
SÜS	1923-1924	EDEBİ HANIM MECMUASI
ŞADIRVAN	1949	SANAT DERGİSİ
ŞARK	1873	GAZETE
TAKVİM-İ VAKAYİ	1831-1922	GAZETE
TAN	1935-1945	GAZETE
TANİN	1922-1925	GAZETE
TANİN	1943-1947	GAZETE
TARİH HAZINESİ	1950-1951	TARİH VE İLİM MECMUASI
TARİK	1884-1889	GAZETE
TASVİR	1945-1949	GAZETE
TASVİR-İ EFKÂR	1862-1871	GAZETE
TASVİR-İ EFKÂR	1940-1945	GAZETE

TEBLİĞLER DERGİSİ	1938-	RESMÎ DERGİ
TERAKKİ	1868-1871	GAZETE
TERCÜMAN-I AHVAL	1860-1866	GAZETE
TEVHİD-İ EFKÂR	1909-1944	GAZETE
TÜRK AKDENİZ	1940-1943	ANTALYA HALKEVİ DERGİSİ
TÜRK FOLKLORU ARAŞTIRMALARI	1949-1980	FOLKLOR DERGİSİ
TÜRK KADINI	1944-1947	AYLIK AİLE DERGİSİ
TÜRK YURDU	1911-1992	EDEBİYAT VE TÜRKOLOJİ DERGİSİ
TÜRKÜN-ULUDAĞ	1935-1950	BURSA HALKEVİ DERGİSİ
ULUS	1934-1971	GAZETE
ÜLKER	1937-1938	BURDUR HALKEVİ DERGİSİ
ÜLKÜ	1933-1949	ANKARA HALKEVİ DERGİSİ
VAKİT	1917-1958	GAZETE
VARLIK	1933-	EDEBÎ, İÇTİMAÎ (TOPLUMSAL) VE FELSEFÎ DERGİ
VATAN	1940-1977	GAZETE
YAPRAK	1949-1950	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
YARATIŞ	1944-1946	EDEBÎ DERGİ
YARIM AY	1935-1945	MAGAZİN DERGİSİ
YAŞAYAN SANAT	1949	PLASTİK SANATLAR, EDEBİYAT VE TEMSİLİ SANATLARI DERGİSİ
YAYLA	1944-1945	ERZURUM HALKEVİ DERGİSİ
YEDİGÜN	1933-1950	MAGAZİN DERGİSİ
YEDİTEPE	1950-1984	EDEBÎ DERGİ
YENİ ADAM	1934-1978	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
YENİ EDEBİYAT	1940-1941	EDEBÎ DERGİ
YENİ FİKİR	1925-1929	EDEBÎ VE İLMÎ DERGİ
YENİ İSTANBUL	1949-1986	GAZETE
YENİ KÜLTÜR	1936-1944	AİLEDE ÇOCUK VE MEKTEPTE ÇOCUK DERGİSİ
YENİ MECMUA	1917-1942	İLİM, SANAT VE AHLAKA DAİR DERGİ
YENİ MUHİT	1929-1935	KÜLTÜR DERGİSİ
YENİ SABAH	1938-1964	GAZETE
YENİ SES	1938-1941	EDEBÎ VE FİKRÎ DERGİ
YENİ TÜRK	1932-1943	EMİNÖNÜ HALKEVİ DERGİSİ

YENİ YOL	1940-1942	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
YENİGÜN	1939	AKTÜALİTE DERGİSİ
YENİLİKLER	1946	SANAT DERGİSİ
YEŞİL GİRESON	1925-1949	GAZETE
YIĞIN	1946	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
YİRMİNCİ ASIR	1947-1948	EDEBİ DERGİ
YOLLARIN SESİ	1932-1935	MESLEKİ, FİKİR VE SANAT DERGİSİ
YURT VE DÜNYA	1941-1944	SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ
YÜCEL	1935-1956	BİLGİ VE KÜLTÜR DERGİSİ
YÜRÜYÜŞ	1941-1943	FİKİR VE SANAT DERGİSİ
ZAFER	1949-1960	GAZETE
ZAMAN	1934-1936	GAZETE

Ek- 6. Tablo 3.2. Konularına Göre Yazılar-Sanatçılar (1923-1950)

KONU	YAZAR ADI	MAKALE ADI	YAYIN ADI	YAYIN TARİHİ	SAYI	SAYFA NO
BASIN-YAYIN	Arseven,Celâl Esad	"L'art Turc Hakkında"	Konya	Mayıs 1940	32	1774/79
BASIN-YAYIN	Dino,Abidin	"Avdet Edebiyatı"	Yeni Ses	1940	10	
BASIN-YAYIN	Dino,Abidin	"Münakaşa"	Yeni Ses	7 Şubat 1941	16	5
BASIN-YAYIN	Dino,Abidin	"Gaflet Mecmuaları"	Yeni Ses	Ağustos 1941	11	2
BASIN-YAYIN	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bıktık Artık"	Tan Gazetesi	24 Nisan 1936		
BASIN-YAYIN	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Mecmualarımıza Dair"	Bugün Gazetesi	24 Ekim 1938		
BASIN-YAYIN	(Güvemli), Sıtkı Zahir	"Memleket Matbuatı"	Kültür Haftası	6 Mayıs 1936	17	334
BASIN-YAYIN	Güvemli,Zahir	"Eşeleme: Bir Kitap ve Bir Sergi, 1-Bibliyografya"	Yeni Adam	6 Haziran 1946	597	7,11
BASIN-YAYIN	Güvemli,Zahir	"Eşeleme: Bibliyografya"	Yeni Adam	18 Temmuz 1946	603	11
BASIN-YAYIN	Güvemli,Zahir	"Eşeleme: Dergi"	Yeni Adam	15 Ağustos 1946	607	7
BİZANS SANATI	(Arseven), Celâl Esad	"Osmanlıda Bizans Sarayları"	Hayat	12 Mayıs 1927	24	9-12
BİZANS SANATI	Boyar, Ali Sami	"Aya Sophia"	La Turquie Kemaliste	Şubat 1941	41	13-21
BİZANS SANATI	Boyar, Ali Sami	"Ayasofya ve Fatih: Fethin 500 üncü Yılında Fatih'in Heykeli Nereye Dikilebilir?"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Haziran 1942		
BİZANS SANATI	Boyar, Ali Sami	"San'at ve Hakikat: İslâm Ansiklopedisinde Çıkan Bir Makale"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mart 1943		
BİZANS SANATI	Boyar, Ali Sami	"Kültür Davaları: Ayasofya ve Türk Mimarisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mayıs 1943		
BİZANS SANATI	Boyar, Ali Sami	"Müzelerimiz Zenginleşiyor: Ayasofya Müzesinin Yeni Salonları"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Ocak 1945		
BİZANS SANATI	Dino, Abidin	"Yeni Bir Hafriyat"	Ses	9 Aralık 1938	4	1
BİZANS SANATI	Lifij, H. Avni	"Sanat Âleminde Beynelmîel ve Mühim Bir Mesele"	Türk Yurdu	Kânunu Sani 1926	25	51-60
ÇEŞİTLİ KONULAR	Aksel, Malik	"Hikâye: Yeni Şapka"	Millîyet	İlkkânun 1942	8	239-241
ÇEŞİTLİ KONULAR	Aksel, Malik	"Hikâye: Muhite İntibak"	Millîyet	Şubat 1944	22	314-316
ÇEŞİTLİ KONULAR	Aksel, Malik	"Eski Çerçeveler: Bir Hâtıra"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Mart 1946	108	8
ÇEŞİTLİ KONULAR	Aksel, Malik	"Eski Aşk Tasvirleri"	Ülkü	Mayıs 1949	29	20-22,31
ÇEŞİTLİ KONULAR	Berk, Nurullah	"İki Makale İki Yanlış"	Tan Gazetesi	1 Mart 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Tabiat Karşısında Düşünceler..."	Cumhuriyet Gazetesi	13 Nisan 1939		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Berk, Nurullah	"Yabancılar"	Yaşayan Sanat	Mayıs 1949	5	65-66
ÇEŞİTLİ KONULAR	Bingöl, Cemal	"Altın Bölüm"	Ar	12 Ocak 1945	2	14-15
ÇEŞİTLİ KONULAR	Bingöl, Cemal	"Altın Bölüm II"	Ar	12 Mayıs 1945	3	19-20
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Boyar), Ali Sami	"İstanbul Plânı"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Teşrinisani 1931		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Boyar), Ali Sami	"Türk Güzellerine.."	Cumhuriyet Gazetesi	26 Kânunuevvel 1931		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Gençliğimizin Yetiştirilmesinde İnkılâb: Sanayileşme Savaşı 1"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1942		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Gençliğimizin Yetiştirilmesinde İnkılâb: Sanayileşme Savaşı 2"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mayıs 1942		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Sanayileşme Ödevimiz: Memleketimizde Motör Yapılamaz mı?"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Mart 1945		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Sanat Hatıraları: Türk Piyerlotisi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mart 1945		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Profesör Jan Sardo Geliyor"	Akademi	1 Mayıs 1946	1	23-24
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Profesör Jan Sardo Geliyor"	Akademi	15 Mayıs 1946	2	25-26
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"Sanat Hatıralarımdan: O Tabloyu Kim Yaptı?"	Akademi	15 Temmuz 1946	6	22-23
ÇEŞİTLİ KONULAR	Boyar, Ali Sami	"The Yalı of Köprülü Hüseyin Paşa"	La Turquie Kemaliste	Mart 1948	4	12-16

ÇEŞİTLİ KONULAR	Burak,Cihat	"Boğa Güreşi"	Yeni Adam	11 Eylül 1941	350	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Cüda,Mahmut	"Ressamlara Mektup"	Yeni Adam	20 Şubat 1941	321	3,16
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Atatürk:Gelirken-Giderken İstanbul-Ankara Yolunda"	Ses	Kasım 1938	2	5
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Kültür Açlığı"	Ses	Temmuz 1939	2	10-11
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Sual-Mesaj-Mektup/Sualler Ayı"	Ses	Eylül 1939	4	
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Kehanet"	Yeni Ses	Ekim 1939	1	7
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Atatürk'ün Vasiyeti"	Yeni Ses	Aralık 1939	2	2
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Atatürk ve Sinan"	Yeni Ses	Aralık 1939	2	4
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Çok Uzaktan Havadisler"	Yeni Adam	27 Haziran 1940	287	12
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"14 Haziran 1940 Paris"	Yeni Adam	18 Temmuz 1940	290	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Kelime"	Yeni Edebiyat	15 Ekim 1940	3	1-2
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"1940"	Servetifünun	18 Kasım 1940	2265	134
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Makine, Medeniyet, Sanat ve Tembellik"	Yeni Edebiyat	1 Mayıs 1941	14	1-2
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Emperyalizme Dair"	Yeni Ses	Temmuz 1941	13	2,5
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"İstiklal Harbi'nin Prensipleri Gençlik İrtica Kırıntılarını Süpürecektir"	Yeni Ses	1 Eylül 1941	12	4,15
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Işıklara Veda"	Kültür Sanat ve Politika Üzerine Yazılar (Derleme Kitap)	Ekim 2000		504-507
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Kiev"	Türksözü	1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Führer'in Sinirleri"	Türksözü	1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Lili Marlen"	Türksözü	1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Fedai"	Türksözü	1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Noel Günü"	Türksözü	1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Dino,Abidin	"Sâdi Tek ve Muammer (Karaca'ya) Mektup"	Türksözü	1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Ümitsiz"	Vakit Gazetesi	Mart 1930		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Başka Güneşin Altında"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1931		19-23
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Hayalet"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1932		24-27
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Paris Anıları"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1932		28-33
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Beyazıt'ın Kahveleri"	Yeni Adam	1 Ekim 1934	44	
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Memo ve Dağlar"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1935		198-202
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Çiçekçi Kadın"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1935		212-213
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Koku"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1935		97-98
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yepyeni Bir Dans:Horon"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1935		216-218
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ressam İle Demirci"	Yeni Adam	2 Mayıs 1935	70	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Köprü"	Tan Gazetesi	31 Mayıs 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Dahiler Adası"	Yeni Adam	6 Haziran 1935	75	
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yukule-le ve Paris"	Tan Gazetesi	11 Haziran 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yukule-le Picasso'yu Görmeye Gidiyor"	Tan Gazetesi	9 Temmuz 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Acıklı Bir Sürpriz"	Tan Gazetesi	19 Temmuz 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Korku"	Tan Gazetesi	20 Temmuz 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Şairin İmtihanı"	Tan Gazetesi	22 Temmuz 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Pınarbaşı ve Bir Ahlâk Dersi"	Tan Gazetesi	27 Temmuz 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Benzetmek İhtiyacı"	Tan Gazetesi	28 Temmuz 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Büyükada'ya Gidelim"	Tan Gazetesi	28 Temmuz 1935		

ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Gemiler"	Tan Gazetesi	2 Ağustos 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Beyazıt Kahveleri"	Tan Gazetesi	11 Ağustos 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İğde Ağacı ve Deli"	Tan Gazetesi	13 Ağustos 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Şair Cehennemde"	Tan Gazetesi	16 Ağustos 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Dilâlem Çengizi" (Eski Bir Masal ve Radyoya Dair)	Tan Gazetesi	17 Ağustos 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İki Bahçe-İki Sahne"	Tan Gazetesi	26 Ağustos 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Alışmak"	Tan Gazetesi	1 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Anadolu Kavağı"	Tan Gazetesi	5 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Ana-Oğul"	Tan Gazetesi	9 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"6 Dul, 3 Hikâye"	Tan Gazetesi	11 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Gece Yarısı"	Tan Gazetesi	14 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Reklâm Londra'da ve İstanbul'da"	Tan Gazetesi	19 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Deniz Kum ve Şeftali Çekirdekleri"	Tan Gazetesi	23 Eylül 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Karadeniz Yolcuları"	Tan Gazetesi	5 Ekim 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bedava Düşman"	Tan Gazetesi	6 Ekim 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bizim Mahalle"	Tan Gazetesi	8 Ekim 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Horoz Döğüşü"	Tan Gazetesi	22 Ekim 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Allah Bizimledir"	Tan Gazetesi	26 Ekim 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çapkın Doktor"	Tan Gazetesi	30 Ekim 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İngilizce Konuşan Melekler"	Tan Gazetesi	6 Kasım 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Sirkeci Eğleniyor"	Tan Gazetesi	7 Kasım 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Memo ve Dağlar"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	Aralık 1935		198-202
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Memo ve Yün Çoraplar"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	Aralık 1935		205-207
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Cüce"	Tan Gazetesi	Aralık 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Memo"	Yücel	Aralık 1935		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İstanbul Gazeteleri ve Anadolu"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1936		219-221
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çerkeş Geceleri"	Gece Yarısı (Derleme Kitap)	1936		239-240
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Şüphe"	Kültür Haftası	25 Mart 1936	11	
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yağlı Kayış"	Tan Gazetesi	17 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Seyyahlar"	Tan Gazetesi	18 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Şey Bollağu"	Tan Gazetesi	19 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Duman Edebiyatı"	Tan Gazetesi	20 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çerkeş'te Tiyatro"	Tan Gazetesi	21 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Şehrin Ortasında"	Tan Gazetesi	22 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İlik Tesir"	Tan Gazetesi	23 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Fare"	Tan Gazetesi	25 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Safiyet"	Tan Gazetesi	26 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Tuhaf Adam"	Tan Gazetesi	27 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Küfür"	Tan Gazetesi	28 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Metro"	Tan Gazetesi	29 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Saadet Zinciri"	Tan Gazetesi	30 Nisan 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Park"	Tan Gazetesi	1 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Muhit"	Tan Gazetesi	2 Mayıs 1936		

ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yalınayak"	Tan Gazetesi	3 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Leblebici"	Tan Gazetesi	5 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Poker"	Tan Gazetesi	6 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Miyar"	Tan Gazetesi	7 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kırmızı Mendil"	Tan Gazetesi	8 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Varan Kaç?"	Tan Gazetesi	9 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Piyango"	Tan Gazetesi	10 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Ağam Eğleniyor"	Tan Gazetesi	11 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kıraz Ayı"	Tan Gazetesi	13 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kuşbakişı"	Tan Gazetesi	15 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Tüneller"	Tan Gazetesi	16 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Aradığım Ev"	Tan Gazetesi	17 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yalnızlık"	Tan Gazetesi	19 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Diyorlar Ki"	Tan Gazetesi	20 Mayıs 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kaşif"	Tan Gazetesi	4 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kır Gezintileri"	Tan Gazetesi	5 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bir Fil Ölüyor (Bir Ressam Hakkında)"	Tan Gazetesi	6 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kahraman"	Tan Gazetesi	7 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Parazite Dair"	Tan Gazetesi	8 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kültür Yokuşu"	Tan Gazetesi	9 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Haliç Kıyıları"	Tan Gazetesi	11 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çocuklar Arasında"	Tan Gazetesi	13 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Ata ve Otomobile Dair"	Tan Gazetesi	14 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Elektriğe Hasret"	Tan Gazetesi	15 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Serviler"	Gündüz	15 Haziran 1936	3	76
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kediler Diyarı"	Tan Gazetesi	16 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yavaş Yavaş"	Tan Gazetesi	17 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Korkunç Bir Film"	Tan Gazetesi	18 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Talihli Adam"	Tan Gazetesi	19 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yumruk Ticareti"	Tan Gazetesi	23 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Gönül ve Aslan"	Tan Gazetesi	24 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Güzel Konuşanlar"	Tan Gazetesi	25 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Nane Şekeri ve Paris"	Tan Gazetesi	26 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kafe Türk"	Tan Gazetesi	28 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kitaptan Adam"	Tan Gazetesi	30 Haziran 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yolların Hennesesi"	Tan Gazetesi	1 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Toplanma Borusu"	Tan Gazetesi	2 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Pavyonlar ve Hoparlör"	Tan Gazetesi	3 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Asfalt Şiir Söylüyor"	Tan Gazetesi	4 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Havaya Suya Dair"	Tan Gazetesi	8 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Muhayyile Kuvveti"	Tan Gazetesi	10 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yeşil ve Beyaz"	Tan Gazetesi	11 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Stadyum Değil Cehennem"	Tan Gazetesi	13 Temmuz 1936		

ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Futbolun Zaferi"	Tan Gazetesi	14 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Rutubet ve Torunları!"	Tan Gazetesi	15 Temmuz 1936		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"777 Odalı Otel"	Kiraz Ayı (Derleme Kitap)	Nisan-Ağustos 1937		136-146
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bizim Güzel"	Yeni Ses	Mayıs 1937	5	2
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Nurullah'a Mektup"	Kiraz Ayı (Derleme Kitap)	10 Ocak 1938		188-190
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İki Türü"	Kiraz Ayı (Derleme Kitap)	Ekim 1938		226
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kahve ve Tabut"	Bugün Gazetesi	7 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Yaşamak"	Bugün Gazetesi	9 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Adana Pamuğu"	Bugün Gazetesi	9 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Haşmetli Tenekeler"	Bugün Gazetesi	12 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Hikâyelerin Hikâyesi"	Bugün Gazetesi	13 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Sinemadan Türeyenler"	Bugün Gazetesi	15 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Arkadaş"	Bugün Gazetesi	18 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Susan Adam"	Bugün Gazetesi	20 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Kartpostal"	Bugün Gazetesi	22 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"En Ucuz Lüks"	Bugün Gazetesi	23 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Dantela ve Kasa"	Bugün Gazetesi	25 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Ne Sihirdir Ne Keramet (Paris Bit Pazarı Hakkında)"	Bugün Gazetesi	27 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Garu Değil Garil"	Bugün Gazetesi	28 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Sınıfta Titizlik"	Bugün Gazetesi	30 Ekim 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çocuğa Dair"	Bugün Gazetesi	5 Kasım 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Ne Kötü Konuşuyoruz"	Bugün Gazetesi	8 Kasım 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Öfke Baldan Tatlıdır"	Bugün Gazetesi	9 Kasım 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bir Türkü Bekliyorum"	Bugün Gazetesi	15 Kasım 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Düğünlerimize Dair"	Bugün Gazetesi	28 Kasım 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Haşmetlü Darbı Mesel Hazretleri"	Ses	Birincikânun 1939	2	
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Tophane ve Çeşmesi"	Bugün Gazetesi	7 Aralık 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bir Kahve Aranıyor"	Bugün Gazetesi	10 Aralık 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Bay Sensiz"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1940		57-67
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çeşit"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1940		68-70
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Mermuş"	Dost Dost (Derleme Kitap)	Şubat 1940		42-45
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Ay Işığına Dair"	Dost Dost (Derleme Kitap)	5 Mart 1940		46-48
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Mermuş'un Dedikoduları"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1941		151-152
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Göze Dair"	Ulus Gazetesi	14 Ekim 1941		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Sanatta Bayağılık Korkusu"	Ülkü (Yeni Seri)	İkinci Teşrin 1941	3	12-13
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Dost!..Dost!.."	Dost Dost (Derleme Kitap)	1942		157-161
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Otomobile Dair"	Ulus Gazetesi	8 Ağustos 1943		5-6
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Merhamet"	Tan Gazetesi	20 Ağustos 1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Harikulade Sarhoşluk"	Tan Gazetesi	17 Eylül 1943		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Çorum'dan Çizgiler, Bir Elma Ağacı Gördüm!"	Ulus Gazetesi	27 Sontesrin 1943		5
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çorum'un Çeşmeleri"	Ulus Gazetesi	1 Ocak 1944		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çorum Halayı"	Ulus Gazetesi	15 Ocak 1944		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Mükemmel ve Tekerrür"	Ulus Gazetesi	1 Nisan 1944		

ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Düşünceler ve Tenkitler: Çevirenler"	Vatan Gazetesi	26 Mayıs 1944		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Resim Yaparken"	Vatan Gazetesi	2 Temmuz 1944		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Resim Yaparken"	Vatan Gazetesi	21 Temmuz 1944		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Tablo Taciri"	Biz ve Dünya	24 Temmuz 1944		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İyi ve Güzel"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Mart 1945		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Tütün"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Haziran 1945		28-32
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çorum'un Pazar Yerinde"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Ağustos 1945	93	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Türk Maliyesinin Bugünkü Durumu"	Nilüfer	Aralık 1945	8	6
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Reyhan Bacı"	Büyük Doğu	14 Aralık 1945		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Hasanoğlu Köy Enstitüsünde Birkaç Gün II"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Nisan 1946	109	14
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Karabaşlı Cümbüş"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Mayıs 1946		86-88
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Mektep ve Memleket"	Varlık	1 Haziran 1947	323	6-7
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İskilip"	Eser	Nisan 1948	2	52-53
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Akademi"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1 Nisan 1948		112-113
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"396 ya Mektup"	Yaprak	1 Nisan 1949	7	1-2
ÇEŞİTLİ KONULAR	Görel, Hamit Necdet	"Namık Bey'e Cevap"	Milliyet Gazetesi	8 Mart 1932		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Görel, Hamid	"Dö lo, Döl lo!"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1938		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"Kızılhaç"	Yeni Adam	1944		6-7, 11
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"İzin"	Yeni Adam	8 Haziran 1944	493	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"Garson"	Yeni Adam	29 Haziran 1944	496	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"Kördüğüm"	Yeni Adam	19 İlk Teşrin 1944	512	6-7, 11
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"Zevk Hakkında"	Yaratış	23 Nisan 1945	7	7
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"Venüs'ün Gölgesi"	Yeni Adam	29 Kasım 1945	570	6-7
ÇEŞİTLİ KONULAR	Güvemli, Zahir	"Venüs'ün Gölgesi"	Yeni Adam	8 Aralık 1945	571	4, 11
ÇEŞİTLİ KONULAR	(İzer), Zeki Faik	"Evlerde Tecdidî Hava"	Arkitekt	Kânunusani 1932	1	24-26
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Çocuklar Arasında"	Yeni Adam	17 Kânunusani 1935	55	12-13
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Gece Bekçileri"	Yeni Adam	24 Kânunusani 1935	56	12-13
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Balıkhane"	Yeni Adam	31 Kânunusani 1935	57	12-13
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Dünkü ve Bugünkü"	Yeni Adam	7 Şubat 1935	58	10-11, 13
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Meyhanede Bir Akşam"	Yeni Adam	21 Şubat 1935	60	10-11
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Beyoğlu Âlemi!..."	Yeni Adam	28 Şubat 1935	61	10-11
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Beyazıt Meydanı"	Yeni Adam	7 Mart 1935	62	10-11
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Bitpazarı "	Yeni Adam	14 Mart 1935	63	10-11
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Maaş Yeri"	Yeni Adam	21 Mart 1935	64	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Bir Ölü, Dilenenler ve Yumurta Döğüşü"	Yeni Adam	28 Mart 1935	65	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Mezarlıkta Cuma"	Yeni Adam	4 Nisan 1935	66	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Dört Vaka"	Yeni Adam	11 Nisan 1935	67	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Kaptan) Arif Bedîî	"Gülhane Hastahanesinde"	Yeni Adam	18 Nisan 1935	68	8-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Kaptan, Arif	"Gülmesini ve Ağlamasını Unutan Adam"	Servetifünun Uyanış	25 İkincikânun 1940	2266-581	150-151
ÇEŞİTLİ KONULAR	Kaptan, Arif	"Gelibolu"	İstanbul	1 Şubat 1945	29	10
ÇEŞİTLİ KONULAR	Kaptan, Arif	"Satranç Oyuncusu ve Van Gogh"	Ulus Gazetesi	1 Nisan 1945		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Kaptan, Arif	"Paris'te Resim Yarenliği"	Şadırvan	6 Mayıs 1949	6	12-13
ÇEŞİTLİ KONULAR	Kaptan, Arif	"Bir Duvarın Hikâyesi"	Şadırvan	2 Eylül 1949	23	2

ÇEŞİTLİ KONULAR	Karaburçak,İhsan Cemal	"Au Hatay Terre Privilégiée"	La Turquie Kemaliste	Ekim 1938	27	2-9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Karaburçak,İhsan Cemal	"Dünyanın En Mühim ve En Güzel Turizm Köşesi... Güzel Hatay"	Ulus Gazetesi	20 Aralık 1938		9
ÇEŞİTLİ KONULAR	Kavruk,Hasan	"Silifke ve Tabiat"	19 Mayıs	Mart-Nisan 1946	74	25-27
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Sanat Bahsi-Tarihi Sınaattan Bir İki Misal"	İkdam Gazetesi	12 Nisan 1925		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Maarif Müfettişleri Kongresi Münasebetiyle-İhtisas Müfettişleri Lâzımdır"	İkdam Gazetesi	12 Mayıs 1925		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Hakikat Budur"	İkdam Gazetesi	27 Temmuz 1925		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Postalar ve Resimli Kartlar"	İkdam Gazetesi	11 Ekim 1925		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Bâtıl İtikatlarımız ve Menhus İzleri"	İkdam Gazetesi	8 Kasım 1925		
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"İki Nutuk Bir Makale Münasebetiyle"	İkdam Gazetesi	20 Kasım 1925		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Lifij,Hüseyin Avni	"Felsefe Parçaları"	Millî Mecmua	1 Kânunuevvel 1926	75	1219
ÇEŞİTLİ KONULAR	Lifij,Hüseyin Avni	"Nabi'nin Evi"	Millî Mecmua	22 Teşrinievvel 1926	72	1157-1158
ÇEŞİTLİ KONULAR	Muallâ,Fikret	"Sovyet Rusyada Mesken Meselesi"	Arkitekt	Temmuz 1931	7	239-240
ÇEŞİTLİ KONULAR	Muallâ,Fikret	"Siyah Beyaz San'atı"	Arkitekt	1933	6	186
ÇEŞİTLİ KONULAR	Mualla,Fikret	"Masal"	Ses	2 İkkânun 1938	3	
ÇEŞİTLİ KONULAR	Mürüdoğlu,Zühtü	"San'at Münakaşaları/Tekrar Geriye Dönebilsek"	Tasvir Gazetesi	4 Nisan 1945		2
ÇEŞİTLİ KONULAR	Naci,Elif	"San'at: Vazifeye Davet"	Servetifünun	9 Temmuz 1932	1811/136	86
ÇEŞİTLİ KONULAR	Naci,Elif	"Kadın ve Resim"	Gündüz	15 Nisan 1936	1	10
ÇEŞİTLİ KONULAR	Naci,Elif	"San'ata Dair:Asrî Sebil"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Mayıs 1937		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Naci,Elif	"Bir Seccade"	Anıt	Temmuz 1949	6	10-11
ÇEŞİTLİ KONULAR	Sönmezler,Kemal	"İngiliz Parkçılığı"	Yeni Adam	8 Nisan 1943	432	5
ÇEŞİTLİ KONULAR	Tollu,Cemal	"Mağaralar ve Modern Evler"	Ar	Nisan 1938	4	14-15
ÇEŞİTLİ KONULAR	Eşref Fehim (Üren,Eşref)	"Erzurum'da Picasso"	Milliyet Gazetesi	8 Ocak 1932		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Üren,Eşref	"Dönerler"	Milliyet Gazetesi	22 Mart 1932		5
ÇEŞİTLİ KONULAR	Üren,Eşref	"Rue Boétie"	Milliyet Gazetesi	29 Mayıs 1932		
ÇEŞİTLİ KONULAR	Üren,Eşref	"Dört Başlı Dragon"	Yeni Adam	30 Ağustos 1934	35	6
ÇEŞİTLİ KONULAR	(Yetik),M. Sami	"Hücumlar"	Milliyet Gazetesi	15 Eylül 1932		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	(Aksel,Malik) M.A.	"Memleket Resimleri"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	10-14
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveler:Dün ve Bugün"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Şubat 1946	106	12-13
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Aksel,Malik	"Sanatın Kanatları Altında Kalabilmemiz, Sanatı Korumakla Kabilirdi"	Şadırvan	13 Mayıs 1949	7	3
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Aksel,Malik	"Otuz Beş Senelik Palet"	Şadırvan	14 Ekim 1949	29	6-7
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Arseven,Celâl Esad	"Devlet ve Sanatkâr"	Akşam Gazetesi	30 Mayıs 1948		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Sovyet Sanatı ve Devletleşme"	Yeni Adam	17 Kânunusani 1935	55	10
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah C.	"Resim:Üstadların Eserleri"	Varlık	1 Birinciteşrin 1936	78	86-87
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Sanat ve Devlet"	Ar	İkkânun 1937	12	1-2
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Sanat ve Devlet"	Ulus Gazetesi	18 Kasım 1937		7,10
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Güzel San'atlar Meselesi"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Şubat 1939		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:San'at İçin San'at"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Mart 1939		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Amelî Davalarımız:Sanat Dünyamızda Tezad"	Büyük Doğu	8 İkteşrin 1943	4	3
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Sanat ve Devlet"	Sanat Konuşmaları	1943		117-120
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Sanatkâr ve Yarını"	Yeni İstanbul Gazetesi	16 Aralık 1949		4
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Berk,Nurullah	"Sanat Hayatı:Sanat Dâvamızın Ana Hatları"	Yeni İstanbul Gazetesi	23 Aralık 1949		4
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	(Boyar), Ali Sami	"İçler Acısı... Resim Sergisi Münasebetile: Nazmi Ziya'ya"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Ağustos 1932		

DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Cüda, Mahmut	"Bir Anket Dolayısıyla:San'atkar Nasıl ve Hangi Şartlar Altında Yetişir?"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Haziran 1937		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Dino,Abidin	"Stop"	Yeni Ses	Aralık 1939	2	5,21
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Elder, Abidin	"San'atçının Durumu"	Fikirler	30 Haziran 1945	296-297	10-11
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Elderoğlu,Abidin	"Sayın Zeki Faik İzer'e Açık Mektup"	Fikirler(Yeni Seri)	Ocak 1949	19	16-18
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Epikman,Refik	"Yurdu Gezen Türk Ressamları"	Güzel Sanatlar	1939	1	131-137
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	(Epikman,Refik) R.E.	"Türk Ressamlarının Yurt Gezisi"	Ülkü	Temmuz 1939	77	461-462
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Epikman,R.	"Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türk Ressamları Arasında Tertip Ettiği Yurt Gezisi"	Ülkü	Eylül 1939	79	73-74
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Epikman,Refik	"Cumhuriyet Halk Partisinin Tertip Ettiği İkinci Yurt Gezisi"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	170
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Ergüven,Nureddin	"Ankara Gari İçin Dekor Müsabakası"	Ar	Birincikânun 1937	12	10-11
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim Havadisleri"	İnsan (Derleme Kitap)	15 Temmuz 1938	4	375-376
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	(Güran),Nazmi Ziya	"16'ncı Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ağustos 1932		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Karaburçak,İhsan Cemal	"B. Şükrü Kaya'ya"	Ar	Temmuz 1937	7	1
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Karaburçak,İhsan Cemal	"Devlet Resim Sergisi Dolayısıyla:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	1 Mayıs 1950		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Karaburçak,İhsan Cemal	"Resme Dair:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	7 Temmuz 1950		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Karsan,Ali	"Ressamların Derdi"	Arkitekt	1946	5-6	138-139
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Karsan,Ali	"Ressamların Dertleri"	Arkitekt	1946	7-8	156-157
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Muhittin Sebati	"San'at Aleminde: Güzel San'at Aşısı Lâzım"	Vakit Gazetesi	30 Temmuz 1931		4
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Naci,Elif	"San'ata Dair:Ressamlara Aylık"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mayıs 1937		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Suman,Nusret	"Resim Sergisi Dolayısıyla"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	14
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Tollu,Cemal	"Bir Anket Münasebetile"	Ar	Haziran 1937	6	1-2
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Tollu,Cemal	"Barbaros Âbidesi Dolayısıyla:Türk San'atkarının Değeri"	Vatan Gazetesi	26 Mart 1944		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Tollu,Cemal	"San'at Aleminde:Varlığımızı Tanıtmalıyız"	Vatan Gazetesi	22 Nisan 1944		
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Urallı,Salih N.	"Ressamlar ve Aylık Meselesi"	Ar	Mart 1937	3	7
DEVLET VE SANAT-SANATKÂR	Üren,Eşref	"Bir Sanat Hesaplaşması"	Ülkü (Yeni Seri)	İkinci Teşrin 1942	28	24
DİN VE SANAT-RESİM	Aksel,Malik	"Türkler'de Din ve San'at"	Ülkü	Birincikânun 1935	34	246-249
DİN VE SANAT-RESİM	Aksel,Malik	"Resim:Resmin Günahı"	Şadırvan	25 Kasım 1949	35	10-11
DİN VE SANAT-RESİM	Berk,Nurullah	"Bektaş ve Mevlevilerde Ressamlık"	Yeni Mecmua	24 Mayıs 1940	56	7-8
DİN VE SANAT-RESİM	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Greco ve Allahsız San'atkarlar"	Tan Gazetesi	5 Kasım 1935		
DİN VE SANAT-RESİM	Naci,Elif	"İslâm ve Hıristiyan Resmi"	Anayurt	23 İkinci Teşrin 1933	5	
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Cüda,Mahmut	"Resimde Ümanizma"	Yeni Adam	12 Birincikânun 1940	311	10-11
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Şiþsak Tornistan"	Ses	7 Haziran 1939	1	7
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Cingöz Recai'den Peyami Safa'ya Açık Mektup"	Ses	7 Haziran 1939	1	7,20
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Sait Faik Adalı Abasıyanık"	Ses	7 Haziran 1939	1	16
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Köy ve Sanat"	Ses	Eylül 1939	4	5,23
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Karacaoğlan, Cehenneme Ateş Götürmeyi Tavsiye Eden Şair"	Yeni Ses	Ekim 1939	1	5
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Senfoni, Necip Fazıla Karşı İsyân Bayrağını Çeken Şiirdir!"	Servetifünun Uyanış	23 İkinciteşrin 1939	2257-572	4-5
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Avdet Edebiyatı"	Yeni Ses	1940	10	
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Hak Bildiğin Yola Tek Başına Gideceksin! Slogan Edebiyatı:Hayır! İnkılap Edebiyatı:Evet!"	Yeni Yol	30 Eylül 1940	2	9
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Mayakovski ve XX nci Asır"	Servetifünun Uyanış	7 Birincikânun 1939	2259-574	36-37
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Mücessem (Üçboyutlu) Sinema"	Yeni Edebiyat	15 Haziran 1941	17	1,3

EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Shakespeare ve Yeni Şiir"	Yeni Edebiyat	16 Haziran 1941	16	1-2
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Şair Lafi"	Yeni Edebiyat	1 Temmuz 1941	18	1,4
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Halk Sanatı"	Yeni Edebiyat	1 Ağustos 1941	19	1,4
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Kavga Şairi Tevfik Fikret"	Yeni Edebiyat	15 Ağustos 1941	20	1,3
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Gustave Flaubert ve Realizm"	Yeni Ses	1 Eylül 1941	12	12
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Dino,Abidin	"Şiir Hakkında"	Yeni Ses	Ekim 1941	15	4
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Hocamız Ahmet Haşim"	Kültür Haftası	26 Şubat 1936	7	133
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yem Borusu"	Tan Gazetesi	10 Haziran 1936		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir İnsan Tanımak"	Kiraz Ayı (Derleme Kitap)	18 Haziran 1936		84-85
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Maksim Gorki ve Semaver"	Tan Gazetesi	21 Haziran 1936		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Çukur"	Tan Gazetesi	22 Haziran 1936		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bana Beni Anlat Beni!"	Bugün Gazetesi	19 Ekim 1938		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Davetsiz Misafirler"	Bugün Gazetesi	2 Kasım 1938		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Eldebir Mıstafendi"	Bugün Gazetesi	27 Kasım 1938		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ay İşğine Dair"	Dost Dost (Derleme Kitap)	5 Mart 1940		46-48
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Şiir ve Şaire Dair I"	Tan Gazetesi	4 Eylül 1941		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Şiir ve Şaire Dair II"	Tan Gazetesi	12 Eylül 1941		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Romana Dair:Mektep,Roman ve Dedikodu"	Tan Gazetesi	16 Eylül 1941		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Muharrir Aranıyor"	Ulus Gazetesi	7 II. Teşrin 1941		5
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Göze Dair"	Ulus Gazetesi	14 II. Teşrin 1941		5
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Cehennem Elinden Haber"	Gençlik	1942		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yahya Kemal ve İstanbul I"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1943		214-218
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Er Meydanı"	Tan Gazetesi	3 Eylül 1943		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Biricik Münekkidimiz Nurullah Ataç"	İşte Sanat Edebiyat	Şubat 1944	1	
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Kendi Dilinde Şiir Bulamayanlar"	İşte Sanat Edebiyat	Mart 1944	2	
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Kağnı Edebiyatı"	Hepbutopraktan	Nisan 1944	3	
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Nurullah İki Gözüm Hiçbirisi"	Dost Dost (Derleme Kitap)	Nisan 1944		255-256
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sanat Hayatı:Resimde Konu Bereketi Hakkında"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Temmuz 1944	68	5-6
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Nurullah Ataç'ın Sohbetleri"	Dost Dost (Derleme Kitap)	Ağustos 1944		296-298
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Merhaba! Aganta Burina Burinata"	Vatan Gazetesi	28 Haziran 1946		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Görelle,Hamit	"Dil Kurultayına İthaf: Bonjur, Mersi, Pardon"	Şadırvan	2 Eylül 1949	23	6-7
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir	"Üstad Ekrem'de Yaşayan Cephe"	Yeni Adam	6 Şubat 1941	319	8-9
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir	"Cenap Şahabettin ve Empresyonizma"	Büyük Doğu	12 Kasım 1943	9	6
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir	"Paul Verlaine"	Yeni Adam	28 Mart 1946	587	6-11
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir Sıtkı	"Otuz Beş Yaş"	Varlık	Kasım 1946	316	11-12
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir	"Hikâye Sanatına Dair"	Varlık	1 Nisan 1947	321	8
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir	"İki Antoloji"	Varlık	1 Ağustos 1947	325	7
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Güvemli,Zahir	"Türk Edebiyatının En Güzel Hikâyeleri"	Varlık	1 Aralık 1947	329	9
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanat ve Edebiyat"	Kültür Haftası	18 Mart 1936	10	122
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Naci,Elif	"San'ata Dair:Hâmidin Maskı"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Nisan 1937		
EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILAR	Naci,Elif	"San'at: Ressam Peyami Safa"	Servetifünun	2 Temmuz 1931	1820/135	68
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Aksel,Malik	"Sanatta Gençlik ve İhtiyarlık"	Ulus Gazetesi	18 Mart 1945		

ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Arseven,Celâl Esad	"Zavallı Sanat"	Akşam Gazetesi	14 Mayıs 1948		
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Berk,Nurullah	"Sanat: Genç ve Amatör Bir Ressam Nejat Melih'in Eserleri"	Vatan Gazetesi	26 Ocak 1941		
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sanat Hayatı:Resimde Eski ve Yeni"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Mart 1944	59	5-6
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Görelle,Hamit	"Sanat Aleminde:Türk Resmi, İrtica"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1947		
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	İzer,Zeki Faik	"Sanat Alemi-Yeni ve Eski Resim Arasında"	Görüş	Şubat 1932		221-227
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Naci,Elif	"San'at:Kasırga"	Vakit Gazetesi	21 Mayıs 1929		
ESKİ-YENİ SANAT VE RESİM	Tollu,Cemal	"Sanat Hayatı:Akademik-Klasik-Modern Dedikoduları"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 1947		
FOTOĞRAF	Berk,Nurullah	"Fotograf ve Sanat"	Ar	Haziran 1937	6	5-7
FOTOĞRAF	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Fotoğrafçılığa Dair Müspet Düşünceler"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Haziran 1939		
FOTOĞRAF	Epikman,Refik	"Ankara Halkevi'nin İkinci Fotoğraf Müsabakası"	Ülkü	Mart 1940	85	73-74
FOTOĞRAF	Epikman,Refik	"Ankara Halkevi'nin II nci Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	Nisan 1940	86	176
GALERİ	(Berk),Nurullah Cemal	"Müze ve Galeriye Dair"	Vakit Gazetesi (Parasız İlave)	20 Teşrinisani 1930		
GALERİ	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Müzeye, Galerilere Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Şubat 1939		
GALERİ	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim Galerisi"	İnsan	15 Temmuz 1938		
GALERİ	Görelle,Hamit	"Bir Galeri İstiyoruz"	Tan Gazetesi	14 Şubat 1936		
GALERİ	İzer,Zeki Faik	"Sergi ve Galeri"	Gençlik Gazetesi	8 Haziran 1939		
GALERİ	Karaburçak,İhsan Cemal	"Resme Dair:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	7 Temmuz 1950		
GALERİ	Lifij,Hüseyin Avni	"Galeriler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Teşrinievvel 1923		
GALERİ	Lifij,Hüseyin Avni	"Galeriler II"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Teşrinievvel 1923		
GALERİ	Muhittin Sebati	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği Ne Yapmak İstiyor ve Memleketinden Ne Bekliyor?"	Resimli Uyanış	14 Teşrinisani 1929	1735/50	811
GALERİ	Naci,Elif	"Bir Galeri Lazımdır"	Milliyet Gazetesi	1932		
GALERİ	Tollu,Cemal	"Ankara Halkevi Resim Galerisi"	Çığır	Haziran 1941	103	175-177
GALERİ	Tollu,Cemal	"Galeri"	Büyük Doğu	14 Nisan 1944	27	5
GRAFİK SANATLARI	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Afiş San'atına Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Haziran 1939		
GRAFİK SANATLARI	(Köseoğlu), Edip Hakkı	"Afiş"	Arkitekt	1933	4	122-123
GRAFİK SANATLARI	(Köseoğlu), Edip Hakkı	"Güzel San'atlar, Resim: Afiş Nasıl Olmalı?"	Vakit Gazetesi	9 Haziran 1933		7
GÜZEL SANATLAR	Arseven,Celâl Esad	" 'L'art Turc' Hakkında"	Konya	Mayıs 1940	32	1774-1779
GÜZEL SANATLAR	Arseven,Celâl Esad	"Lisan Bahisleri: Güzel Sanatlarda Terimler"	Ulus Gazetesi	5 Birinciteşrin 1942		2
GÜZEL SANATLAR	Arseven,Celâl Esad	"Lisan Bahisleri: Güzel Sanatlarda Terimler"	Ulus Gazetesi	6 Birinciteşrin 1942		4
GÜZEL SANATLAR	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat: Güzel San'atlar Meselesi"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Şubat 1939		
GÜZEL SANATLAR	Boyar,(Ali) Sami	"Güzel Sanat Zevki"	Radyo	Mart 1947	63	9
GÜZEL SANATLAR	Elder, Abit	"Güzel Sanat Meselesi"	Bağ	Mart 1942	5	9-10
GÜZEL SANATLAR	(Görelle), Hâmid Nejdîd	"Bir İzah: Güzel Sanatlar"	Akşam Gazetesi	12 Kânunuevvel 1934		
GÜZEL SANATLAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Sanâyi-i Nefisimizi Nasıl Bir Çâre Ciddiyete İslâl Eder?"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Kânunuevvel 1924		
GÜZEL SANATLAR	Muhittin Sebati	"San'at Aleminde: Güzel San'at Aşısı Lâzım"	Vakit Gazetesi	30 Temmuz 1931		4
HALK SANATI VE SANATÇILARI	Dino,Abidin	"Resim, Ressam"	Ses	18 Kasım 1938	1	4
HALK SANATI VE SANATÇILARI	Dino,Abidin	"Halk Sanatı"	Yeni Edebiyat	1 Ağustos 1941	19	1,4
HALK SANATI VE SANATÇILARI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir İki Söz:Adsız Sanatkârlar"	Tan Gazetesi	21 Mayıs 1935		

HALK SANATI VE SANATÇILARI	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Adsız Afifçi"	Ses	18 Kasım 1938		
HALK SANATI VE SANATÇILARI	(Oygar), İsmail Hakkı	"Halk Şairi Gibi Halk Ressamı da Vardır. Dün Kereste Taşıyan Köylü Çocuğu Cuma, Bugün Tablolar Çizebiliyor"	Kurun	28 İkinci teğrin 1934		5
HALK SANATI VE SANATÇILARI	Üren, Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Kendiliğinden Resim Yapanlar"	Ulus Gazetesi	25 Temmuz 1943		5
HALK SANATI VE SANATÇILARI	Tollu, Cemal	"Halk Resmi ve Yüksek Resim Sanatı"	İnanç	Nisan 1940	4	22-23
HALK VE RESİM-SANAT	Aksel, Malik	"Sanat ve Muhit"	Çığır	Nisan 1937	49	124-125
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Aksel, Malik	"Sanat ve Muhit"	Ankara	1 Temmuz 1945	1	5-6
HALK VE RESİM-SANAT	Berk, Nurullah	"Sanat Bahisleri: Dıvarlar ve Sanat Kültürü"	Ulus Gazetesi	25 Ekim 1937		4
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Müzeye, Galerilere Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Şubat 1939		
HALK VE RESİM-SANAT	Dino, Abidin	"Avam"	Yeni Edebiyat	15 Ekim 1940	1	
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Elderoğlu, Abidin	"Halk Arasında Bir Sanat Gelişmesi"	Fikirler (Yeni Seri)	Mayıs-Haziran 1949	23-24	11-13
HALK VE RESİM-SANAT	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Resim Yaparken"	Tan Gazetesi	22 Ekim 1935		
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Çirilçıplak"	Tan Gazetesi	14 Mayıs 1936		
HALK VE RESİM-SANAT	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Halk Anlamıyormuş"	Bugün Gazetesi	8 Ekim 1938		
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Halkın Sanat Anlayışı"	Ses	Şubat 1940	4	
HALK VE RESİM-SANAT	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Resim Yaparken..."	Vatan Gazetesi	2 Temmuz 1944		
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Resim Yaparken: Karabaş I"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Aralık 1945	101	11-13
HALK VE RESİM-SANAT	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Resim Yaparken: Karabaş II"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Aralık 1945	102	10-12
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Naci, Elif	"Halk ve Resim"	Ar	Haziran 1938	6	6
HALK VE RESİM-SANAT	Kaptan, Arif	"Güzel Sanatlar: Resim Üzerinde Düşünceler..."	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Karaburçak, İhsan Cemal	"Devlet Resim Sergisi Dolayısıyla: Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	1 Mayıs 1950		
HALK VE RESİM-SANAT	Tollu, Cemal	"Ankara Halkevi Resim Galerisi"	Çığır	Haziran 1941	103	175-177
HALK VE RESSAM-SANATKÂR	Tollu, Cemal	"Güzel Sanatlar: Halk ve San'atkâr"	Vatan Gazetesi	5 Mayıs 1944		

HALKEVLERİ VE SANAT	Dino,Abidin	"Adana Halkevi Çalışmaları:Halkevinde Köy Tiyatrosu"	Görüşler	Nisan 1943	52	14
HALKEVLERİ VE SANAT	Epikman,Refik	"Halkevleri ve Halkodalarının XVIII. Yıldönümünde Resim Çalışmalarına Genel Bir Bakış"	Ülkü(3.Seri)	Mart 1950	39	5-6
HALKEVLERİ VE SANAT	Güvemli,Zahir	"Halkevleri Resim Sergisi Talimatnâmesi"	Ülkü	Birincikanun 1939	82	
HALKEVLERİ VE SANAT	Tollu,Cemal	"Ankara Halkevi Resim Galerisi"	Çığır	Haziran 1941	103	175-177
HALKEVLERİ VE SANAT	Uzmen,Celâl	"Güzel San'atlarda Resim"	Uludağ	Şubat 1942	44	13-14
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	(Arseven),Celâl Esat	"Şehircilik Sayıfası: Meydanlar Nasıl Olmalıdır?"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Eylül 1929		6
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	(Arseven,Celâl Esat), C.E.	"Şehircilik Sayıfası: Şoselerimiz Neden Bozuluyor?"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Kânunuevvel 1929		6
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	(Arseven),Celâl Esat	"Şehircilik Sayıfası: Ankaranın Yolları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Kânunuevvel 1929		6
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	(Arseven),Celâl Esat	"Muhasebe: Akademimizde Şehircilik"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Haziran 1930		3
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	Arseven,Celâl Esat	"Sanat Bahisleri: Göbekli Bahçeler, Bahçelerimizdeki Göbeklerde Ne Estetik, Ne Mantık Var"	Ulus Gazetesi	8 Ocak 1939		4
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	Arseven,Celâl Esat	"Şehircilik Meseleleri: İmar Hakkında Fikir Toplamalar"	Ulus Gazetesi	25 Mart 1939		5
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	Arseven,Celâl Esat	Türk Bahçesi	Mimarlık	1944	3	25-26
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	(Lifij),Hüseyin Avni	"Şehir Estetiği"	İkdam Gazetesi	12 Eylül 1925		
KENT VE PEYZAJ SANATLARI	Sönmezler,Kemal	"İngiliz Parkçılığı"	Yeni Adam	8 Nisan 1943	432	5
KOLEKSİYON	Aksel,Malik	"Meşhur Bir Sanat Koleksiyoncusu"	Şadırvan	16 Eylül 1949	25	4-5
KOLEKSİYON	Berk,Nurullah	"Bir Koleksiyona Dair"	Ses	25 Sontesrin 1938	2	
KOLEKSİYON	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:San'at Sevgisine ve Koleksiyonlara Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Nisan 1939		
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Elderoğlu,Abidin	"Kızılcıllu Enstitüsü Resim Sergisi"	Fikirler(Yeni Seri)	Mart 1948	9	5-6
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Birkaç Gün I"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Mart 1946	108	12-14
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Birkaç Gün II"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1946	109	
MODELLER	Aksel,Malik	"Modeller ve Ressamlar"	Şadırvan	12 Ağustos 1949	20	2-3
MODELLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Modelin Hikâyesi"	Tan Gazetesi	12 Temmuz 1935		
MODELLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Modelin Hikâyesi"	İnsan	15 Mayıs 1938	2	98-108
MODELLER	(İzer), Zeki Faik	"Edebiyat ve Tenkitleri:Montparnasse'ın İç ve Dışı"	Yeni Adam	28 Mayıs 1934	22	7
MÜZE	(Berk),Nurullah Cemal	"Müze ve Galeriye Dair"	Vakit Gazetesi (Parasız İlave)	20 Teşrinisani 1930		
MÜZE	Berk,Nurullah	"A"ımıza Dair Bir İki Not"	Çığır	Mayıs-Haziran 1936	38-39	135
MÜZE	Berk,Nurullah	"Güzel Sanatlar Müzesi"	Ar	Temmuz 1937	8-9	1-2
MÜZE	Berk,Nurullah	"Sanat Aleminde:Güzel Sanatlar Müzesi"	Ulus Gazetesi	25 Eylül 1937		4
MÜZE	Berk,Nurullah	"Sanat ve Fikir: Güzel Sanatlar Galerisi ve Bir Temenni"	Ulus Gazetesi	21 Ocak 1938		7
MÜZE	Berk,Nurullah	"Güzel Sanatlar Galerisi ve Bir Temenni"	Heray	Mart 1938	7	111-114
MÜZE	Berk,Nurullah	"Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I"	Ar	Nisan 1938	4	10-12
MÜZE	Berk,Nurullah	"Resim ve Heykel Müzesi II"	Ar	Mayıs 1938	5	12-13
MÜZE	Berk,Nurullah	"Resim ve Heykel Müzesi III"	Ar	6 Haziran 1938	6	12-15
MÜZE	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Müze, Galerilere Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Şubat 1939		
MÜZE	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Müzeler"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Haziran 1939		
MÜZE	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Müzeler"	Yeni İstanbul Gazetesi	18 Şubat 1950		4
MÜZE	Dikmen,Halil	"Resim ve Heykel Müzesi Münasebetle"	Ar	4 Nisan 1938	4	9
MÜZE	Dikmen,Halil	"Resim ve Heykel Müzesi Münasebetle"	Ar	Haziran 1938	6	9-10

MÜZE	Dikmen,Halil	"Resim ve Heykel Müzesi"	Radyo	Ekim-Aralık 1949	94-96	19-20
MÜZE	Epikman,Refik	"Resim ve Heykel Galerisi"	Ar	Birinci Teşrin 1938	22	6-9
MÜZE	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Müzelerimiz"	Tan Gazetesi	4 Mayıs 1936		
MÜZE	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Müze ve Çerçeve"	Bugün Gazetesi	6 Kasım 1938		
MÜZE	(Eyüboğlu),Bedri Rahmi	"Türkiye'de San'atın Yeni Cebhesi"	Yeni Türk	İl. Teşrin 1940	95	403-406
MÜZE	İzer,Fuat	"Resim ve Heykel Galerisi, Bu Galerinin Açılması Sanat Hayatımız İçin Pek Mühim Bir Hâdise Sayılmalıdır"	Yeni Adam	23 Mart 1939	221	10-11,19
MÜZE	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Müzelerimizi Tanıyalım"	Yeni Adam	19 Mart 1934	12	6
MÜZE	Tollu,Cemal	"Sanat İlahımları:Türk Tarihi Müzesi"	Vatan Gazetesi	16 Nisan 1944		
MÜZE	Tollu,Cemal	"Sanat Âlemi:Bursada Resim Müzesi"	Vatan Gazetesi	2 Haziran 1944		
MÜZİK	Dino,Abidin	"(Ruhi Su) Halk Türküsü Aldı Yürüdü"	Yaprak	15 Mart 1950	22	2
MÜZİK	Elderoğlu,Abidin	"Halk Arasında Bir Sanat Gelişmesi"	Fikirler(Yeni Seri)	Mayıs-Haziran 1949	23-24	11-13
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Dağlar Bizimdir"	Tan Gazetesi	7 Ekim 1935		
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Nizipli Neredesin!"	Bugün Gazetesi	1938		
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Plak:Nizipli'nin Dağları"	Ar	2 Şubat 1938		
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Tino Rossi ve Sinan"	Bugün Gazetesi	3 Ekim 1938		
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Klasik Türk Musikisi"	Bugün Gazetesi	31 Ekim 1938		
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Radyo'da Halk Türküleri"	Ulus Gazetesi	23 İkkânun 1941		5
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Fosforlu Cevriye-Yahut Sanatlar Elele Verince"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1946		
MÜZİK	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Türküler Geliyor"	Türk Folklor Araştırmaları	Ağustos 1950	13	
MÜZİK	Uzel,Celâl	"Ahmet Yektâ Madran"	Düşünce	Nisan 1950	4	23-25
PLASTİK SANATLAR	Uzel,Celâl	"Plâstik Sanatlar"	Fikirler	1 Nisan 1941	215	3-5
RESİM	Berk,Nurullah Cemal	"Resim Nedir? I"	Ağaç	4 Nisan 1936	4	10-11
RESİM	Berk,Nurullah	"Resim Sanatında İfade"	Yücel	1942	83	206-207
RESİM	Boyar,Alî Sami	"Resmi Neden Severiz"	Akademi	1 Haziran 1946	3	21-23
RESİM	Elderoğlu,Abidin	"Şuur Altı Ölçüleri"	Fikirler(Yeni Seri)	Şubat 1948	8	7-11,20
RESİM	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resme Dair"	Bugün Gazetesi	29 Kasım 1938		
RESİM	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bayanlar Baylar"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Haziran 1945		23-27
RESİM	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Resim Üzerinde Düşünceler..."	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5
RESİM	Lévy,Léopold	"Resim"	Arkitekt	1936	12	348-349
RESİM	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Göz ve Akıl"	Ulus Gazetesi	9 Mayıs 1943		5,6
RESİM	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Resimde Kaynaşma"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1943		5
RESİM	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Resimde Denklik"	Ulus Gazetesi	30 Mayıs 1943		5
RESİM TEKNİKLERİ						
Fresk	Karsan,Alî	"Fresk"	Arkitekt	1944	9/10	218-221
Fresk	Karsan,Alî	"Sainte-Irene'de Fresk"	Arkitekt	1946	1-2	38
Fresk	Sümer,Ayetullah	"Fresk Sanatı"	Ağaç	20 Haziran 1936	12	13-14
Tempera	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Resim Tekniği: Tutkallı Boya (Détrempe)"	Ulus Gazetesi	22 Ağustos 1943		5
Pastel	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Resim Tekniği: Bastel"	Ulus Gazetesi	29 Ağustos 1943		5

Gravür	Berkel,Sabri	"Gravür Hakkında"	Güzel Sanatlar	1939	1	63-68
Gravür	Berkel,Sabri	"Sanat Köşesi: Gravür Sanatı"	Servetifünun Uyanış	10 Temmuz 1941	2342	88
Gravür	Berkel,Sabri	"Sanat Köşesi: Gravür ve Litografi Sanatı"	Servetifünun Uyanış	17 Temmuz 1941	2343	102-103
Gravür	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Masereel Yurt Hatıraları"	Yeni Adam	13 Eylül 1934	37	
Gravür	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Akademimizde Yeni Bir Atölye:Gravür"	Bugün Gazetesi	18 Aralık 1938		
Gravür	Lévy,Léopold	"Siyah ve Beyaz"	Güzel Sanatlar	1940	2	27-32
Guaş	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Resim Tekniği: Gouache-Zamklı Boya"	Ulus Gazetesi	23 İlkteşrin 1943		5
RESİM TÜRLERİ-KONULARI						
Çocuk Resimleri	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Çocuklara Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Nisan 1939		
Çocuk Resimleri	Elderoğlu,Abidin	"Çocuk Yayınları, Resimleri"	Düşünce	Ocak 1950	1	11-12
Çocuk Resimleri	Naci,Elif	"San'ata Dair:Çocuk ve Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Nisan 1937		
Desen	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:İki Sergi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1939		
Desen	Berk,Nurullah	"Desen Hakkında Nottlar"	Yeditepe	1 Kasım 1950	11	43
Desen	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Desen Nedir?"	Ulus Gazetesi	22 Ağustos 1943		5
Desen	Lévy,Léopold	"Siyah ve Beyaz"	Güzel Sanatlar	1940	2	27-32
Desen	Mürtoğlu,Zühtü	"Canlı Desen, Dessin Animê"	İstanbul	1 Şubat 1944	5	6-7
Figür	Berk,Nurullah	"Türk Sanatında Halk ve Köylü"	Yeni Mecmua	21 Haziran 1940	60	6-7
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveller:Eski Kitaplarda Resim"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Ekim 1946	122	7-9
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveller:Eski Kitaplarda Resim II"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Kasım 1946	124	9-11
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveller:Eski Kitaplarda Resim III"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Aralık 1946	125	8-10
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Aksel,Malik	"Sanat Konuları:Resim ve Edebiyatçılarımız"	Ülkü (3. Seri)	Şubat 1949	26	24-26
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Aksel,Malik	"Sanat Tarihi:Eski Kitaplarda Resim"	Ülkü (3. Seri)	Eylül 1949	33	14-16
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Masereel Yurt Hatıraları"	Yeni Adam	13 Eylül 1934	37	
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"İki Kitap"	Tan Gazetesi	12 Mayıs 1936		
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Kitap İçin"	Yücel(Yeni Seri)	Mayıs 1950	5	2
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Resimleme"	Yeni Adam	29 Ağustos 1946	609	7-11
Kadın	Aksel,Malik	"Sanat Arkeoloji:Sanatta Kadın"	Milliet	Mayıs 1943	13	22-24
Kadın	Aksel,Malik	"Güzel Kadın ve Bugünün Sanatı"	Şadırvan	24 Haziran 1949	13	6
Kadın	Berk,Nurullah	"Sanatta Kadın Vücudu"	Ar	İkinci Kânun 1938	1	5-7
Karikatür	Aksel,Malik	"Sanat Konuları:Karikatür ve Modern Resim"	Ülkü (3.Seri)	Haziran 1948	18	14-15,18
Karikatür	Aksel,Malik	"Bugünkü Karikatürümüz Hakkında"	Şadırvan	3 Haziran 1949	10	3
Karikatür	Burak,Ratıp Tahir	"Cemal Nadir Öldü"	Ülkü (3.Seri)	Mart 1947	3	21
Karikatür	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Karagöz ve Karikatür"	Bugün Gazetesi	17 Ekim 1938		
Karikatür	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Karikatür Albümü Münasebetiyle"	Bugün Gazetesi	8 Aralık 1938		
Karikatür	Güler,Cemal Nadir	"Kendi Kalem ile: Hayatım ve Sanatım"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Şubat 1947		
Karikatür	Güler,Cemal Nadir	"Hayatım ve Sanatım"	Çığır	Nisan 1947	173	56-58
Karikatür	Güvemli,Zahir	"Karikatür Nedir?"	Büyük Doğu	29 İlkteşrin 1943	7	103
Karikatür	Güvemli,Zahir	"İnsan Yüzü ve Karikatür"	İşte Sanat Edebiyat	15 Haziran 1944	4	23-25
Karikatür	(Lifij),Hüseyin Avni	"Cem"	Tanin Gazetesi	1 Şubat 1925		
Karikatür	Naci,Elif	"Cemal Nadir"	Varlık	15 Mayıs 1934	21	331
Minyatür	Aksel,Malik	"Güzel Epikler:Türk Sanatının Garp Ressamlığına Tesirleri"	Ülkü	Haziran 1935	28	293-295
Minyatür	Aksel,Malik	"Güzel Epikler:Hindistanda Türk Sanatı"	Ülkü	Temmuz 1935	29	380-383

Minyatür	Aksel,Malik	"Resim:Eski Türk Resimleri"	Çığır	Birinci Kânun 1935	33	45-46
Minyatür	Aksel,Malik	"Sanat:Türkler'de Din ve Sanat"	Ülkü	Birinci Kânun 1935	34	246-249
Minyatür	Aksel,Malik	"Ar: Ar Bakımından Doğu ve Batı Ülkelerinde Türk İzleri"	Çığır	Şubat 1936	35	79
Minyatür	Aksel,Malik	"Sanat:Türk Ressamlığı"	Çığır	Nisan 1936	37	104-105
Minyatür	Aksel,Malik	"San'at:Plastik Sanatlar"	Çığır	I-II.Teşrin 1936	43-44	45
Minyatür	Aksel,Malik	"Şark Resminde Hususiyetler"	Ar	Haziran 1938	6	7-8,11
Minyatür	Aksel,Malik	"Türk ve İslâm Sanatı"	Ar	Birinci Teşrin 1938	22	1920
Minyatür	Aksel,Malik	"Eski Minyatörlerimiz ve Tab'at"	Ülkü	Ağustos 1949	32	21-23
Minyatür	Berk,Nurullah	"Minyatürler Cennetinde"	Yaşayan Sanat	Şubat 1949	2	19-21
Minyatür	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Minyatür Bahçelerinde"	Tan Gazetesi	2 Temmuz 1935		
Minyatür	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Minyatürlerden Batı Resminin Aldıkları"	Ulus Gazetesi	18 Temmuz 1943		5,6
Minyatür	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Düz Resim-Kabarık Resim"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1943		5
Natürmort	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu:Baltacıoğlu'na Açık Mektup"	Yeni Ses	1 Birincikânun 1939	2	
Natürmort	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Açık Mektup Daha "	Haber	30 Birincikânun 1939	2831	
Natürmort	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu:Baltacıoğlu'na Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	10-11
Natürmort	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Açık Mektup Daha "	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	12
Natürmort	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bir Bakır İbriğin Hikâyesi"	Tan Gazetesi	8 Nisan 1936		
Nü (Çıplak)	(Arseven), Celâl Esâd	"Çıplak Resim"	Yedigün	9 Mayıs 1939	322	6-7
Nü (Çıplak)	Berk,Nurullah	"Sanatta Kadın Vücudu"	Ar	İkinci Kânun 1938	1	5-7
Nü (Çıplak)	Berk,Nurullah	"Sanatta Ahlâk Meselesi"	Yeniğün	1 Temmuz 1939	17	18-19
Portre	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Resimde Portre"	Ulus Gazetesi	31 Mart 1942		4
Peyzaj	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Peyzajın Geçmişi"	Ulus Gazetesi	20 Haziran 1943		5,6
Mitoloji	Berk,Nurullah	"Üç Dilberler"	Yeniğün	15 Temmuz 1939	19	18-19
Mizah	Aksel,M.	"Eski Türk Resimleri ve Mizah"	Çığır	Tem-Ağu 1934	15-16	10
Mizah	Aksel, Malik	"Türk Resminde Mizahi Karakter"	Ar	Birinci Kânun 1937	12	6-9
Mizah	Güler,Cemal Nadir	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihî Değeri"	Türkün	Temmuz 1936	7	57-62
Mizah	Güler,Cemal Nadir	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihî Değeri"	Türkün	Ekim 1936	8	41-44
Mizah	Güler,Cemal Nadir	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihî Değeri"	Yücel	Ekim 1936		44-47
Mizah	Güler,Cemal Nadir	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihî Değeri"	Yücel	Kasım 1936		89-91
Mizah	Güler,Cemal Nadir	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihî Değeri"	Yücel	Aralık 1936		138-139
RESMİN DİĞER SANATLAR VE DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ						
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveler:Resim ve Diğer Sanatlar Arasında"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Nisan 1946	110	6-7
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveler:Masal ve Resim"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Mayıs 1946	112	12-13
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Aksel,Malik	"Resim ve Edebiyatçılarımız"	Ülkü	Şubat 1949	26	24-26
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim ve Edebiyat"	Tan Gazetesi	28 Ağustos 1935		
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Resim Sanatı, Resimde Sıra ile Tezyini Sanatların, Mimarının ve Şiirin Yeri"	Ulus Gazetesi	28 I. Teşrin 1941		5,6
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Cuma Mektupları: Vedat Nedim Tör'e 1"	Vatan Gazetesi	9 Haziran 1944		

Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Naci,Elif	"Haberler, San'at Aleminde, Resim ve Edebiyat"	Uyanış Servetifünun	11 Mart 1937	2116-431	552
Resim ve Edebiyat-Edebiyatçılar	Uzel,Celâl	"Plâstik Sanatlar"	Fikirler	1 Nisan 1941	215	3-5
Resim ve Felsefe	Naci,Elif	"Resim ve Felsefe"	Varlık	15 Ağustos 1933	3	40
Resim ve Fotoğraf	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Küçük Ressam Hasan Kaptan'a"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1949		121-123
Resim ve Heykel	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"San'at Hareketleri:10 lar Grupunun İkinci Resim Sergisi 1"	Vatan Gazetesi	20 Kasım 1947		2
Resim ve Heykel	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Küçük Ressam Hasan Kaptan'a"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1949		121-123
Resim ve Heykel	Uzel,Celâl	"Plâstik Sanatlar"	Fikirler	1 Nisan 1941	215	3-5
Resim ve Karikatür	Aksel, Malik	"Sanat Konuları:Karikatür ve Modern Resim"	Ülkü (3.Seri)	Haziran 1948	18	14-15,18
Resim ve Mimarı	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Abideler Meselesinde Yeni Bir Görüş"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Mart 1939		
Resim ve Mimarı	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Resim Sanatı, Resimde Sıra ile Tezyini Sanatların, Mimarînin ve Şiirin Yeri"	Ulus Gazetesi	28 I. Teşrin 1941		5,6
Resim ve Mimarı	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yapı ve Resim"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Birinciteşrin 1943	49	8-11
Resim ve Mimarı	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"San'at Hareketleri:10 lar Grupunun İkinci Resim Sergisi 1"	Vatan Gazetesi	20 Kasım 1947		
Resim ve Mimarı	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"İş İstiyoruz"	Yaşayan Sanat	Nisan 1949		
Resim ve Mimarı	Kalmık,Ercümen	"Mimaride Resmin Yeri"	Mimarlık	1944	6	2-3,9
Resim ve Mimarı	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Bir Plaj Dekorlarının Düşündürdükleri"	Ulus Gazetesi	15 Ağustos 1943		5,6
Resim ve Mimarı	Muallâ,Fikret	"Duvarların Lisanı"	Mimar	Temmuz 1931	7	242-245
Resim ve Mimarı	Üren,Eşref	"Mimarlıkta Resim"	Mimarlık	1944	3	31
Resim ve Müzik	Aksel,Malik	"Resim ile Musiki Arasında"	Ulus Gazetesi	10 Haziran 1945		
Resim ve Müzik	Elder,Â.	"Müzik ve Resim"	Hareket	1947	6	189
Resim ve Müzik	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yukule-le ve Musiki"	Tan Gazetesi	15 Aralık 1935		
Resim ve Müzik	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Küçük Ressam Hasan Kaptan'a"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1949		121-123
Resim ve Müzik	Uzel,Celâl	"Plâstik Sanatlar"	Fikirler	1 Nisan 1941	215	3-5
Resim ve Sinema	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Sinema ve Resim"	Yeni Adam	8 Kânunusani 1934	2	6
Resim ve Tezyini Sanatlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Resim Sanatı, Resimde Sıra ile Tezyini Sanatların, Mimarînin ve Şiirin Yeri"	Ulus Gazetesi	28 I. Teşrin 1941		5,6
Resim ve Tezyini Sanatlar	Arseven,Celâl Esad	"Yazı Resimler"	Yedigün	28 Mart 1939	316	12-13
RESMİN ÖGELERİ						
Çizgi-Renk	Berk,Nurullah Cemal	"Resim Nedir? II"	Ağaç	11 Nisan 1936	5	10-11
Işık-Gölge	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Düz Resim-Kabarık Resim"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1943		5
Renk	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Acayip Renkler Senfonisi ve Üç Adam Büyüklüğünde Güller"	Bugün Gazetesi	13 Aralık 1938		
Renk	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Renk Meselesi"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1941		100-102
Renk	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Renk ve Biçim"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1941		103-106
Renk	Görel,Hamid	"San'ata Dair:Boya, Renk"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mart 1938		
Renk	Özbel,Kenan	"Renklerin Tesiri"	Uludağ	Haziran 1939	22	45-48
Renk	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Renkler"	Ulus Gazetesi	6 Haziran 1943		5
Renk	Yener,Mümtaz	"Renk ve Şekillerin Psikolojisi"	Beş Sanat	Kasım 1950	8	5
RESSAM						
RESSAM	Dino,Abidin	"Du Peintre" (Ressama Dair)	La Turquie	1934		3
RESSAM	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Göz ve Dil"	Dost Dost (Derleme Kitap)	Aralık 1938		14-15
RESSAM	Görel,Hâmid	"Serbest Fikirler:Şehirlerimiz, Artist"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Temmuz 1938		
RESSAM	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Resim Üzerinde Düşünceler..."	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5

RESTORASYON	Arseven,Celâl Esat	"Sanat Bahisleri:Sanat Tamirleri, "Restauration" la Tamir Arasındaki Fatk Nedir?"	Ulus Gazetesi	9 Mayıs 1938		5
RESTORASYON	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ağlayan Mermer İle Sırtan Yağlıboya"	Bugün Gazetesi	3 Kasım 1938		
RESTORASYON	(İzer), Zeki Faik	"Restauration"	Yeni Adam	23 Nisan 1934	17	7
SANAT	Aksel,Malik	"Sanat Üstüne Notlar"	Hisar	1950		
SANAT	Elder,Abit	"San'at ve Hareket"	Bağ	Mart 1941	1	11
SANAT	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"En Büyük San'at"	Tan Gazetesi	13 Ağustos 1943		
SANAT	Mürtoğlu,Zühtü	"Sanata Dair"	İstanbul	1 Mayıs 1944	11	11
SANAT	Tuna,Saip	"Sanat Bahisler: Sanat Meselesi"	Ulus Gazetesi	3 İI. Kânun 1941		2
SANAT	(Yetik), M. Sami	"San'at Yolunda Birleşen Fikirler"	Milliyet Gazetesi	16 Teşrinievvel 1932		
SANAT	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Hayat Mı? Sanat Mı?"	Yeni Sabah Gazetesi	6 Ocak 1950		
Amacı	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanatın Mevzuu ve Maksudı"	Kültür Haftası	8 Nisan 1936	13	246
Anlamı	Arseven,Celâl Esad	"Öz Türkçe ile Ar Üzerinde Konuşmalar, Ar Nedir?"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Birincikânun 1934		
Batı ve Türk Sanatı	Dino,Abdîdn	"Fal"	Ses	7 Haziran 1939	1	5,23
Endüstrisi	Oygar,İsmail Hakkı	"L'Art et L'Industrie"	La Turquie Kemaliste	Nisan 1935	6	16-22
Eseri	Bingöl,Cemal	"Sanat ve Güzellik"	Notlar	İkincikânun 1942	2	7-8,15
Eseri	Elderoğlu,Abidin	"Sanat ve Kâinat"	Fikirler(Yeni Seri)	Nisan 1949	22	25-26
Eseri	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sanat Bahisleri: Gündelik Hayatımızda Sanat Eserleri"	Ulus Gazetesi	14 Sontesrin 1941		2
Fonksiyonu	Berk,Nurullah	"Sanat Ne İşe Yarar"	Yeniğün	26 Ağustos 1939	25	18-31
Kültürü	Ergüven,Nurettin	"Sanat Kültürünün Ana Hatları"	Ar	Haziran 1937	6	13-14
Kültürü	Ergüven,Nureddin	"Sanat Kültürünün Ana Hatları II, Kompozisyon"	Ar	Temmuz 1937	7	9-10
Kültürü	Ergüven,Nureddin	"Sanat Kültürünün Ana Hatları"	Ar	Ağustos-Eylül 1937	8-9	9-11
Kültürü	Ergüven,Nurettin	"Sanat Kültürünün Ana Hatları IV, İbda"	Ar	Birinciteşrin 1937	10	9
Kültürü	Berk,Nurullah	"Bir Resim Sergisi Münasebetiyle I"	Varlık	15 Temmuz 1937	97	388-390
Millî Sanat	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Millî San'at Nedir?"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Mart 1939		
Millî Sanat	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Nazmi Ziya, 10 Eylül 1932 de Akademide Verilen Bir Konferans"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Eylül 1942		
Millî Sanat	(Boyar),Ali Sami	"Resamlara Hitap! Uyanınız Arkadaşlar!"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Kânunusani 1932		
Millî Sanat	Boyar,Ali Sami	"San'ata Dair:Resimde Türke Doğru"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Şubat 1943		
Millî Sanat	Dino,Abidin	"Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'e Açık Mektup"	Ses	Ekim 1939	3	3
Millî Sanat	(İzer),Zeki Faik	"Vers un art Local" (Millî Sanata Doğru)	La Turquie	1934		3
Millî Sanat	Mürtoğlu,Zühtü	"Millî Sanat İçin"	İstanbul	15 Birincikânun 1943	2	6-7
Millî Sanat	Mürtoğlu,Zühtü	"Sanatta Üslûbun Milliliği"	İstanbul	15 İkincikânun 1944	4	6,15
Millî Sanat	Naci,Elif	"Millî Sanat"	Milliyet Gazetesi	6 Mart 1931		
Millî Sanat	Tuna,Saip	"Sanat Âleminde: Millî Sanat"	Ulus Gazetesi	5 Şubat 1941		4
Piyasası	Elder, Â.	"San'at Anlama: Resim, San'at Meselesi"	Fikirler	Kasım 1946	324-325	24-25
Piyasası	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sanatkâr ve Piyasa"	Tan Gazetesi	27 Haziran 1936		
Piyasası	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari: Bir Satış Münasebetile"	Yeni Adam	1 Kânunusani 1934	1	6
Piyasası	Müridoğlu,Zühtü	"Tablo Taciri"	Ar	Mayıs 1938	5	11
Sanat Sevgisi	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sanat Sevgisi"	Tan Gazetesi	18 Mayıs 1936		
Sanat Tarihi	(İzer), Zeki Faik	"Kısa Tetkik ve Tenkitler:Sanat Tarihi"	Yeni Adam	16 Nisan 1934	16	3
Sanat Tarihi	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanat Tarihi"	Yeni Adam	2 Şubat 1934	28	6
Sanat Tarihi	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanat Tarihi"	Yeni Adam	16 Temmuz 1934	29	6
Sanat Tarihi	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanat Tarihi"	Yeni Adam	23 Temmuz 1934	30	6
Sanat Tarihi	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanat Tarihi"	Yeni Adam	13 Eylül 1934	37	6

Sanat Tarihi	(Müridoğlu), Zühtü	"Sanat Tarihi"	Yeni Adam	20 Eylül 1934	38	6
Sanat Tarihi	Müridoğlu, Zühtü	"Sanat Tarihi Üzerine Ders"	Yeni Adam	31 Ocak 1935	57	18
Sanat Tarihi	Müridoğlu, Zühtü	"Sanat Tarihi Üzerine Ders"	Yeni Adam	7 Şubat 1935	58	15
Sanat Tarihi	Müridoğlu, Zühtü	"Sanat Tarihi Üzerine Ders"	Yeni Adam	14 Şubat 1935	59	15
Sanat ve Ahlâk	Berk,Nurullah	"Sanatta Ahlâk Meselesi"	Yeni Gün	1 Temmuz 1939	17	18-19
Sanat ve Bilgi	Boyar, Ali Sami	"Ar Kurumumuzda Bilginin Yeri"	Ülkü	Mart 1935	25	38-39
Sanat ve Çevre	Aksel, Malik	"Sanat ve Çevre"	Ankara	1946		
Sanat ve Dönemsellik	Karaburçak, İ. Cemal	"Plâstik Sanatlar: Sanat ve Zaman"	Ulus Gazetesi	9 Nisan 1950		
Sanat ve Edebiyat	Müridoğlu, Zühtü	"Sanat ve Edebiyat"	Kültür Haftası	18 Mart 1936	10	185
Sanat ve Güzellik Kavramı	Aksel, Malik	"Sanat: Türk Sanatında Güzellik Mefhumu"	Ülkü	Nisan 1936	38	122-125
Sanat ve Güzellik Kavramı	Bingöl, Cemal	"Sanat ve Güzellik"	Notlar	İkincikânun 1942	2	7-8, 15
Sanat ve Güzellik Kavramı	(Müridoğlu), Zühtü	"San'atta ve Tabiatta Güzellik"	Kültür Haftası	4 Mart 1936	8	149
Sanat ve Güzellik Kavramı	Naci, Elif	"San'at Aleminde: Güzellik ve Kübizm"	Servetifünun	10 Teşrinisani 1932	1891/206	375
Sanat ve Güzellik Kavramı	Uzel, Celâl	"Plâstik Sanatlar"	Fikirler	1 Nisan 1941	215	3-5
Sanat ve Kadın	Aksel, Mâlik	"Sanat Arkeoloji: Sanatta Kadın"	Millet	Mayıs 1943	13	22-24
Sanat ve Kadın	Aksel, Malik	"Güzel Kadın ve Bugünün Sanatı"	Şadırvan	24 Haziran 1949	13	6
Sanat ve Kadın	Berk, Nurullah	"Sanatta Kadın Vücudu"	Ar	İkinci Kânun 1938	1	5-7
Sanat ve Kadın	Van Dongen	"Kadın ve Ressam"	Cumhuriyet Gazetesi	17 İkincikânun 1935		
Sanat ve Kalkınma	Zaim, Turgut	"Sanat Kalkınmamız"	Harman	15 Haziran 1943	14	5
Sanat ve Konu	Naci, Elif	"San'at: Mevzu"	Resimli Uyanış	6 Teşrinisani 1930	1786/101	362
Sanat ve Politika	Dino, Abidin	"Sanat ve Politika- Tıp, Karakter, İhtiras İnsanlar Arasında Paylaşılmış Duyguların Çerçevesi İçinde, Yani İhtimai ve Siyasi Şartların Işığında ve Yalnız Bu Yolda Ebediliğe Yol Alır"	Yığın	1 Aralık 1946	5	5
Sanat ve Psikoloji	Güvemli, Zahir	"Sanata Dair: Sanat ve Marazi Ruhiyat"	Yeni Adam	11 Nisan 1946	589	7
Sanat ve Sanatkâr	Durusal, Sadık Hayri	"Sanat ve Sanatkâr "	Edirne Halkevi Mecmuası	Mayıs 1940	3	4-7
Sanat ve Sanatkâr	Dino, Abidin	"Sanatın Halledilmez Bilmecelikten Çıkması Lazımdır"	Ses	1939	2	5
Sanat-Resim ve Öznellik-Nesnellik	Berk, Nurullah Cemal	"Resim Nedir? I"	Ağaç	4 Nisan 1936	4	10-11
Sanat-Resim ve Öznellik-Nesnellik	(Boyar), Ali Sami	"Yaratıcı Artist ve Sanatta Muvazene"	Ülkü	İkinciteşrin 1934	21	215-217
Sanat-Resim ve Öznellik-Nesnellik	Boyar, (Ali) Sami	"Sanatte Orijinalite, Endividualite, Personalite, Originalite"	Yeni Adam	25 İkinciteşrin 1937	204	9
Sanat-Resim ve Öznellik-Nesnellik	Kaptan, Arif	"Güzel Sanatlar: Resim Üzerinde Düşünceler..."	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5
Sanat-Resim ve Öznellik-Nesnellik	Kaptan, Arif	"Güzel Sanatlar: Ağaç Altında Bir Konuşma"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1943		5
Sanat-Resim ve Öznellik-Nesnellik	Uzel, Celâl	"Plâstik Sanatlar"	Fikirler	1 Nisan 1941	215	3-5
Sanat-Resim ve Propaganda	Aksel, Malik	"Eski Çerçeveller: Resim ve Diğer Sanatlar Arasında"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Nisan 1946	110	6-7
Sanat-Resim ve Propaganda	Aksel, Malik	"Eski Çerçeveller: Sanat ve Tenkitçi"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Temmuz 1946	115	7-8
Sanat-Resim ve Propaganda	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: III üncü Reich ve San'at"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Temmuz 1939		
Sanat-Resim ve Propaganda	(Boyar), Ali Sami	"Propaganda ve Resim"	Ülkü	Eylül 1934	19	46-50
Sanat-Resim ve Propaganda	Güvemli, Zahir	"Eşleme: Sanat ve Propaganda"	Yeni Adam	29 Ağustos 1946	609	7
Sanat-Resim ve Savaş	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Her Şeye Rağmen San'at"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1939		
Sanat-Resim ve Savaş	Berk, Nurullah	"Sanat ve Harp"	Yedigün	13 Şubat 1940	362	6-7
Sanat-Resim ve Savaş	Bingöl, Cemal	"Harp ve Sanat"	Notlar	15 İkinciteşrin 1941	1	13-14
Sanat-Resim ve Savaş	Dino, Abidin	"Harp ve Sanat"	Yeni Edebiyat	15 Mayıs 1941	15	1-2
Sanat-Resim ve Savaş	Dino, Abidin	"Harp ve Sanata Dair"	İnsan	Birinci Teşrin 1941	18-19	38-39
Sanat-Resim ve Tabiat	Aksel, Malik	"Eski Çerçeveller: Sanat Eseri, Tabiat Eseri"	Ankara	Mayıs 1946	11	179-180

Sanat-Resim ve Tabiat	Berk,Nurullah Cemal	"Resim Nedir? I"	Ağaç	4 Nisan 1936	4	10-11
Sanat-Resim ve Tabiat	Berk,Nurullah	"Tabiat ve Taklit"	Ar	Son Kânun 1937	1	2-3
Sanat-Resim ve Tabiat	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Tabiat Karşısında Düşünceler..."	Cumhuriyet Gazetesi	13 Nisan 1939		
Sanat-Resim ve Tabiat	Bingöl,Cemal	"Sanat ve Güzellik"	Notlar	İkincikânun 1942	2	7-8,15
Sanat-Resim ve Tabiat	Elderoğlu,Abidin	"Tabiat Karşısında Resim"	Oluş	7 Mayıs 1939	19	292-293
Sanat-Resim ve Tabiat	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim Yaparken"	Tan Gazetesi	22 Ekim 1935		
Sanat-Resim ve Tabiat	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yukule-le ve Tabiat"	Tan Gazetesi	7 Aralık 1935		
Sanat-Resim ve Tabiat	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yukule-le ve Sabah"	Ar	Ocak 1938	1	
Sanat-Resim ve Tabiat	Eyüboğlu,Bedri (Rahmi)	"Yukule-le'ye Mektuplar:Açık Tabiat"	Güzel Sanatlar	1939	1	59-61
Sanat-Resim ve Tabiat	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Resim ve Tabiat Aşkı"	Ulus Gazetesi	6 Haziran 1943		5
Sanat-Resim ve Tabiat	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Tabiata Yeni Bir Bakış"	Yeni Adam	26 Mart 1934	13	6
Sanat-Resim ve Tabiat	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Ağaç Altında Bir Konuşma"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1943		5
Sanat-Resim ve Tabiat	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Peyzajın Geçmiş"	Ulus Gazetesi	20 Haziran 1943		5,6
Sanat-Resim ve Tabiat	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Usta-Çırac Devri ve Tabiatın Resim"	Ulus Gazetesi	29 Ağustos 1943		5
Sanat-Resim ve Tabiat	Kaptan,Arif	"Sanat Konuları:Celâl Esad Arseven'in Suluboya Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	1 Haziran 1945		
Sanat-Resim ve Tabiat	Kaptan,Arif	"Klâsik Resim ve Tabiata Dair:Kurulu Tahtından İnmiş, Sanatın Emrinde Tabiat"	Şadırvan	22 Nisan 1949	4	10
Sanat-Resim ve Tabiat	Kaptan,Arif	"Ressamda Tabiat Aşkı"	Şadırvan	8 Temmuz 1949	15	10
Sanat-Resim ve Tabiat	Kavruk,Hasan	"Silifke ve Tabiat"	19 Mayıs	Mart-Nisan 1946	74	25-27
Sanat-Resim ve Tabiat	(Müridoğlu),Zühtü	"San'at ve Tabiat"	Kültür Haftası	5 Şubat 1936	4	71
Sanat-Resim ve Tabiat	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Fikirler	15 Birinci Teşrin 1937	157	6-7
Sanat-Resim ve Tabiat	Uzmen,Celâl	"San'at Tabiatı Kopya Eder Mi?"	Uludağ	Ara.1941-Oca.1942	42-43	4-6
SANAT EĞİTİMİ						
Akademi	(Arseven), Celâl Esat	"Muhasebe: Akademimizde Şehircilik"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Haziran 1930		3
Akademi	Belling,Rudolf	"Bir Heykel Sergisi"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	24-28
Akademi	(Berk), Nurullah Cemal	"Türkiyede Müstakiller"	Artist	15 Teşrinievvel 1931	5	4
Akademi	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Akademi Sergisinde Resim Kolu"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ağustos 1942		
Akademi	Berkel,Sabri	"Gravür Hakkında"	Güzel Sanatlar	1939	1	63-68
Akademi	Bingöl,Cemal	"Osman Hamdi ve Sanatı"	Notlar	1 Şubat 1942	3	4-6
Akademi	(Boyar), Ali Sami	"Resim Mektebimiz -ve- Ressamlığımız Ne Halde?"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Teşrinisani 1931		
Akademi	(Boyar), Ali Sami	"Resim Mektebimiz ve Ressamlığımız Ne Halde? ...Rüzgâr Esiyor, Değirmen Dönüyor, Fakat Bir Dirhem Un Alınmıyor! Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye..."	Cumhuriyet Gazetesi	10 Kânunusani 1932		
Akademi	(Boyar), Ali Sami	"Yarım Kalan Münakaşa.. Resim Münakaşası, Ne Yazık ki, Şahsiyata Döküldü"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Kânunusani 1932		
Akademi	(Boyar), Ali Sami	"Resim, Ressamlık ve Akademi Münakaşası, Ali Sami Beyin Cevabı:"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Kânunusani 1932		
Akademi	(Boyar), Ali Sami	"Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye... Ressamlık ve Akademi Münakaşası"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Şubat 1932		
Akademi	(Boyar), Ali Sami	"Ressamlar Arasında:Akademi Münakaşası, Ressam Ali Sami B., Akademi Müdürü Namık İsmail Beye Cevap Veriyor"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mart 1932		
Akademi	Cüda,Mahmut	"Modern San'at ve Bugünkü Türk San'atı"	Karaelmas	13 Nisan 1938	1	56-59
Akademi	Epikman,Refik	"Türkiye'de Plastik Sanatlar Resim, Heykel, Mimari, Cumhuriyet Devrindeki İnkişafı"	Ar	Birinciteşrin 1938	22	3-5
Akademi	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Akademimizde Yeni Bir Atölye:Gravür"	Bugün Gazetesi	18 Aralık 1938		
Akademi	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Akademi, Avrupa'ya Talebe Göndermelidir"	Yaşayan Sanat	Mayıs 1949	5	
Akademi	Görel,Hamit	"Sanat Âleminde:Türk Resmi, İrtica"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1947		
Akademi	(Köseoğlu),Edip Hakkı	"Güzel San'atlar Akademisinde Hazırlayıcı Tezyinat Sınıfı"	Arkitekt	1934	9-10	279-281

Akademi	Lévy,Léopold	"Siyah ve Beyaz"	Güzel Sanatlar	1940	2	27-32
Akademi	(Lifij),Hüseyin Avni	"Sanâyi-i Nefise Mektebinde Noksanlar"	Tanin Gazetesi	7 Mart 1925		
Akademi	(Lifij),Hüseyin Avni	"Sanat Âleminde Sanâyi-i Nefisemizin Islahı Çarelerinden"	İkdam Gazetesi	29 Mart 1925		
Akademi	M.S.(Muhittin Sebati)	"Güzel San'atlar Akademisinde Bu Seneki Avrupa Konkuru"	Resimli Uyanış	28 Teşrinisani 1929	1737/52	846-847
Akademi	Muhittin Sebati	"Plâstik San'atlar ve Akademi"	Görüş	Eylül 1930	2	116
Akademi	Naci,Elif	"San'at: Akademi"	Resimli Uyanış	29 Kânunusani 1931	1798/113	135
Akademi	Naci,Elif	"Namık İsmail İle Söyleşi"	Tan Gazetesi	3 Eylül 1935		7
Akademi	Namık İsmail	"Resim Mektebimiz ve Ressamlarımız Ne Halde? Akademi Müdürü Namık İsmail Bey Ressam Ali Sami Bey'e Cevap Veriyor, Münakaşa Hararet Kesbediyor"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Kânunusani 1932		
Akademi	Namık İsmail	"Resim Mektebi ve Ressamlık Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabından Yeni Bir Parça... -Resim Şubesinin Mektubu"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Kânunusani 1932		
Akademi	Namık İsmail	"Namık İsmail B. Ali Sami Beyin Münakaşayı Kesmesini Kabul Etmiyor"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Kânunusani 1932		
Akademi	Namık İsmail	"Ressamlık ve Akademi Münakaşası, Namık İsmail Beyin Cevabı:"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Şubat 1932		
Akademi	Namık İsmail	"Akademi ve Ressamlık Münakaşası"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Şubat 1932		
Akademi	Tollu,Cemal	"Sanat Hayatı:Akademik-Klasik-Modern Dedikoduları"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 1947		
Akademi	Tollu,Cemal	"Güzel Sanatlar Akademisi ve Kütüphane"	Yaşayan Sanat	Haziran 1949	6	87,96
Akademi	Tollu,Cemal	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Yeni Sabah Gazetesi	5 Nisan 1950		
Akademi	(Yetik), M. Sami	"San'at Yolunda Birleşen Fikirler"	Milliyet Gazetesi	16 Teşrinievvel 1932		
Akademi Dışı	Bingöl,Cemal	"Resim Dersi ve Aşağılık Duygusu"	Hepbutopraktan	Nisan 1944	3	45-49
Akademi Dışı	(Boyar), Ali Sami	"Köy Mekteplerinde Resim Dersleri"	Ülkü	İkinci Kânun 1934	12	463-466
Akademi Dışı	(Boyar), Ali Sami	"Yeni Terbiyede Resmin Yararlığı"	Ülkü	Ağustos 1934	18	435-437
Akademi Dışı	Boyar, (Ali) Sami	"Resim Sanatı"	Radyo	Şubat 1947	62	6-7
Akademi Dışı	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Ressam Mektepliler"	Yeni Adam	20 Ağustos 1934	34	7
Akademi Dışı	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Talebe Resimleri"	Yeni Adam	31 Kânunusani 1935	57	17
Akademi Dışı	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Tek Atölyeli Vilayet Akademileri"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1946		97-99
Akademi Dışı	Karaburçak,İhsan Cemal	"Resme Dair:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	7 Temmuz 1950		
Akademi Dışı	Tollu,Cemal	"Askeri Okullarda Resim Dersi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1949		
Akademi Dışı	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Fikirler	1 İkinci Teşrin 1937	158	7-8
Akademi Dışı	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Yeni Adam	20 Sontişrin 1941	360	8-9
Akademi Dışı	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Yeni Adam	27 Sontişrin 1941	361	11
Akademi Dışı	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Yeni Adam	4 İlkânun 1941	362	13
Akademi Dışı	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Yeni Adam	11 İlkânun 1941	363	13-14
Akademi Dışı	Uzel,Celâl	"Sanat Terbiyesi"	Yeni Adam	25 İlkânun 1941	365	11,13
Akademi Dışı	Üren,Eşref	"Yozgat'ın Çocuk Sanatkarlarını Nasıl Tanıdım?"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5
Akademi Dışı	Üren,Eşref	"Resim Anlayışımız"	Şadırvan	9 Eylül 1949	24	12
Yurt Dışı	Görel,Hamit	"Jülian Akademisi"	Ar	Temmuz 1938	19	5-6
Yurt Dışı	Görel,Hamit	"Türk Resmi, İrtica"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1947		
Yurt Dışı	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Montparnasse'ın İçi ve Dışı"	Yeni Adam	4 Haziran 1934		6-7
SANAT ELEŞTİRİSİ	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveler:Sanat ve Tenkitçi"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Temmuz 1946	115	7-8
SANAT ELEŞTİRİSİ	(Berk),Nurullah Cemal	"Hakikî San'ata Doğru"	Resimli Uyanış	22 Ağustos 1929	1723/38	616-618
SANAT ELEŞTİRİSİ	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Tenkide Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Şubat 1939		
SANAT ELEŞTİRİSİ	Berk,Nurullah	"Sanat Mevzuunun Nankörlüğü"	Yücel	İkinci Kânun 1941	71	72-73

SANAT ELEŞTİRİSİ	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Resim San'atımıza Umumi Bir Bakış 1:Tenkid İhtiyacına Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Temmuz 1941		
SANAT ELEŞTİRİSİ	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle"	Ulus Gazetesi	18 Kasım 1941		
SANAT ELEŞTİRİSİ	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Resim:Sergiler Açarken... Cemal Tollu'nun Son Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Kasım 1948		
SANAT ELEŞTİRİSİ	(Görelle), Hamit Necdet	"Güzel Sanatlar:Elif Naci'ye Cevabım"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Ağustos 1933		
SANAT ELEŞTİRİSİ	(Görelle), Hâmit Nejdet	"Serbest Sütun:Ressam Karşısında Edip"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Ağustos 1933		
SANAT ELEŞTİRİSİ	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Ressamlarımız.... Nerede"	Yeni Adam	18 Temmuz 1946	603	7, 11
SANAT ELEŞTİRİSİ	(İzer), Zeki Faik	"Edebiyat ve Tenkit:Herkes Sanat Münekkidi Olamaz!"	Yeni Adam	2 Nisan 1934	14	7
SANAT ELEŞTİRİSİ	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Resim Sanatında Tenkit ve Münekkit"	Ulus Gazetesi	28 I. Teşrin 1941		5,6
SANAT ELEŞTİRİSİ	Kaptan,Arif	"Dertler Arasında Bir de Tenkitçi Yokluğu"	Şadırvan	17 Haziran 1949	12	3
SANAT ELEŞTİRİSİ	Karaburçak,İhsan Cemal	"Resim:Çocuk Ressam:Kaptan"	Ulus Gazetesi	19 Mart 1950		
SANAT ELEŞTİRİSİ	Karsan,Ali	"Resim Tenkitleri Hakkında"	Arkitekt	1945	6	122
SANAT ELEŞTİRİSİ	Naci,Elif	"San'at: Kûfûr"	Resimli Yayıncı	1 K. Sani 1931	1794/109	70
SANAT ELEŞTİRİSİ	Üren,Eşref	"Sanat ve Tenkit"	Yeditepe	1 Mayıs 1950	3	11
SANAT YAYINLARI	Aksel,Malik	"Bibliyografya:Fransa'da Müstakil Resim"	Güzel Sanatlar	1939	1	139-141
SANAT YAYINLARI	Aksel,Malik	"Yeni Bir Sanat Serisinin İlk Eseri"	Ulus Gazetesi	15 Eylül 1945		
SANAT YAYINLARI	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Güzel San'atlara Dair Yeni Bir Eser"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Şubat 1942		
SANAT YAYINLARI	Berk,Nurullah	"Sanat ve Hayat:Türk Resmi ve Memleket"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Ocak 1950		4
SANAT YAYINLARI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ar"	Bugün Gazetesi	11 Ekim 1938		
SANAT YAYINLARI	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Ressamlarımız.... Nerede"	Yeni Adam	18 Temmuz 1946	603	7, 11
SANAT YAYINLARI	İzer,Zeki Faik	"Nurullah Berk ve Türkiye'de Resim "	Büyük Doğu	10 Birinci Kânun 1943	13	6
SANAT YAYINLARI	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Kitaplar Arasında, Sanat Konuşmaları"	Ulus Gazetesi	9 Mayıs 1943		5
SANAT YAYINLARI	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Kitaplar Arasında, Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1943		5
SANAT YAYINLARI	Özbel,Kenan	"Kitaplar ve Tenkitler: Türk İşlemeleri"	Uludağ	Eylül-2nci Teşrin 1940	29-30	57-59
SANATÇI	Aksel,Malik	"Sanatta Gurur"	Ulus Gazetesi	4 Şubat 1945		
SANATÇI	Aksel,Malik	"Sanat: Bir Toplantıda Sanat Konuşması"	Çığır	Temmuz 1946	164	101-103
SANATÇI	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Kahramanlar"	Cumhuriyet	8 Haziran 1939		
SANATÇI	Berk,Nurullah	"Sanâtkar ve Şiddet Fikri"	Yedigün	29 Birinci Kânun 1941	460	6, 11
SANATÇI	Bingöl,Cemal	"Sanat ve Güzellik"	Notlar	İkincikânun 1942	2	7-8, 15
SANATÇI	Dino,Abidin	"İş ve Sanat"	Ses	Ağustos 1939	3	5
SANATÇI	Dino,Abidin	"Sanatkârlara Mektup (Acele)"	Ses	Ağustos 1939	3	24
SANATÇI	Dino,Abidin	"Stop"	Yeni Ses	Aralık 1939	2	5,21
SANATÇI	Elder, Abidin	"San'atçının Durumu"	Fikirler	30 Haziran 1945	296-297	10-11
SANATÇI	Elder, Âbit	"C.H.P. Yurd Gezisi Resim Sergisi"	Fikirler	1 Mayıs 1946	311-312	4-5,8
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Herkes Adına"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1938		33-34
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Çırac"	Bugün Gazetesi	21 Ekim 1938		
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sanatkâr ve Seyahat"	Bugün Gazetesi	7 Kasım 1938		
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Usta-Çırac"	Bugün Gazetesi	2 Aralık 1938		
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Büyük Sanatçı ve Elma Ağacı"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Nisan 1942	14	9-10
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Mihk Taşı"	Dost Dost (Derleme Kitap)	Mart 1944		239-241
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Mükemmel ve Tekerrür"	Ulus Gazetesi	1 Nisan 1944	2	
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bayanlar Baylar"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Haziran 1945		

SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"İnsan Kokusu"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Haziran 1945		
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Acemilik"	Büyük Doğu	30 Kasım 1945		
SANATÇI	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Usta-Çıracı-I"	Bugün Gazetesi	2 Aralık 1948		
SANATÇI	İzer,Zeki Faik	"Sanatkârın Gözü"	Gençlik Gazetesi	13 Ocak 1939		
SANATÇI	İzer,Zeki Faik	"Tabiat Karşısında Ressam"	Oluş	7 Mayıs 1939	19	292-293
SANATÇI	(Müridoğlu), Zühtü	"Ruh ve Teknik"	Kültür Haftası	20 Mayıs 1936	19	359
SANATÇI	Naci,Elif	"San'at: Kurbanlar"	Resimli Uyanış	3 Temmuz 1930	1768/83	75
SANATÇI	Naci,Elif	"San'at: İstirap"	Resimli Uyanış	8 K. Sani 1931	1795/110	87
Sanatçıların Sorunları	Berk,Nurullah Cemal	"Plâstik Sanatlar:İşe Başlarken"	Ağaç	28 Mart 1936	3	10-11
Sanatçıların Sorunları	Berk,Nurullah	"Sanatkâr ve Yarını"	Yeni İstanbul Gazetesi	16 Aralık 1949		4
Sanatçıların Sorunları	Cuda,Mahmut	"Ne Gariptir!"	Yeni Adam	16 Mart 1939	220	9
Sanatçıların Sorunları	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Mucize"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1938		35-36
Sanatçıların Sorunları	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"İş İstiyoruz"	Yaşayan Sanat	Nisan 1949		
Sanatçıların Sorunları	Kaptan,Arif	"Hayattan Çizgiler:Çalışma Hasreti"	Ülkü(Yeni seri)	1 Birinci Kânun 1943	53	15
Sanatçıların Sorunları	Karsan,Ali	"Ressamların Derdi"	Arkitekt	1946	5-6	138-139
Sanatçıların Sorunları	Karsan,Ali	"Ressamların Dertleri"	Arkitekt	1946	7-8	156-157
SERGİLER	Aksel,Malik	"Halil Paşa'nın Resim Sergisi"	Ar	1937		
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	İkinci Kânun 1942	8	8-11
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Şubat 1942	9	8-11
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Şubat 1942	10	9-11
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Mart 1942	12	4-5
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	16-17
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Memleket Resimleri"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	10-14
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Nisan 1942	14	17-18
SERGİLER	Aksel,Malik	"Resim Sergisinde Otuz Gün"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Mayıs 1942	15	21-23
SERGİLER	Aksel,Malik	"Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	18-23
SERGİLER	Aksel,Malik	"Beşinci Devlet Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Birinci Kânun 1943	53	7-10
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Şubesi Sergisi"	Ulus Gazetesi	2 Temmuz 1945		
SERGİLER	Aksel,Malik	"Yedinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Radyo	1 Ocak 1946	49	7
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Sanat Dünyası:Kız Enstitüleri ve Akşam Sanat Okullarının Sergileri"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Temmuz 1946	115	20
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Sanat Dünyası:Devam Eden Sergiler.."	Ülkü(Yeni Seri)	1 Temmuz 1946	115	20
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Sanat Dünyası:Manisa İlkokul Öğrencileri Resim ve Yazı Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	18 Temmuz 1946	116	20
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Sanat Dünyası:Bir Karikatür Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	18 Temmuz 1946	116	20
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Sanat Dünyası:İsmet Paşa Kız Enstitüsü Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	18 Temmuz 1946	116	20
SERGİLER	Aksel,Malik	"8. inci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Arkitekt	1947	3-4	87
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Resim Sergileri, Zahide Özar'ın Sergisi"	Ülkü (Yeni seri)	16 Haziran 1946	114	17
SERGİLER	(Aksel,Malik) M.A.	"Sergiler:Âbiden Elderoğlu'nun Resim Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Haziran 1948	18	36
SERGİLER	Aksel,Malik	"Kenan Özel'in Resim Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Kasım 1948	23	34
SERGİLER	Arkunlar,Fahri	"Ercümen Kalmık ve Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Şubat 1941		
SERGİLER	(Arseven), Celâl Esat	"1930 Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mayıs 1930		1,2
SERGİLER	(Arseven), Celâl Esat	"Müstakil Ressamlar Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Haziran 1930		2
SERGİLER	(Arseven), Celâl Esat	"Müstakil Ressamlar Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Haziran 1930		2

SERGİLER	Belling,Rudolf	"Bir Heykel Sergisi"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	24-28
SERGİLER	(Bereketoğlu),Hasan Vecih	"Dördüncü Ankara Resim Sergisi"	Hayat	30 Haziran 1927	31	9-13
SERGİLER	(Berk), Nurullah Cemal	"Genç Ressamlar Sergisi"	Resimli Uyanış	19 Eylül 1929	1727/42	687-688
SERGİLER	(Berk), Nurullah Cemal	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi"	Yeni Muhit	13 Teşrinisâni 1929	13	980-981
SERGİLER	(Berk), Nurullah Cemal	"Les Expositions des Independants"	Le Milliette	22 Fevrier 1931		
SERGİLER	(Berk), Nurullah Cemal	"Beynelmilel Bir Resim Sergisi"	Artist	31 Aralık 1931	16	8-9
SERGİLER	(Berk), Nurullah Cemal	"Güzel San'atlar: Resim, Hamit Necdet'in Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	14 Temmuz 1933		7
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Bir Resim Sergisi Münasebetiyle I"	Varlık	15 Temmuz 1937	97	388-390
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Bir Resim Sergisi Münasebetiyle II"	Varlık	1 Ağustos 1937	98	407-408
SERGİLER	Berk,Nurullah C.	"Bir Resim Sergisi Münasebetiyle III"	Varlık	15 Eylül 1937	101	454-455
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Türkiyede Resmin Bir Tarihçesi, İlk Resim Sergisinden Bu Güne Kadar"	Ulus Resim Sergileri İlavesi	11 Haziran 1938	29	2,11
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Sanat Bahisleri: Sergiden Sonra"	Ulus Gazetesi	4 Temmuz 1938		5
SERGİLER	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:İki Sergi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1939		
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Genç Fransız Ressamları Sergisine Dair"	Yücel	Şubat 1941	72	134-135
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Ercüment Kalmık'ın Şahsî Sergisi"	Yücel	Şubat 1941	72	135
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Une Galerie de Peinture Une Exposition"	Les Nouvelles Hebdomadares	29 Mart 1945		3
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Sanat âlemi:Paris'te D. Grupu Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	19 Mart 1947		
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Sanat âlemi:Bedri Rahmi Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	3 Mayıs 1947		
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Sanat ve Hayat:Türk Ressamlığı ve Avrupa"	Yeni İstanbul Gazetesi	2 Ocak 1950		4
SERGİLER	Berk,Nurullah	"Sanat ve Hayat:Resim Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Ocak 1950		4
SERGİLER	Berkel,Sabri	"Hasan Kaptan ve Sanatı"	Akşam Gazetesi	24 Mart 1950		
SERGİLER	Berkel,Sabri	"Bedri'nin Sergisi"	Yeditepe	1 Mayıs 1950	3	11
SERGİLER	Bigalı,Şeref	"Halkevinde Açılan Resim Sergisi Dolayısıyla"	Fikirler	Temmuz 1947	1	29-30
SERGİLER	Bingöl,C.	"Lise Resim Sergisi Dolayısıyla"	Bozok	15 Nisan 1938	4	9,10
SERGİLER	Bingöl,Cemal	"Sanat Bahisleri:İngiliz Çocukları Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Ekim 1945		
SERGİLER	Bingöl,Cemal	"Okullararası Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Kasım 1946		
SERGİLER	Bingöl,Cemal	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Şubat 1948	14	33-35,44
SERGİLER	(Boyar), Ali Sami	"İçler Acısı... Resim Sergisi Münasebetile:Nazmi Ziya'ya"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Ağustos 1932		
SERGİLER	Boyar,Ali Sami	"Millî Mimariye Büyük Bir Hizmet, Sedad Çetintaşın Eserleri ve Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Haziran 1942		
SERGİLER	Boyar,Ali Sami	"Sanat Bahisleri:İngiliz Mimarî Sergisini Ziyaret"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Birincikânun 1944		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Sanat Âleminde: Kalmukoğlu Sergisi"	Ulus Gazetesi	13 Şubat 1941		2
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Üçüncü Orta Okul Resim Sergisi, Küçükler Cidden Muvaffak Olmuş Güzel Eserler Verdiler"	Ulus Gazetesi	23 Nisan 1941		4
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Mekteplerimizde Sanat Çalışmaları, Dördüncü Ortaokulun Açtığı Genel Sergi"	Ulus Gazetesi	21 Mayıs 1941		4
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Güzel Sanatlar: 3 üncü Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	4 Sontışrin 1941		5,6
SERGİLER	Burak,Ratıp	"Sami Lin (Lim) Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	11 Mart 1943		2
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Ressam Naci Kalmukoğlu Dün İnci Sergisini Açtı"	Ulus Gazetesi	28 Mart 1943		2
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Sanat Âleminde:G.Eğitim Enstitüsü İş Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Haziran 1945		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Sanat Bahisleri:İngiliz Çocuklarının Resim Sergisini Gezerken"	Ulus Gazetesi	9 Ekim 1945		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Resim:Emekli Subayların Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1946		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Resim:Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	27 Kasım 1946		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Ankara'da Üç Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Ocak 1947		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Resim:Sanatkâr Tahrizade Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Ekim 1947		
SERGİLER	Burak,Ratıp Tahir	"Naci Kalmukoğlu Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	15 Kasım 1947		

SERGİLER	(Burak,Ratip Tahir) R.T.B.	"İsveçli Sanatkâr Ressam M. Ragnar Alyre'nin Sergisi"	Ulus Gazetesi	26 Haziran 1948		3
SERGİLER	Cüda,Mahmut	"Bay Nadir Nadiye"	Arkitekt	1936	4	126
SERGİLER	Cüda,Mahmut	"Müstakil Ressamların 22ci Sergisi Münasebetile"	Ar	Ocak-Şubat 1939	1-2	23-27
SERGİLER	Cüda,Mahmut	"Müstakil Ressamların 22ci Sergisi Münasebetile"	Arkitekt	1939	1-2	23-27
SERGİLER	Cüda,Mahmut	"Beyoğlu Halkevindeki Resim Sergisi"	Yeni Adam	7 Mart 1940	271	8-9
SERGİLER	Cüda,Mahmut	"Ercüment Kalmık'ın Resim Sergisi"	Yeni Adam	20 Şubat 1941	321	6
SERGİLER	Dino,Abidin	"Güzel San'atlar Birliği Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	234-235
SERGİLER	Dino,Abidin	"Sanat Faliyetleri"	Yeni Edebiyat	10 Mart 1941	10	1-2
SERGİLER	Dino,Abidin	"Sanatta Kaytarma"	Yaprak	15 Mayıs 1950	26	1
SERGİLER	Dino,Arif	"Bükreşte Bedri Rahmi Sergisi"	Yeni Adam	24 Kânunusani 1935		
SERGİLER	Doral, H.	"22 inci Galatasaray Resim Sergisi"	Uyanış Servetifünün	11 Ağustos 1938	2109-505	184-185
SERGİLER	Elder,Abit	"İzmir Ressamlarının Sergisi"	Fikirler	31 Temmuz 1943	250-251	22-23
SERGİLER	Elder,Abit	"Ege Ressamları Resim Sergisi"	Fikirler	31 Temmuz 1945	298-299	2-15
SERGİLER	Elder,Abit	"C.H.P. Yurd Gezisi Resim Sergisi"	Fikirler	1 Mayıs 1946	311-312	4-5,8
SERGİLER	Elder,Abit	"San'at Postası:Maillol'u Tazim"	Fikirler	Kasım 1946	324-325	26
SERGİLER	Elder,Abit	"Vuillard Brükselde"	Fikirler	Kasım 1946	324-325	26
SERGİLER	Elder,Abit	"Van Gogh (Liege)de"	Fikirler	Kasım 1946	324-325	26
SERGİLER	Elder,Abit	"Kızılçullu Enstitüsü Resim Sergisi"	Fikirler(Yeni Seri)	Mart 1948	9	5-6
SERGİLER	Epikman,Refik	"Ankara Halkevi Ar Şubesi V inci Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Mart 1940	85	74
SERGİLER	Epikman,Refik	"Türkiye'de Resim ve Heykel Sergileri"	Ülkü	Nisan 1940	86	143-146
SERGİLER	Epikman,Refik	"Ankara Halkevi'nde 1. Karikatür Sergisi"	Ülkü	Haziran 1940	88	867-869
SERGİLER	Epikman,Refik	"Sanat Bahisleri: Ankara Halkevleri Resim Galerisinde Açılan Talebe Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Senteşrin 1941		2
SERGİLER	Epikman,Refik	"Beklediğimiz Bir Sergi"	Ulus Gazetesi	13 Mayıs 1945		5
SERGİLER	Epikman,Refik	"İlk Sergiler ve Türkiye'deki Plâstik Sanatlar Sergileri"	Ulus Gazetesi	3 Ağustos 1945		
SERGİLER	Epikman,Refik	"İlk Sergiler ve Türkiye'deki Plâstik Sanatlar Sergileri II"	Ulus Gazetesi	17 Ağustos 1945		
SERGİLER	Epikman,Refik	"8.Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Sanat ve Edebiyat	18 Ocak 1947	3	1
SERGİLER	Epikman,Refik	"Ankara Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü(3.Seri)	Mart 1947	3	18-20
SERGİLER	Epikman,Refik	"Halkevleri Amatör Resim Sergileri"	Ülkü (3.Seri)	Mart 1948	15	18-20
SERGİLER	Epikman,Refik	"Sergiler:Okullararası II. Resim Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Mayıs 1948	17	32-34
SERGİLER	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar:Resim Sergilerinin Gelişimi I"	Ülkü(3.Seri)	Temmuz 1948	19	21-24
SERGİLER	Epikman,Refik	"Sergiler:Resim Sergilerinin Gelişimi II"	Ülkü(3.Seri)	Eylül 1948	21	27-29
SERGİLER	Epikman,Refik	"Sergiler:Behçet Gürcan'ın Resim Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Kasım 1948	23	33
SERGİLER	Epikman,Refik	"Sergiler:X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü(3.Seri)	Ocak 1949	25	22-25
SERGİLER	Epikman,Refik	"Sergiler:Güzel Sanatlar Birliği'nin Resim Sergisi"	Ülkü(3.Seri)	Ekim 1949	34	33-35,47
SERGİLER	Ergüven,Nurettin	"Ankara Resim Sergisi"	Arkitekt	1937	5/6	150-154
SERGİLER	Ergüven,Nurettin	"Sanata Dair: 2inci Birleşik Resim ve Heykel Sergisini Gezerken"	Ulus Resim Sergileri İlavesi	11 Haziran 1938	29	4-7,9
SERGİLER	Ergüven,Nurettin	"Sanat Âleminde: Sokak Sergileri"	Ulus Gazetesi	26 Aralık 1938		2
SERGİLER	Eşref Fehim (Üren)	"Resim, Heykel, Mimari:D. Grupunun 3'üncü Sergisi Yeni Ressamın Gücünü Gösteriyor"	Yeni Adam	25 Haziran 1934	26	7
SERGİLER	Eşref Fehim (Üren)	"D Grubu 5 inci Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	236-237
SERGİLER	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Bir Çocuk Resimleri Sergisi Açıldı"	Yeni Adam	2 Temmuz 1934	27	7
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"D Grubu Sergisini 40 Kişi Ziyaret Etti"	Yeni Adam	17 Kânunusani 1935		4-6
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bu Acıklı Bir Hikâyedir"	Yeni Adam	17 Ocak 1935	55	4-5
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"D Grubunun Sergisinden Çıkarken"	Tan Gazetesi	26 Temmuz 1935		

SERGİLER	(Eyüboğlu,Bedri Rahmi)	"Ankara'da D Grubu Sergisi Hakkında Birkaç Söz"	Kültür Haftası	12 Şubat 1936	5	90-91
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Zarf ve Mazruf"	Tan Gazetesi	14 Şubat 1936		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Anadolu'da Resim"	Tan Gazetesi	6 Temmuz 1936		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Birinci Birleşik Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	Haziran 1937	6	15-16
SERGİLER	(Eyüboğlu,Bedri Rahmi)	"General Hall'in Anakara Halkevinde İkinci Resim Sergisi"	Ar	Temmuz 1937	7	5-6
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Münekkit Gözüyle Satırlar"	Tan Gazetesi	11 Ağustos 1937		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim Görmek İstiyoruz"	Bugün Gazetesi	4 Kasım 1938		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"New York Sergisinde Türk Sanatı"	Bugün Gazetesi	30 Kasım 1938		
SERGİLER	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Türkiyede San'atın Yeni Cebhesi"	Yeni Türk	İkinci Teşrin 1940	95	403-406
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle"	Ulus Gazetesi	18 Sontesrin 1941		5,6
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Birinci Kânun 1941	5	12-16
SERGİLER	Eyüboğlu,B. R.	"Resim Sergisi Münasebetile: Zeki Kocamemi, Melâhat Ekinci"	Ülkü (Yeni seri)	İkinci Kânun 1942	7	14
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel Sanatlar: Bir Sanat Sergisinin Düşündürdükleri"	Ulus Gazetesi	5 Mayıs 1942		4
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sergiler Dolusu"	Dost Dost (Derleme Kitap)	1943		166-168
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri	"Resim:P.Bonnard'a Selâm"	Arkitekt	Şubat 1944	3/4	83-85
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"San'at âleminde:Cemal Tollu'nun Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	28 Ocak 1946		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"San'at Hareketleri:10 lar Grubunun İkinci Resim Sergisi 1"	Vatan Gazetesi	20 Kasım 1947		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"10'lar Grubu Resim Sergisi"	Muhit	27 Kasım 1947	1	9
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sergiler Haftası"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Aralık 1947		110-111
SERGİLER	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Resim:Sergiler Açarken... Cemal Tollu'nun Son Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Kasım 1948		
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Küçük Ressam Hasan Kaptan'a"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1949		121-123
SERGİLER	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ressam Hakkı Anı'nın Son Resim Sergisi"	Tan Gazetesi	18 Mayıs 1949		
SERGİLER	(Görel),Hamit Necdet	"San'at:D Grubu Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Şubat 1934		
SERGİLER	Görel(e), Hamid	"Turan Barında Resim Sergisi"	Arkitekt	1936	3	88-93
SERGİLER	Görel,Hamit	"VII nci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	14 Aralık 1945		4,5
SERGİLER	Görel,Hâmit	"Sanat: Bir Sanat Hadisesi"	Çığır	Ocak 1947	170	9-13
SERGİLER	Görel,Hâmit	"Sanat:2, Bir Sanat Hadisesi"	Çığır	Şubat 1947	171	25-29
SERGİLER	Görel,Hâmit	"Sekizinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1947		
SERGİLER	Görel,Hamit	"Bu Seneki Devlet Sergisi"	Şadırvan	1 Temmuz 1949	14	4-5
SERGİLER	(Güran),Nazmi Ziya	"İki Sual"	İkdam Gazetesi	Ağustos 1925		
SERGİLER	(Güran),Nazmi Ziya	"16inci Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ağustos 1932		
SERGİLER	(Güran),Nazmi Ziya	"Ressamlarımıza, Moskovada'ki Türk Resim Sergisi Münasebetiyle..."	Tan Gazetesi	14 Ocak 1936		8
SERGİLER	(Güran) Nazmi Ziya	"Resim Sergisi Hakkında"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Eylül 1937		
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"İkinci Plâstik Sanatlar Sergisi"	Yeni Adam	6 Nisan 1944	484	8,11
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Bugünlük/İki Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	2 Ağustos 1945		3
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Zahide Özar"	Yeni Adam	21 Mart 1946	586	3,11
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"İki Olay:Yeni Bir Sergi"	Yeni Adam	4 Nisan 1946	588	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Resim Sergileri, 1-Sabiha Rüştu Bozcalı"	Yeni Adam	9 Mayıs 1946	593	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Resim Sergileri, 2-Hamit Görel"	Yeni Adam	9 Mayıs 1946	593	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Resim Sergileri, 3-Neoklâsik Resimler"	Yeni Adam	9 Mayıs 1946	593	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:İki Resim Sergisi, 1-Eren Eyüboğlu"	Yeni Adam	30 Mayıs 1946	596	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:İki Resim Sergisi, 2-Fahrünnisa Zeid"	Yeni Adam	30 Mayıs 1946	596	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme: Bir Kitap ve Bir Sergi, 2-Hakkı Anlı Sergisi"	Yeni Adam	6 Haziran 1946	597	7,11

SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Amerikan Karikatür Sergisi ve Bir Telâkki"	Yeni Adam	18 Temmuz 1946	603	7
SERGİLER	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Sergi"	Yeni Adam	15 Ağustos 1946	607	7
SERGİLER	Hiti,Riza	"Resim Sergisi"	Fikirler	Mayıs 1947	333	36-37
SERGİLER	İzer,Fuat	"İzmit Resim Sergisi Müstakil Ressamlar, Heykeltraşlar Birliği Tarafından İzmit Halkevi'nde Açıldı"	Yeni Adam	27 Nisan 1939	226	10-11
SERGİLER	İzer,Fuat	"Şeref Akdik'in Resim Sergisi"	Yeni Adam	29 Haziran 1939	235	5
SERGİLER	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:1933 Paris Son Bahar Sergisi"	Yeni Adam	1 Kânunusani 1934	1	6
SERGİLER	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Bir Mülâhaza"	Yeni Adam	8 Kânunusani 1934	2	6
SERGİLER	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Mübadele Sergisi"	Yeni Adam	15 Kânunusani 1934	3	6
SERGİLER	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Cemal Nadirin Sergisi"	Yeni Adam	2 Nisan 1934		6
SERGİLER	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Yeni Sergiler ve Daumier"	Yeni Adam	14 Mayıs 1934	20	7
SERGİLER	İzer,Zeki Faik	"Kitaplar, Mecmualar, Notlar: Notlar"	Oluş	25 Haziran 1939	26	414-415
SERGİLER	İzer,Zeki Faik	"Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Sergisi"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	167-168
SERGİLER	İzer(İzer), Zeki Faik	"Eren ve Bedri Eyüboğlu Resim Sergisi Münasebetile"	Arkitekt	1945	1-2	14-16
SERGİLER	İzer,Zeki Faik	"Kendi Sergim Dolayısıyla"	Muhit	18 Nisan 1948	7-8	7,12
SERGİLER	Kalmık, Ercüment	"Cemal Tollu'nun Sergisi"	Akşam Gazetesi	12 Şubat 1946		
SERGİLER	(Kaptan), Arif Bedii	"Güzel Sanatlar, Resim: Ali Avni Husufi Bir Sergi Açacak..."	Vakit Gazetesi	28 Ağustos 1932		7
SERGİLER	(Kaptan), Arif Bedii	"Aydan Aya: Bir Resim Sergisi"	Gündüz	15 Mayıs 1936	2	63
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Dağcılık Kulübünde Açılan Resim Sergisi"	İnsan	8 Nisan 1939	11	923-924
SERGİLER	Kaptan,Arif Bedii	"Daimi Resim Sergisi"	Ses	Temmuz 1939	2	107
SERGİLER	(Kaptan,Arif), A.K.	"Ankara Halkevi Resim Sergisi"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	172-173
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Sanat Âleminde: Ankara'da Yozgat Lisesinin Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	14 Birinciteşrin 1940		6
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Çocuk Resimleri"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	102-105
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Sanat Konuşmaları, Halkevi Resim Sergisinde..."	Ulus Gazetesi	7 Haziran 1943		2
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu'nun Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	9 İkteşrin 1943		5
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Yurt Gezisi Resim Sergisine Dair"	İstanbul	1 İkteşrin 1944	21	6-7
SERGİLER	Kaptan,Arif	"İstanbul'da:Bedri Rahmi-Eren Eyüboğlu, Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	20 Ocak 1945		
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Sanat Konuları:Celâl Esad Arseven'in Suluboya Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	1 Haziran 1945		
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar Birliğinin Sergisi"	Ulus Gazetesi	2 Temmuz 1945		
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Resim:M.D.T. Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	19 Ağustos 1946		
SERGİLER	Kaptan,Arif Bedii	"Sérusier Sergisi"	Sanat ve Edebiyat	6 Eylül 1947	33-34	1
SERGİLER	Kaptan,Arif Bedii	"Paris ve Resim Sergileri"	Sanat ve Edebiyat	26 Eylül 1947	29-30	2
SERGİLER	Kaptan,Arif	"Sanat Dünyamızdan Haberler"	İnsan	1 Mart 1939	10	847-848
SERGİLER	Karaburçak,İhsan Cemal	"Sanat Tenkidi: İnkılâb Sergisi Münasebetiyle, Burhan Belgeye"	Ulus Gazetesi	20 Sonteşrin 1936		4
SERGİLER	Karaburçak,İhsan Cemal	"Devlet Resim Sergisi Dolayısıyla:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	1 Mayıs 1950		
SERGİLER	Karaburçak,İhsan Cemal	"Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Ankara'da Açtığı Sergi"	Zafer	1950		
SERGİLER	Karaca,Nusret	"Çocuklar ve Sanat: 4 üncü Orta Okulun Resim-İş Sergisi"	Ulus Gazetesi	18 Mayıs 1941		3
SERGİLER	(Köseoğlu), Edip Hakkı	"Rus Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	87-89
SERGİLER	Lévy,Leopold	"Sanat Üzerinde:İki Sergi, Üç Nesil-Bir İbret Dersi"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Şubat 1941		3
SERGİLER	Lévy,Leopold	"Sanat Bahisleri:İki Resim Sergisi, Üç Nesil-Bir Ders"	Ulus Gazetesi	14 Şubat 1941		4
SERGİLER	Levy,Leopold	"Sanat Bahisleri:Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Mayıs 1949		
SERGİLER	Lifij,H. Avni	"Beşinci Resim Sergisi"	Tanin Gazetesi	29 Ağustos 1923		
SERGİLER	Lifij,H. Avni	"Ressamlık ve Sergiler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Eylül 1923		

SERGİLER	Lifij,Hüseyin Avni	"Resim Sergisi Münasebetiyle Bir Ressamımızın Fikri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Teşrinievvel 1923		3
SERGİLER	Hüseyin Avni	"Bizden Gençlerin Sergisi"	Tanin Gazetesi	18 Haziran 1924		
SERGİLER	(Lifij),Hüseyin Avni	"Galatasaray Sergisi"	İkdam Gazetesi	31 Ağustos 1924		
SERGİLER	(Lifij),Hüseyin Avni	"Memleketimizde San'at ve İlim Hareketleri, Beynelmilel Paris Sanayi Tezyinîye Meşheri ve Biz"	İkdam Gazetesi	12 Mart 1925		
SERGİLER	(Lifij),Hüseyin Avni	"San'at-Resim Sergisi"	İkdam Gazetesi	28 Ağustos 1925		
SERGİLER	(Lifij),Hüseyin Avni	"Galatasaray Sergisi"	Tanin Gazetesi	31 Ağustos 1925		
SERGİLER	Müridoğlu,Zühtü	"Ali Sami Bf.ye Açık Mektup"	Milliyet Gazetesi	25 Eylül 1932		5
SERGİLER	Müridoğlu,Zühtü	"San'at Bahisleri/Sergiler"	Tasvir-i Efkâr Gazetesi	19 Nisan 1945		2
SERGİLER	Müridoğlu,Zühtü	"Zeki Faik İzer'in Sergisi, Sergide Elliye Yakın Yağlı ve Sulu Boya Tablo Var"	Akşam Gazetesi	15 Aralık 1945		
SERGİLER	Naci,Elif	"Resim Sergisi"	Resimli Uyanış	21 Ağustos 1930	1775/90	186-187
SERGİLER	Naci,Elif	"Müstakillerin Sergisi"	Milliyet Gazetesi	27 Şubat 1931		4
SERGİLER	Naci,Elif	"Müstakillerin Sergisi"	Muhit	Kânunuevvel 1931	38	29,75
SERGİLER	Naci,Elif	"lık Heykel Sergisi"	Mimar	Eylül 1932	9	262-263
SERGİLER	Naci,Elif	"Resim Sergisi Münasebetiyle Bir Eski ve İki Yeni"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Haziran 1933		
SERGİLER	Naci,Elif	"San'at Aleminde: D"	Milliyet Gazetesi	8 Teşrinievvel 1933		
SERGİLER	Naci,Elif	"Resim Heykel ve Mimari:D. Grupu Resim Sergisi"	Yeni Adam	5 Şubat 1934	6	6
SERGİLER	Naci,Elif	"Türkiyede Resim Hareketleri"	Yeni Türk	Teşrinisani 1934	27	1726-1736
SERGİLER	Naci,Elif	"Sergiler:Derbeder San'atkârlar"	Yeni Adam	15 İkinci Kânun 1936	1	14
SERGİLER	Naci,Elif	"Sergiler:Moskovada Türk Ressamları"	Kültür Haftası	İkincikânun 1936	14	14
SERGİLER	Naci,Elif	"Sergiler:Moskovada Türk Ressamları"	Yeni Adam	15 İkinci Kânun 1936	1	14
SERGİLER	Naci,Elif	"San'at: Yirminci Sergileri"	Tan Gazetesi	9 Ağustos 1936		
SERGİLER	Naci,Elif	"San'ata Dair:Yeni İstidadlar"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Mayıs 1937		
SERGİLER	Naci,Elif	"San'at:Şeref Akdik ve Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Haziran 1939		
SERGİLER	Naci,Elif	"San'at Bahisleri:Üsküdar Halkevinde Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Birinci Kânun 1943		
SERGİLER	Özbel,Kenan	"Resim"	Uludağ	Şubat 1939	20	47-50
SERGİLER	Ressam Ferad	"Sanat Hayatı: Sergi Kapanırken"	Vakit Gazetesi	27 Ağustos 1923		2
SERGİLER	(Sirel), Ali Nijad	"Galatasaraydaki Meşhere Dair"	Millî Mecmua	1924	20	
SERGİLER	(Sofu) Melek Celâl	"Küçük Sanatlar Sergisi-Ankara"	Arkitekt	1936	10-11	311-312
SERGİLER	(Sofu) Melek Celâl	"Elişi, İş Emeği: Küçük San'at Sergisinde Neler Gördük Neler Öğrendik?"	Tan Gazetesi	21 Kasım 1936		
SERGİLER	Sönmezler,Kemal	"Yeni Açılan Resim Sergisi"	Yığın	15 Kasım 1946	4	13,15
SERGİLER	Suman,Nusret	"Resim Sergisi Dolayısıyla"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	14-15
SERGİLER	(Tollu),Cemal Sait	"Sergi Münasebetiyle:Ressam Ali Rıza B. ve Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Ağustos 1933		
SERGİLER	Tollu,C. Sait	"Güzel Epikler:Zafer Bayramı Resim Sergisi"	Ülkü	Birinci Teşrin 1935	32	123-125
SERGİLER	Tollu,Cemal	"San'at:Akademide Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 İkincikânun 1940		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Sanat Aleminde:Varlığımızı Tanıtmalıyız"	Vatan Gazetesi	22 Nisan 1944		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"San'at Tetkikleri:Britanyalı Çocukların Resimleri Karşısında"	Vatan Gazetesi	7 Aralık 1945		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Zeki Faik İzer'in Resim Sergisi Münasebetiyle"	Yeni Adam	10 Ocak 1946	576	3-11
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Akademide Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 İkincikânun 1946		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"San'at Aleminde:Sanat Anlayışımız, Ankara'da Çıkan 'Amaç' İsimli Derginin 'Resim Sergileri' Yazısı Münasebetiyle"	Vatan Gazetesi	20 Mart 1946		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Galatasaray Resim Sergisi"	Varlık	Eylül 1947	326	13
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Askeri Okullarda Resim Dersi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1949		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Küçük Bir Heykel Sergisi"	Yeni Sabah Gazetesi	19 Nisan 1950		2

SERGİLER	Tollu,Cemal	"Bedri Rahmi Eyüboğlu Sergisi"	Yeni Sabah Gazetesi	26 Nisan 1950		
SERGİLER	Tollu,Cemal	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi Karşısında Sanat"	Yeni Sabah Gazetesi	23 Haziran 1950		
SERGİLER	Tuna,Saip	"Sanat Bahisleri: Çocuk Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	6 Mayıs 1941		3
SERGİLER	Tuna,Saip	"Sanat Bahisleri: Ankara Ressamları Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Haziran 1941		2
SERGİLER	Tuna,Saip	"Celâl Uzelin Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	30 Haziran 1947		
SERGİLER	Urallı,Salih	"Birinci Elişleri ve Küçük Sanatlar Sergisi"	Ar	1937	1	14-15
SERGİLER	Uzel,Celâl	"Yeni San'at Hareketleri"	Fikirler	15 Eylül 1937	155	7
SERGİLER	Üren,Eşref	"D Grununun 3'üncü Sergisi Yeni Ressamın Gücünü Gösteriyor"	Yeni Adam	25 Haziran 1934	25	7
SERGİLER	(Üren),Eşref	"Avrupa'da Resim Sergileri"	Yeni Adam	20 Birinci Kânun 1934	51	6
SERGİLER	Üren,Eşref	"D Grupu 5 inci Resim Sergisi"	Mimar	1935	07.Ağu	236-237
SERGİLER	Üren,Eşref	"D Grupu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Kanunusani 1939		
SERGİLER	Üren,Eşref	"Ankara Halkevi Yedinci Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Haziran 1942	17	23
SERGİLER	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Haziran 1942	18	15
SERGİLER	Üren,Eşref	"IV. Ortaokul Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Ağustos 1942	22	9
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sanat Hayatı:İki Sergi, Ankara Profesyonel Ressamlar Grubu Birinci Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Eylül 1942	24	9
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sanat Hayatı:İki Sergi, Yozgat Lisesi Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Eylül 1942	24	10-11
SERGİLER	Üren,Eşref	"Bir Sanat Hesaplaşması"	Ülkü(Yeni Seri)	İkinci Teşrin 1942	28	24
SERGİLER	Üren,Eşref	"Dördüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	Birinci Kânun 1942	30	12-15
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sanat:Ankara Halkevi'nin Dördüncü Amatör Resim Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Şubat 1943	34	15-16
SERGİLER	Üren,Eşref	"Halkevleri IV. Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü(Yeni Seri)	16 Nisan 1943	38	12-14
SERGİLER	Üren,Eşref	"Altıncı Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	1944	1	3
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sanat:M. Steegman ve İngilteredeki Yozgat Lisesi Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	3 Mayıs 1944		
SERGİLER	Üren,Eşref	"C.H.P. Yurt Gezisi Resim Sergisi"	Ar	Birinci Kânun 1944	1	4
SERGİLER	Üren,Eşref	"VI. Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	16 İkciteşrin 1944	76	23
SERGİLER	Üren,Eşref	"Altıncı Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	12 Aralık 1944	1	9-12
SERGİLER	Üren,Eşref	"Altıncı Devlet Resim ve Heykel Sergisi II"	Ar	12 Ocak 1945	2	7-8
SERGİLER	Üren,Eşref	"Altıncı Devlet Resim ve Heykel Sergisi III"	Ar	12 Mayıs 1945	3	17
SERGİLER	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Haziran 1945		
SERGİLER	Üren,Eşref	"Resim:Arif Kaptan'ın Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	7 Ekim 1946		
SERGİLER	Üren,Eşref	"Eren Eyüboğlu'nun Resim Sergisi"	Ülkü	16 Aralık 1946	126	23
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sergiler:Sekizinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü(3.Seri)	Ocak 1947	1	27-28
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sergiler:Güzel Sanatlar Birliği 24 üncü Resim Sergisi"	Ülkü(3.Seri)	Ekim 1947	10	34-35
SERGİLER	Üren,Eşref	"D Grupu Resim Sergisi"	Ülkü(3.Seri)	Aralık 1947	12	41-42
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sergiler:İsmail Altınok'un Resim Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Ağustos 1948	20	24
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sergiler:Cemal Bingöl'ün Resim Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Ekim 1948	22	37
SERGİLER	Üren,Eşref	"Sanata Dair:Onuncu D. Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	12 Ocak 1949		
SERGİLER	Üren,Eşref	"Bir Resim Sergisi Ne İçin Övülür; Ne İçin Övülmez? "	Pınarbaşı	Nisan 1949	10	2
SERGİLER	Üren,Eşref	"Arif Kaptan'ın Sergisi"	Şadırvan	10 Haziran 1949	11	7
SERGİLER	Üren,Eşref	"Leman Tantuğ Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Haziran 1949		
SERGİLER	Üren,Eşref	"Onbirinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ağaç	4 Haziran 1950	4	2
SERGİLER	Üren,Eşref	"Onbirinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü (3.Seri)	Mayıs 1950	41	6-7
SERGİLER	Yener,Mümtaz	"Yeniler'in Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	25 Mayıs 1950		
SERGİLER	(Yetik), M. Sami	"Hücumlar"	Milliyet Gazetesi	15 Eylül 1932		

SERGİLER	Zaim,Turgut	"Sanat ve Fikir: İtalyan Gravür Sergisi"	Ulus Gazetesi	22 Şubat 1938		7
SERGİLER	Zaim,Turgut	"Sanat ve Fikir: Halkevi Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Mart 1938		7
SERGİLER	Zaim,Turgut	"Sanğat Hayatı: Bulgar Ressamının Sergisi"	Ulus Gazetesi	27 Mayıs 1938		
SERGİLER	Zeren,Kemal	"Üç Sergi"	Sanat ve Edebiyat	19 Nisan 1947	16	
SERGİLER	Zeren,Kemal	"9. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde"	Vatan Gazetesi	5 Şubat 1948		
SERGİLER	Zeren,Kemal	"9. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde 2"	Vatan Gazetesi	7 Şubat 1948		
SİNEMA	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Sinematografa Dair Menfi Düşünceler"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Mayıs 1939		
SİNEMA	Berk,Nurullah	"Sinema ve Güzel Sanatlar"	Artist	17 Eylül 1931	1	5,15
SİNEMA	Boyar, (Ali) Sami	"Sinema Güzel Sanat Mıdır, Değil Midir?"	Yeni Adam	30 Birincikânun 1937	209	14
SİNEMA	Boyar, (Ali) Sami	"Sinema Güzel Sanat Mıdır, Değil Midir?"	Yeni Adam	6 İkincikânun 1938	210	15
SİNEMA	Dino, Abidin	"Boğaziçi Şarkısı"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Nisan 1933	3211	6
SİNEMA	Dino,Abidin	"Harp Esirleri"	Ses	18 Kasım 1938	1	3
SİNEMA	Dino,Abidin	"Bir Parça Saygı"	Ses	25 Kasım 1938	2	5
SİNEMA	Dino,Abidin	"Üç Film ve Bir Piyas"	Yeni Edebiyat	1 Ocak 1941	8	1-2
SİNEMA	Dino,Abidin	"Mücessem (Üçboyutlu) Sinema"	Yeni Edebiyat	15 Haziran 1941	17	1,3
SİNEMA	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Filmin Kötüsü"	Bugün Gazetesi	4 Ekim 1938		
SİNEMA	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Filmin İyisi"	Bugün Gazetesi	6 Ekim 1938		
SİNEMA	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Aynaroz Kadısı Münasebetiyle"	Bugün Gazetesi	12 Aralık 1938		
SİNEMA	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sinema ve Resim"	Ulus Gazetesi	21 İl.Teşrin 1941		5,6
SİNEMA	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Rüya Fabrikaları"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	1945		21-22
SİNEMA	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yüzde Yüz Sinema"	Tanin Gazetesi	22 Mart 1945		
SİNEMA	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Sinema ve Resim"	Yeni Adam	8 Kânunusani 1934	2	6
TEZYİNİ SANATLAR	Anlı,Hakkı	"Güzel Sanatlar Akademisinde Açılan Süsleme Sanatları Sergisi"	Akşam Gazetesi	6 Ekim 1945		
TEZYİNİ SANATLAR	Ar,Vedad	"Topraklarımız"	Arkitekt	1936	4	116-117
TEZYİNİ SANATLAR	Ar,Vedad	"Ver Grave"	Arkitekt	1936	2	57
TEZYİNİ SANATLAR	(Arseven),Celâl Esad	"Türk Sanatında Tezyinat"	Hayat	14 Nisan 1927	20	9-14
TEZYİNİ SANATLAR	Barın,Emin	"Türklerde Yazı (Hattatlık)"	Abant	Eylül-Ekim 1944	2	34
TEZYİNİ SANATLAR	Berk,Nurullah	"Eski Türk Sanatkârları"	Yedigün	27 Şubat 1940	364	6-7
TEZYİNİ SANATLAR	Berk,Nurullah	"Türk Tezyini Sanatları"	Yeni Mecmua	19 Nisan 1940	51	3-4
TEZYİNİ SANATLAR	Dino,Arif	"Küçük Artistik Sanatlar"	Yeni Adam	24 Ağustos 1939	243	17
TEZYİNİ SANATLAR	Doral,Halit	"Anadolu Türk Halıları"	Erciyes	Ağustos 1942	19	568-572
TEZYİNİ SANATLAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Türk Kilimleri"	Ülkü (Yeni Seri)	1 Haziran 1942	17	11-13
TEZYİNİ SANATLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Düşünceler ve Tetkikler:Zevksizliğe Dair"	Vatan Gazetsi	20 Haziran 1944		
TEZYİNİ SANATLAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"Nakşı Küçümsiyenlere"	Yaşayan Sanat	Haziran 1949	6	81-82
TEZYİNİ SANATLAR	(Köseoğlu), Edip Hakkı	"Halılarda Senbol"	Arkitekt	T.Sani-K.evvel 1932	11-12	339-340
TEZYİNİ SANATLAR	(Köseoğlu), Edip Hakkı	"Duvar Kaatları"	Arkitekt	Haziran 1932	6	174-176
TEZYİNİ SANATLAR	Lifj,Hüseyin Avni	"Sanayi-i Tezyiniye"	Hakimiyet-i Millie Gazetesi	1 Kânunuevvel 1924		2
TEZYİNİ SANATLAR	(Oygar),İsmail Hakkı	"Seramik Dekoratif"	Arkitekt	Teşrinievvel 1932	10	289-290
TEZYİNİ SANATLAR	(Oygar),İsmail Hakkı	"Yeni Tezyini Sanat"	Arkitekt	Teşrinisani-	11-12	336-338
TEZYİNİ SANATLAR	(Oygar),İsmail Hakkı	"Memleketimizde Seramik San'atı ve Sanayii"	Arkitekt	1933	4	120-121
TEZYİNİ SANATLAR	(Oygar),İsmail Hakkı	"Memleketimizde Seramik San'atı ve Sanayii"	Arkitekt	1933	7	225-227

TEZYİNİ SANATLAR	(Oygar),İsmail Hakkı	"Atina'da Sanatkârlar"	Arkitekt	1934	1	25-29
TEZYİNİ SANATLAR	Oygar,İsmail Hakkı	"Seramik Sanatı ve Ehemmiyeti"	Arkitekt	1936	4	111-115
TEZYİNİ SANATLAR	Oygar,İsmail Hakkı	"Tezyini Sanatlar ve Kumaş"	Arkitekt	1936	9	263-264
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu), Melek Celal	"Türk İşlemeleri"	Arkitekt	1939	9-10	239-240
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu),Melek Celâl	"Küçük Sanatlerimizde Hayırlı İnkişafı Belirdi, Beyoğlu Akşam Kız Sanat Mektebi ve Türk İşlemeciliği"	Vatan Gazetsi	17 Ocak 1941		
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu), Melek Celal	"Türk El İşlemeleri"	Arkitekt	1943	9-10	202-205
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu), Melek Celal	"Türk İşlemeleri"	Hepbutopraktan	1943	1	54-60
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu), Melek Celal	"Reisülhattatin Hacı Kâmil Efendi"	İslâm-Türk Muhitülmaarif Mecmuası	Kasım 1947	84	13-14
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu), Melek Celal	"Reisülhattatin Hacı Kâmil Efendi"	İslâm-Türk Muhitülmaarif Mecmuası	Kasım 1947	85	14-15
TEZYİNİ SANATLAR	(Sofu), Melek Celal	"Reisülhattatin Hacı Kâmil Efendi"	İslâm-Türk Muhitülmaarif Mecmuası	Kasım 1947	86	13,16
TEZYİNİ SANATLAR	Süe,M.L.	"Tezyini Sanat"	Arkitekt	1941	11-12	262-264
TEZYİNİ SANATLAR	Temizan,Kenan	"Süsleme Sanatları ve Seviye Davamız"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Aralık 1945		
TEZYİNİ SANATLAR	Temizan,Kenan	"Güzel Sanatlarda Süsleme Sanatı"	Arkitekt	1946	1-2	19-24
TİYATRO						
TİYATRO	Berk,Nurullah	"Tiyatroda Modern Dekor"	Perde ve Sahne	Şubat 1942	11	9-10
TİYATRO	Dino,Abidin	"Kan Kardeşleri"	Ses	11 Kasım 1938	1	8
TİYATRO	Dino,Abidin	"Bir Yıldönümü"	Ses	18 Kasım 1938	1	4
TİYATRO	Dino,Abidin	"Türk Tiyatrosu Nasıl Doğacak"	Yeni Ses	Ekim 1939	1	17,21
TİYATRO	Dino,Abidin	"Üç Film ve Bir Piyas"	Yeni Edebiyat	1 Ocak 1941	8	1-2
TİYATRO	Dino,Abidin	"Hamlet I"	Yeni Edebiyat	15 Kasım 1941	24	1,2
TİYATRO	Dino,Abidin	"Hamlet II"	Yeni Edebiyat	Kasım 1941	25	3
TİYATRO	Dino,Abidin	"Adana Halkevi Çalışmaları:Halkevinde Köy Tiyatrosu"	Görüşler	Nisan 1943	52	14
TİYATRO	Dino,Abidin	"Bir Köy Oyunu Notları ..Canlı Yazı, Aksesuar ve Büro-Boru Mes'alesine Dair"	Görüşler	Mayıs 1943	53	13-14
TİYATRO	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Nâşit ve Şarlo"	Tan Gazetesi	12 Temmuz 1936		
TİYATRO	Edip Hakkı	"Tiyatro Dekorlarında Realizm"	Arkitekt	1933	7	223-224
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR						
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Aksel,Malik	"Sanat:Türklerde Heykel Sanatı"	Çığır	Mart 1936	36	91
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Aksel,Malik	"Türk Heykel Sanatına Umumi Bir Bakış"	Ar	Haziran 1937	6	7-8
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Bengütaş,Sabiha	"Heykeltraşlığımız"	Şadırvan	15 Nisan 1949	3	10
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Berk,Nurullah	"Edebiyat ve Sanat:Türk Heykeltraşlığı"	Ulus Gazetesi	12 Kasım 1937		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Abideler Meselesinde Yeni Bir Görüş"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Mart 1939		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Berk,Nurullah	"Bizde Resim ve Heykelin Talihi"	Yaşayan Sanat	Ağustos 1949	8	113-114
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Boyar,Alı Sami	"Ayasofya ve Fatih, Fethin 500 üncü Yılında Fatihin Heykeli Nereye Dikilebilir?"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Haziran 1942		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Boyar,Alı Sami	"İstanbul'un Yıldönümü:Yapılacak Hazırlıklar ve Fatih Âbidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Birinciteşrin 1942		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Cüda,Mahmud	"Serbest Fikirler:Abide Jürisi"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Mart 1938		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Hiç Olmazsa"	Tan Gazetesi	20 Haziran 1936		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Münekkit Gözüyle Satırlar"	Tan Gazetesi	11 Ağustos 1937		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim ve Heykel"	Bugün Gazetesi	1 Kasım 1938		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Âbide ve Azamet"	Bugün Gazetesi	17 Kasım 1938		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Abide Yerine Heykel İstiyoruz"	Yaşayan Sanat	Şubat 1949		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	(İzer), Zeki Faik	"Edebiyat ve Tenkitleri:İsmail Zühtü Bize Avrupalıları Aratmıyacak Taze Bir İstidattır"	Yeni Adam	23 Nisan 1934	17	7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	İzer,Zeki Faik	"Barbaros Heykeli"	İstanbul	15 Nisan 1944	10	9

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Halit	"Edebiyat ve Sanat, Sanat: Bir Macar Heykeltıraş Gazi'nin Heykellerini Hazırlıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Şubat 1933		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kripel	"Bir Sanatkâr, Büyük Gazimizi Nasıl Görüyor?" (Çev. Mübâhât)	İstanbul Belediye Mecmuası	Kasım 1925	15	113-114
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Krippel,H.	"Güzel San'atlar:Abidelere Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	1 İnkiteşrin 1936		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Zafer Âbidesi"	Tanin Gazetesi	10 Ekim 1924		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Bir Heykel Menasebetiyle Sanat Nâmına Müdafaa Edilen Bir Hak"	Tanin Gazetesi	16 Ekim 1924		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Millî Mefâhirimiz ve Heykeltıraşlarımız"	İkdam Gazetesi	23 Ekim 1925		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(Lifij),Hüseyin Avni	"Gazimizin Heykeli Münasebetiyle"	Vakit Gazetesi	22 Nisan 1926		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Muhittin Sebati	"Gazinin Abidelerini Kimlere ve Ne Şeriat Altında İnşa Ettirmeliyiz?"	Vakit Gazetesi	8 Mart 1930		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu Zühtü	"Unutulan İsimler"	Tan Gazetesi	7 Aralık 1935		10
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu,Zühtü	"Biz ve Ecnebler"	Tan Gazetesi	7 Ocak 1936		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu Zühtü	"Hâdi ve Adana Abidesi"	Ağaç	6 Haziran 1936	10	7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu,Zühtü	"Heykeltıraşlık ve Şartlarına Dair"	Ar	Mart 1937	3	6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu,Zühtü	"Abidencilik"	Ar	Mayıs 1937	5	4-9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu,Zühtü	"Âbideler Meselesinde Bir Noktai Nazar"	Çığır	Birincikânun 1939	85	213
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu,Zühtü, Bara,Hadi; Sue, L.M:	"Barbaros Anıtı"	Arkitekt	1944	5-6	102-120
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Müridoğlu Zühtü	"Meşhur Sanatkârlarımız:Heykeltıraş İhsan'ın Ölümü"	Arkitekt	1944	11/12	261,264
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Naci,Elif	"San'ata Dair:Hâmidin Maskı"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Nisan 1937		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sabiha Ziya	"İlk Türk Kadın Heykeltıraş (Sabiha Ziya)"	Resimli Ay	1927	7	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(Sirel),Ali Nijad	"Gazi Abidesi-Bursa"	Arkitekt	Kânunusani 1932	1	4-6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sirel,Nijad	"Manisa Heykeli Münasebetile:Abidelere Tahsis Edilen Paralar Çok Mudur?"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Mart 1939		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sirel,Nijad	"Türkiyede Heykeltıraşlık"	Çınaraltı	2 Ocak 1943	67	6-7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Suman,Nusret	"Atatürk Büst ve Heykeli"	Arkitekt	1935	4	108-109
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Suman,Nustret	"Atatürk ve Atlet Heykelleri"	Arkitekt	1935	10	286
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Tollu,Cemal	"Barbaros Âbidesi Dolayısıyla:Türk San'atkârının Değeri"	Vatan Gazetesi	26 Mart 1944		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Tollu,Cemal	"Barbaros Heykeli ve Türk Sanatkârı"	İşte Sanat Edebiyat	Nisan-Mayıs 1944	3	10-13
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Üren,Eşref	"Abidelerimiz"	Milliyet Gazetesi	22 Ocak 1933		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Aksel,Malik	"Sanat Hayatı:Eski Çevreler"	Ülkü (Yeni Seri)	16 Ocak 1946	104	10-12
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Aksel,Malik	"Ankara'da Çarpışan Mimarî Tarzları"	Şadırvan	26 Ağustos 1949	22	10-11
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	(Arseven),Celâl Esad	"Türk Mimarîsinin Sâikleri"	Türk Yurdu	Temmuz 1925	10	273-277
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Arseven,Celâl Esad	"Edirne'de Sanat Tetkikleri:Yola Çıkarken"	Cumhuriyat Gazetesi	15 Şubat 1938		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Arseven,Celâl Esad	"Sanat Bahisleri: Binaların Dili, Dünyada Hiç Bir Büyük Hâdise veya İnkılâp Yoktur ki Mimarî Eserleri Onu Anlatmamış Olsunlar"	Ulus Gazetesi	18 Aralık 1938		4
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Arseven,Celâl Esad	"Sanat Bahisleri: Cumhuriyet Üslûbu, Millî Karakterli Türk Mimarîsi Etrafında..."	Ulus Gazetesi	23 Aralık 1938		4
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Arseven,Celâl Esad	"Eski Camilerimiz Nasıl Yapıldı?"	Yedigün	25 Nisan 1939	320	7-8
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Arseven,Celâl Esad	" 'L'art Turc' Hakkında"	Konya	Mayıs 1940	32	1774-1779
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Arseven,Celâl Esad	"Türk Bahçesi"	Mimarlık	1944	3	25-26
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar,Ali Sami	"Millî Mimariye Büyük Bir Hizmet, Sedad Çetintaşın Eserleri ve Sergisi"	Cumhuriyat Gazetesi	15 Haziran 1942		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar,Ali Sami	"San'ata Dair:Millî Mimarimize Avdet Edebilir Miyiz?"	Cumhuriyat Gazetesi	14 Temmuz 1942		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar,Ali Sami	"Tarihe Bakarak:Türk San'atının Dostu ve Düşmanları"	Cumhuriyat Gazetesi	19 Mart 1943		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar,Ali Sami	"Yıldönümünde Mimar Sinan ve Türk Mimarîsi"	Cumhuriyat Gazetesi	9 Nisan 1943		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar,Ali Sami	"Kültür Davaları:Ayasofya ve Türk Mimarîsi"	Cumhuriyat Gazetesi	19 Mayıs 1943		

TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"Türebeler ve Ayasofya'daki Türk Türebeleri"	Rövü Review	28 Ağustos 1943	20	2-4
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"Ayasofya'daki Üçüncü Murad Türbesi ve Küçük Türbe"	Rövü Review	11 Eylül 1943	22	2-4
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"Ayasofya Türebelerinde İkinci Selim Türbesi"	Rövü Review	18 Eylül 1943	23	2-4
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"Ayasofya Türebelerinde Üçüncü Mehmet Türbesi"	Rövü Review	25 Eylül 1943	24	2-4
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"Maarif Bakanlığının Kararı Üzerine.. Tarihi Anıtlar ve İstanbul Şehri"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Şubat 1945		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"Ankarada Toplanan Komisyon Münasebetile.. Tarihi Anıtları Onarıırken Başarmamız Gereken Bir İş"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Şubat 1945		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Boyar, Ali Sami	"New Researches at Aya Sophia"	Geçit Review	Mart 1945	3	34-37
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Burak, Cihat	"Bursa Atatürk Stadyumu"	Mimarlık	1950	2	10-12
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Dağ, Şevket	"Serbest Sütunlar: Evkaf Umum Müdürlüğü Camileri Tamir Ediyor"	Ulus Gazetesi	16 Haziran 1938		5
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Dino, Abidin	"Sinan I"	Eser	1947	1	13-14
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Dino, Abidin	"Sinan II"	Eser	Nisan 1948	2	13-14
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Eyüboğlu, Bedri Rahmi	"İstanbul'un İmarı"	Bugün Gazetesi	14 Ekim 1938		
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	(İzer), Zeki Faik	"Edebiyat ve Tenkit: Dahilî Mimaride Duvar Tezvinatı"	Yeni Adam	15 Kânunusani 1934	3	7
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	Lifij, Hüseyin Avni	"Nabi'nin Evi"	Millî Mecmua	22 Ekim 1926	72	1157/58
TÜRKİYE'DE MİMARLIK-MİMARLAR	(Sofu), Melek Celâl	"İstanbulun İmarına Başlanırken"	Tan Gazetesi	10 Ağustos 1936		7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"20 Yıllık Sanat Hareketleri"	Ülkü	16 Birinci Teşrin 1943	50	25-27
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"Güzel Sanatlar: Türk Resim Sanatına Genel Bir Bakış"	Çığır	Birincikânun 1943	133	172-175
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"İlik Kadın Ressam: Müfide"	Türk Kadını	1944		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"Şerif Renkgörür'ün Rüyası"	Sanat ve Edebiyat	1947		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"Bir Resim Kavgasının Düşündürdükleri"	Sanat ve Edebiyat	26 Nisan 1947	17-18	1
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"Bir Ressamın Portresi"	Seçilmiş Hikâyeler	1948		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"Bizde Sosyal Sanat"	Şadırvan	15 Nisan 1949	3	12
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Aksel, Malik	"Ressamlar Şehri Üsküdar"	Şadırvan	15 Temmuz 1949	168-9	
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Ali Cemal	"Resim ve Akademi Münakaşası, Ali Cemal Bey'in Mektubu"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Kânunusani 1932		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Arseven, Celâl Esad	"Türklerde Resim"	Yedigün	13 Haziran 1939	327	7-8, 25
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Bereketoğlu, Vecih	"Şevket Dağ"	La Turquie Kemaliste	Nisan 1936	12	14-17
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Berk), Nurullah Cemal	"Hakikî San'ata Doğru"	Resimli Yüanış	22 Ağustos 1929	1723/38	616-618
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Notre Art Plastique (Bizde Plastik Sanatlar)"	La Turquie Kemaliste	1934		4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Berk), Nurullah Cemal	"Rakit Su, Sarp Kaya"	Kültür Haftası	19 Şubat 1936	6	118
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Sanat Aleminde: Nazmi Ziya 1882-1937"	Ulus Gazetesi	26 Eylül 1937		2
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Türk Sanatında Yabancı Tesirler"	Heray	1 Kânunusani 1938	5	123-124
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Duvarların Psikolojisi"	Yeni Adam	11 Mayıs 1939	228	15
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Bir Klâsizmeye Doğru"	İnanç	Nisan 1940	4	14-17
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Muhittin Sebati"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	63-70
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Büyük Bir Türk Ressamı Şeker Ahmet Paşa"	Yeni Mecmua	9 Ağustos 1940	67	9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Ressam Halil Paşa"	Yeni Mecmua	18 Birinciteşrin 1940	77	7-8
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"Sanat: Genç ve Amatör Bir Ressam Nejat Melih'in Eserleri"	Vatan Gazetesi	26 Ocak 1941		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Resim San'atımıza Umumi Bir Bakış 2, Asker Ressamlar"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ağustos 1941		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Resim San'atımıza Umumi Bir Bakış 3, Türk Empresyonistleri"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Ağustos 1941		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Resim San'atımıza Umumi Bir Bakış 4, Yeni Zümreler"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Ağustos 1941		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk, Nurullah	"San'at ve Hayat: Resim San'atımıza Umumi Bir Bakış 5, Klâsizmeye Doğru"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Ağustos 1941		

TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Hale Asaf"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	96-99
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Eski Türk Ressamları"	Yedigün	8 Haziran 1942	483	8,11
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Nazmi Ziya, 10 Eylül 1932 de Akademide Verilen Bir Konferans"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Eylül 1942		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Modern Art in Turkey"	Rövü Review	Mart 1944		4,6
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Türkiyede Modern Sanat"	Rövü Review	Mart 1944		5,7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Türkiyede Modern Sanat"	Ar	Mart 1944		5-7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Zeki Faik İzer"	Tasvir Gazetesi	18 Aralık 1945		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Bizde Modern Resim Sanatı III"	Aylık Ansiklopedi	Ağustos 1947	40	1171
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Bedri Rahmi Üzerine Notlar"	Varlık	Kasım 1945	818	
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat Bahisleri: Zeki Faik İzer"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Aralık 1945		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat âleminde:Türk Resmi, Paris'de Bir Sergi ve Bazı Gültünç Akisleri"	Vatan Gazetesi	11 Nisan 1947		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat âlemi:Bedri Rahmi Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	3 Mayıs 1947		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat Dâvamız Hakkında"	Sanat ve Edebiyat	26 Temmuz 1947	29-30	3
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Bizde Resim ve Heykelin Talihi"	Yaşayan Sanat	Ağustos 1949	8	113-114
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat Davamızın Ana Hatları"	Yeni İstanbul Gazetesi	28 Aralık 1949		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat Dâvâmız"	Yeni Sanat	1949	1	1
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat Dâvâmız"	Yeni Sanat	1950	1	1,4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat ve Hayat:Türk Ressamlığı ve Avrupa"	Yeni İstanbul Gazetesi	2 Ocak 1950		4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berk,Nurullah	"Sanat ve Hayat:Türk Resmi ve Memleket"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Ocak 1950		4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Berkel,Sabri	"Hasan Kaptan ve Sanatı"	Akşam Gazetesi	24 Mart 1950		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Bingöl,Cemal	"Kıymetlerimizin Bilânçosu:Osman Hamdi"	Ar	Son Kânun 1937	1	8-9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Bingöl,Cemal	"Osman Hamdi ve Sanatı"	Notlar	1 Şubat 1942	3	4-6
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Bingöl,Cemal	"Ölümünün 34.Yıldönümünde:Osman Hamdi"	Ülkü (Yeni seri)	16 Nisan 1944	62	6-7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Bingöl,Cemal	"Sami Yetik"	Ar	12 Mayıs 1945	3	11-12
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Boyar), Ali Sami	"Resim Mektebimiz -ve- Ressamlığımız Ne Halde?"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Teşrinisani 1931		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Boyar), Ali Sami	"Resim ve Akademi Münakaşası.. Gene Başladı.. Ressam Ali Sami Bey Akademî Müdürü Namık İsmail Beyin Mektubuna Cevap Gönderdi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Kânunusani 1932		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Boyar), Ali Sami	"Ali Sami Beyden Namık İsmail Beye...Ressamlık ve Akademi Münakaşası"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Şubat 1932		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Boyar), Ali Sami	"Ressamlar Arasında:Ali Sami Beyin Cevabı, Resim Birliğine Niçin Girmiyorum? Bir Vesika-Münakaşalar Nasıl Olmalı?"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Şubat 1932		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Boyar),Ali Sami	"Sanat Varlığımızda Resmin Yeri"	Ülkü	Haziran 1933	5	396-399
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Boyar), Ali Sami	"Türk İnkılabının Beklediği Sanat"	Ülkü	İkinci Teşrin 1933	10	302-306
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Boyar,Ali Sami	"Güzel Sanatları İnkılabına Nasıl Maledebiliriz?"	Ülkü	Temmuz 1934	17	359-361
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Boyar,Ali Sami	"Kaybettiğimiz Kıymetler:Büyük Ressam Kıymetli Hoca:Sami Yetik"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Ocak 1945		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Cüda, Mahmut	"Bir Anket Dolayısıyla:San'atkar Nasıl ve Hangi Şartlar Altında Yetişir?"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Haziran 1937		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Cüda,Mahmut	"Modern San'at ve Bugünkü Türk San'atı"	Karaelmas	13 Nisan 1938	1	56-59
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Cüda,Mahmut	"Ressam Sırrı Özbay"	Yeni Adam	23 Teşrinisani 1939	256	8
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Cüda,Mahmut	"Ressam Saim Özeren"	Yeni Adam	28 Mart 1940	274	9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Cuda, Mahmut	"Ressamlarımız Neyi Kimden Bekliyorlar"	Son Saat	9 Ocak 1948		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dikmen,Halil	"Bizde Resim"	İnanç	Nisan 1940	4	6-9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dikmen,Halil	"Resim Tarihimizin Kısa Bir Hülasası"	Yaşayan Sanat	Ağustos 1949	8	118
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Bedri Rahmi ve Sanat Şahsiyeti"	Ses	16 Aralık 1938	5	5

TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu:Baltacıoğlu'na Açık Mektup"	Yeni Ses	1 Birincikânun 1939	2	
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Açık Mektup Daha "	Haber	30 Birincikânun 1939	2831	
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu:Baltacıoğlu'na Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	10-11
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Açık Mektup Daha "	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	12
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Yaprak Yazarlarına Mektup"	Yaprak	15 Haziran 1949	12	1
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Yaprak Yazarlarına İkinci Mektup"	Yaprak	15 Aralık 1949	16	1
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Balaban Üzerine"	Yaprak	15 Mart 1950	22	2
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Balaban Üzerine"	Yaprak	15 Nisan 1950	24	2
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Abidin	"Sanatta Kaytarma"	Yaprak	15 Mayıs 1950	26	1
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Arif	"Bir Genç Ressam Ahmed Hakkı"	Yeni Adam	24 Kânunusani 1935	56	4-5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Arif	"Bükreş'te Bedri Rahmi Sergisi"	Yeni Adam	24 Kânunusani 1935	56	5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Arif	"Arif Dino Sedat Nuri'nin Sanatını Anlatıyor"	Yeni Adam	7 Şubat 1935	58	4-5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Arif	"Güzel Sanatlar: Ressam Sabri Fethah, Klasisizmde Yeniliği Mezceden Bir Artist"	Ulus Gazetesi	21 İlkânun 1935		4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Dino,Arif	"Le Peintre Sabri Fethah"	La Turquie Kemaliste	Ağustos 1936	14	20-25
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Elder,Abit	"Ressamlar ve Resim Öğretmenlerine Dair, Birbirinden Ayrı Olan Bu İş Bizde Bir Elde Bulunuyor"	Ulus Gazetesi	15 Şubat 1938		4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Epikman,Refik	"Sanat:Türk Plastik San'at Hayatına Toplu Bir Bakış"	Ülkü	Ağustos 1939	78	525-528
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Epikman,Refik	"Türk Resim Sanatına Toplu Bir Bakış"	Çığır	Şubat 1942	111	37-48
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Türkiye'de Resim Sanatının Doğuşu"	Ulus Gazetesi	6 Haziran 1943		5,6
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Türkiye'de Resim Sanatının Gelişimi"	Ulus Gazetesi	27 Haziran 1943		5,6
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Türkiye'de Bugünkü Resim"	Ulus Gazetesi	11 Temmuz 1943		5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Genç Ressam:Halit Doral"	Yeni Adam	31 Ocak 1935	57	4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Hiç Olmazsa"	Tan Gazetesi	20 Haziran 1936		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Röprodüksiyon Müzeleri"	Ar	Ağustos-Eylül 1937	8-9	18-19
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sebatî, Sermet ve..."	Bugün Gazetesi	26 Ekim 1938		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Acayıp Renkler Senfonisi ve Üç Adam Büyüklüğünde Güller"	Bugün Gazetesi	13 Aralık 1938		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Monparnas ve Hâle Asaf"	Bugün Gazetesi	15 Aralık 1938		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sergi Dolayısıyla:Mahmut Cuda"	Ülkü (Yeni seri)	Birinci Kânun 1941	6	13-14
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,B.R.	"Resim Sergisi Münasebetile: Zeki Kocamemi, Melâhat Ekinci"	Ülkü (Yeni seri)	İkinci Kânun 1942	7	14
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,B.R.	"Adsız Sanatçılarımız"	Ülkü (Yeni seri)	16 İkinci Teşrin 1943	52	5-7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Zeki Kocamemi"	Biz ve Dünya	12 Haziran 1944		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Cevat Dereli"	Biz ve Dünya	26 Haziran 1944		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ali Çelebi-İleri, Geri"	Biz ve Dünya	10 Temmuz 1944		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resme Dair:Röprodüksiyon Müzeleri, Ankara Halkevi'nin İller Bankası Altındaki Resim ve Heykel Galerisinde Açtığı XVIII, XIX. Yüzyıllarda Dünya Resim Sanatı Röprodüksiyon Sergisi Dolayısıyla"	Ulus Gazetesi	20 Şubat 1946		4
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ressam Kocamemi"	Muhit	11 Aralık 1947	2	9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Resim:Sergiler Açarken...Cemal Tollu'nun Son Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Kasım 1948		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ressam Hakkı Anlı'nın Son Resim Sergisi"	Tan Gazetesi	18 Mayıs 1949		

TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Gökerman, Ali) Sermet	"Zeki Kocamemi"	Yeni Adam	9 Birinci Kânun 1937	206	13
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Görel,Hâmid Nejdet	"Güzel San'atlar, Resim: Modernizm Davası ve Bay Ali Sami Boyar, Genç Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği ile Eskiler Arasında Bir Münakaşa"	Kurun Gazetesi	21 Şubat 1935		10,17
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Güran),Nazmi Ziya	"Yeni Ankara Garı İçin Açılan Müsabaka ve Ressamlarımızın Anadolu'ya Gönderilmesine Dair"	İnsan	15 Temmuz 1938	4	375-376
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Gürel (Görel),Hâmit	"Sanat Bahisleri:Şehirlerimiz ve Sanatkâr"	Varlık	1 Nisan 1937	90	275-276
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Güvemli, Zahir	"Abidin Dino"	Yeni Adam	19 Eylül 1940	299	11
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Güvemli, Zahir	"Eşeleme:Ressamlarımız... Nerede"	Yeni Adam	18 Temmuz 1946	603	7-11
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	İzer,Fuat	"Ali Sermet"	Yeni Adam	9 Mart 1939	219	8
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	İzer,Fuat	Başlıksız (Cevat Derele ile ilgili)	Yeni Adam	16 Mart 1939	220	9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	İzer,Fuat	"Kültür, Son Günlerin Mühim Olguları:Ressam Mehmet Yüce"	Yeni Adam	11 Mayıs 1939	228	9
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(İzer), Zeki Faik	"On Senelik Resim Hayatımız"	Mimar	29 Birinci Teşrin 1933	9-10	319-320
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(İzer), Zeki Faik	"Kısa Tetkik ve Tenkitler:Unutulmak!"	Yeni Adam	16 Nisan 1934	16	3
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	İzer, Zeki Faik	"Nurullah Berk ve 'Türkiye'de Resim'"	Büyük Doğu	10 Birinci Kânun 1943	13	6
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kaptan,Arif	"General Halil"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	59-62
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kaptan,Arif	"Nazmi Ziya"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	92-95
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Yirmi Yılda Resim"	Ulus Gazetesi	30 İlkteşrin 1943		5,6
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kaptan,Arif	"Cumhuriyet Devrinde Resim"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Kasım 1946	123	26-27
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kaptan,Arif	"Resmimiz Nereye Gidiyor:Millî Karaktere Doğru..."	Şadırvan	8 Nisan 1949	2	5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Karaburçak,İhsan Cemal	"Resim, Çocuk Ressam:Kaptan"	Ulus Gazetesi	19 Mart 1950		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Karaburçak,İhsan Cemal	"Devlet Resim Sergisi Dolayısıyla:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	1 Mayıs 1950		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Karsan,Ali	"Ressam Sami Yetik"	Arkitekt	1945	3-4	67-68
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kavruk,Hasan	"Türkiye'de Sanatçı"	19 Mayıs	Eylül-Kasım 1945	72	33-35
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Kavruk,Hasan	"Türk Resminde Son Evrimler"	19 Mayıs	Ocak-Şubat 1946	73	33-35
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Levy,Leopold	"Resim:Türk Resmi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Ekim 1947		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Lifij,Hüseyin Avni	"Bir Ressamımızın Hanımlara Teşekkürü"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Kânunuevvel 1924		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Muhittin Sebati	"Ressamlar ve Şehzade Burhan"	Görüş	Şubat 1932	3	172-178
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Mürtoğlu, Zühtü	"Zeki ve Klâsizm"	Ağaç	27 Haziran 1936	13	13
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Mürtoğlu, Zühtü	"C.Tollu"	İstanbul	15 Şubat 1946	54	6-7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Avni Lifij"	Milliyet Gazetesi	Haziran 1931		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Türkiyede Resim Cereyanları:Harpten Sonraki Ressamlar"	Muhit	Ağustos 1932	46	30-31
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Ressamlarımızı İtham Ediyorum"	Yedigün	1933	18	4,5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Namık İsmail, San'atı, Şahsiyeti, Eserleri ve Hayatı"	Yeni Türk	Şubat 1933	5	415-419
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"On Beş Günde:San'at Âleminde Dolandırıcılık"	Varlık	1 Şubat 1934	14	224
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Türk Ressamlarına Dair-Bir Sovyet Sinema Rejisörüne"	Hafta	3 Nisan 1935	52	11
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Ressamlarımız-Sovyet Sinema Rejisörüne Açık Mektuplar"	Hafta	9 Mayıs 1935	57	8
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Memleket Resmi"	Kültür Haftası	12 Şubat 1936	5	93-94
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"San'ata Dair:Resim Federasyonu"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 1937		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Güzel San'atların Son 15 Senedeki Tekâmülü, Saltanat Devrinde Padişah Çocuklarına Oyuncak Yetiştiren Fırçalar, Asıl Rengini ve Asıl Kıymetini Cumhuriyet Devrinde Buldu"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Birinciteşrin 1938		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Naci,Elif	"Sanat:1923 den 1928 e Kadar Türkiye'de Plâstik Sanat"	Ülkü	İkinci Teşrin 1938	69	245-248
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Özbay,Sırrı	"Albay Ressam Salâhattin"	Kaynak	19 May-19 Haz. 1945	146-147	444
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Sofu), Melek Celâl	"Ressam Nazmi Ziya"	Arkitekt	1937	9	257-260
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Suman,Nusret	"Ressamlarımız:Bedri Rahmi Eyüboğlu"	Ülkü (Yeni seri)	İkinci Kânun 1943	31	9

TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Tollu), Cemal Sait	"Sergi Münasebetile:Ressam Ali Rıza B. ve Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Ağustos 1933		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Tollu) Tolla,C.S.	"Güzel Epikler:Cumhuriyet Devrinde Sanat"	Ülkü	İkinci Teşrin 1935	33	225-226
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Resim:Grupumuz ve Temayülümüz"	Büyük Doğu	11 Şubat 1944	18	7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Resim:Bizde Resim"	Büyük Doğu	18 Şubat 1944	19	7, 12
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Güzel San'atlar:Şevket Dağ ve Türk Resmi"	Vatan Gazetesi	27 Temmuz 1944		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Sanat Tetkikleri:Ressam Zeki Faik İzer"	Vatan Gazetesi	12 Aralık 1945		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Zeki Faik İzer'in Resim Sergisi Münasebetiyle"	Yeni Adam	10 Ocak 1946	576	3, 11
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"San'at Âleminde:Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı"	Vatan Gazetesi	24 Mayıs 1946		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"San'at Bahisleri:Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı II"	Vatan Gazetesi	14 Haziran 1946		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"San'at Bahisleri:Meşrutiyet Devrinde Türk Resim San'atı III"	Vatan Gazetesi	21 Haziran 1946		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Askeri Okullarda Resim Dersi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1949		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tollu,Cemal	"Meşrutiyet Devrinde Türk Resmi"	Yaşayan Sanat	Ağustos 1949	8	
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Tuna,Saip	"Ressam Sururi Taylan'ı da Kaybettik"	Ulus Gazetesi	10 Aralık 1947		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Üren,Eşref	"Ressam Avni Lifij"	Milliyet Gazetesi	8 Ocak 1933		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Üren,Eşref	"Türk Ressamları:Şeker Ahmet Paşa"	Ülkü (Yeni seri)	1 Ağustos 1942	21	14-16
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Üren,Eşref	"Ressamlarımız:Ressam Süleyman Seyyit"	Ülkü (Yeni seri)	1 Haziran 1943	41	6-7
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Yetik),Sami	"Ressamlık Münakaşası"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Kânunusani 1932		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	(Yetik),M. Sami	"Hamdi Bey Merhum ve San'at Yollarında İlk Müterizler Reisi"	Milliyet Gazetesi	9 Teşrinievvel 1932		
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Yetik,Sami	"Süleyman Seyit Bey (Miralay)"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	56-58
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Yetik,Sami	"Ferik Ressam İbrahim Paşa"	Konya	Kasım-Aralık 1940	34	1982/83
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR	Yetik,Sami	"Sanatkârlar:Ressam Şevket Dağ"	Arkitekt	1944	5-6	129-130
Sanatçı Birlikleri	(Berk),Nurullah Cemal	"Türkiye'de Müstakiller"	Artist	15 Teşrinievvel 1931	5	4
Sanatçı Birlikleri	(Boyar), Ali Sami	"Ressamlar Arasındaki Münakaşa:Ali Sami Bey Resim Birliğine Cevap Veriyor, Ali Sami Bey Diyor ki:"Hakikat Yeni Resim Değil ki Kimse Anlamasın!"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Şubat 1932		
Sanatçı Birlikleri	(Boyar), Ali Sami	"Ressamlar Arasında:Ali Sami Beyin Cevabı, Resim Birliğine Niçin Girmiyorum? Bir Vesika-Münakaşalar Nasıl Olmalı?"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Şubat 1932		
Sanatçı Birlikleri	Cüda,Mahmut	"Müstakil Ressamların 22ci Sergisi Münasebetile"	Arkitekt	1939	1-2	23-27
Sanatçı Birlikleri	Cüda,Mahmut	"Müstakil Ressamların 22ci Sergisi Münasebetile"	Ar	Ocak-Şubat 1939	1-2	23-27
Sanatçı Birlikleri	Cüda,Mahmut	"Resim San'atımızda Önemli Bir Olay"	En Son Dakika Gazetesi	14 Eylül 1950		3
Sanatçı Birlikleri	Naci,Elif	"Haydi Hayırlısı"	Milliyet Gazetesi	9 Nisan 1930		
Sanatçı Birlikleri	Naci,Elif	"Müstakiller"	Milliyet Gazetesi	27 Şubat 1931		
Sanatçı Birlikleri	Muhittin Sebati	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Ne Yapmak İstiyor ve Memleketinden Ne Bekliyor?"	Resimli Uyanış	14 Teşrinisani 1929	1735/50	811
Sanatçı Grupları	(Berk), Nurullah Cemal	"Güzel San'atlar: Resim, D Grubu"	Vakit Gazetesi	5 Birinci teşrin 1933		5
Sanatçı Grupları	Berk,Nurullah	"D Grubu'nun 15 Yılı"	Sanat ve Edebiyat	18 Ekim 1947	41-42	1
Sanatçı Grupları	Dino,Abidin	"Sanat Faaliyetleri"	Yeni Edebiyat	10 Mart 1941	10	1-2
Sanatçı Grupları	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Güzel San'atlar:D Grubunun İcyüzü, Ressamlar Alemimizde 14 Sima"	Vatan Gazetesi	17 Mayıs 1944		
Sanatçı Grupları	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"San'at Hareketleri:10 lar Grubunun İkinci Resim Sergisi 1"	Vatan Gazetesi	20 Kasım 1947		
Sanatçı Grupları	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Sergiler Haftası"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Aralık 1947		111
Sanatçı Grupları	Naci,Elif	"San'at Aleminde: D"	Milliyet Gazetesi	8 Teşrinievvel 1933		
Sanatçı Grupları	Naci,Elif	"Neşriyat Karşısında D Grubu"	Bayram Gazetesi	27 Ekim 1947		
Sanatçı Grupları	Tollu,Cemal	"Resim:Grupumuz ve Temayülümüz"	Büyük Doğu	11 Şubat 1944	18	7
Sanatçı Grupları	Üren,Eşref	"d Grubu Diyor ki (I)"	Zaman Gazetesi	23 Mayıs 1935		

Sanatçı Grupları	Üren,Eşref	"d Grubu Diyor ki (II)"	Zaman Gazetesi	24 Mayıs 1935		
Sanatçı Grupları	Üren,Eşref	"d Grubu Diyor ki (III)"	Zaman Gazetesi	27 Mayıs 1935		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Arseven,Celâl Esad	"Şehirde Heykeller"	İkdam Gazetesi	15 Teşrinievvel 1929		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Belling,Rudolf	"Heykeltraşlık"	Arkitekt	1936	12	348
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Berk,Nurullah	"Michel-Ange ve David Heykeli"	Ar	Temmuz 1937	7	4-5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Berk,Nurullah	"İztirap ve Kin Kaynağı:Mikel-Anj"	Yedigün	29 Ağustos 1939	338	11-12
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Berk,Nurullah	"Eski Mısır'ın Ölmez Sanatı"	Yedigün	24 Kânunuevvel 1940	407	15-16
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Berk,Nurullah	"Eski Yunan Sanatı"	Yedigün	19 Mayıs 1941	428	10-11
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Berk,Nurullah	"Marcel Gimond'la Konuşmalar"	Yeditepe	15 Aralık 1950	14	53-54
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Abide Yerine Heykel İstiyoruz!"	Yaşayan Sanat	Şubat 1949		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:François Pompon"	Yeni Adam	8 Kânunusani 1934	2	6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Cava Sanatı"	Yeni Adam	5 Mart 1934	10	6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Michel-Ange ve Musa'sı"	Yeni Adam	12 Mart 1934	11	6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Muhtin Sebatî	"Büyük Heykeltraş Burdel Öldü"	Resimli Uyanış	17 Teşrinievvel 1929	1731/46	750-751
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Mürüdoğlu,Zühtü	"Fidyas-Mikelanjelo-Roden"	Çığır	Nisan-Mayıs 1940	89-90	117-125
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Rodin,Auguste	"Vasiyetname" Çev. Cemal Tollu	Yaşayan Sanat	Haziran 1949	6	88-91
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Suman,Nusret	"Heykel Nedir?"	Çığır	Sonkânun 1942	110	8-14
YURT DIŞINDA SANAT						
Akımlar	Aksel,Malik	"Resim:Resimde Muhtelif Yollar" (Realizm, Naturalizm, Empresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Infantilizm, Absolutizm, Neo-Klasisizm)	Çığır	Mayıs-Haziran 1936	38-39	128-130
Akımlar	(Berk),Nurullah Cemal	"Kübizm"	Artist	1 Ekim 1931	3	5
Akımlar	(Berk),Nurullah Cemal	"Empresyonizm"	Artist	29 Ekim 1931	7	4
Akımlar	Berk,Nurullah Cemal	"Kübizm Nedir?"	Varlık	1 Şubat 1935	38	218-219
Akımlar	Berk,Nurullah Cemal	"Kübizm Nedir? II"	Varlık	15 Şubat 1935	39	235
Akımlar	Berk,Nurullah	"Modern İtalyan Sanatı:Fütürizm"	Ulus Sanat İlavesi	4 İlkânun 1937	4	4,11
Akımlar	Berk,Nurullah	"Yeni Bir Klasisizm"	Ses	18 Sontesrin 1938	1	
Akımlar	Berk,Nurullah	"Modern Sanat, Mektep ve Meslekler"(Neoklasisizm, Romantizm, Realizm, Empresyonizm, Neo-Empresyonizm, Fovizm, Kübizm)	Güzel Sanatlar	1939	1	107-118
Akımlar	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Yeni Bir Klasikliğe Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Mayıs 1939		
Akımlar	Berk,Nurullah	"Bir Klâsisizme Doğru"	İnanç	Nisan 1940	4	14-17
Akımlar	Berk,Nurullah	"Klasisizm Hakkında Notlar"	Yücel	1941	75	117-119
Akımlar	Berk,Nurullah	"Modası Geçen Sanat" (Kübizm, Fütürizm, Dadaizm, Orfizim, Post-Senkronizm, Taşizm, Pürizm)	Yedigün	29 Eylül 1941	447	8-9
Akımlar	Berk,Nurullah	"Yeni Bir Anlayışa Doğru" (Kübizm, Yeni Klasisizm)	Yeditepe	1 Haziran 1950	5	17-18
Akımlar	Dino,Abidin	"Klasisizme Dönüş:Hayır, Klasisizme Gidiş:Evet I"	Yeni Yol	30 Ağustos 1940	1	7,12
Akımlar	Dino,Abidin	"Hümanizme Dönüş:Hayır!, Hümanizme Gidiş:Evet! II"	Yeni Yol	30 Eylül 1940	2	6-7
Akımlar	Dino,Abidin	"Realizme Dair Notlar I"	Yeni Edebiyat	1 Aralık 1940	4	1,3
Akımlar	Dino,Abidin	"Realizme Dair Notlar II"	Yeni Edebiyat	15 Aralık 1940	5	1,3
Akımlar	Dino,Abidin	"Realizm Notları"	Yeni Edebiyat	15 Ocak 1941	7	2
Akımlar	Dino,Abidin	"Gustave Flaubert ve Realizm"	Yeni Ses	1 Eylül 1941	12	12
Akımlar	Dino,Abidin	"Bir Tenkide Dair" (Realizm)	Yeni Edebiyat	1 Aralık 1941	6	2
Akımlar	(Eyüboğlu), Bedri Rahmi	"Yeniler ve Yeni Resim" (Neo-Empresyonizm-Cézanne, Kübizm, Dadaizm, Sürrealizm)	Ar	Mart 1938	3	6-9

Akımlar	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Picasso Meselesi"	Yeni Adam	16 Mayıs 1946	594	7,11
Akımlar	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Visionnisme-Vizyonizm"	Yeni Adam	20 Haziran 1946	599	7
Akımlar	İzer,Zeki Faik	"Resimde Klâsisizm"	Oluş	1 İkinci Kânun 1939	1	12
Akımlar	İzer,Zeki Faik	"Resimde Yeni Klâsisizm II"	Oluş	12 Mart 1939	11	170-171
Akımlar	İzer,Zeki Faik	"Resimde Yeni Klâsisizm III"	Oluş	16 Nisan 1939	16	243-244
Akımlar	Muallâ,Fikret	"Resim:Yeni Sanat Cereyanları" (Romantizm, Empresyonizm, Neo-Empresyonizm)	Varlık	1 Haziran 1934	22	351-352
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Impresyonist'ler"	Ulus Gazetesi	20 Haziran 1943		5
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Kübizm"	Ulus Gazetesi	27 Haziran 1943		5,6
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Ekspresyonizm"	Ulus Gazetesi	28 Haziran 1943		5
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Neokübizm"	Ulus Gazetesi	18 Temmuz 1943		5
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Fauvizm"	Ulus Gazetesi	8 Ağustos 1943		5
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Yeni Gelenekçilik (Néo-traditionnisme)"	Ulus Gazetesi	15 Ağustos 1943		5
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Orfizm"	Ulus Gazetesi	6 Senteşrin 1943		5
Akımlar	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Onirizm ve Sürrealizm"	Ulus Gazetesi	20 Senteşrin 1943		6
Modern (Yeni) Sanat	Aksel,Malik	"Sanat ve Yenilik"	Oluş	8 İkinci Kânun 1939	2	23-24
Modern (Yeni) Sanat	Aksel,Malik	"Yeni Resim Üzerine Tartışmalar"	Sanat ve Edebiyat	24 Mayıs 1947	21-22	
Modern (Yeni) Sanat	Aksel,Malik	"Herkes Sanatı Kendine Göre Anlar"	Hisar	1950		
Modern (Yeni) Sanat	Arseven,Celâl Esat	"Sanat Bahisleri: Sanat İnsanın Ruhundan Geçen Tabiattır, Modern Sanatlar Her Şeyden Evvel Hür Bir Muhitte Yaşar"	Ulus Gazetesi	17 Mayıs 1938		5,9
Modern (Yeni) Sanat	(Berk), Nurullah Cemal	"Sanat Bahisleri:Modern Sanat"	Varlık	1 İkinci Kânun 1935	36	180-181
Modern (Yeni) Sanat	Berk,Nurullah Cemal	"Modern San'at"	Varlık	15 İkinci Kânun 1935	37	204
Modern (Yeni) Sanat	Berk,Nurullah	"Modern Sanat"	Çığır	Şubat 1936	35	69-70
Modern (Yeni) Sanat	Berk,Nurullah	"Modern Sanat"	Güzel Sanatlar	İkinciteşrin 1939		
Modern (Yeni) Sanat	Berk,Nurullah	"Modern San'at"	Yeni Türk	Nisan 1940	88	176-182
Modern (Yeni) Sanat	(Boyar), Ali Sami	"Yeni Resmin İçyüzü.."	Cumhuriyet Gazetesi	24 Kânunuevvel 1931		
Modern (Yeni) Sanat	Boyar,Ali Sami	"San'at Hatıralarımdan:O Tabloyu Kim Yaptı?"	Akademi	15 Temmuz 1946	6	22-23
Modern (Yeni) Sanat	Cüda,Mahmut	"Modern Sanat"	Ar	Birinci Teşrin 1937	10	13-15
Modern (Yeni) Sanat	Cüda,Mahmut	"Modern San'at ve Bugünkü Türk San'atı"	Karaelmas	13 Nisan 1938	1	56-59
Modern (Yeni) Sanat	Cüda,Mahmut	"Modern Sanat ve Akademi"	Yeni Adam	10 Ağustos 1939	241	17
Modern (Yeni) Sanat	Dino,Abidin	"Sanatta Kaytarma"	Yaprak	15 Mayıs 1950	26	1
Modern (Yeni) Sanat	(Elderoğlu,Abidin)	"Resim Hakkında Bir Düşünce"	Fikirler	31 Temmuz 1945	298-299	16-18
Modern (Yeni) Sanat	Elderoğlu,Âbidin	"Modern Sanatta Soyutlanma 1"	Fikirler	Nisan 1947	332	16-19
Modern (Yeni) Sanat	Elderoğlu,Âbidin	"Modern Sanat"	Fikirler	Mayıs 1947	333	31-32
Modern (Yeni) Sanat	Görel,Hâmid Nejdet	"Güzel San'atlar, Resim: Modernizm Davası ve Bay Ali Sami Boyar, Genç Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği ile Eskiler Arasında Bir Münakaşa"	Kurun	21 Şubat 1935		10,17
Modern (Yeni) Sanat	Hiti,R.	"Modern San'at ve San'at Anlayışı"	Bağ	Mayıs 1941	2-3	23-24
Modern (Yeni) Sanat	İzer,Zeki Faik	"Resimde Yeni Klâsisizm III"	Oluş	16 Nisan 1939	16	243-244
Modern (Yeni) Sanat	Karaburçak,İ. Cemal	"Plâstik Sanatlar:Sanat ve Zaman"	Ulus Gazetesi	9 Nisan 1950		
Modern (Yeni) Sanat	Karaburçak,İhsan Cemal	"Devlet Resim Sergisi Münasebetiyle:Sanat Anlayışı"	Ulus Gazetesi	20 Mayıs 1950		
Modern (Yeni) Sanat	(Lifij),Hüseyin Avni	"Sanat Âleminde-Asrî San'at"	İkdam Gazetesi	2 Mayıs 1925		
Modern (Yeni) Sanat	(Lifij),Hüseyin Avni	"San'atta Ba's-Ba'de'l-mevte Doğru"	İkdam Gazetesi	18 Haziran 1925		
Modern (Yeni) Sanat	Lifij,H. Avni	"Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri I"	Türk Yurdu	Şubat 1927	26	152-157
Modern (Yeni) Sanat	Lifij, H.Avni	"Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri II"	Türk Yurdu	Mart 1927	27	228-232

Modern (Yeni) Sanat	Lifj,Avni	"Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri III"	Türk Yurdu	Mayıs 1927	29	454-463
Modern (Yeni) Sanat	Naci,Elif	"San'at: Yenilik"	Resimli Uyanış	2 Teşrinievvel 1930	1781/96	282
Modern (Yeni) Sanat	(Özbay), A. Sırrı	"Yeni Resim Cereyanları"	Kaynak	Ocak 1934	16-18	394-395
Modern (Yeni) Sanat	Sönmezler,Kemal	"Soysuzlaşan Sanat Karşısında Yürüyüş"	Yürüyüş	5 Aralık 1942	11	20-23
Modern (Yeni) Sanat	Tuna,Saip	"Sanat Bahisler: Sanat Meselesi"	Ulus Gazetesi	3 II. Kânun 1941		2
Modern (Yeni) Sanat	Tuna,Saip	"Sanat Bahisleri: Konuşmıyan Eser"	Ulus Gazetesi	17 Mart 1941		2
Modern (Yeni) Sanat	Tuna,Saip	"Serbest Sütun:Modern Sanat Hakkında"	Ulus Gazetesi	12 Temmuz 1947		
Modern (Yeni) Sanat	Uzel,Celâl	"Yeni San'at Hareketleri"	Fikirler	15 Eylül 1937	155	7
Modern (Yeni) Sanat	Üren,Eşref	"Güzel Sanatlar: Resmin Dili, Yeni Kıpırdanmalar"	Ulus Gazetesi	9 İkteşrin 1943		5
Modern (Yeni) Sanat	Üren,Eşref	"Bu da Başka Bir Yönden:Bugünün Resmi"	Şadırvan	29 Nisan 1949	5	5
Resim-Ressamlar	Akal,Haşmet	"Kathe Kolwitz, Onun Sanatı Ağlayanlara Teselli, Kendileri İçin Yaşayanlara Bir Kâbustur"	Yığın	1 Kasım 1946	4	14-15
Resim-Ressamlar	Aksel,Malik	"Eski Çerçeveller:Sanat ve Tenkitçi"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Temmuz 1946	115	7-8
Resim-Ressamlar	(Berk),Nurullah Cemal	"Hakikî San'ata Doğru"	Resimli Uyanış	22 Ağustos 1929	1723/38	616-618
Resim-Ressamlar	(Berk),Nurullah Cemal	"San'atın Hakikî Mahiyeti"	Resimli Uyanış	31 Teşrinievvel 1929	1733/48	782-783
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"Michel Ange ve Sixtine Kilisesinin Tavanı"	Ar	Şubat 1937	2	6-9
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"Rönesans:Leonard de Vinci"	Ar	Nisan 1938	4	6-8
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:III üncü Reich ve San'at"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Temmuz 1939		
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"İztirap ve Kin Kaynağı:Mikel-Anj"	Yedigün	29 Ağustos 1939	338	11-12
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"Sanat Tarihinin En Büyük Aşk Macerası" (Leonardo da Vinci ve Mona Lisa Hakkında)	Yeni Mecmua	22 Mart 1940	47	3-4, 12
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"San'at ve Hayat:Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Temmuz 1942		2
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"İngiliz Resim Sanatı"	Geçit Review	Mayıs/Haziran 1945	5	18-24
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"André Lhote İle Görüşme"	Sanat ve Edebiyat	6 Eylül 1947	35-36	1-3
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"Sanat Hayatı:Resim Sanatına Hizmeti Geçen Bir Üstat, Léopold Lévy"	Yeni İstanbul Gazetesi	6 Aralık 1949		4
Resim-Ressamlar	Berk,Nurullah	"Picasso İle Konuşma"	Yeditepe	1 Mayıs 1950	3	9,11
Resim-Ressamlar	(Boyar),Ali Sami	"Kaldırım Ressamları"	Ülkü	Ağustos 1933	7	34-36
Resim-Ressamlar	Çallı,İbrahim	"Sovyet Rusyadan Bir Kaç İntiba"	Kültür Haftası	25 Mart 1936	11	204
Resim-Ressamlar	Dino,Abidin	"San'at ve Fen! Ressam Lady Klark'ın Atölyesinde Bir Saat!"	Vakit Gazetesi	12 Teşrinisani 1931		7
Resim-Ressamlar	Dino,Abidin	"Mücessem (Üçboyutlu) Sinema"	Yeni Edebiyat	15 Haziran 1941	17	1,3
Resim-Ressamlar	Dino,Arif	"Baron Gros, Paris'te Petit Palais'de Açılan Sergi Münasebetiyle"	Yeni Adam	9 Temmuz 1936	132	8-9,13
Resim-Ressamlar	Elderoğlu,Abidin	"Picasso ve Soyut Sanata Dair"	Fikirler(Yeni Seri)	Kasım 1947	5	26-23
Resim-Ressamlar	Epikman,Refik	"Rembrand Van Ryn (1606-1669)"	Ar	Temmuz 1938	19	19-20
Resim-Ressamlar	Epikman,Refik	"Nasıl Çalışıyorlar"	Ar	Ağustos-Eylül 1938	20-21	7-9
Resim-Ressamlar	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Pierre Paul Rubens (1577-1640)"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1943		5,6
Resim-Ressamlar	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Rübens'in İki Eserinin Tahlihi"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1943		5,6
Resim-Ressamlar	Epikman,Refik	"Güzel Sanatlar: Tiziano Vecelli (1477-1567)"	Ulus Gazetesi	27 Sontesrin 1943		5,6
Resim-Ressamlar	(Eyüboğlu),Bedri Rahmi	"Masereel Yurt Hatıraları"	Yeni Adam	13 Eylül 1934	37	
Resim-Ressamlar	(Eyüboğlu),Bedri Rahmi	"Van Gogh ve Van Dongen"	Yeni Adam	27 Eylül 1934	39	7
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Greco ve Allahsız San'atkârlar"	Tan Gazetesi	5 Kasım 1935		
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Tabiat-Biz ve Léopold Lévy"	Kiraz Ayı (Derleme Kitap)	1936		129-131
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Yukule-le ve Cézanne"	Ağaç	20 Haziran 1936	12	5-6
Resim-Ressamlar	(Eyüboğlu),Bedri Rahmi	"Modigliani"	Ar	Birinci Kânun 1937	12	12
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Minyatürler Cennetinden Greco'ya"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	89-91
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Léopold Lévy Profesör"	Tan Gazetesi	18 Temmuz 1942		

Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri	"Resim:P.Bonnard'a Selâm"	Arkitekt	Şubat 1944	3/4	83-85
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bonnard "D" Grubunda"	Biz ve Dünya	22 Mayıs 1944		
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Bayanlar Baylar"	İnsan Kokusu (Derleme Kitap)	Haziran 1945		25-27
Resim-Ressamlar	Görel,Hâmit	"Paris ve Sanat"	Şadırvan	15 Temmuz 1949	16	6-7
Resim-Ressamlar	Güvemli, Zahir	"Sanata Dair:Cézanne'ın Şüphesi"	Yeni Adam	11 Nisan 1946	589	7
Resim-Ressamlar	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Picasso Meselesi"	Yeni Adam	16 Mayıs 1946	594	7,11
Resim-Ressamlar	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Visionnisme-Vizyonizm"	Yeni Adam	20 Haziran 1946	599	7
Resim-Ressamlar	Güvemli,Zahir	"Eşeleme:Henri Matisse"	Yeni Adam	8 Ağustos 1946	606	7
Resim-Ressamlar	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Bir Satış Münasebetile"	Yeni Adam	1 Kânunusani 1934	1	6
Resim-Ressamlar	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Bir Mülâhaza"	Yeni Adam	8 Kânunusani 1934	2	6
Resim-Ressamlar	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Sinema ve Resim"	Yeni Adam	8 Kânunusani 1934	2	6
Resim-Ressamlar	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Seurat ve Arkadaşları"	Yeni Adam	22 Kânunusani 1934	4	6
Resim-Ressamlar	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:André Lhote"	Yeni Adam	29 Kânunusani 1934	5	6
Resim-Ressamlar	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Henri Matisse"	Yeni Adam	12 Mart 1934	11	6
Resim-Ressamlar	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Renoir"	Yeni Adam	26 Mart 1934	13	6
Resim-Ressamlar	(İzer),Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Tabiata Yeni Bir Bakış"	Yeni Adam	26 Mart 1934	13	6
Resim-Ressamlar	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Resim, Heykel ve Mimari:Rafael"	Yeni Adam	2 Nisan 1934	14	6
Resim-Ressamlar	(İzer,Zeki Faik), Z.F.	"Edebiyat ve Tenkitleri:Yeni Rusya'da Sanat"	Yeni Adam	16 Nisan 1934	16	7
Resim-Ressamlar	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Montparnasse'ın İçi ve Dışı"	Yeni Adam	21 Mayıs 1934	21	6-7
Resim-Ressamlar	(İzer), Zeki Faik	"Edebiyat ve Tenkitleri:Montparnasse'ın İçi ve Dışı"	Yeni Adam	28 Mayıs 1934	22	7
Resim-Ressamlar	(İzer,Zeki Faik)	"Resim, Heykel ve Mimari:Montparnasse'ın İçi ve Dışı"	Yeni Adam	4 Haziran 1934	23	6-7
Resim-Ressamlar	(İzer), Zeki Faik	"Resim, Heykel ve Mimari:Montparnasse'ın İçi ve Dışı"	Yeni Adam	11 Haziran 1934	24	6
Resim-Ressamlar	İzer,Zeki Faik	"Resimde Yeni Klâsisizm II"	Oluş	12 Mart 1939	11	170-171
Resim-Ressamlar	İzer,Zeki Faik	"Resimde Yeni Klâsisizm III"	Oluş	16 Nisan 1939	16	243-244
Resim-Ressamlar	İzer,Zeki Faik	"Londrada Sanat"	Sanat ve Edebiyat	23 Ağustos 1947		
Resim-Ressamlar	(Kaptan), Arif Bedii	"Maurice Utrillo V."	Ar	Ağustos-Eylül 1937	8-9	17
Resim-Ressamlar	(Kaptan), Arif Bedii	"Maurice Utrillo"	Ar	Birinci Teşrin 1937	10	18-19
Resim-Ressamlar	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Peyzajın Geçmişi"	Ulus Gazetesi	20 Haziran 1943		5,6
Resim-Ressamlar	Kaptan,Arif Bedii	"Sérusier Sergisi"	Sanat ve Edebiyat	6 Eylül 1947	33-34	1
Resim-Ressamlar	Kaptan,Arif Bedii	"Paris ve Resim Sergileri"	Sanat ve Edebiyat	26 Eylül 1947	29-30	2
Resim-Ressamlar	Lévy,Leopold	"San'at Üzerinde:İki Sergi, Üç Nesil-Bir İbret Dersi"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Şubat 1941		3
Resim-Ressamlar	Lhote, André	"Degas ve Valery"	Yeni Adam	28 Birincikânun 1939	261	6
Resim-Ressamlar	Muallâ,Fikret	"Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)"	Gündüz	15 Nisan 1936	1	14-15,28
Resim-Ressamlar	Muallâ,Fikret	"Max Pechstein"	Gündüz	15 Mayıs 1936	2	48-50
Resim-Ressamlar	Naci,Elif	"San'at: M. Marsel"	Resimli Uyanış	17 Temmuz 1930	1770/85	107
Resim-Ressamlar	Naci,Elif	"Sergiler:Derbeder Sanat'kârlar"	Yeni Adam	15 İkinci Kânun 1936	1	14
Resim-Ressamlar	Suman,Nusret	"Sanat Tarihi:Rönesansda Venüs"	Çığır	Mayıs-Haziran 1936	38-39	137,138
Resim-Ressamlar	(Tollu), Cemal Sait	"Edebiyat ve Tenkitleri:Balbo Picasso, Kûbizmin Mucidi"	Yeni Adam	30 Temmuz 1934	31	7,12
Resim-Ressamlar	(Tollu), Cemal Sait	"Edebiyat ve Tenkitleri:Fernand Léger"	Yeni Adam	25 Birinci Teşrin 1934	43	7
Resim-Ressamlar	(Tollu), Cemal Sait	"Chagall, Bu Original Artistin Kim Olduğunu Cemal Sait'in Bu Güçlü Yazısı Bize Anlatıyor"	Yeni Adam	6 Birinci Kânun 1934	49	7
Resim-Ressamlar	(Tollu), Cemal Sait	"Henri Matisse"	Yeni Adam	6 Haziran 1935	75	10-11
Resim-Ressamlar	Tollu,Cemal	"Sanat Âleminde:Varlığımızı Tanıtmalıyız"	Vatan Gazetesi	22 Nisan 1944		

Resim-Ressamlar	Tollu,Cemal	"Renoir"	Ar	12 Mayıs 1945	3	15-17
Resim-Ressamlar	Tollu,Cemal	"Son Sergisi Münasebetiyle:Leopold-Levy'nin Şahsiyeti, Eserleri"	Ulus Gazetesi	20 Temmuz 1947		5,9
Resim-Ressamlar	Tollu,Cemal	"Marcel Gromaire"	Yaşayan Sanat	Haziran 1949	6	83
Resim-Ressamlar	Uzel, Celâl	"Rafael"	Fikirler	15 İkinci Teşrin 1937	159	7-9
Resim-Ressamlar	Uzel, Celâl	"Rambrant"	Fikirler	15 Birinci Kânun 1937	161	3-4
Resim-Ressamlar	Yüçetürk,Mehmet	"Vermeer"	Abant	Ocak-Şubat 1947	13	37-42
Resim-Ressamlar	Zaim,Turgut	"İki Japon Ressamı"	Kültür Haftası	21 İkinci Kânun 1936	3	54
Resim-Ressamlar	Zaim,Turgut	"Japon İstampası"	Ar	Temmuz 1937	7	7-8
Resim-Ressamlar	Zaim,Turgut	"Uzak Şark Sanatı:Modern Çin Sanatı"	Ar	Birinci Kânun 1937	12	4-5
Soyut Sanat	Aksel,Malik	"Sanat ve Yenilik"	Oluş	8 İkinci Kânun 1939	2	23-24
Soyut Sanat	Berk,Nurullah Cemal	"Plâstik Sanatlar:Mücerret Sanat"	Ağaç	18 Nisan 1936	6	10-11
Soyut Sanat	Berk,Nurullah	"Marcel Gimond'la Konuşmalar"	Yeditepe	15 Aralık 1950	14	53-54
Soyut Sanat	Elderoğlu,Âbidin	"Modern Sanatta Soyutlanma 1"	Fikirler	Nisan 1947	332	16-19
Soyut Sanat	Elderoğlu,Abidin	"Picasso ve Soyut Sanata Dair"	Fikirler(Yeni Seri)	Kasım 1947	5	26-23
Soyut Sanat	Elderoğlu,Abidin	"Mücerret Sanat Davası"	Fikirler(Yeni Seri)	Aralık 1948	18	22-24
YURT GEZİLERİ	(Aksel,Malik) M.A	"Memleket Resimleri"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	10-14
YURT GEZİLERİ	Aksel,Malik	"20 Yıllık Sanat Hareketleri"	Ülkü(Yeni Seri)	16 1.Teşrin 1943	50	25
YURT GEZİLERİ	Cüda,Mahmut	"Ressamlar Taze Bir Gayretle Çalışıyorlar"	Arkitekt	1939	5-6	135
YURT GEZİLERİ	Dino,Abidin	"İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'na: Açık Mektup"	Yeni Ses	1 Birincikânun 1939	2	17
YURT GEZİLERİ	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu:Baltacıoğlu'na Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	10-11
YURT GEZİLERİ	Dino,Abidin	"Bir Açık Mektup Daha "	Haber	30 Birincikânun 1939	2831	
YURT GEZİLERİ	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu:Baltacıoğlu'na Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	10-11
YURT GEZİLERİ	Dino,Abidin	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Açık Mektup Daha "	Yeni Adam	18 İkinci Kânun 1940	264	12
YURT GEZİLERİ	Epikman,Refik	"Yurdu Gezen Türk Ressamları"	Güzel Sanatlar	1939	1	131-137
YURT GEZİLERİ	(Epikman,Refik), R.E.	"Türk Ressamlarının Yurt Gezisi"	Ülkü	Temmuz 1939	13	461-462
YURT GEZİLERİ	Epikman,R.	"Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türk Ressamları Arasında Tertip Ettiği Yurt Gezisi"	Ülkü	Eylül 1939	79	73-74
YURT GEZİLERİ	Epikman,R.	"San'at Hayatımızda Yeni Bir Çığır"	Ülkü	İkinci Teşrin 1939	81	258-259
YURT GEZİLERİ	Epikman,Refik	"Cumhuriyet Halk Partisinin Tertip Ettiği II. Yurt Gezisi"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	170
YURT GEZİLERİ	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Resim Havadisleri"	İnsan	15 Temmuz 1938	4	375-376
YURT GEZİLERİ	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Edirne Deyince..."	Kiraz Ayı (Derleme Kitap)	Eylül 1938		220-221
YURT GEZİLERİ	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ressamlarımızın Seyehati"	Bugün Gazetesi	16 Ekim 1938		
YURT GEZİLERİ	Eyüboğlu,Bedri Rahmi	"Ressamlarımızın Yurt Gezilerine ve Çoruma Dair"	Hepbutopraktan	Nisan 1944	3	32-36
YURT GEZİLERİ	(Güran),Nazmi Ziya	"Yeni Ankara Garı İçin Açılan Müsabaka ve Ressamlarımızın Anadolu'ya Gönderilmesine Dair"	İnsan	15 Temmuz 1938	4	375-376
YURT GEZİLERİ	Kaptan,Arif	"Güzel Sanatlar: Bir Sanat Eseri ve Kayıççı"	Ulus Gazetesi	16 İlkteşrin 1943		5,6
YURT GEZİLERİ	Kaptan,Arif	"Yurt Gezisi Resim Sergisine Dair"	İstanbul	1 İkteşrin 1944	21	6-7
YURT GEZİLERİ	Suman,Nusret	"Resim Sergisi Dolayısıyla"	Ülkü(Yeni Seri)	1 Nisan 1942	13	14
YURT GEZİLERİ	Üren,Eşref	"Bir Sanat Hesaplaşması"	Ülkü	İkinci Teşrin 1942	28	24
YURT GEZİLERİ	Üren,Eşref	"Yozgat'ın Çocuk Sanatkarlarını Nasıl Tanıdım?"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5

Ek-7 Tablo 3.3. Konularına Göre Yazılar-Yazarlar (1923-1950)

KONU	YAZAR ADI	MAKALE ADI	YAYIN ADI	TARİH	SAYI	SAYFA NO
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Haydar Rifat Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	12 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Ali Haydar Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	13 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Muallim Vehbi Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	14 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Ragıp Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	15 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Cevat Ferit Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	16 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Mustafa Şekip Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	17 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? İrfan Emin Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	19 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? San'at Bir Şahikadır"	Vakit Gazetesi	20 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Ressam Cemil Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	25 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Çallı İbrahim Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	26 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Namuk İsmail Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	27 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Hüseyin Rahmi Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	29 Mayıs 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Müderris İsmail Hakkı Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	5 Haziran 1929		
ANKETLER	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Sadri Etem B. Diyor Ki"	Vakit Gazetesi	8 Haziran 1929		
ANKETLER	Anonim	"30 Güzide Arasında Bir Anket:7 Ressam Ali Sami B.e Göre Kadınlar Boyanmamalı!"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Teşrinisani 1931		
ANKETLER	Anonim	"30 Güzide Arasında Bir Anket:10-Karikatürist Cemal Nadir Beyin Cevapları..."	Cumhuriyet Gazetesi	14 Teşrinisani 1931		
ANKETLER	Anonim	"Ressamlar Sanatleri İçin Ne Düşünüyorlar: Ressam Nurullah Cemâl Berk'in Dedikleri, Ressam Elif Naci'nin Dedikleri, Ressam Arif Bedî'nin Dedikleri"	Yeni Adam	13 Haziran 1935	76	10-11
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Büyük Anketi:Plastik Sanatlar ve Türkiye. Cevabı Veren, Reşad Nuri Drago"	Ar	Sonkânun 1937	1	4-5
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Büyük Anketi:Plastik Sanatlar ve Türkiye. Cevabı Veren, Hasan Ali Yücel"	Ar	Şubat 1937	2	2-3
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Büyük Anketi:Plastik Sanatlar ve Türkiye. Cevabı Veren Vedat Nedim Tör"	Ar	Nisan 1937	4	9-10
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Büyük Anketi:Plastik Sanatlar ve Türkiye. Cevabı Veren, Burhan Belge"	Ar	Haziran 1937	6	12
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Büyük Anketi:Plastik Sanatlar ve Türkiye. Cevabı Veren, Antalya Saylavı Türkân Örs"	Ar	Temmuz 1937	7	2-3
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Elif Naci Cevaplıyor"	Ar	1937		
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Ahmed Kudsi Tecer Cevaplıyor"	Ar	1937	5	10-12
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Nureddin Artam Cevaplıyor"	Ar	1937	5	10-12
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Yaşar Nabi Cevaplıyor"	Ar	1937	5	10-12
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Ferid Celâl Güven Cevaplıyor"	Ar	1937		
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Hıfzı Oğuz Bekata Cevaplıyor"	Ar	1937		
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Nahid Sırrı Cevaplıyor"	Ar	1937		
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Peyami Safa Cevaplıyor"	Ar	1937		
ANKETLER	Anonim	"Abideler Meselesi ve Münevverlerimiz: Sadri Etem Cevaplıyor"	Ar	1937		
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Sanat Anketi I:Turgut Zaim'in Düşünceleri"	Ar	İkincikânun 1938	1	10-11
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Sanat Anketi II:Malik Aksel'in Düşünceleri"	Ar	Şubat 1938	2	10-11,20
ANKETLER	Anonim	"Ar'ın Sanat Anketi:Zühtü Müridoğlu'nun Fikirleri"	Ar	Nisan 1938	4	19-20
ANKETLER	Anonim	"Sanatta Müstehçen Varmıdır? Sanatkârlar Cevap Veriyor! (Münih Fehim, Cevad Şakir, Arif Dino, Suad Derviş, Ahmed Muhib, Ragıp Şevki)"	Servetifünun Uyanış	4 Mayıs 1939	2228-543	372-373
ANKETLER	Anonim	"Gelecek Sayıdan İtibaren Resim Üzerine Anket Açıyoruz. Bu Mühim Ankete Sorduğumuz Sualleri Aşağıya Yazıyoruz"	Yeni Adam	25 Mayıs 1939	230	17
ANKETLER	Anonim	"Resim Anketimiz: Bayan Eren Eyüboğlu'nun Cevabı, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Cevabı, Ressam Fahri Arku'nun Cevabı, Ressam Mahmut Cuda'nın Cevabı"	Yeni Adam	1 Haziran 1939	231	12-14,20
ANKETLER	Anonim	"Resim Anketimiz: Cemal Tollu'nun Cevabı, Zeki Faik İzer'in Cevabı"	Yeni Adam	8 Haziran 1939	232	10-11
ANKETLER	Anonim	"Resim Anketimiz: Ressam Leopold Levy'nin Cevabı, Ressam Abidin Dino'nun Cevabı"	Yeni Adam	15 Haziran 1939	233	12-13
ANKETLER	Anonim	"Yeni Adam'ın Tiyatro Anketi:Abidin Dino'nun Cevabı"	Yeni Adam	2 Mayıs 1940	279	6-7
ANKETLER	Anonim	"Modern Sanat"	Yenilikler	Mart-Nisan 1946	2	16
ANKETLER	Anonim	"Yeni Sanatı Nasıl Buluyorsunuz? (Oktaç Rifat, Ziya Osman Saba, Melih Cevdet Anday, Orhan Veli Cevaplıyor)"	Varlık	Ekim 1946	315	7
ANKETLER	Anonim	"Yeni Sanat İçin Ne Düşünüyorlar? (Behçet Necatigil, Ceyhan Atuf Kansu, Necati Cumalı Cevaplıyor)"	Varlık	Kasım 1946	316	9
ANKETLER	Anonim	"Yeni Sanat Hakkında Ne Düşünüyorlar? (Cahit Sıtkı Tarancı, Şinasi Özdenoğlu, Sabahattin Kudret, Baki Süha Ediboğlu Cevaplıyor)"	Varlık	Aralık 1946	317	9
ANKETLER	Anonim	"Picasso Sanatı"	Aile	1947	2	52-54
ANKETLER	Es,Hikmet Feridun	"Her Gün Bir Anket... Yeni Ressamlar Eskilere Ateş Püskürüyorlar"	Akşam Gazetesi	15 Ağustos 1933		1,4
ANKETLER	Es,Hikmet Feridun	"Her Gün Bir Anket... Genç Sanatkârlar Eskilere Meydan Okuyorlar 'Bütün Eskileri İmtahana Davet Ediyoruz. Her Sahada"	Akşam Gazetesi	10 Teşrinievvel 1933		4
ANKETLER	Reşat Enis	"Kadın ve İlham, San'atkarın Çirkinliği de Dehasının ve Şerefinin Menbaıdır, Şair Ahmet Haşim, Ressam Namık İsmail Beylerin Düşünceleri"	Vakit Gazetesi	24 Kânunuevvel 1931		1,4
ANKETLER	Reşat Enis	"Kadın ve İlham, Dört San'atkarla Birarada Heyecanlı Bir Konuşma, Kadın Bir İhtiyaç Unsuru Değil Bir Baş Belâsı mıdır?"	Vakit Gazetesi	25 Kânunuevvel 1931		4

AVRUPA KONKURLARI	Adil,Fikret	"Dört Güzel Haber"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1947		
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"Avrupaya Tahsile Gidecek Gençlerimiz"	Vatan Gazetesi	8 Kânunusani 1925		
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"Birincilik Kazanan Yağlıboya Bir Tablo, Sanayi-i Nefise Talebesinden Üçü Avrupa'ya Gönderiliyor"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Eylül 1925		1,2
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"Akademi Müsabaka İmtihani"	Vakit Gazetesi	22 Mayıs 1929		
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"Maarif Vekâletinin Avrupa'ya Göndereceği Talebeler Dün İmtehan Edildiler"	Vakit Gazetesi	22 Temmuz 1929		
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"İki San'atkarımız, Fethi ve Sadık Beyler İçin Yükseltilecek Bir Abide"	İkdam Gazetesi	22 Teşrinievvel 1929		
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"Avrupa Konkurları"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Haziran 1930		
AVRUPA KONKURLARI	Anonim	"Resim, Heykel, Musiki Öğrenimi İçin 10 Öğrenci Gönderilecek"	Ulus Gazetesi	31 Ağustos 1947		
BIZANS SANATI	Anonim	"Son Dakika: Bizans Hazinesi Bulundu, Sultan Ahmeddeki Hafriyatda Hazineseler ve Heykeller Çıktı"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Nisan 1927		1
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofya Camisindeki Mozaikler Yakında Meydana Çıkarılacak"	Vakit Gazetesi	10 Şubat 1932		3
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofyadaki Mozaikler, Bir Yunan Gazetesi, İşe En Kolay Tarafından Başlanmadığını Söylüyor"	Vakit Gazetesi	23 Mart 1932		1,2
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofya Mozaiklerinin Meydana Çıkarılması"	Vakit Gazetesi	10 Mayıs 1932		5
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofya Camiiindeki Mozaikler, Bizans Sanatının En Yüksek Nümuneleri"	Vakit Gazetesi	13 Temmuz 1932		1,4
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofya Mozaiklerini Çıkarılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Şubat 1934		6
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofyanın Mozaikleri"	Servetifunun	1 Mart 1934	1958/273	212
BIZANS SANATI	Anonim	"Şehirde, Ayasofya Mozaikleri Üzerindeki Çalışmalara Gene Başlanıyor"	Kurun	15 Nisan 1935		3
BIZANS SANATI	Anonim	"Ayasofyada Yeni Mozaikler Ortaya Çıkarıldı"	Kurun	2 Haziran 1935		3
BIZANS SANATI	Anonim	Başlıksız (Ayasofya Mozaikleri)	Kurun	5 Haziran 1935		12
BIZANS SANATI	Gardyen,Manchester	"Ayasofyanın Mozaikleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Nisan 1934		3
BIZANS SANATI	Okan,Niyazi Ahmed	"İstanbul Semtlerinin Tarihi, Kariye Camii Mozaikleri"	Kurun	24 Nisan 1935		5
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Anonim	"Çocuk Resimleri Sergisi"	Yeni Adam	9 Temmuz 1934	28	6-7
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Anonim	"Londra Halkevi'nde Yozgat Ortaokul Talebesinin Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		1,5
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Anonim	"Sergiler:Çocuk Resimleri, Doğan Kardeş'in Tertip Ettiği Resim Sergisinin Açılış Nutku, Konuşan:Bedri Rahmi Eyüboğlu"	Vatan Gazetesi	20 Şubat 1946		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Anonim	"7 Yaşındaki Çocuğun Sergisi"	Vatan Gazetesi	17 Mart 1950		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Anonim	"Çocuklar ve Modern Sanat"	Yeni İstanbul Gazetesi	3 Temmuz 1950		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Batu,Selahattin	"Hasan Kaptan"	Ulus Gazetesi	21 Mart 1950		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Birken,Vahide	"Resmin Tesiri ve Çocuk"	Görüşler	Nisan 1941	34	15-16,34
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Bowen,Harold	"Türk Çocuklarının Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Güney,E.	"Çocuk Resimleri Sanat Eseri Midir?"	Ulus Gazetesi	26 Ekim 1945		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Kanad,Halil Fikret	"Güzel Sanatlar: Çocuk ve Sanat"	Ulus Gazetesi	8 Ağustos 1943		5
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Karay,Refik Halid	"Yeni Resim Öğretimi"	Akşam Gazetesi	25 Şubat 1946		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Onat,Muvaffak Sami	"Haşmet Akal, Hasan Kaptan Sergileri"	Vatan Gazetesi	13 Nisan 1950		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Rado,Şevket	"Çocuk Sanatkarlarının Sergisi"	Akşam Gazetesi	14 Şubat 1946		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Rado,Şevket	"Resim ve Öğretmen"	Akşam Gazetesi	21 Şubat 1946		
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Çocuk Resimleri"	Ulus Gazetesi	2 Eylül 1942		4
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Tör,Vedat Nedim	"Çocuk Yaratarak Öğrenir"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5
ÇOCUK VE SANAT-RESİM	Yetkin,Suut Kemal	"İptidai Sanat"	Kültür Haftası	25 Mart 1936	11	211
DEVLET VE SANAT						
Türkiye'de	Adil,Fikret	"Memlekette İlk Defa Resmî Bir Binaya Duvar Resmi Yapıldı"	Yeni İstanbul Gazetesi	1 Aralık 1949		5
Türkiye'de	A.M.D.	"Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezileri"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	75-84
Türkiye'de	Ankaralı	"Ankara, Sergiler Diyanı"	Vatan Gazetesi	29 Ocak 1947		
Türkiye'de	Anonim	"Gazi Paşa Hazretleri ve San'at: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ve Latife Hanımefendi Resim Sergisinden Mühim Levhalar Almışlardır"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Teşrinievvel 1923		1
Türkiye'de	Anonim	"Büyük Gazimizin Resim ve Heykelleri, Maarif Vekâleti Gazimizin Heykel ve Resimlerini Yapdırmak İçin Avrupa'nın En Büyük Sanayi-i Nefise Üstalarının Tekliflerini Sanayi-i Nefise Encümeninde Tetkik Ettirecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1926		1
Türkiye'de	Anonim	"Maarif Vekâletimizin Sanayi-i Nefise Faaliyeti"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1926		3
Türkiye'de	Anonim	"Güzel San'atlar İçin Mühim Kararlar Verildi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Nisan 1933		
Türkiye'de	Anonim	"Ankara Garı Resim Müsabakası"	Arkitekt	1937	9	250-251
Türkiye'de	Anonim	"Sanat Hayatımızın Tekâmülü: Leopold Levy İle Bir Mülâkat"	Ar	Mart 1937	3	2-3
Türkiye'de	Anonim	"Halk Edebiyatı ve Halk Resimleri İçin Yerde Bir Teşebbüs,Eski Hikâyeler Ediblere ve Eski Resimler Sanatkarlara Yapılacak"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1937		1,5
Türkiye'de	Anonim	"Bir Artistimizin Muvaffakiyeti, İnkilâb Kompozisyonları İçin Açılan Müsabakayı N.Ergüven Kazandı"	Ulus Gazetesi	27 Ekim 1937		2
Türkiye'de	Anonim	"Ankara Garı İçin Dekor Müsabakası"	Ar	İlkânun 1937	12	10-11

Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. Genyönkural Toplantısında, Sanat Hayatımız İçin Müsbet Kararlar Alındı. Ressamlarımız Memleketi Dolaşarak Güzel Eserler Meydana Getirecekler"	Ulus Gazetesi	28 Temmuz 1938		1,8
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. nin Güzel Kararı 10 Ressamımız Tablolar Yapmak Üzere Yurt İçine Dağılıyorlar"	Ulus Gazetesi	19 Ağustos 1938		1
Türkiye'de	Anonim	"Halk Partisinin Çok Yerinde Kararları"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Ağustos 1938		
Türkiye'de	Anonim	"Cumhuriyet Halk Partisinin Sanat Sahasında Aldığı Mühim Kararlar"	Ar	Ağustos-Eylül 1938	20-21	27
Türkiye'de	Anonim	"Yeni İmkanlara Davet"	Yücel	Eylül 1938	43	71
Türkiye'de	Anonim	"Halkevi Resim Galerisi Bugün Törenle Açılıyor"	Ulus Gazetesi	25 İkteşrin 1938		1
Türkiye'de	Anonim	"Ankara Halkevinin Belediyeler Bankasının Altındaki Salonunda Tertip Ettiği Daimi Resim Galerisi Dün Törenle Açılmıştır"	Ulus Gazetesi	26 İkteşrin 1938		1,8
Türkiye'de	Anonim	"Maarif Vekilliği Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü Tarafından Güzel Sanatlar Dergisi Çıkarılacaktır"	Arkitekt	1939	1-2	44
Türkiye'de	Anonim	"Partimizin Yarattığı Sanat Hareketleri, On Ressamımızın Eserleri Pazar Gününden İtibaren Halkevinde Teşhir Edilecek"	Ulus Gazetesi	21 Nisan 1939		1,8
Türkiye'de	Anonim	Başlıksız (Yurt Gezileri sergisinde teşhir edilen tabloların devlet tarafından satın alınması ile ilgili)	Ulus Gazetesi	25 Nisan 1939		1
Türkiye'de	Anonim	"Halk Partisinde Muvafık Görülen Sanat Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1939		
Türkiye'de	Anonim	"Jüri, Müsabaka Sergisinden Satın Alınacak Tabloları Dün Tesbit Etti. C.H.P. Kırk Üç Parça Tablo Satın Alacak"	Ulus Gazetesi	25 Nisan 1939		8
Türkiye'de	Anonim	"Ressam Saim Özerenin Satın Alınan Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Nisan 1939		
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. Genel Sekreterliğinin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, Halkevleri Resim ve Fotoğraf Sergisi Bugün Açılıyor"	Ulus Gazetesi	22 Mayıs 1939		1,2
Türkiye'de	Anonim	"C.H. Partisinin Güzel Bir Eseri, Halkevleri Resim ve Fotoğraf Sergisi Dün Parti Genel Sekreteri Tarafından Açıldı"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1939		1,4
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P Resim Sergisi (Ankara)"	Arkitekt	Mayıs-Haziran 1939	5-6	128-134
Türkiye'de	Anonim	"CHP'nin Güzel Bir Teşebbüsü"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Kasım 1939		
Türkiye'de	Anonim	"Mayıs Ayında, Halkevlerinin Umumi Resim Sergisi Açılacak, Parti Genel Sekreterliğinin Bir Tamimi"	Ulus Gazetesi	28 Sontişrin 1939		2
Türkiye'de	Anonim	"Sanat Yolunda: Partimizin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, Gönderilen Ressamlar Nefis Eserlerle Döndüler, Dün Toplanan Jüri Bir Çok Eserleri Mükâfatlandırdı"	Ulus Gazetesi	13 I.Kânun 1939		1,5
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P.nin Güzel Sanatlara Gösterdiği Yakın Alâka ve Yardım Sayesinde, On Ressamımız Yurdun Muhtelif Yerlerine Gitti"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1940		1
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P.nin Güzel Sanatlara Gösterdiği Yakın Alâka ve Yardım Sayesinde, 10 Ressamımız Memleketin Muhtelif Yerlerine Hareket Ediyor"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1940		2
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P.'nin Ressamlarımızı Teşviki"	Ülkü	Eylül 1940	91	74
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P.nin Kültür ve Sanat Hayatımızdaki Büyük Tesirleri"	Ulus Gazetesi	23 İI. Teşrin 1940		1,8
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. Genel Sekreterliğinin Güzel Sanatlara Yaptığı Büyük Hizmet, Yurt İçine Gönderilen Ressamların Eserleri Tetkik Edildi"	Ulus Gazetesi	28 İkinçiteşrin 1940		1,5
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. Mükâfatını Kazanan Tablolar"	Ulus Gazetesi	29 İkinçiteşrin 1940		1
Türkiye'de	Anonim	"Mükâfat Kazanan Memleket Tabloları"	Cumhuriyet Gazetesi	30 İkinçiteşrin 1940		
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. Genel Sekreterliğinin Sanatkârlarımızı Himaye İçin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, 10 Ressamımız Yurt İçine Gönderiliyor"	Ulus Gazetesi	29 Haziran 1941		1,4
Türkiye'de	Anonim	"C.H. Partisinin Ressamlarımızı Himayesi"	Ülkü	Temmuz 1941	101	472-473
Türkiye'de	Anonim	"Cumhur Reisimizin San'atkarlara İltifatı"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Ağustos 1941		
Türkiye'de	Anonim	"3üncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	1 Kasım 1941		
Türkiye'de	Anonim	"Cumhurreisimiz İnönü C.H.Partisinin 40 Vilyete Gönderdiği Ressamların Yaptıkları 393 Tablo İle Amatör Resim ve Fotoğraflarını Toplayan Halkevleri Sergisini Gezdi"	Ulus Gazetesi	4 Mart 1942		
Türkiye'de	Anonim	"C.H.P. Resim Sergisi"	Ülkü	1 Nisan 1942	13	9
Türkiye'de	Anonim	"Halkevleri Günü Töreninde, Başbakanımız Saracoğlu'nun Söylevi"	Doğu, Büyük Ülkü Gazetesi	Aralık 1944-Ocak 1945	25-27	
Türkiye'de	Anonim	"Devlet Güzel Sanatlara Nasıl Yardım Edebilir?"	İstanbul	1 Nisan 1946	7	12-13
Türkiye'de	Atay,Falih Rifki	"Başbetke: İlk Galeri"	Ulus Gazetesi	5 Birinciteşrin 1937		1
Türkiye'de	Baydar,Nasuhi	"Ressamlarımız İş Başında"	Ar	Ağustos-Eylül 1938	20-21	30
Türkiye'de	Burhan Belge	"Politika Bahisleri: Yine Sanat"	Ulus Gazetesi	27 Sontişrin 1936		3
Türkiye'de	Fenik,Mümtaz Faik	"Güzel Sanatlar: 7 Koldan Güzele Akın"	Ulus Gazetesi	30 Eylül 1941		5
Türkiye'de	Gürol,Şerif	"C.H. Partisi'nin Yurt İçi Ressamlar Gezisi"	Ülkü	1 Mart 1943	35	9-11
Türkiye'de	Güven,Ferid Celâl	"Sanat Hamlelerimiz"	Ulus Gazetesi	29 Temmuz 1938		1,8
Türkiye'de	Halide Edip	"Yeni Sanat,Eski Sanat"	Yedigün	18 Ağustos 1937	232	4
Türkiye'de	İsmail	"Cumhuriyet Devrinde Güzel San'atlar"	Yeni Türk	Teşrinievvel 1933	11-14	1133-1134
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Sözün Gelişi: Ressam ve Heykeltıraşlara Yeni Bir Çalışma Sahası Açılıyor"	Akşam Gazetesi	24 Temmuz 1947		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Ressamlar Arasında: Ressamlar, Devlet Binalarına Resim Girmemesinden Şikayetçi"	Akşam Gazetesi	8 Aralık 1947		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Yanık Akademiye ve Getirmek İstedığı Heykel Kopyalarına Dair"	Akşam Gazetesi	4 Haziran 1949		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"İktidar, Sanat ve Fikir Hayatını Canlandırmak İçin Ne Düşünüyor?"	Akşam Gazetesi	28 Ağustos 1950		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Beş Yüzcüncü Yıl Dönümünü Nasıl Kutlanacak?, Bari Güzel Sanatlar Akademisini İmar Edelim"	Akşam Gazetesi	16 Aralık 1950		
Türkiye'de	Şahap Sıtkı	"Resme ve Sergilere Dair"	Akşam Gazetesi	23 Ağustos 1948		
Türkiye'de	Tör,Vedat Nedim	"Sanat-Cemiyet"	Yeni İstanbul Gazetesi	10 Şubat 1950		
Türkiye'de	Yalçın,Hüseyin Cahit	"C.Halk Partisi Sanat Mükâfatı"	Yedigün	20 Birinciteşrin 1941	450	4
Türkiye'de	Yaşar Nabi	"Sanatın Himayesi Meselesi"	Varlık	15 I.Kânun 1933	11	161
Türkiye'de	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Sanatın Himayesi"	Ulus Gazetesi	28 İkteşrin 1938		2
Yurt Dışında	Anonim	"Güzel San'atlar: Eski Rus Tabloları"	Vakit Gazetesi	6 Mart 1934		7

Yurt Dışında	Anonim	"Yabancı Basında Okuduklarımız: Üniformalı Sanat, Almanyada Sanat Sıkı Bir Disiplin Altına Alındı"	Ulus Gazetesi	6 Nisan 1937		4
Yurt Dışında	Anonim	"Sovyet Rusyada Sanat Çalışmaları"	Ulus Gazetesi	9 Aralık 1937		7
Yurt Dışında	Anonim	"Devlet Güzel Sanatlara Nasıl Yardım Edebilir?"	İstanbul	1 Nisan 1946	7	12-13
Yurt Dışında	Belge,Burhan	"İnsan ve Kültür: Roosvelt'in Sanat Telakkisi"	Ulus Gazetesi	12 Mayıs 1939		2
Yurt Dışında	Steeleman,John	"İngiltere'de Güzel Sanatların Şevki"	Ulus Gazetesi	15 Eylül 1945		
DİN VE SANAT	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Din, Resim ve Heykel"	Ülkü	İkinciteşrin 1939	81	275-276
DİN VE SANAT	Toprak,Burhan	"İstanbul Manzaraları, Sergi Dolayısıyla Kısa Bir Muhasebe 1"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Temmuz 1950		
ESKİ-YENİ SANAT	Adivar,Halide Edip	"Yeni Sanatı Anlamak Yolunda"	Akşam Gazetesi	18 Aralık 1947		
ESKİ-YENİ SANAT	Adivar,Halide Edip	"Picasso ve Bugünkü Dünya"	Akşam Gazetesi	25 Aralık 1947		
ESKİ-YENİ SANAT	Anonim	"30 Güzide Arasında Bir Anket:7 Ressam Ali Sami B.e Göre Kadınlar Boyanmamalı!"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Teşrinisani 1931		
ESKİ-YENİ SANAT	Anonim	"Sanat Hayatımızın Tekâmülü: Leopold Levy İle Bir Mülâkat"	Ar	Mart 1937	3	2-3
ESKİ-YENİ SANAT	Burhan Asaf	"Sanat Hakkında Düşünceler"	Varlık	1 Mart 1934	16	247-248
ESKİ-YENİ SANAT	Çetintaş,Sedat	"Sanatta Soysuzlaşma Milliyette Soysuzlaşma Demektir"	Şadırvan	26 Ağustos 1949	22	2
ESKİ-YENİ SANAT	D'orient,Jose	"Ressam Andre Lhote ile Mülâkat"	Akşam Gazetesi	11 Mart 1948		
ESKİ-YENİ SANAT	Ertem,Sadri	"Fikir ve Edebiyat-Sanatta Eski ve Yeni Meselesi"	Yedigün	11 İkinciteşrin 1936	192	9
ESKİ-YENİ SANAT	Ertem,Sadri	"Fikir ve Sanat-Yeni ve Eski Kavgaı"	Yedigün	26 Mayıs 1941	429	12
ESKİ-YENİ SANAT	Eyüboğlu,Sabahattin Rahmi	"Öz Resme Doğru"	Ar	Mayıs 1938	3-5,9	
ESKİ-YENİ SANAT	Eyüboğlu,Sabahattin	"Güzel Sanatlar: Sanat Konuşmaları, Sanatta Eski-Yeni Meselesi"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1943		5,6
ESKİ-YENİ SANAT	Eyüboğlu,Sabahattin Rahmi	"Güzel Sanatlar: Sanatta Eski-Yeni Meselesi"	Ulus Gazetesi	30 Mayıs 1943		5,6
ESKİ-YENİ SANAT	Halide Edip	"Yeni Sanat, Eski Sanat"	Yedigün	18 Ağustos 1937	232	4
ESKİ-YENİ SANAT	Karay,Refik Halid	"Çallı Ne Diyor?"	Akşam Gazetesi	15 Temmuz 1947		
ESKİ-YENİ SANAT	Özden,Şinasi	"Üç Ressam Konuşuyor"	İstanbul	15 İkteşrin 1944	22	9-10
ESKİ-YENİ SANAT	Ülken,Hilmi Ziya	"Yeni Türk Resmi ve Resim Sergileri"	İstanbul	1 Aralık 1946	72-73	3-4
ESTETİK	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Estetik Niçin Lâzımdır?"	Yeni Adam	1 Nisan 1937	170	14
ESTETİK	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Estetik Nedir?"	Yeni Adam	8 Nisan 1937	171	14
ESTETİK	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Sanat Eseri Nedir?"	Yeni Adam	15 Nisan 1937	172	14
GALERİ						
Türkiye'de	Adil,Fikret	"Pasta ve Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Mayıs 1944		
Türkiye'de	Adil,Fikret	"D Grubu Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mart 1945		
Türkiye'de	Anonim	"Ressamlara Daimi Sergi Şeklinde Bir Satış Merkezi Lâzım"	Uyanış Servetifünun	9 Birincikânun 1937	2155-470	37
Türkiye'de	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde İslahat: Burhan Toprak'la Bir Görüşme"	Ar	Nisan 1938	4	8
Türkiye'de	Anonim	"Ankara Halkevinin Belediyeler Bankasının Altındaki Salonunda Tertip Ettiği Daimi Resim Galerisi Dün Törenle Açılmıştır"	Ulus Gazetesi	26 İkteşrin 1938		1
Türkiye'de	Anonim	"Halkevi Daimi Resim Galerisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	26 İkteşrin 1938		8
Türkiye'de	Anonim	"Ankara Halkevi'nin Resim Galerisi"	Ülkü	İkinciteşrin 1938	69	267
Türkiye'de	Anonim	"Ankara Halkevinin Resim ve Heykel Galerisi"	Ulus Gazetesi	6 Ocak 1939		4
Türkiye'de	Anonim	"Resim Galerisi Rağbet Kazanıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Mart 1939		
Türkiye'de	Anonim	"Resim Galerisi ve Satış Salonu"	Akşam Gazetesi	9 Kasım 1944		
Türkiye'de	Anonim	"Maya"	Yeni İstanbul Gazetesi	26 Aralık 1950		
Türkiye'de	Anonim	"Bir San'at Galerisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	30 Aralık 1950		
Türkiye'de	Atay,F. Rıfıkı	"Başbetke: Türk Resmi"	Ulus Gazetesi	5 Eylül 1936		1,5
Türkiye'de	Balcioğlu,Şahap	"Resim Galerisi"	Akşam Gazetesi	22 Mart 1950		
Türkiye'de	Banoğlu,Niyazi Ahmet	"Topkapı Sarayında Tarihi Resimler Galerisi"	Ulus Gazetesi	16 Mart 1947		
Türkiye'de	Güldiken,Süheyla	"San'at"	Açıksöz	20 Nisan 1936		
Türkiye'de	Nahid Sırrı	"Bir Resim Galerisi İçin"	Varlık	1 Sontesrin 1935	56	114
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Bir Resim Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	18 Ocak 1945		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Küçük Bir Galeri"	Akşam Gazetesi	12 Şubat 1945		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Bir Galeri Hazırlanırken"	Akşam Gazetesi	21 Ağustos 1946		
Türkiye'de	Rado,Şevket	"Sanat Eseri Arayanlar İçin"	Akşam Gazetesi	31 Aralık 1950		
Yurt Dışında	Anonim	"Sanat Böyle Himaye Edilir, Amerikada Güzel Sanatlar Galerisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	18 Nisan 1950		
GÜZEL SANATLAR	Ali Haydar Emir	"Sanayi-i Nefisede Milliyet"	Vakit Gazetesi	18 Teşrinievvel 1923		5
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Encümeni Ne Yapacak? Encümen Azalarından Bir Sanatkârın Gazetemize Verdiği İlahat"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Teşrinisani 1925		1
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Encümeni Dün İçtima Etti"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Teşrinisani 1925		1

GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Encümeni Bazı Azalarını Tayin Etti"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Mayıs 1926		
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Encümeni İstanbul'da Toplanarak Bazı Kararlar Alacaktır"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Mayıs 1926		
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Heyeti"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Mayıs 1926		
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Encümeni İçtima Edecek"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Ağustos 1926		
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise Encümeni"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Eylül 1926		
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Sanayi-i Nefise"	Millî Mecmua	1 Mayıs 1927	85	1374/75
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Güzel Sanatların Memleketimizde İnkişafına Dair Proje ve Kanun Lâhiyaları Esbabı Mucibe Raporu"	Arkitekt	1933	8	252-258
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Güzel Sanatlar Kongresi Yeni Komite İntihabı"	Arkitekt	1934	1	30
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Türk Güzel Sanatlar Birliği Umumi İdare Heyeti"	Arkitekt	1934	2	66
GÜZEL SANATLAR	Anonim	"Bizde Güzel San'atlar Niçin İlerlemez?"	Yeni Türk	Teşrinievvel 1940	94	373-375
GÜZEL SANATLAR	Ararad,M. Tevfik	"Güzel Sanatlar"	Ulus Gazetesi	29 Ekim 1948		16,23
GÜZEL SANATLAR	Atay,Falih Rifki	"Gündelik: Güzel Sanatlar"	Kızılay	25 Şubat 1937		1
GÜZEL SANATLAR	Baydur,S. Nazif	"Güzel Sanat Üzerine"	Yaratış	23 Mayıs 1945	8	11
GÜZEL SANATLAR	Birken,Vahide	"Güzel San'atlar, Sanatkar ve Eseri"	Görüşler	Nisan 1940	27	6-12
GÜZEL SANATLAR	Birken,Vahide	"Güzel Sanatlar Hayatında Cemiyetin Rolü"	Çığ	Ekim 1941	1	5-6
GÜZEL SANATLAR	Birken,Vahide	"Güzel Sanatlar Hayatında Cemiyetin Rolü"	Çığ	Kasım 1941	2	6-9
GÜZEL SANATLAR	Birken,Vahide	"Güzel Sanatların Ahlak, Terbiye ve Medeniyet Üstündeki Tesirleri"	Çığ	Ocak 1942	4	6-8
GÜZEL SANATLAR	Burhan Asaf	"Güzel Sanatlar İşı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 İkinci Teşrin 1934		
GÜZEL SANATLAR	Cousin,Victor	"Güzel Sanatlar"	Yücel	Kasım 1937	33	103-109
GÜZEL SANATLAR	Çağlar,Behçet Kemal	"Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğüne Dair..."	Vatan Gazetesi	20 Aralık 1950		
GÜZEL SANATLAR	Ertem,Sadri	"İşaretler: Güzel Sanatlar Direktörlüğü"	Kurun	6 Temmuz 1935		3
GÜZEL SANATLAR	F.N.	"Fıkra: Güzel Sanatlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Mayıs 1931		2
GÜZEL SANATLAR	Falih Rifki	"Resmî Kûşadlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Teşrinisani 1927		1
GÜZEL SANATLAR	Falih Rifki	"Gündelik: Güzel Sanatlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 İkinci Teşrin 1933		1
GÜZEL SANATLAR	Falih Rifki	"Gündelik: Güzel San'atlar"	Vakit Gazetesi	11 İkinci Teşrin 1933		3,8
GÜZEL SANATLAR	İsmail	"Cumhuriyet Devrinde Güzel San'atlar"	Yeni Türk	Teşrinievvel 1933	11-14	1133-1134
GÜZEL SANATLAR	Miyak, Bahri	"Bedri Rahmi Eyüboğlu ile Bir Sanat Konuşması"	Çorumlu	1 Temmuz 1943	38	20-23
GÜZEL SANATLAR	Nitti,Francesco	"Demokrasi Bakımından Güzel San'atların Lüzum ve Ehemmiyeti"	Fikir Hareketleri	21 Aralık 1933	9	10-11
GÜZEL SANATLAR	Nureddin İbrahim	"Sanayi-i Nefise Duyguları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Kânunuevvel 1926		3
GÜZEL SANATLAR	Ongun,Cemil Sena	"Bedîî Kıymetlerde Anarşi"	Varlık	1 Haziran 1942	214	512-515
GÜZEL SANATLAR	Ongun,Cemil Sena	"Bedîî Kıymetlerde Anarşi II"	Varlık	15 Haziran 1942	215	531-535
GÜZEL SANATLAR	Örik,Nahid Sırrı	"Bir Teşkilat Hakkında Temenniler" (Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü)	Varlık	1 Temmuz 1935	48	369
GÜZEL SANATLAR	Pınar,Saffettin	"İlim Felsefe Cereyanında Güzel Sanatların Mevkii"	Yücel	Ekim 1937	32	56-58
GÜZEL SANATLAR	Strowsky,Fortunat	"Güzel Sanatlarda Yeni Felsefe"	Fikir Hareketleri	17 Ağustos 1935	95	263-264
GÜZEL SANATLAR	Şapolyo,E. Behnan	"Güzel Sanatlar"	Çığır	Mart-Nisan 1935	27-28	09.Eki
GÜZEL SANATLAR	Tataç,Ziya	"Güzel Sanatlarda Türke Doğru"	Bağ	Ekim 1942	10	5,15
GÜZEL SANATLAR	Tataç,Ziya	"Güzel Sanatlarda İlham Kaynağımız Ne Olmalıdır?"	Doğu, Büyük Ülkü Gazetesi	Şubat/Mart 1943	5-6	
GÜZEL SANATLAR	Yetkin,Suut Kemal	"Güzel Sanatlar: Yirmi Yılda Güzel Sanatlar"	Ulus Gazetesi	30 İlkteşrin 1943		5
GÜZEL SANATLAR	Yusuf Ziya	"Güzel San'atlar ve Ticaret"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Eylül 1932		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Abdülhak Şinasi	"Klâsik Abidelerimiz ve Güzel San'atlar Akademisi"	Varlık	1 Ağustos 1933	2	20-22
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Adil,Fikret	"Dört Güzel Haber"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Alpkurt,Faruk	"Fotoğraf Hocası Zeki Neler Anlatıyor?"	Vatan Gazetesi	22 Kasım 1943		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Altar,Cevad Memduh	"Güzel Sanatlar Akademisi 64 Yaşında"	Ülkü	16 Mart 1946	108	22
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Altar,Cevat Memduh	"Güzel Sanatlar Akademisinde Yenilikler"	Ülkü	16 Ekim 1946	122	20
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Altar,Cevat Memduh	"Güzel Sanatlar Akademisi, Sanayi-i Nefise Mektebinden Bugüne Kadar 1882-1949"	Radıyo	Mayıs 1949	89	6-7, 12
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Bir Sanat Ocağınının 43 ncü Senesi"	Vakit Gazetesi	4 Mart 1925		1
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Maarif Vekâletimizin Sanayi-i Nefise Faaliyeti"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1926		3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Millî Aramızızı Tesbit İçin Jüri Heyeti Toplandı, Büyük Gazimizin Heykel ve Resmini Yapacak Büyük San'atkarlar Yakında Şehrimize Geliyorlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Eylül 1926		1,3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanayi-i Nefisede, Sanayi-i Tezyiniye Şubesi, Vekâlet Akademide Yeni Açılacak Olan Bu Şube İçin Bir Mütahassıs Getirmişdir"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Kânunusani 1928		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanayi-i Nefise Mektebinin 46 ncı Devr-i Senesi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Mart 1928		1,2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanayi-i Nefise Balosu"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Mart 1928		1
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanayi-i Nefise Mektebinde Müsabaka İmtihanlarına Başlanıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Haziran 1928		1,4
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanayi-i Nefise Akademisi Müdürü Namık İsmail Bey'le Mülakat"	Meşale	1 Temmuz 1928	1	8-11
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanayi-i Nefise Akademisi Müdürü Namık İsmail Bey'le Mülakat"	Meşale	15 Temmuz 1928	2	8-9

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Kıymetli Bir Koleksiyon"	İkdam Gazetesi	17 İkincikânun 1929		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Birliği Nasıl Çalışıyor! Namık İsmail Beyin Gazetemize Beyanâtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Şubat 1929		1,2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinin 47inci Yıldönümünü Dün Tes'it Eddildi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Mart 1929		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi 47 Yaşına"	Vakit Gazetesi	4 Mart 1929		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Nisan 1929		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Haydar Rifat Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	12 Mayıs 1929		1,2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar, Akademide Müsabaka İmtihanı"	Vakit Gazetesi	22 Mayıs 1929		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi"	Vakit Gazetesi	29 Mayıs 1929		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde İslahat, Namık İsmail Beyin Vekillige Verdiği Proje"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 Şubat 1930		3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Nisan 1930		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde Yeni Hareket ve Faaliyetler"	Vakit Gazetesi	17 Nisan 1930		3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Avrupa Konkurları"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Haziran 1930		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde, Avrupa'ya Gitmek İçin Açılan Resim Müsabakasını Bursalı Şefik Bey Kazandı"	Vakit Gazetesi	29 Haziran 1930		5
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde"	Resimli Uyanış	3 Temmuz 1930	1768/83	68
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Türk Çocuklarının bir Alman Sergisinde Beğenilen Eserleri, Güzel San'atlar Akademisi Elişleri ve Dekorasyon Talebesi Nasıl Yetiştiriyor?"	Vakit Gazetesi	10 Ağustos 1930		3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Temayüz Eden Bir Sanatkar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Temmuz 1931		8
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinin Ellinci Sene Devriyesi"	Arkitekt	Teşrinievvel 1931	10	343
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Münakaşası"	Milliyet Gazetesi	15 Kânunusani 1932		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Yarım Kalan Münakaşa.."	Cumhuriyet Gazetesi	16 Kânunusani 1932		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademinin Ellinci Senesi"	Mimar	Şubat 1932	2	54-58
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinden"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Eylül 1932		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar İçin Mühim Kararlar Verildi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Nisan 1933		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Bugünün ve Yarının San'atçıları Bir Arada"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Temmuz 1933		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinin İslahı"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Eylül 1933		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi Müdürlüğünden"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Ekim 1933		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Resim, Heykel ve Şark Tezyini Sanatları"	Arkitekt	1934	9-10	285-288
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Fresk Atölyesi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Şubat 1934		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademide"	Tan Gazetesi	11 Haziran 1935		11
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Profesör Egli'nin İstifası"	Arkitekt	1936	2	64
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Profesör Poelzig İstanbul'a Gelerek Akademide Derslere Başlayacaktır"	Arkitekt	1936	3	96
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Wagner, Akademide Profesör Tayin Edildi"	Arkitekt	1936	9	273
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Heykeltıraşlık, Prof. Belling"	Arkitekt	1936	12	348
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Resim, Prof. L. Levy"	Arkitekt	1936	12	348-349
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar"	Açıksöz	9 Mayıs 1936		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"İç Haberler: İstanbul Telefonları, Güzel Sanatlar Akademisi Genişletilecek"	Ulus Gazetesi	28 Haziran 1936		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Giriş Şartları, Güzel San'atlar Akademisi"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Ağustos 1936		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi Direktörlüğünden"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Eylül 1936		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi Direktörlüğünden"	Tan Gazetesi	19 Eylül 1936		8
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi Direktörlüğünden"	Tan Gazetesi	29 Eylül 1936		11
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde Profesörler"	Tan Gazetesi	21 Kasım 1936		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Yeni Açılan Türk Tezyini San'atlar Şubesi"	Tan Gazetesi	3 Aralık 1936		7
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde İslahat "	Tan Gazetesi	15 Aralık 1936		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Yenilikler"	Tan Gazetesi	19 Aralık 1936		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar İçin Üç Avrupalı Mütahhassıs"	Tan Gazetesi	22 Aralık 1936		6
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde İslahat"	Ar	Sonkânun 1937	1	16
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademide Sümestr Tatili Meselesi"	Tan Gazetesi	12 Ocak 1937		10
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi İki Kuvvetli Profesör Kazandı"	Cumhuriyet Gazetesi	17 İkincikânun 1937		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademide Dünkü Toplantı"	Tan Gazetesi	17 Ocak 1937		4
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Sanat Hayatımızın Tekâmülü: Leopold Levy ile Bir Mülâkat"	Ar	Mart 1937	3	2-3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde Dünkü Merasım"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Haziran 1937		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinin Bütçesi"	Ulus Gazetesi	19 Haziran 1937		4
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Modern Resim Sanatımız Akademiye Girmiştir"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	3,11
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Türk Heykelticiliğinin Bütün Davaları Halledildi, Netice Şu Oldu: İki Sene Evveline Göre Talebe Üç Misli Arttı"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	8
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademinin Diriltiği Millî Sanatlardan Türk Tezyini Sanat Şubesi"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	8
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Gençliği İçin Onları Yetiştirenler Ne Düşünüyorlar? Heykel Şubesi Şefi Rudolf Belling Fikirlerini Anlatıyor"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	10
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Gençliği İçin Onları Yetiştirenler Ne Düşünüyorlar? Resim Şubesi Şefi Leopold Levy Fikirlerini Anlatıyor"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	10

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde İslahat: Burhan Toprak'la Bir Görüşme"	Ar	Nisan 1938	4	8
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Tezini Sanatlar Profesörlüğüne Fransız Dekoratör Mimar Sue Tayin Edilmiştir"	Arkitekt	1939	9-10	240
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Millî Şefimiz Güzel Sanatlar Akademisinde"	Ulus Gazetesi	18 Eylül 1941		1
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında"	Ulus Gazetesi	19 Temmuz 1942		1,4
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinin 60 ıncı Yılı Kutlandı"	Vatan Gazetesi	19 Temmuz 1942		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Millî Şef Güzel Sanatlar Akademisini Ziyaret Ettiler"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1942		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"İnönü Güzel Sanatlar Akademisinde"	Vatan Gazetesi	2 Ağustos 1942		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi 60 Yaşında"	Yedigün	3 Ağustos 1942	491	6
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde"	Çınaraltı	15 Ağustos 1942	47	8-10,15
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinin 61 ıncı Yılı"	Vatan Gazetesi	4 Mart 1943		1
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Kayıt ve Kabul Şartları"	Akşam Gazetesi	2 Ağustos 1944		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Kayıt ve Kabul Şartları"	Akşam Gazetesi	6 Eylül 1944		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Bir Toplantı"	Akşam Gazetesi	5 Şubat 1946		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinin Talimatnamesi Değiştirildi"	Akşam Gazetesi	21 Mart 1946		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Bu Yıl Bursa'da Bir Güzel Sanatlar Akademisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	28 Temmuz 1946		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinden Öğrenci Kayıtlama Şartları"	Akşam Gazetesi	15 Eylül 1946		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Bursa Güzel Sanatlar Akademisi"	Akşam Gazetesi	17 Ocak 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde"	Vatan Gazetesi	13 Mayıs 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Dün Gece Güzel Sanatlar Akademisi Yandı"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını"	En Son Dakika	2 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Dün Gece Güzel Sanatlar Akademisi Yandı"	Ulus Gazetesi	2 Nisan 1948		1,4
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Yandı"	Vatan Gazetesi	2 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi İnönü Okuluna Nakledecek"	Akşam Gazetesi	3 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Yangınında Kasıd Var!"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını Tahkikatı Devam Ediyor"	En Son Dakika	3 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını"	Ulus Gazetesi	3 Nisan 1948		1,2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Binası Kasden Mi Yakıldı?"	Vatan Gazetesi	3 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını"	Akşam Gazetesi	4 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını Tahkikatı"	Ulus Gazetesi	4 Nisan 1948		1,4
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Akşam Gazetesi	8 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Akşam Gazetesi	8 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi"	En Son Dakika	11 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademinin İhyası"	Vatan Gazetesi	11 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Yangını Tahkikatı Sona Erdi"	En Son Dakika	29 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Öğrenci Kayıtlama Şartları, Güzel Sanatlar Akademisi"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Ağustos 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Akşam Gazetesi	16 Eylül 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi, Eski Mülkiye Mektebi Binası, Güzel Sanatlar Akademisine Tahsis Edildi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ekim 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi, Derslere Bir Kasımda Başlanıyor. Yeniden 112 Daimi Talebe Kabul Edildi"	Vatan Gazetesi	21 Ekim 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Okuyucu Şikâyeti, Heykel Kalıbı İçin Döviz"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Bir Hâdise, Sınıfta Kalan Bir Talebe Hocasını Dövdü"	Vatan Gazetesi	28 Haziran 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Müessif Bir Hâdise"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Haziran 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi, Akademi İçin Hazırlanan Yeni Teşkilât Projesinin Esaslarını Bildiriyoruz "	Vatan Gazetesi	27 Temmuz 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Müdürü İzer'in Beyanâtı"	Yeni Sabah	28 Ekim 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Yenilikler"	Yeni İstanbul Gazetesi	8 Aralık 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Talebelerinin Duydukları Heyecan"	Yeni İstanbul Gazetesi	22 Mart 1950		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Ağustos 1950		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Anonim	"Akademi Binası"	Vatan Gazetesi	4 Ağustos 1950		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Aptullah Ziya	"Güzel Sanatlar Akademisi Binası"	Arkitekt	Şubat 1931	2	61-66
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Ararad,M. Tevfik	"Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında"	Ülkü	16 Eylül 1942	24	
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Aykaç,Fazil Ahmed	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Şubat 1938		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Baltacıoğlu,İsmayıl Hakkı	"Mahmut Cüda İle Görüşüm"	Yeni Adam	16 Mart 1944	481	6-7
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Çetintaş,Sedat	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Mayıs 1939		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Çetintaş,Sedat	"Güzel Sanatlar Akademisinin 64 üncü Yıldönümündeyiz"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mart 1946		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Çetintaş,Sedat	"Akademi Yangını Gibi Daha Birçok Yangınlar Göreceğiz"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Çetintaş,Sedat	"Sanatta Soysuzlaşma Milliyette Soysuzlaşma Demektir"	Şadırvan	26 Ağustos 1949	22	2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Çömez	"Yangın ve İdrak"	En Son Dakika	4 Nisan 1948		

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	D.N.	"Yeni Bir San'atkarımız"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1933		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Edip Hikmet	"Güzel San'atlar Akademisi Mimar Şubesinde Talebe Nasıl Çalışıyor"	Arkitekt	Kânunusani 1931	1	25-26
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Eriş,Resai	"Edebi Oluşlar-Akademi"	Yeni Adam	7 Mart 1946	584	6
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Felek.B.	"Akademi Yangını"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Gürol,Şerif	"Güzel Sanatlar Akademisinde İslahat"	Ar	Sonkânun 1937	1	
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	H.R.U.	"Güzel Sanatlar Akademisinde 3 Saat:2, 174 Heykel Paris'ten Yola Çıkarılıyor"	En Son Dakika	15 Aralık 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	H.R.U.	"47 Heykel Paris'ten Yola Çıkıyor"	Son Haber Gazetesi	15 Aralık 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	H.R.U.	"Akademinin Ressam ve Marangoz Profesörü"	En Son Dakika	16 Aralık 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	H.T.	"Güzel Sanatlar Akademisinin 64üncü Yıldönümü.."	Akşam Gazetesi	7 Mart 1946		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Hikmet Münir	"Burhan Toprak ile Bir Saat"	Yedigün	19 Temmuz 1938	280	14-16,25
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Kandemir	"Güzel Sanatlar Akademisinde İki Sanatkarı Ziyaret"	Yedigün	31 Mart 1937	212	7-9
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Karay,Refik Halid	"Akademide Resim Şubesi"	Akşam Gazetesi	24 Mayıs 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Karay,Refik Halid	"Çallı Ne Diyor?"	Akşam Gazetesi	15 Temmuz 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Mete,İzzettin	"Türk Sanayi Nefise Akademisi"	Uyanış Servetifunun	11 İkinciteşrin 1937	2151-466	386
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Naci Sadullah	"Güzel Sanatlar Akademisinde"	Yedigün	3 Nisan 1935	108	14-16
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Nahid Sırm	"Bir Okuyucunun Notları, Güzel Sanatlar Akademisinden Haberler"	Ülkü	İkkânun 1937	58	374-375
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Bir Galeri Hazırlarken"	Akşam Gazetesi	21 Ağustos 1946		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"10 lar Sergisi Bize 20 Genç Ressamı Tanıtıyor"	Akşam Gazetesi	3 Aralık 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Feci Bir Yangın"	Akşam Gazetesi	4 Nisan 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Güzel Sanatlar Akademisinin Enkazi"	Akşam Gazetesi	23 Mayıs 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Güzel Sanatlar Akademisi Bu Halde Mi Kalacak?"	Akşam Gazetesi	19 Kasım 1948		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Yanık Akademiye ve Getirtmek İstedığı Heykel Kopyalarına Dair"	Akşam Gazetesi	4 Haziran 1949		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Akademi Binası Soğuk Et Deposu Mu Olacak?"	Akşam Gazetesi	22 Mart 1950		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Rado,Şevket	"Güzel Sanatlar Akademisini İhya Etmek Şerefi"	Akşam Gazetesi	4 Ağustos 1950		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Refik,Cemal	"Akademi'de Resim İmtihani"	Akşam Gazetesi	16 Mayıs 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Resmor,Mehmet Nazım	"Güzel Sanatlar Akademisi Yeniden Kurulurken"	Açıksöz	13 Birincikânun 1937		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Resmor,Mehmet Nazım	"Güzel Sanatlar Akademisi Yeniden Kurulurken"	Açıksöz	14 Birincikânun 1937		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	S.	"Devlet Tiyatrosunu Kurtardığımız Gibi Akademinin Resim Şubesini de Kurtaralım. Carl Ebert Tiyatrodan Ne Kadar İşe Yaradıysa Leopold Lévy de O Kadar Yararıyor"	Son Posta Gazetesi	20 Haziran 1947		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Safa,Peyami	"Güzel Sanatlar Akademisinin İslahına Doğru"	Cumhuriyet Gazetesi	17 İkincikânun 1937		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Safa,Peyami	"Meseleler-Akademi Münakaşası"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Şubat 1939		3
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Sayar,Zeki	"Güzel Sanatlar Akademisinin Yanış Münasebetiyle"	Arkitekt	1948	195-196	53-58
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Sezginöglü,Rüştü	"Güzel Sanatlar Akademisinde"	Yeni Mecmua	24 İkinciteşrin 1939	30	10-12,19
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Toprak,Burhan	"Bugün Dünyadaki En İleri Eşleriyle Boy Ölçülecek Olan Bir Rejim Eseri, Güzel Sanatlar Akademisi"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	2,11
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Tunç,M. Şekib	"Akademinin Altmışınçı Yıldönümü Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1942		
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Tülbentçi,Feridun Fâzil	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Vatan Gazetesi	3 Mart 1950		2
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	Vahid	"Sanayi-i Nefise Akademisi"	Hayat	1928	68	
HALK RESMİ-RESSAMLARI	Es,Hikmet Feridun	"Halk Resimleri Sergisi İstiyoruz.."	Akşam Gazetesi	28 Nisan 1946		
HALK RESMİ-RESSAMLARI	Kaynardağ,Arslan	"İstiklâl Savaşımızı Canlandıran Halk Resimleri-Halk Resminin Tarihimizde Daha Başka Örnekleri de Var"	Yığın	15 Kasım 1946	4	8-9, 15
HALK RESMİ-RESSAMLARI	Şehsuvaroğlu,Haluk	"Deniz Ressamlarımız"	Akşam Gazetesi	16 Temmuz 1947		
HALK VE SANAT	Anonim	"Sergievinde ve Halkevi Galerisinde Açılmış Olan Sanat Sergilerini Şimdiye Kadar 100.000 den Fazla Vatandaş Ziyaret Etti"	Ulus Gazetesi	10 Mart 1942		1
HALK VE SANAT	Çağlar,Behçet Kemal	"Halk ve San'at, Bu Davanın Tek Çıkar Yolu"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Temmuz 1941		
HALK VE SANAT	Rado,Şevket	"Spor ve Sanat"	Akşam Gazetesi	6 Aralık 1946		
HALK VE SANAT	Rado,Şevket	"Ressamlar, Devlet Binalarına Resim Girmemesinden Şikâyetçi"	Akşam Gazetesi	8 Aralık 1947		
HALK VE SANAT	Şahap Sıtkı	"Resme ve Sergilere Dair"	Akşam Gazetesi	23 Ağustos 1948		
HALK VE SANAT	T.İ.	"Halk İçin Açılmış Bir Resim Sergisi..."	Ulus Gazetesi	23 Mart 1950		
HALK VE SANAT	Vâ-Nû	"Bedri Rahmi'nin Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	29 Nisan 1950		
HALKEVLERİ VE SANAT	Acchioté,Benjamin	"Le Groupe D au Halk Evi"	La Turquie	1934		4
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevleri Teşkiyatı, İdare ve Mesai Talimatnamesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Birinci Kânun 1931		1
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevleri Teşkiyatı, İdare ve Mesai Talimatnamesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Birinci Kânun 1931		1
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevleri Teşkilâtının Umumi Esasları"	Vakit Gazetesi	14 Şubat 1932		6
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevleri Teşkilâtının Umumi Esasları"	Vakit Gazetesi	16 Şubat 1932		6
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Dün Halkevi Açıldı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Şubat 1932		2-3
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevleri Niçin Açıldı, Neler Yapacak?..."	Cumhuriyet Gazetesi	21 Şubat 1932		

HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevlere Neler Yapacak? Reşit Galip Beyin Ankarada Açılma Merasiminde Söylediği Hitabe"	Vakit Gazetesi	22 Şubat 1932		6
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevlere Neler Yapacak? Reşit Galip Beyin Ankarada Açılma Merasiminde Söylediği Hitabe"	Vakit Gazetesi	23 Şubat 1932		6
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevlere ve Millî Mefkûremiz, Reşit Galip Beyin Ankarada Açılma Merasiminde Söylediği Hitabeden"	Vakit Gazetesi	24 Şubat 1932		6
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Dahilî Haberler: Halkevi İntihabı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Şubat 1932		1
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevinde: İdare Komitelerinin İçtimalı, İstanbul Halkevinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Mart 1932		1,3
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Günün Haberleri, Halkevinde Dünkü Seçim, Ressamlar Arasında Ötedenberi Hüküm Süren Bir İhtilaf Dünkü Toplantıda Tessürle Kaydedilecek Bir Hadiseye Sebep Oldu"	Vakit Gazetesi	5 Mart 1932		3
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Necip Ali Beyin Nutku"	Yeni Türk	Mart 1933		XIV,XV,XVII
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevi Neler Yapacak?"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mart 1933		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde, Şubelerde Yeni Verimler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Ağustos 1933		1, 2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevinde İntihaplar, Ankara Halkevinin Bütün Şubeleri Şimdiye Kadarki Çalışmalarının Hesabını Verdi ve Yeni Komiteler Seçildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Şubat 1934		1,6
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevi, Kongrede Okunan Raporlardan İkisini Daha Neşrediyoruz"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Şubat 1934		1,5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Güzel Sanatlarımız"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Şubat 1934		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Genç Ressamlar Halkevine Bağlanacaklar"	Akşam Gazetesi	9 Teşrinisani 1934		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Maaşlı Ressam"	Akşam Gazetesi	23 Teşrinisani 1934		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevinde Konferans"	Ulus Gazetesi	7 Sonkânun 1936		5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Kısa Sanat Haberleri"	Yeni Adam	17 Birinciteşrin 1936	?????	13
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"İnegöl Halkevinde Resim Derstleri"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Şubat 1938		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Müze ve Sergi Şubelerimiz"	Ulus Halkevi İlavesi	19 Şubat 1938		9,12
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevi Resim Galerisi Bugün Törenle Açılıyor"	Ulus Gazetesi	25 İkteşrin 1938		1
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinin Belediyeler Bankasının Altındaki Salonda Tertip Ettiği Daimi Resim Galerisi Dün Törenle Açılmıştır"	Ulus Gazetesi	26 İkteşrin 1938		1
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevi Daimi Resim Galerisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	26 İkteşrin 1938		8
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinin Resim ve Heykel Galerisi"	Ulus Gazetesi	6 Ocak 1939		4
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Balıkesir Halkevinde Resim Sergisi Açıldı"	Son Posta Gazetesi	18 Ekim 1939		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Mayıs Ayında, Halkevlere Umumi Resim Sergisi Açılacak, Parti Genel Sekreterliğinin Bir Tamimi"	Ulus Gazetesi	26 Sontişrin 1939		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Müsbet Rakamlarla Halkevlere Çalışmaları"	Ulus Gazetesi	25 Şubat 1940		6,8
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevi Amatör Resim Fotoğraf Müsabakaları, İI.Kânun Ayı İçinde Yapılacak"	Ulus Gazetesi	23 İ.Kânun 1940		4
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde Resim ve Fotoğraf Müsabakaları"	Ulus Gazetesi	26 İ.Kânun 1940		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde Resim, Heykel, Fotoğraf Amatörleri Müsabakası"	Ulus Gazetesi	25 İI.Kânun 1941		1,5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde, Köycülük, Güzel Sanatlar ve Spor Şubeleri Senelik Toplantılarını Yaptılar"	Ulus Gazetesi	6 Şubat 1941		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevlere 9 uncu Yıldönümü, Halkevlere Bir Sene İçinde Başarıları İşler İftihar Kaynaklarımızdan Biridir"	Ulus Gazetesi	23 Şubat 1941		5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Millî Şef'in Resimleri"	Vatan Gazetesi	22 Nisan 1941		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ressam Refia Edren Halkevinde Bir Konferans Verdi"	Gürses Gazetesi	15 Ağustos 1941		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Sayın Yurddaş!" (Refia Edren'in Ordu Halkevi'ndeki konferans haberi)	Ordu Gazetesi	15 Ağustos 1941		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"C.H.P. nin Güzel Bir Kararı, Güzel Sanatları İlerletmek İçin Büyük Bir Sanat Mükâfâtı Konuyor, Yedi Koldan Her Biri İçin Mükâfât 2500 Liradır ve 5 Yılda Bir Devredecektir"	Ulus Gazetesi	26 Eylül 1941		1,5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevimiz, Resim ve Fotoğraf Müsabakasını Yeniden Açıyor"	Ulus Gazetesi	7 İIkkânun 1941		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Hakkında 16 Konferans Hazırlandı"	Ulus Gazetesi	14 Şubat 1942		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevimize On Yıllık Çalışmalarının Bilançosu"	Ulus Gazetesi	22 Şubat 1942		4,5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevimize Onuncu Yıldönümü Bayramında, C.H.P. Genel Sekreteri Dr. Fikri Tuzer On Yıllık Çalışmaların Veciz Bir Bilançosunu Yaptı"	Ulus Gazetesi	23 Şubat 1942		1,2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Güzel Sanatlar Konusu Üzerindeki Konferansların Birincisi Dün Halkevi'nde Verildi. İlk Konferansı B. Suut Kemal Yetkin Verdi"	Ulus Gazetesi	26 Şubat 1942		1,4
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde, Güzel Sanatlar Konferansları, İkinci Konferansı Dün Sabahattin Eyüboğlu Verdi"	Ulus Gazetesi	1 Mart 1942		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun (Resim Nedir?) Konulu Konferansı"	Ulus Gazetesi	12 Mart 1942		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevinde Arif Kaptan'ın Verdiği Konferans"	Ulus Gazetesi	25 Mart 1942		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Refik Epikman'ın (Türk Resim Sanatı) Konusu Üzerinde Konferansı"	Ulus Gazetesi	29 Mart 1942		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansı, Heykel Nedir?"	Ulus Gazetesi	5 Nisan 1942		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Londra Halkevinde Merasim Yapılacak"	Vatan Gazetesi	23 Nisan 1942		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Ankara Halkevinde Güzel Sanatlar Konferansı, Prof. Şekip Tunc'un Güzel Bir Konferansı İle Sona Erdi"	Ulus Gazetesi	1 Mayıs 1942		1,5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"İzmir Halkevinin Güzel Bir Kararı, Bazı Dağlara Devlet Adamlarımızın Büstleri Konulacak"	Vatan Gazetesi	5 Mart 1943		
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"İngiliz Resim Sanatı Hakkında M. Leigh Ashtor'un Dün Halkevinde Verdiği Konferans"	Ulus Gazetesi	20 Mart 1943		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Londra Halkevi'nde Yozgat Ortaokul Talebesinin Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		1,5
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Halkevlere Günü Töreninde Başbakanımız Saracoğlu'nun Söylevi"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Aralık 1944-Ocak 1945	25-27	
HALKEVLERİ VE SANAT	Anonim	"Resim Çalışmaları"	Erciyes	Ocak 1949	72	53-54
HALKEVLERİ VE SANAT	Artan,Nurettin	"Günün İçinden: Seferber Sanat"	Ulus Gazetesi	11 Mart 1940		2
HALKEVLERİ VE SANAT	Baydar,N.	"1 Gün İçin: Resim Galerisinde"	Ulus Gazetesi	26 İkteşrin 1938		5

HALKEVLERİ VE SANAT	Baydar,N.	"1 Gün İçin: Halkevi Resim Galerisi"	Ulus Gazetesi	16 Son Teşrin 1938		5
HALKEVLERİ VE SANAT	Dranas,Muhip	"Halkevi Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri ve Gayesi"	Ülkü	Mart 1941	97	14-16
HALKEVLERİ VE SANAT	Güven, Ferid Celâl	"Halkevi ve Güzel Sanatlar"	Ülkü	Mart 1939	73	14
HALKEVLERİ VE SANAT	Ortaç,Yusuf Ziya	"Halkevi"	İkdam Gazetesi	20 Şubat 1939		
HALKEVLERİ VE SANAT	Öymen,Raşit	"Halkevi ve Halk Kursları"	Ulus Gazetesi	23 Şubat 1946		
HALKEVLERİ VE SANAT	Server,Cemalettin	"Halkevinin Sanatkar Çocukları"	Yeniğün	24 Haziran 1939	16	10-12
HALKEVLERİ VE SANAT	Tangör,Safa	"Halkevi ve Güzel Sanatlar"	Türk Akdeniz	1 Ocak 1941	21	7-9
HALKEVLERİ VE SANAT	Yetkin,Suut Kemal	"Halkevi ve Güzel Sanatlar"	Ulus Gazetesi	23 Şubat 1946		
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Anonim	"Köy Enstitülerinin Çalışma Esasları Tesbit Edildi"	Ulus Gazetesi	6 Temmuz 1940		2
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Anonim	"Yüksek Köy Enstitüleri Kuruluyor, Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Yeni Bir Şube Açıldı"	Vatan Gazetesi	18 Ağustos 1943		
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Koralay,İsmail	"Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Heykel ve Mulaj İşleri"	Köy Enstitüleri Dergisi	Temmuz 1945	3	408-409
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Tütengil,Cavit Orhan	"Kepirtepe Ressamları"	Şadırvan	23 Eylül 1949	26	12-13
KÖY ENSTİTÜLERİ VE SANAT	Yalman,Tunç	"Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Bir Gün"	Vatan Gazetesi	21 Nisan 1946		
MİLLÎ SANAT	Ahmet Samim	"Bugünkü San'atın Beklediği"	Doğu	4 Mayıs 1933	1	6
MİLLÎ SANAT	Anonim	"Güzel Sanatlarımız"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Şubat 1934		
MİLLÎ SANAT	Anonim	"Erzurum Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Eylül 1937		
MİLLÎ SANAT	Anonim	"Millî Resim Davası"	Yeni Adam	22 İkincikânun 1942	369	7
MİLLÎ SANAT	A.Ş.	"Millî Sanat"	Doğu	6 Temmuz 1933	5	12-13
MİLLÎ SANAT	Baltacioğlu,İsmayıl Hakkı	"Resimde Türke Doğru"	Çığır	Sonkânun 1942	110	15-16
MİLLÎ SANAT	Baltacioğlu,İsmayıl Hakkı	"Resimde Türke Doğru"	Yeni Adam	İkkânun 1942	368	
MİLLÎ SANAT	Baltacioğlu,İsmayıl Hakkı	"Mahmut Cûda İle Görüşüm"	Yeni Adam	16 Mart 1944	481	6-7
MİLLÎ SANAT	Burhan Asaf	"San'atın Salamurası Karşısında (Ankara Resim Sergisi Münasebetile)"	Kadro	Mayıs 1933	17	46-49
MİLLÎ SANAT	Burhan Asaf	"İnkilâp San'atına Varma Yolları"	Kadro	29 Mayıs 1934	29	28-32
MİLLÎ SANAT	Çağlar,Behçet Kemal	"Sanatkarları Davet"	Yücel	Sonkânun 1939	47	237-238
MİLLÎ SANAT	Dranas,Ahmet Muhip	"Sanat ve Yurt Bütünlüğü"	Ülkü	İkinciteşrin 1941	4	19-20
MİLLÎ SANAT	Dranas,Ahmet Muhip	"Sanat ve Yurd Bütünlüğü"	Yücel	1942	83	196-199
MİLLÎ SANAT	Erdoğan,Ömer	"Sanat İçin Sanat, Millet İçin Sanat"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Kasım-Mart 1947		25
MİLLÎ SANAT	H.Ş.	"Türk San'atının Memba Millî Heyecanlar, Millî Gayelerdir"	Doğu	18 Mayıs 1933	2	6-7
MİLLÎ SANAT	İsmail Hakkı	"Türk Ressamı Uyan!"	Yeni Adam	22 Kânunusani 1934	6	6
MİLLÎ SANAT	Levendöglü,Tarik	"VII. Devlet Resim Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bir Bakış"	Ulus Gazetesi	4 Ocak 1946		
MİLLÎ SANAT	N.A.	"Sözün Gelişi: İnkilâb ve Sanat"	Ulus Gazetesi	8 Nisan 1937		2
MİLLÎ SANAT	Nil	"İzmir Sergisini Dostça Tenkit"	Vatan Gazetesi	1 Eylül 1940		
MİLLÎ SANAT	Nureddin İbrahim	"Millî Sanat"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Teşrinievvel 1926		3
MİLLÎ SANAT	Nureddin İbrahim	"Millî Sanat"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Nisan 1927		
MİLLÎ SANAT	Orhon,Orhan Seyfi	"Türkiye'de Resim"	Çınaraltı	6 Haziran 1942	37	3
MİLLÎ SANAT	Orhon,Orhan Seyfi	"Biz ve Güzel Sanatlar"	Çınaraltı	24 Haziran 1944	143	3
MİLLÎ SANAT	Önen, Yekta Ragıp	"Tarihi Tablolar Var mı?"	En Son Dakika	14 Nisan 1949		
MİLLÎ SANAT	Özden,Şinasi	"Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	15 Şubat 1945	30	8
MİLLÎ SANAT	S.A.	"Millî Sanat"	Doğu	6 Temmuz 1933	5	12-13
MİLLÎ SANAT	Safa,Peyami	"Erzurum Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Ağustos 1938		
MİLLÎ SANAT	Safa,Peyami	"Sanatta Türke Doğru"	Tasvir-i Efkâr Gazetesi	Mayıs 1942		
MİLLÎ SANAT	Sevengil,Refik Ahmed	"Güzel Sanatlarımızın Hali ve İstikbali"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Haziran 1950		
MİLLÎ SANAT	Sevengil,Refik Ahmed	"Millet Ölçüsünde San'at İstiyoruz"	Ulus Gazetesi	4 Temmuz 1950		
MİLLÎ SANAT	Süsü,M. Yavuz	"Resimde Millî San'atkar Nasıl Yetişmeli"	Konya	Şubat 1942	40	57-58
MİLLÎ SANAT	Şapolyo,Enver Behnan	"Millî Sanat Nedir?"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Ağustos 1944	19-22	11-13
MİLLÎ SANAT	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Anavatan Topraklarındaki Türk Eserlerinin Ortaya Konması Türk Vatandaşının Hakkı Olmalıdır"	Açıksöz	29 Birinciteşrin 1936		
MİLLÎ SANAT	Tataç,Ziya	"Güzel Sanatlarda İlham Kaynağımız Ne Olmalıdır?"	Doğu, Büyük Ülkü Gazetesi	Şubat/Mart 1943	5-6	
MİLLÎ SANAT	Yetkin,Suud Kemal	"Yurda Dönen Sanat"	Ar	Mart 1938	3	
MİLLÎ SANAT	Yunus Nadi	"Millî Sanat"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Birinciteşrin 1938		
MODELLER	Anonim	"Berlin Sanayi-i Nefise Mektebinde "	Servetifünun	12 Mayıs 1927	1604-130	9
MODELLER	Anonim	"Aşçıdan Model, Bir Rus Kadın Ressamın Muvaffakiyetindeki Sır"	İkdam Gazetesi	24 Şubat 1929		
MODELLER	Anonim	"Güzel San'atlar Amelesi: Modeller ve Figüranlar"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Mayıs 1935		
MODELLER	Es,Hikmet Feridun	"Hamdi Bey Bir Bedevî Şeyhi Kıyafetine Girdi..."	Akşam Gazetesi	18 Temmuz 1945		

MODERN (YENİ) SANAT	Anonim	"Konferanslar-Yeni Sanat"	Kültür Haftası	26 Şubat 1936	7	135
MODERN (YENİ) SANAT	Anonim	"Modern Sanat Hiçbir Yerde Yüz Bulamıyor"	Yedigün	18 Mart 1936	158	21
MODERN (YENİ) SANAT	Anonim	"Sanat Bahisleri: Sanat Meselesi"	Ulus Gazetesi	3 İl. Kânun 1941		2
MODERN (YENİ) SANAT	Aptullah Ziya	"Yeni Sanat"	Arkitekt	Nisan 1932	4	97-98
MODERN (YENİ) SANAT	Aslanapa, Oktay	"Modern Sanatı Nasıl Anlamalıyız?"	Yücel	Ocak 1950	6	16-18
MODERN (YENİ) SANAT	Aslanapa, Oktay	"Modern Sanat Bizi Nereye Götürüyor?"	Yücel	Ocak 1950	7	20-22
MODERN (YENİ) SANAT	Caballero, Gimenez	"Çağdaş Sanatlar"	Fikir Hareketleri	21 Aralık 1935	113	135
MODERN (YENİ) SANAT	Çelebi, Asaf Hâlet	"Yeni Sanat"	Yeni Adam	5 Birincikânun 1940	310	6-7, 10
MODERN (YENİ) SANAT	Çelebi, Asaf Hâlet	"Yeni Sanat"	Yeni Adam	12 Birincikânun 1940	311	6, 11
MODERN (YENİ) SANAT	Çetintaş, Sedat	"Sanat ve Modernizm"	Kovan	Nisan 1944	9	7, 16
MODERN (YENİ) SANAT	Ertem, Sadri	"Yeni Sanatın Kötü Müdafaası"	Yedigün	4 Ağustos 1941	439	5
MODERN (YENİ) SANAT	Es, Hikmet Feridun	"Sanat Galerisi, Erzak Ambarı.."	Akşam Gazetesi	10 Eylül 1944		
MODERN (YENİ) SANAT	Eyüboğlu, Sabahattin	"Yeni Türk San'atkarı Yahut Frenkten Türke Dönüş"	İnsan	15 Nisan 1938	1	31-38
MODERN (YENİ) SANAT	Eyüboğlu, Sabahattin	"Gerçek Yenilik"	Varlık	Eylül 1946	314	4-5
MODERN (YENİ) SANAT	Furlong, George	"Modern Sanat Bir Muamma mıdır?" Çeviren: Osman Derinsu	Ar	Aralık 1938	24	9-12
MODERN (YENİ) SANAT	Gabriel	"Muasır Resim Sanatının Geçirdiği Buhran"	Hayat	8 Aralık 1927	54	25-26
MODERN (YENİ) SANAT	Hulusi Şerif	"Modern Sanat Hakkında"	Kültür Haftası	29 Nisan 1936	16	318-319
MODERN (YENİ) SANAT	Onat, Muvaffak Sami	"Sanatta Şekil, Sanatta Çile"	Şadırvan	30 Eylül 1949	27	10
MODERN (YENİ) SANAT	Ongun, Cemil Sena	"Bedîî Kıymetlerde Anarşi II"	Varlık	15 Haziran 1942	215	531-535
MODERN (YENİ) SANAT	Oruz, Reşat	"Modern Sanatın Mazi ile Alakası, Doğuşu ve Sanat Eseri Unsurları"	Kaynak	19 Mayıs 1937	52	110-113
MODERN (YENİ) SANAT	Oruz, Reşat	"Modern Sanatın Mazi ile Alakası, Doğuşu ve Sanat Eseri Unsurları"	Kaynak	19 Haziran 1937	53	154-160
MODERN (YENİ) SANAT	Safa, Peyami	"Modernizmin Resmi Kıymeti"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1938		
MODERN (YENİ) SANAT	Safa, Peyami	"Soysuzlaşmış Sanat"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Mayıs 1938		
MODERN (YENİ) SANAT	Safa, Peyami	"Modern ve Ültramodern"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Haziran 1938		
MODERN (YENİ) SANAT	Seno, Cafer	"Makine Medeniyetinin San'at Ahlâka Tesiri"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Nisan 1941		
MODERN (YENİ) SANAT	Serovya, H.	"Bugünün Sanatına Giriş"	Yücel	Eylül 1941	79	32-36
MODERN (YENİ) SANAT	Tan, Turan	"Avrupa Notları: Soysuzlaştırılmış Sanat"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Haziran 1938		
MODERN (YENİ) SANAT	Toprak, Burhan	"Bugünün San'atı"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Birinciteşrin 1941		
MODERN (YENİ) SANAT	Toprak, Burhan	"Bugünkü San'atın Kaynakları 1"	Cumhuriyet Gazetesi	5 İkinciteşrin 1941		
MODERN (YENİ) SANAT	Toprak, Burhan	"Bugünkü San'atın Kaynakları 2"	Cumhuriyet Gazetesi	29 İkinciteşrin 1941		
MODERN (YENİ) SANAT	Yaşar Nabi	"Sanatta Modernlik Meselesi"	Ulus Gazetesi	5 Sonkânun 1935		3,4
MODERN (YENİ) SANAT	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Sanatta Yeni"	Ulus Gazetesi	21 Mayıs 1938		2
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Haydar Rifat Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	12 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Ali Haydar Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	13 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Muallim Vehbi Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	14 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Ragıp Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	15 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Cevat Ferit Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	16 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Mustafa Şekip Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	17 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? İrfan Emin Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	19 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? San'at Bir Şahikadır"	Vakit Gazetesi	20 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Hüseyin Rahmi Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	29 Mayıs 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Müderris İsmail Hakkı Beyin Fikri"	Vakit Gazetesi	5 Haziran 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Çıplak ve Müstehcen Nedir? Sadri Etem B. Diyor Ki"	Vakit Gazetesi	8 Haziran 1929		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Sanatkarlarımız Düşüncelerini Anlatıyorlar"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Tablolar!"	İkdam Gazetesi	25 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Bugün Adliyyede Bir Ehli Vukuf Tetkikat Yapacak"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Tablolar Geldi!"	İkdam Gazetesi	27 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen mi, Değil mi? İzmit'teki Tablolar İstanbul'a Gönderildi"	Ulus Gazetesi	27 Nisan 1939		2
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Ehlivukuf Dün Akşam Tabloları Tetkik Etti"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Tablolar Tetkik Edildi"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Tablolar"	İkdam Gazetesi	2 Mayıs 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Bir Müstehcen Resim Davası"	İkdam Gazetesi	3 Mayıs 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Müstehcen Tablolar, Sergi Komitesi Reisi Kemal Hâdisenin Bütün Tafsilâtını Anlatıyor"	İkdam Gazetesi	3 Mayıs 1939		
MÜSTEHCEN	Anonim	"Sanatta Müstehcen Varmıdır? Sanatkarlar Cevap Veriyor! (Münih Fehim, Cevad Şakir, Arif Dino, Suad Derviş, Ahmed Muhib, Ragıp Şevki)"	Servetifünun Uyanış	4 Mayıs 1939	2228-543	372-373
MÜSTEHCEN	Baltacioğlu, İsmail Hakkı	"Müstehcen Nedir"	Yeni Adam	11 Mayıs 1939	228	2

MÜSTEHCEN	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Müsthcen"	Yeni Adam	25 Mayıs 1939	230	2
MÜSTEHCEN	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Sanat Eseri Müsthcen Olamaz"	Yeni Adam	4 İncikânun 1940	262	14
MÜSTEHCEN	Çetintaş,Sedad	"Güzel Sanatlar Akademisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Mayıs 1939		
MÜSTEHCEN	Eski Dost	"Müsthcen Neye Derler?"	Yeniğün	6 Mayıs 1939	9	5
MÜSTEHCEN	Ezine,Celâleddin	"Sanatta Müsthcenin Manası Nedir?"	Yeni Adam	16 Ağustos 1945	555	7,11
MÜSTEHCEN	İkdamcı	"Ahlâk ve Adalet"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Karanakçı,Safaeddin	"İzmitteki Hadise"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 1939		
MÜSTEHCEN	Koçu,Reşad Ekrem	"İzmit Hâdisesi Karşısında"	Servetifünun Uyanış	4 Mayıs 1939	2228-543	373
MÜSTEHCEN	Safa,Peyami	"San'at Değil Memleket Meselesi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1939		
MÜSTEHCEN	Ziyaeddin Fahri	"San'at, Ahlâk ve Hukuk"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Nisan 1939		
MÜZAYEDE	Adil,Fikret	"Merhum Sami Yetikin Evindeki Müzayede"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Ekim 1945		
MÜZAYEDE	Altar,Cevad Memduh	"Ressam Sami Yetik'in Evinde Müzayede"	Ülkü	1 Aralık 1945	101	21
MÜZAYEDE	Kâzım Sevinç	"San'at Eserleri Amerikaya Gidiyor"	Hayat	6 Kânunuevvel 1928	106	13
MÜZAYEDE	Kâzım Sevinç	"1.000.000 Liraya Raphael'in Bir Tablosu"	Hayat	4 Nisan 1929	123	8
MÜZE						
Türkiye'de	A. Aziz	"İzmir Asarîatika Müzesi"	Hayat	2 Mayıs 1929	127	449-452
Türkiye'de	Abdülhak Şinasi	"Bizde Müzeciliğin Başlangıçları"	Ülkü	Eylül 1933	8	132-137
Türkiye'de	Abdülhak Şinasi	"Bir İnkılâp Müzesi İçin"	Ülkü	Birinciteşrin 1933	9	260-265
Türkiye'de	Abdülhak Şinasi	"Müzelerimiz ve Hamdi Bey"	Ülkü	Nisan 1934	14	111-115
Türkiye'de	Abdülhak Şinasi	"Müzelerimiz ve Hamdi Bey II"	Ülkü	Haziran 1934	16	290-295
Türkiye'de	Abdülhak Şinasi	"Müzelerimiz ve Hamdi Bey III"	Ülkü	Mayıs 1936	39	187-197
Türkiye'de	Adil,Fikret	"Dört Güzel Haber"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1947		
Türkiye'de	Afet	"Resim ve Heykel Galerisinin Açılışı"	Ar	Birinciteşrin 1937	10	
Türkiye'de	Afet	"Basın İcmali:Resim Galerisi"	Ulus Gazetesi	5 Ekim 1937		3
Türkiye'de	Ahmet Halil	"Etnografya Müzemiz"	Hayat	20 Kânunuevvel 1928	108	69-74
Türkiye'de	Anonim	"Dolmabahçe Sarayında Müze Açılıyor"	Milliyet Gazetesi	14 Şubat 1926		1
Türkiye'de	Anonim	"Güzel Tablolar Müzesi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Kânunusani 1932		
Türkiye'de	Anonim	"Dolmabahçe Sarayı Veliâhd Dairesinin Daimi Türk Resim Sergisi Yapılmasına Karar Verildi"	Arkitekt	1936	8	243
Türkiye'de	Anonim	"Dolmabahçe Sarayı Veliâhd Dairesinde Resim Galerisi Açıldı"	Arkitekt	1937	8	236
Türkiye'de	Anonim	"İstanbulda Resim Müzesi ve Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	15 Ağustos 1937		4
Türkiye'de	Anonim	"Türk Resim ve Heykel Galerisi"	Ar	Birinciteşrin 1937	10	4-6
Türkiye'de	Anonim	"Güzel Sanatlara Kök Veren Atatürkün Büyük Eseri Resim ve Heykel Müzesi"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	4,9
Türkiye'de	Anonim	"Le Musee de Peinture et de Sculpture"	La Turquie Kemaliste	Nisan 1938	23-24	1-9
Türkiye'de	Anonim	"Resim ve Heykel Galerisi"	Ar	Birinciteşrin 1938	22	6-9
Türkiye'de	Anonim	"Resim ve Heykel Müzesi Tekrar Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Temmuz 1939		
Türkiye'de	Anonim	"Şehir Müzesi"	Akşam Gazetesi	29 Kasım 1944		
Türkiye'de	Anonim	"Şehir Müzemiz Yılıbaşında Açılacak"	Akşam Gazetesi	25 Aralık 1944		
Türkiye'de	Anonim	"Şehir Müzesi"	Akşam Gazetesi	5 Ocak 1945		
Türkiye'de	Anonim	"Belediye Müzesi"	Akşam Gazetesi	2 Şubat 1945		
Türkiye'de	Anonim	"Dört Seneden Beri Kapalı Duran Resim ve Heykel Müzesi Açılıyor"	En Son Dakika	1 Temmuz 1947		
Türkiye'de	Anonim	"Çinili Köşk Fatih Müzesi Olmak Üzere Tamir Ediliyor"	Yeni İstanbul Gazetesi	11 Ocak 1950		
Türkiye'de	Atay,Falih Rifki	"Başbetke: İlk Galeri"	Ulus Gazetesi	5 Birinciteşrin 1937		1
Türkiye'de	Bir İstanbullu	"Resim ve Heykel Müzesi"	Yeni İstanbul Gazetesi	23 Ağustos 1950		
Türkiye'de	Çağlar,Behçet Kemal	"Aydın Kültür Hareketleri-Daimi Resim Sergisi"	Yücel	İlk Teşrin 1937	32	77-78
Türkiye'de	Etingü,Muhiddin	"Deniz Müzesi"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Haziran 1950		
Türkiye'de	Eyüboğlu,Sabahattin	"Resim Galerisi"	İnsan	15 Temmuz 1938	4	373-376
Türkiye'de	Fa.(Fikret Adil)	"Resim Müzemiz, Yeni Galerinin Açılması İçin Hazırlığa Başlanıyor"	Tan Gazetesi	14 Ekim 1936		7
Türkiye'de	Kandemir	"Türk Resim ve Heykel Müzesi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Birinciteşrin 1937		
Türkiye'de	Nadi,Yunus	"Mühim Bir Eksigimiz:Millî Bir Galeri"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Kânunusani 1932		
Türkiye'de	Nadi,Yunus	"Manevi Haznelerden:Resim Galerisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Ağustos 1935		
Türkiye'de	Nahid Sırrı	"Resimlere ve Ressamlara Dair"	Ülkü	Ağustos 1937	54	477-478
Türkiye'de	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Başarılan Bir Eserle Beklenen Bir Eser"	Ülkü	İlk Teşrin 1937	57	286-288
Türkiye'de	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Resim ve Heykel Müzemiz"	Ülkü	Ağustos 1938	66	564-566
Türkiye'de	Nureddi İbrahim	"Türk Eserleri ve Müze"	Hayat	15 Kânunuevvel 1929	145	6-7
Türkiye'de	Peker,Recep	"Resim ve Heykel Galerisi"	Ar	Birinciteşrin 1937	10	

Türkiye'de	Pirinçioğlu,Fethi	"Atatürk'ün Ölüm Yıldönümünde İnkilâp Müzesini Ziyaret"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Kasım 1950		
Türkiye'de	Safa,Peyami	"Müze,Galeri ve Sergi Binası"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Birinciteşrin 1936		
Türkiye'de	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Müzesiz Ülke"	Yeni Adam	17 Kânunusani 1935		
Türkiye'de	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Anavatan Topraklarındaki Türk Eserlerinin Ortaya Konması Türk Vatandaşının Hakkı Olmalıdır"	Açıksöz	29 Birinciteşrin 1936		
Türkiye'de	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Resim ve Heykel Müzesi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Şubat 1938		
Türkiye'de	Tiryakioğlu,Semih	"Fuar'dan ve İzmir'den Röportajlar, İzmir'deki Antikiteler Müzesinde"	Ulus Gazetesi	3 İI.Teşrin 1941		4
Türkiye'de	Yalman,Ahmet Emin	"Millî Resim Galerimiz Olmalıdır"	Tan Gazetesi	10 Eylül 1936		1
Yurt Dışında	Anonim	"Şark Kadim-i Asar Müzesi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Temmuz 1926		1
Yurt Dışında	Anonim	"İngiltere'de Müzeler ve Türk Eserleri"	Akşam Gazetesi	8 Ağustos 1947		
Yurt Dışında	Anonim	"Sanat Haberleri"	Yeni İstanbul Gazetesi	30 Aralık 1949		
Yurt Dışında	Anonim	"Louvre'un Geceleri"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
Yurt Dışında	Anonim	"Amerikada Güzel Sanat Müzeleri"	Yeni İstanbul Gazetesi	2 Eylül 1950		
Yurt Dışında	B.K. (Behçet Kemal)	"Londra Mektupları: Londrada Resim Sergi ve Müzeleri"	Vakit Gazetesi	26 Mayıs 1934		6
Yurt Dışında	Behçet Kemal	"Güzel San'atlar, Resim: Londra Resim Sergisinde Neler Gördüm?"	Vakit Gazetesi	31 Mayıs 1934		7
Yurt Dışında	Behçet Kemal	"Britis Müzeum"	Varlık	1 İI.Teşrin 1934	30	90
Yurt Dışında	Enver Behnan	"Müzeciliğin Tarihi"	Ülkü	Ağustos 1934	18	428-431
Yurt Dışında	Nadi,Yunus	"Manevi Haznelerden:Resim Galerisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Ağustos 1935		
Yurt Dışında	Toyar,Muvaffak	"Meşhur Louvre Müzesini Yakmalı Mı? André Lhote'un Bir Konferansı!"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Temmuz 1936		
Yurt Dışında	Vahid	"Amerika Darülfünun ve Müzeleri"	Hayat	15 Ağustos 1929	137	4-6
Yurt Dışında	Vahid	"Amerikanın Darülfünun ve Müzeleri"	Hayat	1 Eylül 1929	138	4-7
Yurt Dışında	Yalman,Ahmet Emin	"Millî Resim Galerimiz Olmalıdır"	Tan Gazetesi	10 Eylül 1936		1
PLASTİK SANATLAR	Anonim	"Plastik Sanatlar ve Türkiye"	Ülker	Ocak 1938	10	108-110
PLASTİK SANATLAR	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Plâstik Sanatlar Terbiyesi"	Ulus Gazetesi	20 Mayıs 1938		2
RESİM	Adivar,A. Adnan	"San'at Yabancıları"	Vatan Gazetesi	15 Mart 1946		
RESİM	Alain	"Resim" (Çev.K. Domanıç)	İstanbul	31 Aralık 1946	74-75	5-6
RESİM	Anonim	"Resim, Prof. L. Levy"	Arkitekt	1936	12	348-349
RESİM	Anonim	"Güzel Sanatlar: Resimde Mevzu Seçimi"	Ulus Gazetesi	13 Sonkânun 1942		5,6
RESİM	Anonim	"Ressamlar ve Resim Sanatı, Söyleyen:Léopold Lévy, Çeviren:Fikret Adil"	Arkitekt	1943	3-4	84-85
RESİM	Anonim	"Bedri Rahmi Eyüboğlunun Konferansı"	Akşam Gazetesi	10 Mart 1950		
RESİM	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Resim Nedir?"	Yeni Adam	28 Birincikânun 1937	208	8
RESİM	Baltacıoğlu,(İsmail Hakkı)	"Resim Sanatına Dair"	Yeni Adam	19 Ekim 1950	672	3
RESİM	Çalt,Baha	"Resim"	Beş Sanat	1 Mayıs 1950	2	14-15
RESİM	Dranas,Ahmet Muhip	"Güzel Sanatlar: Resim Sanatı Üzerine Düşünceler, Akvaryum I"	Ulus Gazetesi	4 Sonteşrin 1941		5
RESİM	Dranas,Ahmet Muhip	"Güzel Sanatlar: Resim Sanatı Üzerine Düşünceler, Akvaryum'un Sonu"	Ulus Gazetesi	11 Sonteşrin 1941		5
RESİM	Eyüboğlu,Sabahattin	"Resimden"	Yaprak	1 Haziran 1949	11	1
RESİM	Fenik,Mümtaz Faik	"Resim"	Ulus Gazetesi	19 Nisan 1946		
RESİM	Huxley,Aldous	"Resim: İktisadî Buhrandan Ençok Müteessir Olanlar"	Vakit Gazetesi	9 İkinci teşrin		7
RESİM	Maden,Said	"Resim"	Beş Sanat	Temmuz 1950	4	15-16
RESİM	Naci Fikret	"Resmi ve Şekli Sanatlar "	Yeni Fikir	15 Nisan 1925	7	14-17
RESİM	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Resim Şuunu (İşleri) Vesilesiyle"	Ülkü	Temmuz 1940	89	471-473
RESİM	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Resme Dair Dağınık Sözler"	Ülkü	Ağustos 1941	102	559-560
RESİM	Nihat Pınarlı	"Benim Görüşümle: Resim Nedir?"	Uyanış Servetifünun	8 Nisan 1937	2120-435	311
RESİM	Nihat Pınarlı	"Resmin Ehemmiyeti"	Uyanış Servetifünun	6 Mayıs 1937	2124-439	371
RESİM	Nizamettin Nazif	"Resim"	Yeniğün	8 Temmuz 1939	18	12,32
RESİM	Serovya,H.	"Resim Sanatının Hal ve Vaziyeti" (Çev. V.Günyol)	Yücel	Ağustos 1941	78	260-264
RESİM	Şahap Sıtkı	"Resme ve Sergilere Dair"	Akşam Gazetesi	23 Ağustos 1948		
RESİM	Tör,Vedat Nedim	"İnsansız Resim"	Vatan Gazetesi	12 Ağustos 1945		
RESİM	Tunç,M. Şekip	"Resme de Sirayet Eden İdeoloji Salgını"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Nisan 1950		
RESİM	Yetkin,Suut Kemal	"Resim Sanatı"	Ağaç	27 Haziran 1936	13	5-6
RESİM	Yetkin,Suut Kemal	"Resim Sanatında Kalkınma"	Ülkü	16 Nisan 1944	62	1
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara İstasyon Binası Yolcu Holü Yağlıboya Resim Müsabakası"	Arkitekt	1937	2	62
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara Garı Resim Müsabakası"	Arkitekt	1937	9	250-251
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Bir Artistimizin Muvaffakiyeti, İnkilâb Kompozisyonları İçin Açılan Müsabakayı N.Ergüven Kazandı"	Ulus Gazetesi	27 Ekim 1937		2
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara Garı İçin Dekor Müsabakası"	Ar	İlk Kânun 1937	12	10-11

RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara Halkevi Amatör Resim Fotoğraf Müsabakaları, II.Kânun Ayı İçinde Yapılacak"	Ulus Gazetesi	23 I.Kânun 1940		4
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara Halkevinde Resim ve Fotoğraf Müsabakaları"	Ulus Gazetesi	26 I.Kânun 1940		2
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara Halkevinde Resim, Heykel, Fotoğraf Amatörleri Müsabakası"	Ulus Gazetesi	25 II.Kânun 1941		1,5
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Halkevimiz, Resim ve Fotoğraf Müsabakasını Yeniden Açıyor"	Ulus Gazetesi	7 İkkânun 1941		2
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Büyük Müsabakamız"	Amaç	15 Ekim 1945	2	1
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ahmet Çanakçılı Resim Mükâfâtı Tüzüğü"	Amaç	22 Ekim 1945	3	13
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ahmet Çanakçılı Sanat Mükâfâtı"	Amaç	29 Ekim 1945	4	10
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Ankara Halkevi'nin Resim ve Fotoğraf Müsabakasında Kazanan Amatörleri Jüri Heyeti Dün Seçti"	Ulus Gazetesi	23 Sonânun 1943		1,4
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Doğan Kardeş Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	10 Şubat 1946		
RESİM MÜSABAKALARI	Anonim	"Halkevi Resim, Fotoğraf Müsabakası Neticelendi"	Ulus Gazetesi	22 Şubat 1948		2
RESİM MÜSABAKALARI	Fa.	"Memlekette İlk Defa Resmî Bir Binaya Duvar Resmi Yapıldı"	Yeni İstanbul Gazetesi	1 Aralık 1949		5
RESİM MÜSABAKALARI	Özişik, Talat	"C.H.P. Mimari Müsabakası"	Ulus Gazetesi	24 Şubat 1946		
RESİM MÜSABAKALARI	S.G.	"Mükâfâtlı Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	13 Nisan 1950		
RESİM MÜSABAKALARI	Sadun, G. Savcı	"Doğan Kardeşin Resim Sergisinde"	Vatan Gazetesi	10 Şubat 1946		
RESİM MÜSABAKALARI	Tör, Vedat Nedim	"Resim Müsabakası!.."	Vatan Gazetesi	12 Eylül 1945		
RESİM MÜSABAKALARI	Yalman, Tunç	"Haftanın San'at Hâdiseleri"	Vatan Gazetesi	20 Şubat 1946		
RESİM TÜRLERİ						
Desen	Anonim	"Desen, Söyleyen: Prof. L.Lévy, Çeviren: Nurullah Berk"	Arkitekt	1941	9-10	216-220
Desen	Yetkin, Suut Kemal	"Resim Sanatı"	Ağaç	27 Haziran 1936	13	5-6
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Kamber	"Fransız Resimli Kitapları Sergisi Görülecek Bir Sergidir"	Akşam Gazetesi	18 Mayıs 1947		
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Rado, Şevket	"Haftasonu Notları"	Akşam Gazetesi	5 Ağustos 1950		
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Vâ-Nû	"Okul Kitaplarındaki Kötü Resimler"	Akşam Gazetesi	18 Mart 1946		
İllüstrasyon-Kitap Resimleri	Yetkin, Suut Kemal	"Edebiyat ve Resim"	Ülkü	16 Kasım 1945	100	15
Minyatür	Özden, Şinasi	"Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	15 Şubat 1945	30	8
Minyatür	Sözer, Mihriban-Organ, Zarif	"Türk Minyatürleri ve Levni"	Geçit Review	Mart 1945	3	10-28
Minyatür	Toprak, İsmet	"Osmanlı Türklerinde Minyatür Sanatı"	Karaelmas	Aralık 1943	14	8-9
Minyatür	Ünver, Süheyl A.	"Minyatür, Dirilen İnce Bir Sanatımız"	Arkitekt	1940	11-12	252-258
RESİMİN DİĞER SANATLARLA İLİŞKİSİ						
Resim ve Edebiyat	Yetkin, Suut Kemal	"Edebiyat ve Resim"	Ülkü	16 Kasım 1945	100	15
Resim ve Fotoğraf	Adil, Fikret	"Kültür ve Resim"	Ar	Mayıs 1937	5	15
Resim ve Fotoğraf	Adil, Fikret	"Resim Ve Fotoğraf"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	71-75
Resim ve Fotoğraf	Es, Hikmet Feridun	"Hamdi Bey Bir Bedevî Şeyhi Kıyafetine Girdi.."	Akşam Gazetesi	18 Temmuz 1945		
Resim ve Fotoğraf	Eyüboğlu, Sabahattin Rahmi	"Öz Resme Doğru"	Ar	Mayıs 1938	5	3-5,9
Resim ve Fotoğraf	Özden, Şinasi	"Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	15 Şubat 1945	30	8
Resim ve Heykel	Kandemir	"Resim ve Heykel"	Ayda Bir	1936	13	14
Resim ve Mimari	Adil, Fikret	"Dört Güzel Haber"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1947		
Resim ve Mimari	Rado, Şevket	"Ressamlar, Devlet Binalarına Resim Girmemesinden Şikayetçi"	Akşam Gazetesi	8 Aralık 1947		
Resim ve Müzik	Reşad Sadı	"Resim ve Musiki"	Kırkpınar	20 Haziran 1934	12	10-11
Resim ve Müzik	Tunç, M. Şekip	"Resme de Sirayet Eden İdeoloji Salgını"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Nisan 1950		
Resim ve Sinema	Anonim	"Film İlanlarında Sinema Artistlerinin Resimlerini Kimler Yaparlar"	İkdam Gazetesi	13 Nisan 1929		
Resim ve Sinema	Vâ-Nû	"Güzel Sanatlar ve Makineler"	Akşam Gazetesi	25 Şubat 1950		
Resim ve Tezyini Sanatlar	Anonim	"Nakiş ve Resim" (Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun İTÜ'de Verdiği Konferans)	Resme Başlarken (Derleme Kitap)	1948-1949		117-145
Resim ve Yazı	Adil, Fikret	"Kültür ve Resim"	Ar	Mayıs 1937	5	15
Resim ve Yazı	Anonim	"Resim ve Yazı"	İşte	Şubat 1944	1	13
Resim ve Yazı	Eyüboğlu, Sabahattin	"Yazı ve Resim"	İnsan	15 Mayıs 1938	2	178-180
RESİMİN KONULARI						
Mizah	Anonim	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri" (Cemal Nadir Güler tarafından verilen konferans)	Türkün	Temmuz 1936	7	57-62
Mizah	Anonim	"Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri" (Cemal Nadir Güler tarafından verilen konferans)	Türkün	Birinciteşrin 1936	8	41-44
Savaş	Adil, Fikret	"Amerika Ordusunda Sanat"	İstanbul	15 İkteşrin 1944	22	6-7
Savaş	Yalaza, Nihal	"Resim ve Harp"	Varlık	15 Temmuz 1940	169	15-17
Tabiat	Anonim	"Hadiseler: Leopold Levy'nin Bir Konferansı"	Ar	Şubat 1937	2	13-15
Tabiat	Dranas, Ahmet Muhip	"Tabiat Mağarası: Resim Sanatı Üzerinde Düşünceler"	Ulus Gazetesi	7 II. Teşrin 1941		5,6
Tabiat	Vahid	"Sanaatkâr İçin Tabiatı Herşey Güzeldir"	Hayat	20 Kânunuevvel 1928	108	75-78

Tabiat	Yetkin,Suut Kemal	"Manzara Üzerine Bir Deneme"	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi	Eylül 1942	1	63-72
Tabiat	Yetkin,Suut Kemal	"Über Die Landschaft Tin Versuch (Manzara Üzerine Bir Deneme, Çev.Melihat Özgü)"	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi	Eylül 1942	1	73-84
RESMİN ÖĞELERİ						
Form	Yetkin,Suut Kemal	"Resim Sanatı"	Ağaç	27 Haziran 1936	13	5-6
Işık	Yetkin,Suut Kemal	"Resim Sanatı"	Ağaç	27 Haziran 1936	13	5-6
Renk	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları: Resimde Renk"	Ülkü	Eylül 1940	91	90
Renk	Yetkin,Suut Kemal	"Resim Sanatı"	Ağaç	27 Haziran 1936	13	5-6
RESSAM						
Ressam	Anonim	"Ressam-Dahi"	Akbaba	1 Ağustos 1936	134	12-13
Ressam	Anonim	"Ressam-Dahi"	Akbaba	8 Ağustos 1936	135	15-16
Ressam	Anonim	"Ressam-Dahi"	Akbaba	15 Ağustos 1936	136	12
Ressam	Anonim	"Yağlıboya Resim Herkesin Harcıdır"	Ulus Gazetesi	12 Ağustos 1949		
Ressam	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Artist Kimdir?"	Yeni Adam	22 Nisan 1937	173	13
Ressam	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Artistik İdrâk Nedir?"	Yeni Adam	6 Mayıs 1937	175	14-15
Ressam	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Artistik Durum Nedir?"	Yeni Adam	10 Haziran 1937	180	14
Ressam	Çamlıbel,Fâruk Nafiz	"San'atkâr Ruhu"	Yedigün	7 Haziran 1943	535	7
Ressam	Ongun,Cemil Sena	"Bedîî Kıymetlerde Anarşi"	Varlık	1 Haziran 1942	214	512-515
Ressam	Pura,Turgut	"Ressamın Düşünce ve Bilgisi"	Harman	20 Temmuz 1944	5-6	8
Ressam	Tör,Vedat Nedim	"Ressamlar"	Hepbutopraktan	E yül 1943	2	124-125
Ressam	Yetkin,Suut Kemal	"Artist Nasıl Yaratır?"	Kalem	1 Haziran 1939	13	1-2
Ressamların Himayesi	Akşamcı	"Maaşlı Ressamlar"	Akşam Gazetesi	28 Teşrinisani 1934		
Ressamların Himayesi	Anonim	"Güzel San'atlar: Ressamları Himaye İçin"	Vakit Gazetesi	3 Şubat 1933		7
Ressamların Himayesi	Anonim	"Ressamlara Nasıl Yardım Edilecek?"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mart 1937		
Ressamların Himayesi	Anonim	"Yurdda Resmî ve Sanatkarî Himaye İçin Neler Yapılıyor?"	Ulus Gazetesi	11 Haziran 1938	29	3
Ressamların Himayesi	Anonim	"Yeni İmkânılara Davet"	Yücel	Eylül 1938	43	71
Ressamların Himayesi	Anonim	"Ressam Saim Özerin Satın Alınan Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Nisan 1939		
Ressamların Himayesi	Anonim	"C.H.P.'nin Ressamlarımızı Teşvik"	Ülkü	Eylül 1940	91	74
Ressamların Himayesi	Anonim	"C.H. Partisinin Ressamlarımızı Himayesi"	Ülkü	Temmuz 1941	101	472-473
Ressamların Himayesi	Anonim	"3üncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	1 Kasım 1941		
Ressamların Himayesi	(Daver,Abidin)	"Hem Nalına Hem Mihına: Resmî ve Ressamları Himaye"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mayıs 1937		3
Ressamların Himayesi	Güldiken,Süheyla	"Ressamların Korkusu"	Açıksöz	18 Haziran 1936		
Ressamların Himayesi	Nahid Sırrı	"Ressamların Himayesi Hakkında Bir Proje Etrafında"	Varlık	1 Mart 1938	112	626
Ressamların Himayesi	Nayır,Yaşar Nabi	"Gençleri Teşvik Etmeli Mi?"	Varlık	15 Şubat 1938	111	609
Ressamların Himayesi	Özden,Şinasi	"Üç Ressam Konuşuyor"	İstanbul	15 İlk Teşrin 1944	22	9-10
Ressamların Himayesi	Özden,Şinasi	"Türk Resminin Bugünkü Meseleleri:Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	1 Birincikânun 1944	25	8-9
Ressamların Himayesi	Rado,Şevket	"Gelir Vergisi Tasarısında Muharrirlerle Ressamlar"	Akşam Gazetesi	1 Mayıs 1947		
Ressamların Himayesi	Rado,Şevket	"Ressam ve Heykeltıraşlara Yeni Bir Çalışma Sahası Açılıyor"	Akşam Gazetesi	24 Temmuz 1947		
Ressamların Himayesi	Rado,Şevket	"Cemal Tollu'nun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	20 Kasım 1948		
Ressamların Himayesi	Toker,Metin	"Sanatkar Mütakaîdi:Çalı İbrahim"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Temmuz 1948		
Ressamların Himayesi	Vâ-Nû	"Resim Sergilerine Dair Bazı Malûmat"	Akşam Gazetesi	3 Mayıs 1946		
SANAT						
Sanat	Anonim	"San'at"	İctihad	1 Temmuz 1924	167	3287/88
Sanat	Anonim	"Hadiseler:Leopold Levy'nin Bir Konferansı"	Ar	Şubat 1937	2	13-15
Sanat	Anonim	"Sanat Bahisleri: Sanat Meselesi"	Ulus Gazetesi	3 İl. Kânun 1941		2
Sanat	Ali Canıp	"San'atın Kuvveti"	Hayat	2 Mayıs 1929	127	442-443
Sanat	Arseven,Nezihe	"Sanatta İddiacılık"	Yücel	Ekim 1936		8-9
Sanat	Aşkın,Muzaffer A.	"Sanat Konuşmaları"	Değirmen	Nisan 1943	7	18-20
Sanat	Ata,Nurullah	"Sanat Bir İhtisas Değildir"	Yeni Adam	12 Şubat 1934	7	6
Sanat	Ayda,Adile	"Sanat ve İstirab"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Eylül 1948		
Sanat	Baltacioğlu,İsmayıl Hakkı	"Sanatta Garba Doğru"	Yeni Adam	22 Mart 1945	534	2,11

Sanat	Baykurt,Şerif	"Sanatın Faydası"	Damla	Ocak 1946	30	6-7
Sanat	Bedü,Faik	"Sanatın Kaderi"	Yeditepe	1 Ekim 1950	9	1
Sanat	Benli,Hüsnü	"Sanat Nedir?"	Yürüyüş	25 Mart 1943	14	18-22
Sanat	Berr,Henri	"Sanat ve Yunan Sanatı" (Çev. Nurullah Berk)	Yaratış	23 Kasım 1944	1	8-9
Sanat	Birken,Vahide	"San'at ve Şahsiyete Dair"	Görüşler	Ekim 1940	29	10-12
Sanat	Birken,Vahide	"San'at ve Muhiti "	Görüşler	Aralık 1940	30	15-1
Sanat	Boran,Behice Sadık	"Sanat Sanat İçindir ve Sanat Cemiyet İçindir Dolambacı"	Adımlar	Haziran 1943	2	37-42
Sanat	Burhan Asaf	"Konuşmalar: A ile B Arasında, Sanat'ın Aslı Zanaat'tır I"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Ağustos 1932		2
Sanat	Burhan Asaf	"Konuşmalar: A ile B Arasında, Sanat'ın Aslı Zanaat'tır II"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Ağustos 1932		2
Sanat	Burhan Asaf	"Konuşmalar: A ile B Arasında, Sanat'ın Aslı Zanaat'tır III"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Ağustos 1932		2
Sanat	Burhan Asaf	"Konuşmalar: A ile B Arasında, Sanat'ın Aslı Zanaat'tır IV"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Ağustos 1932		2
Sanat	Burhan Asaf	"Sanat'ın Aslı Zanaat'tır V"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Ağustos 1932		2
Sanat	Burhan Asaf	"Konuşmalar: A ile B Arasında, Sanat'ın Aslı Zanaat'tır VI"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Ağustos 1932		2
Sanat	Burhan Asaf	"Konuşmalar: A ile B Arasında, Sanat'ın Aslı Zanaat'tır VII"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Ağustos 1932		2
Sanat	Burlan,Orhan	"Sanat ve İyman"	Yücel	Aralık 1936		126-128
Sanat	Capeau,Jacques	"Sanata ve Mesleğe Dair"	Yücel	Ocak 1950	1	42
Sanat	Challaye,Félicien	"Sanatta İdealizm"	Fikir Hareketleri	6 Mart 1937	176	311-312
Sanat	Challaye,Félicien	"Sanat İçin Sanat"	Fikir Hareketleri	22 Mayıs 1937	187	72-74
Sanat	Cousin,Victor	"San'at Hakkında"	Yücel	Ekim 1937	32	48-53
Sanat	Çetintaş,Sedat	"Sanat ve Modernizm"	Kovan	Nisan 1944	9	7-16
Sanat	Dürer,Baha	"Fikir ve Sanat Münasebetiyle"	Kalem	1 Nisan 1939	11	229-231
Sanat	Engin,Bülent	"Sanat Nedir?"	Yürüyüş	29 Nisan 1943	15	20-22
Sanat	Engin, M.H.	"Sanata Dair"	19 Mayıs	Kasım 1940	51	21
Sanat	Engin, M.O.	"Sanatta Yerlilik Davası"	Yücel	Ocak 1950	8	39
Sanat	Ertem,Sadri	"İnkilâpçı Sanat Geri Sanat"	Varlık	Eylül 1933	4	50
Sanat	F.N.	"Fıkra: Sanatın Gayesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Teşrinievvel 1931		3
Sanat	Gövs, İ. Alaettin	"Sanatta Nihilizm"	Yedigün	11 Mayıs 1942	479	6
Sanat	Güldiken,Süheyla	"San'at"	Açıksöz	22 Nisan 1936		
Sanat	Gültekin,Vahdet	"Sanatın Ölçüsü Olmalı Mı?"	Yedigün	26 Mayıs 1941	429	10-11
Sanat	Halid Vedat	"Sanatta İnkilâb"	Hayat	15 Eylül 1927	42	309-311
Sanat	Halid Vedat	"Sanatta İnkilâb"	Hayat	22 Eylül 1927	43	329-331
Sanat	Halid Vedat	"Sanatta İnkilâb"	Hayat	29 Eylül 1927	44	249-252
Sanat	İsmail Hakkı	"Sanatın Mevzuu"	İctihad	1 Haziran 1923	154	3180/84
Sanat	İsmail Hakkı	"Sanatın Menşei"	İctihad	1 Kânunusani 1924	161	3287/88
Sanat	İsmail Hakkı	"San'at"	İctihad	1 Temmuz 1924	167	3386/87
Sanat	İsmail Hakkı	"Güzel Sanatlar Cumhuriyeti"	Yeni Adam	15 Kânunusani 1934	3	6
Sanat	Kalyoncu,Mürsel	"Alakasız Sanat"	Yaratış	8 Aralık 1944	2	2
Sanat	Karatay,Namdan Rahmi	"Sanat"	Ar	Aralık 1938	24	12-13
Sanat	Kermo,E.	"Sanat Nedir?"	Yürüyüş	29 Nisan 1943	15	30
Sanat	Kisakürek,Necip Fazıl	"Sanat Hakkında"	Varlık	1 Eylül 1935	52	50-52
Sanat	Losy,Jean	"Sanatın Ferdî ve İctimai Oluşu"	İstanbul	1 Kasım 1946	70	15-16
Sanat	Maclogan,Éric	"Sanat Devletin Kontrolü Haricindedir"	Fikir Hareketleri	6 Haziran 1936	137	102-103
Sanat	Münir Hayri	"Bugünün Ar Anlamı"	Çığır	Ekim 1935	31	9-10
Sanat	N.	"San'atın İnkişafı İçin"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Haziran 1941		
Sanat	Naci Fikret	"Resmî ve Şekîl Sanatlar"	Yeni Fikir	15 Nisan 1925	7	14-17
Sanat	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, San'ata Dair"	Ülkü	Nisan 1939	74	181
Sanat	Ongun,Cemil Sena	"Accumulatif Sanat"	Varlık	1 Haziran 1940	168	601-602
Sanat	Orhan Veli	"San'at İçin San'at"	İşte	Mart 1944	2	16-17
Sanat	Özçelik,Tahir Sacit	"Sanat ve Sanatkâr Hakkında"	Yücel	Nisan 1948	138	90-92
Sanat	Özgür,Şahin	"Sanat ve İzdırâp"	19 Mayıs	Temmuz 1939	40	11-12
Sanat	Pamirli,Osman Turgut	"San'atın Bugünü"	Damla	29 Ekim 1944	20	4-5,12
Sanat	Rıfat,Oktay	"Sanat ve Sosyal Meseleler"	Hür Fikirler Mecmuası	1 Şubat 1947	1	
Sanat	Sabahaddin Kudret	"Sanat Üzerine Düşünceleri"	Varlık	1 Mart 1950	356	7
Sanat	Safa,Peyami	"San'at Ne İçindir?"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Ağustos 1932		
Sanat	Sarp,Hatemi Seniğ	"Tahvil ve Tenkit-Sanat İdeolojileri"	Tanin	5 Ağustos 1945		5-6
Sanat	Serovyva,H.	"Sanatın Metafizik Manası"	Yücel	Temmuz 1941	77	203-209
Sanat	Seyhan,Kamil	"Sanat"	İçel	Aralık 1939	23	9

Sanat	Sader,Sadi	"Sanat"	19 Mayıs	Ağustos 1939	41	10-11
Sanat	Tankut,Hasan Reşit	"Gençlik, Sanat ve İnkilâp"	Yücel	Kasım 1937	33	98-100
Sanat	Taşer,Suat	"Sanatta Yenilik Meselesi"	Yeditepe	1 Nisan 1950	1	1
Sanat	Tietze,Hans	"Sanatın Mahiyeti"	Fikir Hareketleri	18 Temmuz 1936	143	138-139
Sanat	Tunç,Mustafa Şekip	"Sanat Meselesi, Modern Zamana Gelinceye Kadar"	Güzel Sanatlar	1939	1	27-30
Sanat	Ülken,Hilmi Ziya	"San'atta Süreklilik"	Gündüz	15 Mayıs 1936	2	39-41
Sanat	Ürgüblü,Münip Hayri	"Sanat ve İnkilâp"	Yücel	Eylül 1937	31	10-11
Sanat	Vahid	"Sanattan Zevk Almanın Yolu"	Hayat	14 Temmuz 1927	33	127-128
Sanat	Vahid	"Sanaatin Ehemmiyet ve Faidesi Nedir?"	Hayat	25 Teşrinievvel 1928	100	427-428
Sanat	Vahid	"Sanatta Esrarengizlik"	Hayat	9 Mayıs 1929	128	
Sanat	Yakup Kadri	"Sanat Ölçüleri"	Kadro	Mayıs 1934	29	25-27
Sanat	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: İhtisarlaştıran Sanat"	Ulus Gazetesi	2 İkkânun 1936		3
Sanat	Yaşar Nabi	"Sanat ve Hürriyet"	Varlık	1 Ağustos 1947	325	3
Sanat	Yetkin,Suut Kemal	"Kendine Yeten Sanat"	Ağaç	4 Nisan 1936	4	3-4
Sanat	Yetkin,Suut Kemal	"Müstakil Sanat"	Ar	Şubat 1938	2	4
Sanat	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat ve San'atkâr"	Kalem	Aralık 1938	9	103-109
Sanat	Yetkin,Suut Kemal	"Elma ve Sabır"	Ulus Gazetesi	14 İI. Teşrin 1941		5
Sanat	Yetkin,Suut Kemal	"Güzel Sanatlar: Sanatın Doğuşu I"	Ulus Gazetesi	9 Mayıs 1943		5,6
Sanat	Yetkin,Suut Kemal	"Güzel Sanatlar: Sanatın Doğuşu II"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1943		5,6
Sanat	Yücel,Hasan Âli	"Sanat ve İnkilâp"	Yücel	Mayıs 1937	27	92-93
Sanat	Ziyaeddin Fahri	"San'atın Menşei ve Mahiyeti"	Hayat	1926	18	
Sanat Eleştirisi	Adivar,A. Adnan	"Münekkid Arıyorlar"	Akşam Gazetesi	6 Mayıs 1944		2
Sanat Eleştirisi	Altar,Memdüh Cevat	"Sanat Tenkitçiliğine Doğru"	Sanat ve Edebiyat	4 Ocak 1947	1	2
Sanat Eleştirisi	Ataç,Nurullah	"Eleştirme Üzerine I"	Ülkü	Haziran 1948	18	2-4
Sanat Eleştirisi	Ataç,Nurullah	"Eleştirme Üzerine II"	Ülkü	Temmuz 1948	19	3-5
Sanat Eleştirisi	Ataç,Nurullah	"Eleştirme Üzerine III"	Ülkü	Ağustos 1948	20	3-5
Sanat Eleştirisi	Batu,Selahattin	"Gerçek Tenkid Hasreti"	Şadırvan	10 Haziran 1949	11	3
Sanat Eleştirisi	Ergüz,Rana	"Sanat Eserini Anlamak Sanatı"	Şadırvan	19 Kasım 1949	34	4
Sanat Eleştirisi	Eriş,Resai	"Tenkit"	Yeni Adam	8 Haziran 1944	493	7,11
Sanat Eleştirisi	Gültekin,V.	"Münekkit Çekişmesi"	Yeni Adam	4 Temmuz 1935	79	
Sanat Eleştirisi	Gültekin,V.	"Münekkit Çeşmesi"	Yeni Adam	11 Temmuz 1935	80	12
Sanat Eleştirisi	Olgaç,Tahir	"Övme ile Sanat, Alkış İle Sanatçı Olmaz"	Şadırvan	24 Haziran 1949	13	5
Sanat Eleştirisi	Önen,Yekta Ragıp	"Sanatkâr Tenkid Bekliyor!"	En Son Dakika	15 Ocak 1950		
Sanat Eleştirisi	Özden,Şinasi	"Üç Ressam Konuşuyor"	İstanbul	15 İlkteşrin 1944	22	9-10
Sanat Eleştirisi	Safa,Peyami	"Tenkit Karşısında Artist"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Ağustos 1933		
Sanat Eleştirisi	Safa,Peyami	"Türk Resminin Filorinalısı"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Ağustos 1933		
Sanat Eleştirisi	Safa,Peyami	"Sanatkârın Müdafaa Hakkı"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Ağustos 1933		
Sanat Eleştirisi	Tanpınar,A. H.	"Bizde Tenkit"	Ülkü	Birinciteşrin 1943	49	2-3
Sanat Eleştirisi	Tunç,Mustafa Şekib	"Büyük Sanatkâr ve Büyük Münakkid"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Eylül 1946		
Sanat Eleştirisi	Tunç,Mustafa Şekib	"San'atla Tenkid Konuşuyor"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1947		
Sanat Eleştirisi	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat Bahisleri: Sanat Tenkidi"	Ulus Gazetesi	28 Temmuz 1938		4
Sanat Eseri	Anonim	"Tablo ve Heykelin Hayatı da İnsaninkine Benzer"	İkdam Gazetesi	27 Haziran 1939		
Sanat Eseri	Baltacioğlu,İsmail Hakkı	"Sanat Eseri Nedir?"	Yeni Adam	15 Nisan 1937	172	14
Sanat Eseri	Baltacioğlu,İsmayıl Hakkı	"Sanattan Anlamak"	Yeni Adam	27 Sonkânun 1944	474	2
Sanat Eseri	Challaye,Félicien	"Sanat Eserinin Yaratılması"	Fikir Hareketleri	9 Ocak 1937	168	182-183
Sanat Eseri	Günay,Sedat	"Bir Sanat Formülü"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Şubat-Mart 1943	5-6	32-33
Sanat Eseri	Kaplan,Mehmet	"Sanat Eseri ve Çevresi"	İstanbul	15 Nisan 1946	57	7-8
Sanat Eseri	Onat,Muaffak S.	"Sanat Eserlerinde Tesir ve Sanatkâra Karşı Otorite"	Konya	Kasım 1941	37	4-5
Sanat Eseri	Yakup Kadri	"Yaratıcı Kudret"	Türk Yurdu	Eylül 1925	12	509-515
Sanat Eseri	Yetkin,Suut Kemal	"San'at ve San'atkâr"	Kalem	Aralık 1938	9	103-109
Sanat Eseri	Yetkin,Suut Kemal	"Artist Nasıl Yaratır?"	Kalem	1 Haziran 1939	13	1-2
Sanat Eseri	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat Eseri ve Hayatı"	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi	Mart-Nisan 1943	3	3-12
Sanat Eseri	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat Eserinde Şekil"	Görüşler	Tem-Ağu 1945	79-80	7
Sanat Psikolojisi	Malraux,André	"Sanatın Psikolojisi"	İnsan	Ağustos 1943	24-25	22-26
Sanat Sömürüsü	Adil,Fikret	"Zevk Seviyesi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Ekim 1946		

Sanat Tarihi	Ank,Remzi Oğuz	"Türkiye'de Sanat Tarihi"	Çığır	Haziran 1940	91	155-163
Sanat Tarihi	F.N.	"Fıkra: Sanat Tarihi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Haziran 1932		2
Sanat Terimleri	Vahid	"Bazı Sanaat İstihlaları Hakkında Mutaleat"	Hayat	1 Teşrinisâni 1928	101	451
Sanat Üretimi	Burhan Asaf	"Niçin Sanatsız"	Kadro	İkincikânun 1933	13	32-33
Sanat ve Ahlâk	Baki Süha	"Güzel Sanatlar: Zevklere Hürmet"	Ulus Gazetesi	11 Sontişrin 1941		5
Sanat ve Ahlâk	Challaye,Félicien	"Sanat ve Ahlâk"	Fikir Hareketleri	8 Mayıs 1937	185	34-36
Sanat ve Ahlâk	Güldiken,Süheyla	"San'at ve Ahlâk"	Açıksöz	16 Haziran 1936		
Sanat ve Ahlâk	İkdamcı	"Ahlâk ve Âdet"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
Sanat ve Ahlâk	L.	"Müstehcen Yazı ve Resim Meselesi"	Zaman	23 Temmuz 1934		
Sanat ve Ahlâk	Ziyaeddin Fahri	"San'at, Ahlâk ve Hukuk"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Nisan 1939		
Sanat ve Dolandırıcılık	Cem,C.C.	"Dâhî Sahtekâr V. Meegeren"	Vatan Gazetesi	31 Aralık 1950		
Sanat ve Duygu	Atay,Falih Rifki	"Pazar Konuşması"	Ulus Gazetesi	12 Kasım 1944		
Sanat ve Duygu	Yetkin,Suut	"Sanat Zevki"	Kültür Haftası	29 Nisan 1936	16	312
Sanat ve Edebiyat	Karaoşmanoğlu,Yakup Kadri	"Ankara-Moskova-Roma, Sanat ve Edebiyat"	Kadro	16 Nisan 1933	16	39-41
Sanat ve Felsefe	Dedeoğlu,Refhan	"Felsefe ve Sanat"	Beş Sanat	1 Haziran 1950	4	10
Sanat ve Güzellik Kavramı	Halit Fahri	"Estetik Notları: Sanatta Güzellik, Gaston Rageot'dan"	Servetifünun	25 İkincikânun 1934	1953/268	131
Sanat ve Güzellik Kavramı	Safa,Peyami	"Güzellik İşlerimizde Terslik"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Ağustos 1938		
Sanat ve Güzellik Kavramı	Vahid	"Sanatta Güzellik Nedir?"	Güneş Sanat ve Edebiyat	1 Ağustos 1927	15	12
Sanat ve Güzellik Kavramı	Zervos, Christian	"Herkes Resimden Anlamak İstiyor, Niçin Kuş Seslerini Anlamak İstemiyorlar" (Picasso ile yapılan bir söyleşi)	Ar	3 Mart 1938	3	12-14
Sanat ve Hukuk	Karanakçı,Safaeddin	"İzmitteki Hadise"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 1939		
Sanat ve Hukuk	Ziyaeddin Fahri	"San'at, Ahlâk ve Hukuk"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Nisan 1939		
Sanat ve İlim	Anonim	"İlim ve San'at Boşluğu"	Servetifünun	1926	1556	62
Sanat ve İlim	F.N.	"Fıkra: İlim ve Sanat"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Şubat 1930		3
Sanat ve İlim	Falih Rifki	"İnkılabın İlimi ve Sanatı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1925		
Sanat ve İlim	Yetkin,Suut Kemal	"San'at ve İlim"	Kalem	1939	10	153-154
Sanat ve Konu	İsmail Hakkı	"San'atın Mevzuu"	İctihad	1 Haziran 1923	154	3180/84
Sanat ve Konu	Seno,Cafer	"San'at ve Mevzuu"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Temmuz 1939		
Sanat ve Konu	Uşaklı,Ömer Bedrettin	"Sanatta Konu ve Millî Benlik"	Ülkü	1 Ağustos 1943	45	12-13
Sanat ve Taklid	Anonim	"Sanatkarlarımızı Himaye Edelim!"	Ulus Gazetesi	10 Ağustos 1937		3
Sanat ve Taklid	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat ve Fikir: Sanat ve Taklid"	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1938		7
Sanat ve Taklid	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat ve Taklid"	Kalem	1939	12	245-246
Sanat ve Makineleşmek	Seno,Cafer	"Makine Medeniyetinin San'at ve Ahlâka Tesiri"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Nisan 1941		
Sanat ve Mükemmeliyet	Oğuzkan,Turhan	"San'atta Mükemmellik Duygusu"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	10 Mart 1948	61-71	30-31
Sanat ve Mükemmeliyet	Yaşar Nabi	"Sanat ve Fikir: Sanatta Mükemmeliyet"	Ulus Gazetesi	3 Mart 1938		7
Sanat ve Nesnellik	Baltacioğlu,İsmayıl Hakkı	"Resme Doğru"	Yeni Adam	7 Şubat 1946	580	2,11
Sanat ve Nesnellik	Ertem,Sadri	"Türk Ressamının Gözü"	Yedigün	3 Kânunuevvel 1940	404	11
Sanat ve Nesnellik	Kazım Sevinç	"İlim ve San'at Haftası"	Hayat	28 Şubat 1929	118	269-273
Sanat ve Nesnellik	Yetkin,Suut Kemal	"Manzara Üzerine Bir Deneme"	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi	Eylül 1942	1	63-72
Sanat ve Nesnellik	Zweig,Stefan	"Sanatta Yaratıcılığın Sırrı"	Ulus Gazetesi	28 Kasım 1944		
Sanat ve Oyun	Challaye,Félicien	"Sanat ve Oyun"	Fikir Hareketleri	7 Kasım 1936	159	38-39
Sanat ve Özgürlük	Ongun, C. Sena	"Sanat ve Hürriyet"	19 Mayıs	Ekim-Kasım 1947	87	2-4
Sanat ve Öznellik	Aksel, B.	"Altı Ressam Aynı Kadının Resmini Nasıl Yaptılar?"	Vatan Gazetesi	29 Aralık 1950		
Sanat ve Öznellik	Baki Süha	"Güzel Sanatlar: Sanatte Tanımak ve Tanıtmak"	Ulus Gazetesi	13 Sonkânun 1942		5
Sanat ve Öznellik	Çamlıbel,Faruk Nafiz	"Sanatkar Ruhunu"	Yedigün	7 Haziran 1943	535	7
Sanat ve Öznellik	Dranas,Ahmet Muhip	"Güzel Sanatlar: Elmalara Dair"	Ulus Gazetesi	30 Eylül 1941		5
Sanat ve Öznellik	Özden,Şinasi	"Üç Ressam Konuşuyor"	İstanbul	15 İlkteşrin 1944	22	9-10
Sanat ve Öznellik	Özden,Şinasi	"Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	15 Şubat 1945	30	8
Sanat ve Öznellik	Tunç,Mustafa Şekip	"Kendi Kendine Olan Sanat"	Kültür Haftası	12 Şubat 1936	5	89
Sanat ve Öznellik	Yetkin,Suut Kemal	"Sanat ve Taklid"	Kalem	1939	12	245-246
Sanat ve Propaganda	Akkoç,Zeynel	"Hitler ve Sanat"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1938		
Sanat ve Propaganda	Güldiken,Süheyla	"San'at ve Propaganda"	Açıksöz	4 Haziran 1936		
Sanat ve Propaganda	Ziya,Aptullah	"Sanatta Nasyonalizm"	Arkitekt	1934	2	51-54
Sanat ve Psikoloji	Fahrettin Kerim	"Sanat ve Marazî Ruhiyat"	İkdam Gazetesi	14 Nisan 1929		
Sanat ve Sanatkar	Demren, Mustafa	"Sanat ve Sanatkar"	19 Mayıs	Haz.-Ağu. 1945	71	16-17
Sanat ve Sanatkar	Diniz, N.	"Sanat ve Sanatkar"	19 Mayıs	Mayıs 1938	30	31-32

Sanat ve Sanatkâr	Korlu,Muzaffer	"San'at ve San'atkâr"	Inan	Kasım 1946	26	6
Sanat ve Sanatkâr	Tunç, Mustafa Şekip	"Bergson'a Göre Sanat ve Sanat Adamı"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Mayıs 1945		4
Sanat ve Sanatkâr	Yetkin,Suut Kemal	"San'at ve San'atkâr"	Ar	Nisan 1937	4	1-5
Sanat ve Sanatkâr	Yetkin,Suut Kemal	"San'at ve San'atkâr"	Kalem	Aralık 1938	9	103-109
Sanat ve Sanatkâr	Zervos, Christian	"Herkes Resimden Anlamak İstiyor, Niçin Kuş Seslerini Anlamak İstemiyorlar" (Picasso ile yapılan bir söyleşi)	Ar	3 Mart 1938	3	12-14
Sanat ve Savaş	Anonim	"Garp Cephesindeki Askerî Hedefleri Tayyarelerden Gizlemek İçin Realist ve Empresyonist Ressamlar Çalıştırılıyor"	Ulus Gazetesi	20 Sontesrin 1939		1,5
Sanat ve Savaş	Adil,Fikret	"Avrupa Müzelerinin Bu Harbden Gördükleri Zarar"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Ağustos 1944		
Sanat ve Savaş	Es,Hikmet Feridun	"Edebiyat, Resim, Mimari, Tiyatro Hepsisi Seferber..."	Akşam Gazetesi	2 Kasım 1944		
Sanat ve Savaş	Rado,Şevket	"Yeni Dünyanın Sanatı"	Akşam Gazetesi	14 Ağustos 1944		
Sanat ve Sezgi	Batu,Selâhattin	"Zekâ ve Ötesi"	Ulus Gazetesi	25 Kasım 1944		
Sanat ve Tabiat	Kutlu,Şemseddin	"Güzel Sanatlar Diyarı"	Şadırvan	24 Haziran 1949	13	13
Sanat ve Tabiat	Vahid	"Sanaatkâr İçin Tabiatla Her Şey Güzeldir"	Hayat	20 Kânunuevvel 1928	108	75-78
Sanat ve Teknik	Burhan Asaf	"Sanat ve Teknik"	Kadro	Mart 1933	15	36-39
Sanat ve Telif Hakları	Adil,Fikret	"Sanat Âlemimiz Tehlikede"	Yeni İstanbul Gazetesi	22 Temmuz 1950		
Sanat ve Toplum	Ataç	"Toplum ile Sanat"	Ulus Gazetesi	18 Mayıs 1950		
Sanat ve Toplum	Ataç,Nurullah	"Blok-Not:Sanat ve Cemiyet"	Türk Yurdu	Ağustos 1930	226	40-42
Sanat ve Toplum	Bozok,Hüsamettin	"Halk İçin Sanat"	Yeni Adam	23 Mart 1939	221	4
Sanat ve Toplum	Bulut,Rıza	"Sanat Cemiyet İçindir"	Damla	25 Haziran 1949	56	96
Sanat ve Toplum	Çağlar,Behçet Kemal	"San'at ve Cemiyet, Yeni Hiçbir Zaman Dejenere Demek Değildir"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Haziran 1941		
Sanat ve Toplum	Erdoğan,Ömer	"Sanat İçin Sanat, Millet İçin Sanat"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Kasım-Mart 1947	48-52	25
Sanat ve Toplum	Necip Ali	"Sanata Düşen Vazife ve Sanatın Cemiyetteki Rolü"	Yücel	Ocak 1937	23	174-175
Sanat ve Toplum	Necip Ali	"Sanata Düşen Vazife ve Sanatın Cemiyetteki Rolü"	Yücel	Şubat 1937	24	206-208
Sanat ve Toplum	Ozansoy,M.Faik	"Sanat ve Cemiyet"	Hisar	1 Ekim 1950	6	3
Sanat ve Toplum	Seno,Cafer	"Cemiyette San'atın ve San'atkârın Rolü Nedir?"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mayıs 1939		
Sanat ve Toplum	Tör,Vedat Nedim	"Neden Hep Küçük Çapta?"	Vatan Gazetesi	12 Ekim 1945		
Sanat ve Toplum	Tör,Vedat Nedim	"Sanat-Cemiyet"	Yeni İstanbul Gazetesi	10 Şubat 1950		
Sanat ve Toplum	Tunç,M. Şekib	"Akademinin Altmışıncı Yıldönümü Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1942		
Sanat ve Toplum	Tunç, Mustafa Şekip	"San'at San'at İçindir Davası ve Millî Şefimizin Kıymetli Direktifleri"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Ağustos 1942		
Sanat ve Toplum	Ülken,Hilmi Ziya	"Sanat ve Cemiyet"	İnsan	1 Nisan 1941	13	26-29
Sanat ve Toplumsalılık	(Baltacıoğlu),İsmail Hakkı	"Türk Ressamı Uyan!"	Yeni Adam	22 Kânunusani 1934	6	6
Sanat ve Toplumsalılık	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Sanat ve Sosyete"	Yeni Adam	11 İkinciteşrin 1937	202	8
Sanat ve Toplumsalılık	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Sanatın Cemiyet Hayatına Hizmeti"	Yeni Adam	27 Nisan 1939	226	12-13
Sanat ve Toplumsalılık	Baltacıoğlu,İsmayıl Hakkı	"Bir Sanat İhtilâli"	Yeni Adam	22 Eylül 1949	616	2
Sanat ve Toplumsalılık	Behçet Kemal	"Gönüllü Sanat"	Ülkü	İkincikânun 1935	23	336-337
Sanat ve Toplumsalılık	Ertem,Sadri	"Sanat ve Sosyal Mesele"	Kalem	1 Mayıs 1939	12	247-248
Sanat ve Toplumsalılık	Kanik,Orhan Veli	"Toplumun Sanatı"	Varlık	1 Ağustos 1947	325	6
Sanat ve Toplumsalılık	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Bir Resim Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Şubat 1945		
Sanat ve Yaygınlaştırma	Güldiken,Süheyla	"San'ati Yayma"	Açıksöz	8 Haziran 1936		
Sanat ve Zenaat	Malraux,André	"Sanatın Psikolojisi"	İnsan	Ağustos 1943	24-25	22-26
Sanatın Himayesi	Adil,Fikret	"Tablo, En Kıymetli Şehim"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Ağustos 1945		
Sanatın Himayesi	Adil,Fikret	"Çanakçı Mükâfatı"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Kasım 1945		
Sanatın Himayesi	Anonim	"San'ati Himaye, Güzel San'atlar Mensuplarının Himayesi Hakkında Mühim Kararlar"	Vakit Gazetesi	3 Mart 1933		8
Sanatın Himayesi	Anonim	"Yurdda Resmî ve Sanatkârî Himaye İçin Neler Yapılıyor?"	Ulus Gazetesi	11 Haziran 1938	29	3
Sanatın Himayesi	Anonim	"Devlet Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	26 Ekim 1945		
Sanatın Himayesi	Atay,Falih Rıfki	"Güzel Sanatları Kurtarmak İçin"	Ulus Gazetesi	15 Şubat 1947		
Sanatın Himayesi	Ekrem Reşid	"Sabiha Rüşdü Bozcalının Resim Sergisini Gezerken..."	Akşam Gazetesi	23 Nisan 1946		
Sanatın Himayesi	Ertem,Sadri	"Sanatın Korunması"	Varlık	15 Mart 1935	41	263
Sanatın Himayesi	Garan,Muvaffak İhsan	"Himayesiz Bırakılan Edebiyat ve Sanat"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Ocak 1950		
Sanatın Himayesi	Güldiken,Süheyla	"San'at"	Açıksöz	13 Mayıs 1936		
Sanatın Himayesi	Par,Arif Hikmet	"Sanatı Teşvik"	Kaynak	Mart 1949	11	3
Sanatın Himayesi	Rado,Şevket	"Ressam ve Heykeltıraşlara Yeni Bir Çalışma Sahası Açılıyor"	Akşam Gazetesi	24 Temmuz 1947		
Sanatın Himayesi	Rado,Şevket	"Cemal Tollu'nun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	20 Kasım 1948		
Sanatın Himayesi	Steezman,John	"İngiltere'de Güzel Sanatların Teşviki"	Ulus Gazetesi	15 Eylül 1945		
Sanatın Himayesi	Şahap Sıtkı	"Resme ve Sergilere Dair"	Akşam Gazetesi	23 Ağustos 1948		
Sanatın Himayesi	Şahap Sıtkı	"Sanat Hareketleri, Bir Resim ve Heykel Sergisi"	Vatan Gazetesi	9 Ocak 1949		
Sanatın Himayesi	Taylan,S.	"İstanbul Hayırseverler Cemiyeti Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	4 Mayıs 1947		
Sanatın Himayesi	Yaşar Nabi	"Sanatın Himayesi Meselesi"	Varlık	15 İ.Kânun 1933	11	161

Sanatın Himayesi	Zeki Mesud	"İlim ve Sanatın Himayesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Teşrinisani 1927		2
Tezyini Sanatlar	Meriç,Rıfki Melül	"Osmanlılar Devri Nakış Tarihine Ait Notlar:"	Yaşayan Sanat	Mart 1949	3	
Tezyini Sanatlar	Nureddin İbrahim	"San'at Bahisleri: Sanayi-i Tezyiniye"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Şubat 1927		
Tezyini Sanatlar	Tör,Vedat Nedim	"Süsleyici Sanatlar"	Hepbutopraktan	Eylül 1943	2	124
SANAT EĞİTİMİ						
Akademi	Bkz. Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı					
Akademi Dışı	Adil,Fikret	"Bir Resim Hocası ve Resim Aşkı"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Aralık 1947		
Akademi Dışı	Anonim	Başlıksız	Vatan Gazetesi	8 Ocak 1925		
Akademi Dışı	Anonim	"Ankarada Sanat Hareketleri: Plâstik Sanatlar Atölyesi, Üç Sanatkâr Gencin Güzel Bir Teşebbüsü"	Ulus Gazetesi	2 Mayıs 1940		6
Akademi Dışı	Anonim	"Desen, Söyleyen:Prof. L.Lévy, Çeviren:Nurullah Berk"	Arkitekt	1941	9-10	216-220
Akademi Dışı	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Resim Devrimi Nasıl Yaptım?"	Yeni Adam	9 Nisan 1936	119	4
Akademi Dışı	Birken,Vahide	"Mekteplerde Resim"	Görüşler	Eylül 1940	28	14-16
Akademi Dışı	Birken,Vahide	"Resmin Tesiri ve Çocuk	Görüşler	Nisan 1941	34	15-16,34
Akademi Dışı	Fazıl Mahmut	"Memleketimizde Resim Tedrisatı"	Yolların Sesi	23 Eylül 1932	3	56-57
Akademi Dışı	H.R.Ö.	"Gazi Enstitüsünün Resim-İş Sergisi"	Ulus Gazetesi	28 Haziran 1950		
Akademi Dışı	Karlık,Nâzif	"Terbiye Bakımından Resim-İş"	İnan	Kasım 1944	14-15	33-38
Akademi Dışı	Koçu,R. E.	"Mekteplerde San'at Terbiyesi"	Açıksöz	23 Mayıs 1936		
Akademi Dışı	Özgür, Şahin	"Türkiye'de Resim Derslerinin Tarihi"	19 Mayıs	Aralık 1938	36	26-29
Akademi Dışı	Rado,Şevket	"Resim ve Öğretmen"	Akşam Gazetesi	21 Şubat 1946		
Akademi Dışı	Rado,Şevket	"Resim ve İş Öğretimi"	Akşam Gazetesi	7 Haziran 1946		
Akademi Dışı	Safa,Peyami	"Ressam ve Resim Muallimi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Teşrinievvel 1932		
Yurt Dışı	Anonim	"Berlin Sanayi-i Nefise Mektebinde "	Servetifünun	12 Mayıs 1927	1604-130	9
SANAT YAYINLARI						
SANAT YAYINLARI	Anonim	"On Yılda Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Teşrinievvel 1933		
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Mecmualar: Varlık"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Şubat 1934		5
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Güzel San'atlar; Plâstik San'at İçin"	Kurun	20 Birinci kânun 1934		10
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Bibliyografya: Türk Heykeltıraşları, Nazmi Ziya"	Arkitekt	1937	10-11	313
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde İslahat: Burhan Toprak'la Bir Görüşme"	Ar	Nisan 1938	4	8
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Maarif Vekilliği Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü Tarafından Güzel Sanatlar Dergisi Çıkarılacaktır"	Arkitekt	1939	1-2	44
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Güzel Sanatlar Mecmuası"	Akşam Gazetesi	9 Eylül 1944		
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Servet-i Fünun'da Çıkan İlk Türk Resmi"	Nilüfer	Mayıs 1946	13	17-18
SANAT YAYINLARI	Anonim	"Arts Mecmuasında Türk Sanatı"	Şadırvan	11 Kasım 1949	33	3
SANAT YAYINLARI	Artam,M. N.	"Sözün Gelişi: Sanatkâr Uğraşıyor"	Ulus Gazetesi	23 Sonkânun 1935		3
SANAT YAYINLARI	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Bir Sanat Mecmuamız Olmayacak Mı?"	Yeni Adam	23 Mayıs 1935	73	12
SANAT YAYINLARI	Burhan Asaf	"Yarı-Siyasi: Yeni Adam"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 İkinci Kânun 1934		
SANAT YAYINLARI	Ce-Re	"Yeni Yayın"	Akşam Gazetesi	10 Ağustos 1947		
SANAT YAYINLARI	Çağlar,Behçet Kemal	"Kimi Hürriyeti Seçti, Dedi; Kimi Muhalefeti; Ben Sadece: Sanatı Seçtim"	Vatan Gazetesi	7 Mart 1949		
SANAT YAYINLARI	Derviş,Suat	"Gördüğüm Şeyler: Bizde Sanat Kültürü Nasıl Tekamül Edebilir?"	Tan Gazetesi	29 Kasım 1936		5
SANAT YAYINLARI	Duru,Kâzım Nami	"Güzel Sanatlar: Güzel Sanatlarımız"	Ulus Gazetesi	6 Birinciteşrin 1942		4
SANAT YAYINLARI	Eriş,Resai	"Edebi, Oluşlar"	Yeni Adam	23 Mart 1944	482	6-7,11
SANAT YAYINLARI	Hüseyin Hulki	"Gazeteler, Dergiler"	En Son Dakika	10 Ocak 1949		
SANAT YAYINLARI	M.H.D.	"Yeni Çıkan Eserlere Dair: Türk Heykeltıraşları"	Uyanış Servetifünun	4 İkinciteşrin 1937	2150-465	375
SANAT YAYINLARI	N.	"Bir San'at Kitabı"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Şubat 1941		
SANAT YAYINLARI	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Güzel Sanatlar Akademisinden Haberler"	Ükü	İlkânun 1937	58	374-375
SANAT YAYINLARI	Nahid Sırrı	"Resim Şuunu(İşleri) Vesilesiyle"	Ükü	Temmuz 1940	89	471-473
SANAT YAYINLARI	Nayır,Yaşar Nabi	"Edebiyatçı Bir Ressam"	Varlık	15 Temmuz 1943	241	12-13
SANAT YAYINLARI	Onat,Muvaffak Sami	"Dergiler-Yaşayan Sanat"	Şadırvan	18 Kasım 1949	34	12
SANAT YAYINLARI	Özaydın,Ö.	"Güzel Sanatlar Dergisi"	Bakırköy Halkevi Dergisi	Nisan-Mayıs 1949	21-22	6
SANAT YAYINLARI	Özden,Şinasi	"Üç Ressam Konuşuyor"	İstanbul	15 İkteşrin 1944	22	
SANAT YAYINLARI	Rado,Şevket	"Güzel Sanatlar Mecmuası"	Akşam Gazetesi	29 Eylül 1944		
SANAT YAYINLARI	Rado,Şevket	"Birkaç Güzel Mecmua"	Akşam Gazetesi	20 Kasım 1944		
SANAT YAYINLARI	Rado,Şevket	"Ressamlar Beşyüzcü Yıldönümüne Hazırlanıyorlar, 1950 Sanat Yılığın"	Akşam Gazetesi	11 Mart 1950		
SANAT YAYINLARI	Safa,Peyami	"Mecmualarımıza Bir Bakış"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 1937		
SANAT YAYINLARI	Safa,Peyami	"Yeni Resim Hakkında Bir Kitap"	Ulus Gazetesi	7 Ağustos 1947		
SANAT YAYINLARI	Savcı,Sadun G.	"Güzel Sanatlar;6"	Vatan Gazetesi	30 Ocak 1949		
SANAT YAYINLARI	Sevengil,Refik Ahmet	"Güzel Sanatlar Tarihimiz Nasıl Yazılmalı?"	Ulus Gazetesi	1 Temmuz 1950		

SANAT YAYINLARI	Silay,Celal	"Fikir ve San'at Mecmualarımız"	Vatan Gazetesi	28 Kasım 1942		
SANAT YAYINLARI	T.İ.	"Yankılar: Bir Güzel Sanat Eseri"	Ulus Gazetesi	29 Ağustos 1942		2
SANAT YAYINLARI	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Sanatkârı Da Hatırlayalım"	Ulus Gazetesi	13 Nisan 1944		
SANAT YAYINLARI	Tunç,M.Şekip	"Rönesans San'atı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mayıs 1942		
SANAT YAYINLARI	Tunç,M. Şekib	"Türkiyede Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Birincikânun 1943		
SANAT YAYINLARI	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Resim"	Ulus Gazetesi	7 Haziran 1936		4
SANAT YAYINLARI	Yaşar Nabi	"Bibliyografya: Ar"	Ulus Gazetesi	19 Şubat 1937		4
SANAT YAYINLARI	Yaşar Nabi	"Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Varlık	15 Kasım 1939	153	244-245
SANAT YAYINLARI	Yücel,Hasan Âli	"Sanatta Kültür"	Ulus Gazetesi	22 Temmuz 1938		1,8
SANATKÂR-SANATÇI						
Sanatkâr	Adivar,Halide Edip	"Dün, Bugün ve Yarının Sanatkârı"	Akşam Gazetesi	11 Aralık 1947		
Sanatkâr	Akverdi,Hamdi	"Sanat ve Sanatkâr"	Çığır	Ocak-Şubat 1938	61-62	13
Sanatkâr	Ahmet Haşim	"Yeni Sanatkâr"	Meşale	15 Eylül 1928	6	5-6
Sanatkâr	Ata,Nurullah	"Sanat Bir İhtisas Değildir"	Yeni Adam	12 Şubat 1934	7	6
Sanatkâr	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Artist Kimdir?"	Yeni Adam	22 Nisan 1937	173	13
Sanatkâr	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Artistik İdrâk Nedir?"	Yeni Adam	6 Mayıs 1937	175	14-15
Sanatkâr	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Artistik Durum Nedir?"	Yeni Adam	10 Haziran 1937	180	14
Sanatkâr	Benli,Hüsnü	"Büyük Sanatkârlar ve Şaheserlerin Ölmezliği Nedir?"	Yürüyüş	29 Nisan 1943	15	4-6
Sanatkâr	Birken,Vahide	"Güzel San'atlar, Sanatkâr ve Eseri"	Görüşler	Nisan 1940	27	6-12
Sanatkâr	Bozok,Hüsamettin	"Sanatkârdan Beklediğimiz"	Yeditepe	15 Kasım 1950	12	1
Sanatkâr	Burlan,Orhan	"Sanatkâr ve Sanatı"	Yücel	Haziran 1936		190-192
Sanatkâr	Challaye,Félicien	"Sanatkârların Dünyayı Görüşleri"	Fikir Hareketleri	14 Kasım 1936	160	55-57
Sanatkâr	Challaye,Félicien	"Cihanşumul Hayata Karşı Sanatkârın Muhabbeti"	Fikir Hareketleri	5 Aralık 1936	163	99-100
Sanatkâr	Challaye,Félicien	"Artistlerde Hülya"	Fikir Hareketleri	26 Aralık 1936	166	147-148
Sanatkâr	Çağlar,Behçet Kemal	"San'at ve Cemiyet, Yeni Hiçbir Zaman Dejenere Demek Değildir"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Haziran 1941		
Sanatkâr	Çamlıbel,Faruk Nafiz	"Sanatkâr Eli"	Yedigün	16 Ağustos 1943	545	6-7
Sanatkâr	F.N.	"Fıkra:Bizde Artist"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Şubat 1931		4
Sanatkâr	Gökay,Fahreddin Kerim	"Sanatkârlar Deli Midir?"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Nisan 1946		2
Sanatkâr	Gökay,Fahreddin Kerim	"Sanatkârlar Deli Midir?"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Nisan 1946		2
Sanatkâr	Güldiken,Süheyla	"Sanatkâra Karşı Nankörüz"	Açıksöz	31 Mayıs 1936		
Sanatkâr	Güldiken,Süheyla	"İnkilâpçı San'atkâr"	Açıksöz	11 Haziran 1936	1	4
Sanatkâr	Hulusi Şerif	"Sanatçının Hürriyeti Meselesi"	Hür Fikirler Mecmuası	8 Şubat 1947	2	
Sanatkâr	Kaplan,Mehmet	"Sanatçı ve Amacı"	İstanbul	15 Nisan 1946	58	7-8
Sanatkâr	Karayel,Tahsin	"San'atkâr ve San'atkârlar"	Görüşler	Eylül-Ekim 1944	69-70	9,14
Sanatkâr	Kısakürek,Abidin Mümtaz	"Sanatkârın İç Dünyasına Girebilmek"	Şadırvan	10 Haziran 1949	11	10
Sanatkâr	Kocagöz,Samim	"Sanatkârın Mesuliyeti"	Yeditepe	1 Kasım 1950	11	3
Sanatkâr	Mehmed Mesih	"Bizde Sanatkâr Niçin Yetiştiriyor?"	Millî Mecmua	1 Ağustos 1926	66	1061
Sanatkâr	Öklem,Necdet	"Sanatkâr"	Kovan	Ağustos 1943	1	1,8
Sanatkâr	Özçelik,Tahir Sacit	"Sanat ve Sanatkâr Hakkında"	Yücel	Nisan 1948	138	90-92
Sanatkâr	Pamirli,Osman Turgut	"San'atkâr ve Dünya İşleri"	Damla	15 Nisan 1948	42	12-13
Sanatkâr	Rado,Şevket	"Sanatta Geçimsizlik"	Akşam Gazetesi	8 Haziran 1947		
Sanatkâr	Samakov,Raşi Rıza	"Sanatkârların Yardımcı Vasıfları"	Çığır	Eylül 1936	42	24-25
Sanatkâr	Sarp,Hâtemi Seniğ	"Sanatçının Bağlılığı veya Hürlüğü"	İstanbul	Ocak 1947	1	33-35
Sanatkâr	Süsoy,M. Hüdâi	"Sanatkâr ve Güzel"	İnsan ve Dünya	Ocak 1948	1	12-13
Sanatkâr	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Kıymetler ve Tahminler:Bugünün San'atı"	Cumhuriyet Gazetesi	28 İkincikânun 1938		
Sanatkâr	Tekin,Faik	"İnkilâp San'atkârı"	Doğu	4 Mayıs 1933		
Sanatkâr	Teleme,A.	"Sanatçının Mesuliyeti Üzerine"	Yücel	Tem-Ağu 1948	141/42	263-264
Sanatkâr	Tunç,Mustafa Şekip	"Sanat Dünyası"	Ağaç	14 Mart 1936	1	3-4
Sanatkâr	Tümel,E.	"Sanatçı Sınıfı"	Yücel	Temmuz 1947	129	244-245
Sanatkâr	Tümel,E.	"Sanatçı Sınıfı"	Yücel	Ağustos 1947	130	244-245
Sanatkâr	Tümel,E.	"Sanatçı Sınıfı"	Yücel	Eylül 1947	131	244-245
Sanatkâr	Wilenski,R.H.	"Sanat İçin Sanatkârlar"	Ar	Ağustos-Eylül 1938	20-21	10-13
Sanatkâr	Yetkin,Suut Kemal	"Sanatkâr"	Ar	Şubat 1937	2	1
Sanatkâr	Yetkin,Suut Kemal	"Sanatkâr"	Güzel Sanatlar	1939	1	2
Sanatkâr	Yetkin,Suut Kemal	"Güzel Sanatlar: Sanatkârın İstrabı"	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5,7
Sanatkâr	Yetkin,Suut Kemal	"Büyük Sanatçı Üzerinde Düşünceler"	Ülkü	1 Mayıs 1942	15	9-10

Sanatkar	Yücel,Hasan Ali	"Sanatkarın İztırabı"	Akşam Gazetesi	16 İkinciyeğin 1936		
Sanatkar ve Savaş	Ezine,Celaeddin	"Kültür ve Cemiyet Davaları-Harbin Sanatkara Tesini"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Mayıs 1945		2
Sanatkar ve Toplum	Ataç,Nurullah	"Sanatçı ve Cemiyet"	Varlık	1 Ekim 1949	351	14
Sanatkar ve Toplum	Fırtınalı,M.	"Toplum İçinde Sanatkar"	Yaprak	1 Şubat 1949	3	1
Sanatkar ve Toplum	Günyol,Vedat	"Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre Sanatkarın Cemiyet İçindeki Yeri ve Rolü"	Yücel	Şubat 1941	72	113-116
Sanatkar ve Toplum	Günyol,Vedat	"Sanatkarın Cemiyetteki Yeri ve Rolü"	Yücel	Nisan 1948	138	74-77
Sanatkar ve Toplum	Levendoglu,Tarik	"VII. Devlet Resim Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bir Bakış"	Ulus Gazetesi	4 Ocak 1946		
Sanatkar ve Toplum	Rado,Şevket	"Sanatkar ve Cemiyet"	Akşam Gazetesi	28 Aralık 1945		
Sanatkar ve Toplum	Seno,Cafer	"Cemiyette San'atın ve San'atkarın Rolü Nedir?"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mayıs 1939		
Sanatkar ve Toplum	Vâ-Nû	"İstanbul'daki 2000 Milyoner ve Sanata Yardım Meselesi"	Akşam Gazetesi	10 Şubat 1945		
Sanatkarın Himayesi	Anonim	"Refah, San'atkarı Tembel mi Edermiş?"	Uyanış Servetifunon	10 Haziran 1937	2129-444	36
Sanatkarın Himayesi	Anonim	"Yurdda Resmi ve Sanatkarı Himaye İçin Neler Yapılıyor?"	Ulus Gazetesi	11 Haziran 1938	29	3
Sanatkarın Himayesi	Burhan Asaf	"İnkılâp San'atına Varma Yolları"	Kadro	29 Mayıs 1934	29	28-32
Sanatkarın Himayesi	Bürhan Cahit	"Bir Sohpet"	Uyanış Servetifunon	10 Haziran 1937	2129-444	36
Sanatkarın Himayesi	Rado,Şevket	"Sanatkarı Korumalı Mı?"	Akşam Gazetesi	7 Şubat 1945		
Sanatkarın Himayesi	Rado,Şevket	"Ressam ve Heykeltıraşlara Yeni Bir Çalışma Sahası Açılıyor"	Akşam Gazetesi	24 Temmuz 1947		
Sanatkarın Himayesi	Rado,Şevket	"Cemal Tollu'nun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	20 Kasım 1948		
Sanatkarın Himayesi	Rado,Şevket	"Sanatkara İş"	Akşam Gazetesi	16 Eylül 1949		
Sanatkarın Himayesi	Safa,Peyami	"Refah Sanatkarı Öldürür Mü?"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Haziran 1937		
Sanatkarın Himayesi	Toker,Metin	"Sanatkar Mütakaide:Çalı İbrahim"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Temmuz 1948		
Sanatkarın Himayesi	Tuna,Hikmet	"İskandinavya Mektubu: Sanatkar Nasıl Himaye Görüyor?"	Ulus Gazetesi	15 Aralık 1948		4
Sanatkarın Himayesi	Turhan,Cengiz	"San'atkarlarımızı Korumalıyız"	Görüşler	Aralık 1940	30	27-29,40
Sanatkarın Himayesi	Vâ-Nû	"Resim Sergilerine Dair Bazı Malûmat"	Akşam Gazetesi	3 Mayıs 1946		
Sanatkarın Sorunları	Balcioğlu,Şahap	"11 Gencin Sergisi"	Akşam Gazetesi	7 Ekim 1950		
Sanatkarın Sorunları	Cemil Cahit	"Milyoner Sanatkarlar ve Açlıktan Ölen Dahiler"	Resimli Şark	Nisan 1931	4	33-36
Sanatkarın Sorunları	Delemen,Nihat	"Milyoner Sanatkarlar ve Sefalet İçinde Ölen Dahiler"	Yeni İstanbul Gazetesi	12 Haziran 1950		
Sanatkarın Sorunları	F.N.	"Fıkra: Tesanütsüzlük"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Mayıs 1930		
Sanatkarın Sorunları	Hüseyin,Hulki	"Meslek ve Güzel Sanatlar"	En Son Dakika	25 Ocak 1949		
Sanatkarın Sorunları	Ongun,Cemil Sena	"Sanat ve Artistin Sefaleti"	Varlık	15 Kasım 1941	199	146-148
Sanatkarın Sorunları	Rado,Şevket	"Resamlarımızın Şikâyetleri"	Akşam Gazetesi	5 Ağustos 1950		
Sanatkarın Sorunları	Resmor,Mazhar Nazım	"Milyoner Artistler ve Açlıktan Ölen Dahiler"	Ar	Temmuz 1937	8-9	15-16
Sanatkarın Sorunları	Tahsin,Sabahattin	"Sanatkarın İstırabı Hakkında"	Varlık	1 Şubat 1942	206	327-328
Sanatkarın Sorunları	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Sanatkara Vakit"	Ulus Gazetesi	16 İkincânun 1941		5,6
Sanatkarın Sorunları	Yetkin,Suut Kemal	"Güzel Sanatlar: Sanatkarın İstırabı"	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5,7
SERGİ EVİ	Anonim	"Sergi Binası Müsabakası"	Arkitekt	1933	4	127
SERGİ EVİ	Anonim	"Sergi Binası Müsabakası"	Arkitekt	1933	5	131-153
SERGİ EVİ	Anonim	"Sergi Binası İçin, Dün Kâzım Pş. Hazretlerinin Reislîği Altında Bir Toplanma Yapıldı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 İkincikânun 1933		1
SERGİ EVİ	Anonim	"Daimî Sergi Binası İçin, Sergi İçin Para Termin Edildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Mart 1933		1,5
SERGİ EVİ	Anonim	"Son Haberler: Ankaradaki Sergi Binası"	Vakit Gazetesi	10 Mart 1933		2
SERGİ EVİ	Anonim	"Belediye Meclisinde, Sergi Binası Yeri Verildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Nisan 1933		4
SERGİ EVİ	Anonim	"Sergi Evi Müsabakasında Beğenilen Projeler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Nisan 1933		5
SERGİ EVİ	Anonim	"Sergi Binası, Muhtelif Müesseselerin Yardımları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Nisan 1933		1
SERGİ EVİ	Anonim	"Millî Sergi Evi, Saliya İhale Ediliyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Mayıs 1933		4
SERGİ EVİ	Anonim	"Sergi Binası Müsabakası"	Vakit Gazetesi	9 Haziran 1933		7
SERGİ EVİ	Anonim	"Ankarada Sergievi İnşaatı"	Arkitekt	1934	4	128
SERGİ EVİ	Anonim	"Ankara Sergievi Bitmek Üzere..."	Cumhuriyet Gazetesi	14 Ağustos 1934		
SERGİ EVİ	Anonim	"Güzel Bir Mimari Eseri, Ankara Sergievi Bitmiş Gibidir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Eylül 1934		5
SERGİ EVİ	Anonim	"Ankarada Sergi Evi"	Servetifunon	6 Eylül 1934	1985/300	225
SERGİ EVİ	Etem,Sadri	"İşaretler, Sergi Evi"	Vakit Gazetesi	2 Teşrinisani 1934		3
SERGİ EVİ	Hikmet Münir	"Sergievi Binası Niçin Tiyatro Oluyor?"	Ulus Gazetesi	6 Ekim 1946		5,7
SERGİ EVİ	Rado,Şevket	"Eski Sergievi Mükemmel Bir Opera Binası Oluyor"	Akşam Gazetesi	1 Ekim 1947		
SERGİ EVİ	Şanda,Hüseyin Avni	"Ankara Sergi Evinde"	Yeni Adam	15 Teşrinisani 1934	46	9
SERGİ EVİ	Tahsin	"Gündelik: Sergi... Ankara'da Daimî Bir Sergi Sarayı Yapılması Dolayısıyla"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 İkincikânun 1933		1
SERGİ EVİ	Tahsin	"Gündelik: Ankara'da Sergi Sarayı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Mart 1933		1,3
SERGİ EVİ	Yunus Nadi	"Yeni Millî Bir Eser: Ankara'da Sergi Binası"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Nisan 1933		

SERGİLER	A.D.	"Resim Sergisi Münasebetiyle"	Vakit Gazetesi	2 Ağustos 1925		4
SERGİLER	A.D.	"Güzel San'atlar Birliği Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	234-235
SERGİLER	A.G.	"Müşahede-Mütalea: Sergide"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Mayıs 1929		2
SERGİLER	A.M.D.	"Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezileri"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	75-84
SERGİLER	A.S.	"Ankara'da Güzel Bir Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Kânunusani 1933		
SERGİLER	A.T.	"Ankara Halkevi Üçüncü Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	Mart 1938	3	12-13
SERGİLER	Abasıyanık, Sait Faik	"D Grubu Sergisi"	Yedigün	26 Ekim 1947	764	12-13
SERGİLER	Abasıyanık, Sait Faik	"Eyüboğuların Resim Sergisinde"	Yedigün	1948	4	12-13,22
SERGİLER	Abdülkadirzade	"Ankarada 5. Resim Sergisi"	Hayat	Mayıs 1928	79	
SERGİLER	Acchioté,Benjamin	"Le Groupe D au Halk Evi"	La Turquie	1934		4
SERGİLER	Adivar,Halide Edip	"Bedri Rahmi ve Mor Menekşe"	Akşam Gazetesi	15 Mayıs 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Ankara'da Güzel Bir Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Kânunusani 1933		1,3
SERGİLER	Adil,Fikret	"d Grupunun Resim Sergisi"	Yedigün	7 Şubat 1934	48	10-11,17
SERGİLER	Adil,Fikret	"Elli Senelik Türk Resim Sergisinde, Büyük Gayretle Meydana Gelen Bu Sergi Müze Esaslarının Atılmasına Vesile Olabilir"	Tan Gazetesi	1 Eylül 1936		7
SERGİLER	Adil,Fikret	"D Grubu Sergisi ve O Münasebetle"	Yücel	Şubat 1941	72	130-132
SERGİLER	Adil,Fikret	"San'ata Dair, 1 Ayda 5 Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Şubat 1941		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Son Günlerde Açılan Resim Sergileri"	Tan Gazetesi	6 Haziran 1942		3
SERGİLER	Adil,Fikret	"Halkevi Resim Sergisinde, Bugün Ortaya Resimde Bir İstanbul Mektebi Çıkmış Bulunuyor"	Tan Gazetesi	25 Haziran 1942		3
SERGİLER	Adil,Fikret	"II. Plastik Sanatlar Sergisi"	Tanin Gazetesi	27 Mart 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"d Grubu Sergisi"	Tanin Gazetesi	6 Mayıs 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Resim Satın Almak"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mayıs 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Okul Sergileri"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Temmuz 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Galatasaray Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Ağustos 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Son art... Panorama de la peinture"	Les Nouvelles Hebdomadaires	28 Octobre 1944		7
SERGİLER	Adil,Fikret	"Yurt Gezisi Sergisi İstanbula Gelmiş"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Birincikânun 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Nejad Melih'in Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Birincikânun 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Ziyareti İmkânsız Bir Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Birincikânun 1944		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Yeni Senenin İlk Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 İkincikânun 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Geçen Senenin Bilançosu"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Ocak 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bayan Tektaş'ın Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Şubat 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Devirler Boyunca..."	Cumhuriyet Gazetesi	23 Şubat 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Naci Kalmukoğlu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Mart 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Haftanın Tanını"	Tanin Gazetesi	18 Mart 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"D Grubu Sergisi Münasebetle"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mart 1945		3
SERGİLER	Adil,Fikret	"Marie-Louis Sûe'nün Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Mart 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bayan Fahrünnisa Zeid in Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Nisan 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Haftanın Tanını, Resim Sergisinde"	Akşam Gazetesi	22 Nisan 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"S.F. Berkefin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mayıs 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Ankarada Üç Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Haziran 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"İzmirde İki Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Haziran 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"İstanbulda Üç Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Haziran 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Sedad Nuri İleri Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Temmuz 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Galatasaray Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Temmuz 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"D Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ağustos 1945		3
SERGİLER	Adil,Fikret	"D Grubu Sergisi Münasebetle Düşünceler"	Tanin Gazetesi	1 Ağustos 1945		4,6
SERGİLER	Adil,Fikret	"Tablo, En Kıymetli Şehim"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Ağustos 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Süsleme Sanatlar Talebe Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Eylül 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"İngiliz Çocukları Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Aralık 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Kadıköy Halkevi Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Aralık 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Zeki Faik İizer Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Aralık 1945		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Boyaya Dikkat!"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ocak 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bedri Rahminin Ankara Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ocak 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Cemal Tollu Sergisi ve Bursa"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Ocak 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Doğan Kardeş Çocuk Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Şubat 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Türk Ressam ve Heykeltıraşlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi"	20 Şubat 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Zahide Özar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Şubat 1946		

SERGİLER	Adil,Fikret	"Selma Emiroğlunun Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Mart 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Yediler'in Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Mart 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Sabiha Rüştü Bozcalı Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Nisan 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Hamid Görele Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Mayıs 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Eren Eyüboğlu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Mayıs 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Fahrünnisa Zeid Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Mayıs 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Hakkı Anlı Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"d Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Temmuz 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Pariste Üç Türk Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Eylül 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bu Hafta İstanbul"	Ulus Gazetesi	29 Eylül 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Talebe Sergileri"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ekim 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bu Hafta İstanbul"	Ulus Gazetesi	20 Ekim 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Türk Ressamları, Paris'te İlk Defa Milletlerarası Bir Sergiye İştirak Ediyorlar"	Ulus Gazetesi	27 Ekim 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Birleşmiş Milletler Resim Sergisi ve Biz"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Ekim 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bu Hafta İstanbul"	Ulus Gazetesi	11 Kasım 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Türk Modern Sanat Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Kasım 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bu Hafta İstanbul"	Ulus Gazetesi	19 Kasım 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Pariste Türk Sanatı Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Aralık 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Pariste, Türk Ressamları ve Buradakiler"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Aralık 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Zeki Kocamehinin Açtığı Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Aralık 1946		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Hudutları Aşan Türk Sanatı"	Aile	1947	1-2	50-51
SERGİLER	Adil,Fikret	"Pariste Türk Resmî"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ocak 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"N. Kalmukoğlunun Sergisi ve O Münasebetle"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Ocak 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Paristeki Türk Ressamları"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Ocak 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Başaga ve Karakaş Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Şubat 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"İnönü, Resim Sergisinde ve Operada"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Şubat 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Şubat 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Okullararası Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Mart 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Nejadin Sergisi ve İştirak Edemediğimiz Bir Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Mart 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Refia-Tatiana Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Nisan 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"İki Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Nisan 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Akademi Profesörleri"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Nisan 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Bedri Rahmi Eyüboğlunun Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Mayıs 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Fransız Resimli Kitaplar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Mayıs 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Leopold Levy'nin Yeni Bir Sergisi ve Resmimiz"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Haziran 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Léopold-Lévy'nin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Haziran 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Nuri İyem'in Sergisi ve O Münasebetle"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Temmuz 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Ruhi Bey Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Eylül 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Günün Tanini, Bir Sanat Günü"	Tanin Gazetesi	21 Ekim 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"D Grubunun Onbeşinci Yıldönümü Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Kasım 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"10 İar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Kasım 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"İki Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Aralık 1947		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Türk Süsleme Sanatları Sergisi Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Şubat 1948		
SERGİLER	Adil,Fikret	"10'ların 4 üncü Sergileri"	Yeni İstanbul Gazetesi	18 Mayıs 1950		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Yeniler'in Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	25 Mayıs 1950		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Yeniler'in Sergisi"	Yeditepe	1 Haziran 1950	5	20
SERGİLER	Adil,Fikret	"9 Genç Ressamın Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Haziran 1950		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Levni Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Temmuz 1950		
SERGİLER	Adil,Fikret	"Üç Genç Ressamın Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	11 Eylül 1950		
SERGİLER	Ahşkalı,Yusuf	"İki Sergi"	Vatan Gazetesi	6 Kasım 1940		
SERGİLER	Ahşkalı,Yusuf	"Çocuk Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	10 Kasım 1940		
SERGİLER	Ahmet Muhip (Dranas)	"Sanat. Sanatın Beş Şehsüvarı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Temmuz 1933		5
SERGİLER	Ahmed Muhib (Dranas)	"Yedinci D Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Şubat 1939		
SERGİLER	Ahmed Muhip (Dranas)	"Sanat Bahisleri: Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi ve Mükâfat Kazananlar"	Ulus Gazetesi	8 Sontegin 1939		4
SERGİLER	Ahmet Vedat	"Akademide Açılan Resim-Heykel Sergisi"	En Son Dakika	23 Şubat 1947		
SERGİLER	Aka Gündüz	"Müşahede-Mütalea: Sergide Bir Saat"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Mayıs 1929		2
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler-Düşünüşler: Şeref'in Şerefli Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Haziran 1932		4

SERGİLER	Aka Gündüz	"Şeref'in Şerefleri Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Temmuz 1932	3	
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler-Düşünüşler: Kerim'in Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 İkincikanun 1933		3
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler-Düşünüşler: Üç Resim, Asfalt, Galata"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 İkincikanun 1933		3
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler-Düşünüşler: Çok Faydalı Bir Sergi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 İkincikanun 1933		3
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler: Resim Sergisi ve 1920"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Mayıs 1933		3
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler: Bu Yılın Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Mayıs 1933		4
SERGİLER	Aka Gündüz	"Görüşler: Bu Seferki Sergi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 İkinci Teşrin 1933		3
SERGİLER	Akkoç,Zeynel	"Giovanni Bellini Sergisi"	Şadırvan	14 Ekim 1949	29	12
SERGİLER	Akkoç,Zeynel	"Venedik Milletlerarası Sanat Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	24 Eylül 1950		
SERGİLER	Albala,Marcelle	"L'exposition de Groupe D"	La République Gazetesi	9 Haziran 1934		
SERGİLER	Aldemir,Izzet	"Sanat-Güzel Sanatlar Birliği Galatasaray Sergisi"	Tanin Gazetesi	21 Temmuz 1946		5,6
SERGİLER	Ali Rauf	"Bir Sergi Dolayısıyla"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Mayıs 1944		
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Hareketleri-VII. Devlet Resim Sergisi"	Ülkü	16 Kasım 1945	100	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sergi Deyip Geçmiyelim"	Ülkü	16 Aralık 1945	102	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanatsever Ne Diyor?"	Ülkü	16 Ocak 1946	104	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Hareketleri-Özel Sergiler"	Ülkü	16 Ocak 1946	104	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Hareketleri, Ordu Evinde Resim Sergisi"	Ülkü	16 Şubat 1946	106	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Hareketleri-Resim Sergileri Çoğalıyor"	Ülkü	1 Mart 1946	107	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Bir Özel Sergi Daha"	Ülkü	16 Mart 1946	108	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Dünyası: İstanbul'da Üç Resim Sergisi"	Ülkü	1 Haziran 1946	113	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Dünyası:Ankara Halkevi Resim Sergisi"	Ülkü	1 Haziran 1946	113	22
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Dünyası: Sergi Bolluğu"	Ülkü	16 Haziran 1946	114	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Arif Kaptan'ın Sergisi"	Ülkü	1 Ekim 1946	121	20
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Eren Eyüboğlu Sergisi"	Ülkü	16 Kasım 1946	124	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Paris'te Türk Resim Sergisi"	Ülkü	16 Kasım 1946	124	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Ankara'da Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Ülkü	1 Aralık 1946	125	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Bir Sergi ve Bir Düzeltme"	Ülkü	1 Aralık 1946	125	21
SERGİLER	Altar,Cevat Memduh	"Sanat Hareketleri"	Ülkü	16 Ocak 1947	104	21
SERGİLER	Alus,Sermet Muhtar	"45 Yıl Evvelki Resim Sergileri"	Akşam Gazetesi	17 Kasım 1946		
SERGİLER	A.M.	"Ankarada Beşinci Resim Sergisi"	Hayat	1928	79	
SERGİLER	Anahtar	"32 Kadın Ressamımızın Sergisi"	En Son Dakika	16 Nisan 1949		
SERGİLER	Anahtar	"Bir Resim Sergisi"	En Son Dakika	5 Eylül 1950		
SERGİLER	Anahtar	"Bir Resim Sergisi"	En Son Dakika	9 Ekim 1950		
SERGİLER	Anday, M.C.	"İçerde Sanat ve Fikir Hareketleri-Anakara'da Resim Sergileri"	Varlık	Aralık 1946	317	14
SERGİLER	Anday,Melih Cevdet	"İçerde Sanat ve Fikir Hareketleri-Yeni Bir Sergi"	Varlık	1 Ocak 1947	318	14
SERGİLER	Anday,Melih Cevdet	"İçerde Sanat ve Fikir Hareketleri-Aile"	Varlık	1 Ağustos 1947	325	14
SERGİLER	Anday,Melih Cevdet	"İçerde Sanat ve Fikir Hareketleri-Bir Resim Sergisi"	Varlık	1 Şubat 1948	331	14
SERGİLER	Ander,Sabri	"İki Sergi, İki Portre, İki Sanat"	Tan Gazetesi	26 Temmuz 1935		10
SERGİLER	Ankaralı	"Ankara, Sergiler Diyarı"	Vatan Gazetesi	29 Ocak 1947		
SERGİLER	Hasan Rasim	"Beşinci Fakat Salihene İlk Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	21 Temmuz 1923		1,2
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamlar Cemiyetinin Beşinci Resim Sergisi Kışadı"	İkdam Gazetesi	21 Temmuz 1923		
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Temmuz 1923		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Eylül 1923		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Teşrinievvel 1923		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Teşrinievvel 1923		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Teşrinievvel 1923		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisinin İlk Cuması"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Teşrinievvel 1923		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1924	15	
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamlar Cemiyeti Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1924	19	
SERGİLER	Anonim	"Yeni Resim Sergisini Açan Gençler"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Nisan 1924		1
SERGİLER	Anonim	"Yeni Resim Sergisi"	Süs	31 Mayıs 1924	51	8-12
SERGİLER	Anonim	"Serbest Resim Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1924		1,2
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Temmuz 1924		1
SERGİLER	Anonim	"Ressamlar Cemiyetinin Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Temmuz 1924		1,2
SERGİLER	Anonim	"Dün Ressamlarımızın Altıncı Sergisi Kışad Edildi"	Tevhid-i Efkar Gazetesi	26 Temmuz 1924		
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamlar Cemiyetinin Sergisi"	Vatan Gazetesi	26 Temmuz 1924		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi Hazırlıklarından"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Teşrinievvel 1924		1,2

SERGİLER	Anonim	"Bugün Resim Sergisi Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Teşrinisani 1924		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 Teşrinisani 1924		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisinde Ziyaretler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Teşrinisani 1924		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Kânunuevvel 1924		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Kânunuevvel 1924		
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamlar Cemiyeti Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1925	44	
SERGİLER	Anonim	"Ressamlarımız Bize Bir Bedîî Meşheri Daha Hazırladılar, Galatasaray Sergisi Bugün Açılıyor"	Vakit Gazetesi	31 Temmuz 1925		1
SERGİLER	Anonim	"Ressamlarımızın Bu Seneki Sergileri"	Resimli Ay	Ağustos 1925	7-19	44-47
SERGİLER	Anonim	"Yedinci Resim Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ağustos 1925		1,2
SERGİLER	Anonim	"Yedinci Resim Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	1 Ağustos 1925		1,2
SERGİLER	Anonim	"Yedinci Galatasaray Resim Sergisi"	Meslek Gazetesi	4 Ağustos 1925	34	17
SERGİLER	Anonim	"Londrada Türk Ressam Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Ağustos 1925		1
SERGİLER	Anonim	"Türk Sanayi-i Nefise Derneği Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1926	66	
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Üçüncü Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Kânunusani 1926		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 Şubat 1926		
SERGİLER	Anonim	"Ankaramızda Üçüncü Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Şubat 1926		
SERGİLER	Anonim	"Sonuncu Sergi, Ankara Resim Sergisi Yakında Açılıyor"	Milliyet Gazetesi	27 Şubat 1926		5
SERGİLER	Anonim	"Maarif Vekâletinde Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Mart 1926		
SERGİLER	Anonim	"Maarif Vekâletinde Resim Sergisi, Türk Ressamlar Cemiyetinin Üçüncü Sergisi Dün Açıldı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Mart 1926		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Mart 1926		
SERGİLER	Anonim	"Sekizinci Resim Sergisi Dün Açıldı"	Milliyet Gazetesi	31 Temmuz 1926		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Küşad Edildi"	Yeni Ses Gazetesi	31 Temmuz 1926		
SERGİLER	Anonim	"Sanayi-i Nefise Sergisi Hakkında Talimatname"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Teşrinievvel 1926		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Nisan 1927		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Yarın Müze Binasında Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Mayıs 1927		3
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 Mayıs 1927		
SERGİLER	Anonim	"Muhterem Başvekilimiz Dün Dördüncü Sanayi-i Nefise Sergisini Küşad Buyurdular"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mayıs 1927		1,3
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisinin Resmî Küşadı İcra Edildi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Mayıs 1927		1,2
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisinde, İsmet Paşa İzahat Alırken..."	Cumhuriyet Gazetesi	29 Mayıs 1927		1
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Muvaffakiyet Kazandı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Haziran 1927		
SERGİLER	Anonim	"Ressamlarımızın Eserleri Dün Teşhir Edildi"	Milliyet Gazetesi	2 Temmuz 1927		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Yarın Açılıyor"	Milliyet Gazetesi	31 Temmuz 1927		
SERGİLER	Anonim	"İstanbul Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	31 Temmuz 1927		
SERGİLER	Anonim	"İstanbul Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Ağustos 1927		
SERGİLER	Anonim	"Biraz da Şaka: Resim Sergisinde Kübist Resimler Münasebetiyle..."	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ağustos 1927		1
SERGİLER	Anonim	"Müstakillerin İlk Sergisi"	Vakit Gazetesi	Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Bu Seneki Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Yeni Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Beşinci Ankara Resim Sergisinde Bir Saat..."	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Beşinci Resim Sergisi Dün Küşad Edildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Parisde Türk Sanatkarlarının Eseri, Genç Sanatkarlarımız, Paris Gibi Sanat Zevkinin İnceldiği Bir Yerde Mühim Bir Sergiyi İştirak Kudretini Gösterdiler"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Mayıs 1928		1,2
SERGİLER	Anonim	"Afgan Kralı Hazretleri Dün Sanayi-i Nefise Sergisini Ziyaret Ettiler, Eserleri Takdir Buyurdular ve Bazılarını Satın Aldılar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisinin Resmî Küşadına Aid İntibalar"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Mayıs 1928		2
SERGİLER	Anonim	"Afgan Kraliçesi Hazretleri Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mayıs 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında (Halil Paşa)"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Haziran 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında (Şevket Bey)"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Haziran 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında (Rezan Ramiz Hanım)"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Haziran 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında (Hikmet Bey)"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Haziran 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisindeki Tablolar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Haziran 1928		
SERGİLER	Anonim	"Daimî Meşherin Tanzimine Bağlandı"	Son Saat Gazetesi	28 Haziran 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, Galatasaray Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Ağustos 1928		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Galatasarayda Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1928		1,2
SERGİLER	Anonim	"Ressamlarımız Dün On İkinci Sergilerini Açtılar"	Vakit Gazetesi	2 Ağustos 1928		
SERGİLER	Anonim	"Cumhuriyetin Resimli Dünya Sütunu, Paris Sanat Meşherlerinde En Çok Beğenilmiş Eserler"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Ağustos 1928		3
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Eylül 1928		
SERGİLER	Anonim	"Dünyada Neler Oluyor: Ressam Mihri H. Nev-yorkda Tablolarını Teşhir Ediyor"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Kânunuevvel 1928		3

SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Kânunuevvel 1928		
SERGİLER	Anonim	"Altıncı Resim Sergisi"	Hayat	1929		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Güzel Sanatlar Birliği Sergisi Hakkında)	Vakit Gazetesi	3 Kânunusani 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Ankarada Bir Sergi Açacaklar"	Vakit Gazetesi	29 Kânunusani 1929		
SERGİLER	Anonim	"Perşembe Günü Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	18 Şubat 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi Ankara Müzesinde Küşat Edilecek"	Vakit Gazetesi	12 Mart 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi"	Vakit Gazetesi	7 Nisan 1929		
SERGİLER	Anonim	"Avrupada Tahsil Eden Genç Sanatkarlar Bugün Ankarada İık Sergiyi Açtılar, Birinci Genç Ressamlar Sergisi İlerisi İçin Büyük Ümit Veriyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Nisan 1929		1
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamların Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Nisan 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi, Maarif Vekili Cemâl Hüsnü B. Etnografya Müzesindeki Genç Ressamlar Sergisini Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Nisan 1929		1
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi"	Milliyet Gazetesi	16 Nisan 1929		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Nisan 1929		
SERGİLER	Anonim	"Avrupada Tahsil Görmüş Genç Ressamlar Ankarada Bir Sergi Açtılar"	Milliyet Gazetesi	17 Nisan 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Ankara Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	17 Nisan 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Devam Ediyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Nisan 1929		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel Bir Sergi, Ankara Palastaki Sergide Güzel Tablolar Var"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Nisan 1929		2
SERGİLER	Anonim	"Sanayii Nefise Birliği Resim Sergisi 15 Mayısta Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Mayıs 1929		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Sergisi Fırka Salonunda Açılıyor, Sergide 370 Eser Teşhir Ediliyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Mayıs 1929		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliğinin 6. Sergisini Dün Maarif Vekili Bir Nutku İle Açtı, Sergiyi:Meclis Reisi, Vekiller, Meb'uslar, Sefirler Ziyaret ve Eserleri Dikkatle Tetkik Ettiler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Mayıs 1929		1,4
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Sergisi"	İkdam Gazetesi	16 Mayıs 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi Dün Kapandı, Jüri Sergiyi Takdir Ediyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 Mayıs 1929		1,2
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi"	İkdam Gazetesi	17 Mayıs 1929		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	17 Mayıs 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, Sergi Perşembe Günü Galatasarayda Açılacak"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Temmuz 1929		
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Lisesinde Resim Sergisi"	İkdam Gazetesi	30 Temmuz 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Açıldı, Ressamlarımız Bu Sene Pek Kıymetli Eserler Teşhir Ettiler"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1929		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Birliğinin 13üncü Resim Sergisi Dün Galatasarayda Açıldı"	İkdam Gazetesi	2 Ağustos 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, Hanım İşleri Şubesi Cidden Görülmeye Layıktır"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ağustos 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, Sergi Bu Sene Her Seneden Fazla Rağbete Mazhar Oldu"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Ağustos 1929		
SERGİLER	Anonim	"Paris'te Garip Bir Sergi: Dellerin Resim Sergisi!"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 Ağustos 1929		3
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi Bugün Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Eylül 1929		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Eylül 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Açıldı, 73 Tablo İle 4 Heykel Teşhir Edildi"	İkdam Gazetesi	16 Eylül 1929		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Ocakta Açıldı"	Milliyet Gazetesi	16 Eylül 1929		
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisi-Genç Ressamlar, Sergileri Hakkında Ne Diyorlar?"	Muhit	Teşrinisani 1929	13	980-981
SERGİLER	Anonim	"Yeni Bir Resim Sergisi, Fındıklı Sarayında Yarının Üstatları Eserlerini Teşhir Ediyorlar"	Vakit Gazetesi	20 Kânunusani 1930		1
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Mart 1930		
SERGİLER	Anonim	"San'at Hayatımız: Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Cemiyeti Ankarada Büyük ve Mükemmel Bir Sergi Açmak İçin Hazırlık Görüyor"	Vakit Gazetesi	31 Mart 1930		3
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mayıs 1930		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 Mayıs 1930		1
SERGİLER	Anonim	"Ressamlar Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Mayıs 1930		1
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Mayıs 1930		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliğinin Sergisi, Kâzım Pş. Hz. Sergiyi Açtılar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Mayıs 1930		1,3
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamların Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Mayıs 1930		1
SERGİLER	Anonim	"Resimlerimiz"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mayıs 1930		8
SERGİLER	Anonim	"Resimlerimiz"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Mayıs 1930		8
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Yarın Ankarada Sergi Açıyorlar"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 1930		
SERGİLER	Anonim	"Genç Ressamlar Sergisi"	Milliyet Gazetesi	31 Mayıs 1930		
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Resim ve Heykel Sergisi"	Vakit Gazetesi	1 Haziran 1930		3
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Sergisi, Sergiyi Maarif Vekili Cemal Hüsnü B. Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Haziran 1930		1
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar Ankara Sergisi Dün Merasimle Açıldı"	Vakit Gazetesi	2 Haziran 1930		2
SERGİLER	Anonim	"Bir Fransız Ressamı, Sureti Mahsusada Yaptırdığı Bir Otomobile Şehrimize Geldi"	Vakit Gazetesi	11 Haziran 1930		1
SERGİLER	Anonim	"Telgraflar: İsviçreli Ressamın Sergisi"	Vakit Gazetesi	7 Temmuz 1930		4
SERGİLER	Anonim	"İsviçreli Bir Ressam Eserlerini Teşhir Ediyor"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Temmuz 1930		

SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Cumartesi Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Temmuz 1930		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Vakit Gazetesi	2 Ağustos 1930		3
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Birliğinin Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Ağustos 1930		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, 14 ncü Sergi Dün Galatasarayda Açıldı. Kimlerin Eserleri Var?"	Vakit Gazetesi	3 Ağustos 1930		5
SERGİLER	Anonim	"Resamların Arasında İhtilaf Çıktı"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Ağustos 1930		
SERGİLER	Anonim	"Elif Naci'nin Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	27 Ağustos 1930		5
SERGİLER	Anonim	"Elif Naci B.in Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Eylül 1930		
SERGİLER	Anonim	"Elif Naci B. Genç Ressamın Eserlerini Bir Araya Toplayan Sergi, Dün Açıldı"	Vakit Gazetesi	2 Eylül 1930		3
SERGİLER	Anonim	"Haberler: San'at Aleminde, Elif Nacinin Resim Sergisi"	Resimli Uyanış	4 Eylül 1930	1777/92	224
SERGİLER	Anonim	"Sanat Sayfası: Bir Kadının 50 Resmi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Kânunuevvel 1930		6,7
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi"	Arkitekt	1931	4	143
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Sergisi"	Arkitekt	1931	5	180
SERGİLER	Anonim	"San'at Aleminde: Bir Sergi, Res. Ahmet B. Güzel Bir Meşher Yaptı"	Vakit Gazetesi	6 Kânunusani 1931		3
SERGİLER	Anonim	"Sanat Sayfası: Londra'da Açılan İran Sanat Sergisinde Paha Bıçılmaz Eserler Teşhir Olunuyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Kânunusani 1931		6,8
SERGİLER	Anonim	"La IV e Exposition des Peintres Indépendants Turc à Péra"	Le Milliet	Şubat 1931		
SERGİLER	Anonim	"Sadı Beyin Sergisi"	Vakit Gazetesi	12 Şubat 1931		3
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar Birliğinin 4 üncü Sergisi 15 Şubatta Açılacak"	Vakit Gazetesi	12 Şubat 1931		3
SERGİLER	Anonim	"San'at Aleminde: Müstakil Ressamlar Sergisi Bugün Açılıyor"	Vakit Gazetesi	15 Şubat 1931		6
SERGİLER	Anonim	"San'at Hadiseleri: Müstakil Ressamlar"	Milliyet Gazetesi	16 Şubat 1931		3
SERGİLER	Anonim	"San'at Aleminde: Müstakil Ressamlar Dün Sergilerini Açtılar"	Vakit Gazetesi	16 Şubat 1931		3
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar Dün Sergilerini Açtılar"	Yeniğün	17 Şubat 1931		
SERGİLER	Anonim	"San'at Aleminde: Resim Sergisinde Danslı Çay"	Vakit Gazetesi	22 Şubat 1931		3
SERGİLER	Anonim	"Çokoslavak Sanatının Son Yüz Senelik İnkıfâfı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Şubat 1931		5
SERGİLER	Anonim	"San'at Müsabakamız, Parasız Tablo!.."	Vakit Gazetesi	1 Mart 1931		1
SERGİLER	Anonim	"San'at Müsabakamız, Parasız Tablo!"	Vakit Gazetesi	3 Mart 1931		3
SERGİLER	Anonim	"Tablo Müsabakamız Dün Neticelendi"	Vakit Gazetesi	18 Mart 1931		1
SERGİLER	Anonim	"Berlin'de Serbest Sanatkarlar Tarafından Açılan Bir Sergiden Sanat Numuneleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Mart 1931		8
SERGİLER	Anonim	"Budapeşte Sergisinde Türkiye"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Mayıs 1931		4
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi: Güzel Sanatlar Birliği Sergisi Bugün Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Mayıs 1931		1
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi: Recep Bey Sergiyi Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Mayıs 1931		1
SERGİLER	Anonim	"1931 Paris Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Mayıs 1931		5
SERGİLER	Anonim	"Paris'te İlkbahar Resim Salonu"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Haziran 1931		5
SERGİLER	Anonim	"Ressam Ali Sami B"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Haziran 1931		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi"	Arkitekt	Temmuz 1931	7	248
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde Bir Sergi Açıldı"	Vakit Gazetesi	14 Temmuz 1931		1
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1931		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Açıldı"	Vakit Gazetesi	2 Ağustos 1931		5
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Ağustos 1931		1
SERGİLER	Anonim	"İki Sergi Birarada, Galatasarayda Açılan Resim ve Yeri Mailar Sergileri Alâkayla Karşılandı"	Servetifunun	27 Ağustos 1931	1828/143	196-197
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Teşrinievvel 1931		
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar Sergisi"	Son Posta Gazetesi	26 Teşrinievvel 1931		
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamların Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	26 Teşrinievvel 1931		3
SERGİLER	Anonim	"Müstakillerin Sergisi"	Artist	5 Teşrinisani 1931	8	4,15
SERGİLER	Anonim	"Saip Beyin Portre Sergisi"	Muhit	Nisan 1932	42	68
SERGİLER	Anonim	"Viyanalı Türk Güzel Sanatlar Sergisi"	Resimli Şark	Nisan 1932	16	9-12
SERGİLER	Anonim	"İyranlı Bir Sanatkar Paris'te Bir Resim Sergisi Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Nisan 1932		5
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Bir Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Nisan 1932		3
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi, Muallim Cevat Bey Dünden İytabaren Halkevinde Eserlerini Teşhir Etmektedir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Nisan 1932		4
SERGİLER	Anonim	"Maruf Bir Yunan Ressamı"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Nisan 1932		
SERGİLER	Anonim	"Macar Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 Nisan 1932		3
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Macar Resim Sergisi, Maarif Vekili Esat Bey Sergiyi Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Nisan 1932		1,4
SERGİLER	Anonim	"Bir Macar Ressamı Ankara'da Sergi Açtı"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Nisan 1932		
SERGİLER	Anonim	"San'at Hareketleri: Hale Asaf Hanımın Eserleri Pariste Çok Beğenildi"	Vakit Gazetesi	1 Mayıs 1932		5
SERGİLER	Anonim	"Macar Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Mayıs 1932		2
SERGİLER	Anonim	"Yunan Ressamı Bugün Sergisini Açıyor"	Vakit Gazetesi	4 Mayıs 1932		3
SERGİLER	Anonim	"Büyük Muvaffakiyet Kazanan Resim Sergisi, Saip Muallâ B. İn Portreleri Takdirle Karşılandı"	Servetifunun	5 Mayıs 1932	1864/179	364-365
SERGİLER	Anonim	"Galatasarayda Açılan Sergi, Yunan Ressamı Mel. Talya Dün Resim Sergisini Açtı"	Vakit Gazetesi	5 Mayıs 1932		1,4

SERGİLER	Anonim	"Yunan Ressamı Mle Diplaracov Şehrimizde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Mayıs 1932		1
SERGİLER	Anonim	"Mle Diplaraku'nun Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Mayıs 1932		4
SERGİLER	Anonim	"San'at Aleminde: Macar Resim Sergisi Yarın Açılıyor"	Vakit Gazetesi	29 Mayıs 1932		3
SERGİLER	Anonim	"Macar Ressamların Sergisi Bugün Açılıyor"	Vakit Gazetesi	30 Mayıs 1932		5
SERGİLER	Anonim	"Macar San'atkarlarının Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	31 Mayıs 1932		1,2
SERGİLER	Anonim	"Paris'te Genç Bir Ressamımız"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Haziran 1932		4
SERGİLER	Anonim	"Macar Ressamlarının Sergisinde.."	Cumhuriyet Gazetesi	7 Haziran 1932		
SERGİLER	Anonim	"Galatasarayda Açılan Macar Resim Sergisi Kapandı, Türk Ressamlarını Macaristanda Bir Sergi Açmaya Davet Ediyorlar"	Vakit Gazetesi	17 Haziran 1932		5
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Ressam Şeref Kâmil Bey Bir Sergi Açıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Haziran 1932		1
SERGİLER	Anonim	"Ressam Şeref Beyin Sergisi, Sergi Bugün 18 de Halkevinde Açılacak"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Haziran 1932		4
SERGİLER	Anonim	"Hâle Asaf Hanımın Eserleri, Pariste Büyük Muvaffakiyet Kazandı, Fransız Başvekili Tebrik Etti"	Vakit Gazetesi	22 Haziran 1932		1,6
SERGİLER	Anonim	"1932 Paris Heykeltraşı Sergisinden İki Heykel"	Servetifunun	23 Haziran 1932	1871/186	57
SERGİLER	Anonim	"San'at Haberleri: Hâle Asaf H. Pariste Bir Sergi Açtı"	Vakit Gazetesi	15 Temmuz 1932		5
SERGİLER	Anonim	"Çok Güzel Bir Sergi.. Güzel San'atlar Akademisinde Talebe Eserlerinden Bir Sergi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1932		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar: Dün Fındıklıda Akademi Talebesinin Bir Senelik Eserlerini Gösteren Bir Sergi Açıldı"	Vakit Gazetesi	19 Temmuz 1932		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Sergisi"	Arkitekt	Tem-Ağu 1932	7-8	237-240
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinin Resim Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ağustos 1932		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Açıldı"	Vakit Gazetesi	1 Ağustos 1932		3
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Resim Sergisi, Bu Sene Sergide Yaşlı ve Genç Sanatkarların Eserlerini Bir Arada Görüyoruz"	Servetifunun	11 Ağustos 1932	1878/193	168-169
SERGİLER	Anonim	"Genç Bir Türk Ressamı Bir Sergi Açtı"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Eylül 1932		
SERGİLER	Anonim	"Ressam Ali Avni Beyin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Eylül 1932		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar: Heykel Sergisi"	Vakit Gazetesi	11 Eylül 1932		7
SERGİLER	Anonim	"Alay Köşkünde Bir Heykel Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Eylül 1932		
SERGİLER	Anonim	"Günün Haberleri: Bir Eser, Gazi Hz ne Takdim Edildi ve Takdirlerini Kazandı"	Vakit Gazetesi	20 Teşrinievvel 1932		2
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar: Resim, Ressam Cevdet Beyin Sergisi"	Vakit Gazetesi	23 Teşrinievvel 1932		7
SERGİLER	Anonim	"San'at Muharebesi: Bir Resim Sergisinde Boğaz Boğaza Kavga"	Vakit Gazetesi	13 Teşrinisani 1932		7,8
SERGİLER	Anonim	"Rus Ressamları Bir Sergi Açtılar"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Kânunuevvel 1932		
SERGİLER	Anonim	"Cevat Beyin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Kânunuevvel 1932		
SERGİLER	Anonim	"Ankara'da Resim Sergisi"	Arkitekt	1933	3	96
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Kerim Beyin Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 İkincikânun 1933		4
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Yeni Bir Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 İkincikânun 1933		4
SERGİLER	Anonim	"Salahattin Beyin Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 İkincikânun 1933		3
SERGİLER	Anonim	"Ressam Halit Beyin Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 İkincikânun 1933		4
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Amerikada Bir Seyyar Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	3 Şubat 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar: Güzel San'atlar Sergisi"	Vakit Gazetesi	17 Şubat 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: İki Milyoner Kadının Tertip Ettiği Sergi"	Vakit Gazetesi	3 Mart 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Ressam Hoca Ali Rıza Bey"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Mart 1933		
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi ve Konferansı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mart 1933		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Heykel: Fağış San'atı, Romada Açılan Yeni Sergideki Yeni Eserler"	Vakit Gazetesi	24 Mart 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Merhum Ressamın Eserleri"	Vakit Gazetesi	25 Mart 1933		6
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim:Karneji Sergisi"	Vakit Gazetesi	31 Mart 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Mayıs 1933		5
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisini Dün Maarif Vekili Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Mayıs 1933		1,4
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Mayıs 1933		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Daimi Bir Sergi"	Vakit Gazetesi	5 Mayıs 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Sovyet San'atı"	Vakit Gazetesi	2 Haziran 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Kadın Ressamların Sergisi"	Vakit Gazetesi	23 Haziran 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Cumhuriyetin 10 uncu Yıldönümünde Açılacak Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Haziran 1933		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	7 Temmuz 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Hâmit Nejdet Beyin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Temmuz 1933		
SERGİLER	Anonim	"Ressam Şevket, Paris Salonlarında Teşhir Ettiği Tablolara Herkesin Takdirini Kazandı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Temmuz 1933		5
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi'nde Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Temmuz 1933		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Akademideki Sergi"	Vakit Gazetesi	21 Temmuz 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Eskişehirde Bir Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	21 Temmuz 1933		7
SERGİLER	Anonim	"17 inci Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Temmuz 1933		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	30 Temmuz 1933		3
SERGİLER	Anonim	"Onyedinci Galatasaray Resim Sergisi 132 Eserle Kapılarını Açtı"	Yedigün	15 Ağustos 1933	23	14

SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Teşrinievvel 1933		7
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi"	Vakit Gazetesi	4 Birinci teşrin 1933		5
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	9 Birinci teşrin 1933		8
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, D Grubunun Sergisi"	Vakit Gazetesi	12 Birinci teşrin 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Ankara Mektubu-Ankara'da Resim Sergisi"	Milliyet Gazetesi	6 Teşrinisani 1933		7
SERGİLER	Anonim	"Fikir-Ankara Sergileri ve Ressamlarımız"	Milliyet Gazetesi	9 Teşrinisani 1933		4
SERGİLER	Anonim	"D Sergisi"	Vakit Gazetesi	29 Birinci Kânun 1933		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi"	Arkitekt	1934	5	158
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Şubesi Ankara Sergisi"	Arkitekt	1934	5	158
SERGİLER	Anonim	"Akademi Senelik Sergisi"	Arkitekt	1934	6	190
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Şubesi Ankara Sergisi Kapandı"	Arkitekt	1934	6	190
SERGİLER	Anonim	"Ankara İnkılâp Resim Sergisi"	Arkitekt	1934	11	330
SERGİLER	Anonim	"Plastik Sanatlar Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 İkincikânun 1934		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi/Ressamlarımızın Yeni Eserleri Teşhir Ediliyor"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Kânunusani 1934		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi"	Milliyet Gazetesi	20 Kânunusani 1934		6
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun İkinci Sergisi"	Son Posta Gazetesi	20 İkincikânun 1934		8
SERGİLER	Anonim	"D Grubu 9 uncu Sergisi Yarın Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	24 İkincikânun 1934		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi"	Kurun	26 İkincikânun 1934		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi Açıldı"	Yeni Adam	29 Kânunusani 1934	5	7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Haberler, Helsingforsta Bir Sovyet Sergisi"	Vakit Gazetesi	6 Mart 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar: Resim, Mersinde İlk Resim Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	10 Nisan 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Resim ve Heykel Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Nisan 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Nisan 1934		1,3
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Açılan Resim Sergisinden Birkaç Levha "	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Mayıs 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevi'nin Resim Sergisi"	Servetifünun	24 Mayıs 1934	1970/285	401
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Haberler, Letonya Güzel San'atlar Sergisi"	Vakit Gazetesi	24 Mayıs 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, D Grubu San'atkarları Üçüncü Sergilerini Açıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Haziran 1934		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi/D Grubunun Sergisi Yarın Açılıyor"	Milliyet Gazetesi	7 Haziran 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Şehir Haberleri/"D" Grubu Sergisi"	Akşam Gazetesi	9 Haziran 1934		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Haziran 1934		
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Üçüncü Sergisi"	Son Posta Gazetesi	9 Haziran 1934		1
SERGİLER	Anonim	"On Birinci Resim Sergisi Bugün Saat On Yedide Ticaret Lisesinde Açılıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Haziran 1934		3
SERGİLER	Anonim	"On Birinci Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Haziran 1934		1,3
SERGİLER	Anonim	"D Sergisinde"	Milliyet Gazetesi	12 Haziran 1934		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi"	Milliyet Gazetesi	17 Haziran 1934		5
SERGİLER	Anonim	"Şehrimizde ve Bursada Üç Sergi"	Hafta	20 Haziran 1934	11	2
SERGİLER	Anonim	"Ankara'da Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Servetifünun	21 Haziran 1934	1974/289	49
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Ressamlarının 3 üncü Sergisinde"	Yedigün	27 Haziran 1934	68	17
SERGİLER	Anonim	"Çocuk Resimleri Sergisi"	Yeni Adam	9 Temmuz 1934	28	6-7
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde"	Vakit Gazetesi	11 Temmuz 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Fikret Muallâ Beyin Sergisi"	Vakit Gazetesi	12 Temmuz 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Resim Sergisi Açılıyor"	Vakit Gazetesi	12 Temmuz 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Elâzizde Bir Sergi"	Zaman	13 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Talebesinin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Talebesinin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Sergisi Açıldı"	Zaman	16 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	"Özbek Ressamlarının Tabloları"	Vakit Gazetesi	19 Temmuz 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Zaman	21 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	"18 inci Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Güzel Sanatlar Birliği Sergisi)	Vakit Gazetesi	22 Temmuz 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi, Güzel San'atlar Birliğinin Sergisi Dün Açıldı"	Vakit Gazetesi	22 Temmuz 1934		5
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Açıldı"	Zaman	22 Temmuz 1934		
SERGİLER	Anonim	"Alay Köşkündeki Sergi"	Vakit Gazetesi	26 Temmuz 1934		7
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Resim Sergisi Açıldı. Ressamlarımız Bu Sene Daha Güzel Hazırladılar"	Yedigün	1 Ağustos 1934	73	
SERGİLER	Anonim	"İstanbul Mektubu: İki Sergi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Ağustos 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Yerli Mallar Sergisinde Ressamlar Köşesi ve Birkaç Sanat Eseri"	Servetifünun	2 Ağustos 1934	1980/295	141
SERGİLER	Anonim	"Yerli Mallar Sergisi ve Ressamlarımız"	Servetifünun	2 Ağustos 1934	1980/295	149

SERGİLER	Anonim	"Fütürist Ressamlar Sergisinde"	Yeni Adam	30 Ağustos 1934	35	7
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi Sergileri"	Yeni Adam	6 Eylül 1934	36	7
SERGİLER	Anonim	"Bir Hanım Kız Sergi Açtı"	Zaman	27 Eylül 1934		
SERGİLER	Anonim	"Sovyet Ressam ve Heykeltıraşları İstanbul'da Bir Sergi Açacaklar, Eserler Geldi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Teşrinievvel 1934		
SERGİLER	Anonim	"Sovyet Ressam ve Heykeltıraşları İstanbul'da Bir Sergi Açacaklar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 1. Teşrin 1934		3
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Büyük Bir İnkılap Sergisi Açılacak"	Akşam Gazetesi	7 Teşrinisani 1934		5
SERGİLER	Anonim	"İkinci İnkılâp Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	8 Teşrinisani 1934		6
SERGİLER	Anonim	"D. Grubu Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	Birincikânun 1934		
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Bir Heykeltıraşlık Serimi"	Ulus Gazetesi	7 İkkânun 1934		5
SERGİLER	Anonim	"Etha Rihter'in Sergisi, Heykel ve Resim Ustasının Sergisi Dün Halkevinde Açıldı"	Ulus Gazetesi	8 İkkânun 1934		6
SERGİLER	Anonim	"Ankara'da Bir Sovyet Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	11 İkkânun 1934		5
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Özbek Ressamlarının Resim Sergisi"	Kurun	13 Birinci kânun 1934		12
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Türkmenlerin Hazırladıkları Sergi"	Kurun	20 Birinci kânun 1934		10
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Finlandiya San'atı"	Kurun	20 Birinci kânun 1934		10
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Paleka Köyü Ressamları"	Kurun	20 Birinci kânun 1934		10
SERGİLER	Anonim	"Sovyet Sanat Sergisi"	Ulus Gazetesi	20 İkkânun 1934		1,3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi"	Zaman	20 Kânunuevvel 1934		
SERGİLER	Anonim	"Sovyet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	21 İkkânun 1934		6
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi"	Akşam Gazetesi	26 Kânunuevvel 1934		2
SERGİLER	Anonim	"Dün D Grubu 4 üncü Sergiyi Açtı"	Tan Gazetesi	27 Aralık 1934		
SERGİLER	Anonim	"Sovyet Ressamlarının Sergisi Çok Rağbet Gördü"	Akşam Gazetesi	29 Kânunuevvel 1934		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Galatasaraylılar Klübünde Açıldı"	Arkitekt	1935	3	96
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde İki Sergi"	Arkitekt	1935	3	96
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi Yıllık Talebe Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	207-213
SERGİLER	Anonim	"G.S.A. Yıllık Talebe Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	223
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	234-235
SERGİLER	Anonim	"D Grubu 5. Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	7-8	236-237
SERGİLER	Anonim	"Melek Celâl ve İhab Hulûsi Sergisi, İstanbul"	Arkitekt	1935	9	270-273
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Arkitekt	1935	11-12	358
SERGİLER	Anonim	"Bayan Etha Rihter'in Abak Sergisi"	Ülkü	İkincikânun 1935	23	362-364
SERGİLER	Anonim	"Yerli Mallar Pazarında Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 İkincikânun 1935		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Plastik Sanatlar Sergisi Açıldı"	Yeni Adam	3 Kânunusani 1935	53	5
SERGİLER	Anonim	"Sovyet San'atı, Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı"	Kurun	16 İkincikânun 1935		5
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar: Leningrad'taki Sergi"	Kurun	17 İkincikânun 1935		12
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisini 40 Kişi Ziyaret Etti!.."	Yeni Adam	17 Kânunusani 1935	55	4-6
SERGİLER	Anonim	"Bükreş'te Bedri Rahmi Sergisi"	Yeni Adam	24 Kânunusani 1935	56	5
SERGİLER	Anonim	"Sergiler-Türk Sergisi ve Sovyet Neşriyatı"	Kültür Haftası	5 Şubat 1935		72
SERGİLER	Anonim	"Galatasarayda Sergi ve Müsamere"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Nisan 1935		
SERGİLER	Anonim	"Hamid Görel'in Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	4 Mayıs 1935		2
SERGİLER	Anonim	"Hamid Görel'in Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	5 Mayıs 1935		3
SERGİLER	Anonim	"Yarın Açılacak Olan Resim Sergisinin Hazırlıkları"	Ulus Gazetesi	31 Mayıs 1935		1,2
SERGİLER	Anonim	"On İkinci Resim Sergisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	31 Mayıs 1935		2
SERGİLER	Anonim	"On İkinci Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Ulus Gazetesi	1 Haziran 1935		3
SERGİLER	Anonim	"On İkinci Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	2 Haziran 1935		3
SERGİLER	Anonim	"On İkinci Resim Sergisi ve Resimcilerimiz"	Ulus Gazetesi	3 Haziran 1935		3
SERGİLER	Anonim	"Ünlü Resimcilerimiz"	Ulus Gazetesi	5 Haziran 1935		3
SERGİLER	Anonim	"Onikinci Resim Sergisi Ankarada Açıldı"	Servetifunun	6 Haziran 1935	2024/339	17
SERGİLER	Anonim	"Balıkesirde Bir Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	28 Haziran 1935		5
SERGİLER	Anonim	"Balıkesirde Bir Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"Fütürist Şair Marinetti Şehrimizde Sergi Açtı"	Servetifunun	4 Temmuz 1935	2028/343	92-93
SERGİLER	Anonim	"D Sergisi"	Son Posta Gazetesi	4 Temmuz 1935		12
SERGİLER	Anonim	"Parlak Bir Netice, Güzel San'atlar Akademisinde 3000 Talebe Eserinden Mükrekep Büyük Bir Sergi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisindeki Sergi"	Kurun	16 Temmuz 1935		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel İzerler, Güzel San'atlar Akademisinde Açılan Sergi"	Kurun	16 Temmuz 1935		4
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	19 Temmuz 1935		5
SERGİLER	Anonim	"İstanbulda Resim Sergileri"	Ulus Gazetesi	19 Temmuz 1935		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Yeni Bir Sergi Daha Açıyor"	Akşam Gazetesi	20 Temmuz 1935		14

SERGİLER	Anonim	"19 uncu Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Bugün Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"Dün Açılan Resim Sergisi"	Kurun	20 Temmuz 1935		1
SERGİLER	Anonim	"19 uncu Resim Sergisi de Açıldı"	Kurun	20 Temmuz 1935		3
SERGİLER	Anonim	"D Sergisi"	Son Posta Gazetesi	20 Temmuz 1935		12
SERGİLER	Anonim	"D Grupunun 5 inci Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"D. Grubu Sergisi Açıldı"	Kurun	21 Temmuz 1935		1,7
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Pek Çok Rağbet Kazandı"	Tan Gazetesi	23 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"Yeni Resim Sergisinde Güzel Eserler Var"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Temmuz 1935		
SERGİLER	Anonim	"Une Exposition de Peinture a Ankara"	La Turquie Kemaliste	Ağustos 1935	8	19-21
SERGİLER	Anonim	"d Grubu'nun 5'inci Sergisi"	Yeni Adam	1 Ağustos 1935	83	9
SERGİLER	Anonim	"D Grupunun Resimleri"	Yedigün	7 Ağustos 1935	126	6,26
SERGİLER	Anonim	"San'at: Arif Bedii Resim Sergisi Açıldı"	Kurun	18 Ağustos 1935		3
SERGİLER	Anonim	"İtalyan Sanatı Sergisi, Revue des deux Mondres 1-5-935 Tarihli Sayısından"	Servetifünun	18 Ağustos 1935	2033/348	163
SERGİLER	Anonim	"Yahudi Ressamların Eserleri Karşısında Duyulan Hiddet"	Kurun	22 Ağustos 1935		9
SERGİLER	Anonim	"İki Resim Sergisi"	Ayda Bir	1 Eylül 1935	1	38-39
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Zafer Sergisi ve Müsamere"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Eylül 1935		
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Açılan Zafer Sergisinde"	Kurun	2 Eylül 1935		1,2
SERGİLER	Anonim	"Halkevinin Müsameresini 20 Bin Kişi Gördü, Ar Plastik Sergisi Bir Başarı Örneği Oldu"	Ulus Gazetesi	3 Eylül 1935		5
SERGİLER	Anonim	"Afiş, Dün Beyoğlunda Önemli Bir Sergi Açıldı"	Kurun	22 Eylül 1935		3
SERGİLER	Anonim	"2 San'atkarın Eserlerini Birleştiren Bir Sergi..."	Cumhuriyet Gazetesi	29 Eylül 1935		
SERGİLER	Anonim	"Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	18 İkteşrin 1935		5
SERGİLER	Anonim	"Bir Sergideki Altı Sanat Eseri Birarada"	Servetifünun	24 İkteşrin 1935	2044/359	337
SERGİLER	Anonim	"Devrim Resim Sergisi, Halk Tarafından Büyük Bir Rağbet Görmektedir"	Ulus Gazetesi	7 Sontegrin 1935		3
SERGİLER	Anonim	"Devrim Sergisi"	Yeni Adam	14 İkinci Teşrin 1935	98	8
SERGİLER	Anonim	"Devrim Sergisi, Ankaradaki Resim ve Heykel Sergisinde Başarılı Eserler Ortaya Konuldu"	Servetifünun	21 İkinciteşrin 1935	2048/363	403
SERGİLER	Anonim	"Türk Güzel Sanatlar Birliği Resim Şubesi 1 Haziran'da Ankara'da Açılacak"	Arkitekt	1936	3	96
SERGİLER	Anonim	"Paris 1937 Sergisine Türkiye Namına Hazırlanacak Dokümanlar"	Arkitekt	1936	3	96
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde 50 Yıllık Türk Resim Tarihi Sergisi"	Arkitekt	1936	8	243
SERGİLER	Anonim	"Duyumlar"	Arkitekt	1936	8	244
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde İnkilâb Resim ve Heykel Sergisi"	Arkitekt	1936	12	340-341
SERGİLER	Anonim	"Atina'da Açılan Türk Resim Sergisi"	Arkitekt	1936	12	352
SERGİLER	Anonim	"Kadıköy Halkevindeki Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 İkincikânun 1936		
SERGİLER	Anonim	"Yurd Dışında Sanatimiz, Moskovada Türk Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Sonkânun 1936		6
SERGİLER	Anonim	"Moskovada Türk Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 İkincikânun 1936		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi"	Kültür Haftası	21 İkincikânun 1936	3	54
SERGİLER	Anonim	"D Grupunun Ankara Sergisi Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Şubat 1936		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi, İkiyüz Parça Resim ve Heykelden Mürekkep Sergi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	2 Şubat 1936		1,4
SERGİLER	Anonim	"Sergiler-Türk Sergisi ve Sovyet Neşriyatı"	Kültür Haftası	5 Şubat 1936	4	72
SERGİLER	Anonim	"D Grupunun 6 inci Sergisi Ankarada Açıldı"	Servetifünun	6 Şubat 1936	2059/374	163
SERGİLER	Anonim	"Modern Türk Resim Sergisi Dün Kiyefte Büyük Törenle Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Şubat 1936		
SERGİLER	Anonim	"Gazi Antep Halkevi Sürekli Faaliyet İçinde"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Şubat 1936		
SERGİLER	Anonim	"Dış Haberler: Resim Sergimiz Bükreşte Açılıyor"	Ulus Gazetesi	17 Şubat 1936		3
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Şubat 1936		
SERGİLER	Anonim	"Ressamlarımızın Bir Muvaffakiyeti: Moskovaya Giden Heyet Dün Döndü"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Mart 1936		
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşların Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Nisan 1936		
SERGİLER	Anonim	"Sanatkarların Sergisi Dün Açıldı"	Zaman Gazetesi	19 Nisan 1936		
SERGİLER	Anonim	"Alman Sanat Sergisi Dün Sergievinde Alman Büyükelçisinin Bir Söyleviyle Açıldı"	Ulus Gazetesi	3 Mayıs 1936		1,5
SERGİLER	Anonim	"Yeni Bir Sergi"	Açıksöz	9 Mayıs 1936		
SERGİLER	Anonim	"Aydan Aya-Bir Resim Sergisi"	Gündüz	15 Mayıs 1936	2	63
SERGİLER	Anonim	"Ankara Sergievinde: Moden Alman Sanatı ve Tezini Sanatları"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1936		1,6
SERGİLER	Anonim	"Bir Resim Sergisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	30 Mayıs 1936		3
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	5 Haziran 1936		1,5
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Haziran 1936		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	7 Haziran 1936		1,5
SERGİLER	Anonim	"Ressam General Hallin Resim Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	21 Haziran 1936		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisi Büyük Bir Sergi Açtı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Haziran 1936		

SERGİLER	Anonim	"Merak Ediyoruz"	Açıksöz	29 Haziran 1936		
SERGİLER	Anonim	"Üç Mektep, Üç Sergi: Ticaret Lisesindeki Sergi Dolayısıyla"	Ulus Gazetesi	29 Haziran 1936		5
SERGİLER	Anonim	"General Halil Sergisi"	Yeni Adam	2 Temmuz 1936	131	13
SERGİLER	Anonim	"Elâziz Halkevinin Muvaffakiyetleri"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Temmuz 1936		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atler Sergisi, Sergide Yarım Asırlık Türk San'ati Canlandırılacak"	Tan Gazetesi	1 Ağustos 1936		2
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Birliği Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1936		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Birliği Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ağustos 1936		
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Dün Açılan Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ağustos 1936		
SERGİLER	Anonim	"Türk Resmi, 80 Senelik Resimlerimiz Sergi Halinde Toplanıyor"	Tan Gazetesi	19 Ağustos 1936		2
SERGİLER	Anonim	"Yarım Asırlık Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Ağustos 1936		
SERGİLER	Anonim	"Merhum Namık İsmailin Yıldönümü"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Eylül 1936		
SERGİLER	Anonim	"Yarım Asırlık Resim Sergisi"	Yedigün	9 Eylül 1936	183	11
SERGİLER	Anonim	"Halkevindeki Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	11 Eylül 1936		5
SERGİLER	Anonim	"Kadıköy Halkevinin Heykel Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Birinciteşrin 1936		
SERGİLER	Anonim	"Yarım Asırlık Türk Resmi"	Yeni Adam	1 İkhteyrin 1936	144	8-9
SERGİLER	Anonim	"Kısa Sanat Haberleri"	Yeni Adam	17 Birinciteşrin 1936		13
SERGİLER	Anonim	"Küçük Ressam Turguda Bir Madalya Verildi"	Tan Gazetesi	25 Kasım 1936		2
SERGİLER	Anonim	"On Altı Yaşında Sergi Yapan Çocuk Ressamımız"	Tan Gazetesi	2 Aralık 1936		5
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim ve Heykel Sergisi"	Arkitekt	1937	3	87-88
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Beş Sergi"	Arkitekt	1937	7	205
SERGİLER	Anonim	"Dördüncü İnkılab Resim Sergisi"	Ar	Sonkânun 1937	1	5-6
SERGİLER	Anonim	"Elli Yıllık Türk Sanatı Sergisi"	Ar	Sonkânun 1937	1	13
SERGİLER	Anonim	"Sergilerde Eser Teşhir Eden Ressamlara, Güzel Sanatlar Akademisi Direktörlüğünden"	Tan Gazetesi	8 Ocak 1937		10
SERGİLER	Anonim	"Zonguldakta Açılacak Sergi"	Tan Gazetesi	23 Ocak 1937		7
SERGİLER	Anonim	"Atınada Türk Sergisi"	Ar	Şubat 1937	2	15
SERGİLER	Anonim	"Atina'daki Sergimiz, Türk Resim ve Neşriyat Sergisi Çok Beğeniliyor"	Ulus Gazetesi	2 Şubat 1937		1
SERGİLER	Anonim	"Yunanistanda Teşhir Edilen Türk Tabloları"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Şubat 1937		
SERGİLER	Anonim	"Türk-Elen Dostluğu, Atina'daki Türk Resim Sergisi Dolayısıyla Yunan Gazetelerinin Yaptığı Neşriyat"	Ulus Gazetesi	6 Şubat 1937		2
SERGİLER	Anonim	"Atınadaki Kitab ve Resim Sergimiz Büyük Alâka Gördü"	Ulus Gazetesi	14 Şubat 1937		1,6
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinin İkinci Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	Mart 1937	3	8-10
SERGİLER	Anonim	"Atina'da Türk Resim Sergisi"	Yeni Adam	11 Mart 1937	167	5
SERGİLER	Anonim	"Atınada Türk Ressamlarının Sergisi"	Uyanış Servetifünun	4 Mart 1937	2115-430	223
SERGİLER	Anonim	"Atınadaki Kitab ve Resim Sergimiz Büyük Alâka Gördü"	Uyanış Servetifünun	4 Mart 1937	2115-430	233,240
SERGİLER	Anonim	"Sergi Kapandı"	Ulus Gazetesi	8 Mart 1937		1
SERGİLER	Anonim	"Kömür Sergisinde Heykeller ve Resimler"	Ulus Gazetesi	18 Nisan 1937		5
SERGİLER	Anonim	"Basın İcmali: Belgrad'da Türk Sanatlar Sergisi"	Ulus Gazetesi	20 Nisan 1937		3
SERGİLER	Anonim	"Kömür Sergisi Nasıl Hazırlandı"	Ulus Gazetesi	23 Nisan 1937		12
SERGİLER	Anonim	"Balıkesirde Bir Resim Sergisi Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Mayıs 1937		
SERGİLER	Anonim	"Yabancı Basında Okuduklarımız: Belgrad'da Açılan Resim Sergisi Etrafında"	Ulus Gazetesi	17 Mayıs 1937		4
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği"	Yeşil Gireson	29 Mayıs 1937		
SERGİLER	Anonim	"Birinci Birleşik Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	Haziran 1937	6	15
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Ulus Gazetesi	9 Haziran 1937		1
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Dün Açıldı, Kültür Bakanımız Güzel Bir Söylev Verdi"	Ulus Gazetesi	10 Haziran 1937		1,5
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Birleşmiş San'atkarlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Haziran 1937		
SERGİLER	Anonim	"Basın İcmali: Ankara Resim Sergisi Hakkında"	Ulus Gazetesi	21 Haziran 1937		3
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Haziran 1937		
SERGİLER	Anonim	"General Halil'in Ankara Halkevinde İkinci Resim Sergisi"	Ar	Temmuz 1937	7	5-6
SERGİLER	Anonim	"General Halil'in Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	7 Temmuz 1937		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Birliği, Dün 21 inci Resim Sergisini Açtı"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Temmuz 1937		
SERGİLER	Anonim	"İstanbul'da Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	31 Temmuz 1937		3
SERGİLER	Anonim	"Dolmabahçede Açılacak Tarih Sergisi Hazırlıkları"	Ulus Gazetesi	11 Ağustos 1937		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisinde"	Yedigün	11 Ağustos 1937	231	14-15
SERGİLER	Anonim	"İstanbulda Resim Müzesi ve Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	15 Ağustos 1937		4
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Dün Beş Sergi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Ağustos 1937		
SERGİLER	Anonim	"Büyük Sanat Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1937		4
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Sergiler"	Ar	Ağustos-Eylül 1937	8-9	4-6
SERGİLER	Anonim	"Ressam Esat Subaşı'nın Halkevinde Açtığı Resim Sergisi"	Ar	Ağustos-Eylül 1937	8-9	6

SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Birinci Heykel Sergisi"	Yedigün	22 Eylül 1937	237	14-15
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Paris Uluslar arası Fuarı'nda Alman Pavnyonundaki Heykel Grubu)	Ulus Gazetesi	18 Kasım 1937		7
SERGİLER	Anonim	"Halkevi Resim Sergisi, Ankara"	Arkitekt	1938	3	90-91
SERGİLER	Anonim	"Ankara Resim Sergisi"	Arkitekt	1938	5-6	155-157
SERGİLER	Anonim	"San'at Okulları Sergisi Ankara"	Arkitekt	1938	7	187-190
SERGİLER	Anonim	"İtalyan Gravürleri Sergisi Bugün Sergievinde Açılıyor"	Ulus Gazetesi	21 Şubat 1938		2
SERGİLER	Anonim	"Sergievinde İtalya Gravür Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	22 Şubat 1938		1,8
SERGİLER	Anonim	"Halkevinin Üçüncü Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	27 Şubat 1938		4
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Açılan Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Mart 1938		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde, Ressam Leopold Levi, Dün Zengin Bir Sergi Açtı"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Nisan 1938		
SERGİLER	Anonim	"Akademide Prof. Leopold Levi Bir Resim Sergisi Açtı"	Ulus Gazetesi	17 Nisan 1938		3
SERGİLER	Anonim	"Birleşik Resim ve Heykel Sergisi"	Ar	Haziran 1938	6	16-17
SERGİLER	Anonim	"Büyük Resim Sergisi Dün Halkevinde Açıldı"	Ulus Gazetesi	3 Haziran 1938		1,7
SERGİLER	Anonim	"Tablolar Karşısında Ufak Tefek Düşünceler"	Ulus Resim Sergisi İlavesi	11 Haziran 1938	29	8,10,11
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Ulus Resim Sergisi İlavesi	11 Haziran 1938	29	1
SERGİLER	Anonim	"Sergide Eserlerini Teşhir Eden Sanatkârlarımız"	Ulus Resim Sergisi İlavesi	12 Haziran 1938	29	5,9
SERGİLER	Anonim	"General Halil'in Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	28 Haziran 1938		3
SERGİLER	Anonim	"General Halil'in Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	29 Haziran 1938		2
SERGİLER	Anonim	"İnegöde Halkevinin Açtığı Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Temmuz 1938		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi"	Bozok	15 Temmuz 1938	6	10-13
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Birliği Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Temmuz 1938		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevindeki Resim Sergisi"	Ülkü	1939	75	277
SERGİLER	Anonim	"Birinci Devlet ve Resim Sergisi Bugün 17 de Açılıyor"	Ulus Gazetesi	31 İkteşrin 1939		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 İkinikânun 1939		
SERGİLER	Anonim	"D Grupu Cumartesi Günü Yedinci Sergisini Açıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	25 İkinikânun 1939		
SERGİLER	Anonim	"D Grupu Sergisi/Yedinci Sergi Cumartesi Günü Açılıyor"	Son Telegraf	26 İkinikânun 1939		3
SERGİLER	Anonim	"D Grupu Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 İkinikânun 1939		2
SERGİLER	Anonim	"D Grupu Sergisi"	İkdam Gazetesi	29 İkinikânun 1939		2
SERGİLER	Anonim	"D Grupu Sergisi Dün Akademi Salonlarında Açıldı"	Pazar Gazetesi	29 İkinikânun 1939		1
SERGİLER	Anonim	"D Grupu Sergisi Dün Akademi Salonunda Açıldı"	Vakit Gazetesi	29 İkinikânun 1939		2
SERGİLER	Anonim	"D Gurubunun 7ci Sergisi"	Yedigün	7 Şubat 1939	309	6
SERGİLER	Anonim	"Nevyork Sergisi İçin Hazırlıklar Tamamlanıyor"	Ulus Gazetesi	18 Şubat 1939		1,5
SERGİLER	Anonim	"Halkevi Dördüncü Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Mart 1939		6
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Güzel Bir Sergi, Ressam Ali Cemal Benim'in ve Talebelerinin Muvaffak Eserlerini Zevkle Seyrettik"	Ulus Gazetesi	18 Mart 1939		5
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressam ve Heykeltıraşların 22inci Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mart 1939		
SERGİLER	Anonim	"Resimlerle Hadiseler"	İkdam Gazetesi	19 Mart 1939		
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	22 Nisan 1939		1
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	23 Nisan 1939		1
SERGİLER	Anonim	"Halkevindeki Resim Sergisi C.H.P. Genel Sekreteri Tarafından Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	24 Nisan 1939		1
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Sanatkârlarımız Düşüncelerini Anlatıyorlar"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Tablolar!"	İkdam Gazetesi	25 Nisan 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Bugün Adliyede Bir Ehli Vukuf Tetkikat Yapacak"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Nisan 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Tablolar Geldi"	İkdam Gazetesi	27 Nisan 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, EhliVukuf Dün Akşam Tabloları Tetkik Etti"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Tablolar Tetkik Edildi"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Tablolar"	İkdam Gazetesi	2 Mayıs 1939		
SERGİLER	Anonim	"Müstehcen Tablolar, Sergi Komitesi Reisi Kemal Hâdisenin Bütün Tafsilâtını Anlatıyor"	İkdam Gazetesi	3 Mayıs 1939		
SERGİLER	Anonim	"Nevyork Sergisi"	İkdam Gazetesi	17 Mayıs 1939		
SERGİLER	Anonim	"Nevyork Sergisinde Türk Pavyonu"	İkdam Gazetesi	23 Mayıs 1939		
SERGİLER	Anonim	"C.H.P. Resim Sergisi (Ankara)"	Arkitekt	Mayıs-Haziran 1939	5-6	128-134
SERGİLER	Anonim	"Resim ve Heykel Sergisi Bugün Açılıyor"	Ulus Gazetesi	5 Haziran 1939		1
SERGİLER	Anonim	"16 ncı Ankara Resim Sergisi Dün Maarif Vekili Tarafından Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Haziran 1939		
SERGİLER	Anonim	"Sergievinde Güzel Bir Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	6 Haziran 1939		1,8
SERGİLER	Anonim	"Resim ve Heykel Galerisinde Yeni Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Haziran 1939		
SERGİLER	Anonim	"Sanat Âleminde: Güzel Sanatlar Birliği 16 ıncı Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	17 Haziran 1939		2
SERGİLER	Anonim	"Gazi Terbiye Enstitüsü Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	30 Haziran 1939		2
SERGİLER	Anonim	"Nazillide Bir Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Temmuz 1939		

SERGİLER	Anonim	"Newyork Dünya Sergisinde Devlet Pavilyonumuz"	Ulus Gazetesi	2 Temmuz 1939		3
SERGİLER	Anonim	"Edirne'de Bir Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Temmuz 1939		
SERGİLER	Anonim	"Edirne'de Bir Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	13 Temmuz 1939		6
SERGİLER	Anonim	"İzmit'te Resim, Fotoğraf Sergisi"	Yeni Adam	20 Temmuz 1939	238	13
SERGİLER	Anonim	"Edirne'de Resim Sergisi"	Yeni Adam	20 Temmuz 1939	238	13
SERGİLER	Anonim	"23 üncü Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Temmuz 1939		
SERGİLER	Anonim	"Hadiselerin Resimleri"	İkdam Gazetesi	27 Temmuz 1939		
SERGİLER	Anonim	"Bakırköy Halkevinde Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Temmuz 1939		
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Kapanı"	İkdam Gazetesi	11 Ağustos 1939		
SERGİLER	Anonim	"General Halil'in Ankara Halkevinde Açtığı Dördüncü Resim Sergisi"	Ülkü	Eylül 1939	79	72-73
SERGİLER	Anonim	"Ankara'da Devlet Resim Sergisi Açılmıştır"	Arkitekt	Eylül-Ekim 1939	9-10	240
SERGİLER	Anonim	"Dün Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ekim 1939		
SERGİLER	Anonim	"Başvekilimiz Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisini Açtı"	Ulus Gazetesi	1 Sonteyrin 1939		1,5
SERGİLER	Anonim	"San-Fransiskoda Teşhir Edilen Türk Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	11 İkinciteşrin 1939		
SERGİLER	Anonim	"Balkesir Halkevinde Resim Sergisi Açıldı"	Son Posta Gazetesi	18 Ekim 1939		
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi Talimatnamesi"	Tebliğler Dergisi	İkinciteşrin 1939	47	
SERGİLER	Anonim	"Acıklı Bir Hadise, Üstad Halil'in Tablosu Resim Sergisine Alınmadı"	Cumhuriyet Gazetesi	28 İkinciteşrin 1939		
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Yeni Adam	16 Teşrinisani 1939	255	9
SERGİLER	Anonim	"Mays Ayında, Halkevlerinin Umumi Resim Sergisi Açılacak, Parti Genel Sekreterliğinin Bir Tamimi"	Ulus Gazetesi	26 Sonteyrin 1939		2
SERGİLER	Anonim	"Halkeverleri Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	Birincikânun 1939	82	370-373
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim Sergisine Kabul Edilmeyen Eser"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Birincikânun 1939		
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kapanı"	Ulus Gazetesi	2 I.Kânun 1939		2
SERGİLER	Anonim	"Yozgat Lisesi Resim Sergisi"	Bozok	15 Birincikânun 1939	11	17-20
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Güzel Sanatlar Akademisi Salonlarında Bir Sergi Açtı"	Arkitekt	1940	9-10	240
SERGİLER	Anonim	"Muasır Fransız Ressamları Sergisi"	Arkitekt	1940	9-10	240
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Karikatür Sergisi"	Yedigün	1940	374	2
SERGİLER	Anonim	"Dün Akademide Açılan Talebe Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 İkincikânun 1940		
SERGİLER	Anonim	"Akademi Resim Sergisi"	Yedigün	30 İkincikânun 1940	360	9
SERGİLER	Anonim	"D Sergisi"	Vakit Gazetesi	2 Şubat 1940		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Bugün Açılıyor"	Tan Gazetesi	3-4 Şubat 1940		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Ressamları Sergi Açılıyor"	Akşam Gazetesi	4 Şubat 1940		4
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Şubat 1940		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Açıldı"	İkdam Gazetesi	4 Şubat 1940		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sekizinci Sergisi"	Son Posta Gazetesi	4 Şubat 1940		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Bugün Açılıyor"	Tan Gazetesi	4 Şubat 1940		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi Dün Beyoğlu Halkevinde Açıldı"	Vakit Gazetesi	4 Şubat 1940		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisinde"	Akşam Gazetesi	7 Şubat 1940		7
SERGİLER	Anonim	"d Grubu Sergisi"	Servetifünun Uyanış	8 Şubat 1940	2268-583	184
SERGİLER	Anonim	"Haftanın Tarihi: D' Grubu Sergisi"	Yeni Adam	15 Şubat 1940	268	7
SERGİLER	Anonim	"Halkevindeki Törende Millî Şef Verilen Temsili ve Sergiyi Takdir Buyurdular"	Ulus Gazetesi	26 Şubat 1940		1,5
SERGİLER	Anonim	"Kadıköy Halkevinin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mart 1940		
SERGİLER	Anonim	"Beşiktaş Halkevinde Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mart 1940		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinin 5 inci Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Mart 1940		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Desen Sergisi"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940		2
SERGİLER	Anonim	"Ressam Ayetullah Sumerin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Mayıs 1940		
SERGİLER	Anonim	"Halkeverleri Birinci Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ulus Gazetesi	21 Mayıs 1940		1,4
SERGİLER	Anonim	"C.H.P. Genel Sekreterliğinin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, Halkeverleri Resim ve Fotoğraf Sergisi Bugün Açılıyor"	Ulus Gazetesi	22 Mayıs 1940		1,2
SERGİLER	Anonim	"C.H. Partisinin Güzel Bir Eseri, Halkeverleri Resim ve Fotoğraf Sergisi Dün Parti Genel Sekreteri Tarafından Açıldı"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1940		1,4
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Ankara Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	30 Mayıs 1940		4
SERGİLER	Anonim	"Resim Sergisi Belediyeler Bankası Altındaki Salonda Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	31 Mayıs 1940		1,3
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi Sergievinde Açıldı"	Ulus Gazetesi	2 Haziran 1940		1,4
SERGİLER	Anonim	"Millî Şefimiz Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	5 Haziran 1940		1
SERGİLER	Anonim	"Halkeverleri Birinci Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	Temmuz 1940	89	384-386
SERGİLER	Anonim	"Kızılay Menfaatine Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1940		4
SERGİLER	Anonim	"Yozgat Lisesi, Birinci Devre Talebesinin Resim Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	8 Birinciteşrin 1940		3
SERGİLER	Anonim	"İkinci Devlet Resim Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	1 İI. Teşrin 1940		1,2
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisine Gösterilen Rağbet"	Ulus Gazetesi	6 İI. Teşrin 1940		2

SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Güzel Bir Sergi, Ressam Salih'in Tarihten Çizgileri Hakiki Müzedir"	Ulus Gazetesi	7 İl. Teşrin 1940		1,5
SERGİLER	Anonim	"Küçüklerin Resim Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	9 Kasım 1940		
SERGİLER	Anonim	"Mükâfat Kazanan Memleket Tabloları"	Cumhuriyet Gazetesi	30 İkinciteşrin 1940		
SERGİLER	Anonim	"Zonguldakta Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Vatan Gazetesi	28 Aralık 1940		
SERGİLER	Anonim	"Heykel ve Resim Şubesinin Eserleri"	Arkitekt	1941	9-10	204-207
SERGİLER	Anonim	"İll. Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	16 İkincikânun 1941	4	23
SERGİLER	Anonim	"D Grubu 9 uncu Sergisi Yarın Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	24 İkincikânun 1941		2
SERGİLER	Anonim	"D' Grubu Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Akşam Gazetesi	25 Kânunusani 1941		3
SERGİLER	Anonim	"Dün Açılan Resim Sergisi"	Tan Gazetesi	25 Ocak 1941		
SERGİLER	Anonim	"Genç Fransız Ressamların Sergisi Bugün Açılıyor"	Vatan Gazetesi	25 Ocak 1941		
SERGİLER	Anonim	"İki Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	26 İkincikânun 1941		4
SERGİLER	Anonim	"D' Grubu Resim Sergisi"	Son Posta Gazetesi	26 İkincikânun 1941		4
SERGİLER	Anonim	"Günün İntibaları"	Vakit Gazetesi	26 İkincikânun 1941		3
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Güzel San'atlar Müsabakası"	Vatan Gazetesi	27 Ocak 1941		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevi'nde Resim, Heykel ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	Şubat 1941	96	553-554
SERGİLER	Anonim	"Ressam Ercümen Kalmukun Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Şubat 1941		
SERGİLER	Anonim	"Ercümenin Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	2 Şubat 1941		
SERGİLER	Anonim	"Halkevinde Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Şubat 1941		2
SERGİLER	Anonim	"Naci Kalmukoğlu Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	12 Şubat 1941		2
SERGİLER	Anonim	"Naci Kalmukoğlu Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	13 Şubat 1941		1
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri İkinci Resim ve Fotoğraf Sergisi Bugün Açılıyor"	Ulus Gazetesi	23 Şubat 1941		1,2
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri Sergileri"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Şubat 1941		
SERGİLER	Anonim	"Adana Halkevinde Resim Sergisi Kapandı"	Ulus Gazetesi	28 Şubat 1941		6
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	Mart 1941	97	67-68
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri Resim ve Fotoğraf Sergisi, Ankara Halkevindeki Sergi Büyük Alâka İle Karşılandı"	Ulus Gazetesi	11 Mart 1941		2
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Altıncı Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Nisan 1941		2
SERGİLER	Anonim	"Basın Birliğinde Bir Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Mayıs 1941		
SERGİLER	Anonim	"Maarif Vekili Basın Birliğinde"	Vatan Gazetesi	15 Mayıs 1941		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	3 Haziran 1941		1
SERGİLER	Anonim	"Eminönü Halkevinde Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Temmuz 1941		
SERGİLER	Anonim	"Sayın Yurddaş! (Refia Edren'in Yurt Gezileri İle Gönderildiği Ordu'daki Halkevi'nde Açılacak Sergisi İle İlgili İlan)"	Gürses Gazetesi	9 Ağustos 1941		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Ağustos 1941		
SERGİLER	Anonim	"Ordu'da Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	14 Ağustos 1941		2
SERGİLER	Anonim	"Millî Şefimiz Güzel Sanatlar Akademisinde"	Ulus Gazetesi	18 Eylül 1941		1
SERGİLER	Anonim	"İzmir Enternasyonal Fuarında Talebe Resim ve Yazı Sergisi"	Ulus Gazetesi	22 Eylül 1941		4
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 İkinciteşrin 1941		
SERGİLER	Anonim	"Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	1 Sontesrin 1941		1,5
SERGİLER	Anonim	"3 üncü Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	1 Kasım 1941		
SERGİLER	Anonim	"Millî Şefimiz Resim ve Heykel Sergisine Şeref Verdiler"	Ulus Gazetesi	2 Sontesrin 1941		1
SERGİLER	Anonim	"Hasan Âli Yücel'in Açılış Konuşması" (İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Hakkında)	Güzel Sanatlar	1942	4	2
SERGİLER	Anonim	"Halkevimizde Açılacak Sergiler"	Ulus Gazetesi	13 Sonkânun 1942		3
SERGİLER	Anonim	"Üçüncü Devlet Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	22 İkincikânun 1942		
SERGİLER	Anonim	"Üçüncü Devlet Resim Sergisi"	Yeni Adam	29 İkincikânun 1942	370	5
SERGİLER	Anonim	"Genç Bir San'atkarın Açtığı Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Şubat 1942		
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri Yıldönümünde Umumi Çalışmalar, 40 Ayrı Vilayette Yapılmış 400 Tabloyu ve Folklor Bakımından Tezyinî Eşyayı Gösteren Üç Ayrı Sergi Açılacak"	Ulus Gazetesi	20 Şubat 1942		1,4
SERGİLER	Anonim	"Halkevlerimizin Onuncu Yıldönümü, Bugün Açılacak Sergiler"	Ulus Gazetesi	22 Şubat 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Sanatımızın Altın Çağına Doğru"	Ulus Gazetesi	24 Şubat 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri 3 üncü Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisinde Derece Alanlar"	Ulus Gazetesi	27 Şubat 1942		1
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Üçüncü Amatör Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Mart 1942		4,5
SERGİLER	Anonim	"Millî Şef Halkevleri Sergisine Şeref Verdi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Mart 1942		
SERGİLER	Anonim	"Cumhurreisimiz İnönü, C.H.Partisinin 40 Vilayete Gönderdiği Ressamların Yaptıkları 393 Tablo İle Amatör Resim ve Fotoğraflarını Toplayan Halkevleri Sergisini Gezdi"	Ulus Gazetesi	4 Mart 1942		1
SERGİLER	Anonim	"Juri Heyeti, Son Geziye İştirak Eden Ressamlardan Mükâfat Kazananları Dün Tesbit Etti"	Ulus Gazetesi	4 Mart 1942		1,3
SERGİLER	Anonim	"C.H.P. Resim Müsabakası"	Vatan Gazetesi	4 Mart 1942		
SERGİLER	Anonim	"Sergievinde ve Halkevi Galerisinde Açılmış Olan Sanat Sergilerini Şimdiye Kadar 100.000 den Fazla Vatandaş Ziyaret Etti"	Ulus Gazetesi	10 Mart 1942		1
SERGİLER	Anonim	"Yurt Resimlerinden Toplanan Sergi"	Ülkü	16 Mart 1942	12	23

SERGİLER	Anonim	"C.H.P. Resim Sergisi"	Ülkü	1 Nisan 1942	13	9
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Siyasal Bilgiler'deki Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	7 Nisan 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Güzel Bir Tören Yapıldı ve İki Sergi Açıldı"	Ulus Gazetesi	20 Mayıs 1942		1,2
SERGİLER	Anonim	"Yenilerin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mayıs 1942		
SERGİLER	Anonim	"Bakım ve Tutum Sergisi ile Resim Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	24 Mayıs 1942		1
SERGİLER	Anonim	"Peyzaj Sergisi Beyoğlunda Açıldı"	Tan Gazetesi	6 Haziran 1942		3
SERGİLER	Anonim	"İstanbul Halkevlerinin Faaliyeti"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Haziran 1942		
SERGİLER	Anonim	"Beyoğlu Halkevindeki Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Haziran 1942		
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinde Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Temmuz 1942		
SERGİLER	Anonim	"Akademinin 60. Yılı Sergisi"	Tan Gazetesi	7 Temmuz 1942		3
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Dördüncü Ortaokulun Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	14 Temmuz 1942		4
SERGİLER	Anonim	"G.S.A. Sergisinde Gördüklerimiz"	Tan Gazetesi	18 Temmuz 1942		3
SERGİLER	Anonim	"Akademinin Bayramı"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1942		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında"	Ulus Gazetesi	19 Temmuz 1942		1,4
SERGİLER	Anonim	"Güzel San'atlar Akademisinin 60 ıncı Yılı Kutlandı"	Vatan Gazetesi	19 Temmuz 1942		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Güzel Sanatlar Akademisinde"	Ulus Gazetesi	21 Temmuz 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Ankara Profesyonel Ressamlarının Sergisi"	Ulus Gazetesi	26 Temmuz 1942		2
SERGİLER	Anonim	"G.S.A. Sergisinde Gördüklerimiz"	Tan Gazetesi	28 Temmuz 1942		
SERGİLER	Anonim	"Millî Şef Güzel San'atlar Akademisini Ziyaret Ettiler"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1942		
SERGİLER	Anonim	"Millî Şef'imiz Dün Güzel San'atlar Akademisini Ziyaret Ettiler"	Ulus Gazetesi	2 Ağustos 1942		1
SERGİLER	Anonim	"Cumhurreisimiz Dün G.Sanatlar Akademisinin Sergisini Şerefliendirdiler"	Tan Gazetesi	2 Ağustos 1942		
SERGİLER	Anonim	"İnönü Güzel Sanatlar Akademisinde"	Vatan Gazetesi	2 Ağustos 1942		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Millî Şef'imizin Akademi Sergisinde Tetkikleri"	Ulus Gazetesi	4 Ağustos 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar: Profesyonel Ressamların Sergisi"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Üsküdar Halkevinin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Ağustos 1942		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Üsküdar Halkevinde Amatör Resim Sergisi)	Ulus Gazetesi	28 Ağustos 1942		3
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Profesyonel Ressamlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Ağustos 1942		
SERGİLER	Anonim	"Sanat Hayatı: İki Sergi"	Ülkü	16 Eylül 1942	24	9
SERGİLER	Anonim	"Millî Şef Ankara'da İki Ressamın Sergisini Ziyaret Etti"	Tanin Gazetesi	1 Birinciteşrin 1942		
SERGİLER	Anonim	"Eminönü Halkevinde Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	7 Ekim 1942		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Resim Sergisi Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Birinciteşrin 1942		
SERGİLER	Anonim	"IV. Resim ve Heykel Sergisini Dün Ankara Sergievinde Başvekilimiz Açtı"	Ulus Gazetesi	1 Sontegşrin 1942		1,5
SERGİLER	Anonim	"Başvekil, Devlet Resim ve Heykel Sergisini Açtı"	Vatan Gazetesi	1 İkinciteşrin 1942		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Devlet Resim ve Heykel Sergisindeki Atatürk Büstü"	Ulus Gazetesi	3 Sontegşrin 1942		4
SERGİLER	Anonim	"Artistik Oluşlar, IV'üncü Resim ve Heykel Sergisi"	Yeni Adam	12 Son Teşrin 1942	411	7,11
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Arkitekt	1943	7-8	188
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamlar ve Heykeltıraşları Birliği Sergisi"	Arkitekt	1943	7-8	188
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Kemal Zeren'in Sergisi Hakkında)	Arkitekt	1943	7-8	188
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Onuncu Sergisi"	Akşam Gazetesi	21 Kânunusani 1943		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Sergisi Dün Akademide Burhan Toprağın Güzel Bir Konferansile Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 İkincikânun 1943		1,3
SERGİLER	Anonim	"D Grubunun Resim Sergisi"	Milliyet Gazetesi	24 İkincikânun 1943		3
SERGİLER	Anonim	"d Grubu Sergisi Dün Açıldı"	Tan Gazetesi	24 Ocak 1943		
SERGİLER	Anonim	"Halkeverleri Dördüncü Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ulus Gazetesi	21 Şubat 1943		4
SERGİLER	Anonim	"Halkeverimizin Açtıkları Sergiler"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Şubat 1943		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi"	Yurt ve Dünya	Şubat-Mart 1943	26-27	45-46
SERGİLER	Anonim	"Profesör Mustafa Şekibin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mart 1943		
SERGİLER	Anonim	"Şekip Tunç'un Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	7 Mart 1943		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Kültür Heyeti Reisi Şehirimizde"	Vatan Gazetesi	14 Mart 1943		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Resim ve Grafik Sanatlar Sergisi Ankara Halkevinde Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	19 Mart 1943		1,2
SERGİLER	Anonim	"Başvekilimiz İngiliz Resim ve Grafik Sanatlar Sergisinde"	Ulus Gazetesi	27 Mart 1943		1
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Resim ve Grafik Sanatlar Sergisi"	Ülkü	1 Nisan 1943	37	24
SERGİLER	Anonim	"Harcıye Vekilimiz İngiliz Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	4 Nisan 1943		1
SERGİLER	Anonim	"Londra'da Bir Türk Resim Sergisi Açılacak"	Ulus Gazetesi	8 Nisan 1943		1
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevi Yıllık Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	20 Mayıs 1943		1,5
SERGİLER	Anonim	"Londrada Açılan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Mayıs 1943		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevi'nde"	Ülkü	1 Haziran 1943	41	16
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Yirminci Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	18 Haziran 1943		1,3

SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Sergisinde"	Ulus Gazetesi	23 Haziran 1943		4
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Ülkü	1 Temmuz 1943	43	16
SERGİLER	Anonim	"Dün Açılan İki Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Temmuz 1943		
SERGİLER	Anonim	"Yenilerin Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	4 Temmuz 1943		
SERGİLER	Anonim	"Londra Halkevinde, Yozgat Ortaokulunun Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		1,5
SERGİLER	Anonim	"Edimburg Üniversitesi Güzel Sanatlar Profesörü Mr. Herbert Read'ın Söylediği Açış Nutku"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5,6
SERGİLER	Anonim	"Londra Halkevinde Yozgat Ortaokul Talebesinin Resim Sergisi, İngiliz Sanat Mahfillerinde Büyük Bir Alâka Uyandırdı"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5
SERGİLER	Anonim	"Dün Açılan Resim Sergileri"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Temmuz 1943		
SERGİLER	Anonim	"Nazmi Ziya Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Eylül 1943		
SERGİLER	Anonim	"Kenan Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Birinciteşrin 1943		
SERGİLER	Anonim	"İki Kıymetli Türk San'atkarının Açtığı Sergi"	Vatan Gazetesi	6 Birinciteşrin 1943		
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu Sergisinde"	Ulus Gazetesi	10 Ekim 1943		2
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu Sergisi)	Ulus Gazetesi	16 Birinciteşrin 1943		3
SERGİLER	Anonim	"Günler Boyunca: Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Eren Eyüboğlu'nun Resim Sergisi"	Ülkü	16 Birinciteşrin 1943	50	IV
SERGİLER	Anonim	"V inci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Dün Maarif Vekilimizin Bir Nutku ile Sergievinde Açıldı"	Ulus Gazetesi	1 Sontegrin 1943		1,2
SERGİLER	Anonim	"Başveklimiz Resim ve Heykel Sergisini Gezdi"	Ulus Gazetesi	1 Sontegrin 1943		1
SERGİLER	Anonim	"Maarif Vekili 5. Devlet Resim ve Heykel Sergisini Açtı"	Vatan Gazetesi	1 İkinciteşrin 1943		
SERGİLER	Anonim	"Bursada Cemal Tollu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 İkinciteşrin 1943		
SERGİLER	Anonim	"Günler Boyunca: Millî Şef Üç Emekli Subayın Resim Sergisinde"	Ülkü	1 Mart 1944	59	IV
SERGİLER	Anonim	"Günler Boyunca: C.H.P. Halkevleri Beşinci Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	1 Mart 1944	59	IV
SERGİLER	Anonim	"Eminönü Halkevinde İstanbul Abideleri Sergisi"	Vatan Gazetesi	27 Nisan 1944		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mayıs 1944		4
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim ve Heykel Sergisi"	Vatan Gazetesi	7 Mayıs 1944		
SERGİLER	Anonim	"d Grubu Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	18 Mayıs 1944		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Mimarî Sergisi Yarın Ankara Halkevi Salonunda Açılacak"	Vatan Gazetesi	4 Haziran 1944		
SERGİLER	Anonim	"Büyük Rağbet Gören Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Haziran 1944		
SERGİLER	Anonim	"Ankarada İngiliz Mimarî Sergisi"	Vatan Gazetesi	14 Haziran 1944		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi Dün Açıldı"	Vatan Gazetesi	11 Temmuz 1944		
SERGİLER	Anonim	"Millî Şef C.H.P. Yurt Gezisi Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	9 Eylül 1944		
SERGİLER	Anonim	"CHP Yurd Gezisi Resim Sergisi"	Ülkü	16 Eylül 1944	72	24
SERGİLER	Anonim	"Resim Sanatımız Hakkında"	İstanbul	15 İkतेşrin 1944	22	6
SERGİLER	Anonim	"Başveklimiz Devlet Resim ve Heykel Sergisinde"	Ulus Gazetesi	3 Son Teşrin 1944		
SERGİLER	Anonim	"Altıncı Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Ülkü(Yeni Seri)	16 İkinci Teşrin 1944	76	23
SERGİLER	Anonim	"C.H.Partisinin Manisa ve Konya Halkevlerinde Açtığı Seyyar Yurt Gezisi Sergisi"	Ar	Birinci Kânun 1944	1	18
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Nejat Melih Devrim Sergisi Hakkında)	Akşam Gazetesi	10 Aralık 1944		
SERGİLER	Anonim	"Genç Bir Ressamın Açtığı Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Birincikânun 1944		
SERGİLER	Anonim	"Sergiler"	Radyo	1 İl. Kânun 1945	37	7
SERGİLER	Anonim	"Ankara Halkevinde Resim ve Fotoğraf Müsabakası"	Ulus Gazetesi	22 Ocak 1945		
SERGİLER	Anonim	" 'D' Grubu Sergisi"	Akşam Gazetesi	26 Kânunusani 1945		5
SERGİLER	Anonim	"Devirler Boyunca Klâsik Avrupa Resmi Sergisi"	Akşam Gazetesi	15 Şubat 1945		
SERGİLER	Anonim	"Klâsik Avrupa Resmi, Dün Güzel Sanatlar Akademisinde Büyük Bir Sergi Açıldı"	Akşam Gazetesi	18 Şubat 1945		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Dün Güzel Bir Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Şubat 1945		
SERGİLER	Anonim	"Devirler Boyunca Avrupa Resmi"	Yedigün	25 Şubat 1945	265	9
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Sergisi Uzatıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mart 1945		2
SERGİLER	Anonim	"Akhisar'da Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Mart 1945		
SERGİLER	Anonim	"D Grupunun Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Mart 1945		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Son Posta Gazetesi	16 Mart 1945		2
SERGİLER	Anonim	" 'D' Grubu Resim Sergisi Bugün Açılıyor"	Son Telgraf Gazetesi	16 Mart 1945		2
SERGİLER	Anonim	"Celal Esat Arseven'in Suluboya Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	16 Mart 1945		
SERGİLER	Anonim	" 'D' Grubu Sergisi Açıldı"	Akşam Gazetesi	17 Mart 1945		3
SERGİLER	Anonim	"Şehir Haberleri-d Grubu Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Mart 1945		2
SERGİLER	Anonim	" 'D' Grubu Resim Sergisi Açıldı"	Son Posta Gazetesi	17 Mart 1945		5
SERGİLER	Anonim	"Bir Resim Sergisi"	Arkitekt	Mart-Nisan 1945	3-4	61
SERGİLER	Anonim	"Fahrünnisa Zeyidin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Nisan 1945		2
SERGİLER	Anonim	"Bir Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Nisan 1945		2
SERGİLER	Anonim	"Sabri Berkel Resim Sergisi"	Tanin Gazetesi	28 Nisan 1945		4
SERGİLER	Anonim	"Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	23 Mayıs 1945		

SERGİLER	Anonim	"Halkevinin Hazırladığı Onuncu Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	26 Mayıs 1945		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	7 Haziran 1945		
SERGİLER	Anonim	"Siirt Halkevinde Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	9 Haziran 1945		
SERGİLER	Anonim	"G.T.Enstitüsünde Resim-İş Sergisi"	Ulus Gazetesi	17 Haziran 1945		
SERGİLER	Anonim	"Malatya Lisesinde Açılan Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	22 Haziran 1945		
SERGİLER	Anonim	"Millî Şefimiz Gazi Eğitim Enstitüsünde Açılan Resim-İş Sergisini Şerefliendirdi"	Ulus Gazetesi	23 Haziran 1945		
SERGİLER	Anonim	"Ankara'da Amerikan Sanat ve Mimarî Sergisi Açıldı"	Akşam Gazetesi	30 Haziran 1945		
SERGİLER	Anonim	"D. Grubu Resim Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Temmuz 1945		1,3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu 14 üncü Resim Sergisi"	Milliyet Gazetesi	31 Temmuz 1945		
SERGİLER	Anonim	"D. Grubu Resim Sergisi Dün Güzel San'atlar Akademisinde Açıldı"	Vakit Gazetesi	31 Temmuz 1945		3
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	31 Temmuz 1945		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği: Resim Sergisi"	Radyo	1 Ağustos 1945	44	12
SERGİLER	Anonim	"G.E. Enstitüsünde: Resim-İş Sergisi"	Radyo	1 Ağustos 1945	44	13
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	1 Ağustos 1945		
SERGİLER	Anonim	" 'D' Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Ağustos 1945		2
SERGİLER	Anonim	"Hasan Kavruk'un Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Eylül 1945		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Çocukları Resim Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	6 Ekim 1945		
SERGİLER	Anonim	"VII. Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Çığır	Kasım 1945	156	271
SERGİLER	Anonim	"VII. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Hilmi Uran tarafından Açıldı"	Ulus Gazetesi	1 Kasım 1945		
SERGİLER	Anonim	"Ankarada Açılan İngiliz Çocuklarının Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	13 Kasım 1945		
SERGİLER	Anonim	"VII inci Devlt Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	16 Kasım 1945	100	24
SERGİLER	Anonim	"Ankara'dan Portreler Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	26 Kasım 1945		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Çocuklarının Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	3 Aralık 1945		
SERGİLER	Anonim	"İngiliz Çocukları Resim Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	6 Aralık 1945		
SERGİLER	Anonim	"Eyüboğlu'nun Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	25 Ocak 1946		
SERGİLER	Anonim	"Ordu Evinde Resim Sergisi"	Ülkü	1 Şubat 1946	105	22
SERGİLER	Anonim	"Emekli Ressam Subayların Sergisinde"	Ulus Gazetesi	6 Şubat 1946		
SERGİLER	Anonim	"Çocuk Resimleri Sergisi"	Akşam Gazetesi	8 Şubat 1946		
SERGİLER	Anonim	"Doğan Kardeş Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	10 Şubat 1946		
SERGİLER	Anonim	"Halkeverimizin Çalışmaları"	Ulus Gazetesi	24 Şubat 1946		
SERGİLER	Anonim	"Yeni Bir Ressamlar Grubu Kuruldu"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mayıs 1946		
SERGİLER	Anonim	"Halkevimizin Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	22 Mayıs 1946		
SERGİLER	Anonim	"İstanbul'da Üç Resim Sergisi"	Ülkü	1 Haziran 1946	113	22
SERGİLER	Anonim	"Sergi Bolluğu"	Ülkü	16 Haziran 1946	114	21
SERGİLER	Anonim	"Yeni Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	11 Ağustos 1946		
SERGİLER	Anonim	"M.D.T. Resim Sergisi"	Ülkü	16 Ağustos 1946	118	21
SERGİLER	Anonim	"Öğrencilerin Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	20 Ağustos 1946		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği: Resim Sergisi"	Radyo	1 Ekim 1946	58	16
SERGİLER	Anonim	"M.D.T. Resim Sergisi"	Radyo	1 Ekim 1946	59	17
SERGİLER	Anonim	"Eren Eyüpoğlu Ankara'da Bir Resim Sergisi Açıyor"	Akşam Gazetesi	23 Ekim 1946		
SERGİLER	Anonim	"Kadıköy Halkevi Resim ve Heykel Sergisi"	Akşam Gazetesi	26 Ekim 1946		
SERGİLER	Anonim	"Arif Kaptan'ın Resim Sergisi"	Radyo	1 Kasım 1946	59	23
SERGİLER	Anonim	"Kıymetli Bir Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	3 Kasım 1946		
SERGİLER	Anonim	"Paris Sergisine Eser Gönderen Türk Ressamları"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Kasım 1946		
SERGİLER	Anonim	"Paris'e Gönderilecek Resim Sergisi"	Son Posta Gazetesi	3 Kasım 1946		5
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	19 Kasım 1946		
SERGİLER	Anonim	"Ankara'da Resim Sergileri"	Ulus Gazetesi	22 Kasım 1946		
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamları Pariste İkinci Bir Resim Sergisi Daha Açtılar"	Vatan Gazetesi	2 Aralık 1946		
SERGİLER	Anonim	"Sur l'Exposition de Zeki Faik İzer"	İstanbul Gazetesi	13 Aralık 1946		
SERGİLER	Anonim	"Paris'te Türk Resim Sergisi"	Ülkü	16 Aralık 1946	126	19
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamları, Paristeki Sergi Hakkında Bir Fransız Gazetesinin Makalesi"	Akşam Gazetesi	26 Aralık 1946		
SERGİLER	Anonim	"8 İnci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Arkitekt	1947	3-4	87
SERGİLER	Anonim	"Sekizinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Ocak 1947		
SERGİLER	Anonim	"Ankara D.T.C. Fakültesinde Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	3 Ocak 1947		
SERGİLER	Anonim	"Ressam Emekli Subaylar Derneğinin Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	7 Ocak 1947		
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim Sergisinde Bir Hâdisë"	Vatan Gazetesi	9 Ocak 1947		
SERGİLER	Anonim	"Türk Ressamları'nın Paris'teki Başarıları"	Vatan Gazetesi	17 Ocak 1947		

SERGİLER	Anonim	"Orduevi Emekli Subaylar Sergisi"	Ulus Gazetesi	25 Ocak 1947		
SERGİLER	Anonim	"Cumhurbaşkanımız Emekli Subaylar Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	10 Şubat 1947		
SERGİLER	Anonim	"Kahire ve Delhi Resim Sergileri"	Ulus Gazetesi	24 Şubat 1947		
SERGİLER	Anonim	"Londra'da Türk Sergisi"	Ulus Gazetesi	24 Şubat 1947		
SERGİLER	Anonim	"Afyon'da Resim Sergisi, Halkevinde Açılan Sergi Geniş İli Uyardı"	Akşam Gazetesi	5 Mart 1947		
SERGİLER	Anonim	"Adana Halkevi Galerisi"	Ulus Gazetesi	12 Mart 1947		
SERGİLER	Anonim	"Cemal Tolu'nun Resim Sergisi"	Yedigün	20 Nisan 1947	737	17
SERGİLER	Anonim	"Ankara Kız Lisesi Öğrencilerinin Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Mayıs 1947		
SERGİLER	Anonim	"Ankara Kız Lisesi Öğrencilerinin Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Mayıs 1947		
SERGİLER	Anonim	"Paris'te Genç Bir Türk San'atkarı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mayıs 1947		
SERGİLER	Anonim	"Fransız Ressamının Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Mayıs 1947		
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi'nin Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	19 Mayıs 1947		
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahminin Sergisi Büyük Alâka Görüyor"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Haziran 1947		
SERGİLER	Anonim	"Resim, İş ve Yazı Kurslarının Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	8 Haziran 1947		
SERGİLER	Anonim	"Galatasaray Resim Sergisi Açıldı"	Yedigün	1 Ağustos 1947	73	
SERGİLER	Anonim	"İngiltere'de Müzeler ve Türk Eserleri"	Akşam Gazetesi	8 Ağustos 1947		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Ankara 24. Senesi Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	9 Eylül 1947		
SERGİLER	Anonim	"D Grubu 15 inci Yılı Kutluoyor"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Ekim 1947		
SERGİLER	Anonim	"Hüseyin Tahirzade'nin Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Ekim 1947		
SERGİLER	Anonim	"'D' Grubu Resim Sergisi Dün Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ekim 1947		2
SERGİLER	Anonim	"D Grubu Dün Bir Resim Sergisi Açtı"	En Son Dakika	19 Ekim 1947		
SERGİLER	Anonim	"D. Grubunun Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı"	Son Posta Gazetesi	19 Ekim 1947		2
SERGİLER	Anonim	"d Grubu Sergisinde Konuşmalar"	Yirminci Asır	1 Kasım 1947	1	4
SERGİLER	Anonim	"10 lar Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	19 Kasım 1947		
SERGİLER	Anonim	"Bir Sergi"	Varlık	1 Aralık 1947	329	2
SERGİLER	Anonim	"Zeki Kocameh'nin Sergisi"	Akşam Gazetesi	6 Aralık 1947		
SERGİLER	Anonim	"Yeni Bir Resim Sergisi"	Muhit	11 Aralık 1947	2	8
SERGİLER	Anonim	"Müstakil Ressamlar Sergisi"	Arkitekt	1948	3-4	59-60
SERGİLER	Anonim	"Ressam Emekli Subayların 5 inci Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	29 Ocak 1948		2
SERGİLER	Anonim	"Bursa Kız Öğretmen Okulu Öğrencilerinin Amerikada Açılan Resim Sergisi"	Uludağ	Ocak-Şubat 1948	87	30-32
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde Türk Süsleme Sanatları Sergisi Törenle Açıldı"	Vatan Gazetesi	15 Şubat 1948		
SERGİLER	Anonim	"Memleket Resimleri"	Ulus Gazetesi	7 Mart 1948		8
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi Eyüboğlu Sergisi"	Vatan Gazetesi	28 Mart 1948		
SERGİLER	Anonim	"Aynı Olayları-Eyüboğlu'nun Sergisi"	Varlık	1 Nisan 1948	333	2
SERGİLER	Anonim	"Bn. Fahrünnisa Zeyd'in Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	1 Nisan 1948		
SERGİLER	Anonim	"Dün Açılan Amerikan Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Haziran 1948		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Güzel Sanatlar Birliği Sergisi Hakkında)	Vatan Gazetesi	3 Ağustos 1948		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	En Son Dakika	4 Ağustos 1948		
SERGİLER	Anonim	"Ressamlara Verilen 2,5 Günlük Mühlet"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Ağustos 1948		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Yeniler Grubunun Sergisi Hakkında)	Vatan Gazetesi	18 Ekim 1948		
SERGİLER	Anonim	"Türkiye'de Okuyan Bir İsveçlinin Değerli Eserleri"	Ulus Gazetesi	28 Aralık 1948		2
SERGİLER	Anonim	"Yeniler Grubu Sergisi 1948"	Yaşayan Sanat	Ocak 1949	1	
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Ocak 1949		
SERGİLER	Anonim	"10 uncu Devlet Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	3 Ocak 1949		
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisinde"	Ulus Gazetesi	8 Ocak 1949		
SERGİLER	Anonim	"Bir Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Ocak 1949		
SERGİLER	Anonim	"Fahrünnisa Zeid'in Londrada İkinci Sergisi Açıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Ocak 1949		
SERGİLER	Anonim	"Bir Türk Ressamının Londrada Teşhir Ettiği Tablolar Beğenildi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Şubat 1949		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Talebesinin Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	3 Mart 1949		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (İhsan Cemal Karaburçak Sergisi Hakkında)	Ulus Gazetesi	8 Mart 1949		
SERGİLER	Anonim	"Avrupalılar Bizden Sanat Sergisi İstiyor"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Temmuz 1949		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	6 Ağustos 1949		
SERGİLER	Anonim	"Günün Hâdiseleri"	Vatan Gazetesi	11 Ağustos 1949		
SERGİLER	Anonim	"Londra Halkevinde Açılan Türk Nakış ve Elişi Sergisi"	Ulus Gazetesi	19 Ağustos 1949		
SERGİLER	Anonim	"Nimet ve Celle Danışmend Resim Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	18 Eylül 1949		
SERGİLER	Anonim	"Güzel Bir Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Eylül 1949		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Ahmet Uzelli Resim Sergisi Hakkında)	Ulus Gazetesi	13 Ekim 1949		

SERGİLER	Anonim	"Bir Öğrenci Sergisi Daha"	Şadırvan	4 Kasım 1949	16	32
SERGİLER	Anonim	"Amerikada Bir Türk Sergisi"	Vatan Gazetesi	16 Kasım 1949		
SERGİLER	Anonim	"Yenilerin Resim Sergisi"	Şadırvan	18 Kasım 1949	34	16
SERGİLER	Anonim	"İstanbulda Resim Faaliyeti"	Yeni İstanbul Gazetesi	6 Aralık 1949		
SERGİLER	Anonim	"Dünyaca Tanınmış Bir İngiliz Heykeltıraşının Güzel Bir Eseri"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Aralık 1949		
SERGİLER	Anonim	"Sanat Dostları Cemiyetinde Bir Resim Sergisi Açıldı, Bir Konser Verildi"	Yeni İstanbul Gazetesi	24 Aralık 1949		
SERGİLER	Anonim	"Amerikada Resim Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Ocak 1950		
SERGİLER	Anonim	Başlıksız (Hasan Kaptan Resim Sergisi Hakkında)	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1950		
SERGİLER	Anonim	"Lozandaki Gaugin Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	18 Şubat 1950		
SERGİLER	Anonim	"Avni Arbaş'ın Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	24 Şubat 1950		
SERGİLER	Anonim	"7 Yaşındaki Çocuğun Sergisi"	Vatan Gazetesi	17 Mart 1950		
SERGİLER	Anonim	"Onbirinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	16 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi'nin Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	16 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Heykel Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	16 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Resimlerle Hâdiseler"	Vatan Gazetesi	17 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Yenilerin Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Azra İnal ve Fethi Karakaş Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Bir Heykel Sergisi ve Heykel Faaliyeti"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"İki İstidatlı Kadın"	Yeni İstanbul Gazetesi	22 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Çocuk Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	23 Nisan 1950		
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi Sergisi"	Varlık	1 Mayıs 1950	359	16
SERGİLER	Anonim	"Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	11 Mayıs 1950		
SERGİLER	Anonim	"Resimlerle Hâdiseler"	Vatan Gazetesi	30 Mayıs 1950		
SERGİLER	Anonim	"Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Haziran 1950		
SERGİLER	Anonim	"Bursa'da Güzel Sanatların Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	9 Haziran 1950		
SERGİLER	Anonim	"Akademide Bir Reproduction ve Moulage Sergisi Açıldı"	Yeni İstanbul Gazetesi	13 Temmuz 1950		
SERGİLER	Anonim	"1951'de Pariste Türk Sanatını Gösterecek Bir Sergi Açılacak"	Yeni İstanbul Gazetesi	30 Ağustos 1950		
SERGİLER	Anonim	"Resimlerle Hâdiseler"	Vatan Gazetesi	5 Eylül 1950		
SERGİLER	Anonim	"Atina'da Açılan Türk Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Ekim 1950		
SERGİLER	Anonim	"Delilerin Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	29 Ekim 1950		
SERGİLER	Anonim	"İki Küçük Ressamın Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	3 Kasım 1950		
SERGİLER	Anonim	"Esat Arer'in Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Aralık 1950		
SERGİLER	Anonim	"Britanya Festivali: Muasır ve Kadim San'at Eserleri ve Hazineleri Teşhir Edilecektir"	Milliyet Gazetesi	14 Aralık 1950		4
SERGİLER	Ararad,M. Tevfik	"Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında"	Ülkü	16 Eylül 1942	24	
SERGİLER	Arseven,Nezihe	"İlk Sergi"	Yücel	Ekim 1936		67-69
SERGİLER	Artam,Nurettin	"Orduevindeki Resim Sergisinde Birkaç Saat"	Ulus Gazetesi	25 Ocak 1946		
SERGİLER	Atay,Falih Rifki	"Yugoslavya Mektupları:3. Sergimizde, Belgrad 15 Nisan"	Ulus Gazetesi	20 Nisan 1937		1,5
SERGİLER	Atay,Falih Rifki	"Güzel Sanat Sergilerimiz"	Ulus Gazetesi	6 Sontegrin 1943		1,2
SERGİLER	Atay,Neşet	"1939 Nevyork Dünya Sergisinde Türkiye"	Ulus Gazetesi	8 Şubat 1939		7
SERGİLER	Atay,Neşet Halil	"Nevyork Mektupları: Birleşik Amerika'da Demokrasi Sergisi ve Türkiye Pavyonu"	Ulus Gazetesi	6 Haziran 1939		5
SERGİLER	Atay,Neşet Halil	"Güzel Sanatlar: İstanbulda Sanat Sergileri"	Ulus Gazetesi	30 Haziran 1942		4
SERGİLER	Atay,N.H.	"Güzel Sanatlar: Güzel Sanatlar Akademisininin 60 İnci Yılı"	Ulus Gazetesi	28 Temmuz 1942		4
SERGİLER	Ay,Lütfi	"Memleketimizde Sanat Hareketleri: Yozgat Lisesi Talebesinin Sergisi"	Servetifünun Uyanış	28 Kinciteşrin 1940	2310	19
SERGİLER	Ay,Lütfi	"Eren Eyüboğlu ile Bir Konuşma"	Ulus Gazetesi	29 Kasım 1946		
SERGİLER	B.A.	"Edebiyat ve Sanat: Ressam Halit Beyin Sergisi..."	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Kincikânun 1933		5
SERGİLER	B.A.	"Yarı-Siyası: Halkevindeki Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Nisan 1934		3
SERGİLER	B.K.	"Bu Seneki Ankara Resim Sergisi, Sergide Yeni Bir Merhale Olmadığı ve Genç İstidatların Hocalarının Tesiri Altında Kaldığı Görülüyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Mayıs 1931		5
SERGİLER	B.K.	"Halkevindeki Resim Sergisi, Şeref Kâmil Bey, Portredeki Muvaffakiyeti ve ankara İntibalarını Tespit Kudretiyle Temayüz Etmıştır"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Haziran 1932		5
SERGİLER	B.K.	"Halkevinde Resim Sergisi, 11 Senedir Memleket ve Sanat Aşkıyla Bozok'ta Bozkır'da Bir Genç Beklediğimiz Resmin İlk Habercisi!..."	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 Haziran 1933		4
SERGİLER	B.K.Ç.	"D Grubunun Sergisi"	Yeni Kültür	Mart 1939	49	26-28
SERGİLER	B.K.Ç.	"Ankara'daki 22nci Resim Sergisi Dolayısıyla"	Yücel	Ağustos 1945	106	200-201
SERGİLER	Baki Süha	"Fotograf ve Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 1940		
SERGİLER	Baki Süha	"Güzel Sanatlar: Bahar Özlemi"	Ulus Gazetesi	10 Şubat 1942		4
SERGİLER	Baki Süha	"Güzel Sanatlar: Yozgatlı Küçük Sanatkârlar"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1942		4
SERGİLER	Balcioğlu,Şahap	"11 Gencin Sergisi"	Akşam Gazetesi	7 Ekim 1950		

SERGİLER	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"D Grubu Resim Sergisi"	Yeni Adam	5 Şubat 1934	6	6
SERGİLER	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"D Grubu Sergisi"	Yeni Adam	10 Kânunusani 1935	54	
SERGİLER	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"İzmit'te Resim Sergisi"	Yeni Adam	27 Nisan 1939	226	2
SERGİLER	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Müstehcen Nedir"	Yeni Adam	11 Mayıs 1939	228	2
SERGİLER	Banarlı, N. Sami	"Genç Ressamlarımızın Açtığı Sergi Büyük Alâka Gördü"	Yedigün	25 Mayıs 1950		
SERGİLER	Başar, A. Hamdi	"Bir Resim Sergisi ve Bir Tenkit Makalesi"	Son Posta Gazetesi	13 Haziran 1942		3
SERGİLER	Başar,Erol	" 'D' Grubu ve Modern Türk Resmi"	İstanbul	1 Nisan 1945	33	6-7
SERGİLER	Başar,Erol	"Yazılar Sergiler"	İstanbul	15 Ocak 1946	52	9-10
SERGİLER	Başokçu,Rebia Tevfik	"Paris Sergisinde Türk Ressamları"	Vatan Gazetesi	24 Kasım 1946		
SERGİLER	Batu,Sâlahattin	"Hasan Kaptan"	Ulus Gazetesi	21 Mart 1950		
SERGİLER	Baydar,N.	"1 Gün İçin: Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	2 Mart 1938		5
SERGİLER	Baydar,Nasuhi	"1 Gün İçin: Birleşik Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Haziran 1938		5
SERGİLER	Baydar,Nasuhi	"1 Gün İçin: Resim Sergisine Dair"	Ulus Gazetesi	28 Nisan 1939		5
SERGİLER	Behçet Kemal	"Millî Resim Sergisi, Türk Duygu ve Sezginin Coşkun Kaynağı Orta Anadolu'dan İzler..."	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Haziran 1933		5
SERGİLER	Behçet Kemal	"On Yılda Resim ve Son Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 İkinci Teşrin 1933		4
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"Yarı Siyasi: Macar Tabloları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Nisan 1932		2
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"San'atın Salamurası Karşısında (Ankara Resim Sergisi Münasebetile)"	Kadro	Mayıs 1933	17	46-49
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"Yarı Siyasi: Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 İkinci Teşrin 1933		3
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"Tenkit: Ankarada Açılan İnkılâp Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	9 İkinci teşrin 1933		7
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"Yarı-Siyasi: Halkevindeki Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Mayıs 1934		3
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"Yarı-Siyasi: İnkılâp Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 İkinci Teşrin 1934		3
SERGİLER	(Belge),Burhan Asaf	"Güzel San'atlar, Resim: Ankarada Açılan İnkılâp Sergisi"	Vakit Gazetesi	15 Teşrinisani 1934		10,18
SERGİLER	Belge, Burhan	"Yarı-Siyasi: Sovyet Sergisi"	Ulus Gazetesi	20 İkkânun 1934		3
SERGİLER	Belge, Burhan	"Yarı-Siyasal: İnkılâb ve Sanat"	Ulus Gazetesi	14 Sontişrin 1936		3
SERGİLER	Belge, Burhan	"Politika Bahisleri: Yine Sanat"	Ulus Gazetesi	27 Sontişrin 1936		3
SERGİLER	Belge, Burhan	"Güzel Sanatlar ve Subaylarımız"	Ulus Gazetesi	25 Ocak 1945		
SERGİLER	Belge, Burhan	"İnsan ve Kültür: Roosvelt'in Sanat Telakkisi"	Ulus Gazetesi	12 Mayıs 1939		2
SERGİLER	Berk,İlhan	"Bir Resim Sergisi Münasebetile"	Vatan Gazetesi	4 Ağustos 1944		
SERGİLER	Berk,İlhan	"Bir Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	21 Ekim 1948		
SERGİLER	Bilge,Nahid S.	"Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Servetifünun Uyanış	6 İkkinciteşrin 1941	2359	294
SERGİLER	Bilge,Nahid S.	"Plâstik Sanatlar Üzerinde Konuşmalar, Üçüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetile"	Servetifünun Uyanış	20 İkkinciteşrin 1941	2361	4,11
SERGİLER	Bilginer,Recep	"Türk Minyatür ve Süsleme Sanatları Sergisi"	Vatan Gazetesi	3 Şubat 1949		
SERGİLER	Birken,Vahide	"Resim Sergisi, Eser ve Tenkid"	Görüşler	Mart 1941	33	3-5
SERGİLER	Birsel,Salâh	"Azra İnal-Fethi Karakaş Sergisi"	Vatan Gazetesi	18 Haziran 1950		
SERGİLER	Birsel,Salâh	"Bir Resim Sergisi:A.Arâd-Fethi Karakaş"	Vatan Gazetesi	6 Kasım 1950		
SERGİLER	Boubnova, Olga	"Moskovada Türk Resim Sergisi"	Kültür Haftası	14 İkkincikânun 1936	2	34
SERGİLER	Boubnova, Olga	"Moskovadaki Türk Resim Sergisi"	Ülkü	Şubat 1936	36	443-445
SERGİLER	Bowen,Harold	"Türk Çocuklarının Sergisi"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5
SERGİLER	Bowen,Harold	"Turkish Children's Paintings"	Rövü Review	Mart 1944		22-23
SERGİLER	Burhan Ümit	"San'at Aleminde: Müstakil Ressamlar Sergisinde, Avrupada Tahsil Edip Gelen Genç Artistler San'atı Nasıl Anlıyorlar?"	Vakit Gazetesi	21 Mart 1931		6
SERGİLER	Burhan Ümit	"San'at Aleminde, Müstakil Ressamlar Sergisinde, Genç San'atçıların Eserleri Hakkında Ayrı Ayrı Mütalalar"	Vakit Gazetesi	22 Mart 1931		10
SERGİLER	C.	"D Grubunun Resimleri"	Yedigün	7 Ağustos 1935	126	6-26
SERGİLER	C.B.	"Başkente Bir Okul Sergisi"	Ulus Gazetesi	2 Eylül 1946		
SERGİLER	C.N.	"Resim Sergisi"	İkdam Gazetesi	10 Ağustos 1929		
SERGİLER	C.S.	"Beşinci Ankara Resim Sergisi"	Hayat	7 Haziran 1928	80	13-14
SERGİLER	Celal Sahir	"Altıncı Resim Sergisi"	Hayat	15 Temmuz 1929	135	11-15
SERGİLER	Celaeddin,F.	"Galatasaray Resim Sergisi"	Hayat	7 Ağustos 1928	90	
SERGİLER	(Ciraoğlu), Tefik Vural	"Resim Sergisi"	İnan	Mayıs 1945	18	
SERGİLER	Cumali,Necaî	"Olan Biten-X. Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Yaprak	15 Ocak 1949		2
SERGİLER	Çağlar,B. K.	"Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	1 İkkinciteşrin 1936		1,5
SERGİLER	Çağlar,Behçet Kemal	"Ankara Halkevinin İkinci Resim ve Heykel Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mart 1937		
SERGİLER	Çağlar,Behçet Kemal	"Yurttan Renkler ve Sesler"	Ulus Gazetesi	3 Mart 1942		
SERGİLER	Çağlar,Behçet Kemal	"Ankara'daki 22 nci Resim Sergisi Dolayısıyla"	Yücel	Ağustos 1945	106	200-201
SERGİLER	Çamay,Mahmud	"Sanat Köşesi: Liman Sergisi"	Servetifünun Uyanış	22 Mayıs 1941	2335	4,6
SERGİLER	Çapman,Nedim	"Amerikada Başarılı Bir Türk Sergisi"	Akşam Gazetesi	16 Ocak 1947		
SERGİLER	Çelebi,Asaf Hâlet	"Yeni Sanat"	Yeni Adam	5 Birincikânun 1940	310	6-7,10
SERGİLER	Çelebi,Asaf Hâlet	"Yeni Sanat"	Yeni Adam	12 Birincikânun 1940	311	4,11

SERGİLER	Çelebi,Yürük	"Bedri Rahminin Resim Sergisinde Konferans ve Şiir Günü Nasıl Geçti?"	Akşam Gazetesi	25 Nisan 1947		
SERGİLER	Çetintaş,Sedad	"Edirne Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mayıs 1935		
SERGİLER	Çetintaş,Sedad	"Akademi Sergisinde Millî Mimari"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Ağustos 1942		
SERGİLER	Çetintaş,Sedad	"Şekib Tunc'un Sergisinde:Resim San'atının Kudreti ve Fazileti"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mart 1943		
SERGİLER	Çetintaş,Sedad	"Bir Cemiyet ve Bir Sergi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Ağustos 1943		
SERGİLER	Çetintaş,S.	"Galatasaray Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	1 Ağustos 1945		
SERGİLER	Çetintaş,Sedad	"Akademi Binasının Külleri Üstünde Açılan Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Haziran 1948		
SERGİLER	D'Orient,Jose	"La Onzième Exposition du Groupe D" (D Grubunun 11. Sergisi)"	L'Akham Gazetesi	10 Mayıs 1944		2-3
SERGİLER	David,Madeleine	"L'Art Turc a Paris-Peintre Moderne au Musée Cernuschi" (Paris'te Türk Sanatı- Cernuschi Müzesi'nde Modern Ressamlar"	İstanbul Gazetesi	23 Aralık 1946		
SERGİLER	Dere,Eşref	"D. Grubu Resim Sergisi"	Ülkü	Aralık 1947	12	42-43
SERGİLER	Dıranas,Ahmet Muhip	"Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi ve Mükâfat Kazananlar"	Ulus Gazetesi	Kasım 1939		4
SERGİLER	Dıranas, Ahmet Muhip	"Resimde Ümanizma, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	131-154
SERGİLER	Dıranas,Muhip	"Hadiselere Bakarken: Sanatı Halka Götüren Sergi"	Ulus Gazetesi	30 Mayıs 1940		4
SERGİLER	Dıranas	"Halkeverli Amatör Resim ve Fotoğraf Sergisi"	Ülkü	Temmuz 1940	89	448-453
SERGİLER	Dıranas, M.	"İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	16-17
SERGİLER	Dodgson,Campbell	"A Note on Exhibition of British Graphic Art" (İngiliz Grafik Sanatı Sergisine Dair Bir Not)	Rövü Review	24 Nisan 1943	2	3-5
SERGİLER	Doğan,Muhittin	"Sekizinci Resim Sergisi Ankara Fırka Ocağı Salonunda"	Muhit	Temmuz 1931	33	11-13
SERGİLER	Dosdoğru, M. Hulüsi	"Güzel San'atlar Akademisindeki Sergiden Edinilen Duygular: Işık, Renk ve Örnek"	Uyanış Servetifünun	2 Eylül 1937	2141-456	226-227
SERGİLER	Dranas,Ahmet Muhip	"Sanat Tenkidi-Yedinci D Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Şubat 1939		7
SERGİLER	Dranas,Muhip	"Halkeverli Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri ve Gayesi"	Ülkü	Mart 1941	97	14-16
SERGİLER	Dranas,Muhip	"Güzel Sanatlar: Halkeverlerinin Onuncu Yıldönümünde Açılan Sergideki Resimlere Dair Düşünceler"	Ulus Gazetesi	10 Mart 1942		4,5
SERGİLER	Dranas, Muhip	"Güzel Sanatlar: 4 üncü Devlet Resim ve Heykel Sergisinde I"	Ulus Gazetesi	17 Senteşrin 1942		4
SERGİLER	Dranas,Muhip	"Sanata Dair: Resim ve Heykel Sergisini Gezerken"	Ulus Gazetesi	21 Senteşrin 1942		2
SERGİLER	Dranas,Muhip	"Güzel Sanatlar: Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	1 İkkânun 1942		2
SERGİLER	Duru,Kâzım Nami	"Gazi Enstitüsünde Resim-İş Sergisi"	Ulus Gazetesi	29 Haziran 1935		5
SERGİLER	Duru,Kâzım Nami	"Halkevi Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	29 Şubat 1936		4
SERGİLER	E.N.	"San'at"	Açıksöz	11 Mayıs 1936		
SERGİLER	Ecevit,Bülent	"Yeni Türk Resmi İngiltere'de Tanındı"	Şadırvan	13 Mayıs 1949	7	14
SERGİLER	Ediboğlu,Baki Süha	"Elli Yıllık Türk Sanatı Sergisi"	Ar	Sonkânun 1937	1	
SERGİLER	Egeli, Münir Hayri	"Ankara'da Açılan 4 üncü İnkilâb Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 İkkinceşrin 1936		
SERGİLER	Ekrem Reşid Bey	"Sabiha Rüştü Bozcalının Resim Sergisini Gezerken..."	Akşam Gazetesi	23 Nisan 1946		
SERGİLER	Eriş,Resai	"D' Grubunun 11'ci Resim Sergisi"	Yeni Adam	1 Haziran 1944	492	6-7,11
SERGİLER	Erol,K.	"Cemal Tollu Sergisi"	Yaşayan Sanat	13 Kasım 1948		
SERGİLER	Ertem,Sadri	"Türk Ressamının Gözü"	Yedigün	3 Kânunuevvel 1940	404	11
SERGİLER	Ertem,Sadri	"İmler, Sovyet Resim Sergisi"	Kurun	21 Birinci kânun 1934		3
SERGİLER	Es,Hikmet Feridun	"Resim Sergisi..."	Akşam Gazetesi	18 Mart 1945		
SERGİLER	Es,Hikmet Feridun	"Koca Memi'nin Sergisi Dolayısıyla..."	Akşam Gazetesi	4 Ekim 1945		
SERGİLER	Es,Hikmet Feridun	"Bir Sergi..."	Akşam Gazetesi	16 Mayıs 1946		
SERGİLER	Esen, M.S.	"Ankarada Sanat Hareketleri:Halkevi Mensublarının Eserleriyle Açılan Resim Sergisi Çok Alâka ve Takdir Topladı"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Şubat 1936		
SERGİLER	Evliyagil,Necdet	"Hasan Kaptan'ın Resim Sergisinde Harika Çocukla Mülâkat"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mart 1950		
SERGİLER	Eyüboğlu,Sabahattin	"D Grubunun Sergisinden Çıkarken"	Tan Gazetesi	26 Temmuz 1935		10
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"San'at Aleminde: Müstakil Ressamlar Sergisinde Yarım Saat"	Vakit Gazetesi	17 Şubat 1931		8
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Bir Resim Sergisi Açıldı. Gidip Görünüz. Gidip..."	Vakit Gazetesi İlavesi	26 Şubat 1931		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"San'at Aleminde: Yerli Resim"	Vakit Gazetesi	4 Mart 1931		2
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"San'at Aleminde: Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	19 Ağustos 1931		4
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"San'at Aleminde: Müstakillerin Sergisi"	Vakit Gazetesi	28 Teşrinievvel 1931		4
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Güzel San'atlar: Resim Sergisi Bugün Açılıyor! Ressam Pıkkasso'nun Dikkate Değer Sözleri"	Vakit Gazetesi	31 Temmuz 1932		7
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Güzel San'atlar: Resim, Ali Avninin Resim Sergisini Görünüz"	Vakit Gazetesi	11 Eylül 1932		7
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Ressam Haşmet, Sanat Dostları Cemiyetinde Bir Sergi Açtı"	Yeni İstanbul Gazetesi	10 Mart 1950		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"7 Yaşında Ressam Hasan Kaptan, 80 Tablolu Bir Sergi Açtı"	Yeni İstanbul Gazetesi	17 Mart 1950		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Yirmi Yıllık Sanat Hayatı"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"On Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	4 Mayıs 1950		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Sevin Madra'nın Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	14 Mayıs 1950		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"Azra İnal-Fethi Karakaş Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	18 Haziran 1950		
SERGİLER	Fa. (Fikret Adil)	"53 Yaşında Genç Bir Ressam Ankarada İkinci Sergisini Açtı"	Yeni İstanbul Gazetesi	30 Temmuz 1950		
SERGİLER	F.Celaleddin	"Galatasaray Beşinci Resim Sergisi"	Hayat	1928	90	
SERGİLER	F.N.	"Fıkra:Genç Ressamlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Nisan 1929		1

SERGİLER	F.N.	"Günün Gölgesi: Bir Bulgar Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Temmuz 1929		2
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: İki Sergi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Mayıs 1930		1
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: Resimde Gençlik"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Haziran 1930		1
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: Sergide"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 Mayıs 1931		2
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: Kapanan Sergi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Haziran 1931		4
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: Sergide"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Teşrinisani 1931		2
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	31 Ağustos 1932		2
SERGİLER	F.N.	"Fıkra: İki Sergi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Eylül 1933		4
SERGİLER	F.N.	"D Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Şubat 1934		3
SERGİLER	Faruk Galip	"Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Sergisi"	Arkitekt	Temmuz 1931	7	241-243
SERGİLER	Fenik,Mümtaz Faik	"Ankara Halkevindeki Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	5 Mart 1940		1,6
SERGİLER	Foçalı,Z.	"Galatasarayda Resim Sergisi"	Arkitekt	1936	7	204-206
SERGİLER	Gabriyel	"Ankara'da Resim ve Heykel Sergisi"	Hayat	16 Mayıs 1929	129	487-488
SERGİLER	Garan,Muvaffak İhsan	"Paris Milletlerarası Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	13 Kasım 1946		
SERGİLER	Garan,Muvaffak İhsan	"Bu Hafta İçinde Açılan İki Mühim Sergi"	Vatan Gazetesi	19 Şubat 1947		
SERGİLER	Garan,Muvaffak İhsan	"Okullararası 1 inci Resim Sergisinde, Boyu Küçük, Kabiliyeti Büyük Sanatkarlar"	Vatan Gazetesi	26 Şubat 1947		
SERGİLER	Gerçek,Selim Nüzhet	"İlk Sergimiz"	Yedigün	5 Mayıs 1941	426	12,18
SERGİLER	Gökçepinar,Sadeddin	"Yedi Yaşındaki Ressam, Hasan Kaptan Neler Anlatıyor?"	Akşam Gazetesi	23 Mart 1950		
SERGİLER	Gökçepinar,Sadeddin	"Azra İnal ve Fethi Karakaş Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	12 Haziran 1950		
SERGİLER	Güldiken,Süheyla	"San'at"	Açıksöz	1 Mayıs 1936		
SERGİLER	Güleki,Nureddin Can	"Ankarada Açılan Emekli Subaylar Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Şubat 1946		
SERGİLER	Güngör,Salâhaddin	"Akademi Sergisinde Bir Gün"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Temmuz 1942		
SERGİLER	Güven,Ekrem	"Manisa Halkevinde Açılan İlkokul Okurlarının Resim Sergisi Hakkında"	Gediz	Haziran 1943	65	13-14
SERGİLER	Güven,Ferit Celal	"İngiliz Çocuklarının Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	18 Ekim 1945		
SERGİLER	H.R.Ö.	"Gazi Enstitüsünün Resim-İş Sergisi"	Ulus Gazetesi	28 Haziran 1950		
SERGİLER	Halide Edip	"Sergi"	Yedigün	11 Ağustos 1937	231	9
SERGİLER	Hasan Ali	"Bir San'at Hadisesi, Genç Ressamlar Sergisi Münasebetile"	Millî Mecmua	1924	17	
SERGİLER	Hasan Rasim	"Ankarada Açılan Sergi"	Vakit Gazetesi	18 Nisan 1929		
SERGİLER	Haşim Hüseyin	"Ankara'da 5. Resim Sergisi"	Hayat	Mayıs 1928	79	
SERGİLER	Hıfzı,Şevket	"Güzel Sanatlar Akademisinde Açılan Beş Sergi"	Akşam Gazetesi	19 Ağustos 1937		
SERGİLER	Hıfzı,Şevket	"d Grubu Sergisinin Tenkidi-Hiçbir Grupa Dahil Olmayan Ressamlar Sergi Hakkında Neler Söylüyorlar?"	Akşam Gazetesi	4 Şubat 1939		5,8
SERGİLER	Hırçın,Fahri	"23 üncü Galatasaray Resim Sergisinde:Teşhir Edilmekte Olan San'at Eserleri"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Ağustos 1939		
SERGİLER	Hırçın,Fahri	"Ayetullah Sümerin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Mayıs 1940		
SERGİLER	Hikmet	"San'at: 1. Genç Ressamlar Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Nisan 1929		2
SERGİLER	Hikmet Feridun	"Ressam Ercüment Sergisi ve Eserleri"	Yedigün	24 Şubat 1941	416	14,19
SERGİLER	Hikmet Münir	"d Grubu, Resim Sergisinde 45 Dakika"	Haber Gazetesi	23 Ocak 1934		
SERGİLER	Hikmet Münir	"Bu Sergiye Mutlaka Giriniz, Görünüz"	Haber Gazetesi	9 Haziran 1934		
SERGİLER	Hikmet,Neriman	"D Grubunun Resim Sergisinde Bir Dolaşma"	Vatan Gazetesi	30 Ocak 1941		
SERGİLER	Hikmet,Neriman	"Müstakil Ressamlar Grubunun Hamlesi"	Vatan Gazetesi	19 Mayıs 1941		
SERGİLER	Hikmet,Neriman	"Güzel Sanatlar Bahisleri,Türk Resminin Bugünkü Manzarası ve 'D' Grubu Sergisi"	Son Telgraf Gazetesi	28 İnciteşrin 1943		2
SERGİLER	Hikmet,Neriman	"Yenilerin Sergisinde Bir Saat"	İkdam Gazetesi	5 Haziran 1942		4
SERGİLER	Irgad,Cahid	"Paris Mektupları: Resim, Sinema, Tiyatro"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Ekim 1948		
SERGİLER	İ.M.	"Onbeşinci Resim Sergisi"	Muhit	Eylül 1931	35	12-13
SERGİLER	İbşir, Muzaffer Şevket	"İki Resim Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Şubat 1941		
SERGİLER	İkdamcı	"Ahlâk ve Âdet"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
SERGİLER	İskit,Server	"Sanat Âleminde: Bir Resim Sergisi Münasebetiyle"	Ulus Gazetesi	20 Şubat 1941		4
SERGİLER	İsmail Hakkı	"Güzel Sanatlar Cumhuriyeti"	Yeni Adam	15 Kânunusani 1934	3	6
SERGİLER	İsmail Hakkı	"D. Grubu Resim Sergisi"	Yeni Adam	5 Şubat 1934	6	6
SERGİLER	İsmail Hakkı	"Malik Bey ve Talebesinin Resim Sergisi"	Ülkü	Haziran 1934	16	296-203
SERGİLER	J.D.	"Pariste Türk Sanat Hareketleri"	Akşam Gazetesi	12 Ocak 1947		
SERGİLER	J.D.	"Paris'te Bir Türk Ressamının Sergisi"	Akşam Gazetesi	27 Mart 1947		
SERGİLER	K.Z.	"Düşünceler:Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Mayıs 1929		3
SERGİLER	Kamber	"Fransız Resimli Kitapları Sergisi Görülecek Bir Sergidir"	Akşam Gazetesi	18 Mayıs 1947		
SERGİLER	Karanakçı,Safaeddin	"İzmitteki Hadise"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 1939		
SERGİLER	Kayan,Sabih	"İhsan Cemal Karaburçak"	Ulus Gazetesi	2 Temmuz 1950		
SERGİLER	Kaylan,Aziz	"Haberler: San'at Aleminde, 17 Yaşındaki Ressam Turgut Canseverin 2nci Resim Sergisi İstikbal İçin Ümid Verici Bir Kabiliyetin Tezahürüdür!"	Uyanış Servetifünun	14 Birinciteşrin 1937	2147-462	333
SERGİLER	Kâzım Nami	"İlmî Müsahebe: Gençlerin Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Mayıs 1929		4

SERGİLER	Kazım Sevinç	"San'at Tahlilleri, Galatasaray Resim Sergisi"	İctihad	1927	235	
SERGİLER	Kâzım Sevinç	"Çekoslavakyada Tarihî Tablolar Sergisi"	Hayat	27 Kânunuevvel 1928	109	13
SERGİLER	Kâzım Sevinç	"Güzel San'atlarda Yeni Tezahürler"	Hayat	14 Şubat 1929	116	13
SERGİLER	Kemalist	"Nevyorka Gidecek Eserlerimiz"	İkdam Gazetesi	5 Mart 1939		
SERGİLER	Kerim Sadi	"Resimsiz Resim Sergisi"	Aydınlık	Şubat 1925	30	819-820
SERGİLER	Koçer,Suavi	"Müstakillerin Sergisi"	Yeni Adam	12 Birincikânun 1940	311	
SERGİLER	Koçer,Suavi	"Şehrimizdeki Kültür ve Resim Hareketleri"	Vatan Gazetesi	4 Şubat 1941		
SERGİLER	Köksal,Ahmet	"Gazi Terbiye Enstitüsü İş-Resim Sergisi"	Ülkü	16 Temmuz 1945	92	14-15
SERGİLER	Köksal,Ahmet	" 'D' Grubu Sergisi"	Ülkü	1 Eylül 1945	95	17-18
SERGİLER	Köksal,Ahmet	"Resim Sergileri, Ankara Halkevi Resim Sergisi"	Ülkü	16 Haziran 1946	114	17-18
SERGİLER	Kunt, Gazenfer	"Dokuzuncu Devlet Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı"	Ulus Gazetesi	4 Ocak 1948		1,3
SERGİLER	Kutay,Cemal	"Ankarada Resim Sergisi"	Yedigün	28 Haziran 1938	77	10
SERGİLER	Kutay,Cemal	"Ankara Resim ve Heykel Sergisi"	Yeni Mecmua	17 İkinciteşrin 1939	29	7-8
SERGİLER	Küçüka,N.A.	"Gündelik:Türk-Elen Münasebetleri"	Ulus Gazetesi	7 Şubat 1937		1,5
SERGİLER	Lüsiyen,Abdülhak Hamit	"Exposition de Peinture-Au Groupe D" (D Grubu'nun Resim Sergisi)	La Turquie Kemaliste	1934		3
SERGİLER	M.	"Kumkapı Ortaokul Talebelerinin Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	11 Haziran 1944		
SERGİLER	M.F.	"Ankara Halkevinde Açılan Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	8 Mart 1937		6
SERGİLER	M.I.	"Onbeşinci Resim Sergisi"	Muhit	Eylül 1931	35	12-13
SERGİLER	M.M.	"Resim Sergileri"	Görüş	Temmuz 1930	1	48-54
SERGİLER	M.M.	"Resim Sergileri"	Görüş	Eylül 1930	2	116-117
SERGİLER	Mahmut Yesari	"Genç Ressamlar Sergisi"	Resimli Şark	Mart 1931	3	1
SERGİLER	Mecdi Sadrettin	"Resim Sergisinde..."	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Mayıs 1929		3
SERGİLER	Mehmed Mesih	"Resim Sergisinde..."	Millî Mecmua	1924	15	
SERGİLER	Mehmed Mesih	"Serbest Resim Atelyesi Üçüncü Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1924	18	
SERGİLER	Mehmed Mesih	"Türk Sanayi-i Nefise Birliği Ankara Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1927	88	
SERGİLER	Mehmed Mesih	"Hattat Mektebi Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1928	106	
SERGİLER	Mekki Said	"Son Resim Sergileri"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Haziran 1937		
SERGİLER	Mim.	"Türk Sany-i Nefise Derneği Resim Sergisi"	Millî Mecmua	1 Ağustos 1926	66	1073/74
SERGİLER	Mimar Hikmet	"1928 Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Mayıs 1928		
SERGİLER	Mimar Hikmet	"Ankara'da 15 Nisan'da Açılan Genç Ressamlar Sergisi"	Türk Yurdu	Mart-Nisan 1929	209/10	54-56
SERGİLER	Mimar Hikmet	"Güzel San'atlar Birliği 6.Resim Sergisi"	Türk Yurdu	May-Haz 1929	211/12	62-63
SERGİLER	Mollacık	"Bir Resim Sergisi"	En Son Dakika	25 Nisan 1949		
SERGİLER	Mustafa Şekip	"Genç Ressamlar Sergisi Arefesinde..."	Hayat	18 Nisan 1929	125	403
SERGİLER	Mustafa Şekip	"Dördüncü Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Mart 1931		
SERGİLER	Mustafa Şekip	"Dördüncü Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Mart 1931		
SERGİLER	Münir Hayri	"Bir Sergi Münasebetile"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Haziran 1932		5
SERGİLER	N.A.	"C.H.P. Resim Sergisi"	Ülkü	1 Nisan 1942	13	9-14
SERGİLER	N.F.	"Ankarada Açılan Yeni Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	11 Kânunuevvel 1924		1,2
SERGİLER	N.F.	"Ankara Muhabirimizin Mektubu, Ankara İki Resim Sergisinden Ötekisi"	Vakit Gazetesi	12 Kânunuevvel 1924		4
SERGİLER	Naci Sadullah	"Dün Beş Sanat Sergisi Birden Açıldı"	Son Posta Gazetesi	18 Ağustos 1937		
SERGİLER	Naci Sadullah	"d Grubunun Dün Açılan Kübik Resim Sergisinde Neler Gördüm"	Tan Gazetesi	29 Kânunusani 1939		9
SERGİLER	Nadir Nadi	"Türk Ressamları Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Nisan 1936		
SERGİLER	Nahid Sırrı	"(D) Grubunun Sergisi"	Varlık	15 Şubat 1936	63	240
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Ankaradaki Son Resim Sergisine Dair"	Varlık	1Temmuz 1936	72	370-371
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Ankaradaki Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Temmuz 1937	53	394-396
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Resimlere ve Ressamlara Dair"	Ülkü	Ağustos 1937	54	477-478
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Ressamımızın Ölümü, Bir Ressamımızın Sergisi"	Ülkü	Birinci Teşrin 1937	56	186
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Ankara'da Bir Gravür Sergisi"	Ülkü	Mart 1938	61	81-82
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Ankara Halkevindeki Resim Sergisi"	Varlık	1 Nisan 1938	114	657-658
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları"	Ülkü	Haziran 1938	64	
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Ankara'daki Son Resim ve Heykel Sergisi Hakkında"	Ülkü	Temmuz 1938	65	472-475
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Resim Sergisinde"	Ülkü	Nisan 1939	74	283-284
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Resim Sergisinde"	Ülkü	Mayıs 1939	75	283-284
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Birinci Kânun 1939	82	378-379
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Resim Sergisinde"	Ülkü	Nisan 1940	86	185-186
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, Bir Karikatür Sergisi Vesilesiyle"	Ülkü	Haziran 1940	88	378-379
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Resim Şunu(İşleri) Vesilesiyle"	Ülkü	Temmuz 1940	89	471-473

SERGİLER	Nahid Sırrı	"Mektebilerin Sergisinde"	Ülkü	İkinciteşrin 1940	93	285-286
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Benim Görüşümle: Devlet Resim Sergisinde"	Vatan Gazetesi	4 Kasım 1940		
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Birincikânun 1940	94	379-382
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Bir Resim Sergisinden Dönüşte"	Ülkü	Mart 1941	97	81-83
SERGİLER	Nahid Sırrı	"Son Sergiye Dair"	Tanin Gazetesi	25 Aralık 1945		
SERGİLER	Nayır, Y. N.	"İki Resim Sergisi"	Varlık	1-15 Eylül 1944	268-269	453-454
SERGİLER	Nebsar, İ.	"Luvr Müzesinde Türk Sergisi"	Vatan Gazetesi	13 Aralık 1949		
SERGİLER	Niyazi Ahmet	"Paristen Dönen Ercümenin Resim Sergisi"	Yeni Mecmua	21 Şubat 1941	95	8-10
SERGİLER	Nun, Ayşe	"Selimin Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	22 Mart 1950		
SERGİLER	Nur, Ayşe	"Nejad'ın Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	2 Haziran 1950		
SERGİLER	Nur, Ayşe	"Büyük Ressam Matisse'in Sergisi"	Yeni İstanbul Gazetesi	13 Ağustos 1950		
SERGİLER	O.A.	"Fatih Halkevindeki Sergi"	Servetifünun Uyanış	16 İkincikânun 1941	2317	105
SERGİLER	Oğuz, Reşat	"Resim Sergisi ve Temsi"	Türk Akdeniz	1 Ocak 1943	25	10-12
SERGİLER	Oktay, Samim	"Bir Resim Sergisi"	Arkitekt	1949	7-10	157-159
SERGİLER	Olcay, Hamdi	"Emekli Subaylar Resim Sergisi"	Ülkü	Ocak 1947	1	28-29
SERGİLER	Onat, Muvaffak Sami	"Paris Milletlerarası Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	13 Aralık 1946		
SERGİLER	Onat, Muvaffak Sami	"Resme ve Bedri Rahmi'ye Dair"	Şadırvan	1 Nisan 1949	1	12
SERGİLER	Onat, Muvaffak Sami	"Dört Resim Sergisi Daha"	Şadırvan	8 Temmuz 1949	15	11
SERGİLER	Onat, Muvaffak Sami	"Haşmet Akal, Hasan Kaptan Sergileri"	Vatan Gazetesi	13 Nisan 1950		
SERGİLER	Orhan Veli	"İstanbul'un En Güzel Yeri: Eyüboğulların Sergisiydi"	Güzel Sanatlar	30 Ocak 1945		
SERGİLER	Önertürk, Ahmet	"Halkevi'nde Kargöz, Kukla, Resim, Yazı ve Kitap Sergileri"	Gediz	Mayıs 1943	64	14-15
SERGİLER	Önger, Fahir	"D Grubunun Dün Açılan Kübik Resim Sergisinde Neler Gördüm?"	Tan Gazetesi	29 Ocak 1939		
SERGİLER	Önger, Fahir	"2 inci Plâstik Sanatlar Sergisi"	Servetifünun	31 Mart 1944	4	4, 12
SERGİLER	Önger, Fahir	"'D' Grubu Sergisi"	Servetifünun	11 Mayıs 1944		7
SERGİLER	Önger, Fahir	"Fahrünnisa Zeyd'in Sergisi"	İstanbul	15 Mayıs 1945	36	14
SERGİLER	Önger, Fahir	"Resim Sergileri"	Yenilikler	Mart-Nisan 1946	2	14
SERGİLER	Önger, Fahir	"Genç Ressamların Resim Sergisini Gezerken..."	Vatan Gazetesi	25 Mayıs 1948		
SERGİLER	Ötügen, Adnan Cahid	"Almanya'da Yeni Bir Seyyar Sergi, Soysuzlaşmış San'at"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Mayıs 1938		
SERGİLER	Özkök, Lütfi	"Paris'ten Bir Mektup: Türk Ressamlarının Sergisi"	Varlık	1 Ağustos 1949	349	15
SERGİLER	P. S.	"Eyüboğullarının Resim Sergisi"	En Son Dakika	17 Nisan 1948		
SERGİLER	Pekin, F.	"Resim Sergileri"	Amaç	Ocak 1946	7	2-9
SERGİLER	Pekin, F.	"Resim Sergileri"	Amaç	15 Ocak 1946	8	2-7
SERGİLER	Pekin, F.	"Numan Pura'nın Resim Sergisi"	Amaç	1 Nisan 1946	13	10-12
SERGİLER	Pekin, F.	"Kalmıkoğlu'nun Sergisi"	Amaç	22 Haziran 1946	17-18	17, 20, 25
SERGİLER	Pekin, F.	"Resim Sergileri"	Amaç	1947	8	2-7
SERGİLER	Pınarlı, Nihat	Türk Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi Açıldı"	Vakit Gazetesi	18 Mart 1944		
SERGİLER	Primi, G.	"Le Vernissage de l'Exposition du Groupe d" (D Grubu Sergisinin Açılışı)	L' Akcham Gazetesi	9 Ekim 1933		
SERGİLER	R.	"San'at: Zeki Kocamehi Resim Sergisi"	En Son Dakika	15 Aralık 1947		4-5
SERGİLER	R.	"San'at: Elif Naci Resim Sergisi"	En Son Dakika	27 Aralık 1947		3
SERGİLER	R.	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşların Resim Sergisi"	En Son Dakika	25 Mart 1948		3
SERGİLER	R.R.	"Üç Genç Sanatkarımızın Yeni Bir Resim Sergisi"	En Son Dakika	5 Eylül 1950		
SERGİLER	R.R.	"Yenilerin Resim Sergisi"	En Son Dakika	10 Ekim 1950		
SERGİLER	R.Y.	"Güzel San'atlar Birliğinin 34üncü Resim Sergisi"	En Son Dakika	12 Ağustos 1950		
SERGİLER	Rado, Şevket	"'d' Grubunun Onuncu Sergisi"	Akşam Gazetesi	30 Ocak 1943		2
SERGİLER	Rado, Şevket	"Bir Resim Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	18 Ocak 1945		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Akademideki Sergi"	Akşam Gazetesi	21 Şubat 1945		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Sabri Berkel'in Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	30 Nisan 1945		
SERGİLER	Rado, Şevket	"D Grubunun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	1 Ağustos 1945		
SERGİLER	Rado, Şevket	"'d' Grubunun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	2 Ağustos 1945		2
SERGİLER	Rado, Şevket	"Çocuk Sanatkarlarının Sergisi"	Akşam Gazetesi	14 Şubat 1946		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Bursa Sergisi"	Akşam Gazetesi	26 Mayıs 1946		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Onlar"	Akşam Gazetesi	29 Mayıs 1946		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Ressam Bedri Rahmi İlk Defa Tek Başına Bir Sergi Açtı"	Akşam Gazetesi	13 Nisan 1947		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Bizi Olduğumuz Gibi Gören İlk Yabancı Ressam: Leopold-Levy"	Akşam Gazetesi	15 Haziran 1947		
SERGİLER	Rado, Şevket	"D Grubu Kuruluşunun On Beşinci Yılına Kutluyor"	Akşam Gazetesi	22 Ekim 1947		
SERGİLER	Rado, Şevket	"10 lar Sergisi Bize 20 Genç Ressamı Tanıtıyor"	Akşam Gazetesi	3 Aralık 1947		
SERGİLER	Rado, Şevket	"Kocamehi, Elif Naci ve Gençlerin Sergileri"	Akşam Gazetesi	28 Aralık 1947		

SERGİLER	Rado,Şevket	"İzer'in Sergisi"	Akşam Gazetesi	9 Mayıs 1948		
SERGİLER	Rado,Şevket	"Ressam Hâmit Görele'nin Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	15 Ağustos 1948		
SERGİLER	Rado,Şevket	"Ressamlar Beşyüzüncü Yıldönümüne Hazırlanıyorlar, Haşmet Aka'nın Sergisi"	Akşam Gazetesi	11 Mart 1950		
SERGİLER	Rado,Şevket	"Bedri Rahmi'nin Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	23 Nisan 1950		
SERGİLER	Rado,Şevket	"Sevim Madranın Sergisi"	Akşam Gazetesi	14 Mayıs 1950		
SERGİLER	Rado,Şevket	"İstanbul Sergisinde Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	12 Temmuz 1950		
SERGİLER	Read,Herbert	"Bir Mektup" (Londra Halkevi'ndeki Yozgat Ortaokulu Öğrenci Sergisi ile İlgili Cemal Bingöl'e Yazılan Mektup)	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		5
SERGİLER	S.Gün-Seli	"Harika Ressamın Hayatı,Çalışmaları"	En Son Dakika	17 Mart 1950		
SERGİLER	Sadri Etem	"İşaretler: İnkılâp Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	9 İkinci Teşrin 1933		3
SERGİLER	Sadık,Kemal	"Halkevi Resim Sergisi ve Şemsettin Başkurt"	Görüşler	Ocak 1941	31	21-22
SERGİLER	Safa,Peyami	"Yeni Resim Cemiyeti Sergisi"	Tevhid-i Efkâr Gazetesi	20 Mayıs 1924		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mart 1931		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Mart 1931		
SERGİLER	Safa,Peyami	"13. G. S. Resim Sergisi"	Son Posta Gazetesi	4 Ağustos 1931		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Hâmit Necdetin Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Temmuz 1933		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Bana Kalırsa-D Grubu Sergisi Münasebetle"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Teşrinievvel 1933		3
SERGİLER	Safa,Peyami	"Bir Beyoğlu Barında Resim Sergisi"	Tan Gazetesi	15 Nisan 1936		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Mayıs 1936		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Yarım Asırlık Resim ve Heykel Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Ağustos 1936		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Leopold Levy'nin Sergisi"	Ar	Nisan 1938	4	4-5
SERGİLER	Safa,Peyami	"Bir Serginin Düşündürdükleri"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Nisan 1938		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Hadiseler Arasında:D Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 İkincikânun 1939		3
SERGİLER	Safa,Peyami	"Akademinin Talebe Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 İkincikânun 1940		
SERGİLER	Safa,Peyami	"D Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Şubat 1940		
SERGİLER	Safa,Peyami	"D Grubu Sergisi"	Tasvir-i Efkâr Gazetesi	5 Şubat 1943		2
SERGİLER	Safa,Peyami	"Bakışlar: D Grubu Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	Mayıs 1944		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Kadın Ressamlarımız"	Ulus Gazetesi	23 Nisan 1949		
SERGİLER	Safa,Peyami	"Resim ve İnsan"	Ulus Gazetesi	27 Mart 1950		
SERGİLER	Saffeti Ziya	"Resim Sergisi-1924 Galatasaray Meşher Tesaviri"	İkdam Gazetesi	30 Temmuz 1924		
SERGİLER	Saffeti Ziya	"Resim Sergisi-1924 Galatasaray Meşher Tesaviri"	İkdam Gazetesi	31 Temmuz 1924		
SERGİLER	Saffeti Ziya	"Resim Sergisi-1924 Galatasaray Meşher Tesaviri"	İkdam Gazetesi	2 Ağustos 1924		
SERGİLER	Savcı,Sadun G.	"Newyorktaki Türk Sanatı Sergileri"	Vatan Gazetesi	13 Nisan 1943		
SERGİLER	Savcı,Sadun G.	"Doğan Kardeşin Resim Sergisinde"	Vatan Gazetesi	10 Şubat 1946		
SERGİLER	Savcı,Sadun G.	"Altı Ressamın Sergisi"	Vatan Gazetesi	21 Aralık 1947		
SERGİLER	Savcı,Sadun G.	"Beşlerin Sergisi"	Vatan Gazetesi	17 Mayıs 1948		
SERGİLER	Savcı,Sadun G.	"Bir Resim Sergisine Dair"	Vatan Gazetesi	29 Nisan 1949		
SERGİLER	Savcı,Sadun G.	"On Birlerin Sergisi"	Vatan Gazetesi	15 Mayıs 1949		
SERGİLER	Sayar,Zeki	"1937 Beynelmîlel Paris Sergisi"	Arkitekt	1937	7	180-190
SERGİLER	Sayar,Zeki	"G.S. Akademisinin 60 Yılı Sergisi"	Arkitekt	1941	9-10	193-195
SERGİLER	Sehap Nafiz	"1932 nin San'at Blançosu"	Servetifunun	5 Kânunusani 1933	1899/214	90
SERGİLER	Seren,Suat	"Yurt Gezisi Resim Sergisi"	Çığır	Eylül 1944	142	34
SERGİLER	Server Rifat	"Sanat: Ressam Şefik Beyin Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Temmuz 1932		2
SERGİLER	Server Rifat	"Ankara Resim Sergisinde Bir Saat"	Yedigün	1933	9	7
SERGİLER	Server Rifat	"Resim Sergisinde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 İkinci Teşrin 1933		4
SERGİLER	Sevük,İsmail Habib	"Ressamlarımız ve Yurdumuz"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Eylül 1944		
SERGİLER	Sevük,İsmail Habib	"Sergideki Resim Salonu"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Ağustos 1950		
SERGİLER	Solok,Cevdet Kudret	"Abidin Dino'nun Resim Sergisi"	Hür Fikirler Mecmuası	1 Şubat 1947	1	
SERGİLER	Sönmez, Sabahattin	"Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu Sergisinde"	Ulus Gazetesi	12 Ekim 1943		2
SERGİLER	Sönmez, Sabahattin	"Ankarada Sabiha Bengütaşın Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	12 Aralık 1948		
SERGİLER	S.K.	"Bir Resim Sergisi"	Servetifunun Uyanış	28 İkinciteşrin 1940	2310	19
SERGİLER	Ş.K.	"San'at ve Eser, Paris Sergisinde, Bir Türk Gençinin Eserleri Dikkat ve Alâka Celbediyor"	Vakit Gazetesi	16 Haziran 1932		5
SERGİLER	Şahap Sıtkı	"Resme ve Sergilere Dair"	Akşam Gazetesi	23 Ağustos 1948		
SERGİLER	Şahap Sıtkı	"Seyircisiz Bir Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	12 Ekim 1948		
SERGİLER	Şahap Sıtkı	"Bir Resim ve Heykel Sergisi"	Vatan Gazetesi	9 Ocak 1949		
SERGİLER	Şanda,Hüseyin Avni	"Paris Sergisi'ne İştirak Etmeliydik"	Yeni Adam	27 Mayıs 1937	178	4
SERGİLER	Şardağ,Rüştü	"Resim Sanatımızda Gelişmeler"	Vatan Gazetesi	22 Eylül 1944		
SERGİLER	Şardağ,Rüştü	"Ankara Halkevi Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	9 Haziran 1945		

SERGİLER	Şehsuvaroğlu, Halûk Y.	"19 uncu Asırda Londra ve İstanbul'da Açılmış Türk ve İngiliz Sergileri"	Akşam Gazetesi	19 Eylül 1945		
SERGİLER	Şehsuvaroğlu, Halûk Y.	"Türkiye'de Açılan ve Haricte İştirak Ettiğimiz İlk Sergiler"	Akşam Gazetesi	11 Eylül 1948		
SERGİLER	Şenel, Necmi	"Sergi"	Görüşler	Şubat-Mart 1940	25-26	3-4
SERGİLER	T.İ.	"Yankılar: Dördüncü Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ulus Gazetesi	1 Sontegrin 1942		2
SERGİLER	T.İ.	"Dün C.H.P. Yurt Gezisi Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	2 Eylül 1944		
SERGİLER	T.İ.	"Serginin Bir Eksiği..."	Ulus Gazetesi	12 Kasım 1944		
SERGİLER	T.İ.	"Kılıç ve Fırça Sahiplerinin Sergisi..."	Ulus Gazetesi	17 Ocak 1945		
SERGİLER	T.İ.	"Güzel Bir Sergi Gezdim"	Ulus Gazetesi	7 Temmuz 1945		
SERGİLER	T.İ.	"Nejad'ın Paris'teki Sergisi"	Ulus Gazetesi	26 Mart 1947		
SERGİLER	T.İ.	"Güzel Bir Sergi..."	Ulus Gazetesi	9 Mart 1949		
SERGİLER	T.İ.	"Yankılar: 25 inci Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	25 Eylül 1948		2
SERGİLER	T.İ.	"Yankılar: Bir Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	4 Aralık 1948		2
SERGİLER	T.İ.	"Kadın Ressamlarımızın Sergisi..."	Ulus Gazetesi	18 Nisan 1949		
SERGİLER	T.İ.	"Halk İçin Açılmış Bir Resim Sergisi..."	Ulus Gazetesi	23 Mart 1950		
SERGİLER	T.Y.	"Ankarada İki Resim Sergisi"	Türk Yurdu	Temmuz 1930	31	38-43
SERGİLER	T.Y.	"Sanat Âlemimizde Olup Bitenler"	Vatan Gazetesi	19 Nisan 1945		
SERGİLER	T.Y.	"Haftanın San'at Hadiseleri"	Vatan Gazetesi	20 Şubat 1946		
SERGİLER	T.Y.	"Üç Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	26 Nisan 1946		
SERGİLER	Tahsin	"Sergiler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Haziran 1934		3
SERGİLER	Talu, Ercüment Ekrem	"D Grupunun Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Temmuz 1935		5
SERGİLER	Tanpınar, Ahmet Hamdi	"San'at Konuşmaları: Güzel Sanatlar Akademisinin Sergisi I"	Açıksöz	25 Haziran 1936		4
SERGİLER	Tanpınar, Ahmet Hamdi	"Bir Resim Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Şubat 1945		
SERGİLER	Tanpınar, Ahmet Hamdi	"Bedri Rahmi'nin Resim Sergisi"	Ülkü	1 Şubat 1946	105	
SERGİLER	Tanpınar, Ahmet Hamdi	"Cemal Tollu ve Resimde Yapı"	Ülkü	16 Şubat 1946	106	
SERGİLER	Tanpınar, Ahmet Hamdi	"Gençlerin Sergisi ve Sanat Meselelerimiz I"	Tasvir Gazetesi	27 Mart 1946		
SERGİLER	Taran, S.H.	Ankara Halkevi Resim Sergisi ve Birkaç Düşünce"	Harman	15 Haziran 1943	4	12-13, 16
SERGİLER	Tatlisert	"Bir Sergi"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1950		
SERGİLER	Tavad, Belkis	"Bayan Zeyid'in Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Nisan 1945		
SERGİLER	Taylan, Ş.	"İstanbul Hayırseverler Cemiyeti Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	4 Mayıs 1947		
SERGİLER	Taylan, Ş.	"Leopold Levy Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	21 Haziran 1947		
SERGİLER	Taylan, Ş.	"D. Grupu Sergisi Yalnız Gözlere Değil Dimağa da Hitap Eden Güzellikleri Keşfedenlerin Eseridir"	Vatan Gazetesi	23 Ekim 1947		4
SERGİLER	Tepedelenlioğlu, N. Nazif	"Güzel San'atlar Akademisinde... Alman Tezyini San'atlar Sergisinin İşaret Ettiği Hedef Nedir?"	Açıksöz	30 Mayıs 1936		
SERGİLER	Toker, Metin	"İstanbul Sergisinin İsimsiz Kahramanları"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Eylül 1949		
SERGİLER	Tongus, İsmail Hakkı	"Sovyet Sanatçıları Resim Sergisi"	Ülkü	Şubat 1935	24	444-446
SERGİLER	Toprak, Burhan	"D Grupu Sergisi Açılışı"	Gençlik	5 Şubat 1939	16	5
SERGİLER	Toprak, Burhan	"Resim Sergisi, Güzel Sanatlar Birliğinin 25 ci Sergisi Münasebetile"	Arkitekt	1941	3-4	74-77
SERGİLER	Toprak, Burhan	"Güzel San'atlar Birliğinin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Ağustos 1941		
SERGİLER	Toprak, Burhan	"D Grupu Resim Sergisi ve Türk Resim Tarihine Bir Bakış"	Arkitekt	1943	1-2	36-40
SERGİLER	Topuz, Hıfzı	"Arad ve Karakaş'ın Son Resim Sergileri"	Akşam Gazetesi	20 Kasım 1950		
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Sanat Âleminde: Yozgat Resim Sergisinin Masalı"	Ulus Gazetesi	22 Birinciteşrin 1940		2
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Sergiye Gezerken: Güneşimize Ne Oldu?"	Ulus Gazetesi	7 II. Teşrin 1940		4
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Londra Halkevinde Türk Çocuklarının Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	28 Mayıs 1943		2
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Çocuk Yaratarak Öğrenir"	Ulus Gazetesi	10 Temmuz 1943		
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Ressamlar"	Hepbutopraktan	Eylül 1943	2	124-125
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Sanat Konuşmaları: Eyüboğullarının Sergisi"	Ulus Gazetesi	20 Birinciteşrin 1943		2
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Bir Kadın Ressamın Sergisi Münasebetile"	Akşam Gazetesi	15 Şubat 1945		
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"D'cilerin Sergisi"	Vatan Gazetesi	3 Nisan 1945		
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Bir Merak Sergisi Münasebetile"	Vatan Gazetesi	29 Haziran 1945		
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Bizi Tanımayanlar IV, Resim Sergileri"	Vatan Gazetesi	25 Ağustos 1945		
SERGİLER	Tör, Vedat Nedim	"Sergiler ve Okullar"	Vatan Gazetesi	3 Ekim 1945		
SERGİLER	Tunç, Mustafa Şekib	"Resim Sergilerimiz ve Arif Bedii"	Kültür Haftası	6 Mayıs 1936	17	323-324
SERGİLER	Tunç, M. Şekib	"Müstakillerin Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mart 1939		
SERGİLER	Tunç, Şekib	"Akademi Resim Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	24 İkincikânun 1940		
SERGİLER	Tunç, M. Şekib	"Yenilerin Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 1942		
SERGİLER	Tunç, M. Şekib	"Akademinin Altmışınca Yıldönümü Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Ağustos 1942		
SERGİLER	Tunç, M. Şekib	"Fikirler-D. Grupunun Resim Sergisi Karşısında"	Cumhuriyet Gazetesi	31 İkincikânun 1943		2
SERGİLER	Tunç, M. Şekib	"İftihar Edilecek Bir Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Nisan 1945		

SERGİLER	Tunç,M. Şekib	"Onlar'ın Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1949		
SERGİLER	Tunç, Mustafa Şekib	"Genç Bir Ressamımızın Sergisi Münasebetle"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Mart 1950		
SERGİLER	Tunç, Mustafa Şekib	"Yirmi Yıllık Bir Resim Hayatının Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Nisan 1950		
SERGİLER	Turan Can	"Ressamlarımız Zengin Bir Sergi Açtılar..."	En Son Dakika	12 Ağustos 1948		
SERGİLER	Ukalâ	"Resim Sergisini Ziyaret"	Akbaba	28 Temmuz 1924	126	
SERGİLER	Ulunay, (Refi Cevat)	"Gençlerin Resim Sergisi"	Tan Gazetesi	25 Mayıs 1942		3
SERGİLER	Ulunay, (Refi Cevat)	"Yenilerin Sergisi"	Tan Gazetesi	7 Haziran 1942		3
SERGİLER	Ulunay, (Refi Cevat)	"Resim Sergisinde Peyzaj"	Tan Gazetesi	17 Haziran 1942		3
SERGİLER	Ulunay, (Refi Cevat)	"Güzel Sanatlar Akademisinin 60'uncü Yıldönümü Münasebetle"	Tan Gazetesi	13 Temmuz 1942		3
SERGİLER	Ulunay, (Refi Cevat)	"Galatasaray Resim Sergisi"	Tan Gazetesi	5 Ağustos 1942		3
SERGİLER	Üç Yıldız	"Yozgad'ın Küçük Ressamları"	Vatan Gazetesi	18 Aralık 1940		
SERGİLER	Ülken, Hilmi Ziya	"Yeni Türk Resmi ve Resim Sergileri"	İstanbul	1 Aralık 1946	72-73	3-4
SERGİLER	Ünsal, Behçet	"Müstakil Ressam ve Heykeltıraşların Resim Sergisi"	Arkitekt	1940	7-8	156-158
SERGİLER	Vahid	"Resim Sergisi Münasebetiyle"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Mart 1926		
SERGİLER	Vâ-Nû	"B.Leopold Lev'in Sergisinde"	Akşam Gazetesi	17 Nisan 1938		
SERGİLER	Vâ-Nû	"Resim Sergilerine Dair Bazı Malûmat"	Akşam Gazetesi	3 Mayıs 1946		
SERGİLER	Vâ-Nû	"Türk Ressamları, Uluslar Arası Alana Çıkıyor"	Akşam Gazetesi	2 Kasım 1946		
SERGİLER	Vâ-Nû	"Paris'te Türk Ressamı Nejad"	Akşam Gazetesi	13 Haziran 1948		
SERGİLER	Vâ-Nû	"Bedri Rahmi'nin Resim Sergisi"	Akşam Gazetesi	29 Nisan 1950		
SERGİLER	Velet, H. Mecdi	"Dokuzuncu Devlet Resim ve Heykel Sergisini Gezerken"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Ocak 1948		
SERGİLER	Verimer, O. Faruk	"Okul ve Sergi"	Doğu Büyük Ükü Gazetesi	İlkteşrin 1942	1	33-34
SERGİLER	Verel, Oktay	"Yenilerin Resim Sergisi"	Vakit Gazetesi	10 Ekim 1950		2
SERGİLER	Vural, Tevfik	"Resim Sergisi"	İnan	Mayıs 1945	18	
SERGİLER	Y.N.	"Ankara Halkevinde, Muallim Malik B. Ve Talebelerinin Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Mayıs 1934		3
SERGİLER	Y.N.	"İkinci İnkılâp Resim Sergisi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 İkinciteşrin 1934		5
SERGİLER	Yakup Kadri	"Bir Resim Sergisi"	Milliyet Gazetesi	17 Eylül 1929		
SERGİLER	Yalman, Rezzan A.E.	"Bedri Rahmi ve Eren Eyüboğlu Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	15 Nisan 1948		
SERGİLER	Yalman, Rezzan A.E.	"Bedri Rahmi Pariste Gördüklerini Anlatıyor"	Vatan Gazetesi	25 Aralık 1950		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"Oygur Galerisindeki Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	22 Haziran 1945		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"Karagümrük Ortaokulu Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	29 Haziran 1945		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"1946 Senesinin İlk Resim Sergileri"	Vatan Gazetesi	21 Ocak 1946		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"Gençlerin Haftası"	Vatan Gazetesi	22 Mart 1946		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"Fahrünnisa Zeidin İkinci Sergisi"	Vatan Gazetesi	15 Mayıs 1946		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"Bir Türk Ressamının Paristeki Muvaffakiyeti"	Vatan Gazetesi	13 Mayıs 1947		
SERGİLER	Yalman, Tunç	"Fahrünnisa Zeid'in Nev Yorkta Açtığı Sergi Hakkında..."	Vatan Gazetesi	3 Mart 1950		
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Ankara Sergileri ve Ressamlarımız"	Milliyet Gazetesi	9 Kasım 1933		4
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Devrim Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	31 İlkteşrin 1935		
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Resimde Realizme Doğru"	Ulus Gazetesi	9 Sontesrin 1936		2
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Kültür ve Sanat Sergileri"	Ulus Gazetesi	20 Nisan 1937		2
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Emektar Bir Ressamımızın Sergisi"	Ulus Gazetesi	17 Temmuz 1937		2
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Resim Sergisi, Ressamlarımız"	Ulus Gazetesi	15 Son Teşrin 1938		3
SERGİLER	Yaşar Nabi	"Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Varlık	15 Kasım 1939	153	244-245
SERGİLER	Yaşar Nabi	"d Grubunun 15.ci Sergisi Dolayısıyla"	Varlık	1 Kasım 1947	328	8-9
SERGİLER	Yener, Aziz E.	"İngiliz Resim Sergisi Açıldı"	Vatan Gazetesi	1 Mart 1944		
SERGİLER	Yener, Mitat	"Gençlerin Liman Resimleri Sergisi"	Vatan Gazetesi	17 Mayıs 1941		
SERGİLER	Yetkin, Suut Kemal	"D Grubu ve Bir Telâkki"	Tan Gazetesi	26 Temmuz 1935		10
SERGİLER	Yetkin, Suut Kemal	"Cumhuriyet Halk Partisi Yurt Gezisi Resim Sergisi"	Ulus Gazetesi	5 Eylül 1944		
SERGİLER	Yetkin, Suut Kemal	"Hasan Kaptan'ın Resim Sergisi: Bir Sanat Mucizesi"	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1950		
SERGİLER	Yunus Nadi	"Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1930		
SERGİLER	Yunus Nadi	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin 4 üncü Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Şubat 1931		
SERGİLER	Yunus Nadi	"Sekizinci Ankara Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Haziran 1931		
SERGİLER	Yunus Nadi	"Fikirde ve San'atta İnkılâpçı Hamleler İstiyoruz"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Temmuz 1933		
SERGİLER	Yunus Nadi	"Türk Ressamlığı Dost Rusya'da Takdirler Kazandı"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Şubat 1936		
SERGİLER	Yusuf Ziya	"Resim Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Ağustos 1932		
SERGİLER	Yücel, Hasan Âli (Açılış Nutku)	Başlıksız (Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Açılış Nutku)	Güzel Sanatlar	1940	2	1-3
SERGİLER	Yücer, R.	"Halkevindeki Resim Sergisi"	Türkün	Nisan 1936	6	52-53
SERGİLER	Ziyaeddin Fahri	"San'at, Ahlak ve Hukuk"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Nisan 1939		

TÜRK SANATI	Ali Nüzhed	"Eski Türk Sanatları"	Yeni Hilâl	21 Aralık 1924	10	1-2
TÜRK SANATI	Gabriel	"Türk Sanatı ve Tarih-i Sanattaki Mevki"	Hayat	1 Eylül 1927	40	275-278
TÜRK SANATI	İsmail Hakkı	"Orjinal Bir Türk Sanatı Var Midir?"	İctihad	15 Şubat 1926	198	3885/86
TÜRK SANATI	Orkun,H.N.	"Une Oeuvre de Art Turque en Europe Centrale"	La Turquie Kémaliste	Avril 1941	42	18-22
TÜRK SANATI	Yetkin,Suut Kemal	"Öz Sanat Telakkisi ve Türk Sanatının Mahiyeti"	Ar	Birincikânun 1938	24	
TÜRK SANATI	Yücel, Hasan Âli	"Sanatımız"	Güzel Sanatlar	1939	1	1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	A.G.	"Müşahede-Mütalea: Abidelerimiz -2."	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	2 Haziran 1929		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	A.T.	"Kubilay Abidesinin Temeli Atıldı"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	3 İkinci Teğrin 1933		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Adil,Fikret	"Acı Bir Ölüm, Heykeltraş Muhittin Sebati Beyi Kaybettik"	Vakit Gazetesi	10 Mart 1932		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Adil,Fikret	"Cinquante Ans de Peinture et Sculpture Turques "	La Turquie Kémaliste	Nisan 1937	18	5-14
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Adil,Fikret	"Dört Güzel Haber"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1947		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Ağaoğlu Ahmed	"Gazinin Heykeli Münasebetile"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	10 Teşrinievvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Ahmed Rasim	"Gazinin Heykeli"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	4 Teşrinievvel 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Aka Gündüz	"Görüşler-Düşünüşler: İki Abide"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	5 Mayıs 1932		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Aksoy,Halid	"Atatürk ve İnönü Heykelleri"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Mayıs-Haziran 1946	42-43	33-34
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Muhyiddin Bey	"İstanbul, Halaskâr Gazinin İlk Heykelini Diken Türk Şehri Olmakla Müftehirdir"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Teşrinievvel 1926		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Ali Suad	"İhtilâl, Cumhuriyet Âbidesi"	İstanbul Belediye Mecmuası	Ağustos 1928	48	705-712
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazi Paşa Abidesi İçin"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	13 Nisan 1923		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Haziran 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Ankarada Reis-i Cumhur Hazretlerinin Heykeli Yapılıyorken, Mısırlı Bir Heykeltraşın Vücuda Getirdiği İş"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	22 Haziran 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Ankarada Reis-i Cumhur Hazretlerinin Heykeli Yapılırken"	Vakit Gazetesi	23 Haziran 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazi Paşanın Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Temmuz 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Temmuz 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Temmuz 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazi Paşanın Heykeli, Heykeltraş Kripelin İhtisâsati"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Temmuz 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazi Hazretlerinin Heykellerini Yapan Sanatkâr"	Vakit Gazetesi	19 Temmuz 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Vakit Gazetesi	27 Temmuz 1925		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli Sarayburnuna Dikilecek"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Mösyö Kripel Dün Viyanaya Gitti, Gazinin Heykelinin Kat'i Şekli"	Vakit Gazetesi	9 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazinin Büyük Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Türkiye ve Türklere İzmihlâl ve Esaretten Kurtaran Münci-i Âzam Mustafa Kemal Paşanın Heykeli ve Heykeltraş Viyanalı Kripel"	Servetifünun	20 Ağustos 1341	1514-40	1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Türkiye Reis-i Cumhurunun Heykelini Hak Eden Viyanalı Heykeltraş Kripel ve Gazi Paşanın Sakarya Namındaki Kır Atın Statüsü Yanında Çalışırken"	Servetifünun	20 Ağustos 1341	1514-40	2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Sarayburnu Parkındaki Hazırlıklar, Gazi Paşa Hazretlerinin Heykeli İçin"	Vakit Gazetesi	23 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Vakit Gazetesi	25 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Sarayburnuna Rekedilecek Heykel"	Vakit Gazetesi	26 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Dün Dumlupınarda Mechul Asker İnfiali Yapıldı, Abide Gelecek Senenin 30 Ağustosunda Yerine Vaz' Edilmiş Olacaktır"	Vakit Gazetesi	31 Ağustos 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Genç Heykeltraşlarımızın Muvaffakiyetli İşleri"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Eylül 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Teşrinisani 1925		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Kânunusani 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Macar Heykeltraş Gazimizin Heykelini Yapıyor"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	19 Şubat 1926		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Taksim Meydanında Gazi Paşamızın Heykeli"	Milliyet Gazetesi	12 Mart 1926		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Milliyet Gazetesi	28 Mart 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Heykel Geldi, Resmî Kuşadı 23 Nisanda İora Edilmesi Muhtemeldir"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Mart 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Mart 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli, Kaidenin Büyütülmesi Lazım Geliyor"	Milliyet Gazetesi	2 Nisan 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Gazi Heykeli)	Cumhuriyet Gazetesi	2 Nisan 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli, Heykel, Kaidede Yapılacak Tadilatı Tesbit İçin Bugün Kaidenin Yanına Nakil Edilecek"	Milliyet Gazetesi	3 Nisan 1926		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykeli, Kripel Emanetimize Gazimizin Bir Büstünü Gönderdi"	Hakimiyet-i Milliyе Gazetesi	7 Nisan 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli, Kripel Kendisini Müdafaa Ediyor ve Eserinde Muvaffak Olduğunu Söylüyor"	Milliyet Gazetesi	8 Nisan 1926		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Nisan 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli Kabul Edildi Mi Edilmedi Mi?"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Nisan 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Heykelin Kaidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Haziran 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTİRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Ankarada Rezk Edilecek Heykeli"	Milliyet Gazetesi	5 Temmuz 1926		1

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazimizin Resim ve Heykelleri, Maarif Vekâleti Gazimizin Heykel ve Resimlerini Yapdırmak İçin Avrupa'nın En Büyük Sanayi-i Nefise Üstadlarının Tekliflerini Sanayi-i Nefise Encümeninde Tetkik Ettirecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Milliyet Gazetesi	15 Temmuz 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Meydanında Gazi Paşanın Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Ağustos 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykeli, Taksim Meydanında Büyük Gazimizin Muazzam Bir Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Ağustos 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Yeni Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Ağustos 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Millî Aramızızı Tesbit İçin Jüri Heyeti Toplandı, Büyük Gazimizin Heykel ve Resmini Yapacak Büyük San'atkarlar Yakında Şehrimize Geliyorlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Eylül 1926		1,3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Paşanın Konyada Rezk Edilecek Heykelleri"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Eylül 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazimizin Taksimde Yapılacak Heykeli İçin Heykeltraş Kanonikaya Müracaat Ediyor, Konya'da Büyük Gazimizin Heykeli Dikiliyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Eylül 1926		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Eylül 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Paşa'nın Heykeli"	İstanbul Belediye Mecmuası	Ekim 1926	26	65-69
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Teşrinievvel 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykel Açılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Teşrinievvel 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Milliyet Gazetesi	3 Teşrinievvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İstanbul, Türkiyede İlk Heykelin Rekzi Şerefini Aldı"	Milliyet Gazetesi	4 Teşrinievvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İlk Heykelin Rekzi İzmire Mi Aiddir?"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Teşrinievvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykelinin Kaidesinin İnşaatı Devam Ediyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Teşrinievvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi, Dünyanın Her Tarafından Bakılınca Görülen Bir Güneşdir. Gazi Paşanın Heykelini Yapacak Olan İtalyan Sanatkarı Hissiyatını Bu Cehd ile İfade Ediyor"	Milliyet Gazetesi	23 Teşrinievvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Teşrinievvel 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Reis-i Cumhur Hazretlerinin Konyadaki Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Teşrinisani 1926		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Konya Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Teşrinisani 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Konya Heykeli, Gazinin Heykeli Cumhuriyet Bayramı Günü Konyada Rezk Edildi"	Milliyet Gazetesi	5 Teşrinisani 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykelleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Teşrinisani 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Teşrinisani 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Teşrinisani 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Reis-i Cumhur Hazretlerinin İkinci Heykeli"	İstanbul Belediye Mecmuası	Aralık 1926	28	193-196
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesinin Şekli Takrir Edildi"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Kânunuevvel 1926		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi Komisyonunun Dün Geceki İçtima"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Kânunuevvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi Mukavelesi İmzalandı"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Kânunuevvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Kânunuevvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Gitti, Abide Nasıl Yapılacak?"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Kânunuevvel 1926		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Bir Büstü"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Kânunuevvel 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Hükümet Merkezimizde Büyük Gazinin İki Heykeli Dikildi"	Hayat	1927	49	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Taksimde Rezk Olunacak Heykellerinin Bir Cebhesi"	Servetifünun	27 Kânunusani 1927	1589-115	1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Şubat 1927		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kanonika'nın Yanında Çalışacak İki Talebemiz İntihab Edildi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Şubat 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sanatkar Kanonika Gazimizin Heykelini Hazırlıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 Mart 1927		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Mayıs 1927		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Kripel Ankara Heykelimizde Cer'en Muvaffak Olmuştur"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mayıs 1927		1,3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykelleri"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Haziran 1927		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykelleri"	Cumhuriyet Gazetesi	6 Haziran 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazimizin Heykelleri Bugünlerde Şehrimize Getirilecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Haziran 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Sabiha Hanım, Onbeş Güne Kadar Sinyör Kanonika İle Birlikte İtalyaya Gidiyor"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Haziran 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kıymetli Heykel, Müze Müdürü Halil Bey Bugün Surlara Giderek Tedkikat Yapacak"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Haziran 1927		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykelleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Haziran 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Reis-i Cumhurumuzun Heykelleri Önünde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Haziran 1927		1,3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kanonikanın Heykeli de Maalesef Gazimizi Temsile Layık Mükemmeliyet ve Fevkadelîği Haiz Değildir"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Temmuz 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Temmuz 1927		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Türk Sanatkarının Muvaffakiyeti"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Temmuz 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Biraz da Şaka: Resim Sergisinde Kübist Resimler Münasebetiyle"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Ağustos 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykellerinin Kaideleri Yapılıyor, Heykeller Cumhuriyet Bayramına Kadar Dikilecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Eylül 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Hazretlerinin Hakimiyet-i Milliye Meydanındaki Heykelinin Kaidesi Üzerine Büyük Zaferi Temsil Eden Resimler Yapılmaya Başlandı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Eylül 1927		1

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankarada Zafer Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Eylül 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Teşrinievvel 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Teşrinievvel 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazimizin Heykelleri Ne Zaman Küşad Edilecek"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Teşrinievvel 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazimizin Müze Önünde ve Yenişehirdeki Heykelleri Yarın Küşad Edilecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Reis-i Cumhur Hazretlerinin İki Heykeli Bugün Merasim-i Mahsusle İle Küşad Edilecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankara Heykelleri"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Teşrinisani 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Hazretlerinin Müze Önünde Atlı ve Yenişehirde Ayaktaki Heykelleri Dün Çok Heyecanlı Tezahürat Arasında Küşad Edildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Teşrinisani 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Hakimiyet-i Milliye Meydanındaki Zafer Abidesi, Bu Akşama Kadar Tamamen İkmal Edilecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Yeni Gün'ün Tesbiti ve Bütün Milletin İştirakiyle Zafer Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Teşrinisani 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Türk İstihlâs ve İstiklâl Cidalini Toplu Bir Manzume Halinde Arz Eden Zafer Abidesi Bugün Küşad Ediliyor, Bu Abide 'Yeni Gün' ün Tesbiti ve Bütün Milletin İştiraki İle Vücuda Getirilmiştir"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Teşrinisani 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Dün Ankarada Rezk Edilen Zafer Abidesinin Resmî Küşadı Yapıldı"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Teşrinisani 1927		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Milletimizin Muzaffer İstihlâs ve İstiklâl Cidalini ve Muazzam İnkılaplarını Baş Kumandan Gazi Mustafa Kemal'in Hakiki Timsaliyle En Manidar Bir Surette İfadeye Muvaffak Olan Zafer Abidesi, Dün Halkımızın Yüreğinden Kopan Pek Yüksek ve Çok Heyecanlı Tezahürat Arasında Küşad Edildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Teşrinisani 1927		1,4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Zafer Abidesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	" 'Yeni Gün' ün Tesbiti ve Milletin İştirakiyle Ankarada Vücuda Getirilen Muazzam Zafer Abidesinin Resmî Küşadına Ait İntibâat"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şehremaneti Zafer Abidesinin Etrafındaki Tretuarı Tashih Ettirmek İçin Heyet-i Fenniyyeye Bir Proje Hazırlatıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazinin Güzel Bir Heykeli Yapıldı, Sanatkarlarımızı Himaye Edersek Daha Güzelleri de Yapılabilir"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Atatürk Heykeli)	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Kânunuevvel 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankaranın Hakimiyet-i Milliye Meydanında Bu Hafta Resmî Küşadı İcra Olunan Gazi Abidesi"	Servetifünun	1Kânunuevvel 1927	1633-159	1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Her Kripel Ankarada Rezkedilen Muazzam Abideyi Nasıl Yapdığını Anlatıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Kânunuevvel 1927		1,3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Seyr-i Sefâin Meydanında Gazimizin Büstü, Sanatkâr Kenan Ali Bey Eserinde Fevkalade Muvaffak Olmuştur"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Kânunuevvel 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Cumhuriyet Abidesi"	Türk Yurdu	1928	202	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Kânunusani 1928		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Heykeli İhtilafı"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Mart 1928		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Mart 1928		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Büstleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Nisan 1928		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Halk Fırkasında Gazimizin Heykelleri"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Haziran 1928		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Zafer Abidesinin Resmî Küşadı Ağustos İbdidalarında Edilecektir"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Temmuz 1928		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Temmuz 1928		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesinin Resmî Küşadı Tehir Etmeyecek"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Temmuz 1928		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Cumhuriyet Abidesinin Resmî Küşadı Yarın Yapılacak"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Ağustos 1928		1,5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bugün Akşam Üzeri Cumhuriyet Abidesinin Resmî Küşadı Yapılacak"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Ağustos 1928		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Cumhuriyet Abidesinin Resmî Küşadı Dün Yapıldı, Onbinlerce Halk, Zaferimizi Temsil Eden Bu Muhteşem Esere Doya Doya Bakdılar"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Ağustos 1928		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Cumhuriyet Abidesinin Resmî Küşadı Münasebetiyle"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Ağustos 1928		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Abidenin Küşadı Münasebetiyle Gazi Hazretleriyle Musolini Arasında Telgraflar Teatî Edildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Ağustos 1928		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Ağustos 1928		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Mevlâkât Haberleri: Gazi Hz İzerinin Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Kânunuevvel 1928		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İlk Heykel"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Şubat 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesinin Çattıkları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Mart 1929		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Abide Komisyonunun İçtimaı"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Mart 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Abide Komisyonunda Dünkü İçtima Çok Hareketli Oldu"	Vakit Gazetesi	8 Mart 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Abide Komisyonuna Verilen Rapor"	Vakit Gazetesi	9 Mart 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Abidede Dünkü Tetkikat"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mart 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi"	Vakit Gazetesi	12 Mart 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Pariste Bir San'atkârmız"	İkdam Gazetesi	1 Haziran 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Büst"	Resimli Uyanış	22 Ağustos 1929	1723/38	1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şehit Mehmetçik Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Eylül 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Kenan B. Gazimizin Mükemmel Bir Heykelini Yaptı"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Teşrinievvel 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Hz.nin Tekirdağında Rezkedilecek Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Teşrinievvel 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Teşrinisani 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Kenan Bey Gazi Hz.nin İki Yeni Heykelini Yaptı"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Teşrinisani 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazimizin Heykelleri, Güzel San'atlar Akademisi Müdürünün Fikri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Teşrinisani 1929		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Zabita Abidesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	2 Kânunuevvel 1929		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Hz.nin Bursa'da Yapılacak Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Kânunuevvel 1929		

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tekirdağ'da Gazimizin Heykelleri Rezkedildi, Heykelin Kûşat Resminde Büyük Merasim Yapıldı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 Kânunuevvel 1929		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tekirdağ Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Kânunuevvel 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tekirdağ'da Gazi Hazretlerinin Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Kânunuevvel 1929		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Tekirdağ'daki Atatürk Heykeli)	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Kânunusani 1930		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şehit Tayyare Zabitleri İçin Şam'da Abide"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Kânunusani 1930		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Başvekil Hazretlerinin Güzel Bir Büstü, Heykeltraş Kenan B. Başvekil Paşanın Büstünü Yaptı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Şubat 1930		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmirde Gazi Hazretlerinin Heykelleri Dikiliyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Şubat 1930		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraşlar Gazimizin Heykelini Yapmaya Çağırılıyorlar"	Vakit Gazetesi	16 Şubat 1930		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Abide, Heykeltraş Sabiha Ziya H.in Eseri"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Şubat 1930		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Yapılacak Abide"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mart 1930		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taksim Abidesi, Temel ve Taşların Tamir Edildiği Anlaşıyor"	Vakit Gazetesi	15 Mart 1930		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Mimar Sinan"	Vakit Gazetesi	22 Mart 1930		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir Abidesini Kanonika Yapıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Mart 1930		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"16 Mart Abidesi"	Vakit Gazetesi	30 Mart 1930		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İş Nihayet Meydana Çıktı, Taksim Abidesinin Tamir Edildiği Artık Saklanmıyor"	Vakit Gazetesi	17 Nisan 1930		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Heykeli, Kırklarelinde Merasimle Rezkolundu"	Vakit Gazetesi	9 Mayıs 1930		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Taşra Postası: Kırklar Eli'nde Gazi Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Mayıs 1930		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Çanakkale Abidesi, Şehitlikleri İmar Cemiyeti Bir Müsabaka Açıyor"	Vakit Gazetesi	15 Haziran 1930		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ressam Nazmi Ziya Bey Bir Tablo Yapıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Mart 1931		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi"	Resimli Uyanış	19 Mart 1931	1805/120	244
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi İçin: Abide Komitesi Reisinin Millete Beyannameyi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Nisan 1931		1,4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Edirne'de Gazi Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 Nisan 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Edirne'deki Atatürk Heykeli)	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Nisan 1931		8
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Aziz Şehit Kubilya İçin, Menemede Yapılacak Abideye Memurlarımız da Yardım Edecekler"	Vakit Gazetesi	27 Mayıs 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi: Odada Yapılan İçtimada Muhtelif Mesleklerden Heyet Seçildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Haziran 1931		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykeli, Türk Heykeltraşların Bir Nokta Nazarı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Haziran 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmirde Gazimizin Heykeli, Bir Heyet Dün Romaya Hareket Etti"	Vakit Gazetesi	21 Haziran 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir San'at Dedikodusu, Heykeltraş Kenan Ali B. Cevap Veriyor"	Vakit Gazetesi	19 Temmuz 1931		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykelleri Yapan Kim? Her Ferdinand Gros, Kenan Ali Bey'e Cevap Veriyor"	Vakit Gazetesi	3 Ağustos 1931		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Müsbaka Teklifine Heykeltraşlar Ne Cevap Veriyorlar?"	Vakit Gazetesi	4 Ağustos 1931		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Alman İddiasında İsrar Ediyor, Ben Heykeltraş Değilsen Faik Beyin Bu Heykelini Kim Yaptı?"	Vakit Gazetesi	6 Ağustos 1931		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi'nin Yeni Bir Heykeli, Bursa'da Rezkedilecek Heykel İkmal Edildi"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Eylül 1931		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bursaya Dikilecek Heykel, Heykeltraş Ali Nijat Bey Eserini Muvaffakiyetle Bitirdi"	Vakit Gazetesi	14 Eylül 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bursa'da Gazi Heykeli, Heykel Cumhuriyet Bayramında Açılacak"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Eylül 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Samsun'da Dikilecek Gazi Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Teşrinievvel 1931		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Hazretlerinin Bu Ay Sonunda Samsun'da Açılacak Olan Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Teşrinievvel 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Heykeli, İzmirde Kaidenin Yapılmasına Başlandı"	Vakit Gazetesi	19 Teşrinievvel 1931		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bursa'da Cumhuriyet Bayramı ve Gazi Heykelinin Açılması"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Teşrinisani 1931		8
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bursada Dikilen Gazi Heykeli"	Vakit Gazetesi	4 Teşrinisani 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İstikbalin Müstait Bir Genci"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Birinci Kânun 1931		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fikretin Heykeli, Galatasaray Lisesinde Bugün Yapılacak Merasim"	Vakit Gazetesi	24 Kânunuevvel 1931		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tevfik Fikret'in Heykeli, Tabii Cesametten Bir Misli Büyük, San'atkârane ve Muvaffak Bir Eserdir"	Vakit Gazetesi	24Kânunuevvel 1931		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tevfik Fikret'in Büstü"	Servetifunun	31 Kânunuevvel 1931	1846/161	68-69
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Zühtü"	Arkitekt	Kânunusani 1932	1	6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Samsunda Gazimizin Heykelleri"	Vakit Gazetesi	1Kânunusani 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi'nin 1919 da Samsun'da Anadolu'ya Çıktığı Yerde... Dikilen Âbide, Emsalsiz Bir Tezahürte Evelki Gün Açıldı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 İkincikânun 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Samsun Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Kânunusani 1932		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Samsun Heykeli Açılırken"	Vakit Gazetesi	21 Kânunusani 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Millî Abidelerimiz ve Türk San'atkârları, Güzel San'atlar Akademisi Muallimlerinden Hadî Bey, Memleketimizde Ecnebilerden Daha İyi Eserler Vücuda Getirecek San'atkârlara Malikiz Diyor"	Vakit Gazetesi	9 Şubat 1932		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykeli, Heykel Bitmiş, İzmir'e Getirilmek Üzeredir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Şubat 1932		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Muhiittin Sebati"	Arkitekt	Mart 1932	3	95
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Erzurum Atatürk Heykeli)	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Mart 1932		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir Mektubu: Gazi Hazretlerinin Heykeli, Kaide Bitmek Üzere, Heykel Nisanda Montaj Edilecek"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mart 1932		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şehit Tayyareciler Abidesi, Abidenin İnşaatı Yakında Münakaşaya Konacaktır. Abide Opera Meydanına Yapılacaktır"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Nisan 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel Bir Abide Projesi, İki Tayyarecimiz İçin Şamda Dikilecek Âbide"	Vakit Gazetesi	26 Nisan 1932		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Memleket Mektupları: Kadiri'de Asarı Atıkadan Bir Heykel"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Mayıs 1932		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmirde Gazi Heykeli, Heykel Yakında Kûşat Edilecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Mayıs 1932		1

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Emniyet Abidesinin Alacağı Şekil"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Mayıs 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmirde Gazi Hz.nin Heykeli"	Vakit Gazetesi	10 Haziran 1932		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmirde Gazi Hz. Heykeli"	Vakit Gazetesi	24 Haziran 1932		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykeli, İsmet Pş. Heykeli Açacak"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Temmuz 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykeli, Heykelin Açılma Hazırlıkları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Temmuz 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Heykeli"	Vakit Gazetesi	13 Temmuz 1932		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'deki Gazi Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Temmuz 1932		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Nevşehir'de Bir İstidat"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Temmuz 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Heykeli Açıldı ve İsmet Paşa 50.000 Kişi Huzurunda Nutkunu Söyledi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Temmuz 1932		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi'nin Akdeniz Kenarındaki Heykelini İsmet Pş. Hz. Kıymetli Nutku ile Açtı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 Temmuz 1932		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Halâskârın Heykeli Karşısında İzmirin Emsalsiz Vecit ve Heyecanları"	Vakit Gazetesi	28 Temmuz 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykeli Açılırken"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	29 Temmuz 1932		1,4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Gazi Heykelinin Kûşat Resminden İntibalar"	Cumhuriyet Gazetesi	30 Temmuz 1932		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Heykel: Ahmet Rasim Beyin Büstü"	Vakit Gazetesi	23 Teşrinievvel 1932		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Emniyet Abidesi Nasıl Olacak? Prof. Hanak Abidenin Bir Örneğini Getirdi. Bu Örneği Dahiliye Vekili Bey Görecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Birinciteşrin 1932		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankara'da Emniyet Abidesi, Profesör Hanak Abidenin Bir Örneğini Getirdi"	Servetifünun	3 Teşrinisani 1932	1890/205	360,365
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gençlik, Genç Heykeltraş M. Kemal Bey"	Vakit Gazetesi	20 Teşrinisani 1932		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi"	Arkitekt	1933	4	127
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesini Sanatkarlarımız Yapacaklar"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Kânunusani 1933		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi Bu Yıl İçinde İnşa Edilecek, Fırka Idare Heyeti Dün Bunu da Görüştü"	Vakit Gazetesi	12 Kânunusani 1933		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi İçin, C.H.F. Kâtibi Umumi Kubilya Abidesi İçin Türk Sanatkarlarından Teklif Bekliyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 İkincikânun 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Kânunusani 1933		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Büstü, En Çok Benziyen Büstü Bir Amatörümüz Yaptı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 Şubat 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Son Haberler: Kubilya Abidesi İçin Menemende Tetkikat"	Vakit Gazetesi	19 Şubat 1933		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kırk Yıllık San'atkar, Heykeltraş İhsan B. İçin Merasim Yapıldı"	Vakit Gazetesi	20 Mart 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Heykel: Yeni Bir Hırvat Heykeltraş"	Vakit Gazetesi	24 Mart 1933		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Maarif Vekilinin Bir Takdiri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	10 Nisan 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Mersin'de Gazi Heykeli Dikiliyor"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Nisan 1933		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Cumhuriyet Abidesi Aleyhinde.. Büyütmeye Tasavvuru Gültünc Bir Şeydir, Heykeli Yapan İtalyanın Tasavvuruna San'atkarlarımız Hücüm Ediyorlar"	Vakit Gazetesi	2 Mayıs 1933		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Başvekilimizin İzmir'de Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Mayıs 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi"	Vakit Gazetesi	9 Haziran 1933		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi, Proje Müsabakası Neticelendi"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Haziran 1933		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Haziran 1933		1,5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Türk Resim ve Heykeltraşlığı"	Doğu	15 Haziran 1933	4	9,11
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya İçin, Menemende Yapılacak Abidenin Projesi"	Vakit Gazetesi	16 Haziran 1933		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar: Ahmet Haşim, Büstü, Yaşı, Diploması"	Vakit Gazetesi	16 Haziran 1933		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazî'nin Büstü, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Bu Yerli Malzemeli Millî Eseri Dağıtıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Haziran 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilya Abidesi, Ratip Aşir Bey , İmtihanlarını Yaptıktan Sonra İşe Başlayacak"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Haziran 1933		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Memleket Haberleri, Kubilya Abidesi Nereye Dikilecek? Abidenin Resmini Çizen San'atkar Yerinde Tetkikat Yaptı"	Vakit Gazetesi	4 Ağustos 1933		8
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmit'te Gazi Heykeli Dikildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	1 İkinci Teşrin 1933		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazî'nin Heykelleri, Bilecik ve İzmit'te Heykeller Dikildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 İkinci Teşrin 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Gazî'ye Türk Milletinin Yeni Bir Sevgi Tezahürü, Elaziz'de Büyük Gazî'nin Bronzdan Bir Heykelini Diktiler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Birincikânun 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Slifke'de Gazi Heykeli, Heykel Bir Ay İçinde Dikilecek"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Birincikânun 1933		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Eskişehirde Dikilecek Gazi Abidesi Müsabaka Şartnamesi"	Arkitekt	1934	12	356-357
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Eskişehir Atatürk Heykeli Müsabakası"	Arkitekt	1934	12	358
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Emniyet Abidesinin Heykellerinin ve Kabartmalarının Modelleri Hazırlandı, Bunlar Heykeltraş Hanak'ın Son Eserleri Oldu"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 İkinci Kânun 1934		1,4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Emniyet Abidesinin Modelleri Hazırlandı"	Servetifünun	1 Şubat 1934	1954/269	145
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankara Emniyet Abidesi"	Servetifünun	1 Şubat 1934	1954/269	148
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gazi Heykeli: Zonguldakta Hazıranda Gazi Heykeli Yapılmasına Başlanacak"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	17 Şubat 1934		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Memleket Postası: Adana'da Gazi Heykeli"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Mart 1934		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Slifke'deki Gazi heykeli hakkında)	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Nisan 1934		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Emniyet Abidesi"	Vakit Gazetesi	10 Temmuz 1934		1,5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Menemen Abidesi İnşaati Bitti"	Vakit Gazetesi	27 Temmuz 1934		6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Emniyet Meydanının İnşaati İlerliyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	31 Temmuz 1934		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şehirde Konservatuvar Binası ile Abide, Türk San'atkarları Arasında Müsabaka Açıldı"	Vakit Gazetesi	7 Ağustos 1934		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Heykeltraş Thorak tarafından yapılan Gazi heykeli hakkında)	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 İkinci Teşrin 1934		1

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Eskişehir'de Büyük Bir Sanat Eseri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 İkinci Teşrin 1934		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Bir Sanatkarın Eseri"	Servetifünun	15 İkinciteşrin 1934	1995/310	385
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykel Seçimi, Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğünden"	Akşam Gazetesi	2 Kânunuevvel 1934		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Yaşayan Kubilay"	Ulus Gazetesi	25 İlkânun 1934		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilay Abidesi Bugün Merasimle Açılıyor"	Akşam Gazetesi	26 Kânunuevvel 1934		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilay Andacı Bugün Menemende Açılıyor"	Kurun	26 Birinci kânun 1934		1,9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Menemen'de Dikilen Kubilay Abidesini Bugün Bay R. Peker Açıyor"	Ulus Gazetesi	26 İlkânun 1934		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilay Abidesi"	Zaman Gazetesi	26 Kânunuevvel 1934		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kubilay Abidesi Açılma Merasimi"	Ulus Gazetesi	27 İlkânun 1934		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bay R. Peker'in Söylevi"	Ulus Gazetesi	27 İlkânun 1934		1,6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şehid Kubilay Abidesi Dün Merasimle Açıldı"	Zaman Gazetesi	27 Kânunuevvel 1934		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Kubilay Abidesi hakkında)	Ulus Gazetesi	28 İlkânun 1934		1,3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankara'daki Emniyet Abidesi"	Yeni Adam	31Kânunusani 1935	57	5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sivas'ta Atatürk Heykeli Müsabakası"	Arkitekt	1935	4	128
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankarada Sinan Anıtı"	Arkitekt	1935	10	310
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankaradaki Emniyet Abidesi"	Arkitekt	1935	11-12	358
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Antalyada Büyük Bir Abide"	Arkitekt	1935	11-12	358
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Kayseri'de Atatürk Heykeli Günü"	Ulus Gazetesi	6 Mart 1935		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Alman San'atkarının Eserleri, Torak Berlindeki Atelyesinde Türkiye İçin Bir Abide Hazırlıyor"	Kurun	7 Nisan 1935		1,7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Atatürk Heykeline Ait Müsabaka İlânı, Denizli Vilayeti Daimi Encümeninden"	Kurun	7 Nisan 1935		11
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Atatürk Heykeline Aid Müsabaka İlânı, Denizli Vilayeti Daimi Encümeninden"	Ulus Gazetesi	17 Nisan 1935		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İnönü Anıtı, Mayısın Onunda Tören Yapılacak"	Ulus Gazetesi	5 Mayıs 1935		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Büyük Kurultay Yarın Açılıyor"	Ulus Gazetesi	8 Mayıs 1935		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gemlikteki Hadi Bara Heykeli"	Tan Gazetesi	11 Haziran 1935		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Kendi Sanatı İçin Ne Diyor?"	Yeni Adam	20 Haziran 1935	77	10
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Gaziantep'te Atatürk'ün Mermerden Heykeli Yapılıyor"	Kurun	18 Temmuz 1935		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Eskişehir Abidesi ve Heykeltraş Zühtü"	Tan Gazetesi	6 Ağustos 1935		7
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"X Ne Diyor?"	Tan Gazetesi	6 Ağustos 1935		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankara Güvenlik Anıtı (Emniyet Abidesi)"	Belediyeler Dergisi	Eylül 1935	2	41-46
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Memleket Postası:Tosya Köylerinde Atatürk Anıtı"	Ulus Gazetesi	4 Sontesrin 1935		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Hava Müdafaası"	Ulus Gazetesi	12 Sontesrin 1935		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Millî Şeker Endüstrimiz Atatürk'ün Bir Büstünü Yaptırdı"	Ulus Gazetesi	5 İlkânun 1935		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Hava Müdafaası"	Ulus Gazetesi	13 İlkânun 1935		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Erzurum Atatürk Anıtı"	Arkitekt	1937	2	62
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Avusturyalı Heykeltraş Torak, Ahiren Zonguldak, Antalya, Sivas, Eskişehir, Atatürk Anıdlarını Almıştır"	Arkitekt	1937	5-6	174
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Manisa'da Atatürk Anıtı Müsabakası"	Arkitekt	1937	5-6	175
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Erzurum Anıtı Müsabakası"	Arkitekt	1937	9	244-245
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Atatürk'ün Heykeli"	Uyanış Servetifünun	4 Mart 1937		240
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Turgudluda Atatürk Heykeli"	Ulus Gazetesi	6 Mayıs 1937		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Erzurum Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Eylül 1937		1,9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Manisa Kurtuluş Abidesi"	Tan Gazetesi	10 Kasım 1937		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Türk Heykelticiliğinin Bütün Davaları Halledildi, Netice Şu Oldu: İki Sene Evveline Göre Talebe Üç Misi Arttı"	Güzel Sanatlar Ulus İlavesi	1938	16	8
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bartın Okulunda Yapılan Heykeller"	Ulus Gazetesi	24 Mart 1938		6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Rudolf Belling"	Ar	Temmuz 1938	19	8-9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Aydn'da Kültür Heykeli"	Ulus Gazetesi	26 Temmuz 1938		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Erzurum Abidesi Dolayısıyla 'Doğu' Refikimizin Başmakalesi, Bir Büst Yapmak Başka, Abide Yaratmak Başkadır"	Ulus Gazetesi	18 Eylül 1938		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Barbaros'un Heykelini Dikmek Fikrine Herkes İştirak Ediyor"	Yeni Sabah	30 Eylül 1938		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Manisa'da Atatürk Anıtı"	Ulus Gazetesi	18 Aralık 1938		6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Manisa Abidesi Müsabakası, San'atkar Poisson'un Eseri Birinciliği Kazandı"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Şubat 1939		1,9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Akşam: İnkilâp Âbidelerine Narh Konamaz"	Ulus Gazetesi	25 Mart 1939		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Harp Okulunda Atatürk Heykeli"	Ulus Gazetesi	21 Mayıs 1939		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tanzimat Abidesi"	Yeni Sabah	3 İkinciteşrin 1939		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ankarada Atatürk Anıtı"	Arkitekt	1940	7-8	189
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İstanbul Valiliği Tarafından Taksim Meydanına Konulmak Üzere, Heykeltraş Beling'e İnönü Heykeli Siparişi Verildi"	Arkitekt	1940	11-12	279
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Millî Şefimizin Büstü"	Ulus Gazetesi	22 Ağustos 1941		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fathin Heykeli"	Savaş	Mart-Nisan 1942	36	6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Millî Şef'imizin Büstünü Yapan İstidatlı Bir Genç"	Ulus Gazetesi	9 Haziran 1942		4

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Millî Şef'in Heykeli"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1942		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel Sanatlar: Sinan Heykeli"	Ulus Gazetesi	28 Temmuz 1942		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Mersin'de Atatürk Anıtı Törenle Açıldı"	Ulus Gazetesi	20 Eylül 1944		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Heykeltraşımızın Hazırladığı Eserler"	Ulus Gazetesi	4 Mart 1946		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Zonguldak'ta Atatürk Heykeli"	Ulus Gazetesi	11 Temmuz 1947		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Zonguldak'ta İki Heykel Dün Törenle Açıldı"	Ulus Gazetesi	12 Temmuz 1947		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Zonguldak'ın En Büyük Bahtıyarlığı: Atatürk ve İnönü Heykelleri Büyük Törenle Açıldı"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Temmuz-Eylül 1947	56-58	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"At Üzerinde Bir Kiral Heykeli Bulundu"	Ulus Gazetesi	1 Ağustos 1948		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İnönü Gezisine İnönü'nün Heykeli Neden Dikilmedi?"	Vatan Gazetesi	1 Mayıs 1949		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Okuyucu Şikâyeti, Heykel Kalıbı İçin Döviz"	Vatan Gazetesi	12 Haziran 1949		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Namık Kemal Heykelinin Alçıdan Etüdü'nün Bir Detayı"	Yeni İstanbul Gazetesi	7 Ocak 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fatih Heykeli ve Yeri..."	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fatih'in Heykeli Nereye Dikilecek?"	Yeni İstanbul Gazetesi	7 Nisan 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fatih'in Heykeli Nereye Dikilecek?"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Nisan 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sinan'ın Büstü"	Yeni İstanbul Gazetesi	15 Nisan 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fatih'in Heykeli"	Vatan Gazetesi	18 Nisan 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Heykel Sergisi ve Heykel Faaliyeti"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Fatih'in Heykeli Nereye Dikilmeli?"	En Son Dakika	16 Temmuz 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykel ve Büstler ile Sokak Adları İçin Yeni Karar"	Ulus Gazetesi	14 Ekim 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Arsan,Nimet	"Anadolu'nun M.S.1 ve II. Yüzyıllarına Ait Giyimli ve Ayakta Duran Kadın Heykelleri"	Beleten	Temmuz 1946	39	425-470
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Baki Süha	"Güzel Sanatlar: Heykeller"	Ulus Gazetesi	3 Şubat 1942		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Heykeltraş Zühtü"	Yeni Adam	18 Haziran 1934	25	12
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Baltacıoğlu,İsmail Hakkı	"Heykelde Türke Doğru"	Yeni Adam	2 Temmuz 1942	392	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Barkın,Rebi	"Atatürk ve İnönü Heykelleri Nasıl Yapılıyor"	Doğu Büyük Ülkü Gazetesi	Mayıs-Haziran 1946	42-43	34-35
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bilgiç	"Türk Resim ve Heykeltraşlığı"	Doğu	15 Haziran 1933	4	9-11
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bosser,Helmut Th.	"Malatya Heykeltraşlık Eserlerinin Kronolojisine Dair"	Felsefe Arkivi	1947	1	103-121
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Çavdarlı,Rıza	"Türklerin Heykeltraşlığa ve Ressamlığa Hizmetleri"	Yeni Türk	Mart-Mayıs 1943	123/25	25-27
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Çebar,Ertuğrul	"İzmir Belediyesi ve Heykeller"	En Son Dakika	29 Ağustos 1950		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Çobanoğlu,Muallim Vasfi	"Üskübü'de Bulunan Kıymetli Bir Heykel"	Çığır	10 Mayıs 1931	6	27-32
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Dranas,Muhip	"Millî Şefimizin Bir Büstü"	Ulus Gazetesi	22 Ağustos 1941		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Edip Hikmet	"Nusret-Abide Projesi"	Arkitekt	Mart 1932	3	70-71
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Ergin,Osman	"Türkiye'de Dikilen İlk Heykel"	Tarih Dünyası	1 Kasım 1950	14	586-590
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Ergül,Niyazi Sabri	"Sarıkamış Muharebesi'ne Âid Tablolar:Hârikulâde Heykeller"	Türk Yurdu	15 Eylül 1942	2	36-37
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	F.N.	"Fıkra:Heykel"	Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi	3 Teşrinisani 1929		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	F.N.	"Fıkra: Nedimin Heykeli"	Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi	3 Eylül 1931		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	F.N.	"Fıkra: Yeni Heykel"	Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi	20 Eylül 1931		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Falih Rıfki	"İstanbul Heykeli"	Milliyet Gazetesi	5 Nisan 1926		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Falih Rıfki	"Resmî Küşadlar"	Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi	9 Teşrinisani 1927		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Fuat,A.	"Samsunda Gazi Hz.nin Heykeli Yapılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Teşrinisani 1929		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Günniy, İ.S.	"Yedek Subay Okulunda Yapılan Atatürk Heykeli"	L'Illustration de Turquie	31 Mart 1937	60	20-22
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	H.N.	"Kükremiş Bir Arslan Gibi!"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Birincikânun 1935		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Haydaroğlu,C. Yakup	"Taşra Postası: İzmit'te Gazi Heykeli, Gazi Suyu, Gazi Mektebi"	Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi	31 Birincikânun 1933		5
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	İsmail Habib	"19 Mayıs Münasebetiile, Samsundaki Heykel"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mayıs 1937		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kadri Oğuz	"Kubilây Abidesi: Sanatkar, Eseri Hakkında İzahat Veriyor"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Haziran 1933		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kandemir	"Güzel Sanatlar Akademisinde İki Sanatkarı Ziyaret"	Yedigün	31 Mart 1937	212	7-9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Koçu,Reşat Ekrem	"Abide-i Hüriyet"	Yeni Tarih Dünyası	1 Ağustos 1950	8	323/4,49
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Köni,Yusuf Kâzım	"Barbaros Abidesi"	Ülkü	16 Haziran 1944	66	8-11
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kunter,H.Baki	"Türkiye'nin Anıtlar Davası"	Ülkü	Şubat 1949	26	5-6
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kunter,H.Baki	"Türkiye'nin Anıtlar Davası"	Ülkü	Mayıs 1949	29	6-8
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	M.A.B.	"Genç Bir Heykeltraş"	Ulus Gazetesi	13 Ağustos 1946		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Mehmed Ubeydallah	"Gazinin Heykeli, İlk Fikir Kimin?"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Temmuz 1927		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Mehmet Asım	"Gazi Heykeli Önünde, İsmet Paşa'nın Diktığı Manevi Abide..."	Vakit Gazetesi	30 Temmuz 1932		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Mehmet Asım	"San'at Sahasında Türk Kabiliyeti"	Vakit Gazetesi	29 Nisan 1933		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Melih Nazmi	"Genç Nesil Arasında, Heykeltraş Rezan Ramiz H. Diyor ki: Türk Sanatkarları Türk Abidelerini Yapacak Kadar Kudretlidirler"	Vakit Gazetesi	5 Mayıs 1932		9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Musa	"Bursa'da Gazi Heykeli"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Teşrinisani 1931		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Neşet Halil	"İzmir Mektubu: Akdeniz Kenarına Dikilen Gazi Heykeli Önünde İsmet Paşa."	Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi	1 Ağustos 1932		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Ocak,Haydar	"Abidelerimiz Karşısında Belediyeler"	Belediyeler Dergisi	Mayıs 1940	57	13-18

TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Orhan Seyfi	"Cumhuriyet Abidesi Karşısında"	Muhit	1928	1	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Ortaç,Yusuf Ziya	"Heykeller"	İkdam Gazetesi	22 2 inci kânun 1939		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Safa,Peyami	"Türk San'atları ve Abideler"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Nisan 1937		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Safa,Peyami	"Erzurum Abidesi"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Ağustos 1938		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Selami İzzet	"Sohbetler, Kubilay Abidesi"	Vakit Gazetesi	22 Kânunusani 1933		3
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Şahabettin	"Selçukî Heykeltıraş Mektebi"	Konya	Mayıs 1942	43	13-22
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Şahabettin	"Selçukî Heykeltıraş Mektebi"	Konya	Haziran 1942	44	6-14
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	T.İ.	"Sabiha Bengütaş'ın Anıtı..."	Ulus Gazetesi	14 Ekim 1948		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	T.İ.	"Yankılar: Heykeller ve Tablolar Arasında Bir Akşam..."	Ulus Gazetesi	7 Aralık 1948		2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Anavatan Topraklarındaki Türk Eserlerinin Ortaya Konması Türk Vatandaşının Hakkı Olmalıdır"	Açıksöz	29 Birinciteşrin 1936		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Şubat 1939		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Sanatkarı Da Hatırlayalım"	Ulus Gazetesi	13 Nisan 1944		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Us,Asım	"Kubilay Menkûtaşı"	Kurun	26 Birinci kânun 1934		1
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Vahid	"Ankarada Zafer Abidesi"	Hayat	1927	57	
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Yakup Kadri	"Yaratıcı Kudret"	Türk Yurdu	Eylül 1925	12	509-515
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Yaşar Nabi	"15 inci Yılda Sanat: Edebiyat-Resim-Heykeltıraşlık-Musiki-Tiyatro Sahasında Atılan Büyük Adımlar"	Ulus Gazetesi	1 Son Teşrin 1938		7,9
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Yürük Çelebi	"Memleketimizdeki Heykeltıraşlık Mesleğine Toplu Bir Kuşbakışı"	Akşam Gazetesi	28 Şubat 1947		
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Zübeyiroğlu Fuat	"Memlekette Vakit, Samsunda Gazimizin Heykelleri"	Vakit Gazetesi	1 Kânunusani 1932		4
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Zübeyiroğlu M. Fuat	"Gazi'nin 19 Mayıs 1919 da Anadolu'ya Çıktığı Yerde. Samsun Halkının Diktiği Abide"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 İkincikânun 1932		1,2
TÜRKİYE'DE HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Zübeyiroğlu Fuat	"Samsun Mektubu: Gazi Heykelinin Açılma Resmi, Resmi Küşat Nasıl Oldu ve Söylenen Nutuklar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	26 İkincikânun 1932		5
TÜRKİYE'DE RESİM-RESSAMLAR						
Modern (Yeni) Resim	Anonim	"Yeni Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mart 1950		
Modern (Yeni) Resim	Baltacıoğlu,İ. H.	"Bu Resimleri Niçin Anılamıyoruz?"	Yeni Adam	17 Birincikânun 1936	155	3
Modern (Yeni) Resim	Eyüboğlu,Sebahattin	"Yeni Resim"	Yaprak	15 Mart 1950	22	1
Modern (Yeni) Resim	Eyüboğlu,Sebahattin	"Yeni Resim"	Yaprak	15 Nisan 1950	24	
Modern (Yeni) Resim	Güney,Erol	"Yeni Resim"	Yaprak	1 Şubat 1949	3	2
Modern (Yeni) Resim	Levendöğlu,Tarık	"VII. Devlet Resim Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bir Bakış"	Ulus Gazetesi	4 Ocak 1946		
Modern (Yeni) Resim	Önen,Yekta Ragıp	"Modern Resim"	En Son Dakika	12 Temmuz 1950		
Modern (Yeni) Resim	Özden,Şinasi	"Resimler Konuşuyor"	İstanbul	1 Birincikânun 1944	25	8-9
Modern (Yeni) Sanat	Anonim	"Yabancı Gözü ile Modern Türkiye Sanatlarına Bir Bakış"	Geçit Review	Eylül-Ekim 1945	8-9	7-12
Modern (Yeni) Sanat	Ongun,Cemil Sena	"Yeni Sanat ve Artistlerimizin Değeri"	Varlık	1 Haziran 1941	190	511-513
Resim- Ressamlar	Abdülhak Şinasi	"Resimler Karşısında Tahassüsler"	Varlık	1 Birinciteşrin 1933	6	86-88
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Acı Bir Ölüm, Heykeltıraş Muhittin Sebati Beyi Kaybettik"	Vakit Gazetesi	10 Mart 1932		5
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Çallı İbrahim Hoca'ya Mektup"	Vakit Gazetesi	17 Mart 1933		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Cinquante Ans de Peinture et Sculpture Turques"	La Turquie Kemaliste	Nisan 1937	18	5-14
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Bedri Rahmi ve Sanat Şahsiyeti"	Ses	16 İlkânun 1938	5	
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Pariste Ölen Bir Türk Ressamı Hale Asaf"	Yeni Mecmua	29 Birincikânun 1939	35	9,17
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Yeni Bir Nesil Türk "Resim" ini Hazırlıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	27 İkincikânun 1941		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"İki Türk Ressamının Dahil Olduğu Yeni Paris Mektebi"	Yeni İstanbul Gazetesi	30 Mart 1942		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Bu Hafta İstanbul"	Ulus Gazetesi	20 Ekim 1946		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Türk Ressamları"	Ulus Gazetesi	27 Ekim 1946		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Türk Ressamlarının Muvaffakiyeti Kimseyi Kızdırmamalıdır"	Tanin Gazetesi	2 Şubat 1947		5
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Çallı Tekadül Oluyor"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Ruhî Bey Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Eylül 1947		
Resim- Ressamlar	Adil,Fikret	"Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Yirmi Yıllık Sanat Hayatı"	Yeni İstanbul Gazetesi	20 Nisan 1950		
Resim- Ressamlar	Ahmet Muhip	"Menfi Bir Zihniyet"	Varlık	1 I. Kânun 1933	10	147
Resim- Ressamlar	Ahmet Muhip	"Edebiyat ve Sanat: Kıymetli Bir Portre Ressamımız: Saip"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Şubat 1934		6
Resim- Ressamlar	Ahmet Niyazi	"Ressam Necmi Rıza"	Yeni Mecmua	15 Eylül 1942	141	6,10
Resim- Ressamlar	Alpkurt,Faruk	"Yağlı Boya Üstadı Prof. L. Lévy Neler Anlatıyor?"	Vatan Gazetesi	29 Kasım 1943		
Resim- Ressamlar	Altay,Hâmit	"Tarihte Resim ve Osman Hamdi Bey"	Kaynak	Aralık 1949 - Ocak 1950	20-21	5,13
Resim- Ressamlar	Anonim	"Türk Ressamları"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	22 Temmuz 1923		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Kıymetli Ressamlarımız Çallı İbrahim ve Namık İsmail Beyler Şehrimizde"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Eylül 1923		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressamlarımız Harp Sahalarında"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Teşrinievvel 1923		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Cumhuriyet ve Sanat"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Teşrinisani 1923		
Resim- Ressamlar	Anonim	"İlk Cumhuriyet Pullarının İmaline Başlanıyor, Ressam Ali Sami Bey Bu Sabah Londraya Gidecektir"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Ağustos 1925		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Avni Lifiş Beyin Ak Gün Adlı Tablosu"	Millî Mecmua	1926	74	

Resim- Ressamlar	Anonim	"Gazimizin Portresi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Haziran 1926		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Büyük Gazimizin Resim ve Heykelleri, Maarif Vekâleti Gazimizin Heykel ve Resimlerini Yapdırmak İçin Avrupa'nın En Büyük Sanayi-i Nefise Üstadlarının Tekliflerini Sanayi-i Nefise Encümeninde Tetkik Ettirecektir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1926		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Millî Aramızın Tesbit İçin Jüri Heyeti Toplandı, Büyük Gazimizin Heykel ve Resmini Yapacak Büyük San'atkarlar Yakında Şehrimize Geliyorlar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Eylül 1926		1,3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Millî Arma Numunesi Kabul Edildi, Jüri Heyeti Dünkü İctimainda Ressam Namık İsmail Beyin Yaptığı Numuneyi Tercih Etti"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	24 Teşrinisani 1926		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Gazimizin Karakalem Portresi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Kânunusani 1928		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam H. Avni Lifij Bey"	Millî Mecmua	1 Haziran 1928	111	1792
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim Sergisi Münasebetiyle Ressamlarımız Arasında Neşeli ve Sevimli Bir Ressam:Şevket Bey"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Haziran 1928		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Mihri H. Nev-Yorkta Tablolarını Teşhir Ediyor"	Cumhuriyet Gazetesi	26 Kânunuevvel 1928		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Pariste Bir Türk San'atkârı"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Haziran 1929		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bir Türk San'atkârı Tırnakla Resim Yapıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Temmuz 1929		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bir Türk Ressamının Muvaffakiyeti, Bir Türk San'atkârı İhâp Hülûsi Bey"	Resimli Uyanış	17 Teşrinievvel 1929	1731/46	753
Resim- Ressamlar	Anonim	"Hoca Rıza B., İhtiyar Ressamımız Dün Vefat Etti"	Vakit Gazetesi	21 Mart 1930		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Kıymetli Bir San'atkârımız İhâp Hülûsi B."	Vakit Gazetesi	25 Mayıs 1930		3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bir Ressamın Muvaffakiyeti, Tahsilini İtalyada Yapan Saip B. Bilhassa Portrelerde Çok Muvaffak Olmaktadır"	Vakit Gazetesi	12 Temmuz 1930		5
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Halil Pş. Şerefine Dün Güzel San'atlar Birliğinde Bir Çay Ziyafeti Verildi"	Vakit Gazetesi	29 Teşrinievvel 1930		3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bir Ölümün Yıl Dönümü, Avni Lifij Gün, Yarın Büyük Ressamın Ölümünün Yıl Dönümüdür"	Vakit Gazetesi	1 Haziran 1931		3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Avni Lifij Hatırası"	Vakit Gazetesi	3 Haziran 1931		1,3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Temayüz Eden Bir Sanatkâr"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Temmuz 1931		8
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Kenan B."	Cumhuriyet Gazetesi	13 Ağustos 1931		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim Mektebi ve Ressamlık Münakaşası, Resim Şubesinin Mektubu"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Kânunusani 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Yarım Kalan Münakaşa..., Resim Münakaşası Ne Yazık ki Şahsiyata Döküldü"	Cumhuriyet Gazetesi	16 Kânunusani 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressamlık Münakaşası, Güzel San'atlar Birliği Resim Şubesi İdare Heyeti Ali Sami B.e Cevap Veriyor"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Kânunusani 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bir Kadın Ressamımız"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Şubat 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Paris'te Bir Türk Hanımı"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Mart 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Acı Bir Ölüm, Kıymetli Bir San'atkârımızı Kaybettik"	Vakit Gazetesi	10 Mart 1932		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Gazi'nin En Güzel Resmi Çalı, Yüksek Bir San'at Eseri Hazırlıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Haziran 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Halit B. Paris'ten Memleketine Döndü"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Eylül 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Genç Bir Ressam"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Teşrinievvel 1932		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Halit Bey ve Resim Sanatı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	28 İkinciteşrin 1932		5
Resim- Ressamlar	Anonim	"Edebiyat ve Sanat: Bir Serbest Resim Örneği"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	5 Birincikânun 1932		5
Resim- Ressamlar	Anonim	"Gençlik, Ressam Muzaffer Bey Muvaffakiyet Kazanmış Bir Gençtir"	Vakit Gazetesi	2 Kânunusani 1933		9
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Hoca Ali Rıza Bey"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Mart 1933		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi ve Konferansı"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Mart 1933		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Ressam Hoca Rıza Beyin Hatırası"	Vakit Gazetesi	24 Mart 1933		7
Resim- Ressamlar	Anonim	"Yeni Bir San'atkârımız"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1933		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Büyük Gazinin En Güzel Portresi"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Haziran 1933	1,2	
Resim- Ressamlar	Anonim	"Türk Resim ve Heykeltıraşlığı"	Doğu	15 Haziran 1933	4	9,11
Resim- Ressamlar	Anonim	"Cumhuriyetin On Senelik San'at Hayatı"	Arkitekt	1933	9-10	263-264
Resim- Ressamlar	Anonim	"Kıymetli Ressamımız Saip Bey"	Servetifünun	1 Mart 1934	1958/273	213
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim: Hüseyin Rahmi Beyin Portresi"	Vakit Gazetesi	26 Temmuz 1934		7
Resim- Ressamlar	Anonim	"La Nouvelle Ecole de Peinture en Turquie"	L'Illustration de Turquie	1 Kasım 1934	19-20	19-21
Resim- Ressamlar	Anonim	"Abidin Dino Yurduna Saygı Çağırın Sanatkâr"	Yeni Adam	15 Teşrinisani 1934	46	2
Resim- Ressamlar	Anonim	"Genç Türk Ressamlarına Mektup"	Ulus Gazetesi	14 İkikânun 1934		5
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail'in Ölümü"	Arkitekt	1935	7-8	244
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail"	Arkitekt	1935	10	302-304
Resim- Ressamlar	Anonim	"Müzemizi Kuranın 25 inci Yılı Dönümü, Hamdi Osman, Dün Saygı ve Sevgile Anıldı"	Kurun	25 Şubat 1935		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bay Hamdi Osman'ın Ölümünün Yirmibeşinci Yıldönümü"	Servetifünun	28 Şubat 1935	2010/325	211
Resim- Ressamlar	Anonim	"Hamdi Osman'ın Tabloları"	Servetifünun	28 Şubat 1935	2010/325	212-213
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ünlü Resimcilerimiz"	Ulus Gazetesi	5 Haziran 1935		3
Resim- Ressamlar	Anonim	"San'at Aleminde Acı Bir Haber, Ressam Namık İsmail Dün Akşam Öldü"	Kurun	31 Ağustos 1935		8
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail Gömüldü"	Kurun	1 Eylül 1935		1,7
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail'i Kaybettik"	Ülkü	Eylül 1935	31	73
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail Dün Büyük Törenle Gömüldü"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Eylül 1935		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail Kimdi?"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Eylül 1935		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail, Ölümü Etrafında Araştırmalar"	Kurun	3 Eylül 1935		8

Resim- Ressamlar	Anonim	"Ankara Halkevinde Namık İsmail İçin Dün Akşam Üstü Bir Toplantı Yapıldı"	Ulus Gazetesi	7 Eylül 1935		3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Namık İsmail İhtifali"	Cumhuriyet Gazetesi	10 İkinci Teşrin 1935		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Zeki Kocamehiye Müstakil Bir Resim Atölyesi Açıldı"	Arkitekt	1936	9	273
Resim- Ressamlar	Anonim	"Dışarda Türkiye: La Turquie Kemaliste, Zagreb'de Çıkan Ozbar Gazetesinden"	Ulus Gazetesi	26 Sonkânun 1936		6
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bizde Resme Karşı Alakasızlık"	Kültür Haftası	4 Mart 1936	8	141
Resim- Ressamlar	Anonim	"Kıymetli Bir Ressamımız"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Teşrinievvel 1936		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Sabri Fetah Berkel"	Ar	Sonkânun 1937	1	7
Resim- Ressamlar	Anonim	"Cemal Tolu"	Ar	Şubat 1937	2	12-13
Resim- Ressamlar	Anonim	"General Hallin Tabloları"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Şubat 1937		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Sanat Hayatımızın Tekâmülü: Leopold Levy İle Bir Mülakat"	Ar	Mart 1937	3	2-3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim Federasyonu Kuruluyor"	Ulus Gazetesi	16 Mayıs 1937		2
Resim- Ressamlar	Anonim	"Yüksek Bir Hatıra, Reiscumhur Kemâl Atatürk ve Maverayı Erden Emiri Altes Abdullahın Ressam Ratip Tahir Tarafından Yapılan Portreleri"	Uyanış Servetifünun	10 Haziran 1937	2129-444	48
Resim- Ressamlar	Anonim	"Sabiha Rüştü"	Ar	Temmuz 1937	7	13
Resim- Ressamlar	Anonim	"Acı Bir Kayıp, Meşhur Nazmi Ziya Vefat Etti"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Eylül 1937		1,9
Resim- Ressamlar	Anonim	"Değerli Sanatkârimiz Ressam Nazmi Ziyanın Hayatı ve Eserleri"	Ulus Gazetesi	12 Eylül 1937		4
Resim- Ressamlar	Anonim	"Büyük Kayıp: Nazmi Ziya Öldü!"	Uyanış Servetifünun	16 Eylül 1937	2143-458	269
Resim- Ressamlar	Anonim	"Mahmut Cûda"	Ar	Birinciteşrin 1937	10	7-8
Resim- Ressamlar	Anonim	"Bir Ressamımızın Ölümü, Bir Ressamımızın Sergisi"	Ülkü	Birinci Teşrin 1937	56	186
Resim- Ressamlar	Anonim	"Malik Aksel"	Yeni Adam	2 Birincikânun 1937	205	3
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Feyhaman İstanbul'a Gitti"	Gaziantep Gazetesi	30 Eylül 1938		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam General Halil'in Ölümü"	Güzel Sanatlar	1939	1	138
Resim- Ressamlar	Anonim	"Millî Şefimizin Portreleri"	Ulus Gazetesi	7 Nisan 1939		1,7
Resim- Ressamlar	Anonim	"Millî Şefin Tabloları"	Ulus Gazetesi	9 Nisan 1939		1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Partimizin Yarattığı Sanat Hareketleri, On Ressamımızın Eserleri Pazar Gününden İtibaren Halkevinde Teşhir Edilecek"	Ulus Gazetesi	21 Nisan 1939		1,8
Resim- Ressamlar	Anonim	"B. Sumer, Şehrimiz ve Çevresi Manzaralarından 20 Kadar Tablo Hazırladı"	Haber Gazetesi	18 Eylül 1939		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Yedi Tepe, Abidin Dino'nun Neşredilmemiş Yedi Tepe İsimli Kitabından"	Servetifünun Uyanış	30 İkinciteşrin 1939	2258-573	22,23,32
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam General Halil Hakkında Yapılan Neşriyat, Jüri Azasından Birinin Gazetemize Beyanatu"	Ulus Gazetesi	30 Sonteshrin 1939		1,5
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Ali Cemal Öldü"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Birincikânun 1939		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Yeditepe, Abidin Dino'nun Neşredilmemiş Yedi Tepe İsimli Kitabından 2nci Yazı"	Servetifünun Uyanış	21 Birincikânun 1939	2261-576	68,69,71
Resim- Ressamlar	Anonim	Başlıksız (Halil Paşa Hakkında)	Servetifünun Uyanış	14 İkincikânun 1940	2264-579	117
Resim- Ressamlar	Anonim	"Mahmut Cûda"	Yeni Adam	9 Mayıs 1941	335	3
Resim- Ressamlar	Anonim	"L'Amicale Achète une toile d'Elif Nadjî"	La Turquie Kemaliste	Ocak 1934		4
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Şevket Dağ Vefat Etti"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1944		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Şevket Dağ'ın Vefatı"	Vatan Gazetesi	25 Mayıs 1944		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Sabiha Rüştü Bozçalı"	Çınaraltı	10 Haziran 1944	141	6-7
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ressam Şevket Dağ"	Çınaraltı	24 Haziran 1944	143	8-10
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim Sanatımız Hakkında"	İstanbul	15 İlkteşrin 1944	22	6
Resim- Ressamlar	Anonim	"Tanımadığımız Meşhurlar"	Akşam Gazetesi	12 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Fikret Muallâ!"	Yeni Adam	9 Ağustos 1945	554	1
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim Sanatının Bugünkü Durumu Konulu Konuşma"	Ulus Gazetesi	17 Şubat 1946		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Elim Bir Ziya"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Temmuz 1946		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Dün Çallı İbrahim İçin Tören Yapıldı"	Akşam Gazetesi	15 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Parlak Bir Törende Söylenen Acı Sözler"	Cumhuriyet Gazetesi	15 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Ustat Çallı da Emekliye Ayrıldı"	Ulus Gazetesi	15 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Çallı İçin Dün Bir Tören Yapıldı"	Vatan Gazetesi	15 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Çallı İçin Yapılan Tören"	Yeni Gün	27 Temmuz 1947	751	13
Resim- Ressamlar	Anonim	"Tarihi Bir Tablo"	Vatan Gazetesi	16 Aralık 1947		
Resim- Ressamlar	Anonim	"Resim Tarihimizin Kısa Bir Hülasası"	Ar	Ağustos 1949	22-23	9
Resim- Ressamlar	Anonim	"Yeni Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mart 1950		
Resim- Ressamlar	Aras, Tefvik	"Ressam ve Heykeltıraşlarımızdan Bayan Melek"	Resimli Ay	Ağustos 1938	30	25-30
Resim- Ressamlar	Artam, Nurettin	"Günün İçinden: Sanatkârlarımıza Bir Örnek"	Ulus Gazetesi	29 Haziran 1938		2
Resim- Ressamlar	Ataç, Nurullah	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino İle İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Mektup İ.H.	Haber Gazetesi	25 Birincikânun 1939	2826	
Resim- Ressamlar	Ataç, Nurullah	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino İle İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Bir Mektup İ.H.	Yeni Adam	18 İkincikânun 1940	264	11-12
Resim- Ressamlar	Atay, F. Rifki	"Başbetke: Türk Resmi"	Ulus Gazetesi	5 Eylül 1936		1,5
Resim- Ressamlar	Atay, Falih Rifki	"Türk Resmi"	Yeni Adam	1 Birinci Teşrin 1936	144	13

Resim- Ressamlar	Atay,Fatih Rifki	"Pazar Konuşması"	Ulus Gazetesi	3 Ağustos 1947		
Resim- Ressamlar	Auboyner,Jeanine	"Le Jeune Peinture Turque"	France Illustration	14 D'cembre 1946	63	666-667
Resim- Ressamlar	B.K.	"Sanat: Portreler Önünde Bir Düşünce"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Temmuz 1933		4
Resim- Ressamlar	Baha Sait	"Ressam Hüseyin Avni Lifiin Hayatından Birkaç Parça"	Resimli Ay	1927	5	
Resim- Ressamlar	Baki Süha	"Güzel Sanatlar: Bahar Özlemi"	Ulus Gazetesi	10 Şubat 1942		4
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İ. H.	"Bedri Rahmi"	Yeni Adam	9 Nisan 1934	15	12
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İ. Hakkı	"Ali Avni Çelebi"	Yeni Adam	10 Kânunusani 1935		
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İsmail Hakkı	"Nos Peintres Modernes"	La Turquie Kemaliste	Ekim 1935	9	10-15
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İsmail Hakkı	"Yarım Asırlık Türk Resmi"	Yeni Adam	1. Tesrin 1936	144	
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İ. H.	"Talihsiz Sermet"	Yeni Adam	9 Mart 1939	219	8
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İsmail Hakkı	"Abidin Dino'ya Açık Mektup"	Servetifünun Uyanış	23 İkinciteşrin 1939	2257-572	2
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İ. H.	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacioğlu:Abidin Dino'ya Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkincikânun 1940	264	10
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İ. H.	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacioğlu:Nurullah Ataç'a Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkincikânun 1940	264	13-17
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İsmayıl Hakkı	"Mahmut Cöda ile Görüşüm"	Yeni Adam	16 Mart 1944	481	6-7
Resim- Ressamlar	Baltacioğlu, İsmayıl Hakkı	"Resme Doğru"	Yeni Adam	7 Şubat 1946	580	2,11
Resim- Ressamlar	Batu, Selâhattin	"Malik Aksef'in Eseri"	Ulus Gazetesi	13 Haziran 1943		
Resim- Ressamlar	Batu, Selâhattin	"Hasan Kaptan"	Ulus Gazetesi	21 Mart 1950		
Resim- Ressamlar	Baydar, Nasuhi	"1 Gün İçin: On Ressam"	Ulus Gazetesi	26 Nisan 1939		5,9
Resim- Ressamlar	Berk, N. İlhan	"Sanat Köşesi: Abidin Dino"	Servetifünun Uyanış	15 Haziran 1939	2234-549	55
Resim- Ressamlar	Berk, N. İlhan	"Arif Dino"	Servetifünun Uyanış	30 İkinciteşrin 1939	2258-573	20,32
Resim- Ressamlar	Bilgiç	"Türk Resim ve Heykeltraşılığı"	Doğu	15 Haziran 1933	4	9-11
Resim- Ressamlar	Bozok, Hüsamettin	"Abidin Dino"	Yeni Adam	23 Eylül 1937	195	3
Resim- Ressamlar	Bozok, Hüsamettin	"Dino'nun 'Yedi Tepe'si"	Servetifünun Uyanış	4 İkincikânun 1940	2263-578	104-105
Resim- Ressamlar	Britanova	"Resim Sanatımız Hakkında"	İstanbul	15 İkinciteşrin 1944	22	6
Resim- Ressamlar	Burhan Asaf	"Yarı Siyasî: Michel-Ange ve Babasının Kütüphanesi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Temmuz 1931		2
Resim- Ressamlar	Burhan Asaf	"İnkilâp San'atına Varmak Yolları"	Kadro	29 Mayıs 1934	29	28-32
Resim- Ressamlar	Burhan Belge	"Politika Bahisleri: Yine Sanat"	Ulus Gazetesi	27 Sontesrin 1936		3
Resim- Ressamlar	C.N.	"San'at"	İkdam Gazetesi	13 Eylül 1929		
Resim- Ressamlar	Çalt, Baha	"Ve İşte Türk Ressamları"	Beş Sanat	Kasım 1950	8	7,16
Resim- Ressamlar	Çamlıbel, F. Nafiz	"Ressam Şevket Dağ"	Yedigün	4 Haziran 1944	587	4,18
Resim- Ressamlar	Çavdarlı, Rıza	"Türklerin Heykeltraşılığı ve Ressamlığı Hizmetleri"	Yeni Türk	Mart-Mayıs 1943	123/25	25-27
Resim- Ressamlar	Çelebi, Asaf Hâlet	"Sanat Köşesi: Abidin Dino"	Servetifünun Uyanış	1 Ağustos 1940	2293	139
Resim- Ressamlar	Çelebi, Yürük	"Sanatkâr Muhitinde Dikkat Çeken Tipler"	Akşam Gazetesi	10 Mart 1947		
Resim- Ressamlar	D.N.	"Yeni Bir San'atımız"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1933		
Resim- Ressamlar	Daver, Abidin	"Kıymetli Bir Türk Ressamı: Nüzhet Ayuetullah Bey"	Cumhuriyet Gazetesi	17 Temmuz 1934		
Resim- Ressamlar	Daver, Abidin	"Ressam Ali Cema"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Birincikânun 1939		
Resim- Ressamlar	David, Madeleine	"L'Art Turc- Peintures d'aujourd'hui" (Türk Sanatı-Bugünkü Ressamlık)	Arts	9 Kasım 1946	1	3
Resim- Ressamlar	Dıranas, Ahmet Muhip	"Resimde Ümanizma, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle"	Güzel Sanatlar	Mayıs 1940	2	131-154
Resim- Ressamlar	Dıranas, Muhip	"Güzel Sanatlar: Türk Resminin Büyüklüklerinden: Şeker Ahmet Paşa"	Ulus Gazetesi	12 Sonkânun 1943		4
Resim- Ressamlar	Diñç, Refik	"İsmail Hakkı Altınbezer"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	87-91
Resim- Ressamlar	Dosdoğru, M. Hulûsi	"Ressam Nazmî Zıyanın Ölümü Dolaysıyla: Parlak Bir Ruhun Sönüşü..."	Uyanış Servetifünun	23 Eylül 1937	2144-459	276-277
Resim- Ressamlar	E.N.	"Ressamlarımızı Tanıyalım"	Açıksöz	3 Haziran 1936		
Resim- Ressamlar	Ergül, Niyazi Sabri	"Sarıkamış Muharebesi'ne Âid Tablolar: Hârikulâde Heykeller"	Türk Yurdu	15 Eylül 1942	2	36-37
Resim- Ressamlar	Ergül, Niyazi Sabri	"Sarıkamış Muharebesi'ne Dâir Tablolardan: İki Nefer ve Bir Çavuş"	Türk Yurdu	15 İkinciteşrin 1942	4	100-101
Resim- Ressamlar	Ertem, Sadri	"Türk Ressamının Gözü"	Yedigün	3 Kânunuevvel 1940	404	11
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Her Gün Bir Anket... Yeni Ressamlar Eskilere Ateş Püskürüyorlar"	Akşam Gazetesi	15 Ağustos 1933		1,4
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Her Gün Bir Anket... Genç Sanatkârlar Eskilere Meydan Okuyorlar 'Bütün Eskileri İmtahana Davet Ediyoruz. Her Sahada'"	Akşam Gazetesi	10 Teşrinievvvel 1933		4
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Değerli Bir Ressam ve İdareci: Namık İsmail Sanat Hakkındaki Düşüncelerini Anlatıyor"	Yedigün	17 Nisan 1935	110	
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Aşiyân Müzesine Konulacak Olan Üç Tabloya Dair..."	Akşam Gazetesi	12 Mayıs 1945		
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"İmparator Fransuva Jozef Hamdi Beye Seslendi"	Akşam Gazetesi	14 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"İskender'in Mezarı Alman İmparatorundan Niçin Saklanmıştı"	Akşam Gazetesi	15 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Hamdi Bey Bir Bedevî Şeyhi Kıyafetine Girdi..."	Akşam Gazetesi	18 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Musluklarından Su Yerine Şerbet Akan Çeşme..."	Akşam Gazetesi	19 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Esir Olarak Getirilip İstanbul'da Satılan Çocuk..."	Akşam Gazetesi	21 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es, Hikmet Feridun	"Hamdi Beyin Parislileri Korkutan Müthiş Çiçeği!"	Akşam Gazetesi	25 Temmuz 1945		

Resim- Ressamlar	Es,Hikmet Feridun	"Peçetenin Altından Çıkan Koparılmış Erkek Başı.."	Akşam Gazetesi	26 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es,Hikmet Feridun	"Saraydaki Odanın Kapısı Açıldı ve Bir Baş Uzandı"	Akşam Gazetesi	28 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Es,Hikmet Feridun	"Hamdi Bey Mezarına İki Hitit Taşı Diktirtti"	Akşam Gazetesi	29 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	F.a. (Fikret Adil)	"San'at Aleminde: Bir Tahrif, Bir Tavzih"	Vakit Gazetesi	7 Mart 1931		7
Resim- Ressamlar	fa. (Fikret Adil)	"Güzel San'atlar, Resim: Pariste Genç Bir Ressamımız, Eserleri ve San'at Telakkisi ile Güzel Bir İstikbal Vadediyor"	Vakit Gazetesi	17 Mart 1933		7
Resim- Ressamlar	fa. (Fikret Adil)	"Abidin Dino"	Ar	Mart 1937	3	11-12
Resim- Ressamlar	Faik,Süleyman	"Nüzhət Ayetullahı Dahi İyi Tanıtım"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Temmuz 1934		
Resim- Ressamlar	Feridun Osman	"Çallı ile 48 Dakika..."	Cumhuriyet Gazetesi	5 Temmuz 1932		
Resim- Ressamlar	G.T.B.	"Sanat Tarihimizde Resim"	Bakırköy Halkevi Dergisi	26 Temmuz 1947	4	6
Resim- Ressamlar	Glogensin,Y.E.	"Zeki Faik İzer"	Muhit	18 Nisan 1948	7-8	6
Resim- Ressamlar	Günay,Hamdi Safa	"Namık İsmail"	Arkitekt	1935	10	302-304
Resim- Ressamlar	H.N.	"Ressam Ercümen"	Yeni Mecmua	3 İkciteşrin 1939	27	9,14
Resim- Ressamlar	H.R.U.	"Akademinin Ressam ve Marangoz Profesörü"	Son Haber Gazetesi	16 Aralık 1949		
Resim- Ressamlar	Hikmet Feridun	"Fırçası ile Apartman Yapan Bir Ressam:Ali Sami Bey!"	Yedigün	12 Eylül 1934	79	3-4
Resim- Ressamlar	Hikmet Feridun	"Ressam Saylav B. Şevket"	Yedigün	20 Mayıs 1936	167	11-12,34
Resim- Ressamlar	Hikmet Feridun	"Ressam Ercümen Sergisi ve Eserleri"	Yedigün	24 Şubat 1941	416	14,19
Resim- Ressamlar	Hikmet,Neriman	"Güzel San'atlar Bahisleri,Türk Resminin Bugünkü Manzarası ve 'D' Grubu Sergisi"	Son Telgraf Gazetesi	28 İkciteşrin 1943		2
Resim- Ressamlar	Hikmet Münir	"General Halil Yarım Asırlık Sanat Hayatını Anlatıyor"	Yedigün	18 Birinciteşrin 1938	293	14-16
Resim- Ressamlar	Hikmet Münir	"Bizi Güldüren Sanatkârlar"	Yeni Mecmua	28 Haziran 1940	61	6-7,18
Resim- Ressamlar	I.H.	"Bir İnkılap Ressamı"	Yeni Adam	28 İlkkânun 1937	161	10-11,17
Resim- Ressamlar	İ.H.B	"Kültür, Son Günlerin Mühim Olguları:Ressam Cevat"	Yeni Adam	16 Mart 1939	220	9
Resim- Ressamlar	İleri,Rasih Nuri	"Nejat Melih Devrim ve Güzel Eseri"	Yeni Adam	15 Şubat 1945	529	8-9
Resim- Ressamlar	İsmail Hakkı	"Türk Ressamı Uyan!"	Yeni Adam	22 Kânunusani 1934	4	6
Resim- Ressamlar	İsmail Hakkı	"Zeki Faik"	Yeni Adam	19 Mart 1934	12	12
Resim- Ressamlar	İsmail Hakkı	"Bedri Rahmi"	Yeni Adam	9 Nisan 1934	15	12
Resim- Ressamlar	İsmail Hakkı	"Ressam Ali Avni İle Ne Görüşük?"	Yeni Adam	10 Kânunusani 1935	54	4-5
Resim- Ressamlar	d'orient, José	"Paris'te Türk Sanatkârları"	Akşam Gazetesi	20 Aralık 1947		
Resim- Ressamlar	d'orient, José	"Ressam Andre Lhote İle Mülakat"	Akşam Gazetesi	11 Mart 1948		
Resim- Ressamlar	Kalligas,Marinos	"Türk Resim Sanatı" Çev. A. Mihoğlu	Yeni İstanbul Gazetesi	5 Kasım 1950		5
Resim- Ressamlar	Kandemir	"Üstat Cem"	Yedigün	19 Şubat 1936	154	18-21,25
Resim- Ressamlar	Kansu,Ceyhan Atuf	"Şeref Akdik'in Evinde"	Ülkü	İkcikânun 1944	77	VI-VIII
Resim- Ressamlar	Kisakürek,Necip Fazıl	"Sanat Hakkında"	Varlık	1 Eylül 1935	52	50-52
Resim- Ressamlar	Kisakürek,Necip Fazıl	"Beklenen Sanatkâr"	Ağaç	30 Mayıs 1936	9	4-6
Resim- Ressamlar	Kop,Kadri Kemal	"Sanat: İnkılabı Henüz Resmedemedik, Konya Saylavı Bay Şevket Genç Ressamları Nasıl Görüyor?"	Kurun	23 Nisan 1935		15-16
Resim- Ressamlar	Korle,Sinan	"Halk Şiiri Yanında Bir de Halk Resmi"	Vatan Gazetesi	25 Aralık 1949		
Resim- Ressamlar	Kutay,Cemal	"Yabancı Memleketlerde Hayatını Kazanan Türkler"	Yeni Mecmua	19 İkcikânun 1940	38	3-4
Resim- Ressamlar	Levendöglü,Tarik	"VII. Devlet Resim Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bir Bakış"	Ulus Gazetesi	4 Ocak 1946		
Resim- Ressamlar	M.S.O.	"Ne Bir Çiçekle Bahar Olur Ne 200 Kişi İle Sanat"	Şadırvan	27 Mayıs 1949	9	14
Resim- Ressamlar	Malik Vicdani	"Türk Resim San'atı"	Varlık	1 Ağustos 1933	2	28
Resim- Ressamlar	M.Şekip	"Ressamlarımızı Anlamak İçin"	Hayat	29 Teşrinievvel 1929	142	3-4
Resim- Ressamlar	M.Şekip	"Ressamlarımız"	Hayat	15 Teşrinisani 1929	143	1-2
Resim- Ressamlar	Mehmed Mesih	"Ressam Avni Lifij Merhûm"	Millî Mecmua	1 Temmuz 1927	89	1437/39
Resim- Ressamlar	Melih Nazmi	"Gençlik, Genç Nesille Başbaşa, Türk Eserleri, Genç Ressam Sadık Ziya Bey Diyor ki: Türk Ressamlarının Eserleri Buraya Gelen ve Eser Teşhir Eden Yabancılarınkinden Hiç Aşağı Değildir"	Vakit Gazetesi	2 Haziran 1932		9
Resim- Ressamlar	Melih Nazmi	"Gençlik, Genç Nesille Başbaşa, Türk Ressamlığının İstikbalde Çok Parlaması İçin.. Ressam Fikret Muallâ Bey Nasıl Çalıştığını, Kimleri Beğendiğini Anlatıyor"	Vakit Gazetesi	14 Temmuz 1932		9
Resim- Ressamlar	Miscioğlu,Naim	"Sırrı Özbay"	Kaynak	Haziran 1949	14	5
Resim- Ressamlar	Muhip Diranas	"Şeker Ahmet Paşa"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	85-87
Resim- Ressamlar	N.A.O.	"Müzeci Hamdinin Ölümünün Yirmi Beşinci Yıldönümü Münasebetiyle.."	Kurun	24 Şubat 1935		5
Resim- Ressamlar	Naci Sadullah	"Arzuhalci Çallı, Nasıl Ressam Olabildi?"	Zaman	28 Temmuz 1934		
Resim- Ressamlar	Naci Sadullah	"Ressam Ramiz Gökçe Anlatıyor..."	Yedigün	13 İkciteşrin 1935	140	18-21,31
Resim- Ressamlar	Nahid Sırrı	"Bir Ressamımız"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Mayıs 1946		
Resim- Ressamlar	Naki Bora	"Nazmi Ziya"	Uyanış Servetifünun	23 Eylül 1937	2144-459	277
Resim- Ressamlar	Nayır,Yaşar Nabi	"Bedri Rahminin Sanatı"	Varlık	1 İkciteşrin 1943	248	152-154
Resim- Ressamlar	Necip Âli	"Onbir Yıllık Cumhuriyetin Sanat Hareketi"	Yolların Sesi	1 Kasım 1934	23	425-426
Resim- Ressamlar	Onat,Muvaffak Sami	"Resmimiz Nereye Gidiyor, Resme ve Bedri Rahmi'ye Dair"	Şadırvan	1 Nisan 1949	1	12
Resim- Ressamlar	Orhon,Orhan Seyfi	"Türkiyede Resim"	Çınaraltı	6 Haziran 1942	37	3
Resim- Ressamlar	Ozansoy,Munis Faik	"Nazmi Ziya Güran"	Marmara	Ekim 1937	7	15-17
Resim- Ressamlar	Önur	"Genç Ressamlarla Tanışalım"	Nilüfer	Şubat 1950	57	1-2

Resim- Ressamlar	Öz,Tahsin	"Osmanlı Hükümdarlarının Resimleri"	Tarih Hazinesi	1 Aralık 1950	2	55-57
Resim- Ressamlar	Özden,Şinasi	"Üç Ressam Konuşuyor"	İstanbul	15 İlkteşrin 1944	22	
Resim- Ressamlar	Özden,Şinasi	"Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	1 Birincikânun 1944	25	8-9
Resim- Ressamlar	Özden,Şinasi	"Ressamlar Konuşuyor"	İstanbul	15 Şubat 1945	30	8
Resim- Ressamlar	Özgür,Şahin	"Bir Güneş Ressamı, Nazmi Ziya"	19 Mayıs	Mart-Nisan 1939	38	6-9
Resim- Ressamlar	Portreci	"Sanatkâr Bir Karı-Koca"	Akşam Gazetesi	11 Eylül 1937		
Resim- Ressamlar	R.F.	"Kalemin Ucundan: Sanat"	Servetifunun	12 Mayıs 1932	1865/180	375
Resim- Ressamlar	(Ran), Nazım Hikmet	"Yeni Resim ve Yeni Bir Ressam"	Aydınlık	1 Ocak 1925	29	
Resim- Ressamlar	Rado,Şevket	"Çallı'nın Emekliye Ayrılışı"	Akşam Gazetesi	15 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Rado,Şevket	"Sanatta İnkişafı"	Akşam Gazetesi	8 Ağustos 1947		
Resim- Ressamlar	Rado,Şevket	"İmrenilmiyen Sanatkârlar"	Akşam Gazetesi	15 Ekim 1950		
Resim- Ressamlar	S.Gün-Seli	"Harika Ressamın Hayatı,Çalışmaları"	En Son Dakika	17 Mart 1950		
Resim- Ressamlar	Safa,Peyami	"Nazmi Ziya"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Eylül 1937		
Resim- Ressamlar	Safa,Peyami	"San'at Jürisi"	Cumhuriyet Gazetesi	24 Birincikânun 1937		
Resim- Ressamlar	Safa,Peyami	"Türk Sanatkârı"	Tasvir-i Efkar Gazetesi	İlkkânun 1941		
Resim- Ressamlar	Safa,Peyami	"Türk Resminin Karakteri"	Vakit Gazetesi	5 Aralık 1946		
Resim- Ressamlar	Semih Rüstem	"Ressam Şevket Bey Yalısı Rumelihisar"	Arkitekt	1934	5	137-138
Resim- Ressamlar	Steege,John	"Türk Resimciliği" Çev. E Aktuna-H. Benek	Fikirler	Haziran 1947	334	21-23
Resim- Ressamlar	Süslü,M. Yavuz	"Resimde Millî Sanatkâr Nasıl Yetişmeli?"	Konya	Şubat 1942	40	57-58
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Seyid Bey"	Milî Mecmua	24 Ocak 1924	7	106-108
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Said Efendi"	Milî Mecmua	6 Mart 1924	10	152-153
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Nami Dede"	Milî Mecmua	1924	11	
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:İbrahim Paşa"	Milî Mecmua	10 Nisan 1924	12	184-185
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Tevfik Paşa"	Milî Mecmua	24 Nisan 1924	13	205
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Ahmed Ali Paşa"	Milî Mecmua	29 Mayıs 1924	15	236-238
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Zekai Paşa"	Milî Mecmua	12 Haziran 1924	16	252-254
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Hüsnü Yusuf Bey"	Milî Mecmua	1924	17	
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	Türk Ressamları:"Yusuf Ziya Paşa"	Milî Mecmua	24 Temmuz 1924	18	284-286
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Nuri Paşa"	Milî Mecmua	7 Ağustos 1924	19	300-301
Resim- Ressamlar	Şahabeddin	"Türk Ressamları:Arif Paşa"	Milî Mecmua	15 Kasım 1924	25	403-404
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"XIX. Asırda İstanbul'daki Yerli ve Yabancı Ressamlar"	Ulus Gazetesi	4 Şubat 1945		
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"XIX. Asırda İstanbul'da Türk Ressamları"	Vatan Gazetesi	17 Mayıs 1945		
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"Türk Evlerinde ve Saraylarında Resim ve Heykel"	Ulus Gazetesi	20 Temmuz 1945		
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"Kanuni Süleyman'ın Resimleri"	Yücel	Haziran 1946	116	130-131
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"Deniz Ressamlarımız"	Akşam Gazetesi	16 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"19. Asırda Osmanlı Sarayında Resim"	Akşam Gazetesi	12 Haziran 1948		
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"Ressam Tevfik Paşa"	Akşam Gazetesi	18 Ağustos 1948		
Resim- Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"İstanbul'da Resim Sanatı"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Ağustos 1949		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Namik İsmail"	Arkitekt	1935		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Resim ve Heykel Müzesi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Şubat 1938		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Bugünün San'atçıları:Zeki Faik"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Mayıs 1939		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Bir Resim Sergisinde"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Şubat 1945		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Zeki Faik ve Büyük Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Aralık 1945		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Sanatkâr Zeki Kocamehiye Dairi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Aralık 1945		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Eren Eyüboğlu'nun Sanatı"	Mimarlık	1946	5-6	24,36
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Cemal Tollu ve Resimde Yapı"	Ülkü	16 Şubat 1946	106	5-6
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Eren Eyüboğlu'nun Sanatı"	Ulus Gazetesi	16 Kasım 1946		
Resim- Ressamlar	Tanpınar,Ahmet Hamdi	"Zeki Faik İzer"	Muhit	18 Nisan 1948	7-8	6
Resim- Ressamlar	Tayfur,Kamrân	"Namik İsmail Sergisi Yapılmalı"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Eylül 1935		
Resim- Ressamlar	Toker,Metin	"Çallı İbrahim Yarın Emekliye Ayrılıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Toker,Metin	"Emekliye Ayrılan Çallının Hayatı"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Toker,Metin	"Çallının Hususiyetleri"	Cumhuriyet Gazetesi	14 Temmuz 1947		
Resim- Ressamlar	Toker,Metin	"Sanatkâr Müttekaidi:Çallı İbrahim"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Temmuz 1948		
Resim- Ressamlar	Tokgöz,Ahmed İhsan	"Ressam Halil (Paşa) İçin"	Servetifunun Uyanış	7 Birincikânun 1939	2259-574	33
Resim- Ressamlar	Toplu İğne	"Ya Olmasaydılar:14. Ressam Ali Sami Bey"	Vakit Gazetesi	12 Eylül 1933		4
Resim- Ressamlar	Toprak,Burhan	"İsmail Hakkı Altınbezer"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	87-91
Resim- Ressamlar	Toprak,Burhan	"D' Grubu Resim Sergisi"	Arkitekt	1943	1-2	36-40

Resim- Ressamlar	Toprak,Burhan	"Türkiyede Resmin Talii ve D Grubu"	Cumhuriyet Gazetesi	25 İkincikanun 1943		2
Resim- Ressamlar	Toprak,Burhan	"İstanbul Manzaranı, Sergi Dolayısıyla Kısa Bir Muhasebe 1"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Temmuz 1950		
Resim- Ressamlar	Toprak,Burhan	"İstanbul Manzaranı, Sergi Dolayısıyla Kısa Bir Muhasebe 2"	Yeni İstanbul Gazetesi	13 Temmuz 1950		
Resim- Ressamlar	Toprak,Burhan	"İstanbul Manzaranı, Sergi Dolayısıyla Kısa Bir Muhasebe 3"	Yeni İstanbul Gazetesi	16 Temmuz 1950		
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Oyalar Dünyasında Ressam Kenanlar.."	Ulus Gazetesi	10 Şubat 1942		4
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Ressam Kenan'lar -2- Kumaşlar Dünyası"	Ulus Gazetesi	17 Mart 1942		4
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Ressam Kenanlar -3- Çoraplar Dünyası"	Ulus Gazetesi	31 Mart 1942		4
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Barışa Yaklaşırken:9, Ressamlar"	Ulus Gazetesi	11 Ağustos 1942		4
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Güzel Sanatlar: Yozgat'ın Resim Hocası"	Ulus Gazetesi	25 Ağustos 1942		4
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Ressamlarımız mucize yapıyor"	Vatan Gazetesi	4 Eylül 1944		
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Ressam Kenan'dan Beklediklerimiz"	Vatan Gazetesi	22 Eylül 1944		
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Bir Neo-Klâsik Ressam"	Vatan Gazetesi	29 Nisan 1945		
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Bayan Fahrünnisa'nın Sergisi"	Vatan Gazetesi	3 Mayıs 1945		
Resim- Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"İstanbul Mektupları"	Ulus Gazetesi	5 Haziran 1946		
Resim- Ressamlar	Tufan,Aslan	"Millî Şefin Huzurunda İki Buçuk Ay"	Yedigün	11 Haziran 1940	379	6-7
Resim- Ressamlar	Tunç,Mustafa Şekip	"Resim Sergilerimiz ve Arif Bedî"	Kültür Haftası	6 Mayıs 1936	17	323-324
Resim- Ressamlar	Tunç,M. Şekib	"Ressamlarımız"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Birinciteşrin 1942		
Resim- Ressamlar	Tunç,Mustafa Şekip	"Genç Bir Ressamımızın Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	21 Mart 1950		
Resim- Ressamlar	(Uzluk),Şahabettin	"Türk Asya Resim Mektebi"	Konya	Kasım 1941	37	16-25
Resim- Ressamlar	(Uzluk),Şahabettin	"Türk Asya Resim Mektebi"	Konya	Aralık 1941	38	41-48
Resim- Ressamlar	(Uzluk),Şahabettin	"Türk ve Anadolu Resim Mektebi"	Konya	Ocak 1942	39	12-26
Resim- Ressamlar	(Uzluk),Şahabettin	"Türk-Avrupa Resim Mektebi"	Konya	Şubat 1942	40	4-14
Resim- Ressamlar	(Uzluk),Şahabettin	"Türk-Avrupa Resim Mektebi"	Konya	Mart 1942	41	5-12
Resim- Ressamlar	(Uzluk),Şahabettin	"Türk-Avrupa Resim Mektebi"	Konya	Nisan 1942	42	6-14
Resim- Ressamlar	Uzluk,Şahabettin	"Mevlananın Ressamları"	Konya	Ağustos-Eylül 1943	58-59	13-24
Resim- Ressamlar	Uzluk,Şahabettin	"Mevlananın Ressamları"	Konya	Kasım-Aralık 1943	61-62	23-36
Resim- Ressamlar	Uzluk,Şahabettin	"Ressam Hamdi"	Konya	Şubat 1946	88	18-20
Resim- Ressamlar	Uzluk,Şahabettin	"Ressam Hüsnü Yusuf'un Konya Panuramasındaki Yapıları"	Konya	Ekim-Aralık 1947	108-110	1-2
Resim- Ressamlar	Ülken,Hilmi Ziya	"Yeni Türk Resmî ve Resim Sergileri"	İstanbul	1 Aralık 1946	72-73	3-4
Resim- Ressamlar	Ünver,A. Süheyl	"Ressam Rifat Çeteci"	Çınaraltı	1 Kasım 1941	13	12-13
Resim- Ressamlar	Ünver,A. Süheyl	"Türkiye'de Resim ve Yazı Tarihi"	Mimarlık	1947	3-4	26-28
Resim- Ressamlar	Ünver,A. Süheyl	"Ressam Levni"	Vatan Gazetesi	6 Temmuz 1950		
Resim- Ressamlar	Vâ-Nû	"Bedri Rahmi'nin Şiir Gecesi"	Akşam Gazetesi	1 Haziran 1948		
Resim- Ressamlar	Y.A.	"Sivas Muallim Okulunda Resim, Talebeden Bay Ahmet Ziya'nın Eserleri"	Yeni Adam	31 Kânunusani 1935	57	17
Resim- Ressamlar	Yalman,Tunç	"Fahrünnisa Zeid'le Londrada Bir Karşılaşma"	Vatan Gazetesi	14 Şubat 1947		
Resim- Ressamlar	Yalman,Tunç	"Bir Türk Ressamının Paristeki Muvaffakiyeti"	Vatan Gazetesi	13 Mayıs 1947		
Resim- Ressamlar	Yalman,Tunç	"Fahrünnisa Zeid'in Nevyorkta Açtığı Sergi Hakkında..."	Vatan Gazetesi	3 Mart 1950		
Resim- Ressamlar	Yaşar Nabi	"Düşünüşler: Resimde Realizme Doğru"	Ulus Gazetesi	9 Sontesrin 1936		2
Resim- Ressamlar	Yaşar Nabi	"15 inci Yılda Sanat: Edebiyat-Resim-Heykeltraşlık-Musiki-Tiyatro Sahasında Atılan Büyük Adımlar"	Ulus Gazetesi	1 Son Teşrin 1938		7,9
Resim- Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Sanatımızın İstikameti"	Güzel Sanatlar	1940	2	3-4
Resim- Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Resim Sanatında Kalkınma"	Ülkü	16 Nisan 1944	62	1
Resim- Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Hasan Kaptan'ın Resim Sergisi: Bir Sanat Mucizesi"	Ulus Gazetesi	11 Şubat 1950		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Genç Ressam ve Heykeltraşlarımız Dün Geldi"	Milliyet Gazetesi	14 Ağustos 1928		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Ressamlar, Müstakillerin Bir Beyanamesi"	Cumhuriyet Gazetesi	31 Kânunuevvel 1930		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Cemiyetlerde:G.S. Birliği Riyaset Divanı İntihabı Dün Yapıldı"	Vakit Gazetesi	19 Şubat 1930		5
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstakil Ressamlar"	Milliyet Gazetesi	16 Şubat 1931		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstakil Ressamlar Kongresi"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Temmuz 1931		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliğinde"	Vakit Gazetesi	27 Temmuz 1931		3
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliğinde, Bir İnfisah veya Ayrılık Mevzuu Bahis Değil"	Vakit Gazetesi	23 Eylül 1931		3
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Güzel Sanatlar Birliği Toplantısı"	Arkitekt	1934	11	330
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Ankara Güzel Sanatlar Birliği Resim Sergisi Şubesi"	Arkitekt	1936	8	244
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği"	Yeşil Gireson	29 Mayıs 1937		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstakil Ressamlar"	Yedigün	4 Nisan 1939	317	12
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Sanatkârlarımız Düşüncelerini Anlatıyorlar"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Tablolar"	İkdam Gazetesi	25 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Bugün Adliyede Bir Ehli Vukuf Tetkikat Yapacak"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Tablolar Geldi!"	İkdam Gazetesi	27 Nisan 1939		

Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen mi, Değil mi? Izmit'teki Tablolar İstanbul'a Gönderildi"	Ulus Gazetesi	27 Nisan 1939		2
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Resim Meselesi, Ehlivukuf Dün Akşam Tabloları Tetkik Etti"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Tablolar Tetkik Edildi"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Tablolar"	İkdam Gazetesi	2 Mayıs 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Müstehcen Tablolar, Sergi Komitesi Reisi Kemal Hâdisenin Bütün Tefsilatını Anlatıyor"	İkdam Gazetesi	3 Mayıs 1939		
Sanatçı Birlikleri	Anonim	"Ressamlar Birliği Kuruldu"	En Son Dakika	6 Eylül 1950		
Sanatçı Birlikleri	Baltacıoğlu, İsmail Hakkı	"Müstehcen Nedir"	Yeni Adam	11 Mayıs 1939	228	2
Sanatçı Birlikleri	Burhan Ümit	"San'at Aleminde: Müstakil Ressamlar Sergisinde, Avrupada Tahsil Edip Gelen Genç Artistler San'atı Nasıl Anlıyorlar?"	Vakit Gazetesi	21 Mart 1931		6
Sanatçı Birlikleri	İkdamcı	"Ahlâk ve Âdet"	İkdam Gazetesi	28 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Karanakçı, Safaeddin	"İzmitteki Hadise"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 1939		
Sanatçı Birlikleri	Kop, Kadri Kemal	"Sanat: İnkılabı Henüz Resmedemedik, Konya Saylavı Bay Şevket Genç Ressamları Nasıl Görüyor?"	Kurun	23 Nisan 1935		15-16
Sanatçı Birlikleri	Mehmed Mesih	"Türk Sanayi-i Nefise Birliği"	Millî Mecmua	15 Haziran 1927	88	1419/20
Sanatçı Birlikleri	Rado, Şevket	"Sanat Dostları Birliği"	Akşam Gazetesi	1 Mart 1948		
Sanatçı Birlikleri	Safa, Peyami	"Ressam ve Resim Muallimi"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Teşrinievvel 1932		
Sanatçı Birlikleri	Safa, Peyami	"San'at Değil Memleket Meselesi"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1939		
Sanatçı Birlikleri	Savcı, Sadun G.	"Sanat Dostları Birliği"	Vatan Gazetesi	26 Şubat 1948		
Sanatçı Birlikleri	Tör, Vedat Nedim	"San'atkârlar Klübü"	Vatan Gazetesi	25 Mayıs 1945		
Sanatçı Birlikleri	Tör, Vedat Nedim	"Sanatkârlar Klübüne Doğru"	Vatan Gazetesi	11 Kasım 1945		
Sanatçı Birlikleri	Ziyaeddin Fahri	"San'at, Ahlâk ve Hukuk"	Cumhuriyet Gazetesi	29 Nisan 1939		
Sanatçı Cemiyetleri	Anonim	"İkinci Bir Sanat Cemiyeti"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Teşrinisani 1924		
Sanatçı Cemiyetleri	Anonim	"Türk Ressamlar Cemiyeti"	Millî Mecmua	1925	42	
Sanatçı Grupları	Acchioté, Benjamin	"Le Groupe D au Halk Evi"	La Turquie Kemaliste	1934		4
Sanatçı Grupları	Adil, Fikret	"Bir Sanat Hadisesi, d Grubuna"	Büyük Doğu	5 Mayıs 1944	30	8-9
Sanatçı Grupları	Adil, Fikret	"D Grubu Onbeş Yaşında"	Tanin Gazetesi	13 Ekim 1947		
Sanatçı Grupları	Adil, Fikret	"Bonnard ve D Grubu"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Mayıs 1949		
Sanatçı Grupları	Anonim	"Altı Genç Elele Verdi Yaşlı Ressamlar Dedikodu ile Uğraşadursunlar..."	Hergün	1933		2
Sanatçı Grupları	Anonim	"Genç Ressamların Bir Teşebbüsü"	Cumhuriyet Gazetesi	18 Eylül 1933		
Sanatçı Grupları	Anonim	"d Grubu"	Vakit Gazetesi	5 Ekim 1933		
Sanatçı Grupları	Anonim	"D Grubu Hakkında Birkaç Söz"	Kültür Haftası	12 Şubat 1936	5	90-91
Sanatçı Grupları	Anonim	"D Grubu"	Gençlik	1 Şubat 1939	15	5
Sanatçı Grupları	Anonim	"D Grubu Sanatkârları"	Akşam Gazetesi	27 Kânunusani 1941		5
Sanatçı Grupları	Anonim	"Yeni Bir Sanat Topluluğuna Dair"	Yeni Adam	İlk Teşrin 1942	408	9
Sanatçı Grupları	Anonim	Başlıksız (D grubu hakkında)	Gece Postası	16 Mart 1945		3
Sanatçı Grupları	Anonim	Başlıksız (D grubu hakkında)	Cumhuriyet Gazetesi	10 Nisan 1945		2
Sanatçı Grupları	Anonim	Başlıksız (D grubu hakkında)	Akşam Gazetesi	31 Temmuz 1945		3
Sanatçı Grupları	Anonim	"Yeni Bir Ressamlar Grubu Kuruldu"	Cumhuriyet Gazetesi	12 Mayıs 1946		
Sanatçı Grupları	Başar, Erol	"D Grubu ve Modern Türk Resmi"	İstanbul	1 Nisan 1945	33	6-7
Sanatçı Grupları	Hikmet, Neriman	"Müstakil Ressamlar Grubunun Hamlesi"	Vatan Gazetesi	19 Mayıs 1941		
Sanatçı Grupları	İbşir, Muzaffer Şevket	"İki Resim Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	5 Şubat 1941		
Sanatçı Grupları	N.	"San'atta İrtica MI?"	Cumhuriyet Gazetesi	3 Şubat 1941		
Sanatçı Grupları	O.V.K.	"Ayın Olayları, D Grubu"	Varlık	1 Kasım 1947	159	2
Sanatçı Grupları	Önger, Fahir	"D Grubunun 15 Yılda Kaybettikleri"	İşte	15 Kasım 1947	45-46	3
Sanatçı Grupları	Rado, Şevket	"d Grubu Ressamlarında Yeni Hamle:Klasîge Dönüş"	Akşam Gazetesi	29 Kânunusani 1941		4
Sanatçı Grupları	Rado, Şevket	"D Grubunun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	1 Ağustos 1945		
Sanatçı Grupları	Rado, Şevket	"d Grubunun Sergisi Dolayısıyla"	Akşam Gazetesi	2 Ağustos 1945		2
Sanatçı Grupları	Rado, Şevket	"D Grubu Kuruluşunun On Beşinci Yılına Kutluyor"	Akşam Gazetesi	22 Ekim 1947		
Sanatçı Grupları	Rado, Şevket	"10'lar Sergisi Bize 20 Genç Ressamı Tanıtıyor"	Akşam Gazetesi	3 Aralık 1947		
Sanatçı Grupları	Safa, Peyami	"Bana Kalırsa-D Grubu Sergisi Münasebetile"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Teşrinievvel 1933		3
Sanatçı Grupları	Toprak, Burhan	"Türkiyede Resmin Talii ve D Grubu"	Cumhuriyet Gazetesi	25 İkincikânun 1943		2
Sanatçı Grupları	Yetkin, Suat Kemal	"D Grubu ve Bir Telâkki"	Tan Gazetesi	26 Temmuz 1935		10
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Abadan Yavuz	"Roma'daki Sanat Anıtlarına Dair"	Ulus Gazetesi	10 Şubat 1950		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Adil, Fikret	"Rodin Hakkında Bir Film ve Bir Konferans"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Şubat 1946		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Akkoç, Zeynel	"Heykel Sanatı ve Tarihî Tekâmülü"	Gerçek Yolu	Şubat 1943	1	9-10
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Akkoç, Zeynel	"Heykel Sanatı ve Tarihî Tekâmülü"	Şadırvan	8 Temmuz 1949	15	4-5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Akkoç, Zeynel	"Eti ve Etrüsk'te Heykel"	Şadırvan	15 Temmuz 1949	16	13
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Akkoç, Zeynel	"Eski Yunanda Heykeltıraşlık"	Şadırvan	12 Ağustos 1949	20	6-7

YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Akkoç,Zeynel	"Romada Heykel Hıristiyanlıkta Heykel"	Şadırvan	2 Eylül 1949	23	12-13
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anatole France	"San'at Notları: Fransız Heykel Sanatı ve Rodin" (Çev. Anatole France)	Servetifunun Uyanış	2 İkincikânun 1941	2315	78
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Türkiye Reis-i Cumhuriyunun Heykelini Hak Eden Viyanalı Heykeltraş Kripel ve Gazi Paşanın Sakarya Namındaki Kır Atın Statüsü Yanında Çalışırken"	Servetifunun	20 Ağustos 1341		2
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sanayi-i Bedia"	Servetifunun	23 Şubat 1928	1640-171	13
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Heykeltraşın Çok Bahsedilen Bir Eseri"	İkdam Gazetesi	12 İkincikânun 1929		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Deniz İlahının Heykeli"	İkdam Gazetesi	29 İkincikânun 1929		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Amerikalılar Yunanlıer Gibi Bir Hüsün Alihest Buldular"	İkdam Gazetesi	10 Nisan 1929		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Artık Eskiye İtbar Yok! Bir Ressamın Sergiye Koyduğu Asrı Venüs Heykeli Muvaffakiyet Kazandı"	İkdam Gazetesi	15 Haziran 1929		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bahçelerimizi Modern Heykellerle Nasıl Süsleyebiliriz?"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Temmuz 1929		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Osmanlı İmparatorluğunun Elinden Gizlice Kaçırılan Venüs Heykelinin Kolları Niçin Kırıldı?"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	7 Eylül 1929		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Avrupa'da Reklamcılık Nefis San'atların Mühim Bir Şubesi Halini Alıyor, Reklamcılık Ticaret ve Sanayi Sahasında İşin İstihsal Safhası Kadar Mühimdir. Almany'a'da Meşhur Bir Heykeltraş Modern Reklam Heykelleri Yapmakta Çok Muvaffak Oluyor. Renk ve Şekil, Bilhassa Güzel Heykeller Halkı Daha Eyi Cezbediyor ve Bir Sayfıya Yazının Yapamayacağı Tesiri Yapıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Teşrinievvel 1929		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tarihinden Bir Yaprak: Amerika'nın Yeni Keşfedildiği Zamanlarda"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	23 Teşrinisani 1929		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Halk Sayfası: Rodin"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Kânunusani 1930		6,7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Resimli Dünya Havadisleri"	Cumhuriyet Gazetesi	9 Şubat 1930		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Yapılacak Abide"	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mart 1930		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Donmuş Asker Heykeli"	Vakit Gazetesi	1 Mart 1930		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Havvanın Heykeli, Bir Havva Kızı Elile Yapıldı"	Vakit Gazetesi	6 Mart 1930		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Heykeltraş, Bu Eserin Sahibi Bu Sene 200 Mark Kazanmış!"	Vakit Gazetesi	6 Mart 1930		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Paris'te Meşhur Bir Heykeltraş Güzellik Kraliçemizin Büstünü Yapacak"	Cumhuriyet Gazetesi	10 Mart 1930		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Merakli Sayfı: Dünyanın En Eski Heykelleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	16 Mart 1930		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bernard Şovun Heykeli"	Vakit Gazetesi	22 Mart 1930		8
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"İzmir'de Abidesini Kanonika Yapıyor"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Mart 1930		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Servantesin Hatırası. Donkişot Panza İçin Bir Heykel Dikildi"	Vakit Gazetesi	29 Nisan 1930		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sanat: İtalyan Rönesansının Büyük Heykeltraşı Michel-Ange'in Eserleri, İki Heykel: Esir ve Zencirbent Esir"	Resimli Uyanış	22 Mayıs 1930	1762/77	336
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tarih Sayfası: Suriyede Dünyanın En Eski Alfabesi Bulundu"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Teşrinievvel 1930		6-7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sulh Abidesi"	Vakit Gazetesi	10 Teşrinisani 1930		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Tarih Sayfası: Dünyanın En Enteresan Kavmi:Çimular"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 Teşrinisani 1930		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sanat Sayfası: Yeni Gine Adası Vahşilerinin Sanatı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Kânunusani 1931		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraşların Modeli, Rodin'in Modeli Hatıratını Anlatıyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	19 Şubat 1931		4
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Canlı İnsan Yüzlerinin Kalıbı: Heykeltraş Pavlı Hama'nın Yüz Kalıplarını Almaktaki Usulü Büyük Alâka Uyandırdı"	Resimli Uyanış	5 Mart 1931	1803/118	220
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Eski Sümer Memleketinde Yeni Bulunan Eserler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mart 1931		4
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Schleswig Holstein'in Danimarka'ya Kavuşuşu. Bu Kurtuluşu Ebedileştirmek İçin Kopenhag'ta Bir Abide Dikildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 Nisan 1931		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykel Üstadı Gurtinus Ambros"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Nisan 1931		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Yeni Heykeller: Bugünün Sanatkarı Hakikati Çizmiyor, Hissine Mağlıp Olarak Çamura İstediği Şekli Veriyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	13 Nisan 1931		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Paris 1931 Heykeltraşlık Salonunda"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	31 Mayıs 1931		4
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltraş Antoine Bourdellenin Eseri, Büyük Fransız Heykeltraşın Eserleri Paris'te Tuileries Sarayının Tirasasında Açılan Sergide Teşhir Edildi"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	25 Ağustos 1931		4
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Müstemlekelerin İlaham Ettiği Heykeller, Fransızların Afrika Müstemlekelerinde Uzun Zaman Tetkikat Yapan Heykeltraş Madmazel Anna Quingaud, Sudan ve Güine Tarafarından Aldığı İlahamları Vücuda Getirdiği Heykelleri Teşhir Ediyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Teşrinievvel 1931		3
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Ren Nehri Kenarında Abideler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	30 İ.Kânun 1931		8
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar: Bir Heykeltraş Güneş İlahı ve İsa Heykeli"	Vakit Gazetesi	12 Ağustos 1932		7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Yeni Buluşlar: 1500 Yıllık Resimler, Fransanın Batısında Kayalar Üzerinde Neler Bulundu? Pirene Dağları Yakınlarında Yer Altlarında Bulunan Mağaraların İçinde Kayalar Üzerine Yapılmış Resimler ve Heykeller İnsana Sanatın Eskiİğini Gösteriyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Birinciteşrin 1932		5-6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Balmumundan Heykeller"	Servetifunun	26 Kânunusani 1933	1902/295	141
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Heykel: Fransanın Timsali"	Vakit Gazetesi	27 Kânunusani 1933		7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Heykel: Tahiti Adasında Piyer Loti Abidesi"	Vakit Gazetesi	10 Şubat 1933		7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Heykel: Zafer Timsali"	Vakit Gazetesi	5 Mayıs 1933		7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Çin San'atı"	Vakit Gazetesi	19 Mayıs 1933		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Başlıksız (Polonya'da Bir Anıt)"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 İkinci Teşrin 1933		1
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar: Lâmartin İçin Belgrat'ta Dikilen Heykel"	Vakit Gazetesi	30 İkinciteşrin 1933		7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Macar Sanatkarın Yaptığı Kabartmalar"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	4 Mart 1934		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Atlet Heykelleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	8 Mart 1934		10
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Arkeoloji: Sümerler Diyarında Hafriyat, Bir Amerikan Hafriyat Heyeti Yeni Bir Mabelle Harikulade Mabut Heykelleri Buldu"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	12 Nisan 1934		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Sumer Mabedinden Çıkan Heykeller"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	27 Mayıs 1934		6

YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sumer Medeniyetinin Yeni Bulunan Sanat Eserleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Haziran 1934		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Mark Tveynin Yüzüncü Yıldönümü"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	6 İkinci Teşrin 1934		6
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Güzel San'atlar, Haberler: Ukraynada Tiyatro, Musiki, Resim ve Heykeltıraşlık"	Kurun	17 İkincikânun 1935		12
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	Başlıksız (Alman Heykeli)	Kurun	16 Mart 1935		1
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Alman San'atkârının Eserleri, Torak Berlindeki Atelyesinde Türkiye İçin Bir Abide Hazırlıyor"	Kurun	7 Nisan 1935		1,7
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"San'at Hayatı: Rişard Vagner Anıtı"	Kurun	22 Mayıs 1935		9
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltıraşlık, Prof Belling"	Arkitekt	1936	12	348
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Sanat: Güzel San'atların İçerisinde Heykeltıraşın Mevkii ve Tarihteki Rolü"	Servetifünun	26 İkinciteşrin 1936	2101/416	13
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Avusturyalı Heykeltıraş Torak, Ahiren Zonguldak, Antalya, Sivas, Eskişehir, Atatürk Anıdlarını Almıştır"	Arkitekt	1937	5-6	174
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Heykeltıraşlık Sanatı"	Ar	Mart 1937	3	11
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Alman Heykeli"	Ulus Sanat İlavesi	4 İkkânun 1937	4	3
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Rudolf Belling"	Ar	Temmuz 1938	19	8-10
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Venüz Heykeli, Bulunan Heykel Hakiki Mi? Taklit Mi?"	İkdam Gazetesi	20 İkincikânun 1939		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Şalgamlı Heykel 2000 Senelik Midir, Değil Midir"	İkdam Gazetesi	1 Mart 1939		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Rıza Şah Pehlevî'nin Tahrân'da Heykeli"	Ulus Gazetesi	7 Nisan 1939		3
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Bir Heykeli:Muguet"	Istanbul	1 Eylül 1946	66	11
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Rodinin Bilinmeyen İki Heykeli"	Yeni İstanbul Gazetesi	6 Aralık 1949		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Anonim	"Amerikada Tomas Mazarik Âbidesi"	Yeni İstanbul Gazetesi	12 Aralık 1949		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bilga,Nahid S.	"İtalyada 15 ve 16 ıncı Asırlarda Heykel Sanatı"	Servetifünun Uyanış	14 Birincikânun 1939	2260-575	56-57
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bilga,Nahid S.	"Şark Milletlerinde Heykel Sanatı"	Servetifünun Uyanış	21 Mart 1940	2274	284
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bilga,Nahid S.	"Heykel Sanatı"	Servetifünun Uyanış	19 Eylül 1940	2300	222-2223
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bilga,Nahid S.	"Heykel Sanatı"	Servetifünun Uyanış	3 Birinciteşrin 1940	2302	247-248
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Bilga,Nahid S.	"Heykel Sanatı"	Servetifünun Uyanış	24 Birinciteşrin 1940	2305	281,287
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Cemil,Perihan	"Rodin Etrafında"	Varlık	15 Ağustos 1934	27	37
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Colombier, Pierre de	"Fransada Resim ve Heykel Sanatı II" (Çev. M. Çanay)	Servetifünun Uyanış	27 Haziran 1940	2288	78-79
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Esat Mahmut	"Pariste Güzel Sanatlar Sergisinde Benziyen Mezarlık:Pere Lachaise"	Akşam Gazetesi	28 Eylül 1934		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Felek,Burhan	"Heykeller Kalkıyormuş"	Ulus Gazetesi	27 Sonkânun 1942		5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Goethe	"Laokoon Hakkında 1798" (Çev:Melahat Özgü)	Tercüme	Ocak-Haziran 1949	49-51	111-116
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Hasan Cemil	"Mikelancelo Buonarroti, Yüksek Sanatı"	Türk Yurdu	Şubat 1927	26	101-117
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Hasan Refik	"San'at Etütleri: Büyük Bir Heykeltıraş, Jean Carriés (1865-1894)"	Resimli Uyanış	1 Mayıs 1930	1759/74	344-345
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Hasan Refik	"San'at Etütleri: Rodin (Rodén) 1840-1917"	Resimli Uyanış	17 Temmuz 1930	1770/85	106
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Haşim,Ahmet	"Bize Göre Heykeltıraşlar"	İkdam Gazetesi	29 Teşrinievvel 1929		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	İsmail Habib	"19 Mayıs Münasebetile, Samsundaki Heykel"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mayıs 1937		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kâzım Sevinç	"İlim ve San'at Haftası"	Hayat	17 Kânunusani 1929	112	149,153
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Kâzım Sevinç	"Eski Yunan San'atına Ait Yeni Keşifler"	Hayat	23 Mayıs 1929	130	513
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Korle,Sinan	"Güzel Sanatlar Sahasında..."	Vatan Gazetesi	23 Haziran 1949		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Omay,Seyfi	"Rodin, Mevzularını Beşeriyetin Mevzularından Alan Heykeltıraş"	Yeniğün	6 Mayıs 1939	9	10-11
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Papazoğlu,N.	"Yunanistanda Heykel Sanatı"	Ar	Kasım 1937	11	10-12
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Reşid Galib	"Avrupa Muhabirlerimizin Mektupları: Gazi Paşa Hazretlerinin Heykellerini Yapan Her "Kripel"in Viyanadaki Dar-ül Mesaisini Ziyaret"	Cumhuriyet Gazetesi	13 Teşrinisani 1925		4
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sait Faik	"Louvre'dan Çaldığım Heykel"	Varlık	1 Eylül 1934	28	59
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sevük,İsmail Habib	"Rodenin Mabedinde..."	Cumhuriyet Gazetesi	27 Şubat 1935		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sevük,İsmail Habb	"Rodenin Mabedinde"	Cumhuriyet Gazetesi	2 Mart 1935		
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Sinanoğlu	"İtalya'da Yeni Bir Heykel"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 İkinci Teşrin 1933		4
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Tanpınar,Ahmed Hamdi	"Anavatan Topraklarındaki Türk Eserlerinin Ortaya Konması Türk Vatandaşının Hakkı Olmalıdır"	Açıksöz	29 I. Teşrin 1936	193	
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Topçu,Nureddin	"Roden'in Sanatı"	Hareket	Mayıs 1947	3	8-10
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Vahid	"Musanın Heykeli"	Hayat	1927	26	
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Vahid	"Büyük Bir Heykeltıraşın Sanaat Hakkındaki Mutalaaaları"	Hayat	29 Teşrinisâni 1928	105	4-5
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Vahid	"Temsil Tarzı"	Hayat	17 Kânunusani 1929	112	155-157
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Yakup Kadri	"Yaratıcı Kudret"	Türk Yurdu	Eylül 1925	12	509-515
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Yakup Kadri	"Séçil Sorel, Marlène Dietrich ve Paul Verlain'in Büstü"	Kadro	Eylül 1933	21	25-28
YURT DIŞINDA HEYKEL-HEYKELTIRAŞLAR	Ziya Nebi	"Kripel'le Bir Konuşma"	Yücel	Aralık 1935	10	130-132
YURT DIŞINDA SANAT						
Akımlar	Adil,Fikret	"San'at Bahisleri: Kûbizm Nedir?"	Vakit Gazetesi	9 Temmuz 1931		11
Akımlar	Adil,Fikret	"Güzele ve Kûbizme Dair"	Cumhuriyet Gazetesi	23 Mart 1945		
Akımlar	Anday,Melih Cevdet	"Dışarda Sanat ve Fikir Hareketleri: Sürrealizm ve Ümit" (Gaetan Picon'un "Gazette des Lettres" dergisinde çıkan yazısının çevirisi)	Varlık	1 Ekim 1947	327	15

Akımlar	Anonim	"Dünyayı Dehşete Veren Ressam"	İkdam Gazetesi	8 Nisan 1929		
Akımlar	Anonim	"San'at Aleminde Dedikodular: Fütürizm ve Makarna"	Resimli Uyanış	19 Mart 1931	1805/120	250
Akımlar	Anonim	"30 Güzide Arasında Bir Anket:10-Karikatürist Cemal Nadir Beyin Cevapları..."	Cumhuriyet Gazetesi	14 Teşrinisani 1931		
Akımlar	Anonim	"Fütürizmin Babası, İtalyalı Şair Dün Geldi, Marinetti Anlatıyor! Fütürizm Nedir? Nasıl Bir Cevaba Teşkil Ediyor, Ne Yapmak İstiyor?"	Vakit Gazetesi	21 Kânunusani 1932		1,6
Akımlar	Anonim	"M. Marinetti Dün İkinci Konferansı Verdi"	Vakit Gazetesi	23 Kânunusani 1932		1,2
Akımlar	Anonim	"Sanat Tetkikleri: I Fütürizm"	Servetifünun	18 Birinciteşrin 1934	1991/306	322
Akımlar	Anonim	"Sanat Tetkikleri: II Fütürizm"	Servetifünun	25 Birinciteşrin 1934	1992/307	338-339
Akımlar	Anonim	"Duyumlar: F. T. Marinetti İstanbula Geliyor"	Servetifünun	18 Nisan 1935	2017/332	327
Akımlar	Anonim	"Fütürist İtalyan Şairi Geldi"	Kurun	29 Haziran 1935		3
Akımlar	Anonim	"Fütüristler Başkanı Geldi, İtalyan Kitap Sergisinde Neler Var, Bay Marinetti Fütürizm Hakkında Neler Söylüyor?"	Kurun	30 Haziran 1935		7
Akımlar	Anonim	"Fütürist Şair Marinetti Şehrimizde Sergi Açtı"	Servetifünun	4 Temmuz 1935	2028/343	92-93
Akımlar	Anonim	"Kübik Nedir?"	Akbaba	27 Temmuz 1935	82	11
Akımlar	Anonim	"Leopold Levy Tarafından Bir Hitabe"	Ar	Nisan 1938	4	6-7, 15
Akımlar	Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı	"Mahmut Cûda İle Görüşüm"	Yeni Adam	16 Mart 1944	481	6-7
Akımlar	Batu, Hüseyin	"Sanatta Realizme Dair"	Yaratış	23 Aralık 1944	3	15
Akımlar	Birsel, Sâlah	"Resim: 19. yy.'da Romantizm"	Amaç	25 Ekim 1946	26	6-8
Akımlar	Bozok, Hüsamettin	"Fütürizm Nasıl Doğdu ve Nasıl Öldü"	Yeni Adam	30 Mart 1939	222	4
Akımlar	Bozok, Hüsamettin	"Ralizme Doğru"	Yürüyüş	9 Eylül 1942	7-8	3-5
Akımlar	Challaye, Félicien	"Realizm"	Fikir Hareketleri	20 Mart 1937	178	342-344
Akımlar	Fa. (Fikret Adil)	"Fütürist Şair Marinetti Bugün Geliyor"	Vakit Gazetesi	20 Kânunusani 1932		1,2
Akımlar	Feridun Timur	"Duyumlar: Marinetti'nin Söylevi"	Servetifünun	11 Temmuz 1935	2029/344	99
Akımlar	G. V.	"Fütürizm Üzerinde"	Yeni Adam	11 Temmuz 1935	80	8
Akımlar	G. V.	"Marinetti İle Konuştuk"	Yeni Adam	11 Temmuz 1935	80	8
Akımlar	Halide Edip	"Yeni Sanat, Eski Sanat"	Yedigün	18 Ağustos 1937	232	4
Akımlar	M. Şekip	"Ressamlarımız"	Hayat	15 Teşrinisani 1929	143	1-2
Akımlar	Özgür, Şahin	"Empresyonizm Nedir?"	19 Mayıs	Kasım 1939	43	28-29
Akımlar	Roland, Dorgéles	"Bir Konferans: Kübizmle İnceden İnceye Alay!" (Çev: Tefvik Ünsi)	Servetifünun	9 Temmuz 1936	2081/396	98
Akımlar	Safai Peyami	"Bizde ve Avrupa'da Kübik"	Yedigün	14 Birinciteşrin 1936	188	7-8
Akımlar	Ülken, Hilmi Ziya	"Sürrealizm"	İstanbul (Yeni Seri)	Temmuz 1947	7	14-26
Akımlar	Ülken, Hilmi Ziya	"Sanatta Moderne Giden Üç Merhale"	Şadırvan	17 Haziran 1949	12	5
Akımlar	Vahid	"Empresyonizm: Yeni Nakışta İntiba Mesleği"	Hayat	30 Haziran 1927	31	88
Akımlar	Yalman, Tunç	"Sürrealizm ve Salvador Dalı"	Vatan Gazetesi	12 Ekim 1945		
Akımlar	Yetkin, Suut Kemal	"San'at ve San'atkar"	Kalem	Aralık 1938	9	103-109
Akımlar	Yetkin, Suut Kemal	"Edebî Meseleler: Kübizm"	Ulus Gazetesi	19 Aralık 1938		4
Akımlar	Yetkin, Suut Kemal	"Sürrealizm"	Kalem	1 Nisan 1939	11	208-209
Modern Resim	Anonim	"Yeni Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mart 1950		
Modern Resim	Ferger, Feyyaz	"Modern İngiliz Ressamları"	Akşam Gazetesi	4 Eylül 1947		
Modern Resim	Gabriel	"Muasır Resim Sanatının Geçirdiği Buhran"	Hayat	8 Birincikânun 1927	54	25-26
Modern Resim	I. H.	"Resmin Çançekişmesi"	Yeni Adam	1 Kânunusani 1934	1	6
Modern Resim	İpşir, Mazhar Şevket	"Modern Resim Sanatının Başlangıç Devri"	Çığır	Mayıs 1942	114	114-117
Modern Resim	İpşir, Mazhar Şevket	"Modern Resim Sanatının Başlangıç Devri"	Çığır	Haziran 1942	115	143-146
Modern Resim	Kâzım Sevinç	"Ultra-Modern Mesleğinden Tablolar"	Hayat	28 Mart 1929	122	
Modern Resim	Pınarlı, Nihad	"Modern Resim"	Uyanış Servetifünun	10 İkinciteşrin 1938	2203-518	374
Modern Resim	Ötügen, Adnan Cahid	"Almanya'da Yeni Bir Seyyar Sergi"	Cumhuriyet Gazetesi	8 Mayıs 1938		
Modern Resim	Paulhan, Jean	"Modern Resme Nasıl Bakmalı"	Ulus Gazetesi	4 Mart 1945		
Modern Resim	(Ran), Nazım Hikmet	"Yeni Resim ve Yeni Bir Ressam"	Aydınlık	1 Kânunusani 1925	29	750
Resim-Ressamlar	A. H.	"Picasso"	Resimli Şark	Nisan 1934	40	21-23
Resim-Ressamlar	Abadan, Nermin	"Herkes Resim Yapıyor"	Ulus Gazetesi	14 Nisan 1950		
Resim-Ressamlar	Adivar, Halide Edib	"İngilizlerde San'at ve Mr. Steegman"	İngiliz Filolojisi Dergisi	1944	1	97-103
Resim-Ressamlar	Adivar, Halide Edib	"Picasso ve Bugünkü Dünya"	Akşam Gazetesi	25 Aralık 1947		
Resim-Ressamlar	Adil, Fikret	"Amerika Ordusunda Sanat"	İstanbul	15 İlkteşrin 1944	22	6-7
Resim-Ressamlar	Adil, Fikret	"Bu Hafta İstanbul"	Ulus Gazetesi	20 Ekim 1946		
Resim-Ressamlar	Anday, Melih Cevdet	"Dışarda Sanat ve Fikir Hareketleri: Picasso'ya Hücum (Gavroche Gazetesi yazarlarından Paul Dardaut ve Une Semaine Dans Le Monde dergisinden çeviri)"	Varlık	1 Ekim 1947	327	15
Resim-Ressamlar	Ange, Michel	"Michel Ange ve Sixtine Kilisesi'nin Tavanı"	Ar	1 Şubat 1937	2	6-9
Resim-Ressamlar	Anonim	"Gazi Hazretlerinin Resimleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	20 Teşrinisani 1927		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Meşhur İnsanlar: Edgar Döga"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Ağustos 1928		3

Resim-Ressamlar	Anonim	"Kaldırımlarda Resimler"	İkdam Gazetesi	18 İkincikânun 1929		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Ressam Greuze (Jean Baptiste)"	Resimli Uyanış	5 Eylül 1929	1725/40	653
Resim-Ressamlar	Anonim	"Meşhur Tablolara Serisinden Leonard De Vinci'nin Bir Etüdü"	Resimli Uyanış	12 Kânunuevvel 1929	1739/54	25
Resim-Ressamlar	Anonim	"İspanyol Ressamı"	Vakit Gazetesi	15 Eylül 1930		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Sanat Sayıfası: 6000 Seneden Beri Yapılan Taş Portreler"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Kânunuevvel 1930		6
Resim-Ressamlar	Anonim	"Sanat Sayıfası: Çarpık Bir Sanatkâr"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	9 Kânunusani 1931		6-7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Büyük Kadın Ressamı Jean Boldini Öldü"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	15 Şubat 1931		4
Resim-Ressamlar	Anonim	"Theobald Chartran Tarih ve Portre Ressamı"	Resimli Şark	Mart 1931	3	22-24
Resim-Ressamlar	Anonim	"Ressam Alfred Roll'un Eserleri"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	11 Haziran 1931		4
Resim-Ressamlar	Anonim	"Dahî Bir Ressamın Ölümü, Jean-Louis Forain"	Servetifunun	20 Ağustos 1931	1827/142	188
Resim-Ressamlar	Anonim	"Ressamlıkla, Heykeltraşlığın Birleştiği Bir Sanat. Sanatkâr Degas Balmumundan Yaptığı Heykelimsi Resimlerle Birçok Portreleri Canlandırmış, İki Güzel Sanatın Tesirini Bir Araya Getirmiştir"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	21 Eylül 1931		5
Resim-Ressamlar	Anonim	"San'at Aleminde: Bir Belçikalı Ressam İstanbul'a Geldi Eski Şarkı Arıyor"	Vakit Gazetesi	29 Eylül 1931		3
Resim-Ressamlar	Anonim	"San'at Sayfamız"	Vakit Gazetesi	12 Teşrinisani 1931		1
Resim-Ressamlar	Anonim	"Ressam Mel Diplarako Şehrimizde"	Vakit Gazetesi	20 Nisan 1932		2
Resim-Ressamlar	Anonim	"Yunanlı Sanatkâr"	Vakit Gazetesi	22 Nisan 1932		1
Resim-Ressamlar	Anonim	"Yunan San'atkârı, Mel. Thalia Diplaraku ile Bir Mülakat, Genç Yunan Kadını, Ben San'atla Bir Aşk İzdıvacı Yaptım Diyor"	Vakit Gazetesi	22 Nisan 1932		6
Resim-Ressamlar	Anonim	"Macar Ressamlığı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	3 Mayıs 1932		2
Resim-Ressamlar	Anonim	"Kania Yapılan Resim"	Vakit Gazetesi	3 Mayıs 1932		5
Resim-Ressamlar	Anonim	"Günün Haberleri, Yunan Ressamı Mel Thalia Bugün Ankaraya Gidiyor"	Vakit Gazetesi	15 Mayıs 1932		3
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar: Resimde Küçük Mektebin Eserleri"	Vakit Gazetesi	17 Temmuz 1932		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar: Resim, Leonard de Vinci"	Vakit Gazetesi	19 Eylül 1932		9
Resim-Ressamlar	Anonim	"Yeni Buluşlar: 1500 Yıllık Resimler, Fransanın Batısında Kayalar Üzerinde Neler Bulundu? Pirene Dağları Yakınlarında Yer Altılarında Bulunan Mağaraların İçinde Kayalar Üzerine Yapılmış Resimler ve Heykeller İnsana Sanatın Eskiliğini Gösteriyor"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Birinciteşrin 1932		5-6
Resim-Ressamlar	Anonim	"Meşhur Japon Ressamı Fujita"	Servetifunun	15 Kânunuevvel 1932	1896/211	33
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Mısırdaki Resim San'atı ve Yeni Bir Ressam"	Vakit Gazetesi	21 Nisan 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: İtalyada San'at Ne Halde?"	Vakit Gazetesi	23 Haziran 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Ressamlar Şehri"	Vakit Gazetesi	23 Haziran 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Yahudi San'atkârları"	Vakit Gazetesi	23 Haziran 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Küçük mi, Değil mi?"	Vakit Gazetesi	23 Haziran 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Resmin Geçirdiği Buhran"	Vakit Gazetesi	30 Haziran 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Resim Ölüyor mu?"	Vakit Gazetesi	7 Temmuz 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Çörcil Tablo Yapıyor"	Vakit Gazetesi	8 Eylül 1933		6
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Bir Tarih: Soviyet Sanatı, Edebiyat, Tiyatro, Resim ve Musikide On Altı Yılın Bilançosu"	Vakit Gazetesi	16 İkinci teşrin 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Şimalî Kafkas San'atı Beynelmilel Sahada"	Vakit Gazetesi	23 İkinci teşrin 1933		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Şimalî Afrikada Bulunan San'at Eserleri"	Vakit Gazetesi	15 Şubat 1934		6
Resim-Ressamlar	Anonim	"Sovyetlerde Yeni Resim Sanatı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	18 Mart 1934		6
Resim-Ressamlar	Anonim	"17 inci Asırda İyran'da Resim Sanatı"	Hakimiyet-i Milliye Gazetesi	14 Temmuz 1934		5
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Resim San'atı Nereye Gidiyor?"	Vakit Gazetesi	28 Eylül 1934		12
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Haberler: Ukraynada Tiyatro, Müzik, Resim ve Heykeltraşlık"	Kurun	17 İkincikânun 1935		12
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel San'atlar, Resim: Dişi Hayvan Resimleri Yapan Ressam Kadın"	Kurun	31 İkincikânun 1935		13
Resim-Ressamlar	Anonim	Başlıksız (Sovyet Heykeli)	Kurun	21 Nisan 1935		12
Resim-Ressamlar	Anonim	"Henri Matisse"	Yeni Adam	30 Mayıs 1935	74	10-11
Resim-Ressamlar	Anonim	"Resim, Prof. L. Levy"	Arkitekt	1936	12	348-349
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel Sanatlar Akademisinde İslâhat"	Ar	Sonkânun 1937	1	16
Resim-Ressamlar	Anonim	"Hadiseler: Leopold Levy'nin Bir Konferansı"	Ar	Şubat 1937	2	13-15
Resim-Ressamlar	Anonim	"Üstat Albrecht Dürer"	Yeni Adam	25 Şubat 1937	165	10-11
Resim-Ressamlar	Anonim	"Sanat ve Fikir: Sovyet Rusyada Sanat Çalışmaları"	Ulus Gazetesi	9 Aralık 1937		7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Leopold Levy Tarafından Bir Hitabe"	Ar	Nisan 1938	4	6-7, 15
Resim-Ressamlar	Anonim	"Garp Cephesindeki Askerî Hedefleri Tayyarelerden Gizlemek İçin Realist ve Empresyonist Ressamlar Çalıştırılıyor"	Ulus Gazetesi	20 Sonteşrin 1939		1,5
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel Sanatlar: İngiltere'de Modern Sanat"	Ulus Gazetesi	6 Sonkânun 1942		5,7
Resim-Ressamlar	Anonim	"Ressamlar ve Resim Sanatı. Söyleyen: Léopold Lévy, Çeviren: Fikret Adil"	Arkitekt	1943	3-4	84-85
Resim-Ressamlar	Anonim	"İngiliz Resim Sanatı Hakkında M. Leigh Ashton'un Dün Halkevinde Verdiği Konferans"	Ulus Gazetesi	20 Mart 1943		2
Resim-Ressamlar	Anonim	"Güzel Sanatlar: İngiliz Resim Tarihine Bir Bakış"	Ulus Gazetesi	30 Mart 1943		4
Resim-Ressamlar	Anonim	"Picasso Sanatı"	Aile	1947	2	52-54
Resim-Ressamlar	Anonim	"Ressam Van Dyck'in Sergüzeştlere"	Akşam Gazetesi	15 Temmuz 1947		
Resim-Ressamlar	Anonim	"İngiltere'de Müzeler ve Türk Eserleri"	Akşam Gazetesi	8 Ağustos 1947		

Resim-Ressamlar	Anonim	"Picasso Resimdeki Üslubunu Değiştirdi"	Akşam Gazetesi	7 Ağustos 1949		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Picasso'nun Ağzından"	Şadırvan	2 Eylül 1949	23	18
Resim-Ressamlar	Anonim	"İtalyan Ressamı Chirico Sürrealizmden Klasizme Döndü"	Yeni İstanbul Gazetesi	16 Aralık 1949		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Van Gogh'un Yeni Bir Tablosu ve İki Mühim Sergi"	Yeni İstanbul Gazetesi	19 Aralık 1949		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Sanat Haberleri"	Yeni İstanbul Gazetesi	30 Aralık 1949		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Hindistanda Sanat"	Yeni İstanbul Gazetesi	9 Ocak 1950		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Hint Sanatı"	Nilüfer	Mart 1950	58	3-4
Resim-Ressamlar	Anonim	"Picasso Ampülü"	Yeni İstanbul Gazetesi	10 Mart 1950		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Picasso'nun Yeni Buluşu"	Ulus Gazetesi	17 Mart 1950		
Resim-Ressamlar	Anonim	"Hint Resim Sanatından Bir Örnek:Ressam Sailoz Mookherjea"	Yeni İstanbul Gazetesi	8 Haziran 1950		
Resim-Ressamlar	Ashton, Leigh	"İngiliz Resim Sanatı"	Çığır	Mart 1943	124	73-80
Resim-Ressamlar	Ashton, Leigh	"English Painting"	Rövü Review	17 Nisan 1943	1	3-9
Resim-Ressamlar	Aykaç,Fazil Ahmed	"Ressam Léopold-Levy"	Cumhuriyet Gazetesi	11 Şubat 1938		
Resim-Ressamlar	Aykaç,Fazil Ahmed	"Léopold-Levy"	Les Annales de Turquie	Haziran 1938	1	9-10
Resim-Ressamlar	Berk,İlhan	"İnsanın İtibarsızlığı:Degas"	Servetifünun Uyanış	20 Haziran 1940	2287	64
Resim-Ressamlar	Biberi,İon	"Sanat Köşesi: Bruegel'e Dair" (Çev. Cavit Yanaç)	Servetifünun Uyanış	9 İncikânun 1941	2316	89-90
Resim-Ressamlar	Biberi,İon	"Sanat Köşesi: Bruegel'in San'atı ve Karakteri" (Çev. Cavit Yanaç)	Servetifünun Uyanış	16 İncikânun 1941	2317	99-100,107
Resim-Ressamlar	Bilik,Nureddin İbrahim	"Claude Monet ve Impressionisme"	Çığır	Nisan 1937	49	132
Resim-Ressamlar	Bilik,Nureddin İbrahim	"Paul Cezanne"	Çığır	Ekim 1938	70	152
Resim-Ressamlar	Bilik,Nureddin İbrahim	"Paul Cezanne"	Çığır	Aralık 1938	73	199-200
Resim-Ressamlar	Birsel,Sâlah	"19. Asırda Resim"	Amaç	11 Ağustos 1946	21	5-6
Resim-Ressamlar	Borenius,Tancred	"Thomas Gainsborough (1727-1788)"	Geçit Review	Kasım-Aralık 1945	10-11	97-102
Resim-Ressamlar	Carco,Francis	"Arni Des Peintres (Ressamlarla Başbaşa)" Çev. Fehmi Baldaş	Ar	12 Ocak 1945	2	16-18
Resim-Ressamlar	Carco,Francis	"Arni Des Peintres (Ressamlarla Başbaşa)" Çev. Fehmi Baldaş	Ar	12 Mayıs 1945	3	21-23
Resim-Ressamlar	Christoffel,Ulrich	"Rembrandt" (Çev: Melâhat Özgü)	Ulus Gazetesi	2 Mayıs 1943		4,5
Resim-Ressamlar	Churchill	"Resim Fırçasıyla Maceralarım"	Vatan Gazetesi	6 Şubat 1946		
Resim-Ressamlar	Colombier, Pierre de	"Fransada Resim" (Çev. M. Çanay)	Servetifünun Uyanış	6 Haziran 1940	2285	40,46
Resim-Ressamlar	Colombier, Pierre de	"Fransada Resim ve Heykel Sanatı II" (Çev. M. Çanay)	Servetifünun Uyanış	27 Haziran 1940	2288	78-79
Resim-Ressamlar	Conlay,Iris	"Graham Sutherland"	Geçit Review	Mart-Nisan 1946	14-15	105-108
Resim-Ressamlar	Çalt,Baha	"Picasso"	Beş Sanat	1 Mayıs 1950	2	7-8, 16
Resim-Ressamlar	Çetintaş,Sedat	"Sanatta Soysuzlaşma Milliyette Soysuzlaşma Demektir"	Şadırvan	26 Ağustos 1949	22	2
Resim-Ressamlar	Delemen,Nihat	"Milyoner Sanatkarlar ve Sefalet İçinde Ölen Dâhiler"	Yeni İstanbul Gazetesi	12 Haziran 1950		
Resim-Ressamlar	Enderunluoğlu,N.	"Fatih'in Meşhur Tablosu"	Vatan Gazetesi	24 Nisan 1949		
Resim-Ressamlar	Es,Hikmet Feridun	"Bir Sergi..."	Akşam Gazetesi	16 Mayıs 1946		
Resim-Ressamlar	Eyüboğlu,Sabahattin	"Paris Mektubu"	Varlık	1 Ağustos 1947	325	4-5
Resim-Ressamlar	F.K.	"Rembrandt ve Hikâyeleri"	Yeni İstanbul Gazetesi	27 Nisan 1950		
Resim-Ressamlar	Fels,Fiorent	"Picasso"	Kültür Haftası	3 Haziran 1936	21	389-390
Resim-Ressamlar	Ferger,Feyyaz	"Modern İngiliz Ressamları"	Akşam Gazetesi	4 Eylül 1947		
Resim-Ressamlar	G. V.	"Marinetti İle Konuştuk"	Yeni Adam	11 Temmuz 1935	80	8
Resim-Ressamlar	H.T.	"Işıkla Resim"	Cumhuriyet Gazetesi	20 Nisan 1950		
Resim-Ressamlar	Halide Edip	"Budizm, Firaunizm, Yunanizm"	Yedigün	25 Ağustos 1937	233	4
Resim-Ressamlar	Hasan Cemil	"Mikelancelo Buonarroti. Yüksek Sanatı"	Türk Yurdu	Şubat 1927	26	101-117
Resim-Ressamlar	Hilleyer,V. M -Hüey, H. G.	"Büyük Sanatkarlar ve Küçük Sanat Tarihi" (Çev. Zeki Faik İzer)	Ar	12 Aralık 1944	1	5-7
Resim-Ressamlar	Hilleyer,V. M -Hüey, H. G.	"Büyük Sanatkarlar ve Küçük Sanat Tarihi" (Çev. Zeki Faik İzer)	Ar	12 Ocak 1945	2	5-7
Resim-Ressamlar	Hilleyer,V. M -Hüey, H. G.	"Büyük Sanatkarlar ve Küçük Sanat Tarihi" (Çev. Zeki Faik İzer)	Ar	12 Mayıs 1945	3	4-6
Resim-Ressamlar	Jarrie,La	"Japon Estampları" (Çev. Recai Ant)	Yaratış	23 Aralık 1944	3	8
Resim-Ressamlar	Kâmran Şerif	"Hollanda'nın Eski Ustaları Neden Çirkin Kadın Resimleri Yaptılar?"	Hayat	13 Haziran 1929	133	54
Resim-Ressamlar	Kandemir	"Güzel Sanatlar Akademisinde İki Sanatkarı Ziyaret"	Yedigün	31 Mart 1937	212	7-9
Resim-Ressamlar	Karsel,Sadi	"Turner"	Şadırvan	18 Kasım 1949	34	5
Resim-Ressamlar	Kaynaradağ,Arslan	"Picasso"	Yeni Sanat	1949	1	1-2
Resim-Ressamlar	Kaynaradağ,Arslan	"Picasso"	Yeni Sanat	1 Aralık 1949	2	1
Resim-Ressamlar	Kâzım Sevinç	"İlim ve San'at Haftası Rembrandt ve Eserleri"	Hayat	28 Mart 1929	122	9-12
Resim-Ressamlar	Kâzım Sevinç	"San'at Musahabesi"	Resimli Uyanış	9 Mayıs 1929	1708/23	360-362
Resim-Ressamlar	Keskin,Yıldırım	"Kübizm ve Braque"	Yeditepe	1 Ekim 1950	9	1,3
Resim-Ressamlar	Kocabekir,Rafet Ali	"Picasso ve Sanatı"	Değirmen	Haziran 1949	5	4-5
Resim-Ressamlar	Koçu,Reşad Ekrem	"Meşhur Tablolar ve Ressamları"	Servetifünun Uyanış	2 Şubat 1939	2215-530	168-169 176

Resim-Ressamlar	Korle,Sinan	"Güzel Sanatlar Sahasında..."	Vatan Gazetesi	23 Haziran 1949		
Resim-Ressamlar	Limbou, G.	"André Masson'un Sanatı Hakkında" (Çev. Avni Mogol)	İstanbul	1 Eylül 1946	66	9-10
Resim-Ressamlar	M.S.O.	"Realist Sanat"	Şadırvan	30 Mayıs 1949	8	10
Resim-Ressamlar	M.Şekip	"Ressamlarımızı Anlamak İçin"	Hayat	29 Teşrinievvel 1929	142	3-4
Resim-Ressamlar	Mihri Belli	"Çekoslavakyanın Dünyaca Meşhur İhtiyar Bir Ressamı"	Vatan Gazetesi	9 Ekim 1940		
Resim-Ressamlar	Nakçıvan,Ragıp	"Anglo-Sakson San'atçıları I. Whistler"	İşte	15 Haziran 1944	4	23-25
Resim-Ressamlar	Oğuz,Reşat	"Pablo Picasso (I) ve Modern Sanat"	19 Mayıs	Temmuz 1937	20	25-29
Resim-Ressamlar	Privas,N.S.	"Frans Hals:Hayatı, Sanatı"	İstanbul	15 Haziran 1946	61	10-12
Resim-Ressamlar	R.Ekrem	"Hollanda Mektebinden Üç Ressam, Ranbrant-Frans Hals-Ruisdiel"	Resimli Uyanış	2 Kânunusani 1930	1742/57	72-73
Resim-Ressamlar	Rado,Şevket	"Bir Tablo ve Bir Ders"	Akşam Gazetesi	3 Mayıs 1945		
Resim-Ressamlar	Rado,Şevket	"Haftasonu Notları"	Akşam Gazetesi	2 Ağustos 1947		
Resim-Ressamlar	Rado,Şevket	"Vedat Nedim Tör'le Mülakat, Şehir Olarak Paris ve Pariste Sanat Hayatı"	Akşam Gazetesi	17 Ekim 1948		
Resim-Ressamlar	Safa,Peyami	"Bir Serginin Düşündürdükleri"	Cumhuriyet Gazetesi	19 Nisan 1938		
Resim-Ressamlar	Safa,Peyami	"Modernizmin Resmî Kıymeti"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Nisan 1938		
Resim-Ressamlar	Safa,Peyami	"Çarpık Resim Yaşayacak Mı?"	Yedigün	6 Haziran 1939	326	4-5
Resim-Ressamlar	Sezer,Selva	"Asrımızın En Büyük Ressamlarından Raoul Dufy"	Yeni İstanbul Gazetesi	27 Ağustos 1950		
Resim-Ressamlar	Sihay,Yaşar	"Biyografi, Açlıktan Ölen Maslûpların Ressamı"	Uyanış Servetifunun	14 Birinciteşrin 1937	2147-462	323-324
Resim-Ressamlar	Serovya,H.	"Prerafaelizm" (Çev. Vedat Günyol)	Yücel	Ekim 1941	80	77-79
Resim-Ressamlar	Steezman, John	"Muasır İngiliz Ressamları"	Arkitekt	1944	88-89	
Resim-Ressamlar	Steezman, John	"Bugünkü İngiliz Ressamlığı"	Rövü Review	Mart 1944		9-14
Resim-Ressamlar	Steezman, J.	"Batı Avrupa Ressamlığı"	İstanbul	15 Mart 1944	8	7,14
Resim-Ressamlar	Steezman, J.	"İngiliz Peyizaj Ressamları"	İstanbul	1 Nisan 1944	9	12
Resim-Ressamlar	Steezman, J.	"XIX uncu Asır Fransız Ressamlığı Üzerinde İngiliz Tesirleri"	İstanbul	15 Nisan 1944	10	10
Resim-Ressamlar	Şakir,Rabia	"Büyük Ressamların Fırçasından Kadın"	Yarım Ay	1 Mart 1937	50	10-11
Resim-Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"XIX. Asırda İstanbul'daki Yerli ve Yabancı Ressamlar"	Ulus Gazetesi	4 Şubat 1945		
Resim-Ressamlar	Şehsuvaroğlu,Halûk Y.	"19 uncu Asırda İstanbul'da Yabancı Ressamlar"	Vatan Gazetesi	13 Mayıs 1945		
Resim-Ressamlar	Şerif Hulûsi	"Büyük Ressam P. Sezan'ın Doğuşunun Yüzüncü Yılı"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Şubat 1939		
Resim-Ressamlar	T.İ.	"İki Ressam Karşı Karşıya!"	Ulus Gazetesi	1 Mart 1945		
Resim-Ressamlar	Tahir,Adnan (Çev.)	"Yeni Ressamlar: Andre Montii"	Heray	1937	4	105-106
Resim-Ressamlar	Taylan,Ş.	"Leopold Levy Resim Sergisi"	Vatan Gazetesi	21 Haziran 1947		
Resim-Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"Picasso-Hitler"	Vatan Gazetesi	6 Nisan 1945		
Resim-Ressamlar	Tör,Vedat Nedim	"İnsan Düşmanı Picasso"	Aile	1949	11	44
Resim-Ressamlar	Tuğman,Ferdi	"Pablo Picasso"	Yedigün	31 Ağustos 1947	756	14
Resim-Ressamlar	Uluengin,Feridun	"Kısa Resim Sanatı Tarihi"	İnsan ve Dünya	Şubat 1948	2	42-45
Resim-Ressamlar	Vahid	"Le Cena"	Hayat	12 Nisan 1928	72	385-387
Resim-Ressamlar	Vahid	"Albert Dürer"	Hayat	26 Nisan 1928	74	433-438
Resim-Ressamlar	Vahid	"Goya"	Hayat	10 Mayıs 1928	76	477-482
Resim-Ressamlar	Vahid	"Murillo"	Hayat	1 Teşrinievvel 1928	102	14-16
Resim-Ressamlar	Vahid	"Meşhur İspanyol Nâkişlardan Murillo"	Hayat	8 Teşrinisâni 1928	102	14-16
Resim-Ressamlar	Vahid	"Garbin Meşhur Artistlerinden Van Dyck"	Hayat	22 Teşrinisâni 1928	104	16-18
Resim-Ressamlar	Varnod,André	"Sanat Köşesi: Vincent Van Gogh, Lağnete Uğrayan Ressam" (Çev. Cihat Burak)	Servetifunun Uyanış	31 Temmuz 1941	2345	124
Resim-Ressamlar	Varnod,André	"Sanat Köşesi: Vincent Van Gogh, Lânete Uğrayan Ressam" (Çev. Cihat Burak)	Servetifunun Uyanış	7 Ağustos 1941	2346	137,144
Resim-Ressamlar	Vinet,Jules	"Resmin Tarihsel Evrimi"	Çığır	Haziran 1946	162	92-94
Resim-Ressamlar	Yakup Kadri	"Ankara-Moskova-Roma"	Kadro	Nisan 1933	16	39-40
Resim-Ressamlar	Yalman,Tunç	"Sürrealizm ve Salvador Dalı"	Vatan Gazetesi	12 Ekim 1945		
Resim-Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Van Gogh"	Ar	Temmuz 1937	8-9	7-8
Resim-Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Paul Cezanne"	Ar	Kasım 1937	11	3-6
Resim-Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Elma ve Sabır"	Ulus Gazetesi	14 İI. Teşrin 1941		5
Resim-Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Güzel Sanatlar: Giotto 1266-1337"	Ulus Gazetesi	11 Temmuz 1943		5
Resim-Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Leonardo da Vinci (1452-1519)"	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi	Temmuz -Ağustos 1943	5	35-43
Resim-Ressamlar	Yetkin,Suut Kemal	"Leonardo da Vinci'nin Sanatı"	Biz ve Dünya	3 Temmuz 1944	8	8
Resim-Ressamlar	Zervos, Christian	"Herkes Resimden Anlamak İstiyor, Niçin Kuş Seslerini Anlamak İstemiyorlar" (Picasso ile yapılan bir söyleşi)	Ar	3 Mart 1938	3	12-14
Resim-Ressamlar	Ziya Osman	"Rembrandt"	Servetifunun Uyanış	19 Temmuz 1928	1666/192	157
Resim-Ressamlar	Zogheb, Henry de	"Güzel Sanatlar Üstaları:Pablo-Ruiz Picasso"	Fikir Hareketleri	14 Eylül 1935	100	344/345
Soyut Sanat	Nur,Ayşe	"Mücerret Resim Üstatlarından Scheneider ile Bir Konuşma"	Yeni İstanbul Gazetesi	22 Temmuz 1950		

Soyut Sanat	Poncet,François	"Mücerret Sanat ve Demokrasi Meseleleri" Çev.Selmin Devrim	Aile	1949	9	73-74
Soyut Sanat	Tunç,M. Şekip	"Onlar'ın Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Mayıs 1949		
Soyut Sanat	Tunç,M. Şekip	"Resme de Sirayet Eden İdeoloji Salgını"	Cumhuriyet Gazetesi	7 Nisan 1950		
Soyut Sanat	Tunç,Mustafa Şekip	"Yirmi Yıllık Bir Resim Hayatının Sergisi"	Cumhuriyet Gazetesi	22 Nisan 1950		
Soyut Sanat	Waldemar,George	"Materyalizm Devresinde Mücerred Sanat"	Fikir Hareketleri	29 Ağustos 1936	149	294-296
Soyut Sanat	Wezien,Jean	Mücerred Sanat"	Aile	1949	8	11-12
YURT GEZİLERİ	A.M.D.	"Cumhuriyet Halk Partisinin Anadolu Resim Gezileri"	Güzel Sanatlar	Haziran 1942	4	75-84
YURT GEZİLERİ	Anonim	"CHP Genel Yönetim Kurulu Toplantısında, Sanat Hayatımız İçin Müsbet Kararlar Alındı"	Ulus Gazetesi	28 Temmuz 1938		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P. nin Güzel Kararı, 10 Ressamımız Tablolar Yapmak Üzere Yurt İçine Dağılıyorlar"	Ulus Gazetesi	19 Ağustos 1938		1
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Halk Partisinin Çok Yerinde Kararları"	Cumhuriyet Gazetesi	25 Ağustos 1938		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Cumhuriyet Halk Partisinin Sanat Sahasında Aldığı Mühim Kararlar"	Ar	Ağustos-Eylül 1938	20-21	27
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Ressamlarımızın Sanat Gezileri"	Ülkü	Eylül 1938	71	71
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Yeni İmkânlara Davet!"	Yücel	Eylül 1938	43	71
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Ressam Feyhaman İstanbul'a Gitti"	Gaziantep Gazetesi	30 Eylül 1938		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Ressamların CHP'ye Teşekkürleri"	Ulus Gazetesi	İkincişehirin 1938		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Partimizin Yarattığı Sanat Hareketleri, On Ressamımızın Eserleri Pazar Gününden İtibaren Halkevinde Teşhir Edilecek"	Ulus Gazetesi	21 Nisan 1939		1,8
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	22 Nisan 1939		1
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Halkevinde Resim Sergisi Açılıyor"	Ulus Gazetesi	23 Nisan 1939		1
YURT GEZİLERİ	Anonim	Başlıksız (Yurt Gezileri sergisinde teşhir edilen tabloların devlet tarafından satın alınması ile ilgili)	Ulus Gazetesi	25 Nisan 1939		1
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Jüri, Müsabaka Sergisinden Satın Alınacak Tabloları Dün Tesbit Etti. C.H.P. Kırk Üç Parça Tablo Satın Alacak"	Ulus Gazetesi	25 Nisan 1939		8
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P Resim Sergisi (Ankara)"	Arkitekt	Mayıs-Haziran 1939	5-6	128-134
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Young Artist's Tour (Genç Ressamların Gezisi)"	La Turquie Kemaliste	Jun 1939	31	17-22
YURT GEZİLERİ	Anonim	"B. Sümer Şehrimiz ve Çevresi Manzaralarından 20 Kadar Tablo Hazırladı!"	Haber Gazetesi	18 Eylül 1939		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P.nin Güzel Sanatlara Gösterdiği Yakın Alâka ve Yardım Sayesinde, On Ressamımız Yurdun Muhtelif Yerlerine Gitti"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1940		1
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P.nin Güzel Sanatlara Gösterdiği Yakın Alâka ve Yardım Sayesinde, 10 Ressamımız Memleketin Muhtelif Yerlerine Hareket Ediyor"	Ulus Gazetesi	18 Ağustos 1940		2
YURT GEZİLERİ	Anonim	"B.Sumer, Şehrimiz ve Çevresi Manzaralarından 20 Kadar Tablo Hazırladı!"	Haber Gazetesi	18 Eylül 1939		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Afyona Aid Millî Mahiyette Tablolar Yapılıyor"	Son Posta Gazetesi	18 Eylül 1939		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Partimizin Güzel Bir Teşebbüsü Ve Kıymetli Bir San'atkârımız"	Anadolu Gazetesi(Izmir)	20 Teşrinievvel 1939		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Sivas Cer Atelyesi"	Yeni Sabah	23 Ekim 1939		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"CHP'nin Güzel Bir Teşebbüsü"	Cumhuriyet Gazetesi	27 Kasım 1939		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Sanat Yolunda: Partimizin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, Gönderilen Ressamlar Nefis Eserlerle Döndüler, Dün Toplanan Jüri Bir Çok Eserleri Mükâfatlandırdı"	Ulus Gazetesi	13 I.Kânun 1939		1,5
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P. nin Ressamlarımızı Teşviki"	Ülkü	Eylül 1940	91	74
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P. Genel Sekreterliğinin Güzel Sanatlara Yaptığı Büyük Hizmet, Yurt İçine Gönderilen Ressamların Eserleri Tetkik Edildi"	Ulus Gazetesi	28 İkincişehirin 1940		1,5
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P. Mükâfatını Kazanan Tablolar"	Ulus Gazetesi	29 İkincişehirin 1940		1
YURT GEZİLERİ	Anonim	"CHP Genel Sekreterliğinin Sanatkârlarımızı Himaye İçin Çok Güzel Bir Teşebbüsü, 10 Ressamımız Yurt İçine Gönderiliyor"	Ulus Gazetesi	29 Haziran 1941		1,4
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.Partisinin Ressamlarımızı Himayesi"	Ülkü	Temmuz 1941	101	472-473
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H. Partisi Vilayetimize Bir Ressam Gönderiyor"	Gürses Gazetesi	11 Temmuz 1941		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Sayın Yurddaş!"	Gürses Gazetesi	9 Ağustos 1941		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Millî Şef Halkevleri Sergisine Şeref Verdi"	Cumhuriyet Gazetesi	4 Mart 1942		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Cumhurreisimiz İnönü C.H.Partisinin 40 Vilayete Gönderdiği Ressamların Yaptıkları 393 Tablo İle Amatör Resim ve Fotoğraflarını Toplayan Halkevleri Sergisini Gezdiler"	Ulus Gazetesi	4 Mart 1942		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P. Resim Müsabakası"	Vatan Gazetesi	4 Mart 1942		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"C.H.P. Resim Sergisi"	Ülkü	1 Nisan 1942	13	9
YURT GEZİLERİ	Anonim	"Millî Şef C.H.P. Yurt Gezisi Resim Sergisinde"	Ulus Gazetesi	9 Eylül 1944		
YURT GEZİLERİ	Anonim	"CHP Yurd Gezisi Resim Sergisi"	Ülkü	16 Eylül 1944	72	24
YURT GEZİLERİ	Ataç,Nurullah	"Bir Mektup İ.H. Baltacioğlu'na"	Haber Gazetesi	25 Birincikânun 1939	2826	
YURT GEZİLERİ	Ataç,Nurullah	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacioğlu: Bir Mektup İ.H. Baltacioğlu'na"	Yeni Adam	18 İkincikânun 1940	264	11-12
YURT GEZİLERİ	Baltacioğlu, İsmail Hakkı	"Abidin Dinoya Açık Mektub"	Servetifünun Uyanış	23 İkincişehirin 1939	2257-572	2
YURT GEZİLERİ	Baltacioğlu, İsmail Hakkı	"Abidin Dino'nun İbrikleri, Bu İbriklere Dair Nurullah Ataç ve Ona Karşı Abidin Dino ile İsmail Hakkı Baltacioğlu: Abidin Dinoya Açık Mektup"	Yeni Adam	18 İkincikânun 1940	264	10
YURT GEZİLERİ	Baydar,Nasuhi	"Ressamlarımız İş Başında"	Ar	Ağustos-Eylül 1938	20-21	30
YURT GEZİLERİ	Baydar,Nasuhi	"Ressamlarımız İş Başında"	Ulus Gazetesi	19 Ağustos 1938		1,8
YURT GEZİLERİ	Baydar,Nasuhi	"1 Gün İçin: On Ressam"	Ulus Gazetesi	26 Nisan 1939		5,9
YURT GEZİLERİ	C.K.	"Partimizin Son Teşebbüsü Dolayısıyla, Yurt Köşesi Sanatkâr Fırçasında Nasıl Canlanır?"	Ulus Gazetesi	26 Nisan 1939		2
YURT GEZİLERİ	Çağlar,Behçet Kemal	"Yurttan Renkler ve Sesler"	Ulus Gazetesi	3 Mart 1942		1,5

YURT GEZİLERİ	Dıranas,Muhip	"Hadiselere Bakarken: Sanatı Halka Götüren Sergi"	Ulus Gazetesi	30 Mayıs 1939		4
YURT GEZİLERİ	Dıranas,Ahmet Muhip	"Halkevlerinin Onuncu Yıldönümünde Açılan Sergideki Resimlere Dair Düşünceler"	Ulus Gazetesi	10 Mart 1942		
YURT GEZİLERİ	Cürol,Şerif	"C.H. Partisi'nin Yurt İçi Ressamlar Gezisi"	Ülkü	1 Mart 1943	35	9-11
YURT GEZİLERİ	Güven,Ferid Celâl	"Sanat Hamlelerimiz"	Ulus Gazetesi	29 Temmuz 1938		1,8
YURT GEZİLERİ	Nahid Sırrı	"Memlekete Aid Resimler"	Son Telgraf Gazetesi	15 Birinciteşrin 1938		
YURT GEZİLERİ	Nahid Sırrı	"Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisinde"	Ülkü	Birincikânun 1939	82	379
YURT GEZİLERİ	Nahid Sırrı	"Bir Okuyucunun Notları, İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi"	Ülkü	Birinciteşrin 1940	94	379
YURT GEZİLERİ	Onat,Muvaffak Sami	"Yurt Gezisinde Ressamlarımız"	Yayla	19 Şubat 1945	6	32-35
YURT GEZİLERİ	Rado,Şevket	"Sözün Gelişi, Ressamlarımızın Yurt Gezintileri"	Akşam Gazetesi	9 Haziran 1948		
YURT GEZİLERİ	Sevük,İsmail Habib	"Ressamlarımız ve Yurdumuz"	Cumhuriyet Gazetesi	28 Eylül 1944		
YURT GEZİLERİ	Şardağ,Rüştü	"Resim Sanatımızda Gelişmeler"	Vatan Gazetesi	22 Eylül 1944		
YURT GEZİLERİ	T.İ.	"Yankılar: Ressamlarımızın Yeni Seferi"	Ulus Gazetesi	17 Ağustos 1040		2
YURT GEZİLERİ	T.İ.	"Dün C.H.P. Yurt Gezisi Resim Sergisi Açıldı"	Ulus Gazetesi	2 Eylül 1944		

Ek-8. Tablo 3.4. Sanat Kitapları (1923-1950)

YAZARI	YAYIN ADI	YAYIN YILI	YAYINEVİ VE YERİ
HALİL EDHEM	ELVAH-I NAKŞİYE KOLEKSİYONU	1924	MATBAA-İ AMİRE, İSTANBUL
CELAL ESAD (ARSEVEN)	SANAT KAMUSU	1926	MATBAA-İ AMİRE, İSTANBUL
CELAL ESAD (ARSEVEN)	SEYYAR SERGİ İLE SEYAHAT İNTİBALARI	1928	CUMHURİYET MATBAASI, İSTANBUL
CELAL ESAD (ARSEVEN)	TÜRK SANATI	1928	AKŞAM MATBAASI, İSTANBUL
İSMAİL HAKKI (BALTACIOĞLU)	DEMOKRASI VE SANAT	1931	KANAAT KÜTÜPHANESİ, İSTANBUL
İSMAİL HAKKI (BALTACIOĞLU)	RESİM VE TERBİYE	1931	KANAAT KÜTÜPHANESİ, İSTANBUL
NAMİK İSMAİL	MİKELANJ, MICHEL-ANGE	1931	MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ, İSTANBUL
TRISTAN L. KLINGSOR	PAUL CEZANNE (ÇEV. ŞERİF HULUSİ)	1932	KENAN BASIMEVİ, İSTANBUL
ELİF NACİ	ON YILDA RESİM	1933	GAZETECİLİK VE MATBAACILIK T.A.Ş., İSTANBUL
İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU	SANAT	1934	SEMİH LÜTFİ SUHULET KÜTÜPHANESİ, İSTANBUL
NURULLAH BERK	MODERN SANAT	1934	SEMİH LÜTFİ BİTİK VE BASIM EVİ, İSTANBUL
SUUT KEMAL YETKİN	SANAT FELSEFESİ	1934	RESİMLİ AY MATBAASI, İSTANBUL
HALİD BEKİR	KONUŞAN HEYKEL	1935	BOZKURT BASIMEVİ, İSTANBUL
SUUT KEMAL YETKİN	FİLOZOFİ VE SANAT	1935	VAKİT GAZETE MATBAA KÜTÜPHANE, İSTANBUL
BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU	NAZMİ ZİYA	1937	DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ, İSTANBUL
BURHAN TOPRAK	DİN VE SANAT	1937	SUHULET BASIMEVİ, İSTANBUL
İSMAİL SAFA GÜNAY	İDEAL SANATKÂR NAMİK İSMAİL	1937	M. BABOK BASIMEVİ, İSTANBUL
NURULLAH BERK	TÜRK HEYKELTRAŞLARI	1937	DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ NEŞRİYATI AHMED İHSAN BASIMEVİ LTD., İSTANBUL
REŞAT ORUZ	MODERN SANATIN MAZİ İLE ALAKASI, DOĞUŞU VE SANAT ESERLERİ UNSURLARI	1937	BALIKESİR HALKEVİ YAYINLARI, İL MATBAASI
RIFKI MELÛL MERİÇ	TÜRK TEZYİNİ SANATLARI	1937	BÜRHANETTİN MATBAASI, İSTANBUL
ADOLPHE BASLER-CHARLES KUNSTLER	FRANSA'DA MÜSTAKİL RESİM (ÇEV. AHMET MUHİP DRANAS-CAHİD SITKI TARANCI)	1938	DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ, İSTANBUL
MELEK CELAL (SOFU)	REİSÛL HATTATIN KAMİL AKDİK	1938	KENAN BASIMEVİ, İSTANBUL
CELAL ESAD ARSEVEN	L ART TURC	1939	DEVLET MATBAASI, İSTANBUL
CELAL ESAD ARSEVEN	LES ARTS DECORATIFS TURCS	1939 (?)	MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ, İSTANBUL
CELAL ESAD ARSEVEN	TÜRK SANATI TARİHİ, MENŞEİNDEN BUGÜNE KADAR HEYKEL, OYMA VE RESİM, 3 CİLT	1939 (?)	MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ, İSTANBUL
MELEK CELAL (SOFU)	TÜRK İŞLEMELERİ	1939	KENAN BASIMEVİ, İSTANBUL
NEFESZADE İBRAHİM	GÜLZARI SAVAB	1939	MİLLÎ MECMUA BASIMEVİ, İSTANBUL
LOUIS HOURTICQ	SAN'AT ŞAHESERLERİ (3 CİLT) (ÇEV. BURHAN TOPRAK)	1940	DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ NEŞRİYATI İSTANBUL

SAMİ YETİK	RESSAMLARIMIZ	1940	MARİFET BASİMEVİ, İSTANBUL
AHMET MUHİP DRANAS	HALKEVLERİ AMATÖR RESİM VE FOTOĞRAF SERGİLERİ	1941	CUMHURİYET HALK PARTİSİ NEŞRİYATI, ANKARA
HİLMİ ZİYA ÜLKEN	RESİM VE CEMİYET	1942	ÜNİVERSİTE KİTAPEVİ, İSTANBUL
MAZHAR ŞEVKET İPŞİROĞLU	RÖNESANS SAN'ATI	1942	ÜNİVERSİTE KİTAPEVİ, İSTANBUL
A. SÜHEYL ÜNVER	KAPLARDA TÜRK TEZYİNATI ÖRNEKLERİ	1943	AHMET HALİT YAYINEVİ, İSTANBUL
ELİF NACİ	ŞARKTA RESİM	1943	CUMHURİYET MATBAASI, İSTANBUL
GASTON MIGEON	İSLAM SAN'ATLARI (ÇEV. BURHAN TOPRAK)	1943	GÜZEL SANATLAR MATBAASI, İSTANBUL
MALİK AKSEL	SANAT HAYATI: RESİM SERGİSİNDE OTUZ GÜN	1943	ALAEDDİN KIRAL BASİMEVİ, ANKARA
NURULLAH BERK	SANAT KONUŞMALARI	1943	A.B. NEŞRİYATI, ÜLKÜ BASİMEVİ, İSTANBUL
NURULLAH BERK	TÜRKİYE'DE RESİM	1943	DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ NEŞRİYATI CUMHURİYET MATBAASI, İSTANBUL
HÜSEYİN GEZER	CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKELİ	1944	T.İ.B., ANKARA
A. SÜHEYL ÜNVER	İLİM VE SANAT BAKIMINDAN FATİH DEVRİ ALBÜMÜ I	1945	KENAN MATBAASI, İSTANBUL
SUUT KEMAL YETKİN	LEONARDO DA VINCI'NİN SANATI	1945	MAARİF MATBAASI, ANKARA
SUUT KEMAL YETKİN	SANAT MESELELERİ	1945	NEBİOĞLU YAYINEVİ
ŞAHABETTİN UZLUK	MEVLANANIN RESSAMLARI	1945	YENİ KİTAP BASİMEVİ, KONYA
A. SÜHEYL ÜNVER	İLİM VE SANAT TARİHİMİZDE FATİH SULTAN MEHMED	1946	AHMET HALİT YAYINEVİ, İSTANBUL
A. SÜHEYL ÜNVER	RESSAM NİGARİ HAYATI VE ESERLERİ	1946	MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ, ANKARA
MAZHAR ŞEVKET İPŞİROĞLU	AVRUPA SANATI VE PROBLEMLERİ	1946	ÜNİVERSİTE MATBAASI, İSTANBUL
REFİK EPİKMAN	XVII, XVIII, XIX. YÜZYILLARDA DÜNYA RESİM SANATI	1946	C.H.P. ANKARA HALKEVİ GÜZEL SANATLAR ŞUBESİ YAYINI, ANKARA BASIM VE CİLTEVİ
BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR	ÇALLI İBRAHİM	1947	DEVLET GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ NEŞRİYATI KENAN MATBAASI, İSTANBUL
E.G. BENİTO	YENİ RESİM HAKKINDA (ÇEV. CELAL ESAD ARSEVEN)	1947	İBRAHİM HOROZ BASİMEVİ, İSTANBUL
REFİK EPİKMAN	TIZIANO VECELLIO'NUN SANATI	1947	MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ, ANKARA
MELEK CELAL (SOFU)	ŞEYH HAMDULLAH	1948	KENAN MATBAASI, İSTANBUL
PERTEV BOYAR	TÜRK RESSAMLARI HAYATLARI VE ESERLERİ	1948	JANDARMA BASİMEVİ, ANKARA
A. SÜHEYL ÜNVER	HATTAT AHMET KARAHİSARİ	1948	KEMAL MATBAASI, İSTANBUL
A. SÜHEYL ÜNVER	RESSAM LEVNİ: HAYATI VE ESERLERİ	1949	MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ, ANKARA
A. SÜHEYL ÜNVER	RESSAM NAKŞİ: HAYATI VE ESERLERİ	1949	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
A. SÜHEYL ÜNVER	ÜSKÜDARLI ALİ RIZA HAYATI VE ESERLERİ	1949	KEMAL MATBAASI, İSTANBUL
A. SÜHEYL ÜNVER	HEKİMBAŞI VE HATTAT KATİPZADE MEHMET REFİ HAYATI VE ESERLERİ	1950	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
CELAL ESAD ARSEVEN	SANAT ANSİKLOPEDİSİ (28 Fasikül)	1950	MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ, İSTANBUL

MUZAFFER RAMAZANOĞLU	KATOLİK VE ORTODOKS KİLİSELERİNDE RESİM TELAKKİSİ VE KİLİSE RESMİNİN SANAT DÜNYASINA TESİRİ	1950	MİLLÎ MECMUA BASİMEVİ
NURULLAH BERK	LA PEINTURE TURQUE	1950	BASIN VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ YAYINI, ANKARA
NURULLAH BERK	MODERN PAINTING AND SCULPTURE IN TURKEY	1950	BASIN VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ YAYINI, ANKARA

Ek-9.1.Yazı Örnekleri Listesi

Sayfa No.

1- ANONİM (15 Ağustos 1925), "İlk Cumhuriyet Pullarının İmalatına Başlanıyor, Ressam Ali Sami Bey, Bu Sabah Londra'ya Gidecektir" Cumhuriyet Gazetesi .(Osmanlıca).....	552
2- ANONİM (15 Ağustos 1925), "İlk Cumhuriyet Pullarının İmalatına Başlanıyor, Ressam Ali Sami Bey, Bu Sabah Londra'ya Gidecektir" Cumhuriyet Gazetesi .(Türkçe).....	553
3- H.Avni LİFİJ (1927) "Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri I", Türk Yurdu , 26, Şubat:152–157. (Osmanlıca).....	554
4- H.Avni LİFİJ (1927),"Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri II", Türk Yurdu , 27, Mart: 228–232. (Osmanlıca)	558
5- Avni LİFİJ (1927), "Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri III", Türk Yurdu , 29, Mayıs: 454–463. (Osmanlıca).....	561
6- H.Avni LİFİJ (1927),"Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri I", Türk Yurdu , 26, Şubat:152–157. (Türkçe).....	568
7- H.Avni LİFİJ (1927),"Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri II", Türk Yurdu , 27, Mart: 228–232. (Türkçe).....	571
8- Avni LİFİJ (1927), "Muasır Ressamlık ve Nazariyeleri III", Türk Yurdu , 29, Mayıs: 454–463. (Türkçe).....	573
9- Elif Naci (21 Mayıs 1929), "San'at: Kasırga", Vakit Gazetesi	575
10- Nurullah Cemal (1929),"Hakikî San'ata Doğru", Resimli Uyanış , 1723/38, 22 Ağustos: 616–618.....	576
11- M.S.(Muhittin Sebati) (1929),"Güzel San'atlar Akademisinde Bu Seneki Avrupa Konkuru", Resimli Uyanış ,1737/52, 28 Teşrinisani (Kasım): 846–847.....	578
12- Muhittin Sebati (30 Temmuz 1931), "San'at Aleminde: Güzel San'at Aşısı Lâzım", Vakit Gazetesi	579
13- Fikret Muallâ (1931), "Duvarların Lisani", Mimar , 7, Temmuz:242–245. 580	
14- Zeki Faik (1934), "André Lhote", Yeni Adam , 5, 29 Kânunusani (Ocak):6.....	583
15- Cemal Sait (1934), "Balbo Picasso, Kübizmin Mucidi", Yeni Adam , 31, 30 Temmuz:7,12.....	584
16- Cemal Sait (1934), "Fernand Léger", Yeni Adam , 43, 25 Birinciteşrin (Ekim):7.....	586
17- Celâl Esad ARSEVEN [1 Birincikânun (Aralık) 1934], "Öz Türkçe ile: Ar Üzerinde Konuşmalar, Ar Nedir?", Cumhuriyet Gazetesi	587
18- Cemal Sait (1934), "Chagall", Yeni Adam , 49, 6 Birincikânun (Aralık):7 588	
19- Cemal Sait (1935), "Henri Matisse", Yeni Adam , 75, 6 Haziran:10–11.. 589	
20- Elif NACİ (1936), "Derbeder Sanat'kârlar", Kültür Haftası , 1, 15 İkinci Kânun (Ocak):14.....	591
21- İbrahim ÇALLI (1936), "Sovyet Rusyadan Bir Kaç İntiba", Kültür Haftası , 11, 25 Mart: 204.....	592
22- Fikret MUALLÂ (1936), "Pierre-Auguste Renoir (1841–1919)", Gündüz , 1, 15 Nisan: 14–15,28.....	593
23- Fikret MUALLÂ (1936), "Max Pechstein", Gündüz , 2, 15 Mayıs:48–50 596	

24- Fikret ADİL (1 Eylül 1936), "Elli Senelik Türk Resim Sergisinde, Büyük Gayretle Meydana Gelen Bu Sergi Müze Esaslarının Atılmasına Vesile Olabilir", Tan Gazetesi	599
25- Fa.(Fikret ADİL) (14 Ekim 1936), "Resim Müzemiz, Yeni Galerinin Açılması İçin Hazırlığa Başlanıyor", Tan Gazetesi	601
26- Turgut ZAİM, "Japon Istampası", Ar , 7, Temmuz:7–8.....	602
27- Arif Bedii (1937), "Maurice Utrillo V.", Ar , 8–9, Ağustos-Eylül:17.....	604
28- Nazmi Ziya (12 Eylül 1937), "Resim Sergisi Hakkında", Cumhuriyet Gazetesi	605
29- Arif Bedii (1937), "Maurice Utrillo", Ar , 10, Birinci Teşrin (Ekim):18–19	607
30- Celâl UZEL (1937), "Rafael", Fikirler , 159,15 İkinci Teşrin (Kasım):7–9	609
31- Celâl UZEL (1937), "Rambrant", Fikirler , 161,15 Birincikânun (Aralık):3–4.....	612
32- Bedri Rahmi EYÜBOĞLU (1937), "Modigliani", Ar , 12, Birincikanun (Aralık):12.....	614
33- Turgut ZAİM (1937), "Uzak Şark Sanatı, Modern Çin Sanatı", Ar , Birincikânun (Aralık):12.....	615
34- Nurullah BERK (1938), "Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi I", Ar , 4, Nisan:10–12.....	617
35- Nurullah BERK (1938), "Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi II", Ar , 5, Mayıs:12–13.....	621
36- Nurullah BERK (1938), "Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Resim ve Heykel Müzesi III", Ar , 6, 6 Haziran:12–15.....	623
37- Refik EPİKMAN (1938), "Nasıl Çalışıyorlar", Ar , 20–21, Ağustos-Eylül:7–9.....	627
38- Malik AKSEL (1939), "Sanat ve Yenilik", Oluş , 2, 8 İkinci Kânun (Ocak):23–24.....	630
39- Zeki Faik İZER (1939), "Tabiat Karşısında Ressam", Oluş , 19, 7 Mayıs:292–293.....	632
40- Sabri BERKEL (1939), "Gravür Hakkında", Güzel Sanatlar , 1, 63–68.	634
41- André LHOTE (1939), "Degas ve Valery", Yeni Adam , 261, 28 Birincikanun (Aralık):6.....	639
42- Léopold LÉVY (1940), "Siyah ve Beyaz", Güzel Sanatlar , 2, 27–32.....	640
43- Mahmut CÜDA (1940), "Dıvara Resim Asmak Kolay Bir İş Değildir", Yeni Adam , 266, 1 Şubat: 10–11.....	646
44- Saip TUNA (5 Şubat 1941), "Sanat Âleminde: Millî Sanat", Ulus Gazetesi	648
45- Abidin DİNO (1941), "Harp ve Sanata Dair", İnsan , 18–19, Birinci Teşrin (Ekim):38–39.....	649
46- Cemal BİNGÖL (1942), "Sanat ve Güzellik", Notlar , İkincikânun (Ocak):7–8,15.....	650
47- Arif KAPTAN (1942), "Çocuk Resimleri", Güzel Sanatlar , 4, Haziran:102–105.....	653
48- ANONİM (2 Ağustos 1942), "İnönü Güzel Sanatlar Akademisinde", Vatan Gazetesi	657
49- M.Tevfik ARARAD (1942), "Güzel Sanatlar Akademisi 60 Yaşında", Ülkü , 24, 16 Eylül.....	659
50- Refik EPİKMAN (16 Mayıs 1943), "Güzel Sanatlar: Pierre Paul Rubens (1577–1640)", Ulus Gazetesi	663

51- Cemal TOLLU (22 Nisan 1944), "Sanat Âleminde: Varlığımızı Tanıtmalıyız", Vatan Gazetesi	665
52- Bedri Rahmi EYÜBOĞLU (1945), "Resim Yaparken: Karabaş I", Ülkü (Yeni Seri) , 101, 1 Aralık: 11-13.....	667
53- Bedri Rahmi EYÜBOĞLU (1945), "Resim Yaparken: Karabaş II", Ülkü (Yeni Seri) , 102, 10-12.....	669
54- Ali Sami BOYAR (1946), "San'at Hatıralarımdan: O Tabloyu Kim Yaptı?", Akademi , 6, 15 Temmuz: 22-23.....	672
55- Abidin ELDEROĞLU (1947), "Picasso ve Soyut Sanata Dair", Fikirler (Yeni Seri) , 5, Kasım:26-33.....	674
56- Abidin ELDEROĞLU (1948), "Şuur Altı Ölçüleri", Fikirler (Yeni Seri) , 8, Şubat: 7-11,20.....	676
57- Cemal TOLLU (1949), "Marcel Gromaire", Yaşayan Sanat , 6, Haziran: 83-85.....	680
58- Hamit GÖRELE (1949), "Paris ve Sanat", Şadırvan , 16, 15 Temmuz:6-7.....	683
59- İ.Cemal KARABURÇAK (9 Nisan 1950), "Plâstik Sanatlar: Sanat ve Zaman", Ulus Gazetesi	685
60- Nurullah BERK (1950), "Picasso ile Konuşma", Yeditepe , 3, 1 Mayıs: 9,11.....	686